Tuhun Ndyoo sihin tyehen ñi

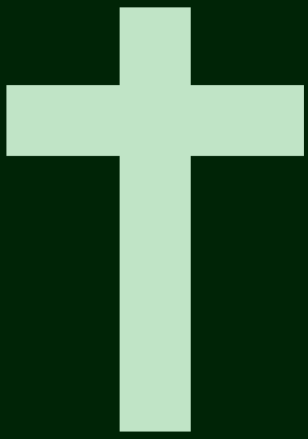

New Testament in Mixtec, Chayuco (MX:mih:Mixtec, Chayuco)

Tuhun Ndyoo sihin tyehen ñi

New Testament in Mixtec, Chayuco (MX:mih:Mixtec, Chayuco)

copyright © 1979 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Chayuco

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Chayuco [mih], Mexico

Copyright Information

© 1979, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Chayuco

© 1979, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
4924062e-6bf2-54cb-87ed-9874f41e7991

Contents

SAN MATEO 1
SAN MARCOS 60
SAN LUCAS 96
SAN JUAN 158
HECHOS 202
ROMANOS 263
1 CORINTIOS 291
2 CORINTIOS 315
GÁLATAS 331
EFESIOS 341
FILIPENSES 350
COLOSENSES 356
1 TESALONICENSES 362
2 TESALONICENSES 368
1 TIMOTEO 371
2 TIMOTEO 378
TITO 383
FILEMÓN 387
HEBREOS 389
SANTIAGO 409
1 PEDRO 416
2 PEDRO 424
1 JUAN 429
2 JUAN 436
3 JUAN 437
JUDAS 438
APOCALIPSIS 441

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Mateo

Ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesús

1 Ihya cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesucristo, ra cu ñiyɨvɨ sii ra David ta
sii ra Abraham.
2 Ra Abraham i cuu zutu ra Isaac. Ta ra Isaac i cuu zutu ra Jacob. Ta ra
Jacob i cuu zutu ra Judá ta yañi ra.
3 Ra Judá i cuu zutu ra Fares ta ra Zara. Tamar i sinañi zɨhɨ ra. Ra Fares i
cuu zutu ra Esrom. Ta ra Esrom i cuu zutu ra Aram.
4 Ra Aram i cuu zutu ra Aminadab. Ta ra Aminadab i cuu zutu ra Naasón.
Ta ra Naasón i cuu zutu ra Salmón.
5 Ra Salmón i cuu zutu ra Booz. Ta Rahab nañi zɨhɨ ra. Ra Booz i cuu zutu
ra Obed. Rut nañi zɨhɨ ra. Ta ra Obed i cuu zutu ra Isaí.
6 Ra Isaí i cuu zutu ra rey David. Ta ra rey David i cuu zutu ra Salomón vatyi
i quihin ra sii ñazɨhɨ ra Urías.
7 Ra Salomón i cuu zutu ra Roboam. Ta Roboam i cuu zutu ra Abías. Ra
Abías i cuu zutu ra Asa.
8 Ra Asa i cuu zutu ra Josafat. Ta ra Josafat i cuu zutu ra Joram. Ta ra Joram
i cuu zutu ra Uzías.
9 Ra Uzías i cuu zutu ra Jotam. Ta ra Jotam i cuu zutu ra Acaz. Ta ra Acaz i
cuu zutu ra Ezequías.
10 Ra Ezequías i cuu zutu ra Manasés. Ta ra Manasés i cuu zutu ra Amón. Ta
ra Amón i cuu zutu ra Josías.
11 Ta ra Josías i cuu zutu ra Jeconías sihin yañi ra quɨvɨ i sicoo cuatyi ta i
quihin ñiyɨvɨ sii ñu hebreo sindyaca ra sii tandɨhɨ ñu ndya ñuu Babilonia cua
cuu ñu muzu ñiyɨvɨ indyacuan.
12 Yaha cuan ta zɨquɨ ra Jeconías i cuu zutu ra Salatiel. Ta ra Salatiel i cuu
zutu ra Zorobabel.
13 Ta ra Zorobabel i cuu zutu ra Abiud. Ta ra Abiud i cuu zutu ra Eliaquim.
Ta ra Eliaquim i cuu zutu ra Azor.
14 Ta ra Azor i cuu zutu ra Sadoc, ta ra Sadoc i cuu zutu ra Aquim. Ta ra
Aquim i cuu zutu ra Eliud.
15 Ra Eliud i cuu zutu ra Eleazar. Ra Eleazar i cuu zutu ra Matán. Ra Matán
i cuu zutu ra Jacob,
16 ta ra Jacob i cuu zutu ra José yɨɨ ña María. Ta maa ña i cuu zɨhɨ ra Jesús ra
sa nañi Cristo.
17 Ndya quɨvɨ ra Abraham ta ndya ra David i sicoo usi cumi tahan ra sahnu
sii ra Jesús cuhva vasi tata ra. Ta ndya quɨvɨ ra David ta ndya quɨvɨ i sindyaca
ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñu hebreo ndya ñuu Babilonia i sicoo inga usi cumi tahan ra
sahnu sii ra Jesús cuhva vasi tata ra. Ta i sicoo inga usi cumi tahan ra ndya
ta sa yaha sahan ñu ñuu Babilonia ta ndya quɨvɨ i cacu ra Jesús.

Cuhva i cacu ra Jesucristo

18 Ihya cuu cuhva i cacu ra Jesucristo. Sa cundaa tyiño ña María zɨhɨ ra Jesús
sihin minoo ra sa nañi José, zoco cumañi ca ndu-ɨɨn ñu ta i sito ña vatyi sa ñihi
ña minoo zehe sa cuenda Tatyi Ii maa ra Ndyoo.
19 Ta ra José, ra cua cuu yɨɨ ña, i cuu ra minoo ra ndoo xaan, ta ñá cuñi ra
zandoo ra sii ña minoo cuhva sa cua cahan xaan ñiyɨvɨ sii ña. I cuñi ra vatyi
cua natani xehe tutu ñu.

20 Zoco cuhva sa nacañi xaan iñi ra yozo caa cua zavaha ra, i quituu minoo
ángel ra Ndyoo nuu ra sisi ñimahna, ta i catyi ángel cuan sihin ra: José, ñiyɨvɨ
sii ra David, ma yuhun ta cuhun sii ña María sa cuu ña ñazɨhun vatyi zehe ña
sa cua cacu cuu zehe Tatyi Ii ra Ndyoo.
21 Cua cacu zehe ña. Ta cua cunañi ra Jesús vatyi cua zandasi ra cuatyi ñiyɨvɨ
cuñi sii ra. Tacuan i catyi ángel.
22 Ta i cuu tandɨhɨ cuhva ya vatyi cua quita si tañi cuhva i catyi ra Ndyoo
quɨvɨ i cahan minoo ra profeta ta i catyi ra:
23 Minoo ñaha yoco, cua ñihi ña minoo zehe,
ta rayɨɨ cua cuu zehe ña.
Emanuel cua cunañi ra.
Zɨvɨ Emanuel cuan cuñi si catyi si: Ra Ndyoo ndyaa sihin yo.
24 Ta cuhva sa ndoyo ra José i zavaha ra cuhva i catyi ángel cuan sihin ra. I
quihin ra sii ña María sa cuu ña ñazɨhɨ ra.
25 Zoco ñá quixi ra sihin ña ndya sa cacu zehe nuu ña. Ta i zacunañi ra sii
ra Jesús.

2

Zuhva ra sito xaan cahvi, i quisi ndyehe ra sii ra Jesús

1 I cacu ra Jesús ñuu Belén nu cu si Judea quɨvɨ i cuu ra Herodes rey yucuan.
Ta ñuu Jerusalén i saa zuhva ra sito xaan cahvi. Mago nañi ra. Ityi caña
ñicandyi i quisi ra.
2 Ta i ndaca tuhun ra: ¿Ndyamaa iyo ra i cacu sa cuu ra rey cuenda ñiyɨvɨ
hebreo? Ityi caña ñicandyi ndyaa ndi, ta i ndyehe ndi minoo tiñoo sa cuu
cuenda ra. Ta vasi ndi vatyi cua zacahnu ndi sii ra. Catyi ra.
3 I ñihi ra rey Herodes tuhun ya, ta sica xaan iñi ra ta tacuan tucu tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén.
4 I cana ra Herodes sii tandɨhɨ ra zutu nahnu ta ra cu maestro cuenda ley,
ta i ndaca tuhun ra sii ra ndyamaa tahan si cacu ra Cristo.
5 Ta i nacatyi ra cuan sihin ra: Cua cacu ra ñuu Belén nu cu si Judea vatyi
tyehen i tyaa minoo ra profeta ta sa naha:
6 Yoho ñuu Belén nu cu si Judea, ña luhlu ca moo ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ca ñuu
nu cu si Judea.
Vatyi ñuu Belén cua cacu minoo ra cua cundyaca ñaha, ta cua zacuenda ra sii
ñu hebreo, ñiyɨvɨ mi.
Tacuan catyi Tuhun Ndyoo nacatyi ra cuan sihin ra Herodes.
7 Ta zɨquɨ xehe ñi i cana ra Herodes sii ra mago cuan, ta i ndaca tuhun ra
sii ra ñaa cuhva quituu tiñoo cuan.
8 Ta zɨquɨ i tasi ra sii ra ndya ñuu Belén, ta catyi ra: Nanducu vaha xaan ndo
sii ra luhlu cuan. Ta tatu sa nañihi ndo sii ra, zacoto ndo sii, vatyi cua cuhun
tuqui, ta cua zacahni sii ra.
9 Ta sa siñi ra mago cuan sa i catyi rey cuan, i quihin ra ityi cuahan ra. Ta
tiñoo sa i ndyehe ra ityi caña ñicandyi, cuahan tɨ ityi nuu ra ndya i saa tɨ ta
sicuɨñɨ tɨ nu ndyaa lee cuan.
10 Ta sa i ndyehe ra mago vatyi i sicuɨñɨ tiñoo cuan, zɨɨ xaan i cuñi ra.
11 Ta i quɨhvɨ ra sisi vehe, ta i ndyehe ra sii lee cuan sihin ña María zɨhɨ ra.
Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta zacahnu ra sii ra Jesús. Ta zɨquɨ i nuña ra ndaha tyiño ra,
ta i saha maa ra xuhun cuaan, ta cutu ta ndutya vixi.

12 Ta sa yaha ndyehe ra sii ra Jesús, ta zɨquɨ zɨin ityi i cua nuhu ra ndya ñuu
ra vatyi i zacoto minoo ángel ra Ndyoo sii ra sisi ñimahna vatyi ma cunanuhu
ra nu ndyaa ra Herodes.

Sino ña María ta ra José ndya nu cu si Egipto

13 Cuahan ra mago cuan ta zɨquɨ i quituu minoo ángel ra Ndyoo nuu ra José
sisi ñimahna, ta i catyi si: Nduvita ta cuhun sii ra luhlu ta sii zɨhɨ ra, ta cuhun
ndo ndya Egipto. Yucuan ndoo ndo ndya quɨvɨ cua catyi sihin ndo vatyi cuñi
cahñi ra Herodes sii ra luhlu.
14 Tacuan i catyi ángel cuan ta i nduvita ra José, ta i quihin ra sii ra luhlu ta
sii zɨhɨ ra. Ta zuun ñi sa cuaa cuan i quita ñu ta cuahan ñu ndya Egipto.
15 I ndoo ñu yucuan ndya i sihi ra rey Herodes. Cuhva ya i cuu si vatyi
tacuan ta cua quita si cuhva i catyi minoo ra profeta nu i catyi ra cuhva i
nacatyi maa ra Ndyoo: “Cua nacane sii Zehi ndya Egipto.” Catyi ra.

Tava ra Herodes tyiño vatyi cua cuu tandɨhɨ ra ndyihi

16 Quɨvɨ i sito ra Herodes vatyi sacu ndyaa ra mago sii ra, ta ñá zavaha ra
cuhva i catyi ra, yaha xaan i cuxaan ra. Ta i tava ra tyiño vatyi cahñi zandaru
sii tandɨhɨ ra ndyihi sa uu cuiya ta sa ndyihi ca ñuu Belén ta inga ñuu ndyaa
yatyi. Tacuan i zavaha ra vatyi tañi tacuan cuu cuiya ra Jesús sica iñi ra sa
cuenda cuhva i catyi ra mago cuan sihin ra.
17 Ta cuhva i sahñi ra Herodes sii ra ndyihi, i quita si cuhva i tyaa ra
Jeremías, minoo ra profeta ta sa naha. Tyehen i tyaa ra:
18 I quita minoo nduzu ñihi nu cu si Ramá.
Sacu xaan ñiyɨvɨ, ta sacu saa ñu.
Maha Raquel sacu sa cuenda zehe ña, ta ma cutaxi ña vatyi yoñi ca si.
I catyi Tuhun Ndyoo vatyi cua cuu si cuhva cuan. Ta zuun ñi cuhva cuan i
quita si.
19 Ta sa yaha sihi ra Herodes, ta i quituu tucu minoo ángel ra Ndyoo ityi nuu
ra José sisi ñimahna nu ndyaa ra Egipto, ta i catyi si sihin ra:
20 Nduvita ta cuhun sii ra luhlu ta sii zɨhɨ ra ta cunanuhu ndo ndya Israel
vatyi sa sihi ra cuñi cahñi sii ra luhlu.
21 Tacuan i catyi ángel cuan, ta i nduvita ra José, ta i quihin ra sii ra luhlu ta
sii zɨhɨ ra, ta i sinanuhu ñu ndya Israel.
22 Zoco i ñihi ra José tuhun vatyi ndyaca ñaha ra Arquelao nu cu si Judea
sa cuenda ra Herodes zutu ra, ta i yuhu xaan ra José cuhun ra yucuan. Ta i
cahan tucu ángel sihin ra sisi ñimahna, ta yucuan cuenda cuahan ñu ndya nu
cu si Galilea.
23 Ta sa saa ñu yucuan, i ndoo ñu ñuu Nazaret. Ta cuhva cuan i quita si tañi
catyi minoo ra profeta vatyi i catyi ra vatyi cua catyi ñiyɨvɨ vatyi minoo ra
nazareno cuu ra Jesús.

3

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ

1 Quɨvɨ cuan i quisi ra Juan, ra zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ, ndya nu cu si Judea.
Minoo nu ityi xaan nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo i saa ra, ta i nacatyi ra Tuhun Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ i saa nu ndyaa ra.
2 Ihya cuu cuhva i catyi ra: Zama ndo cuhva iyo ndo vatyi sa cuñi saa quɨvɨ
cundyaca ñaha ra Ndyoo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Catyi ra.
3 Ta ra Juan cuu ra i cahan ra Isaías tuhun quɨvɨ i tyaa ra tuhun i saha ra
Ndyoo sii ra, ta i catyi ra:

Cua cuiñi ndo nduzu minoo ra cana saa minoo nu ityi xaan.
Ta catyi ra cuan: “Tañi zanduvaha ndo minoo ityi,
tacuan zanduvaha ndo añima ndo vatyi cua quisi ra ndyaca ñaha sii yo.
Tañi zandundoo ndo ityi, tacuan zama ndo cuhva iyo ndo.”
Tacuan i tyaa ra Isaías ta sa naha sa cuenda ra Juan, ra cua quisi cuee ca.

4 Ta ra Juan cuan, siñoho ra zahma ixi camello. Ta sinuhñi zinda ñii sisi ra.
Ta i sasi ra minoo nuu quiti tañi tica, ta sihi ra tyahiñu ñuñu.

5 Ñiyivi ñuu Jerusalén ta tandihi yuñuu Judea ta ñu ndyaa yatyi yuu Jordán,
cuahan ñu cua tyizoho ñu sa cahan ra Juan.

6 Ta sa yaha nahma ñu cuatyi ñu, ta i zacoo ndutya ra Juan sii ñu yuu Jordán
cuan.

7 I ndyehe ra Juan vatyi saa cuaha xaan ra fariseo sihin ra saduceo vatyi
cuñi ra coo ndutya ra, ta i catyi ra Juan sihin ra: ¡Ñiyivi quiñi xaan iyo cuu
ndo tañi coo! ¿Yoo sa catyi sihin ndo vatyi cuu cacu ndo sihin cuhva sa cua
tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyivi?

8 Cuñi si sa zama ndisa cuii ndo cuhva iyo ndo, ta zavaha ndo sa vaha.

9 Ta ma caca iñi ndo sihin añima ndo vatyi ra Abraham cuu zutu ndo, ta ma
caca iñi ndo vatyi maa ra cua zacacu sii ndo. Ma zacahnu ndo sii ndo vatyi
vazu sihin yuu ya, ta cuu zavaha ra Ndyoo ñiyivi sii ra Abraham sihin si.

10 Tañi yutu ña saha siti cuu maa ndo vatyi ña zavaha ndo cuhva cuñi ra
Ndyoo. Ta yutu sa ña saha siti, sahndya ñiyivi sii tu. Ta sahmi ñu sii tu. Ta
zuun ñi cuhva cuan cua cuhun maa ndo nu cayu ñúhu.

11 Ndisa zacoo ndutye sii ndo sihin ndutya tatu zama ndo cuhva iyo ndo.
Zoco vasi inga ra cahnu ca ta ziqui mi. Ña tahan si sii, nu sa cui muzu ra
ta cuize ndisa ra, zoco zuun ñi maa ra i saha tyiño sii. Ta maa ra cua zacoo
ndutya sii ndo sihin Tatyi Ii ta sihin ñúhu.

12 Sa ndaha ra pala ra ta cua zanduvii ra siti trigo ra, ta cua tava ziin ra zoo
si. Cua zandu-iin ra sii trigo ra, ta cua cucumi vaha ra sii si, ta cua cahmi ra
zoo si sisi minoo ñúhu sa ma ndahva. Tacuan i catyi ra Juan sihin ñiyivi.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

13 Tacuan ta i quita ra Jesús nu cu si Galilea, ta i quisi ra ndya yuu Jordán
nu ndyaa ra Juan vatyi cuñi ra sa cua zacoo ndutya ra Juan sii ra.

14 Ta ñá cuñi ra Juan zacoo ndutya sii ra vatyi catyi ra: Tahan si sa zacoo
ndutya moo sii mi. ¿Ta ña cuenda catyun sa zacoo ndutye suun?

15 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Nacuu si cuhva catyi suhun vityi vatyi
tacuan cuñi si zavaha yo tandihi cuhva ndoo, cuhva cuñi ra Ndyoo. Tacuan i
catyi ra Jesús, ta ziqui i ndoo ra Juan vaha.

16 Ta sa yaha i sicoo ndutya ra Jesús, ta i quita ra sisi ndutya cuan. Ta zuun
ñi caa cuhva cuan i nuña andivi, ta i ndyehe ra Jesús Tatyi Ii ra Ndyoo. Noo si
tañi noo minoo paloma ziqui ra.

17 Ta tacuan ta i cahan minoo ra cahan sisi andivi ta i catyi ra: Ihya cuu
zehi. Cuñi xein sii ra. Zii xaan cuñi sihin ra.

4

Cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús atu tyaa ra yahvi sii Ndyoo a sii cuihna

1 Ta ziqui i sindyaca Tatyi Ii sii ra Jesús minoo nu ityi xaan nu yoñi maa
ñiyivi iyo vatyi cua nducu coto ihñi cuihna sii ra.

2 Ta ñá sasi ra Jesús uu xico quivi ta uu xico sa cuaa, ta ziqui i sizoco ra.

3 Ta cuhva cuan i tuhva cuihna sii ra vatyi cua nducu coto ihñi ra sii ra, ta catyi ra: Tatu ndisa vatyi Zehe ra Ndyoo cuu suun, catyun sihin yuu sa catuu ihya vatyi nanduu si pan.

4 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Catyi Tuhun Ndyoo vatyi ña maa sihin sa casi ñi yo cundito yo. Sihin sa sasi yo ndito coño ñuhu yo, zoco sihin sa tyaa yo yahvi tuhun cahan ra Ndyoo ta ndito añima yo sa ndisa cuii. Catyi ra Jesús sihin cuihna.

5 Tacuan ta i sindyaca cuihna sii ra Jesús ndya ñuu Jerusalén. Ta i zandaa ra sii ra xiñi vehe ñuhu cahnu. Ta i catyi ra sihin ra Jesús:

6 Tatu ndisa vatyi Zehe ra Ndyoo cuu suun, ndavon ndya nu ñuhu vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Cua cuhva ra Ndyoo tyiño sii ángel ra vatyi zacuenda ra suun. Cua naqueen ra suun sihin ndaha ra, ta ma ñicuehe sohon sihin minoo yuu.”

7 Tacuan i catyi cuihna, ta i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi tucu Tuhun Ndyoo vatyi ma nducu coto ihñi ndi sii ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii ndi.

8 Yaha cuan ta i sindyaca cuihna sii ra Jesús xiñi minoo yucu zucu xaan, ta i zañaha ra tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ sii ra ta cuhva sa tyaqui xaan caa si.

9 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Ndaha mi ndyaa tandɨhɨ ya vatyi saha ra Ndyoo sa cundyaca ñehi tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta cua cuhve tandɨhɨ si suun tatu cua cuɨñɨ sɨtun nui ta zacahnun sii. Catyi cuihna.

10 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Cuɨñɨ siyo suun sii, cuihna vatyi catyi Tuhun Ndyoo vatyi ɨɨn ñi sii maa ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii ndi cua zacahnu ndi. Ta ɨɨn ñi tyiño maa ra cua zacuu ndi. Catyi ra Jesús sihin cuihna.

11 Ta zɨquɨ i zandoo cuihna sii ra Jesús, ta i quisi tyindyee ángel sii ra.

I quisaha ra Jesús zatyiño ra tyiño ra Ndyoo nu cu si Galilea

12 Quɨvɨ i ñihi ra Jesús tuhun vatyi i tyihi ñiyɨvɨ sii ra Juan vehe caa, i quita ra yucuan ta cuahan ra ndya Galilea.

13 Zoco ñá ndoo ra ñuu Nazaret. Cuahan ra cua cundyaa ra ñuu Capernaum. Minoo ñuu sa ndyaa yatyi ñi yuhu miñi yatyi nu cu si Zabulón ta Neftalí cuu si.

14 Tacuan i cuu si vatyi cua quita si cuhva i tyaa ra Isaías, minoo ra profeta ta sa naha. Tyehen i tyaa ra Isaías:

15 Nu cu si Zabulón ta Neftalí, ityi cuahan yo miñi tatu sa yaha yo yuu Jordán, yucuan cuu nu cu si Galilea nu ndyaa ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.

16 Ñiyɨvɨ cuan sicoo ñu nu ñaa xaan, zoco i ndyehe ñu minoo ñúhu ndisi xaan. Quɨvɨ cuan cua cuu cuii ñu, zoco i zandundisi ñúhu cuan nu ndyaa ñu.

17 Ndya quɨvɨ i quɨhvɨ ra Jesús Galilea, ta i quisaha nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ. Tyehen i catyi ra: Zandoo ndo cuatyi ndo, ta zama ndo cuhva iyo ndo vatyi sa cuñi saa quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ.

Cuhva i cana ra Jesús sii cumi tahan ra tɨɨn tyiyaca

18 Ta i sica noo ra Jesús yuhu miñi Galilea. Ta i ndyehe ra sii uu tahan ra sihin yañi ra. Minoo ra nañi ra Simón, ta Pedro nañi tucu ra. Ta inga ra nañi ra Andrés. Cañi ra traya ra nu ndutya vatyi yucuan cuu tyiño i zacuu ra.

19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho ndo sihin, ta cua cuhve cuhva nducu ndo sii ñiyɨvɨ tañi cuhva nducu ndo sii tyiyaca. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra.

20 Ta ta sica ñi i zandoo ihno ra traya ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.

21 Ta i sica ra Jesús zuhva ca sihin ra ityi nuu ca ta i ndyehe ra sii ra Jacobo sihin ra Juan zehe ra Zebedeo. Ñoho ra minoo barco sihin zutu ra. Nazuhva ra traya ra. Ta i cana ra Jesús sii ra.
22 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i zandoo ra sii zutu ra sihin barco ra, ta i sindyico ra sii ra Jesús.

Zacuaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ

23 Sica noo ra Jesús nacahnu Galilea. Zacuaha ra sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu tahan tahan ñuu. Ta nacatyi ra Tuhun Vaha sihin ñiyɨvɨ cuhva cua cundyaca ñaha ra Ndyoo. Ta i zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ cuhu tandɨhɨ cuii nuu cuehe.
24 I sito ñiyɨvɨ tuhun ra Jesús nacahnu Siria. Ta i quisi ndyaca ñu sii tandɨhɨ ñu cuhu zɨɨn zɨɨn nuu cuehe a tatu iyo sa uhu sii ñu. Ta i quisi ndyaca ñu sii ñu ñoho tatyi cuihna, ta ñu cuhu cuehe meme, ta ñu xii. Ta i zanduvaha ra Jesús sii ñu.
25 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ sa ndyaa Galilea i sindyico ñu sii ra. Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ ñuu Decápolis, ta ñuu Jerusalén ta nacahnu Judea ta ñiyɨvɨ ndyaa inga siyo yuu Jordán ndɨhɨ ca.

5

Cuhva i sahan ra Jesús xiñi minoo yucu ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ

1 I ndyehe ra Jesús vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ, ta i ndaa ra minoo yucu, ta i sicundyaa ra yucuan. Ta i siconduu i sicundyaa ñiyɨvɨ ndyico sii ra nu ndyaa ra.
2 Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii ñu, ta tyehen catyi ra:

Ñiyɨvɨ sa zɨɨ xaan cuñi

3 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ vityi tatu sa sito ñu vatyi siñi ñuhu ra Ndyoo sii ñu vatyi tahan si sii ñu sa cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu.
4 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ cuihya iñi vityi vatyi cua zanaa ra Ndyoo tucuihya iñi sii ñu.
5 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ zanduluhlu sii, vatyi cuee ca cua cuhva maa ra Ndyoo sa cundyaca ñaha ñu ñuu ñiyɨvɨ ya.
6 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ cuñi xaan zavaha tandɨhɨ sa ndoo, cuhva cuñi ra Ndyoo vatyi cua tyindyee ra Ndyoo sii ñu, ta cua cuu xaan zavaha ñu sa vaha.
7 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ cundahvi iñi sii inga ñiyɨvɨ vatyi Ndyoo cua cundahvi xaan iñi ra sii maa ñu.
8 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ sa ñahñi cuatyi iyo añima vatyi cua ndyehe ñu sii maa ra Ndyoo.
9 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ nducu cuhva zacoo sa taxi nu iyo cuatyi vatyi cua catyi ra Ndyoo vatyi zehe maa ra cuu sii ñu.
10 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ tatu zandyehe inga ñiyɨvɨ tundoho sii ñu sa cuenda sa vaha sa zavaha ñu. Ndisa vatyi sa ndyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu.
11 Sa iyo sa vaha sii ndo tatu quiñi xaan cahan ñiyɨvɨ sihin ndo sa cuenda mi ta tatu zavaha xaan ñu sa ndya vaha ñi sihin ndo ta tatu cahan ñu ndya vaha ñi sii ndo ta ña ndisa cuu si.
12 Cuzɨɨ xaan iñi ndo tatu tacuan zavaha ñu sihin ndo vatyi cahnu xaan sa vaha cua ñihi ndo andɨvɨ vatyi zuun ñi cuhva ña vaha cuan i zavaha ñiyɨvɨ sihin ra profeta quɨvɨ cumañi ca cacu maa ndo.

Tañi ñɨɨ ta ñúhu cuu maa yo ñuu ñiyɨvɨ ya

13 Maa ndo cuu tañi ñɨɨ sa cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya. Zoco tatu ña uhva ca ñɨɨ, ¿yozo caa tyindyee si? Tatu ña uhva ca si ña vaha ca si. Zavita yo sii si, ta cuañi ñiyɨvɨ zɨquɨ si.
14 Maa ndo cuu tañi ñúhu sa cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya. Tatu ndyaa minoo ñuu xiñi minoo yucu ma cuu sa cundyaa xehe si.
15 Ta ña tuhva ñiyɨvɨ tyaa minoo lámpara ta tyihi ñu sii si xu minoo cajón. Ña tacuan vatyi zucu tyaa ñu sii si, ta zandisi si sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu vehe.
16 Tacuan tucu maa ndo, zavaha ndo sa vaha ityi nuu ñiyɨvɨ, ta cua ndyehe ñu tyiño ndo, ta cua zacahnu ñu sii Zutu mañi yo, ra ndyaa andɨvɨ.

Cuñi si sa tyaa yo yahvi sii ley ra Ndyoo

17 Ma caca iñi ndo vatyi yuhvi vasi zanei cuhva tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ley ra Ndyoo sa i tyaa ra Moisés a cuhva i tyaa ra profeta. Ña vasi zandɨhi cuhva iyo sii si cuan. Vasi ta tyei yahvi sii tandɨhɨ sa catyi tuhun cuan.
18 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi nɨɨ ñi sa iyo andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ, ma naa nu siin cuhva iyo sii ley ra Ndyoo. Tandɨhɨ sa catyi ley sa tahan si cuu, ta cua cuu si.
19 Yucuan cuenda yoo ra ma zavaha minoo ley ra Ndyoo, vazu ley luhlu cuu ley cuan, ta tatu cua nacatyi tucu ra sihin ñiyɨvɨ vatyi ma zavaha ñu sii si, ra zavaha cuhva cuan cua cuu ra ra luhlu ca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Zoco ra zavaha sii si ta zacuaha ra sii inga ñiyɨvɨ vatyi tahan si zavaha ñu sii si, minoo ra cahnu cua cuu ra nu ndyaca ñaha ra Ndyoo andɨvɨ.
20 Vatyi catyi sihin maa ndo vatyi tatu ma zavaha ndo sa ndoo ca ta zavaha ndo tañi ra maestro cuenda ley ta ra fariseo, nu yozo cuii ca ta ma cuu quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Ña vaha cuxaan yo sihin ñiyɨvɨ

21 Sa siñi ndo cuhva i catyi ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ ta sa naha. I catyi ra: “Ma cahñi ndo sii ñiyɨvɨ. Yoo ra cua cahñi sii minoo ñiyɨvɨ, tahan si sa cutuñi ra.”
22 Zoco yuhvi catyi sihin ndo tatu cuxaan ndo sihin minoo ñiyɨvɨ, tahan si sa tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo. Ta tatu cahan cuehe ndo sii minoo ñiyɨvɨ, tahan si sa tasi tuñi ra cu tyiño sii ndo. A tatu catyi ndo vatyi laa xaan minoo ñiyɨvɨ, coto vaha ndo coto cuhun ndo andyaya.
23 Yucuan cuenda quɨvɨ cuhun vehe ñuhu ta ndohon ofrenda sa cua cuhvon sii ra Ndyoo, tatu nacohon iñun vatyi iyo sa zavohon sii inga ñiyɨvɨ
24 zandoon sa cua cuhvon sii ra Ndyoo yucuan. Ta cuhun xihnon ta ndacon tucahnu iñi sii ñu cuan, ta nacoo vohon sihin ñu, ta zɨquɨ cuhun ta cuhvon ofrendon sii ra Ndyoo.
25 Tatu iyo ra sica cuatyi sohon, ta cuahan ra suhun nu ndyaa juez, nducun cuhva nacoo vohon sihin ra ityi cuahan ndo coto nacuhva cuenda ra suun sii ra juez. Ta ra juez cua nacuhva cuenda suun sii policía, ta cua tyihi ra cuan suun vehe caa.
26 Ta sa ndisa catyi suhun vatyi tatu tacuan cua cuu, ma quiton ndya tyiyahvun tandɨhɨ sa tahan si tyiyahvun.

Nacatyi ra Jesús vatyi ña vaha caca iñi rayɨɨ ndyehe ra inga ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu

27 Sa siñi maa ndo tuhun i catyi ra Ndyoo ta sa naha vatyi ma cuu coo inga ñaha ndo ta ma cuu coo inga yɨɨ ndo.

28 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi tatu ndyehe ndo sii minoo ña ha ta cuñi
ndo sii ña, sa zavaha ndo cuatyi sa cuu adulterio sihin ña sisi añima ndo cuu
si cuhva cuan.
29 Ta tatu ndyehe ndo minoo sa ndyehe ndo ta sa cuenda si ta cuñi xaan
ndo zavaha ndo sa ña vaha, ma ndyehe ca ndo sii si coto coo cuatyi ndo ta
cuhun ndo andyaya.
30 A tatu iyo sa tuhva ndo zavaha sihin ndaha ndo ta sihin si cuan quisaha
coo cuatyi ndo, ma zavaha ca ndo sii si inga saha coto cuhun ndo andyaya.

Ma cuu zandoo ray sii ña zihi ra ta tani tutu ñu

31 Ta catyi tucu Tuhun Ndyoo sihin ñiyivi ta sa naha: “Yoo ra cuñi zandoo
sii ña zihi, cuñi si sa nducu ra cuhva tani tutu ñu sihin ley.”
32 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi tatu iyo minoo ra cua nducu ra cuhva
tani tutu ra sihin ña zihi ra ta ñahñi cuatyi ña iyo sihin inga ray ii, zoco cua coo
cuatyi adulterio sii ña tatu zandoo y ii ña sii ña ta quihin ña sii inga ray ii. Ta
ra cua tindaha sihin minoo ña ha zandoo y ii sii, zavaha tucu maa ra cuatyi
adulterio cuan.

Ña vaha sa tyiña ha yo Ndyoo

33 Ta sito tucu ndo vatyi i catyi ra Ndyoo sihin ñiyivi ta sa naha vatyi tatu
sa tyiña ha ñu Ndyoo, cuñi si sa zavaha ñu cuhva catyi ñu.
34 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi ma cuaha xaan cahan ndo tatu cuñi ndo
sa cua sino iñi ñiyivi sa cahan ndo. Ma catyi ndo: “Sito vaha Ndyoo.” Ma
cahan ndo tuhun andivi vatyi yucuan cuu nu ndyaa maa ra Ndyoo.
35 Ma cahan ndo tuhun ñuu ñiyivi vatyi yucuan cuu nu sañi saha ra. Ta nu
tuhun ñuu Jerusalén ta ma cahan ndo vatyi yucuan cuu ñuu ra Ndyoo, ra rey
cahnu.
36 Ta nu tuhun xiñi ndo ta ma catyi ndo, vatyi maa ndo ta ma cuu
zanducuisi ndo a zandutoon ndo numinoo ixi xiñi ndo sa ndisa.
37 Cuenda catyi ñi ndo: “Ndisa.” A catyi ndo: “Yivi.” Ta ñahñi ca sa cua
cahan ndo. Tatu ña a ca sa tuhva ndo cahan, zaña ha si vatyi ña ndisa ndo.

Ma zavaha yo sa ña vaha sihin ñiyivi zavaha sa ña vaha sihin yo

38 Sa siñi tucu ndo cuhva i tyaa ra Moisés ta sa naha nu catyi si vatyi tatu
cañi ñiyivi sii ndo ta zativi ñu minoo siti nuu ndo cuñi tucu si sa zativi minoo
ra cu tyiño siti nuu ñu. A tatu coco ñu minoo noho ndo, zuun ñi sihin cuhva
cuan cua ndoho maa ñu, ta cua quita minoo noho ñu.
39 Zoco yuhvi catyi sihin ndo: Ma zavaha ndo sa ña vaha sihin ñiyivi zavaha
sa ña vaha sihin ndo. Tatu iyo ra cati minoo siyo xitun, cuhva ndihun inga
siyo nacati ra.
40 A tatu iyo ra tyaa cuatyi saton nuu ra cu tyiño ta ñahñi cuatyun ta cuñi
ra quindyaa ra camison, cuhva ndihun siqueton sii ra.
41 A tatu yoo ra zañiñi suun sa cuizon carga ra minoo kilómetro, cuizon sii
si uu kilómetro.
42 Cuhvon sii yoo ra sica suun, ta tatu cua caca noo ñiyivi sa suun, ma
catyun vatyi ma cuhvon.

Cuñi si sa cuñi yo sii ñiyivi xaan iñi sii yo

43 Ta sa siñi ndo cuhva tuhva ñiyivi catyi vatyi catyi ñu vatyi nacuñi xaan
yo sii ra tahan yo, ta nacuxaan xaan yo ndyehe yo sii ra xaan iñi sii yo.
44 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi cuñi ndo sii ñu xaan iñi sii ndo. Vaha
cahan ndo sihin ñiyivi cahan ndya vaha ñi sihin ndo. Zavaha ndo sa vaha
sihin ñiyivi ña cuu ndyehe sii ndo. Ta cahan ndo sihin ra Ndyoo cuenda ñiyivi
cahan cuehe sii ndo ta ñu zavaha sa ña vaha sihin ndo.

45 Tatu zavaha ndo tacuan, cua cuu ndo zehe ra Ndyoo Zutu yo sa ndisa
cuii, ra ndya andɨvɨ, vatyi maa ra i tyaa ñicandyi, ta zandisi si nu yucu ñiyɨvɨ
ña vaha ta ñiyɨvɨ vaha. Ta zacoon ra zavi zɨquɨ ñu vaha ta zɨquɨ ñu ña vaha.
46 Tatu ɨɨn ñi sii ñiyɨvɨ cuñi sii ndo cuñi tucu ndo, ñahñi sa vaha zavaha
ndo cuhva cuan vatyi tacuan tucu zavaha ñiyɨvɨ quiñi iyo tañi ra tava xuhun
cuenda ra ndyaca ñaha. (Ta quiñi xaan iyo ra cuan cuñi maa ndo.)
47 Ta tatu saha ndo ndyoo nacucumi ɨɨn ñi sii ra tahan ndo, ¿ñaa sa vaha
zavaha ndo cuhva cuan? Ndya ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo ta cahan ñu sihin
tahan ñu cuhva cuan.
48 Cuu ndo ñiyɨvɨ ñahñi maa cuatyi. Tañi Zutu yo, ra ndyaa andɨvɨ, vatyi
ñahñi maa cuatyi ra iyo caña ñi.

6

Nacatyi ra Jesús yozo caa tahan si cuhva yo caridad sii ñiyɨvɨ

1 Ma zavaha ndo sa vaha nuu ñiyɨvɨ ñi vatyi cuñi ndo sa ndyehe ñu. Tatu
tacuan zavaha ndo, ñahñi sa cua cuhva Zutu yo, ra ndyaa andɨvɨ, sii ndo.
2 Yucuan cuenda tatu tyindyee ndo sii ñu ndahvi, ma nacatyi ndo sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ tañi zavaha ra sahan vehe ñuhu ta nuyahvi ta zaha ra tuhun
vatyi vaha xaan ra. Zavaha ra sa vaha vatyi cuñi ra sa cua zacahnu ñiyɨvɨ sii
ra. Ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi sihin sa yucuan ñi ta sa ñihi ra sa vaha.
Ñahñi ca sa cua cuhva maa ra Ndyoo sii ra.
3 Zoco tatu zavaha maa ndo tumañi iñi sii ñiyɨvɨ ndahvi, xehe ñi zavaha ndo
sii si, minoo cuhva sa ma coto nu amigo ndo.
4 Xehe ñi tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ ndahvi. Ta cua ndyehe ra Ndyoo Zutu yo
cuhva zavaha ndo sa xehe ñi, ta cua cuhva maa ra sa vaha sii ndo sa cuenda
si.

Zañaha ra Jesús yozo caa cuñi si cahan yo sihin ra Ndyoo

5 Ta tatu cua cahan ndo sihin ra Ndyoo, ma cuu ndo tañi ra zaha tuhun
vatyi vaha xaan ra, ta ña ndisa ra vatyi tahan iñi ra cahan ra sihin ra Ndyoo
nu tuu ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra sa cua ndyehe ñu. Yucuan cuenda cua cuɨñɨ ndyaa
ra sisi vehe ñuhu a ityi cahnu ta cahan ra sihin ra Ndyoo. Sa ndisa catyi sihin
ndo vatyi sihin sa ndyehe ñiyɨvɨ sii ra sihin sa zavaha ra, ta sa ñihi ra sa cua
ñihi ra.
6 Zoco tatu cua cahan maa ndo sihin ra Ndyoo, quɨhvɨ ndo nu yoñi ndyehe,
ta nacazi ndo yuvehe ta cahan ndo sihin ra Ndyoo Zutu yo sa maa ñí maa
ndo. Cua ndyehe maa ra cuhva zavaha ndo sa xehe ñi, ta cua cuhva ra sa
vaha sii ndo sa cuenda si.
7 Cuhva cahan ndo sihin ra Ndyoo ma cahan ndo zuun ñi sa cahan ndo uu
a uñi saha tañi zavaha ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo. Sica iñi ñu vatyi cua cuɨñɨ
ra Ndyoo sa cahan ñu tatu cuaha xaan cahan ñu.
8 Ma cuu ndo tañi maa ñu vatyi sa sito ra Ndyoo Zutu yo ñaa sa siñi ñuhu sii
ndo cuee ca sa caca ndo sii ra.
9 Yucuan cuenda cahan ndo sihin ra Ndyoo tyehen:
Ndyoo Zutu ndi, ra ndyaa andɨvɨ, ii xaan cuu zɨvɨ moo.
10 Nasaa quɨvɨ cua cundyaca ñohon ihya ñuu ñiyɨvɨ.
Nazavaha ñiyɨvɨ cuhva cuñi moo ihya ñuu ñiyɨvɨ tañi cuu si ndya gloria.
11 Cuhvon sa siñi ñuhu sii ndi minoo minoo quɨvɨ.
12 Ta zohon tucahnu iñi sii ndi sa cuenda cuatyi ndi tañi maa ndi zaha ndi
tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha sihin ndi.
13 Ma cuhvon sa nducu coto ihñi cuihna sii ndi coto zavaha ndi sa ña vaha.

Vatyi moo cuu ra ndyaca ñaha, ta moo cuu ra iyo xaan tundyee iñi sii, ta
tahan si zacahnu tandɨhɨ ñiyɨvɨ suun tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu
si sa ndisa.
Tacuan cahan ndo sihin ra Ndyoo.
14 Vatyi tatu zaha maa ndo tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha sihin
ndo, tacuan tucu cua zavaha Zutu yo ra ndyaa andɨvɨ. Cua zaha ra tucahnu
iñi sii maa ndo.
15 Zoco tatu ma zaha maa ndo tucahnu iñi sii inga ñiyɨvɨ, ma zaha tucu Zutu
yo tucahnu iñi sii maa ndo, ta ma zandasi ra cuatyi ndo.

Zacuaha ra Jesús zɨquɨ cuhva cuñi si coo ndyitya yo

16 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ: Quɨvɨ ma casi ndo ta cahan ndo sihin
ra Ndyoo, ma zanducuihya ndo iñi ndo tañi zavaha ñiyɨvɨ zaha tuhun vatyi
vaha xaan ñu. Ta ma cahyi ndo ñiyaa nuu ndo tañi zavaha maa ñu. Tacuan
zavaha ñu vatyi cuñi ñu sa cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ñu ta nacoto ñu vatyi ña sasi
ñu. Zoco catyi sihin ndo vatyi ñahñi cua ñihi ñu sihin ra Ndyoo vatyi yɨvɨ sa
cuenda maa ra zavaha ñu sii si.
17 Zoco maa ndo tatu ñaa quɨvɨ cua coo ndyitya ndo ta cahan ndo sihin ra
ndyoo, nacatya ndo nuu ndo, ta tyihi ndo xahan xiñi ndo.
18 Tacuan zavaha ndo vatyi ma coto ñiyɨvɨ vatyi ñá sasi ndo. Minoo tuhun
ñi maa ra Ndyoo cua ndyehe cuhva zavaha ndo, ta cuaha sa vaha cua cuhva
ra sii ndo ta cua ndyehe ñiyɨvɨ.

Cuhva zavaha yo ta cua coo cuaha sa vaha sii yo ndya andɨvɨ

19 Ma zacaya xaan ndo xuhun a ndaha tyiño ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ coto tɨvɨ si
a coto zatɨvɨ tiquixi sii si. Ta coto quɨhvɨ ra zuhu ta quihin ra sii si.
20 Vaha ca tatu zacaya ndo ndaha tyiño ndo ndya andɨvɨ vatyi yucuan ma
zatɨvɨ tiquixi sii si. Ta ma tɨvɨ si. Ta ma cuu quɨhvɨ ra zuhu ta quihin ra sii si.
21 Vatyi catyi sihin ndo vatyi nu ndyaa sa cuca ndo, yucuan cuu nu ndyaa
añima ndo.

Sɨtɨ nuu yo cuu tañi minoo sa zandisi sii yo ta cuu ndyehe yo nu cuahan yo, ta tacuan tucu tatu iyo sa ndisi sa saha ra Ndyoo añima yo, vaha ñiyɨvɨ cuu yo

22 Sɨtɨ nuu ndo cuu tañi minoo sa zandisi sii ndo. Ta tacuan tucu añima ndo,
tatu maa ñi sa vaha ra Ndyoo iyo añima ndo, vaha ñiyɨvɨ cuu ndo.
23 Zoco tatu ña vaha sɨtɨ nuu ndo, ñahñi sa zandisi nu cuahan ndo. Ta zuun
ñi cuhva cuan, tatu ñahñi sa ndisi ra Ndyoo iyo añima ndo, a tatu iyo si zoco
ña tyaa ndo yahvi sii si, cuaha xaan cuatyi ndo iyo, ta sica noo ndo nu ñaa.

Ma cuu cuñi xaan yo sii ra Ndyoo tatu cuñi xaan yo xuhun

24 Ma cuu zatyiño minoo muzu sa cuenda uu tahan patrón vatyi cua cuñi
ca ra sii minoo patrón ra, ta ma cuñi ca ra sii inga ra. A sii minoo ra cua tyaa
ra yahvi, ta sii inga ra ma tyaa ra yahvi. Ma cuu cuñi ndo sii ra Ndyoo ta cuñi
ndo sii xuhun.

Zacuenda ra Ndyoo sii tandɨhɨ zehe ra

25 Ta i catyi tucu ra Jesús: Yucuan cuenda catyi sihin ndo, ma caca xaan iñi
ndo yozo caa cua ñihi ndo sa casi ndo ta sa coho ndo ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ma caca
xaan iñi ndo yozo caa cua ñihi ndo zahma quɨhɨ ndo. Zoco nuu ra Ndyoo ñiñi
ca añima ndo ta coño ñuhu ndo ta zɨquɨ sa casi ndo ta sa ndɨhvɨ ndo. Maa ra
saha sa ndito ndo, ta cua cuhva ra tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndo.
26 Ndyehe ndo cuhva iyo zaa sa sica noo ityi zɨquɨ. Ña tasi tɨ. Ña zatyiño tɨ.
Ñahñi nu naquihin vaha tɨ tyiño zacuu tɨ, ndɨhɨ ca. Zoco sasi tɨ vatyi maa ra

Ndyoo zacasi sii tɨ. Ta ñiñi xaan ca cuu maa ndo ityi nuu ra Ndyoo ta zɨquɨ zaa cuan.
27 ¿Ta yoo ndo cuu nduzucu ca ndo siin ca tatu caca xaan iñi ndo sa cuenda si? Ma cuu ca.
28 ¿Ta ñaa cuenda sica xaan iñi ndo sa cuenda zahma ndo? Ndyehe ndo cuhva sahnu ita sisi cuhu vatyi ña tavi si, ta ña cono si iza.
29 Zoco catyi sihin ndo vatyi cuca xaan ra rey Salomón ta tyaqui xaan zahma ra, zoco ña tyaqui ca si ta zɨquɨ minoo ita cuan.
30 Ta tatu zandutyaqui xaan ra Ndyoo sii tu-ita sa iyo vityi ta ityaan cua nduu tu nducu ta cayu tu, tyaqui xaan tucu zahma cua cuhva ra sii maa ndo. Zoco maa ndo ña sino vaha iñi ndo sii ra.
31 Yucuan cuenda catyi sihin ndo: Ma caca xaan iñi ndo ta catyi ndo: "¿Ñaa sa cua casi ndi? ta ¿naa sa cua coho ndi? ta ¿yozo caa ñihi ndi zahma quɨhɨ ndi?"
32 Vatyi sica xaan iñi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ si cuan. Zoco maa Zutu mañi yo sa sito ra vatyi siñi ñuhu tandɨhɨ si cuan sii ndo.
33 Vaha ca nducu ndo cuhva yozo caa cua cuhva cuenda ndo sii ndo sii ra Ndyoo vatyi cundyaca ñaha ra sii ndo ta maa ñi sa vaha xaan zavaha ndo tañi zavaha maa ra, ta tacuan ta cua cuhva ra tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndo.
34 Zacuenda maa ra Ndyoo sii ndo vityi ta ityaan, ndɨhɨ ca. Yucuan cuenda ma caca xaan iñi ndo sa cuenda sa cua cuñi si sii ndo ityaan. Caca iñi ndo vityi ɨɨn ñi sa cuenda sa siñi ñuhu sii ndo vityi.

7

Ma cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ

1 Ma cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ coto catyi tucu ra Ndyoo vatyi ña vaha zavaha tucu maa ndo.
2 Vatyi cuhva ndyehe maa ndo sii inga ñiyɨvɨ, tacuan tucu cua ndyehe ra Ndyoo sii ndo. Ta tatu tyaa ndo cuatyi sata ñiyɨvɨ, zuun ñi cuhva cuan cua tyaa ra Ndyoo cuatyi sata maa ndo.
3 ¿Yozo caa vatyi cuu ndyehe ndo cuatyi luhlu ñi sa iyo sii inga ñiyɨvɨ ta tañi minoo mihin luhlu ñi sa ñoho sɨtɨ nuu ñu cuu si? Ta ña ndyehe ndo cuatyi cahnu xaan sa iyo sii maa ndo, ta cuu si tañi minoo mihin cahnu sa ñoho nuu maa ndo.
4 Ta ñaa cuenda catyun sihin yañun vatyi nacuhva ra sa tavon mihin luhlu sa ñoho sɨtɨ nuu ra, ta ña tuu iñun sa ñoho minoo mihin cahnu sɨtɨ nuu moo.
5 Cuhva cuan, zohon tuhun vatyi vaha xoon, ta ña ndisa. Tava xihnon mihin sa ñoho sɨtɨ nuu moo, ta zɨquɨ cua ndundisi ndyehun, ta cua cuu tavon mihin luhlu sa ñoho sɨtɨ nuu yañun.
6 Ta ma zañiñi ndo ta cahan ndo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ ña cuñi coto, coto cañi ñu sii ndo. Tañi ina cuu ñiyɨvɨ ña cuñi Tuhun Ndyoo. Ta tañi zatɨvɨ quɨnɨ sii sa vaha, tacuan tucu iyo maa ñu. Cua cahan ñu ndya vaha ñi sii Tuhun Ndyoo.

Ma cundɨhɨ iñi ndo cahan ndo sihin ra Ndyoo

7 Caca ndo sii ra Ndyoo, ta cua cuhva ra sa sica ndo. Nanducu ndo, ta cua nañihi ndo. Cati ndo yuvehe, ta cua nuña si.
8 Vatyi tandɨhɨ ndoho ra sica, cua ñihi ndo. Ta tatu nanducu ndo, cua nañihi ndo. Ta tatu cati ndo yuvehe, cua nuña si.
9 Maa ndo ra cu zutu sa ndyihi, tatu cua caca zehun minoo pan, ¿atu cua cuhva ndo minoo yuu sii ra? Ña tacuan.
10 A tatu cua caca ra minoo tyiyaca, ¿atu cua cuhva ndo minoo coo?

11 Ñiyɨvɨ quiñi cuu maa ndo, zoco sito ndo yozo caa cuhva ndo sa vaha sii
zehe ndo, vaha xaan ca cua zavaha Zutu yo, ra ndyaa andɨvɨ. Cua cuhva ra
sa vaha sii ñiyɨvɨ sica sii ra.
12 Ta tatu cuñi ndo sa cua zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin maa ndo, tacuan
zavaha tucu maa ndo sihin maa ñu tandɨhɨ saha vatyi yucuan cuu sa catyi
ley ra Moisés ta libro i tyaa ra profeta ta sa naha.

Tɨhɨn yuvehe ta cuiñɨ ityi sa cuahan nu ndyaa ra Ndyoo

13 Nducu ndo cuhva quɨhvɨ ndo yuvehe tɨhɨn vatyi quɨhɨn yuvehe ta quɨhɨn
ityi sa cuahan nu cunaa ñiyɨvɨ andyaya. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cuahan ityi
cuan.
14 Zoco tɨhɨn yuvehe ta cuiñɨ ityi sa cuahan nu ma cuu ca ñiyɨvɨ, ta zuhva
cuii ñi ñiyɨvɨ cua nañihi ityi cuan.

Nacoto yo tatu vaha ñiyɨvɨ tatu zavaha ñu sa vaha

15 Zacuenda ndo sii ndo sihin ra vatya ta catyi ra vatyi cahan ra sa cuenda
ra Ndyoo. Vasi ra tañi minoo mvee ticatyi, zoco añima ra ñoho sa quiñi caa.
16 Cuu nacoto ndo sii ra sa cuenda cuhva zavaha ra. Tañi yutu ña vaha,
tacuan iyo ra vatyi minoo tu mihndya ma cuu cuhva tu mango. Ta minoo
iñu ma cuhva tu uva.
17 Ta tacuan cuu si. Tandɨhɨ yutu vaha, saha tu sɨtɨ vaha. Ta tandɨhɨ yutu ña
vaha, ña vaha sɨtɨ tu.
18 Minoo yutu vaha, ma cuu cuhva tu sɨtɨ ña vaha. Ta minoo yutu ña vaha,
ma cuu cuhva tu sɨtɨ vaha.
19 Ta tandɨhɨ yutu sa ña saha sɨtɨ vaha, tuhva ñiyɨvɨ cahndya sii tu, ta cayu
tu.
20 Ta zuun ñi sihin cuhva cuan, cuu nacoto yo sii ñiyɨvɨ sihin cuhva zavaha
ñu.

Ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuu quɨhvɨ nu ndyaca ñaha ra Ndyoo andɨvɨ

21 Ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa catyi sihin: “Zutu mañi yuu, Zutu mañi yuu”, cuu
quɨhvɨ ñu nu ndyaca ñaha ra Ndyoo andɨvɨ. Maa ñi ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuñi
ra Ndyoo Zuti, cuu quɨhvɨ ñu.
22 Quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, cuaha xaan ñu cua catyi tyehen
sihin: “Zutu mañi yuu, nduhvi i cahan ndi sihin zɨvɨ moo, ta sihin zɨvɨ moo
tava ndi tatyi ña vaha, ta i zavaha ndi cuaha xaan sa ndyityi.” Cua catyi ñu.
23 Zoco yuhvi cua catyi: “Ña site sii ndo. Cuɨnɨ siyo ndo sii, ta cuahan ndo
vatyi ñá zavaha ndo sa vaha sa i catyi sihin ndo.”

*Cuhva cua cuu si sihin ñiyɨvɨ tyaa yahvi sa cahan ra Jesús, ta cuhva cua cuu
si sihin ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi*

24 Tyehen catyi sihin ndo, tatu yoo ra tyizoho sa quehin ta zavaha ra sii si,
cuu ra tañi minoo ra siñi tuñi vaha. Cono xaan i sitya ra ndya tahan ra minoo
yuu cahnu, ta i zandaa ra vehe ra zɨquɨ yuu cuan.
25 Ta i coon xaan zavi, ta i cucono yuu. Ta ñihi xaan i ñoho tatyi, zoco ñá
nduva vehe cuan vatyi i zandaa ra sii si zɨquɨ yuu cuan.
26 Zoco ra siñi sa quehin ta ña zavaha ra sii si, cuu ra tañi minoo ra tondo
xaan, ra i zandaa vehe nu ñiyɨtɨ ñi. Ñá zavaha ra cimiento si.
27 Ta i coon zavi. Ta i cucono yuu, ta ñihi xaan i sicaa tatyi, ta i nduva vehe
cuan, ta cua naa si.
28 Ta nu i ndɨhɨ cahan ra Jesús, iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ sihin cuhva zacuaha
ra

29 vatyi zacuaha ra tañi minoo ra ndyaca ñaha. Ñá zacuaha ra tañi ra maestro cuenda ley.

8

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii minoo ra tyahyu

1 Cuhva i noo ra Jesús yucu cuan, cuaha xaan ñiyɨvɨ i sindyico sii ra.

2 Ta i tuhva minoo ra cuhu cuehe tyahyu sii ra Jesús. Ta i sicuɨñɨ sitɨ ra nuu ra ta catyi ra: Tata, iyo cuhva suun, ta cuu zanduvohon sii tatu cuñun.

3 Ta i tyizo ra Jesús ndaha ra xiñi ra, ta i catyi ra: Cuñi. Sa nduvohon. Ta zuun ñi caa cuhva cuan, i quita cuehe cuan sii ra, ta ndaha nduvaha ñi ra.

4 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehun vatyi ma nacatyun sihin numinoo ñiyɨvɨ. Cuhun nu ndyaa ra cu zutu, ta cuhvon ofrenda sii ra Ndyoo tañi i catyi ra Moisés cua cuhva ñiyɨvɨ tatu sa nduvaha ñu. Ta tacuan ta cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi sa i nduvohon.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo muzu ra ndyaca ñaha sii zandaru

5 I quɨhvɨ ra Jesús ñuu Capernaum, ta minoo ra ndyaca ñaha sii minoo ziendu zandaru i tuhva sii ra ta i sica ra tumañi iñi sii ra, ta catyi ra:

6 Tata, cuhu xaan minoo ra luhlu, ra cu muzi. Catuu ra, ta sa cuñi xii ra, ta ndyehe xaan ra tundoho.

7 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cua cuhin, ta cua zanduvehi sii ra.

8 Ta i nacahan ra ndyaca ñaha sii zandaru cuan, ta i catyi ra: Ña tahan si sa cuhun vehi vatyi ra cahnu xaan ca cuu moo. Tatu cua catyi moo vatyi cua nduvaha muzi, cua nduvaha ra.

9 Vatyi zuun ñi iyo tucu ra ndyaca ñaha sii, ta iyo tucu zandaru ra ndyaca ñehi. Tatu catyi sihin minoo ra vatyi cuhun ra, cuhun ra. Ta tatu catyi sihin inga ra vatyi quisi ra, cua quisi ra. Ta tatu ñaa tyiño tave sii minoo muzi, zavaha ra sii si.

10 Tacuan i catyi ra, ta sa siñi ra Jesús cuhva cahan ra, iyo xaan i cuñi ra, ta i catyi ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra: Catyi sihin ndo vatyi tañaha ca nañihi sii minoo ra hebreo ra sino iñi sii ra Ndyoo tañi sino iñi ra ya.

11 Ta catyi sihin ndo vatyi cua quisi cuaha xaan ñiyɨvɨ ndya ityi caña ñicandyi ta ndya ityi cua iñi, ta cua cundyaa ñu ta casi ñu sihin ra Abraham, ta ra Isaac ta ra Jacob nu ndyaca ñaha ra Ndyoo andɨvɨ.

12 Zoco ñiyɨvɨ i tahan si cuhun yucuan, ma cuu cuhun ñu. Cua tyihi ra Ndyoo sii ñu minoo nu ñaa nu cua vacu xaan ñu, ta cua casi quihñi noho ñu sa cuenda tundoho sa ndyehe ñu.

13 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra ndyaca ñaha sii zandaru: Cuahan ndya vehun vatyi cuu si tañi cuhva sino iñun. Tacuan i catyi ra Jesús, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvaha muzu ra.

Zanduvaha ra Jesús sii tyizo ra Simón Pedro

14 Cuahan ra Jesús ndya vehe ra Pedro, ta yucuan i ndyehe ra sii tyizo ra Pedro. Catuu ña nu sito. Cuhu ña sihin cahñi.

15 I tɨin ra Jesús ndaha ña, ta i quita cahñi cuan. Ta i nduvita ña, ta i quisaha zavaha ña sa casi ra.

Zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu

16 Sa tyizo ñicandyi, ta sa tyahan cuan i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii cuaha xaan ñu ñoho tatyi cuihna nu ndyaa ra Jesús. Ta i tava ra tatyi ña vaha cuan sihin minoo ñi tuhun cahan ra, ta i zanduvaha tucu ra sii tandɨhɨ ñu cuhu.

17 Tacuan i cuu si vatyi cua quita si cuhva i catyi ra Isaías; minoo ra profeta
i cuu ra ta sa naha. Tyehen i catyi ra: “I quindyaa ra cuehe yo, ta i zanduvaha
ra sii yo.”

Ñu sa cuñi cundyico sii ra Jesús

18 Ta cuhva sa ndyehe ra Jesús vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ siconduu cuii yucu
ñu sihin ra, i catyi ra vatyi cua yaha ra inga siyo miñi.
19 Ta i tuhva minoo ra maestro cuenda ley sii ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra:
Maestro, cuñi cundyique suun vazu ndya ndya maa cuohon.
20 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu cundyee iñun? vatyi ñicuii ca ta iyo vehe
tɨ, ta zaa iyo taca tɨ. Zoco ra i quisi ndya gloria, ñahñi maa vehe ra iyo.
21 Ta zɨquɨ inga ra ndyico sii ra Jesús, i catyi ra sihin ra: Tata, cua cundyique
suun, zoco cuatu noo ndya nacuu xihna zuti ta zɨquɨ cua cundyique suun.
22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yoho cundyicon sii vityi, ta natyihi ñiyɨvɨ ña
sito sii ra Ndyoo sii tahan sihi sihin ñu sisi ñuhu.

Zacutaxi ra Jesús tatyi sihin ndutya

23 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús minoo barco sihin ra i casi ra.
24 Ta i quisaha caa minoo tatyi ñihi xaan ndya cuhva ndya cuñi zahvi
ndutya sii barco cuan. Ta quixi ra Jesús.
25 Ta sahan ra sica noo sihin ra, ta i zandoyo ra sii ra, ta catyi ra sihin ra:
¡Tata, zacacun sii yo; sa cuñi cunaa yo!
26 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: ¿Ñacu yuhu xaan ndo? Zuhva cuii ñi
sino iñi ndo. Catyi ra. Tacuan ta i nduvita ra, ta i cahan ra sihin tatyi ta sihin
ndutya, ta i cutaxi si.
27 Ta iyo xaan i cuñi ra ndɨhɨ sihin ra, ta catyi ra: ¿Yoo ra cuu ra ya? vatyi
cuhva ndya tatyi ta cuhva ndya ndutya ta tyaa si yahvi sii ra.

Ra sa ñoho tatyi cuihna

28 Ta cuhva sa i saa ra Jesús inga siyo miñi cuan ndya nu cu si Gadara, i
quita uu tahan ra nu ñaña, ta i tuhva ra sii ra. Ñoho tatyi cuihna sii nduu
tahan ra cuan, ta xaan xaan ra ndya cuhva yoñi cuu yaha ityi cuan.
29 Ta i quisaha cana saa ra, ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun sihin ndi, yoho Jesús
zehe ra Ndyoo? ¿Atu vasi zandyehun tundoho sii ndi cumañi ca sa tahan si
quɨvɨ?
30 Tacuan i zacahan cuihna sii ra cuan. Ta yatyi ñi yucuan sica noo cuaha
xaan quɨnɨ. Sasi tɨ.
31 Ta i sica tatyi cuihna cuan tumañi iñi sii ra Jesús vatyi tatu cua tava ra sii
si, naquɨhvɨ si sisi quɨnɨ cuan.
32 Ta i catyi ra Jesús sihin si: Vaha, cuahan ndo. Ta i quita tatyi cuihna sii
nduu tahan rayɨɨ cuan, ta i quɨhvɨ si sisi quɨnɨ cuan. Ta zɨquɨ tandɨhɨ quɨnɨ
cuan, i sino tɨ nu iñi noo yuhu miñi, ta i sihi tandɨhɨ tɨ sisi ndutya.
33 Ta ra zacuenda quɨnɨ cuan, i sino ra, ta cuahan ra ndya ñuu, ta i nacatyi
ra sihin ñiyɨvɨ tandɨhɨ sa i tahan ra siñoho tatyi cuihna cuan.
34 Ta zɨquɨ i quita tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu cuan, ta cuahan ñu nu ndyaa ra Jesús
vatyi cuñi ñu ndyehe ñu sii ra. Ta sa ndyehe ñu sii ra, i zañiñi ñu sii ra sa
naquita ra ñuu ñu.

9

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii

1 I quɨhvɨ ra Jesús sisi minoo barco, ta i yaha ra ta saa ra inga siyo miñi, ta i
saa ra zuun ñi ñuu maa ra.

2 Ta i sindyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra cuhu nu ndyaa ra Jesús. Ndyizo ra sii ra
cuan sihin minoo tyuhva. Ta sa ndyehe ra Jesús cuhva sino xaan iñi tandɨhɨ
ra, ta i catyi ra sihin ra cuhu cuan: Ra luhlu, ma nducuihya iñun. Sa ndasi
cuatyun.
3 Tacuan ta zuhva ra maestro cuenda ley, i sica iñi ra: “Quiñi xaan cahan
ra ya sii ra Ndyoo.” (Vatyi zaha ra Jesús tuhun vatyi Ndyoo cuu ra, cuñi ra
cuan.)
4 Ta ra Jesús i sito ra ñaa sa sica iñi ra, ta i catyi ra sihin ra cuan: ¿Ñaa cuenda
sica iñi ndo minoo cuhva ña vaha?
5 ¿Ñaa sa yɨɨ ca catyi yo? ¿Atu yɨɨ ca catyi yo: “Sa ndasi cuatyun”, a yɨɨ ca
catyi yo: “Nduviton ta cacon”? (Ña yɨɨ catyi yo: “Sa ndasi cuatyun.” Vatyi yɨvɨ
sa ndyehe yo cuu cuhva cuan. Ma coto ñiyɨvɨ tatu ndisa a ña ndisa. Zoco cua
ndyehe ñu tatu zanduvaha yo sii minoo ñiyɨvɨ sa ndisa.)
6 Cua zañehi sii ndo vatyi iyo cuhva sii vii, ra i quisi ndya gloria, sa zandasi
cuatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra xii: Nduviton.
Nacuhun tyuhvon, ta cuhun ndya vehun.
7 Tacuan ta i nduvita ra xii cuan, ta cuahan ra ndya vehe ra.
8 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ cuhva cuan, i yuhu xaan ñu, ta i zacahnu xaan ñu sii
ra Ndyoo vatyi i saha xaan ra cuhva sii ra Jesús.

Cana ra Jesús sii ra Mateo

9 I quita ra Jesús yucuan, ta i ndyehe ra sii minoo ra nañi Mateo. Ndyaa ra
nu zatyiyahvi ra sii ñiyɨvɨ cuenda xuhun ra ndyaca ñaha. Ta i catyi ra sihin
ra: Coho sihin. Tacuan ta i nduvita ra Mateo, ta cuahan ra sihin ra.
10 Yaha zuhva quɨvɨ ta sahan ra Jesús sa casi ra xita vehe ra Mateo. Ta ɨɨn
ñi sihin ra Jesús ta sihin ra sica noo sihin ra sasi cuaha xaan ra tava xuhun
cuenda ra ndyaca ñaha ta inga ra iyo cuatyi.
11 Ta sa ndyehe ra fariseo cuhva cuan, i ndaca tuhun ra sii ra sica noo sihin
ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñaa cuenda sasi ra maestro ndo sihin ra tava xuhun ta
sihin inga ra iyo cuatyi?
12 Ta i siñi ra Jesús tuhun cuan, ta i catyi ra: Ñiyɨvɨ iyo vaha, ña siñi ñuhu
minoo médico sii ñu, zoco sii ñu cuhu siñi ñuhu médico.
13 Cuhun ndo ta cutuhva ndo cuhva catyi si nuu tutu ra Ndyoo nu catyi si
tyehen: “Cuñi sa cua cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ, ta ma zañiñi xaan ndo sa
cahñi ndo quɨtɨ sa cuenda cuatyi ndo.” Vatyi ña vasi cane sii ñiyɨvɨ vaha, vasi
cane sii ñu iyo cuatyi vatyi cuñi sa cua zama ñu cuhva iyo ñu.

Ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra Jesús tatu cuñi si sa coo ndyitya ñiyɨvɨ

14 Tacuan ta ra ndyico sii ra Juan, ra zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ, i tuhva ra sii
ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa cuenda vatyi maa ndi ta ra fariseo
tuhva xaan ndi coo ndyitya, ta ra sica noo sihin moo, ña tuhva ra?
15 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu cuu sa ma casi ñu ñoho minoo vico
tindaha nɨɨ ñi sa ndyaa ra i tindaha sihin ñu? Ma cuu. Zoco cua saa quɨvɨ cua
cuhun ra i tindaha, ta zɨquɨ ndisa vatyi ma casi ñu.
16 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i cahan ra zɨquɨ inga cuhva ta catyi ra:
Yoñi ñiyɨvɨ natyaa zuhva zahma saa sii zahma sahnu vatyi cua ndɨyɨ zahma
saa cuan, ta cua tahndya ca zahma sahnu cuan.
17 Ta inga cuhva, yoñi zavaha ndixi panela saa sisi quɨzɨ sahnu vatyi cua
cuizo si ta ndaa si ta cua cahndi quɨzɨ sahnu cuan. Cuñi si quɨzɨ saa tatu
zavaha ñiyɨvɨ ndixi panela saa vatyi ma tahvi quɨzɨ cuan, ta ma ndoyo ñuhu

ndixi cuan. (I cahan ra Jesús cuhva ya vatyi ma cuu nazaca yo cuhva zacuaha maa ra sihin costumbre sahnu.)

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i tiin minoo ñaha yuzahma ra Jesús

18 Nii ñi sa cahan ra Jesús cuhva cuan, ta i saa minoo ra cu tyiño cuenda ñu hebreo, ta i sicuiñi sití ra nuu ra Jesús, ta catyi ra: Sa sihi minoo zehi, zoco tatu cua cuhun ndya vehi ta tyizon ndohon sii ña, cua nandoto ña. Catyi ra.
19 Ta i nduvita ra Jesús sihin ra sica noo sihin ra, ta cuahan ra sihin ra cuan.
20 Ta ityi cuahan ra Jesús, i tuhva minoo ñaha sii ra. Sa usi uu cuiya sa cuhun ña, cuehe sa cuu ña niñi. Ta i quisi ña ityi sata ra Jesús, ta i tiin ña yuzahma ra.
21 Vatyi sica iñi ña: "Vazu zahma ñi ra cua tiin, ta nduvehi."
22 Zoco i nasico cava ra Jesús, ta i ndyehe ra sii ña, ta catyi ra: Cuzii xaan iñun, zihi. I nduvohon vatyi i sino iñun sii. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvaha ña.
23 Ta cuhva sa saa ra Jesús vehe ra cu tyiño cuan, i ndyehe ra vatyi sa tivi música, ta cuvaa xaan ñiyivi, ta sacu saa ñu.
24 Ta i catyi ra sihin ñu: Quita ndo ihya. Ñá sihi ña luhlu ya. Quixi ña. Tacuan i catyi ra, ta i sacu ndyaa ñu sii ra.
25 Zoco i tava ra Jesús sii ñu, ta ziquii i quihvi ra, ta i tiin ra ndaha ña, ta i nduvita ña.
26 Ta nacahnu cuii ityi cuan i sito ñiyivi cuhva i cuu.

Zanduvaha ra Jesús sii uu tahan ra cuaa

27 Ta sa quita ra Jesús yucuan, i sindyico uu tahan ra cuaa sii ra, ta cana saa ra, ta catyi ra: ¡Cundahvi iñun sii ndi Zehe ra David!
28 Ta sa yaha quihvi ra Jesús sisi vehe, i tuhva ra cuaa cuan sii ra. Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Atu sino iñi ndo vatyi cuu zanduvehi sii ndo? Ta i nacahan ra cuan, ta catyi ra: Sino iñi ndi, tata.
29 Tacuan ta i tiin ra Jesús siti nuu ra, ta i catyi ra: Nacuu si tañi cuhva sino iñi ndo.
30 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i nduvaha siti nuu ra cuan. Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra vatyi ma nacatyi ra sihin numinoo ñiyivi.
31 Zoco cuahan ra ta i nacatyi ra sihin tandihi ñiyivi ityi cuan cuhva i zavaha ra Jesús.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra ñehe

32 Ta cuhva sa cua quita ra yucuan, i quisi ndyaca ñiyivi sii minoo ra ñehe sii ra Jesús. Ñoho minoo tatyi cuihna sii ra cuan.
33 I tava ra Jesús sii tatyi cuihna cuan, ta ziquii i quisaha cahan ra ñehe cuan. Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi, ta i catyi ñu: Tañaha ca ndyehe maa yo ñiyivi hebreo minoo sa tyehen.
34 Zoco i catyi ra fariseo: Ihya ra tava tatyi cuihna sihin tundyee iñi sii ra cu nuu sii cuihna.

Cundahvi xaan iñi ra Jesús sii ñiyivi

35 I sica noo ra Jesús tahan tahan ñuu nahnu ta ñuu ndyihi. Zacuaha ra sii ñiyivi sisi vehe ñuhu tahan tahan nu cuahan ra. I nacatyi ra Tuhun Vaha sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta zanduvaha ra sii ñiyivi tandihi cuii nuu cuehe.
36 Ta sa ndyehe ra sii ñiyivi, i cundahvi xaan iñi ra sii ñu vatyi ndyehe xaan ñu tundoho, ta sica noo ñu ityi cuan ityi ya tañi mvee ticatyi sa yoñi zacuenda sii.

37 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra sica noo sihin ra: Sa ndisa quehin vatyi cahnu xaan itu, zoco yoñi cuñi zatyiño ta zaquee ra sii si.
38 Yucuan cuenda caca ndo sii sitoho itu vatyi natasi ra muzu cua zaquee sii si.

10

I casi ra Jesús usi uu tahan ra apóstol

1 I casi ra Jesús usi uu tahan ra. Ta i saha ra tundyee iñi sii ra, ta i cuu tava ra tatyi cuihna, ta zanduvaha ra tandɨhɨ nuu cuehe ta tundoho.
2 Ta ihya cuu zɨvɨ sa usi uu tahan ra cuan. Xihna ca ra Simón. Pedro nañi tucu ra, ta ra Andrés yañi ra. Inga ra nañi Jacobo, ta ra Juan yañi ra. Nduu tahan ra cuu zehe ra Zebedeo.
3 Ta ra Felipe tucu, ta ra Bartolomé, ta ra Tomás, ta ra Mateo; ra i tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha cuu ra Mateo. Ta ra Jacobo zehe ra Alfeo, ta ra Lebeo. Nañi tucu ra Tadeo.
4 Ta inga ra nañi ra Simón. Maa ra cuu cuenda minoo ityi ra cuñi zama sii ra ndyaca ñaha. Ta inga ra nañi ra Judas Iscariote. Cuee ca ta i xico ra sii ra Jesús.

I tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

5 I tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra cuan, ta ihya cuu sa i catyi ra sihin ra: Ma cuhun ndo nu yoñi ñiyɨvɨ hebreo, ta ma quɨhvɨ ndo ñuu nu cu si Samaria.
6 Zoco cuhun ndo nu yucu ñiyɨvɨ hebreo vatyi tañi mvee ticatyi sa cua naa cuu ñu.
7 Ta ityi cuahan ndo, nacatyi ndo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, ta catyi ndo vatyi sa cuñi saa quɨvɨ cundyaca ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ.
8 Zanduvaha ndo sii ñu cuhu. Zanandoto ndo sii ñu i sihi. Zanduvaha ndo sii ñiyɨvɨ cuhu cuehe tyahyu, ta tava ndo tatyi cuihna. Sa caha ñi ñihi maa ndo cuhva ya, ta sa caha ñi tyindyee maa ndo sii ñiyɨvɨ.
9 Ma cuizo ndo xuhun cuenda ityi, nu xuhun cuaan, ta nu xuhun cuisi, ta nu xuhun cuatyi.
10 Numinoo yɨtɨ ma cuizo ndo. Ma cuizo ndo inga camisa a zapato a minoo tutatu vatyi tahan si sa cuhva ñiyɨvɨ sa casi ra zatyiño tañi maa ndo.
11 Tatu cua saa ndo minoo ñuu cahnu a ñuu luhlu, nanducu ndo sii minoo ra vaha, ta ndoo ndo vehe ra ndya quɨvɨ cua quita ndo ñuu cuan.
12 Cuhva sa saa ndo minoo vehe catyi ndo: “Nacoo sa vaha sii ra Ndyoo sihin ndo.”
13 Ta tatu vaha ñiyɨvɨ cuu ñu vehe cuan, nandoo si tacuan, zoco tatu yɨvɨ ñiyɨvɨ vaha cuu ñu, naquihin ndo tuhun vaha i cahan ndo sihin ñu.
14 Ta tatu ma tɨɨn cuenda ñiyɨvɨ sii ndo, ta ña cuñi ñu tyizoho ñu sa cahan ndo, quita ndo vehe cuan ta ñuu cuan ta naquɨzɨ ndo saha ndo vatyi ma cuhun nu ñiyaca ñuu cuan sihin ndo.
15 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, cuaha ca tundoho cua ndyehe ñiyɨvɨ ñuu cuan ta zɨquɨ niyɨvɨ ñuu Sodoma ta ñuu Gomorra.

Cuhva cua zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ sino iñi

16 Ndyehe ndo, tañi mvee ticatyi cuu maa ndo, ta tasi sii ndo nu yucu lobo. Listo xaan cuu ndo tañi coo, zoco mazu xaan cuu iñi ndo tañi paloma.
17 Ta zacuenda vaha ndo sii ndo sihin ñiyɨvɨ vatyi cua cuhva cuenda ñu sii ndo sii ra cu tyiño. Ta cua cañi ñu sii ndo sisi vehe ñuhu.

18 Ta cundyaca ñu sii ndo nuu ra ndyaca ñaha ta nuu ra gobierno sa cuenda
mi. Ta tacuan ta cua ñihi ndo cuhva cahan ndo sa cuenda mi nuu ra cuan ta
nuu ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
19 Ta cuhva sa cua cuhva cuenda ñu sii ndo sii ra cu tyiño, ma caca xaan iñi
ndo ñaa sa cua cahan ndo vatyi sa zuun ñi caa cuhva cuan cua cuhva maa ra
Ndyoo tuhun cua cahan ndo.
20 Vatyi yɨvɨ maa ndo cua cahan. Tatyi Ii maa ra Ndyoo sa iyo añima ndo
cua cuhva ra tuhun cua cahan ndo.
21 Cua xico tuhun rayɨɨ zuun ñi sii yañi ra, ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra. Ta cua
xico tuhun zutu sa ndyihi sii zehe ra. Ta cua cuxaan zehe ñiyɨvɨ sihin zutu ñu
ta sihin zɨhɨ ñu, ta cua cuhva cuenda ñu sii ñu vatyi cahñi niyɨvɨ sii ñu.
22 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cua cuxaan sihin maa ndo sa cuenda mi, zoco ra
ma zaña tuhin ndya nu cua ndɨhɨ tyiemvu, yucuan ra cua cacu.
23 Tatu quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ sihin ndo minoo ñuu, cono ndo ta cuhun
ndo ndya inga ñuu. Vatyi sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tañaha ca ndɨhɨ cuhun
ndo tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ hebreo ta cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
24 Ña cahnu ca cuu minoo ra ndyico sii ra ta zɨquɨ ra cu nuu sii ra. Ta ña
cahnu ca cuu minoo muzu ta zɨquɨ patrón ra.
25 Ra ndyico sii ra, nandoo ra vaha cuu ra tañi ra cu nuu sii ra. Ta nandoo
ra cu muzu vaha cuu ra tañi patrón ra. Tatu mi, ra cu nuu vehe, ta catyi ñiyɨvɨ
vatyi ra cu nuu sii cuihna sa nañi Beelzebú cui, cuaha ca sa cua cahan ñu sii
zehi.

Ra tahan si yuhu yo

26 Yucuan cuenda ma yuhu ndo sii ñiyɨvɨ. Ñahñi tuhun xehe sa ma quita nu
ndisi. Ta ñahñi sa ñoho xehe ta ma coto ñiyɨvɨ sii si.
27 Tandɨhɨ tuhun cahan xehi sihin ndo, nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ. Ta tuhun
sa xehe xaan quehin sihin ndo, cana saa ndo sii si ndya xiñi vehe.
28 Ma yuhu ndo sii ñiyɨvɨ cahñi coño ñuhu ndo vatyi ma cuu cahñi ñu añima
ndo. Vaha ca cuyuhu ndo sii ra sa cuu cahñi sii ndo sa ndisa cuii ta zacuhun
ra sii ndo andyaya.
29 Cuyahvi uu tahan zaa ndyihi sa minoo peso. Caha xaan ndyaa tɨ, zoco
ma cuu cuu numinoo tɨ ta canacava tɨ nu ñuhu tatu ma cuhva Zutu yo.
30 Ta ndya cuhva ndya ixi xiñi ndo, ta sito ra Ndyoo yozo tahan si.
31 Yucuan cuenda ma yuhu ndo. Yahvi xaan ca ndyaa maa ndo ta zɨquɨ ca
cuaha xaan zaa ndyihi.

Ma yuhu yo cahan yo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

32 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua catyi sihin inga ñiyɨvɨ vatyi sito ñu sii, yuhvi cua
catyi tuqui sihin Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, vatyi site sii ñu cuan.
33 Zoco ñiyɨvɨ cua catyi ityi nuu inga ñiyɨvɨ vatyi ña sito ñu sii, yuhvi cua
catyi tuqui ityi nuu Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, vatyi ña site sii ñu cuan.

Sa cuenda ra Jesús ta ma cuu cu-ɨin ñiyɨvɨ

34 Ma caca iñi ndo vatyi vasi cuhve sa coo sa taxi ñuu ñiyɨvɨ. Ña tacuan cuu
si. Vasi ndyaque cuhva cahñi tahan ñiyɨvɨ.
35 Vasi zacahñi tehin rayɨɨ sihin zutu ra ta ñu zɨhɨ sihin zɨhɨ ñu. Ta cua cahñi
tahan sono ñiyɨvɨ sihin tyizo ñu.
36 Ta cua cuxaan tahan xaan ñiyɨvɨ sihin ñiyɨvɨ sii ñu.
37 Ra cuñi ca sii zutu ra a sii zɨhɨ ra ta zɨquɨ sii mi, ña tahan si cuu ra ñiyɨvɨ
cuenda mi. Ta ra cuñi ca sii zehe yɨɨ ra a sii zehe zɨhɨ ra ta zɨquɨ sii mi, ña tahan
si cuu ra ñiyɨvɨ cuende.

38 Ta ra ña cuñi cundyico sii, vazu cuu ra cuende, ña tahan si cuu ra ñiyɨvɨ cuende.
39 Ra sa cuñi coo vaha xaan ta zacuenda ra sii ra ñuu ñiyɨvɨ, cunaa ra, ta cunaa ndaha tyiño ra sihin ra. Zoco ra saha sa cuu sa cuenda mi, cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Cuhva ñihi ñiyɨvɨ sa vaha sii ra Ndyoo

40 Tatu tɨin cuenda ñiyɨvɨ sii maa ndo, tɨin cuenda ñu sii mi. Ta tatu tɨin cuenda ñiyɨvɨ sii mi, tɨin cuenda ñu sii ra i tasi sii.
41 Ra tɨin cuenda sii minoo ra profeta vatyi vasi ra sa cuenda ra Ndyoo, zuun ñi sa vaha cua cuhva ra Ndyoo sii ra tɨin cuenda cuan tañi cua cuhva ra sii ra profeta cuan. Ta minoo ra tɨin cuenda sii minoo ra vaha vatyi vaha ra, zuun ñi sa vaha cua cuhva ra Ndyoo sii ra tañi sa cua cuhva ra sii ra vaha cuan.
42 Ta yoo ra cua cuhva, vazu minoo vaso ndutya visi ñi, sii minoo ra luhlu. Ndisa cuii cua cuhve sa vaha sii ra tatu zavaha ra cuhva cuan sa cuenda sa vatyi ndyico ra sii mi.

11

Tasi ra Juan sii uu tahan ra sica noo sihin ra ndya nu ndyaa ra Jesús

1 Sa ndɨhɨ zacuaha ra Jesús cuhva ya sii sa usi uu tahan ra i casi ra, ta zɨquɨ i quita ra yucuan ta cuahan ra zɨin zɨin ñuu ityi cuan cua zacuaha ra ta nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.
2 Ñoho ra Juan vehe caa, ta i saa tyiño nu ndyaa ra sa cuenda cuhva zavaha ra Jesús. Yucuan cuenda i tasi ra sii uu tahan ra ndyico sii ra vatyi cua cahan ra sihin ra Jesús.
3 Ta i ndaca tuhun ra cuan sii ra Jesús: ¿Atu yoho cuu ra Cristo, ra cua zacacu sii ndi a cuatu ca ndi naquisi inga ra?
4 Ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra cuan: Cuahan ndo ta nacatyi ndo sihin ra Juan tandɨhɨ sa i ndyehe ndo ta sa siñi ndo.
5 Nacatyi ndo sihin ra cuhva nandyehe ra cuaa, ta nacaca ra coxo ta nduvaha ra tyahyu ta nacuɨñɨ ra zoho, ta cuhva nandoto ñiyɨvɨ i sihi. Ta nacatyi ndo cuhva siñi ñiyɨvɨ ndahvi Tuhun Vaha, cuhva cua cacu ñu.
6 Ta catyi ndo sihin ra vatyi zɨi xaan cua cuñi ñiyɨvɨ tatu ma zaña ñu sa sino iñi ñu sii.
7 Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra ndyico sii ra Juan. Ta sa yaha cuahan ra cuan ta zɨquɨ i quisaha cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ sa cuenda ra Juan, ta catyi ra: ¿Ñaa sa sindyehe ndo quɨvɨ i sahan ndo nu ityi xaan nu yoñi ñiyɨvɨ iyo? ¿Atu sahan ndo vatyi cua ndyehe ndo minoo tuñɨi sa zacanda tatyi?
8 Tatu yɨvɨ si cuan ¿ñaa sa sindyehe ndo? ¿Atu sahan ndo vatyi cua ndyehe ndo sii minoo ra ñoho zahma vaha? Ña tacuan vatyi sa sito ndo vatyi ñiyɨvɨ ñoho zahma vaha xaan, iyo ñu vehe rey.
9 ¿Ñaa sa sindyehe ndo? ¿Atu sahan ndo vatyi cua ndyehe ndo sii minoo profeta? Zuumi. Ta catyi sihin ndo vatyi ñiñi xaan ca ra cuu maa ra Juan ta zɨquɨ ca tandɨhɨ ca ra profeta.
10 Vatyi ra cuan cuu ra cahan si tuhun nuu tutu ra Ndyoo nu catyi si: “Yuhvi ra Ndyoo cua tasi sii minoo ra ityi nuu ca, ta cua zanduvaha ra cuhva iyo ñiyɨvɨ vatyi cua saa moo cuee ca, ta cua tyizoho ñu sa cohon.”
11 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ rayɨi ra cacu, yoñi inga ca ra ñiñi ca ta zɨquɨ ra Juan. Zoco ra luhlu ca, ra cuhun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, cahnu ca ra ta zɨquɨ ra Juan, ra zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ.

12 Ta ndya quɨvɨ i saa ra Juan ta ndya vityi cuahan coyo ñiyɨvɨ gloria, ñu cuñi ndisa cuii cuhun. Zoco zañihi ñu ta cua zahacanaa ñu sii si.
13 Tandɨhɨ ra profeta ta ley ra Moisés ndɨhɨ ca, i cahan si sa cuenda cuhva cua cundyaca ñaha ra Ndyoo ndya cuhva ndya quɨvɨ i saa ra Juan.
14 Ta tatu cuñi ndo sino iñi ndo sa quehin, ra Juan cuu ra Elías, ra tahan si quisi.
15 Tatu ndyaa zoho ndo, cuɨñɨ ndo.
16 ¿Ñaa ñi cuhva quehin sihin ñiyɨvɨ iyo vityi? ¿Tañi yoo ñi sa caa caa ñu? Caa ñu tañi sa ndyihi sa ndyaa nuyahvi, ta cana saa si sii tahan si, ta catyi si:
17 "Tɨvɨ ndi cutu, ta ñá sata saha ndo. Ta sata ndi yaa tucuihya iñi, ta ñá sacu ndo."
18 Tacuan iyo maa ndo vatyi i quisi ra Juan, ta ñá sasi vaha ra, ta ñá sihi ra vino, ta catyi ndo vatyi ñoho minoo tatyi cuihna sii ra.
19 Ta zɨquɨ i saa mi, ra i quisi ndya gloria. Ta sasi ta sihi, ta catyi ndo vatyi tuhva xein coho ta cuahyi xein. Ta cuxaan ndo vatyi vaha ñiyɨvɨ cui sihin ra iyo cuatyi ta sihin ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha. Tacuan catyi ndo, zoco saha ra Ndyoo sa siñi tuñi maa ra sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra. Ta cua zañaha ñu sii maa ndo vatyi vaha sa siñi tuñi ra Ndyoo.

Cua ndyehe xaan ñiyɨvɨ tundoho vatyi ña tyaa ñu yahvi sa cahan ra Jesús

20 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha cuxaan ra Jesús ta cahan ra sihin sa minoo minoo ñuu nu i zavaha xaan ra sa ndyityi vatyi ñiyɨvɨ ñuu cuan, ñá zama ñu cuhva iyo ñu. Tyehen i catyi ra Jesús:
21 ¡Ndahvi yoho ñuu Corazín! ¡Ta ndahvi yoho ñuu Betsaida! Vatyi tatu i zavehi sa ndyityi ndya ñuu Tiro ta ñuu Sidón tañi sa ndyehe maa ndo, sa ndisa vatyi cua zama ñu cuhva iyo ñu, ta cua nducuihya xaan iñi ñu sa cuenda cuatyi ñu ndya cuhva ndɨhvɨ ñu zahma toon ta tyaa ñu ñiyaa xiñi ñu.
22 Zoco quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ñihi ca cua tasi tuñi ra sii maa ndo ta zɨquɨ sii ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta ñuu Sidón cuan.
23 Ta yoho ñuu Capernaum, ¿atu sica iñun vatyi cua ndoon ndya gloria? Cua noon ndya andyaya vatyi tatu i zavehi sa ndyityi ndya ñuu Sodoma tañi sa ndyehe ñiyɨvɨ ñuu Capernaum, ndisa vatyi ma zanaa ra Ndyoo ñuu Sodoma cuan ta cua coo si ndya cuhva ndya vityi.
24 Zoco catyi sihin ndo vatyi quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ñihi ca cua tasi tuñi ra sii ndoho ra ñuu Capernaum ta zɨquɨ sii ñiyɨvɨ ñuu Sodoma.

Ñaha ndo, ta cuhve sa quitatu ndo, catyi ra Jesús

25 Ta cuhva cuan i catyi ra Jesús: Zacahnu xein suun Ndyoo Zuti. Yoho ndyaca ñohon andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ. Tyixehun sa siñi tuñi suun sii ñiyɨvɨ sica iñi vatyi sito xaan ñu, ta zañohon sii si sii ñu cuu tañi sa ndyihi ñuu ñiyɨvɨ ya.
26 Tacuan zavohon vatyi tacuan cuñi moo.
27 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Jesús: Saha maa ra Ndyoo Zuti tandɨhɨ sa iyo sii maa ra sii mi. Ta yoñi sa sito sii. Maa ñi ra Ndyoo Zuti cuu ra sito sii. Ta maa ñi mi site sii ra Ndyoo Zuti. Yoñi inga ra sito sii ra sa ndisa cuii. Ta zañehi sii yoo ra cuñi, cuhva iyo Zuti sa ndisa.
28 Ñáha ndo, tandɨhɨ ndoho ra sitatu xaan sa cuenda tyiño ndo ta sa cuenda sa vee xaan ndyizo ndo cuatyi ndo ta cua cuhve sa quitatu ndo.
29 Cuhva ndo sa tyize yugo sa yozo xiñi mi xiñi ndo, ta cutuhva ndo sa cua zañehi sii ndo vatyi mi, vii xaan iye, ta zanduluhlu xein sii, ta cua nañihi ndo cuhva quitatu añima ndo.
30 Vatyi ña yɨɨ maa cua cuizo ndo yugo sa cua tyize xiñi ndo, ta carga sa cua cuizo ndo sa cuenda mi, ña vee si.

12

Tohon ra i casi ra Jesús yoco trigo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ

1 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i yaha ra Jesús mahñu itu trigo ñiyɨvɨ. Ta i sizoco
ra i casi ra Jesús, ta i quisaha tohon ra zuhva yoco trigo, ta i zavii ra, ta sasi
ra sii si.
2 Ta cuhva sa ndyehe ra fariseo cuhva zavaha ra, i catyi ra sihin ra Jesús:
Ndyehe, zatyiño ra sica noo suhun, ta ña catyi ley yo sa zatyiño yo quɨvɨ
quitatu ñiyɨvɨ.
3 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu tañaha ca cahvi ndo cuhva i zavaha ra
David ta ra ndɨhɨ sihin ra minoo quɨvɨ i sizoco xaan ra?
4 I quɨhvɨ ra sisi vehe ñuhu, ta i quihin ra pan ii. Ta i sasi ra sii si, ta ña catyi
ley sa casi ra sii si ta nu ra ndɨhɨ sihin ra. Maa ñi ra cu zutu tahan si casi pan
cuan.
5 ¿Atu tañaha ca cahvi ndo nu ley nu catyi si vatyi zatyiño ra cu zutu sisi
vehe ñuhu quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ ta yɨvɨ cuatyi cuu si?
6 Ta catyi sihin ndo vatyi ihya iyo minoo ra cahnu ca ta zɨquɨ vehe ñuhu.
7 Tatu sa sito ndo ña cuñi si catyi si nu i catyi ra Ndyoo vatyi cuñi ra sa
cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ ta yɨvɨ ca sa cahñi ndo quɨtɨ ta cuhva ndo nɨñɨ tɨ sa
cuenda cuatyi ndo, ma tyaa ndo cuatyi sata ñiyɨvɨ sa ñahñi cuatyi iyo.
8 Ta ra i quisi ndya gloria cui, ta ndyaca ña tuqui quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra na-ityi ndaha

9 Tacuan ta cuahan ra Jesús, ta i quɨhvɨ ra vehe ñuhu.
10 Ta yucuan ndyaa minoo ra na-ityi ndaha. Ta inga ra yucu yucuan, i cuñi
ra nducu ra cuhva tyaa ra cuatyi sata ra Jesús, ta yucuan cuenda i ndaca
tuhun ra sii ra Jesús: ¿Atu catyi ley sa zanduvaha yo sii ñiyɨvɨ quɨvɨ quitatu
yo?
11 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Yoo ndoho tatu iyo minoo mvee ticatyi
zono ndo ta canacava tɨ sisi minoo xahva quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, atu ma tava
ndo sii tɨ?
12 Ta ¡ñiñi xaan ca cuu minoo ñiyɨvɨ ta zɨquɨ minoo mvee ticatyi! Yucuan
cuenda catyi ley vatyi cuu zavaha yo sa vaha quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.
13 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra na-ityi ndaha cuan: Nandɨca ndohon.
Ta i nandɨca ra ndaha ra, ta i nduvaha si tañi caa inga si.
14 Tacuan ta i quita ra fariseo, ta i quisaha sihñi tahan ra tyiño yozo caa cua
cahñi ra sii ra Jesús.

Zavaha ra Jesús cuhva i tyaa minoo ra profeta ta sa naha

15 Ta sa sito ra Jesús cuhva cuan, i quita ra yucuan, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i
sindyico sii ra. Ta i zanduvaha ra Jesús sii tandɨhɨ ñu cuhu.
16 Ta i saha ra tyiño sii ñiyɨvɨ i nduvaha vatyi ma nacatyi ñu yoo ra cuu ra.
17 Cuhva cuan i natahan si cuhva i nacatyi ra Isaías, minoo ra profeta, sa
cuenda ra Jesús. Ihya cuu Tuhun ra Ndyoo i tyaa ra Isaías:
18 Ihya ra cuu muzi; i casi sii ra; cuñi xein sii ra, ta zɨɨ xaan cuñi sihin ra.
Cua cuhva xein Tatyi Ii sii ra,
Ta cua nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu vatyi ndoo xaan zavehi.
19 Ma tusi tahan ra tuhun.
Ta ma cana saa ñi ca ra ta cahan ra. Ta ma zacahnu ra sii ra nuu ñiyɨvɨ.
20 Ma cahnu ndɨhɨ ra numinoo tuñɨɨ yacua, ta ma ndahva ndɨhɨ ra ñúhu sa siin
ñi cayu. (Cuñi si catyi si vatyi ma quindyaa ndɨhɨ ra tatu siin ñi sino iñi
ñiyɨvɨ.)

Cua quindyaa ra cuhva ndyaca ñaha ñiyɨvɨ ña vaha, ta cua cundyaca ñaha ra
minoo cuhva ndoo xaan.
21 Ta tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ cuu cunɨɨ xaan iñi ñu sii ra vatyi cua tyindyee ra sii ñu.

Catyi ra xaan iñi sii ra Jesús vatyi zatyiño ra sihin tundyee iñi sii cuihna

22 Tacuan ta i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra cuaa ta ñehe ra nu ndyaa ra
Jesús. Ta ñoho minoo tatyi cuihna sii ra cuan. Ta i zanduvaha ra Jesús sii ra,
ta i cuu nandyehe ra ta nacahan ra.
23 Ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta i catyi ñu: ¿Atu ra ihya cuu ra cu tata
ra David, ra cua zacacu sii yo?
24 Zoco sa i siñi ra fariseo cuhva cahan ñiyɨvɨ, ta i catyi ra: Ra ihya tava ra
tatyi cuihna maa ñi sihin tundyee iñi iyo sii ra Beelzebú, ra cu nuu sii cuihna.
25 Ta sa sito ra Jesús cuhva sica iñi ra, ta i catyi ra: Tatu sahñi tahan xaan
ñiyɨvɨ minoo ñuu, ndaha cua tɨvɨ ta naa ñuu cuan. Ta tacuan tucu minoo vehe
ñiyɨvɨ, tatu sahñi tahan ñu sihin tahan ñu, yatyi xaan cua ndɨhɨ cuhva vaha
yucu ñu.
26 Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii cuihna sihin inga cuihna vatyi tatu
tacuan zavaha ra, yatyi xaan cua ndɨhɨ cuhva iyo sii ra. Ma tava cuihna sii
cuihna.
27 Ta tatu yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi ra Beelzebú, ¿yoo sii
tundyee iñi tava ra ndyico sii maa ndo sii si? Maa ra cua zacoto sii ndo vatyi
ma tava minoo cuihna sii inga cuihna.
28 Ta yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta cuñi si catyi
si vatyi ndisa cuii sa saa cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.
29 Ta ¿yoo ra cua cuu quɨhvɨ vehe minoo ra ñihi xaan ta quihin ra ndaha
tyiño ra tatu ma cuhñi xihna ra sii ra? Cuñi si sa cuhñi xihna ra sii ra ta zɨquɨ
cuu quindyaa ra ndaha tyiño ra.
30 Tatu ña zatyiño ñiyɨvɨ sihin, zatɨvɨ ñu tyiñe. Ta tatu ma tyindyee ñu sii,
sa nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, cuñi si catyi si vatyi ña saha ñu sa coto
ñiyɨvɨ tuhin.
31 Yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi cua zaha ra Ndyoo tucahnu iñi
tandɨhɨ cuatyi zavaha ñiyɨvɨ ta tandɨhɨ sa quiñi cahan ñu, zoco tatu cahan
ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii Tatyi Ii ra Ndyoo, ma zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii
ñu.
32 Tatu quiñi cahan ñiyɨvɨ sii vii, ra i quisi ndya gloria, cua zaha ra Ndyoo
tucahnu iñi sii ñu. Zoco yoo ra cahan quiñi sii Tatyi Ii, ma zaha ra Ndyoo
tucahnu iñi sii ra nu ihya ñuu ñiyɨvɨ ta nu inga ñuu ñiyɨvɨ sa cua coo cuee ca.

Nacoto yo tatu vaha minoo yutu tatu saha tu yucu vixi vaha

33 Minoo yutu vaha, saha tu sɨtɨ vaha. Ta minoo yutu ña vaha, saha tu sɨtɨ
ña vaha. Nacoto yo ñaa yutu cuu tahan tahan tu sa cuenda sɨtɨ saha tu.
34 ¡Coo xaan cuu maa ndo! ¿Yozo caa cuu cahan ndo tuhun vaha ta ña vaha
maa ndo? Yuhu ndo cahan sa situ cuii añima ndo.
35 Minoo ra vaha, cahan ra tuhun vaha vatyi iyo sa vaha añima ra. Ta minoo
ra ña vaha, ña vaha sa cahan ra vatyi iyo sa ña vaha añima ra.
36 Ta catyi sihin ndo vatyi quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta cua
nacatyi ñu ñaa cuenda i cahan ñu sa minoo minoo tuhun sa ña ñiñi.
37 Vatyi sa cuenda tuhun cahan ndo ta cua catyi ra Ndyoo tatu vaha ndo a
ña vaha ndo.

Ñiyɨvɨ ña vaha cuñi ñu ndyehe ñu minoo sa ndyityi

38 Tacuan ta zuhva ra fariseo ta ra maestro cuenda ley i catyi ra sihin ra
Jesús: Maestro, cuñi ndi ndyehe ndi minoo zeña sa ndyityi.

39 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo ta ñu ña
vaha, sica ñu sa ndyehe ñu sa ndyityi, zoco ma ndyehe ca ñu inga zeña ta zɨquɨ
cuhva i cuu ra Jonás, minoo ra profeta ta sa naha.
40 Vatyi tañi i ñoho ra Jonás uñi quɨvɨ ta uñi sa cuaa sisi tyiyaca cahnu,
tacuan tucu cua quɨhɨ ra i quisi ndya gloria uñi quɨvɨ ta uñi sa cuaa sisi ñuhu.
41 Ñiyɨvɨ ñuu Nínive cua nduvita ñu ta cua tyaa ñu cuatyi sata ñiyɨvɨ iyo vityi,
ta cua catyi ñu vatyi iyo cuatyi ndo vatyi ñiyɨvɨ ñuu Nínive cuan, i zama ñu
cuhva iyo ñu sa i nacatyi ra Jonás Tuhun Ndyoo sihin ñu. Ta ihya iyo minoo
ra ñiñi ca ta zɨquɨ ra Jonás.
42 Ta tacuan tucu minoo ñaha i sindyaca ñaha ndya siyo tyañuhu, cua
nandoto ña quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta cua tyaa ña cuatyi sata
ndo vatyi sica xaan i quisi ña quɨvɨ cuan vatyi cua tyizoho ña sa siñi tuñi sa
saha ra Ndyoo sii ra Salomón. Ta ihya iyo minoo ra ñiñi ca ta zɨquɨ ra Salomón.

Cuhva cua nandisi tucu tatyi ña vaha inga saha

43 Tatu quita minoo tatyi ña vaha sii minoo ra, sica noo tatyi cuihna cuan
nu ityi xaan, ta nanducu si nu cua quitatu si, zoco ña nañihi si nu quitatu si,
ta catyi si:
44 “Cunuhu tuqui ndya vehi nu i quite.” Ta sa nasaa si, nañihi si sii ra i quita
si cuan. Ta añima ra cuu tañi minoo vehe sa yoñi ndyaa. Tɨhvɨ ta nduvii vehe
cuan.
45 Tacuan ta cuahan tatyi cuihna cuan ta quihin si inga usa tahan tahan si
sa xaan ca ta zɨquɨ maa si. Ta cuahan tandɨhɨ si cuan cua ndɨhvɨ si añima ra
cuan. Ta yaha ca cuhva cua nanduu ra cuan ta zɨquɨ sa xihna ñi. Ta tacuan
tucu cua tahan ñiyɨvɨ ña vaha ya.

Zɨhɨ ra Jesús ta yañi ra

46 Cahan ca ra Jesús sihin ñiyɨvɨ, ta i saa zɨhɨ ra ta yañi ra. I sicuyucu ñu sata
vehe, ta i cuñi ñu cahan ñu sihin ra.
47 Ta i nacatyi minoo ñiyɨvɨ sihin ra Jesús: Zɨhun ta yañun, nandyaa ñu sata
vehe, cuñi ñu cahan ñu suhun.
48 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra cahan sihin ra: ¿Yoo sa cuu zɨhi? ¿Ta yoo sa
cuu yañi?
49 Tacuan i catyi ra, ta zɨquɨ i zañaha ndaha ra nu yucu ñiyɨvɨ sica noo sihin
ra, ta i catyi ra: Ñu ihya cuu tañi zɨhi, ta ra ihya cuu tañi yañi.
50 Vatyi yoo ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuñi Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, yucuan ñu cuu
tañi cuhve ta yañi ta zɨhi.

13

Cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, cuhva ra tasi

1 Quɨvɨ cuan i quita ra Jesús vehe, ta i sicundyaa ra yuhu miñi.
2 I titahan cuaha xaan ñiyɨvɨ nu ndyaa ra, ta yucuan cuenda i quɨhvɨ ra Jesús
sisi minoo barco, ta i sicundyaa ra. Ta i ndoo tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu ñiyɨtɨ.
3 Tacuan ta i zacuaha ra sii ñu zɨquɨ cuaha xaan cuhva, ta catyi ra: Cuahan
minoo ra nu iyo tyiño ra vatyi cua quɨtɨ ra sɨtɨ trigo nu ñuhu ra.
4 Ta cuhva sa quɨtɨ ra sii si, zuhva si i canacoyo ityi. Ta i quisi zaa, ta sasi tɨ
sii si.
5 Ta inga si i canacoyo nu yaxi ñoho ñuhu vatyi ñoho xaan yuu. Ta yatyi xaan
i caña si vatyi yaxi xaan ñoho ñuhu.
6 Ta cuhva i ndyehe ñicandyi i naxii si vatyi ñahñi yoho si, ta i na-ityi si.

7 Ta zuhva ca sɨtɨ cuan i canacoyo tɨcuɨ iñu. Ta i cañа si, zoco i zahvi iñu sii
si.
8 Zoco inga tucu zuhva ca sɨtɨ cuan, i canacoyo si nu vaha ñuhu, ta vaha
xaan i saha si. Iyo si saha si ziendu sɨtɨ si sa minoo ñi si. Iyo si saha si uñi xico
usi. Ta iyo si saha si oco usi.
9 Tatu siñi ndo, ¡cuɨñɨ ndo!

Cuenda sa i cahan xaan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva

10 Tacuan ta i tuhva ra i casi ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa cuenda
tuhvon cahan sihin ñiyɨvɨ zɨquɨ minoo cuhva?
11 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Saha ra Ndyoo sa coto maa ndo tuhun
xehe sa cuenda cuhva ndyaca ñaha maa ra. Zoco ma cuu coto inga ñiyɨvɨ.
12 Ra sa cutuñi iñi zuhva, cuaha ca cua cuhva ra Ndyoo sa cutuñi iñi ra. Ta
ra ña cutuñi iñi, cua quindyaa ndɨhɨ ra Ndyoo ndya sa siin cuii ñi cutuñi iñi
ra.
13 Yucuan cuenda quehin sihin ñu zɨquɨ minoo cuhva vatyi cua ndyehe ñu,
zoco ma coto ñu ñaa sa ndyehe ñu. Cua cuɨñɨ ñu, zoco ma cutuñi iñi ñu. Cua
cuu si tañi sa ñá siñi ñu.
14 Ta sa cuenda maa ñu cua natahan si cuhva i catyi ra Isaías. Ihya cuu
cuhva i catyi ra:
Ndisa cua cuɨñɨ ndo, zoco ma cutuñi iñi ndo;
Cua ndyehe ndo, zoco ma nacoto ndo ñaa sa ndyehe ndo.
15 Vatyi ñihi xaan iñi ndo, ta ña siñi ndo, ta ndaha titahan sɨtɨ nuu ndo; coto
ndyehe ndo ta coto cuɨñɨ ndo ta coto cutuñi iñi ndo ta quisi ndo nu
ndyei ta zanduvehi sii ndo.
Tacuan i tyaa ra Isaías sa cuenda ñiyɨvɨ ña sino iñi cuan.
16 Zoco maa ndo, zɨɨ xaan cuu sii ndo vatyi ndyehe ndo sihin sɨtɨ nuu ndo,
ta siñi ndo sihin zoho ndo.
17 Ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cuaha xaan ra profeta ta inga ñiyɨvɨ
vaha, i cuñi ñu ndyehe ñu sa ndyehe maa ndo vityi, zoco ñá ndyehe ñu sii
si. Ta i cuñi ñu cuɨñɨ ñu sa siñi maa ndo, ta ñá siñi ñu sii si.

Nacatyi ra Jesús ñaa cuñi si catyi si cuhva ra quɨtɨ sɨtɨ trigo nu ñuhu

18 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Cuɨñɨ ndo cuhva cuñi si catyi si sa cuenda cuhva
ra quɨtɨ sɨtɨ trigo nu ñuhu.
19 Ñiyɨvɨ sa siñi tuhun sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo ta ña cutuñi
iñi ñu sii si cuu ñu tañi sɨtɨ sa canacoyo ityi. Ta saa cuihna, ta quindyaa ra
tuhun i tasi ra Ndyoo añima ñu.
20 Sɨtɨ sa canacoyo tɨcuɨ yuu cuu tañi ñiyɨvɨ sa siñi Tuhun Ndyoo, ta zɨɨ xaan
i cuñi ñu.
21 Zoco ñá quɨhvɨ vaha Tuhun Ndyoo añima ñu. Ta ña naha cua sino iñi
ñu. Tatu sa quisi minoo tundoho zɨquɨ ñu a cuxaan ñiyɨvɨ sihin ñu sa cuenda
Tuhun Ndyoo, yatyi xaan cua zaña ñu sii si.
22 Ta sɨtɨ sa canacoyo tɨcuɨ iñu cuu tañi ñiyɨvɨ sa siñi Tuhun Ndyoo, zoco sica
xaan iñi ñu sa cuenda sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta tuhun cuca, tuhun zandavi ñaha
ñi cuu si. Ta tandɨhɨ cuhva cuan, sahñi si Tuhun Ndyoo, ta ña zatyiño vaha si
sihin ñiyɨvɨ cuan.
23 Zoco sɨtɨ sa canacoyo nu vaha ñuhu, cuu si tañi ñiyɨvɨ sa siñi Tuhun Ndyoo
ta cutuñi iñi ñu sii si, ta vaha xaan zatyiño si sihin ñu. Iyo ñu cuu ñu tañi sɨtɨ sa
saha minoo ziendu sa minoo si. Ta inga ñu cuu tañi sɨtɨ sa saha uñi xico usi.
Ta inga ñu cuu tañi sɨtɨ sa saha oco usi tahan sa minoo si.

Cuhva yucu ña vaha sa sahnu tɨcuɨ trigo

24 Tacuan ta zɨquɨ i cahan ra Jesús zɨquɨ inga cuhva, ta catyi ra: Cuhva
ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo cuhva i tasi minoo ra sɨtɨ vaha nu
ñuhu ra.
25 Zoco cuhva sa i quixi ñiyɨvɨ, ta i quɨhvɨ minoo ra xaan iñi sii sitoho ñuhu
cuan, ta i tasi ra sɨtɨ ña vaha tɨcuɨ trigo, ta cuahan ra.
26 I sahnu trigo, ta i caña yoco si. Ta tɨcuɨ trigo i sahnu tucu yucu ña vaha
cuan.
27 Tacuan ta sahan muzu i sinacatyi ra sihin sitoho ñuhu cuan: "Tata, tatu
vaha sɨtɨ i tasun nu ñuhun, ¿yozo caa vatyi i caña tucu yucu ña vaha cuan?"
28 Ta i catyi sitoho si: "Minoo ra xaan iñi sii, i zavaha cuhva cuan." Ta zɨquɨ
i ndaca tuhun muzu ra sii ra: "¿Atu cuñun vatyi cutohon ndi yucu ña vaha
cuan?"
29 Zoco i catyi ra sihin ra: "Ma tohon ndo sii si coto quita ndɨhɨ trigo cuan.
30 Vaha ca zandoo yo sii si, nacuahnu si ndya sa sisa si. Ta cua tasi muzu,
ta cua tava xihna ra yucu ña vaha cuan ta cuhñi ra cuenda zucu si vatyi cua
cayu si. Ta zɨquɨ cua naquihin ra trigo ta tyihi ra sii si nu cua cucumi vehi sii
si."

Cuhva sɨtɨ mostaza

31 Ta zɨquɨ i cahan tucu ra Jesús zɨquɨ inga cuhva, ta catyi ra: Cuhva ndyaca
ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo sɨtɨ mostaza sa i tasi minoo ra nu ñuhu ra.
32 Ndisa vatyi luhlu ca maa sɨtɨ cuan ta zɨquɨ tandɨhɨ inga nuu sɨtɨ, zoco tatu
sa sahnu si, nducahnu ca si ta zɨquɨ tandɨhɨ ca numa, ta nduu si tañi minoo
yutu. Ta vasi zaa ta zavaha tɨ taca tɨ zoco tu.

Tañi yusa iya cuu cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo

33 Ta i cahan tucu ra Jesús zɨquɨ inga cuhva ya: Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo
cuu si tañi yusa iya sa nazaca minoo ñaha sihin uñi taha arroba yutyi pan,
ta cua zanandaa yusa iya cuan sii tandɨhɨ yutyi pan cuan. (Ta tacuan tucu
cuahan nducahnu ca sa ndyaca ñaha ra Ndyoo.)

Tuhva xaan ra Jesús cahan zɨquɨ minoo cuhva

34 I catyi ra Jesús tandɨhɨ ihya sihin ñiyɨvɨ zɨquɨ minoo cuhva ta zɨquɨ inga
cuhva, ta ma cahan maa ra tatu ma cahan ra zɨquɨ minoo cuhva.
35 Tacuan i cuu si vatyi cua natahan si cuhva i tyaa minoo ra profeta. Ihya
cuu sa i tyaa ra:
Cua quehin zɨquɨ minoo cuhva;
cua nacatyi tuhun i sicoo xehe ndya quɨvɨ i zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ.

Nacatyi ra Jesús ñaa cuñi si catyi si sa cuenda cuhva sahnu yucu ña vaha tɨcuɨ trigo

36 Tacuan ta i natasi ra Jesús sii ñiyɨvɨ, ta i quɨhvɨ ra sisi vehe, ta i tuhva ra
i casi ra sii ra, ta catyi ra: Nacatyun sihin ndi ñaa cuñi si catyi si sa cuenda
yucu ña vaha sa sahnu tɨcuɨ trigo cuan.
37 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Ra i tasi sɨtɨ vaha cuu ra i quisi
ndya gloria.
38 Ta ñuhu ra cuu ñuu ñiyɨvɨ. Ta sɨtɨ vaha cuu tañi ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra
Ndyoo. Ta yucu ña vaha cuan cuu tañi ñiyɨvɨ sa cuu cuenda cuihna.
39 Ta ra xaan iñi sii, cuu ra tasi yucu ña vaha cuan. Cuihna cuu ra cuan. Ta
ra cua nacuaan ndaha tyiño cuan cuu ángel. Ta quɨvɨ cua naquihin ra trigo
cuan cuu si tañi nu cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ.
40 Ta tañi cuhva i tohon ra yucu ña vaha ta i sahmi ra, tacuan tucu cua cuu
si nu ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ.

41 Cua tasi ra i quisi ndya gloria sii ángel ra vatyi cua tava zɨɨn ra sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ tyiyuhu sii inga ñiyɨvɨ ta zavaha ñu sa ña vaha ta sii inga ñiyɨvɨ zavaha
sa ña vaha, ndɨhɨ ca.
42 Cua tyihi ángel sii ñu nu cayu ñúhu. Ta yucuan cua vacu ñu, ta cua casi
quihñi noho ñu.
43 Ta ñiyɨvɨ zavaha sa vaha cuhva cuñi ra Ndyoo, cua ndundisi xaan ñu tañi
ñicandyi nu ndyaca ñaha ra Ndyoo Zutu yo. Tatu siñi ndo sa quehin, cuɨñɨ ndo.

Cuhva minoo sa ñoho xehe ta yahvi xaan ndyaa si

44 Cuhva ñihi yo sa cundyaca ñaha ra Ndyoo sii yo cuu tañi minoo sa yahvi
xaan ndyaa ta ñoho xehe si sisi ñuhu. Ta i nañihi minoo ra sii si, ta natyixehe
tucu ra sii si zuun ñi yucuan. Ta zɨɨ xaan i cuñi ra ta cuahan ra ta i xico ra
tandɨhɨ sa iyo sii ra, ta i nazata ra ñuhu cuan.

Minoo cuhva perla sa yahvi xaan ndyaa

45 Ta cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo sii yo vale xaan si tañi minoo cuhva
minoo ra zata ndaha tyiño ta naxico ra. Sica noo ra ta nanducu ra perla vaha
xaan.
46 Ta quɨvɨ i nañihi ra minoo sa yahvi xaan ndyaa, cuahan ra ta i naxico
ra tandɨhɨ sa iyo sii ra, ta i nazata ra perla cuan. (Ta tacuan tucu vale xaan
Tuhun Ndyoo tañi perla cuan.)

Minoo cuhva sa cuenda minoo taraya

47 Ta inga tucu cuhva, vatyi cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo
taraya sa cañi ra tɨɨn tyiyaca nu tyañuhu ta ñihi ra tandɨhɨ nuu tyiyaca.
48 Tatu sa situ taraya ra, tava ra sii si nu ñiyɨtɨ ta yucuan cua cundyaa ra ta
cua nacasi ra ña tyiyaca cuñi ra. Cua tyihi ra tyiyaca vaha sisi tyica, ta cua
zavita ra tyiyaca ña vaha cuan.
49 Ta tacuan cua cuu si nu cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ. Cua quisi ángel vatyi cua
tava zɨɨn ra sii ñiyɨvɨ ña vaha sihin ñiyɨvɨ vaha.
50 Ta ñiyɨvɨ ña vaha cuan cua tyihi ra nu cayu ñúhu, ta cua vacu ñu, ta cua
casi quihñi noho ñu.

Sa vaha xaan sa saa ta sa sahnu

51 Tacuan ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ra i casi ra: ¿Atu cutuñi iñi ndo
tandɨhɨ cuhva ya? Ta i catyi ra: Cutuñi iñi ndi, tata.
52 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu cua cutuhva minoo maestro cuenda
ley sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo vityi cua cuu ra tañi minoo ra xu
vehe sa cumi vaha sa sahnu ta sa saa sa vaha xaan, ta cuu zañaha ra nduu
tahan si.

Sinuhu ra Jesús ñuu ra, ñuu Nazaret

53 Sa ndɨhɨ cahan ra Jesús zɨquɨ cuhva ya ta zɨquɨ i quita ra yucuan, ta
cuahan ra.
54 Ta i nasaa ra zuun ñi ñuu maa ra. Ta yucuan i quisaha zacuaha ra sii
ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu. Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta catyi ñu: ¿Yozo caa ñihi ra ya
cuhva sa casi xaan iñi ra? ¿Ta yozo caa ñihi ra cuhva zavaha ra sa ndyityi?
55 Ta zehe ra carpintero cuu sii ra. Ta ña María cuu zɨhɨ ra. Ta ra Jacobo, ta
ra José, ta ra Simón, ta ra Judas cuu yañi ra.
56 Ta cuhva ra iyo tucu ñu ihya sihin yo. ¿Ta yozo caa vatyi sito ra tandɨhɨ
cuhva ya?
57 Tacuan i cahan ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda ñá cuñi ñu tyaa ñu yahvi sii ra
Jesús. Zoco i catyi ra Jesús sihin ñu: Tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii minoo ra profeta,
zoco ñiyɨvɨ ñuu ra ta ñiyɨvɨ vehe ra ña tyaa ñu yahvi sii ra.

58 Ta ñá zavaha ra Jesús cuaha sa ndyityi yucuan vatyi ñá sino iñi ñiyɨvɨ sii ra.

14

Cuhva i sihi ra Juan, ra i zacoo ndutya

1 Quɨvɨ cuan, ra Herodes ndyaca ñaha nacahnu Galilea, ta i siñi ra tuhun ra Jesús.
2 Ta i catyi ra sihin muzu ra: Ra Juan Bautista cuu ra cuan. Sa nandoto ra, ta yucuan cuenda ndyityi xaan ra.
3 Tacuan i catyi ra Herodes vatyi maa ra cuu ra i tava tyiño ta i tɨin ra sii ra Juan, ta sihñi ra sii ra, ta cuahan ra vehe caa. I zavaha ra sii si sa cuenda ña Herodías, ñazɨhɨ ra Felipe yañi ra.
4 Ra Juan cuu ra i catyi sihin ra Herodes: Ña vaha sa nacuhun ñazɨhɨ yañun.
5 I cuñi ra Herodes cahñi ra sii ra Juan, zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ vatyi sino iñi tandɨhɨ ñu vatyi cahan ra Juan sa cuenda ra Ndyoo.
6 Zoco quɨvɨ tahan si cuiya ra Herodes, i quita zehe ña Herodías vatyi cua cata saha ña nuu ñiyɨvɨ i quisi vico ra. Ta i tahan xaan iñi ra Herodes cuhva i sata saha ña.
7 Ta i tyiñaha ra Herodes Ndyoo, ta i catyi ra sa ndisa cuii vatyi cua cuhva ra ñaa ñi maa sa cua caca ña.
8 Ta sa i nacatyi zɨhɨ ña sihin ña ñaa sa cua caca ña, ta i catyi ña sihin ra Herodes: Cuhvon xiñi ra Juan Bautista sii sihin minoo nu coho. Catyi ña.
9 I nducuihya xaan iñi ra rey Herodes sa siñi ra sa cahan ña, zoco sa tyiñaha ra Ndyoo, ta sa siñi ñiyɨvɨ yucu vico cuan. Ta yucuan cuenda i tasi ra tyiño, ta catyi ra vatyi cuhva ra sii si sii ña.
10 Ta i catyi ra vatyi cahndya yuu ra zucu ra Juan sisi vehe caa.
11 Ta i quisi ndyaca ra sii si sihin minoo nu coho, ta saha ra sii ña luhlu. Ta i saha maa ña sii si sii zɨhɨ ña.
12 Tacuan ta i quisi ra sica noo sihin ra Juan, ta i quihin ra coño ñuhu ra Juan, ta i sityihi ra sii si sisi ñuhu. Ta zɨquɨ cuahan ra ta i nacatyi ra sihin ra Jesús.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi ohon mil rayɨɨ

13 Ta sa sito ra Jesús cuhva cuan, ta i quita ra sisi minoo barco, ta cuahan ra maa tuhun ñi ra ndya minoo nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo. Zoco i ñihi ñiyɨvɨ tuhun, ta i quita ñu ñuu ñu, ta i sindyico ñu sii ra ityi nu ñuhu.
14 Ta sa i quita ra Jesús barco, i ndyehe ra cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta i cundahvi xaan iñi ra sii ñu, ta i zanduvaha ra sii ñu cuhu sa sindyaca ñu.
15 Ta cuhva sa cua iñi, i quisi ra i casi ra nu ndyaa ra, ta catyi ra sihin ra: Sahiñi xaan. Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo ihya. Catyun sihin ñiyɨvɨ nacuhun ñu. Nacuhun ñu nu iyo ñuu ta zata ñu sa casi ñu.
16 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Ña tahan si sa cuhun ñu. Cuhva maa ndo sa casi ñu.
17 Ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin ra: Ñahñi maa sa cumi ndi ihya. Ohon tahan ñi pan, ta uu tahan ñi tyiyaca.
18 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ta ndyaca ndo sii si ihya.
19 Tacuan ta i tava ra Jesús tyiño vatyi nacundyaa ñiyɨvɨ nu cuhu. Ta i quihin ra sihin ndaha ra sa ohon tahan pan cuan ta uu tahan tyiyaca cuan, ta i nandyehe ndaa ra. Ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta zɨquɨ i sahnu ndyihi ra pan cuan, ta saha ra sii si sii ra i casi ra. Ta i zasa maa ra sii si sii ñiyɨvɨ.

20 Ta i sasi tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta ndaha xaan iñi ñu. Ta zɨquɨ i zanacutu ñu usi
uu tahan tyica sihin yɨquɨ pan sa nandoo ta tyiyaca cuan.
21 Ta ñiyɨvɨ i sasi i cuu ohon mil rayɨɨ ta zɨɨn ñu zɨhɨ ta sa ndyihi.

Cuhva i sica ra Jesús nu ndutya

22 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra vatyi nandɨhvɨ ra barco ta
cuyaha ra inga siyo miñi. Ta cua nandoo ra Jesús, ta cua catyi ra sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ vatyi cunuhu ñu ndya ñuu ñu.
23 Ta sa yaha natasi ra Jesús sii ñu, ta zɨquɨ i sahan ra minoo yucu maa tuhun
ñi ra vatyi cua cahan ra sihin ra Ndyoo. Ta i cuaa, ta ndyaa ra yucuan maa
tuhun ñi ra.
24 Ta sa cuahan barco cuan mahñu miñi. Nandaa, nanoo tu zacuu ndutya
vatyi ñihi xaan ñoho tatyi nu cuahan tu.
25 Ta ña ca i tuhva ra Jesús nu yucu ra. Sica ra nu ndutya.
26 Ta cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús vatyi sica ra nu ndutya, i yuhu xaan
ra, ta i sacu saa ra sihin sa yuhu ra, ta catyi ra: ¡Minoo añima cuu si!
27 Zoco i cahan ra Jesús, ta catyi ra: Zandyee ndo iñi ndo. Ma yuhu ndo
vatyi mi cui.
28 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra: Tata, tatu zuun yoho cuu, catyun sihin
vatyi caque nu ndutya ta sei ndya nu vasun.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña ha. Ta zɨquɨ i quita ra Pedro barco ta i
quisaha sica ra nu ndutya ndya nu vasi ra Jesús.
30 Zoco cuhva sa i tuu iñi ra vatyi ñihi xaan ñoho tatyi, ta i yuhu ra. Ta i
quisaha ndyee ra sisi ndutya, ta i cana saa ra, ta catyi ra: ¡Tata, zacacun sii!
31 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i natɨɨn ra Jesús ndaha ra, ta i catyi ra sihin ra:
¡Siin xaan sino iñun sii! ¿Ñacu ña nɨɨ iñun? Catyi ra.
32 Ta i ndɨhvɨ ra Jesús ta ra Pedro sisi barco, ta i cutaxi tatyi.
33 Ta zɨquɨ ra ñoho barco cuan, i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta i zacahnu ra sii ra Jesús, ta
catyi ra: Sa ndisa cuii vatyi Zehe ra Ndyoo cuu suun.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ cuhu nu cu si Genesaret

34 Ta i yaha ra miñi, ta i saa ra nu cu si Genesaret.
35 Ta cuhva sa i nacoto ñiyɨvɨ yucuan sii ra Jesús, ta i zacoto ñu nacaa cahnu,
ta i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñu cuhu ndya nu ndyaa ra Jesús.
36 Ta i sica ñu tumañi iñi sii ra vatyi nacuhva ra sa tɨɨn ñu vazu yuzahma ñi
ra. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ i tɨɨn sii si, i nduvaha ñu.

15

Sa zatɨvɨ añima ñiyɨvɨ

1 Tacuan ta zɨquɨ i tuhva zuhva ra fariseo ta ra maestro cuenda ley sii ra
Jesús. I quisi ra ndya ñuu Jerusalén, ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús:
2 ¿Ña a cuenda ña zavaha ñiyɨvɨ sica noo suhun costumbre i zandoo ñiyɨvɨ
sahnu? Vatyi ña nacatya vaha ñu ndaha ñu ta casi ñu.
3 Tacuan i catyi ra cuan, ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ta ña a cuenda
vatyi ña tyaa maa ndo yahvi sii ley ra Ndyoo vatyi cuñi ndo cundyico ndo
costumbre?
4 Vatyi i catyi maa ra Ndyoo: “Tyaa ndo yahvi sii zutu ndo ta sii zɨhɨ ndo”,
ta “Yoo ra cahan ndya vaha ñi sihin zutu ra a sihin zɨhɨ ra, nacahñi ñiyɨvɨ sii
ra.”
5 Zoco catyi maa ndo vatyi cuu catyi minoo ra sihin zutu ra a sihin zɨhɨ ra:
“Ma cuu tyindyei suun vatyi tandɨhɨ sa iyo sii, saha cuende sii ra Ndyoo.”

6 Ta yoo ra catyi cuhva cuan, ña cuñi ca si sa tyindyee ra sii zutu ra a sii zihi ra, catyi maa ndo. Ta sihin cuhva cuan tyaa siyo ndo ley maa ra Ndyoo vatyi cuñi ndo cundyico ndo sii costumbre maa ndo.
7 ¡Zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ñiyivi cuu ndo, zoco ña ndisa! Vaha xaan i cahan ra Isaías sa cuenda ndo quivi i tyaa ra ihya tuhun i saha ra Ndyoo sii ra:
8 Ihya ñiyivi zacahnu ñu sii, sihin yuhu ñu.
Zoco ña zacahnu ñu sii, sa ndisa.
9 Nahñi tuhun cuu sa zavaha ñu culto;
Zacuaha ñu sii ñiyivi maa maa cuhva costumbre ñiyivi.
Ta ña zavaha ñu cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa ndisa.
10 Tacuan i nacatyi ra Jesús cuhva i tyaa ra Isaías ta sa naha, ta ziqui i cana ra sii ñiyivi, ta catyi ra sihin ñu: Tyizoho ndo, ta tyituñi iñi ndo.
11 Yivi sa sasi ñiyivi ta yivi sa sihi ñu cuu sa zativi añima ñu. Zoco sa quiñi sica iñi ñu ta cahan ñu cuu sa zativi añima ñu.
12 Tacuan i catyi ra Jesús, ta ziqui i quisi ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra: ¿Atu siton vatyi i cuxaan ra fariseo sihin cuhva cohon?
13 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Tandihi yava sa ñá tasi Zuti ra ndyaa andivi, cua quita ndya yoho si.
14 Ma tyaa ndo yahvi sii ra fariseo. Cuu ra tañi ra cuaa ta zañaha ra ityi sii inga ra cuaa. Ta tatu zañaha minoo ra cuaa ityi sii inga ra cuaa cua canacava nduu tahan ra sisi minoo xahva. Catyi ra Jesús.
15 Ta ziqui i catyi ra Pedro sihin ra Jesús: Nacatyun sihin ndi ñaa cuñi si catyi si cuhva i cohon cuan.
16 Ta i catyi ra Jesús: ¿Atu ndya maa ndo ta ña cutuñi iñi ndo?
17 ¿Atu ña cutuñi iñi ndo vatyi tandihi sa sasi ñiyivi cuahan si ndya sisi ñu ta ziqui quita tucu si?
18 Zoco sa quita yuhu ñiyivi, quita si añima ñu. Ta yucuan cuu sa zativi sii ñiyivi.
19 Vatyi añima ñu quita tandihi tuhun ña vaha sa sica iñi ñu. Quita tuhun sa cuñi ñu cahñi ñu sii inga ñiyivi, sa cuñi rayii sii inga ñaha ta yivi ñazihi ra cuu, sa quiñi zavaha ñu, sa zuhu ñiyivi, sa vatya ñiyivi, ta sa cahan ñu ndya vaha ñi sii inga ñiyivi.
20 Tandihi ihya cuu sa zativi añima ñiyivi. Zoco tatu casi ñu ta ma nacatya ñu ndaha ñu tañi catyi costumbre, yivi sa yucuan cua zativi sii ñu.

Cuhva i sino iñi minoo ñaha inga ñuu sii ra Jesús

21 I quita ra Jesús yucuan, ta cuahan ra ndya ñuu Tiro ta ñuu Sidón.
22 Ta minoo ñaha cananea sa ndyaa yucuan i ndyehe ña sii ra Jesús, ta i cana saa ña, ta catyi ña: ¡Tata, zehe ra David, cundahvi iñun sii! Ñoho minoo tatyi cuihna sii ña luhlu zehi, ta ndyehe xaan ña tundoho. Catyi ñaha cuan sihin ra Jesús.
23 Zoco ñá nacahan ra Jesús sa cahan ña. Ta ziqui i quisi ra i casi ra Jesús, ta i zañiñi ra sii ra, ta catyi ra: Catyun sihin ña vatyi nacuhun ña vatyi ndyico xaan ña sii yo ta cana saa xaan ña.
24 Tacuan i catyi ra, ta ziqui i catyi ra Jesús sihin ña: I tasi ra Ndyoo sii mi maa ñi sa cuenda mvee ticatyi hebreo sa cua naa. Catyi ra.
25 Zoco i tuhva ñaha cuan, ta i sicuiñi siti ña nuu ra Jesús, ta catyi ña: ¡Tyindyeun sii, tata!
26 Zoco i catyi ra Jesús sihin ña: Natyindyee xihna que sii ñiyivi ñui vatyi ña vaha sa quindyei pan sa casi zehi ta cuhve sii si casi ina. Catyi ra.

27 Zoco i catyi maa ña sihin ra: Ndisa, tata; zoco ndya cuhva ndya ina ta
sasi tɨ yu pan sa canacava yumesa nu sasi sitoho tɨ. Ta tacuan tucu ii.
28 Tacuan i catyi ña, ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: ¡Maha, sino xaan iñun sii! Cua
cuu si cuhva cuñi moo. Ta zuun ñi cuhva cuan, ndaha nduvaha ñi zehe ña.

Zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñu cuhu

29 I quita ra Jesús yucuan, ta i yaha ra yuhu miñi sa nañi Galilea, ta zɨquɨ i
ndaa ra minoo yucu, ta i sicundyaa ra yucuan.
30 I saa cuaha xaan ñiyɨvɨ nu ndyaa ra. Sindyaca ñu sii ñu coxo, ta ñu cuaa,
ta ñu ñehe, ta ñu cumañi ndaha ta cuaha xaan inga ñu cuhu. I saqui ñu sii ñu
nu ndyaa ra Jesús, ta i zanduvaha ra sii ñu.
31 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ vatyi i cuu nacahan ñu ñehe, ta ñu cumañi ndaha
i nacundyaa ndaha ñu. Ta i cuu nacaca ñu coxo ta nandyehe ñu cuaa. Ta i
quisaha zacahnu xaan ñiyɨvɨ sii ra cu Ndyoo cuenda ñiyɨvɨ hebreo.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi cumi mil rayɨɨ

32 Tacuan ta zɨquɨ i cana ra Jesús sii ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra:
Cundahvi xaan iñi sii ñiyɨvɨ ya vatyi sa uñi quɨvɨ ndyaa ñu ihya sihin, ta ñahñi
maa sasi ñu. Ña cuñi natasi sii ñu ndya vehe ñu tatu ma casi ñu coto cuañaa
ñu ityi cuhun ñu.
33 Tacuan ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin ra: Zoco ¿ndya ityi cua quihin yo
sa casi cuaha xaan ñiyɨvɨ ya sicuhu ya? Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo ihya. Catyi ra.
34 I ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Yozo tahan pan cumi ndo? Ta i catyi ra
cuan: Usa tahan ta uu tahan tyiyaca ndyihi. Catyi ra.
35 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús vatyi nacundyaa ñiyɨvɨ nu ñuhu.
36 Ta i quihin ra sa usa tahan pan cuan ta tyiyaca ndyihi cuan sihin ndaha
ra, ta saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta zɨquɨ i sahnu ndyihi ra sii si, ta
saha ra sii ra i casi ra, ta i zasa maa ra sii si sii ñiyɨvɨ.
37 I sasi tandɨhɨ ñu, ta ndaha xaan iñi ñu. Ta zɨquɨ i zacutu ñu usa tahan tyica
sihin yu pan cuan ta tyiyaca sa nandoo cuan.
38 Ñiyɨvɨ i sasi i cuu cumi mil rayɨɨ ta zɨquɨ ñu zɨhɨ ta sa ndyihi.
39 Yaha cuan ta i natasi ra Jesús sii ñiyɨvɨ ndya vehe ñu, ta i ndɨhvɨ ra barco
ta cuahan ra ndya nu cu si Magdala.

16

Sica ra fariseo ta ra saduceo minoo sa ndyityi sii ra Jesús

1 I quisi ra fariseo ta ra saduceo nu ndyaa ra Jesús vatyi cuñi ra coto ihñi ra
sii ra, ta i sica ra sii ra vatyi zañaha ra minoo sa ndyityi sii ra sa quita ndya
andɨvɨ.
2 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ra: Sa sahiñi tuhva maa ndo catyi:
“Cua cundisi vaha ityaan vatyi cuaha xaan vico.”
3 Ta sa ñaha ñi tatu cuaha vico, tuhva ndo catyi: “Ña vaha cua cuu quɨvɨ
vityi vatyi iñi ñaa.” Zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ndo, zoco ña ndisa ndo.
Tuhva ndo nacoto ñaa sa cua coo sa cuenda cuhva caa andɨvɨ, zoco ña nacoto
ndo ñaa sa cua cuu ñuu ñiyɨvɨ sa cuenda cuhva ya vityi.
4 Ñiyɨvɨ ña vaha sa iyo vityi, iyo xaan cuatyi ñu, ta sica ñu sa ndyehe ñu
sa ndyityi, zoco minoo ñi zeña cua ndyehe ñu tañi cuhva i cuu sii ra Jonás.
Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i zandoo ra sii ra cuan ta cuahan ra.

Tuhun cahan ra fariseo cuu tañi yusa i siya

5 Cuhva sa yaha ra i casi ra Jesús ndya inga siyo miñi, i naa iñi ra cuizo ra
pan casi ra.

6 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehe ndo. Zacuenda ndo sii ndo sihin
yusa i siya sii ra fariseo ta ra saduceo.
7 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i natuhun tahan ra i casi ra, ta i catyi ra: Cahan
ra tacuan vatyi ñahñi pan ndyizo yo.
8 I sito ra Jesús sa natuhun ra, ta catyi ra: ¿Ñaa cuenda catyi ndo vatyi ñahñi
pan ndyizo ndo? ¡Siin xaan sino iñi ndo!
9 ¿Atu tañaha ca cutuñi iñi ndo? ¿Atu ña nacohon iñi ndo sa ohon tahan pan
i zase sii ohon mil rayɨɨ? ¿Ta yozo tahan ca tyica si i naquihin ndo?
10 Ta ¿atu ña nacohon iñi ndo sa usa tahan pan i zase sii cumi mil rayɨɨ? ¿Ta
yozo tahan ca tyica si i naquihin ndo?
11 ¿Ta yozo caa vatyi ña tuu iñi ndo vatyi ñá quehin sa cuenda pan cuhva
i catyi vatyi nazacuenda ndo sii ndo sihin yusa i siya sii ra fariseo ta ra
saduceo?
12 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i cutuñi iñi ra i casi ra vatyi ña cahan
ra Jesús tuhun pan, zoco cahan ra sa cuenda cuhva zacuaha ra fariseo ta ra
saduceo (vatyi ña vaha si).

Nacatyi ra Pedro vatyi ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ

13 Cuhva i saa ra Jesús ndya nu cu si Cesarea de Filipo i ndaca tuhun ra sii
ra i casi ra: ¿Ñaa catyi ñiyɨvɨ yoo ra cuu vii, ra i quisi ndya gloria?
14 Ta i catyi ra sihin ra: Iyo ñiyɨvɨ catyi vatyi minoo ra i nandoto cuun tañi
ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ a ra Elías a ra Jeremías a inga ra cu profeta
ta sa naha cuun.
15 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Ta maa ndo, ¿yoo ra cui catyi maa ndo?
16 Ta i catyi ra Simón Pedro: Yoho cuu ra Cristo, ra cua zacacu sii ndi. Ta
zehe ra Ndyoo ndito cuu suun.
17 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Zɨɨ xaan cuu suun, Simón, zehe
ra Jonás, vatyi yoñi ñiyɨvɨ zañaha cuhva cuan suun. Maa Zuti ra ndyaa andɨvɨ
i zañaha cuhva cuan suun.
18 Ta yuhvi catyi suhun vatyi yoho cuu ra Pedro. Ta nu yuu ya cua zandei
vehe ñuhi, ta ma cuu zahacanaa tuhun sihi ta andyaya sii vehe ñuhi.
19 Ta yuhvi cua cuhve ndaha tɨcuɨ suun sa cuenda nu ndyaca ñaha ra Ndyoo,
ta ñaa sa cua cuhñun ihya ñuu ñiyɨvɨ, cua cunuhñi tucu si ityi nuu ra Ndyoo.
Ta sa cua ndasun ihya, ñuu ñiyɨvɨ, cua ndasi tucu si ityi nuu ra Ndyoo.
20 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ ñihi xaan i saha ra tyiño sii ra i casi ra
vatyi ma nacatyi ra nu sihin minoo ñiyɨvɨ vatyi ra Cristo cuu ra.

Zacoto ra Jesús cuhva cua cuu ra

21 Ta ndya cuhva cuan i zacoto ra Jesús casi xaan sii ra i casi ra yozo caa cuñi
si sa cuhun ra ñuu Jerusalén. Ta ra mandoñi ta ra zutu nahnu ta ra cu maestro
cuenda ley cua zandyehe xaan ra tundoho sii ra. I catyi ra Jesús sihin ra i casi
ra vatyi cua cahñi ra cuan sii ra, zoco sa cu uñi quɨvɨ ta cua nandoto ra.
22 Ta zɨquɨ i tava zɨɨn ra Pedro sii ra, ta ñihi xaan i cahan ra sihin ra, ta catyi
ra: ¡Numinoo saha, ta ma tahan si suun, tata! ¡Natyindyee ra Ndyoo suun, ta
ma tohon sa tacuan!
23 Zoco i nasico cava ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra Pedro: ¡Cuɨñɨ siyon sii,
cuihna! Zayanga xoon sii, vatyi ña sica iñun cuhva sica iñi ra Ndyoo. Sica
iñun cuhva sica iñi ñiyɨvɨ.
24 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Tatu iyo ra cuñi cundyico sii,
nazama ra cuhva iyo ra. Ta ma zacahnu ra sii ra. Ta nandyehe ra tundoho
sa cuenda mi. Ta nazavaha ra cuhva zavehi.

25 Tatu ña cuñi ñiyɨvɨ sa cuu ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu, ta cua cuhun ñu andyaya, ta ma cundito ñu sihin ra Ndyoo. Zoco tatu cua cuu ñiyɨvɨ sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo cua cundito ñu sihin ra Ndyoo.
26 ¿Ñaa sa ñihi ñiyɨvɨ sa zahacanaa ñu tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta quɨvɨ cua cuu ñu, ndaha cua naa ñi ñu? ¿Ta yozo caa cuu tyiyahvi ñiyɨvɨ ta ñihi tahvi añima ñu?
27 Vatyi yuhvi, ra i quisi ndya gloria, cua quisi inga saha, ta tyaqui xaan cua cui tañi cuhva caa Zuti. Cua quisi sihin ángel, ta zɨquɨ cua tyiyahvi sii minoo minoo ñiyɨvɨ sa cuenda cuhva i zavaha ñu.
28 Sa ndisa cuii catyi sihin ndo vatyi iyo zuhva ra yucu ihya, ma cuu ra ndya cuhva ndya cua ndyehe ra vatyi ndisi tucu ra i quisi ndya gloria inga saha sihin cuhva cua cundyaca ñaha ra sii ñiyɨvɨ.

17

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

1 I yaha iñu quɨvɨ, ta zɨquɨ i quihin ra Jesús sii ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan yañi ra Jacobo ta cuahan ra sihin maa ñi maa ra ndya minoo yucu zucu xaan.
2 Ta yucuan i zama cuhva caa ra Jesús ityi nuu ra cuan. Ndisi xaan i nduu nuu ra tañi ñicandyi, ta cuisi xaan i nduu zahma ra tañi ñúhu.
3 Ta zuun ñi cuhva cuan, i ndyehe ra sii ra Moisés ta ra Elías. (Ra i sihi ta sa naha cuu nduu tahan ra cuan.) Natuhun ra sihin ra Jesús.
4 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro sihin ra Jesús: Tata, ¡vaha xaan yucu yo ihya! Tatu cuñun cua zavaha ndi uñi tahan vehe tyiyahva, minoo cuenda moo, ta minoo cuenda ra Moisés, ta inga si cuenda ra Elías.
5 Nɨɨ ñi sa cahan ra Pedro, ta i quisi minoo vico ndisi xaan si, ta ndaha tyazi si sii tandɨhɨ ra; ta sisi vico cuan i siñi ra minoo nduzu, ta catyi si: Ra ihya cuu Zehi. Cuñi xein sii ra. Zɨɨ xaan cuñi sihin ra. Cuɨñɨ ndo sa cahan ra.
6 Ta sa siñi ra i casi ra Jesús tuhun cuan, i sicava ndyayu ra nu ñuhu, ta i yuhu xaan ra.
7 Ta zɨquɨ i tuhva ra Jesús sii ra, ta i tyizo ra ndaha ra sii ra, ta catyi ra: Nduvita ndo. Ma yuhu ndo.
8 Ta cuhva sa nandyehe ra, yoñi inga ca ra ndyehe ra, maa ñi ca ra Jesús.
9 Ta cuhva sa vasi noo ra yucu cuan, ñihi xaan i saha ra Jesús tyiño sii ra, ta catyi ra: Ma nacatyi ndo sa ndyehe ndo nu sihin minoo ñiyɨvɨ ndya sa yaha nandoto ra i quisi ndya gloria sisi sa i sihi ra.
10 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra i casi ra sii ra: ¿Ñaa cuenda catyi ra maestro cuenda ley vatyi tahan si sa quisi xihna ca ra Elías?
11 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Sa ndisa vatyi xihna ca cua quisi ra Elías, ta cua zanduvaha ra tandɨhɨ.
12 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi sa i quisi ra Elías, ta ñá nacoto ñiyɨvɨ sii ra. I zavaha ñu sihin ra tandɨhɨ sa cuñi maa ñu. Ta zuun ñi cuhva cuan cua ndyehe tucu ra i quisi ndya gloria tundoho zacuu ñiyɨvɨ.
13 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ cutuñi iñi ra i casi ra vatyi cahan ra Jesús tuhun ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho tatyi cuihna

14 Cuhva sa i nasaa ra nu yucu tuu xaan ñiyɨvɨ, i tuhva minoo ra sii ra Jesús, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra, ta catyi ra:
15 Tata, cundahvi iñun sii ra luhlu zehi. Ñihi xaan tahan ra, ta ndyehe xaan ra tundoho. Cuaha xaan saha nduva ra nu ñoho ñúhu a sisi ndutya.

16 I quisi ndyaque sii ra sii ra sica noo suhun, zoco ñá cuu zanduvaha ra sii ra.
17 Ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi ra: ¡Ndoho cuu ñiyɨvɨ ña sino iñi, ta ña vaha ndo! Ma cundyee iñi cundyei sihin ndo naha xaan ca. Ta ndyaca ndo sii ra luhlu ña ihya.
18 Tacuan ta zɨquɨ i cahan ra Jesús sihin tatyi cuihna, ta i tava ra sii si sii ra luhlu, ta i nduvaha ra zuun ñi caa cuhva cuan.
19 Cuee ca i cahan ra i casi ra sihin maa ñi maa ra Jesús, ta i catyi ra: ¿Ñacu ñá cuu tava maa ndi sii tatyi cuihna cuan?
20 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñá cuu sii ndo vatyi siin cuii ñi sino iñi ndo. Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tatu sino iñi ndo vazu zuhva ñi tañi cuhva caa minoo sɨtɨ mostaza, cua cuu catyi ndo sihin yucu ya: “Cuɨñɨ siyon ihya, ta cuhun inga ityi.” Ta cua cuɨñɨ siyo si. Ta ñahñí maa sa ma cuu sii ndo.
21 Zoco nuu tatyi cuihna sa ñoho sii ra luhlu cuan, quita si maa ñi sa caca ndo sii ra Ndyoo ta coo ndyitya ndo.

Zacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

22 Nɨɨ ñi sa ɨɨn ñi sica noo ra nu cu si Galilea, i catyi ra Jesús sihin ra: Cua xico minoo ra sii ii, yuhvi ra i quisi ndya gloria.
23 Ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii, ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto tuqui. Ta sa catyi ra Jesús cuhva cuan, cuihya xaan i cuñi ra i casi ra.

Xuhun cuenda vehe ñuhu

24 Cuhva i saa ra Jesús sihin ra i casi ra ndya ñuu Capernaum, ra zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ xuhun cuenda vehe ñuhu i sahan ra i sicahan ra sihin ra Pedro, ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Atu ña tuhva ra maestro ndo tyiyahvi xuhun cuenda vehe ñuhu?
25 Ta i catyi ra Pedro: Tuhva ra. Ta cuhva sa quɨhvɨ ra Pedro sisi vehe i cahan xihna ra Jesús sihin maa ra, ta catyi ra: ¿Yozo caa cuñi oo, Simón? ¿Yoo sii zatyiyahvi ra rey, ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya? ¿Atu zatyiyahvi ra sii ñiyɨvɨ sii ra a sii ñiyɨvɨ inga ñuu?
26 Ta i nacahan ra Pedro ta catyi ra: Sii ñiyɨvɨ inga ñuu zatyiyahvi ra. Ta yɨvɨ sii ñiyɨvɨ sii ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa. Ta ñiyɨvɨ sii ra, ña tahan si tyiyahvi ñu.
27 Zoco ña cuñi yo sa zacuxaan yo sii ñiyɨvɨ. Yucuan cuenda cuahan ndya miñi ta cañun zuelun. Tyiyaca sa cua tɨɨn sii si sa xihna ñi, ndyehun yuhu tɨ, ta cua nañuhun minoo xuhun. Ta maa cuhva ñi tyiyahvun sa cuenda mi ta sa cuenda moo. Cuhun sihin si, ta tyiyahvun.

18

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?

1 Cuhva cuan i tuhva ra i casi ra Jesús sii ra, ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Yoo nduhvi cuu ra ñiñi ca sa cuenda ra Ndyoo?
2 Tacuan i catyi ra, ta i cana ra Jesús sii minoo ra luhlu ndya nu ndyaa ra. Ta i sañi ndyaa ra sii ra mahñu nu yucu ra.
3 Ta i catyi ra sihin ra sica noo sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tatu ma zama ndo cuhva iyo ndo ta nduu ndo tañi sa ndyihi sa ñahñi cuatyi, ma cuu quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
4 Ra ñiñi ca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu ra zanduluhlu sii ra ta nduu ra tañi minoo ra luhlu.
5 Ta yoo cua tɨɨn cuenda vaha sii minoo ra luhlu tañi ra ya sa cuenda mi, tɨɨn cuenda tucu ra sii mi cuhva cuan.

Ica xaan tatu zavaha yo cuatyi

6 Yoo ra cua zañaha sii minoo ra luhlu sa sino iñi sii, tañi ra luhlu ya cuhva
zavaha ra sa ña vaha ta ma cundyico ca ra sii, vaha ca tatu sa i sihñi ñiyɨvɨ
zucu ra cuan sihin minoo yuu yozo vee xaan ta zavita ñu sii ra sisi tyañuhu
yatyi ca.
7 ¡Ndahvi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi tandɨhɨ tyiemvu iyo sa ña vaha sa cuñi ñu
zavaha ñu! Ta tacuan cua cuu si, zoco ndahvi ñi cuu ra tyiyuhu sii ñiyɨvɨ ta
zavaha ñu cuatyi.
8 Yucuan cuenda tatu cuñun zavohon sa ña vaha sihin ndohon a sihin
sohon, cahndya ndaxun sii si ta zaviton sii si vatyi vaha ca cuhun gloria tañi
minoo ra ñahñi ndaha a minoo ra coxo ta ma cuhun andyaya sihin nduu
tahan ndohon ta nduu tahan sohon sisi ñuhu sa ma ndahva.
9 Ta tatu cuñun ndyehun sa ña vaha sihin minoo sɨtɨ nuun, tavon sii si ta
zaviton sii si vatyi vaha ca cua quɨhvun gloria sihin minoo ñi sɨtɨ nuun nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta ma cuhun sihin nduu tahan sɨtɨ nuun andyaya nu
cayu ñúhu.

Cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, cuhva minoo mvee ticatyi sa cua naa

10 Zaha ndo cuenda sii ndo, ta ma catyi ndo sa ma tyaa ndo yahvi vazu sii ra
ndyihi vatyi catyi sihin ndo vatyi ndya gloria ta ángel zacuenda sii ra ndyihi
tandɨhɨ cuii tyiemvu nandyaa ra ityi nuu ra Ndyoo Zuti, ra ndyaa gloria.
11 Vatyi yuhvi, ra i quisi ndya gloria, vasi zacaqui sii ra cua naa.
12 ¿Yozo caa sica iñi ndo? Tatu iyo minoo ra, ta iyo minoo ziendu mvee
ticatyi zono ra ta tatu cua naa minoo tɨ, ¿atu ma zandoo ra sii inga cumi xico
sahun cumi tahan tɨ ta cuhun ra ndya yucu ta nanducu ra sii quɨtɨ sa cua naa
cuan?
13 Ta tatu sa nañihi ra sii tɨ, sa ndisa catyi sihin ndo vatyi zɨɨ xaan ca cua cuñi
ra sa cuenda tɨ ta zɨquɨ sa cuenda tandɨhɨ inga cumi xico sahun cumi tahan tɨ
sa ñá cua naa.
14 Ta zuun ñi cuhva cuan ña cuñi Zutu yo ra ndyaa andɨvɨ sa cua naa
numinoo ra luhlu tañi ra ya.

Cuhva cuñi si sa zaha yo tucahnu iñi sii hermano yo

15 Tatu zavaha minoo hermano sa ña vaha suhun. Cuahan ndya vehe ra ta
nacahan vohon sihin ra maa tuhun ñi ra ta nacatyun sihin ra ñaa sa ña vaha
i zavaha ra suhun. Tatu tyaa ra yahvi sa cohon ta ndaca ra tucahnu iñi suun
hermano vaha cua cuu ra.
16 Zoco tatu ma tyaa ra yahvi sa cohon sa xihna ñi, cuhun inga saha sihin
minoo a uu tahan hermano. Tacuan ta tandɨhɨ sa cohon sihin ra ta cua catyi
inga ra ndɨhɨ suhun vatyi sa ndisa cohon, cua cuu ra sa ndaa.
17 Ta tatu ma tyaa ra yahvi sa cahan inga hermano. Nacatyun nuu tandɨhɨ
ra hermano vehe ñuhu ñaa sa ña vaha i zavaha ra suhun. Ta tatu ma tyaa ra
yahvi sa cahan tandɨhɨ hermano, catyi ndo vatyi yɨvɨ ca ra sino iñi cuu ra, ta
cuu ra tañi minoo ra zavaha sa ña vaha, tañi zavaha ra tava xuhun cuenda
ra ndyaca ñaha vatyi sica ra cuaha ca.
18 Sa ndisa catyi sihin ndo ñaa sa cua cuhñi ndo ñuu ñiyɨvɨ ya, cua cunuhñi
tucu si andɨvɨ. Ta ñaa sa cua ndasi ndo ñuu ñiyɨvɨ ya, cua ndasi tucu si andɨvɨ.
19 Ta catyi tuqui sihin ndo vatyi tatu cua ndu-ɨɨn uu tahan ndo ihya ñuu
ñiyɨvɨ sa cuenda sa cua caca ndo, ra Ndyoo Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, cua cuhva
ra sii si sii ndo.
20 Vatyi tatu titahan vazu uu a uñi tahan ndo sa cuenda mi, yucuan ndyei
sihin ndo.

21 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zi̱qui̱ i tuhva ra Pedro sii ra, ta i ndaca tuhun ra
sii ra: Tata, ¿yozo tahan saha cuñi si sa zehi tucahnu iñi sii minoo hermano
tatu zavaha ra sa ña vaha sihin? ¿Atu zehi tucahnu iñi sii ra usa tahan saha?
22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña catyi suhun vatyi usa tahan saha ñi. Catyi
vatyi ndya tañi cumi ziendu cumi xico usi tahan saha a cuaha ca.

Cuhva iyo minoo muzu ña cuñi zaha tucahnu iñi sii ñi̱yi̱vi̱

23 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo rey, ra cuñi coto yozo tavi
muzu ra sii ra.
24 Ta sa quisaha tava ra cuenda sa cuenda minoo minoo ra, ta i quisi
ndyaca ñu minoo ra tavi xaan sii ra. Cuaha xaan millón tavi ra sii ra.
25 Ñá cuu tyiyahvi ra sii ra ta yucuan cuenda i catyi rey cuan vatyi cua
xico ra sii ra sihin ñazi̱hi̱ ra ta zehe ra, ta cua zatyiño ñu tyiño ñi̱yi̱vi̱. Ta cua
nduyahvi tandi̱hi̱ ndaha tyiño ra, ta tacuan ta cua nañihi rey cuan xuhun sa
tavi ra cuan sii ra.
26 Yucuan cuenda i sicui̱ñi̱ si̱ti̱ muzu ra, ta i zacahnu ra sii ra, ta i catyi ra
sihin ra: "Tata, zandyeun iñun ndyehun sii, ta cua tyiyahvi tandi̱hi̱ sa tavi
suun."
27 Tacuan ta i cundahvi iñi rey cuan sii muzu ra, ta i zaña ra sii ra, ta i zaha
ra tucahnu iñi sii ra sa cuenda tandi̱hi̱ sa tavi ra sii ra, ta ma tyiyahvi ra sii ra.
28 Zoco zuun ñi muzu cuan i quita ra, ta i nañihi ra sii inga ra cu muzu sihin
ra. Tavi ra uu mil ñi sii ra. Ta i ti̱in cui̱ti̱ ra zucu ra, ta i catyi ra: "¡Tyiyahvun sa
tavon sii!"
29 Ta inga muzu cuan i sicui̱ñi̱ si̱ti̱ ra ityi nuu ra, ta i sica ra tumañi iñi sii
ra, ta i catyi ra: "Zandyeun iñun ndyehun sii. Ta cua tyiyahvi tandi̱hi̱ sa tavi
suun." Catyi ra.
30 Zoco ñá cuñi ra cundahvi iñi sii ra. Ta cuahan ra sihin ra, i sityihi ra sii
ra vehe caa ndya cua tyiyahvi ra sa tavi ra sii ra.
31 Ta sa ndyehe inga ra tahan ra, ra cu muzu sihin ra, cuhva i zavaha ra
sihin ra ta cuihya xaan i cuñi ra, ta i sahan inga ra ta i nacatyi ra sihin rey
tandi̱hi̱ sa i zacuu ra sii ra.
32 Ta i cana rey sii ra cu muzu, ra tavi xaan sii ra, ta i catyi ra sihin ra: "¡Yoho,
muzu ña vaha cuun! Yuhvi i zaha xein tucahnu iñi suun sa cuenda tandi̱hi̱
sa tavon sii, ta ñá tyiyahvun vatyi i sica xoon tumañi iñi sii.
33 Ta ¿ñaa cuenda ñá cundahvi iñun sii inga ra cu muzu suhun tañi i
cundahvi iñi mi suun?"
34 Tacuan i catyi rey sitoho muzu cuan, ta i cuxaan xaan ra sihin ra, ta i
tava ra tyiño sa cua ndoho ra ndya cua tyiyahvi ra tandi̱hi̱ sa tavi ra sii ra.
35 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zi̱qui̱ i catyi ra: Ta zuun ñi cuhva cuan cua
zavaha Zuti, ra ndyaa andi̱vi̱, sihin maa ndo tatu ma zaha ndo tucahnu iñi sa
ndisa cuii sii inga hermano tatu zavaha ra sa ña vaha suhun.

19

Cuhva i zacuaha ra Jesús vatyi ña vaha cua zandoo minoo ra sii ñazi̱hi̱ ra

1 Sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan, ta i quita ra Galilea, ta i nasaa ra nu
cu si Judea sa ndyaa siyo ityi caña ñicandyi siyo yuu Jordán.
2 Cuaha xaan ñi̱yi̱vi̱ i sindyico sii ra, ta yucuan i zanduvaha ra sii ñu cuhu.
3 Ta i tuhva tucu ra fariseo sii ra Jesús vatyi cuñi ra nducu ra cuhva tyaa ra
cuatyi sata ra. Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús: ¿Atu cuu zandoo ray̱i̱ sii ñazi̱hi̱
ra sa cuñi ñi maa ra? Catyi ra.

4 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun
Ndyoo nu catyi si vatyi ra i zavaha ñiyɨvɨ sa xihna ñi, i zavaha ra sii minoo
rayɨɨ ta sii minoo ñaha?
5 Yucuan cuenda cua zandoo rayɨɨ sii zutu ra ta zɨhɨ ra, ta cua ndu-ɨɨn ra
sihin ñazɨhɨ ra. Ta sa nduu tahan ñu cua nduu ñu tañi minoo ñi ñiyɨvɨ ityi nuu
ra Ndyoo.
6 Yucuan cuenda ña uu tahan ñiyɨvɨ cuu ñu, minoo ñi. Ta minoo sa zandu-ɨɨn
ra Ndyoo, ña vaha zanduzɨɨn ñiyɨvɨ sii si.
7 Tacuan i catyi ra Jesús ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra fariseo sii ra: ¿Ñaa cuenda
i saha ra Moisés tyiño vatyi cuu cuhva rayɨɨ minoo tutu divorcio sii ñazɨhɨ ra,
ta tacuan ta cuu zandoo ra sii ña?
8 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndava xaan iñi ndo. Yucuan cuenda i saha ra
Moisés sa zandoo ndo sii ñazɨhɨ ndo. Zoco ña tacuan i cuu si nu quisaha si.
9 Ta catyi sihin ndo vatyi tatu zandoo minoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra ta yɨvɨ cuatyi
sa quixi ña sihin inga rayɨɨ cu si ta zandoo ra sii ña ta tindaha ra sihin inga
ñaha. Ra zandoo sii ñazɨhɨ sa ñahñi cuatyi cuan, zavaha ra cuatyi sa nañi
adulterio. Ta tatu cua tindaha inga ra sihin minoo ñaha i zandoo yɨɨ, ra cua
tindaha sihin ña, zavaha tucu maa ra cuatyi adulterio.
10 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i catyi ra i casi ra sihin ra: Tatu tacuan
cuu si sihin rayɨɨ ta ñazɨhɨ ra, vaha ca ma tindaha yo. Catyi ra.
11 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuu cutuñi iñi cuhva ya,
maa ñi ñiyɨvɨ sa tyindyee ra Ndyoo sii.
12 Iyo ñiyɨvɨ ma cuu tindaha ñu vatyi tacuan ndyaa maa ñu cuhva ndya
quɨvɨ i cacu ñu. Ta iyo inga ñiyɨvɨ ma cuu tindaha ñu vatyi sa sicoo cuhva
zavaha ñiyɨvɨ sihin ñu. Ta iyo tucu inga ñiyɨvɨ ma tindaha ñu vatyi cuñi ñu
zatyiño ñu tyiño ra Ndyoo. Tatu cuu zavaha ndo cuhva ya, zavaha ndo sii si.

Cuhva i zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyihi

13 Tacuan ta zɨquɨ i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii sa ndyihi nu ndyaa ra Jesús vatyi
cua tyizo ra ndaha ra xiñi si ta cahan ra sihin ra Ndyoo. Zoco i catyi ra i casi
ra Jesús sihin ñiyɨvɨ vatyi ma quisi ndyaca ñu sii sa ndyihi sii ra.
14 Zoco i catyi ra Jesús: Ma cahan ndo. Naquisi ndyaca maa ñu sii sa ndyihi
sii, vatyi tatu cuñi ñiyɨvɨ sa cua cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu, cua sino iñi ñu
sii, tañi sino iñi sa ndyihi ya.
15 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i tyizo ra ndaha ra xiñi sa ndyihi. Ta zɨquɨ i
quita ra yucuan.

Catyi ra Jesús vatyi yɨɨ xaan cua cuhva cuenda minoo ra cuca sii ra sii Ndyoo

16 I sahan minoo ra yoco nu ndyaa ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: Yoho
maestro vaha xoon. ¿Yozo caa zacui ta ñihi tahvi añime?
17 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa cuenda catyun vatyi vaha xein? Minoo
tuhun ñi ra vaha iyo, maa ra Ndyoo. Tatu cuñun sa ñihi tahvi añimon, zavohon
cuhva catyi sa usi tahan ley ra Ndyoo.
18 Ta i catyi ra cuan sihin ra Jesús: ¿Ndya ley? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma
cahñun sii ñiyɨvɨ. Ma cuzun sihin inga ñaha sa yɨvi ñazɨhun cuu. Ma zuhun.
Ma cohon cuendu zɨquɨ ñiyɨvɨ.
19 Tyoon yahvi sii zutun ta sii zɨhun. Ta cuñi xoon sii inga ñiyɨvɨ tañi cuñun
sii moo.
20 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i catyi ra yoco cuan sihin ra: Tyei yahvi sii
tandɨhɨ tuhun cuan cuhva ndya ta luhli. ¿Ñaa ca sa cumañi sii?

21 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu cuñun sa ma coo ca cuatyun caña ñi, cuahan, ta xicon tandɨhɨ sa iyo suun, ta cuhvon xuhun cuan sii ñiyɨvɨ ndahvi ta cua coo sa cuca suun gloria, ta quisun ta cundyicon sii. Catyi ra.

22 Ta sa siñi ra yoco cuhva cuan, ta i nducuihya xaan iñi ra vatyi cuca xaan ra.

23 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Sa ndisa cuii catyi sihin ndo vatyi yɨɨ xaan ta cua quɨhvɨ ñiyɨvɨ cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

24 Ta catyi tuqui inga saha vatyi yɨɨ ca quɨhvɨ minoo ra cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo ta zɨquɨ ca minoo camello yaha tɨ xuu minoo yɨcuɨ tɨcuɨ.

25 Ta sa siñi ra i casi ra Jesús cuhva i cahan ra, ta iyo xaan i cuñi ra, ta i catyi ra: Tatu tacuan cuu si ¿yoo ra cuu cacu?

26 Ta i ndyehe ra Jesús sii ra, ta catyi ra sihin ra: Tandɨhɨ sa ña cuu zavaha ñiyɨvɨ, cuu zavaha ra Ndyoo sii si. Catyi ra.

27 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra: Sa zandoo ndi tandɨhɨ sa sii ndi, ta ndyico ndi suun. ¿Ñaa sa cua ñihi maa ndi?

28 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ndoho ra ndyico sii, cuee ca, quɨvɨ cua cundyaa ra i quisi ndya gloria nu tyayu vaha ra sisi gloria ta cua cundyaa tucu maa ndo nu tyayu vaha. Minoo si sii minoo minoo ndo, ta cua tyicuhva ndo sii ñiyɨvɨ hebreo, tandɨhɨ sa usi uu tahan ityi ñu.

29 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa zandoo vehe ñu a tahan ñu a zutu ñu a zɨhɨ ñu a ñuhu ñu sa cuenda mi, cua ñihi ñu minoo ziendu ca si, ta cua ñihi tahvi añima ñu, ta cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

30 Zoco cuaha ñiyɨvɨ ñiñi vityi, yɨvɨ ca ñiyɨvɨ ñiñi cua cuu ñu. Ta ñiyɨvɨ ña ñiñi, cua nduu ñu ñiyɨvɨ ñiñi xaan.

20

Cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, cuhva ra zatyiño

1 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo sitoho ñuhu. I quita ra ñaha ñi, ta cuahan ra vatyi cua nducu ra muzu sa cua tohon uva ra.

2 Ta sa yaha zandaa ra tyiño sihin muzu cuan vatyi cua tyiyahvi ra oco usi peso sa minoo quɨvɨ, ta zɨquɨ i tasi ra sii ra nu ndyaa tyiño ra.

3 Ta i quita tucu sitoho si cuhva caa ɨɨn sa ñaha ñi, ta i ndyehe ra vatyi yucu xaan ñiyɨvɨ nuyahvi, yucu ñi maa ra.

4 Ta i catyi ra sihin ra: Cuahan tucu ndoho nu iyo tyiñe, ta cua tyiyahvi sii ndo cuhva tahan si. Ta cuahan muzu cuan cuhva catyi ra.

5 Ta i quita tucu sitoho si cuhva maa ora, ta zuun ñi cuhva cuan i zavaha tucu ra. Ta tacuan tucu caa uñi sa sahiñi.

6 Ta caa ohon sa sahiñi i sahan tucu ra nuyahvi, ta i nañihi ra sii inga ra ña zatyiño, ta i catyi ra sihin ra: "¿Ñacu yucu ñi maa ndo ihya ndyiyaca, ta ña zatyiño ndo?"

7 Ta i catyi ra cuan sihin ra: "Vatyi yoñi i saha tyiño sii ndi." Ta zɨquɨ i catyi sitoho si: "Cuahan tucu ndoho. Cua zatyiño ndo nu iyo tyiñe. Ta cua tyiyahvi sii ndo cuhva tahan si."

8 Ta tacuan i cuu si, ta sa sahiñi cuan i catyi sitoho ndaha tyiño cuan sihin ra zacuenda xuhun ra: "Cana sii ra zatyiño, ta tyiyahvun sii ra. Quisohon sihin ra i quisaha zatyiño sa sahiñi ta ndya cuhva ndya ra i quisaha sa xihna ñi."

9 Tacuan ta i saa ra i quisaha zatyiño cuhva caa ohon. Ta minoo minoo ra i ñihi ra oco usi peso.

10 Cuee ca i tahan si tyiyahvi ra sii ra i quisaha zatyiño sa ñaha ñi, ta i sica iñi ra cuan vatyi cua ñihi ra cuaha ca, zoco zuun ñi cuhva i ñihi maa ra, oco usi peso sa minoo minoo ra.
11 Sa yaha quihin ra sii si, ta zɨquɨ i quisaha cahan ra sii ra cu patrón ra.
12 Ta catyi ra: “Inga ra cuan, i saa ra ndya nu ndɨhɨ. I zatyiño ra minoo ora ñi, ta ɨɨn ñi cuhva i tyiyahvun sii ra tañi i tyiyahvun sii maa ndi, ta maa ndi ñihi xaan i zatyiño ndi ndyiyaca cuii nu ndyii.”
13 Zoco i catyi sitoho si sihin minoo ra cuan: “Amigo, ñahñi sa ña vaha i zavehi suhun. ¿Atu ñá zandaa yo tyiño vatyi cua tyiyahvi oco usi peso suun?
14 Quihin xuhun ya ta cuhun. Inuu ñi cua tyiyahvi sii ra i saa ta sa cuñi ndɨhɨ tyiño tañi cua tyiyahvi suun.
15 ¿Atu ñahñi cuhva iyo sii, sa zavehi cuhva cuñi sihin xuhin? ¿Atu cuxoon sa vaha ñiyɨvɨ cui?”
16 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Jesús: Zuun ñi cuhva cuan, ra saa nu ndɨhɨ, cua cuu ra ra nuu. Ta ra quisaha sa xihna ñi, cua cuu ra nu ndɨhɨ vatyi cane sii cuaha xaan ñiyɨvɨ, zoco zuhva cuii ñi cuu ñiyɨvɨ i casi.

Nacatyi ra Jesús inga saha vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra

17 Cuahan ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta ityi cuahan ra i tava zɨɨn ra sii sa usi uu tahan ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra:
18 Cuahan yo ñuu Jerusalén ya. Ta cua cuhva cuenda ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria ndaha ra cu zutu nahnu ta ra cu maestro cuenda ley, ta cua catyi ra vatyi cua cuu ra.
19 Ta cua cuhva cuenda ra sii ra sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua vacu ndyaa ñu sii ra, ta cua cañi xaan ñu sii ra, ta cua cahñi ñu sii ra nu cruz. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto tucu ra.

Minoo sa i sica zɨhɨ ra Jacobo ta ra Juan

20 Ta zɨquɨ i tuhva zɨhɨ ra Jacobo ta ra Juan sii ra Jesús. Yɨɨ ña sii ra Zebedeo. I zacahnu ña sii ra Jesús, ta i sica ña minoo tumañi iñi sii ra.
21 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ña, ta i catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun zavehi? Ta i catyi ña sihin ra: Cuhvon vatyi quɨvɨ cua cundyaca ñohon, cua cundyaa nduu tahan zehi suhun. Minoo ra siyo cuohon ta minoo ra siyo zatyun.
22 Zoco i catyi ra Jesús: Ña siton ñaa sa sicon. Ta i catyi ra sihin ra Jacobo ta ra Juan: ¿Atu cundyee ndoho ndyehe ndo tundoho tañi cua ndyehe mi? Ta i catyi ra: Cundyee iñi ndi.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa cuii cua ndyehi tundoho ta cua ndyehe ndoho tundoho sa cuenda mi. Zoco sa cundyaa ndo siyo cuehi, ta siyo zatyi, ña tahan si sa yuhvi cuhva. Maa ra Ndyoo Zuti cua catyi yoo ra cua ñihi ndatu cuan.
24 Ta sa siñi inga usi tahan ra i casi ra Jesús ta i cuxaan ra sihin ra Jacobo ta ra Juan.
25 Zoco i cana ra Jesús sii tandɨhɨ ra, ta i catyi ra sihin ra: Sa sito maa ndo cuhva ndyaca ñaha ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Iyo ra cu nuu, ta zacoto ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ndyaca ña ra sii ñu.
26 Zoco ña tacuan cuu si sa cuenda ndoho. Zama si cuhva. Tatu cuñi minoo ra cuu ra ra cahnu, natyindyee ra sii ra tahan ra.
27 Ta yoo ra cuñi sa cuu ra minoo ra cahnu ityi nuu ra Ndyoo, cuñi si sa nduu ra muzu sii tandɨhɨ ndo.
28 Vatyi cuhva ndya ra i quisi ndya gloria, ña vasi ra sa vatyi tyindyee ñiyɨvɨ sii ra. Vasi ra sa tyindyee ra sii ñiyɨvɨ. Ta vasi ra sa cuenda sa cua cuu ra sa cuenda ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ cua cuu cuhun cuaha ñiyɨvɨ gloria.

Zanduvaha ra Jesús sii uu tahan ra cuaa

29 Quita ra ñuu Jericó, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sindyico sii ra.
30 Ta ityi cuahan ra ndyaa uu tahan ra cuaa yu-ityi. Ta sa i siñi ra sa cua
yaha ra Jesús, i cana saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho Jesús, zehe ra David, cundahvi
iñun sii ndi! Catyi ra.
31 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i cuxaan, ta catyi ñu nacutaxi ra, zoco ñihi ca nduu ra
cana saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho ra ndyaca ñaha ta ñiyɨvɨ ra David cuun! ¡Cundahvi
iñun sii ndi!
32 Tacuan ta i sicuɨñɨ ra Jesús, ta i cana ra sii ra, ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñi ndo
sa zavehi sihin ndo?
33 Ta i catyi ra cuaa cuan: Maestro, cuñi xaan ndi sa nandyehe ndi. Catyi
ra.
34 Ta i cundahvi xaan iñi ra Jesús sii ra, ta i tɨɨn ra sɨtɨ nuu ra, ta zuun ñi caa
cuhva cuan i cuu nandyehe ra, ta i sindyico ra sii ra Jesús.

21

Cuhva i quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén

1 Ta cuhva sa cua saa ra ñuu Jerusalén, i saa ra sa xihna ñi ndya ñuu Betfagé
yatyi ñi minoo yucu sa nañi yucu Olivos, ta zɨquɨ i tasi ra Jesús sii uu tahan ra
sica noo sihin ra minoo tyiño.
2 I catyi ra sihin ra: Cuahan ndo minoo ñuu sa ndyaa yatyi ñi yucuan, ta
cuhva sa quɨhvɨ ndo ñuu cuan, cua nañihi ndo sii minoo burro. Nuhñi tɨ, ta
nandyaa zehe tɨ sihin tɨ. Ndasi ndo sii tɨ, ta quisi ndo sihin tɨ.
3 Ta tatu iyo ñiyɨvɨ ndaca tuhun sii ndo ñaa cuenda ndasi ndo sii tɨ, catyi
ndo: “Siñi ñuhu tɨ sii ra ndyaca ñaha sii yo.” Ta tacuan ta cua cuhva ra sii tɨ.
4 Ta i cuu tandɨhɨ cuhva cuan vatyi cua natahan si cuhva i catyi minoo ra
profeta nu i tyaa ra tyehen:
5 Ndyehe ndo, vasi rey ndo.
Zanduluhlu xaan ra sii ra, ta yozo ra minoo burro luhlu.
6 Ta cuahan ra sica noo sihin ra Jesús, ta i zavaha ra cuhva i tava ra Jesús
tyiño sii ra.
7 I quisi ndyaca ra sii burro cuan sihin zehe tɨ, ta i tyizo ra zahma sata tɨ, ta
i sicozo ra Jesús sii tɨ.
8 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i saqui zahma ñu ityi. Inga ñu i sahndya ndaha numa
ta saqui ñu ityi nu cuahan ra.
9 Ta ñu cuahan ityi nuu ra Jesús, ta ñu vasi ityi sata ra, i cana saa ñu, ta
catyi ñu: ¡Cahnu xaan cuu zehe ra David! ¡Vaha xaan cuu ra vasi sa cuenda ra
Ndyoo! ¡Nazacahnu yo sii ra Ndyoo!
10 Ta cuhva sa quɨhvɨ ra ñuu Jerusalén, i ndutɨhvɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu cuan, ta
catyi tandɨhɨ ñu: ¿Yoo ra cuu ra ya?
11 Ta i catyi ñu: Ihya ra cuu ra Jesús, minoo ra cu profeta. Ra ñuu Nazaret
cuu ra nu cu si Galilea.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

12 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús nu cuu nuquehe vehe ñuhu cahnu, ta i tava
ndyizo ra sii ñu xico ta ñu zata yucuan. Ta i zanduva ihno ra mesa ñiyɨvɨ
nazama xuhun ñiyɨvɨ, ta tacuan tucu tyayu ñiyɨvɨ xico paloma.
13 Ta i catyi ra sihin ñu: Catyi Tuhun Ndyoo: “Vehe mi cuu vehe nu cahan
ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo”; zoco maa ndo zacuu ndo vehe ra zuhu sii si. Catyi ra.
14 Ta i quisi ra cuaa ta ra coxo nu ndyaa ra Jesús sisi vehe ñuhu, ta i
zanduvaha ra sii ra.

15 Zoco i ndyehe ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley sa ndyityi i zavaha
ra Jesús. Ta i siñi ra vatyi cana saa sa ndyihi sisi vehe ñuhu, ta catyi si: “Cahnu
xaan cuu Zehe ra David.” Ta i cuxaan xaan ra.
16 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: ¿Atu siñun sa cahan sa ndyihi cuan? Ta i catyi
ra Jesús sihin ra: Siñi sa cahan si. ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun Ndyoo nu cahan
si sa cuenda cuhva ya? Catyi si:
Maa ra Ndyoo saha sa cata sa ndyihi ta sa lee, ta vaha xaan cuu cuhva
zacahnu si sii ra.
17 Tacuan ta zɨquɨ i zandoo ra Jesús sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu. I quita ra ñuu
Jerusalén, ta cuahan ra ndya ñuu Betania cua cuzu ra.

Ña zɨɨ maa i cuñi ra Jesús sihin minoo yutu ñahñi yucu vixi iñi nuu

18 Inga quɨvɨ ñaha ñi cua nanuhu tucu ra Jesús ndya ñuu Jerusalén, ta i sizoco
ra.
19 Ityi cuahan ra i ndyehe ra minoo yutu higuera, ta i sahan ra i sindyehe
ra tatu iñi sɨtɨ tu, zoco ñá ñihi maa ra ndaha ñi. Maa maa ndaha ñi tu iñi. Ta
i catyi ra Jesús sihin yutu cuan: Ma cuhva ca moo yucu vixi casi ñiyɨvɨ. Ta
zuun ñi caa cuhva cuan, ndaha i na-ityi ñi tu.
20 Ta cuhva sa ndyehe ra i casi ra Jesús sii tu, iyo xaan i cuñi ra ta i catyi ra
sihin ra Jesús: ¡Yatyi xaan i na-ityi yutu higuera ya!
21 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi
tatu nɨɨ xaan cuu iñi ndo, ta ma caca xaan iñi ndo tatu cuu a ma cuu zavaha
ndo, cua zavaha ndo cuhva i zavehi sihin yutu higuera ya. Ta ña maa ñi
tacuan. Cua cuu tucu cahan ndo sihin yucu ya: “Cuɨñɨ siyon ihya, ta cua
ndɨhvun sisi tyañuhun”, cua catyi ndo.
22 Ta tandɨhɨ cuii ña sa cua caca ndo sii ra Ndyoo, tatu cua sino iñi ndo
vatyi cua ñihi ndo sii si, cua ñihi ndisa cuii ndo sii si.

Iyo xaan cuhva sii ra Jesús

23 I quɨhvɨ ra Jesús sisi vehe ñuhu, ta i tuhva ra zutu nahnu ta ra mandoñi sii
ra cuhva zacuaha ra, ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Yoo sa saha tyiño suun vatyi
zavohon tandɨhɨ cuhva ya? ¿Ta yoo ra catyi suhun vatyi zavohon sii si?
24 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Cuñi tuqui nducu tuhin minoo
cuhva sii maa ndo. Tatu nacatyi ndo, tacuan ta zɨquɨ cua nacatyi sihin ndo
yoo ra saha cuhva sii, ta zavehi cuhva ya.
25 ¿Yoo ra i tasi sii ra Juan sa zacoo ndutya ra? ¿Atu i tasi ra Ndyoo sii ra a
ñiyɨvɨ? Catyi ndo. Tacuan ta i natuhun tahan ra cuan sihin tahan ra, ta catyi
ra: Tatu catyi yo vatyi i tasi ra Ndyoo sii ra Juan, cua catyi ra ya: “¿Ña cuenda
ñá sino iñi ndo sa cahan ra?”
26 Zoco ma cuu catyi yo vatyi ñiyɨvɨ i tasi sii ra Juan vatyi yuhu yo sii ñiyɨvɨ
vatyi sica iñi tandɨhɨ maa ñu vatyi ra Juan cuu minoo ra profeta.
27 Yucuan cuenda i catyi ra sihin ra Jesús: Ña sito ndi yoo ra i tasi sii ra
Juan. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ta yuhvi tucu ma nacatyi tucu vii yoo ra i
saha cuhva ya sii.

Cahan ra Jesús cuhva minoo ra iyo uu tahan zehe

28 I catyi tucu ra Jesús sihin ra zutu nahnu ta sihin ra mandoñi: ¿Yozo caa
sica iñi ndo sa cuenda tuhun ya? Sicoo minoo ra, ta sicoo uu tahan zehe yɨɨ
ra. Ta i cahan ra sihin minoo ra, ta catyi ra: “Zehe luhli, cuahan vatyi cua
tohon uva.”
29 Ta i catyi zehe ra: “Ma cuhin.” Zoco cuee ca i ndu-uu iñi ra cuhva ña vaha
i cahan ra sihin zutu ra, ta cuahan ra.

30 Ta i sahan zutu ra i sicahan ra zuun ñi cuhva cuan sihin inga zehe ra. Ta
i catyi inga zehe ra: “Cuhin, tata.” Catyi ra. Zoco ñá sahan ra.
31 Ta vityi catyi ndo ¿ndya ra i zavaha cuhva cuñi zutu ra? Ta i catyi ra cuan
sihin ra Jesús: Ra sa xihna ñi. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi sihin
ndo vatyi sa cuu quɨhvɨ ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta ñiyɨvɨ zɨɨ iñi
nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, zoco maa ndo ma cuu quɨhvɨ ndo.
32 Vatyi i quisi ra Juan, ta i zacuaha ra minoo cuhva ndoo xaan sii ndo, ta
ñá sino iñi ndo sii ra, zoco ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta ñu zɨɨ iñi i
sino iñi ñu sa cahan ra. Ta vazu ndyehe maa ndo cuhva cuan, zoco ñá zama
ndo cuhva iyo ndo, ta ña sino iñi ndo.

Tañi ra ña cuñi zatyiño vaha tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

33 Cuɨñɨ ndo inga cuhva ya. Sicoo minoo ra iyo ñuhu, ta i zavaha ra minoo
sacu, ta i tasi ra yoho uva sisi si. Ta zɨquɨ i zavaha ra nu cua tava ra ndutya
uva ta minoo vehe tyiyahva vatyi cua zacuenda ra sacu ra. Ta i saha noo ra
sacu ra sii minoo ityi ra cua zatyiño yucuan. Ta cuahan ra nusica.
34 Ta saa quɨvɨ sa iyo yucu vixi cuan ta i tasi ra sii muzu ra nu ndyaa ra
zatyiño yucuan vatyi cua quihin ra zuhva yucu vixi cuhva tahan si sii patrón
ra.
35 Zoco ra zatyiño yucuan, i tɨɨn ra sii muzu cuan. I cañi ra sii minoo ra.
Minoo ra i sahñi ra. Ta i cañi ra sihin yuu sii inga ra.
36 Inga saha i tasi tucu patrón cuan sii inga muzu ra. Cuaha ca ra i tasi ra
ta zɨquɨ sa xihna ñi. Ta zuun ñi cuhva ña vaha cuan i zavaha ra sihin ra.
37 Ta nu ndɨhɨ tuhun, i tasi ra sii zehe ra nu ndyaa ra zatyiño cuan vatyi
catyi ra: “Cua tyaa ra cuan yahvi sii zehi.”
38 Zoco cuhva sa ndyehe ra zatyiño sii zehe ra, i natuhun tahan ra sihin
tahan ra, ta i catyi ra: “Ihya ra cuu ra cua nañihi ndaha tyiño quɨvɨ cua cuu
zutu ra. Nacahñi yo sii ra vatyi ndoo maa yo sihin sacu ya.” Catyi ra.
39 Ta i tɨɨn ra cuan sii zehe ra, ta i tava ndyizo ra sii ra sata sacu, ta i sahñi
ra sii ra.
40 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra sii ra tyizoho: ¿Yozo caa
cua zavaha sitoho sacu cuan sihin ra sahñi sii zehe ra?
41 Ta i nacahan ra yucu yucuan, ta catyi ra: Cua zanaa ra sii ra ña vaha
cuan, ta cua cuhva noo ra sacu ra sii inga ra zatyiño vaha, ra cua cuhva yucu
vixi cuhva tahan si sii ra.
42 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun Ndyoo? nu catyi
si tyehen: “I zavita ihno ñiyɨvɨ zandaa vehe sii yuu sa cuñi si sa cuenda sɨquɨ
vehe. Ta vityi yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ sa cuenda vehe cuan
vatyi tacuan catyi maa ra Ndyoo. Ta vaha xaan cuñi yo sihin cuhva ya.”
43 Yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi ma cuu cuhun ndo nu ndyaca ñaha
ra Ndyoo, zoco inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu cua cuhun ñu vatyi vaha
cuhva zavaha ñu.
44 Ta yoo ra cua nduva zɨquɨ yuu sa quehin tuhun cuan, cua tahnu cuatyi
ra, zoco yoo ra cua canacava yuu cuan zɨquɨ, cua cahnu cuatyi si sii ra sehe
sehe.
45 Ta sa siñi ra zutu nahnu ta ra fariseo cuhva cahan ra Jesús, i cutuñi iñi ra
vatyi cahan ra Jesús sa cuenda maa ra.
46 I cuñi ra tɨɨn ra sii ra Jesús, zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ vatyi sica iñi ñu vatyi
minoo profeta cuu ra Jesús.

22

Cuhva minoo vico tindaha

1 I quisaha cahan ra Jesús inga saha zɨquɨ minoo cuhva, ta i catyi ra:
2 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo rey i zavaha minoo vico
tindaha sa cuenda zehe ra.
3 Ta i tasi ra sii muzu ra vatyi cua cana ra sii ñiyɨvɨ cua quisi vico cuan, zoco
ñá cuñi ñu quisi.
4 Inga saha i tasi tucu ra sii inga muzu ra, ta catyi ra sihin ra: “Catyi ndo
sihin ñiyɨvɨ i cane vatyi sa ndyaa listo sa casi ñu. Sa sahñi zɨndɨquɨ zone ta
inga quɨtɨ xahan. Sa ndyaa listo tandɨhɨ. Naquisi maa ñu vico.”
5 Ta tacuan i nacatyi muzu ra, zoco ñá tyaa ñiyɨvɨ yahvi. Minoo ra cuahan
ra nu iyo itu ra, ta inga ra cuahan ra nu iyo inga tyiño ra.
6 Ta inga ñiyɨvɨ i tɨɨn sii muzu rey cuan, ta i cañi xaan ra sii ra ndya cuhva
ndya sahñi ra sii ra.
7 Ta sa siñi rey cuan cuhva cuan, i cuxaan xaan ra, ta i tasi ra sii zandaru
ra vatyi cua cahñi ra sii ra sahñi sii ra cuan, ta i sahmi ra ñuu ra.
8 Ta zɨquɨ i catyi rey cuan sihin muzu ra: “Sa ndyaa listo tandɨhɨ sa cuenda
vico tindaha, zoco ñiyɨvɨ i cane, ña vaha ñu vatyi ñá tyaa ñu yahvi sa quehin,
ta ña tahan si sii ñu quisi ñu.
9 Yucuan cuenda cuahan ndo calle nahnu, ta yoo ra ndyehe ndo cana ndo
sii ra naquisi ra vico tindaha.”
10 Ta cuahan muzu ra, ta i zatitahan ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ i nañihi ra, ñiyɨvɨ
vaha ta ñiyɨvɨ ña vaha, ta i sicoo cuaha xaan ñiyɨvɨ vico tindaha cuan.
11 Tacuan ta i quɨhvɨ rey cuan vatyi cua ndyehe ra sii ñiyɨvɨ i saa vico cuan,
ta yucuan i ndyehe ra sii minoo ra ña ñoho zahma cuenda vico tindaha.
12 Ta i catyi ra sihin ra: “Amigo, ¿yozo caa i quɨhvun ta ña ñohon zahma sa
cuenda vico tindaha?” Catyi ra. Zoco ñá nacahan maa ra cuan.
13 Ta zɨquɨ i catyi rey cuan sihin muzu ra: “Cuhñi ndo saha ra ta ndaha ra
ta zavita ndo sii ra nu ñaa, ityi sata nu cua vacu xaan ñiyɨvɨ ndya cuhva casi
quihñi noho ñu.
14 Vatyi i cane sii cuaha xaan ñiyɨvɨ, zoco zuhva ñi ñu i casi ta cuu quɨhvɨ
ñu.”

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

15 Tacuan ta zɨquɨ i titahan ra fariseo ta i zacasi tahan ra tyiño minoo cuhva
cua zavaha ra ta cua nducu ra cuhva sihin ñaa minoo tuhun ña vaha cua
cahan ra Jesús, ta cua tyaa ra cuatyi sata ra.
16 Ta i tasi ra fariseo sii zuhva ra ndyico sii ra sihin ra ndyico sii ra rey
Herodes, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Maestro, sito ndi vatyi ra vaha xaan cuun
ta zañohon ityi ra Ndyoo sa ndisa. Ta inuu ndita ñi tyoon yahvi sa cahan ñiyɨvɨ
cuca ta ñiyɨvɨ ndahvi.
17 Yucuan cuenda nacatyun sihin ndi, ¿yozo caa sica iñun? ¿Atu vaha
tyiyahvi yo xuhun sii ra ndyaca ñaha César a ña vaha? Catyi ra.
18 Zoco i tuu iñi ra Jesús vatyi ña vaha añima ra cuan. Ta i catyi ra sihin ra:
¿Ñaa cuenda nducu coto ihñi ndo sii? ndoho ra zaha tuhun vatyi vaha xaan
ndo zoco ña ndisa ndo.
19 Zañaha ndo minoo xuhun sii. Catyi ra. Ta i quisi ndyaca ra minoo xuhun
sii ra.
20 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Yoo sii nuu ndyaa ya? ¿Ta yoo sii zɨvɨ
ndyaa ya?
21 Ta i catyi ra cuan. Sii ra gobierno César. Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra:
Cuhva ndo sii ra César sa cuu sii maa ra. Ta cuhva ndo sii ra Ndyoo sa cuu sii
ra Ndyoo.

22 Ta sa siñi ra cuan sa cahan ra Jesús, ta iyo xaan i cuñi ra, ta i zandoo ra
sii ra ta cuahan ra.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyɨvɨ

23 Zuun ñi quɨvɨ cuan sahan zuhva ra saduceo cua cahan ra sihin ra Jesús.
Ra saduceo cuu ra catyi vatyi ma nandoto tucu ñiyɨvɨ i sihi. Yucuan cuenda i
ndaca tuhun ra sii ra Jesús cuhva ya:

24 Maestro, i catyi ra Moisés vatyi tatu sihi minoo rayɨɨ ta ndoo ndahvi
ñazɨhɨ ra ta yoñi zehe ra, natindaha yañi ra sihin ñaha cuan. Ta cua coo zehe
ra sihin ña sa cuenda yañi ra, ra i sihi cuan.

25 Sicoo usa tahan rayɨɨ sihin yañi ra. I tindaha ra nuu. Ta i sihi ra, ta yoñi
zehe ra i sicoo. I zandoo ra sii ñazɨhɨ ra cuenda yañi ra.

26 Ta tacuan tucu i zavaha ra cu uu, ta ra cu uñi ta cuhva ndya ra cu usa.

27 Ta nu ndɨhɨ tuhun i sihi ndɨhɨ tucu maa ñaha cuan.

28 Yucuan cuenda cuñi ndi coto ndi, ¿yoo ra cua cuu yɨɨ ña quɨvɨ cua nandoto
ñiyɨvɨ? vatyi ñazɨhɨ tandɨhɨ sa usa tahan ra i cuu sii ña. Tacuan i catyi ra cuan
sihin ra Jesús.

29 Ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra: Ña sito ndo ñaa sa cahan ndo
vatyi ña sito ndo ñaa sa catyi Tuhun Ndyoo. Ta ña sito ndo vatyi iyo xaan
cuhva sii ra Ndyoo.

30 Ñiyɨvɨ cua nandoto inga ñuu ñiyɨvɨ saa, ma tindaha ca ñu indyacuan, ta
ma cuhva ca ñiyɨvɨ sii zehe ñu sa tindaha ñu. Cua nduu ñu tañi ángel ra Ndyoo
sa iyo andɨvɨ.

31 Ta sa cuenda tuhun tatu nandoto ñiyɨvɨ a ma nandoto ñu, ¿atu ta cahvi ca
ndo sa i cahan ra Ndyoo sihin ndo? nu i catyi ra:

32 “Yuhvi cui Ndyoo sii ra Abraham ta sii ra Isaac ta sii ra Jacob.” Yɨvɨ Ndyoo
sii ñiyɨvɨ ndaha sihi cuii cuu ra. Ndyoo cuu ra sii ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ
cuii tyiemvu.

33 Tacuan i catyi ra Jesús, ta sa siñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ, iyo xaan i cuñi ñu sihin
cuhva i zacuaha ra.

Minoo ley ra Ndyoo sa ñiñi ca

34 Zoco cuhva i siñi ra fariseo vatyi i zacutaxi ra Jesús sii ra saduceo, ta i
titahan ra fariseo.

35 Ta minoo ra fariseo, ra cu minoo abogado, i ndaca tuhun ra sii ra Jesús
vatyi cuñi ra nducu coto ihñi ra sii ra. Ihya cuu sa ndaca tuhun ra:

36 Maestro, ¿ndya cuu ley ra Ndyoo sa ñiñi ca?

37 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ley sa ñiñi ca sii ra Ndyoo catyi si: “Nihi xaan
cuñi ndo sii Ndyoo Zutu ndo sihin añima ndo. Ɨɨn ñi sii ra caca iñi ndo; ɨɨn ñi
sihin ra cahan ndo; ɨɨn ñi tyiño ra zatyiño ndo.”

38 Ihya cuu sa xihna ñi ley ra Ndyoo, ta ley sa ñiñi ca cuu si.

39 Ta sa cu uu ley, ɨɨn ñi sasi tahan si sihin ley sa xihna ñi cuan. Catyi si:
“Cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ tañi cuñi ndo sii maa ndo.”

40 Ñahñi inga ca ley ñiñi ca ta zɨquɨ nduu tahan ley ya. Tandɨhɨ inga ley ra
Ndyoo ta tandɨhɨ sa i tyaa tandɨhɨ ra profeta, sasi tahan si sihin nduu tahan
ley ya, ta tyaa si yahvi sii si.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Jesus?

41 Cuhva sa yucu ra fariseo ɨɨn ñi yucuan i ndaca tuhun ra Jesús sii ra:

42 ¿Yozo caa sica iñi maa ndo sa cuenda ra Cristo? ¿Yoo zehe sii ra? Ta i catyi
ra fariseo cuan sihin ra: Zehe ra David.

43 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra: ¿Ñaa cuenda vatyi cuhva i cahan ra David
cuhva cuñi Tatyi Ii ta i catyi ra vatyi ra ndyaca ñaha sii ra cuu ra Cristo? Ihya
cuu sa i tyaa ra David:
44 Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca ñaha sii mi, ta catyi ra:
“Cundyoon siyo cuehi ndya cuhva ndya cua saa quɨvɨ cua cuhve cuhva cua
zahacanoon sii ñiyɨvɨ xaan iñi suun.”
Tacuan i tyaa ra David catyi ra Jesús.
45 Tatu zuun ñi ra David catyi vatyi ra ndyaca ñaha sii ra cuu ra Cristo, ¿yozo
caa cuu cuu ra Cristo zehe ra David?
46 Ta sa catyi ra Jesús cuhva cuan, ta yoñi i cuu nacatyi cuhva sa ndaca
tuhun ra. Ta ndya quɨvɨ cuan, yoñi ca i caña iñi ndaca tuhun ñaa inga tuhun
sii ra.

23

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra fariseo ta ra maestro cuenda ley

1 Tacuan ta zɨquɨ i cahan ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta sihin ra i casi ra, ta
i catyi ra:
2 Sica iñi ra maestro cuenda ley ta ra fariseo vatyi cuu nacatyi ra tandɨhɨ
cuii sa cuñi catyi ley ra Moisés.
3 Yucuan cuenda tandɨhɨ sa catyi ra cuan, tyaa ndo yahvi sii si, ta zavaha
ndo sii si, zoco ma zavaha ndo cuhva zavaha maa ra vatyi cahan ra minoo
cuhva ta zavaha ra inga si.
4 Zanducuaha ca ra ley i tasi ra Ndyoo ta sa naha. Yoñi sa cuu zavaha
tandɨhɨ sii. Ta nu maa ra ta ña zavaha ra tandɨhɨ si vatyi sa sito ra vatyi ma
cuu.
5 Ta tandɨhɨ sa zavaha ra, zavaha ra sii si vatyi cuñi ra sa cua ndyehe ñiyɨvɨ.
Cuaha xaan Tuhun Ndyoo tyaa ra nu tutu quehen xaan ta tyaa ra sii si yɨquɨ
nuu ra ta zucu ndaha ra, ta nañi xaan yuhva tyaqui yuzahma ra.
6 Cuñi xaan ra cundyaa ra tyayu vaha nu sasi ñiyɨvɨ zavaha vico. Ta cuñi
xaan ra sa cundyaa ra nu ndyaa ñiyɨvɨ ñiñi sisi vehe ñuhu.
7 Ta cuñi ra vatyi tyaa xaan ñiyɨvɨ yahvi sii ra ta cuhva ñu nacumi sii ra
nuyahvi ta catyi ñu maestro sihin ra.
8 Zoco maa ndo, ma cuhva ndo sa catyi ñiyɨvɨ maestro sii ndo vatyi iyo
minoo ñi ra cuu Maestro ndo, ra Cristo. Ta tandɨhɨ maa ndo, yañi ndo cuu
sihin tahan ndo.
9 Ta ma catyi ndo zutu ndo sii ra iyo ihya ñuu ñiyɨvɨ vatyi iyo minoo ñi ra cu
Zutu yo. Ra ndyaa andɨvɨ.
10 Ta ma catyi ndo vatyi minoo ndo cuu ra cu nuu, vatyi maa ñi ra Cristo
cuu ra cu nuu sii ndo.
11 Ra cahnu ca nu yucu maa ndo cuu ra cua nduu muzu sii tandɨhɨ ndo.
12 Ta yoo ra cua zanducahnu sii ra, cua zanduluhlu ra Ndyoo sii ra. Ta ra
zanduluhlu sii, cua zanducahnu ra Ndyoo sii ra.
13 Zoco ¡ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun
vatyi vaha xaan ndo, zoco ña ndisa vatyi nacazi ndo yuvehe gloria, ta ña cuu
quɨhvɨ ñiyɨvɨ. Ñá quɨhvɨ maa ndo, ta nu ña saha ndo quɨhvɨ inga ñiyɨvɨ cuñi
quɨhvɨ.
14 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi
vaha xaan ndo, zoco ña ndisa vatyi quindyaa ndo vehe ñundahvi, ñu sihi yɨɨ,
ta zɨquɨ zandavi ñaha ndo vatyi vaha xaan ndo, ta naha xaan cahan ndo sihin
ra Ndyoo. Sa cuenda sa zavaha ndo cuhva ya, ta ñihi xaan ca cua tasi tuñi ra
Ndyoo sii ndo.

15 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley ta fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi
vaha xaan ndo, zoco ña ndisa. Nanducu ndo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta yaha ndo
tyañuhu vatyi cuñi ndo nañihi ndo vazu minoo tuhun ñi ñiyɨvɨ cua zasino ndo
iñi ñu cuhva sino iñi maa ndo. Ta sa nañihi ndo sii ra cuan ta zananduu ndo sii
ra uu cuhva quiñi ca ta zɨquɨ maa ndo. Ta ndisa xaan cuu si vatyi cua cuhun
tandɨhɨ ndo andyaya.
16 ¡Ndahvi ndoho! Ra cuaa cuu ndo, ta cuñi ndo zañaha ndo ityi sii inga
ñiyɨvɨ. Catyi ndo: “Cuu tyiñaha ñiyɨvɨ Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta cahan ñu zɨvɨ vehe
ñuhu cahnu, zoco ma zavaha ñu cuhva catyi ñu. Zoco tatu cahan ñu sa cuenda
xuhun cuaan sa iyo sisi vehe ñuhu cuan, tacuan ta zɨquɨ ñiñi xaan cua zavaha
ñu cuhva catyi ñu.” Catyi ndo.
17 Ra tondo cuu ndo ta ra laa cuu ndo. ¿Atu cahnu ca cuu xuhun cuaan ta
zɨquɨ vehe ñuhu sa zandu-ii sii si? Ña tacuan.
18 Ta catyi ndo: “Yoo ra cua tyiñaha Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta cahan ra zɨvɨ altar,
zoco ma zavaha ra cuhva catyi ra. Zoco tatu cahan ra tuhun sa yozo nuu altar
cuhva cuan, tacuan ta zɨquɨ iyo cuatyi ra tatu ma zavaha ra cuhva catyi ra.”
Catyi maa ndo.
19 Ra tondo ta ra laa cuu ndo. ¿Atu cahnu ca cuu sa yozo nuu altar cuan ta
zɨquɨ altar sa zandu-ii sii si? Ña tacuan.
20 Ta yoo ra tyiñaha Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta cahan ra zɨvɨ altar, zavaha ra sii si
sa cuenda altar ta ndya sa cuenda tandɨhɨ sa yozo nuu si.
21 Ta yoo ra tyiñaha Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta cahan ra zɨvɨ vehe ñuhu, zavaha ra
sii si sa cuenda vehe ñuhu ta sa cuenda ra Ndyoo, ndɨhɨ ca.
22 Ta ra tyiñaha Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta cahan ra zɨvɨ andɨvɨ, zavaha ra sii si
ndya sa cuenda tyayu ra Ndyoo ta ndya sa cuenda ra Ndyoo ra ndyaa nuu si.
23 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi
vaha xaan ndo, zoco ña ndisa vatyi cahvi ndo ndaha menta ndo ta sɨtɨ anís
sihin sɨtɨ comino ta saha ndo minoo minoo sisi sa usi tahan si sii ra Ndyoo,
zoco ña tyaa ndo yahvi sa ñiñi ca sa catyi ley tañi sa zavaha ndo sa ndoo ta
sa cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ ta sa cunɨɨ xaan iñi ndo sii ra Ndyoo. Cuñi si sa
zavaha ndo cuhva ya, ta ma zaña ndo sa cuhva tucu ndo diezmo cuan.
24 Ra cuaa cuu ndo, ta cuñi ndo zañaha ndo ityi sii inga ñiyɨvɨ. Zacuenda
xaan ndo sii ndo ta ña zavaha ndo cuatyi ndyihi, zoco zavaha ndo cuatyi
nahnu xaan sa ña tyaa ndo yahvi ley cuan. Cuu si tañi tava ndo tyiyucu
ndyihi nuu calu ndo ta zɨquɨ coco ndo quɨtɨ nahnu ca sa nañi camello.
25 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley ta ndoho ra fariseo! Zaha ndo
tuhun vatyi vaha xaan ndo, zoco ña ndisa. Nacatya xaan ndo sata coho ta
sata vaso, zoco añima ndo situ cuii sa ña vaha sa zavaha ndo tañi sa zuhu ndo
ta cuhva ña cuu cundyaca ñaha ndo sii ndo.
26 Ndoho ra fariseo cuaa, catyi ra Jesús, xihna ca zandundɨun ityi sisi vaso
ta coho, ta zɨquɨ cua ndundɨɨ tucu ityi sata si.
27 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi
vaha xaan ndo, zoco ña ndisa. Cuu ndo tañi ñaña sa zandutyaqui xaan ñiyɨvɨ
ityi sata, zoco ityi sisi maa maa yɨquɨ ndɨyɨ ñoho ta tandɨhɨ inga nuu sa quiñi
caa.
28 Ta tacuan iyo maa ndo. Vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ndo cuhva caa ndo ityi nuu
ñiyɨvɨ, zoco añima ndo situ cuii si sihin cuhva zandavi ñaha ndo ta tandɨhɨ inga
nuu sa ña vaha sa zavaha ndo.
29 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi
vaha xaan ndo, zoco ña ndisa vatyi tyaqui zavaha ndo ñaña ra i cuu profeta
ta zandutyaqui ndo ñaña ñiyɨvɨ vaha.

30 Ta catyi ndo: “Tatu sa vatyi i sindito maa ndi quɨvɨ i sahñi ñiyɨvɨ sahnu
sii ndi sii ra profeta, maa ndi ma ndoo ndi vaha sa cahñi ra sii ra.”
31 Ta sihin cuhva cahan ndo, zuun ñi maa ndo saha sa ndaa sa cuenda ndo
vatyi zutu ndo sii ra i sahñi sii ra profeta.
32 ¡Zavaha ca ndo cuhva ña vaha sa i quisaha zutu ndo!
33 ¡Tañi coo cuu ndo, zehe quɨtɨ xaan! ¿Yozo caa cuu cacu ndo ta ma cuhun
ndo andyaya? Ma cuu.
34 Yucuan cuenda cua tasi sii ra profeta ta sii ra iyo xaan sa siñi tuñi ra
Ndyoo sii, ta sii ra cua zacuaha Tuhun Ndyoo sii ndo. Zoco maa ndo cua cahñi
ndo sii zuhva ra ta zuhva ra cua tyaa ndo nuu cruz. Ta inga ra cua cañi ndo
sisi vehe ñuhu ndo ta cua zayanga ndo sii ra ta zayuhu ndo sii ra, ta cua cono
ra ndya minoo ñuu ta ndya inga ñuu.
35 Ta yucuan cuenda sata maa ndo cua ndoo cuatyi sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ
vaha i sahñi ñiyɨvɨ ndya ra Abel, ra ndoo xaan, ta ndya cuhva ndya ra Zacarías
zehe ra Berequías, ra i sahñi ndo sisi vehe ñuhu mahñu nu ii xaan sihin altar.
36 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua ndoo cuatyi sa cuenda tandɨhɨ ya sata
ñiyɨvɨ iyo vityi.

Sacu xaan ra Jesús sa ndyehe ra ñuu Jerusalén.

37 ¡Ndahvi yoho ñuu Jerusalén! Sahñi ñiyɨvɨ sii ra profeta ihya, ta ra tasi
ra Ndyoo ihya, cañi ñu sii ra sihin yuu. ¡Cuaha xaan cuaha xaan saha cuñi
zandu-iin sii ñiyɨvɨ ñuu ya ta zacuende sii ñu tañi zacuenda minoo ndɨvɨ sii
zehe tɨ sisi ndisi tɨ, zoco ña cuñi ñu!
38 Ndyehe ndo vityi, ndoho ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén, vatyi vityi zandoi sii ndo.
39 Vatyi catyi sihin ndo vatyi ma ndyehe ca ndo sii, ndya cuhva ndya quɨvɨ
cua catyi ndo vatyi vaha xaan cuu ra vasi sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.

24

Cuhva i catyi ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

1 I quita ra Jesús vehe ñuhu ta sa cuahan ra ityi ta i tuhva ra i casi ra sii ra
ta i quisaha zañaha ra sii ra Jesús cuhva caa vehe ñuhu.
2 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ra: ¿Atu ndyehe ndo tandɨhɨ ihya?
Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi numinoo yuu ya ta ma ndoo si zɨquɨ tahan si.
Cua tani tandɨhɨ si. (Sihin cuhva ya zacoto ra Jesús vatyi cua zatɨvɨ ndɨhɨ ñiyɨvɨ
vehe ñuhu cuan.)

Zeña sa cua naa ñuu ñiyɨvɨ

3 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra yucu sa nañi Olivos. Ta sa sindyaa ra Jesús
yucuan, ta i tuhva ra i casi ra sii ra, ta xehe ñi i cahan ra sihin ra, ta catyi
ra: Cuñi ndi sa nacatyun sihin ndi ama cua coo cuhva cuan. ¿Ñaa zeña cua
ndyehe ndi, ta cua coto ndi vatyi sa cuñi quisun ta sa cuñi naa ñuu ñiyɨvɨ?
Catyi ra.
4 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Zacuenda ndo sii ndo coto
zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo.
5 Vatyi cuaha xaan ra cua quisi, ta cua catyi ra vatyi vasi ra sa cuenda mi, ta
cua catyi ra: “Yuhvi cui Cristo.” Ta cua zandavi ñaha ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ.
6 Cua cuɨñɨ ndo tuhun vatyi cua coo cuatyi ta cahñi tahan xaan ñiyɨvɨ, zoco
ma yuhu ndo. Xihna ca cua cuu tandɨhɨ cuhva cuan, cumañi ca sa saa quɨvɨ
naa ñiyɨvɨ.
7 Vatyi cua cahñi tahan minoo ñuu sihin inga ñuu, ta cua coo cuatyi ñuu
nahnu sihin inga ñuu nahnu. Ta cua coo tama ta cuehe ta cua coo sa taan
nahnu xaan zɨɨn zɨɨn ityi.

8 Ta tandɨhɨ cuhva ya, nu nacaa cua quisaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho.
9 Ta zɨquɨ cua cuhva cuenda ñiyɨvɨ sii ndo sii ra ndyaca ñaha vatyi cua ndoho ndo. Ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii zuhva ndo. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cua cuxaan xaan ñu ndyehe ñu sii ndo sa cuenda mi.
10 Ta quɨvɨ cuan, cuaha xaan ñiyɨvɨ sino iñi sii, cua ndoyo ñuhu ñu. Ta cua xico tuhun ra sii tahan ra. Ta ma cuu ca ndyehe ra sii tahan ra.
11 Cua coo cuaha xaan ra vatya. Cua catyi ra vatyi cahan ra sa cuenda ra Ndyoo, ta cua zandavi ñaha ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ.
12 Cuaha xaan sa quiñi cua coo ndya cuhva ndya ma cuñi ca ñiyɨvɨ sii tahan ñu.
13 Zoco ra ma zaña tuhin ndya nu cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ, cua cacu ra.
14 Ta Tuhun Vaha sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo, cua zacoto ñiyɨvɨ sii si nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta cua cuɨñɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii si, ta zɨquɨ cua naa ñuu ñiyɨvɨ.
15 Tatu ndyehe ndo minoo sa zatɨvɨ xaan ta quiñi xaan zacuu si, ta nandyaa si cuan nu ii cuhva i catyi ra profeta Daniel, cutuñi iñi ndo ndoho ra cahvi tuhun ya,
16 tatu ndyehe ndo sii si cuan, nacono ñiyɨvɨ ñoho Judea, ta naquɨhvɨ xehe ñu ndya yucu.
17 Tatu iyo ra yozo xiñi vehe ra quɨvɨ cuan, ma cuatu ra numaa iyo ndaha tyiño cuñi ra tava ra sisi vehe ra.
18 Ta ra ñoho itu ra, ma cunuhu ra ndya vehe ra sa cua naquihin ra zahma ra.
19 Ta ndahvi ñu zɨhɨ sa ñoho zehe quɨvɨ cuan a tatu iyo zehe ñu sa tyaxi quɨvɨ cuan vatyi cahnu xaan tundoho cua ndyehe ñu.
20 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi ma tahan si cono ndo quɨvɨ vico zavi a minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ
21 vatyi tatu tacuan tahan si, yaha xaan cuaha tundoho cua coo, minoo cuhva ta coo ca ndya cuhva ndya quɨvɨ i sino ñuu ñiyɨvɨ ta ma coo ca tundoho cahnu xaan tañi tundoho ya inga saha ndaha ñi.
22 Tatu ma zanduzuhva ra Ndyoo quɨvɨ tundoho cuan, yoñi ñiyɨvɨ cua cacu. Zoco cua zanduzuhva ca ra sii si sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra.
23 Tatu catyi minoo ra sihin ndo: “Ihya ndyaa ra Cristo” a “Yucuan ndyaa ra”, catyi ra, ma sino iñi ndo.
24 Vatyi cua nduvita cuaha xaan ra zandavi ñaha, ta cua catyi ra vatyi Cristo cuu ra, ta cua catyi ra vatyi cahan ra tuhun saha ra Ndyoo sii ra. Ta cua zavaha ra zeña nahnu ta sa ndyityi ndya cuhva ndya sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo cua zandavi ñaha ra tatu sa vatyi cuu cuhva cuan, zoco ma cuu.
25 Ndyehe ndo, sa nacatyi tandɨhɨ sihin ndo cuee ca sa tahan si.
26 Yucuan cuenda tatu catyi ñiyɨvɨ sihin ndo: “Ndyehe ndo, ndyaa ra Jesús sisi cuhu.” Catyi ñu. Zoco ma cuhun ndo cundyehe ndo. A tatu catyi ñu: “Iyo minoo nu ñoho xehe ra.” Ma sino iñi ndo.
27 Vatyi quɨvɨ cua quisi inga saha, cua ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii. Tañi ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ tatu yaha tasa zavi ityi cañа ñicandyi ta cuhva ndya ityi cua iñi, tacuan cua cuu si quɨvɨ quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
28 Vatyi nu catuu ndɨyɨ, yucuan cua titahan tyasii.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

29 Tatu sa yaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho cuan ta zɨquɨ ña naha ca ta cua nduñaa ñicandyi ta ma ndyehe ca nu yoo. Cua nacoyo tiñoo, ta ndya cuhva ndya cua canda andɨvɨ.

30 Tacuan ta zɨquɨ cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria ityi andɨvɨ, ta
cua nducuihya xaan iñi tandɨhɨ tata ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Cua ndyehe ñu vatyi
vasi ra nu vico, ta sihin cuaha xaan cuhva. Ta tyaqui xaan caa ra.
31 Ta cua tasi ra sii ángel ra ndya tandɨhɨ sa cumi tahan sɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta
cua tɨvɨ ra cutu sihin minoo nduzu ñihi xaan. Ta cua zatahan ra sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo ndya nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.
32 Vityi coto ndo minoo cuhva iyo yutu higuera ta tandɨhɨ inga yutu. Tatu
cua ndyehe ndo sa cua nacoyo ndaha tu ta cua nduyutya tu, tacuan ta sa sito
ndo vatyi sa cua nducahñi.
33 Ta tacuan tucu tatu sa ndyehe ndo vatyi sa cuu tandɨhɨ tuhun sa quehin
sihin ndo ihya, tacuan ta cua coto ndo vatyi sa cua cuyatyi sa cunaa ñuu ñiyɨvɨ.
34 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua cuu cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyɨvɨ sa
iyo vityi.
35 Yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ cunaa si. Zoco tuhun quehin, ma naa si.
36 Zoco yoñi ñiyɨvɨ sito ñaa quɨvɨ a ñaa cuhva cua cuu si. Nu ángel andɨvɨ ta
ña sito ra. Maa tuhun ñi ra Ndyoo Zuti sito.
37 Tañi i cuu si quɨvɨ ra Noé, tacuan cua cuu tucu si quɨvɨ cua quisi tucu ra i
quisi ndya gloria.
38 Quɨvɨ cumañi ca cuu ñiyɨvɨ sihin ndutya, sasi ñu. Sihi ñu. Tindaha ñu.
Ta saha ñu sii zehe ñu tindaha ñu ndya cuhva ndya quɨvɨ i quihvɨ ra Noé sisi
barco.
39 Ta zana ñi iñi ñu, ta i zanaa ndutya sii tandɨhɨ ñu. Zuun ñi cuhva cuan,
cua cuu tucu si quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
40 Quɨvɨ cuan, uu tahan ra ñoho itu ra, cua quihin sii minoo ra. Ta inga ra
cua nandoo.
41 Ta uu tahan ñuzɨhɨ ndyico ɨɨn ñi quɨvɨ cuan, cua quihin sii minoo ña. Ta
inga ña cua nandoo.
42 Yucuan cuenda cuatu listo ndo vatyi ña sito ndo ñaa quɨvɨ cua quisi ra
ndyaca ñaha sii ndo.
43 Coto ndo cuhva ya, tatu sa i sito ra xu vehe ñaa cuhva cua quihvɨ ra zuhu,
cua cuatu listo ra, ta ma cuhva ra sa nuña ra zuhu cuan vehe ra.
44 Yucuan cuenda cuatu listo tucu maa ndo vatyi minoo quɨvɨ sa ña sica iñi
ndo, cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.

Muzu vaha ta muzu ña vaha

45 ¿Yoo ra cuu minoo muzu vaha, muzu sa iyo sa siñi tuñi vaha ta saha
patrón ra sa cundyaca ñaha ra vehe ra ta cuhva ra sa casi inga muzu ra cuhva
tahan si?
46 Zɨɨ xaan cua cuñi muzu cuan tatu nasaa patrón ra ta nañihi ra sii ra
zavaha ra cuhva cuan, cuhva catyi patrón ra.
47 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua cuhva patrón ra sa cundyaca ñaha ra
tandɨhɨ sa sii ra.
48 Zoco tatu ña vaha muzu cuan ta sica iñi ra sihin añima ra: “Naha xaan
cuahan patroin.”
49 Ta yucuan cuenda quisaha cañi ra sii inga muzu ta sasi cuahyi ra ta sihi
xaan ra ndixi ta siñi ra.
50 Tacuan ta zana ñi iñi ra ta cua nasaa patrón ra minoo quɨvɨ sa ña ndatu
ra sii ra, minoo cuhva sa ña sito ra,
51 ta cua tasi tuñi xaan patrón ra sii ra. Ta cua tahan si sii ra tañi cua tahan
si sii ñiyɨvɨ zaha tuhun vatyi vaha xaan ñu, zoco ña ndisa. Ñihi xaan cua vacu
saa ñu, ndya cuhva cua casi quihñi noho ñu.

25

Minoo cuhva sa cuenda usi tahan ñu yoco

1 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi cuhva i tahan usi tahan ñu yoco
sa cuahan minoo vico tandaha. I quihin ñu lámpara ñu sa sahmi azetye, ta
cuahan ñu vatyi cua zatahan ñu sii ra cua tindaha.
2 Ta ohon tahan ñu cuan, listo xaan ñu. Ta ohon tahan ñu, laa xaan ñu.
3 Ta ñu laa cuan, i quihin ñu lámpara ñu, zoco ñá quihin ñu cuaha ca azetye.
4 Ta ñu listo cuan, i quihin ñu lámpara ñu, ta i quihin tahan tahan ñu minoo
yutyi azetye vatyi cua zacutu tucu ñu sii si.
5 Ta nɨɨ ñi sa cucuee xaan ra cua tindaha, i quixi tandɨhɨ ñu.
6 Tacuan ta maañuu i siñi ñu cana saa ñiyɨvɨ, ta catyi ñu: "¡Sa vasi ra cua
tindaha; cuahan ndo cua zatahan ndo sii ra!"
7 Ta i nduvita tandɨhɨ ñu, ta i zanduvaha ñu lámpara ñu.
8 Ta i catyi ñu laa cuan sihin ñu listo cuan: "Cuhva ndo zuhva azetye ndo
sii ndi vatyi sa cuñi ndahva lámpara ndi."
9 Zoco i nacahan ñu listo cuan, ta catyi ñu: "Ma cuu, coto ma ñihi si sa
cuenda tandɨhɨ yo. Vaha ca tatu cuhun ndo nu cuyahvi si ta zata ndo zuhva
sa cuenda maa ndo." Catyi ñu.
10 Zoco nɨɨ ñi sa cuahan ñu sa cua zata ñu sii si, ta i saa ra cua tindaha cuan,
ta ñu sa ndyaa listo i quɨhvɨ ñu sihin ra nu iyo vico tindaha, ta i nucundazi
yuvehe.
11 Cuee ca i nasaa inga ñu yoco cuan, ta i catyi ñu: "¡Tata, tata, nuña yuvehe!"
12 Zoco i nacahan ra ta catyi ra: "Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ña site sii
ndo."
13 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Yucuan cuenda cuatu listo ndo vatyi ña sito ndo
ñaa quɨvɨ a ñaa cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.

Cuñi si sa cutyiño yo tandɨhɨ sa saha ra Ndyoo sii yo

14 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo ra sa cuñi cuhun minoo
ñuu nusica, ta i cana ra sii tandɨhɨ muzu ra, ta saha cuenda ra xuhun ra sii ra.
15 Sii minoo ra saha ra tañi ohon mil, sii inga ra tañi uu mil, ta sii inga ra
minoo mil ñi. Cuhva cuu sii sa minoo minoo ra sa zatyiño ra sihin si, tacuan
saha ra sii si sii ra. Ta i quihin ra ityi cuahan ra.
16 Tacuan ta ra i ñihi sa ohon mil cuan, cuahan ra, ta i zatyiño ra sihin si, ta
i ñihi ra inga ohon mil zɨquɨ si.
17 Ta zuun ñi cuhva cuan, ra i ñihi uu mil, i ñihi ra inga uu mil zɨquɨ si.
18 Zoco ra i ñihi minoo mil ñi, i sahan ra, ta i sitya ra minoo yavi, ta i tyixehe
ra xuhun patrón ra.
19 Cuee xaan ca, i nasaa patrón, ta i tava ra cuenda sihin muzu cuan.
20 Xihna ca i saa ra i ñihi ohon mil cuan, ta i saha cuenda ra inga ohon mil
sii patrón ra, ta i catyi ra: "Tata, i sohon ohon mil sii. Ica si ya sihin inga ohon
mil i zahacanei zɨquɨ si."
21 I catyi patrón ra sihin ra: "Vaha xaan; yoho cuu minoo muzu vaha, ta
ndoo xoon. Vaha xaan i zatyiñon sihin sa zuhva ñi xuhun i zandoi suhun.
Yucuan cuenda vityi cua cuhve sa cundyaca ñohon cuaha ca. Quɨhvɨ ta cuzɨɨ
xaan iñun ɨɨn ñi sihin mi."
22 Cuee ca i saa muzu sa ñihi sa uu mil cuan, ta i catyi ra: "Tata, i sohon uu
mil sii; ica si ya sihin inga uu mil i zahacanei zɨquɨ si."
23 I catyi patrón ra sihin ra: "Vaha xaan; yoho cuu minoo muzu vaha, ta
ndoo xoon. Vaha i zatyiñon sihin sa zuhva ñi xuhun i zandoi suhun. Yucuan
cuenda vityi cua cuhve sa cundyaca ñohon cuaha ca. Quɨhvɨ ta cuzɨɨ xaan
iñun ɨɨn ñi sihin mi." Catyi ra.

24 Tacuan ta i saa muzu sa ñihi minoo mil ñi, ta i catyi ra sihin patrón ra:
"Tata, site suun vatyi minoo ra xaan cuun, ta tuhvon naquihin sa yɨvɨ suun
cuu, ta nacuhun tyiño zacuu inga ra.
25 Ta i yuhi suun, ta sehin ta i tyixehi xuhun sisi ñuhu. Naquihin sa suun
vityi."
26 Ta i nacahan patrón ra, ta catyi ra: "Yoho, minoo muzu ña vaha ta ra zusa
cuun. Sa siton vatyi tuhve naquihin sa yɨvɨ sii, ta naquihin tyiño zacuu inga
ra.
27 Yucuan cuenda ¿ñaa cuenda ñá tyuhun xuhin banco, ta sa cua nasei ta
cua naquihin sii si, zoco sa zahacanaa si zuhva?" Catyi patrón cuan.
28 Ta i catyi ra sihin inga ra yucu yucuan: "Quindyaa ndo xuhun sa sehi sii
ra ya, ta cuhva ndo sii si sii ra sa cumi usi mil cuan.
29 Vatyi ra zatyiño vaha sihin sa sehi sii ra, cua cuhve cuaha ca sii ra, ta
cua coo cuaha xaan ca sii ra. Ta ra ña cuñi zatyiño sihin sa sehi sii ra, cua
quindyei sii si.
30 Ta muzu ña vaha cuan, zavita ndo sii ra ityi sata nu ñaa xaan, nu cua
vacu xaan ñiyɨvɨ ndya cuhva cua casi quihñi noho ñu."

Cuhva cua tyicuhva ra Jesús sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ

31 Quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria sihin ángel ra, tyaqui xaan ra.
Ta cua cundyaa ra tyayu nu cua cundyaca ñaha ra.
32 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cua titahan ñu ityi nuu ra, ta cua zazɨin ra sii
ñu tañi zazɨin minoo ra cu pastor sii mvee ticatyi zono ra sihin mvee zono ra.
33 Mvee ticatyi zono ra cua tyaa ra siyo cuaha ra. Ta mvee zono ra cua tyaa
ra sii tɨ siyo zatyi ra.
34 Ta zɨquɨ cua catyi Rey sihin ñu ndyaa siyo cuaha ra: "Ñaha ndo, Cuñi xaan
Zuti sii ndo. Cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ, ta sa ndyaa listo gloria vatyi cua quɨhvɨ
ndo.
35 Vatyi yuhvi i sizoque, ta saha ndo sa casi. Ityi xein, ta saha ndo sa cohi. I
sica noi ta ñahñi vehi, ta i saha ndo vehe ndo cundyei.
36 Ñahñi zahme, ta saha ndo zahma sii. I cuhi ta sahan ndo i sindyehe ndo
sii. I siñohi vehe caa, ta sahan ndo i sindyehe ndo sii." Cua catyi ra.
37 Ta zɨquɨ cua catyi ñiyɨvɨ vaha cuan sihin ra: "Tata, ¿ama i ndyehe ndi suun
sizocon ta saha ndi sa casun, a ityun ta saha ndi sa cohon?
38 ¿Ta ama i ndyehe ndi suun sica noo ta saha ndi sa cundyoon vehe ndi a
ndyehe ndi suun ta ñahñi zahmon, ta saha ndi zahma suun?
39 ¿Ta ama i ndyehe ndi suun sa cuhun a ñohon vehe caa ta sahan ndi sa
ndyehe ndi suun?" Cua catyi ñu.
40 Ta cua nacahan Rey cuan ta catyi ra sihin ñu: "Sa ndisa catyi sihin ndo,
tandɨhɨ sa i zavaha ndo sihin yañi, vazu ra ndyihi ca, zoco sihin mi i zavaha
ndo cuhva cuan."
41 Ta zɨquɨ cua catyi Rey cuan sihin ñiyɨvɨ ndyaa siyo zatyi ra: "Cuɨñɨ siyo
ndo sii, ndoho ñiyɨvɨ sa cuxaan ra Ndyoo sihin. Cuquɨhɨ ndo nu cayu ñúhu nu
i zavaha Ndyoo sa cuenda cuihna ta tatyi cuihna sa ndyico sii ra.
42 Vatyi i sizoque, ta ñá saha ndo sa casi. I cu-ityi, ta ñá saha ndo ndutya
cohi.
43 I sica noi, ta ñahñi vehi, ta ñá saha ndo vehe ndo cundyei. Ñahñi zahme,
ta ñá saha ndo zahma sii. I cuhi, ta i siñohi vehe caa, ta ñá sindyehe ndo sii."
44 Ta zɨquɨ cua catyi tucu ñiyɨvɨ cuan sihin Rey cuan: "Tata, ¿ama i ndyehe
ndi suun sizocon a ityun a sica noo ta ñahñi vehun? ¿Ta ama i ndyehe ndi
suun sa ñahñi zahmon a cuhun a ñohon vehe caa ta ñá tyindyee ndi suun?"

45 Ta cua nacahan Rey ta catyi ra: “Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ
sa ñá zavaha ndo sihin minoo ñiyɨvɨ luhlu ca, ñá zavaha ndo sii si sihin mi.”
Cua catyi ra.
46 Ta zɨquɨ cua cuhun ñu nu cua ndoho ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Zoco ñiyɨvɨ
vaha, cua cuhun ñu nu cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

26

Sihñi tahan ra tyiño yozo caa cua tɨin ra sii ra Jesús

1 Sa yaha cahan ra Jesús tandɨhɨ tuhun ya, ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra i casi
ra:
2 Sa sito ndo vatyi uu quɨvɨ ñi ca, ta cua cuu si vico zuhun, ta cua xico minoo
ra sii ra i quisi ndya gloria, ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra nu cruz. Catyi ra.
3 Ta sisi quɨvɨ cuan i titahan ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley ta
ra mandoñi. Tandɨhɨ ra cuan cuu ra ra hebreo nahnu, ta i titahan ra nuquehe
vehe ra Caífas ra cu zutu ya cahnu.
4 Ta yucuan i natuhun tahan ra yozo caa cua tɨin xehe ra sii ra Jesús, ta cua
cahñi ra sii ra.
5 Zoco i catyi ra sihin ra tahan ra: Zoco ma cuu si quɨvɨ vico vatyi cuaha
xaan ñiyɨvɨ yucu, ta coto cahñi tahan ñu sihin yo.

I tyozo minoo ñaha azetye vixi xiñi ra Jesús

6 Ñoho ra Jesús ñuu Betania vehe ra Simón, ra i cuhu cuehe tyahyu.
7 Ta i tuhva minoo ñaha sii ra. Ñaa ña minoo yutyi sino sihin minoo yuu
yahvi xaan, ta ñoho azetye vixi. Ta i tyozo ña sii si xiñi ra Jesús cuhva sa sasi
ra xita.
8 Ta sa ndyehe ra i casi ra Jesús cuhva zavaha ña, i cuxaan ra, ta catyi ra:
¿Ñacu zatɨvɨ ña sii si?
9 Vaha ca tatu sa i xico ña sii si ta ñihi ña cuaha xuhun ta cuhva ña sii ñiyɨvɨ
ndahvi.
10 Ta sa sito ra Jesús sa cahan ra cuan, ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra: ¿Ñacu
cuyuhu xaan ndo sihin ñaha ya? I zavaha ña minoo sa vaha sihin.
11 Tandɨhɨ tyiemvu cua coo ñiyɨvɨ ndahvi sihin ndo, ta cuu tyindyee ndo sii
ñu tatu cuñi ndo. Zoco yuhvi ma cundyei sihin ndo tandɨhɨ tyiemvu.
12 Cuhva i zavaha ña ya sa tyozo ña azetye vixi coño ñuhi cuu sa zanduvaha
ña sii, sa cuenda sa cuquɨhi ñaña.
13 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi vazu ndyacamaa nacatyi ñiyɨvɨ Tuhun
Ndyoo, zoco cua nacatyi ñu cuhva i zavaha ña ya sihin, ta cua nacohon iñi
ñiyɨvɨ sii ña. I catyi ra Jesús.

Cuhva i xico ra Judas sii ra Jesús

14 Yaha cuan ta zɨquɨ minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús, ra sa nañi
Judas Iscariote, cuahan ra cua cahan ra sihin ra zutu nahnu.
15 Ta i catyi ra sihin ra: ¿Yozo cua cuhva ndo sii, tatu cuhva cuende sii ra sii
ndo? Ta i zandaa ra tyiño sa cua cuhva ra oco usi tahan xuhun cuisi.
16 Ta ndya quɨvɨ cuan, i quisaha nducu xaan ra Judas cuhva cua cuhva
cuenda ra sii ra Jesús sii ra cuan.

I cuxiñi ra Jesús sihin sa usi uu tahan ra i casi ra

17 Nu quisaha vico nu tuhva ñiyɨvɨ hebreo sasi pan ña ndaa, i tuhva ra i casi
ra Jesús sii ra, ta i catyi ra sihin ra: ¿Ndyamaa cuñun vatyi cua zanduvaha ndi
sa cua cuxiñun sa cuenda vico zuhun ya?

18 Ta i catyi ra Jesús: Cuahan ndo ndya ñuu cahnu vehe ra sa cahan yo
tuhun, ta catyi ndo sihin ra: “Catyi ra Maestro, cua saa cuhva sa cua cui. Vehe
moo cua cuxiñi sa cuenda vico zuhun ya sihin ra i casi.”
19 Ta tacuan i zavaha ra, cuhva i catyi ra Jesús sihin ra, ta i zanduvaha ra
sa cuxiñi ra sa cuenda vico cuan.
20 Ta cuhva sa sa cuaa cuan, sa ndyaa ra Jesús mesa sihin sa usi uu tahan
ra i casi ra.
21 Ta nɨɨ ñi sa sasi ra xita i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo
vatyi cua xico minoo ndo sii. Catyi ra.
22 Ta i nducuihya xaan iñi ra ndɨhɨ sihin ra, ta i quisaha ndaca tuhun minoo
minoo ra sii ra Jesús: Tata, ¿atu yuhvi cui?
23 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Ra sa sasi sihin ɨɨn ñi coho, yucuan ra
cuu ra cua xico sii.
24 Cuahan ra i quisi ndya gloria cuhva catyi Tuhun Ndyoo; zoco ¡ndahvi ñi
cuu ra xico sii! Vaha ca tatu sa ñá cacu ra vatyi cua ndyehe xaan ra tundoho.
25 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ ra Judas ra sa xico sii ra i ndaca tuhun ra
sii ra, ta catyi ra: Maestro, ¿atu zuun yuhvi cui? Ta i catyi ra sihin ra: Tacuan
cu si, tañi catyi moo.
26 Ta cuhva sa cuxiñi ra, i quihin ra Jesús pan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii
ra Ndyoo, ta zɨquɨ i sahnu ra sii si ta saha ra sii si sii ra i casi ra, ta i catyi ra:
Quihin ndo sii si ta casi ndo. Ihya cuu tañi coño ñuhi.
27 Tacuan ta i quihin ra minoo vaso ñoho vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii
ra Ndyoo, ta i saha ra sii si sii ra, ta i catyi ra: Coho tandɨhɨ ndo zuhva zuhva
28 vatyi ihya cuu tañi nɨñi sa cuenda tyiño saa sa zandaa ra Ndyoo. Cua cati
si, ta sa cuenda maa si, cua ndasi cuatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ.
29 Zoco catyi sihin ndo vatyi ma coho que vino ndya quɨvɨ cua cohi sii si
sihin maa ndo minoo cuhva saa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Catyi ra Jesús vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

30 I sata tandɨhɨ ra minoo yaa Ndyoo, ta zɨquɨ cuahan ra ndya yucu Olivos.
31 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa cuaa vityi tandɨhɨ cuii ndo cua
zandoo ndo sii. Ta ma cuñi ca ndo cundyico ndo sii, vatyi catyi Tuhun Ndyoo:
“Cua cuu ra cu pastor, ta cua quɨtɨ cuatyi tandɨhɨ cuii mvee ticatyi zono ra.”
32 Zoco sa yaha nandote ta cua cuhin yatyi ca ta zɨquɨ maa ndo ndya Galilea.
33 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro sihin ra: Vazu zandoo tandɨhɨ ca ra ya suun, zoco
yuhvi cua cundyique suun.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi suhun vatyi zuun ñi sa cuaa
vityi, cuee ca sa vacu saa ndɨvɨ tyahnu, cua catyun uñi tahan saha vatyi ña
siton sii.
35 Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Vazu cui suhun, zoco ma catyi sa ña site suun.
Ta tacuan tucu i cahan tandɨhɨ ca ra i casi ra Jesús.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní

36 Tacuan ta zɨquɨ i saa ra Jesús sihin ra i casi ra ndya minoo nu yucu yutu
tyaqui nu nañi si Getsemaní, ta i catyi ra sihin ra: Cundyaa ndo ihya vatyi
cuehin cua quehin sihin ra Ndyoo ityi nuu ca.
37 Ta i quihin ra Jesús sii ra Pedro ta sii nduu tahan zehe ra Zebedeo cuahan
sihin ra, ta i quisaha nducuihya xaan iñi ra, ta ndahvi xaan cuñi ra.
38 Tacuan ta i catyi ra: Cuihya xaan cuñi añime cuhva ndya sa cuñi cui.
Ndoo ndo ihya ñi, ta cundyaa tyacu ndo sihin.
39 Ta zɨquɨ cuahan ra Jesús zuhva ca ityi nuu, ta i sicava ndyayu ra nu ñuhu,
ta i sica tahvi ra sii ra Ndyoo, ta catyi ra: Ndyoo Zuti, tatu sa vatyi cuu, cuhvon

sa ma ndyehi tundoho sa cua ndyehi vityi, zoco ma cuu si cuhva cuñi mi, nacuu si cuhva cuñi moo.
40 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i sahan ra nu yucu ra ndɨhɨ sihin ra, ta i
nañihi ra sii ra quixi ra, ta i catyi ra sihin ra Pedro: ¿Yozo caa? ¿Ñacu ñá cuu
cundyaa tyacu ndo sihin numinoo ora?
41 Cutyacu ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo coto nducu coto ihñi cuihna sii
ndo. Cuñi ndo zavaha ndo sa vaha, zoco ña cuu sii ndo sa maa tuhun ñi ndo.
42 Tacuan ta i sahan tucu ra Jesús inga saha sa cua cahan ra sihin ra Ndyoo,
ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, tatu cuu sa ma ndyehi tundoho ya, vaha xaan, zoco
tatu ma cuu, nacuu si cuhva cuñi moo. Catyi ra.
43 Ta zɨquɨ i nasaa ra, ta i nañihi ra sii ra ndɨhɨ sihin ra quixi tucu ra vatyi
sitatu xaan ra.
44 Ta i zandoo ra sii ra, ta cuahan ra sa cu uñi saha, ta zuun ñi tuhun cuan
i cahan ra sihin ra Ndyoo.
45 Ta zɨquɨ i nasaa tucu ra nu yucu ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra: Cuzu
ndo vityi, ta quitatu vaha ndo. Sa saa cuhva sa cua nacuhva ñiyɨvɨ sii ra i quisi
ndya gloria sii ra iyo cuatyi.
46 Ta nduvita ndo. Coho yo. Sa vasi ra xico sii.

Tɨɨn ra sii ra Jesús

47 Nu cahan ca ra Jesús, ta i saa ra Judas; minoo sa usi uu tahan ra i casi ra
Jesús cuu ra. Ta i quisi cuaha xaan ñiyɨvɨ sihin ra. I tasi ra zutu nahnu ta ra
mandoñi sii ra, ta ña ra mityi ta yutu.
48 Ra sa xico sii ra Jesús, i saha ra minoo cuhva sii ra cuan, ta catyi ra: Ra
cua cohi xɨtɨ cuan, yucuan cuu ra tɨɨn ndo. Tɨɨn vaha ndo sii ra.
49 Ta i saa ra Judas, ta i tuhva ra sii ra Jesús, ta i catyi ra: Nacumi suun,
Maestro. Ta i sihi ra xɨtɨ ra.
50 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Amigo, ¿ña cuenda vasun? Catyi ra. Ta zɨquɨ
i tɨɨn ra sii ra Jesús, ta cuahan ra sihin ra.
51 Ta minoo ra ndɨhɨ sihin ra Jesús, i tava ra mityi ra, ta i cañi ra sii ra cu
muzu ra cu zutu ya cahnu, ta i sahndya ra zoho ra siyo cuaha.
52 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Natyuhun mityun sisi veno si. Ra cahñi
tahan sihin mityi, cua cuu ra sihin mityi.
53 ¿Atu sica iñun vatyi ma cuu caque sii Zuti ta vityi vityi cua tasi ra tañi usi
uu ityi ángel cua zacuenda sii?
54 Zoco tatu tacuan zavehi, ¿yozo caa ta natahan si cuhva catyi Tuhun
Ndyoo vatyi cua tahan si sii?
55 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ: ¿Atu vasi tɨɨn ndo sii minoo ra zuhu
vatyi ña ndo mityi ta ndaha tyiño xaan? Tahan tahan quɨvɨ i sehin vehe ñuhu
cahnu ta yucu ndo, zoco ñá tɨɨn ndo sii yucuan.
56 Zoco tacuan cu si tandɨhɨ cuhva ya vatyi cua natahan tandɨhɨ cuhva i tyaa
ra profeta nuu tutu ra Ndyoo. Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i zandoo tandɨhɨ
ra i casi ra sii ra, ta i sino ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

57 Ra i tɨɨn sii ra Jesús, i sindyaca ra sii ra ityi nuu ra Caifás. Ra Caifás cuu ra
cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu. Ta yucuan i titahan ra maestro cuenda ley ta ra
mandoñi.
58 Ta i sindyico ra Pedro sica sica ñi ndya cuhva ndya saa ra nuquehe vehe
ra cu zutu ya cahnu, ta yucuan i quɨhvɨ ra, ta i sicundyaa ra sihin ra policía
vatyi cua ndyehe ra yozo caa cua cundaa tyiño sa cuenda ra Jesús.

59 Ra cu zutu ya cahnu sihin ra mandoñi ta tandɨhɨ ra cu tyiño hebreo,
i nanducu xaan ra ñiyɨvɨ cua cuhva sa ndaa sa cuenda ra Jesús vazu maa
cuendu ñi cuu si vatyi cuñi ra cahñi ra sii ra.
60 Zoco ñá ñihi ra cuhva sa yatyi vazu cuaha ñiyɨvɨ saha sa ndaa, vatyi ñá
nacasi tahan sa cahan ra. Ndya nu ndɨhɨ tuhun i ñihi ra sii uu tahan ra.
61 Ta i catyi ra cuan: Ihya ra i catyi: “Cuu cani vehe ñuhu cahnu ra Ndyoo,
ta cuu zanandei sii si sisi sa uñi quɨvɨ ñi.”
62 Ta zɨquɨ i nduvita ra cu zutu ya cahnu, ta i catyi ra sihin ra Jesús: ¿Ñacu
ña nacohon ii caña ñi? ¿Ñaa sa cuu sa cahan ñiyɨvɨ ya zɨcun? Catyi ra.
63 Zoco ñá nacahan maa ra Jesús. Tacuan ta i catyi ra cu zutu ya cahnu:
Sihin zɨvɨ ra Ndyoo ndito quehin, ta catyi suhun vatyi cohon sa ndisa ta
nacatyun sihin ndi tatu ra Cristo cuun, ra cu Zehe ra Ndyoo.
64 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuun ra cui tañi catyun. Ta catyi tuqui sihin
maa ndo vatyi cua ndyehe ndo sii ra i quisi ndya gloria cuhva cundyaa ra
siyo cuaha ra Ndyoo ta cuhva cua quisi ra ndya andɨvɨ sisi vico.
65 Tacuan catyi ra Jesús, ta zɨquɨ ra cu zutu ya cahnu, cuxaan ra ta i ndata
ra zuun ñi zahma maa ra, ta i catyi ra: ¿Ñaa ca sa ndaa cuñi si vityi? Sa siñi
ndo sa cahan ra ndya vaha ñi sii ra Ndyoo.
66 ¿Ñaa catyi ndo vityi? Ta i nacahan tandɨhɨ ra, ta i catyi ra: Nacuu ra vatyi
iyo cuatyi ra.
67 Ta zɨquɨ i quisaha tyicu zɨɨ ra nuu ra, ta inga ra cati ra nuu ra sihin ndaha
ra.
68 Ta i catyi ra: Tatu ndisa vatyi ra Cristo cuun, nacoton yoo ra cañi suun.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

69 Nɨɨ ñi sa yaha tandɨhɨ cuhva cuan, ndyaa ra Pedro nuquehe, ta i tuhva
minoo muzu sii ra, ta i catyi ña sihin ra: Cutahan aan sica noon sihin ra Jesús,
ra i quita Galilea.
70 Zoco i catyi ra Pedro ityi nuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi yɨvɨ ra cuu ra. I catyi ra
sihin ña: Ña site ñaa tuhun cohon. Catyi ra.
71 Tacuan ta sa quita ra Pedro ndya yuvehe nuzama, ta i ndyehe inga muzu
sii ra, ta i catyi ña sihin ñiyɨvɨ yucu yucuan: Ra ihya, ra tahan ra cuu sii ra
Jesús, ra ñuu Nazaret.
72 Ta i tyiñaha ra Pedro ndyoo nuu ñiyɨvɨ yucu yucuan, ta i catyi ra: Ña site
sii ra cohon tuhun ña.
73 Ta i yaha zuhva cuhva, ta i tuhva ra nandyaa yucuan sii ra Pedro, ta i
catyi ra sihin ra: Ndisa cuii vatyi minoo ra tahan ra cuu tucu oo vatyi cohon
tañi cahan ñiyɨvɨ nu cu si Galilea. Catyi ra.
74 Tacuan ta i quisaha cahan ra Pedro ndya vaha ñi, ta catyi ra: Ña site sii
ra cuan. Catyi ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan, i sacu saa ndɨvɨ tyahnu.
75 Ta zɨquɨ i nacohon iñi ra Pedro cuhva i catyi ra Jesús sihin ra: “Cuee ca sa
vacu saa ndɨvɨ tyahnu, cua catyun uñi saha vatyi ña siton sii.” Ta sa nacohon
iñi ra Pedro cuhva cuan, i quita ra, ta i sacu xaan ra vatyi i nducuihya xaan
iñi ra.

27

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

1 Ta sa cundisi i zandoo ra tyiño, tandɨhɨ ra zutu nahnu ta ra mandoñi. Sa
ndu-ɨɨn ra minoo cuhva, cuhva cua cahñi ra sii ra Jesús.

2 Ta i sihñi ra sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra nu ndyaa ra Poncio Pilato,
ra cu gobernador.

Cuhva i sihi ra Judas

3 Ra Judas, ra i xico sii ra Jesús, i ndyehe ra vatyi cua cahñi ra sii ra Jesús,
ta zɨquɨ i ndu-uu iñi ra cuatyi ra, ta i nacuhva ra sa oco usi tahan xuhun cuisi
sii ra zutu nahnu ta ra mandoñi,
4 ta i catyi ra sihin ra: Cahnu xaan cuatyi i zavehi vatyi i saha cuende sii
minoo ra ñahñi cuatyi, ta vityi cua cuu ra. Zoco i nacahan ra cuan, ta catyi
ra: ¿Ta ñaa sa cuenda nduhvi? ¡Ndyehe moo yozo caa zacuun vityi!
5 Tacuan ta i zavita ihno ra Judas xuhun cuan sisi vehe ñuhu cahnu ta
cuahan ra, ta i sahñi ra sii ra. Tyihi ra minoo yoho zucu ra.
6 I nacuaan ra zutu nahnu xuhun cuan, ta catyi ra: Ma cuu tyihi yo xuhun
ya sihin xuhun ofrenda vatyi xuhun sa cuenda sa cua cati niñɨ minoo ra cu
si.
7 Ta zɨquɨ i ndu-ɨɨn ra minoo cuhva, ta sihin xuhun cuan, i zata ra minoo
ñuhu nañi si Nu Tava Ñiyɨvɨ Ndyahyu sa cua Zavaha Ñu Ndaha Tyiño. Ta tyaa
ra cuhva vatyi ñuhu cuan cua cuu nuñaña sa cuenda ñiyɨvɨ inga ñuu tatu cua
cuu ñu ñuu Jerusalén.
8 Ta yucuan cuenda ndya cuhva ndya vityi nañi ñuhu cuan, Ñuhu Cuenda
Niñɨ.
9 Ta cuhva cuan i natahan si cuhva i catyi ra Jeremías, minoo ra cu profeta
ta sa naha. Tyehen i tyaa ra: “I naquihin ra sa usi uu tahan xuhun cuisi.
Yucuan cuu yahvi i sicundyaa ra i zacuu ñiyɨvɨ hebreo.
10 Ta sihin xuhun cuan i zata ra ñuhu sii ra zavaha quɨyɨ tañi i catyi maa ra
Ndyoo sihin.” Tacuan i tyaa ra Jeremías sa cuenda cuhva cua tahan ra Jesús.

Cua cundaa tyiño ra Jesús nuu ra Pilato

11 I sindyaca ra sii ra Jesús ityi nuu ra Pilato, ra cu gobernador, ta i ndaca
tuhun ra Pilato sii ra Jesús: ¿Atu yoho cuu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo? Ta i catyi
ra Jesús: Tacuan cu si tañi catyi moo.
12 Tacuan ta i tyaa ra zutu nahnu ta ra mandoñi cuatyi sata ra Jesús, zoco
ñá nacahan ra ndaha ñi.
13 Ta zɨquɨ i catyi ra Pilato: ¿Atu ña siñun sa cahan ra ya, cuhva tyaa ra cuatyi
saton? Catyi ra.
14 Zoco ñá nacahan ra Jesús ndaha ñi, ta iyo xaan i cuñi ra Pilato.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

15 Ta vico cuan, tuhva ra gobernador tava sii minoo ra ñoho vehe caa, yoo
ra cua catyi ñiyɨvɨ.
16 Ta sicoo minoo ra sa sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Barrabás nañi ra.
17 Ta cuhva i titahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ, i ndaca tuhun ra Pilato sii ñu: ¿Yoo ra
cuñi ndo sa zañe, a sii ra Barrabás a sii ra Jesús sa nañi Cristo?
18 Vatyi sa sito ra Pilato vatyi ña tahan iñi ra cu tyiño hebreo sii ra Jesús, ta
yucuan cuenda i saha cuenda ra sii ra sii ra.
19 Niɨ ñi sa ndyaa ra Pilato tyayu ra nu zandaa ra tyiño, i tasi ñazihɨ ra tyiño
nu ndyaa ra, ta catyi ña: “Coto ñaha ñaa sa zavohon sihin ra vaha cuan vatyi
i ndyehi minoo ñimahna quiñi xaan sa cuenda ra cuñi.” Tacuan catyi tutu i
tyaa ña.
20 Zoco i zasino ra zutu nahnu cuan ta ra mandoñi iñi ñiyɨvɨ vatyi cua caca
ñu sii ra Barrabás, ta cua catyi ñu vatyi nacuu ra Jesús.

21 I cahan ra gobernador inga saha, ta catyi ra: ¿Yoo ra cuñi ndo sa cua
zañe? Ta i catyi ñu: Sii ra Barrabás.
22 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Pilato: Ta ¿ñaa sa cua zavehi sihin ra Jesús sa
nañi Cristo? Ta i nacahan tandɨhɨ ñu, ta catyi ñu: ¡Nacuu ra nu cruz!
23 Ta i catyi ra Pilato: ¿Ñaa cuenda? ¿Ñaa sa ña vaha i zavaha ra? Zoco i
cana saa ñu ñihi ca, ta catyi ñu: ¡Nacuu ra nu cruz!
24 Ta zɨquɨ i ndyehe ra Pilato vatyi ñá cuu zacuu ra. I nduvaa ñi maa ñiyɨvɨ.
Yucuan cuenda i quihin ra ndutya, ta i nacatya ra ndaha ra ityi nuu ñiyɨvɨ, ta
catyi ra: Yɨvɨ cuatyi mi cuu ta cua cati nɨñɨ ra vaha ya. Ndyehe maa ndo cua
ndoo cuatyi sata maa ndo.
25 Ta i nacahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta catyi ñu: Nacuu si cuatyi maa ndi ta cuatyi
zehe ndi. Catyi ñu.
26 Ta zɨquɨ i zaña ra Pilato sii ra Barrabás, ta i tava ra tyiño vatyi cua cañi
zandaru sii ra Jesús, ta zɨquɨ i saha cuenda ra sii ra vatyi cua cuu ra nu cruz.
27 I sindyaca zandaru ra Pilato sii ra Jesús sisi vehe tyiño, ta i titahan tandɨhɨ
inga zandaru sihin ra.
28 I tava ra zahma ra Jesús, ta i natyihi ra minoo zahma tixinda sii ra.
29 Ta i zavaha ra minoo corona iñu ta tyihi ra xiñi ra Jesús, ta saha ra minoo
tuyoo caxtyila cuñaa ra, ta zɨquɨ i sicuiñɨ sɨtɨ zandaru ityi nuu ra, ta i sacu
ndyaa ra sii ra, ta catyi ra: Nacumi suun, yoho ra cu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo.
30 I tyicu zɨɨ zandaru sii ra Jesús, ta i naquihin ra tuyoo caxtyila cuan, ta i
cañi xaan ra xiñi ra.
31 Ta sa yaha sacu ndyaa ra sii ra, i tava ra zahma tixinda cuan, ta i natyihi
ra zahma maa ra sii ra. Ta zɨquɨ i quihin ra sii ra vatyi cua cahñi ra sii ra nu
cruz.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

32 Ta cuhva sa cuahan ra ityi, i tahan ra sii minoo ra ñuu Cirene. Simón nañi
ra. Ta i zacuizo zandaru cuan cruz ra Jesús sii ra.
33 Ta cuahan tandɨhɨ ra nu nañi si Gólgota. Tuhun Gólgota cuan cuñi si catyi
si Nu Yucu Yɨquɨ Xiñi Ndɨyɨ.
34 Ta cuhva sa saa ra yucuan, i saha ra vino zaca si sihin minoo sa uva xaan
vatyi cua coho ra Jesús, zoco i sihi ra Jesús siin ñi ta zɨquɨ ñá cuñi ca ra coho
sii si.
35 Ta sa yaha tyaa zandaru sii ra Jesús nu cruz ta zɨquɨ i sizɨquɨ ra vatyi
cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa minoo minoo zahma ra. Cuhva cuan
i natahan si cuhva i tyaa minoo ra profeta sa cuenda ra Jesús nu catyi si
tyehen: “I zasa ra zahme sii tahan ra, ta i sizɨquɨ ra yoo ra cua ñihi zahma
cañi vii.”
36 Ta zɨquɨ i sicundyaa zandaru, ta i zacuenda ra sii ra Jesús.
37 Ta xiñi cruz i tyaa ra minoo tutu, ta catyi si ñaa cuenda cua cuu ra, ta
catyi si: “Ihya ra cuu ra Jesús, rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo.”
38 Ta i sihi tucu uu tahan ra zuhu sihin ra Jesús, minoo ra siyo cuaha ra, ta
inga ra siyo zatyi ra.
39 Cuhva sa yaha ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Jesús, i sacu ndyaa ñu sii ra, ta zavico
xiñi ñi ca ñu
40 ta catyi ñu: Yoho, ra catyi vatyi cua canun vehe ñuhu ta uñi quɨvɨ ñi ta cua
zanduvohon sii si, tatu sa ndisa vatyi zehe ra Ndyoo cuu suun, noon nu cruz.
41 Ta i sacu ndyaa tucu ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley ta ra
mandoñi sii ra, ta catyi ra:

42 I zacacu ra sii inga ñiyɨvɨ, zoco ña cuu zacacu ra sii ra. Tatu rey cuenda
ñiyɨvɨ hebreo cuu ra, nanoo ra nu cruz vityi, ta cua sino iñi yo sii maa ra.
43 Sino xaan iñi ra sii ra Ndyoo, nazacacu ra Ndyoo sii ra vityi tatu sa ndisa
vatyi cuñi ra Ndyoo sii ra vatyi i catyi ra vatyi Zehe ra Ndyoo cuu sii ra. Catyi
ra.
44 Ta ndya cuhva ndya ra zuhu, ra sihi ɨɨn ñi sihin ra Jesús, ta i cahan tucu
ra ndya vaha ñi sii ra Jesús.

Nu i sihi ra Jesús

45 Tacuan ta i nduñaa xaan nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ndya maa ora ta ndya cuhva
ndya caa uñi sa sahiñi.
46 Ta cuhva caa uñi i cana saa ra Jesús minoo sa ñihi xaan, ta i catyi ra: Elí,
Elí ¿lama sabactani? Cuñi si catyi si: Zutu mañi yu, Zutu mañi yu, ¿ñaa cuenda
i zandoon sii? Catyi ra.
47 Zuhva ñiyɨvɨ nandyaa yucuan, i siñi ñu ta catyi ñu: Ra ihya cana saa ra sii
ra profeta Elías. Catyi ñu.
48 Ta zuun ñi caa cuhva cuan, i cacono minoo ra cuan, ta i quihin ra sii
minoo sa ñahma, ta i zatyii ra sii si sihin ndutya iya. I tyaa ra sii si numinoo
yutu, ta i zandaa ra sii si nu ndyaa ra Jesús vatyi cua coho ra.
49 Ta i catyi inga ra yucu yucuan: Cuatu noo, nandyehe yo tatu cua quisi
zanoo ra Elías sii ra.
50 I sacu saa ra Jesús inga saha minoo sa ñihi xaan, ta zɨquɨ i sihi ra.
51 Zuun ñi caa cuhva cuan, i ndata zava zama coco sa ndita sisi vehe ñuhu
cahnu ndya zɨquɨ ta ndya xuu. I taan minoo sa ñihi xaan, ta i ndata yuu
nahnu,
52 ta i nuña ñaña, ta i nandoto cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii ra Ndyoo.
53 Sa yaha nandoto ra Jesús, ta zɨquɨ i quita maa ñu ñaña, ta saa ñu ñuu
Jerusalén, ñuu ra Ndyoo, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i ndyehe sii ñu.
54 Ta minoo ra cu nuu sii minoo ziendu zandaru ta zandaru ra zacuenda
sii ra Jesús ɨɨn ñi sihin ra cuan, i ndyehe ra cuhva i taan ta tandɨhɨ inga sa i
cuu, ta i yuhu xaan ra, ta i catyi ra: Ndisa cuii ra ihya vatyi zehe Ndyoo cu sii
ra.
55 Ndya zava ñi i siyucu cuaha xaan ñu zɨhɨ. Ndyehe ñu sii ra Jesús. I
sindyico ñu sii ra ndya Galilea, ta i tyindyee ñu sii ra.
56 Minoo ña cuan, nañi ña María Magdalena, ta inga ña cuu ña María zɨhɨ ra
Jacobo ta ra José, ta inga ña cuu ñazɨhɨ ra Zebedeo.

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

57 Minoo ra cuca sa nañi José, ra ñuu Arimatea cuu ra, ta ndyico ra sii ra
Jesús. Ta sa tyahan cuan
58 i sahan ra nu ndyaa ra Pilato, ta i sica ra coño ñuhu ra Jesús. I saha ra
Pilato tyiño vatyi cuu quihin ra sii si.
59 Ta i quihin ra José coño ñuhu ra Jesús, ta i cava noo ra minoo zahma vaha
sii si,
60 ta i saqui ra sii si sisi ñaña saa maa ra sa i zavaha ra sisi minoo yuu. I
tyazi ra yuhu ñaña cuan sihin minoo yuu cahnu, ta cuahan ra.
61 Ta cuhva cuan i siyucu ña María Magdalena ta inga ña María yatyi ñi
yuñaña cuan.

Cuhva i zacuenda ra ñaña ra Jesús

62 Inga quɨvɨ, quɨvɨ sa cua quitatu ñiyɨvɨ, sa ndɨhɨ zanduvaha ñu sa cuenda
vico cuan, ta i sahan ra zutu nahnu ta ra fariseo nu ndyaa ra Pilato.

63 Ta i catyi ra sihin ra: Tata, nacohon iñi ndi vatyi nɨɨ ñi sa ndito ra vatya
cuan ta i catyi ra vatyi tatu sa yaha uñi quɨvɨ cua nandoto ra sisi sa i sihi ra.
64 Yucuan cuenda cuñi ndi vatyi tavon tyiño vatyi cundyaa zeyun yuhu
ñaña ra ndya cuhva ndya sa yaha uñi quɨvɨ coto quisi ra tahan ra sa sa cuaa
ta zuhu ra coño ñuhu ra, ta zɨquɨ cua catyi ra sihin ñiyɨvɨ vatyi i nandoto ra
sisi sa i sihi ra. Tatu tacuan cua cuu, yaha ca cua sino iñi ñiyɨvɨ tuhun vatya
sa cahan ra ta zɨquɨ sa xihna ñi. Catyi ra.
65 Ta i catyi ra Pilato sihin ra: Quihin ndo zuhva zandaru. Ta cuhun ndo ta
cazi cutu vaha ndo yozo ca cuhva cuu sii ndo. Catyi ra.
66 Tacuan ta cuahan ra, ta i tyazi cutu vaha ra ñaña cuan, ta i tyaa ra zeyu
yuhu si, ta i zandoo ra sii zandaru yucuan vatyi cua zacuenda ra.

28

Cuhva i nandoto ra Jesús

1 I yaha quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ hebreo. Ta quɨvɨ tumingu cuhva sa vasi cundisi
i saa ña María Magdalena sihin inga ña Mariá vatyi cua ndyehe ñu ñaña cuan.
2 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i taan minoo sa ñihi xaan vatyi i quita minoo
ángel ra Ndyoo ndya andɨvɨ, ta i noo ra ndya nu ñuhu, ta i saa ra ndya ñaña. I
tyaa siyo ra yuu sa ndazi yuñaña cuan, ta i sicundyaa ra nuu si.
3 Ndisi xaan ra tañi minoo tasa zavi, ta cuisi xaan zahma ra tañi caa nieve
cuisi.
4 Cuhva sa ndyehe zandaru sii ra, ta nɨhɨ ra sihin sa yuhu ra, ta i cuañaa ra.
5 Ta i catyi ángel cuan sihin ñu zɨhɨ cuan: Ma yuhu ndo. Site vatyi nanducu
ndo sii ra Jesús, ra i sihi nu cruz.
6 Yoñi ca ra ihya. Sa i nandoto ra tañi i nacatyi ra. Ñaha ndo, ta ndyehe ndo
nu i caa coño ñuhu ra.
7 Yatyi cuii ñi cuhun ndo, ta nacatyi ndo sihin ra i casi ra vatyi sa nandoto
ra. Ta catyi ndo: “Xihna ca ra Jesús cuahan ndya Galilea ta zɨquɨ maa ndo.
Yucuan cua ndyehe ndo sii ra,” catyi ndo. Ihya cuu sa tahan si nacatyi sihin
ndo, catyi ángel cuan sihin ñu zɨhɨ cuan.
8 Ta i yuhu xaan ñu zɨhɨ cuan, ta zɨɨ xaan i cuñi ñu, ndɨhɨ ca, ta yatyi xaan i
naquihin ñu ityi cuahan ñu, ta i cacono ñu vatyi cua nacatyi ñu sihin ra i casi
ra Jesús.
9 Ityi cuahan ñu i quituu ra Jesús ityi nuu ñu, ta i catyi ra: Nacumi sii maa
ndo. Ta i tuhva ñu sii ra Jesús, ta i tɨɨn ñu saha ra, ta i zacahnu xaan ñu sii ra.
10 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Ma yuhu ndo. Cuahan ndo ta nacatyi
ndo sihin ra yañi vatyi nacuhun ra ndya Galilea, ta yucuan cua ndyehe ra sii.

Cuhva i nacatyi zandaru

11 Nɨɨ ñi sa cuahan ñu zɨhɨ cuan, ta zuhva zandaru, ra zacuenda ñaña cuan,
cuanuhu ra ndya ñuu, ta i nacatyi ra sihin ra zutu nahnu tandɨhɨ sa i cuu.
12 Ta i sahan ra zutu nahnu cuan, ta i natuhun ra sihin ra mandoñi yozo
caa cua zavaha ra ta i ndu-ɨɨn ra minoo cuhva. Ta zɨquɨ i saha ra cuaha xaan
xuhun sii zandaru,
13 ta i catyi ra sihin ra: Catyi ndo vatyi i quisi ra tahan ra sa sa cuaa, ta i
zuhu ra coño ñuhu ra nɨɨ ñi sa quixi ndo.
14 Ta tatu cua coto ra gobernador cuhva ya, cua zasino ndi iñi ra, ta tacuan
ta ñahñi cua tahan ndo.
15 Tacuan ta i quihin zandaru xuhun cuan, ta cuahan ra, ta i cahan ra cuhva
i nacatyi ra cuan sihin ra. Ta sino iñi ñiyɨvɨ hebreo tuhun cuan ndya cuhva
ndya vityi.

Cuhva i saha ra Jesús tyiño sii ra i casi ra

16 Tacuan ta cuahan sa usi ɨɨn tahan ra i casi ra Jesús ndya Galilea ndya
minoo yucu sa i zacoto ra Jesús sii ra.
17 Ta cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús, i zacahnu ra sii ra, zoco zuhva ra ñá
sino vaha iñi sa zuun ra cuu ra.
18 Ta zɨquɨ i tuhva ra Jesús sii ra, ta i catyi ra sihin ra: Saha ra Ndyoo tandɨhɨ
cuii cuhva sii sa cundyaca ñehi andɨvɨ ta nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ.
19 Cuahan ndo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta zacuaha ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zacoo
ndutya ndo sii ñu sihin zɨvɨ ra Ndyoo Zutu yo ta sihin zɨvɨ Zehe ra ta sihin zɨvɨ
Tatyi Ii ra Ndyoo.
20 Tandɨhɨ sa i zacuehi sii ndo, nacatyi ndo sii si sihin ñu cua sino iñi vatyi
natyaa ñu yahvi sii si. Ta coto ndo vatyi yuhvi ndyei sihin ndo tandɨhɨ cuii
quɨvɨ ndya cuhva ndya cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si
sa ndisa.

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Marcos

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ quɨvɨ cuan

1 Ihya cuhva quisaha Tuhun Vaha sa cuenda ra Jesucristo, ra cu zehe
Ndyoo.
2 Cuhva i zatyaa ra Ndyoo sii ra Isaías tuhun ra ta tyiemvu, ta i tyaa ra Isaías
cuhva i cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo ta catyi ra:
Cua tasi sii minoo ra sa xihna ñi, ta cua zacoto ra sii ñiyɨvɨ vatyi cua cuhun.
Vatyi quɨvɨ cua soon ta cua tyizoho ñu sa cohon.
3 Cua cana saa ra cuan sisi cuhu ta catyi ra sihin ñiyɨvɨ:
“Zama ndo cuhva iyo ndo vatyi sa cua saa ra ndyaca ñaha sii yo.”
4 Ta i quisi ra i tasi ra Ndyoo, ra cua cana saa sisi cuhu. Sinañi ra Juan. I
zacoo ndutya ra sii ñiyɨvɨ. Ta i zacuaha ra sii ñu vatyi coo ndutya ñu ta zama
ñu cuhva iyo ñu, ta zɨquɨ cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu.
5 Ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén ta tandɨhɨ ñuu nu cu si Judea i sahan ñu nu ndyaa ra
Juan. Ta sa yaha nahma ñu cuatyi ñu nuu ra Ndyoo, ta zɨquɨ i sicoo ndutya
ñu i zacuu ra Juan yuu sa nañi río Jordán.
6 Ixi camello i cuu zahma ra Juan, ta i sinuhñi zinda ñɨɨ sisi ra. Ta i sasi ra
minoo nuu quɨtɨ tañi tɨca ta sihi ra tyahiñu ñuñu.
7 I cahan ra sihin ñiyɨvɨ ta catyi ra: Ta cua yaha zuhva quɨvɨ ta cua quisi inga
ra cahnu ca. Ña tahan si sii, nu sa cui muzu ra ta cuize ndisa ra, zoco zuun ñi
maa ra i saha tyiño sii.
8 Zacoo ndutye sii ndo sihin ndutya, zoco maa ra cua zacoo ndutya sii ndo
sihin Tatyi Ii. Tacuan i catyi ra Juan.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

9 Ta i yaha zuhva ñi quɨvɨ ta i quita ra Jesús ñuu Nazaret nu cu si Galilea, ta
i saa ra yuu Jordán, ta i zacoo ndutya ra Juan sii ra.
10 Zuun ñi caa cuhva sa nduvita ra Jesús nu ndutya cuan ta i nandyehe ndaa
ra, ta i ndyehe ra vatyi nuña ityi andɨvɨ, ta i noo xica Tatyi Ii sii maa ra tañi
noo minoo paloma.
11 Ta i siñi ra minoo nduzu sa cahan ityi zɨquɨ, ta catyi si: Yoho cuu zehi. Ta
cuñi xein suun. Zɨɨ xaan cuñi suhun.

Cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús atu cua tyaa ra yahvi sii Ndyoo a sii cuihna

12 Ta zuun ñi quɨvɨ cuan i saca Tatyi Ii sii ra Jesús, ta cuahan ra minoo cuhu
cahnu.
13 Ta yucuan i ñoho ra uu xico quɨvɨ nu sicoo quɨtɨ cuhu. Ta i nducu ra cu
nuu sii cuihna cuhva coto ihñi ra sii ra vatyi cuñi ra sa tyaa ra Jesús yahvi sii
ra. Ta zɨquɨ i quisi tyindyee ángel Ndyoo sii ra Jesús.

Cuhva i quisaha zacuaha ra Jesús nu cu si Galilea

14 Tacuan ta zɨquɨ i tyihi ñiyɨvɨ sii ra Juan vehe caa, ta i quisi nuhu ra Jesús
nu cu si Galilea, ta i zacoto ra sii ñiyɨvɨ Tuhun Vaha sa cuenda cuhva ndyaca
ñaha ra Ndyoo.
15 Ta i catyi ra Jesús: Vityi sa cuñi saa quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra Ndyoo
ihya ñuu ñiyɨvɨ. Zandoo ndo cuatyi ndo, ta sino iñi ndo Tuhun Vaha.

Cuhva i cana ra Jesús sii cumi tahan ra tɨɨn tyiyaca

16 I sica noo ra Jesús yumiñi Galilea, ta i ndyehe ra sii ra Simón sihin yañi
ra, ra Andrés. Cañi ra traya ra nu ndutya vatyi yucuan cuu tyiño zacuu maa
ra.
17 Ta i cana ra Jesús sii ra ta catyi ra: Coho ndo sihin, ta cua cuhve cuhva
nducu ndo sii ñiyɨvɨ tañi cuhva nducu ndo sii tyiyaca. Tacuan i catyi ra Jesús
sihin ra.
18 Ta ta sica ñi i zandoo ihno ra traya ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.
19 Ta i sica ra Jesús zuhva ca sihin ra ityi nuu ca, ta i ndyehe ra sii ra Jacobo
sihin ra Juan yañi ra. Ta zehe ra Zebedeo cuu sii ra. Ñoho ra barco. Nazuhva
ra traya ra.
20 I cana ra Jesús sii ra, ta i zandoo ra sii ra Zebedeo zutu ra sihin muzu ra
sisi barco. Ta i sindyico ra sii ra Jesús.

Cuhva i ñoho tatyi cuihna sii minoo ra

21 I saa ra Jesús sihin ra i cana ra ñuu Capernaum, ta quɨvɨ tuhva ñiyɨvɨ
quitatu i quɨhvɨ ra Jesús vehe ñuhu. Ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ.
22 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ sihin cuhva i zacuaha ra vatyi ñá zacuaha ra tañi
zacuaha ra maestro cuenda ley, zoco i zacuaha ra tañi sa saha ra Ndyoo sa
siñi tuñi sii ra.
23 Ta sisi vehe ñuhu cuan i ñoho minoo ra, ra ñoho tatyi cuihna añima. Ta i
quisaha cana saa ra. Ta catyi ra:
24 ¿Ñaa sa cuñun sihin ndi? Jesús, ra ñuu Nazaret. ¿Atu vasun sa vasi
zandyehun tundoho sii ndi? Site yoo ra cuun. Moo cuu ra cu zehe Ndyoo,
ra ñahñi cuatyi. Tacuan i cahan ra cuan.
25 Tacuan ta xaan xaan i cahan ra Jesús sihin tatyi cuihna cuan ta catyi ra:
Cazi yuhun ta ma cohon. Ta quita ndo sii ra ya.
26 Ta ñihi xaan i zanɨhɨ tatyi cuihna cuan sii rayɨɨ cuan, ta saa xaan i sacu
saa si, ta i quita si añima ra.
27 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta i nducu tuhun tahan ñu: ¿Yozo caa? Minoo
cuhva saa cuu si vatyi ra ihya iyo cuhva sii ra vatyi cahan ra sihin tatyi
cuihna, ta tyaa si yahvi sii ra.
28 Ta yatyi xaan i sito ñiyɨvɨ nacahnu nu cu si Galilea cuhva i zavaha ra
Jesús.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii tyizo ra Pedro

29 Tacuan ta zɨquɨ i quita ra vehe ñuhu ta cuahan ra Jesús sihin ra Jacobo ta
ra Juan ndya vehe ra Simón ta ra Andrés.
30 I caa tyizo ra Pedro nu sito. Cuhu ña cahñi. Ta i nacatyi ñu sihin ra Jesús
vatyi cuhu ña.
31 I tuhva ra nu ndyaa ña, ta i tɨɨn ra ndaha ña, ta i tyindyee ra sii ña, ta i
nduvita ña. Zuun ñi caa cuhva cuan i ndyico cahñi sii ña, ta i nduvita ña. Ta i
zavaha ña sa casi ra.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu

32 Sa tyizo ñicandyi ta sa tyahan cuan i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñu
cuhu, zɨɨn zɨɨn nuu cuehe, ta ñu ñoho tatyi cuihna.
33 Ta i quisi tuu xaan ñiyɨvɨ yuvehe nu ñoho ra Jesús.
34 Ta i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñu cuhu cuaha xaan nuu cuehe,
ta i tava ra sii cuaha xaan tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ, zoco ñá saha maa ra sa cahan
tatyi cuihna cuan vatyi i nacoto si sii ra.

Cuhva i zacoto ra Jesús sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo nu cu si Galilea

35 Ta inga quɨvɨ ñaa ca i nduvita ra Jesús ta sahan ra minoo cuhu, ta i
quisaha cahan ra sihin ra Ndyoo Zutu ra, ra iyo andɨvɨ.
36 Ta ra Simón sihin ra tahan ra i sinanducu ra sii ra.
37 Ta nu nañihi ra sii ra Jesús i catyi ra sihin ra: Nanducu xaan ñiyɨvɨ suun.
38 Zoco i catyi ra Jesús: Coho yo tandɨhɨ inga ñuu yatyi ñi ihya vatyi
indyacuan cua cahan tuqui Tuhun Ndyoo vatyi yucuan cuenda vasi.
39 Ta i sica noo ra tandɨhɨ nu cu si Galilea. I zacoto ra sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo
tahan tahan vehe ñuhu, ta i tava ra tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii minoo ra tyahyu

40 Minoo saha i tuhva minoo ra nu ndyaa ra Jesús. Cuhu xaan ra sihin
cuehe sa tyahyu ra. I sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta i catyi ra: Iyo cuhva suun, tatu cuñun
cuu zanduvohon sii.
41 Ta i cundahvi iñi ra Jesús sii ra cuan, ta i tɨɨn ra ndaha ra ta catyi ra: Cuñi.
Zanduvehi suun.
42 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita cuehe cuan sii ra, ta ndaha nduvaha
ñi ra.
43 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra vatyi cuu cunuhu ra, zoco ñihi xaan i saha
ra tuhun sii ra ta catyi ra:
44 Ndyehun, vatyi ma nacatyun sihin ñiyɨvɨ. Cuhun nu ndyaa ra cu zutu
vehe ñuhu hebreo, ta cuhvon sii ra Ndyoo sa i catyi ra Moisés sa cua cuhva
ñiyɨvɨ tatu nduvaha ñu. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi i nduvohon.
45 Tacuan ta cuahan ra i nduvaha, ta i nacatyi ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhva
i cuu sii ra. Ta yucuan cuenda ñá cuu ca quɨhvɨ ra Jesús inga ñuu. I sica noo
ra nu yoñi ñiyɨvɨ iyo. Zoco i sahan xaan ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn ñuu ndya nu ndyaa ra.

2

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii

1 Ta i yaha zuhva quɨvɨ ta zɨquɨ i quisi nuhu ra Jesús ndya ñuu Capernaum,
ta yatyi xaan i sito ñiyɨvɨ vatyi sa nasaa nuhu ra.
2 Ta ta sica cuii ñi i titahan ñiyɨvɨ cuhva ndya ñá cuu ca quɨhvɨ ñu yuvehe.
Ta i zacuaha ra Jesús sii ñu Tuhun Ndyoo.
3 Ta i quisi minoo ityi ñiyɨvɨ ta ndyizo cumi tahan ra sii minoo ra xii.
4 Ta ñá cuu yaha ra yuvehe nu ñoho ra Jesús vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ yucu. Cuu,
i ndaa ra xiñi vehe, ta i nuña ra xiñi vehe, ta i zanoo ra sii ra xii sihin minoo
tyuhva nu nandyaa ra Jesús.
5 I ndyehe ra Jesús cuhva sa nɨɨ iñi tandɨhɨ ra, ta i catyi ra Jesús sihin ra xii
cuan: Zandasi cuatyun, zehe luhli. Catyi ra.
6 Ta yucu uu tahan ra maestro cuenda ley yucuan, ta sica iñi ra sihin añima
ra:
7 "¿Ñacu cahan ra ya tacuan? Yoñi ra cuu zandasi cuatyi ñiyɨvɨ. Maa ñi ra
Ndyoo cuu zandasi cuatyi ñiyɨvɨ."
8 Ta i sito ra Jesús cuhva sica iñi ra sihin añima ra, ta i quisaha ndaca tuhun
ra: ¿Ñacu sica iñi ndo tacuan sihin añima ndo?
9 Sica iñi ndo vatyi ña vaha quehin vatyi i catyi sihin ra ya: "Zandasi
cuatyun." Ta vityi cua zañehi sii ndo vatyi iyo cuhva sii, ta cua catyi sihin
ra: "Nduviton ta nacuhun yuun, ta cunuhun."
10 Cua zañehi sii ndo vatyi iyo cuhva sii vii, vatyi ra i quisi ndya gloria cui.
Ta cua zandasi cuatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta i cahan ra sihin ra xii cuan, ta catyi
ra:
11 Quehin suhun vatyi nduviton, ta nacuhun tyuhvon, ta cunuhun ndya
vehun.

12 Ta yatyi xaan i nduvita ra xii cuan. I naquihin ra tyuhva ra, ta i quita ra. I ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta iyo xaan i cuñi ñu, ta i catyi ñu vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo. Ta catyi ñu: Tañaha ca ma ndyehe yo sa tyehen yozo vasi si.

Cuhva i catyi ra Jesús sihin ra Leví vatyi cuhun ra sihin ra

13 Tacuan ta zɨquɨ cuahan tucu ra Jesús ityi yuhu tyañuhu. Ta i tatahan cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta i zacuaha ra sii ñu.

14 Ta sa cuahan tucu ra Jesús i ndyehe ra sii ra Leví, zehe ra Alfeo. I zatyiyahvi ra sii ñiyɨvɨ sa cuenda xuhun ra ndyaca ñaha. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho sihin. Ta yatyi xaan i nduvita ra Leví, ta cuahan ra sihin ra.

15 Ta sa i sasi ra Jesús xita vehe ra Leví, ɨɨn ñi mesa i siyucu ra sihin ra sica noo sihin ra ta sihin cuaha xaan ra zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ sa cuenda xuhun ra ndyaca ñaha ta sihin inga ra iyo cuatyi vatyi i sindyico cuaha xaan ra iyo cuatyi sii ra Jesús.

16 Ta i ndyehe ra maestro cuenda ley ta ra fariseo vatyi sasi ra Jesús xita sihin ra cuan, ta i catyi ra sihin ra ndɨhɨ sihin ra Jesús: ¿Ñacu sasi ra xita sihin ra zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ ta ra iyo cuatyi?

17 Ta sa siñi ra Jesús sa cahan ra ta i catyi ra: Ña cuñi si médico sii ra iyo vaha, zoco sii ra cuhu cuñi si. Ña vasi sa cuenda ñiyɨvɨ sica iñi vatyi vaha xaan ñu. Vasi sa cuenda ñiyɨvɨ sito vatyi iyo cuatyi ñu.

Ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra Jesús ñaa cuenda ña cuñi ra sica noo sihin ra cahñi zoco ra sii ra

18 Ñiyɨvɨ i sindyico sii ra Juan sihin ñiyɨvɨ i sindyico sii ra fariseo ñahñi maa sasi ra tatu sica tahvi ra sii ra Ndyoo. Ta i ndyehe inga ñiyɨvɨ. Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús ta catyi ñu: ¿Ñacu sasi ñiyɨvɨ ndyico suun xita tandɨhɨ quɨvɨ vazu sica tahvi ñu sii Ndyoo? Ta ñiyɨvɨ ndyico sii ra Juan ta ñiyɨvɨ ndyico sii ra fariseo ñahñi maa sasi ra tatu sica tahvi ra sii Ndyoo.

19 Ta i cahan ra Jesús minoo cuhva sihin ñu ta catyi ra: ¿Ñacu ma casi ñiyɨvɨ xita tatu cuahan ñu minoo vico tindaha? Tatu ndyaa ra tindaha, sasi vaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi zɨɨ cuñi ñu. Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ ndyico sii. Zɨɨ cuñi ñu vatyi ndyei sihin ñu.

20 Zoco tatu sa cuahan ra tindaha, tacuan ta zɨquɨ ma casi ca ñu.

21 Ña vaha cua cutyiño ñiyɨvɨ zahma saa sa natyaa ñu minoo zahma sahnu vatyi zahma saa cuan cua ndɨyɨ si, ta zɨquɨ cua tahndya ca zahma sahnu cuan.

22 Ta inga cuhva vatyi ma zavaha ñiyɨvɨ ndixi panela sisi quɨzɨ sahnu vatyi cua cuizo si ta ndaa si. Ta cua cahndi quɨzɨ cuan tatu sahnu si. Tatu cua zavaha ñu ndixi panela, cuñi si quɨzɨ saa. Ta tandɨhɨ cuhva zacuehi cuu sa saa. Ta ña vaha nacuzaca si sihin sa sahnu. Cuñi si sa zama ndo cuhva iyo ndo.

Cuhva quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ

23 Minoo saha quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, cuahan ra Jesús sihin ra sica noo sihin ra, ta i yaha ra sisi itu trigo sa zavaha ñiyɨvɨ yutyi pan. Ta i quisaha tohon ra ndɨhɨ sihin ra Jesús zuhva si.

24 Tacuan ta i catyi ra fariseo: Ndyehe, ¿ñacu zatyiño ra ndɨhɨ suhun? Ta vityi cuu quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ vatyi tacuan catyi ley.

25 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun Ndyoo cuhva i zavaha ra rey David minoo saha sihin amigo ra? vatyi i sizoco xaan ra.

26 I quihvi ra David vehe ñuhu quivi i cuu ra Abiatar ra cu zutu ya cahnu. Ta i sasi ra pan ii. Ta yucuan pan ii, maa ñi ra cu zutu cuu casi. Zoco i sasi ra David sii si. Ta i saha ra i sasi ra tahan ra.
27 Ta inga cuhva catyi tucu ra Jesús: Iyo quivi quitatu ñiyivi sa vatyi cua tyindyee si sii ñu. Ñá zavaha ra Ndyoo sii ñiyivi sa cuenda quivi cuan. I zavaha ra quivi cuan vatyi cua tyindyee si sii ñiyivi.
28 Ta yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui. Ta iyo cuhva sii, sa catyi ñaa sa cua zavaha ñiyivi quivi quitatu ñiyivi.

3

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ra na-ityi ndaha

1 I quihvi tucu ra Jesús vehe ñuhu, ta yucuan ndyaa minoo ra na-ityi ndaha.
2 Ndyehe ihñi ra fariseo nu ñoho ra Jesús tatu ndisa cuii cua zanduvaha ra sii ra na-ityi ndaha cuan quivi quitatu ñiyivi vatyi cuñi ra tyaa ra cuatyi sata ra.
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra na-ityi ndaha cuan: Ñaha mahñu ya.
4 Ta zidqui i ndaca tuhun ra Jesús sii ra fariseo: ¿Ñaa sa cua zavaha yo quivi quitatu ñiyivi? ¿Atu vaha cua zavaha yo sa vaha a sa ña vaha? ¿Atu cua zanduvaha yo sii ñiyivi a cuhva yo sa cuu ñu? Ta ñá nacahan ra fariseo ndaha cuii ñi.
5 Tacuan ta i cuxaan ra Jesús sihin ra, ta i nducuihya iñi ra sihin ra vatyi ñihi xaan iñi ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra na-ityi ndaha cuan: Nandica ndohon. Ta i nandica ra ndaha ra, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvaha si.
6 Tacuan ta i quita tandihi ra fariseo nu ñoho ra Jesús, ta i natuhun tahan ra sihin minoo ityi amigo ra Herodes. Ta i quisaha nducu ra cuhva cahñi ra sii ra Jesús.

Cuhva i quisi tuu xaan ñiyivi yuhu tyañuhu

7 Ta ra Jesús cuahan ra sihin ra sica noo sihin ra ndya tyañuhu, ta i sindyico cuahan xaan ñiyivi Galilea sii ra.
8 Ta sa sito ñu vatyi tyiño vaha zavaha ra Jesús, ta i quita ñu Judea, ta ñuu Jerusalén, ta Idumea ta inga siyo yuu Jordán. Ta tandihi ñuu ndyaa yatyi sii ñuu Tiro ta ñuu Sidón, ta i quisi ndyehe ñu sii ra.
9 Yucuan cuenda i catyi ra Jesús sihin ra ndihi sihin ra vatyi nazaquisi ra minoo barco vatyi quihi ra Jesús, ta ma catyihi xaan ñiyivi sii ra.
10 Sa zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyivi cuhu, ta yucuan cuenda i quisi tuu xaan ñiyivi cuhu vatyi cua tiin ñu sii ra.
11 Ta sa ndyehe ñiyivi ñoho tatyi cuihna cuan sii ra Jesús sicuiñi siti ñu, ta cana saa cuihna ñoho sii ñu: ¡Yoho, zehe ra Ndyoo cuu suun!
12 Ta ñihi xaan i cahan ra Jesús sihin tatyi cuihna cuan vatyi ma nacatyi ca si yoo ra cuu ra.

I casi ra Jesús sii usi uu tahan ra apóstol

13 Tacuan ta zidqui i ndaa ra Jesús minoo yucu, ta i cana ra yoo ra cua cuizo tyiño, ta i sahan ra cuan nu ndyaa ra Jesús.
14 I quihin ra Jesús sii usi uu tahan ra vatyi cua cutahan ra sihin ra, ta cua tasi ra Jesús sii ra, ta cua zacoto ra sii ñiyivi Tuhun Ndyoo.
15 Ta i saha ra Jesús cuhva sii ra vatyi cuu zanduvaha ra sii ñiyivi cuhu, ta cuu tava ra tatyi cuihna sii ñiyivi.
16 Ihya cuu zivi sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús: Simón, i zacunañi ra Jesús sii ra Pedro;

17 ra Jacobo sihin yañi ra, ra Juan, zehe ra Zebedeo cuu sii nduu tahan ra,
ta i zacunañi ra Jesús sii ra, ra xaan;
18 ra Andrés, ra Felipe, ra Bartolomé, ra Mateo, ra Tomás, ra Jacobo zehe ra
Alfeo; ra Tadeo, inga ra Simón, maa ra cuu cuenda minoo ityi ra cuñi zama
sii ra ndyaca ñaha,
19 ta ra Judas Iscariote, maa ra cuu ra cua xico sii ra Jesús cuee ca.

Cuhva i catyi ñiyɨvɨ vatyi ñoho tatyi cuihna sii ra Jesús

20 Tacuan cuu cuhva i cana ra Jesús sii ra i casi ra, ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra Jesús
sisi minoo vehe sihin sa usi uu tahan ra cuan, ta i quisi tucu cuaha xaan ñiyɨvɨ
cuhva ña cuyatyi ca ra casi ra xita.
21 Ta sa sito zɨhɨ ra ta yañi ra Jesús tuhun cuan, ta cuahan ñu vatyi cua
naquihin ñu sii ra vatyi cahan xaan ñiyɨvɨ, ta catyi ñu vatyi zana xiñi ra Jesús.
22 Ta ra maestro cuenda ley, ra i quisi ndya ñuu Jerusalén, i catyi ra: Ra ihya,
ñoho ra cu nuu sii cuihna sii ra. Ta tava ra tatyi cuihna sihin tundyee iñi iyo
sii ra Beelzebú, ra cu nuu sii cuihna.
23 Tacuan ta i cana ra Jesús sii ñiyɨvɨ, ta i quisaha zacuaha ra sii ñu sihin
minoo cuhva ta catyi ra: ¿Ñaa sa sica iñi ndo? ¿Atu cua tava ra cu nuu sii
cuihna sii inga cuihna?
24 Tatu iyo minoo ñuu ta sahñi tahan xaan ñiyɨvɨ sihin inga ñiyɨvɨ sa zuun
ñi ñuu cuan, yatyi xaan cua tɨvɨ ñuu cuan.
25 Ta tatu sahñi tahan ñiyɨvɨ sihin tahan ñu, sihin cuhva ñu, sihin yañi ñu,
yatyi xaan cua tɨvɨ cuhva yucu ñu.
26 Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii cuihna sihin inga cuihna vatyi tatu
tacuan zavaha ra, yatyi xaan cua ndɨhɨ cuhva iyo sii ra.
27 Ñihi xaan cuu ra cuihna, ta sa sito yo vatyi ma cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ vehe
minoo ra ñihi xaan ta quihin ñu ndaha tyiño ra tatu ma cuhñi xihna ñu sii ra.
Tatu sa nuhñi ra ñihi cuan, tacuan ta zɨquɨ cuu quɨhvɨ yoo ra cuñi ta quihin
ra ndaha tyiño ra.
28 Ndisa cuii cuu si vatyi cuu zandasi ra Ndyoo tandɨhɨ cuatyi zavaha ñiyɨvɨ
ta tandɨhɨ sa quiñi cahan ñu.
29 Zoco tatu ndyehe ñiyɨvɨ cuhva zatyiño Tatyi Ii ra Ndyoo ta catyi ñu vatyi
cuihna zatyiño, ma zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu nu yozo cuii ca. Tandɨhɨ cuii
tyiemvu cua ndoo cuatyi cuan zɨquɨ ñu.
30 Tacuan i catyi ra Jesús vatyi numaa zatyiño ra sihin cuhva sii Tatyi Ii ra
Ndyoo, zoco i catyi ñiyɨvɨ vatyi zatyiño ra sihin cuhva iyo sii cuihna.

Zɨhɨ ra Jesús ta yañi ra

31 Tacuan ta zɨquɨ i saa zɨhɨ ra Jesús sihin yañi ra, ta i tasi ñu tyiño ñu ñoho
ra Jesús vatyi naquisi ra nu ndyaa ñu.
32 Ta ñiyɨvɨ yucu siconduu sihin ra Jesús i catyi ñu sihin ra: Saa zɨhun ta
yañun. Nanducu ñu suun. Yucu ñu sata vehe.
33 Ta i catyi ra Jesús: ¿Yoo sa cuu zɨhi? ¿Ta yoo sa cuu yañi?
34 Ta zɨquɨ i nandyehe ra nu yucu ñiyɨvɨ siconduu sihin ra, ta i catyi ra: Ñu
ihya cuu tañi zɨhi. Ta ra ihya cuu tañi yañi. Ta ñu ihya cuu tañi cuhve.
35 Vatyi yoo ñiyɨvɨ zavaha tandɨhɨ sa catyi ra Ndyoo, yucuan cuu ñu cuñi
tañi ñiyɨvɨ sii. Tacuan i catyi ra Jesús.

4

Cuhva ra tasi

1 Inga saha i quisaha zacuaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ ityi yuhu tyañuhu. Ta cuaha
xaan ñiyɨvɨ i titahan nu ndyaa ra, ta i quɨhvɨ ra Jesús sisi minoo barco vatyi
tuu xaan ñiyɨvɨ. Ta i sicundyaa ra. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ i nandoo nuu ñiyɨtɨ cuan.
2 Ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ zɨquɨ minoo cuhva ta inga cuhva. Ta ihya cuu
minoo cuhva i cahan ra:
3 Tyizoho ndo cuhva ya vatyi minoo saha sahan minoo ra cua tasi sɨtɨ trigo.
4 Zuhva si i canacava si ityi nu ndava ñuhu. I quisi zaa, ta tandɨhɨ cuii si i
sasi tɨ.
5 Zuhva si i canacava nu yaxi ñoho ñuhu vatyi ñoho xaan yuu. Yatyi xaan i
caña si vatyi ña coco caa ñuhu.
6 Tacuan ta ndyii xaan i nanduu. Ta i xii yava ndyihi cuan vatyi ñá tɨɨn yoho
si.
7 Ta inga si i canacava si sisi iñu. Ta yatyi ca sahnu iñu cuan. Ta i zahvi iñu
cuan sii si, ta ñá saha si sɨtɨ si.
8 Zoco zuhva si i canacava si nu vaha ñuhu. Yucuan cuu sa sahnu vaha. Ta
i saha si sɨtɨ si. Iyo si saha si ziendu sɨtɨ si sa minoo ñi si. Iyo si saha si uñi xico
usi. Ta iyo si saha si oco usi.
9 Ta i catyi ra sihin ñu: Tatu siñi ndo, ¡cuɨñɨ ndo!

Cuenda sa tuhva xaan ra Jesús cahan zɨquɨ minoo cuhva

10 Tacuan ta zɨquɨ i nandoo zuhva ca ñiyɨvɨ sihin ra Jesús ta sihin ra i casi ra.
Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús: ¿Ñaa cuñi si catyi si sa cuenda cuhva cuan?
11 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Saha ra Ndyoo sa coto maa ndo yozo caa
ndyaca ñaha maa ra. Zoco cuhva cuan maa ñí sihin cuhva quehin sihin inga
ñiyɨvɨ.
12 Vatyi maa ñu, cua ndyehe ñu. Zoco ma cuu coto ñu ñaa sa ndyehe ñu. Cua
tyizoho ñu. Zoco ma cutuñi iñi ñu. Vatyi tatu cua cuɨñɨ ñu, cua zama ñu cuhva
iyo ñu. Ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu.

I nacatyi ra Jesús ñaa cuñi si catyi si cuhva ra tasi trigo cuan

13 Tacuan ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ñu. Ta i catyi ra: ¿Atu ña siñi
ndo cuhva cuan? Tatu ña siñi ndo sii si, ¿yozo caa cua cuɨñɨ ndo inga cuhva?
14 Tañi ra i tasi sɨtɨ yutu cuan, tacuan iyo ra nacatyi sihin ñiyɨvɨ Tuhun
Ndyoo.
15 Tañi sɨtɨ i canacava ityi, tacuan iyo zuhva ñiyɨvɨ. Siñi ñu sa cahan ra
Ndyoo, zoco yatyi xaan quisi cuihna. Ta quihin ra tuhun sa siñi ñu.
16 Ta iyo inga ñiyɨvɨ tañi sɨtɨ sa canacava nu yaxi ñuhu. Tacuan iyo maa ñu.
Siñi ñu Tuhun Ndyoo, ta cuñi xaan ñu sii si.
17 Zoco ña quɨhvɨ vaha si añima ñu. Ta ña naha cua sino iñi ñu. Tatu sa quisi
minoo tundoho zɨquɨ ñu a cuxaan ñiyɨvɨ sihin ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo,
yatyi xaan cua zaña ñu sii si.
18 Ta inga ñiyɨvɨ, tañi sɨtɨ sa canacava sisi iñu cuu ñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo.
19 Zoco sica iñi ñu tuhun sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Ta tuhun cuca, tuhun zandavi
ñaha ñi cuu si cuan. Ta cuñi xaan ñu tandɨhɨ nuu ndaha tyiño. Ta tandɨhɨ
cuhva cuan zanaa si iñi ñu Tuhun Ndyoo. Ta ma zatyiño vaha si sihin ñu.
20 Zoco iyo inga ñiyɨvɨ siñi ñu Tuhun Ndyoo. Ta sino iñu ñu. Yucuan cuu
ñiyɨvɨ vaha zatyiño, tañi sɨtɨ sa i canacava nu ñuhu vaha. Iyo ñiyɨvɨ vaha xaan
zatyiño ñu tyiño ra Ndyoo tañi sɨtɨ i saha minoo ziendu sa minoo si. Ta inga
ñu cuu tañi sɨtɨ i saha uñi xico usi ñi. Ta inga ñu cuu tañi sɨtɨ i saha oco usi ñi.

Cuhva sii minoo lámpara

21 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ñu: Tatu cayu minoo lámpara vehe ñiyɨvɨ, ¿atu
cua tyihi ñu sii si sisi tyica a xu sito? Ña tacuan. Zucu tyaa ñu sii si cuñi si vatyi
tacuan ta ndundisi sisi vehe.
22 Ta tañi lámpara tatu ñoho xehe si sisi tyica, tacuan iyo cuhva zacuehi sii
ndo vityi. Zoco cua coo quɨvɨ ta cua cuɨñɨ ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cuhva
zacuehi ihya.
23 Yoo ra tyizoho, natyizoho vaha ra.
24 Tyizoho vaha ndo ñaa sa siñi ndo. Tatu zuhva ñi cua tyizoho ndo, zuhva
ñi cua coto ndo. Tatu tyizoho vaha ndo cua coto ndo cuaha ca vatyi cua cuhva
ra Ndyoo sii ra tyizoho vaha vatyi cua coto ra cuaha ca.
25 Sii ra sa iyo cuaha ca, cuaha ca cua cuhva ra. Ta sii ra iyo zuhva ñi, cua
naquihin ndɨhɨ ra Ndyoo sii si.

Cuhva sahnu sɨtɨ

26 Catyi tucu ra Jesús: Ñiyɨvɨ ndyaca ñaha ra Ndyoo, nducuaha ca ñu tañi
nducuaha sɨtɨ. Tasi minoo ra ndaha tyiño nu ñuhu.
27 Quixi ra sa sa cuaa. Ta nduvita ra ñaha ñi. Ta caña sɨtɨ cuan, ta cua cuahnu
maa tuhun ñi si. Ña sito ra cuan yozo caa sahnu si.
28 Ñuhu cuan saha tundyee iñi, ta cua cuahnu sɨtɨ cuan. Sa xihna ñi cua coo
yutu tu. Ta zɨquɨ coo yoco tu.
29 Tatu sa sisa sɨtɨ cuan. Ta zɨquɨ cua cahndya ra sii si ta naquihin ra sii si
vatyi sa saa tyiemvu si.

Cuhva sɨtɨ mostaza

30 Ta i catyi tucu ra Jesús: ¿Ñaa sihin cuu zacasi tahan yo cuhva ndyaca ñaha
ra Ndyoo? ¿Ñaa cuhva cua nacatyi sihin ndo vatyi cua cuɨñɨ ndo?
31 Tañi minoo sɨtɨ mostaza, tacuan iyo si. Ñahñi sɨtɨ luhlu ca sa nuu mostaza
iyo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Quihin minoo ra sii si, ta tasi ra sii si nu ñuhu ra.
32 Ta cuee ca cua cuahnu si. Ta cua nduu si cahnu xaan, cahnu ca ta zɨquɨ
cuaha xaan inga nuu sɨtɨ sa tasi yo. Nahnu xaan zoco tu. Ta ndya cuhva ndya
zaa ta cua quisi cozo tɨ zoco tu.

Tuhva xaan ra Jesús cahan zɨquɨ minoo cuhva

33 Tacuan i cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ. Ta i sityiño ra cuaha xaan cuhva tañi
cuhva ya. Tandɨhɨ ñaa sa cuu cuɨñɨ ñu, i cahan ra sihin ñu.
34 Ta ma cahan maa ra tatu ma cahan ra zɨquɨ minoo cuhva. Ta cuee ca ta
i nacatyi casi ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra.

Zacutaxi ra Jesús tatyi ta ndutya

35 Zuun ñi quɨvɨ cuan ta sa tyahan i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Coho yo
inga siyo miñi.
36 Ta i zandoo ra sii ñiyɨvɨ cuan, ta cuahan ra Jesús sihin ra i casi ra sisi barco
sa ñoho ra. Ta cuahan uu a uñi tahan ca barco sihin ra.
37 Ta i quisaha minoo tatyi cahnu xaan. Ta i quisaha quɨhvɨ ndutya sisi
barco cuan. Ta zuhva zuhva ñi cua cutu tu.
38 Ta ra Jesús quixi ra ityi zuhma barco. Ñoho minoo zahma xiñi ra. Ta i
zandoyo ra i casi ra sii ra. Ta catyi ra sihin ra: Maestro, ¿ñacu ña cohon ta sa
cuñi cunaa yo?
39 Ta i nduvita ra Jesús, ta i cahan ra sihin tatyi: ¡Taxi ñi! Ta i catyi ra sihin
ndutya: ¡Ma ndyayu con! Ta taxi cuii ñi i nduu tatyi. Ta tacuan tucu ndutya.
40 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: ¿Ñacu yuhu xaan ndo? ¿Ñacu ña
nɨɨ iñi ndo?

41 Ta iyo xaan i cuñi ra i casi ra. Ta i natuhun tahan ra, ta catyi ra: ¿Ñaa ra
cuu ra ya vatyi cuhva ndya tatyi ta cuhva ndya ndutya ta tyaa si yahvi sii ra?

5

Ra ñoho tatyi cuihna

1 I saa ra inga siyo miñi nu cu si Gadara,
2 ta i quita ra Jesús barco cuan. Ta i quisi minoo ra iyo nu ñaña. Ñoho tatyi
cuihna sii ra.
3 Ndyaa maa ra nu ñaña, ta yoñi maa cuu cuhñi sii ra numaa sihin cadena.
4 Cuaha xaan saha i sihñi ñiyivi saha ra ta ndaha ra sihin cadena, zoco
tandihi saha sahnu ndyihi ra sii si. Ta ñá cuu zandumazu ñiyivi sii ra.
5 Ndyiyaca ta ñiyaca ndihvi noo ra yucu ta nu ñaña. Sacu saa ra, ta sahndya
ra sii ra sihin yuu.
6 I ndyehe ra sii ra Jesús sica ca. Ta i cacono ra. Ta i sicuiñi siti ra nu vasi ra
Jesús.
7 Saa xaan i cahan ra, ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun sihin mi, Jesús? Moo cuu
zehe ra Ndyoo, ra cahnu ca. Sa ndyoo ñi ma zandyehun tundoho sii.
8 Tacuan i catyi ra vatyi sa catyi ra Jesús: Yoho tatyi cuihna, quita sii ra ya.
9 Ta ziquiñi i ndaca tuhun ra Jesús sii tatyi cuihna cuan, ta catyi ra: ¿Ñaa nañi
moo? Ta i catyi si: Nañi Legión vatyi cuaha xaan ndi iyo.
10 Ta i cahan ndahvi xaan si sihin ra Jesús sa ma tava ra sii si ta cuhun si
ndya vaha ñi.
11 Ta yatyi ñi yucu cuan siyucu cuaha xaan quiñi. Nanducu ti sa casi ti.
12 Ta i quisaha cahan ndahvi tandihi tatyi cuihna cuan. Ta catyi si sihin ra
Jesús: Tasun sii ndi nu yucu quini cuan. Ta cua quihvi ndi sisi ti.
13 I catyi ra Jesús sihin si vatyi cuu. Ta ziquiñi i quita tandihi tatyi cuihna cuan
sii rayii cuan, ta i quihvi si sisi quini cuan. Ta tandihi sa uu mil quini cuan, i
sino ti nu iñi noo yuhu miñi. Ta i sihi tandihi ti sisi ndutya.
14 Tacuan ta iyo xaan i cuñi ra zacuenda quini cuan. I sino xaan ra. Sahan
ra nacahnu sa nacatyi ra sihin ñiyivi. Ta i quisi ndyehe ñiyivi ñaa sa cuu.
15 I saa ñu nu ndyaa ra Jesús, ta i ndyehe ñu sii ra i siñoho tatyi cuihna cuan.
Sa ndyaa ra taxi ñi. Ñoho ra zahma ra, ta sa nduvaha cuñi xiñi ra. Ta i yuhu
xaan ñu.
16 Ta ra i ndyehe cuan, i nacatyi ra sihin ñiyivi cuhva i tahan ra i ñoho tatyi
cuihna sii cuan ta cuhva i tahan quini cuan.
17 Ta ziquiñi i catyi ñu sihin ra Jesús sa ndyoo ñi naquita ra ñuu ñu.
18 Tacuan ta i quihvi ra Jesús sisi barco. Ta i quisaha cahan ndyoo ra siñoho
tatyi cuihna sii cuan sihin ra Jesús vatyi cuñi ra cuhun ra sihin ra.
19 Zoco ñá saha ra Jesús sa cuhun ra. I catyi ra: Cuahan ndya vehun nu iyo
ñiyivi suun. Ta nacatyun sihin ñu tandihi cuhva i tyindyee ra Ndyoo suun. Ta
yozo caa i cundahvi iñi ra suun.
20 Ta cuahan ra cuan. Ta i nacatyi ra sihin tandihi ñiyivi tandihi ñuu nu cu
si Decápolis tandihi sa i zavaha ra Jesús sihin ra. Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi.

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i tiin minoo ñaha yuzahma ra Jesús

21 Saa tucu ra Jesús sihin ra i casi ra inga siyo miñi. Ta cuaha xaan ñiyivi i
titahan yuhu miñi nu i saa ra.
22 Ta i quisi minoo ra cu tyiño vehe ñuhu. Jairo nañi ra. Ta cuhva sa ndyehe
ra sii ra Jesús i sicuiñi siti ra.

23 Ta i quisaha sacu ndahvi ra nuu ra Jesús ta catyi ra: Sa cuñi cuu cuii ña luhlu zehi. Coho ta tyizon ndohon sii ña. Ta cua nduvaha ña, ta ma cuu ña.
24 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra. Ta i sindyico tuu xaan ñiyɨvɨ sii ra. Ñihi xaan i catyihi ñu sii ra.
25 Ta tɨcuɨ ñiyɨvɨ cuan ñoho minoo ñaha cuhu. Sa usi uu cuiya sa cuhu ña cuehe sa cuu ña niñi.
26 Sa cuaha xaan tundoho ndyehe ña. Cuaha xaan médico i zacuu tata sii ña. I zanaa ña tandɨhɨ cuii sa iyo sii ña. Zoco ñá nduvaha ña. Xaan ca i nduu cuehe cuan.
27 Ta sa i siñi ña sa cahan ñiyɨvɨ tuhun ra Jesús, i quisi ña ityi sata ra zava mahñu ñiyɨvɨ cuan, ta i tɨin ña yuzahma ra.
28 Vatyi i sica iñi ña: “Vazu zahma ñi ra cua tɨin, ta nduvehi.”
29 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i sicuita niñi ña. Ta i sito ña vatyi sa nduvaha ña sihin tundoho sa i tahan ña.
30 Ta yatyi xaan i sito ra Jesús sa i quita zuhva tundyee iñi sii ra. I nandyehe ra siconduu nu yucu ñiyɨvɨ cuan. Ta i catyi ra: ¿Yoo cuu sa tɨin zahme?
31 Ta i catyi ra i casi ra sihin ra: ¿Atu ña siton vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ cuahan suhun? ¿Ta yozo caa cuu ndaca tuhun yoo sa tɨin zahmon?
32 Ta ra Jesús i nandyehe ra siconduu nu yucu ñiyɨvɨ cuan vatyi cua ndyehe ra yoo sa i tɨin sii ra.
33 Yuhu xaan ñaha cuan ndya cuhva nɨhɨ ñi ca ña vatyi sito ña ñaa sa cuu sa tahan ña. I quisi ña, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ña nuu ra Jesús. Ta i nacatyi ña sihin ra tandɨhɨ cuii.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zihi, i nduvohon vatyi i sino iñun sii. Cuahan vityi, ta ma caca ca iñun vatyi sa nduvohon sihin tundoho i tohon.
35 Ta zuun ñi caa cuhva sa cahan ra Jesús sihin ñaha cuan, ta i quisi cahan ñiyɨvɨ sihin ra cu tyiño vehe ñuhu. Ta catyi ñu: Sa sihi zehun. Ma zayanga con sii ra Maestro ya.
36 Ta i siñi ra Jesús sa cahan ñu. Ta i catyi ra sihin ra cu tyiño: Ma yuhun. Sino iñun.
37 Ta ñá saha ca ra Jesús sa cuhun cuaha xaan ñiyɨvɨ sihin ra. Ra Pedro ñi sihin ra Jacobo ta ra Juan, yañi ra Jacobo, cuahan sihin ra.
38 Ta sa cua saa ra Jesús vehe ra cu tyiño cuan, i siñi ra sa cuvaa xaan ñiyɨvɨ. Sacu ñu. Ta sacu saa ñu.
39 I quɨhvɨ ra sisi vehe, ta i catyi ra: ¿Ñacu cuvaa xaan ndo ta sacu xaan ndo? Ñá sihi ña luhlu ya. Quixi ña.
40 Zoco i sacu ndyaa ñiyɨvɨ sii ra. Tacuan ta i tava ra Jesús sii tandɨhɨ ñu. Ta i quihin ra zutu ña ta zɨhɨ ña luhlu cuan, ta ra i quisi sihin ra ndya nu candyaa ña luhlu cuan.
41 I tɨin ra ndaha ña, ta i cahan ra sihin zahan maa ra: Talita, cumi. Tuhun cuan cuñi si catyi si: Ñaha luhlu, catyi suhun vatyi nduviton. Nacuɨñɨ ndyaa.
42 Zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ña luhlu sa iyo usi uu cuiya cuan. Ta ndaha nacaca ña. Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ.
43 Ñihi xaan i saha ra Jesús tyiño sii ñu sa ma nacatyi ñu nu sihin minoo ñiyɨvɨ. Ta i catyi ra vatyi cuhva ñu sa casi ña luhlu cuan.

6

Sinuhu ra Jesús ñuu ra, ñuu Nazaret

1 I quita ra Jesús ñuu cuan, ta cuahan ra ndya ñuu ra. Ta cuahan ra i casi ra sihin ra.

2 Ta tahan si quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. I sahan ra vehe ñuhu, ta i zacuaha ra sii
cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta iyo xaan i cuñi ñu, ta catyi ñu: ¿Ndyamaa i cutuhva ra
ya tuhun ya? ¿Yozo caa i ñihi ra cuhva sa casi xaan iñi ra? ¿Yozo caa ñihi ra
cuhva zavaha ra sa ndyityi?
3 ¿Atu yɨvɨ ra ya cuu ra cu carpintero, zehe ña María, ta yañi ra Jacobo, ra
José, ra Judas ta ra Simón? Ta cuhva ra iyo ñu ihya sihin yo, ndɨhɨ ca. Tacuan
i catyi ñu. Ta yucuan cuenda ñá tyaa ca ñu yahvi sii ra Jesús.
4 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Tyaa ñiyɨvɨ inga ñuu yahvi sii minoo ra profeta,
zoco ndya ñuu ra, ndya vehe ra, nu ndyaa ñiyɨvɨ sii ra, ña tyaa ñu yahvi sii ra.
Tacuan i catyi ra Jesús.
5 Ta yucuan cuenda ñá zavaha ra Jesús cuaha xaan sa ndyityi tañi i zavaha
ra inga ñuu. I tyizo ra ndaha ra zɨquɨ zuhva ñi ñiyɨvɨ cuhu, ta i zanduvaha ra
sii ñu. Ta tacuan ñi.
6 Ta iyo xaan i cuñi ra vatyi ñá sino iñi ñu sii ra. Ta cuahan ra tandɨhɨ inga
ñuu yucuan. Ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ yucuan.

I tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

7 I cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cuñi ra sa cua tasi ra uu
uu ra. Ta i saha ra cuhva sii ra, cuhva sa tava ra tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ.
8 Ta i catyi ra sihin ra vatyi ñahñi maa cua cuizo ra sa casi ra ityi. Minoo
tuhun ñi tutatu cuñaa ra. Ta ñahñi ca sa cuizo ra nu yono ta nu xita ta nu
xuhun.
9 Ndisa ndahvi ñi cundyaa saha ra. Minoo tuhun ñi camisa quɨhɨ ra, ta ma
cuu sa uu tahan.
10 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu saha ñiyɨvɨ minoo vehe cundyaa ndo,
yucuan ñi ndoo ndo ndya cua cuhun ndo inga ñuu.
11 Tatu saa ndo minoo ñuu ta ña cuñi ñiyɨvɨ sii ndo ta ña tyizoho ñu sa cahan
ndo, quita ndo ñuu cuan. Naquɨzɨ ndo saha ndo vatyi ma cuhun nu ñiyaca
sii ñuu cuan sihin ndo. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi i zavaha ñu sa ña
vaha sihin ndo. Ñihi xaan cua coo tundoho sii ñiyɨvɨ ñuu Sodoma ta ñiyɨvɨ
ñuu Gomorra quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, zoco ñihi xaan ca cua coo
tundoho sii ñiyɨvɨ ña cuñi tɨin cuenda sii ndo. Tacuan i catyi ra Jesús.
12 Ta zɨquɨ cuahan ra, ta i zacoto ra sii ñiyɨvɨ vatyi nazandoo ñu cuatyi ñu.
13 Ta i tava xaan ra tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ. Ta i natyihi ra azetye sii cuaha
xaan ñiyɨvɨ cuhu, ta i zanduvaha ra sii ñu.

Cuhva i sihi ra Juan, ra i zacoo ndutya

14 Ta i sito ra rey Herodes, ra ndyaca ñaha yucuan, cuhva cuan vatyi i cahan
tandɨhɨ ñiyɨvɨ tandɨhɨ sa i zavaha ra Jesús. Ta i sica iñi ra Herodes: Ra Juan, ra
i zacoo ndutya cuan, cuu ra. I nandoto ra, ta yucuan cuenda ndyityi xaan ra.
15 Ta i catyi tucu inga ñiyɨvɨ: Ra Elías cuu ra. Ta inga ñiyɨvɨ i catyi: Minoo ra
profeta cuu ra tañi ra profeta sicoo ta sa naha.
16 Ta sa siñi ra Herodes cuhva cuan, ta i catyi ra: Ra Juan cuu ra, ta i nandoto
ra. Ta yuhvi i tave tyiño sii ra sahndya yuu zucu ra.
17 Vatyi zuun ñi ra Herodes i tava tyiño sii ñiyɨvɨ sa tyihi sii ra Juan vehe
caa. Ta i sihñi ra sii ra sihin cadena sa cuenda ña Herodías. Ta ña Herodías
cuan i cuu ñazɨhɨ ra Felipe yañi ra Herodes. Zoco i quihin ra Herodes sii ña sa
cuu ñazɨhɨ ra.
18 Ta ra Juan i catyi ra sihin ra Herodes: Ña vaha cua cuhun ñazɨhɨ yañun.
Catyi ra.

19 Xaan xaan i nduu ña Herodías sihin ra Juan. Ta cuñi ña sa cahñi ña sii ra. Zoco ñá cuu
20 vatyi yuhu ra Herodes sii ra Juan vatyi sito ra vatyi ñiyɨvɨ vaha cuu ra Juan. Ta ñahñi cuatyi i zacuu ra. Ta yucuan cuenda ñá saha ra sa zavaha ña maña sii ra. Ta vazu ñá cutuñi iñi ra Herodes cuaha xaan sa cahan ra Juan, zoco i tahan iñi ra tyizoho ra sa cahan ra.
21 Ta ña Herodías i ñihi ña minoo cuhva quɨvɨ i nandusi cuiya ra Herodes. I saha ra sa cuxiñi tandɨhɨ ra ndyizo tyiño ra, sihin ra cu nuu sii zandaru, ta sihin tandɨhɨ ra nahnu nu cu si Galilea.
22 Ta i quɨhvɨ ña yoco zehe ña Herodías nu siyucu ra. Ta i sata saha maa tuhun ñi ña. Ta tahan xaan iñi ra Herodes sihin tandɨhɨ ra yucu sihin ra. Ta i catyi ra Herodes sihin ña: Caca moo ñaa sa cuñun, ta cua cuhve sii si suun.
23 Ta i tyiñaha ra Ndyoo ta catyi ra sa ndisa cuii vatyi cua cuhva ra ñaa sa cua caca ña vazu zava cuii ñuu ndyaca ñaha ra.
24 I quita ña, ta i catyi ña sihin zɨhɨ ña: ¿Ñaa sa cua caque? Ta i catyi zɨhɨ ña: Cacon xiñi ra Juan, ra zacoo ndutya.
25 Ta ta sica cuii ñi i ndɨhvɨ ña nu ndyaa ra Herodes, ta i catyi ña: Cuñi vityi vityi ñi xiñi ra Juan, ra i zacoo ndutya sihin minoo nu coho.
26 Ta i nducuihya xaan iñi ra Herodes, zoco sa tyiñaha ra Ndyoo, ta sa siñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta yucuan cuenda ñá cuñi ra catyi ra sa ma cuhva ra sa sica ña.
27 Zuun ñi caa cuhva cuan i tasi ra minoo zandaru cua quihin xiñi ra Juan.
28 Sahan zandaru cuan vehe caa, ta i sahndya ra zucu ra Juan, ta i quihin ra xiñi ra. Ta i quisi ndyaca ra sii si sihin minoo nu coho, ta i saha ra sii si sii ña yoco cuan. Ta i saha maa ña sii si sii zɨhɨ ña.
29 Ta sa i sito ñiyɨvɨ ndyico sii ra Juan vatyi sa i sihi ra, ta i sinaquihin ñu sii coño ñuhu ra. Ta i tyihi ñu sii si si ñuhu.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi ohon mil rayɨɨ

30 Tacuan ta zɨquɨ i titahan tucu ra i casi ra Jesús. Ta i nacatyi ra sihin ra tandɨhɨ sa i zavaha ra ta tandɨhɨ sa i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ.
31 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho yo; cua quitatu yo nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo. Tacuan i catyi ra vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ i quisi. Ta tuu xaan ñu ndyico sii ra. Ta nu sa casi ra xita ta ñá cuyatyi ca ra.
32 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra i casi ra sihin minoo barco ndya minoo nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo.
33 Zoco i ndyehe ñiyɨvɨ sa cuahan ra. Ta i nacoto ñu sii ra Jesús. Tandɨhɨ ñuu i quita ñu. Ta i sino ñu. Ta yatyi ca i saa ñu ta zɨquɨ maa ra.
34 I quita ra Jesús barco cuan, ta i cundahvi xaan iñi ra sii ñu vatyi tañi mvee ticatyi sa yoñi sitoho i cuu ñu. Ta i quisaha zacuaha ra sii ñu cuaha xaan cuhva.
35 Ta cuhva sa cua iñi i quisi ra i casi ra nu ndyaa ra, ta i catyi ra sihin ra: Sahiñi xaan. Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo ihya.
36 Catyun sihin ñiyɨvɨ nacuhun ñu tandɨhɨ ñuu, tandɨhɨ cuadria, cua zata ñu sa casi ñu vatyi ña ndyizo ñu sa casi ñu.
37 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Cuhva maa ndo sa casi ñu. Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Ma cuu zata maa ndi oco mil pan ta cuhva ndi casi ñiyɨvɨ.
38 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Yozo tahan pan ndyizo ñiyɨvɨ? Cua ndyehe xihna ndo. Ta sa sito ra i catyi ra: Ohon tahan pan, ta uu tahan tyiyaca.
39 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús vatyi nacundyaa ñiyɨvɨ ɨɨn ɨɨn ityi ñu nu itya.

40 Ta i sicundyaa ñu ɨɨn ɨɨn ityi ñu. Ziendu ñu a uu xico usi ñu sa minoo
minoo ityi ñu.
41 Tacuan ta i quihin ra Jesús sa ohon tahan pan cuan ta uu tahan tyiyaca
cuan. Ta i nandyehe ndaa ra ityi andɨvɨ, ta i nacuhva ra tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo Zutu ra. Ta i sahnu ndyihi ra pan cuan. Ta i saha ra sii si sii ra i casi ra
vatyi cua zasa ra sii si sii ñiyɨvɨ. Ta tacuan tucu sa uu tahan tyiyaca cuan.
42 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuan i sasi, ta i ndaha xaan iñi ñu.
43 Ta i zacutu ñu usi uu tahan tyica sihin sa nandoo yuhu pan cuan ta
tyiyaca cuan.
44 Ohon mil sa maa rayɨɨ ñi ta zɨɨn ñu zɨhɨ ta sa ndyihi sasi ñu, ndɨhɨ ca.

Cuhva i sica ra Jesús nu ndutya

45 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra vatyi nandɨhvɨ ra barco
vatyi cua yaha ra inga siyo miñi ndya ñuu Betsaida. Ta ra Jesús cua catyi ra
sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuan vatyi cunuhu ñu ndya ñuu ñu.
46 Ta sa natasi ra Jesús sii ñu ndya ñuu ñu, ta i sahan ra minoo yucu vatyi
cua cahan ra sihin ra Ndyoo Zutu ra, ra iyo andɨvɨ.
47 Ta cuhva sa i cuaa i saa barco ñoho ra i casi ra zava mahñu miñi, ta ra
Jesús i nandoo maa tuhun ñi ra.
48 Ta zɨquɨ i ndyehe ra Jesús vatyi yɨɨ xaan i zacaca ra barco vatyi ñihi xaan
quiñi ndaha tatyi sii barco cuan. Ta ñaa ca cuan i tuhva ra Jesús nu yucu ra.
Sica ra nu ndutya. Ta i cuñi ra Jesús yaha ra nu yucu ra.
49 Ta i ndyehe ra vatyi sica ra Jesús nu ndutya, ta sica iñi ra vatyi minoo
añima cuu ra. Ta i sacu saa ra
50 vatyi tandɨhɨ ra i ndyehe sii ra. Ta i yuhu xaan ra. Ta i cahan ra Jesús
sihin ra, ta catyi ra: Zandyee ndo iñi ndo. Yuhvi cui. Ma yuhu ndo.
51 Ta i quɨhvɨ ra Jesús sisi barco, ta i sicuita tatyi. Ta iyo xaan i cuñi ra i casi
ra Jesús
52 vatyi tañaha ca cutuñi vaha iñi ra vatyi cahnu xaan cuu cuhva iyo sii ra
Jesús vazu sa ndyehe ra sa ndyityi i zavaha ra.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ nu cu si Genesaret

53 I yaha zava ra sihin ra i casi ra nu miñi cuan. Ta i saa ra nu cu si
Genesaret. Ta i sihñi ra barco cuan yuhu miñi.
54 I quita ra barco cuan, ta yatyi xaan i nacoto ñiyɨvɨ sii ra Jesús.
55 Ta i sino xaan ñiyɨvɨ nacahnu ityi cuan, ta i quisaha quisi ndyaca ñu sii
ñiyɨvɨ cuhu sihin nu sito ndya nu ndyaa ra Jesús.
56 Ta tandɨhɨ nu cuahan ra vazu ñuu nahnu a ñuu ndyihi a sicuhu, i saqui
ñiyɨvɨ sii ñu cuhu ityi. Ta i cahan ndyoo ñu sihin ra Jesús vatyi natɨɨn ñiyɨvɨ
cuhu sii ra vazu yuzahma ra. Ta tandɨhɨ ñu i tɨɨn sii ra, i nduvaha ñu.

7

Sa zatɨvɨ añima ñiyɨvɨ

1 Ra maestro cuenda ley, ra i quisi ityi ñuu Jerusalén sihin ra fariseo, i tuhva
ra nu nandyaa ra Jesús.
2 Sa i ndyehe ra vatyi ra i casi ra Jesús ña tuhva ra nacatya vaha ndaha ra
sa sasi ra xita tañi iyo costumbre ñiyɨvɨ hebreo. Ta yucuan cuenda i cahan ra
ndya vaha ñi sii ra vatyi ñá zavaha ra costumbre iyo yucuan.
3 Ta ra fariseo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo ña zaña ñu costumbre sa ndoo
vaha xaan ndaha ñu ta casi ñu xita vatyi tacuan i zacuaha ñiyɨvɨ sahnu sii ñu.

4 Ta sa nasaa ñu sa sahan ñu nuyahvi, ma casi ñu tatu ma nandaha vaha
xaan ñu. Ta iyo cuaha xaan ca costumbre sii ñu. Nacatya ña tasa, ta quɨzɨ, ta
caa sa tuhva ñu cutyiño ta cuhva ndya sito ñu.
5 Tacuan ta i ndaca tuhun ra fariseo ta ra maestro cuenda ley ta catyi ra:
¿Ñaa cuenda ña zavaha ñiyɨvɨ ndyico suun costumbre sa i zavaha ñiyɨvɨ sahnu
vatyi ña nacatya vaha ñu ndaha ñu ta casi ñu?
6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Vaha xaan i cahan ra Isaías cuhva iyo maa ndo
vatyi zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ndo, zoco ña ndisa. Ta tacuan i tyaa ra
Isaías ta sa naha. I catyi ra vatyi i catyi maa ra Ndyoo tyehen:
Ihya ñiyɨvɨ zacahnu ñu sii, sihin yuhu ñu.
Zoco ña zacahnu ñu sii, sa ndisa.
7 Zacuaha ñu sii ñiyɨvɨ maa maa costumbre ñiyɨvɨ ñi.
Ta ña zavaha ñu cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa ndisa.
8 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Maa ndo i zandoo ley ra Ndyoo vatyi cua
cundyico ndo costumbre ñiyɨvɨ, tañi sa nacatya xaan ndo quɨzɨ ndo ta tasa
ndo ta inga cuhva sa tacuan.
9 Tyaa siyo xaan ndo sa catyi Tuhun Ndyoo vatyi cuñi ndo zacahnu ndo
costumbre ñiyɨvɨ sahnu.
10 Ihya cuu cuhva i tyaa ra Moisés: “Zacahnu ndo sii zutu ndo ta sii zɨhɨ
ndo.” Ta “Yoo ra cahan sa quiñi sii zɨhɨ ra a sii zutu ra, nacahñi ñiyɨvɨ sii ra.”
11 Zoco maa ndo catyi vatyi cuu catyi minoo ñiyɨvɨ sihin zutu ra a sihin zɨhɨ
ra: “Ma cuu tyindyei suun vatyi tandɨhɨ ndaha tyiñe corbán cuu si.” (Tuhun
corbán cuan cuñi si catyi si vatyi sii ra Ndyoo cuu.)
12 Tatu tacuan cahan minoo ñiyɨvɨ, maa ndo catyi ndo vatyi ma cuu
tyindyee ca ra sii zutu ra a sii zɨhɨ ra.
13 Tacuan cuu cuhva zanduluhlu ndo tuhun cahan ra Ndyoo vatyi cuñi ndo
zanducahnu ndo costumbre ndo. Ta cuaha xaan ca cuhva sa tacuan ndyicuu
ndo.
14 Ta i cana tucu ra Jesús sii ñiyɨvɨ ta catyi ra sihin ñu: Tyizoho tandɨhɨ ndo,
ta tyituñi vaha iñi ndo.
15 Yɨvɨ sa sasi ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sa sihi ñu cuu sa zatɨvɨ añima ñu. Zoco sa quiñi
sica iñi ñu cuu sa zatɨvɨ añima ñu.
16 Tatu siñi ndo, cuɨñɨ ndo.
17 Ta sa zandoo ra Jesús sii ñiyɨvɨ cuan, ta i quɨhvɨ ra minoo vehe. Ta ra i
casi ra, i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa cuñi si catyi si cuhva cuan?
18 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ña siñi tucu maa ndo vatyi yɨvɨ sa sasi
ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sa sihi ñu cuu sa zatɨvɨ añima ñu?
19 Vatyi yɨvɨ añima ñu quɨhvɨ si. Quɨhvɨ si sisi sɨtɨ cahnu ñu ta zɨquɨ quita si.
Tacuan i catyi ra vatyi ñahñi sa ica iyo sa ma cuu casi ñiyɨvɨ. Cuu casi ñiyɨvɨ
ñaa sa cuñi maa ñu. Ta yɨvɨ cuatyi cuu si.
20 Ta i catyi tucu ra: Sa quiñi sica iñi ñiyɨvɨ, yucuan cuu sa zatɨvɨ añima ñu.
Ta yucuan cuu cuhva cua coo cuatyi ñu.
21 Vatyi añima ñiyɨvɨ quita tandɨhɨ sa sica iñi ñu, sa quiñi zavaha ñu, sa nama
minoo rayɨɨ ñazɨhɨ inga ra, a sa coo cuaha xaan ñaha ra, a sa cahñi ra sii inga
ñiyɨvɨ,
22 sa zuhu yo, sa cucuihna iñi yo sa cuenda ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ, tandɨhɨ
sa quiñi zavaha yo, sa zandavi ñaha yo, sa cuxi xaan iyo yo, sa cuihna iñi yo,
sa vatya yo, sa cahnu xaan zaha yo sii yo ta sa ña zavaha yo sa vaha.
23 Tandɨhɨ cuii cuhva quiñi ya, quita si añima ñiyɨvɨ, ta zatɨvɨ si sii ñu.

Cuhva i sino iñi minoo ña inga ñuu sii ra Jesús

24 I quita ra Jesús yucuan, ta cuahan ra ndya ñuu Tiro ta ñuu Sidón. I quɨhvɨ ra minoo vehe vatyi cuñi ra sa ma coto ñiyɨvɨ sa i saa ra. Zoco ñá cuu.
25 Yatyi xaan i sito zɨhɨ minoo ñaha luhlu sa ñoho tatyi cuihna sii. Ta i quisi ña nu ndyaa ra Jesús. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ña saha ra.
26 Ta ñaha cuan i cacu ña ñuu Sirofenicia. Ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ña. Ta i sica ña tumañi iñi sii ra Jesús sa tava ra tatyi cuihna sa ñoho sii zehe ña.
27 Zoco i cahan ra Jesús minoo cuhva sihin ña, ta i catyi ra: Natyindyee xihne sii ñiyɨvɨ ñui vatyi ña vaha quihin mi sa cua casi sa ndyihi ta cuhve casi ina sii si.
28 Ta i catyi maa ña: Ndisa, tata, zoco tañi ina lee cui vatyi cua casi vazu yuxita zanacoyo sa ndyihi. Yucuan cuenda tyindyeun sii, zuhva.
29 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Vaha cohon. Sa cuu cuhun. Sa quita tatyi cuihna sii zehun.
30 Ta sa nasaa ña vehe ña, ta i ndyehe ña sii zehe ña nu sito, ta sa quita tatyi cuihna sii ña.

Zanduvaha ra Jesús sii ra zoho ta ñehe ra

31 I quita ra Jesús ñuu Tiro ta cuahan ra ndya Sidón ta ndya tandɨhɨ ñuu ndyihi nu cu si Decápolis. Ta i saa ra yumiñi Galilea.
32 Ta i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra zoho ta ñehe ra. Ta i sica ñu tumañi iñi sa cua tyizo ra Jesús ndaha ra sii ra.
33 Ta i quihin ra Jesús sii ra, ta i tuhva ra sihin ra ndya zava. I zanandoo noo ra sii ñiyɨvɨ. Ta i tyihi ra Jesús nu ndaha ra nduu siyo zoho ra zoho cuan. Ta zɨquɨ i tyaa ra Jesús zɨɨ ra nu ndaha ra, ta i tɨɨn ra yaa ra ñehe cuan.
34 Ta i nandyehe ndaa ra Jesús ityi zɨquɨ, ta i sinoo ra, ta i catyi ra sihin tuhun maa ra: ¡Efata! Tuhun cuan, cuñi si catyi si: ¡Nanuña!
35 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nuña zoho ra. Ta ndaha nacahan vaha ra.
36 Ta i ndisi tucu ra Jesús nu yucu ñiyɨvɨ. Ta i catyi ra sihin ñu vatyi ma nacatyi ñu nu sihin minoo ñiyɨvɨ. Zoco sa ñihi ca catyi ra Jesús sihin ñu, cuaha ca nacatyi ñu sihin ñiyɨvɨ.
37 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta i catyi ñu: Tandɨhɨ cuii sa vaha zavaha ra Jesús cuhva ndya nacuɨñɨ ra zoho, ta nacahan ra ñehe.

8

Cuhva i saha ra Jesús sa casi cumi mil rayɨɨ

1 Ta quɨvɨ cuan i tuhva cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta ñahñi maa sa casi ñu. Ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra:
2 Cundahvi xaan iñi sii ñiyɨvɨ ya vatyi sa iyo uñi quɨvɨ sa yucu ñu sihin, ta ñahñi maa sa casi ñu.
3 Tatu natasi sii ñu cunuhu ñu vehe ñu ta ma casi ñu, coto cuañaa ñu ityi cuhun ñu vatyi sica xaan i quisi ñu.
4 Ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin ra: ¿Ndya ityi cua quihin yo sa casi ñu ya sicuhu ya? Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo ihya.
5 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Yozo tahan pan ndyizo ndo? Ta i catyi ra: Usa tahan.
6 Tacuan ta i catyi ra Jesús vatyi nacundyaa ñiyɨvɨ cuan nu ñuhu. Ta i quihin ra sa usa tahan pan cuan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i sahnu ndyihi ra pan cuan. Ta i saha ra sii ra i casi ra. Ta ra yucuan saha sii ñiyɨvɨ.
7 Ta ndyizo ñiyɨvɨ cuan zuhva tyiyaca ndyihi. Ta i saha tucu ra Jesús tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda tɨ. Ta i saha ra sii ra i casi ra. Ta i zasa ra sii si sii ñiyɨvɨ cuan.

8 Sasi ñu, ta i ndaha xaan iñi ñu, ta zɨquɨ i zacutu ñu usa tahan tyica sihin sa
nandoo cuan.
9 Ta sa i sasi tañi cumi mil ñiyɨvɨ ta zɨquɨ i natasi ra Jesús sii ñu ndya vehe
ñu.
10 Ta i ndɨhvɨ ra barco sihin ra i casi ra, ta cuahan ra ndya nu cu si
Dalmanuta.

Sica ra fariseo minoo sa ndyityi sii ra Jesús

11 Tacuan ta zɨquɨ i quisi ra fariseo, ta i quisaha natuhun tahan ra sihin ra
Jesús. Cuñi ra ndyehe ra minoo sa ndyityi tañi zavaha ra Ndyoo vatyi cuñi ra
coto ra atu ndisa i tasi ra Ndyoo sii ra Jesús.
12 Ta ra Jesús i sinoo xaan ra. Ta i catyi ra: ¿Ñacu sica xaan ñiyɨvɨ sa ndyehe
ñu sa ndyityi? Catyi vatyi ma zavehi minoo sa ndyityi sa ndyehe ñi maa ñu.
13 Ta i zandoo ra Jesús sii ra fariseo. Ta i nandɨhvɨ tucu ra barco, ta cuahan
ra inga siyo miñi cuan.

Tuhun cahan ra fariseo cuu tañi yusa i siya

14 I naa iñi ra i casi ra Jesús sa casi ra ta sa cuahan ra sihin barco cuan.
Minoo ñi pan ndyizo ra.
15 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehe ndo, zacuenda ndo sii ndo sihin yusa
i siya ra fariseo ta ra Herodes.
16 Ta i natuhun tahan ra i casi ra Jesús, ta i catyi ra: Cahan ra tacuan vatyi
ñahñi pan ndyizo yo. Tacuan i sica iñi ra cuan vatyi ñá cutuñi iñi ra tuhun
i cahan ra Jesús sa cuenda yusa i siya cuan. Ñá cutuñi iñi ra vatyi cahan
ra Jesús minoo cuhva vatyi cua zacuenda ra sii ra sihin cuhva zacuaha ra
fariseo ta ra Herodes.
17 I sito ra Jesús sa natuhun tahan ra, ta i catyi ra: ¿Ñacu sica xaan iñi ndo
sa ña ndyizo ndo pan? ¿Atu ña cutuñi iñi ndo? ¿Atu tañaha ca ñihi ndo cuhva?
18 ¿Atu ña ndyehe ndo sihin sɨtɨ nuu ndo, ta ña siñi ndo sihin zoho ndo? ¿Atu
ña nacohon iñi ndo?
19 Quɨvɨ i sehi sa ohon tahan pan i sasi ohon mil rayɨɨ, ¿ta yozo tahan tyica
si i naquihin ndo? Ta i catyi ra: Usi uu tahan.
20 Ta i catyi ra Jesús: Ta sa i sehi sa usa tahan pan i sasi cumi mil ñiyɨvɨ, ¿yozo
tahan tyica i situ i naquihin ndo? Ta i catyi ra: Usa tahan.
21 Ta i catyi ra Jesús: ¿Ñacu ña cutuñi iñi ndo?

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa ñuu Betsaida

22 I saa ra Jesús ñuu Betsaida. Ta i sindyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra cuaa nu
ndyaa ra. Ta i sica xaan ñu tumañi iñi sa tyizo ra ndaha ra sii ra cuaa cuan.
23 Ta i tɨɨn ra Jesús ndaha ra, ta i sahan ra sihin ra ndya yuñuu. Ta i tyaa ra
Jesús zɨɨ ra nuu ra cuaa cuan, ta i tyizo ra ndaha ra zɨquɨ ra. Ta i ndaca tuhun
ra sii ra tatu sa cuu ndyehe ra zuhva.
24 Ta i ndyehe ra cuaa cuan, ta i catyi ra: Ndyehi ñiyɨvɨ. Tañi caa yutu caa
ñu. Ta sica ñu.
25 Ta i tyizo tucu ra Jesús inga saha ndaha ra nuu ra, ta i nduvaha ra. Sa
nandyehe vaha ra tandɨhɨ.
26 Tacuan ta i natasi ra Jesús sii ra ndya vehe ra, ta i catyi ra: Ma quɨhvun
sisi ñuu. Ta ma nacatyun sihin ñiyɨvɨ.

Nacatyi ra Pedro vatyi ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ

27 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra i casi ra tandɨhɨ ñuu ndyihi nu cu si
Cesarea de Filipo. Ta ityi cuahan ra i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra:
¿Yoo ra cui catyi ñiyɨvɨ?

28 Ta i catyi ra i casi ra: Iyo ñiyɨvɨ catyi vatyi minoo ra i nandoto cuun tañi
ra Juan, ra i zacoo ndutya a minoo ra profeta. Ta catyi inga ñiyɨvɨ vatyi ra
Elías cuun.
29 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: Ta maa ndo, ¿yoo ra cui catyi maa ndo?
Ta i catyi ra Pedro: Yoho cuu ra Cristo, ra i tasi ra Ndyoo vatyi cua zacacun
sii ndi.
30 Ta i catyi ra Jesús sihin ra vatyi ma nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ.

Zacoto ra Jesús cuhva cua cuu ra

31 Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii ra i casi ra vatyi cua ndyehe xaan ra i
quisi ndya gloria tundoho. Ta ra mandoñi, ta ra zutu nahnu, ta ra maestro
cuenda ley cua cuxaan xaan ra sihin ra. Ta cua cahñi ra sii ra. Ta sa cu uñi
quɨvɨ, cua nandoto tucu ra.
32 Ta tandɨhɨ cuhva cuan casi xaan i nacatyi ra Jesús sihin ra. Tacuan ta i
tava ra Pedro sii ra ndya zava, ta ñihi xaan i cahan ra Pedro sihin ra Jesús, ta
catyi ra: Ña vaha cua tahan si suun cuhva sa cohon ña.
33 Ta i nandyehe ra Jesús nu yucu inga ra i casi ra. Ta xaan xaan i cahan
ra sihin ra Pedro, ta catyi ra: Ma cahan con tacuan vatyi cohon tañi cahan
cuihna. Ña sica iñun cuhva sica iñi ra Ndyoo. Sica iñun cuhva sica iñi ñiyɨvɨ.
34 Tacuan ta i cana ra Jesús sii ra i casi ra ta sii inga ñiyɨvɨ. Ta i catyi ra:
Tatu iyo ra cuñi ra cundyico ra sii, nazama ra cuhva iyo ra. Ta ma zacahnu
xaan ra sii ra. Ta nandyehe ra tundoho sa cuenda mi. Ta nazavaha ra cuhva
zavehi.
35 Tatu ña cuñi ñiyɨvɨ sa cuu ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu, ta cua
cuhun ñu andyaya. Ta ma cundito ñu sihin ra Ndyoo. Zoco tatu cua cuu ñiyɨvɨ
sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cundito ñu sihin ra Ndyoo.
36 ¿Ñaa sa ñihi ñiyɨvɨ sa zahacanaa ñu tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta quɨvɨ cua
cuu ñu ndaha cua naa ñi ñu?
37 ¿Ta yozo caa cuu tyiyahvi ñiyɨvɨ ta ñihi tahvi añima ñu?
38 Tatu iyo ra cahan nuu sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo nuu ñiyɨvɨ
iyo cuatyi ya, tacuan tucu cua cucahan nui sii ra. Vatyi yuhvi, ra i quisi ndya
gloria cui, ta cua quisi tuqui sihin ángel. Ta cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi cahnu
xaan cuu Zuti.

9

1 Ndisa cuii sa quehin sihin ndo vatyi iyo ñu yucu ihya ma cuu ñu ndya cua
ndyehe ñu cuhva cundyaca ñaha ra Ndyoo vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo.

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

2 Sa yaha iñu quɨvɨ ta cuahan ra Jesús sihin ra Pedro, ta ra Jacobo ta ra Juan
ndya minoo yucu zucu xaan. Ta yucuan i zama cuhva caa ra Jesús nu yucu
ra sihin ra.
3 Zahma ra xiño xaan i nduu si ta cuisi xaan si tañi nieve. Yoñi numinoo
ñiyɨvɨ cuu zanducuisi zahma tañi i nducuisi zahma ra Jesús.
4 Ta i ndyehe ra i casi ra Jesús sii ra Elías ta ra Moisés. Ra zacuaha Tuhun
Ndyoo ta sa naha cuu nduu tahan ra cuan. I quisi ra ndya gloria. Ta i natuhun
ra sihin ra Jesús yucuan.
5 Ta i catyi ra Pedro sihin ra Jesús: Maestro, vaha xaan yucu yo ihya.
Nazavaha ndi uñi tahan vehe tyiyahva; minoo cuenda moo, ta minoo cuenda
ra Moisés, ta inga si cuenda ra Elías.
6 Yuhu xaan tandɨhɨ uñi tahan ra i casi ra Jesús. Ta yucuan cuenda i cahan
ra Pedro tacuan vatyi ñá sito ra ñaa sa cahan ra.

7 Ta zɨquɨ i quisi minoo vico. Ta ndaha tyazi si sii tandɨhɨ ra. Ta i cahan
minoo sa cahan sisi vico cuan. Ta catyi si: Ra ihya cuu zehi. Cuñi xein sii ra.
Tyaa ndo yahvi sa cahan ra.
8 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nandyehe ra i casi ra Jesús siconduu nu yucu
ra. Ta ñá ndyehe ca ra sii ra Moisés ta nu ra Elías. Maa tuhun ñi ca ra Jesús
nandyaa sihin ra.
9 Ta cuhva sa cua noo ra yucu cuan i catyi ra Jesús sihin ra vatyi ma nacatyi
ra nu sihin minoo ñiyɨvɨ sa ndyehe ra ndya cua saa quɨvɨ cua nandoto tucu
ra i quisi ndya gloria sisi sa i sihi ra.
10 Ta i sicumi xehe ra tuhun cuan, zoco i nducu tuhun tahan xaan ra: ¿Yozo
caa cuu nandoto ñiyɨvɨ tatu sa i sihi ñu?
11 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñacu catyi ra maestro cuenda
ley vatyi xihna ca ra Elías cua quisi ta zɨquɨ ra Cristo?
12 Ta i catyi ra Jesús: Ndisa cuii, xihna ca ra Elías i quisi, ta i zanduvaha ra
tandɨhɨ tyiño vatyi cua quisi ra Cristo. Ta ¿ñaa catyi Tuhun Ndyoo sa cuenda
ra i quisi ndya gloria? Catyi si vatyi cua ndyehe xaan ra tundoho ta ma tyaa
ñiyɨvɨ yahvi sii ra.
13 Yuhvi catyi sihin ndo vatyi ra Elías sa i quisi ra, ta i zavaha ñu tandɨhɨ sa
cuñi maa ñu sihin ra. Tañi catyi Tuhun Ndyoo, ta tacuan i cuu si.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho tatyi cuihna

14 Ta cuee ca i ndisi tucu ra Jesús nu yucu zuhva ca ra i casi ra. Nandyaa
ra cuan zava mahñu. Ta yucu cuaha xaan ñiyɨvɨ siconduu cuii ñu sii ra. Ta
natuhun tahan ra maestro cuenda ley sihin ra.
15 Ta sa i nandyehe ñiyɨvɨ sii ra Jesús, iyo xaan i cuñi ñu. Ta i sino xaan ñu
ta i zatahan ñu sii ra.
16 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús: ¿Ñaa tuhun natuhun xaan ndo?
17 Ta i nacahan minoo ra nandyaa yucuan. Ta i catyi ra: Maestro, vasi
ndyaque minoo zehi. Ñoho tatyi cuihna sii ra. Ta ña saha si cahan ra.
18 Ta ndya vaha cuii ñi cuhva nduxaan si sii ra. Ta zanduva si sii ra nu ñuhu.
Ta saa tɨñɨ yuhu ra. Ta sasi quihñi noho ra. Ta ndaha ndurutu ra. Ta yucuan
cuenda cuehe xaan ra. Ta sa catyi vatyi tava ra i casun sii si. Zoco ñá cuu sii
ra.
19 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ: Ndoho cuu ñiyɨvɨ ña sino iñi. ¿Yozo
tahan ca quɨvɨ cua ndoi sihin ndo ta zɨquɨ cua sino iñi ndo? Sa naha xaan i
cundyee iñi sihin ndo. Ta ndyaca ndo sii ra luhlu ña.
20 I sindyaca ra sii ra, ta i ndyehe tatyi cuihna cuan sii ra Jesús. Ta i nduxaan
si sii ra luhlu cuan. Ta i nduva ra nu ñuhu. Sicotuu ra. Zañihi ra. Ta saa tɨñɨ
yuhu ra.
21 I ndaca tuhun ra Jesús sii zutu ra luhlu cuan: ¿Sa yozo tahan cuiya sa
tahan ra tacuan? Ta i catyi zutu ra: Ndya ta luhlu ra.
22 Ta cuaha xaan saha cañi ñuhu si sii ra nu ñuhu a si ndutya vatyi cuñi si
cahñi si sii ra. Tatu cuu zanduvohon sii ra cundahvi iñun sii ndi, ta tyindyeun
sii ndi.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuu zanduvehi sii ra tatu cuu sino iñun vatyi
cuu sii vatyi zavaha ra Ndyoo ñaa sa sica ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
24 Ta i cana saa zutu ra luhlu cuan ta catyi ra: ¡Sino iñi, ta tyindyeun sii,
cuhva sino ca iñi!
25 I ndyehe ra Jesús vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ cua titahan, ta xaan xaan i
cahan ra Jesús sihin tatyi cuihna cuan, ta catyi ra: Yoho cuihna zañehe sii
ñiyɨvɨ, cuihna zazoho sii ñiyɨvɨ, yuhvi catyi vatyi quiton. Zañon sii ra luhlu
ya. Ta ma ndɨhvɨ con sii ra.

26 I sacu saa tatyi cuihna cuan, ta i zacuñaa si sii ra luhlu cuan, ta i quita si.
Tañi ra sihi nduu ra. Ta i catyi cuaha xaan ñiyɨvɨ vatyi sa sihi ra.
27 Zoco i tɨɨn ra Jesús ndaha ra, ta i cañihi ra sii ra, ta i nduvita ra.
28 Ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra Jesús minoo vehe, ta i ndaca tuhun xehe ra i casi ra
sii ra: ¿Ñacu ñá cuu tava nduhvi tatyi cuihna cuan?
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuu zacuu ndo tatu coo ndyitya ndo ta cahan
ndo sihin ra Ndyoo.

I zacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

30 Ta i quita ra yucuan, ta i yaha ra nu cu si Galilea. Ta ñá cuñi ra Jesús sa
coto numinoo ñiyɨvɨ nu cuahan ra.
31 I zacuaha ra sii ra i casi ra, ta catyi ra sihin ra: Cua xico minoo ra sii ii, ra
i quisi ndya gloria. Ta cua tɨɨn ñiyɨvɨ sii. Ta cua cahñi ñu sii. Ta sa cu uñi quɨvɨ
cua nandoto tuqui.
32 Zoco ñá nacoto ra sa cahan ra Jesús, ta ñá ndaca tuhun ra vatyi cahan
nuu ra.

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?

33 Tacuan ta zɨquɨ i saa ra Jesús ñuu Capernaum. Ta sa ñoho ra minoo vehe,
ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra i casi ra ta catyi ra: ¿Ñaa tuhun natuhun xaan
ndo ityi i quisi yo?
34 Zoco taxi cuii ñi i nduu ra. Ta i cucahan nuu ra vatyi i natuhun tahan ra
ityi i quisi ra yoo ra cuu ra ñiñi ca sii ra.
35 Ta i sicundyaa ra Jesús, ta i cana ra sii tandɨhɨ sa usi uu tahan ra i casi ra,
ta i catyi ra: Tatu iyo minoo ra cuñi ra cuu ra ra ñiñi ca, vaha ca ma zacahnu
ra sii ra. Natyindyee ra sii inga ñiyɨvɨ.
36 Ta zɨquɨ i quihin ra Jesús sii minoo ra luhlu, ta i tyihi ra sii ra mahñu
ñiyɨvɨ, ta i sicunumi ra sii ra, ta catyi ra:
37 Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin minoo ra luhlu sa cuenda mi, tañi sa
zavaha ñu sa vaha sihin mi cuu si. Ta tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin mi,
zavaha ñu sa vaha sihin Zuti.

Tatu ña cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo cuhva cuan

38 Ta zɨquɨ i catyi ra Juan: Maestro, i ndyehe ndi minoo ra tava ra tatyi
cuihna sihin zɨvɨ moo, zoco yɨvɨ ra tahan ndi cuu ra. Ta i catyi maa ndi vatyi
ma zavaha ra sa tacuan.
39 Ta i catyi ra Jesús: Ña vaha sa ñá saha ndo. Vaha tatu cua cutyiño ra zɨvi;
ma cuu tucu cahan ra sa ndya vaha ñi zɨqui.
40 Vatyi tatu ma cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi zɨquɨ yo, tyindyee ñu sii yo.
41 Tatu cuhva ñiyɨvɨ ndutya cohon ndo vatyi i tasi ra Ndyoo sii, ta ra i casi
cuu maa ndo, catyi vatyi cua tyiyahvi Ndyoo sii ñu.
42 Yoo ra cua zañaha sii minoo ra luhlu tañi ra luhlu ya cuhva zavaha ra sa
ña vaha ta ma cundyico ca ra sii, vaha ca tatu sa i sihñi ñiyɨvɨ zucu ra cuan
sihin minoo yuu yozo vee xaan ta zavita ñu sii ra sisi tyañuhu yatyi ca.
43 Tatu cuñun zavohon sa ña vaha sihin ndohon, cahndya ndaxun sii si
vatyi vaha ca cuhun gloria sihin minoo ñi ndohon ta ma cuhun sihin nduu
tahan ndohon andyaya sisi ñuhu sa ma ndahva
44 nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyɨvɨ ta nu cayu ñuhu tandɨhɨ cuii tyiemvu.
45 Tatu cuñun zavohon sa ña vaha sihin sohon, cahndya ndaxi tucun sii
si cuan vatyi vaha ca cuhun gloria sihin ii siyo ñi sohon, ta ma cuhun sihin
nduu tahan sohon andyaya sisi ñuhu sa ma ndahva
46 nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyɨvɨ, ta nu cayu ñuhu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

47 Ta tatu cuñun ndyehun sa ña vaha sihin sɨtɨ nuun, tavon sii si vatyi vaha
ca cua quɨhvun sihin minoo ñi sɨtɨ nuun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta ma
cuhun sihin nduu tahan sɨtɨ nuun andyaya
48 nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyɨvɨ, ta nu cayu ñuhu tandɨhɨ tyiemvu.
49 Zoco ñiyɨvɨ ndyico sii, cua nduvaha añima ñu tañi ñɨɨ vaha vatyi cua tahan
ñu tundoho ihya ñuu ñiyɨvɨ sa cuenda mi. Ta tundoho cuan, tañí ñuhu cuu si
vatyi sito xaan ñu tundoho. (Ta tacuan cua nduvaha añima ñu.)
50 Vaha xaan cuu ñɨɨ, zoco ¿yozo caa cutyiño ñiyɨvɨ sii si tatu ña uhva ca si?
Tañi ñɨɨ vaha cua cuu maa ndo tatu vaha cua zavaha ndo sihin inga ñiyɨvɨ.

10

Cuhva i zacuaha ra Jesús vatyi ña vaha cua zandoo minoo ra ñazɨhɨ ra

1 I quita ra Jesús ñuu Capernaum, ta cuahan ra nu cu si Judea inga siyo
yuu Jordán. Yucuan, cuaha xaan ñiyɨvɨ i titahan nu ndyaa ra, ta inga saha i
zacuaha ra sii ñu tañi cuhva sa tuhva ra.
2 Ta zɨquɨ i quisi ra fariseo nu ndyaa ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús
ta catyi ra: ¿Atu iyo ley sa zandoo minoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra? Tacuan cahan ra
vatyi cuñi ra fariseo tyaa ra cuatyi sata ra Jesús.
3 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ñaa sa i catyi ra Moisés?
4 Ta i catyi ra fariseo: Saha ra Moisés cuhva sa sino minoo tutu, ta zɨquɨ cuu
zandoo ra sii ña sihin ley.
5 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: I saha ra Moisés ley cuan sii ndo vatyi ñihi xaan
iñi ndo.
6 Zoco sa xihna ñi i zavaha ra Ndyoo tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ, ta i zavaha ra
minoo rayɨɨ ta minoo ñaha.
7 Ta yucuan cuenda cua zandoo rayɨɨ sii zutu ra ta sii zɨhɨ ra, ta cua cu-ɨɨn
ra sihin ñazɨhɨ ra.
8 Sa nduu tahan ñu cua nduu ñu tañi minoo ñi. Cuhva sa ndyehe ra Ndyoo
sii ñu, minoo ñi ñiyɨvɨ cuu ñu.
9 Cuu, ña vaha zandoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra. Nu maa ña ta ma zandoo ña sii maa
ra vatyi ra Ndyoo i zandu-ɨɨn ra sii ñu.
10 Ta sisi vehe i ndaca tuhun ra i casi ra Jesús sii ra ñaa tuhun cuu si cuan.
11 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra zandoo sii ñazɨhɨ ra ta quihin ra inga ñaha,
yucuan cuu ra iyo cuatyi vatyi ña ndoo zavaha ra sihin ñazɨhɨ ra.
12 Tacuan tucu ñaha zandoo sii yɨɨ ña ta cuhun ña sihin inga rayɨɨ, iyo cuatyi
ña vatyi ña ndoo zavaha ña.

Cuhva i zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyihi

13 Tacuan ta zɨquɨ i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii sa ndyihi nu ndyaa ra Jesús vatyi
cua tyizo ra ndaha ra sii si ta cahan ra sihin ra Ndyoo. Ta i catyi ra i casi ra
Jesús sihin ñiyɨvɨ cuan vatyi ma quisi ñu.
14 Ta i ndyehe ra Jesús, ta i cuxaan ra ta catyi ra: Ma cahan ndo. Naquisi
ndyaca maa ñu sii sa ndyihi sii, vatyi tatu cuñi ñiyɨvɨ sa cua cundyaca ñaha ra
Ndyoo sii ñu, cua sino iñi ñu sii, tañi sino iñi sa ndyihi ya.
15 Ndisa cuii sa quehin vatyi ñiyɨvɨ ña sino iñi tañi sino iñi sa ndyihi ya, ña
saha ñu sa cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu.
16 Ta i quihin ra sii sa ndyihi, ta i tyizo ra ndaha ra sii minoo minoo si. Ta i
catyi ra: Nacuhva ra Ndyoo sa vaha sii ndo.

Cuhva i cahan minoo ra yoco, cuca sihin ra Jesús

17 Ta sa quita ra Jesús, ta i quisi minoo ra. Sino xaan ra, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra
nuu ra Jesús. Ta i ndaca tuhun ra sii ra: Maestro, vaha xaan ra cuun. ¿Ñaa sa
cua zavehi, ta ñihi tahvi añime gloria?
18 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñacu catyun vatyi vaha xaan ra cui? Minoo
tuhun ñi ra vaha iyo, ra Ndyoo.
19 Sa siton tandɨhɨ ley ra Ndyoo: Ma cuhun minoo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhun
cuu. Ma cahñun ñiyɨvɨ. Ma cohon cuendu sata ñiyɨvɨ. Ma zandavi ñohon sii
ñiyɨvɨ. Tyoon yahvi sii zutun ta sii zɨhun.
20 Ta ra cuan i nacahan ra: Tacuan iyo mi ndya ta luhli. Catyi ra.
21 Ta i cuñi xaan ra Jesús sii ra ta catyi ra: Cumañi minoo ñi ca cuhva suun.
Cuahan ta xicon tandɨhɨ sa iyo suun, ta cuhvon xuhun cuan sii ñiyɨvɨ ndahvi.
Ta ma cumañi si suun nu cua soon gloria. Ta zɨquɨ quisi cundyicon sii.
22 Ta sa siñi ra cuan cuhva cuan ta i nducuihya xaan iñi ra ta cuahan ra
vatyi cuca xaan ra (ta ñá cuñi ra sa zanaa ra xuhun ra).
23 Ta i nandyehe ra Jesús siconduu nu yucu ñiyɨvɨ ndyico sii ra ta catyi ra:
Yɨɨ xaan ta cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
24 Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva cahan ra Jesús. Ta i catyi tucu ra Jesús
sihin ñu: Zehe luhli, yɨɨ xaan cua quɨhvɨ minoo ra iyo xaan ndaha tyiño nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyi sica iñi ra vatyi cua tyindyee ndaha tyiño ra sii
ra ta cua cuu quɨhvɨ ra.
25 Yɨɨ ca quɨhvɨ minoo ra cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo ta zɨquɨ ca minoo
camello yaha tɨ xuu minoo yɨcuɨ tɨcuɨ.
26 Ta sa siñi ñu cuan cuhva cuan ta iyo xaan i cuñi ñu. Ta i natuhun tahan ñu.
Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús: ¿Yoo ñiyɨvɨ cua cacu ta ma cuhun ñu andyaya?
27 Ta i ndyehe ra Jesús sii ñu ta catyi ra: Ma cuu zavaha ñiyɨvɨ cuhva cuan,
zoco Ndyoo cuu zavaha ra vatyi Ndyoo ñahñi sa yɨɨ nuu ra.
28 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro: Tata, nduhvi sa zandoo ndi tandɨhɨ ndaha tyiño
ndi, ta ndyico ndi suun.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa cuii sa quehin sihin ndo vatyi ra zandoo
vehe ra, a yañi ra, a cuhva ra, a zutu ra, a zɨhɨ ra, a ñazɨhɨ ra, a ñuhu ra sa
cuenda mi ta sa cuenda Tuhun Ndyoo
30 cua ñihi ra cuaha xaan ca ihya ñuu ñiyɨvɨ tañi minoo ziendu ca vehe ra,
ta yañi ra, ta cuhva ra, ta zɨhɨ ra, ta zehe ra, ta ñuhu ra vazu cua tahan ra
tundoho. Zoco inga ñuu ñiyɨvɨ cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
31 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ ñiñi vityi, yɨvɨ ñiyɨvɨ ñiñi cua cuu ñu. Ta ñiyɨvɨ ña
ñiñi, cua nduu ñu ñiyɨvɨ ñiñi xaan.

Nacatyi ra Jesús inga saha vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra

32 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra ityi ñuu Jerusalén. Ityi nuu iñi ra Jesús, ta ityi
sata vasi ra i casi ra, ta iyo xaan cuñi ra. Ta ñiyɨvɨ ndɨhɨ sihin ra, yuhu xaan
ñu. Tacuan ta i cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra ndya zava, ta i nacatyi ra
sihin ra tandɨhɨ cuhva sa cua cuu sii ra.
33 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehe ndo vatyi sa cuahan yo ityi ñuu
Jerusalén nu cua xico tuhun ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria. Ta cua tɨin ra
zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley sii ra. Ta cua catyi ra cuan vatyi cua
cuu ra. Ta cua cuhva ra sii ra sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
34 Ta cua vacu ndyaa ñu sii ra. Ta cua cañi xaan ñu sii ra. Ta cua tyicu zɨɨ ñu
sii ra. Ta cua cahñi ñu sii ra. Zoco sa cu uñi quɨvɨ ta cua nandoto tucu ra sisi
sa i sihi ra.

I sica ra Jacobo ta ra Juan minoo tumañi iñi sii ra Jesús

35 Ta zɨquɨ i tuhva ra Jacobo ta ra Juan nu ndyaa ra Jesús. Zehe ra Zebedeo
cuu sii nduu tahan ra. Ta i catyi ra: Maestro, cuñi ndi zavohon minoo tumañi
iñi sa sica ndi suun.
36 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñi ndo zavehi?
37 Ta i catyi ra: Cuhvon vatyi quɨvɨ cua cundyaca ñohon ta cua cundyaa maa
ndi suhun. Minoo ndi siyo cuohon ta minoo ndi siyo zatyun.
38 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña sito ndo ñaa sa sica ndo. ¿Atu cundyee
ndoho ndyehe ndo tundoho tañi tundoho cua ndyehe mi?
39 Ta i catyi ra: Cundyee iñi ndi. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa cuii cua
ndyehi tundoho, ta cua ndyehe ndo tundoho sa cuenda mi.
40 Zoco sa cundyaa ndo siyo cuehi ta siyo zatyi, ña tahan si sa yuhvi cuhva.
Maa ra Ndyoo cua catyi yoo ra cua ñihi ndatu cuan.
41 Ta sa siñi inga sa usi tahan ra i casi ra Jesús, ta i cuxaan ra sihin ra Jacobo
ta ra Juan.
42 Ta i cana ra Jesús sii ra ta catyi ra: Sa sito maa ndo cuhva ndyaca ñaha
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Iyo ra cu nuu, ta zacoto ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ndyaca ñaha
ra sii ñu.
43 Zoco ña tacuan cuu si sa cuenda ndoho. Zama si cuhva. Tatu cuñi minoo
ra cuu ra ra cahnu, natyindyee ra sii ra tahan ra.
44 Ta yoo ra cuñi sa cuu ra minoo ra cahnu ityi nuu ra Ndyoo, nanduu ra
muzu sii tandɨhɨ ndo.
45 Vatyi cuhva ndya ra i quisi ndya gloria, ta ña vasi ra sa vatyi tyindyee
ñiyɨvɨ sii ra. Vasi ra sa tyindyee ra sii ñiyɨvɨ. Tacuan iyo ra. Ta yucuan cuenda
cua cuu ra sa cuenda ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ cuu quɨhvɨ ñu gloria.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa, ra nañi Bartimeo

46 I saa ra Jesús ñuu Jericó, ta cuhva sa cua quita tucu ra ñuu cuan sihin
ra i casi ra ta i sindyico cuaha xaan ñiyɨvɨ sii ra. Ta minoo ra cuaa, ra nañi
Bartimeo, zehe ra Timeo, ndyaa ra ityi vatyi caya ra.
47 Ta sa sito ra vatyi ra Jesús, ra ñuu Nazaret, cua yaha ityi cuan ta i cana
saa ra ta catyi ra: ¡Jesús, yoho cuu ñiyɨvɨ sii ra rey David, cundahvi iñun sii!
48 Cuaha xaan ñiyɨvɨ catyi sihin ra nacutaxi ra, zoco ñihi ca nduu ra cana
saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho ñiyɨvɨ ra David, cundahvi iñun sii!
49 Tacuan ta i sicuɨñɨ ra Jesús ta i catyi ra: Cana ndo sii ra. Ta i cana ñu sii
ra cuaa ta catyi ñu: Zanduzɨɨ iñun, ta nduviton vatyi cana ra Jesús suun.
50 Ta ta sica cuii ñi i nduvita ra, ta i zandoo ihno ra zahma ndisi ra. Ta i
tuhva ra sii ra Jesús.
51 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ñaa sa cuñun zavehi suhun? Ta i catyi
ra cuaa cuan: Maestro, cuñi zanduvohon nui.
52 I catyi ra Jesús sihin ra: Sa cuu cuhun. Sa nduvohon vatyi i sino iñun. Ta
zuun ñi caa cuhva cuan ndaha nandyehe ñi ra cuaa cuan. Ta cuahan ra sihin
ra Jesús.

11

Cuhva i quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén

1 Ta sa saa ra yatyi ñi ñuu Jerusalén nu ndyaa ñuu Betfagé ta ñuu Betania
yatyi ñi yucu sa nañi Olivos, ta i tasi ra Jesús sii uu tahan ra i casi ra.
2 Ta i catyi ra: Cuahan ndo ñuu ndyaa yatyi ñi ya sa ndoo ñi. Tatu saa ndo
cua ndyehe ndo minoo burro, nuhñi tɨ, quɨtɨ ta yoñi ca maa cozo. Ndasi ndo
sii tɨ, ta quisi ndo sihin tɨ.

3 Tatu iyo ñiyɨvɨ ndaca tuhun sii ndo ñaa sa ndyicuu ndo ta catyi ndo: “Cuñi
ra cu nuu sii yo sii tɨ, ta tañi ca cua quisi nuhu tɨ.”
4 Ta cuahan ra, ta i nañihi ra burro cuan. Nuhñi tɨ ityi, yatyi ñi yuvehe. Ta
i ndasi ra sii tɨ.
5 Ta i catyi ra yucu yucuan sihin ra: ¿Ñaa sa ndyicuu ndo? ¿Ñacu ndasi ndo
burro ña?
6 Tacuan ta i nacatyi ra cuhva sa catyi ra Jesús sihin ra. Ta i saha ñiyɨvɨ sa
cuhun ra sihin burro cuan.
7 I sindyaca ra sii tɨ nu ndyaa ra Jesús, ta i tyizo ra zahma ra sata tɨ, ta zɨquɨ
i sicozo ra Jesús sii tɨ.
8 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i saqui ñu zahma ñu ityi. Ta inga ca ñiyɨvɨ i sahndya
ñu ndaha numa, ta i saqui ñu ityi.
9 Ta ñu cuahan ityi nuu ra, ta ñu vasi ityi sata ra i cana saa ñu ta catyi ñu:
¡Aleluya! ¡Nazacahnu yo sii ra Ndyoo vatyi vaha xaan cuu ra vasi sa cuenda ra
Ndyoo!
10 ¡Vaha xaan cua cundyaca ñaha maa ra cuhva i sindyaca ñaha ra rey David,
ra i cuu ñiyɨvɨ sii yo! ¡Aleluya! ¡Nazacahnu yo sii ra iyo ityi zɨquɨ! Catyi ñu.
11 Tacuan i quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta i quɨhvɨ ra vehe ñuhu. Ta i
ndyehe ra tandɨhɨ sa iyo yucuan, ta zɨquɨ cuahan ra ñuu Betania sihin sa usi
uu tahan ra i casi ra vatyi sa cua iñi xaan.

Ña zɨɨ maa i cuñi ra Jesús sihin minoo yutu ñahñi yucu vixi iñi nuu

12 Ta inga quɨvɨ i quita ra ñuu Betania. Ta i sizoco xaan ra Jesús.
13 Tacuan ta i ndyehe ra minoo yutu sa nañi higuera sihin ndaha tu. Ta
sahan ra i sindyehe ra tatu iñi sɨtɨ tu, zoco ñá ñihi maa ra ndaha ñi. Maa maa
ndaha ñi tu iñi vatyi yɨvɨ tyiemvu iyo sɨtɨ tu cuu si.
14 Ta i catyi ra Jesús sihin yutu cuan: Ma coo ca sɨtun vatyi ma casi ca ñiyɨvɨ
sii si ndaha cuii ñi. Ta i siñi ra i casi ra sa cahan ra.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

15 I saa tucu ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta sa i quɨhvɨ ra vehe ñuhu ta i quisaha
tava ndyizo ra sii ñiyɨvɨ xico ta ñiyɨvɨ zata. Ta i zanduva ihno ra mesa
nu nazama ñiyɨvɨ xuhun sii inga ñiyɨvɨ, ta tacuan tucu tyayu nu xico ñiyɨvɨ
paloma.
16 Ñá saha ca ra sa cuizo ñiyɨvɨ ndaha tyiño sisi vehe ñuhu.
17 Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii ñu ta catyi ra: Catyi Tuhun Ndyoo: “Vehe
mi cunañi si vehe nu cahan ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo. Ta sa cuenda tandɨhɨ cuii
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cuu si.” Zoco maa ndo zacuu ndo vehe ra zuhu sii si.
18 I siñi ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley sa cahan ra. Ta i quisaha
nducu ra cuhva cahñi ra sii ra. I yuhu xaan ra sii ra Jesús vatyi iyo xaan i cuñi
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sihin tandɨhɨ cuhva i zacuaha ra.
19 Zoco sa tyahan cuan, i quita ra Jesús ñuu cuan ta cuahan ra.

Ndaha na-ityi yutu higuera

20 Ta inga quɨvɨ i yaha ra ñaha ñi, ta i ndyehe ra vatyi sa na-ityi yutu i cahan
ra Jesús sihin ndya cuhva ndya yoho tu.
21 Ta i nacohon iñi ra Pedro, ta catyi ra sihin ra Jesús: Ndyehe Maestro, sa i
na-ityi yutu i cohon sihin.
22 Ta i catyi ra Jesús: Sino iñi ndo sii ra Ndyoo.
23 Quehin sa ndisa sihin ndo vatyi yoo ra cua catyi sihin yucu ya: “Cuɨñɨ
siyon ihya, ta cua ndɨhvun sisi tyañuhu.” Tatu sino iñi ra tacuan, tacuan cua
cuu si sa ndisa cuii.

24 Tyehen catyi vii sihin ndo: Sino iñi ndo sa cua ñihi ndo tandɨhɨ sa cua
caca ndo sii ra Ndyoo. Ta cua cuhva ra tandɨhɨ si sii ndo.
25 Tatu sica tahvi ndo sii ra Ndyoo ta iyo cuatyi ndo sihin inga ñiyɨvɨ, zanaa
ndo iñi ndo cuatyi i zacuu ñu sihin ndo. Ta tacuan tucu ra Ndyoo Zutu yo, ra
iyo andɨvɨ, cua zandasi ra cuatyi maa ndo.
26 Zoco tatu ma zanaa ndo iñi ndo cuatyi i zavaha ñiyɨvɨ sihin ndo, tacuan
tucu ra Ndyoo Zutu yo, ra iyo ityi zɨquɨ, vatyi ma zandasi ra cuatyi maa ndo.

Iyo xaan cuhva sii ra Jesús

27 Inga saha i quisi tucu ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta sa quɨhvɨ ra vehe ñuhu ta
i quisi ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley sihin ra mandoñi nu ndyaa
ra Jesús.
28 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Yoo ra i tasi suun vatyi cua
tava ndyizon sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu ya? ¿Yoo sa saha tuhun suun vatyi cuu
zavohon tandɨhɨ cuii cuhva ya?
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cua ndaca tuhin minoo cuhva sii ndo. Tatu
cuu nacatyi ndo, tacuan ta cua nacatyi sihin ndo yoo sa saha cuhva sii mi.
30 Ta i catyi ra: ¿Yoo ra i tasi sii ra Juan sa zacoo ndutya ra? ¿Atu i tasi ra
Ndyoo sii ra a ñiyɨvɨ? Nacatyi ndo.
31 I quisaha natuhun tahan xehe ra, ta i catyi ra sihin tahan ra: Tatu catyi
yo vatyi Ndyoo i tasi sii ra, ta zɨquɨ cua catyi ra Jesús: “¿Ñacu ñá sino iñi ndo?”
32 ¿A catyi yo vatyi ñiyɨvɨ i tasi sii ra? Catyi ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ vatyi
sa sito ra vatyi tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sino iñi ñu vatyi i cahan ra Juan sa cuenda
ra Ndyoo.
33 Ta yucuan cuenda i catyi ra sihin ra Jesús: Ña sito ndi. Ta i catyi ra Jesús:
Tacuan tucu ii, ma nacatyi yoo ra i saha cuhva ya sii.

12

Tañi ra ña cuñi zatyiño vaha, tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

1 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha cahan ra Jesús sihin minoo cuhva ta catyi ra:
Sicoo minoo ra i tasi minoo sacu yoho uva. Ta i zavaha ra nu i tava ra ndutya
uva ta minoo vehe tyiyahva vatyi cua zacuenda ra sacu ra, ta i saha noo ra
sacu ra sii inga ityi ra zatyiño. Ta cuahan ra inga ñuu.
2 Ta i saa quɨvɨ i sicoo uva cuan. Ta i tasi sitoho si minoo muzu ra vatyi cua
caca ra zuhva, cuhva sa tahan si sii patrón ra.
3 Ta i tɨɨn ra sii muzu ra cuan, ta i cañi xaan ra sii ra. Ta i natasi ra sii ra. Ta
ñá saha ra nu zuhva uva cuan.
4 Ta i tasi tucu sitoho si sii inga muzu ra. Ta i cañi xaan ra sii ra sihin yuu.
I tahvi ra xiñi ra. Ta quiñi xaan i zavaha ra sihin ra.
5 Ta zɨquɨ i tasi tucu sitoho si sii inga tucu ra. Ta i sahñi ra sii ra. Ta i tasi
sitoho si cuaha ca muzu minoo minoo ra. Zuhva ra i cañi ra, ta zuhva ra i
sahñi ra.
6 Ta iyo minoo tuhun ñi zehe sitoho si, ta cuñi xaan ra sii ra. Ta nu ndɨhɨ
tuhun i tasi ra sii ra vatyi sica iñi ra: “Cua tyaa ra yahvi sii zehi.”
7 Ta i catyi ra zatyiño cuan sihin tahan ra: “Ihya cuu ra cua nañihi ndaha
tyiño quɨvɨ cua cuu zutu ra. Nacahñi yo sii ra vatyi ndoo maa yo sihin sacu
ya.”
8 I tɨɨn ra sii ra. Ta i sahñi ra. Ta i tava ra coño ñuhu ra sata sacu.
9 Ta i ndaca tuhun ra Jesús ta catyi ra: ¿Yozo caa cua zavaha sitoho ñuhu
cuan vityi? Cua cuhun ra, ta cua cahñi ra sii ra zatyiño cuan. Ta cua cuhva
noo ra ñuhu cuan sii inga ñiyɨvɨ.

10 ¿Atu tañaha ca cahvi ndo Tuhun Ndyoo? nu catyi si:
I zavita ihno ñiyɨvɨ zandaa vehe sii yuu sa cuñi si cuenda sɨquɨ vehe.
Ta vityi, yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ sa cuenda vehe cuan vatyi
tacuan catyi ra Ndyoo.
11 Ta vaha xaan cuñi yo sihin cuhva ya.
12 Ta i nducu ra ndyizo tyiño cuhva tɨɨn ra sii ra Jesús vatyi i siñi ra cuhva
cahan ra Jesús, cuhva iyo maa ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ. Ta yucuan cuenda
i zandoo ra sii ra ta cuahan ra.

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

13 I tasi ñiyɨvɨ sii zuhva ra fariseo ta ra ñoho cuenda ra Herodes vatyi cua
zandavi ñaha ra sii ra Jesús, ta cua nducu ra cuhva sihin ñaa minoo cuhva cua
cahan ra Jesús ta zɨquɨ cua cuu tyaa ra cuatyi sata ra.
14 I quisi ra cuan ta i catyi ra: Maestro, sito ndi vatyi cohon sa ndisa, ta inuu
ndita ñi tyoon yahvi sa cahan inga ñiyɨvɨ a cuca ñu a ndahvi ñu. Ndisa cuii
zañohon ityi ra Ndyoo. ¿Atu vaha cua tyiyahvi yo xuhun sa sica ra gobierno
César, a ña vaha? ¿Atu cua tyiyahvi ndi a ma tyiyahvi ndi?
15 Ta i sito ra Jesús vatyi ña vaha añima ra cuan, ta i catyi ra sihin ra: ¿Ñacu
saqui xaan ndo xayu sehi? Quisi ndyaca ndo minoo xuhun vatyi ndyehi.
16 Ta i sindyaca ra sii si. Ta sa ndyehe ra Jesús, ta i catyi ra: ¿Yoo sii nuu
ndyaa ya? ¿Ta yoo sii zɨvɨ ndyaa ya? Ta i catyi ra: Sii ra gobierno César.
17 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva ndo sii ra gobierno César sa cuu
sii ra. Ta cuhva ndo sii ra Ndyoo sa cuu sii ra Ndyoo. Ta iyo xaan i cuñi ra
sihin cuhva i cahan ra Jesús.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyɨvɨ

18 I sahan tucu minoo ityi ra saduceo nu ndyaa ra Jesús. I sica iñi tandɨhɨ ra
saduceo vatyi ma nandoto tucu ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda i ndaca tuhun ra sii
ra Jesús ta catyi ra:
19 Maestro, i tyaa ra Moisés minoo ley vatyi tatu sihi minoo rayɨɨ ta ndoo
ndahvi ñazɨhɨ ra, ta yoñi zehe ra, natindaha yañi ra sihin ñaha cuan. Ta cua
coo zehe ra sihin ña sa cuenda yañi ra, ra i sihi cuan.
20 Sicoo usa tahan rayɨɨ sihin yañi ra. I tindaha ra nuu, ta i sihi ra, ta yoñi
zehe ra i sicoo.
21 Ta zɨquɨ i tindaha ra cu uu sihin ñandahvi cuan. Sihi tucu ra cuan. Ta yoñi
zehe ra i sicoo. Ta tacuan tucu ra cu uñi.
22 Ta tacuan i tindaha tandɨhɨ sa usa tahan ra sihin ñaha cuan. Ta i sihi ra.
Ta numinoo ra yoñi zehe ra i sicoo. Ta nu ndɨhɨ tuhun, i sihi tucu maa ñaha
cuan.
23 ¿Yoo ra cua cuu yɨɨ ña quɨvɨ cua nandoto tucu ñiyɨvɨ vatyi ñazɨhɨ tandɨhɨ sa
usa tahan ra i cuu sii ña? Tacuan i catyi ra sihin ra Jesús.
24 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña sito ndo ñaa sa cahan ndo vatyi ña sito ndo
Tuhun ra Ndyoo. Ta ña sito ndo yozo caa iyo cuhva sii ra.
25 Quɨvɨ cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi, ma tindaha ca ñu. Ta ma cuhva ca ñu sii
zehe ñu sa tindaha ñu. Tañi ángel sa iyo andɨvɨ tacuan cua nduu ñu.
26 Ta tatu cuñi ndo coto ndo tatu cua nandoto tucu ñiyɨvɨ, cuñi si sa nacohon
iñi ndo sa i tyaa ra Moisés nu i saha ra cuenda yozo caa i cayu minoo taca
iñu. Ta i cahan ra Ndyoo sihin ra sisi tu ta catyi ra: “Yuhvi cui Ndyoo sii ra
Abraham ta sii ra Isaac, ta sii ra Jacob.”
27 Tacuan i cahan ra Ndyoo vazu sa sihi tandɨhɨ ra cuan ta sa naha vatyi sito
ra Ndyoo vatyi ndito ra cuan ta cua nandoto tucu ra. Yɨvɨ Ndyoo sii ra ndaha
sihi cuii cuu Ndyoo Zutu yo. Ndyoo sii ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ tyiemvu cuu

maa ra. Ta zama xaan yuhu ndo vatyi sica iñi ndo vatyi ma nandoto tucu ñiyɨvɨ.

Minoo ley ra Ndyoo sa ñiñi ca

28 I saa tucu minoo ra maestro cuenda ley, ta i siñi ra sa ndaca tuhun xaan
ñiyɨvɨ sii ra Jesús, ta i sito ra vatyi vaha xaan i nacahan ra Jesús sihin ñu, ta
yucuan cuenda i ndaca tuhun ra sii ra ta catyi ra: ¿Ndya cuu ley ra Ndyoo sa
ñiñi ca?
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ley sa ñiñi ca sii ra Ndyoo catyi si: “Ndoho
ñiyɨvɨ hebreo, cuíñɨ ndo. Ndyoo, ra ndyaca ñaha sii ndo, minoo tuhun ñi ra
iyo.
30 Ñihi xaan cuñi ndo sii ra Ndyoo Zutu ndo sihin añima ndo. Ɨin ñi sii ra
caca iñi ndo; ɨin ñi sihin ra cahan ndo; ɨin ñi tyiño ra zatyiño ndo. Ta tacuan
cua coto ra vatyi cuñi xaan ndo sii ra.”
31 Ta catyi ley ra Ndyoo sa cu uu: “Cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ tañi
cuñi ndo sii maa ndo.” Ñahñi ca inga ca ley ñiñi ca ta zɨquɨ nduu tahan ley ya.
32 Ta i catyi ra cu maestro cuenda ley cuan sihin ra Jesús: Vaha xaan cohon,
Maestro. Ndisa cuun sa cohon vatyi minoo tuhun ñi ra Ndyoo iyo. Ta yoñi
inga ca Ndyoo iyo.
33 Ta tatu cuñi ñiyɨvɨ sii ra sihin añima ñu, ta zatyiño ñu tyiño ra ta tandɨhɨ
cuhva cuan ta tatu cuñi ñu sii inga ñiyɨvɨ tañi cuñi ñu sii maa ñu, vaha xaan
ca cuu si tacuan. Vaha ca tacuan ta zɨquɨ cuhva zavaha ndi, cuhva sa sahmi
ndi mvee ticatyi a ñaa sa saha ndi sa zacahnu ndi sii ra Ndyoo.
34 I sito ra Jesús vatyi vaha xaan i nacahan ra maestro cuenda ley, ta i catyi
ra Jesús sihin ra: Zuhva ñi ca cumañi suun, ta cua cuu quɨhvun nu ndyaca
ñaha ra Ndyoo. Catyi ra. Ta i yuhu xaan ñiyɨvɨ sa ndaca tuhun ca ñu sii ra
Jesús.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Cristo?

35 I zacuaha ra Jesús sisi vehe ñuhu ta catyi ra: Catyi ra maestro cuenda ley
vatyi ra Cristo cuu ñiyɨvɨ sii ra rey David, ta ndisa cuu si cuhva cahan ra cuan.
36 Zoco zuun ñi maa ra rey David i cahan ta sa naha i zacuu Tatyi Ii. Ta i
tyaa ra cuhva cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo. Tyehen i tyaa ra David:
Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca ñaha sii mi, ta catyi ra:
“Cundyoon siyo cuehi ndya cuhva ndya cua saa quɨvɨ cua
cuhve cuhva cua zahacanoon sii ñiyɨvɨ xaan iñi suun.”
37 ¿Ta yozo caa cuu cuu ra Cristo ñiyɨvɨ ra David tatu zuun ñi maa ra David
catyi vatyi ndyaca ñaha ra Cristo sii ra? Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨɨ xaan i
cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi ñu tuhun i cahan ra.

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra maestro cuenda ley

38 I zacuaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ ta catyi ra: Zacuenda vaha ndo sii ndo. Ta
ma zacuu ndo cuhva zacuu ra maestro cuenda ley. Tahan xaan iñi ra quɨhɨ
ra zahma nañi vatyi cua nacoto ñiyɨvɨ sii ra vatyi ra ñiñi cuu ra. Ta cuhun ra
nuyahvi vatyi cuñi xaan ra sa tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ra.
39 Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra nu ndyaa ñiyɨvɨ ñiñi sisi vehe ñuhu. Ta cuñi
xaan ra sa cundyaa ra tyayu vaha nu sasi ñiyɨvɨ zacahnu vico.
40 Cuaha ca cua cutuñi ra maestro cuenda ley ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ vatyi zuhu
ra ndaha tyiño ñu ndahvi. Ta zandavi ñaha ra sii ñiyɨvɨ vatyi naha xaan sica
tahvi ra sii Ndyoo vatyi cuñi ra sa cua ndyehe ñiyɨvɨ, ta cua caca iñi ñu vatyi
sito xaan ra sii Ndyoo.

Cuhva i saha minoo ñandahvi xuhun

41 Minoo saha ndyaa ra Jesús sisi vehe ñuhu hebreo yatyi ñi nu ndyaa satu
nu quɨhvɨ xuhun. Ta i ndyehe ra vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ tyihi xuhun. Ta ra
cuca, cuaha xaan i tyihi ra.
42 Tacuan ta i saa minoo ñaha ndahvi. Ta i tyihi ña uu tahan xuhun ndyihi
sa cuu ohon zendavu sisi satu cuan vatyi cuñi xaan ña sii ra Ndyoo, ra iyo
andɨvɨ.
43 Ta zɨquɨ i cana ra Jesús sii ra i casi ra ta catyi ra: Ndisa cuii sa quehin. I
tyihi ñandahvi cuan cuaha ca xuhun ta zɨquɨ tandɨhɨ ca ra.
44 Saha maa ra sa ndoo ñi ca sii ra, zoco ñandahvi cuan, ndɨhɨ i saha ñi ca ña
xuhun cuita casi ña.

13

Cuhva i catyi ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

1 Ta i quita ra Jesús vehe ñuhu cuan ta i catyi minoo ra i casi ra sihin ra:
¡Ndyehe, Maestro, tyaqui xaan i sino vehe ñuhu ya! ¡Vaha xaan yuu i sino si!
2 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehun vehe nahnu ya vatyi cua tani si, ta
tandɨhɨ si cua quɨtɨ cuatyi.

Zeña sa cua naa ñuu ñiyɨvɨ

3 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra yucu sa nañi Olivos, yucu sa ndyehe ñiyɨvɨ sa
ndyaa ñu yuvehe ñuhu. Ta sa ndyaa ra Jesús yucuan, i ndaca tuhun xehe ra
Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan ta ra Andrés sii ra ta catyi ra:
4 Cuhvon cuenda sii ndi. ¿Ñaa quɨvɨ cua cuu sa catyun? ¿Ñaa zeña cua
ndyehe ndi, ta zɨquɨ cua coto ndi vatyi cua tahan si?
5 Ta i catyi ra Jesús: Zacuenda ndo sii ndo coto zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo.
6 Vatyi cuaha xaan ra cua quisi ta cua catyi ra: “Yuhvi cui Cristo.” Ta tacuan
cua zandavi ñaha ra cuaha xaan ñiyɨvɨ.
7 Ta cua cuɨñɨ ndo tuhun vatyi cua coo cuatyi ta cahñi tahan xaan ñiyɨvɨ,
zoco ma yuhu ndo. Xihna ca cua cuu tandɨhɨ cuhva cuan, cumañi ca sa saa
quɨvɨ naa ñiyɨvɨ.
8 Cua cahñi tahan minoo ñuu sihin inga ñuu, ta cua coo cuatyi ñuu nahnu
sihin inga ñuu nahnu. Cua coo cuaha xaan sa taan, ta cua coo tama, ta cua
yuhu xaan ñiyɨvɨ. Ta tacuan ñi cua quisaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho.
9 Zacuenda ndo sii ndo vatyi cua tɨɨn ñiyɨvɨ sii ndo, ta cua cuhun ndo nu
yucu ra cu tyiño nahnu. Ta cua cañi ñiyɨvɨ sii ndo sisi vehe ñuhu. Ta sa cuenda
mi cua tasi ra sii ndo nu ndyaa ra gobernador ta ra rey. Ta cua ñihi ndo cuhva
cahan ndo tuhun mi nuu ra.
10 Ta ma naa ñuu ñiyɨvɨ ndya cua cuɨñɨ ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ Tuhun
Ndyoo.
11 Tatu cundyaca ñiyɨvɨ sii ndo nu ndyaa ra cu tyiño nahnu, ma caca iñi
ndo sa cua cahan ndo. Ta ma caca xaan iñi ndo. Cahan ndo ña sa cahan ra
Ndyoo sihin ndo cuhva cuan vatyi yɨvɨ maa ndo cua cahan. Tatyi Ii ra Ndyoo
cua cahan.
12 Cua xico tuhun ñiyɨvɨ sii tahan ñu, ta zɨquɨ cua cahñi ñiyɨvɨ sii ñu cuan. Ta
cua xico tuhun zutu ñiyɨvɨ sii zehe ra. Cua cahñi tahan ñiyɨvɨ sihin zutu ñu ta
sihin zɨhɨ ñu. Ta cua cuhva ñu sii ñu sii inga ñiyɨvɨ vatyi cahñi ñu sii ñu.
13 Cua cuxaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sihin maa ndo sa cuenda mi, ta yoo ra ma cuɨñɨ
siyo sii ndya nu cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ, cua cacu ra.
14 Tatu ndyehe ndo minoo sa zatɨvɨ xaan ta quiñi xaan zacuu si, ta nandyaa
si cuan nu ii, cuhva i catyi ra profeta Daniel, cutuñi iñi ndo ndoho ra cahvi

ihya, tatu ndyehe ndo sii si cuan, nacono ñiyɨvɨ ñoho Judea, ta naquɨhvɨ xehe ñu ndya yucu.
15 Tatu iyo ra yozo xiñi vehe ra quɨvɨ cuan, ma cuatu ra numaa iyo ndaha tyiño cuñi ra tava ra sisi vehe ra.
16 Ta ra ñoho itu ra, ma cunuhu ra ndya vehe ra sa cua naquihin ra zahma ra.
17 Ta ndahvi ñu zɨhɨ sa ñoho zehe quɨvɨ cuan a tatu iyo zehe ñu sa tyaxi quɨvɨ cuan vatyi cahnu xaan tundoho cua ndyehe ñu.
18 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi ma tahan si cono ndo vico zavi a minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ
19 vatyi cua coo cuaha xaan tundoho quɨvɨ cuan, cuhva ta ndyehe ca ñiyɨvɨ ndya i zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ. Ta ma coo inga ca tundoho sa tacuan ndaha cuii ñi.
20 Tatu ma zanduzuhva ra Ndyoo quɨvɨ tundoho cuan, yoñi ñiyɨvɨ cua cacu. Zoco cua zanduzuhva ca ra sii si sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra.
21 Tatu catyi minoo ra sihin ndo: “Ihya ndyaa ra Cristo a yucuan ndyaa ra”, catyi ra; ma sino iñi ndo.
22 Vatyi cua nduvita cuaha xaan ra zandavi ñaha, ta cua catyi ra vatyi Cristo cuu ra, ta cua catyi ra vatyi cahan ra tuhun saha ra Ndyoo sii ra. Ta cua zavaha ra zeña nahnu ta sa ndyityi ndya cuhva ndya sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo cua zandavi ñaha ra tatu sa vatyi cuu cuhva cuan, zoco ma cuu.
23 Ndyehe ndo, sa nacatyi tandɨhɨ sihin ndo cuee ca sa tahan si.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

24 Ta i catyi tucu ra Jesús: Tatu sa yaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho cuan ta zɨquɨ ña naha ca ta cua nduñaa ñicandyi, ta ma ndyehe ca yoo.
25 Cua nacoyo tiñoo andɨvɨ ndya nu ñuhu, ta ndya cuhva ndya cua canda andɨvɨ.
26 Tacuan ta zɨquɨ cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria ityi andɨvɨ. Cua ndyehe ñu vatyi vasi ra nu vico ta sihin cuaha xaan cuhva. Ta tyaqui xaan caa ra.
27 Ta cua tasi ra sii ángel ra ndya tandɨhɨ sa cumi tahan sɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta cua zatahan ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo ndya nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.
28 Vityi coto ndo minoo cuhva iyo yutu higuera ta tandɨhɨ inga yutu. Tatu cua ndyehe ndo sa cua nacoyo ndaha tu ta cua nduyutya tu, tacuan ta sa sito ndo vatyi sa cua nducahñi.
29 Ta tacuan tucu tatu sa ndyehe ndo vatyi sa cuu tandɨhɨ tuhun sa quehin sihin ndo ihya, tacuan ta cua coto ndo vatyi sa cua cuyatyi sa cunaa ñuu ñiyɨvɨ.
30 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua cuu cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyɨvɨ sa iyo vityi.
31 Yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ cunaa si, zoco tuhun quehin, ma naa si.
32 Zoco yoñi ñiyɨvɨ sito ña quɨvɨ a ña cuhva cua cuu si. Nu ángel andɨvɨ ta ña sito ra ta nu Zehe ra Ndyoo. Maa tuhun ñi ra Ndyoo Zuti sito.
33 Cuiñɨ vaha ndo sa quehin; cuyucu listo ndo, ta cahan ndo sihin ra Ndyoo vatyi ña sito ndo ña quɨvɨ cua cuu si.
34 Tañi minoo cuhva sii minoo ra cua cuhun nu sica, cuee ca sa quita ra vehe ra saha ra cuenda sii muzu ra. Saha cuenda ra ɨɨn ɨɨn tyiño zacuu ra. Ta saha ra tyiño sii ra zacuenda yuvehe ra vatyi zacuenda vaha ra. Ta tañi ra cuhun nu sica cui.
35 Yucuan cuenda cundyaa listo ndo vatyi ña sito ndo ña cuhva cua quisi, tañi ña sito muzu cuan ña cuhva cua quisi patrón ra, a nu cuu tyahan a maa ñuu a cuhva sacu ndɨvɨ a ñaha ñi.

36 Cuatu vaha ndo, coto yatyi xaan quisi ta ña ndatu listo ndo.
37 Quehin cuhva ya sihin maa ndo ta sihin tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ: Cuyucu listo ndo.

14

Sihñi tahan ra tyiño yozo caa cua tɨin ra sii ra Jesús

1 Cumañi uu ca quɨvɨ ta cua tahan si vico sihi mvee ticatyi, quɨvɨ sasi ñiyɨvɨ pan ña ndaa. Ta ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley nducu ra cuhva yozo caa cua tɨin xehe ra sii ra Jesús. Ta cua cahñi ra sii ra.
2 Zoco i catyi ra: Ña vaha vityi vatyi iyo vico. Ta coto cahñi tahan ñiyɨvɨ sihin yo.

I tyozo minoo ñaha azetye vixi xiñi ra Jesús

3 Ñoho ra Jesús ñuu Betania vehe ra Simón, ra i cuhu cuehe tyahyu. Ta cuhva sa ndyaa ra mesa ta i tuhva minoo ñaha sii ra. Ñaa ña minoo yutyi ñoho azetye vixi. Nañi si nardo, ta yahvi xaan ndyaa si. I tahvi ña yutyi, ta i tyozo ña azetye vixi cuan xiñi ra Jesús.
4 Ta ñiyɨvɨ yucu yucuan i cuxaan ñu sihin ña, ta i nducu tuhun tahan ñu. Ta catyi ñu: ¿Ñacu zatɨvɨ ña azetye vixi cuan?
5 Vaha ca tatu sa i xico ña sii si, ta ñihi ña tañi uu mil peso ta tyindyee ña sii ñiyɨvɨ ndahvi. Ta xaan xaan i cahan ñu sihin ña.
6 Ta i catyi ra Jesús: Zandɨhɨ ndo tuhun sihin ña. ¿Ñacu cuyuhu xaan ndo sihin ña? Vaha xaan i zavaha ña sihin.
7 Tandɨhɨ tyiemvu cua coo ñiyɨvɨ ndahvi sihin ndo. Ta cua cuu zavaha ndo sa vaha sihin ñu ñaa quɨvɨ cuñi ndo, zoco yuhvi, ma cundyei sihin ndo tandɨhɨ tyiemvu.
8 I zavaha ñaha ya minoo sa vaha. Tañaha ca cua quɨhvi si ñuhu. Zoco i tyozo ña azetye vixi coño ñuhi cuee ca sa cui ta cuhin nuñaña.
9 Ndisa cuii sa quehin sihin ndo vatyi vazu ndyacamaa nacatyi ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, zoco cua nacatyi ñu cuhva i zavaha ña ya sihin, ta cua nacohon iñi ñiyɨvɨ sii ña. Tacuan i catyi ra Jesús.

Cuhva i xico ra Judas sii ra Jesús

10 Yaha cuan ta zɨquɨ minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús, ra sa nañi Judas Iscariote, cuahan ra cua cahan ra sihin ra zutu nahnu vatyi cuñi ra xico ra sii ra Jesús.
11 Zɨɨ xaan i cuñi ra zutu nahnu sihin sa i catyi ra, ta i catyi ra vatyi cua tyiyahvi ra sii ra. Ta zɨquɨ i quisaha nducu ra Judas cuhva cua cuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra.

I cuxiñi ra Jesús sihin ra i casi ra

12 Quɨvɨ i quisaha vico sa sasi ñiyɨvɨ pan ña ndaa ta i sahñi ñu mvee ticatyi vatyi tyaa ñu yahvi sii ra Ndyoo. Ta quɨvɨ cuan i ndaca tuhun ra i casi ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Ndyamaa cuñun vatyi cua zanduvaha ndi nu cua cuxiñun sa cuenda vico ya?
13 Tacuan ta i tasi ra Jesús sii uu tahan ra ta catyi ra sihin ra: Cuahan ndo ndya ñuu cahnu. Ta yucuan cua nañihi ndo sii minoo ra; ndyizo ra minoo quɨyɨ ndutya. Cundyico ndo sii maa ra.
14 Ta nu quɨhvɨ ra cahan ndo sihin sitoho vehe cuan ta catyi ndo: “Catyi ra Maestro: ¿Ndyamaa iyo cuarto nu cua casi ra xita sa cuenda vico ya sihin ra i casi ra?”

15 Ta cua zañaha ra minoo cuarto cahnu ndya zɨquɨ. Sa yaha nduvii si.
Yucuan zanduvaha ndo sa cuxiñi yo. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra.
16 Ta cuahan ra cuan ta i saa ra ndya ñuu ta i nañihi ra cuarto cuan tañi
cuhva i catyi ra Jesús. Ta i zanduvaha ra sa cuxiñi ra vico zuhun cuan.
17 Ta sa sa cuaa cuan i saa ra Jesús yucuan sihin sa usi uu tahan ra i casi ra.
18 Ta nɨɨ ñi sa sasi ra xita i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo
vatyi minoo ndoho sa sasi sihin ihya, cua xico ra sii. Catyi ra.
19 Ta i nducuihya xaan iñi ra ndɨhɨ sihin ra, ta i quisaha ndaca tuhun minoo
minoo ra sii ra Jesús: ¿Atu yuhvi cui?
20 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Minoo sa usi uu tahan ndo sa sasi sihin
ɨɨn ñi coho ya cuu ra.
21 Cuahan ra i quisi ndya gloria cuhva catyi Tuhun Ndyoo, zoco ¡ndahvi ñi
cuu ra xico sii! Vaha ca tatu sa ñá cacu ra vatyi cua ndyehe xaan ra tundoho.
22 Ta cuhva sa cuxiñi ra i quihin ra Jesús pan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii
ra Ndyoo, ta zɨquɨ i sahnu ra sii si ta saha ra sii si sii ra i casi ra, ta i catyi ra:
Quihin ndo sii si ta casi ndo. Ihya cuu tañi coño ñuhi.
23 Tacuan ta i quihin ra minoo vaso ñoho vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii
ra Ndyoo, ta i saha ra sii si sii ra, ta i sihi tandɨhɨ ra zuhva zuhva si.
24 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ihya cuu tañi nɨñi. Cua cati si sa cuenda cuaha
xaan ñiyɨvɨ. Vityi zandaa ra Ndyoo minoo tyiño saa. Cua zandasi ra cuatyi
ñiyɨvɨ sihin nɨñi.
25 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ma coho que vino ndya cua cohi sii si
minoo cuhva saa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Catyi ra Jesús vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

26 I sata tandɨhɨ ra minoo yaa Ndyoo, ta zɨquɨ cuahan ra ndya yucu Olivos.
27 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa cuaa vityi tandɨhɨ cuii ndo cua
zandoo ndo sii. Ta ma cuñi ca ndo cundyico ndo sii, vatyi catyi Tuhun Ndyoo:
“Cua cuu ra cu pastor, ta cua quɨtɨ cuatyi tandɨhɨ cuii mvee ticatyi zono ra.”
28 Zoco sa yaha nandote ta cua cuhin yatyi ca ta zɨquɨ maa ndo ndya Galilea.
29 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro sihin ra: Vazu zandoo tandɨhɨ ca ra ya suun, zoco
yuhvi cua cundyique suun.
30 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi suhun vatyi zuun ñi sa cuaa
vityi, cuee ca sa vacu saa ndɨvɨ tyahnu uu yuhu tɨ, cua catyun uñi tahan saha
vatyi ña siton sii.
31 Ta ñihi xaan i cahan ra Pedro ta catyi ra: Vazu cui suhun, zoco ma catyi
sa ña site suun. Ta tacuan tucu i cahan tandɨhɨ ca ra.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní

32 Tacuan ta zɨquɨ i saa ra Jesús sihin ra i casi ra ndya minoo nu yucu yutu
tyaqui nu nañi si Getsemaní, ta i catyi ra sihin ra: Cundyaa ndo ihya vatyi
cuehin cua quehin sihin ra Ndyoo ityi nuu ca.
33 Ta i quihin ra Jesús sii ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan cuahan sihin ra,
ta i quisaha nducuihya xaan iñi ra, ta ndahvi xaan cuñi ra.
34 Tacuan ta i catyi ra sihin ra: Cuihya xaan cuñi añime cuhva ndya sa cuñi
cui. Ndoo ndo ihya ñi ta cundyaa tyacu ndo.
35 Ta zɨquɨ cuahan ra Jesús zuhva ca ityi nuu, ta i sicava ndyayu ra nu ñuhu,
ta i sica tahvi ra sii ra Ndyoo sa ma ndyehe ra tundoho sa cua cuu sii ra tatu
sa vatyi cuu cuhva cuan.

36 Ta cuhva sa sica tahvi ra sii ra Ndyoo i catyi ra: Ndyoo Zuti, cuu tandɨhɨ suun. Tyindyeun sii sa ma ndyehi tundoho cuan, zoco ma cuhvon tañi cuñi mi. Nacuu sí tañi cuñi moo.
37 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i sahan ra nu yucu ra ndɨhɨ sihin ra, ta i ndyehe ra sii ra quixi ra, ta i catyi ra sihin ra Pedro: Simón, ¿a quixun? ¿Ñacu ñá cuu cundyaa tyacu ndo sihin numinoo ora?
38 Cutyacu ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo coto nducu coto ihñi cuihna sii ndo. Cuñi ndo zavaha ndo sa vaha, zoco ña cuu sii ndo sa maa tuhun ñi ndo.
39 Tacuan ta i sahan tucu ra Jesús inga saha sa cua cahan ra sihin ra Ndyoo, ta zuun ñi tuhun cuan i cahan ra inga saha.
40 Ta zɨquɨ i nasaa ra, ta i ndyehe ra sii ra ndɨhɨ sihin ra quixi tucu ra vatyi sitatu xaan ra, ta ñá ñihi ra cuhva ñaa sa cua cahan ra sihin ra Jesús.
41 Ta i sahan ra Jesús ta i naquita tucu ra nu yucu ra sa cu uñi saha, ta i catyi ra: ¿Atu quixi ndo? ¿Atu quitatu ndo? Vaha ñi vityi. Sa saa cuhva cua nacuhva ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria sii ra iyo cuatyi.
42 Ta nduvita ndo. Coho yo. Sa vasi ra xico sii.

Tɨɨn ra sii ra Jesús

43 Nu cahan ca ra Jesús, ta i saa ra Judas; minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús cuu ra. Ta i quisi cuaha xaan ñiyɨvɨ sihin ra. Ñaa ra mityi ta yutu. I tasi ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley ta ra mandoñi sii ra.
44 Ra sa xico sii ra Jesús, i saha ra minoo cuhva sii ra cuan, ta catyi ra: Ra cua cohi xɨtɨ cuan, yucuan cuu ra tɨɨn ndo. Tɨɨn vaha ndo sii ra, ta quihin ndo sii ra.
45 Ta i saa ra Judas, ta i tuhva ra sii ra Jesús ta catyi ra: Nacumi suun, Maestro. Ta i sihi ra xɨtɨ ra.
46 Ta zɨquɨ i tɨɨn ñiyɨvɨ cuan sii ra Jesús.
47 Ta minoo ra ndɨhɨ sihin ra Jesús, i tava ra mityi ra, ta i cañi ra sii ra cu muzu ra cu zutu ya cahnu, ta i sahndya ra zoho ra.
48 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ cuan: ¿Atu vasi tɨɨn ndo sii minoo ra zuhu vatyi ña ndo mityi ta ndaha tyiño xaan?
49 Tahan tahan quɨvɨ i sehin vehe ñuhu cahnu ta i zacuehi sii ñiyɨvɨ, zoco ñá tɨɨn ndo sii yucuan. Zoco vityi zavaha ndo cuhva ña vaha ya vatyi tacuan ta cua naquita si cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa cuende.
50 Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan ta zɨquɨ i zandoo tandɨhɨ ra i casi ra sii ra ta i sino ra.

I sino minoo ra yoco

51 I sindyico minoo ra yoco sii ra Jesús, ta ndisi ra minoo ñi zahma cahnu. Ta i tɨɨn zandaru sii ra.
52 Zoco i zandoo ra zahma ra ta cuahan vavihi ra ñɨɨ ndɨɨ ñi ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

53 I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu zutu ya cahnu sihin ra zutu nahnu ta ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley.
54 Ta i sindyico ra Pedro sica sica ñi ndya cuhva ndya saa ra nuquehe vehe ra cu zutu ya cahnu, ta yucuan i quɨhvɨ ra ta i sicundyaa ra sihin ra policía yunuhu vatyi visi ra.
55 Ra zutu nahnu sihin tandɨhɨ inga ra cu tyiño hebreo, i oanducu xaan ra ñiyɨvɨ cua cuhva sa ndaa sa cuenda ra Jesús vatyi cuñi ra cahñi ra sii ra. Zoco ñá ñihi ra cuhva sa yatyi
56 vazu cuaha ñiyɨvɨ saha sa ndaa ta i cahan ra cuendu zɨquɨ ra Jesús, zoco ñá nacasi tahan sa cahan ra.

57 Ndya nu ndɨhɨ tuhun i ñihi ra sii uu tahan ra, ta i cahan ra cuendu sata
ra Jesús ta catyi ra:
58 I siñi ndi catyi ra: “Cua cani vehe ñuhu cahnu ra Ndyoo sa i zavaha ñiyɨvɨ,
ta sisi sa uñi quɨvɨ ñi ta cua zandei inga si sa yɨvɨ ñiyɨvɨ zavaha.”
59 Tacuan i catyi ra cuan, zoco zuun ñi ñá nacasi tahan cuhva i cahan ra sa
cuenda ra Jesús.
60 Ta zɨquɨ i nduvita ra cu zutu ya cahnu nu yucu ra cuan. Ta i ndaca tuhun
ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñacu ña cohon ndaha ñi? ¿Ñaa sa cuu sa cahan ñiyɨvɨ
ya zɨcun? Catyi ra.
61 Zoco ñá nacahan maa ra Jesús. Ta i ndaca tuhun tucu ra cu zutu ya cahnu
sii ra inga saha ta catyi ra: ¿Atu ra Cristo cuun? ¿Atu zehe ra Ndyoo ra ii xaan
cuun?
62 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuun ra cui, ta cua ndyehe ndo sii ra i quisi
ndya gloria cuhva cundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo ta cuhva cua quisi ra ndya
andɨvɨ sisi vico.
63 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ ra cu zutu ya cahnu, i cuxaan ra, ta i ndata
ra zuun ñi zahma maa ra, ta i catyi ra: ¿Ñaa ca sa ndaa cuñi si vityi?
64 Sa siñi ndo sa cahan ra ndya vaha ñi sii ra Ndyoo. ¿Ñaa catyi ndo vityi?
Ta i nacahan tandɨhɨ ra ta i catyi ra vatyi nacuu ra vatyi iyo cuatyi ra.
65 Ta zɨquɨ i quisaha tyicu zɨɨ ra nuu ra, ta i sihñi ra nuu ra, ta i cañi ra sii ra
ta catyi ra sihin ra: ¡Nacoton yoo ra cañi suun! Ta i cati ra policía nuu ra.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

66 Ta ndyaa ra Pedro nuquehe, ta i tuhva minoo muzu ra cu zutu ya cahnu
cuan sii ra.
67 Ta sa ndyehe ña vatyi ndyaa ra Pedro cuan yunuhu cuan nduvixi ra ta
i ndyehe vaha ña sii ra ta catyi ña: Cutahan aan sica noon sihin ra Jesús, ra
ñuu Nazaret.
68 Zoco i catyi ra Pedro: Ña site sii ra cuan, ta ña site ñaa tuhun cohon. Catyi
ra. Ta i sɨñɨ siyo ra zuhva, ta zɨquɨ i sacu saa minoo ndɨvɨ tyahnu.
69 Ta i nandyehe ña cu muzu cuan sii ra inga saha ta catyi ña sihin ra yucu
yucuan: Ra tahan ra Jesús cuu minoo ra ya.
70 Ta i catyi tucu ra Pedro vatyi ña ndisa. Ta cuee ca i catyi tucu ra yucu
cuan inga saha sihin ra Pedro: Ndisa cuii vatyi minoo ra tahan ra cuu tucu
oo vatyi cohon tañi cahan ñiyɨvɨ nu cu si Galilea. Catyi ra.
71 Tacuan ta i cahan ra Pedro ndya vaha ñi ta i tyiñaha ra ndyoo ta catyi ra:
Ña site sii ra cahan ndoho tuhun.
72 Ta zuun ñi caa cuhva cuan, i sacu saa ndɨvɨ tyahnu sa cu uu yuhu tɨ. Ta
zɨquɨ i nacohon iñi ra Pedro cuhva i catyi ra Jesús sihin ra: “Cuee ca sa vacu
saa ndɨvɨ tyahnu sa cu uu yuhu tɨ, yoho cua catyun uñi saha vatyi ña siton
sii.” Ta sa nacohon iñi ra Pedro cuhva cuan, i sacu xaan ra vatyi i nducuihya
xaan iñi ra.

15

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

1 Ta sa cundisi i zandoo ra tyiño, tandɨhɨ ra zutu nahnu ta ra mandoñi ta
ra maestro cuenda ley ta tandɨhɨ inga ra cu tyiño hebreo. Ta i sihñi ra sii ra
Jesús, ta i sindyaca ra sii ra nu ndyaa ra Pilato (ra cu gobernador).
2 Ta i ndaca tuhun ra Pilato sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu yoho cuu rey cuenda
ñiyɨvɨ hebreo? Ta i catyi ra Jesús: Tacuan cu si tañi catyi moo.
3 Tacuan ta i tyaa ra zutu nahnu cuatyi sata ra Jesús cuaha xaan cuhva.

4 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Pilato sii ra inga saha ta catyi ra: ¿Ñacu ña cohon
ndaha cuii ñi? Ta cuaha xaan cuhva tyaa ra ya cuatyi saton.
5 Zoco ñá cahan ra Jesús ndaha cuii ñi. Ta iyo xaan i cuñi ra Pilato.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

6 Ta vico cuan tuhva ra Pilato tava sii minoo ra ñoho vehe caa, yoo ra cua
catyi ñiyɨvɨ.
7 Ta quɨvɨ cuan siñoho minoo ityi ra i sahñi tahan sihin ra cu tyiño. Minoo
ra cuan nañi ra Barrabás, ta ñoho ra vatyi sahñi ra ñiyɨvɨ.
8 Ta i quisi cuaha xaan ñiyɨvɨ ta i sica ñu sii ra Pilato vatyi tava ra sii minoo
ra ñoho vehe caa cuhva tuhva ra zavaha tahan cuiya.
9 Ta i ndaca tuhun ra Pilato sii ñu: ¿Atu cuñi ndo vatyi cua tave sii ra cu rey
sii maa ndo ñiyɨvɨ hebreo?
10 Tacuan i catyi ra Pilato vatyi sito ra vatyi i nacuhva cuenda ra zutu
nahnu sii ra Jesús sii ra vatyi cucuihna xaan iñi ra sii ra.
11 Zoco ñihi xaan i tyihi ra zutu nahnu tyiño sihin ñiyɨvɨ vatyi nacaca ñu sii
ra Barrabás.
12 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Pilato inga saha ta catyi ra: ¿Ta ñaa sa cuñi ndo
cua zavehi sihin ra zacunañi ndo rey sii ñiyɨvɨ hebreo?
13 Ta i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Nacuu ra nu cruz!
14 Ta i catyi ra Pilato sihin ñu: ¿Ñaa cuenda? ¿Ñaa sa ña vaha i zavaha ra?
Zoco i cana saa ñu ñihi ca ta catyi ñu: ¡Nacuu ra nu cruz!
15 I cuñi ra Pilato coo vaha ra sihin ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda i tava ra sii ra
Barrabás. Ta i nacuhva cuenda ra sii ra Jesús vatyi cua ndoho ra sihin cuarta
ta zɨquɨ cua cuu ra nu cruz.
16 Ta i quihin zandaru sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra sisi vehe tyiño
cahnu, ta i cana ra sii tandɨhɨ inga zandaru.
17 Ta zɨquɨ i natyihi ra minoo zahma tixinda sii ra Jesús, ta i tyihi ra minoo
corona iñu xiñi ra.
18 Ta i quisaha sacu ndyaa ra sii ra. I cana saa ra ta catyi ra: ¡Nacumi suun
tata; yoho cuu rey sii ñiyɨvɨ hebreo!
19 I cañi xaan zandaru tuyoo caxtyila xiñi ra Jesús, ta i tyicu zɨɨ ra sii ra. Ta
i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra ta sacu ndyaa ra sii ra.
20 Ta sa yaha sacu ndyaa ra sii ra, i tava ra zahma tixinda cuan, ta i natyihi
ra zahma maa ra sii ra. Ta zɨquɨ i quihin ra sii ra vatyi cua cahñi ra sii ra nu
cruz.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

21 Ta cuhva sa cuahan ra ityi i tahan ra sii minoo ra ñuu Cirene. I quita ra
sicuhu ta vasi ra ndya ñuu Jerusalén. Simón nañi ra. Zutu ra Alejandro sihin
ra Rufo sii ra. Ta i zacuizo zandaru cuan cruz ra Jesús sii ra.
22 Ta cuahan tandɨhɨ ra nu nañi si Gólgota. Tuhun Gólgota cuan cuñi si catyi
si Nu Yucu Yɨquɨ Xiñi Ndɨyɨ.
23 Ta i saha ra vino zaca si sihin minoo sa nañi mirra vatyi coho ra Jesús,
zoco ñá sihi ra sii si.
24 Ta sa yaha tyaa ra zandaru sii ra Jesús nu cruz, ta zɨquɨ i sizɨquɨ ra vatyi
cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa minoo minoo zahma ra Jesús.
25 Caa ɨɨn sa ñaha ñi cuu cuhva i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz.
26 Ta xiñi cruz cuan ndyaa letra i tyaa ra ta saha cuenda si ñaa sa cuu cuatyi
ra. Tyehen catyi si: “Rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo.”
27 I sañi ra cruz sa ndyaa minoo ra zuhu nuu siyo cuaha ra Jesús, ta inga ra
siyo zatyi.

28 Cuhva cuan i quita si cuhva catyi Tuhun Ndyoo nu catyi si: “Cua catyi
ñiyɨvɨ vatyi ra iyo cuatyi cuu ra.”
29 I yaha ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Jesús, ta i sacu ndyaa ñu sii ra, ta zavico xiñi ñi
ca ñu. Ta catyi ñu: Yoho ra catyi vatyi cua canun vehe ñuhu ta uñi quɨvɨ ñi ta
cua zanduvohon sii si,
30 zacacun suun ta noon nu cruz.
31 Tacuan tucu ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley, i sacu ndyaa ra
sii ra. Ta i catyi ra sihin ra tahan ra: I zacacu ra sii inga ñiyɨvɨ, zoco ña cuu
zacacu ra sii ra.
32 Tatu cua noo ra nu cruz, tacuan ta cua sino iñi yo vatyi ra Cristo cuu ra.
Ta rey sii maa yo ñiyɨvɨ hebreo cuu ra. Catyi ra cuan. Ta tacuan tucu ndya
cuhva ndya ra zuhu, ra sihi ɨɨn ñi sihin ra Jesús, ta i cahan tucu ra ndya vaha
ñi sii ra Jesús.

Nu i sihi ra Jesús

33 Ta cuhva maa ora i nduñaa xaan nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ndya cuhva ndya
caa uñi sa sahiñi.
34 Ta cuhva caa uñi cuan i cana saa ra Jesús minoo sa ñihi xaan, ta i catyi
ra: Elí, Elí, ¿lama sabactani? Cuñi si catyi si: Zutu mañi yu, Zutu mañi yu, ¿ñaa
cuenda i zandoon sii?
35 Zuhva ñiyɨvɨ nandyaa yucuan, i siñi ñu ta catyi ñu: Tyizoho ndo; cana ra
sii ra profeta Elías.
36 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cacono minoo ra, ta i quihin ra sii minoo sa
ñahma, ta i zatyii ra sii si sihin ndutya iya. I tyaa ra sii si nu minoo yutu, ta
i zandaa ra sii si nu ndyaa ra Jesús vatyi cua coho ra ta catyi ra: Cuatu noo,
nandyehe yo tatu cua quisi zanoo ra Elías sii ra.
37 I sacu saa ra Jesús inga saha minoo sa ñihi xaan, ta zɨquɨ i sihi ra.
38 Zuun ñi caa cuhva cuan, i ndata zava zahma coco sa ndita sisi vehe ñuhu
cahnu ndya zɨquɨ ta ndya xuu.
39 Ta minoo ra cu nuu sii minoo ziendu zandaru i iñi ndyaa ra ityi nuu ra
Jesús. Ta sa ndyehe ra cuhva i sacu saa ra ta cuhva i sihi ra, i catyi ra: Ndisa
cuii ra ihya vatyi zehe Ndyoo cu sii ra.
40 Ndya zava ñi i siyucu cuaha xaan ñu zɨhɨ. Ndyehe ñu sii ra Jesús. Minoo
ña nandyaa sihin ñu nañi ña María Magdalena. Inga ña cuu ña María zɨhɨ ra
Jacobo, ra luhlu ca, ta ra José. Ta inga ña nañi ña Salomé.
41 Yucuan ñu cuu ñu i sindyico sii ra ta i tyindyee ñu sii ra quɨvɨ i sica noo
ra nu cu si Galilea. Ta sihin inga ñu cuan i quisi ñu ndya ñuu Jerusalén sihin
ra.

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

42 Ta sahiñi viarni i cuu si, quɨvɨ zanduvaha ñiyɨvɨ sa cua casi ñu zavuru
vatyi zavuru cuu quɨvɨ tuhva ñu quitatu.
43 Ta i quisi ra José ra ñuu Arimatea. Minoo ra mandoñi cuu ra ta catyi ñiyɨvɨ
vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ra. Ndatu ra quɨvɨ cua tasi ra Ndyoo minoo ra cua
cundyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ. Ña yuhu ra, ta i sahan ra nu ndyaa ra Pilato, ta i
sica ra tumañi iñi sii ra vatyi cuu quihin ra coño ñuhu ra Jesús.
44 Iyo xaan i cuñi ra Pilato vatyi yatyi xaan i sihi ra Jesús. Ta i cana ra sii ra
ndyaca ñaha sii zandaru, ta i ndaca tuhun ra sii ra tatu sa tañi i sihi ra Jesús.
45 Ta cuhva sa sito ra Pilato vatyi catyi ra cuan vatyi sa sihi ndisa cuii ra
Jesús, ta zɨquɨ i saha ra Pilato sa quihin ra José coño ñuhu ra.

46 I zata ra José minoo zahma vaha. I zanoo ra coño ñuhu ra Jesús, ta i cava
noo ra zahma cuan sii si, ta i saqui ra sii si sisi minoo ñaña sa zavaha ñiyɨvɨ
sisi yuu. Ta i tyazi ra yuhu ñaña cuan sihin minoo yuu cahnu.
47 I ndyehe ña María Magdalena sihin ña María zihɨ ra José nu i tyihi ra sii
ra Jesús.

16

Cuhva i nandoto ra Jesús

1 I yaha quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ hebreo. Ta zɨquɨ i zata ña María Magdalena ta
ña María zihɨ ra Jacobo ta ña Salomé ndutya vixi xaan sahan vatyi cua natyihi
ñu sii coño ñuhu ra Jesús.
2 Ta ñaha cuii ñi quɨvɨ tumingu i saa ñu ndya ñaña cuan cuhva sa caña
ñicandyi ñi.
3 Ta i natuhun tahan ñu ta catyi ñu: ¿Yoo ra cua tyaa siyo yuu sa ndazi
yuñaña cuan?
4 Tacuan ta i ndyehe ñu vatyi yuu cahnu sa sindazi yuñaña cuan sa siñɨ siyo
si.
5 Ta i quɨhvɨ ñu sisi ñaña cuan. Ta yucuan i ndyehe ñu minoo ángel. Tañi
caa minoo ra yoco caa ra. Nandyee ra nu i cuu si siyo cuaha ra Jesús. Ñoho ra
minoo zahma cañi. Cuisi xaan si. Ta iyo xaan i cuñi ñu.
6 Zoco i catyi ángel cuan sihin ñu: Ma yuhu ndo. Nanducu ndo sii ra Jesús,
ra ñuu Nazaret, ra i sihi nu cruz. Zoco sa i nandoto ra. Yoñi ca ra ihya. Ñaha
ndo, ta ndyehe ndo nu i caa coño ñuhu ra.
7 Ta vityi cuahan ndo ta nacatyi ndo sihin ra i casi ra ta sihin ra Pedro.
Tyehen catyi ndo: “Xihna ca ra Jesús cuahan ndya Galilea ta zɨquɨ maa ndo.
Yucuan cua ndyehe ndo sii ra, tañi sa nacatyi ra sihin ndo.”
8 Tacuan ta yatyi cuii ñi i quita ñu zihɨ cuan ñaña cuan. I cacono ñu. Iyo
xaan i cuñi ñu. Nɨhɨ tacuan ñi ca ñu. Ta ñá nacatyi maa ñu nu sihin minoo
ñiyɨvɨ vatyi yuhu xaan ñu.

I quituu ra Jesús nuu ña María Magdalena

9 Ta sa yaha nandoto ra Jesús, ta ñaa ca quɨvɨ tumingu xihna cuii ca i quituu
ra nuu ña María Magdalena, ñaha sa i tava ra usa tahan tatyi cuihna.
10 Ta cuahan ña, ta i nacatyi maa ña sihin amigo ra Jesús vatyi i nducuihya
xaan iñi ra. Ta sacu xaan ra.
11 Ta sa siñi ra sa catyi ña vatyi ndito ra Jesús ta sa ndyehe ña sii ra, ñá sino
iñi ra.
12 Tacuan ta i quituu tucu ra Jesús inga saha nuu uu tahan amigo ra ityi
cuahan ra sicuhu.
13 Ta i sahan ra cuan, ta i nacatyi ra sihin inga ra, zoco ñá sino tucu iñi ra
sa cahan ra.

Cuhva i saha ra Jesús tyiño sii ra i casi ra

14 Tacuan ta i quituu tucu ra Jesús nuu sa usi ɨɨn tahan ca ra i casi ra zuun ñi
cuhva sa yucu ra mesa sasi ra xita. Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ñaa cuenda
ña sino iñi ra sa nandoto ra vazu sa ndyehe ra tahan ra sii ra ta nacatyi ra
sihin ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra vatyi ñihi xaan iñi ra ta ña nɨɨ maa iñi ra
ndaha ñi.
15 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Cuahan ndo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta zacoto
ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo.
16 Tatu sino iñi ñu ta coo ndutya ñu cua cacu ñu. Ta ñiyɨvɨ ña sino iñi, ma
ñihi tahvi añima ñu gloria.

17 Cua coo zeña sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii. Tyehen cua zacuu ñu ta cua
coto inga ñiyɨvɨ vatyi zacuaha ñu sa ndisa. Cua cutyiño ñu zɨvi ta cua tava ñu
tatyi cuihna. Cua cuu cahan ñu zahan sa ña tuhva ñu cahan.
18 Tatu cua tɨɨn minoo coo sii ñu a tatu cua coho ñu minoo sa xaan, ñahñi
cua tahan ñu. Ta cua tyizo ñu ndaha ñu sii ñiyɨvɨ cuhu, ta cua nduvaha ñu.

I ndaa xica ra Jesús ityi andɨvɨ

19 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús ta i ndaa xica ñi ra ityi andɨvɨ, ta i sicundyaa
ra siyo cuaha ra Ndyoo Zutu yo.
20 Ta i quita ra i casi ra, ta i zacoto ra Tuhun Ndyoo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta
zuun ñi ra Jesús i tyindyee sii ra vatyi saha ra Jesús sa zavaha ra cuaha xaan
sa ndyityi. Ta tacuan ta i sito ñiyɨvɨ vatyi sa ndisa cuu sa zacuaha ra. Ndɨhɨ si
vityi.

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Lucas

Tasi ra Lucas minoo tuhun sii ra Teófilo

1 Sa cuaha xaan ñiyɨvɨ nducu ñu cuhva tyaa ñu cuhva yozo caa i sicoo sa
minoo minoo cuhva sa sino iñi yo
2 tañi i nacatyi ra sica noo sihin ra Jesús ndya ta xihna ñí, nu i quisaha
zatyiño ra, ta i tyindyee ra cuan sihin tyiño ra. Ta i ndyehe ra tandɨhɨ sa
zavaha ra.
3 Ta yuhvi tucu, i nducu cote tandɨhɨ sa nacatyi ra cuan tatu ndisa cuii. Ta
yucuan cuenda cuñi tyei sii si minoo minoo si vatyi coton, yoho Teófilo.
4 Cuñi sa cua coton vatyi sa ndisa cuii cuu cuhva sa zacoto ñiyɨvɨ suun.

Zacoto minoo ángel vatyi cua cacu ra Juan, ra cua zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ

5 Quɨvɨ i sindyaca ñaha ra rey Herodes nu cu si Judea, sicoo minoo ra cu
zutu cuenda vehe ñuhu hebreo, ta i sinañi ra Zacarías. Siñoho ra minoo ityi
ra cu zutu sa nañi Abías. Elisabet i sinañi ñazɨhɨ ra. Ta ra Aarón i cuu ñiyɨvɨ
sahnu sii ña ta sa naha.
6 Ndoo xaan i cuu nduu tahan ñu ityi nuu ra Ndyoo vatyi i tyaa xaan ñu
yahvi ley ra, ta yoñi i cuu tyaa cuatyi sata ñu.
7 Zoco yoñi maa zehe ña Elisabet i sicoo. Ta sahnu xaan nduu tahan ñu.
8 Ta minoo quɨvɨ sa i tahan si sii ra Zacarías sa cua zatyiño ra ityi nuu ra
Ndyoo
9 tañi sicoo costumbre cuenda ra cu zutu, ta i sizɨquɨ ra ta i tahan si sii ra
Zacarías sa quɨhvɨ ra sisi vehe ñuhu cahnu nu ii, cua cahmi ra cutu ityi nuu ra
Ndyoo.
10 Ta nɨɨ ñi sa sahmi ra cutu sisi vehe ñuhu ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ i siyucu ñu
ityi sata ta cahan ñu sihin ra Ndyoo.
11 Ta i quituu minoo ángel ra Ndyoo ityi nuu ra Zacarías. Nandyaa ra ityi
siyo cuaha nu sahmi ra cutu.
12 Ta sa ndyehe ra Zacarías sii ángel cuan, iyo xaan i cuñi ra, ta i yuhu xaan
ra.
13 Zoco i catyi ángel cuan sihin ra: Ma yuhun Zacarías vatyi i siñi ra Ndyoo
sa cohon, ta cua ñihi ña Elisabet ñazɨhun minoo zehe, ta cua zacunañi ndo sii
ra Juan.
14 Zɨɨ xaan cua cuñun, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cua cuzɨɨ iñi vatyi cua cacu ra.
15 Vatyi cahnu xaan cua cuu ra nuu Ndyoo. Ma coho ra vino ta nu ndixi. Ta
cua cutu cuii Tatyi Ii sii ra ndya ta ñoho ra sisi zɨhɨ ra cuee ca sa cacu ra.
16 Ta sa cuenda maa ra, cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo cua sino iñi ñu sii ra
Ndyoo, ra ndyaca ñaha sii yo.
17 Cua zatyiño ra tyiño ra Ndyoo vatyi cua coo xaan Tatyi Ii ra Ndyoo sihin
ra, ta cuaha xaan tundyee iñi ra Ndyoo cua coo sii ra. Ta cua cuu ra tañi ra
Elías, ra cahan Tuhun Ndyoo ta sa naha. Sa cuenda maa ra ta cua coo sa taxi
sii ñiyɨvɨ sahnu sihin zehe ñu. Ta sa cuenda maa ra ta ñiyɨvɨ quiñi iyo cua
zama ñu cuhva iyo ñu, ta cua tyaa ñu yahvi. Cua zandulisto ra sii ñiyɨvɨ, ta
cua tɨɨn cuenda vaha ñu sii ra ndyaca ñaha sii yo. Tacuan i catyi ángel cuan.
18 Ta i nducu tuhun ra Zacarías sii ángel cuan: ¿Yozo caa cuu cote tatu sa
ndisa cuii cuu cuhva ya? Vatyi sa sahnu xein, ta sahnu xaan ñazɨhi.

19 Ta i catyi ángel cuan sihin ra: Yuhvi nañi Gabriel. Tuhve sica tyiño ra
Ndyoo. Ta tasi ra sii, sa quehin suhun, ta zacote tuhun ya suun.
20 Ta vityi cua nduñɨhun, ta ma cuu cohon ndya quɨvɨ cua tahan si cuhva
sa catyi suhun vatyi ña sino iñun sa quehin. Ta cua cuu tandɨhɨ si tañi sa catyi
suhun, catyi ángel cuan.
21 Ta ñiyɨvɨ i sindatu sii ra Zacarías sata vehe ñuhu, iyo xaan i cuñi ñu vatyi
naha xaan i ñoho ra sisi vehe ñuhu.
22 Ta zɨquɨ i quita ra, ta ñá cuu cahan ra sihin ñu, ta i sito ñu vatyi i ndyehe
ra minoo sa ndyehe ra sisi vehe ñuhu. Ta i quisaha cahan ra sihin ñu sihin
zeña ñi vatyi ña cuu cahan ra.
23 Tacuan i cuu si, ta i saa quɨvɨ sa ndɨhɨ ndyizo tyiño ra Zacarías vehe ñuhu
cuan. Ta i sinuhu ra ndya vehe ra.
24 Ta sa yaha cuan ta zɨquɨ i ñihi ña Elisabet minoo zehe. Ta ñá quita ña sata
vehe ohon tahan yoo, ta i sica iñi ña:
25 “Vaha xaan cuu cuhva zavaha maa ra Ndyoo sihin vatyi vityi ma cahan
cuehe ca ñiyɨvɨ sii.”

I zacoto minoo ángel sii ña María vatyi cua cacu ra Jesús

26 Ta sa iñu yoo sa ñoho zehe ña Elisabet, ta zɨquɨ i tasi ra Ndyoo sii ángel
Gabriel ndya nu cu si Galilea ndya minoo ñuu sa nañi Nazaret
27 vatyi cua cahan ra sihin minoo ñaha yoco sa cuñi tindaha sihin minoo ra
sa nañi José. Ra rey David i cuu ñiyɨvɨ sahnu sii ra ta sa naha. Ta ñaha cuan,
María nañi ña.
28 I quituu ángel cuan nu ndyaa ña, ta catyi ra: Nacumi suun. Saha xaan ra
Ndyoo sa vaha suun. Maa ra ndyaa suhun.
29 Ta cuhva sa siñi ña sa cahan ángel cuan, ta iyo xaan i cuñi ña. Ta i sica iñi
ña ñaa cuenda cahan ra cuhva cuan sihin ña.
30 Ta i catyi tucu ángel cuan sihin ña: Ma yuhun María vatyi saha xaan ra
Ndyoo sa vaha suun.
31 Cua coo minoo zehun. Ta Jesús cua zacunañun sii ra.
32 Cahnu xaan cua cuu ra, ta cua cunañi ra Zehe ra Ndyoo ra cahnu ca. Ta
cua zacuu ra Ndyoo minoo rey sii ra tañi i cuu ra David, ñiyɨvɨ sii ra ta sa naha.
33 Ta cua cundyaca ñaha ra sii ñiyɨvɨ hebreo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta ma
ndɨhɨ maa sa ndyaca ñaha ra. Catyi ángel cuan.
34 Tacuan ta i ndaca tuhun ña María sii ángel, ta catyi ña: ¿Yozo caa cuu si
cuhva ya vatyi tañaha ca coo yɨi? Catyi ña.
35 Ta i catyi ángel cuan sihin ña: Tatyi Ii maa ra Ndyoo cua quisi zɨcun. Ta
tundyee iñi sii Zutu mañi yo cua coo suhun. Yucuan cuenda lee sa cua cacu
cuan cua cunañi ra Zehe ra Ndyoo.
36 Ta tacuan tucu ña Elisabet tyixun. Sahnu xaan ña, zoco sa ñihi tucu ña
minoo zehe. Tuhva xaan ñiyɨvɨ catyi vatyi ma cuu coo zehe ña, zoco vityi sa
iñu yoo sa ñoho zehe ña
37 vatyi ñahñi sa ma cuu zavaha maa ra Ndyoo. Catyi ángel sihin ña.
38 Ta i catyi ña María: Muzu maa ra Ndyoo cui. Nazacuu maa ra sihin cuhva
catyun. Catyi ña. Tacuan ta cuahan ángel cuan.

Cuahan ña María cua ndyehe ña sii ña Elisabet

39 Ta quɨvɨ cuan numi ñi i quita ña María, ta yatyi xaan cuahan ña minoo
ñuu nu maa yucu ñi cuu si, nu cu si Judea.
40 Ta i quɨhvɨ ña vehe ra Zacarías, ta i saha ña minoo nacumi sii ña Elisabet.

41 Ta cuhva sa siñi ña Elisabet sa cahan ña María ta i natyoño lee sa ñoho sisi
ña, ta i situ cuii Tatyi Ii sii ña.
42 Ta saa xaan i cahan ña, ta catyi ña: Cuaha ca sa vaha saha ra Ndyoo suun
ta zɨquɨ sii tandɨhɨ inga ñuzɨhɨ. Ta saha xaan ra sa vaha sii zehun sa ñoho sisun.
43 ¿Ta ñaa ña cuu vii? ta vasi zɨhɨ ra ndyaca ñaha sii; vasi cahan ña sihin.
44 Ta zuun ñi cuhva sa siñi tuhun cohon, ta i natyoño lee sisi sihin sa zɨɨ
xaan cuñi ra.
45 Zɨɨ xaan cua cuñun, vatyi i sino iñun, ta cua cuu tuhun sa cahan ra Ndyoo
suhun. Catyi ña Elisabet.
46 Ta i quisaha catyi ña María:
Zacahni sii ra Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii añime.
47 Ta zɨɨ xaan cuñi vatyi zacacu ra Ndyoo sii.
48 Cundahvi iñi ra Ndyoo sii mi, ñaha ndahvi. Ta vityi tandɨhɨ tyiemvu cua
catyi ñiyɨvɨ sihin vatyi saha xaan ra Ndyoo sa vaha sii.
49 Vatyi ra Ndyoo ra cahnu ca cuu ra.
Ta cahnu xaan cuu sa zavaha ra sihin.
Ii xaan cuu zɨvɨ ra.
50 Ta cua cundahvi iñi ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ yuhu sii ra.
51 Cahnu xaan cuu tyiño zavaha ra. Cua tyaa siyo ra sii ñiyɨvɨ zacahnu sii ñu.
52 Cua zanduluhlu ra sii ñu. Ta cua zanducahnu ra sii ñiyɨvɨ ndyihi.
53 Ñiyɨvɨ sa cuñi xaan coto sii ra, saha xaan ra sa vaha sii ñu. Ta ñu sica iñi
vatyi sa vaha ñu, ñahñi cua cuhva ra sii ñu.
54 Tyindyee ra sii ñiyɨvɨ hebreo, ñu cuu muzu ra.
Ña naa iñi ra sii ñu, ta cundahvi iñi ra sii ñu
55 tañi i catyi ra sihin ra Abraham siin yo ta sihin zehe ra.
Catyi ña María.
56 Ta i ndoo ña María sihin ña Elisabet uñi yoo, ta zɨquɨ i sinuhu ña ndya
vehe ña.

Quɨvɨ i cacu ra Juan, ra cua zacoo ndutya

57 I saa quɨvɨ sa cua cacu zehe ña Elisabet, ta rayɨɨ i cuu zehe ña.
58 Ta ñiyɨvɨ sa yucu yatyi sihin ñu ta ñiyɨvɨ sii ña i sito ñu vatyi vaha xaan sa
zavaha ra Ndyoo sihin ña. Ta zɨɨ xaan i cuñi ñu ɨɨn ñi sihin ña.
59 Ta sa cu uña quɨvɨ sa cacu lee cuan, ta i sahan ñu sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu
ra tañi catyi costumbre. Ta i zacunañi ñu sii ra Zacarías cuhva nañi zutu ra.
60 Zoco i catyi zɨhɨ ra: Ña tacuan cuu si. Juan cua cunañi ra. Catyi ña.
61 Ta i catyi inga ñu sihin ña: ¿Ñaa cuenda cua zacunañun Juan sii ra? Yoñi
ñiyɨvɨ sii ndo sa nañi tacuan. Catyi ñu.
62 Ta i quisaha nducu tuhun ñu sihin zeña sii zutu ra vatyi cuñi ñu coto ñu
ñaa zɨvɨ cuñi ra sa cunañi ra.
63 Ta i sica ra minoo vitu vatyi cua tyaa ra. Ta i tyaa ra zɨvɨ ra: Juan cuu zɨvɨ
ra. Tyaa ra. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu yucuan, iyo xaan i cuñi ñu.
64 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cuu nacahan ra Zacarías, ta i quisaha
zacahnu ra sii ra Ndyoo.
65 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndyaa yatyi yucuan i yuhu xaan ñu. Ta i sito tandɨhɨ
ñiyɨvɨ yucu nu cu si Judea.
66 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi tuhun cuan, i sica iñi ñu ta catyi ñu sihin tahan
ñu: ¿Ñaa ra cua cuu lee cuan? Catyi ñu. Ta i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra.

Zacahnu ra Zacarías sii ra Ndyoo

67 Ta i situ cuii Tatyi Ii sii ra Zacarías zutu ra. Ta i quisaha cahan ra tuhun
sa saha ra Ndyoo sii ra. Ta catyi ra:
68 Cahnu xaan cuu ra Ndyoo Zutu mañi yo, ra Ndyoo cuenda maa yo hebreo
vatyi i quisi ra nu ndyaa yo, ta i zacacu ra sii yo.
69 Ta saha ra minoo ra cahnu sii yo; ñiyɨvɨ sii ra David muzu ra Ndyoo cua cuu
sii ra, ta cua zacacu ra sii yo.
70 Tacuan i cahan ra Ndyoo sihin ra profeta ta sa naha.
71 I catyi ra vatyi cua zacacu ra sii yo ndaha ra xaan iñi sii yo ta sii ra ña cuu
ndyehe sii yo.
72 Ta tañi sa catyi ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sahnu sii yo, cua cundahvi xaan iñi ra
sii yo. Ta ma naa iñi ra tuhun sa cahan ra.
73 Ihya cuu tuhun i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham siin sahnu yo.
74 I catyi ra vatyi cua zacacu ra sii yo sii ra xaan iñi sii yo, ta ma cuyuhu yo
zacahnu yo sii ra Ndyoo.
75 Vatyi maa ra zanduvaha xaan sii yo ityi nuu ra. Ta zandundoo xaan ra sii
yo tandɨhɨ quɨvɨ cua coo yo ñuu ñiyɨvɨ ya.
Catyi ra Zacarías.
76 Ta i cahan ra Zacarías sa cuenda ra Ndyoo ta catyi ra sihin lee cuan:
Ta yoho zehi, cua catyi ñiyɨvɨ vatyi minoo profeta ra Ndyoo cahnu cuun. Vatyi
cua cuhun ityi nuu ra ndyaca ñaha sii yo, ta cua catyun sihin ñiyɨvɨ
vatyi cua quisi ra.
77 Ta cua zacoton sii ñiyɨvɨ vatyi cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu, ta cua zacacu
ra sii ñu.
78 Vatyi cuñi xaan ra Ndyoo sii yo. Ta cundahvi iñi ra sii yo, ta zaquisi ra sii
minoo ra cua tyindyee sii yo. Tañi minoo ñúhu ñicandyi cua cuu ra.
79 Vatyi sihin sa zañaha ra sii ñiyɨvɨ, natava ra sii ñu iyo nu ñaa sa cuenda
cuatyi ñu. Yuhu ñu vatyi iyo ñu nu ñaa, ta cua cuu cuii ñu. Zoco cua
zañaha ra sii ñu yozo caa cua quɨhvɨ ñu ityi vaha.
Catyi ra Zacarías.
80 Ta ra luhlu cuan, i sahnu ra, ta i ndundyee ra sihin Tatyi Ii. Ta i sicoo
ra minoo nu ityi xaan. Ta zɨquɨ cuee ca zañaha ra sii ra sii ñiyɨvɨ hebreo, ta i
quisaha cahan ra sihin ñu.

2

Cuhva i cacu ra Jesús

1 Ta quɨvɨ cuan sicoo minoo ra ndyaca ñaha sa nañi Augusto, ta i tasi ra tyiño
vatyi cua coo minoo censo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
2 Ta quɨvɨ cuan ndyaca ñaha ra Cirenio nacahnu nu cu si Siria.
3 Ta tahan si cunuhu tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñu vatyi cua cuhva ñu zɨvɨ ñu
yucuan.
4 Yucuan cuenda i quita ra José nu cu si Galilea ñuu Nazaret, ta cuahan ra
nu cu si Judea ndya ñuu Belén. Yucuan cuu ñuu nu i cacu ra rey David ta sa
naha. Cuahan ra José yucuan vatyi ñiyɨvɨ sii ra David cuu sii ra.
5 Cuahan ra sa cua cuhva ra zɨvɨ ra sihin ña María vatyi sa cuñi tindaha ñu.
Ta sa cuñi cacu zehe ña María.
6 Ta nɨɨ ñi sa ndyaa ñu yucuan, ta i tahan si quɨvɨ cacu zehe ña.
7 Ta i zacacu ña sii zehe ña, ra nuu, ta i zucu ña zahma sii ra. Ta i saqui ña
sii ra sisi minoo canua nu sasi quɨtɨ vatyi ñá ñihi ñu minoo vehe cundyaa ñu
vatyi ña nuña ca vehe hotél.

I cahan ángel sihin ra zacuenda mvee

8 Yatyi ñuu cuan yucu zuhva ra sisi cuhu vatyi zacuenda ra sii quɨtɨ zono ra
sa sa cuaa.
9 Ta zana ñi iñi ra ta i quituu minoo ángel Ndyoo nu yucu ra. Ta sa ndisi sii
Zutu mañi yo i zandundisi si nacahnu nu yucu ra, ta i yuhu xaan ra.
10 Ta i catyi ángel cuan sihin ra: Ma yuhu ndo vatyi vasi nacatyi minoo sa
vaha xaan sihin ndo. Zɨɨ xaan cua cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuenda si.
11 Vatyi vityi i cacu minoo ra ñuu ra David. Vasi ra sa cuenda maa ndo vatyi
cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ. Ra Cristo cuu ra, ta ra ndyaca ñaha sii yo.
12 Ta ihya cuu cuhva cua nacoto ndo sii ra. Cua nañihi ndo sii lee cuan zucu
ra zahma, ta catuu ra sisi minoo canua.
13 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i saa cuaha xaan ca ángel sihin ángel cuan. Ta
zacahnu ángel cuan sii ra Ndyoo, ta catyi ra:
14 Cahnu xaan cuu maa ra Ndyoo ra ndyaa gloria, ta nacoo sa vaha ta sa taxi
sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
Catyi ángel cuan.
15 Ta zɨquɨ cua nanuhu ángel cuan ndya gloria, ta i catyi ra zacuenda mvee
sihin tahan ra: Coho yo Belén. Cua ndyehe yo ñaa sa cuu cuhva i zacoto ra
Ndyoo sii yo.
16 Ta numi xaan cuahan ra, ta saa ra ñuu Belén, ta i nañihi ra sii ña María
sihin ra José. Ta catuu lee cuan sisi canua.
17 Ta sa yaha i ndyehe ra sii lee cuan, ta i nacatyi ra cuhva i catyi ángel cuan
sihin ra sa cuenda lee cuan.
18 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ i siñi tuhun cuan iyo xaan i cuñi ñu.
19 Zoco ña María, cuenda nacañi ñi iñi ña sa cuenda tuhun cuan.
20 Ta cuanuhu ra zacuenda mvee, ta zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo sa
cuenda tandɨhɨ sa i ndyehe ra ta sa i siñi ra cuhva i catyi ángel cuan sihin
ra.

Saha cuenda ñu sii ra Jesús sii ra Ndyoo sisi vehe ñuhu cahnu

21 Ta sa ndu-uña quɨvɨ lee cuan, i sahndya ñu ñɨɨ xiñi xuu ra tañi catyi
costumbre ñu, ta i zacunañi ñu sii ra Jesús tañi catyi ángel cuee ca sa ñihi ña
María sii ra.
22 Ta sa yaha quɨvɨ cuhva catyi ley ra Moisés sa cuenda sa nduvaha ña ityi
nuu Ndyoo, ta zɨquɨ sindyaca ñu sii ra Jesús ndya ñuu Jerusalén vatyi cua
cuhva cuenda ñu sii ra sii ra Ndyoo.
23 Tacuan i zavaha ñu vatyi catyi ley ra Ndyoo: “Rayɨɨ ra cacu sa xihna ñi
zacuu minoo ñaha, cua cuhva cuenda ñu sii ra sii ra Ndyoo”, catyi ley.
24 Ta i sahan ñu, ta saha cuenda ñu uu tahan quɨtɨ tañi catyi ley maa ra
Ndyoo nu catyi si tyehen: “Cuhva ndo uu tahan curuu a uu tahan paloma”,
catyi ley.
25 Ta quɨvɨ cuan sicoo minoo ra ñuu Jerusalén sa nañi Simeón. Minoo ra
ndoo xaan i cuu ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. Ta ndatu ra sa
cua quisi ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ hebreo. Ta ñoho Tatyi Ii ra Ndyoo sii ra.
26 Ta i zacoto Tatyi Ii sii ra vatyi ma cuu ra ndya cuhva ndya ndyehe ra sii
ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ. Cua ndyehe ra sii ra Cristo, ra cua tasi ra Ndyoo.
27 Ta i sahan ra Simeón vehe ñuhu cuhva catyi Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ra. Ta
i saa zutu ra ta zɨhɨ ra Jesús sihin maa ra vatyi cua zavaha ñu cuhva catyi ley.
28 Ta cuhva sa saa ñu nu ndyaa ra Simeón, ta i quihin ra sii ra Jesús i tyihi
zucu ndaha ra. Ta i quisaha zacahnu ra sii ra Ndyoo ta catyi ra:
29 Zutu mañi yuu, nacui vityi sihin sa taxi añime.

Vatyi sa zavohon cuhva sa catyun sihin muzun.
30 Vatyi sa ndyehi sihin sɨtɨ nui sii ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ.
31 Sa cua zañohon sii ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
32 Ihya ra cua zanducahnu ca sii ñiyɨvɨ hebreo, ñiyɨvɨ i casun.
Ta cua cuhva ra ya ñúhu sa cua zandundisi ityi sii inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Catyi ra Simeón.
33 Ta ra José sihin zɨhɨ ra Jesús, iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva cahan ra Simeón cuenda lee cuan.
34 Tacuan ta i cahan ra Simeón sihin ra Ndyoo sa cuenda ñu, ta zɨquɨ i catyi ra sihin ña María, zɨhɨ ra Jesús: Ndyehun vatyi lee ya cua zanduva a cua zanduvita ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo. Cua cuu ra tañi minoo zeña, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cua cuxaan sii ra.
35 Ta uhvi xaan cua cuu añimon, María, tañi sa yaha zava minoo tyicaa añimon. Ta cuhva sa sica iñi ñiyɨvɨ sisi añima ñu, casi xaan cua quita si. Catyi ra Simeón.
36 Ta yucuan ndyaa tucu minoo ñaha sa cahan Tuhun Ndyoo. Nañi ña Ana. Ra Fanuel i cuu zutu ña, ñiyɨvɨ sii ra Aser. Sa sahnu xaan ña. Ndya luhlu ña ta tindaha ña, zoco usa cuiya ñi ta i sihi yɨɨ ña.
37 Ta quɨvɨ cuan ñandahvi i cuu ña, ta cumi xico cumi cuiya ña. Ta ñá quita ña sisi vehe ñuhu vatyi ñiyaca ta ndyiyaca i cahan ña sihin ra Ndyoo. Ta iyo saha ñá sasi ña ta cahan ña sihin ra Ndyoo.
38 Ta zuun ñi caa cuhva sa cahan ra Simón ta i saa tucu ña Ana nu ndyaa ra José ta ña María sihin lee. Ta i nacuhva ña tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo cuenda ra. Ta i quisaha cahan ña cuenda ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndatu quɨvɨ cua cacu ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén.

I sinanuhu ñu ndya ñuu Nazaret

39 Ta sa ndɨhɨ zavaha ñu tandɨhɨ sa catyi ley ra Ndyoo ta i sinanuhu ñu ndya nu cu si Galilea ndya ñuu Nazaret nu cuu ñuu ñu.
40 Ta i sahnu ra Jesús. Ta i ndundyee ca ra sihin sa siñi tuñi ra Ndyoo. Ta i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra.

Cuhva i cahan ra luhlu Jesús sihin ra sito xaan sisi vehe ñuhu cahnu

41 Ta ra José sihin zɨhɨ ra Jesús tuhva ñu sahan ñuu Jerusalén tahan tahan cuiya sa cuenda vico zuhun.
42 Ta sa ndusi ra Jesús sa usi uu cuiya ra, ta i sahan ñu ñuu Jerusalén tañi tuhva tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahan sa cuenda vico cuan.
43 Ta sa ndɨhɨ vico cuan ta cua nuhu ñu, zoco i ndoo ra Jesús ñuu Jerusalén, ta ñá sito ra José ta zɨhɨ ra.
44 I sica iñi ñu vatyi ndɨhɨ ra sihin ñu vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ cuahan sihin ñu. Ta sa minoo quɨvɨ sica ityi ñu, ta zɨquɨ i nanducu ñu sii ra tɨcuɨ amigo ñu ta ñiyɨvɨ sii ñu.
45 Zoco ñá nañihi ñu sii ra. Yucuan cuenda i sinanuhu sata ñu ndya ñuu Jerusalén cua nanducu ñu sii ra.
46 I yaha uñi quɨvɨ ta zɨquɨ i nañihi ñu sii ra sisi vehe ñuhu cahnu. Ndyaa ra mahñu ra maestro. Tyizoho ra Jesús sa cahan ra ta nducu tuhun ra sii ra.
47 Ta tandɨhɨ ra i siñi sa cahan ra Jesús, iyo xaan i cuñi ra sihin sa siñi tuñi sii ra Jesús ta sihin tuhun cahan ra, ndɨhɨ ca.
48 Ta sa ndyehe zutu ra ta zɨhɨ ra sii ra, iyo xaan i cuñi ñu. Ta i catyi zɨhɨ ra sihin ra: Zehe luhli, ¿ñaa cuenda i zavohon cuhva ya sihin ndi? Catyi ña.

Zutun ta yuhvi i sica xaan iñi ndi sa cuendon, ta i nanducu xaan ndi suun. Catyi ña.

49 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: ¿Ñaa cuenda nanducu ndo sii? ¿Atu ña sito ndo vatyi cuñi si sa zatyiñe tyiño Zuti? Catyi ra.

50 Zoco ñá cutuñi iñi ñu tuhun cahan ra sihin ñu.

51 Ta cua nuhu ra sihin ñu ndya ñuu Nazaret, ta i tyaa ra yahvi sii ñu. Ta i nacañi iñi ña María sa cuenda cuhva i cahan ra.

52 Ta ra Jesús i sahnu ra, ta cahnu ca nduu ra, ta i nducuaha ca sa siñi tuñi sii ra. Ta zɨɨ xaan i cuñi ra Ndyoo sihin ra ta ñiyɨvɨ ndɨhɨ ca.

3

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ

1 Ta sa sahun cuiya sa ndyaca ñaha ra Tiberio nacahnu, ta ra Poncio Pilato i cuu ra gobernador nu cu si Judea. Ta ndyaca ñaha ra Herodes nu cu si Galilea. Ta yañi ra, ra Felipe cuu ra ndyaca ñaha nu cu si Iturea sihin Traconite. Ta ra Lisanias ndyaca ñaha ra nu cu si Abilinia quɨvɨ cuan.

2 Ta ra Anás sihin ra Caífas i cuu ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu. Ta quɨvɨ cuan i cahan ra Ndyoo sihin ra Juan zehe ra Zacarías minoo nu ityi xaan nu sindyaa ra.

3 Ta i sica noo ra Juan tandɨhɨ ñuu sa ndyaa yatyi ñi nu ndyaa yutya sa nañi Jordán. I nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ vatyi nazama ñu cuhva iyo ñu ta coo ndutya ñu. Ta zɨquɨ cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu.

4 Tañi catyi si nuu libro i tyaa ra Isaías, minoo ra profeta ta sa naha. Nu catyi ra tyehen:

Cua cuɨñɨ ndo nduzu minoo ra cana saa minoo nu ityi xaan.
Ta catyi ra cuan: "Tañi zanduvaha ndo minoo ityi, tacuan zanduvaha ndo
añima ndo vatyi cua quisi ra ndyaca ñaha sii yo. Tañi zandundoo ndo
ityi, tacuan nazama ndo cuhva iyo ndo.
5 Ta tañi zanandutu ndo tandɨhɨ xahva, ta tañi zandundaa ndo tandɨhɨ yucu ta
zandundoo ndo nu yacua ityi ta zanduvaha ndo nu quiñi caa, tacuan
cuñi si sa zama ndo cuhva iyo ndo.
6 Tacuan ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua ndyehe sii Zehe ra Ndyoo, ra cua zacacu sii yo."

Tacuan i tyaa ra Isaías ta sa naha vatyi cuhva cuan cua cahan ra Juan sihin ñiyɨvɨ.

7 Tacuan i cahan ra Juan sihin ñiyɨvɨ. Ta cuhva sa siñi ñu sa cahan ra ta i catyi ñu sihin ra vatyi cuñi ñu sa zacoo ndutya ra sii ñu. Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ñu: ¡Ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo cuu ndo tañi coo! ¿Yoo sa nacatyi sihin ndo vatyi cuu cacu ndo sihin cuhva sa cua tasi tuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ?

8 Cuñi si sa zama ndisa cuii ndo cuhva iyo ndo, ta zavaha ndo sa vaha. Ta ma catyi ndo vatyi maa ra Abraham cuu zutu ndo, ta ma catyi ndo vatyi maa ra cua zacacu sii ndo. Ma zacahnu ndo sii ndo vatyi vazu sihin yuu ya ta cuu zavaha ra Ndyoo ñiyɨvɨ sii ra Abraham sihin si.

9 Tañi minoo yutu sa ña saha sɨtɨ cuu ndo. Vatyi ña zavaha ndo cuhva cuñi ra Ndyoo. Ta yutu sa ña saha sɨtɨ, sahndya ñiyɨvɨ sii tu. Ta sahmi ñu sii tu. Ta zuun ñi cuhva cuan cua cuhun maa ndo nu cayu ñúhu. Catyi ra Juan.

10 Ta i ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra ta catyi ñu: ¿Ñaa sa cuñi si zavaha ndi? Catyi ñu.

11 Ta i nacatyi ra Juan sihin ñu: Ndoho ra iyo uu tahan camisa, nacuhva ndo minoo sii ra ñahñi. Ta ra iyo sa casi, nacuhva tucu ra sii ra ñahñi. Catyi ra.

12 Ta i saa coyo tucu zuhva ra zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ xuhun cuenda ra ndyaca ña ha, ta i cuñi ra coo ndutya ra. Ta i ndaca tuhun ra sii ra Juan: Maestro, ¿ña a sa cuñi si zavaha ndi? Catyi ra.
13 Ta i catyi ra Juan sihin ra: Ma zatyiyahvi zana ndo sii ñiyɨvɨ minoo cuhva ña catyi ley. Catyi ra Juan.
14 Tacuan ta i ndaca tuhun tucu zuhva ra zandaru sii ra Juan ta catyi ra: Ta nduhvi tucu, ¿ña a sa cuñi si zavaha ndi? Catyi ra. Ta i catyi ra Juan sihin ra: Ma quindyaa ndo ndaha tyiño ñiyɨvɨ. Ta ma zayuhu xaan ndo sii ñiyɨvɨ. Ma tyaa ndo cuatyi sata ñu tatu ña ndisa. Ta ndoo ndo vaha ta yahvi ñi ndo. Catyi ra Juan.
15 Ta i nacañi iñi ñiyɨvɨ sa cuenda ra Juan tatu ra Cristo cuu ra a yɨvɨ vatyi ndatu ñu sa cua quisi ra Cristo.
16 Ta i catyi ra Juan sihin tandɨhɨ ñu: Ndisa zacoo ndutye sii ndo sihin ndutya, zoco vasi inga ra cahnu ca ta zɨquɨ mi. Ña tahan si sii, nu sa cui muzu ra ta cuize ndisa ra, zoco zuun ñi maa ra i saha tyiño sii. Ta maa ra cua zacoo ndutya sii ndo sihin Tatyi Ii ta sihin ñúhu.
17 Sa ndaha ra pala ra, ta cua zanduvii ra sɨtɨ trigo ra, ta cua tava zɨin ra zoo si. Cua zandu-ɨin ra sii trigo cuan, ta cua cucumi vaha ra sii si, ta cua cahmi ra zoo si sisi minoo ñúhu sa ma ndahva ca. Tacuan i catyi ra Juan sihin ñiyɨvɨ.
18 Ta sihin cuaha xaan ca cuhva i cahan ra Juan sihin ñiyɨvɨ, ta i zayuhu ra sii ñu, ta i nacatyi ra vatyi cua quisi minoo ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ.
19 I nacatyi ra Juan sihin ra rey Herodes tandɨhɨ cuii sa ña vaha sa i zavaha ra vatyi i quihin ra sii ña Herodías, ña zɨhɨ ra Felipe yañi ra.
20 Cuñi si sa zanduvaha ra Herodes cuhva iyo ra, zoco i zavaha ra minoo ca sa ña vaha ta i tyihi ra sii ra Juan vehe caa.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

21 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i zacoo ndutya ra Juan, ta i zacoo ndutya ra sii ra Jesús. Ta cuhva sa sicoo ndutya ra Jesús, i cahan ra sihin ra Ndyoo, ta i nuña andɨvɨ.
22 Ta i noo Tatyi Ii zɨquɨ ra tañi minoo paloma. Ta i siñi ñiyɨvɨ minoo nduzu sa quita andɨvɨ ta catyi si: Yoho cuu zehi, ra cuñi xein. Zɨɨ xaan cuñi suhun. Catyi nduzu cuan.

Ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesús

23 Oco usi cuiya ra Jesús ta i quisaha zatyiño ra. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ i sica iñi ñu vatyi zehe ra José cuu sii ra. Ta ra José, zehe ra Elí cuu sii ra.
24 Ta ra Elí, zehe ra Matat cuu sii ra. Ta ra Matat, zehe ra Leví cuu sii ra. Ta ra Leví, zehe ra Melqui cuu sii ra. Ta ra Melqui, zehe ra Jana cuu sii ra. Ta ra Jana, zehe ra José cuu sii ra.
25 Ta ra José cuan, zehe ra Matatías cuu sii ra. Ta ra Matatías, zehe ra Amós cuu sii ra. Ta ra Amós, zehe ra Nahum cuu sii ra. Ta ra Nahum, zehe ra Esli cuu sii ra. Ta ra Esli, zehe ra Nagai cuu sii ra.
26 Ta ra Nagai, zehe ra Maat cuu sii ra. Ta ra Maat, zehe ra Matatías cuu sii ra. Ta ra Matatías, zehe ra Semei cuu sii ra. Ta ra Semei, zehe ra José cuu sii ra. Ta ra José cuan, zehe ra Judá cuu sii ra.
27 Ta ra Judá, zehe ra Joana cuu sii ra. Ta ra Joana, zehe ra Resa cuu sii ra. Ta ra Resa, zehe ra Zorobabel cuu sii ra. Ta ra Zorobabel, zehe ra Salatiel cuu sii ra. Ta ra Salatiel, zehe ra Neri cuu sii ra.
28 Ta ra Neri, zehe ra Melqui cuu sii ra. Ta ra Melqui, zehe ra Adi cuu sii ra. Ta ra Adi, zehe ra Cosam cuu sii ra. Ta ra Cosam, zehe ra Elmodam cuu sii ra. Ta ra Elmodam, zehe ra Er cuu sii ra.

29 Ta ra Er, zehe ra Josué cuu sii ra. Ta ra Josué, zehe ra Eliezer cuu sii ra. Ta ra Eliezer, zehe ra Jorim cuu sii ra. Ta ra Jorim, zehe ra Matat cuu sii ra.
30 Ta ra Matat, zehe ra Leví cuu sii ra. Ta ra Leví, zehe ra Simeón cuu sii ra. Ta ra Simeón, zehe ra Judá cuu sii ra. Ta ra Judá, zehe ra José cuu sii ra. Ta ra José, zehe ra Jonán cuu sii ra. Ta ra Jonán, zehe ra Eliaquim cuu sii ra.
31 Ta ra Eliaquim, zehe ra Melea cuu sii ra. Ta ra Melea, zehe ra Mainán cuu sii ra. Ta ra Mainán, zehe ra Matata cuu sii ra. Ta ra Matata, zehe ra Natán cuu sii ra.
32 Ta ra Natán, zehe ra David cuu sii ra. Ta ra David, zehe ra Isaí cuu sii ra. Ta ra Isaí, zehe ra Obed cuu sii ra. Ta ra Obed, zehe ra Booz cuu sii ra. Ta ra Booz, zehe ra Salmón cuu sii ra. Ta ra Salmón, zehe ra Naasón cuu sii ra.
33 Ta ra Naasón, zehe ra Aminadab cuu sii ra. Ta ra Aminadab, zehe ra Aram cuu sii ra. Ta ra Aram, zehe ra Esrom cuu sii ra. Ta ra Esrom, zehe ra Fares cuu sii ra. Ta ra Fares, zehe ra Judá cuu sii ra.
34 Ta ra Judá, zehe ra Jacob cuu sii ra. Ta ra Jacob, zehe ra Isaac cuu sii ra. Ta ra Isaac, zehe ra Abraham cuu sii ra. Ta ra Abraham, zehe ra Taré cuu sii ra. Ta ra Taré, zehe ra Nacor cuu sii ra.
35 Ta ra Nacor, zehe ra Serug cuu sii ra. Ta ra Serug, zehe ra Ragau cuu sii ra. Ta ra Ragau, zehe ra Peleg cuu sii ra. Ta ra Peleg, zehe ra Heber cuu sii ra. Ta ra Heber, zehe ra Sala cuu sii ra.
36 Ta ra Sala, zehe ra Cainán cuu sii ra. Ta ra Cainán, zehe ra Arfaxad cuu sii ra. Ta ra Arfaxad, zehe ra Sem cuu sii ra. Ta ra Sem, zehe ra Noé cuu sii ra. Ta ra Noé, zehe ra Lamec cuu sii ra.
37 Ta ra Lamec, zehe ra Matusalén cuu sii ra. Ta ra Matusalén zehe ra Enoc cuu sii ra. Ta ra Enoc, zehe ra Jared cuu sii ra. Ta ra Jared, zehe ra Mahalaleel cuu sii ra. Ta ra Mahalaleel, zehe ra Cainán cuu sii ra.
38 Ta ra Cainán, zehe ra Enós cuu sii ra. Ta ra Enós, zehe ra Set cuu sii ra. Ta ra Set, zehe ra Adán cuu sii ra. Ta ra Adán, zehe ra Ndyoo cuu sii ra.

4

Cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús

1 Ta i situ cuii Tatyi Ii Ndyoo sii ra Jesús sa yaha sicoo ndutya ra. Ta i quita ra nu cu si yuu Jordán, ta sindyaca Tatyi Ii ra Ndyoo sii ra minoo nu ityi xaan.
2 Yucuan i sindyaa ra uu xico quivi, ta i nducu coto ihñi cuihna sii ra. Ta sisi quivi cuan ñahñi maa i sasi ra. Ta yaha cuan, ta i sizoco xaan ra.
3 Ta i catyi cuihna sihin ra: Tatu ndisa vatyi Zehe ra Ndyoo cuu suun, catyun sihin yuu sa catuu ihya vatyi nanduu si pan. Catyi cuihna sihin ra Jesús.
4 Ta i catyi ra Jesús sihin cuihna: Catyi Tuhun Ndyoo vatyi ña maa sihin sa casi ñi yo ta cundito yo. Sihin sa sasi yo ndito coño ñuhu yo, zoco sihin sa tyaa yo yahvi tuhun cahan ra Ndyoo ta ndito añima yo sa ndisa cuii. Catyi ra Jesús sihin cuihna.
5 Tacuan ta i sindyaca cuihna sii ra Jesús xiñi minoo yucu zucu xaan, ta i zañaha ra tandihi cuii ñuu ñiyivi sii ra.
6 Ta i catyi cuihna sihin ra Jesús: Ndaha mi ndyaa tandihi ya vatyi saha ra Ndyoo sa cundyaca ñehi tandihi ñuu ñiyivi ya. Ta cuu cuhve sii si sii yoo ra cuñi, ta cua cundyaca ñaha ra.
7 Ta cua cuhve tandihi si suun tatu cua cuiñi situn nui ta zacahnun sii. Catyi cuihna sihin ra Jesús.
8 Zoco i catyi ra Jesús sihin cuihna: Cuiñi siyo suun sii, cuihna, vatyi catyi Tuhun Ndyoo vatyi iin ñi sii maa ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii ndi cua zacahnu ndi. Ta iin ñi tyiño maa ra cua zacuu ndi. Catyi ra Jesús sihin cuihna.

9 Yaha cuan ta i sindyaca cuihna sii ra Jesús ndya ñuu Jerusalén. Ta i zandaa
ra sii ra xiñi vehe ñuhu cahnu. Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Tatu ndisa vatyi
Zehe ra Ndyoo cuu suun, ndavon ndya nu ñuhu.
10 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: "Cua cuhva ra Ndyoo tyiño sii ángel ra vatyi
zacuenda ra suun.
11 Cua naqueen ra suun sihin ndaha ra ta ma ñicuehe sohon sihin minoo
yuu." Catyi cuihna sihin ra Jesús.
12 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi Tuhun Ndyoo vatyi ma nducu coto ihñi
ndi sii ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii ndi. Catyi ra.
13 Ta ñá cuu zandavi ñaha cuihna sii ra Jesús. Ta cuahan cuihna zuhva ñi
quɨvɨ.

I quisaha ra Jesús zatyiño ra tyiño ra Ndyoo nu cu si Galilea

14 Ta sa yaha sa nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús, ta zɨquɨ i quisi nanuhu
ra Jesús ndyaa Galilea. Situ cuii ra sihin tundyee iñi Tatyi Ii. Ta i cahan ñiyɨvɨ
tuhun ra nacahnu cuii ityi cuan.
15 Ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu tahan tahan ñuu. Ta i zacahnu
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra.

Cuhva i zavaha ñiyɨvɨ sihin ra Jesús ñuu Nazaret

16 Tacuan ta i nasaa ra Jesús ñuu Nazaret nu i sahnu ra. Ta minoo quɨvɨ
quitatu ñiyɨvɨ i quɨhvɨ ra vehe ñuhu tañi sa tuhva maa ra zavaha, ta i sicuiñɨ
ndyaa ra vatyi cua cahvi ra Tuhun Ndyoo.
17 Ta i saha ñu minoo libro Tuhun Ndyoo sii ra sa i tyaa ra Isaías, minoo ra
profeta ta sa naha. Ta i nuña ra libro, ta i nañihi ra nu catyi si tyehen, ta i
cahvi ra tuhun ya:
18 Ndyaa Tatyi Ii ra Ndyoo sihin, vatyi maa ra i tyaa tyiño sii, vatyi nacatyi
tuhun vaha ra sihin ñiyɨvɨ ndahvi.
I tasi ra sii, sa zacote sii ñu ndyaa ndaha ra ña vaha vatyi cua quita ñu.
Ta zacote sii ñu cuaa vatyi cua nandyehe ñu.
Ta zacote sii ñu ndyehe tundoho vatyi cua cacu ñu.
19 Ta zacote sii ñiyɨvɨ vatyi sa saa quɨvɨ cua cuhva xaan ra Ndyoo sa vaha sii
ñu.
Tacuan i cahvi ra Jesús.
20 Ta sa ndɨhɨ cahvi ra, ta i nacazi ra libro, ta nacuhva ra sii minoo ra zatyiño
vehe ñuhu cuan. Ta i sicundyaa ra. Ta i ndyehe xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu
yucuan sii ra.
21 Ta i quisaha catyi ra sihin ñu: Zuun ñi vityi natahan si ityi nuu maa ndo
cuhva catyi tuhun ya. Catyi ra Jesús.
22 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu yucuan, vaha i cahan ñu sa cuenda ra Jesús. Ta iyo
cuñi ñu sihin sa cahan ra vatyi vaha xaan si. Ta i nducu tuhun ñu sii tahan
ñu: ¿Atu yɨvɨ ra ihya cuu zehe ra José? Catyi ñu.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Site cuhva sica iñi ndo. Ta tyehen cua catyi
ndo sihin: "Yoho ra cu médico, xihna ca sii moo zanduvohon." Ta cua catyi
tucu ndo: "Sa siñi ndi sa zavohon ñuu Capernaum. Cuhva cuan zavaha tucun
ñuu moo." Tacuan cua catyi ndo sihin. Catyi ra Jesús.
24 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi minoo ra profeta,
ña tyaa ñiyɨvɨ ñuu ra yahvi sii ra.
25 Ta catyi sa ndisa sihin ndo vatyi cuaha xaan ñundahvi hebreo, ñu sihi yɨɨ,
i sicoo quɨvɨ i sica noo ra Elías. Ta ñá coon zavi uñi cuiya zazava. Ta sicoo
xaan tama nacahnu.

26 Zoco ñá tasi ra Ndyoo sii ra Elías vatyi tyindyee ra sii numinoo ñundahvi hebreo. I tasi ra Ndyoo sii ra nu ndyaa minoo ñandahvi minoo ñuu nañi Sidón nu cu si Sarepta. Catyi ra Jesús.
27 Ta i catyi tucu ra Jesús: Cuaha xaan ra hebreo cuhu sihin cuehe sa tyahyu ra quɨvɨ i sica noo ra Eliseo, ra cu profeta. Zoco ñá nduvaha numinoo ra hebreo, zoco i nduvaha ra Naamán, minoo ra ñuu Siria. Catyi ra Jesús.
28 Ta sa siñi ñiyɨvɨ ñoho vehe ñuhu tuhun cuan, i cuxaan xaan tandɨhɨ ñu.
29 Ta i nduvita ñu. Ta i tɨɨn ñu sii ra Jesús sindyaca ñu sii ra yuñuu nu iñi noo vatyi cua zavita ñu sii ra yucuan.
30 Zoco i yaha ra Jesús mahñu ñu, ta cuahan ra.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra ñoho tatyi cuihna

31 Ta cuahan ra Jesús ñuu Capernaum nu cu si Galilea. Ta tahan quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i zacuaha ra sii ñu.
32 Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva cahan ra vatyi cahan ra tañi minoo ra sito xaan tañi cahan ra ndyaca ñaha vatyi cahan ra sihin sa siñi tuñi ra Ndyoo.
33 Ta sisi vehe ñuhu sicoo minoo ra ñoho minoo tatyi ña vaha sii, ta saa xaan i cana saa ra ta catyi ra:
34 Zañon sii ndi, yoho ra Jesús. ¿Ñaa sa cuñun sihin ndi? Catyi ra. ¿Atu vasi zanoon sii ndi? Site yoo ra cuun. Yoho cuu ra Ii, ra tasi ra Ndyoo. Tacuan i catyi ra cuan zacuu tatyi cuihna.
35 Ta i cahan ra Jesús sihin tatyi ña vaha cuan, ta i catyi ra: Taxi ñi, ta zañon sii ra ya. Catyi ra. Tacuan ta i zanduva tatyi cuihna sii ra cuan mahñu nu yucu ñiyɨvɨ, ta i quita si, ta ñá zañicuehe si sii ra.
36 Ta i yuhu xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ i ndyehe. Ta i catyi ñu sihin tahan ñu: ¿Ñaa tuhun cuu ya? Iyo xaan cuhva ta tundyee iñi sii ra Jesús, ta cuu cahan ra sihin tatyi cuihna ta quita si. Catyi ñu.
37 Ta nacahnu cuii yucuan i cahan xaan ñiyɨvɨ tuhun ra.

Zanduvaha ra Jesús sii tyizo ra Simón Pedro

38 Ta i quita ra Jesús vehe ñuhu cuan, ta i quɨhvɨ ra vehe ra Simón. Ta cuhu xaan tyizo ra Simón sihin cahñi. Ta i cahan ñu sihin ra Jesús sa cuenda ña.
39 Ta i saa ra Jesús nu catuu ña, ta i catyi ra sihin cuehe cuan vatyi naquita si. Ta i quita cahñi cuan sii ña. Ta zuun ñí cuhva cuan i nduvita ña, ta i zavaha ña sa casi ra.

Zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu

40 Ta cuhva sa cua cuizo ñicandyi i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhu iyo vehe ñu, ñaa ndɨhɨ cuii ca cuehe. Ta i tyizo ra Jesús ndaha ra zɨquɨ minoo minoo ñu, ta i zanduvaha ra sii ñu.
41 Ta i quita tucu tatyi cuihna sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuan, ta i cana saa si ta catyi si: Yoho cuu ra cu Zehe Ndyoo. Catyi si. Zoco ñá saha ra Jesús sa cahan ca si vatyi nacoto si sii ra vatyi ra zacacu sii ñiyɨvɨ cuu ra.

Nacatyi ra Jesús Tuhun Ndyoo nacahnu Galilea

42 Ta sa cundisi inga quɨvɨ, ta i quita ra Jesús ñuu cuan. Cuahan ra minoo nu ityi xaan nu yoñi ñiyɨvɨ iyo. Zoco i nanducu ñiyɨvɨ sii ra, ta i saa ñu nu ñoho ra, ta cuñi ñu sa ndoo ra sihin ñu.
43 Zoco i catyi ra Jesús sihin ñu: Cuñi si sa zacote sii ñiyɨvɨ inga ñuu cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyi yucuan cuenda i tasi ra Ndyoo sii.
44 Ta tacuan i sica noo ra Jesús, ta i nacatyi ra Tuhun Ndyoo tandɨhɨ vehe ñuhu nacahnu Galilea.

5

Cuhva i saha ra Jesús ndatu sii ra tɨɨn tyiyaca, ta i ñɨhi xaan ra tyiyaca

1 Minoo saha nandyaa ra Jesús yuhu miñi sa nañi Genesaret, ta i saa coyo
ñɨyɨvɨ. Ta tɨhɨn xaan i siyucu ñu vatyi cuñi ñu cuɨñɨ ñu Tuhun Ndyoo.
2 Ta i ndyehe ra Jesús uu tahan barco yatyi ñi yumiñi. Ta sa quita coyo ra
tɨɨn tyiyaca ta nacatya ra taraya ra.
3 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús sisi minoo barco sa cuu sii ra Simón, ta i catyi
ra sihin ra vatyi nazatuhva ra zuhva ca sii tu nu cono ca. Ta zɨquɨ i sicundyaa
ra Jesús sisi barco, ta i quisaha zacuaha ra sii ñɨyɨvɨ yucu yumiñi cuan.
4 Cuhva sa ndɨhɨ cahan ra ta i catyi ra sihin ra Simón: Zacuhun barcun ndya
nu cono ca ta cañi ndo taraya ndo nu ndutya vatyi cua tɨɨn ndo tyiyaca. Catyi
ra Jesús.
5 Ta i nacahan ra Simón ta catyi ra: Maestro, sa zatyiño xaan ndi ñiyaca
cuii, ta ñá ñihi maa ndi. Zoco tatu moo catyi, cua cañi tucu ndi taraya. Catyi
ra Simón.
6 Ta sa zavaha ra cuhva cuan, ta i tɨɨn ra cuaha xaan tyiyaca, ndya cuhva i
tahndya taraya ra sihin sa vee tɨ.
7 Ta i saha ra zeña sii ra tahan ra sa ñoho inga barco vatyi naquisi tyindyee
ra sii ra. Ta i quisi ra, ta i zacutu ra nduu tahan barco cuan sihin tyiyaca cuan,
ta ndya cuhva i cuñi ndyee tu.
8 Ta sa ndyehe ra Simón Pedro cuhva cuan, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra Jesús.
Ta i quisaha catyi ra sihin ra: Zandoon sii, tata, vatyi ra iyo xaan cuatyi cui.
9 Iyo xaan i cuñi ra Simón ta tandɨhɨ ra ndɨhɨ sihin ra vatyi cuaha xaan
tyiyaca i tɨɨn ra.
10 Ta iyo xaan cuñi tucu ra Jacobo sihin ra Juan zehe ra Zebedeo. I zatyiño
ra ɨɨn ñi sihin ra Simón. Ta i catyi ra Jesús sihin ra Simón: Ma iyo xaan cuñun.
Ndya vityi ma tɨɨn con tyiyaca. Cua tɨun sii ñɨyɨvɨ vatyi cua zacoton Tuhun
Ndyoo sii ñu. Catyi ra Jesús sihin ra Simón.
11 Ta sa yaha zandaa ra barco ra nu ñuhu ityi, i zandoo tandɨhɨ uñi tahan ra
sii tandɨhɨ ndaha tyiño ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra tyahyu

12 Ta minoo quɨvɨ ndyaa ra Jesús minoo ñuu nu ndyaa minoo ra tyahyu. Ta
sa ndyehe ra sii ra Jesús, sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra Jesús, ta i nacañi noo ra xiñi ra
ndya nu ñuhu. Ta i sica xaan ra sii ra ta catyi ra: Tata, iyo cuhva suun; ta cuu
zanduvohon sii tatu cuñun. Catyi ra.
13 Ta i tyizo ra Jesús ndaha ra xiñi ra, ta i catyi ra: Cuñi. Sa nduvohon. Ta
zuun ñi caa cuhva cuan i quita cuehe tyahyu cuan sii ra.
14 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma nacatyun sihin numinoo ñɨyɨvɨ. Zoco
cuhun nu ndyaa ra cu zutu ta cuhvon ña ndɨhɨ sa tahan si cuhvon tañi i catyi
ra Moisés, ta cua cuu si minoo sa ndaa sii ra cu zutu vatyi sa nduvohon. Catyi
ra Jesús sihin ra.
15 Zoco vazu i catyi ra Jesús sihin ra vatyi ma nacatyi ra sihin ñɨyɨvɨ, zoco
cuaha xaan ñɨyɨvɨ i ñihi tuhun cuan. Ta cuaha xaan cuaha xaan ñɨyɨvɨ i titahan
vatyi cuñi ñu tyizoho ñu sa cahan ra Jesús, ta cuñi ñu sa zanduvaha ra sii ñu.
16 Zoco i quita ra Jesús nu yucu ñu ndya minoo nu ityi xaan nu yoñi ñɨyɨvɨ
iyo, ta yucuan i cahan ra sihin ra Ndyoo.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii

17 Minoo quɨvɨ zacuaha ra Jesús sii ñɨyɨvɨ, ta yucu zuhva ra fariseo ta ra
maestro cuenda ley hebreo. I quita ra cuan ñuu Jerusalén ta inga ñuu ndyihi

nacahnu Galilea ta Judea. Ta sicoo xaan tundyee iñi ra Ndyoo sihin ra Jesús quɨvɨ cuan, ta i zanduvaha xaan ra sii ñiyɨvɨ cuhu.

18 Tacuan ta i saa coyo ra ndyizo sii minoo ra cuhu sihin minoo tyuhva. I nducu ra cuhva quɨhvɨ ra sisi vehe vatyi cuñi ra caqui ra sii ra nu nandyaa ra Jesús.

19 Zoco ñá ñihi ra cuhva quɨhvɨ ra vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ. Tacuan ta i ndaa ra xiñi vehe, ta i tyaa siyo ra zuhva tyiyo, ta i zanoo ra sii ra nu nandyaa ra Jesús mahñu ñiyɨvɨ.

20 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi sino xaan iñi tandɨhɨ ra, ta i catyi ra sihin ra cuhu: Tata, sa ndasi tandɨhɨ cuatyun. Catyi ra Jesús.

21 Tacuan ta ra maestro cuenda ley cuan sihin ra fariseo i quisaha sica iñi ra: "¿Yoo ra cuu ra ya? Quiñi xaan cahan ra sii ra Ndyoo. Sica iñi ra vatyi cuu zandasi ra cuatyi yo, zoco minoo tuhun ñi maa ra Ndyoo cuu zandasi cuatyi yo."

22 Zoco i sito ra Jesús cuhva sica iñi ra, ta i quisaha catyi ra sihin ra: ¿Ñaa cuenda sica iñi ndo tacuan?

23-24 ¿Ñaa sa ña yɨɨ ca catyi yo? ¿Atu yɨɨ ca catyi yo? "Sa ndasi cuatyun", a yɨɨ ca catyi yo: "Nduviton ta cacon; sa nduvohon." Ña yɨɨ catyi yo: "Sa ndasi cuatyun." Vatyi yɨvɨ sa ndyehe yo cuu cuhva cuan. Ma coto ñiyɨvɨ tatu ndisa a ña ndisa. Zoco cua ndyehe ñu tatu zanduvaha yo sii minoo ñiyɨvɨ sa ndisa. Ta vityi cua zañehi sii ndo vatyi cuu zacui tandɨhɨ vatyi ra i quisi ndya gloria cui. Cuu zandasi cuatyi ñiyɨvɨ, ta cuu zanduvehi sii ra ya. Catyi ra Jesús. Ta i catyi ra sihin ra cuhu catuu yucuan: Catyi suhun, nduviton. Naquihin tyuhvon ta cunuhun ndya vehun.

25 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ra, ta i naquihin ra tyuhva ra, ta cua nuhu ra ndya vehe ra. Ta ityi cuahan ra zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo.

26 Ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta i zacahnu ñu sii ra Ndyoo. Ta i yuhu xaan ñu, ta i catyi ñu: Vityi ndisa i ndyehe yo minoo sa iyo xaan caa.

Cana ra Jesús sii ra Leví

27 Ta sa yaha cuan, ta i quita ra Jesús vehe cuan, ta cuahan ra. Ta i ndyehe ra sii minoo ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ña romano. Leví naña ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho sihin.

28 Tacuan ta i nduvita ra Leví. I zandoo ra tandɨhɨ sa sii ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.

29 Tacuan ta i zavaha ra Leví minoo vico cahnu xaan vehe ra sa cuenda ra Jesús. Ta cuaha xaan ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ña sindyaa mesa sihin inga ca ñiyɨvɨ.

30 (I sica iñi ra fariseo ta ra maestro cuenda ley hebreo vatyi ñahñi cuatyi maa ra), ta yucuan cuenda i quisaha cahan cuehe ra sihin ra sica noo sihin ra Jesús, ta catyi ra: ¿Ñaa cuenda sasi ndo ta sihi ndo sihin ra tava xuhun ta ra iyo xaan cuatyi?

31 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra iyo vaha, ña siñi ñuhu minoo médico sii ra. Zoco ra cuhu, siñi ñuhu médico sii ra.

32 Ta maa ndo sica iñi ndo vatyi vaha xaan ndo; ñahñi cuatyi ndo cuñi ndo. Yucuan cuenda ña vasi tyindyei sii maa ndo. Vasi tyindyei sii ñu sito vatyi iyo cuatyi ñu vatyi cua nazama ñu cuhva iyo ñu. Catyi ra Jesús.

Ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra Jesús ñaa cuenda ña cuñi ra sica noo sihin ra cahñi zoco ra sii ra

33 Tacuan ta i quisaha ndaca tuhun ra cuan sii ra Jesús ta catyi ra: Ra ndyico
sii ra Juan ta sii ra fariseo, tuhva ra sahñi zoco sii ra, ta cahan ra sihin ra
Ndyoo. Zoco ra sica noo sihin moo, tandihi quivi sasi ra xita ta sihi ra ndutya.
¿Ñaa cuenda?
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu cuu sa ma cuhva ndo casi ñu yucu minoo
vico tindaha tatu ndyaa ra i tindaha sihin ñu? Ma cuu. Cuñi ñu casi ñu vatyi
zii xaan cuñi ñu.
35 Zoco cua saa quivi cua ndihi vico. Cua cuhun ra i tindaha vatyi cua
quindyaa ñiyivi sii ra. Tacuan ta ziqui ma casi ra sica noo sihin ra xita.
36 Tacuan ta i cahan ra Jesús ziqui minoo cuhva, ta i catyi ra: Yoñi ñiyivi
cua cahndya minoo zahma saa ta natyaa ñu zuhva si sii minoo zahma sahnu
vatyi cua ndiyi zahma saa cuan, ta ziqui cua tahndya ca zahma sahnu cuan.
Ta ña vaha naha si ndihi ca tatu natyaa ñu zahma saa sii zahma sahnu.
37 Ta yoñi zavaha ndixi panela sisi quizi sahnu vatyi cua cuizo si ta ndaa si.
Ta cua cahndi quizi cuan tatu sahnu si. Ta cua cati ndixi ta cua tivi quizi.
38 Cuñi si quizi saa tatu zavaha ñiyivi ndixi panela, ta ma ndoyo ñuhu si.
39 Ta tatu sa sihi minoo ra ndixi panela sa ndaa, ma cuñi ra sa ñá ndaa vatyi
catyi ra: “Vaha ca ndixi sa ndaa.” Ndixi sahnu ca cuu si cuan. (Ta tacuan iyo
ñiyivi sihin costumbre ñu. Sa caan xaan ñu sii sa sahnu, ta ma cuu nazaca si
sihin minoo cuhva saa.)

6

Tohon ra sica noo sihin ra Jesús yoco trigo quivi quitatu ñiyivi

1 Minoo quivi quitatu ñiyivi i yaha ra Jesús mahñu itu trigo ñiyivi. Ta ra sica
noo sihin ra i tohon ra zuhva yoco trigo ta i zavii ra sihin ndaha ra, ta sasi ra
sii si.
2 Tacuan ta i catyi zuhva ra fariseo sihin ra: Ña catyi ley yo sa zatyiño yo
quivi quitatu ñiyivi. ¿Ñaa cuenda zatyiño ndo?
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu tañaha ca cahvi ndo cuhva i zavaha ra
David ta ra ndihi sihin ra minoo quivi i sizoco xaan ra?
4 I quihvi ra sisi vehe ñuhu, ta i quihin ra pan ii. Ta i sasi ra sii si, ta saha
ra sii ra ndihi sihin ra. Ta catyi ley vatyi maa ñi ra cu zutu tahan si casi pan
cuan. Catyi ra Jesús.
5 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ra i quisi ndya gloria cui, ta ndyaca ñaha
tuqui quivi quitatu ñiyivi.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra na-ityi ndaha

6 Ta inga quivi quitatu ñiyivi i quihvi ra Jesús sisi vehe ñuhu ta zacuaha ra
sii ñiyivi. Ta yucuan i ndyehe ra sii minoo ra na-ityi ndaha siyo cuaha.
7 Ta ra maestro cuenda ley hebreo sihin ra fariseo i ndyehe xaan ra sii ra
Jesús tatu cua zanduvaha ra sii ra cuan quivi quitatu ñiyivi. Tacuan ta cua
cuu tyaa ra cuatyi sata ra.
8 Zoco sa sito ra Jesús cuhva sica iñi ra, ta i catyi ra sihin ra na-ityi ndaha:
Nduvita. Ta cuiñi ndyoon mahñu. Ta i nduvita ra, ta sicuiñi ndyaa ra mahñu.
9 Ta ziqui i nducu tuhun ra Jesús sii ra yucu yucuan ta catyi ra: Minoo ñi
tuhun cua nducu tuhin sii ndo. ¿Atu catyi ley vatyi zavaha yo sa vaha a sa ña
vaha quivi quitatu ñiyivi? ¿Atu zacacu yo sii ñiyivi a cahñi ndihi yo sii ñu?
10 Ta i ndyehe ra Jesús sii minoo minoo ra yucu yucuan. Ta i catyi ra sihin
ra cuhu: Nandica ndohon. Ta i nandica ra ndaha ra, ta i nduvaha ndaha ra.
11 Ta zuhva ra yucu yucuan, i cuxaan xaan ra, ta i natuhun tahan ra yozo
caa cua zavaha ra sihin ra Jesús.

I casi ra Jesús usi uu tahan ra apóstol

12 Ta minoo quɨvɨ i ndaa ra Jesús minoo yucu vatyi cua caca tahvi ra sii ra
Ndyoo. Ta i cahan ra sihin ra Ndyoo ñiyaca cuii.
13 Ta cuhva sa cundisi i cana ra sii tandɨhɨ ra sica noo sihin ra, ta i casi ra
usi uu tahan ra vatyi cuu ra apóstol, ta cua tava ra Jesús tyiño sii ra.
14 Ta ihya cuu zɨvɨ sa usi uu tahan ra: Ra Simón Pedro, ta yañi ra, ra Andrés.
Ra Jacobo, ra Juan, ra Felipe, ta ra Bartolomé.
15 Ta ra Mateo, ta ra Tomás, ta ra Jacobo zehe ra Alfeo ta ra Simón Zelote.
16 Ta ra Judas, yañi ra Jacobo, ta ra Judas Iscariote, ra cua xico sii ra Jesús.

Zacuaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ

17 Ta i noo ra Jesús yucu cuan sihin sa usi uu tahan ra cuan. Ta i sicuɨñɨ
ndyaa ra minoo nu ndaa sihin ra sica noo sihin ra ta sihin cuaha ca ñiyɨvɨ,
ñu i quita coyo nacahnu Judea ta ñuu Jerusalén ta ñuu Tiro sihin ñuu Sidón sa
ndyaa yuhu tyañuhu. I saa ñu yucuan vatyi cua cuɨñɨ ñu sa cahan ra Jesús. Ta
ñu cuhu, cuñi ñu sa zanduvaha ra sii ñu.
18 Ta ñiyɨvɨ ñoho tatyi ña vaha, i nduvaha tucu ñu.
19 Ta tandɨhɨ ñu, cuñi ñu tɨɨn ñu sii ra Jesús vatyi iyo tundyee iñi ra Ndyoo
sii ra Jesús, ta i zanduvaha si sii tandɨhɨ ñu.

Ñiyɨvɨ ñihi tumañi iñi ta ñiyɨvɨ ma ñihi tumañi iñi

20 Tacuan ta i ndyehe ra Jesús sii ñiyɨvɨ sica noo sihin ra. Ta i catyi ra:
Tandɨhɨ ndoho sa ndahvi, zɨɨ xaan cuu sii ndo vatyi tahan si sii ndo sa
cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ndo.
21 Ta tandɨhɨ ndoho sa sizoco vityi, zɨɨ xaan cuu sii ndo vatyi cua coo quɨvɨ
ta ma ndyehe ca ndo zoco. Ta tandɨhɨ ndoho sa sacu xaan vityi, zɨɨ xaan cuu
sii ndo vatyi cua coo quɨvɨ ñahñi ca tucuihya iñi cua coo sii ndo. Ta cua vacu
ndo sihin sa zɨɨ cuñi ndo.
22 Zɨɨ xaan cuu sii ndo tatu ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ sii ndo, ta tatu cua tava ñu
sii ndo nu yucu ñu, a tatu cahan cuehe ñu sii ndo a tatu catyi ñu vatyi ñiyɨvɨ
ña vaha cuu ndo vatyi sino iñi ndo sii mi, ra i quisi ndya gloria cui.
23 Zɨɨ xaan cuñi ndo quɨvɨ ndyehe ndo tundoho cuan, ta ndava ndo sihin sa
zɨɨ cuñi ndo vatyi cahnu xaan sa cua cuhva ra Ndyoo sii ndo gloria. Zuun ñi
cuhva ña vaha cuan i zavaha ñiyɨvɨ sahnu ta tyiemvu sihin ra profeta.
24 Zoco ndahvi ndoho ra cuca vityi vatyi sa iyo sa zɨɨ sii ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ
ya.
25 Ta ndahvi ndoho ra sica iñi vatyi ñahñi sa cumañi sii ndo vityi vatyi cua
coo quɨvɨ cua ndyehe xaan ndo zoco. Ta ndahvi ndoho tatu zɨɨ xaan cuñi ndo
vityi vatyi cua coo quɨvɨ cua nducuihya xaan iñi ndo, ta cua vacu xaan ndo.
26 Ta ndahvi ndoho tatu catyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi vaha xaan ndo vityi vatyi
zuun ñi cuhva cuan i cahan ñiyɨvɨ sahnu sii ñu cuenda ra i catyi vatyi profeta
ra Ndyoo cuu ra, ta ña ndisa ra.

Cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ xaan iñi sii ndo

27 Tandɨhɨ ndoho ra siñi sa quehin, catyi sihin ndo vatyi cuñi xaan ndo sii
ñu xaan iñi sii ndo. Zavaha ndo sa vaha sihin ñiyɨvɨ ña cuu ndyehe sii ndo.
28 Cahan vaha ndo sihin ñiyɨvɨ cahan ndya vaha ñi sii ndo, ta cahan ndo
sihin ra Ndyoo cuenda ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha sihin ndo.
29 Tatu iyo ra cati ii siyo xɨtɨ ndo, cuhva ndɨhɨ ndo inga siyo nacati ra. Tatu
iyo ra quindyaa siqueta ndo, cuhva ndɨhɨ ndo camisa ndo sii ra.
30 Cuhva ndo ñaa ndɨhɨ sa sica ñiyɨvɨ sii ndo, ta tatu iyo ra quindyaa sa sii
ndo, ma nandaca ndo sii si.

31 Tatu cuñi ndo sa cua zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin maa ndo, tacuan zavaha
tucu maa ndo sihin maa ñu.
32 Tatu ɨɨn ñi sii ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ndo cuñi ndo, ¿ñaa sa vaha zavaha ndo
cuhva cuan? vatyi tacuan tucu zavaha ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo. Cuñi xaan ñu sii
ñiyɨvɨ sa cuñi sii maa ñu.
33 A tatu zavaha ndo sa vaha sihin ñiyɨvɨ zavaha sa vaha sihin ndo, ¿ñaa sa
vaha zavaha ndo cuhva cuan? vatyi tacuan tucu zavaha ñiyɨvɨ quiñi xaan
iyo.
34 A tatu saha noo ndo ndaha tyiño ndo sii ñiyɨvɨ vatyi cuñi ndo sa zaha ñu
tumañi iñi sii ndo, ¿ñaa sa vaha zavaha ndo cuhva cuan? vatyi ñiyɨvɨ quiñi
xaan iyo, saha noo ñu sa sii ñu ta ndatu ñu sa cua nacuhva tucu ñiyɨvɨ sii si.
35 Zoco maa ndo, cuñi xaan ndo sii ñu xaan iñi sii ndo. Ta zavaha ndo sa
vaha. Ta cuhva noo ndo sa sii ndo, zoco ma cuatu ndo ñaa tumañi iñi cua
zavaha tucu maa ñu sii ndo. Ta tacuan ta cahnu xaan sa vaha cua ñihi ndo
nu ndyaa ra Ndyoo. Ta sa ndisa cuii cua cuu ndo zehe ra Ndyoo, ra cahnu
ca. Vatyi ra Ndyoo, vaha ñiyɨvɨ cuu ra sihin ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo ta sihin ñu
ña saha tyahvi ndyoo sii ra.
36 Yucuan cuenda cundahvi xaan iñi ndo sii ñiyɨvɨ tañi maa ra Ndyoo
cundahvi xaan iñi ra sii ñu.

Ma cahan cuehe yo sii ñiyɨvɨ

37 Ma cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ coto catyi ra Ndyoo vatyi ña vaha zavaha
tucu maa ndo. Ma catyi ndo vatyi ña vaha ñiyɨvɨ, ta ma catyi tucu ra Ndyoo
vatyi ña vaha ndo. Zaha ndo tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ, ta cua zaha ra Ndyoo
tucahnu iñi sii maa ndo.
38 Cuhva maa ndo sa siñi ñuhu sii ñiyɨvɨ, ta cua cuhva tucu maa ra Ndyoo sa
siñi ñuhu sii maa ndo. Tañi ñiyɨvɨ vaha tatu xico ñu ñaa sa xico ñu sii ndo, situ
cuii saha ñu ndya cuhva sitya cuii ñi ca si. Tacuan tucu cua zavaha ra Ndyoo
sihin ndo. Vaha xaan cua tyicuhva ra sa vaha ndya cuhva sitya cuii si, ta cua
cuhva ra sii ndo. Vatyi tañi cuhva cua cuhva maa ndo sii ñiyɨvɨ, tacuan cuu
cuhva cua cuhva ra Ndyoo sii maa ndo. Catyi ra Jesús.
39 Ta zɨquɨ i cahan ra Jesús sihin ñu sihin minoo cuhva ta catyi ra: Ma cuu
zañaha minoo ra cuaa ityi sii inga ra cuaa. Cua canacava nduu tahan ra sisi
xahva.
40 Ta cahnu ca cuu minoo ra cu maestro ta zɨquɨ ra zacuaha sihin ra, zoco
tatu sa ndɨhɨ zacuaha ra, cua nduu ra tañi maestro ra.
41 ¿Ñaa cuenda ndyehun mihin luhlu cuii ñi sa ñoho sɨtɨ nuu yañun, ta ña
zohon cuenda mihin cahnu sa ñoho sɨtɨ nuun?
42 Ta ¿ñaa cuenda catyun sihin yañun vatyi nacuhva ra sa tavon mihin
luhlu sa ñoho sɨtɨ nuu ra? ta ña tuu iñun vatyi minoo mihin cahnu xaan
ñoho sɨtɨ nuun. Cuhva cuan zohon tuhun vatyi vaha xoon, ta ña ndisa. Tava
xihnon mihin cahnu sa ñoho sɨtɨ nuun, ta cua ndundisi ndyehun, ta cua cuu
tavon mihin sa ñoho sɨtɨ nuu yañun.

Nacoto yo tatu vaha minoo yutu tatu saha tu yucu vixi vaha

43 Minoo yutu vaha, ña saha tu sɨtɨ ña vaha. Ta minoo yutu ña vaha, ña saha
tu sɨtɨ vaha.
44 Nacoto yo ñaa yutu cuu tahan tahan tu sa cuenda sɨtɨ saha tu. Vatyi minoo
tu mihndya ma cuhva tu mango, ta minoo iñu ma cuhva tu yucu vixi sa nañi
uva.
45 Ta tacuan tucu sihin ñiyɨvɨ. Minoo ra vaha, cahan ra tuhun vaha sa iyo
añima ra. Ta ñiyɨvɨ ña vaha, ña vaha añima ñu, ta cahan ñu sa quiñi sa iyo añima
ñu vatyi ñaa ndɨhɨ sa situ añima ñiyɨvɨ, yucuan cuu sa cahan ñu.

Cuhva cua cuu si sihin ñiyɨvɨ tyaa yahvi sa cahan ra Jesús, ta cuhva cua cuu si sihin ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi

46 ¿Ñaa cuenda catyi ndo sihin: “Zutu mañi yuu, Zutu mañi yuu”, ta ña zavaha ndo cuhva catyi sihin ndo?

47 Tatu iyo ra cua quisi nu ndyei, ta siñi ra sa quehin, ta zavaha ra sii si, ihya cuu cuhva iyo ra:

48 Cuu ra tañi minoo ra i zandaa vehe. Cono xaan sitya ra ndya tahan ra minoo yuu cahnu, ta i zandaa ra vehe ra zɨquɨ yuu cuan. Ta quɨvɨ i coon xaan zavi, ñihi xaan i yaha ndutya saha vehe ra, zoco ñá cuu zanduva si vehe ra vatyi ndyaa si zɨquɨ yuu cuan.

49 Zoco ra ña siñi sa quehin, ta ña zavaha ra sii si, cuu ra tañi minoo ra ñá zavaha cimiento, ta i zandaa ra vehe ra nu ñuhu ñi. Ta ñihi xaan i yaha ndutya saha vehe ra, ta tañi tyehen ñi i nduva vehe ra, ta i ndoyo ñuhu si.

7

Zanduvaha ra Jesús sii minoo muzu ra ndyaca ñaha sii zandaru

1 Cuhva sa ndɨhɨ cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ ta cua nanuhu tucu ra inga saha ndya ñuu Capernaum.

2 Ta yucuan ndyaa minoo ra ndyaca ñaha sii minoo ziendu zandaru. Ta minoo muzu ra, ra sa cuñi xaan ra, cuhu xaan ra, ta cuñi cuu ra.

3 Quɨvɨ sa sito ra cu nuu sii zandaru cuan tuhun ra Jesús, i tasi ra sii zuhva ra sahnu hebreo vatyi caca ra tumañi iñi sii ra Jesús sa quisi zanduvaha ra sii muzu ra.

4 Ta i saa coyo ra sahnu cuan nu ndyaa ra Jesús, ta i sica xaan ra tumañi iñi sii ra ta catyi ra: Iyo minoo ra romano. Ra cu nuu sii zandaru cuu ra.

5 Ta vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ra sihin maa yo ñiyɨvɨ hebreo ndya cuhva ndya i tyiyahvi maa ra ta i ndaa minoo vehe ñuhu ndi.

6 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra sahnu cuan, zoco cumañi ca saa ra vehe ra cu nuu cuan, ta i tasi ra cuan zuhva amigo ra, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Tata, catyi ra cu nuu cuan vatyi ma zayangon suun sa cuhun ndya vehe ra vatyi cahnu xaan ca cuu moo, ta cahan nuu ra vatyi iyo cuatyi ra. Ta yoho, ra vaha xaan cuun.

7 Yucuan cuenda ña cuñi ra quisi ra nu ndyoon. Zoco tatu cua catyi moo vatyi nduvaha muzu ra, cua nduvaha ra vazu ma cuhun, catyi ra.

8 Vatyi maa ra, ra ndyaca ñaha sii zandaru cuu ra. Ta cuu catyi ra sihin minoo ra: “Cuahan”, ta cuhun ra. Ta catyi ra sihin inga ra: “Ñaha”, ta vasi ra. Ta catyi ra sihin muzu ra: “Tyehen zavohon”, ta zavaha ra sii si. Ta tacuan tucu moo, catyi ra, vatyi tatu catyun vatyi nduvaha muzu ra, cua nduvaha ra. Catyi ra cuan sihin ra Jesús.

9 Ta sa siñi ra Jesús cuhva cahan ra cuan, ta iyo xaan i cuñi ra sa cuenda ra cu nuu cuan. Ta i nasico cava ra, ta i catyi ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra: Catyi sihin ndo vatyi tañaha ca ñañihi sii minoo ra hebreo ra sino iñi sii ra Ndyoo tañi sino iñi ra cuan. Catyi ra.

10 Ta cuanuhu ra i tasi ra cu nuu cuan, ta sa nasaa ra i ndyehe ra vatyi sa nduvaha muzu cuan.

Zanandoto ra Jesús sii zehe minoo ñandahvi sa sihi yɨi

11 Yaha cuan ta inga quɨvɨ cuahan ra Jesús minoo ñuu sa nañi Naín. Ta cuahan tucu ra sica noo sihin ra ta cuaha xaan ca ñiyɨvɨ.

12 Ta cuhva sa cua saa ra yatyi ñi ñuu cuan, ta ndyehe ra vatyi quita cuaha
xaan ñiyɨvɨ ñuu cuan. Ta ndyizo ñu minoo ndɨyɨ. Minoo tuhun ñi zehe ña iyo
cuu ra i sihi cuan. Ta ñandahvi cuu maa ña.
13 Ta sa ndyehe ra Jesús sii ña, i cundahvi xaan iñi ra sii ña, ta i catyi ra: Ma
vacun.
14 Ta i tuhva ra Jesús, ta i tɨin ra satu ñoho ndɨyɨ. Ta ra ndyizo satu cuan, i
sicuɨñɨ ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra ñoho cuan: Ra yoco, catyi suhun vatyi
nduviton.
15 Tacuan ta i nduvita ra cuan, ta i quisaha cahan ra. Ta i nacuhva cuenda
ra Jesús sii ra sii zɨhɨ ra.
16 Ta i yuhu xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ i ndyehe. Ta i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo,
ta i catyi ñu: Ihya ra cuu minoo profeta cahnu. Ta inga ña i catyi: Cahnu xaan
sa zavaha ra Ndyoo sihin yo vityi.
17 Ta i sito ñiyɨvɨ nacahnu Judea ta nacahnu ityi cuan cuhva i zavaha ra
Jesús.

Tasi ra Juan sii uu tahan ra sica noo sihin ra ndya nu ndyaa ra Jesús

18 Ta i nacatyi ra sica noo sihin ra Juan sihin ra tandɨhɨ sa zavaha ra Jesús.
Ta i cana ra Juan sii uu tahan ra sica noo sihin ra.
19 Ta i tasi ra sii ra nu ndyaa ra Jesús vatyi cua ndaca tuhun ra sii ra tatu ra
Cristo cuu ra, ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ, a tatu cuñi si sa cuatu ra ndya cua quisi
inga ra.
20 Ta saa ra i tasi ra Juan nu ndyaa ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra: ¿Atu yoho
cuu Cristo, ra cua zacacu sii ndi a cuatu ca ndi naquisi inga ra?
21 Ta zuun ñi cuhva sa yucu ra cuan, i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan
ñiyɨvɨ cuhu, cuaha nuu cuehe, ta ñu ñoho tatyi cuihna. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ
cuaa i nandyehe zacuu ra.
22 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i tasi ra Juan: Cuahan ndo ta nacatyi
ndo sihin ra Juan tandɨhɨ sa i ndyehe ndo ta sa siñi ndo. Nacatyi ndo cuhva
nandyehe ra cuaa, ta cuhva nacaca ra coxo, ta cuhva nduvaha ra tyahyu, ta
cuhva nacuɨñɨ ra zoho, ta cuhva nandoto ñiyɨvɨ i sihi. Ta nacatyi ndo cuhva
siñi ñiyɨvɨ ndahvi Tuhun Vaha, cuhva cua cacu ñu.
23 Ta catyi ndo sihin ra vatyi zɨɨ xaan cua cuñi ñiyɨvɨ tatu ma zaña ñu sa sino
iñi ñu sii. Catyi ra Jesús sihin ra.
24 Ta sa yaha cuahan ra i tasi ra Juan, ta i quisaha ndaca tuhun ra Jesús sii
ñiyɨvɨ, ta catyi ra: ¿Ñaa sa sindyehe ndo quɨvɨ i sahan ndo nu ityi xaan nu yoñi
ñiyɨvɨ iyo? ¿Atu sahan ndo vatyi cua ndyehe ndo minoo tuñɨɨ sa canda zacuu
tatyi?
25 ¿A atu sahan ndo vatyi cua ndyehe ndo sii minoo ra ñoho zahma vaha?
Zoco ña tacuan vatyi ñiyɨvɨ ñoho zahma vaha xaan, iyo ñu vehe rey.
26 ¿Atu yɨvɨ minoo ra cu profeta cuu sa sindyehe ndo? Zuun. Ta cahnu ca
ra cuu ra ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ra cahan tuhun i saha ra Ndyoo sii ra.
27 Zuun ra cuu ra sa cahan si tuhun nuu tutu ra Ndyoo nu i tyaa ra Isaías
tyehen: “Yuhvi ra Ndyoo cua tasi sii minoo ra ityi nuu ca, ta cua zanduvaha
ra cuhva iyo ñiyɨvɨ vatyi cua saa moo cuee ca, ta cua tyizoho ñu sa cohon.”
28 Ta catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ rayɨɨ ra cacu, yoñi inga ca ra ñiñi ca ta
zɨquɨ ra Juan. Zoco ra luhlu ca, ra cuhun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, cahnu ca
ra ta zɨquɨ ra Juan, ra zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ. Catyi ra Jesús.
29 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi sa cahan ra Jesús ta ra tava xuhun cuenda ra
ndyaca ñaha, i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo, ta nacoto ñu vatyi ndoo xaan sa
zavaha ra Ndyoo. Sa yaha sicoo ndutya maa ñu i zacuu ra Juan.

30 Zoco ra fariseo ta ra maestro cuenda ley hebreo ñá cuñi ra quihin ra sa saha ra Ndyoo sii ra. Yucuan cuenda ñá cuñi ra coo ndutya ra.
31 Ta i catyi ra Jesús sa cuenda ra: ¿Ñaa ñi cuhva quehin sihin ñiyɨvɨ iyo vityi? ¿Tañi yoo ñi sa caa caa ñu?
32 Caa ñu tañi sa ndyihi sa ndyaa nuyahvi, ta cana saa si sii tahan si, ta catyi si: "Tɨvɨ ndi cutu, ta ñá sata saha ndo. Ta sata ndi yaa tucuihya iñi, ta ñá sacu ndo."
33 Tacuan iyo maa ndo vatyi ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ, i quisi ra ta ñá sasi vaha ra, ta ñá sihi ra vino. Ta catyi ndo vatyi ñoho minoo tatyi cuihna sii ra.
34 Ta zɨquɨ i saa mi, ra i quisi ndya gloria. Ta sasi ta sihi. Ta catyi ndo vatyi tuhva xein coho ta cuahyi xein. Ta cuxaan ndo vatyi vaha ñiyɨvɨ cui sihin ra iyo cuatyi ta sihin ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha.
35 Ta catyi sihin ndo vatyi saha ra Ndyoo sa siñi tuñi maa ra sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra. Ta cua zañaha ñu sii maa ndo vatyi vaha sa siñi tuñi ra Ndyoo.

Sasi ra Jesús xita vehe minoo ra fariseo sa nañi Simón

36 Ta i cana minoo ra fariseo sii ra Jesús sa cua casi ra xita vehe ra. Ta cuahan ra Jesús vehe ra fariseo cuan, ta sicundyaa ra mesa.
37 Tacuan ta minoo ñaha zɨɨ iñi ñuu cuan i sito ña vatyi ndyaa ra Jesús vehe ra fariseo cuan, ta i quisi ña sihin minoo yutyi azetye vixi.
38 Ta i sicuɨñɨ ndyaa ña saha ra Jesús, ta i sacu xaan ña vatyi ndu-uu iñi ña cuatyi ña, ta i quisaha nacatya ña saha ra Jesús sihin ndutya nuu ña. Ta zɨquɨ i zana-ityi ña saha ra sihin ixi xiñi ña. Ta sihi ña saha ra. Ta i saca ña azetye vixi cuan saha ra.
39 Ta cuhva sa ndyehe ra Simón tacuan, ta i sica iñi ra: "Tatu ndisa vatyi minoo ra profeta cuu ra ya, cua nacoto ra yozo caa iyo ñaha sa tɨɨn sii ra vatyi iyo xaan cuatyi ña."
40 Ta i catyi ra Jesús sihin ra Simón: Simón, iyo minoo tuhun cuñi nacatyi suhun. Ta i catyi ra Simón: Vaha, maestro. Nacatyun sihin.
41 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sicoo minoo ra, ta uu tahan ra i sitavi sii ra. Minoo ra tavi ra ohon ziendu denario (tañi ohon mil peso cuu si). Ta inga ra tavi ra uu xico usi ñi denario (tañi ohon ziendu peso ñi).
42 Ta nduu tahan ra cuan, ñá cuu tyiyahvi ra sa tavi ra. Ta ra sa saha noo xuhun cuan, zaha ra tucahnu iñi sii nduu tahan ra, ta ñá tyiyahvi ca ra sii ra. Ta vityi catyun, Simón, ¿ndya ra cua cuñi ca sii ra sa saha noo cuan? Catyi ra Jesús.
43 Ta i nacahan ra Simón ta catyi ra: Ra sa cuaha ca tavi cuan. Catyi ra. Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ndisa sa cohon.
44 Ta zɨquɨ i nandyehe ra Jesús sii ñaha cuan, ta i catyi ra sihin ra Simón: Ndyehun sii ñaha ya. Yuhvi i quɨhvi vehun, ta ñá sohon ndutya ndoo sehi. Zoco maa ña i nacatya ña sehi sihin ndutya nuu ña, ta zana-ityi ña sihin ixi xiñi ña.
45 Yoho ñá suhun xɨti. Zoco ndya cuhva ndya quɨhvi ihya ta ñá zaña maa ña sa sihi ña sehi.
46 Ñá tyuhun azetye xiñi. Zoco ihya ñaha i tyihi azetye vixi sehi.
47 Yucuan cuenda catyi suhun, Simón, vatyi vazu cuaha xaan cuatyi ña iyo, zoco sa zehi tucahnu iñi sii ña tandɨhɨ si. Yucuan cuenda cuñi xaan ña sii. Inga ñiyɨvɨ sa zuhva ñi cuatyi ñu iyo, zuhva ñi zehi tucahnu iñi sii ñu, ta zuhva ñi cuñi ñu sii.
48 Ta i catyi ra Jesús sihin ñaha cuan: Sa ndasi cuatyun. Catyi ra.

49 Tacuan ta inga ra yucu mesa sihin ra, i quisaha sica iñi ra sihin añima ra:
"¿Yoo ra cuu ra ya vatyi zandasi tucu ra cuatyi ñiyɨvɨ?"
50 Ta i catyi ra Jesús sihin ñaha cuan: Cuahan vityi, sa cacun vatyi sino iñun.
Cuahan sihin sa vaha.

8

Ñuzihɨ sa tyindyee sii ra Jesús

1 Yaha cuan ta cuee ca ta cuahan ra Jesús tahan tahan ñuu nahnu ta ñuu
ndyihi. I cahan ra Tuhun Ndyoo nuu ñiyɨvɨ. Ta i zacoto ra sii ñu Tuhun Vaha,
cuhva cuñi ra Ndyoo cundyaca ñaha ra sii ñu. Ta ndihɨ sa usi uu tahan ra i
casi ra sihin ra.
2 Ta cuahan tucu ñu zihɨ sihin ra. Maa ñu cuu ñu i zanduvaha ra ta cuhu ñu
a i ñoho tatyi cuihna sii ñu ta i tava ra. Ta cuahan ña María minoo ñaha ñuu
Magdala sihin ñu. I siñoho usa tahan tatyi cuihna sii ña, ta nduvaha ña.
3 Ta cuahan tucu ña Juana, ñazihɨ ra Chuza. Minoo ra cu tyiño sa cuenda ra
rey Herodes cuu maa ra. Ta cuahan ña Susana ta cuaha xaan ca ñu cuahan.
Ta i tyindyee ñu sii ra Jesús sihin xuhun ñu.

Cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, cuhva ra tasi

4 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i quita sa zɨin zɨin ñuu, ta titahan ñu vatyi cua tyizoho
ñu sa cahan ra Jesús. Ta i cahan ra sihin ñu zɨquɨ minoo cuhva ta catyi ra:
5 Cuahan minoo ra nu iyo tyiño ra vatyi cua quɨtɨ ra sɨtɨ trigo nu ñuhu ra. Ta
cuhva sa quɨtɨ ra sii si, zuhva si canacoyo si ityi. Ta i sañi ñiyɨvɨ sii si, ta i sasi
zaa sii si.
6 Ta zuhva sɨtɨ cuan, i canacoyo si nu yaxi ñoho ñuhu vatyi ñoho xaan yuu.
Ta quɨvɨ i caña si, i na-ityi si vatyi ña coco caa ñuhu ta i cumañi ndutya sii si.
7 Ta zuhva sɨtɨ cuan, i canacoyo si tɨcuɨ iñu. Ta i caña si sisi iñu, zoco i zahvi
iñu sii si. Ta ñá saha si sɨtɨ si.
8 Ta zuhva ca sɨtɨ cuan, i canacoyo si nu vaha ñuhu, ta saha xaan si sɨtɨ si.
Iyo si saha si minoo ziendu sɨtɨ si. Catyi ra Jesús. Ta sa yaha cahan ra tuhun
cuan, i cana saa ra, ta i catyi ra: Tatu siñi ndo, cuiñɨ ndo sa quehin. Catyi ra.
9 Tacuan ta i ndaca tuhun ra i casi ra sii ra ña cuñi si catyi si cuhva cahan
ra sihin ñiyɨvɨ.
10 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Saha ra Ndyoo sa coto maa ndo tuhun xehe sa
cuenda cuhva ndyaca ñaha maa ra. Zoco sihin inga ñiyɨvɨ, maa ñi sihin minoo
cuhva quehin vatyi cua ndyehe ñu, zoco ma nacoto ñu ña sa ndyehe ñu. Cua
cuiñɨ ñu, zoco ma cutuñi iñi ñu.
11 Ihya cuu cuhva cuñi si catyi si: Sɨtɨ cuan cuu tañi Tuhun Ndyoo.
12 Ta tañi sa canacoyo sɨtɨ cuan ityi, tacuan iyo minoo ityi ñiyɨvɨ siñi Tuhun
Ndyoo. Ta saa cuihna, ta quindyaa ra sii si sisi añima ñu coto cua sino iñi ñu
ta cacu ñu.
13 Ta tañi sa canacoyo sɨtɨ nu ñoho xaan yuu iyo inga ityi ñiyɨvɨ sa siñi Tuhun
Ndyoo. Zɨi xaan cuñi ñu sihin si zuhva ñi quɨvɨ, zoco ña quihvɨ vaha si añima
ñu. Ta ña naha cua sino iñi ñu. Tatu cua quisi minoo tundoho zɨquɨ ñu a
cuxaan ñiyɨvɨ sihin ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, yatyi xaan cua zaña ñu sii
si.
14 Ta inga ñiyɨvɨ cuu tañi sa canacoyo sɨtɨ nu ndyaa iñu. Siñi ñu Tuhun
Ndyoo, zoco sica xaan iñi ñu inga tuhun, tuhun sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Sica iñi ñu
tuhun sa nducuca ñu ta cuhva cua cuzɨi iñi ñu ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ma zatyiño
vaha Tuhun Ndyoo sihin ñu.
15 Zoco tañi sɨtɨ canacoyo nu vaha ñuhu, tacuan iyo inga ñiyɨvɨ. Ndoo xaan
iyo ñu, ta vaha xaan añima ñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo, ta zavaha ñu sii si. Ta

cundyee xaan iñi ñu. Ta cuaha xaan sa vaha zavaha ñu cuhva catyi Tuhun Ndyoo.

Cuhva sii minoo lámpara

16 Tatu tyaa ñiyɨvɨ minoo lámpara sisi vehe ñu, ma tyihi ñu sii si xu sito a inga
nu xehe. Ña tacuan vatyi tyaa ñu sii si nu zucu vatyi tacuan ta ndundisi sisi
vehe, ta cuu ndyehe ñiyɨvɨ quɨhvɨ sisi vehe.
17 Ta tañi lámpara tatu ñoho xehe si, tacuan iyo cuhva zacuehi sii ndo vityi.
Zoco cua coo quɨvɨ ta cua cuɨñɨ ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cuhva zacuehi ihya.
18 Yucuan cuenda coto vaha ndo sii ndo sihin sa siñi ndo vatyi tatu tyaa
ndo yahvi sa quehin, cuaha ca cua zacuehi sii ndo. Zoco tatu ma tyizoho ndo
cua quindyei ndya cuhva ndya sa zuhva ñi sa sica iñi ndo vatyi sa cutuñi iñi
ndo.

Zɨhɨ ra Jesús ta yañi ra

19 Tacuan ta i saa zɨhɨ ra ta yañi ra Jesús, zoco ñá cuu quɨhvɨ ñu nu ndyaa ra
vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ.
20 Ta i zacoto ñiyɨvɨ yucu yucuan sii ra ta catyi ñu: Zɨhun ta yañun, nandyaa
ñu sata vehe, ta cuñi ñu cahan ñu suhun.
21 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Ñiyɨvɨ sa cuu zɨhi ta yañi cuu ñu siñi
Tuhun Ndyoo ta zavaha ñu sii si.

Zacutaxi ra Jesús tatyi ta ndutya

22 Minoo quɨvɨ i quɨhvɨ ra Jesús minoo barco sihin ra i casi ra. Ta i catyi ra
sihin ra: Coho yo inga siyo miñi. Ta cuahan ra sihin barco cuan.
23 Ta cuhva sa cuahan ra mahñu miñi cuan, ta quixi ra Jesús. Ta sicava
minoo tatyi cahnu xaan. Ta quɨhvɨ ndutya sisi barco. Ta i situ tu, ta i quisaha
ndyee tu.
24 Ta i zandoyo ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¡Maestro! ¡Maestro! ¡Sa cuñi cunaa
yo! Catyi ra. Ta i nduvita ra Jesús, ta i cahan ra sihin tatyi ta sihin ndutya, ta
i cutaxi si.
25 Ta i catyi ra sihin ra yucu sihin ra: ¿Ñacu ña nɨɨ iñi ndo? Catyi ra. Zoco ra
cuan, yuhu xaan ra, ta iyo xaan i cuñi ra. Ta i quisaha ndaca tuhun ra sii ra
tahan ra: ¿Yoo ra cuu ra ya? vatyi cuhva ndya tatyi ta cuhva ndya ndutya ta
tyaa si yahvi sii ra.

Minoo ra ñoho tatyi cuihna

26 Tacuan ta i saa ra Jesús nu cu si Gadara sa ndyaa inga siyo miñi cahnu
sa nañi Galilea.
27 I quita ra Jesús barco, ta i tuhva minoo ra ñuu cuan sii ra. Sa naha xaan
ñoho tatyi cuihna sii ra, ta ña ñoho ra zahma ra, ta ña ndyaa ra vehe ra. Sica
noo ñi maa ra nu ñaña.
28-29 Ta tuhva tatyi ña vaha cuan tɨɨn sii ra, ta yucuan cuenda sihñi ñu
cadena ndaha ra ta saha ra vatyi ma cuu cuhun ra. Zoco i sahnu ra cadena
sihin fuerza sa saha tatyi ña vaha cuan sii ra, ta i zacono tatyi cuan sii ra ndya
nu yoñi ñiyɨvɨ iyo. Ta cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús, i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra, ta
i cana saa ra, ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun sihin mi, Jesús? Moo cuu zehe Ndyoo
ra cahnu ca. Sa ndyoo ñi ma zandyehun tundoho sii. Tacuan i catyi ra vatyi
sa catyi ra Jesús sihin tatyi cuihna vatyi naquita si sisi añima ra.
30 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ñaa nañun? Ta tatyi cuan nacahan
si ta catyi si: Nañi Legión. Tacuan catyi tatyi ña vaha cuan vatyi cuaha xaan
si ñoho sii ra.

31 Ta i sica tatyi ña vaha cuan tumañi iñi sii ra Jesús sa ma zacuhun ra sii si
sisi minoo xahva cono xaan nu ma cuu quita si.
32 Ta sica tatyi ña vaha cuan sii ra Jesús vatyi nacuhva ra sa quɨhvɨ si sisi
quɨnɨ vatyi yucu xaan tɨ yucuan. Ta i saha ra Jesús sa quɨhvɨ si sisi quɨnɨ cuan.
33 Ta i quita tatyi ña vaha cuan sii ra ndahvi cuan, ta i quɨhvɨ si sisi quɨnɨ
cuan. Ta ñihi xaan i cacono quɨnɨ cuan nu iñi noo yuhu miñi. Ta i sihi tandɨhɨ
tɨ sisi ndutya.
34 Ta cuhva sa ndyehe ra zacuenda quɨnɨ cuan sa tahan tɨ, i sino xaan ra, ta
i nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ sa ndyehe ra sisi cuhu ta sisi ñuu.
35 Ta i quita coyo ñiyɨvɨ vatyi cua ndyehe ñu ñaa sa cuu, ta i saa ñu nu ndyaa
ra Jesús. Ta i ndyehe ñu sii ra sa quita tatyi cuihna cuan. Nandyee ra nuu ra
Jesús. Sa ñoho ra zahma ra, ta sa nduvaha cuñi xiñi ra. Ta i yuhu xaan ñu.
36 Ta ñiyɨvɨ i ndyehe, i nacatyi ñu sihin inga ñu cuhva i quita tatyi ña vaha
sii ra ta i nduvaha ra.
37 Tacuan ta cuaha xaan ñiyɨvɨ nacahnu Gadara i catyi ñu sihin ra Jesús
vatyi nacuhun ra vatyi i yuhu xaan ñu sa cuenda cuhva i zavaha ra sihin
tatyi cuihna cuan. Ta i nandɨhvɨ ra Jesús sisi barco.
38 Ta ra sa quita tatyi cuihna cuan, i sica ra sii ra Jesús sa cuhun ra sihin ra,
zoco i catyi ra Jesús sihin ra:
39 Cuanuhun ndya vehun. Ta nacatyun sihin ñiyɨvɨ suun ñaa sa i zavaha ra
Ndyoo suhun, cuhva sa cahnu xaan i tyindyee ra suun. Ta cuahan ra cuan,
ta i nacatyi ra nacahnu ñuu ra cuhva sa cahnu xaan i zavaha ra Jesús sihin
ra.

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i tɨin minoo ñaha yuzahma ra Jesús

40 Ta quɨvɨ sa nasaa ra Jesús inga siyo miñi, cuaha xaan ñiyɨvɨ ndatu sii ra.
Ta zɨɨ xaan cuñi ñu vatyi nasaa ra.
41 Tacuan ta i saa minoo ra sa nañi Jairo. Minoo ra cu tyiño cuenda vehe
ñuhu ñuu cuan cuu ra. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra Jesús, ta i sica xaan ra tumañi
iñi sii ra sa cuhun ra sihin ra ndya vehe ra.
42 Vatyi minoo tuhun ñi zehe ra iyo. Usi uu cuiya ña, ta sa cuñi cuu ña sihin
cuehe. Ta cuahan ra Jesús vehe ra cuan. Ta i sindyico cuaha xaan ñiyɨvɨ sii
ra. Ñihi xaan i catyihi ñu sii ra.
43 Ta tɨcuɨ ñiyɨvɨ cuan ñoho minoo ñaha cuhu. Sa usi uu cuiya sa cuhu ña
cuehe sa cuu ña nɨñɨ. Cuaha xaan médico i zacuu tata sii ña. I zanaa ña tandɨhɨ
cuii sa iyo sii ña. Zoco ñá nduvaha ña sihin cuhva zavaha médico.
44 Ta i quisi ña ityi sata ra Jesús zava mahñu ñiyɨvɨ cuan, ta i tɨin ña yuzahma
ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i sicuita nɨñɨ ña.
45 Ta i catyi ra Jesús: ¿Yoo sa tɨin sii? Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuahan sihin ra catyi
ñu vatyi yɨvɨ maa ñu. Ta ra Pedro ta inga ra ndɨhɨ sihin ra Jesús i catyi ra:
Maestro, tuu xaan ñiyɨvɨ cuahan suhun, ta catyihi ñu suun. ¿Ta ña cuenda
ndaca tuhun yoo sa tɨin suun?
46 Zoco i catyi ra Jesús: Iyo minoo ñiyɨvɨ i tɨin sii, vatyi tuu iñi vatyi cuahan
zuhva tundyee iñi sii.
47 Ta sa sito ñaha cuan vatyi ma cuu tyixehe ña, ta i quisaha nɨhɨ ña vatyi
yuhu xaan ña. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ña nuu ra Jesús. Ta ityi nuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ i
nacatyi ña sihin ra ña cuenda i tɨin ña sii ra ta yozo caa i nduvaha ña sa zuun
ñi caa cuhva cuan.
48 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zihi, i nduvohon vatyi i sino iñun sii. Cuahan
sihin sa vaha. Catyi ra.

49 Nɨɨ ñi sa cahan ra Jesús tuhun ya, ta i quisi minoo ra iyo vehe ra Jairo cuan. Ta i catyi ra sihin ra Jairo: Sa sihi zehun. Ma zayanga con sii ra maestro ya.
50 Ta sa siñi ra Jesús tuhun cuan, i catyi ra: Ma yuhun. Sino iñun ta cua nduvaha ña.
51 Ta sa saa ra Jesús vehe ra Jairo, ñá saha ra quɨhvɨ ñiyɨvɨ, maa ñi ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan ta ra Jairo, zutu ña, sihin ñazɨhɨ ra.
52 Ta i sacu xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi i sihi ña, zoco i catyi ra Jesús: Ma vacu ndo. Ñá sihi ña. Quixi ña.
53 Ta i sacu ndyaa ñu sii ra vatyi sito ñu vatyi sa sihi ña.
54 Tacuan ta i tɨɨn ra Jesús ndaha ña luhlu cuan, ta i catyi ra sihin ña: Ñaha luhlu, nduviton.
55 Ta i nandɨhvɨ añima ña, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ña. Ta i catyi ra sihin ñu nacuhva ñu sa casi ña.
56 Iyo xaan i cuñi zutu ña ta zɨhɨ ña, zoco ñihi xaan i saha ra tyiño sii ñu sa ma nacatyi ñu nu sihin minoo ñiyɨvɨ cuhva i cuu.

9

Tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

1 I zandu-ɨɨn ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra, ta i saha ra tundyee iñi sii ra vatyi cua tava ra tatyi ña vaha, ta cua zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ cuhu.
2 Ta i tasi ra sii ra sa cahan ra Tuhun Ndyoo, ta cua nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta cua zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ cuhu.
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñahñi sa cuizo ndo ityi cuhun ndo. Ma cuñaa ndo numinoo tutatu, ta numinoo yɨtɨ, ta nu sa casi ndo. Ma cuizo ndo xuhun. Ndɨhɨ ñoho ñi ndo zahma ndo cuhun ndo, ta ma cuizo ndo inga.
4 Tatu saha ñiyɨvɨ minoo vehe cundyaa ndo, yucuan ndoo ndo ndya cua cuhun ndo inga ñuu.
5 Ta tatu saa ndo minoo ñuu ta ña cuñi ñiyɨvɨ tyizoho ñu sa cahan ndo, quita ndo ñuu cuan. Naquɨzɨ ndo saha ndo vatyi ma cuhun nu ñiyaca ñuu cuan sihin ndo. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi i zavaha ñu sa ña vaha sihin ndo. Tacuan i catyi ra Jesús.
6 Ta i quihin ra ityi cuahan ra tahan tahan ñuu. I nacatyi ra Tuhun Vaha sihin ñiyɨvɨ, ta nacahnu i zanduvaha ra sii ñu cuhu.

Cuñi ra rey Herodes coto ra yoo ra cuu ra Jesús

7 Ra Herodes i cuu ra ndyaca ñaha nacahnu Galilea. Ta i ñihi ra tuhun sa cuenda tandɨhɨ sa zavaha ra Jesús. Ta ñá ñihi vaha ra cuhva yoo ra cuu ra Jesús vatyi zuhva ñiyɨvɨ i catyi ñu vatyi ra Juan cuu ra ta i nandoto ra.
8 Ta inga ñiyɨvɨ i catyi ñu vatyi ra Elías cuu ra Jesús. Ta inga ñu i catyi ñu vatyi i nandoto minoo ra profeta.
9 Zoco i catyi ra Herodes: Zuun ñi mi i tava tyiño sii ra sahndya yuu zucu ra Juan. ¿Ta yoo ra cuu ra siñi xein tuhun vityi? Ta i cuñi xaan ra Herodes ndyehe ra sii ra Jesús.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi ohon mil rayɨɨ

10 Ta i nasaa coyo ra apóstol, ta i nacatyi ra sihin ra Jesús tandɨhɨ sa i zavaha ra. Tacuan ta i quihin ra Jesús sii ra ta cuahan ra sihin maa ñi maa ra ityi ñuu Betsaida.

11 Zoco i sito ñiyɨvɨ, ta sindyico tuu xaan ñu sii ra, ta i cahan vaha ra sihin
ñu sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta i zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ cuhu.
12 Ta sahiñi i tuhva ra i casi ra sii ra, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Catyun sihin
ñiyɨvɨ nacuhun ñu tandɨhɨ ñuu, tandɨhɨ cuadria sa ndyaa yatyi ñi cuzata ñu sa
casi ñu ta cuzu ñu vatyi ñahñi maa sa iyo ihya.
13 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva maa ndo sa casi ñu. Ta i catyi ra
sihin ra Jesús: Ñahñi maa sa cumi ndi ihya, ohon tahan ñi pan ta uu tahan ñi
tyiyaca. ¿A atu sica iñun sa cuu zata ndi sa casi tandɨhɨ ñu ya? Catyi ra.
14 Vatyi tañi ohon mil rayɨɨ yucu yucuan. (Ta zɨɨn ñu zɨhɨ ta sa ndyihi.) Ta
i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Catyi ndo sihin ñu vatyi nacundyaa ñu. Uu
xico usi tahan ñu sa minoo minoo ityi ñu.
15 Ta tacuan i sicundyaa ñu i zacuu ra.
16 Ta zɨquɨ i quihin ra Jesús sa ohon tahan pan ta uu tahan tyiyaca, ta i
nandyehe ndaa ra ityi andɨvɨ, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i
sahnu ndyihi ra pan ta tyiyaca cuan. Ta i nducuaha si. Ta i saha ra sii si sii ra
i casi ra vatyi cua zasa ra sii si sii ñiyɨvɨ.
17 Ta i sasi tandɨhɨ ñu, ta i ndaha xaan iñi ñu. Ta zɨquɨ i zanacutu ñu usi uu
tahan tyica sihin yɨquɨ pan sa nandoo ta tyiyaca cuan.

Nacatyi ra Pedro vatyi ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ

18 Minoo quɨvɨ i quita zɨɨn ra Jesús sihin ra i casi ra minoo nu taxi ñi, ta i sica
tahvi ra Jesús sii ra Ndyoo. Ta yaha cuan ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra sii ra ndɨhɨ
sihin ra ta catyi ra: ¿Yoo ra cui, catyi ñiyɨvɨ?
19 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Iyo ñu catyi ñu vatyi ra Juan, ra i zacoo ndutya
quɨvɨ cuan cuun. Ta inga ñu catyi vatyi ra Elías cuun. Ta inga tucu ñu catyi
vatyi i nandoto minoo profeta, ta zuun ra cuan cuun. Catyi ñu.
20 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús sii tandɨhɨ ra ta catyi ra: ¿Ta yoo ra cui
catyi maa ndo? Ta i nacahan ra Pedro ta catyi ra: Yoho cuu ra Cristo. Zehe ra
Ndyoo.

Nacatyi ra Jesús yozo caa cua cuu ra

21 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra i casi ra vatyi ma nacatyi ra tuhun cuan sihin
numinoo ñiyɨvɨ.
22 Ta i catyi ra: Cuaha xaan tundoho cua ndyehe ra i quisi ndya gloria. Cua
cuxaan ra mandoñi ta ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley hebreo sihin
ra. Ta cua cahñi ra cuan sii ra. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto ra.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ra: Tatu iyo ra cuñi ra cundyico ra sii,
nazama ra cuhva iyo ra. Ta ma zacahnu ra sii ra. Ta nandyehe ra tundoho
sa cuenda mi. Ta nazavaha ra cuhva zavehi.
24 Tatu ña cuñi ñiyɨvɨ sa cuu ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu. Ta cua
cuhun ñu andyaya. Ta ma cundito ñu sihin ra Ndyoo. Zoco tatu cua cuu ñiyɨvɨ
sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cundito ñu sihin ra Ndyoo.
25 ¿Ñaa sa ñihi ñiyɨvɨ sa zahacanaa ñu tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta quɨvɨ cua
cuu ñu ndaha cua naa ñu?
26 Tatu iyo ra cahan nuu sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo, tacuan
tucu cua cucahan nui sihin ra. Vatyi ra i quisi ndya gloria cui, ta cua quisi
tuqui sihin ángel. Ta cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi cahnu xaan cuu Zuti.
27 Ta sa ndisa cuii catyi sihin ndo vatyi iyo zuhva ra yucu ihya, ma cuu ra
ndya cuhva ndya cua ndyehe ra cuhva cua cundyaca ñaha ra Ndyoo.

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

28 I yaha tañi uña quɨvɨ sa yaha catyi ra Jesús cuhva cuan. Ta zɨquɨ i ndaa
ra Jesús xiñi minoo yucu cua cahan ra sihin ra Ndyoo, ta cuahan ra Pedro ta
ra Juan ta ra Jacobo sihin ra.
29 Ta cuhva sa sica tahvi ra sii ra Ndyoo, ta i zama cuhva caa nuu ra, ta i
nducuisi xaan zahma ra ta xiño xaan si.
30 Ta i quituu uu tahan ra natuhun sihin ra. Minoo ra cuu ra ra Moisés, ta
inga ra cuu ra ra Elías. (Ra i sihi ta sa naha cuu nduu tahan ra cuan.)
31 Ndisi xaan nu siyucu ra, ta i cahan ra tuhun yozo caa cua cuu ra Jesús
ñuu Jerusalén.
32 Ta ra Pedro ta ra tahan ra cuñi xaan ra cuzu ra, zoco ñá quixi ra vatyi
ndyehe ra sa ndisi xaan nu nandyaa ra Jesús sihin sa uu tahan ra nandyaa
sihin ra.
33 Ta cuhva sa cuahan ra yucu sihin ra Jesús, i catyi ra Pedro sihin ra Jesús:
Maestro, vaha xaan yucu yo ihya. Nazavaha ndi uñi tahan vehe tyiyahva,
minoo cuenda moo, ta minoo cuenda ra Moisés, ta minoo cuenda ra Elías,
catyi ra. Zoco ñá sito ra Pedro ñaa tuhun cahan ra.
34 Ta cuhva sa cahan ra Pedro tacuan ta i noo minoo vico ta ndaha tyazi si
sii tandɨhɨ ra. Ta i yuhu xaan ra sa quɨhvɨ ra sisi vico cuan.
35 Ta sisi vico cuan i siñi ra minoo nduzu sa catyi: Ra ihya cuu Zehi. Cuñi
xein sii ra. Cuɨñɨ ndo sa cahan ra.
36 Ta sa yaha cahan nduzu cuan, tuhun cuan, ta i ndyehe ra ndɨhɨ sihin ra
Jesús vatyi ña ndyaa ca inga ra cuan sihin ra Jesús. Maa tuhun ñi ca maa ra.
Ta i sicumi xehe ra tandɨhɨ sa i ndyehe ra, ta sisi quɨvɨ cuan ñá nacatyi ra sihin
numinoo ñiyɨvɨ.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho tatyi cuihna

37 Ta inga quɨvɨ cuhva sa noo ra yucu cuan, cuaha xaan ñiyɨvɨ i zatahan sii
ra Jesús.
38 Ta minoo ra ñoho tɨcuɨ ñiyɨvɨ cuan i cana saa ra ta catyi ra: Maestro, sica
xein tumañi iñi suun sa cua ndyehun sii zehi vatyi minoo tuhun ñi zehi iyo.
39 Ñoho minoo tatyi cuihna sii ra, ta ndya vaha ñi cuhva nduxaan si sii ra.
Ta sacu saa ra, ta zanduva si sii ra nu ñuhu, ta saa tɨñɨ yuhu ra. Ña zaña si sii
ra, ta zañicuehe si sii ra.
40 Sa catyi vatyi natava ra i casi moo sii si, zoco ñá cuu sii ra.
41 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra (sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ): Ndoho cuu ñiyɨvɨ
ña sino iñi. ¿Yozo tahan ca quɨvɨ cua ndoi sihin ndo ta zɨquɨ cua sino iñi ndo?
Ma cundyee iñi cundyei sihin ndo naha xaan ca. Sa naha xaan cundyee iñi
sihin ndo. Ta ndyaca sii zehun ihya.
42 Ta cuhva sa vasi ra luhlu cuan, i zanduva tatyi cuihna cuan sii ra ta quiñi
xaan i tahan ra. Ta xaan xaan i cahan ra Jesús sihin tatyi ña vaha cuan. Ta i
zanduvaha ra sii ra luhlu cuan, ta zɨquɨ i nacuhva cuenda ra sii ra sii zutu ra.
43 Ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi cahnu xaan cuu tundyee iñi maa
ra Ndyoo.

Zacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

Nɨɨ ñi sa iyo xaan cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sihin sa zavaha ra Jesús ta i quisaha catyi
ra sihin ra i casi ra:
44 Tyizoho vaha ndo sa quehin vatyi cua xico minoo ra sii ra i quisi ndya
gloria. Ta cua tɨɨn ñiyɨvɨ sii. Catyi ra Jesús.
45 Zoco, ñá cutuñi iñi ra ñaa tuhun cahan ra. Ta ñá nacatyi ra Jesús sihin ra
ñaa cuñi si catyi si. Ta yuhu ra ndaca tuhun ra sii ra Jesús ñaa tuhun cahan
ra.

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?
46 Tacuan ta i quisaha natuhun tahan xaan ra i casi ra Jesús sa cuenda
cuhva yoo ra cuu ra ñiñi ca sii ra.
47 Ta i sito ra Jesús ñaa sa sica iñi ra cuan sihin añima ra. Ta i quihin ra sii
minoo ra luhlu, i sañi ndyaa ra sii ra ii siyo xiin ra.
48 Ta i catyi ra sihin ra ndɨhɨ sihin ra: Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin minoo
ra luhlu sa cuenda mi, tañi sihin mi zavaha ñu sa vaha cuu si. Ta tatu zavaha
ñiyɨvɨ sa vaha sihin mi, zavaha ñu sa vaha sihin Zuti. Ta ra sa luhlu ca zaha
maa ndo tuhun, yucuan ra cuu ra cahnu ca ityi nuu ra Ndyoo. Ta ra sa cahnu
ca cuñi ndo, yucuan ra cuu ra luhlu ca ityi nuu ra Ndyoo. Catyi ra Jesús.

Tatu ña cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo cuhva cuan
49 Tacuan ta i catyi ra Juan: Maestro, i ndyehe ndi minoo ra tava tatyi
cuihna sihin zɨvɨ moo, zoco yɨvɨ ra tahan ndi cuu ra. Ta i catyi maa ndi sihin
ra vatyi ma zavaha ra tacuan.
50 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña vaha sa ñá saha ndo. Vatyi tatu ña cahan
ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo.

Catyi ra Jesús vatyi ña vaha cuhva sica iñi ra Jacobo ta ra Juan
51 Ta sa cuñi saa quɨvɨ cunanuhu ra Jesús ndya gloría, ityi i quisi ra. Yucuan
cuenda cuñi ra Jesús cuhun ra ñuu Jerusalén nu cua cuu ra. Ta i quihin ra ityi
cuahan ra.
52 Ta i tasi ra tyiño ityi nuu ca nu cuahan ra, ta i quɨhvɨ ra i tasi ra minoo
ñuu nu cu si Samaria vatyi cua nducu ra minoo nu cua quitatu ra Jesús.
53 Ta ñá saha ra samaritano sa cundyaa ra Jesús ñuu ra vatyi cuahan ra
Jerusalén. (Ta ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ samaritano sii ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén.)
54 Ta cuhva sa sito ra Jacobo ta ra Juan vatyi ñá saha ra samaritano sa
cundyaa ra ñuu ra ta i cuxaan ra ta catyi ra: Tata, ¿atu cuñun vatyi zavaha
yo cuhva i zavaha ra Elías ta sa naha? Cuu caca yo sii ra Ndyoo nazaquisi ra
ñúhu zɨquɨ ñiyɨvɨ Samaria, ta cua cayu tandɨhɨ ñu. Catyi ra.
55 Zoco xaan xaan i cahan ra Jesús sihin ra ta catyi ra: Taxi ñi ndo. Ña cutuñi
iñi ndo ña tyiño vasi.
56 Ra i quisi ndya gloria cui, ta ña vasi zanei sii ñiyɨvɨ, vasi zacaqui sii ñu.
Catyi ra. Ta zɨquɨ cuahan coyo ra inga ñuu.

Ñu cuñi cundyico sii ra Jesús
57 Ta cuhva sa cuahan ra ityi, i catyi minoo ra sihin ra Jesús: Tata, cuñi
cundyique suun vazu ndya ndya maa cuohon.
58 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ndison? vatyi yuhvi, ñahñi sa iyo sii. Iyo
vehe ñicuii, ta iyo taca zaa. Zoco ra i quisi ndya gloria ñahñi vehe ra iyo.
59 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin inga ra: Cundyicon sii. Zoco i catyi ra
cuan: Tata, cuatu ndya nacuu zuti, ta zɨquɨ cua cundyique suun.
60 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña vaha sa ñoho xaan iñun tuhun ñiyɨvɨ suun.
Natyihi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo sii tahan sihi sihin ñu sisi ñuhu, zoco yoho
cuahan ta nacatyun sihin ñiyɨvɨ cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.
61 Tacuan ta zɨquɨ i catyi inga ra sihin ra Jesús: Tata, cua cundyique suun,
zoco cuhvon sa cunuhu xihne cua naquehin sihin ñiyɨvɨ sii.
62 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Yoo ra quisaha zatyiño ra tyiñe ta ndu-uu
iñi ra, ma cuu quɨhvɨ ra nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

10

Tasi ra Jesús sii uñi xico usi tahan ra cua nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

1 Sa yaha cuan ta zɨquɨ i casi ra Jesús uñi xico usi tahan ca ra. Ta i tasi ra sii
ra ityi nuu ra. Uu uu ra cuahan tandɨhɨ ñuu ta tandɨhɨ ityi nu cua cuhun ra
Jesús cuee ca.
2 Ta i catyi ra sihin ra: Tañi minoo itu cahnu xaan, tacuan iyo tyiño zavehi.
Zoco ña cuaha muzu iyo. Yucuan cuenda caca ndo sii ra Ndyoo natasi ca ra
muzu vatyi cua tyindyee ra sihin tyiño, ta cua nacatyi tucu ra Tuhun Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ.
3 Cuahan ndo ta ma naa iñi ndo vatyi tañi mvee ticatyi lee cuu ndo, ta tasi
sii ndo nu yucu xaan ina nduvahu.
4 Ta ma cuizo ndo xuhun nu sa quɨhɨ xuhun ndo a inga ndisa ndo. Zanumi
ndo, ta ma cucuee xaan ndo ityi sa natuhun ndo sihin ñiyɨvɨ.
5 Ta yoo sii vehe saa ndo, sa xihna ñi catyi ndo: “Nacoo sa taxi sa saha ra
Ndyoo sii ndo.” Catyi ndo.
6 Ta tatu ndisa vatyi iyo ñiyɨvɨ vaha vehe cuan, cua ndoo sa vaha sihin ñu.
Zoco tatu yoñi ñu vaha añima, ma ndoo sa vaha sihin ñu.
7 Ta minoo ñi vehe nu cua saa ndo, yucuan ndoo ndo. Casi ndo ta coho ndo
ña sa saha maa ñu sii ndo. Vatyi minoo ra zatyiño, iyo cuhva sii ra sa ñihi ra
sa casi ra. Ta ma quita ndo vehe nu ndyaa ndo ta cundyaa ndo zɨɨn zɨɨn vehe.
8 Ta ña ñi maa ñuu saa ndo, tatu vaha cahan ñu sihin ndo, casi ndo ña sa
cua cuhva ñu sii ndo.
9 Zanduvaha ndo sii ñiyɨvɨ cuhu ñuu cuan, ta catyi ndo sihin ñiyɨvɨ: “Sa cuñi
saa cuhva cundyaca ña ra Ndyoo.”
10 Zoco tatu quɨhvɨ ndo minoo ñuu ta ña tɨɨn cuenda ñu sii ndo, quita ndo
ityi cahnu ta catyi ndo sihin ñu:
11 “Ndya cuhva ndya ñiyaca ñuu ndo sa iñi saha ndi ta cua tava ndi sii si.
Minoo zeña cuu si vatyi cua ndoo cuatyi ndo zɨquɨ ndo. Zoco coto ndo vatyi
sa cuñi quisi quɨvɨ cundyaca ña ra Ndyoo.” Tacuan catyi ndo sihin ñu. Catyi
ra Jesús.
12 Ta catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ta catyi ndo vatyi quɨvɨ cua tasi tuñi ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ñihi ca cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ ñuu ña tɨɨn cuenda sii ndo ta
zɨquɨ ca ñiyɨvɨ ñuu Sodoma.

Cua ndyehe xaan ñiyɨvɨ tundoho vatyi ña tyaa ñu yahvi sa cahan ra Jesús

13 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ndahvi ndoho ñiyɨvɨ ñuu Corazín. Ta ndahvi
ndoho ñiyɨvɨ ñuu Betsaida vatyi ña zama ndo cuhva iyo ndo vazu ndyehe ndo
sa ndyityi nahnu. I zanaa ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta ñuu Sidón ta sa naha
sa cuenda cuatyi ñu. Zoco tatu sa i ndyehe maa ñu sa ndyityi nahnu tañi sa
ndyehe maa ndo, cua zandoo ndisa cuii ñu cuatyi ñu, ta cua zama ñu cuhva
iyo ñu, ta cacu ñu.
14 Yucuan cuenda, ndoho ñiyɨvɨ ñuu Corazín ta ñiyɨvɨ ñuu Betsaida, ñihi ca
cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo ta zɨquɨ sii ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta ñuu Sidón cuan.
15 Ta ndoho ñiyɨvɨ ñuu Capernaum, sica iñi maa ndo vatyi cua ndaa ndo
ndya andɨvɨ, zoco cua noo ndo ndya andyaya vatyi ña tyaa ndo yahvi sii
Tuhun Ndyoo.
16 Ta i catyi ra Jesús sihin sa uñi xico usi tahan ra cuan: Ñiyɨvɨ tyizoho sa
cahan maa ndo, tañi tyizoho tucu ñu sa cahan mi cuu si. Ta ñiyɨvɨ ña tyaa
yahvi sii maa ndo, ña tyaa tucu ñu yahvi sii mi. Ta tatu ña tyaa ñu yahvi sii
mi, ña tyaa ñu yahvi sii ra i tasi sii.

Nasaa coyo sa uñi xico usi tahan ra i tasi ra Jesús

17 Tacuan ta cuee ca i nasaa coyo sa uñi xico usi tahan ra cuan, ta zɨɨ xaan
cuñi ra, ta catyi ra sihin ra Jesús: Tata, ndya cuhva ndya tatyi cuihna ta tyaa
si yahvi sa cahan ndi tatu cahan ndi zɨvun. Catyi ra.
18 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: I ndyehi cuhva i canacava cuihna cu
nuu sa nañi Satanás ndya andɨvɨ. Tañi caa minoo tasa zavi; tacuan caa cuhva
canacava ra.
19 Ta sehi tundyee iñi sii maa ndo, ta cuu zahacanaa ndo zɨquɨ tandɨhɨ
cuhva sa iyo sii cuihna. Ta cuu cuañi ndo zɨquɨ coo ta zɨquɨ tizuhma, ta ñahñi
maa sa cuu zañicuehe sii ndo.
20 Zoco ma zɨɨ xaan cuñi ndo vatyi cuu tava ndo tatyi cuihna cuan. Zɨɨ ca
cuñi ndo vatyi sa ndyaa zɨvɨ ndo nu libro ra Ndyoo andɨvɨ.

Zacahnu ra Jesús sii ra Ndyoo vatyi cuaha xaan sa zañaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ndahvi

21 Cuhva cuan ta zɨɨ xaan i cuñi ra Jesús zacuu Tatyi Ii, ta i catyi ra: Zacahnu
xein suun Ndyoo Zuti. Yoho ndyaca ñohon andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ. Tyixehun sa
siñi tuñi suun sii ñiyɨvɨ sica iñi vatyi sito xaan ñu, ta zañohon sii si sii ñu cuu
tañi sa ndyihi ñuu ñiyɨvɨ ya. Tacuan zavohon vatyi tacuan cuñi moo. Catyi ra
Jesús.
22 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ra zatyiño tyiño ra: Saha maa ra Ndyoo
Zuti tandɨhɨ sa iyo sii ra sii mi. Ta yoñi sa sito sii. Maa ñi ra Ndyoo Zuti cuu
ra sito sii. Ta maa ñi mi sito sii ra Ndyoo Zuti. Yoñi inga ra sito sii ra sa ndisa
cuii. Ta zañehi sii yoo ra cuñi, cuhva iyo Zuti sa ndisa.
23 Ta zɨquɨ i nandyehe ra Jesús sii ra i casi ra, ta i catyi ra ɨɨn ñi sihin maa ra:
Zɨɨ xaan cuu sii maa ndo vatyi ndyehe ndo tandɨhɨ sa ndyehe ndo.
24 Vatyi catyi sihin ndo vatyi cuaha xaan rey ta ra profeta ta sa naha, i cuñi
xaan ra ndyehe ra sa ndyehe maa ndo vityi, zoco ñá ndyehe ra sii si. Ta i cuñi
xaan ra cuɨñɨ ra sa siñi maa ndo, ta ñá siñi ra sii si.

Zacuaha ra Jesús vatyi tahan si tyindyee yo sii ñiyɨvɨ ndya vaha ñi

25 Tacuan ta i cahan minoo ra maestro cuenda ley hebreo. I cuñi ra nducu
coto ihñi ra sii ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: Maestro, ¿yozo caa zavehi
ta ñihi tahvi añime?
26 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa sa catyi ley? ¿Ñaa sa cahvun yucuan?
27 Ta i nacahan ra cuan, ta catyi ra: Catyi si vatyi cuñi xaan yo sii ra Ndyoo
sihin tandɨhɨ cuii añima yo, sihin sa nɨɨ iñi yo, sihin tandɨhɨ tundyee iñi sii yo,
ta sihin tandɨhɨ sa siñi tuñi sii yo. Ta catyi tucu ley vatyi cuñi si sa cuñi xaan
yo sii inga tahan yo tañi cuñi yo sii maa yo. Tacuan catyi si. Catyi ra cuan.
28 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa sa cohon. Tacuan zavohon, ta cua ñihi
tahvi añimon. Catyi ra Jesús.
29 Zoco ra maestro cuenda ley hebreo cuan, i cuñi ra zañaha ra vatyi vaha
cuhva i ndaca tuhun ra. Yucuan cuenda i catyi tucu ra: Zoco ¿yoo ra cuu
tehin?
30 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: I quita minoo ra ñuu Jerusalén ta cuahan
ra ndya ñuu Jericó. Ta i tahan ra sii ra zuhu. Ta i zuhu ra tandɨhɨ cuii sa ndyizo
ra ndya cuhva ndya zahma ra, ta i cañi xaan ra sii ra ndya cuhva sa yatyi
cahñi ra sii ra. Ta zɨquɨ i zandoo ra sii ra.
31 Tacuan ta i yaha minoo ra cu zutu ityi cuan. Ndyehe ra sii ra catuu ra
yucuan, ta i yaha ra ndya zava.
32 Ta zɨquɨ i yaha tucu inga ra cuenda vehe ñuhu. Minoo ra tyindyee sii ra
cu zutu cuu ra. Zoco i saa ra, ta i ndyehe ra sii ra catuu ra yucuan, ta zɨquɨ i
yaha ra ndya zava.

33 Tacuan ta i yaha minoo ra samaritano sihin burro zono ra ityi cuan. Ta
i ndyehe ra sii ra, ta i cundahvi xaan iñi ra sii ra.
34 Ta i noo ra burro zono ra, ta i zavaha ra tata sii ra. I tyihi ra azetye ta vino
nu cahvi ra, ta i nazucu ra zahma sii ra, ta i tyizo ra sii ra sata burro zono ra.
Ta i quihin ra sii ra ta i sinducu ra minoo nu cua cundyaa ra ta zacuu ca ra
tata sii ra.
35 Ta inga quɨvɨ i cuñi ra samaritano cuan cuhun ra, ta i tava ra xuhun ta
saha ra sii ra xu vehe. Ta i catyi ra sihin ra: "Zacuendon sii ra ya. Ta ña
ca sa cua zanaa ndo sihin ra, yuhvi cua nacuhve sii ndo naquisi inga saha."
Tacuan i catyi ra ta cuahan ra. Catyi ra Jesús.
36 Tacuan ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ra maestro cuenda ley cuan ta
catyi ra: Sisi sa uñi tahan ra cuan, ¿yoo ra cuu ra tahan ra ndahvi cuan?
37 Ta i catyi ra maestro cuan: Ra sa cundahvi iñi sii ra. Ta i catyi ra Jesús
sihin ra: Cuahan, ta zuun ñi cuhva cuan zavaha tucu moo.

Sahan ra Jesús vehe ña Marta ta ña María

38 Ta cuahan ra Jesús minoo ityi, ta saa ra minoo ñuu. Ta yucuan ndyaa
minoo ñaha sa nañi Marta. Ta i tɨin cuenda ña sii ra vehe ña.
39 Ta iyo minoo cuhu ña Marta. Nañi ña María. Ta i sicundyaa ña saha ra
Jesús ta tyizoho ña sa cahan ra.
40 Zoco cuaha xaan tyiño i zavaha ña Marta sa zavaha ña sa casi ra, ta i quisi
ña nu ndyaa ra Jesús ta catyi ña sihin ra: Tata ¿atu ña sica iñi oo sa zandoo cuhi
sii, ta zatyiñe maa tuhun ñi? Catyun sihin ña natyindyee ña sii.
41 Zoco i catyi ra Jesús sihin ña: Marta, Marta, sica xaan iñun cuaha xaan
cuhva.
42 Zoco iyo minoo ñi sa ñiñi xaan, ta sa i cutuñi vaha iñi ña María cuhva
vaha cuan. Ta yoñi cua cuu quindyaa cuhva cuan sii ña. Catyi ra Jesús.

11

Zañaha ra Jesús yozo caa caca tahvi yo sii ra Ndyoo

1 Ta minoo saha sa sica tahvi ra Jesús sii ra Ndyoo ta sa ndɨhɨ sica tahvi ra,
ta i catyi minoo ra i casi ra sihin ra: Tata, zañohon sii ndi yozo caa caca tahvi
ndi sii ra Ndyoo tañi i zañaha ra Juan sii ra i sica noo sihin ra.
2 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva sa cua cahan ndo sihin ra Ndyoo
tyehen catyi ndo: "Ndyoo Zutu ndi ra ndyaa andɨvɨ, ii xaan cuu zɨvɨ moo.
Nasaa quɨvɨ cua cundyaca ñohon ihya ñuu ñiyɨvɨ. Nazavaha ñiyɨvɨ cuhva cuñi
moo ihya ñuu ñiyɨvɨ tañi cuu si ndya gloria.
3 Cuhvon sa siñi ñuhu sii ndi minoo minoo quɨvɨ.
4 Ta zohon tucahnu iñi sii ndi sa cuenda cuatyi ndi tañi maa ndi zaha ndi
tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha sihin ndi. Ma cuhvon sa nducu coto
ihñi cuihna sii ndi coto zavaha ndi sa ña vaha." Tacuan i zacuaha ra Jesús sii
ra.
5 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra: Tatu maañuu cua soon vehe amigun ta catyun
sihin ra: "Xaa, cuhva noo uñi tahan pan sii.
6 Vatyi nacaa saa ra tehin. Sica xaan i quisi ra, ta ñahñi maa sa cuhve casi
ra."
7 Ta ndya sisi vehe cua cahan amigun, ta cua catyi ra: "Ma zayangon sii. Sa
ndazi cutu yuvehi. Ta quixi sa ndyihi zehi. Ta coto ndoyo si, ma cuu nduvite
ta cuhve suun vityi." Tacuan cua catyi ra suhun.
8 Ta catyi suhun vatyi vazu amigun sii ra cuan, zoco ma nduvita ra ta cuhva
ra sa yatyi. Zoco tatu ndoon yucuan ta ndita ñi cacon sii ra, tacuan ta cua
nduvita ra ta cuhva ra yozo tahan si cuñun.

9 Ta tacuan tucu maa ndo. Caca ndo sii ra Ndyoo, ta cua cuhva ra sa sica
ndo. Nanducu ndo, ta cua nañihi ndo. Cati ndo yuvehe, ta cua nuña si.
10 Vatyi tandɨhɨ ndoho ra sica, cua ñihi ndo. Ta tatu nanducu ndo, cua
nañihi ndo. Ta tatu cati ndo yuvehe, cua nuña si.
11 Ndoho, ra cuu zutu sa ndyihi, tatu cua caca zehun minoo pan ¿atu cua
cuhva ndo minoo yuu sii ra? Ña tacuan. A tatu caca ra minoo tyiyaca ¿atu
cua cuhva ndo minoo coo?
12 A tatu cua caca ra minoo ndɨvɨ ¿atu cua cuhva ndo minoo tizuhma? Ña
tacuan.
13 Ñiyɨvɨ quiñi xaan cuu maa ndo, zoco sito ndo yozo caa cuhva ndo sa vaha
sii zehe ndo; vaha xaan ca cua zavaha ra Ndyoo, ta cua cuhva ra Tatyi Ii sii
ñiyɨvɨ sica sii ra.

Catyi ra xaan iñi sii ra Jesús vatyi zatyiño ra sihin tundyee iñi sii cuihna

14 Tava ra Jesús minoo tatyi cuihna sii minoo ra ñehe. Ta cuhva sa quita
tatyi cuihna cuan ta i cuu nacahan ra ñehe. Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ.
15 Zoco zuhva ñu i catyi ñu: Tava ra ya tatyi cuihna sihin tundyee iñi ra
Beelzebú, ra cu nuu sii cuihna. Catyi ñu.
16 Ta inga ñu nducu coto ihñi ñu sii ra Jesús, ta i sica ñu sa zañaha ra minoo
zeña ityi andɨvɨ.
17 Zoco i sito ra Jesús cuhva sica iñi ñu, ta i catyi ra sihin ñu: Tatu sahñi
tahan xaan ñiyɨvɨ minoo ñuu, ndaha cua tɨvɨ ta naa ñuu cuan. Ta tacuan tucu
minoo vehe ñiyɨvɨ, tatu sahñi tahan ñu sihin tahan ñu, yatyi xaan cua ndɨhɨ
cuhva vaha nu yucu ñu.
18 Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii cuihna sihin inga cuihna vatyi tatu
tacuan zavaha si, yatyi xaan cua ndɨhɨ cuhva iyo sii si. Ma tava cuihna sii
cuihna. Ta catyi ndo vatyi yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi sii ra cu
nuu sii cuihna.
19 Zoco tatu yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi ra Beelzebú, tacuan
tucu zavaha ra ndyico sii maa ndo. Zoco maa ra cuan cua nacatyi sihin ndo
vatyi ma tava minoo cuihna sii inga cuihna.
20 Ta yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta cuñi si catyi
si vatyi ndisa cuii sa saa cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Zañaha ra Jesús vatyi ñihi ca tundyee iñi iyo sii ra Ndyoo ta zɨquɨ sii cuihna

21 Tatu minoo ra ñihi xaan zacuenda ra vehe ra sihin mityi ra, yoñi cuu
quihin ndaha tyiño ra.
22 Zoco tatu quisi inga ra ñihi ca ta zɨquɨ ra cuan ta quindyaa ra mityi ra,
ma cuu ca zacacu ra sii ra. Ta cuu quihin inga ra ndaha tyiño ra ta zasa ra sii
ra tahan ra.
23 Tatu ña zatyiño ñiyɨvɨ sihin, zatɨvɨ ñu tyiñe. Ta tatu ma tyindyee ñu sii,
sa nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, cuñi si catyi si vatyi ña saha ñu sa coto
ñiyɨvɨ tuhin.

Cuhva nandisi tucu tatyi ña vaha inga saha tatu naa iñi ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo

24 Tatu quita minoo tatyi ña vaha sii minoo ra, sica noo tatyi cuihna cuan
nu ityi xaan, ta nanducu si nu cua quitatu si. Zoco ña nañihi si nu quitatu si,
ta catyi si: “Cunuhu tuqui ndya vehì nu i quite”, catyi si.
25 Tacuan ta nasaa si añima ra cuan nu i quita si. Ta ndyehe si vatyi ndɨɨ
xaan; yoñi ndyaa yucuan.
26 Ta zɨquɨ cuahan si, ta quihin si usa tahan ca tatyi cuihna xaan ca ta zɨquɨ
maa si. Ta ndɨhvɨ tandɨhɨ tatyi cuihna cuan añima ra cuan, ta ndoo si. Ta yaha
ca cuhva cua nanduu ra cuan ta zɨquɨ sa xihna ñi.

Ñiyɨvɨ sa zɨ̈ xaan cuñi sa ndisa

27 Ta nɨ̈ ñi sa cahan ra Jesús cuhva cuan, ta i cana saa minoo ñaha sa ñoho
tɨcuɨ ñiyɨvɨ, ta catyi ña: Zɨ̈ xaan cuu sii ñaha i zacacu suun, ñaha i zacaxi suun.
28 Zoco i catyi ra Jesús sihin ña: Ndison sa cohon, zoco zɨ̈ xaan ca cua cuu
sii ñu siñi Tuhun Ndyoo ta zavaha ñu sii si.

Maa maa ñi sa ndyityi cuñi ñiyɨvɨ ña vaha ndyehe ñu

29 I siconduu cuii ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Jesús, ta i catyi ra sihin ñu: Quiñi xaan
iyo ñiyɨvɨ iyo vityi. Cuñi xaan ñu ndyehe ñu minoo zeña, zoco ñahñi inga ca
zeña cua ndyehe ñu ta zɨquɨ sa i cuu sa cuenda ra Jonás.
30 Ra Jonás i cuu ra minoo zeña sii ñiyɨvɨ ñuu Nínive, ta tacuan tucu cua cuu
ra i quisi ndya gloria sihin ñiyɨvɨ sa iyo vityi.
31 Quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, cua nandoto minoo ñaha sa
sindyaca ñaha sii ñiyɨvɨ ndya siyo tyañuhu ta sa naha. Ta maa ña cua tyaa
cuatyi sata maa ndo vatyi sa ndisa iyo cuatyi ndo, vatyi ña tyizoho ndo sa
cahan Zehe ra Ndyoo. Ta maa ña, sica xaan i sahan ña i sityizoho ña sa siñi
tuñi sa saha ra Ndyoo sii ra rey Salomón. Ta vityi ndyaa inga ra cahnu ca ta
zɨquɨ ra Salomón sihin ndo, ta ña tyizoho ndo sa quehin.
32 Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ ñuu Nínive, cua tyaa ñu cuatyi sata ndo quɨvɨ cua
zandaa ra Ndyoo tyiño cuenda ñiyɨvɨ vatyi i tyizoho ñu sa cahan ra Jonás, ta
i ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu. Ta cahnu ca mi ta zɨquɨ ra Jonás, ta ña cuñi ndo
tyizoho ndo sa quehin.

Nazaha vaha yo cuenda sii yo coto ñahñi sa ndisi ra Ndyoo iyo sii yo

33 Yoñi yo cua tyaa yo minoo tyuma ta tyihi yo sii si minoo nu xehe a sisi
minoo caja vatyi ñúhu cuan tahan si cozo si minoo nu zucu vatyi tacuan ta
ndisi ndyehe ñiyɨvɨ quɨhvɨ sisi vehe.
34 Sɨtɨ nuu yo cuu tañi minoo sa zandisi sii yo ta cuu ndyehe yo nu cuahan
yo. Tatu vaha sɨtɨ nuu yo, ndisi ndyehe yo nu cuahan yo. Ta tacuan tucu
añima yo, tatu iyo sa ndisi sa saha ra Ndyoo añima yo, vaha ñiyɨvɨ cuu yo. Tatu
ñahñi sa ndisi sa saha ra Ndyoo iyo añima minoo ñiyɨvɨ, yɨvɨ ñiyɨvɨ vaha cuu
ñu. Tañi minoo ra cuaa cuu ñu.
35 Yucuan cuenda zaha ndo cuenda sii ndo tatu ndyaa sa ndisi ra Ndyoo
sihin ndo a sa ñaa.
36 Tatu situ cuii sa ndisi ra Ndyoo añima ndo, nu siin ta ma cuu zavaha ndo
sa ña vaha. Ñahñi ca sa quiñi ta sa ña vaha iyo sii ndo. Tatu sino iñi ndo, cuu
si tañi minoo ñúhu cahnu zandisi sii ndo.

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra fariseo ta ra maestro cuenda ley hebreo

37 Cuhva sa ndɨhɨ cahan ra Jesús ta i cana minoo ra fariseo sii ra vatyi cua
casi ra xita vehe ra. Ta cuahan ra Jesús vehe ra. Ta i sicundyaa ra mesa.
38 Ta i ndyehe ra fariseo cuhva zavaha ra. Ta iyo xaan i cuñi ra vatyi ña
zavaha ra Jesús costumbre sa nacatya xaan ra ndaha ra tañi tuhva maa ñu
zavaha cuee ca sa casi ñu xita.
39 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndoho ra fariseo nacatya xaan ndo sata vaso
ta sata coho, zoco sisi añima maa ndo yaha xaan quiñi iyo ndo ta zuhu xaan
ndo.
40 Tondo xaan iyo maa ndo. I zavaha ra Ndyoo sata vaso ta coño ñuhu maa
ndo, zoco ¿atu sica iñi ndo vatyi ña zavaha tucu ra añima ndo?
41 Cuñi si sa cuhva ndo xuhun sii ñiyɨvɨ ndahvi ta zavaha ndo sa vaha sihin
ñu. Tacuan ta cua ndundɨ̈ tucu añima ndo.

42 Ndahvi ndoho ra fariseo vatyi saha ndo diezmo sii ra Ndyoo tandɨhɨ yucu sa tasi ndo tañi menta ta ruda ta inga sa sasi ndo, zoco ña zavaha ndo sa ñiñi ca vatyi ña zavaha ndo sa ndoo sihin ñiyɨvɨ, ta ña cuñi ndo sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. Ta yucuan cuu sa ñiñi ca, ta ma naa iñi ndo sa cuhva ndo diezmo, ndɨhɨ ca.
43 Ndahvi ndoho ra fariseo vatyi cuñi ndo cundyaa ndo tyayu vaha vehe ñuhu. Ta cuñi ndo sa zacahnu ñiyɨvɨ sii ndo nuyahvi.
44 Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley ta ndoho ra fariseo vatyi zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ndo ta ña ndisa. Cuu ndo tañi ndɨyɨ sa ñoho sisi ñaña, ta yaha ñiyɨvɨ zɨquɨ si, zoco ña sito ñu ñaa sa ñoho. Catyi ra Jesús.
45 Tacuan ta i nacahan minoo ra maestro cuenda ley sihin ra, ta catyi ra: Maestro, tatu cohon cuhva cuan, tyaa tucun cuatyi sata maa ndi.
46 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ndahvi tucu ndoho ra maestro cuenda ley vehe ñuhu vatyi zanducuaha ca ndo ley i tasi ra Ndyoo ta sa naha, ta ña tahan si zavaha ndo tacuan. Yoñi sa cuu zavaha tandɨhɨ si. Ta nu maa ndo ta ña zavaha ndo tandɨhɨ si vatyi sa sito ndo vatyi ma cuu.
47 Ndahvi ndoho vatyi zandutyaqui xaan ndo ñaña cuenda ra i cuu profeta ta sa naha, ta zuun ñi ñiyɨvɨ sahnu sii ndo ta sa naha i sahñi ñu sii ra cuan.
48 Sihin cuhva zavaha ndo zañaha ndo vatyi ndoo ndo vaha cuhva i zavaha ñiyɨvɨ sahnu sii ndo ta sa naha vatyi maa ra i sahñi sii ra profeta, ta maa ndo zandutyaqui xaan ndo ñaña ra profeta cuan.
49 Yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo ta sa naha: Cua tasi sii ra cua cahan tuhun sa cua cuhve sii ra, ta cua tasi sii ra cua tave tyiño sa zatyiño ra tyiñe. Ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii zuhva ra, ta sii inga ra cua zayanga xaan ñu.
50 Ta ndisa vatyi tacuan zavaha ndo. Ta cua tasi tuñi ra Ndyoo sii maa ndo sa cuenda tandɨhɨ ra profeta i sahñi ñiyɨvɨ ta sa naha ta ndya cuhva ndya vityi.
51 Ndya cuhva ndya ñiñi ra Abel, ra i sahñi ra Caín yañi ra, ta ndya cuhva ndya niñɨ ra Zacarías, ra i sahñi ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu, ta catyi sihin ndo sa ndisa cuii vatyi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ iyo vityi sa cuenda tandɨhɨ si cuan.
52 Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley vehe ñuhu vatyi i tyixehe ndo ndaha tɨcuɨ cuenda yuvehe nu quɨhvɨ ñiyɨvɨ ityi ra Ndyoo. Ña quɨhvɨ maa ndo ityi cuan, ta inga ñiyɨvɨ sa cuñi quɨhvɨ, ña saha ndo sa quɨhvɨ ñu.
53 Sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun cuan, ta ra maestro cuenda ley ta ra fariseo i cuxaan xaan ra sihin ra, ta i quisaha nducu tuhun xaan ra sii ra cuaha xaan cuhva
54 vatyi nducu ra cuhva sa cahan ra Jesús minoo cuhva ña vaha. Ta zɨquɨ cua tyaa ra cuatyi sata ra.

12

Nacatyi ra Jesús vatyi ma cuu tyixehe yo cuatyi yo

1 Cuenda mil ñiyɨvɨ i titahan ndya cuhva catyihi tahan ñu vatyi cuaha xaan ñu. Ta sa xihna ñi i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Zacuenda vaha ndo sii ndo sihin cuhva iyo ra fariseo vatyi ra zandavi ñaha cuu ra.
2 Vatyi tandɨhɨ sa ña vaha sa zavaha ñiyɨvɨ ta tyixehe ñu sii si, cuee ca ta cua quita si nu ndisi, ta cua coto inga ñiyɨvɨ sii si.
3 Yucuan cuenda ñaa ndɨhɨ ca sa cahan xehe ndo sisi vehe ndo, cua coo quɨvɨ cua cuɨñɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii si. Ta vazu xehe xaan cahan ndo minoo tuhun, zoco cua coto tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sii si cuee ca.

Cuñi si sa yuhu yo sii ra Ndyoo ta yɨvɨ sii ñiyɨvɨ

4 Ta catyi sihin ndoho ra cuu amigi vatyi ma yuhu ndo sii ra cuu cahñi sii
coño ñuhu ñi ndo vatyi yaha cuan ta ñahñi ca sa cuu zacuu ra.
5 Zoco cua catyi sihin ndo yoo sii tahan si cuyuhu ndo. Cuyuhu ndo sii ra
sa cuu cahñi sii ndo sa ndisa cuii ta zacuhun ra sii ndo andyaya.
6 Ña yahvi ndyaa zaa. Cuu zata yo ohon tahan tɨ sa uu peso. Ta ña naa iñi
ra Ndyoo sii numinoo tɨ.
7 Ta sito ra Ndyoo yozo tahan ixi xiñi ndo iyo. Yucuan cuenda ma yuhu ndo
sii ra cahñi sii ndo vatyi yahvi xaan ca ndyaa maa ndo ta zɨquɨ ca cuaha xaan
zaa.

Ma yuhu yo cahan yo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

8 Ta catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ ndo sa nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ vatyi sito
ndo sii, yuhvi cua catyi sihin ángel ra Ndyoo ndya gloria vatyi site sii ndo. Ta
ra i quisi ndya gloria cui.
9 Zoco yoo ra catyi vatyi ña sito ra sii, yuhvi cua catyi ityi nuu ángel vatyi ña
site sii ra.
10 Ra i quisi ndya gloria cui, ta vazu cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii, zoco cua
zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii ñu. Zoco tatu cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii Tatyi
Ii ra Ndyoo, ma zaha ca ra Ndyoo tucahnu iñi sii ñu.
11 Ta cuhva cundyaca ñiyɨvɨ sii ndo sisi vehe ñuhu a nuu ra cu juez a ra cu
tyiño, ma caca xaan iñi ndo ñaa sa cua cahan ndo.
12 Vatyi zuun ñi caa cuhva cuan cua cuhva Tatyi Ii tuhun cua cahan ndo.

Ica xaan tatu caca xaan iñi yo yozo caa ñihi yo xuhun

13 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i siyucu sihin ra Jesús, ta minoo ra ndɨhɨ sihin ñu i catyi
ra sihin ra Jesús: Maestro, catyun sihin yañi vatyi natahvi zava ra ndaha
tyiño sa zandoo zutu ndi sii ndi.
14 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Xaa, ¿yoo ra saha tyiño sii sa cui juez a
cui minoo ra sa tahvi zava ndaha tyiño?
15 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ: Zaha vaha ndo cuenda ta ma
ndyiyo iñi ndo ndaha tyiño vatyi ña siñi ñuhu sa coo cuaha xaan ndaha tyiño
yo ta coo vaha yo.
16 Ta i cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva sihin ñiyɨvɨ, ta i catyi ra: Sicoo
minoo ra cuca xaan, ta vaha xaan i cuu ndaha tyiño ra.
17 Ta i sica iñi ra sihin añima ra, ta i catyi ra: "¿Yozo caa cua zavehi? Ñahñi
nu quɨhɨ tandɨhɨ ndaha tyiñe.
18 Zoco tyehen cua zavehi. Cua cani yaca ndyihi, ta cua zavaha que sa
nahnu ca. Ta yucuan cua quɨhɨ tandɨhɨ niñi.
19 Tacuan ta ma zatyiño que cuaha xaan cuiya. Cua quitati, ta zɨɨ xaan cua
cuñi. Cua casi vehi ta coho vehi." Tacuan i sica iñi ra.
20 Zoco i catyi ra Ndyoo sihin ra: "Tondo xaan sica iñun vatyi vityi sa cuaa
cua cuun. Ta ndaha tyiño sa sicumi vaha xoon, cua ndoo si sihin inga ñiyɨvɨ."
21 Ta tacuan iyo ñiyɨvɨ sa zacaya xaan ndaha tyiño sa cuenda ñi maa ñu, ta
ñahñi maa sa iyo sii ñu nu ndyaa ra Ndyoo. Catyi ra Jesús.

Ma caca xaan iñi yo sa cuenda ña sa siñi ñuhu sii yo

22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Catyi sihin ndo vatyi ma caca xaan iñi
ndo yozo caa cua ñihi ndo sa casi ndo ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ma caca xaan iñi ndo
yozo caa cua ñihi ndo zahma quɨhɨ ndo.
23 Vatyi iyo inga sa siñi ñuhu ca sii yo ta zɨquɨ sa casi yo ta sa quɨhɨ yo.

24 Ndyehe ndo cuhva iyo zaa. Ña tasi tɨ, ta ña naquihin tɨ tyiño zacuu tɨ, ta ña tyihi vaha tɨ ndaha tyiño tɨ. Zoco sasi tɨ vatyi maa ra Ndyoo saha sa casi tɨ. Ta ñiñi xaan ca cuu maa ndo ityi nuu ra Ndyoo ta zɨquɨ zaa cuan.
25 ¿Ta yoo ndo cuu nduzucu ca ndo siin ca tatu caca xaan iñi ndo sa cuenda si? Ma cuu ca.
26 Ta tatu ma cuu zavaha ndo numinoo cuhva luhlu cuan, ¿ñaa cuenda sica xaan iñi ndo sa cuenda tandɨhɨ inga cuhva?
27 Zaha ndo cuenda cuhva iyo ita vatyi ña tavi si ta ña cono si iza, zoco catyi sihin ndo vatyi vazu cuca xaan i cuu ra Salomón ta tyaqui xaan zahma ra, zoco ña tyaqui ca si ta zɨquɨ minoo ita cuan.
28 Ta tatu zandutyaqui xaan ra Ndyoo sii tu-ita sa iyo vityi ta ityaan cua nduu tu nducu ta cayu tu, tyaqui xaan tucu zahma cua cuhva ra sii maa ndo. Zoco maa ndo ña sino vaha iñi ndo sii ra.
29 Ma caca xaan iñi ndo ta nanducu ndo sa casi ndo ta sa coho ndo. Ta ma caca xaan iñi ndo tatu cua cuhva ra Ndyoo sii si a ma cuhva ra.
30 Vatyi sica xaan iñi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo sa cuenda sa casi ñu. Zoco ma caca xaan iñi maa ndo tuhun cuan vatyi sito Zutu ndo vatyi siñi ñuhu si sii ndo.
31 Vaha ca nducu ndo cuhva yozo caa cua cuhva cuenda ndo sii ndo sii ra Ndyoo vatyi cundyaca ñaha ra sii ndo. Ta tacuan ta cua ñihi ñdo tandɨhɨ cuii sa siñi ñuhu sii ndo.

Cuhva vaha xaan sa iyo ndya gloria

32 Ma yuhu ndo, mvee ticatyi zone. Vazu ña cuaha ndo zoco zɨɨ xaan cuñi Zutu yo, ta cua cuhva ra quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra.
33 Xico ndo sa sii ndo ta cuhva ndo sii ñiyɨvɨ ndahvi. Tatu tacuan zavaha ndo, zacaya ndo sa vaha nu ndyaa ra Ndyoo. Ta yucuan ma ndɨhɨ sa vaha cuan vatyi ma cuu quɨhvɨ ra zuhu, ta yoñi tiquixi zatɨvɨ sii si.
34 Nu ndyaa sa cuca ndo, yucuan cuu nu ndyaa añima ndo.

Cuñi si sa cundyaa listo yo

35 Cundyaa listo ndo, ta cuatu ndo quɨvɨ cua quisi inga saha.
36 Cuu ndo tañi minoo muzu sa ndatu listo sii patrón ra ñaa quɨvɨ cua nasaa ra sa cuahan ra minoo vico tindaha. Ta cayu ñúhu sisi vehe vatyi tatu nasaa patrón ta cati ra yuvehe, yatyi xaan cua nuña muzu yuvehe.
37-38 Ta cuhva cuan zɨɨ xaan cua cuñi patrón ndyehe ra sii muzu ra vatyi ndatu listo ra ñaa ñi cuhva cua nasaa ra vazu sa cuaa a vazu ñaa ca. Ta cua tyaa ra sii muzu ra yumesa ta cuhva ra sa casi ra vatyi i ndatu ra sii ra. Ta zɨɨ xaan cua cuñi muzu cuan vatyi tacuan zavaha patrón ra sihin ra.
39 Ta coto ndo cuhva ya vatyi tatu cua coto minoo ra xu vehe ñaa cuhva cua quɨhvɨ ra zuhu vehe ra, cua zacuenda xaan ra vehe ra. Ta ma cuzu ra. Ta ma cuhva ra sa nuña ra zuhu vehe ra ta zuhu ra ndaha tyiño ra.
40 Zuun ñi cuhva cuan cundyaa listo tucu maa ndo vatyi zana ñi iñi ndo ta cuhva cuan cua nasaa ra i quisi ndya gloria.

Muzu vaha ta muzu ña vaha

41 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Pedro sii ra Jesús ta catyi ra: Tata, ¿Yoo sii cuenda cohon tuhun ya? ¿Atu sa cuenda sa maa ñi maa ndi a sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ?
42 Tacuan ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra: Muzu sa tyizoho sa cahan patrón ra, yucuan cuu muzu vaha vatyi zacuenda ra vehe patrón ra. Ta saha ra sa casi tandɨhɨ inga muzu minoo cuhva vaha.

43 Ta zɨɨ xaan cua cuñi muzu cuan tatu nasaa patrón ra cuhva sa zatyiño ra
ta zavaha ra tandɨhɨ sa catyi patrón ra.
44 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua cuhva patrón ra sa cundyaca ñaha ra
tandɨhɨ sa sii ra vatyi tyaa xaan ra yahvi sii patrón ra.
45 Zoco tatu sica iñi muzu cuan vatyi naha xaan cuahan patrón ra, ta
yucuan cuenda quisaha cañi ra sii inga muzu ta sasi cuahyi ra ta sihi xaan ra
ndixi ta siñi ra,
46 tacuan ta zana ñi iñi ra ta cua nasaa patrón ra minoo quɨvɨ sa ña ndatu
ra sii ra. Ta cua tasi tuñi xaan patrón ra sii ra. Ta cua tahan si sii ra tañi cua
tahan si sii ñiyɨvɨ ña sino iñi.
47 Ta minoo muzu sa sito ñaa sa cuñi patrón ra zavaha ra, zoco ña ndyaa
listo ra ta ña zavaha ra cuhva cuñi patrón ra, cuaha xaan tundoho cua
zandyehe patrón ra sii ra.
48 Ta tatu ña sito minoo muzu ñaa sa cuñi patrón ra ta ña zavaha ra sii si,
tahan si sa ndoho ra. Zoco zuhva ñi cua ndoho ra vatyi ña sito ra. Ta tatu saha
ra Ndyoo cuaha ca sa siñi tuñi sii minoo ra, cuaha ca sa vaha cuñi si zavaha
ra. Ta tatu cuaha ca tyiño ndyizo minoo ra, cuñi si vatyi ñihi ca zatyiño ra.

Ña cuu cu-ɨɨn ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús

49 Tañi sa zatehin minoo ñúhu ñuu ñiyɨvɨ, yucuan cuu tyiño vasi. Ta ñúhu
cuan cua zanduvaha si sii ñu sino iñi sii, ta cua zanaa si sii ñu ña sino iñi. Sa
quisaha cayu ñúhu cuan, zoco cumañi zacayu que sii si.
50 Ta cuaha xaan tundoho cua ndyehi ndya cuhva ndya cua ndɨhɨ tyiño
zacui.
51 Sica iñi maa ndo vatyi vasi cuhve sa taxi ñuu ñiyɨvɨ, zoco ña tacuan. Vasi
zacuzɨin sii ñiyɨvɨ.
52 Ta ndya vityi ta ityi nuu ca ihya cuu cuhva cua cuu si. Tatu ohon tahan
ñiyɨvɨ iyo minoo vehe, uñi tahan ñu cua cahñi tahan sihin uu tahan ñu, ta uu
tahan ñu cua cahñi tahan sihin uñi tahan.
53 Cua cahñi tahan zutu sa ndyihi sihin zehe ra ta zehe ra sihin zutu ra. Ta
zɨhɨ ña cua cahñi tahan sihin zehe ña, ta zehe ña sihin zɨhɨ ña. Ta cua cahñi
tahan tyizo ña sihin sono ña ta sono ña sihin tyizo ña.

Nacatyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ vatyi ña nacoto ñu vatyi sa ndyaa Zehe ra Ndyoo

54 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ yucu yucuan: Tatu ndyehe ndo vatyi
iñi ñaa vityi, catyi ndo vatyi cua coon zavi. Ta ndisa ndo sa cahan ndo.
55 Ta tatu ndyehe ndo vatyi vasi tatyi ityi tyañuhu, catyi ndo vatyi sa cua
ndu-cahñi. Ta tacuan cuu si.
56 Ra tondo xaan cuu maa ndo. Nacoto ndo sa iyo andɨvɨ ta nu ñuhu. ¿Yozo
caa vatyi ña nacoto ndo ñaa tyiemvu cuu si vityi?

Nducu ndo cuhva coo sa taxi sii ndo sihin ra xaan iñi sii ndo

57 ¿Ñaa cuenda ña cutuñi iñi ndo ñaa sa cuu sa ndoo?
58 Tatu iyo minoo ra cuñi ra cuatyi suhun ta cuhun sihin ra nu ndyaa ra cu
tyiño, nducun cuhva nacoo vohon sihin ra cuee ca sa saa ndo nuu ra cu tyiño
coto catyi ra cu tyiño vatyi cuhun vehe caa. Ta cua cuhva ra suun sii ra cu
policía. Ta cua tyihi ra suun vehe caa.
59 Tatu tacuan cua cuu si, ma quiton ndya tyiyahvun tandɨhɨ sa tahan
si tyiyahvun, (ta tacuan cua zavaha ra Ndyoo suhun andyaya tatu ma
nduvohon sihin ra).

13

Cuñi si sa zama yo cuhva iyo yo

1 Cuhva cuan yucu zuhva ra nacatyi sihin ra Jesús cuhva i zavaha ra Pilato
sihin zuhva ra Galilea. Catyi ra nacatyi sihin ra Jesús vatyi i tava ra Pilato
tyiño sa cahñi zandaru sii ra Galilea cuan nɨɨ ñi sa saha ra ofrenda sii ra
Ndyoo sisi vehe ñuhu. Ta i nazaca ra nɨñɨ ra cuan sihin nɨñɨ quɨtɨ sa cuu
ofrenda ra.
2 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Sica iñi ndo vatyi cahnu xaan
cuatyi ra Galilea cuan. Ta yucuan cuenda ndyehe ra tundoho ta sihi ra.
3 Zoco catyi sihin ndo vatyi ña tacuan. Ta tatu ma zama maa ndo cuhva iyo
ndo cunaa tucu maa ndo.
4 Ta sito ndo vatyi i sihi sahun uñi tahan ra quɨvɨ i nduva torre Siloé cuan
zɨquɨ ra. ¿Atu sica iñi ndo vatyi cuaha ca cuatyi ra cuan ta zɨquɨ inga ra ñuu
Jerusalén?
5 Ña tacuan. Ta tatu ma zama maa ndo cuhva iyo ndo, cunaa tucu maa ndo.

Ndatu ra Ndyoo sa nazama yo cuhva iyo yo

6 Tacuan ta i cahan ra Jesús zɨquɨ cuhva ya, ta catyi ra: Sicoo minoo yutu
higuera sii minoo ra nu ndyaa yoho uva ra. Ta i sahan ra ta i sinanducu ra
yucu vixi nuu tu, ta ñá nañihi ra.
7 Ta i catyi ra sihin ra zanduvii nu ndyaa ndaha tyiño ra: “Ndyehe, sa uñi
cuiya quisi nanduqui yucu vixi nuu tu ya, ta ña nañihi. Cahndyon sii tu vatyi
nandyaa ñi tu, ta ñahñi maa saha tu.” Catyi ra.
8 Zoco i nacahan inga ra, ta catyi ra sihin ra: “Tata, nandoo tu minoo ca
cuiya. Cua zanduvite ñuhu saha tu ta tyihi ñuhu tyahyu.
9 Ta tatu cuhva tu yucu vixi, vaha, ta tatu ma cuhva tu cua cahndye sii tu.”

Quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ zanduvaha ra Jesús sii minoo ña tehe sata

10 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ zacuaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu.
11 Ta yucuan ndyaa minoo ñaha sa ñoho minoo tatyi ña vaha. Sa sahun uñi
cuiya, ña cuu ndundoo ña.
12 Ta i ndyehe ra Jesús sii ña. Ta i cana ra sii ña ndya nu ndyaa ra, ta i catyi
ra sihin ña: Maha, sa nduvohon.
13 Ta i tyizo ra ndaha ra xiñi ña, ta zuun ñi caa cuhva cuan i ndundoo ña.
Ta i zacahnu xaan ña sii ra Ndyoo.
14 Zoco i cuxaan xaan ra cu nuu sii vehe ñuhu cuan vatyi i zanduvaha ra
Jesús sii ña quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. Ta i catyi ra sihin ñiyɨvɨ yucu yucuan: Iyo
iñu tahan quɨvɨ tahan si zatyiño yo. Yucuan cuenda quisi ndo quɨvɨ cuan ta
nduvaha ndo ta yɨvɨ quɨvɨ sa quitatu ñiyɨvɨ.
15 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra ña vaha cuu ndo. ¿Atu ma ndasi ndo quɨtɨ
zono ndo sa cuu zacoho ndo ndutya sii tɨ quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ?
16 Ta tacuan tucu maha ya. Zehe ra Abraham cuu sii ña, ta sa sahun uñi
cuiya nuhñi ña zacuu cuehe ya. ¿Atu ña vaha sa cua ndasi ña quɨvɨ quitatu
ñiyɨvɨ? Catyi ra Jesús.
17 Ta sa yaha catyi ra cuhva ya, i cucahan xaan nuu ra xaan iñi sii ra. Ta zɨɨ
xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sihin sa vaha xaan sa zavaha ra Jesús.

Tañi minoo sɨtɨ mostaza, tacuan caa sa ndyaca ñaha ra Ndyoo

18 Tacuan ta i catyi ra Jesús: ¿Yozo caa iyo sa ndyaca ñaha ra Ndyoo? ¿Ña
sihin zacasi tehin sa ndyaca ñaha ra Ndyoo?
19 Cuu si tañi minoo sɨtɨ mostaza sa i tasi minoo ra nu ñuhu ra, ta i sahnu tu.
I cucahnu xaan tu ndya cuhva cua cozo zaa zoco tu.

Tañi yusa iya cuu sa ndyaca ñaha ra Ndyoo

20 Ta i catyi tucu ra Jesús inga saha: ¿Ñaa sihin zacasi tehin sa ndyaca ñaha ra Ndyoo?
21 Cuu si tañi yusa iya sa quihin minoo ñaha ta nazaca ña sihin uñi tahan arroba yutyi pan. Yusa iya cuan cuu sa cua zanandaa sii tandɨhɨ yusa pan cuan. (Ta tacuan tucu cuahan nducahnu ca sa ndyaca ñaha ra Ndyoo.)

Yuvehe tɨhɨn ta ityi cuiñɨ cuu sa cuahan nu ndyaa ra Ndyoo

22 Tacuan ta cuahan ra Jesús tahan tahan ñuu nahnu ta ñuu ndyihi, zacuaha ra sii ñiyɨvɨ. Cuahan ra ndya Jerusalén.
23 Ta minoo quɨvɨ i ndaca tuhun minoo ra sii ra: Tata, ¿atu zuhva ñi ñiyɨvɨ cua cacu? Ta i catyi ra Jesús sihin ra:
24 Nducu xoon cuhva quɨhvun yuvehe tɨhɨn vatyi yɨɨ xaan cua quɨhvɨ ñiyɨvɨ nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Catyi suhun vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ cua cuñi ñu quɨhvɨ ñu, ta ma cuu.
25 Tañi ra xu vehe, tacuan iyo ra Ndyoo. Ta ra xu vehe cuan cua nacazi ra yuvehe ra. Ta cua cuyucu ndo sata vehe, ta cua cati ndo, ta cua catyi ndo: "Tata, tata, nuña yuvehe naquɨhvɨ ndi." Ta cua catyi ra sihin ndo: "Ña site yoo ndoho cuu ndo."
26 Tacuan ta cua catyi maa ndo: "Sasi ndi ta sihi ndi suhun, ta i zacuohon sii ndi ñuu ndi."
27 Ta cua catyi ra Ndyoo sihin ndo: "Ña site yoo ndoho cuu ndo. Cuiñɨ siyo ndo sii, vatyi ñá zavaha ndo sa vaha sa i catyi sihin ndo." Cua catyi ra.
28 Ta cua vacu xaan ndo ndya cuhva cua casi quihñi noho ndo vatyi cua ndyehe ndo vatyi ñoho ra Abraham ta ra Isaac ta ra Jacob ta tandɨhɨ ra profeta. Ñoho tandɨhɨ ra cuan nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta maa ndo cua ndoo ndo ityi sata.
29 Ta cua quisi ñiyɨvɨ ityi caña ñicandyi ta ityi cuahiñi ta ityi yucu ta ityi tyañuhu, ta cua cundyaa ñu nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
30 Ta iyo ñiyɨvɨ ña ñiñi vityi, ta cua nduu ñu ñiyɨvɨ ñiñi xaan yucuan. Ta ñiyɨvɨ ñiñi vityi cua nduu ñu ñiyɨvɨ ña ñiñi.

Sacu xaan ra Jesús sa ndyehe ra ñuu Jerusalén

31 Ta zuun ñi quɨvɨ cuan i quisi zuhva ra fariseo, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Quiton ihya ta cuhun vatyi cuñi cahñi ra rey Herodes suun.
32 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan ndo ta nacatyi ndo sihin ra ñicuii cuan vatyi yuhvi catyi vatyi tave tatyi cuihna ta zanduvehi sii ñiyɨvɨ vityi ta ityaan. Ta iza cua sei nu cuehin.
33 Zoco tahan si sa caca ityi vityi ta ityaan ta iza vatyi ma cuu cuu minoo ra cahan Tuhun Ndyoo tatu ta saa ca ra ñuu Jerusalén.
34 ¡Ndahvi yoho ñuu Jerusalén! Sahñi ñiyɨvɨ sii ra profeta ihya. Ta ra tasi ra Ndyoo ihya, cañi ñu sii ra sihin yuu. ¡Cuaha xaan cuaha xaan saha cuñi zandu-ɨin sii ñiyɨvɨ ñuu ya ta zacuende sii ñu tañi zacuenda minoo ndɨvɨ sii zehe tɨ sisi ndisi tɨ, zoco ña cuñi ñu!
35 Ndyehe ndo vityi, ndoho ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén, vatyi vityi zandoi sii ndo. Ta sa ndisa cuii catyi sihin ndo vatyi ma ndyehe ca ndo sii, ndya cuhva ndya quɨvɨ cua catyi ndo vatyi vaha xaan cuu ra vasi sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.

14

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra ndaa

1 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i sahan ra Jesús vehe minoo ra cu nuu sii ra
fariseo cua casi ra xita. Ta ndyehe xaan ra fariseo ñaa sa cua zavaha ra Jesús.
2 Ta ñoho minoo ra cuhu yucuan; ndaa xaan ra.
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra maestro cuenda ley ta ra fariseo: ¿Atu catyi ley
vatyi cuu zanduvaha yo sii ñiyɨvɨ quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ a ma cuu?
4 Tacuan ta tandɨhɨ ra cuan, taxi cuii ñi yucu ra ta ña cahan ra. Ta zɨquɨ i
quihin ra Jesús sii ra cuhu cuan, ta i zanduvaha ra sii ra, ta i natasi ra sii ra
sa cunuhu ra.
5 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra fariseo: Tatu canacava minoo burro zono
ndo a minoo zɨndɨquɨ zono ndo sisi minoo xahva quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ ¿atu ma
tava ndo sii tɨ yatyi ñi vazu quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ cuu si? Catyi ra.
6 Tacuan ta ña cuu ca nacahan ra cuan.

Ma zacahnu yo sii yo

7 I ndyehe ra Jesús cuhva i zavaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu vico cuan vatyi saa
ra cuan ta i casi ra maa ñi tyayu vaha ca cundyaa ra, ta i cahan ra Jesús sihin
minoo cuhva sihin ra, ta i catyi ra:
8 Tatu cana minoo ra suun sa cuhun minoo vico tindaha, ma nanducun
tyayu vaha ca cundyoon coto quisi inga ra ñiñi ca.
9 Ta ra i cana suun sa cuenda vico cuan cua quisi ra ta cua catyi ra suhun:
“Cuhvon tyayu ya cundyaa inga ra ya.” Ta cua cucahan xaan nuun, ta cua
cuhun nu ndyaa tyayu cuenda ñiyɨvɨ ña ñiñi.
10 Vaha ca tatu cana ñu suun minoo vico, cuhun xihnon nu ndyaa tyayu
ña ñiñi cundyoon. Ta zɨquɨ cua quisi ra i cana suun ta cua catyi ra: “Amigo,
cuhun nu ndyaa tyayu vaha ca.” Cua catyi ra. Ta sihin cuhva cuan cua
zacahnu ra suun nuu ñiyɨvɨ yucu suhun yumesa.
11 Vatyi yoo ra zacahnu sii, cua zanduluhlu ñiyɨvɨ sii ra. Ta yoo ra
zanduluhlu sii, cua zacahnu ñiyɨvɨ sii ra.
12 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra i cana sii ra sa cua casi ra: Tatu cua
cuhvon minoo sa cuzama a sa cuxiñi sii ñiyɨvɨ, ma canon sii amigun a tohon
a sii ñiyɨvɨ suun a sii ra cuca sa ndyaa yatyi yuvehun. Vatyi quɨvɨ nacoo tucu
minoo vico vehe maa ra ta cua cana tucu ra suun.
13 Zoco tatu cua zavohon minoo vico, canon sii ñu ndahvi, ñu coxo, ñu xii
ta ñu cuaa.
14 Ta zɨɨ xaan cua cuñun. Vatyi ra yucuan ma cuu nacuhva ra sa casun, zoco
cua tyiyahvi ra Ndyoo suun quɨvɨ cua nandoton sihin ñiyɨvɨ vaha.

Cuhva cua cuu si quɨvɨ cua quɨhvɨ ñiyɨvɨ nu ndyaca ñaha ra Ndyoo

15 Ta siñi minoo ra ndyaa mesa cuan sa cahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra:
Zɨɨ xaan cua cuñi ra casi xita nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
16 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: I zavaha minoo ra minoo sa cuxiñi cahnu
xaan vehe ra.
17 Ta cuhva sa cua cuhva ra sa cuxiñi ñu, i tasi ra sii muzu ra sa nacana ra
sii ñu sa i cana ra vatyi sa ndyaa listo si, ta sa cuu quisi casi ñu.
18 Zoco tandɨhɨ ñu i catyi ñu vatyi ma cuu cuhun ñu. Ra sa xihna ñi i catyi
ra: “Nacaa zate minoo ñuhu, ta cuñi sa cundyehi sii si. Catyun sihin ra vatyi
nazaha ra tucahnu iñi sii, vatyi ma cuhin.”
19 Ta inga ra i catyi ra: “Nu zate ohon tahan yunta, ta cuehin cua ndyehi
tatu vaha tɨ. Catyun sihin ra vatyi nazaha ra tucahnu iñi sii, vatyi ma cuhin.”
20 Ta inga tucu ra i catyi ra: “Nacaa tindehi, ta yucuan cuenda ma cuhin.”
Catyi ra.

21 Ta cua nuhu muzu cuan, ta i nacatyi ra tandɨhɨ cuhva ya sihin patrón ra.
Ta i cuxaan xaan patrón ra, ta i catyi ra sihin muzu ra: “Cuahan yatyi cuii ñi
tandɨhɨ ityi cahnu ta ityi ndyihi ta cuhun sii ra ndahvi ta ra coxo ta ra xii ta
ra cuaa, ta quisi ndyacon sii ra ihya.” Catyi ra.
22 Ta i zavaha muzu ra cuhva catyi ra, ta zɨquɨ i catyi ra: “Tata, sa zavehi
tandɨhɨ cuhva catyun, ta nuña ca.” Catyi ra.
23 Ta i catyi patrón ra sihin ra: “Cuahan tandɨhɨ cuii ityi, ta zañiñun sii ñiyɨvɨ
vatyi naquisi ñu. Cuñi sa cua cutu cuii vehi.
24 Vatyi catyi suhun vatyi numinoo ra i cane sa xihna ñi, ma cuhva que sa
casi ra sihin.”

Cuaha xaan tundoho cua ndyehe yo tatu cua cundyico yo sii ra Cristo

25 Cuaha xaan ñiyɨvɨ cuahan sihin ra Jesús. Ta i ndyehe ra sii ñu ta i catyi ra
sihin ñu:
26 Tandɨhɨ ndoho ra ndyico sii, tatu cuñi ca ndo sii ñiyɨvɨ sii ndo ta zɨquɨ sii
mi, ma cuu cuu ndo ñiyɨvɨ sii mi.
27 Vatyi yoñi ra cuu cuu ñiyɨvɨ sii mi tatu ma ndyehe ra tundoho sa cuende,
ta vazu cuu ra sa cuende.
28 Vatyi yoñi minoo ra tatu cua zandaa ra minoo torre ta ma cundyaa xihna
ra ta tava ra cuenda tatu ñihi xuhun ra ta cundyee iñi ra zandɨhɨ ra tyiño cuan.
29 Coto sa zavaha ra cimiento ta zɨquɨ ma cuu zandɨhɨ ra tyiño. Ta tandɨhɨ
ñiyɨvɨ cua ndyehe sii si, ta cua vacu ndyaa xaan ñu sii ra.
30 Ta cua catyi ñu: “Ihya ra i quisaha zandaa ra minoo torre, ta ñá cuu
zandɨhɨ ra sii si.”
31 A tatu iyo minoo rey sa cuñi cahñi tahan sihin inga rey sa iyo oco mil
zandaru. Rey sa xihna ñi cuan cua cundyaa xihna ra ta nacañi iñi ra tatu cuu
zahacanaa ra sihin sa usi mil zandaru sa iyo sii maa ra.
32 Ta tatu sa sito ra vatyi ma cuu, cua tasi ra tyiño nɨɨ ñi sa ndyaa inga rey
cuan nusica, ta cua caca ra sii ra vatyi nandɨhɨ ñi maa tuhun.
33 Ta tacuan tucu maa ndo, tatu ma cahndya iñi ndo tandɨhɨ sa cuñi xaan
ndo ta tandɨhɨ sa cumi ndo, ma cuu cuu ndo ñiyɨvɨ sii mi sa ndisa cuii.

Catyi ra Jesús vatyi iyo ñiyɨvɨ tañi ñɨɨ sa ña uhva ca

34 Vaha xaan cuu ñɨɨ, zoco tatu ña uhva ca si ¿yozo caa cuu cutyiño ñiyɨvɨ sii
si?
35 Ñahñi ca sa cuu zacuu ñu sihin si. Nu sa tyindyee si sii ñuhu ta ma cuu. Nu
ndɨhɨ tuhun zavita ñu sii si. Tatu ndyaa zoho ndo, cuɨñɨ ndo tuhun ya. Catyi
ra Jesús.

15

Tañi mvee ticatyi sa cua naa cuu ñiyɨvɨ iyo cuatyi

1 Ta tandɨhɨ ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta ra iyo cuatyi, i tuhva
ra sii ra Jesús vatyi cuñi ra tyizoho ra sa cahan ra.
2 Ta i cahan xehe ra fariseo ta ra maestro cuenda ley sa cuenda ra Jesús, ta
i catyi ra: Ra ihya, cahan ra sihin ra iyo cuatyi, ta sasi ra sihin ra.
3 Tacuan ta i cahan ra Jesús sihin ra zɨquɨ minoo cuhva ta catyi ra:
4 Yoo ndoho, ra iyo minoo ziendu mvee ticatyi zono, tatu cua naa minoo
tɨ ¿atu ma zandoo ndo tandɨhɨ tɨ sicuhu? Ta cua nanducu ndo sii sa minoo tɨ
cuan ndya nañihi ndo sii tɨ.
5 Ta cuhva sa cua nañihi ndo sii tɨ, cua cozo zoco ndo sii tɨ, ta zɨɨ xaan cua
cuñi ndo.

6 Ta tatu sa nasaa ndo vehe ndo cua cana ndo sii amigo ndo ta sii ñiyɨvɨ yucu yatyi, ta cua catyi ndo: “Cuzɨɨ xaan iñi ndo sihin, vatyi i nañihi mvee ticatyi zone quɨtɨ sa cua naa.”
7 Ta catyi sihin maa ndo vatyi zuun ñi cuhva cuan, zɨɨ xaan cua cuñi ángel gloria sa cuenda minoo ra cua ndu-uu iñi cuatyi. Zɨɨ ca cua cuñi ángel sihin sa minoo ra cuan ta zɨquɨ sihin sa cumi xico sahun cumi tahan ñiyɨvɨ vaha sa ñahñi cuatyi ta ña zama ñu cuhva iyo ñu.

Tañi xuhun sa cua naa cuu ñiyɨvɨ iyo cuatyi

8 Ta inga tucu cuhva, tatu iyo minoo ña sa cumi usi tahan xuhun, ta tatu cua naa minoo xuhun ña. ¿Atu ma tyaa ña minoo candil ta natɨhvɨ ña sisi vehe ña ta nanducu ña xuhun cuan ndya cuhva ndya cua nañihi ña sii si?
9 Ta tatu sa nañihi ña sii si, cua cana ña sii amigo ña ta sii ñiyɨvɨ yucu yatyi, ta cua catyi ña: “Cuzɨɨ xaan iñi ndo sihin, vatyi i nañihi xuhin sa cua naa.”
10 Ta zuun ñi cuhva cuan catyi sihin maa ndo vatyi zɨɨ xaan cua cuñi ángel ra Ndyoo sa cuenda minoo ra cua ndu-uu iñi cuatyi.

Tañi ra ñá tyaa yahvi sii zutu cuu ñiyɨvɨ sa cua naa

11 Tacuan ta i catyi tucu ra Jesús cuhva ya: Sicoo minoo ra, ta uu tahan zehe yɨɨ ra i sicoo.
12 Ta minoo saha i catyi ra luhlu ca sihin zutu ra: “Tata, cuhvon ndaha tyiño sa tahan si sii.” Ta i natahvi zutu ra ndaha tyiño sa tahan si sii minoo minoo zehe ra.
13 Ta ña cuaha ñi quɨvɨ ta zɨquɨ i xico ra luhlu ca cuan tandɨhɨ cuii sa nacuhva zutu ra sii ra. Ta i zatahan ra xuhun ra, ta cuahan ra nusica. Ta yucuan i zanaa ra tandɨhɨ cuii xuhun ra sihin sa cuzɨɨ iñi ra. Ta zana xaan i sicoo ra.
14 Ta sa yaha zanaa ra tandɨhɨ, ta zɨquɨ i sicoo minoo tama ñuu cuan, ta i quisaha sizoco ra.
15 Tacuan ta sahan ra vehe minoo ra ñuu cuan. Ta i tasi ra cuan sii ra nu iyo quɨnɨ zono ra vatyi cua cuhva ra sa casi tɨ.
16 Ta i sizoco xaan ra ndya cuhva cuñi ra casi ra sa sasi quɨnɨ. Ta yoñi maa sa saha sa casi ra.
17 Tacuan ta i quisaha nacañi iñi ra ta i catyi ra: “Tandɨhɨ cuii muzu zuti, sasi vaha ra ndya cuhva ndoo ca sa sasi ra. Ta yuhvi, cuñi cahñi zoco sii.
18 Vityi cunanuhi nu ndyaa zuti, ta tyehen cua catyi sihin ra: Tata, sicoo cuatyi nuu Ndyoo ta nuu moo.
19 Zohon tuhun sa yɨvɨ ca zehun cuu sii, zoco cuhvon sa cui minoo muzun.” Tacuan i sica iñi ra.
20 Ta i nduvita ra, ta i quihin ra ityi cua nanuhu ra ndya vehe zutu ra. Zoco sica ca vasi ra ta sa i ndyehe zutu ra sii ra. Ta i cundahvi iñi ra sii zehe ra, ta i cacono ra cua zatahan ra sii ra. Ta i sicunumi ra sii ra, ta i sihi ra xɨtɨ ra.
21 Ta i catyi zehe ra sihin ra: “Tata, sicoo cuatyi nuu ra Ndyoo ta nuu moo. Zohon tuhun sa yɨvɨ ca zehun cuu sii.” Catyi ra.
22 Zoco i catyi zutu ra sihin muzu ra: “Ta ndyaca ndo zahma vaha ca, ta natyihi ndo sii ra. Ta tyihi ndo minoo xehe nundaha ra. Ta natyihi ndo zapato saha ra.
23 Ta cahñi ndo minoo zɨndɨquɨ luhlu, quɨtɨ xahan ca, vatyi casi yo, ta nacuzɨɨ xaan iñi yo.
24 Vatyi zehi, sa i zehi tuhun vatyi sa i sihi ra, ta vityi ndito ra. Cua naa ra ta vityi naquita ra.” Catyi zutu ra. Ta i quisaha zavaha ñu minoo vico. Ta zɨɨ xaan i cuñi ñu.
25 Ta inga zehe ra cuan, ra nuu, zatyiño ra sisi cuhu. Ta cuhva sa cua nasaa ra ndya vehe, ta siñi ra yaa ta sa sata saha ñiyɨvɨ.

26 Ta i cana ra sii minoo muzu, ta i ndaca tuhun ra ña sa cuu.
27 Ta i catyi muzu sihin ra: “Nasaa yañun, ta i tava zutun tyiño sa cuu minoo
zindiquiɨ luhlu, quiɨtiɨ xahan xaan, vatyi vaha ñi i nasaa yañun.” Catyi ra.
28 Ta i cuxaan xaan ra nuu cuan, ta ñá cuñi ra quiɨhviɨ sisi vehe. Yucuan
cuenda i quita zutu ra, ta i cana ra sii ra.
29 Zoco i catyi ra sihin zutu ra: “Ndyehe, sa cuaha xaan cuiya zatyiñe
suhun, ta ñahñi cuhva sa ñá tyei yahvi sa cohon. Zoco numinoo saha ta ñá
sohon minoo mvee luhlu sii, vatyi cua zavehi minoo vico sihin amigi.
30 Ta sa nasaa zehun, ra i zanaa xuhun moo sihin ñu ziɨhiɨ ziɨiɨ iñi, ta yatyi
xaan sahñun minoo zindiquiɨ cuenda ra.” Catyi ra.
31 Tacuan ta i nacahan zutu ra, ta i catyi ra sihin ra: “Zehe luhli, ndyoon
sihin tandiɨhiɨ cuii tyiemvu. Ta tandiɨhiɨ sa sii, sii tucu moo cuu.
32 Zoco vityi tahan si sa zacahnu yo vico ya ta cuziɨ xaan iñi yo vatyi i zehi
tuhun vatyi sa i sihi yañun, ta vityi ndito ra. Cua naa ra ta naquita ra.”

16

Cuhva cuñi si tyindyee yo sii ñiɨviɨ sihin sa iyo sii yo

1 Tacuan ta i quisaha catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Sicoo minoo ra cuca,
ta sicoo minoo ra zacuenda xuhun ra. Zoco i catyi inga ñiɨviɨ sihin ra cuca
cuan vatyi zatiɨviɨ xaan ra zacuenda cuan xuhun ra.
2 Ta i cana ra cuca cuan sii ra, ta i catyi ra sihin ra: “Cuaha xaan tuhun
ñihi sa cuendon. Nacuhva cuendon tandíhiɨ cuii tyiño i zacuun sii, vatyi ma
zatyiño con sihin.”
3 Ta ziquiɨ i sica iñi ra zacuenda xuhun cuan sihin añima ra: “¿Yozo caa zacui
vityi? Cuñi quindyaa patroin tyiñe, ta ñahñi tundyee iñi iyo sii, sa zatyiñe. Ta
cahan xaan nui caque caridad sii ñiɨviɨ.
4 Zoco site yozo caa cua zavehi vatyi vaha sa coo amigi, ta ziquiɨ tatu ñahñi
tyiñe, zoco cuu cuhin vehe ra.”
5 Tacuan i sica iñi ra cuan, ta ziquiɨ i cana ra sii sa minoo minoo ra tavi sii
patrón ra. Ta i catyi ra sihin ra i saa sa xihna ñi: “¿Yozo tavun sii patroin?”
Catyi ra.
6 Ta i catyi ra cuan: “Tavi cumi mil litro azetye.” Catyi ra. Ta i catyi ra sihin
ra: “Quihin inga tutu ya, ta tyoon uu mil ñi, ta tyoon ziɨvun, ta zaviton tutu
sahnu cuan.” Catyi ra. Ta tacuan i zavaha ra ta cuahan ra.
7 Ta ziquiɨ i saa inga ra, ta i catyi ra sihin ra: “¿Yozo tavun sii patroin?” Ta
i catyi ra cuan: “Tavi minoo mil arroba trigo.” Catyi ra. Ta i catyi ra sihin
ra: “Quihin inga tutu ya, ta tyoon uña ziendu arroba ñi, ta tyoon ziɨvun, ta
zaviton tutu sahnu cuan.”
8 Tacuan ta i sito patrón ra sa ña vaha sa zavaha ra, ta iyo xaan i cuñi ra
vatyi casi xaan iñi ra zavaha ra sa ña vaha. Catyi ra Jesús. Ta i catyi tucu ra
sihin ra i casi ra: Casi ca iñi ñiɨviɨ ña vaha añima ta ziquiɨ ñiɨviɨ vaha añima.
9 Ta catyi sihin ndo vatyi cutyiño ndo ndaha tyiño ndo sa iyo ñuu ñiɨviɨ ya, ta
tyindyee ndo sii ñiɨviɨ. Ta quiɨviɨ cua ndiɨhiɨ si, cua ñihi ndo minoo nu cundyaa
ndo sa ma naa ca nu ndyaa ra Ndyoo.
10 Ra zavaha sa ndoo sihin sa zuhva ñi sa iyo sii ra, tacuan cua zavaha tucu
ra vazu sihin cuaha ca. Ta ra ña zavaha sa ndoo sihin sa zuhva ñi, ma zavaha
tucu ra sa ndoo sihin sa cuaha ca iyo sii ra.
11 Yucuan cuenda tatu ña zavaha ndo sa ndoo sihin sa iyo ñuu ñiɨviɨ ya, ma
cuhva ra Ndyoo sa vaha xaan sa iyo andiɨviɨ sii ndo.
12 Tandiɨhiɨ sa iyo sii ndo, maa ra Ndyoo saha noo sii si sii ndo. Ta tatu ña
zavaha ndo sa ndoo sihin si, ma cuhva maa ra sa cuu sii maa ndo.

13 Ma cuu zatyiño minoo muzu sa cuenda uu tahan patrón vatyi cua cuñi
ca ra sii minoo patrón ra, ta ma cuñi ra sii inga ra. A sii minoo ra cua tyaa ra
yahvi, ta sii inga ra ma tyaa ra yahvi. Ma cuu cuñi ndo sii ra Ndyoo ta cuñi
ndo sii xuhun. Catyi ra Jesús.
14 Ta i siñi ra fariseo tandɨhɨ sa cahan ra Jesús. Ta i sacu ndyaa ra sii ra vatyi
cuñi xaan ra fariseo cuan xuhun.
15 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ityi nuu ñiyɨvɨ zaha maa ndo tuhun vatyi vaha
xaan ñiyɨvɨ cuu ndo, zoco sito maa ra Ndyoo añima ndo. Ta tandɨhɨ sa zacahnu
xaan ñiyɨvɨ, ña cuu ndyehe ra Ndyoo sii si.

Ma naa ley maa ra Ndyoo

16 Ley ra Ndyoo sa i tyaa ra Moisés ta tuhun i tyaa ra profeta ta sa naha,
yucuan cuu sa zañaha ityi sii ndo ndya quɨvɨ i saa ra Juan. Quɨvɨ i saa ra Juan
ta i quisaha nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta cuaha
xaan ñiyɨvɨ cuñi xaan ñu cuhva cuan.
17 Zoco catyi sihin ndo vatyi vazu cunaa ñuu ñiyɨvɨ a sa iyo ityi zɨquɨ, zoco
ley ra Ndyoo sa i tyaa ra Moisés ma cuu naa si nu siin.

Ña vaha sa zandoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra ta tani tutu ñu

18 Tatu iyo minoo rayɨɨ ta zandoo ra sii ñazɨhɨ ra ta tani tutu sa tindaha ra ta
tindaha ra sihin inga ñaha, zavaha ra cuan sa cuu adulterio. A tatu tindaha
inga ra sihin ñaha sa zandoo yɨɨ sii, zuun ñi cuatyi cuan zavaha ra.

Cuhva i cuu sii minoo ra cuca, ta cuhva i cuu sii ra Lázaro

19 I sicoo minoo ra cuca, ta tyaqui xaan i cuu zahma ra tyacu yuhva tixinda,
ta yahvi xaan ndyaa si. Ta sasi vaha xaan ra tandɨhɨ quɨvɨ.
20 Ta sicoo tucu minoo ra ndahvi sa ñañi Lázaro. Iñi xaan ra ityi, ta catuu
ra yuvehe ra cuca cuan.
21 Cuñi xaan ra casi ra vazu sa canacava yumesa ra cuca cuan. Ta i saa ina
nu catuu ra ndahvi cuan, ta yuyaa tɨ nu cahvi ra.
22 Ta minoo quɨvɨ i sihi ra, ta i sindyaca ángel ra Ndyoo sii ra ndya nu ndyaa
ra Abraham gloria. Ta i sihi tucu ra cuca cuan, ta tyihi ñu sii ra sisi ñuhu.
23 Ta cuahan añima ra andyaya, ta ndyehe xaan ra tundoho yucuan. Ta i
nandyehe ndaa ra, ta sica xaan i ndyehe ra sii ra Abraham sihin ra Lázaro.
24 Ta i cana saa ra ñoho andyaya cuan ta catyi ra: “Tata Abraham, cundahvi
iñun sii, ta tasun sii ra Lázaro nazatyii ra siin nundaha ra ta quisi zatoon ra
nu yei vatyi yaha xaan cahnu tundoho ndyehi sisi ñúhu ya.” Catyi ra.
25 Zoco i catyi ra Abraham sihin ra: “Nacohon iñun vatyi cuaha xaan sa
vaha sicoo suun quɨvɨ i sinditon ñuu ñiyɨvɨ. Ta ra Lázaro ndahvi xaan i cuu ra
ñuu ñiyɨvɨ. Ta vityi iyo sa vaha sii ra, ta yoho ndyehun tundoho.
26 Ta inga tucu cuhva vatyi iyo minoo xahva cahnu xaan mahñu nu yucu
yo. Ta vazu cuñi ra ihya cuhun ra nu ndyoon, zoco ma cuu. Ta ma cuu quisi
minoo ra ñoho nu ñohon nu ndyaa ndi.”
27 Ta zɨquɨ i catyi ra cuca cuan: “Tata Abraham, zohon tumañi iñi sii, ta
tasun sii ra Lázaro ndya vehe zuti.
28 Vatyi iyo ohon tahan yañi, ta cuñi vatyi cunacatyi ra sihin ra yozo caa iye
ihya nu ndyehi tundoho coto quisi tucu ra ihya.”
29 Tacuan ta i catyi ra Abraham sihin ra: “Iyo ley sa i tyaa ra Moisés ta iyo
tuhun i tyaa ra profeta ta sa naha. Nazavaha yañun sa catyi si cuan.”
30 Tacuan ta i catyi ra cuca cuan: “Tata Abraham, ma tyaa ra yahvi sii si
cuan. Zoco tatu cua nandoto minoo ra sa i sihi ta cuhun ra nu ndyaa ra,
yucuan ndisa cua tyaa ra yahvi, ta cua zama ra cuhva iyo ra.”

31 Ta i catyi ra Abraham sihin ra: “Tatu ma tyaa ra yahvi sii ley i tyaa ra
Moisés ta sii tuhun i tyaa ra profeta, ma sino iñi ra vazu cua nandoto minoo
ñiyɨvɨ ta cahan ra sihin ra.”

17

Ica xaan tatu zavaha yo cuatyi

1 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Tandɨhɨ cuii tyiemvu cua coo sa
quiñi caa sa zatɨvɨ sii ñiyɨvɨ, zoco ndahvi ñi cuu ra tyiyuhu sii ñiyɨvɨ ta zavaha
ñu cuatyi ta tɨvɨ ñu.
2 Vaha ca tatu cuhñi yo minoo yuu vee xaan zucu ra ta zavita yo sii ra sisi
tyañuhu coto zatɨvɨ ra sii ñu sino iñi sii Ndyoo.
3 Zaha ndo cuenda sii ndo. Tatu zavaha minoo ra tahan ndo minoo sa ña
vaha suhun, catyun sihin ra ñaa sa ña vaha i zavaha ra. Ta tatu zama ra cuhva
iyo ra, zohon tucahnu iñi sii ra.
4 Ta tatu usa tahan saha sa minoo quɨvɨ zavaha ra sa ña vaha suhun ta
tandɨhɨ usa tahan saha catyi ra suhun: “Zohon tucahnu iñi sii.” Zohon
tucahnu iñi sii ra.

Tatu sino iñi yo sii ra Jesús cuu zavaha yo cuaha sa vaha

5 Tacuan ta i catyi ra apóstol sihin ra Jesús: Cuhvon cuhva sii ndi ta cua sino
xaan ca iñi ndi suun.
6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu sino iñi ndo sii mi siin ñi vazu tañi caa
minoo sɨtɨ mostaza luhlu ñi cuu cuhva sino iñi ndo, ta cua cuu catyi ndo sihin
yutu sicómoro sa nandyaa ihya vatyi cuiñɨ siyo tu nu ndyaa tu ta cuhun tu sisi
tyañuhu, ta cua tyaa tu yahvi sa cahan ndo.

Cuhva tahan si tyaa yo yahvi sii ra Ndyoo

7 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Yoo ndoho tatu tahvi muzu ndo ñuhu a saha ra
sa casi zɨndɨquɨ zono ndo ta zɨquɨ nasaa ra vehe, ¿atu cua catyi ndo sihin ra:
“Cundyaa ta casun xita”?
8 Tyehen cua catyi ndo sihin ra: “Zavohon sa cuxiñi, ta tyizon coho nu
mesa. Ta tatu sa sasi ta zɨquɨ casi tucu moo.” Cua catyi ndo.
9 ¿Atu nacuhvon tyahvi ndyoo sii ra vatyi zavaha ra tyiño tavon sii ra? Ña
tacuan vatyi tahan si zavaha ra tyiñon.
10 Ta tacuan tucu maa ndo. Tatu sa zavaha ndo tandɨhɨ cuii tyiño sa tava
ra Ndyoo sii ndo. Catyi ndo: “Ñahñi maa sa vaha zavaha ndi. Maa ñi cuhva
tahan si zavaha ndi i zavaha ndi.” Tacuan tahan si catyi ndo.

Zanduvaha ra Jesús sii usi tahan ra tyahyu

11 Ta cuhva sa cuahan ra Jesús ndya ñuu Jerusalén, i yaha ra nu cu si Galilea
ta nu cu si Samaria.
12 Ta sa i saa ra minoo ñuu ta i quita usi tahan ra tyahyu ta yucu ra ndya
zava.
13 Ta i cana saa tandɨhɨ ra, ta catyi ra: Maestro Jesús, cundahvi iñun sii ndi.
14 Ta sa ndyehe ra Jesús sii ra, ta i catyi ra sihin ra: Cuahan ndo cua zañaha
ndo sii ndo sii ra cu zutu. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra cuan, ta ityi cuahan
ra i nduvaha ra.
15 Ta minoo ra, cuhva sa ndyehe ra vatyi sa nduvaha ra, i sinanuhu sata ra.
Ta ñihi xaan i cana saa ra ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo.
16 Ta i sicuiñɨ sitɨ ra, ta i sicava ndyayu ra nu ñuhu nu ndyaa saha ra Jesús, ta
i saha xaan ra tyahvi ndyoo sii ra. Ta minoo ra samaritano cuu ra nduvaha
cuan.

17 Tacuan ta i catyi ra Jesús: ¿Atu ña usi tahan ra i nduvaha? ¿Ndyamaa
cuahan ɨɨn tahan ca ra?
18 ¿Atu minoo tuhun ñi ra inga ñuu ya cuu ra i ndisi nanuhu sata sa nacuhva
ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo?
19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra i nduvaha: Nduvita ta cuhun. I nduvohon vatyi
sino iñun.

Cuhva cua cuu si quɨvɨ cua quisaha cundyaca ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ

20 I ndaca tuhun ra fariseo sii ra Jesús: ¿Ama cua quisaha cundyaca ñaha ra
Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma coto ndo ama cua quisaha
cundyaca ñaha ra Ndyoo vatyi yɨvɨ sa cuu ndyehe yo cuu si.
21 Ma cuu catyi ñiyɨvɨ: “Ihya ndyaa ra”, a “Ityi cuan ndyaa ra” vatyi zɨɨn cuu
cuhva ndyaca ñaha ra. Sisi añima ñiyɨvɨ cuu nu ndyaca ñaha ra, añima ñiyɨvɨ
sa tyaa yahvi sii ra.
22 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Cua coo quɨvɨ ta cua cuñi ndo
ndyehe ndo sii ra i quisi ndya gloria, zoco ma ndyehe ca ndo sii ra.
23 Ta cua catyi ñiyɨvɨ sihin ndo: “Ihya ndyaa ra”, a “Yucuan ndyaa ra.” Zoco
ma cuhun ndo cundyehe ndo. Ta ma cundyico ndo sii ra cuan vatyi yɨvɨ yuhvi
cuu ra.
24 Vatyi quɨvɨ cua quisi inga saha, cua ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii. Tañi ndyehe
tandɨhɨ ñiyɨvɨ tatu yaha tasa zavi nacahnu andɨvɨ, tacuan cua cuu si quɨvɨ cua
quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
25 Zoco xihna ca tahan si ndyehi tundoho cuaha xaan cuhva. Ta ñiyɨvɨ sa
iyo vityi ma cuñi ñu sii.
26 Tañi i cuu si quɨvɨ ra Noé, tacuan cua cuu tucu si quɨvɨ cua quisi tucu ra i
quisi ndya gloria.
27 Quɨvɨ ra Noé, sasi ñu. Sihi ñu. Tindaha ñu. Ta saha ñu sii zehe ñu sa
tindaha ñu ndya cuhva ndya quɨvɨ i quɨhvɨ ra Noé sisi barco ta i coon zavi
xaan. Ta i naa tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
28 Tacuan i cuu tucu si quɨvɨ ra Lot. Sasi ñu. Sihi ñu. Zata ñu. Naxico ñu.
Tasi ra itu. Ta zavaha ra vehe ra.
29 Ta zuun ñi quɨvɨ i quita ra Lot ñuu Sodoma cuan, i coon xaan ñúhu sihin
azufre ndya andɨvɨ, ta i naa tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ñuu cuan.
30 Ta zuun ñi tacuan cua cuu si quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
31 Quɨvɨ cuan tatu ñoho minoo ndo xiñi vehe, ma noo ndo ta tava ndo ndaha
tyiño ndo. A tatu ñoho ndo itu ndo ma cunuhu ndo ndya vehe ndo.
32 Nacohon iñi ndo cuhva i tahan si sii ñazɨhɨ ra Lot.
33 Yoo ra cua nducu cuhva zacacu ra sii ra, cunaa ra. Ta yoo ra cua cuhva
sa cuu ra sa cuenda mi, cua cacu ndisa cuii ra.
34 Ta catyi sihin ndo vatyi sa cuaa cuan, uu tahan ñiyɨvɨ quixi ɨɨn ñi nu sito.
Cua naquihin sii minoo ñi ta minoo cua nandoo.
35 Ta uu tahan ñuzɨhɨ ndyico ɨɨn ñi quɨvɨ cuan, cua naquihin sii minoo ñi ña.
Ta inga ña cua nandoo.
36 Ta uu tahan ra ñoho itu ra, cua quihin sii minoo ra. Ta inga ra cua
nandoo.
37 Tacuan catyi ra Jesús. Ta cuhva sa siñi ñiyɨvɨ tuhun ya, i ndaca tuhun ñu
sii ra: ¿Ndyamaa cua cuhun ñiyɨvɨ cuan? Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Nu catuu
ndɨyɨ, yucuan cua titahan tyasii.

18

Cuhva cuñi ra Ndyoo sa caca yo sii ra

1 Tacuan ta i cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva ya vatyi cuñi ra sa cua coto
ñu vatyi tahan si sa caca ñiyɨvɨ tumañi iñi sii ra Ndyoo tandɨhɨ saha, ta ma
zandɨhɨ yo tuhun sa caca yo sii ra.
2 Ihya cuu cuhva i catyi ra Jesús: Minoo ñuu sicoo minoo ra juez. Ta ña yuhu
ra sii ra Ndyoo. Ta ña tyaa ra yahvi sii ñiyɨvɨ.
3 Ta zuun ñi ñuu cuan sicoo minoo ñandahvi. Ta i sahan ña nu ndyaa ra juez
cuan, ta catyi ña sihin ra vatyi sica ña cuatyi saha minoo ra xaan iñi sii ña.
4 Ta ña tyizoho ra juez cuan sa cahan ña. Ña cuñi ra zandaa ra tyiño ña. Ta
sa naha xaan sica ña. Ta zɨquɨ i sica iñi ra juez: “Vazu ña yuhi sii ra Ndyoo ta
ña tyei yahvi sii ñiyɨvɨ,
5 zoco zayanga xaan maha ya sii. Yucuan cuenda cua zandei tyiño ña coto
quisi ca ña ta zayanga ca ña sii.”
6 Ta i catyi ra Jesús: Sa siñi ndo cuhva catyi ra juez, ra ña vaha cuan.
7 Ta maa ra Ndyoo ¿atu ma zacacu ra sii ñiyɨvɨ i casi ra vatyi sica ñu tumañi
iñi sii ra ora ta sa cuaa? ¿Atu cuatu xaan ra ta zɨquɨ tyindyee ra sii ñu?
8 Catyi sihin ndo vatyi yatyi xaan cua zacacu ra sii ñu. Zoco quɨvɨ cua quisi
tucu ra i quisi ndya gloria, sito Ndyoo tatu nañihi que sii ñu sino iñi sii, sa
ndisa cuii.

Minoo cuhva cuenda ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta ra fariseo

9 Tacuan ta i cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva cuenda ñiyɨvɨ zaha tuhun
vatyi vaha xaan ñu ta ña cuu ndyehe ñu sii inga ñiyɨvɨ. Ta ihya cuu cuhva i
catyi ra:
10 I quɨhvɨ uu tahan ra vehe ñuhu vatyi cua cahan ra sihin ra Ndyoo. Minoo
ra cuu ra minoo ra fariseo, ta inga ra cuu minoo ra tava xuhun cuenda ra
ndyaca ñaha.
11 Iñi ndyaa ra fariseo, ta ihya cuhva i sica iñi ra sisi añima ra: “Zutu mañi
yuu, nacuhve tyahvi ndyoo suun vatyi ña iye tañi iyo inga ñiyɨvɨ. Ña zuhi. Ña
quiñi iye. Yoñi tyañi. Ta ña iye tañi ra tava xuhun ya.
12 Vaha xaan tyei yahvi tuhun cohon vatyi uu saha sa minoo vitya sahñi
zoque sii, ta sehi diezmo suun sihin tandɨhɨ cuii sa iyo sii.” Catyi ra.
13 Ta ndya zava, iñi ndyaa ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha. Ta nu ña
nandyehe ndaa ra andɨvɨ. Ta cati ra yɨquɨ ndyica ra vatyi ndu-uu iñi ra cuatyi
ra. Ta tyehen cahan ra sihin ra Ndyoo: “Zutu mañi yuu, cundahvi iñun sii,
vatyi iyo xaan cuatyi.” Tacuan i catyi ra.
14 Ta catyi sihin ndo vatyi sii maa ra cuan i zaha ra Ndyoo tucahnu iñi ta yɨvɨ
sii inga ra. Zanaa ra Ndyoo cuatyi ra tava xuhun cuan, ta cuanuhu ra ndya
vehe ra. Zoco ra fariseo cuan, ñahñi tucahnu iñi ñihi ra vatyi ña vaha cuhva
sica ra. Ta zɨɨn sa zacahnu xaan ra sii ra. Yucuan cuenda luhlu ñi ndyehe ra
Ndyoo sii ra. Zoco tatu zanduluhlu yo sii yo, cua nducahnu yo nuu ra Ndyoo.

Zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyihi

15 Ta i quisi ndyaca tucu ñiyɨvɨ sii sa ndyihi vatyi cua tyizo ra Jesús ndaha
ra xiñi si. Ta sa ndyehe ra i casi ra Jesús cuhva zavaha ñu, ñá saha ca ra.
16 Zoco i cana ra Jesús sii ra, ta i catyi ra sihin ra: Cuhva ndo sa quisi sa
ndyihi nu ndyei, ta ma catyi ndo vatyi ma cuu vatyi tañi iyo sa ndyihi tacuan
iyo ñiyɨvɨ saha sa cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu.
17 Ta catyi sihin ndo vatyi tatu ma cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo ta sino
iñi ndo sii ra tañi sino iñi sa ndyihi sii zutu si, ma cuu quɨhvɨ ndo nu ndyaca
ñaha ra Ndyoo.

Catyi ra Jesús vatyi yɨɨ xaan cua cuhva cuenda minoo ra cuca sii ra sii ra Ndyoo

18 Tacuan ta i ndaca tuhun minoo ra ndyaca ñaha cuenda vehe ñuhu sii ra
Jesús ta catyi ra: Yoho maestro vaha xoon, ¿yozo caa zacui ta ñihi tahvi añime?
19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa cuenda catyun vatyi vaha xein? Minoo
tuhun ñi ra vaha iyo, maa ra Ndyoo.
20 Sa siton tandɨhɨ cuii ley maa ra Ndyoo cuhva catyi si: “Ma cuzun sihin
inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhun cuu. Ma cahñun sii ñiyɨvɨ. Ma zuhun. Ma cohon
cuendu zɨquɨ ñiyɨvɨ. Ta tyoon yahvi sii zutun ta sii zɨhun.” Catyi ra Jesús sihin
ra.
21 Ta i catyi ra cuan: Tyei yahvi sii tandɨhɨ tuhun cuan cuhva ndya luhli.
22 Ta sa siñi ra Jesús cuhva catyi ra, ta i catyi ra sihin ra: Minoo ñi ca cuhva
cumañi suun. Xicon tandɨhɨ sa iyo suun, ta cuhvon xuhun cuan sii ñiyɨvɨ
ndahvi, ta cua coo sa cuca suun ndya gloria, ta quisun ta cundyicon sii. Catyi
ra.
23 Ta sa siñi ra cuan cuhva catyi ra Jesús, ta i nducuihya xaan iñi ra vatyi
cuca xaan ra.
24 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi cuihya xaan cuñi ra, ta i catyi ra sihin ra: Yɨɨ
xaan cua quɨhvɨ ñiyɨvɨ cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
25 Yɨɨ ca quɨhvɨ minoo ra cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo ta zɨquɨ ca minoo
camello yaha tɨ xuu minoo yɨcuɨ tɨcuɨ. Catyi ra.
26 Ta ñiyɨvɨ sa siñi cuhva catyi ra Jesús i ndaca tuhun ñu: Tatu tacuan cuu si
¿yoo ra cuu cacu?
27 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Tandɨhɨ sa ña cuu zavaha ñiyɨvɨ, cuu zavaha
ra Ndyoo sii si. Catyi ra.
28 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra: Sa zandoo ndi tandɨhɨ sa sii ndi, ta
ndyico ndi suun.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ
ndo sa zandoo vehe ndo a ñazɨhɨ ndo a tahan ndo a zutu ndo a zɨhɨ ndo a zehe
ndo ta nducu ndo sa vaha sa cuenda nu ndyaca ñaha ra Ndyoo,
30 cuaha xaan sa vaha cua ñihi ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ ya, ta inga ñuu ñiyɨvɨ saa
cua cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Nacatyi ra Jesús inga saha vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra

31 I cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra: Vityi
cua cuhun yo ñuu Jerusalén. Ta yucuan cua cuu tandɨhɨ sa i tyaa ra profeta
ta sa naha sa cuenda ra i quisi ndya gloria.
32 Vatyi cua cuhva cuenda ñiyɨvɨ sii ra sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta
cua vacu ndyaa ñiyɨvɨ sii ra. Quiñi xaan cua zavaha ñu sihin ra, ta cua tyicu
zɨɨ ñu sii ra.
33 Ta cua cañi xaan ñu sii ra, ta cua cahñi ñu sii ra. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua
nandoto tucu ra. Catyi ra Jesús.
34 Ta ra apóstol cuan ñá cutuñi iñi ra nusiin sa cahan ra Jesús vatyi tañaha
ca cuhva ra Ndyoo sa cutuñi iñi ra sii si.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa yatyi ñi ñuu Jericó

35 Tacuan ta sa cuñi saa ra Jesús ñuu Jericó, ta yu-ityi ndyaa minoo ra cuaa,
sica ra caridad.
36 Ta siñi ra cuaa vatyi yaha cuaha xaan ñiyɨvɨ, ta i ndaca tuhun ra ñaa
cuenda.
37 Ta i catyi ñiyɨvɨ sihin ra vatyi cua yaha ra Jesús, ra ñuu Nazaret.
38 Ta i cana saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho Jesús, zehe ra David, cundahvi iñun sii!
Catyi ra.

39 Ta ra sa cuahan coyo ityi nuu i catyi ra sihin ra vatyi nacutaxi ra. Zoco
ñihi ca i cana saa ra ta catyi ra: ¡Zehe ra David, cundahvi iñun sii!
40 Ta i sicuiñi ra Jesús yucuan, ta i catyi ra sihin ñiyivi naquisi ndyaca ñu sii
ra. Ta cuhva sa saa ra cuaa nu ndyaa ra Jesús, i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta
catyi ra:
41 ¿Ñaa sa cuñun zavehi suhun? Ta i catyi ra cuaa cuan: Cuñi xein sa
nandyehi.
42 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nandyehe. Sa nduvaha siti nuun vatyi sino
iñun sii.
43 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cuu nandyehe ra, ta i sindyico ra sii ra Jesús.
Zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo. Ta tandihi ñiyivi sa ndyehe cuhva cuan, i
zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo.

19

Ra Jesús sihin ra Zaqueo

1 I quihvi ra Jesús ñuu Jericó, ta cua yaha ra mahñu ñuu cuan.
2 Ta ñuu cuan ndyaa minoo ra sa nañi Zaqueo. Cuca xaan ra. Ta ra cu nuu
cuu ra sa cuenda ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha.
3 Cuñi xaan ra ndyehe ra sii ra Jesús yoo ra cuu ra. Zoco ñá cuu ndyehe ra
vatyi tyaha xaan ra.
4 Yucuan cuenda i cacono ra ityi nuu nu cuahan ra Jesús, ta i ndaa ra minoo
nu yutu sicómoro sa nandyaa yu-ityi nu cua yaha ra Jesús.
5 Ta sa saa ra Jesús yucuan i ndyehe ndaa ra, ta i ndyehe ra sii ra. Ta i catyi
ra sihin ra: Zaqueo, zanumi ta noon vatyi vityi cua ndoi vehun.
6 Ta i zanumi ra Zaqueo ta i noo ra. Ta zii xaan i cuñi ra, ta cuahan ra sihin
ra ndya vehe ra.
7 Ta sa ndyehe ñiyivi cuhva cuan i quisaha cahan ñu ndya vaha ñi sii ra
Jesús ta catyi ñu vatyi cuahan ra Jesús vehe minoo ra iyo cuatyi.
8 Ta sa ñoho ra vehe ra, i sicuiñi ndyaa ra Zaqueo, ta i catyi ra sihin ra Jesús:
Zava ndaha tyiñe cua cuhve sii ñiyivi ndahvi. Ta tatu i zandavi ñehi ta zuhi
xuhun ñiyivi, cua nacuhve cumi saha sii ñu.
9 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Vityi sa cacun, ta ñiyivi ra Abraham cuu suun
vatyi sino iñun sii ra Ndyoo tañi i sino iñi ra Abraham.
10 Ta yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui, ta vasi ñuu ñiyivi vatyi cua nanduqui
ta zacaqui sii ñiyivi sa cua naa.

Cuñi si sa cutyiño yo tandihi sa saha ra Ndyoo sii yo

11 Ta nii ñi sa siñi ñiyivi sa cahan ra Jesús, ta i quisaha cahan tucu ra inga
cuhva ya vatyi sa cuñi saa ra ñuu Jerusalén, ta sica iñi ñiyivi vatyi cua quisaha
cundyaca ñaha ra yucuan.
12 Yucuan cuenda i catyi ra Jesús: Sicoo minoo ra vaha, ta cuñi ra cuhun ra
minoo ñuu nusica vatyi yucuan cua nduu ra rey ta ziqui cua ndisi ra ñuu ra
zoco sa cuu ra minoo rey.
13 Ta cumañi ca cuhun ra, i cana ra sii sa usi tahan muzu ra, ta saha ra
minoo ziendu peso sii sa minoo minoo ra. Ta i catyi ra sihin ra: “Zatyiño ndo
sihin xuhun ya ndya quivi cua quisi.”
14 Zoco ñiyivi ñuu ra, ñá cuñi ñu sa cuu ra rey sii ñu. Ta sa cuahan ra ityi, i
tasi ñu tyiño sihin zuhva ra ta catyi ñu: “Ma cuhva ndi sa cundyaca ñaha ra
ya sii ndi.”

15 Zoco ra cuan i nduu ra rey, ta zɨquɨ i nasaa ra ndya ñuu ra. Ta sa nasaa
ra i cana ra sii muzu ra, ra i zandoo ra xuhun cuan sihin vatyi cuñi ra coto ra
yozo i zahacanaa xuhun ra nɨɨ ñi sa sahan ra.
16 Ta saa minoo muzu cuan ta catyi ra: "Tata, i zahacanei minoo mil sihin
sa minoo ziendu i zandoon sii."
17 Ta i catyi rey cuan sihin ra: "Vaha xaan. Minoo muzu vaha cuun. Vaha i
zatyiñon sihin sa zuhva ñi xuhun i zandoi suhun. Yucuan cuenda vityi sehi
sa cundyaca ñohon usi tahan ñuu."
18 Tacuan ta i saa tucu inga ra sa i saha ra xuhun sii. Ta i catyi ra: "Tata, i
zahacanei ohon ziendu sihin sa minoo ziendu i zandoon sii."
19 Ta i catyi tucu rey cuan sihin ra: "Cuu cundyaca ñaha tucu moo; ohon
tahan ñuu cua cundyaca ñohon."
20 Tacuan ta i quisi inga ra, ta i catyi ra: "Tata, ica xuhun ya sa minoo ziendu
cuan. I sicumi vehi sii si nuu minoo pañitu
21 vatyi yuhi suun vatyi minoo ra xaan cuun, ta tuhvon naquihin sa yɨvɨ
suun cuu, ta nacuhun tyiño zacuu inga ra."
22 Tacuan ta i catyi rey cuan sihin ra: "Yoho minoo muzu ña vaha cuun.
Vityi sihin cuhva cohon ta cua catyi tuqui suhun vatyi siton vatyi xein ta
tuhve naquihin sa yɨvɨ sii cuu, ta naquihin tyiño zacuu inga ra.
23 Yucuan cuenda ¿ñaa cuenda ñá tyuhun xuhin banco, ta sa cua nasei ta
cua naquihin sii si, zoco sa zahacanaa si zuhva?" Catyi rey cuan.
24 Ta i catyi ra sihin inga ra yucu yucuan: "Quindyaa ndo xuhun sa sehi sii
ra ya, ta cuhva ndo sii si sii ra sa cumi cuaha ca."
25 Ta i catyi ra cuan sihin ra: "Zoco sa cumi minoo mil."
26 Ta i catyi rey cuan: "Ta catyi sihin ndo vatyi ra zatyiño vaha sihin sa sehi
sii ra, cua cuhve cuaha ca sii ra. Ta ra ña cuñi zatyiño sihin sa sehi sii ra, cua
quindyei sii si.
27 Ta ñu xaan iñi sii, ñu ña cuñi sa cundyaca ñehi sii ñu, quisi ndyaca ndo sii
ñu ihya, ta cahñi ndo sii ñu nui." Catyi rey cuan i catyi ra Jesús.

Cuhva i quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén

28 Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan ta cuahan ra ityi nuu ca ndya ñuu
Jerusalén.
29 Ta cuhva sa cuñi saa ra ñuu Betfagé ta ñuu Betania yatyi ñi minoo yucu
sa nañi yucu Olivos, ta i tasi ra sii uu tahan ra apóstol.
30 I catyi ra sihin ra: Cuahan ndo minoo ñuu sa ndyaa yatyi ñi yucuan, ta
cuhva sa quɨhvɨ ndo ñuu cuan cua nañihi ndo sii minoo burro nuhñi tɨ. Quɨtɨ
ta yoñi ca cozo. Ndasi ndo sii tɨ, ta quisi ndo sihin tɨ.
31 Ta tatu iyo ñiyɨvɨ ndaca tuhun sii ndo ñaa cuenda ndasi ndo sii tɨ, catyi
ndo: "Vatyi siñi ñuhu tɨ sii ra ndyaca ñaha sii yo."
32 Ta ra apóstol cuan, cuahan ra, ta i nañihi ra sii tɨ tañi cuhva i catyi ra Jesús
sihin ra.
33 Ta cuhva sa cua ndasi ra sii tɨ i catyi sitoho tɨ sihin ra: ¿Ñaa cuenda ndasi
ndo burro ña?
34 Ta i catyi ra cuan: Siñi ñuhu tɨ sii ra ndyaca ñaha sii yo. Catyi ra.
35 Ta sindyaca ra sii tɨ sii ra Jesús. Ta i tyizo ra zahma ra sata tɨ, ta i tyizo ra
sii ra Jesús sata tɨ.
36 Tacuan ta cuahan ra Jesús. Ta i saqui ñiyɨvɨ zahma ñu ityi nu cua yaha
ra.
37 Ta cuhva sa cua cuyatyi ñu ñuu Jerusalén, saa ñu nu iñi noo yucu Olivos
cuan. Ta tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús i quisaha cuzɨɨ xaan iñi ñu. Ta

saa xaan cana saa ñu, ta zacahnu ñu sii ra Ndyoo sa cuenda sa ndyityi nahnu xaan i ndyehe ñu.

38 Ta i catyi ñu: ¡Nazacahnu yo sii ra cuu rey, ra vasi sa cuenda ra Ndyoo! ¡Nazacahnu xaan yo sii maa ra Ndyoo! ¡Vaha xaan, vaha xaan cuu maa ra Ndyoo! Catyi ñu.

39 Tacuan ta zuhva ra fariseo sa cuahan coyo sihin ñiyɨvɨ cuan i quisaha catyi ra: Maestro, zacutaxun sii ñu sica noo suhun.

40 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi sihin ndo vatyi tatu cua cutaxi ñiyɨvɨ ya, cua cana saa yuu.

41 Tacuan ta sa cuñi saa ra Jesús ñuu Jerusalén, ta cuhva sa ndyehe ra ñuu cuan i sacu xaan ra.

42 Ta i catyi ra: Tatu sa i sito ndo ta cutuñi iñi ndo yozo caa cuu coo sa taxi sii ndo sihin ra Ndyoo, cuu nduvaha ndo. Zoco vityi sa yaha cuhva. Ta sa siñi tuñi cuan, ñoho xehe si sii ndo, ta ma cuu coto ndo sii si.

43 Ta cua quisi quɨvɨ, ta ra xaan iñi sii ndo cua zavaha ra minoo sacu viconduu nu yucu ndo, ta ma cuu quita ndo.

44 Ta ndaha cua zatɨvɨ ra ñuu ndo. Cua cuu tandɨhɨ cuii ndo. Ta ma zandoo ra numinoo yuu zɨquɨ inga si vatyi ña cuñi ndo nacoto ndo sa quisi ra Ndyoo nu ndyaa ndo.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

45 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús nu cuu nuquehe vehe ñuhu cahnu, ta i quisaha tava ndyizo ra sii ñu xico ta ñu zata yucuan.

46 Ta i catyi ra sihin ñu: Catyi tutu Tuhun Ndyoo: “Vehe mi cuu vehe nu cahan ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo.” Zoco maa ndo zacuu ndo vehe ra zuhu sii si. Catyi ra.

47 Ta tahan tahan quɨvɨ i zacuaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu. Ta ra zutu nahnu, ta ra maestro cuenda ley ta ra cu tyiño ñuu cuan i nducu ra cuhva yozo caa cuu cahñi ra sii ra.

48 Zoco ñá ñihi ra cuhva yozo caa cua zacuu ra vatyi i tyizoho tandɨhɨ ñiyɨvɨ tandɨhɨ sa cahan ra Jesús.

20

Ndaca tuhun ra fariseo sii ra Jesús yoo ra i saha tyiño sii ra ta zavaha ra cuhva zavaha ra

1 Minoo quɨvɨ sa quɨvɨ cuan zacuaha ra Jesús sisi vehe ñuhu cahnu, ta nacatyi ra tuhun vaha sihin ñiyɨvɨ. Ta saa coyo ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley ta ra sahnu ñuu cuan.

2 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Nacatyun sihin ndi ¿yoo sa saha tyiño suun vatyi zavohon tandɨhɨ cuhva ya?

3 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Cuñi tuqui nducu tuhin minoo tuhun sii maa ndo, ta nacatyi ndo sihin.

4 ¿Yoo ra i tasi sii ra Juan sa zacoo ndutya ra? ¿Atu i tasi ra Ndyoo sii ra a ñiyɨvɨ? Catyi ndo.

5 Ta i natuhun tahan ra cuan sihin tahan ra ta catyi ra: Tatu catyi yo vatyi i tasi ra Ndyoo sii ra Juan cua catyi ra ya: “¿Ñaa cuenda ñá sino iñi ndo sa cahan ra?”

6 Zoco tatu catyi yo vatyi ñiyɨvɨ i tasi sii ra Juan, cua cahñi ñiyɨvɨ sii yo sihin yuu vatyi sica iñi tandɨhɨ maa ñu vatyi maa ra Ndyoo i tasi sii ra Juan ta minoo profeta i cuu ra. Catyi ra cuan sihin tahan ra.

7 Yucuan cuenda i catyi ra sihin ra Jesús vatyi ña sito ra yoo ra i tasi sii ra Juan.
8 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ta ma nacatyi tucu vii yoo ra i saha cuhva ya sii.

Tañi ra ña cuñi zatyiño vaha tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

9 Tacuan ta i quisaha cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ zɨquɨ cuhva ya ta catyi ra: I tasi minoo ra yoho uva minoo sacu. Ta i saha noo ra sii si sii inga ra cua zatyiño ra yucuan, ta cuahan ra nusica naha xaan.
10 Ta saa quɨvɨ sa iyo yucu vixi cuan, ta i tasi ra sii minoo muzu nu ndyaa ra zatyiño yucuan vatyi cua quihin ra zuhva yucu vixi cuhva tahan si sii patrón ra. Zoco i cañi xaan ra sii muzu cuan. Ta ñahñi sa saha ra sii ra. Ta i natasi ra sii ra.
11 Ta i tasi sitoho yoho uva cuan sii inga muzu ra, ta i cañi xaan tucu ra sii ra. Ta quiñi xaan i zavaha ra sihin ra. Ta ñahñi maa i saha ra sii ra, ta i natasi ra sii ra.
12 Ta i tasi tucu patrón cuan inga muzu ra, sa cu uñi saha i cuu si. Ta zuun ñi cuhva cuan i zavaha ra sihin ra. I zañicuehe ra sii ra, ta tava ndyizo ra sii ra.
13 Yaha cuan, ta i catyi sitoho sacu cuan: "¿Yozo caa zacui vityi? Cua tasi sii zehi. Cuñi xein sii ra, vazu tyaa ra yahvi sii maa ra vatyi zehi cuu sii ra."
14 Zoco cuhva sa ndyehe ra zatyiño yucuan sii ra, i natuhun tahan ra sihin tahan ra ta catyi ra: "Ihya ra cuu ra cua nañihi ndaha tyiño quɨvɨ cua cuu zutu ra. Nacahñi yo sii ra vatyi ndoo maa yo sihin sacu ya." Catyi ra.
15 Ta i tava ndyizo ra sii ra sata sacu, ta i sahñi ra sii ra. Catyi ra Jesús. Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra sii ñiyɨvɨ tyizoho: ¿Yozo caa cua zavaha sitoho sacu cuan sihin ra sahñi sii zehe ra?
16 Cua quisi ra, ta cua zanaa ra sii ra, ta cua cuhva noo ra sacu cuan sii inga ra. Catyi ra Jesús. Ta sa siñi ñiyɨvɨ tuhun cuan ta catyi ñu: Zoco ma zavaha ra Ndyoo cuhva cuan.
17 Ta i nandyehe ra Jesús sii ñu, ta catyi ra: Tatu tacuan sica iñi ndo ¿ñaa cuñi si catyi si cuñi maa ndo nu catyi si tyehen? "I zavita ihno ñiyɨvɨ zandaa vehe sii yuu sa cuñi si sa cuenda sɨquɨ vehe. Ta vityi yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ sa cuenda vehe cuan vatyi tacuan catyi ra Ndyoo.
18 Ta yoo ra cua nduva zɨquɨ yuu cuan cua tahnu cuatyi ra, zoco yoo ra cua canacava yuu cuan zɨquɨ, cua caxi cuatyi si sii ra ndyihi ndyihi."

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

19 Ta ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley i nducu ra cuhva zuun ñi cuhva cuan sa tɨɨn ra sii ra Jesús vatyi tuu iñi ra vatyi i cahan ra Jesús cuhva iyo maa ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ.
20 Yucuan cuenda i tasi ra sii zuhva ra cua nducu coto ihñi sii ra Jesús. Cua zaha ra cuan tuhun vatyi ra vaha cuu ra, zoco cua nducu ra cuhva ñaa minoo tuhun ña vaha cua cahan ra Jesús, ta cua ñihi ra cuhva tyaa ra cuatyi sata ra nuu ra cu gobernador.
21 Yucuan cuenda i catyi ra tyehen sihin ra Jesús: Maestro, sito ndi vatyi ndoo xaan cohon, ta ndoo xaan cuhva zacuohon. Ña tyaa con yahvi sii minoo ñiyɨvɨ ta zɨquɨ sii inga ñu zoco zacuohon ityi ra Ndyoo sa ndisa cuii.
22 Yucuan cuenda cuñi ndi coto ndi: ¿Atu vaha tyiyahvi yo xuhun sii ra ndyaca ñaha a ña vaha? Catyi ra.
23 Zoco i tuu iñi ra Jesús vatyi ña vaha añima ra cuan, ta i catyi ra sihin ra: ¿Ñaa cuenda nducu coto ihñi ndo sii?

24 Zañaha ndo minoo xuhun sii. ¿Yoo sii nuu ndyaa ya? ¿Ta yoo sii zɨvɨ ndyaa
ya? Ta i nacahan ra cuan ta catyi ra: Sii ra gobierno César.
25 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva ndo sii ra gobierno César sa cuu sii maa
ra. Ta cuhva ndo sii ra Ndyoo sa cuu sii maa ra Ndyoo. I catyi ra Jesús.
26 Ta ñá cuu maa zandavi ñaha ra cuan sii ra Jesús sihin tuhun cahan ra
nuu ñiyɨvɨ. Ta iyo xaan i cuñi ra cuhva i cahan ra Jesús, ta i cutaxi ra.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyɨvɨ

27 Yaha cuan ta zɨquɨ i saa coyo zuhva ra saduceo nu ndyaa ra Jesús. Catyi
ra saduceo cuan vatyi ma nandoto ñiyɨvɨ tatu sa sihi ñu. Ta i ndaca tuhun ra
cuan sii ra Jesús cuhva ya:
28 Maestro, i tyaa ra Moisés minoo ley vatyi tatu sihi minoo rayɨɨ ta ndoo
ndahvi ñazɨhɨ ra ta yoñi zehe ra i sicoo, natindaha yañi ra sihin ñaha cuan. Ta
cua coo zehe ra sihin ña sa cuenda yañi ra, ra i sihi cuan.
29 Sicoo usa tahan rayɨɨ sihin yañi ra. I tindaha ra nuu. Ta i sihi ra, ta yoñi
zehe ra i sicoo.
30 Ta zɨquɨ i tindaha ra cu uu sihin ñandahvi cuan. Sihi tucu ra cuan. Ta yoñi
zehe ra i sicoo.
31 I tindaha tucu ra cu uñi sihin ña. Ta tacuan tucu cuahan tyiño ndya i
tindaha tandɨhɨ sa usa tahan ra sihin ña. Ta i sihi tandɨhɨ sa usa tahan ra, ta
yoñi zehe ra i sicoo.
32 Ta nu ndɨhɨ tuhun i sihi ndɨhɨ tucu maa ñaha cuan.
33 Yucuan cuenda cuñi ndi coto ndi ¿yoo ra cua cuu yɨɨ ña quɨvɨ cua nandoto
ñiyɨvɨ? vatyi ñazɨhɨ tandɨhɨ sa usa tahan ra i cuu sii ña. Tacuan i catyi ra cuan
sihin ra Jesús.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ihya ñuu ñiyɨvɨ tindaha rayɨɨ ta ñu zɨhɨ.
35 Zoco ñiyɨvɨ cua nandoto inga ñuu ñiyɨvɨ saa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ma
tindaha ca ñu indyacuan.
36 Ta ma cuu ca ñu vatyi sa nduu ñu tañi ángel. Ta zehe ra Ndyoo cuu sii ñu
sa ndisa cuii vatyi cua nandoto ñu.
37 Sa ndisa cuu si vatyi nandoto ñiyɨvɨ vatyi i zandoo ra Moisés tuhun cuan
nu tutu i tyaa ra. Vatyi quɨvɨ i cahan ra Ndyoo sihin ra nu cayu taca iñu cuan
zoco ñá ndɨhɨ si, i cahan ra Moisés cuhva ya sihin ra Ndyoo ta catyi ra: “Zutu
mañi yuu, Ndyoo cuun sii ra Abraham ta sii ra Isaac ta sii ra Jacob.” (Tacuan
i catyi ra Moisés vatyi sito ra vatyi ndito ra Abraham sihin tandɨhɨ zehe ra
vazu sa sihi coño ñuhu ra.)
38 Vatyi yɨvɨ Ndyoo sii ñiyɨvɨ ndaha sihi cuii cuu ra Ndyoo. Ndyoo cuu ra sii
ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta ndito añima ñiyɨvɨ sa cuenda maa
ra Ndyoo. Ña sihi ñu.
39 Tacuan ta i cahan zuhva ra maestro cuenda ley ta catyi ra: Vaha xaan
tuhun cohon, Maestro.
40 Ta yaha cuan ta ñá caña ca iñi ra ndaca tuhun ra numinoo ca tuhun sii
ra Jesús.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Cristo?

41 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Catyi ra maestro cuenda ley vatyi ra Cristo cuu
ñiyɨvɨ sii ra rey David, ta ndisa cuu si cuhva cahan ra cuan.
42 Zoco zuun ñi maa ra rey David i cahan ta sa naha tuhun i saha ra Ndyoo
sii ra, ta i tyaa ra cuhva cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo. Tyehen i tyaa ra
David:
Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca ñaha sii mi ta catyi ra:
“Cundyoon siyo cuehi

43 ndya cuhva ndya cua saa quɨvɨ cua cuhve cuhva cua zahacanoon sii ñiyɨvɨ
xaan iñi suun.”
Tacuan i tyaa ra David.
44 ¿Ta yozo caa vatyi catyi ra maestro cuenda ley vatyi ñiyɨvɨ ra David cuu
sii ra Cristo ta zuun ñi maa ra David catyi vatyi ndyaca ña ra Cristo sii ra?
Catyi ra Jesús.

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra maestro cuenda ley

45 Ta cuhva i tyizoho tandɨhɨ ñiyɨvɨ i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ sica noo sihin
ra:
46 Zacuenda vaha ndo sii ndo, ta ma zacuu ndo cuhva zacuu ra maestro
cuenda ley. Tahan xaan iñi ra quɨhɨ ra zahma nañi vatyi cua nacoto ñiyɨvɨ sii
ra vatyi ra ñiñi cuu ra. Ta cuhun ra nuyahvi vatyi cuñi xaan ra sa tyaa ñiyɨvɨ
yahvi sii ra. Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra nu ndyaa ñiyɨvɨ ñiñi sisi vehe ñuhu.
Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra tyayu vaha nu sasi ñiyɨvɨ zacahnu vico.
47 Cuaha ca cua cutuñi ra maestro cuenda ley ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ vatyi zuhu
ra ndaha tyiño ñundahvi. Ta zandavi ña ra sii ñiyɨvɨ vatyi naha xaan sica
tahvi ra sii Ndyoo vatyi cuñi ra sa cua ndyehe ñiyɨvɨ ta cua catyi ñu vatyi sito
xaan ra sii Ndyoo. Catyi ra Jesús.

21

Cuhva i saha minoo ñandahvi xuhun

1 I ndyehe ra Jesús vatyi tyihi ra cuca xuhun sisi minoo satu sisi vehe ñuhu
cahnu.
2 Ta i ndyehe tucu ra sii minoo ña ndahvi. Tyihi ña uu tahan xuhun
ndyihi sa cu ohon zendavu sisi satu cuan.
3 Ta i catyi ra Jesús: Ndisa cuii catyi sihin ndo vatyi i tyihi ñandahvi cuan
cuaha ca xuhun ta zɨquɨ tandɨhɨ ca ra cuca.
4 Saha maa ra sa nandoo ñi ca sii ra. Zoco ñandahvi cuan, ndɨhɨ i saha ñi ca
ña xuhun cuita casi ña.

Cuhva i catyi ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

5 Tacuan ta zuhva ñu i natuhun ñu tuhun vehe ñuhu cahnu cuan. Catyi ñu
vatyi tyaqui xaan yuu i sino si. Ta tyaqui xaan sa tacaa sa saha maa ñiyɨvɨ,
ndɨhɨ ca. Tacuan ta i catyi ra Jesús:
6 Cua coo quɨvɨ ta tandɨhɨ sa ndyehe ndo ihya cua tani si. Numinoo yuu ya
ta ma ndoo sɨ zɨquɨ tahan si. Cua nacoyo tandɨhɨ si.
7 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: Maestro, ¿ama cua coo cuhva
cuan? ¿Ña zeña cua ndyehe ndi, ta zɨquɨ cua coto ndi vatyi sa cua tahan si?
8 Ta i catyi ra Jesús: Zacuenda ndo sii ndo coto zandavi ña ñiyɨvɨ sii ndo.
Vatyi cuaha xaan ra cua quisi ta cua catyi ra: “Yuhvi cui Cristo, ta sa cuñi naa
ñiyɨvɨ.” Cua catyi ra. Zoco ma sino iñi ndo sii ra, ta ma cundyico ndo sii ra.
9 Ta cua cuɨñɨ ndo tuhun vatyi cua coo cuatyi ta cahñi tahan xaan ñiyɨvɨ,
zoco ma yuhu ndo. Xihna ca cua cuu tandɨhɨ cuhva cuan, cumañi ca sa saa
quɨvɨ naa ñiyɨvɨ. Catyi ra.
10 Ta catyi tucu ra: Cua cahñi tahan minoo ñuu sihin inga ñuu, ta cua coo
cuatyi ñuu nahnu sihin inga ñuu nahnu.
11 Ta cua coo sa taan ñihi xaan zɨɨn zɨɨn ityi. Ta cua coo cuehe tandɨhɨ ityi.
Ta cua coo tama. Ta cua coo sa zayuhu xaan sii ñiyɨvɨ. Ta cua coo cuaha xaan
zeña andɨvɨ.
12 Zoco cumañi ca sa cuu tandɨhɨ cuhva cuan, cua cuxaan xaan ñiyɨvɨ
ndyehe ñu sii ndo. Cua zayanga xaan ñu sii ndo, ta cua tɨɨn ñu sii ndo vatyi

caca ñu cuatyi saha ndo sisi vehe ñuhu. Ta cua tyihi ñu sii ndo vehe caa. Ta cua cuhva maa ndo sa ndaa sa cuenda mi ityi nuu ra cu rey ta ra cu tyiño.
13 Ta cua cuu cahan ndo sa cuenda mi.
14 Zoco zaha ndo cuenda, ta ma caca iñi ndo ñaa sa cua cahan ndo nuu ra cu tyiño cuan.
15 Vatyi yuhvi cua cuhve tuhun cahan ndo, ta cua cuhve sa siñi tuñi xiñi ndo. Ta numinoo ra xaan iñi sii ndo ta ma cuu zahacanaa ra sii ndo sihin tuhun cahan ra.
16 Zoco zuun ñi ñiyɨvɨ sii ndo cua xico tuhun sii ndo, zutu ndo ta zɨhɨ ndo, ta tahan ndo ta ra tahan ndo, ta amigo ndo. Cua cuhva ñu sii ndo sii ñu xaan iñi sii ndo. Ta cua cahñi ñu sii zuhva ndo.
17 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua cuxaan xaan ñu ndyehe ñu sii ndo sa cuenda mi.
18 Zoco ma cunaa numinoo ixi xiñi ndo.
19 Ta tatu ma ndu-uu iñi ndo, cua cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
20 Ta quɨvɨ cua ndyehe ndo vatyi yucu zandaru siconduu ñuu Jerusalén ya, cua coto ndo vatyi sa cuñi saa quɨvɨ cunaa ñuu ya.
21 Tacuan ta ñiyɨvɨ ndyaa nacahnu Judea, nacono ñu ta naquɨhvɨ xehe ñu ndya yucu. Ta ñu yucu sisi cuhu, ma cunuhu ñu ndya ñuu ñu.
22 Vatyi quɨvɨ cuan cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu ya. Ta tacuan ta cua cuu si tandɨhɨ cuhva catyi tutu ra Ndyoo.
23 Zoco cuaha xaan tundoho cua ndyehe ñu zɨhɨ, ñu ñoho zehe, quɨvɨ cuan a tatu iyo zehe ñu sa tyaxi quɨvɨ cuan vatyi cahnu xaan tundoho cua coo quɨvɨ cuan vatyi cua cuxaan xaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén.
24 Cua cahñi zandaru sii ñiyɨvɨ sihin mityi ra, ta inga ñiyɨvɨ cua tɨɨn ra ta cundyaca ra sii ñu zɨɨn zɨɨn ñuu. Ta ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, cua cuyucu ñu ñuu Jerusalén ndya quɨvɨ cua catyi maa ra Ndyoo.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

25 Ta cuaha sa iyo cua ndyehe ñiyɨvɨ nu ñicandyi ta nu yoo ta cuhva iyo tiñoo. Ta cua yuhu xaan ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuhva cua ndaa noo xaan tyañuhu.
26 Yaha xaan yaha xaan cua yuhu ñiyɨvɨ sihin sa sica xaan iñi ñu sa cuenda sa iyo sa cua cuu ñuu ñiyɨvɨ. Ta tandɨhɨ sa iyo andɨvɨ cua canda si.
27 Tacuan ta zɨquɨ cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria. Cua quisi tucu ra sihin vico ta sihin cuaha xaan cuhva. Ta tyaqui xaan caa ra.
28 Ta tatu sa quisaha cuu tandɨhɨ cuhva ya, zɨɨ xaan cuñi ndo vatyi sa yatyi cuii cua cacu ndo.
29 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i cahan ra zɨquɨ minoo cuhva ya ta catyi ra: Ndyehe ndo cuhva iyo yutu higuera ta tandɨhɨ inga yutu.
30 Tatu cua ndyehe ndo sa cua nacoyo ndaha tu ta cua nduyutya tu, tacuan ta sa sito ndo vatyi sa cua nducahñi.
31 Ta tacuan tucu tatu sa ndyehe ndo vatyi sa cuu tandɨhɨ tuhun sa quehin sihin ndo ihya, tacuan ta cua coto ndo vatyi sa cua cuyatyi cundyaca ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ ya.
32 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua cuu cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyɨvɨ sa iyo vityi.
33 Yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ cunaa si. Zoco tuhun quehin ma naa si.
34 Coto vaha ndo sii ndo coto ñáha zandava ndo iñi ndo sa cuenda cuatyi zavaha ndo tañi sa zavaha xaan ndo vico ta sihi xaan ndo ndixi ta sica xaan iñi ndo tuhun sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Tatu tacuan iyo ndo ta ña ndatu listo ndo, zana ñi iñi ndo ta cua quisi tundoho zɨquɨ ndo.

35 Vatyi tacuan cua cuu si sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Zana ñi iñi ñu, ta
cua cuu si tañi minoo sa nacazi ra Ndyoo nu ñoho ñu, ta ma cuu ca quita ñu.
36 Yucuan cuenda cuatu listo ndo, ta caca xaan ndo sii ra Ndyoo tandɨhɨ
quɨvɨ vatyi cua cuhva ra sa ma ndyehe ndo tundoho cahnu xaan sa cua coo.
Ta caca ndo sii ra vatyi cuhva ra sa cua saa vaha ndo ityi nuu ra i quisi ndya
gloria. Tacuan i catyi ra Jesús.
37 Ora i zacuaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu cahnu ta sa sa cuaa tuhva
ra sahan ndya yucu sa nañi Olivos.
38 Ta tahan ñaha ñi saa coyo ñiyɨvɨ vehe ñuhu vatyi cuñi ñu tyizoho ñu sa
cahan ra.

22

Xico ra Judas Iscariote sii ra Jesús

1 Sa cuñi tahan si vico sihi mvee ticatyi. Quɨvɨ sasi ñiyɨvɨ pan ña ndaa.
Pascua nañi vico cuan. Ta catyi maa yo vico zuhun.
2 Ta ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley, sa nducu ra cuhva yozo
caa cuu cahñi ra sii ra Jesús, zoco yuhu ra sii ñiyɨvɨ.
3 Tacuan ta i quɨhvɨ cuihna sii ra Judas Iscariote. Ta minoo sa usi uu tahan
ra i casi ra Jesús cuu ra.
4 Ta cuahan ra cua cahan ra sihin ra zutu nahnu ta ra cu nuu sii ra
zacuenda vehe ñuhu cahnu. Natuhun tahan ra yozo caa cua xico ra Judas
sii ra Jesús.
5 Ta zɨɨ xaan i cuñi ra cuan ta i zandaa ra tyiño vatyi cua cuhva ra xuhun sii
ra Judas.
6 Ta i ndoo ra Judas vaha, ta i quisaha nducu ra cuhva yozo caa cua cuhva
cuenda ra sii ra Jesús sii ra cuan cuhva sa yoñi ñiyɨvɨ yucu sihin ra.

I cuxiñi ra Jesús sihin ra i casi ra

7 Ta sa saa quɨvɨ tuhva ñu hebreo sasi pan ña ndaa, quɨvɨ sa tahan si cahñi
ñu sii minoo mvee ticatyi.
8 Ta i tasi ra Jesús sii ra Pedro ta ra Juan sihin minoo tyiño, ta catyi ra sihin
ra: Cuahan ndo cua zanduvaha ndo minoo mvee ticatyi vatyi cua cuxiñi yo.
9 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ndyamaa cuñun sa zanduvaha
ndi sa cuxiñi yo? Catyi ra.
10 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan ndo sisi ñuu. Ta yucuan cua ndyehe
ndo sii minoo ra ndyizo ra minoo quɨyɨ ndutya. Cundyico ndo sii ra, ta quɨhvɨ
ndo vehe nu cua quɨhvɨ maa ra.
11 Ta catyi ndo sihin sitoho vehe cuan: “Catyi ra Maestro: ¿ndyamaa ndyaa
cuarto nu cua cuxiñi sa cuenda vico ya sihin ra i casi?” Tacuan catyi ndo
sihin ra catyi ra Jesús.
12 Ta cua zañaha ra minoo cuarto cahnu ndya zɨquɨ. Sa yaha nduvii si.
Yucuan zanduvaha ndo sa cuxiñi yo.
13 Tacuan catyi ra Jesús sihin ra. Ta cuahan ra, ta i nañihi ra cuarto cuan
tañi cuhva i catyi ra Jesús. Ta i zanduvaha ra sa cuxiñi ra sa cuenda vico
zuhun cuan.
14 Ta sa saa cuhva ta i sicundyaa ra Jesús yumesa sihin sa usi uu tahan ra i
casi ra.
15 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuñi xein cuxiñi sihin ndo sisi vico
zuhun ya cuee ca sa ndyehi tundoho.
16 Ta catyi sihin ndo vatyi ma casi que inga saha sihin ndo sa cuenda vico
ya ndya cua cuu si inga saha nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

17 Tacuan ta i quihin ra minoo vaso ñoho vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii
ra Ndyoo, ta i catyi ra: Quihin ndo vaso ya, ta coho minoo minoo ndo zuhva
zuhva.
18 Vatyi catyi sihin ndo vatyi ma coho que vino ndya cua cundyaca ñaha ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
19 Tacuan ta i quihin ra pan. Ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta i
sahnu ra sii si, ta i saha ra sii si sii ra. Ta i catyi ra: Ihya cuu tañi coño ñuhi sa
cua cuhve sa cuenda maa ndo. Zavaha ndo cuhva ya vatyi nacohon iñi ndo
sii. Catyi ra.
20 Ta sa yaha cuxiñi ra i quihin ra minoo vaso vino, ta i catyi ra: Ihya cuu
tañi niñi. Cua cati si sa cuenda maa ndo. Vityi zandaa ra Ndyoo minoo tyiño
saa. Cua zandasi ra cuatyi ñiyɨvɨ sihin niñi.
21 Zoco vityi ra sa xico sii, ɨin ñi ndyaa ra mesa ya sihin.
22 Ta ndisa vatyi ra i quisi ndya gloria cua cuu tandɨhɨ sii ra tañi sa ndyaa
cuu sii ra, zoco ¡ndahvi ñi cuu ra xico sii! Catyi ra Jesús.
23 Tacuan ta i quisaha nducu tuhun tahan ra i casi ra sii ra tahan ra, ndya
ra cuu ra zacuu cuhva cahan ra Jesús tuhun.

Natuhun tahan ra i casi ra Jesús ndya ra cuu ra ñiñi ca

24 Yaha cuan ta i quisaha natuhun tahan xaan ra i casi ra Jesús sa cuenda
ndya ra cuu ra ñiñi ca nu yucu ra.
25 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra cu rey sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuñi ra vatyi
zacahnu ñiyɨvɨ sii ra. Ta cuñi ra vatyi catyi ñiyɨvɨ vatyi tyindyee ra sii ñu.
26 Zoco ña tacuan cua cuu si sa cuenda maa ndo. Tatu cuñi ndo cuu ndo ra
cu nuu, zanduluhlu ndo sii ndo. Ta ra cuñi cundyaca ñaha sii inga ndo, cuñi
si sa cuu ra muzu sii tandɨhɨ ndo.
27 Ihya ñuu ñiyɨvɨ, ra ñiñi ca cuu ra ña zatyiño. Ndyaa ra yumesa ra, ta tyizo
muzu ra coho nu mesa. Zoco ña tacuan zavaha mi vatyi zatyiñe tañi muzu
cui sii ndo.
28 Ta maa ndo cuu ra i sindyaa sihin sisi quɨvɨ ña vaha ya nu ndyehe xein
tundoho.
29 Yucuan cuenda cua cuhve minoo nu cua cundyaca ñaha ndo tañi cua
cuhva Zuti minoo nu cua cundyaca ñehi.
30 Ta cua cuhve sa cua casi ndo ta cua coho ndo numesa sihin mi nu cua
cundyaca ñehi. Ta cua tyicuhva ndo sii sa usi uu tahan ityi ñiyɨvɨ hebreo.

Catyi ra Jesús vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

31 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra Pedro: Ndyehe vohon yoho Simón vatyi
cuñi ra cu nuu sii cuihna suun vatyi cuñi ra nducu coto ihñi ra suun.
32 Zoco i cahan xein sihin ra Ndyoo sa cuendon vatyi ma naa sa sino iñun sii
ra Ndyoo. Ta quɨvɨ cua ndu-uu iñun cuatyun, zandundyee con iñi ra tohon.
33 Ta i catyi ra Simón sihin ra: Tata, sa ndyaa listi sa cuhin suhun vazu ndya
vehe caa ta vazu cui suhun. Catyi ra.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi suhun yoho Pedro vatyi cumañi ca sa
vacu saa ndɨvɨ tyahnu sa cuaa vityi ta cua catyun uñi tahan saha vatyi ña
siton sii.

Sa cuñi saa cuhva cua cuhva cuenda ra Judas sii ra Jesús

35 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra i casi ra ta catyi ra: Nacohon iñi
ndo quɨvɨ i tasi sii ndo sa nacatyi ndo tuhin sihin ñiyɨvɨ ta ñahñi sindyizo ndo,
nu xuhun ta nu sa casi ndo ta nu inga zahma ndo. ¿Atu i cumañi si sii ndo
quɨvɨ cuan? Ta i nacahan ra cuan ta catyi ra: Ñahñi i cumañi sii ndi.

36 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Zoco vityi tatu iyo xuhun ndo a sa casi
ndo a zahma ndo, cuizo ndo sii si. Ta tatu ñahñi mityi ndo, xico ndo minoo
zahma ndo ta zata ndo minoo si.
37 Vatyi catyi sihin ndo vatyi cuhva ndyaa si nu tutu ra Ndyoo sa cuenda mi,
sa cuñi tahan si cuhva catyi si: “Cua tasi tuñi ñiyɨvɨ sii ra tañi ra iyo cuatyi.”
Tacuan catyi si, ta cua cuu tandɨhɨ cuhva ndyaa si.
38 Ta i catyi ra cuan sihin ra Jesús: Tata, cumi yo uu tahan mityi. Ta i catyi
ra Jesús sihin ra: Maa vatu ñi.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní

39 I quita ra Jesús vehe cuan ta cuahan ra ndya yucu Olivos tañi tuhva maa
ra sahan. Ta cuahan tucu ra i casi ra sihin ra.
40 Ta cuhva sa saa ra yucuan i catyi ra sihin ra i casi ra: Caca tahvi ndo sii
maa ra Ndyoo vatyi ma cuhva ra sa nducu coto ihñi cuihna sii ndo.
41 Tacuan ta cuahan ra Jesús zuhva ca maa ñi maa ra. Tañi cuhva zavita
yo minoo yuu, tacuan ñi cuu cuhva cuahan ra. Ta yucuan i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta i
cahan ra sihin ra Ndyoo.
42 Ta i catyi ra sihin ra Ndyoo: Ndyoo Zuti, tatu cuhva cuñi moo cuu,
cuhvon sa ma ndyehi tundoho ya. Zoco ma cuhvon tañi cuhva cuñi mi.
Nacuu si tañi cuhva cuñi moo.
43 Tacuan ta i quituu minoo ángel nu ndyaa ra, ta saha ca si tundyee iñi sii
ra.
44 Cuaha xaan tundoho ndyehe ra Jesús vatyi cuihya xaan cuñi ra, ta ñihi
ca sica tahvi ra sii ra Ndyoo. Ta cuaha xaan tyeen ra i quita tañi toon nɨñɨ nu
ñuhu.
45 Ta sa nduvita ra sa ndɨhɨ cahan ra sihin ra Ndyoo ta sahan ra nu yucu ra
ndɨhɨ sihin ra, ta nañihi ra sii ra quixi ra vatyi cuihya xaan cuñi ra.
46 Ta i catyi ra sihin ra: ¿Ñacu quixi xaan ndo? Nduvita ndo ta cahan ndo
sihin ra Ndyoo coto nducu coto ihñi cuihna sii ndo.

Tɨin ra sii ra Jesús

47 Nu cahan ca ra Jesús ta i saa ra Judas, minoo sa usi uu tahan ra i casi ra
Jesús cuu ra. Ta i saa cuaha xaan ñiyɨvɨ sihin ra. I tuhva ra Judas sii ra Jesús
vatyi cua coho ra xɨtɨ ra.
48 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Judas, ¿atu sihin sa cohon xɨti cua nacuhva
cuendon sii ra i quisi ndya gloria? Catyi ra.
49 Ndyehe ra yucu sihin ra Jesús cuhva sa cuu, ta ndaca tuhun ra sii ra:
Tata, ¿atu cañi ndi sii ra sihin mityi? Catyi ra.
50 Ta minoo ra cuan i sahndya ra zoho minoo ra cu muzu ra cu zutu ya
cahnu, siyo cuaha.
51 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Zaña ndo. Vaha ñi. Catyi ra. Ta i naquihin
ra Jesús zoho ra cuan ta natyaa ra. Ta i zanduvaha ra zoho ra.
52 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra zutu nahnu, ta ra cu policía cuenda
vehe ñuhu ta ra mandoñi: ¿Atu vasi tɨin ndo sii minoo ra zuhu vatyi ñaa ndo
mityi ta ndaha tyiño xaan?
53 Tahan tahan quɨvɨ i sehin vehe ñuhu cahnu ta yucu ndo, zoco ñá tɨin ndo
sii yucuan. Vityi cuu cuhva ndyaca ñaha ra ña vaha, ta yucuan cuenda vityi
cua tɨin ndo sii.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

54 Tacuan i tɨin ra sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra ndya vehe ra cu nuu sii
ra cu zutu. Ta i sindyico ra Pedro sii ra sica sica ñi.

55 Ta cuhva sa saa coyo ra yucuan i zatahan ra ñuhu nuquehe ta sicundyaa ra, ta i sicundyaa ra Pedro mahñu.
56 Ta cuhva sa ndyaa ra Pedro yunuhu ta i ndyehe minoo ña cu muzu sii ra, ta nacoto ña sii ra, ta catyi ña: Ra ihya, ra tahan ra cuu sii ra.
57 Zoco i catyi ra Pedro: Maha, ña site sii ra.
58 Ta i yaha zuhva cuhva, ta i ndyehe tucu inga ra sii ra Pedro, ta catyi ra: Yoho tucu, ra tahan oo cuu sii ra. Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Yɨvɨ yuhvi, tata.
59 Ta i yaha tañi minoo ora, ta i catyi tucu inga ra: Ndisa cuii vatyi ra ihya cuu tucu minoo ra tahan ra vatyi zuun ñi ra Galilea cuu tucu ra.
60 Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Tata, ña site ñaa tuhun cohon. Catyi ra. Ta zuun ñi caa cuhva sa cahan ra Pedro, ta i sacu saa minoo ndɨvɨ tyahnu.
61 Tacuan ta i nasico cava ra Jesús, ta i nandyehe ra sii ra Pedro. Ta i nacohon iñi ra Pedro cuhva sa i catyi ra Jesús sihin ra: “Cumañi ca vacu saa ndɨvɨ tyahnu, cua catyun uñi tahan saha vatyi ña siton sii.”
62 Ta cuhva cuan i quita ra Pedro, ta i sacu xaan ra vatyi i nducuihya xaan iñi ra.

Sacu ndyaa ñiyɨvɨ sii ra Jesús

63 Tacuan ta ra i sicumi sii ra Jesús i quisaha sacu ndyaa ra sii ra, ta i cañi ra sii ra.
64 I sihñi ra minoo zahma nuu ra, ta zɨquɨ i cati ra nuu ra ta catyi ra: Nacoton yoo ra i cañi suun. Catyi ra.
65 Ta cuaha xaan inga sa quiñi i cahan ra sihin ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

66 Ta cuhva sa cundisi i titahan ra mandoñi sihin ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley. Ta i quihin ra sii ra Jesús, ta sindyaca ra sii ra nu cuu junta cahnu cuenda tandɨhɨ ra ñiñi hebreo. Ta i catyi ra sihin ra:
67 Nacatyun sihin ndi ¿atu ra Cristo cuun, ra cua zacacu sii ndi? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu catyi sihin ndo vatyi zuun ra cui, ma sino iñi ndo.
68 A tatu ndaca tuhin ñaa minoo cuhva sii maa ndo, ma nacahan ndo. Ta zuun ñi sa ma zaña ndo sii.
69 Zoco ndya vityi cua cundyaa ra i quisi ndya gloria siyo cuaha ra Ndyoo. Catyi ra.
70 Tacuan ta i ndaca tuhun tandɨhɨ ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Zɨquɨ zehe ra Ndyoo cuu suun? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuun cui tañi catyi maa ndo.
71 Tacuan ta i catyi ra cuan sihin tahan ra: Xihna sa cahan ra. Ñahñi ca sa ndaa cuñi si vityi. Zuun ñi maa yo i siñi sa cahan ra sihin yuhu ra.

23

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

1 I nduvita tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra nu ndyaa ra Pilato, ra cu governador.
2 Ta i quisaha tyaa ra cuatyi sata ra Jesús nuu ra Pilato ta catyi ra: Ra ihya, zatɨvɨ xaan ra sii ñiyɨvɨ sihin tuhun cahan ra nuu ñu. Ta catyi ra vatyi ña vaha sa tyiyahvi ndi xuhun sii ra ndyaca ñaha. Ta catyi ra vatyi Cristo cuu ra, minoo ra cu rey. Tacuan i nacatyi tandɨhɨ ra cuan sihin ra Pilato.
3 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Pilato sii ra Jesús: ¿Atu yoho cuu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo? Ta i catyi ra Jesús: Tacuan cu si tañi catyi moo.
4 Tacuan ta i catyi ra Pilato sihin ra zutu nahnu ta sihin inga ñiyɨvɨ: Ñahñi cuatyi ra ya iyo. Catyi ra.

5 Zoco i nduxaan ca ñiyɨvɨ ta i catyi ñu: Cahnu xaan cuatyi ra ya. Cuaha xaan tizɨhɨ saha ra vatyi zacuaha ra sii ñiyɨvɨ ta zanandɨquɨ ra sii ñu ndya Galilea ta ndya ihya.

Tasi ra Pilato sii ra Jesús nuu ra Herodes

6 Cuhva sa siñi ra Pilato tuhun cuan ta i ndaca tuhun ra tatu ra Galilea cuu ra Jesús.

7 Ta sa sito ra vatyi zuun ra cuu ra, ta zɨquɨ i zacuhun ra sii ra nu ndyaa ra Herodes vatyi ra Herodes i cuu gobernador nacahnu Galilea. Ta quɨvɨ cuan ñoho ra Herodes ñuu Jerusalén.

8 Ta zɨɨ xaan i cuñi ra Herodes sa ndyehe ra sii ra Jesús vatyi sa naha xaan cuñi ra ndyehe ra sii ra. Sa siñi xaan ra Herodes tuhun ra Jesús, ta cuñi ra ndyehe ra sa zavaha ra Jesús minoo sa ndyityi.

9 Cuaha xaan cuhva i ndaca tuhun ra sii ra Jesús, zoco ñá nacahan maa ra Jesús sa cahan ra.

10 Ta yucu tucu ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley cuhva cuan, ta i tyaa xaan ra cuatyi sata ra Jesús.

11 Ta ra Herodes sihin zandaru ra, i sacu ndyaa ra sii ra Jesús. Ta i natyihi ra minoo zahma yahvi xaan sii ra, ta tyaqui xaan si tañi sa sityiño minoo rey, ta i natasi ra Herodes sii ra nu ndyaa ra Pilato.

12 Ta quɨvɨ cuan i nduu amigo ra Pilato sii ra Herodes vatyi nu quisi quɨvɨ ñá cuu ndyehe ra sii tahan ra.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

13 I zandu-ɨɨn ra Pilato sii ra zutu nahnu ta ra cu tyiño ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

14 Ta i catyi ra sihin ñu: I quisi ndyaca ndo sii ra ya sii, ta catyi ndo vatyi zatɨvɨ xaan ra sii ñiyɨvɨ. Zoco sa tyicuhve sii ra nuu ndo. Ta ñahñi cuatyi ra iyo cuhva catyi maa ndo.

15 Ta ra Herodes tucu ñá nañihi ra numinoo cuatyi ra, ta i natasi tucu ra sii ra ihya. Sa ndyehe ndo vatyi ñahñi sa zavaha ra ta cua cuu ra.

16 Yucuan cuenda cua cañi sii ra, ta cua zañe sii ra.

17 Tacuan i catyi ra Pilato vatyi cuñi si sa zaña ra sii minoo ra ñoho vehe caa tañi iyo costumbre sa cuenda vico cuan.

18 Zoco ɨɨn ñi i cana saa tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Cahñun sii ra ya, ta zañon sii ra Barrabás. Catyi ñu.

19 Ta ra Barrabás cuan ñoho ra vehe caa vatyi iyo cuatyi ra sa cuñi ra nduvita ra zɨquɨ ra cu tyiño. Ta i sahñi ra ñiyɨvɨ.

20 Ta ra Pilato cuñi ra zaña ra sii ra Jesús, ta i cahan ra sihin ñiyɨvɨ inga saha vatyi cua zaña ra sii ra.

21 Zoco i cana saa ñu ta catyi ñu: Nacuu ra nu cruz. Nacuu ra nu cruz.

22 Ta i catyi tucu ra Pilato sihin ñu sa cu uñi saha: ¿Ñaa cuenda? ¿Ñaa sa ña vaha i zavaha ra? Ñahñi cuatyi ra i nañihi ta cua cuu ra. Yucuan cuenda cua cañi sii ra, ta cua zañe sii ra. Catyi ra Pilato.

23 Zoco i cana saa xaan ñiyɨvɨ, ta i zañiñi ñu vatyi nacuu ra nu cruz. Yaha xaan i cana saa ñiyɨvɨ, ta ra zutu nahnu ndya cuhva ndya sa cuu cuhva cuñi ñu.

24 Ta i zandaa ra Pilato tyiño cuhva cuñi maa ñu.

25 Ta tañi cuhva cuñi ñiyɨvɨ, i zaña ra sii ra Barrabás, ra ñoho vehe caa sa cuenda sa sahñi ra ñiyɨvɨ ta nduvita ra zɨquɨ ra cu tyiño. Ta i zavaha ra sihin ra Jesús cuhva catyi ñiyɨvɨ.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

26 Tacuan ta i quihin zandaru sii ra Jesús ta cuahan ra sihin ra. Ta i tɨɨn
zandaru sii minoo ra ñuu Cirene. Simón nañi ra. I quita ra sicuhu, ta vasi ra
ñuu Jerusalén. Ta i zacuizo zandaru cruz ra Jesús sii ra, ta cuahan ra sata ra
Jesús.
27 Ta i sindyico tucu cuaha xaan inga ñiyɨvɨ sii ra Jesús. Ta cuaha xaan ñu
zɨhɨ i sacu xaan ñu vatyi cuihya xaan cuñi ñu sa cuenda ra.
28 Ta i ndyehe ra Jesús sii ñu, ta i catyi ra sihin ñu: Tandɨhɨ ndoho ñu zɨhɨ
ñuu Jerusalén, ma vacu ndo sa cuenda mi. Vacu ndo sa cuenda maa ndo ta sa
cuenda zehe ndo.
29 Vatyi cua quisi quɨvɨ cua ndyehe xaan ndo tundoho. Ta cua cahan ñiyɨvɨ
sa cuenda ñu sa yoñi zehe, ta cua catyi ñu: "Zɨɨ xaan cuñi ñu yoñi zehe iyo
vatyi ma yaha xaan ndyehe ñu tundoho tañi ñiyɨvɨ iyo zehe."
30 Vatyi quɨvɨ cuan, cua cuñi ñu sa nduva yucu xiñi ñu ta zahvi si sii ñu.
31 Vatyi tatu tyehen zavaha ñu sihin mi ta ñahñi cuatyi, yaha ca cua zavaha
ñu sihin maa ndo ra iyo cuatyi. Catyi ra Jesús.
32 Ta i quihin tucu zandaru sii uu tahan ra quiñi xaan iyo vatyi cua cahñi
ra sii ra ɨɨn ñi sihin ra Jesús.
33 Ta sa saa coyo ra minoo nu nañi si Yɨquɨ Xiñi Ndɨyɨ, yucuan i tyaa ra sii ra
Jesús nuu cruz. Ta i tyaa ra sii minoo ra ña vaha cuan nuu inga cruz ta sañi
ndyaa ra siyo cuaha ra Jesús. Ta inga ra siyo zatyi ra.
34 Ta cuhva sa ndyaa ra Jesús nu cruz ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, zohon
tucahnu iñi sii ra ya vatyi ña sito ra ñaa sa ndyicuu ra sihin. Tacuan i cahan
ra Jesús sihin ra Ndyoo. Ta i sizɨquɨ zandaru cuan vatyi cua ndyehe ra yoo ra
cua zahacanaa minoo minoo zahma ra Jesús.
35 Ta yucu ñiyɨvɨ, ta ndyehe ñu. Ta ra cu tyiño sa yucu sihin ñu i sacu ndyaa
ra sii ra Jesús ta catyi ra: I zacacu ra sii inga ñiyɨvɨ. Nazacacu ra sii maa ra
tatu ndisa vatyi ra Cristo cuu ra, ra i casi ra Ndyoo.
36 Ta i sacu ndyaa tucu zandaru sii ra. I tuhva ra sii ra, ta saha ra vinagre
coho ra.
37 Ta i catyi ra: Tatu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo cuun, zacacun suun. Catyi
ra.
38 Ta i tyaa ra letra xiñi cruz ra sihin zahan griego, ta zahan latín ta zahan
hebreo ta catyi si: "Rey ñiyɨvɨ hebreo cuu ra."
39 Ta minoo ra quiñi, ra ndyaa nu cruz ii siyo ra Jesús, quiñi xaan i cahan
ra sihin ra ta i catyi ra: Tatu ndisa vatyi ra Cristo cuun, zacacun sii moo ta sii
maa ndi. Catyi ra.
40 Zoco inga ra cuan i catyi ra sihin ra tahan ra: ¿Atu ña yuhun sii ra Ndyoo?
Ta zuun ñi tundoho sa ndyehe maa ra, ndyehun vityi.
41 Ta maa yo tahan si ndyehe yo tundoho ya vatyi iyo cuatyi yo, zoco maa
ra ya ñahñi cuatyi ra iyo. Catyi ra.
42 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Jesús, nacohon iñun sii, quɨvɨ cua cundyaca
ñohon.
43 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi suhun vatyi vityi cua cundyoon
sihin mi nu cuahan añima ñu sino iñi sii ra Ndyoo.

Nu i sihi ra Jesús

44 Tacuan i catyi ra Jesús. Ta i cuu si maa ora, ta i quisaha nduñaa. Ta ñaa
xaan i nduu nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ndya caa uñi sa sahiñi.
45 I nduñaa ñicandyi. Ta zahma coco sa ndita sisi vehe ñuhu cahnu i ndata
zava si.

46 Ta i cana saa ra Jesús minoo sa ñihi xaan ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, ndaha
moo tyei añime. Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan ta ndaha i sihi ñi ra.
47 Ta sa ndyehe minoo ra cu nuu sii zandaru tandɨhɨ sa cuu, ta i zacahnu ra
sii ra Ndyoo, ta catyi ra: Ndisa cuii vatyi ñahñi cuatyi ra i sicoo.
48 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa i titahan yucuan vatyi cua ndyehe ñu ñaa sa cua cuu,
i quita ñu ta cuahan ñu. Yaha xaan cuihya i cuñi ñu.
49 Ta tandɨhɨ amigo ra Jesús ta ñu zɨhɨ sa sindyico sii ra ndya Galilea i si-iñi
ndyaa ñu ndya zava. Ta i ndyehe ñu tandɨhɨ sa i cuu.

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

50 Sicoo minoo ra nañi José. Vaha xaan ra, ta ndoo xaan ra. Ta i cuu ra
minoo ra cu nuu cuenda ra hebreo.
51 Ra ñuu Arimatea cuu ra José, ta ndatu ra quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra
Ndyoo. Ta ñá ndoo ra vaha sihin sa zavaha ra hebreo ra tahan ra.
52 Ta i sahan ra José nu ndyaa ra Pilato, ta i sica ra coño ñuhu ra Jesús.
53 Ta i zanoo ra sii si nuu cruz. Ta i cava noo ra zahma sii si. Ta i saqui ra
sii si sisi minoo ñaña nu cuu minoo yavi yuu. Minoo ñaña saa cuu si ta yoñi
ca cutyiño sii si.
54 Ta i cuu si viarni, quɨvɨ i zanduvaha ñiyɨvɨ sa cua casi ñu zavuru vatyi
zavuru cuu quɨvɨ tuhva ñu quitatu.
55 Ta ñu zɨhɨ sa i quisi sihin ra Jesús ndya Galilea i sindyico ñu sii ra, ta i
ndyehe ñu ñaña ta cuhva catuu coño ñuhu ra Jesús sisi si.
56 Ta zɨquɨ cuahan ñu ta zanduvaha ñu xahan vixi (sa cua vaca ñu sii coño
ñuhu ra Jesús cuee ca), ta i quitatu ñu zavuru tañi catyi ley hebreo.

24

Cuhva i nandoto ra Jesús

1 Ta quɨvɨ tumingu ñaha cuii ñi i sinanuhu ñu zɨhɨ ndya ñaña ra. Ndaha ñu
xahan vixi sa zanduvaha ñu. Ta i sahan tucu inga ñu zɨhɨ sihin ñu.
2 Ta cuhva sa saa ñu i ndyehe ñu vatyi yuu cahnu sa sindazi yuñaña cuan
sa sɨñɨ siyo si.
3 I quɨhvɨ ñu sisi ñaña cuan, zoco ña nañihi ñu coño ñuhu ra Jesús, ra ndyaca
ñaha sii yo.
4 Ta ñá ñihi ñu cuhva ñaa sa cuu. Ta cuhva cuan i quisi uu tahan ra nu
nandyaa ñu; ñoho ra zahma xiño xaan si.
5 Ta i yuhu xaan ñu. Ta i sicava ndyayu ñu nu ñuhu. Ta i catyi ra cuan sihin
ñu: ¿Ñacu nanducu ndo sii minoo ra ndito ihya nu iyo ñiyɨvɨ i sihi?
6 Yoñi ca ra ihya; sa i nandoto ra. Nacohon iñi ndo cuhva i cahan ra sihin
ndo quɨvɨ sa sica noo ra Galilea.
7 Vatyi i catyi ra: “Tahan si sa cuhva cuenda ñu sii ra i quisi ndya gloria
ndaha ra iyo cuatyi. Ta cua cahñi ra sii ra nuu cruz. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua
nandoto tucu ra.”
8 (Tacuan i catyi ángel cuan sihin ñu.) Ta i nacohon iñi ñu tuhun i cahan ra
Jesús quɨvɨ cuan.
9 Ta i quita ñu nuñaña, ta i sinuhu ñu. Ta i nacatyi ñu tandɨhɨ cuhva cuan
sihin sa usi ɨɨn tahan ca ra i casi ra Jesús ta sihin tandɨhɨ inga ñu sino iñi.
10 Ta ñu nacatyi tuhun cuan sihin ra cuan cuu ña María Magdalena, ta ña
Juana, ta ña María zɨhɨ ra Jacobo ta inga zuhva ca ñu.
11 Zoco ñá sino iñi ra cuan sa cahan ñu vatyi sica iñi ra vatyi cahan ñi maa
ñu.

12 Zoco i nduvita ra Pedro, ta i cacono ra ta cuahan ra ndya ñaña. Ta i
ndyehe ra sisi yavi yuu cuan. Ta i ndyehe ra vatyi zahma ñi ca ra catuu ndya
zava. Ta i sinuhu ra. Ta iyo xaan i cuñi ra vatyi ñá catuu ca coño ñuhu ra Jesús
sisi ñaña cuan.

I quituu ra Jesús nuu uu tahan ra i sica noo sihin ra

13 Ta zuun ñi quɨvɨ cuan cuahan uu tahan ra i sica noo sihin ra Jesús ndya
minoo ñuu luhlu sa nañi Emaús. Ñuu cuan ndyaa si tañi usi ɨɨn kilómetro sata
ñuu Jerusalén.
14 Ta cuhva sa cuahan ra, natuhun tahan ra sa cuenda tandɨhɨ sa i cuu.
15 Ta cuhva sa natuhun tahan ra sihin ra tahan ra, i natahan ra Jesús sii ra
ta cuahan ra sihin ra.
16 Zoco vazu i ndyehe ra sii ra Jesús, ñá nacoto ra yoo ra cuu ra Jesús.
17 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa sa natuhun xaan ndo ityi cuahan
ndo? Ta ¿ñacu nducuihya xaan iñi ndo?
18 Tacuan ta i nacahan minoo ra sa nañi Cleofas, ta catyi ra: ¿Yozo caa cuu
si vatyi i sohon ñuu Jerusalén, ta ña siton cuhva sa i cuu ñuu cuan?
19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa sa i cuu? Catyi ra. Ta i catyi ra cuan sihin
ra: Sa cuenda ra Jesús, ra ñuu Nazaret vatyi i cuu ra minoo ra profeta. Ta
sihin tundyee iñi ra Ndyoo i zavaha xaan ra sa ndyityi. Vaha xaan i cuu ra
nuu ra Ndyoo, ta vaha xaan i cahan ra nuu ñiyɨvɨ ndɨhɨ ca.
20 Zoco ra zutu nahnu ta ra cu nuu vehe ñuhu i saha cuenda ra sii ra sii
zandaru romano vatyi cahñi ra sii ra. Ta i sihi ra nuu cruz.
21 Ta vityi sa cuu si uñi quɨvɨ sa i cuu cuhva cuan. Ta i sica iñi maa ndi vatyi
maa ra cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ hebreo.
22 Ta inga tucu cuhva vatyi iyo xaan cuñi ndi sihin cuhva catyi zuhva ñu
zɨhɨ vatyi ñaha cuii ñi i sahan ñu nu ndyaa ñaña ra.
23 Ta ñá nañihi ñu coño ñuhu ra yucuan. Ta i quisi nacatyi ñu sihin ndi vatyi
i ndyehe ñu sii uu tahan ángel. Ta catyi ángel cuan vatyi ndito ra Jesús.
24 Ta sahan zuhva ra tahan ndi nu ndyaa ñaña ra. Ta i ndyehe ra vatyi sa
ndisa cuu cuhva catyi ñu zɨhɨ cuan. Ta ñahñi ca coño ñuhu ra Jesús ñoho.
25 Tacuan i catyi ra cuan. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuhva cuii ñi cutuñi
iñi ndo. Ta cuee xaan sino iñi ndo tuhun i tyaa ra profeta ta sa naha.
26 ¿Atu ña sito ndo vatyi tahan si sa ndyehe xihna ra Cristo tundoho? ta
zɨquɨ cua ñihi ra tyiño sa cundyaca ñaha ra. Catyi ra Jesús sihin ra.
27 Ta zɨquɨ i quisaha nacatyi ra yozo caa cuahan tuhun nu tutu ra Ndyoo.
I quisaha ra sihin tuhun i tyaa ra Moisés ta zɨquɨ sa i tyaa tandɨhɨ ra profeta.
Ta i zañaha ra Jesús cuhva i cahan Tuhun Ndyoo sa cuenda maa ra.
28 Ta cuhva sa saa ra ñuu nu cuahan ra, i zaha ra Jesús tuhun vatyi cua
cuhun ra ityi nuu ca.
29 Zoco i zañiñi inga ra cuan sii ra ta catyi ra: Ndoon sihin ndi vatyi sa cua
iñi xaan. Ta i quɨhvɨ ra Jesús vatyi cua ndoo ra sihin ra.
30 Ta cuhva sa sacundyaa ra sihin ra mesa, i quihin ra pan. Ta saha ra
tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i sahnu ra sii si, ta saha ra sii si sii ra.
31 Ta cuhva cuan i nacoto ra sii ra Jesús, zoco i naa ñi ra Jesús, ta ñá ndyehe
ca ra sii ra.
32 Ta i catyi ra sihin ra tahan ra: ¿Ñacu ñá nacoto yo sii ra cuhva sa vasi
yo sihin ra? Vatyi zɨɨ xaan i cuñi yo cuhva sa natuhun ra sihin yo ta cuhva
zacuaha ra sii yo yozo caa cuahan Tuhun Ndyoo.

33 Tacuan i catyi ra cuan, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ra ta i sananuhu ra ndya ñuu Jerusalén. Yucuan i nañihi ra sii sa usi ɨɨn tahan ca ra i casi ra Jesús. Ɨɨn ñi yucu ra sihin inga ra.
34 Ta i catyi ra sihin ra: Ndisa vatyi i nandoto ra ndyaca ñaha sii yo, ta sa ndyehe ra Pedro sii ra.
35 Tacuan i catyi ra, ta i nacatyi tucu ra i saa cuan cuhva i natuhun ra Jesús sihin ra ityi cuahan ra ta cuhva i nacoto ra sii ra nu i sahnu ra pan.

Quituu ra Jesús nuu sa usi ɨɨn tahan ra i casi ra

36 Ta cuhva sa natuhun tahan ra tuhun cuan, ta i quituu ra Jesús mahñu nu yucu ra, ta i catyi ra sihin ra: Nacoo xaan sa taxi añima ndo. Catyi ra.
37 Zoco i yuhu xaan ra cuan vatyi sica iñi ra vatyi ndyehe ra sii minoo añima.
38 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñacu yuhu xaan ndo? Ta ¿ñacu sica xaan iñi ndo? ta yuhvi cui.
39 Ndyehe ndo ndehi ta sehi vatyi zuun yuhvi cui. Tɨɨn ndo sii, ta cua coto ndo vatyi yɨvɨ minoo añima cui. Ñahñi yɨquɨ ta coño ñuhu iyo sii minoo añima tañi iyo sii mi.
40 Ta cuhva sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun ya, i zañaha ra ndaha ra ta saha ra sii ra.
41 Zoco maa ra cuan, iyo xaan cuñi ra ta zɨɨ xaan cuñi ra ndya cuhva ndya ña cuu ca sino iñi ra sa ndyehe ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu iyo sa casi?
42 Ta i saha ra zuhva tyiyaca sa tyihyo ta zuhva xita tyahiñu sii ra.
43 Ta i quihin ra sii si, ta i sasi ra nuu tandɨhɨ ra.
44 Ta i catyi ra sihin ra: Tandɨhɨ sa i cuu sii, cuu sa nacatyi sihin ndo ta ndyei sihin ndo. I catyi vatyi cua cuu tandɨhɨ cuhva ndyaa nuu Tutu ra Ndyoo sa cuenda mi, tandɨhɨ sa catyi tuhun i tyaa ra Moisés, ta tuhun i tyaa ra profeta ta sa ndyaa nu libro salmos ndɨhɨ ca.
45 Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra, ta i saha ra sa cutuñi iñi ra cuhva catyi si nuu tutu ra Ndyoo.
46 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Tacuan ndyaa si vatyi tahan si sa cui. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto tuqui, catyi si. Vatyi ra Cristo cui, ra zacacu sii ndo.
47 Ta vityi tahan si sa cuhun ndo tandɨhɨ ñuu nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ta nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra Ndyoo sa ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu. Quisaha ndo cahan ndo tuhun ya ñuu Jerusalén ya.
48 Ta maa ndo cuu sa ndaa tandɨhɨ tuhun ya.
49 Ta cua zaquisi Tatyi Ii ra Ndyoo zɨquɨ ndo tañi catyi Zuti vatyi cua cuhva ra sii ndo. Zoco ndoo ndo ñuu Jerusalén ya ndya cua quisi Tatyi Ii, ta cua ñihi ndo tundyee iñi sa cua quisi ndya andɨvɨ.

I ndaa xica ra Jesús ityi andɨvɨ

50 Tacuan i cahan ra Jesús sihin ra i casi ra, ta i sindyaca ra sii ra ndya ñuu Betania. Ta i zandaa ra ndaha ra, ta i nazoco ra sii ra.
51 Ta cuhva sa nazoco ra sii ra ta i ndaa xica ñi ra ityi andɨvɨ.
52 Ta i zacahnu xaan ra yucu yucuan sii ra Jesús. Ta i sinanuhu ra ndya ñuu Jerusalén. Ta zɨɨ xaan zɨɨ xaan i cuñi ra.
53 Ta ñiyaca ta ndyiyaca yucu ra vehe ñuhu cahnu yucuan. Ta zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo. Ndɨhɨ si vityi.

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Juan

Tuhun Ndyoo i nduu si minoo rayɨɨ

1 Quɨvɨ i sino ñuu ñiyɨvɨ ta sa iyo Tuhun Ndyoo; maa ra, ra cu Tuhun Ndyoo,
sa ndyaa ra sihin ra Ndyoo quɨvɨ cuan vatyi Ndyoo cuu tucu maa ra.
2 Ndya sa xihna cuii ñi ta sa iyo ra sihin ra Ndyoo Zutu yo.
3 Sihin ra cuan i zavaha ra Ndyoo Zutu yo tandɨhɨ cuii sa iyo, ta ñahñi sa
zavaha ra Ndyoo sa maa tuhun ñi ra.
4 Tandɨhɨ sa ndito ta ndito si sa cuenda ra cuan. Ta zañaha ra sii ñiyɨvɨ ñaa
sa cuu sa ndisa. Tañi minoo ñúhu cuu ra.
5 Ñúhu cuan zandisi si nu ñaa. Ta ña cuu ndahva sa ñaa ya sii si.
6 Sicoo minoo ra i tasi ra Ndyoo. Sinañi ra Juan.
7 I quisi ra vatyi cuu ra minoo sa ndaa ta cahan ra tuhun sa cuenda ra cu
ñúhu cuan vatyi tacuan ta cua sino iñi ñiyɨvɨ.
8 Maa ra Juan cuan, yɨvɨ ñúhu cuan cuu ra. Sa ndaa ñi i cuu ra. I tava ra
Ndyoo tyiño sii ra vatyi cahan ra sa cuenda ra cu ñúhu cuan.
9 Vatyi ra cu ñúhu sa ndisa cuan, sa cua saa ra, ta cua cuhva ra sa siñi tuñi
vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
10 I zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo Zutu yo, zoco quɨvɨ i quisi ra ñuu
ñiyɨvɨ ya, ta ñá nacoto ñiyɨvɨ sii ra.
11 I quisi ra zuun ñi ñuu ñiyɨvɨ sa i zavaha ra, ta zuun ñi ñiyɨvɨ ra ñá naquihin
vaha ñu sii ra.
12 Zoco ñiyɨvɨ i naquihin vaha sii ra sa ndisa, i saha ra cuhva sii ñu sa nduu
ñu zehe ra Ndyoo. Maa ñu cuu ñu sino iñi sa ndisa cuii sii ra.
13 Ña caa ca ñu tañi caa zehe ñiyɨvɨ cuhva iyo si ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi sa i nacacu
saa ñu cuhva cuñi ra Ndyoo.
14 Ta ra cu Tuhun Ndyoo i nduu ra minoo ñiyɨvɨ, ta sindyaa ra sihin yo
zuhva quɨvɨ. Saha xaan ra tumañi iñi sii ñiyɨvɨ, ta cahan ra maa ñi sa ndisa.
Sa ndyehe yo vatyi cahnu xaan cuu maa ra tañi Ndyoo zutu ra. Minoo tuhun
ñi ra cuu zehe Ndyoo sa ndisa, ta yucuan cuenda cuaha xaan cuhva iyo sii
ra.
15 I cahan ra Juan sa cuenda ra, ta catyi ra: Ihya ra cuu ra i catyi vatyi vasi
minoo ra cuee ca, zoco ñiñi ca ra ta zɨquɨ mi vatyi sa iyo ra ta zɨquɨ i caqui.
Catyi ra Juan.
16 Sii tandɨhɨ cuii yo tyindyee xaan ra cuaha xaan cuaha xaan saha.
17 Sa cuenda ra Moisés ta sito yo ley ra Ndyoo, zoco sa cuenda ra Jesucristo,
ta cuu ñihi yo tumañi iñi sihin ra Ndyoo, ta cuu coto yo ña sa cuu sa ndisa cuii.
18 Ta yoñi ca ndyehe sii ra Ndyoo numinoo saha. Zoco sa minoo tuhun ñi
ra cuu zehe ra, cuñi xaan ra Ndyoo sii ra, ta maa ra ndyehe sii ra Ndyoo. Ta i
nacatyi ra tandɨhɨ sihin yo yozo caa iyo ra Ndyoo Zutu yo.

Ra Juan ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ, cahan ra sa cuenda ra Jesucristo

19 Ra hebreo ra ñiñi ñuu Jerusalén i tasi ra sii ra cu zutu ta sii ra tyindyee sii
ra cu zutu vatyi cua nducu tuhun ra sii ra Juan yoo ra cuu ra.
20 Ta i catyi casi ra Juan: Yɨvɨ ra Cristo cuu yuhvi.
21 Ta zɨquɨ i nducu tuhun tucu ra ta catyi ra: ¿Yoo ra cuu oo? ¿Atu ra Elías
cuun? Ta i catyi ra Juan: Yɨvɨ yuhvi. Ta zɨquɨ i nducu tuhun ra inga saha sii
ra Juan ta catyi ra: ¿Atu yoho cuu ra cua quisi, ra cua cahan Tuhun Ndyoo?
Ta i catyi tucu ra Juan: Yɨvɨ.

22 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra cuan sihin ra: ¿Yoo ra cuu oo? Cuñi si vatyi nacatyi
ndi sihin ra tasi sii ndi. ¿Ñaa sa cua catyun? ¿Yoo ra cuun?
23 I nacahan ra Juan ta catyi ra: Yuhvi cui minoo ra cana saa sisi cuhu ta
catyi: "Vasi ra ndyaca ñaha sii yo. Yucuan cuenda zandundoo ndo ityi tañi i
catyi ra cahan Tuhun Ndyoo", ra Isaías. Tacuan i catyi ra Juan.
24 Ta ra i quisi cuenda ra fariseo
25 i nducu tuhun ra sii ra Juan ta catyi ra: Tatu yɨvɨ ra Cristo cuun ta yɨvɨ ra
Elías ta yɨvɨ inga ra cahan Tuhun Ndyoo cuun ¿ñaa cuenda zacoo ndutyon sii
ñiyɨvɨ?
26 Ta i catyi ra Juan: Zacoo ndutye sihin ndutya. Nu yucu maa ndo nandyaa
minoo ra sa ña sito ndo yoo ra cuu ra.
27 I sei sa xihna ñi ñuu ñiyɨvɨ ya ta zɨquɨ i saa maa ra, zoco ñiñi xaan ca ra ta
zɨquɨ mi. Ta yucuan cuenda ma cuu cui nu muzu ra ta ndasi tyiendu ndisa
ra. Catyi ra Juan.
28 Ta tandɨhɨ ihya, i cuu si nu nañi si Betábara. Ndyaa si cuan ityi caña
ñicandyi ndya nu ndyaa yuu Jordán nu tuhva ra Juan zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ.

Ra Jesús cuu tañi mvee ticatyi ra Ndyoo

29 Ta inga quɨvɨ i ndyehe ra Juan vatyi tuhva ra Jesús sii ra, ta i catyi ra:
Ndyehe ndo, ihya vasi ra cuu mvee ticatyi ra Ndyoo. Zandasi ra cuatyi sii
tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
30 Ihya ra cuu ra quehin tuhun quɨvɨ i catyi: "Cuee ca cua quisi inga ra, zoco
ñiñi xaan ca ra ta zɨquɨ mi vatyi sa iyo ra ta zɨquɨ i caqui."
31 Ta ñá site yoo ra cuu ra quɨvɨ cuan, zoco cuñi sa cua coto ñiyɨvɨ hebreo sii
ra, ta yucuan cuenda vasi zacoo ndutye sii ñiyɨvɨ sihin ndutya. Catyi ra Juan.
32 Ta i saha ra Juan minoo sa ndaa ta catyi ra: I ndyehi quɨvɨ i noo Tatyi Ii
ndya ityi zɨquɨ tañi noo minoo paloma, ta i ndoo si sihin ra.
33 Ta ñá nacote sa xihna ñi yoo ra cuu ra Jesús, zoco ra Ndyoo Zutu yo i tava
ra tyiño sii, sa zacoo ndutye sihin ndutya, ta i catyi ra: "Tatu cua ndyehun
vatyi noo Tatyi Ii ta ndoo si sihin minoo ra, yucuan ra cuu ra cua zacoo
ndutya sihin Tatyi Ii." Catyi ra.
34 Ta sa i ndyehi cuhva cuan, catyi ra Juan, ta sehi sa ndaa vatyi ihya cuu
ra cuu zehe ra Ndyoo.

Ra i casi ra Jesús sa xihna ñi

35 Ta i yaha minoo quɨvɨ. Ta inga quɨvɨ ndyaa ra Juan yucuan inga saha
sihin uu tahan ra cutahan sihin ra.
36 Ta sa i ndyehe ra vatyi cua yaha ra Jesús ta i catyi ra: Ica ra cu mvee
ticatyi ra Ndyoo. Catyi ra.
37 Ta sa siñi sa uu tahan ra cutahan sihin ra sa cahan ra Juan, ta i sindyico
ra cuan sii ra Jesús.
38 Ta zɨquɨ i nandyehe ra Jesús ityi sata ra, ta i ndyehe ra vatyi ndyico ra
cuan sii ra, ta i catyi ra Jesús: ¿Ñaa sa nanducu ndo? Ta i catyi ra cuan:
Maestro, ¿ndyamaa iyo vehun?
39 Ta i catyi ra Jesús: Coho ndo ta cua ndyehe ndo. Ta cuahan ra cuan sihin
ra, ta i ndyehe ra nu ndyaa ra Jesús, ta i ndoo ra minoo quɨvɨ cuan sihin ra
vatyi sa i cuu si tañi caa cumi sa sahiñi cuhva sa i saa ra yucuan.
40 Ta minoo sa uu tahan ra cuan sa i siñi ra sa catyi ra Juan ta sindyico ra
sii ra Jesús, cuu ra Andrés yañi maa ra Simón Pedro.
41 Ta ra Andrés, ñahñi inga ca sa i zavaha ra. Sa xihna cuii ñi i sahan ra
ta nanducu ra sii yañi ra, ra Simón, ta i catyi ra: Sa nañihi ndi sii ra Mesías.

Catyi ra. (Tuhun Mesías cuan cuñi si catyi si Cristo a minoo ra sa cua zacacu sii ñiyɨvɨ.)

42 Ta zɨquɨ i sahan ra Andrés sihin ra Simón ndya nu ndyaa ra Jesús. Ta sa ndyehe ra Jesús sii ra Simón, i catyi ra: Yoho cuu ra Simón zehe ra Jonás, zoco cua cunañun Cefas. (Cuñi si catyi si Pedro a minoo yuu.)

Cana ra Jesús sii ra Felipe ta ra Natanael

43 Ta inga quɨvɨ cua cuhun ra Jesús ndya nu cu si Galilea, ta i nañihi ra sii ra Felipe ta catyi ra: Cundyicon sii.

44 Ta ra Felipe cuan cuu ra minoo ra ñuu Betsaida. Ɨɨn ñi ñuu maa ra sihin ñuu ra Andrés ta ra Pedro.

45 Ta i sahan ra Felipe ta nanducu ra sii ra sa nañi Natanael, ta i catyi ra: Sa i ndyehe ndi sii ra i cahan ra Moisés tuhun nu i tyaa ra nu tutu. Ta i tyaa tucu ra profeta sa cuenda ra cuan. Ra Jesús cuu ra sa cahan ra cuan tuhun, ta zehe ra José cuu ra, ra ñuu Nazaret.

46 Ta i catyi ra Natanael: Ma cuu quita minoo sa vaha ñuu Nazaret cuan. Ta i nacahan ra Felipe ta catyi ra: Coho ta cua ndyehun.

47 Ta sa i ndyehe ra Jesús sii ra Natanael vasi ra, ta i catyi ra Jesús: Ica minoo ra sa cuu ñiyɨvɨ hebreo sa ndisa cuii. Ña tuhva maa ra zandavi ña.

48 Ta zɨquɨ i nducu tuhun ra Natanael ta catyi ra: ¿Yozo caa siton sii? Ta i catyi ra Jesús: I ndyehi suun cuee ca sa cana ra Felipe suun, cuhva sa ndyoon saha yutu higuera cuan.

49 Ta i catyi ra Natanael: Maestro, yoho cuu zehe ra Ndyoo Zutu yo. Ra ndyaca ña cahnu sii ñiyɨvɨ hebreo cuun.

50 I nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu sihin sa yucuan ñi sino iñun sii vatyi catyi suhun vatyi ndyehi suun saha yutu higuera cuan? Cahnu xaan ca inga sa cua ndyehun ta zɨquɨ ca sa ihya.

51 Sa ndisa catyi suhun vatyi cua ndyehun vatyi cua nuña ityi zɨquɨ ityi andɨvɨ ta ángel Ndyoo cua ndaa cua noo zɨquɨ ra i quisi ndya gloria.

2

Minoo vico tindaha ñuu Caná nu cu si Galilea

1 Ta i yaha uñi quɨvɨ ta zɨquɨ sicoo minoo vico tindaha ñuu Caná nu cu si Galilea. Ta ñoho zɨhɨ ra Jesús yucuan.

2 Ta i cana ñiyɨvɨ sii ra Jesús sihin ra i casi ra vatyi cuhun tucu ra vico tindaha cuan.

3 Ta cuahan ra, ta nu yucu ñiyɨvɨ yucuan i ndɨhɨ vino sihi ñu, ta catyi zɨhɨ ra Jesús sihin ra: Ndɨhɨ vino.

4 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Maha, ¿ña cuenda cohon tuhun ña sihin? Tañaha ca tahan si quɨvɨ zatyiñe.

5 Zoco i catyi maa ña sihin ñu cu muzu: Zavaha ndo tandɨhɨ sa catyi maa ra.

6 Ta yucuan siyucu iñu tahan quɨzɨ yuu nahnu, tahan sa sityiño ñiyɨvɨ hebreo sa cuenda costumbre sa nacatya xaan ñu ndaha ñu a ña ca. Ta sa minoo minoo quɨzɨ cuan cuu cutahan cumi xico a minoo ziendu litro ndutya.

7 Ta i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ zatyiño: Zacutu ndo quɨzɨ ya sihin ndutya. Ta i zacutu cuii ñu.

8 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Vityi tava ndo zuhva si ta cundyaca ndo sii ra cu nuu sii vico ya. Ta tacuan i zavaha ñu.

9 Ta i sihi ra cu nuu sii vico cuan sii ndutya cuan ta sa i nduu si vino, ta ñá sito ra yozo caa sino si. Zoco i sito maa ñu cu muzu cuan vatyi maa ñu i tyihi

ndutya sisi quɨzɨ cuan vatyi maa ra Jesús catyi, ta i nduu si vino. Ta ra cu nuu
sii vico cuan i cana ra sii ra tindaha cuan.
10 Ta i catyi ra sihin ra: Tandɨhɨ ñiyɨvɨ tuhva ñu saha sa xihna ñi vino vaha,
ta tatu sa i sihi ñiyɨvɨ cuaha vino ta zɨquɨ cua cuhva tucu ñu vino ndahvi ca
coho ñiyɨvɨ. Zoco yoho i sicumi vohon vino vaha, ta vityi sohon sii si. (Tacuan
i catyi ra vatyi ña sito ra vatyi maa ra Jesús zavaha vino cuan sihin ndutya.)
11 Ihya cuu sa xihna ñi sa ndyityi i zavaha ra Jesús ñuu Caná nu cu si Galilea,
ta sihin cuhva ya zañaha ra vatyi iyo xaan cuhva sii ra, ta i sino iñi ra i casi ra
sii ra.
12 Ta sa ndɨhɨ vico cuan, ta cuahan ra Jesús ñuu Capernaum. Ta cuahan zɨhɨ
ra ta yañi ra ta ra i casi ra sihin ra. Ta yucuan i ndoo ñu zuhva quɨvɨ.

Tava ra Jesús sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha yuvehe ñuhu cahnu

13 Sa cuñi tahan si quɨvɨ coo vico zuhun cuenda ñiyɨvɨ hebreo, ta cuahan ra
Jesús ndya ñuu Jerusalén.
14 Ta yucuan nuquehe vehe ñuhu i ndyehe ra vatyi xico ñiyɨvɨ zɨndɨquɨ,
mvee ticatyi ta paloma, ta inga ñiyɨvɨ ndyaa ñu sa nazama ñu xuhun ñiyɨvɨ.
15 Ta sa ndyehe ra Jesús tacuan, i zavaha ra minoo cuarta, ta i tava ndyizo
ra sii ñu sata vehe ñuhu cuan sihin mvee ticatyi ta zɨndɨquɨ. Ta sii ñiyɨvɨ
nazama xuhun, i quɨtɨ cuatyi ra xuhun ñu nu ñuhu ta i zanduva ra mesa ñu.
16 Ta sihin ñiyɨvɨ xico paloma i catyi ra: Tava ndo sii tɨ ihya. Ma zavaha ndo
minoo vehe nuyahvi sii vehe Zuti.
17 Ta sa i ndyehe ra i casi ra cuhva i zavaha ra, ta i nacohon iñi ra vatyi i
catyi ra David quɨvɨ i tyaa ra Tuhun Ndyoo: “Cuñi zatɨvɨ si sii, vatyi zavaha
ñiyɨvɨ sa ña vaha sisi vehun.”
18 Ta zɨquɨ i nducu tuhun ra hebreo sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñaa zeña cua
zañohon sii ndi ta zɨquɨ cua coto ndi vatyi ra cahnu cuun ta cuu zavohon sa
tyehen?
19 I nacahan ra Jesús ta catyi ra: Cani ndo vehe ñuhu ya, ta sa cu uñi quɨvɨ
ta cua zanduvehi sii si inga saha.
20 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra hebreo: Uu xico iñu cuiya i zatyiño ra zandaa
vehe ñuhu ya. ¿Ta ñacu catyun vatyi cua zandoon sii si sisi sa uñi quɨvɨ ñi?
21 Zoco vehe ñuhu sa cahan ra Jesús tuhun, zuun ñi coño ñuhu maa ra cuu.
22 Yucuan cuenda, quɨvɨ i nandoto ra Jesús ta i nacohon iñi ra i casi ra vatyi
sa i catyi ra cuhva ya. Ta zɨquɨ i sino iñi ra cuhva catyi tutu Ndyoo ta tuhun
cahan ra Jesús sihin ra.

Sito ra Jesús tandɨhɨ sa iyo añima ñiyɨvɨ

23 Ta quɨvɨ sa sindyaa ra Jesús ñuu Jerusalén vico zuhun cuan ta cuaha xaan
ñiyɨvɨ sino iñi sii ra vatyi ndyehe ñu cuaha xaan sa ndyityi i zavaha ra.
24 Zoco ña nɨɨ iñi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ cuan vatyi sa sito vaha ra cuhva iyo
tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
25 Ta ña siñi ñuhu minoo, yoo sa cua cuhva sa ndaa sii ra vatyi zuun ñi maa
ra ta sa sito ra yozo caa iyo añima ñiyɨvɨ.

3

Ra Jesús sihin ra Nicodemo

1 Sicoo minoo ra fariseo nañi ra Nicodemo. Minoo ra ndyizo tyiño sihin ra
hebreo cuu ra.
2 Ta i sahan ra minoo sa cuaa sa cua cahan ra sihin ra Jesús, ta catyi ra:
Maestro, sito ndi vatyi maa ra Ndyoo i tava tyiño suun vatyi zacuohon sii

ndi vatyi yoñi ra cuu zavaha sa ndyityi tañi zavaha moo tatu yɨvɨ ra Ndyoo tyindyee sii ra.
3 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun vatyi tatu ma nacacu saa ñiyɨvɨ, ma cuu cundyaca ña ra Ndyoo sii ñu.
4 Ta i nducu tuhun ra Nicodemo ta catyi ra: ¿Zoco yozo caa cuu nacacu saa minoo ñiyɨvɨ tatu sa sahnu ra? Ma cuu nandɨhvɨ ra sisi zɨhɨ ra inga saha ta nacacu ra.
5 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun, ra ma coo ndutya ta ra ma ñihi Tatyi Ii ra Ndyoo, ma cuu quɨhvɨ ra nu ndyaca ña ra Ndyoo.
6 Ra cacu ñiyɨvɨ, ñiyɨvɨ cuu ra. Zoco ra nacacu saa sa cuenda Tatyi Ii, sa ndito añima ra.
7 Ma iyo xaan cuñun vatyi catyi suhun vatyi cuñi si sa nacacu soon. Ñahñi ca cuhva.
8 Caá tatyi tandɨhɨ ñi maa ityi. Siñun nduzu si, zoco ña cuu catyun ndyamaa i quisi si a ndyamaa cuahan si. Ta tacuan tucu iyo ñiyɨvɨ sa nacacu cuenda Tatyi Ii.
9 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i quisaha nducu tuhun tucu ra Nicodemo sii ra ta catyi ra: ¿Ta yozo caa cuu cuhva ya?
10 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra: Ta yoho minoo ra ñiñi cuun, minoo ra zacuaha sii ñiyɨvɨ hebreo, ta ña cutuñi iñun tuhun ya.
11 Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun vatyi quehin cuhva site ta cui sa ndaa cuhva sa ndyehi, zoco ña sino iñi ndo sa catyi.
12 Tatu quehin sihin ndo cuhva iyo ñuu ñiyɨvɨ ya ta ña sino iñi ndo, ¿yozo caa cua sino iñi ndo tatu quehin sa cuenda sa iyo ndya gloria?
13 Yoñi ra sa i ndaa xica ndya gloria, maa ñi maa ra sa i noo ndya gloria, ra i quisi ndya gloria, zehe ra ndyaa ndya gloria.
14 Ta tañi i cañihi ra Moisés coo caa cuan sisi cuhu, tacuan tucu cua cañihi ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria.
15 Vatyi tacuan ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra, ma cunaa ñu. Cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Cuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ

16 (Cahan ca ra Jesús, ta catyi ra:) Cuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta i saha ra sii sa minoo tuhun ñi zehe ra vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ñu sino iñi sii ra, ma cunaa ñu. Cua cundito ñu tandɨhɨ tyiemvu sihin ra.
17 Ñá zaquisi ra Ndyoo sii zehe ra ñuu ñiyɨvɨ ya sa cuenda sa cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ. I zaquisi ra sii ra vatyi cua zandasi ra cuatyi ñiyɨvɨ ta cua zacacu ra sii ñu.
18 Ñiyɨvɨ sa sino iñi sii zehe ra Ndyoo, ma tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu, zoco ñiyɨvɨ sa ña sino iñi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu vatyi ña sino iñi ñu sii sa minoo tuhun ñi ra cu zehe Ndyoo.
19 Ta ihya cuu cuenda cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu vatyi i quisi ñúhu ñuu ñiyɨvɨ, zoco cuñi xaan ca ñiyɨvɨ sa ñaa, ta ña cuñi ñu sii ñúhu vatyi yaha xaan ña vaha cuu cuhva zavaha ñu.
20 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa zavaha sa ña vaha, cuxaan xaan ñu ndyehe ñu ñúhu cuan, ta ña tuhva ñu sii si coto ndundisi cuhva ña vaha sa ndyicuu ñu ta cua ndoho ñu.
21 Zoco ñiyɨvɨ zavaha cuhva sasi tahan sihin sa ndisa, tuhva ñu sii ñúhu, vatyi tacuan ta cua coto inga ñiyɨvɨ vatyi ra Ndyoo tyindyee sii ñu sihin cuhva vaha zavaha ñu.

Cahan tucu ra Juan sa cuenda ra Jesús

22 Ta sa i yaha cahan ra Jesús ta zɨquɨ cuahan ra sihin ra i casi ra ndya nu
cu si Judea, ta i ndoo ra zuhva quɨvɨ yucuan, ta i zacoo ndutya ra sii ñiyɨvɨ.
23 Ta zuun ñi zacoo ndutya tucu ra Juan ñuu Enón yatyi ñi ñuu Salim vatyi
cuaha xaan ndutya iyo yucuan. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i quisi, ta sicoo ndutya
ñu.
24 Tacuan i cuu si vatyi tañaha ca cua tyihi ñiyɨvɨ sii ra Juan vehe caa.
25 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha natuhun tahan xaan ra cu tahan sihin ra Juan
sihin minoo ra hebreo sa cuenda yozo caa nduvaha cuhva iyo ñiyɨvɨ.
26 Ta i sahan ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Juan ta catyi ñu sihin ra: Maestro, ra sa
sindyaa suhun inga siyo yutya Jordán, ra sa cahan xoon tuhun, vityi zacoo
ndutya ra, ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndyico sii maa ra.
27 Ta i nacahan ra Juan ta catyi ra: Yoñi minoo yo ta cuu coo sa sii yo tatu
yɨvɨ maa ra Ndyoo saha.
28 Zuun ñi maa ndo cuu sa ndaa vatyi sa i catyi sihin ndo vatyi yɨvɨ ra Cristo
cui. Minoo ra i tasi ra Ndyoo ityi nuu cui.
29 Vityi cua quehin minoo cuhva, cuhva iyo minoo vico tindaha. Ra cua
tindaha cuan cuu ra sa cua quihin minoo ñaha. Ta amigo ra tindaha cuan,
ndyaa ra yucuan. Tyizoho ra, ta cuzɨɨ xaan cuñi ra sihin cuhva cahan ra cua
tindaha. Tacuan tucu mi vityi. Zɨɨ xaan cuñi.
30 Ra sa cahan ndo tuhun, cuñi si nducahnu ca ra, ta yuhvi cua nduluhlu
que.

Ra i quisi ndya gloria

31 Ra i quisi ndya gloria, ra cahnu ca cuu ra ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ. Ta
ñiyɨvɨ ihya, cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu yo. Cahan yo cuhva iyo ñuu ñiyɨvɨ. Zoco
ra i quisi ndya gloria ñiñi ca cuu maa ra ta zɨquɨ tandɨhɨ ca yo.
32 Ta saha ra sa ndaa sa cuenda sa i ndyehe ra ta sa i siñi ra, zoco yoñi sino
iñi sa catyi ra.
33 Zoco tatu iyo minoo ra sa sino iñi sa ndaa sa saha ra cuan, saha tucu maa
ra sa ndaa vatyi cahan ra Ndyoo sa ndisa.
34 Vatyi ra i tasi ra Ndyoo, cahan ra Tuhun Ndyoo. Vatyi saha maa ra Ndyoo
Tatyi Ii sii ra cuaha xaan.
35 Cuñi xaan ra Ndyoo Zutu yo sii Zehe ra, ta tandɨhɨ cuii ñaa sa iyo, saha
maa ra Ndyoo sii si sii Zehe ra.
36 Ñiyɨvɨ sino iñi sii Zehe ra Ndyoo, cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Zoco ñiyɨvɨ ña sino iñi, ma cundito ñu sihin ra Ndyoo. Yaha xaan cua ndoho
ñu cua zacuu ra Ndyoo.

4

Natuhun ra Jesús sihin minoo ñaha samaritana

1-3 I sito ra fariseo vatyi cuaha ca ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús ta cuaha ca ñiyɨvɨ
zacoo ndutya ra ta zɨquɨ ra Juan. Vazu yɨvɨ ra Jesús zacoo ndutya sii ñu. Maa
ra i casi ra zacoo ndutya sii ñu. Ta sa sito ra Jesús vatyi sa sito ra fariseo cuhva
cuan, ta zɨquɨ i quita ra Judea ta cua nuhu ra ndya Galilea.
4 Ta ityi cuhun ra, cua yaha ra nu cu si Samaria.
5 Yucuan cuenda saa ra minoo ñuu sa nañi Sicar. Cuenda Samaria cuu
ñuu cuan, ta ndyaa si yatyi minoo ñuhu i saha ra Jacob sii ra José zehe ra ta
tyiemvu.

6 Yucuan iyo zoco sa nañi zoco ra Jacob. Sitatu xaan ra Jesús vatyi sica ityi ra, ta yucuan cuenda sicundyaa ra yatyi ñi yuhu zoco cuan. Ta i cuu si maa ora.
7-8 Ta ra i casi ra Jesús, cuahan ra ndya ñuu vatyi cua zata ra zuhva sa casi ra. Tacuan ta zɨquɨ i saa minoo ñaha nu ndyaa ra Jesús. Minoo ñaha samaritana cuu ña. Vasi quihin ña ndutya. Ta catyi ra Jesús sihin ña: Cuhva siin ndutya cohi.
9 Ta i nacahan ñaha samaritana cuan ta catyi ña: Ra hebreo cuun, ta yozo caa vatyi sicon ndutya sii, ta ñaha samaritana cui. Tacuan i catyi ña vatyi iyo tizɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo sihin ñiyɨvɨ samaritana.
10 Tacuan ta zɨquɨ i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Tatu sa vatyi siton ñaa sa saha maa ra Ndyoo ta yoo ra sica ndutya suun, cua cacon sii, ta cua cuhve ndutya sa cunditon.
11 Ta zɨquɨ i catyi ña sihin ra: Tata, ñahñi sa ndohon sa cua tavon ndutya ya, ta cono xaan ñoho ndutya ya. ¿Ta ndyamaa cua cuhun ndutya sa saha sa cundito ñiyɨvɨ ta cuhvon sii?
12 ¿Atu cahnu ca moo ta zɨquɨ ra Jacob ra cu ñiyɨvɨ sahnu sii ndi? Ihya ndutya i sihi maa ra ta zehe ra ta quɨtɨ zono ra, ta i zandoo ra ndutya ya sii ndi. Catyi ña.
13 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua coho ndutya ya, cua cu-ityi ñu inga saha.
14 Zoco ñiyɨvɨ sa cua coho ndutya sa cua cuhve, ma cu-ityi ca ñu numinoo saha. Vatyi ndutya sa cua cuhve, cua caña si sisi añima ñu, ta cua cuhva si sa cundito añima ñu sihin ra Ndyoo.
15 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ñaha cuan sihin ra: Tata, cuhvon ndutya cuan sii vatyi ma cu-ityi que, ta ma quisi quihin que ndutya zoco ya.
16 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Cuahan cua canon sii yɨun ta quisi ndo.
17 Ta i nacahan ña ta catyi ña: Yoñi yɨi iyo. Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Ndison sa cohon vatyi yoñi yɨun iyo.
18 Vatyi sa sicoo ohon tahan yɨun. Ta ra sa ndyaa suhun vityi, yɨvɨ yɨun cuu sii ra cuan sa ndisa. Ndisa sa cohon vatyi yoñi yɨun iyo.
19 Tacuan ta i catyi ñaha cuan sihin ra: Tata, tuu iñi vatyi minoo ra cahan Tuhun Ndyoo cuun.
20 I zacahnu ñiyɨvɨ sahnu sii nduhvi samaritana sii ra Ndyoo ihya yucu ya, zoco ndoho ñiyɨvɨ hebreo catyi ndo vatyi Jerusalén cuu nu cuñi si zacahnu ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo, catyi ña.
21 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Sino iñun sa quehin, maha, vatyi sa cua saa quɨvɨ ta cua zacahnu ndo sii ra Ndyoo Zutu yo, zoco yɨvɨ yucu ya ta yɨvɨ ndya Jerusalén.
22 Ndoho samaritana ña sito ndo ñaa sa zacahnu ndo, zoco nduhvi sito ndi yoo ra zacahnu ndi. Vatyi cuhva cacu yo vasi si sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo.
23 Zoco sa cua saa cuhva, ta vityi cuu si, ta ñiyɨvɨ sa zacahnu sii ra Ndyoo sa ndisa, cua zacahnu ñu sii ra sihin tandɨhɨ añima ñu ta sihin sa ndisa. Vatyi nanducu ra Ndyoo Zutu yo sii ñiyɨvɨ sa cua zacahnu sii ra cuhva cuan.
24 Ndyoo cuu ra tatyi, ta ñiyɨvɨ zacahnu sii ra, cuñi si vatyi zacahnu ñu sii ra sihin cuhva saha Tatyi Ii ra ta minoo sa ndisa. Tacuan catyi ra Jesús sihin ña.
25 Ta zɨquɨ i catyi ñaha cuan: Site vatyi cua quisi minoo ra sa cua zacacu sii yo, ta Cristo cua cunañi ra. Ta quɨvɨ cua quisi ra, cua nacatyi ra tandɨhɨ sihin yo, catyi ña.
26 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zuun yuhvi cui ra cahan suhun ya.

27 Ta cuhva sa cahan ra Jesús ta i nasaa ra i casi ra, ta iyo xaan i cuñi ra ñaa
cuenda natuhun xaan ra Jesús sihin minoo ñaha. Zoco numinoo ra, ta ñá cuñi
ra nducu tuhun ñaa sa cuñi ña a ñaa tuhun cahan ra sihin ña.
28 Ta zɨquɨ i zandoo ñaha cuan quɨyɨ ña, ta cuahan ña ndya ñuu, ta i nacatyi
ña sihin ñiyɨvɨ:
29 Coho ndo cua ndyehe yo sii minoo ra nacatyi sihin tandɨhɨ cuii sa zavehi.
¿Atu yɨvɨ ra Cristo cuu ra? Catyi ña.
30 Tacuan ta zɨquɨ i quita ñu ñuu cuan ta cuahan ñu ndya nu ndyaa ra Jesús.
31 Cuee ca sa saa ñiyɨvɨ yucuan ta i zañiñi ra i casi ra Jesús sii ra ta catyi ra:
Maestro, casi zuhva.
32 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Iyo sa sa sasi, zoco ña sito ndo.
33 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha nducu tuhun tahan ra i casi ra sii tahan ra, ta
catyi ra: ¿Atu iyo minoo ñiyɨvɨ sa quisi ndyaca sa sasi ra ya? Catyi ra.
34 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Sa saha tundyee iñi sii, cuu sa zavehi cuhva
cuñi ra tasi sii, ta sa zandɨhi tyiño ra.
35 Ma catyi ndo: “Cumañi cumi ca yoo, ta cua naquihin ñiyɨvɨ tyiño i zacuu
ñu.” Vatyi yuhvi catyi: Ndyehe vaha ndo itu vatyi sa sisa si. Sa cuu zaquee
ñiyɨvɨ sii si.
36 Ta ra sa cua naquihin, cua coo yahvi ra. Ta sa cua naquihin ra, cuu
cuenda tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ma cunaa si. Vatyi ra tasi ta ra cua naquihin
cua cuzɨɨ xaan iñi nduu tahan ra.
37 Ta ihya cuu minoo sa ndisa cuhva cahan ñiyɨvɨ: “Minoo ra tasi ta inga ra
naquihin.”
38 Tave tyiño sii ndo vatyi naquihin ndo nu ñá ndyehe ndo tundoho. Inga
ra zatyiño ta vityi nañihi maa ndo sa vaha nu zatyiño ra cuan. (Tacuan i catyi
ra Jesús sihin ra i casi ra.)
39 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ ñuu Samaria i sino iñi ñu sii ra Jesús sa cuenda sa i
nacatyi ñaha cuan vatyi i catyi ña: “I nacatyi ra sihin tandɨhɨ cuii sa i zavehi.”
40 Yucuan cuenda zañiñi ñu sii ra Jesús vatyi ndoo ra sihin ñu. Ta i ndoo ra
Jesús uu quɨvɨ yucuan.
41 Ta cuaha xaan ca ñu i sino iñi ñu sii ra Jesús sa cuenda tuhun i cahan ra
sihin ñu.
42 Ta zɨquɨ i catyi ñu sihin ñaha cuan: Vityi sino iñi ndi sii ra ta ña ɨɨn ñi sa
cuenda tuhun i nacatyi moo, zoco vityi zuun ñi maa ndi siñi ndi sa cahan ra,
ta sito ndi vatyi ndisa ra Cristo cuu ra, ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

Zanduvaha ra Jesús sii zehe minoo ra ndyaca ñaha

43 I yaha uu quɨvɨ, ta i quita ra Jesús yucuan ta cuahan ra ndya nu cu si
Galilea.
44 Vatyi sa catyi maa ra vatyi minoo ra cahan Tuhun Ndyoo, ña tyaa ñiyɨvɨ
yahvi sii ra ñuu ra.
45 Ta sa i saa ra Jesús ndya Galilea, ta yucuan zɨɨ xaan i cuñi ñiyɨvɨ sihin ra
vatyi sa i sahan ñu vico zuhun ñuu Jerusalén ta i ndyehe ñu tandɨhɨ sa i zavaha
ra Jesús yucuan.
46 Tacuan ta zɨquɨ i naquita tucu ra Jesús ndya ñuu Caná sa ndyaca ñaha
Galilea nu i zanduu ra vino sii ndutya quɨvɨ cuan. Ta yucuan iyo minoo ra
ñuu Capernaum. Cahnu xaan tyiño ndyizo ra cuenda ra cu rey. Ta cuhu xaan
zehe ra ndya ñuu ra.
47 Ta sa sito ra cuan vatyi sa i quita ra Jesús Judea ta nasaa ra Galilea, i
sahan ra nu ndyaa ra sa cua cahan ra sihin ra vatyi cuhun ra ndya vehe ra
ta zanduvaha ra sii zehe ra vatyi sa cuñi cuu ra.

48 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu ma ndyehe ndo zeña ta sa ndyityi,
ma sino iñi ndo sii.
49 Zoco i catyi ra ndyizo tyiño cuan sihin ra: Tata, coho vityi vityi ñi cuee ca
sa cuu zehi.
50 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan ndya vehun. Sa nduvaha zehun.
Tacuan ta i sino iñi ra sa catyi ra Jesús, ta i quihin ra ityi cuahan ra.
51 Ta ityi cuahan ra ta i ñihi tahan muzu ra sihin ra ta catyi ra: Ñá sihi
zehun.
52 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun ra: ¿Ñaa cuhva i quisaha nduvaha zehi?
Ta i catyi muzu cuan: Icu, cuhva caa ɨɨn sa yaha ora i quita cahñi cuan.
53 Tacuan ta i sito ra vatyi i cuu si zuun ñi cuhva sa i catyi ra Jesús sihin ra:
“Sa nduvaha zehun.” Ta i sino iñi ra cuan sii ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii
ra.
54 Ta ihya cuu sa cu uu sa ndyityi i zavaha ra Jesús sa quita ra Judea ta nasaa
ra Galilea.

5

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii nu iyo minoo pila sa nañi Betesda

1 Ta sa yaha cuan ta zɨquɨ i cuu si minoo quɨvɨ sa zacahnu ñiyɨvɨ hebreo
minoo vico, ta cuahan ra Jesús ndya ñuu Jerusalén.
2 Ta ñuu Jerusalén iyo minoo pila sa nañi Betesda sihin zahan hebreo. Iyo
ohon tahan yuvehe nu cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ ndya nu ndyaa si. Ndya yuñuu iyo
pila cuan yatyi minoo yuhu nuzama sa nañi: Nu Quɨhvɨ Mvee Ticatyi.
3 Ta yatyi ñi yu pila cuan candyaa cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu, tañi: ñu cuaa, ta
ñu coxo, ta ñu xii. Ndatu ñu sa cua canda ndutya sisi pila cuan.
4 Vatyi iyo saha, noo minoo ángel ndya pila cuan ta zacanda si ndutya,
ta zɨquɨ yoo ra cua quɨhvɨ si ndutya cuan sa xihna ñi, yucuan cuu ra cua
nduvaha, ña ndɨhɨ cuii ca cuehe cuhu ra.
5 Ta yucuan ndyaa minoo ra sa oco sahun uñi cuiya sa cuhu ra.
6 Ta i ndyehe ra Jesús sii ra candyaa ra yucuan, ta i nacoto ra vatyi sa naha
xaan tahan ra tacuan, ta i nducu tuhun ra sii ra: ¿Atu cuñun nduvohon? catyi
ra.
7 I nacahan ra cuhu cuan ta catyi ra: Tata, yoñi sa cua tyihi sii sisi ndutya
ya cuhva sa canda si. Tandɨhɨ saha cuñi quɨhvi, zoco quɨhvɨ inga ra sa xihna
ñi.
8 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nduviton; natuun yuun ta cacon.
9 Ta zuun ñi caa cuhva cuan ndaha nduvaha ñi ra, ta i natuu ra yuu ra ta
quisaha sica ra. Ta quɨvɨ cuan, minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ cuu si.
10 Yucuan cuenda i catyi ñiyɨvɨ hebreo sihin ra nduvaha cuan: Vityi cuu
quɨvɨ quitatu yo. Ña tahan si cuizon yuun.
11 Ta i nacahan ra sa nduvaha cuan ta catyi ra: Ra zanduvaha sii, i catyi ra:
“Nacuhun yuun ta cacon.”
12 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun ñiyɨvɨ sii ra sa nduvaha cuan ta catyi ñu:
¿Ta yoo ra cuu ra sa i catyi suhun vatyi nacuhun yuun ta cacon?
13 Zoco ña sito ra sa nduvaha cuan yoo ra zanduvaha sii ra vatyi sa quɨhvɨ
ra Jesús tɨcuɨ ñiyɨvɨ, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ yucu yucuan.
14 Ta cuee ca i nañihi ra Jesús sii ra sisi vehe ñuhu, ta i catyi ra sihin ra:
Ndyehe vityi vatyi sa nduvohon. Ma zavaha con cuatyi, coto quisi inga
tundoho cahnu ca zɨcun.
15 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra cuan, ta i nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ hebreo vatyi
ra Jesús cuu ra i zanduvaha sii ra.

16 Ta yucuan cuenda i cuxaan xaan ñiyɨvɨ hebreo sihin ra Jesús ta i cuñi
cahñi ñu sii ra vatyi i zavaha ra cuhva cuan quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.
17 Zoco i catyi ra Jesús sihin ñu: Tandɨhɨ tyiemvu zatyiño ra Ndyoo Zuti, ta
yuhvi zatyiño tuqui. Catyi ra.
18 Ta yucuan cuenda cuñi xaan ca ñiyɨvɨ hebreo sa cahñi ñu sii ra Jesús vatyi
ña tyaa ra yahvi ley sa cuenda quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, ta catyi tucu ra vatyi ra
Ndyoo cuu Zutu ra ta zacuu ra sa ɨin ñi ra cuu ra sihin ra Ndyoo.

Iyo xaan cuhva sii Zehe ra Ndyoo

19 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ñahñi sa cuu
zavaha ra cu Zehe ra Ndyoo sa maa ñi maa ra. Zavaha ra cuhva sa ndyehe ra
vatyi zavaha Zutu ra, vatyi tandɨhɨ cuhva zavaha ra Ndyoo Zutu ra, ta tacuan
tucu zavaha Zehe ra.
20 Cuñi xaan ra Ndyoo Zutu yo sii Zehe ra, ta zañaha ra sii ra tandɨhɨ cuii sa
zavaha maa ra. Ta cua zañaha tucu ra inga cuhva cahnu ca sii Zehe ra, tacuan
ta iyo xaan cua cuñi ndo.
21 Vatyi tañi tuhva ra Ndyoo Zutu yo zanandoto sii ñiyɨvɨ i sihi ta saha ra sa
cundito ñu, ta tacuan tucu Zehe ra, saha ra sa cundito yoo ñiyɨvɨ cuñi ra.
22 Ta Ndyoo Zutu yo, ña tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ. Saha ra tandɨhɨ cuhva cuan
sii Zehe ra sa tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ.
23 Tacuan i zavaha ra Ndyoo vatyi cuñi ra sa cua zacahnu ñiyɨvɨ sii Zehe ra
tañi zacahnu ñu sii ra Ndyoo Zutu ra. Ñiyɨvɨ ña zacahnu sii Zehe ra Ndyoo, ña
zacahnu tucu ñu sii Zutu ra vatyi maa ra i tasi sii ra.
24 Sa ndisa catyi sihin ndo: Ra sa siñi sa quehin ta sino iñi ra sii ra i tasi sii,
cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ma tasi tuñi ca ra Ndyoo sii ra. Ma cuu
cuii añima ra, cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
25 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi sa cua saa cuhva, ta vityi cuu si, ta iyo ñiyɨvɨ
tañi sa sihi ñu sa cuenda cuatyi ñu zoco cua cuiñɨ ñu sa cahan Zehe ra Ndyoo.
Ta ñiyɨvɨ tyaa yahvi, cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu sihin ra Ndyoo.
26 Vatyi iyo cuhva sii Ndyoo Zuti sa cuhva ra sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Ta tacuan tucu i saha ra sii Zehe ra sa cuhva ra sa cundito ñiyɨvɨ.
27 Ta i saha tucu ra Ndyoo cuhva sii Zehe ra vatyi zandaa ra tyiño cuenda
ñiyɨvɨ vatyi ra i quisi ndya gloria cuu ra.
28 Ma iyo xaan cuñi ndo vatyi quehin tuhun ya vatyi cua saa cuhva ta
tandɨhɨ ñiyɨvɨ i sihi cua cuiñɨ ñu sa cahan Zehe ra Ndyoo.
29 Ta cua quita ñu sisi ñaña. Ñiyɨvɨ i zavaha sa vaha, cua nandoto ñu ta cua
cundito ñu. Zoco ñiyɨvɨ i zavaha sa ña vaha, cua nandoto ñu ta cua ndoho ñu.

Cuhva cuu coto yo vatyi cuu zacuu ra Jesús tandɨhɨ

30 (Cahan ca ra Jesús ta catyi ra:) Ñahñi sa cuu zavehi sa maa ñi mi. Cuhva
catyi maa ra Ndyoo sihin, ta tacuan zandei tyiño cuenda ñiyɨvɨ. Ta ndoo xaan
cuu cuhva zandei tyiño vatyi ña nduqui cuhva zavehi cuhva cuñi mi, zoco
zavehi cuhva cuñi ra i tasi sii.
31 Tatu zuun ñi mi saha sa ndaa sa cuende, ña sito ñiyɨvɨ tatu quehin sa
ndisa.
32 Zoco iyo inga ra saha sa ndaa sa cuende, ta site vatyi ndisa cuu sa ndaa
sa saha ra sa cuende.
33 I tasi ndo tyiño, ta i nducu tuhun ndo sii ra Juan. Ta cuhva i catyi maa ra,
sa ndisa cuu si.
34 Zoco ña siñi ñuhu sa cuhva ñiyɨvɨ sa ndaa sa cuende. Zoco catyi cuhva ya
vatyi cuñi sa cua cacu ndo.

35 I cuu ra Juan tañi minoo lámpara. Cayu si ta zandisi si. Ta zɨɨ xaan i cuñi
ndo zuhva quɨvɨ sihin ñúhu i saha maa ra.
36 Zoco iyo minoo sa ndaa sii. Ñiñi ca si ta zɨquɨ sa ndaa sa saha ra Juan.
Zuun ñi cuhva zavehi cuu sa ndaa. Ta zañaha si vatyi i tasi ra Ndyoo Zuti sii,
sa ndisa. Ta maa ra cuu ra i catyi vatyi zavehi cuhva ya ta zandehi sii si.
37 Ta ra Ndyoo Zuti, ra i tasi sii, cahan tucu ra sa cuenda mi. Tañaha ca cuɨñɨ
ndo sa cahan ra a ndyehe ndo sii ra.
38 Ta ñahñi tuhun ra iyo añima ndo vatyi ña sino iñi ndo sii ra i zaquisi ra.
39 Nanducu xaan ndo sisi tutu Tuhun Ndyoo vatyi sica iñi ndo vatyi yucuan
cua nañihi ndo cuhva cacu añima ndo ta ma cuu cuii ndo. Ta zuun ñi yucuan
cuu nu saha si sa ndaa sa cuende.
40 Zoco ña cuñi ndo sino iñi ndo sii ta ñihi ndo sa cundito ndo.
41 Ña sica xaan iñi tatu tahan iñi ñiyɨvɨ sii a ña tahan iñi ñu.
42 Zoco sa site sii ndo, ta site vatyi ña cuñi ndo sii ra Ndyoo.
43 Vasi sa cuenda ra Ndyoo Zuti, ta ña sino iñi ndo sii. Zoco tatu cua quisi
inga ra sa cuenda sa zuun ñi maa ra, sii maa ra cuan cua sino iñi ndo.
44 ¿Yozo caa cuu sino iñi ndo? Ma cuu vatyi saha ndo sa zacahnu ñiyɨvɨ sii
ndo ta zacahnu ndo sii ñu. Ta sii sa minoo ñi ra cuu Ndyoo, ña nanducu ndo
cuhva cuzɨɨ iñi maa ra sihin ndo.
45 Ma caca iñi ndo vatyi yuhvi cua tyei cuatyi sata ndo nuu ra Ndyoo Zuti.
Iyo minoo ra sa tyaa cuatyi sata ndo. Zuun ñi maa ra Moisés cuu ra. Ta nɨɨ
xaan iñi ndo vatyi maa ra cua zacacu sii ndo.
46 Zoco tatu sa i sino iñi ndo sa ndisa cuhva cahan ra Moisés, ta vityi cua
sino iñi ndo sii, vatyi i tyaa ra Moisés sa cuende.
47 Zoco tatu ña sino iñi ndo sa i tyaa ra, zuun ñi cuhva cuan ma cuu sino iñi
ndo sa quehin. (Catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ hebreo cuan.)

6

Saha maa ra Jesús sa casi ohon mil rayɨɨ

1 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun cuan, ta zɨquɨ cuahan ra ndya inga siyo
miñi cahnu sa nañi Galilea. Ta inga zɨvɨ si cuu Tiberias.
2 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ ndyico sii ra vatyi i ndyehe ñu sa ndyityi i zavaha ra
sihin ñiyɨvɨ cuhu nu i zanduvaha ra sii ñu.
3 Ta i ndaa ra Jesús minoo yucu, ta yucuan i sicundyaa ra sihin ra i casi ra.
4 Ta sa cuñi tahan si quɨvɨ coo minoo vico cuenda ñiyɨvɨ hebreo.
5 Ta nandyehe ra Jesús vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ ndyico sii ra, ta i catyi ra
sihin ra Felipe: ¿Ndyamaa cua zata yo sa casi ñiyɨvɨ ya?
6 Tacuan i catyi ra vatyi cuñi ra ndyehe ra ñaa sa cua catyi ra Felipe vatyi
sa sito ra Jesús ñaa sa cua zavaha ra.
7 Tacuan ta i catyi ra Felipe sihin ra: Vazu uñi mil peso pan, zoco ma ñihi si
casi ñiyɨvɨ zuhva zuhva ñi.
8 Ta ra Andrés, minoo ra i casi ra Jesús cuu ra ta yañi ra Simón Pedro, ta
maa ra Andrés cuan i catyi:
9 Iyo minoo ra luhlu ihya; ndyizo ra ohon tahan pan ta uu tahan tyiyaca.
Zoco ñahñi ñi cuu si cuan nuu sa cuaha xaan ñiyɨvɨ ya.
10 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Catyi ndo sihin ñiyɨvɨ vatyi nacundyaa
ñu. Catyi ra. Ta iyo cuaha cuhu yucuan, ta i sicundyaa ñiyɨvɨ tañi ohon mil sa
maa ñi rayɨɨ (ta zɨquɨ ca ñu zɨhɨ ta sa ndyihi).
11 Tacuan ta i quihin ra Jesús pan cuan, ta sa yaha saha ra tyahvi ndyoo sii
ra Ndyoo ta zɨquɨ i saha ra sii si sii ra i casi ra. Ta i zasa ra cuan sii si sii ñiyɨvɨ

yucu yucuan. Ta tacuan tucu i zavaha ra sihin tyiyaca cuan. I saha ra ndya cuhva ndya sa ndaha iñi ñu.

12 Ta sa ndaha iñi ñu ta catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Naquihin ndo sa
nandoo, ta tacuan ta ñahñi si cua tɨvɨ.
13 Tacuan ta i naquihin ra sii si, ta i zacutu ra usi uu tahan tyica sihin yɨquɨ
pan cuan sa nandoo ta sa ndɨhɨ sasi ñiyɨvɨ.
14 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ cuan sa ndyityi i zavaha ra Jesús, i catyi ñu: Ndisa cuii
vatyi ihya ra cuu ra sa ndyaa tyiño sa quisi ra ñuu ñiyɨvɨ ta cahan ra Tuhun
Ndyoo. Catyi ñu.
15 Ta i tuu iñi ra Jesús vatyi cuñi ñu quisi tɨɨn ñu sii ra ta zañiñi ñu sii ra
vatyi cuu ra minoo rey, ta sa sito ra cuhva cuan i quita ra yucuan ta cuahan
ra minoo yucu maa ñi maa ra.

Sica ra Jesús nu ndutya

16 Ta sa cuaa cuan cuahan ra i casi ra Jesús ndya yuhu miñi cuan.
17 Ta i quɨhvɨ ra minoo barco, ta i quisaha yaha zava ra miñi cuan vatyi
cuñi ra cuhun ra ñuu Capernaum. Ta sa cuaa cuu si cuhva cuan, ta tañaha ca
nasaa ra Jesús.
18 Ta ñihi xaan i quisaha canda ndutya vatyi ñihi xaan ñoho tatyi.
19 Ta cuhva sa i yaha ra tañi minoo ohon a iñu kilómetro, tacuan ta zɨquɨ i
ndyehe ra sii ra Jesús. Sica ra nu ndutya, ta tuhva ra sii barco cuan. Ta i yuhu
xaan ra i casi ra.
20 Zoco i catyi ra Jesús: Zuun yuhvi cui. Ma yuhu ndo.
21 Tacuan ta zɨquɨ i cuñi xaan ra i casi ra vatyi naquɨhvɨ ra Jesús sisi barco.
Ta sa i quɨhvɨ ra, ta yatyi cuii ñi i saa tu nu cuahan ra.

Nanducu ñiyɨvɨ sii ra Jesús

22 Cundisi inga quɨvɨ ta i sito ñiyɨvɨ sa nandoo inga siyo miñi cuan vatyi
sa cuahan ra i casi ra Jesús sihin sa minoo barco sa sindyaa yucuan, ta ña
cuahan ra Jesús sihin ra.
23 Zoco cuhva cuan ta i saa inga ca barco, yutu i quita ñuu cahnu Tiberias.
I saa tu yatyi ñi nu i sasi ñiyɨvɨ pan sa yaha saha ra Jesús tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo.
24 Tacuan ta sa ndyehe ñiyɨvɨ vatyi yoñi ra Jesús yucuan ta nu ra i casi ra,
tacuan ta zɨquɨ i quɨhvɨ ñu sisi barco sa i saa cuan, ta cuahan ñu ndya ñuu
Capernaum cua nanducu ñu sii ra Jesús.

Ra Jesús cuu pan sa saha sa cundito ñiyɨvɨ

25 Ta sa i saa ñiyɨvɨ inga siyo miñi cuan, i nañihi ñu sii ra Jesús ta nducu
tuhun ñu: Maestro, ¿ama i soon ihya? Catyi ñu.
26 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Sa ndisa catyi sihin ndo, nanducu ndo sii vatyi
i sasi ndo, ta ndaha iñi ndo. Yɨvɨ sa cuenda vatyi i cutuñi iñi ndo sa ndyityi i
zavehi.
27 Ma zatyiño ndo maa ñi sa cuenda ndyayu sa cua casi ndo vatyi cunaa
si cuan. Vaha ca zatyiño ndo sa cuenda ndyayu sa cua coo tandɨhɨ tyiemvu,
ndyayu sa cua cuhva sa cundito ndo tandɨhɨ tyiemvu. Ihya ndyayu cua cuhva
ra i quisi ndya gloria vatyi maa ra Ndyoo Zutu yo saha cuhva cuan sii ra sa
cuhva ra. (Tacuan i catyi ra Jesús.)
28 Tacuan ta i nducu tuhun ñiyɨvɨ sii ra: ¿Ñaa sa cuñi si zavaha ndi ta cua
zavaha ndi tandɨhɨ cuii cuhva cuñi ra Ndyoo? Catyi ñu.
29 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ñu: Ihya cuu sa cuñi ra Ndyoo
zavaha ndo. Sino iñi ndo sii ra i tasi ra.

30 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun ñu sii ra: ¿Ñaa zeña cua zañohon sii ndi ta ndyehe ndi ta sino iñi ndi suun? ¿Ñaa sa cua zavohon?

31 Ñiyɨvɨ sahnu sii ndi ta sa naha, i sasi ñu maná sisi cuhu tañi catyi tutu ra Ndyoo: “Saha maa ra Ndyoo pan sa quisi ndya ityi zɨquɨ vatyi casi ñu.”

32 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi yɨvɨ ra Moisés saha pan sa quisi ndya ityi zɨquɨ. Ra Ndyoo Zuti cuu ra saha pan sa cuu pan sa quita ityi zɨquɨ sa ndisa cuii.

33 Vatyi pan sa saha maa ra Ndyoo cuu ra i quita ndya andɨvɨ ta saha ra sa cundito ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

34 Tacuan ta i catyi ñiyɨvɨ sihin ra: Tata, cuhva pan cuan sii ndi tandɨhɨ cuii tyiemvu.

35 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Yuhvi cui pan sa saha sa cundito ñiyɨvɨ. Ñiyɨvɨ cua sino iñi sii, ma cuzoco ca ñu ndaha ñi. Ta ma cu-ityi ca ñu numinoo saha.

36 Zoco tañi sa catyi sihin ndo vatyi vazu sa ndyehe ndo sii, zoco ña sino iñi ndo sii.

37 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa saha ra Ndyoo Zuti sii, cua sino iñi ñu sii. Ta ñu sino iñi sii, ma tave sii ñu ityi sata.

38 Vatyi ña quite ndya gloria sa zavehi cuhva cuñi mi, zoco vasi vatyi cua zavehi cuhva cuñi ra i tasi sii.

39 Ta ihya cuu sa cuñi ra i tasi sii vatyi ma zacunei numinoo ñiyɨvɨ sa i saha ra sii. Zoco cua zanandote sii tandɨhɨ ñu quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.

40 Cuhva cuñi ra Ndyoo Zuti cuu, tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndyehe sii Zehe ra ta sino iñi ñu sii ra, cua cundito ñu tandɨhɨ tyiemvu. Ta cua zanandote sii ñu quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. Tacuan i catyi ra Jesús.

41 Ta sa ndɨhɨ cahan ra tacuan, ta zɨquɨ i quisaha natuhun xaan ra hebreo vatyi catyi ra Jesús: “Yuhvi cui pan sa i quita ndya andɨvɨ.”

42 Ta i catyi ñu: ¿Atu yɨvɨ ra Jesús cuu ra ya, zehe ra José? Sito yo sii zutu ra ta sii zɨhɨ ra. ¿Ñacu catyi ra vatyi ra i quita ndya andɨvɨ cuu ra?

43 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ma natuhun tahan xaan ndo.

44 Yoñi sa cuu sino iñi sii tatu ma tyindyee ra Ndyoo Zutu yo sii ra cuan. Ra Ndyoo i tasi sii. Ta cua zanandote sii ñiyɨvɨ cuan quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.

45 Sisi libro i tyaa ra profeta catyi si tyehen: “Cua zacuaha ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñu.” Catyi si. Tacuan cu si, ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi ta cutuhva ñu sa zacuaha ra Ndyoo Zutu yo, cua sino iñi ñu sii.

46 Yoñi numinoo ñiyɨvɨ sa ndyehe sii ra Ndyoo Zutu yo. Minoo tuhun ñi ra i ndyehe cuu ra i quita ndya nu ndyaa ra Ndyoo.

47 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ra sa sino iñi sii, sa ñihi ra sa cundito ra tandɨhɨ tyiemvu.

48 Yuhvi cui pan sa saha sa cundito ñiyɨvɨ.

49 I sasi ñiyɨvɨ sahnu sii ndo maná sisi cuhu, zoco sihi ñu.

50 Ta quehin tuhun pan sa quisi ndya andɨvɨ vatyi cua casi ñiyɨvɨ sii si, ta ma cuu ñu.

51 Ta yuhvi cui pan ndito sa i quita ndya andɨvɨ. Ta ñiyɨvɨ sa cua casi pan ya, cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta pan sa cua cuhve cuu coño ñuhi. Cua cuhve sii si vatyi tacuan ta cua cundito ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo.

52 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i quisaha natuhun tahan xaan ra hebreo sihin tahan ra ta catyi ra: ¿Yozo caa cuu cuhva ra ya coño ñuhu ra casi yo?

53 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tatu ma
casi ndo coño ñuhu ra i quisi ndya gloria ta coho ndo niñi ra, ma cundito añima
ndo.
54 Ñiyivi sa cua casi coño ñuhi ta coho ñu niñi, cua cundito añima ñu, ta cua
zanandote sii ñu quivi cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyivi.
55 Vatyi coño ñuhi cuu sa ndisa ndyayu, ta niñi cuu sa ndisa sa coho ñiyivi.
56 Ñiyivi sa cua casi coño ñuhi ta coho ñu niñi, iin ñi cua cuu ñu sihin, ta iin
ñi cua cui sihin ñu.
57 Tañi sa tasi ra Ndyoo ndito sii ta ndite sa cuenda ra, ta zuun ñi cuhva,
ñiyivi sa cua casi coño ñuhi, cua cundito añima ñu sa cuenda mi.
58 Ta ihya cuu pan sa i quita andivi. Ña iyo si tañi maná sa sasi ñiyivi sahnu
sii ndo ta sihi ñu; vatyi ñiyivi cua casi pan sa quehin tuhun, cua cundito ñu
tandihi cuii tyiemvu sihin ra Ndyoo.
59 I zacuaha ra Jesús cuhva ya nu titahan ñiyivi sisi vehe ñuhu ñuu Caper-
naum.

Ihya tuhun saha si cuhva coto yo yozo caa cundito yo tandihi cuii tyiemvu

60 Ta sa i siñi ñiyivi ndyico sii ra Jesús cuhva cahan ra ta cuaha xaan ñu catyi
ñu: Yii xaan cuhva cahan ra. Yoñi sa cuu cutuñi iñi sa cahan ra. Catyi ñu.
61 Zoco i tuu iñi ra Jesús cuhva natuhun tahan xaan ñu ndyico sii ra sa
cuenda cuhva i cahan ra, ta i catyi ra sihin ñu: ¿Atu ña tahan iñi ndo tuhun
cuan?
62 ¿Ta yozo caa tatu ndyehe ndo sii ra i quita ndya gloria nandaa tucu ra
ndya nu i quita ra? ¿Ñaa sa cua caca iñi ndo?
63 Tatyi Ii cuu sa saha sa cundito añima ñiyivi. Ñahñi tyindyee coño ñuhu
ñu. Tuhun quehin sihin ndo cuu sa cuenda añima ndo, ta saha si sa cundito
añima ndo.
64 Zoco iyo zuhva ndo sa ña sino iñi ndo. Tacuan catyi ra Jesús vatyi sa sito
ra ndya sa xihna ñi yoo ñu cuu ñu sa ña sino iñi ta yoo ra cua xico tuhun sii
ra.
65 Ta i catyi ra: Yucuan cuenda catyi vatyi yoñi numinoo ndo ta cuu sino
iñi ndo sii tatu ma cuhva ra Ndyoo Zuti cuhva cuan sii ndo.
66 Ta sa ndihi cahan ra Jesús cuhva cuan, ta cuaha ñiyivi ndyico sii ra, i
zandoo ñu sii ra ta ñá sindyico ca ñu sii ra.
67 Tacuan ta ziqui i catyi ra Jesús sihin sa usi uu tahan ra i casi ra: ¿Atu cua
cuhun ndihi tucu ndoho?
68 Ta i nacahan ra Simón Pedro ta catyi ra: Tata, ¿Yoo sihin cuhun ndi? Moo
cuu ra nacatyi sihin ndi yozo caa cua ñihi ndi sa cundito ndi tandihi tyiemvu.
69 Ta sa sino iñi maa ndi ta nacoto vaha ndi vatyi yoho cuu ra Cristo, zehe
ra Ndyoo ndito.
70 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: I casi sii ndo sa usi uu tahan ndo, ta
minoo ndo cuu minoo cuihna. Catyi ra.
71 I cahan ra Jesús cuhva ya sa cuenda ra Judas Iscariote zehe ra Simón
vatyi maa ra cuu ra cua xico tuhun sii ra. Ta minoo sa usi uu tahan ra i casi
ra cuu ra.

7

Ñá sino iñi yañi ra Jesús sii ra

1 Ta sa yaha cuhva cuan ta i sica noo ra Jesús nu cu si Galilea. Ña cuñi ca ra
caca noo nu cu si Judea vatyi cuñi cahñi ra hebreo sii ra.

2 Ta sa cuñi tahan si quɨvɨ zacahnu ñiyɨvɨ hebreo minoo vico nu zavaha ñu
vehe tyiyahva.
3 Ta i catyi yañi ra Jesús sihin ra: Quiton ihya ta cuhun ndya Judea vatyi
tacuan ta cua ndyehe ñiyɨvɨ sino iñi suun ityi cuan tyiño zavohon.
4 Vatyi tatu cuñi minoo ra sa cua coto ñiyɨvɨ sii ra, ñahñi sa xehe zavaha ra.
Tatu zavohon cuhva ya, zavohon sii si nuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
5 Tacuan catyi yañi ra vatyi nu yañi ra ta ñá sino iñi ra sii ra.
6 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Ta saa ca quɨvi, zoco sa cuenda
maa ndo ta cuu ndya vaha ñi maa quɨvɨ.
7 Ma cuu cuxaan ñiyɨvɨ sihin maa ndo, zoco cuxaan xaan ñu sihin mi vatyi
nacatyi sa ña vaha sa zavaha ñu.
8 Cuahan maa ndo vico. Ma cuhin vityi vatyi ta saa ca cuhva cuhin.
9 Tacuan i cahan ra Jesús sihin ra, ta i ndoo ra Galilea.

Cuahan ra Jesús vico nu sino vehe tyiyahva

10 Ta sa cuahan yañi ra, ta zɨquɨ cuahan tucu ra Jesús, zoco ña cuahan ndisi
ra. Cuahan xehe ñi ra.
11 Ta i nanducu ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ hebreo sii ra vico cuan, ta catyi ra:
¿Ndyamaa iyo ra cuan?
12 Ta natuhun tahan xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuenda ra. Iyo ñu catyi ñu: “Vaha
ñiyɨvɨ cuu ra.” Ta inga ñu catyi: “Ña vaha ra. Zandavi ñaha xaan ra sii ñiyɨvɨ.”
Catyi ñu.
13 Zoco xehe ñi cahan ñiyɨvɨ sa cuenda ra vatyi yuhu ñu sii ra ndyaca ñaha
hebreo.
14 Ta sa yaha zava vico cuan, ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra Jesús vehe ñuhu cahnu
cuenda ñu hebreo ta quisaha zacuaha ra.
15 Ta iyo xaan i cuñi ra hebreo ta catyi ra: ¿Yozo caa sito xaan ra ya ta ñá
sahan ra zɨcuela?
16 I nacahan ra Jesús ta catyi ra: Cuhva zacuehi, yɨvɨ sa cuenda ñi mi cuu.
Cuenda ra i tasi sii cuu si.
17 Tatu cuñi minoo ndo zavaha ndo cuhva cuñi ra Ndyoo, cua coto ndo tatu
cuhva zacuehi cuu sii ra Ndyoo a sa cuenda ñi mi.
18 Tatu cahan minoo ñiyɨvɨ cuhva sa sica ñi iñi maa ra, cuñi ra cuan vatyi
zacahnu ñiyɨvɨ sii ra. Zoco ra cuñi vatyi zacahnu ñiyɨvɨ sii ra i zaquisi sii ra,
cahan ra cuan sa ndisa ta ñahñi cuatyi ra.
19 I saha ra Moisés ley sii ndo, zoco numinoo ndo ta ña cuñi ndo tyaa ndo
yahvi sii si. ¿Ta ñaa cuenda cuñi ndo cahñi ndo sii?
20 Ta i nacahan ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Iyo minoo tatyi ña vaha suun. Yoñi sa cuñi
cahñi suun.
21 I nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ñu: I zavehi minoo sa ndyityi quɨvɨ
quitatu yo, ta iyo xaan cuñi tandɨhɨ ndo.
22 I saha ra Moisés minoo ley sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee. Zoco yɨvɨ ra Moisés
i quisaha sihin si. Zutu sahnu yo i quisaha sihin si ndya tyiemvu. Yucuan
cuenda sahndya ndo ñɨɨ xiñi xuu lee vazu quɨvɨ quitatu yo cuu.
23 Ta tatu sa cuenda sa ma cumañi ley ra Moisés ta tahndya ñɨɨ xiñi xuu
lee vazu quɨvɨ quitatu yo cuu, ¿ñaa cuenda cuxaan ndo sii vatyi ndaha
zanduvehi sii minoo ra quɨvɨ quitatu yo?
24 Ma tyaa ndo cuatyi sata ñiyɨvɨ tatu ña sito vaha ndo ñaa sa zavaha ñu.
Cuatu ndo ndya ndyehe vaha ndo ta zɨquɨ cahan ndo.

Cuñi ñiyɨvɨ coto ñu yoo ra cuu ra Jesús

25 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha nducu tuhun zuhva ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén ta catyi
ñu: ¿Atu yɨvɨ ra ihya cuu ra sa cuñi cahñi ñiyɨvɨ?
26 Zoco ndyehe ndo yucuan, cahan ra nuu ñiyɨvɨ, ta ñahñi catyi ñu. ¿Atu sa
sino iñi ra cu tyiño vatyi ra Cristo cuu ra?
27 Zoco sito yo sii ra ya, ta sito yo ndyamaa i quisi ra. Ta quɨvɨ cua quisi ra
Cristo, yoñi cua coto ndyamaa cua quisi ra.
28 Ta sito ra Jesús sa cahan ñu cuhva zacuaha ra sisi vehe ñuhu cahnu, ta
saa xaan cahan ra ta catyi ra: Sito ndo sii, catyi ndo ta sito ndo ndya ityi i
quisi, zoco ña vasi sa cuenda ñi mi. Iyo minoo ra tasi sii. Ra vaha xaan cuu
ra, ta ña sito ndo sii ra.
29 Yuhvi site sii ra vatyi sa cuenda maa ra vasi, ta maa ra i tasi sii.
30 Tacuan ta i cuñi ra tɨin ra sii ra Jesús, zoco yoñi tyihi ndaha sii ra vatyi ta
saa ca cuhva cua tahan si sii ra.
31 Zoco cuaha ñiyɨvɨ sa yucu yucuan sino iñi ñu sii ra vatyi ra Cristo cuu ra,
ta catyi ñu: Ma cuu zavaha inga ra cuaha ca sa ndyityi ta zɨquɨ ra ya.

Zacuhun ra fariseo zandaru vatyi cua tɨin ra sii ra Jesús

32 I siñi ra fariseo cuhva natuhun ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús. Ta ra fariseo ta
ra zutu nahnu i zacuhun ra zandaru cuenda vehe ñuhu hebreo vatyi cua tɨin
ra sii ra Jesús ta cuhun ra vehe caa.
33 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Cua cundyei zuhva cuii ñi ca quɨvɨ sihin ndo,
ta zɨquɨ cunanuhin ndya nu ndyaa ra i tasi sii.
34 Cua nanducu ndo sii, zoco ma nañihi ndo sii. Ta nu cuhin, ma cuu cuhun
ndo.
35 Tacuan ta i catyi ra hebreo zuun ñi sihin ra tahan ra: ¿Ndyamaa cua cuhun
ra ya ta ma nañihi yo sii ra? ¿Atu cua cuhun ra nu iyo ñiyɨvɨ sii yo ñuu griego,
ta yucuan cua zacuaha ra?
36 ¿Ta ñaa cuñi si catyi si sa catyi ra tyehen: “Cua nanducu ndo sii, ta ma
nañihi ndo sii. Ta nu cua cundyei ma cuu cuhun ndo”?

Cua cuhva ra Ndyoo Tatyi Ii sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús

37 Quɨvɨ sa nducahnu xaan vico cuan, nandyaa ra Jesús, ta ñihi xaan cahan
ra, ta catyi ra: Tatu iyo ndo ityi ndo, quisi ndo nu ndyei ta coho ndo.
38 Ñiyɨvɨ sa sino iñi sii, ndya añima ñu cua caña ndutya sa saha sa cundito
ñiyɨvɨ tañi sa catyi Tuhun Ndyoo. Ta tañi yuu cahnu cua cuu ndutya cuan.
39 Cahan ra Jesús cuhva ya sa cuenda Tatyi Ii. Vatyi sii ñiyɨvɨ sa sino iñi sii
ra Jesús cua cuhva ra Ndyoo Tatyi Ii vatyi tañaha ca cuhva ra Ndyoo Tatyi Ii
quɨvɨ cuan vatyi tañaha ca cunanuhu ra Jesús ndya gloria.

Ñá cuu ndu-ɨin ñiyɨvɨ

40 Ta sa siñi ñiyɨvɨ cuhva cahan ra Jesús, iyo ñu catyi ñu: Ndisa cuii vatyi ra
ihya cuu ra profeta, ra sa cua quisi cumañi ca sa quisi inga ra sa cua zacacu
sii yo.
41 Ta inga ñu catyi ñu: Ihya cuu ra Cristo. Zoco inga tucu ñu catyi ñu: Yɨvɨ ra
Galilea cua cuu ra Cristo.
42 Catyi Tuhun Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ ra rey David cua cuu sii ra Cristo. Belén
cua cuu ñuu ra nu i cuu ñuu ra rey David. Catyi ñu.
43 Ta yucuan cuenda ñá cuu ndu-ɨin ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús.
44 Ta zuhva ñiyɨvɨ cuñi ñu quihin ñu sii ra cuhun ra vehe caa, zoco yoñi i tɨin
sii ra.

Yoñi inga ra cahan tañi cahan ra Jesús

45 Tacuan ta zɨquɨ i nasaa ra zandaru cuenda vehe ñuhu nu yucu ra fariseo
ta ra zutu nahnu, ta i nducu tuhun ra sii ra: ¿Ñacu ñá tɨin ndo sii ra?
46 Ta i nacahan ra zandaru ta catyi ra: Ta yoñi ca maa cahan tañi cahan ra
cuan. Catyi ra.
47 Tacuan ta i catyi ra fariseo: Ndya sii maa ndo ta zandavi ñaha ra.
48 ¿Atu sica iñi ndo vatyi sino iñi minoo ra ndyaca ñaha a minoo ra fariseo?
Numinoo ndi ta ña sino iñi ndi sii ra cuan.
49 Zoco ñiyɨvɨ sa ñahñi maa sito ta nu ley ta ña sito ñu, cua cuxaan xaan ra
Ndyoo sihin ñu.
50 Tacuan ta i cahan minoo ra sa nañi Nicodemo. Zuun ñi ra cuu ra sa i
sahan nu ndyaa ra Jesús minoo sa cuaa. Ta minoo ra ndyaca ñaha cuu tucu
ra sihin inga ra, ta i catyi ra sihin ra tahan ra:
51 Catyi ley yo vatyi ma cuu catyi yo atu vaha a ña vaha sa zavaha minoo
ra tatu ma tyizoho xihna yo sa cahan ra ta coto yo ñaa sa zavaha ra. Catyi ra.
52 Ta i nacahan minoo ra tahan ra ta catyi ra: Vazɨquɨ ra Galilea cuu
tucu yoho vatyi cahan xoon tuhun ra. Nanducun sisi Tuhun Ndyoo, ta cua
ndyehun vatyi yoñi minoo ra Galilea cua cuu ra minoo profeta. (Yucuan
cuenda yɨvɨ ra cahan Tuhun Ndyoo cuu ra Jesús cuñi ra fariseo vatyi ra
Galilea cuu ra Jesús.)
53 Tacuan ta cuanuhu minoo minoo ra ndya vehe ra.

8

Minoo ñaha zana iyo

1 Sahan ra Jesús ndya yucu sa nañi Olivos.
2 Ta inga quɨvɨ ñaha ñi i nasaa tucu ra ndya vehe ñuhu cahnu, ta quisi tandɨhɨ
ñiyɨvɨ nu ndyaa ra, ta i sicundyaa ra ta zacuaha ra sii ñu.
3 Tacuan ta ra cu maestro cuenda ley sihin ra fariseo i sindyaca ra sii minoo
ñaha i nañihi ra sihin minoo ra ndya vaha ñi. Ta i tyaa ra sii ña mahñu ñiyɨvɨ.
4 Tacuan ta i catyi ra sihin ra Jesús: Maestro, i nañihi ndi sii ñaha ya sihin
minoo ra ndya vaha ñi.
5 Nu ley ra Moisés catyi si vatyi cañi ñiyɨvɨ sii ña sihin yuu ndya cua cuu ña.
¿Ta yoho, yozo caa catyun?
6 Catyi ra cuhva ya vatyi cuñi ra coto ra sii ra Jesús vatyi cuñi ra sa cua tyaa
ra cuatyi sata ra. Zoco i nacañi noo ra Jesús xiñi ra ta quisaha tyaa ra nu ñuhu
sihin nu ndaha ra.
7 Ta ñá zaña ra cuan sa nducu tuhun ra sii ra, ta zɨquɨ i nandyehe ra Jesús
sii ra ta catyi ra: Yoo ra ñahñi cuatyi iyo, nacañi xihna ca maa ra sii ña sihin
yuu. Catyi ra.
8 Ta i nacañi noo tucu ra xiñi ra ta quisaha tyaa tucu ra nu ñuhu.
9 Ta sa siñi ra cuhva cuan, i quisaha quita minoo minoo ñi ra vatyi tuu iñi
ra vatyi iyo tucu cuatyi maa ra. Xihna ca ra sahnu ca cuahan minoo minoo
ra ta cuhva ndya ra ndyihi, ta i ndoo minoo tuhun ñi ra Jesús sihin ñaha cuan.
10 Ta sa nduvita ra Jesús ta yoñi ca ndyehe ra, minoo tuhun ñi ca ñaha cuan,
ta i catyi ra: Maha, ñaha ra tyaa cuatyi saton. ¿Atu yoñi ca ra catyi vatyi iyo
cuatyun?
11 Ta i catyi maa ña: Yoñi ca ra, tata. Ta i catyi ra Jesús: Ta nu mi ta ña tyei
cuatyi saton. Cuahan, ta ma zavaha con cuatyi. Catyi ra.

Tañi minoo ñúhu ñuu ñiyɨvɨ cuu ra Jesús

12 Ta inga tucu saha i cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ, ta catyi ra: Yuhvi cui ñúhu
sii ñuu ñiyɨvɨ. Ñiyɨvɨ ndyico sii, ma caca noo ca ñu nu ñaa vatyi ndyaa ñúhu
sihin ñu.
13 Tacuan ta i catyi ra fariseo sihin ra: Zuun ñi moo saha sa ndaa sa
cuendon, ta ña ndisa sa cohon.
14 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Vazu sehi sa ndaa sa cuenda
mi, zoco sa ndisa cuu si vatyi site ndya ityi i quisi ta ndya ityi cuhin. Zoco
maa ndo ña sito ndo ndya ityi i quisi a ndya ityi cuhin.
15 Maa ndo tyicuhva ndo cuhva iyo si ñuu ñiyɨvɨ ya. Zoco mi ña tyicuhve.
16 Zoco tatu cua tyicuhve, minoo cuhva vaha xaan cua cuu si vatyi ña
minoo tuhun ñi mi. Ra Ndyoo Zuti, ra i tasi sii, ndyaa ra sihin.
17 Sisi ley maa ndo, catyi tucu si vatyi sa ndaa sa saha uu tahan ñiyɨvɨ, ndisa
cuu si.
18 Yuhvi cuu minoo ra saha sa ndaa sa cuende, ta ra Ndyoo Zutu yo, ra i tasi
sii, saha ra sa ndaa sa cuende.
19 Tacuan ta i catyi ra fariseo sihin ra: ¿Ndyamaa iyo zutun? catyi ra. I
nacahan ra Jesús ta catyi ra: Nu sii mi ta ña nacoto ndo ta nu sii Zuti. Tatu
sa vatyi nacoto ndo sii, cua nacoto tucu ndo sii Zuti.
20 Ihya tuhun i cahan ra Jesús nu ndyaa satu nu tyihi ñiyɨvɨ xuhun sisi vehe
ñuhu cahnu, zoco yoñi i tɨin sii ra sa cuhun ra vehe caa vatyi ta saa ca cuhva
cua tahan si sii ra.

Nu cuhin ma cuu cuhun ndo

21 Tacuan ta zɨquɨ i catyi tucu ra Jesús sihin ñu: Cua cuhin ta cua nanducu
ndo sii. Zoco cua cuu ndo sa cuenda cuatyi ndo, ta ma cuu cuhun ndo nu
cuhin. Catyi ra.
22 Tacuan ta i catyi ra hebreo: Vazɨquɨ zuun ñi maa ra cua cahñi sii ra vatyi
catyi ra vatyi ma cuu cuhun yo nu cuhun ra.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Maa ndo cuu cuenda ihya. Yuhvi i quisi ndya
andɨvɨ. Ra ñuu ñiyɨvɨ ya cuu maa ndo. Ta yuhvi, yɨvɨ ra ñuu ñiyɨvɨ ya cui.
24 Yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi cua cuu ndo sa cuenda cuatyi ndo.
Tatu ña sino iñi ndo sii vatyi yuhvi cuu ra zacacu sii ndo, cua ndoo cuatyi ndo
zɨquɨ ndo, ta cua cuu ndo.
25 Tacuan ta i catyi ñiyɨvɨ sihin ra: ¿Yoo ra cuun? Ta i catyi ra Jesús sihin
ñu: Zuun ñi ra cui tañi sa nacatyi sihin ndo ndya quɨvɨ i quisaha quehin sihin
ndo.
26 Iyo cuaha xaan sa cuñi catyi cuhva iyo ndo, ta cua catyi ñaa sa cuu cuatyi
ndo. Ta ra i tasi sii, ñahñi sa vatya iyo sii ra. Ta ihya ñuu ñiyɨvɨ nacatyi tuhun
cuhva i siñi cuhva catyi maa ra. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ñu.
27 Zoco ñá cutuñi iñi ñiyɨvɨ vatyi cahan ra sa cuenda Ndyoo Zutu ra.
28 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ñu: Quɨvɨ cua cañihi ndo sii ra i quisi
ndya gloria, ta zɨquɨ cua coto ndo vatyi yuhvi cuu ra. Ta ñahñi sa zavehi sa
cuñi ñi mi, zoco tañi sa zacuaha Zuti sii ta tacuan quehin.
29 Ta ra i tasi sii, ndyaa ra sihin. Ña zandoo maa tuhun ra sii vatyi tandɨhɨ
saha zavehi cuhva cuñi ra.
30 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun ya, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii ra.

Tuhun sa ndisa cuan, cua zacacu si sii yo

31 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ hebreo, ñu sino iñi sii ra: Tatu
ma zaña ndo tuhun zacuehi sii ndo, cua cuu ndo ñiyɨvɨ sino iñi sii mi sa ndisa.
32 Ta cua coto ndo ñaa sa cuu sa ndisa, ta sa ndisa cuan cua ndasi si sii ndo.

33 Ta i nacahan ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Ñiyɨvɨ sahnu sii ndi cuu sii ra Abraham.
Tañaha ca cuu ndi muzu sii numinoo ñiyɨvɨ. ¿Ta ña cuenda catyun vatyi cua
ndasi ndi?
34 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ñu: Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo. Tandɨhɨ
ñiyɨvɨ zavaha cuatyi, muzu cuu ñu sii cuatyi cuan.
35 Ta ra cu muzu, ma ndoo ra vehe sitoho ra tandɨhɨ tyiemvu. Zoco zehe ra
cuu sitoho cuan, ndoo ra yucuan tandɨhɨ tyiemvu.
36 Tatu zehe ra cuu sitoho vehe cuan saha sa cacu ndo, cua cacu ndisa cuii
ndo, ta ma cuu ca ndo muzu sii sa ña vaha.
37 Site vatyi ñiyɨvɨ ra Abraham cuu sii ndo. Zoco cuñi ndo cahñi ndo sii vatyi
ña cuñi ndo sino iñi ndo tuhun quehin sihin ndo.
38 Quehin cuhva sa ndyehi nu ndyaa Zuti. Ta maa ndo ndyicuu ndo cuhva
catyi zutu maa ndo.

Cuihna cuu zutu ndo

39 Ta i nacahan ñiyɨvɨ, ta catyi ñu sihin ra: Zutu ndi cuu sii ra Abraham. Ta
i catyi ra Jesús sihin ñu: Tatu sa ndisa vatyi zutu ndo cuu sii ra Abraham, cua
zavaha ndo cuhva i zavaha ra Abraham.
40 Zoco vityi cuñi ndo cahñi ndo sii vatyi minoo ra cahan sa ndisa sihin ndo
cui. Ta tuhun quehin sihin ndo, cuhva i siñi cuhva catyi ra Ndyoo cuu si. Ta
cuhva cuñi maa ndo zavaha ndo, ña tacuan i zavaha ra Abraham.
41 Zavaha ndo cuhva zavaha zutu ndo. Catyi ra Jesús. Tacuan ta i nacahan
ñiyɨvɨ cuan ta catyi ñu: Ñá cacu maa ndi tacuan ñi. Iyo minoo ñi ra cuu zutu
ndi, ra Ndyoo.
42 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ñu: Tatu sa vatyi ra Ndyoo cuu Zutu ndo sa
ndisa, cua cuñi xaan ndo sii, vatyi ndya nu ndyaa ra Ndyoo i quite ta vasi. Ña
vasi cuhva cuñi mi. Maa ra i tasi sii.
43 Ña cutuñi iñi ndo tuhun quehin sihin ndo vatyi ña cuñi ndo tyizoho ndo
tuhun quehin sihin ndo.
44 Zutu ndo cuu sii ra cu cuihna. Ta cuñi xaan ndo zavaha ndo sa ña vaha
cuhva cuñi zutu ndo. Sahñi ra sii ñiyɨvɨ ndya ta xihna ñi ta ñahñi maa sa ndisa
iyo sii ra. Cuhva cahan ra sa vatya, tacuan cahan ra vatyi tacuan cuhva iyo
ra, vatyi ra vatya cuu ra ta zutu sa vatya cuu sii ra.
45 Ta sa cuenda sa vatyi quehin sa ndisa, ta yucuan cuenda ña sino iñi ndo
sii.
46 Yoñi ndo cuu catyi ndo sa ndisa vatyi iyo cuatyi. Ta tatu quehin sa ndisa,
¿ñacu ña sino iñi ndo sii?
47 Ra cuu cuenda ra Ndyoo, tyizoho ra sa cahan ra Ndyoo. Ta yucuan
cuenda ña tyizoho ndo sa catyi ra Ndyoo vatyi yɨvɨ zehe ra cuu sii ndo.

Sa xihna ñi sa iyo ra Jesús ta zɨquɨ i sicoo ra Abraham

48 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi ra: Sa ndisa cuii catyi ndi vatyi minoo ra
samaritano cuun ta ñoho minoo cuihna suun.
49 Ta i catyi ra Jesús: Ñahñi cuihna ñoho sii. Tyei yahvi sii Zuti, zoco ña tyaa
ndo yahvi sii.
50 Ta ña nducu xein sa zacahnu ñiyɨvɨ sii, zoco iyo minoo ra cuñi sa zacahnu
ñiyɨvɨ sii. Ta cua tyicuhva ra sii ndo.
51 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ñiyɨvɨ zavaha cuhva catyi, ma
cuu ñu.
52 Ta i catyi ñiyɨvɨ hebreo: Vityi nacoto vaha ndi suun vatyi ñoho minoo
cuihna suun. I sihi ra Abraham ta tandɨhɨ ra profeta ta sa naha. Ta catyun
vatyi ma cuu ñiyɨvɨ tatu zavaha ñu cuhva catyun.

53 ¿Atu ñiñi ca cuu moo ta zɨquɨ ñiyɨvɨ sahnu sii ndi, ra Abraham? Zoco i sihi
ra Abraham ta tandɨhɨ inga ra i cuu profeta ta tyiemvu. Ta yoho, ¿yoo ra cuun
vatyi catyun vatyi ma cuu ndi tatu sino iñi ndi suun?
54 Ta i catyi ra Jesús: Tatu maa ñi mi catyi vatyi ra ñiñi cui, ña vale si. Zoco
maa Zuti cuu ra catyi vatyi ra ñiñi cui. Ta zuun ñi ra cuan cuu ra catyi ndo
vatyi Ndyoo ndo cuu sii ra.
55 Ta tañaha ca coto ndo sii ra, zoco yuhvi site sii ra. Ta tatu catyi vatyi ña
site sii ra, cua cui minoo ra vatya tañi maa ndo. Zoco site sii ra, ta zavehi
cuhva catyi ra.
56 Ñiyɨvɨ sahnu sii ndo, ra Abraham, zɨɨ xaan i cuñi ra vatyi cua tahan si
quɨvɨ caqui. Ta i ndyehe ra sii si, ta zɨɨ xaan i cuñi ra.
57 Tacuan ta i catyi ra hebreo cuan sihin ra Jesús: Ta quita ca uu xico usi
cuiyon, ta ¿yozo caa catyun vatyi sa ndyehun sii ra Abraham?
58 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi
cumañi ca cacu ra Abraham ta sa iye. Catyi ra.
59 (Ta i cuxaan xaan ra hebreo), ta i quihin ra yuu sa cua cañi ra sii ra Jesús.
Zoco i quɨhvɨ xehe ra Jesús tɨcuɨ ñiyɨvɨ, ta i quita ra sisi vehe ñuhu cahnu cuan,
ta cuahan ra.

9

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa

1 Ta sa cua yaha ra Jesús, ta i ndyehe ra sii minoo ra cuaa. Cuaa ra i cacu
ra.
2 Ta i nducu tuhun ra i casi ra Jesús sii ra ta catyi ra: Maestro, ¿yoo sa zavaha
cuatyi, zutu ra a zɨhɨ ra ya a zuun ñi maa ra? Vatyi ndyehe, cuaa ra i cacu ra.
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yɨvɨ cuatyi ra, ta yɨvɨ cuenda ñiyɨvɨ sii ra. I
tahan ra ya cuhva ya vatyi tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi cuu sii ra Ndyoo
zanduvaha ra sii ra.
4 Ñiñi xaan cuñi si zavehi cuhva cuñi ra i tasi sii, nɨɨ ñi sa ndisi vatyi cua
cuaa ta yoñi cua cuu zatyiño.
5 Nɨɨ ñi sa ndyei ñuu ñiyɨvɨ ya, tañi minoo ñúhu cui ñuu ñiyɨvɨ. Tacuan i catyi
ra Jesús.
6 Ta sa ndɨhɨ cahan ra cuhva cuan ta zɨquɨ i tyicu zɨɨ ra nu ñuhu. Ta i zavaha
ra ndyahyu sihin zɨɨ ra, ta i tyaa ra sii si nuu ra cuaa cuan.
7 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan ta nacatyon sɨtɨ nuun nu ndyaa tanque
Siloé. Zɨvɨ Siloé cuan cuñi si catyi si: I tasi suun. Ta i sahan ra cuan, ta i
nacatya ra, ta sa nasaa ra ta sa cuu ndyehe ra.
8 Ta ñiyɨvɨ sa ndyaa yatyi yuvehe ra ta ñiyɨvɨ sa tuhva ndyehe sii ra vatyi
cuaa ra i catyi ñu: ¿Atu yɨvɨ ra ihya cuu ra sica xaan caridad?
9 Zuhva ñu catyi ñu: Zuun ra cuu ra. Ta inga ñu catyi: Tañi caa ra caa. Zoco
maa ra i catyi: Zuun yuhvi cui.
10 Yucuan cuenda catyi ñiyɨvɨ sihin ra: ¿Yozo caa i cuu vatyi i ndundisi
ndyehun?
11 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Minoo ra sa nañi Jesús i zavaha ra ndyahyu,
ta i tyaa ra sii si sɨtɨ nui, ta i catyi ra sihin: “Cuahan cua nacatyon nuun nu
ndyaa tanque Siloé.” Ta i sehin ta nacatye sɨtɨ nui, ta ndundisi ndyehi vityi.
Catyi ra.
12 Tacuan ta i catyi ñiyɨvɨ sihin ra: ¿Ndyamaa iyo ra cuan? Ta i catyi maa ra:
Ña site.

Nducu tuhun xaan ra fariseo sii ra sa nduvaha sɨtɨ nuu cuan

13 I quihin ñiyɨvɨ sii ra sa ndundisi ndyehe, ta sindyaca ñu sii ra nu yucu ra
fariseo.
14 Ta quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i cuu quɨvɨ i zavaha ra Jesús ndyahyu ta zanduvaha
ra sɨtɨ nuu ra cuaa cuan.
15 Ta i nducu tuhun tucu ra fariseo sii ra nduvaha cuan ta catyi ra: ¿Yozo
caa nduvaha sɨtɨ nuun? Ta i catyi ra: Ndyahyu i tyaa ra sɨtɨ nui, ta i nacatye,
ta vityi ndundisi ndyehi. Catyi ra.
16 Tacuan ta zɨquɨ i catyi zuhva ra fariseo: Ra cuan, yɨvɨ cuenda ra Ndyoo
cuu ra vatyi ña tyaa ra yahvi sii quɨvɨ quitatu yo. Ta inga ra fariseo catyi: Tatu
ra iyo cuatyi cuu ra, ma cuu zavaha ra sa ndyityi tañi ya. Ta sa cuenda cuan,
ta ñá cuu ndu-ɨɨn ra fariseo.
17 Ta i catyi tucu ra sihin ra i nduvaha nuu inga saha: ¿Ñaa catyi moo
cuenda ra i zanduvaha sɨtɨ nuun? Ta i catyi ra: Minoo ra profeta cuu ra. Catyi
ra.
18 Zoco ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ hebreo, ñá sino iñi ra sii ra vatyi cuaa ra ta
zɨquɨ i ndundisi ndyehe ra ndya sa cana ra sii zutu ra ta sii zɨhɨ ra.
19 Ta i nducu tuhun ra sii ñu ta catyi ra: ¿Atu zehe maa ndo cuu sii ra ya?
¿Atu cuaa ra i cacu ra? ¿Ta yozo caa cuu vatyi ndundisi ndyehe ra vityi?
20 Ta i nacahan zutu ra ta catyi ra: Sito ndi vatyi zehe ndi cuu sii ra ta cuaa
ra i cacu ra.
21 Zoco ña sito ndi yozo caa vatyi ndyehe ra vityi a yoo sa zanduvaha sɨtɨ
nuu ra. Sa iyo cuiya ra. Nducu tuhun ndo sii maa ra. Cuu cahan ra sa cuenda
maa ra.
22 I cahan zutu ra ta zɨhɨ ra cuhva cuan vatyi yuhu ñu sii ra ndyaca ñaha
sii ñiyɨvɨ hebreo vatyi sa i yaha ndu-ɨɨn ra cuan minoo cuhva ta catyi ra vatyi
yoo ra catyi vatyi i quisi ra Jesús cuenda ra Ndyoo ma cuu ca cuhun ra vehe
ñuhu.
23 Yucuan cuenda i catyi zutu ra ta zɨhɨ ra: “Sa iyo cuiya ra. Nducu tuhun
ndo sii maa ra.”
24 Ta inga saha i cana ra hebreo sii ra i nduvaha, ta catyi ra: Zacahnun sii
ra Ndyoo vatyi sito maa ndi vatyi ra iyo cuatyi cuu ra zanduvaha suun.
25 Ta i nacahan ra i nduvaha ta catyi ra: Ña site tatu ra iyo cuatyi cuu ra
a yɨvɨ, zoco minoo ñi cuhva site vatyi ra cuaa i cui, ta vityi ndundisi ndyehi.
Catyi ra.
26 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra inga saha: ¿Ñaa sa zavaha ra suhun?
¿Yozo caa i zanduvaha ra sɨtɨ nuun?
27 Ta i catyi ra sihin ra: Sa nacatyi sihin ndo, ta ñá tyizoho ndo. ¿Ñaa cuenda
cuñi ndo coto ndo inga saha? ¿Atu cuñi tucu maa ndo vatyi cundyico ndo sii
ra?
28 Tacuan ta i cuxaan ra hebreo, ta catyi ra: Minoo ra ndyico sii ra cuun.
Zoco maa ndi ndyico ndi sii ra Moisés.
29 Sito ndi vatyi i cahan ra Ndyoo sihin ra Moisés. Zoco inga ra cuan, ña sito
ndi ndyamaa i quisi ra cuan. Catyi ra.
30 Tacuan ta i nacahan ra nduvaha cuan ta catyi ra: Ihya cuu minoo sa vaha
xaan vatyi vazu ña sito maa ndo sii ra, zoco i zandundisi ra ndyehi.
31 Ta sito yo vatyi ña tyizoho ra Ndyoo sa cahan ñiyɨvɨ iyo cuatyi. Zoco tatu
iyo minoo ra zacahnu sii ra Ndyoo ta zavaha ra cuhva cuñi ra, tyizoho ra
Ndyoo sa cahan maa ra cuan.
32 Ta ndya ta sino ñuu ñiyɨvɨ, ta tañaha ca coto yo tatu iyo minoo ra sa cuu
zandundisi nuu minoo ra cuaa ndya quɨvɨ i cacu ra.
33 Tatu sa yɨvɨ ra Ndyoo tasi sii ra cuan, ma cuu zacuu ra cuhva ya. Catyi
ra.

34 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi ra: Yoho sa cacun sisi tandɨhɨ nuu cuatyi, ta vityi cuñun zacuohon sii maa ndi. Ta i quihin ra sii ra, ta i tava ndyizo ra sii ra ityi sata.

Cuaa ñiyɨvɨ cuenda sa ndisa

35 Ta i sito ra Jesús vatyi i tava ndyizo ñiyɨvɨ sii ra i nduvaha. Ta i nañihi ra Jesús sii ra, ta catyi ra: ¿Atu sino iñun sii Zehe ra Ndyoo?
36 Ta i nacahan ra cuan ta catyi ra: ¿Yoo ra cuu ra cuan, tata? vatyi cuu sino iñi sii ra.
37 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa i ndyehun sii ra, ta zuun ra cuu sa natuhun suhun. Catyi ra.
38 Ta i catyi ra cuan: Sino iñi suun; yoho ra ndyaca ñaha cuun. Ta i zacahnu ra sii ra Jesús.
39 Ta i catyi ra Jesús: Vasi ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi cua tyicuhve sii ñiyɨvɨ. Ta ñiyɨvɨ sa ña cuu ndyehe cua ndyehe ñu. Ta ñiyɨvɨ sa ndyehe vityi, cua nducuaa ñu. Catyi ra.
40 Ta tayucu zuhva ra fariseo yatyi ñi yucuan, ta siñi ra sa cahan ra Jesús ta catyi ra sihin ra: ¿Atu cuaa tucu nduhvi?
41 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu sa vatyi cuaa ndo sa ndisa, ma coo cuatyi ndo. Zoco sa cuenda sa vatyi catyi ndo vatyi ndisi ndyehe ndo ta yucuan cuenda ndoo cuatyi ndo zɨquɨ ndo.

10

Cahan ra Jesús sihin minoo cuhva, cuhva iyo minoo sacu

1 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo: Ra sa ma quɨhvɨ yu sacu, ndaa ra xiñi sacu ta quɨhvɨ ra; ra zuhu cuu ra.
2 Vatyi ra quɨhvɨ yu sacu cuan, sitoho mvee ticatyi cuan cuu sii ra.
3 Ta ra zacuenda yuvehe cuan, nuña ra ta quɨhvɨ sitoho mvee. Sito mvee ticatyi zono ra nduzu ra, ta cana ra sii tɨ sihin zɨvɨ tɨ, ta quita ra, ta ndyico tɨ sii ra.
4 Ta sa ndɨhɨ tava ra sii mvee ticatyi zono ra, maa ra cuahan ityi nuu tɨ. Ta ndyico tɨ sii ra vatyi nacoto tɨ nduzu ra.
5 Zoco sii inga ra sa ña sito tɨ, ma cundyico tɨ. Cua cono tɨ sii ra vatyi ña nacoto tɨ nduzu ra.
6 I cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ sihin minoo cuhva, zoco ñá cutuñi iñi ñu tuhun cahan ra sihin ñu.

Ra zacuenda vaha cuu ra Jesús

7 Tacuan ta zɨquɨ i cahan ra Jesús inga saha, ta catyi ra: Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi yuhvi cui tañi yu sacu nu quɨhvɨ coyo mvee ticatyi.
8 Tandɨhɨ cuii ra i quisi cuee ca sa quisi mi, ra zuhu cuu ra cuan. Zoco ña tyizoho mvee ticatyi zone sa cahan ra.
9 Yuhvi cui yuvehe. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua quɨhvɨ coyo, cua cacu ñu. Ta cua quita ñu, ta cua nandɨhvɨ ñu, ta cua nañihi ñu sa vaha.
10 Ra zuhu cuan, vasi ra vatyi zuhu ra ta cahñi ra. Vasi zatɨvɨ ra. Yuhvi vasi vatyi cuhve sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ tyiemvu ta coo vaha xaan ñu.
11 Yuhvi cuu ra zacuenda vaha sii ndo. Ta sehi sa cui sa cuenda mvee ticatyi zone.
12 Zoco minoo ra sa cuu muzu, zatyiño ra ta iyo yahvi ra. Ndyehe ra vatyi vasi ina nduvahu, ta zandoo ra sii mvee ticatyi cuan vatyi yɨvɨ zono ra cuu sii tɨ. Ta tɨɨn ina nduvahu sii tɨ ta quɨtɨ cuatyi tɨ sii tɨ.

13 Ta sino ra cu muzu cuan vatyi muzu ñi cuu ra, ta ñahñi sa cuu cuñi maa
ra sa cuenda mvee ticatyi cuan.
14 Zoco yuhvi cuu ra zacuenda vaha. Nacote sii mvee ticatyi zone, ta nacoto
ti sii.
15 Tañi nacoto Zuti sii ta nacoto tuqui sii ra. Ta sehi sa cui sa cuenda mvee
ticatyi zone.
16 Ta iyo inga mvee ticatyi zone. Yoñi ti ihya. Cuñi si sa naquihin sii ti. Cua
cuiñi ti nduzi, ta cua ndu-iin ti sihin inga ti, ta minoo ñi ra cua zacuenda sii ti.
17 Yucuan cuenda cuñi xaan Zuti sii, vatyi sehi sa cui, ta cuee ca ta cua
nandoto tuqui.
18 Yoñi sa cuu cahñi sii tatu ma cuhve sa cui, zoco cua cuhve sa cui. Cuu
cui, ta cuu nandoto tuqui. Ihya tyiño i saha ra Ndyoo Zuti sii.
19 Ta sa ndihi cahan ra Jesús tuhun ya, ta ziqui ña cuu ca ndu-iin ra hebreo
sa cuenda sa i catyi ra Jesús.
20 Ta i catyi cuaha xaan ra: Ñoho minoo cuihna sii ra cuan, ta zana xiñi ra.
¿Ñacu tyizoho ndo sa cahan ra?
21 Zoco inga ra catyi: Cuhva cahan ra, yivi cuhva cahan minoo ra sa ñoho
cuihna. ¿Atu cuu zandundisi cuihna nuu ñiyivi cuaa?

Ña tyaa ra hebreo yahvi sii ra Jesús

22 Vico cahñi i cuu si, ta nducahnu minoo vico ñuu Jerusalén. Vico cuenda
nu ndihi ndaa vehe ñuhu cahnu ta tyiemvu, ta nducahnu vico tahan cuiya
cuenda si.
23 Ta i sica noo ra Jesús sisi vehe ñuhu cahnu cuan nu nañi si corredor ra
Salomón.
24 Tacuan ta tyihi mahñu ra hebreo sii ra Jesús, ta i catyi ra: ¿Ndya ama ta
cahan casun sihin ndi? Tatu ra Cristo cuun, catyi casun.
25 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Sa i nacatyi sihin ndo, ta ña sino iñi ndo.
Tyiño zavehi sa cuenda Zuti, yucuan saha sa ndaa cuende.
26 Zoco ña sino iñi maa ndo vatyi yivi mvee ticatyi zone cuu sii ndo. Tañi sa
nacatyi sihin ndo.
27 Mvee ticatyi zone, siñi ti nduzi. Ta nacote sii ti, ta ndyico ti sii.
28 Ta sehi sa cundito ti tandihi cuii tyiemvu. Ta ma cuu ca ti. Ta yoñi ra cua
tava sii ti sisi ndehi.
29 Ñiñi ca cuu Zuti ta ziqui tandihi ca, ta i saha maa ra sii ti sii. Ta yoñi ra
cuu tava sii ti sisi ndaha Zuti.
30 Yuhvi sihin Zuti iin ñi cuu ndi.
31 Tacuan ta i quihin ra hebreo yuu inga saha sa cua cañi ra sii ra Jesús.
32 Ta i cahan ra Jesús inga saha, ta catyi ra: Sa cuaha xaan tyiño vaha zañehi
sii ndo sa cuenda Zuti. ¿Ndya sa ña tahan iñi ndo ta cuñi ndo cañi ndo yuu sii?
33 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi ra: Yivi sa cuenda minoo tyiño vaha i
zavohon, zoco sa cuenda vatyi ña vaha cohon vatyi minoo ñiyivi ñi cuun, ta
catyun vatyi ra Ndyoo cuun.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nuu tutu Tuhun Ndyoo ndyaa si nu i catyi ra
Ndyoo vatyi ndyoo cuu tucu maa ndo.
35 I catyi ra Ndyoo vatyi ñiyivi sa tyizoho Tuhun ra cuu tañi Ndyoo. Ta ma
cuu catyi Tuhun Ndyoo minoo sa ña ndisa.
36 I zandu-ii ra Ndyoo Zuti sii ra i tasi ra ñuu ñiyivi. Ta maa ndo catyi ndo
vatyi quehin ndya vaha ñi sii ra Ndyoo vatyi catyi vatyi Zehe ra Ndyoo cuu
sii.
37 Tatu ña zavehi cuhva cuñi Zuti, ma sino iñi ndo sii.

38 Zoco zavehi cuhva cuan, ta vazu ma sino iñi ndo sii, zoco sino iñi ndo sa
cuenda sa vaha i zavehi. Tacuan ta cua cuu nacoto ndo. Ta cua nacoto vaha
ca ndo vatyi ndyaa ra Ndyoo Zutu yo sihin, ta ɨɨn ñi cui sihin ra. Tacuan i catyi
ra Jesús.
39 Yucuan cuenda i cuñi tucu ra tɨɨn ra sii ra sa cuhun ra vehe caa. Zoco i
quita ra ta cuahan ra, ta ñá cuu.
40 Ta cuahan tucu ra inga saha ndya inga siyo yuu Jordán ndya nu i zacoo
ndutya ra Juan sii ñiyɨvɨ sa xihna ñi. Ta i ndoo ra yucuan.
41 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cuahan coyo ndya nu ndyaa ra. Ta i catyi ñu: Ñahñi
sa ndyityi i zavaha ra Juan, zoco tandɨhɨ cuii sa catyi ra cuenda ra ya, ta ndisa
cuu si.
42 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii ra Jesús yucuan.

11

I sihi ra Lázaro

1 I cuhu minoo ra sa nañi Lázaro, cuhva ña María ta ña Marta. Betania cuu
ñuu ñu.
2 Ta ña María cuhva ra Lázaro, zuun ñi ña cuu ña sa tyozo azetye vixi saha
ra Jesús ta zana-ityi ña sihin ixi xiñi ña minoo saha.
3 Tacuan ta zɨquɨ i zacuhun cuhva ra Lázaro tyiño nu ndyaa ra Jesús ta catyi
ñu: Tata, cuhu ra sa cuñi xoon.
4 Ta sa i siñi ra Jesús tuhun cuan i catyi ra: Ma cahñi cuehe cuan sii ra. Zoco
cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi cuu xaan zacuu ra Ndyoo, ta cua zacahnu xaan ñiyɨvɨ
sii Zehe ra. Catyi ra Jesús.
5 Ta cuñi xaan ra Jesús sii ña Marta ta sii cuhu ña ta sii ra Lázaro.
6 Ta sa i sito ra vatyi cuhu ra ta i ndoo ra uu ca quɨvɨ nu ndyaa ra.
7 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra i casi ra: Cohon yo Judea inga saha.
8 Ta i catyi ra sihin ra: Maestro, nacaa cuñi ñiyɨvɨ hebreo yucuan cañi ñu
yuu suun. ¿Atu cuhun yucuan inga saha?
9 Ta i catyi ra Jesús: Iyo usi uu ora sa minoo ndyiyaca. Ra sa sica noo ora,
ma catyihi saha ra vatyi ndisi ndyehe ra ta zavaha ra sa vaha.
10 Zoco tatu cua caca noo minoo ra sa sa cuaa ta zavaha ra sa ña vaha, cua
catyihi saha ra vatyi cumañi ñúhu nu cuahan ra.
11 Tacuan i catyi ra Jesús ta zɨquɨ i catyi ra: Quixi xaan ra Lázaro amigo yo,
zoco cuhin cua zandoye sii ra.
12 Tacuan ta catyi ra i casi ra: Tata, tatu quixi ra, cua nduvaha ra.
13 Zoco i cahan ra Jesús tuhun sa sihi ra, zoco i sica iñi ra i casi ra vatyi
cahan ra tuhun sa quixi ndisa cuii ra ta quitatu ra.
14 Ta tacuan ta i catyi casi ra Jesús sihin ra: Sa sihi ra Lázaro.
15 Ta zɨɨ cuñi vatyi yoñi ndyaa yucuan. Vaha ca tacuan sa cuenda maa ndo
vatyi cua sino ca iñi ndo. Coho yo nu catuu ra.
16 Tacuan ta i cahan ra Tomás sa nañi Dídimo sihin inga ra i casi ra Jesús, ta
i catyi ra: Coho tucu maa yo vatyi cuu yo ɨɨn ñi sihin ra Jesús.

Zanandoto ra Jesús sii ra Lázaro

17 Ta sa i saa ra Jesús yucuan, i sito ra vatyi sa ñoho ra Lázaro cumi quɨvɨ sisi
ñaña.
18 Ñuu Betania cuan yatyi ñi ndyaa si sihin ñuu Jerusalén tañi uñi kilómetro
zazava.
19 Ta i saa cuaha xaan ra hebreo; cua cuhva ra tundyee iñi sii ña Marta ta
ña María vatyi sihi cuhva ñu.

20 Ta sa sito ña Marta vatyi vasi ra Jesús, cuahan ña cua zatahan ña sii ra.
Zoco i ndoo ña María sisi vehe.
21 Tacuan ta i catyi ña Marta sihin ra Jesús: Tata, tatu sa vatyi ndyoon ihya,
ma cuu cuhve.
22 Zoco site vatyi tandɨhɨ cuii ñi sa cua cacon sii ra Ndyoo, maa ra Ndyoo
cua cuhva sii si suun.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Cua nandoto cuhvon.
24 Ta i catyi ña Marta sihin ra: Site vatyi cua nandoto ra quɨvɨ cua tyicuhva
ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
25 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Yuhvi cuu ra zanandoto, ta sehi sa cundito
ñiyɨvɨ. Ra sa sino iñi sii, vazu sa sihi ra, zoco cua nandoto ra.
26 Ta ñiyɨvɨ ndito ta sino iñi ñu sii, ma cuu ca ñu. ¿Atu sino iñun cuhva ya?
27 Ta i catyi ña sihin ra: Ndisa tata. Sino iñi vatyi ra Cristo cuun, ta Zehe ra
Ndyoo cuu suun. Ra sa cua quisi ñuu ñiyɨvɨ cuun. Catyi ña.

Sacu ra Jesús nu ndyaa ñaña ra Lázaro

28 Ta sa sa ndɨhɨ cahan ña tacuan, ta zɨquɨ cuahan ña ta cana xehe ña sii ña
María cuhu ña, ta catyi ña: Sa saa ra Maestro ta cana ra suun.
29 Ta sa i siñi ña María tuhun cuan, ta yatyi xaan i nduvita ña ta cuahan ña
nu ndyaa ra Jesús.
30 Ta tañaha ca cua quɨhvɨ ra Jesús sisi ñuu cuan. Ta cuhva ndyaa ñi ra nu
tahan ña Marta sii ra.
31 Ta ra hebreo, ra ndyaa sihin ña María vehe cuan, i ndyehe ra vatyi yatyi
xaan i nduvita ña ta i cacono ña cuahan ña. Ta i sindyico ra sii ña vatyi catyi
ra: Cuahan ña cua vacu ña nu ndyaa ñaña ra Lázaro.
32 Tacuan ta i saa ña María nu ndyaa ra Jesús, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ña nuu ra ta
catyi ña: Tata, tatu sa vatyi ndyoon ihya sihin ndi ndya icuñuu ca, ma cuu
cuhve.
33 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi sacu ña ta sacu tucu ra hebreo, ra ndɨhɨ sihin
ña, ta i nducuihya xaan cuñi añima ra Jesús.
34 Ta i catyi ra: ¿Ndyamaa i tyihi ndo sii ra? Ta i catyi maa ñu sihin ra: Coho,
tata, vatyi cua ndyehun.
35 Ta i sacu ra Jesús.
36 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra hebreo: Ndyehe ndo cuhva cuñi xaan ra sii ra
sihi cuan.
37 Zoco i catyi inga ra: Ihya ra i zandundisi ndyehe ra cuaa cuan. ¿Ñacu ñá
zavaha ra minoo cuhva ta ma cuu ra ya?

Nandoto ra Lázaro

38 I quisi minoo sa ndahvi xaan cuñi ra Jesús inga saha sa ndyehe ra ñaña
nu ñoho ra Lázaro. Minoo yavi yuu, i cuu si, ta ndazi minoo yuu yuhu si.
39 I catyi ra Jesús: Tyaa siyo ndo yuu ña. Ta i catyi ña Marta, cuhva ra i sihi
cuan: Tata, sa iñi sahan ra vatyi sa cumi quɨvɨ sa sihi ra.
40 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Sa catyi suhun vatyi tatu cua sino iñun,
cua ndyehun vatyi cahnu xaan cuu cuhva iyo sii ra Ndyoo, ta cuu zacuu ra
tandɨhɨ.
41 Tacuan ta zɨquɨ i tyaa siyo ñu yuu nu ñoho ndɨyɨ cuan. Ta i nandyehe ndaa
ra Jesús ityi zɨquɨ, ta catyi ra: Tyahvi ndyoo suun Ndyoo Zuti vatyi siñun sa
quehin.
42 Ta site vatyi siñun sa quehin tandɨhɨ saha, zoco catyi tacuan sa cuenda
ñiyɨvɨ sa yucu ihya vatyi tacuan ta cua sino iñi ñu vatyi moo i tasi sii.

43 Ta sa ndɨhɨ cahan ra tacuan, ta zɨquɨ i cana saa ra ta catyi ra: Lázaro quita
xiña.
44 Ta ra i sihi cuan, i quita ra. Zucu ra zahma. Ta nuhñi minoo zahma nuu
ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ: Ndasi ndo sii ra, naquita ra.

Nducu cahñi ñiyɨvɨ sii ra Jesús

45 Tacuan ta zɨquɨ i sino iñi cuaha xaan ra hebreo, ra ndɨhɨ sihin ña María
ta ndyehe ra cuhva i zavaha ra Jesús.
46 Zoco sahan zuhva ra nu yucu ra fariseo ta nacatyi ra cuhva i zavaha ra
Jesús.
47 Yucuan cuenda i titahan ra zutu nahnu sihin ra fariseo, ta catyi ra: ¿Yozo
caa zacuu yo vatyi cuaha xaan sa ndyityi zavaha ra cuan?
48 Tatu cuhva yo sa zavaha ca ra tacuan, cua sino xaan iñi tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ
sii ra. Ta cua quisi zandaru ñuu Roma ta cahñi ra sii yo ta zatɨvɨ ra ñuu yo.
Catyi ra.
49 Ta minoo ra nañi Caifás, maa ra cuu ra cu nuu sii tandɨhɨ cuii ra cu zutu
cuiya cuan. Ta i catyi ra sihin ra: Ñahñi maa sa sito ndo.
50 Ña cutuñi iñi ndo vatyi vaha ca sa nacuu minoo tuhun ñi ra sa cuenda
ñiyɨvɨ, ta yɨvɨ ca sa cuu tandɨhɨ cuii yo. Catyi ra.
51 Ñá cahan ra cuan sihin sa siñi tuñi xiñi ñi maa ra. Ra cu nuu sii tandɨhɨ
cuii ra cu zutu i cuu ra cuiya cuan. Ta vazu ña sito ra, zoco i cahan ra profecía
vatyi cua cuu ra Jesús sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo.
52 Ta yɨvɨ sa cuenda sa maa ñi maa ñu, zoco cua zandu-ɨɨn ra sii tandɨhɨ zehe
ra Ndyoo, ñu indyacuan ta indyehe.
53 Ta ndya quɨvɨ cuan i zacasi tahan ra hebreo, ra ndyizo tyiño cuan, tyiño
vatyi cua cahñi ra sii ra Jesús.
54 Yucuan cuenda ñá sica noo ndisi ca ra Jesús nu yucu ra hebreo. I quita
ra yucuan ta saa ra ñuu Efraín yatyi nu ndyaa minoo nu ndahvi xaan caa, sa
catyi yo desierto. Ta yucuan i ndoo ra sihin ra i casi ra.
55 Ta sa cua tahan si quɨvɨ coo vico zuhun cuenda ñu hebreo. Ta i quita
cuaha xaan ñu ñuu ñu, ta cuahan ñu ñuu Jerusalén cuee ca sa tahan si quɨvɨ
coo vico vatyi cuñi ñu nduvaha ñu cuhva iyo costumbre maa ñu.
56 Ta yucuan i nanducu ñu sii ra Jesús, ta catyi ñu sihin tahan ñu nu ñoho ñu
vehe ñuhu cahnu: ¿Ñaa sa sica iñi ndo? ¿Atu ma quisi ra vico ya? Catyi ñu.
57 Ra zutu nahnu sihin ra fariseo, sa i saha ra tyiño vatyi tatu yoo sa cua
coto ndyamaa ndyaa ra Jesús cua zacoto ra sii ra cuan vatyi cua tɨɨn ra sii ra.

12

I tyozo minoo ñaha azetye vixi saha ra Jesús

1 Iñu quɨvɨ ca cuee ca sa tahan si vico zuhun cuan, i saa ra Jesús ñuu Betania
nu iyo ra Lázaro, ra sa i sihi ta i zanandoto ra Jesús sii ra.
2 Ta yucuan i zavaha ñu sa cuxiñi ra Jesús. I tyizo ña Marta coho nu mesa,
ta ndyaa ra Lázaro sihin ra Jesús mesa.
3 Tacuan ta zɨquɨ i quihin ña María zava litro azetye vixi sa yahvi xaan
ndyaa, ta i tyozo ña sii si saha ra Jesús, ta i zana-ityi ña saha ra sihin ixi xiñi
ña. Ta i situ cuii vehe cuan sihin xico vixi.
4 Ta i catyi minoo ra i casi ra Jesús, ra sa nañi Judas Iscariote zehe ra Simón,
zuun ra cuu ra sa cua xico tuhun sii ra Jesús. Maa ra cuan i catyi:
5 ¿Ñacu ñá xico ñu azetye ya? ta cua ñihi ñu tañi cumi mil zazava ta tyindyee
ñu sii ñiyɨvɨ ndahvi sihin si. Catyi ra.

6 Zoco ñá catyi ra tacuan vatyi cuñi xaan ra sii ñiyɨvɨ ndahvi. I catyi ra
tacuan vatyi minoo ra zuhu cuu ra, ta ndyizo ra yɨtɨ sa ñoho xuhun ra Jesús,
ta quihin xehe ra xuhun cuan.
7 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ma cahan ca ndo sihin ña. Zavaha ña sii si cuee
ca sa cui ta cuhin nuñaña.
8 Ñiyɨvɨ ndahvi cuan, cua coo ñu sihin ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Zoco yuhvi
ma cundyei sihin ndo tandɨhɨ tyiemvu.

Cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ra Lázaro

9 Ta sa ñihi ñiyɨvɨ hebreo tuhun vatyi ndyaa ra Jesús ñuu Betania, cuaha
xaan ra saa coyo. Ña ɨɨn ñi sa cuenda ra Jesús i quisi ra, quisi ra vatyi cuñi ra
ndyehe ra sii ra Lázaro, ra i zanandoto ra Jesús.
10 Zoco ra zutu nahnu i natuhun tahan ra yozo caa ta cuu cahñi ra sii ra
Lázaro.
11 Vatyi sa cuenda ra Lázaro, ta cuaha xaan ra hebreo zaña ra tuhun
zacuaha ra cu zutu ta sino iñi ra sii ra Jesús.

I quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén

12 Ta inga quɨvɨ i saa cuaha xaan ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén sa cuenda vico zuhun,
ta sa i sito ñu vatyi vasi ra Jesús
13 i sahndya ñu ndaha tuticaha ta i quita coyo ñu ta cua zatahan ñu sii ra,
ta cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Cahnu xaan cuu ra vasi sa cuenda ra Ndyoo! ¡Rey,
ra ndyaca ñaha sii yo cuu ra! Catyi ñu.
14 Ta i ñihi ra Jesús minoo burro luhlu, ta yozo ra sii tɨ tañi catyi si sisi Tuhun
Ndyoo:
15 Ma yuhu ndo ñiyɨvɨ ñuu Sión;
Ica rey ndo vasi ya;
Yozo ra minoo burro luhlu.
Tacuan catyi si.
16 Ña cutuñi iñi ra i casi ra Jesús cuhva ya sa xihna ñi, zoco ta sa cua nanuhu
ra Jesús ndya gloria ta zɨquɨ i nacohon iñi ra i casi ra vatyi tacuan ndyaa si sa
cuenda ra Jesús, ta i nacohon iñi ra vatyi tacuan i zavaha ñiyɨvɨ sihin ra.
17 Ta i saha ñiyɨvɨ sa ndaa, ñiyɨvɨ sa yucu sihin ra Jesús nu i cana ra sii ra
Lázaro sisi ñaña ta i zanandoto ra sii ra.
18 Ta yucuan cuenda cuaha xaan ñiyɨvɨ i zatahan sii ra Jesús vatyi sa sito ñu
vatyi i zavaha ra sa ndyityi cuan.
19 Zoco i catyi ra fariseo sihin tahan ra: Ndyehe ndo vatyi ma cuu ca zavaha
yo ña sa cuñi yo sihin ra vatyi sa tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.

Nanducu ra griego sii ra Jesús

20 Ta yucu tucu zuhva ra griego, ra i saa sihin ñiyɨvɨ vico cuan sa cua
zacahnu ra sii ra Ndyoo.
21 Ta i tuhva ra sii ra Felipe ra ñuu Betsaida nu cu si Galilea, ta i catyi ra
sihin ra: Tata, cuñi xaan ndi natuhun ndi sihin ra Jesús.
22 Ta i sahan ra Felipe, ta nacatyi ra sihin ra Andrés. Ta zɨquɨ i sahan ra
Andrés sihin ra Felipe cua nacatyi ra sihin ra Jesús.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa saa cuhva cua cui, ta ra i quisi ndya gloria
cua cunanuhu ra ndya gloria.
24 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi minoo sɨtɨ trigo tatu ma
canacava si nu ñuhu ma cuu si, zoco minoo tuhun ñi si cua coo sa tacuan.
Ta tatu cua cuu si, cuaha xaan sɨtɨ si cua nanduu.

25 Ra sa cuñi coo vaha, cunaa ra sihin si. Ta inga ra tatu ndoo ra vaha vazu
cahan ñiyɨvɨ sii ra sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua coo vaha ra cuan ndya gloria,
ta ma cuu añima ra.
26 Tatu iyo ndo cuñi ndo zatyiño ndo tyiñe, cundyico ndo sii. Ta nu cua
cundyei, yucuan cua cundyaa tucu maa ndo. Ta tatu iyo ndo sa cua zatyiño
ndo tyiñe, cua zacahnu Zuti sii ndo.

Nacatyi ra Jesús vatyi cua cuu ra

27 Ta vityi ndahvi xaan cuñi añime. ¿Ta ñaa sa cua catyi? ¿Atu cua catyi:
“Zuti zacacun sii, sihin tundoho sa cua ndyehi vityi”? Ma catyi tacuan vatyi
vasi ñuu ñiyɨvɨ sa cuenda sa cua ndyehi tundoho ya.
28 Vaha ca nacatyi: “Zuti zanducahnun zɨvun.” Tacuan i catyi ra Jesús. Ta
zɨquɨ i quisi minoo nduzu ndya andɨvɨ ta catyi si: Sa i zanducahnu mi zɨvi, ta
cua zanducahni sii si inga saha.
29 Ta i siñi ñiyɨvɨ sa yucu yucuan nduzu cuan, ta i catyi ñu vatyi cahan zavi.
Ta inga ñu i catyi ñu vatyi cahan minoo ángel ra Ndyoo sihin ra Jesús.
30 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Ña vasi nduzu ya sa cuenda mi. Vasi si
sa cuenda maa ndo.
31 Ta vityi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ra ndyaca ñaha sii ñuu
ñiyɨvɨ ya, vityi cua tava ra Ndyoo sii ra ityi sata.
32 Ta yuhvi tatu cua tyaa ñiyɨvɨ sii nu cruz, cuaha xaan ñiyɨvɨ cua sino iñi
sii.
33 Ta sa i cahan ra Jesús tuhun ya, saha ra sa cua coto ñiyɨvɨ cuhva cua cuu
ra.
34 Ta i nacahan ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Sa siñi ndi vatyi catyi si nuu ley ra Ndyoo
vatyi ra Cristo, tacuan ñi cua coo ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. ¿Ta ñacu catyun
vatyi cuñi si sa tyaa ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria nu cruz? ¿Yoo ra cuu ra i
quisi ndya gloria?
35 Tacuan ta zɨquɨ i nacatyi ra Jesús sihin ñu: Zuhva ñi ca cuhva cua coo
ñúhu nu yucu ndo. Caca ndo nɨɨ ñi sa ndyaa ñúhu ya, coto quisi sa ñaa ta ma
cuu ca caca ndo. Vatyi ra sica noo nu ña, ña sito ra ndya ityi cuahan ra.
36 Nɨɨ ñi sa ndyaa ñúhu sihin ndo, sino iñi ndo sii ra. Vatyi tacuan ta cua cuu
ndo zehe ñúhu. (Cua cuu ndo ñiyɨvɨ sa zama cuhva iyo.)

Ña sino iñi ra hebreo sii ra Jesús

Tacuan i catyi ra Jesús, ta cuahan ra ta i quɨhvɨ xehe ra sii ñu.
37 Vazu sa cuaha xaan sa ndyityi i zavaha ra nuu ñiyɨvɨ cuan, zoco ñá sino
iñi ñu sii ra
38 vatyi tacuan ta cua quita si tañi i catyi ra Isaías, minoo ra cu profeta, quɨvɨ
i catyi ra tyehen:
Tata ¿yoo ra sino iñi sa quehin?
Ta ¿yoo sii i zañaha ra ndyaca ñaha sii yo cuhva cuu zacuu ra?
39 Yucuan cuenda ña cuu sino iñi ñu vatyi zuun ñi i catyi tucu ra Isaías:
40 I zanducuaa ra sɨtɨ nuu ñiyɨvɨ cuan, ta i zanduñihi ra iñi ñu.
Ta tacuan ta ma ndyehe ñu sihin sɨtɨ nuu ñu, ta ma cutuñi iñi ñu sihin añima
ñu ta nazama ñu cuhva iyo ñu, ta ma zanduvehi sii ñu.
Catyi ra Ndyoo.
41 I catyi ra Isaías tuhun ya quɨvɨ i ndyehe ra vatyi cahnu xaan cuu maa ra
Ndyoo ta tyaqui xaan ra. Ta i cahan ra cuenda ra.
42 Zoco cuaha xaan ra cu tyiño ñuu cuan, i sino iñi ra sii ra Jesús. Zoco ñá
saha ra sa ndaa vatyi yuhu ra sii ra fariseo coto tava ndyizo ra sii ra sisi vehe
ñuhu.

43 Vatyi cuñi xaan ca ra cuan sa tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ra, ta ña sica iñi ra tatu
cua cuzɨɨ iñi ra Ndyoo sihin ra a ma cuzɨɨ iñi ra.

Tuhun cahan ra Jesús cua tyicuhva si sii ñiyɨvɨ

44 I cana saa ra Jesús ta catyi ra: Ra sa sino iñi sii, ña ɨɨn ñi sii mi sino iñi ra.
Zoco sino tucu iñi ra sii ra i tasi sii.
45 Ta ra sa ndyehe sii, ndyehe tucu ra sii ra i tasi sii.
46 Vasi ñuu ñiyɨvɨ ya tañi minoo ñúhu vatyi yoo ra sino iñi sii, ma ndoo ca ra
nu ña.
47 Ta tatu sa siñi ñiyɨvɨ sa quehin ta ma tyaa ñu yahvi, ma tyicuhve sii ñu
vatyi ña vasi tyicuhve. Vasi zacaqui sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
48 Ra sa ña cuñi sii mi caña ñi, ta ña tyaa ra yahvi tuhun quehin, sa iyo sa
cua tyicuhva sii ra. Tuhun sa i quehin, yucuan cuu sa cua tyicuhva sii ra quɨvɨ
cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
49 Vatyi ña quehin sa cuenda ñi mi. Zuti, ra i tasi sii, i saha ra tyiño sii,
tandɨhɨ cuii sa cuu nacatyi.
50 Ta site vatyi tyiño i saha ra sii, cuu cuhva cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ tyiemvu
sihin ra. Yucuan cuenda tandɨhɨ cuii sa catyi sihin ndo, quehin cuhva saha
Zuti tyiño sii.

13

I nacatya ra Jesús saha ra i casi ra

1 Ta sa yatyi vico zuhun, ta sa sito ra Jesús vatyi sa cua tahan si cuhva quita
ra ñuu ñiyɨvɨ ya ta cuhun ra nu ndyaa Zutu ra. I cuñi xaan ra sii ñiyɨvɨ sino iñi
sii ra ihya ñuu ñiyɨvɨ ta cuhva cuñi ra sii ñu, ma ndɨhɨ maa si.
2 Ta cuhva sa cuxiñi ra, ta i quɨhvɨ cuihna añima ra Judas Iscariote zehe ra
Simón, vatyi cua xico tuhun ra sii ra Jesús.
3 Ta sa sito ra Jesús vatyi sa i saha Zutu ra tandɨhɨ cuii tyiño sii maa ra. Ta
sa sito ra vatyi ndya nu ndyaa ra Ndyoo i quita ra, ta ndya indyacuan cua
cunanuhu ra.
4 Ta cuhva sa cuxiñi ra i nduvita ra, ta i tava ra zahma sa ndisi ra, ta sihñi
ra minoo toalla sisi ra.
5 Ta zɨquɨ i tyihi ra ndutya sisi minoo caa, ta quisaha nacatya ra saha ra i
casi ra. Ta zana-ityi ra saha ra sihin toalla sa nuhñi sisi ra.
6 Ta sa saa ra nu ndyaa ra Simón Pedro, i catyi ra Pedro sihin ra: Tata, ¿atu
cua nacatyon sehi?
7 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Ña cutuñi iñun sa zavehi vityi, zoco cuee
ca cua cutuñi iñun. Catyi ra.
8 Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Numinoo saha ta ma nacatyon sehi caña ñi.
Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu ma nacatye sohon, yɨvɨ ñiyɨvɨ sii cuu suun.
9 Ta i catyi ra Simón Pedro sihin ra: Tata, ña maa ñi sehi nacatyon, nacatya
tucun ndehi ta xiñi.
10 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Ra sa sityi, maa ñi saha ra cuñi si ndoo
vatyi sa ndɨɨ maa ra. Ta sa ndɨɨ maa ndo, zoco ña tandɨhɨ ndo.
11 Tacuan i catyi ra Jesús vatyi sa sito ra yoo ra cua xico tuhun sii ra. Yucuan
cuenda i catyi ra: “Ña ndɨɨ tandɨhɨ ndo.”
12 Tacuan ta sa ndɨhɨ nacatya ra saha ra, ta i naquihin ra zahma ra, ta
sicundyaa ra mesa. Ta zɨquɨ i nacatyi ra sihin ra: ¿Atu cutuñi iñi ndo cuhva i
zavehi sihin ndo?
13 Catyi maa ndo maestro cui, ta catyi ndo ra ndyaca ñaha cui, ta vaha
cahan ndo vatyi zuun ra cui.

14 Tatu yuhvi cuu maestro ta ra ndyaca ña̱ha ta i nacatye saha ndo. Tacuan
tucu maa ndo, tahan si nacatya ndo saha tahan ndo.
15 Vatyi sa i sehi minoo cuhva sii ndo, ta cuñi si sa cua zavaha tucu ndo
cuhva i zavehi sihin ndo.
16 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ña̱ cahnu ca ra cu muzu ta zi̱qui̱
patrón ra. Ta cahnu ca cuu ra tava tyiño̱ sii ñiyi̱vi̱ ta zi̱qui̱ ca ra cuahan sihin
tyiño̱.
17 Tatu sito ndo tuhun ya, zi̱i̱ xaan cua cuñi ndo tatu zavaha ndo sii si.
18 Ña̱ quehin sa cuenda tandi̱hi̱ ndo. Sa site yoo ndo i casi. Zoco cua cuu si
cuhva catyi tutu Tuhun Ndyoo: “Ra sa sasi pan sihin, cua nduvita ra zi̱qui.”
19 Ta vityi sa nacatyi sihin ndo cuee ca sa tahan si vatyi qui̱vi̱ cua tahan si
ta cua sino iñi ndo vatyi yuhvi cuu ra sa nacatyi sihin ndo.
20 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ra naquihin vaha sii ra tasi,
naquihin vaha ra sii. Ta ra naquihin vaha sii, naquihin vaha ra sii ra sa tasi
sii.

Zacoto ra Jesús sii ra i casi ra vatyi cua xico tuhun ra Judas sii ra

21 Ta sa ndi̱hi̱ cahan ra Jesús tuhun cuan, ta i quisi minoo sa cuihya xaan
cuñi añima ra, ta i catyi ra: Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi iyo minoo
ndo cua xico tuhun ndo sii.
22 Ta cuhva cuan i nandyehe ra i casi ra Jesús sii tahan ra vatyi ña̱ sito ra
yoo ra cuu ra cahan ra Jesús tuhun.
23 Ta minoo ra i casi ra Jesús, ra sa cuñi xaan ra, nañaa ra sii ra Jesús.
24 Ta i saha ra Simón Pedro minoo zeña̱ sii ra cuan sihin ndaha ra vatyi
nanducu tuhun ra sii ra Jesús yoo ra cuu ra sa cahan ra tuhun.
25 Ta ra yucuan, i tuhva ca ra sii ra Jesús ta nducu tuhun ra: Tata, ¿yoo ra
cuu ra sa cohon tuhun?
26 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Cua zatyii pan, ta cua cuhve sii si sii
minoo ra. Yucuan ra cuu ra. Ta sa zatyii ra Jesús pan cuan, ta i saha ra sii si
sii ra Judas Iscariote, zehe ra Simón.
27 Ta sa ndi̱hi̱ sasi ra Judas pan cuan, i qui̱hvi̱ cuihna añima ra. Ta zi̱qui̱ i
catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva sa cua zavohon, zavohon sii si yatyi ca.
28 Zoco ña̱ sito numinoo ra ndyaa mesa sihin ra Jesús ña̱a cuenda i cahan
ra tacuan sihin ra Judas.
29 Iyo ra i sica iñi ra vazi̱qui̱ i catyi ra Jesús: “Cuahan cua zaton ña̱a sa cua
cuñi si sii yo cuenda vico zuhun ya.” A catyi ra: “Cuhvon xuhun sii ñiyi̱vi̱
ndahvi.” Vatyi cumi ra Judas yi̱ti̱ sa ño̱ho xuhun ra Jesús.
30 Ta sa ndi̱hi̱ sasi ra Judas pan cuan, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita
ra ta cuahan ra. Ta sa cuaa ñi cuu si.

Minoo tyiño̱ saa saha ra Jesús, ta ñiñi xaan si

31 Ta sa yaha cuahan ra Judas ta zi̱qui̱ i catyi ra Jesús: Vityi sa tahan si cuhva
vatyi cua coto ñiyi̱vi̱ vatyi iyo xaan cuhva sii ra i quisi ndya gloria ta cua
zacahnu ñu sii ra, ta cua zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo sa cuenda ra.
32 Vatyi tatu ra i quisi ndya gloria zañaha ra vatyi cahnu xaan cuu maa ra
Ndyoo. Zuun ñi cuhva cuan cua zañaha ra Ndyoo vatyi cahnu xaan cuu maa
ra cuan. Ta numi xaan cua nacoto vaha ndo sii si.
33 Ndoho zehe luhli, zuhva ñi ca cuhva cua cundyei sihin ndo. Cuee ca cua
nanducu ndo sii, ta tañi sa i catyi sihin ra hebreo nacatyi sihin maa ndo vityi
vatyi nu cuhin ma cuu cuhun ndo.
34 Sehi minoo tyiño̱ saa sii ndo vatyi cuñi ndo sii tahan ndo tañi cuñi mi sii
ndo.

35 Ihya cuhva cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ndyico ndo sii, tatu cuñi ndo sii tahan ndo.

Zacoto ra Jesús sii ra i casi ra vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

36 Ta i catyi ra Simón Pedro sihin ra: Tata, ¿ndyamaa cua cuhun? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nu cuhin ma cuu cuhun sihin vityi, zoco cuee ca ta cua cuhun. Catyi ra.

37 Ta i catyi tucu ra Pedro sihin ra: Tata, ¿ñaa cuenda ma cuu cuhin suhun vityi? Cuhin vazu cui sa cuendon.

38 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu cuu cuun sa cuende? Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun vatyi cuee ca sa vacu saa ndɨvɨ tyahnu ta cua catyun uñi tahan saha vatyi ña siton sii.

14

Tañi minoo ityi cuu ra Jesús, ta cuu cuhun yo nu ndyaa Zutu ra

1 I catyi ra Jesús: Ma caca xaan iñi ndo. Sa sino iñi ndo sii ra Ndyoo. Sino tucu iñi ndo sii mi.

2 Vehe Zuti, iyo cuaha xaan nu cuu cundyaa ndo. Tatu sa ña ndisa, ma nacatyi sihin ndo. Cuhin cua zanduvehi nu cua cundyaa ndo.

3 Ta tatu cuhin ta zanduvehi nu cua cundyaa ndo, cua quisi inga saha ta naquihin sii ndo vatyi cuhun ndo ta cundyaa ndo nu cua cundyei.

4 Sito ndo ndyamaa cuehin, ta sito ndo ityi.

5 Ta i catyi ra Tomás sihin ra: Tata, ña sito ndi ndyamaa cuohon ¿ta yozo caa cuu coto ndi ityi? Catyi ra.

6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yuhvi cui ityi. Ta maa ñi sa ndisa cuii quehin, ta sehi cuhva cundito ñiyɨvɨ. Yoñi cuu saa nu ndyaa Zuti tatu ma sino iñi ñu sii.

7 Tatu sa vatyi nacoto ndo sii, nacoto tucu ndo sii Zuti. Ta ndya vityi sa nacoto ndo sii ra, ta sa ndyehe ndo sii ra.

8 Ta i catyi ra Felipe sihin ra: Tata, zañohon sii ra Ndyoo Zutun sii ndi. Ta sihin sa yucuan ñi ta sa vaha ñi.

9 Ta i catyi ra Jesús: Felipe, sa cuaha xaan quɨvɨ ndyei sihin ndo. ¿Atu ta nacoto con sii? Ra sa ndyehe sii, sa ndyehe ra sii ra Ndyoo Zuti. ¿Ta ñaa cuenda catyun vatyi zañehi sii ra Ndyoo Zuti sii ndo?

10 ¿Atu ña sino iñun vatyi ndyaa ra Ndyoo Zuti sihin ta ɨɨn ñi cui sihin ra? Ta tuhun quehin, ña quehin sa cuenda ñi mi. Quehin tuhun ra Ndyoo Zuti, ra ndyaa sihin. Ta tyiño zavehi, maa ra zavaha sii si.

11 Sino iñi ndo vatyi ɨɨn ñi cui sihin ra Ndyoo Zuti ta ndyaa ra sihin. Zoco tatu ña sino iñi ndo cuhva cuan, zoco sino iñi ndo sa cuenda tyiño zavehi.

12 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo, ra sa sino iñi sii, cua zavaha ra tyiño tañi tyiño zavehi. Ta tyiño cahnu ca cua zavaha tucu ra vatyi cuehin nu ndyaa ra Ndyoo Zuti.

13 Ta tandɨhɨ sa cua caca ndo sii, sihin zɨvɨ mi, cua cuhve sii si. Ta tacuan ta cua zacahnu ca ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo Zuti sa cuenda sa cua zavaha Zehe ra.

14 Tandɨhɨ sa cua caca ndo sii, sihin zɨvɨ mi, cua cuhve sii si sii ndo.

I catyi ra Jesús vatyi cua zaquisi ra sii Tatyi Ii

15 Tatu cuñi ndo sii, zavaha ndo cuhva catyi sihin ndo.

16 Ta cua caca tahvi sii ra Ndyoo Zuti ta cua zaquisi ra sii inga ra cua tyindyee sii ndo. Ta cua ndoo ra cuan sihin ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

17 Tatyi Ii cuu ra, ta maa ñi sa ndisa cahan ra. Ña cuu ñihi ñiyɨvɨ ndya vaha
ñi sii ra vatyi ña ndyehe ñu sii ra, ta ña nacoto ñu sii ra. Zoco sa sito maa ndo
sii ra vatyi ndyaa ra sihin ndo, ta cua coo ra sisi añima ndo.
18 Ta ma zandoi sii ndo tacuan ñi. Cua quisi tuqui nu ndyaa ndo.
19 Zuhva ñi ca cuhva, ta ma ndyehe ca ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii. Zoco maa
ndo cua ndyehe ndo sii. Cua cundite, ta yucuan cuenda cua cundito tucu
maa ndo sihin.
20 Ta quɨvɨ cuan, cua coto ndo vatyi ɨɨn ñi cui sihin Zuti, ta ɨɨn ñi cua cuu ndo
sihin ta mi sihin maa ndo.
21 Ta ra sa cumi vaha tandɨhɨ cuii tuhun i nacatyi sihin ndo ta zavaha ra sii
si, yucuan ra cuu ra sa cuñi xaan sii. Ta ra sa cuñi sii, cuñi xaan Zuti sii ra. Ta
cua cuñi xein sii ra, ta cua quisi nu ndyaa ra. Tacuan i catyi ra Jesús.
22 Ta i catyi ra Judas, zoco yɨvɨ ra Judas Iscariote cuu ra, ta i catyi ra sihin
ra: Tata, ¿ñaa cuenda cua quisun nu ndyaa maa ndi, ta ma cuhun nu ndyaa
inga ñiyɨvɨ ndya vaha ñi?
23 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ra: Tatu cuñi minoo ra sii mi sa
ndisa, cua tyaa ra yahvi tuhun quehin. Ta cua cuñi xaan Zuti sii ra. Ta cua
cuhun ndi nu ndyaa ra, ta cua ndoo ndi sihin ra.
24 Zoco ra ña cuñi sii, ña tyaa ra yahvi tuhun quehin. Ta tuhun quehin ta sa
siñi ndo, yɨvɨ tuhun ñi mi cuu si. Sa cuenda ra Ndyoo Zuti cuu si, ra i tasi sii.
25 Ta sa nacatyi cuhva ya sihin ndo nɨɨ ñi sa ndyei sihin ndo vityi.
26 Ta ra sa cua tyindyee sii ndo, ra cu Tatyi Ii, cua tasi ra Ndyoo Zuti sii ra
sa cuenda mi. Cua zacuaha ra sii ndo tandɨhɨ. Ta cua zanacohon ra iñi ndo
tandɨhɨ sa i catyi sihin ndo.
27 Ta sa coo vaha ndo sehi sii ndo. Ta sa coo vaha ndo zandoi sihin ndo. Ña
sehi sii si cuhva saha ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Ma cuhva ndo sa caca xaan iñi ndo,
ta ma yuhu ndo.
28 Ta vityi sa siñi ndo sa catyi vatyi cuhin, ta cua quisi tuqui nu ndyaa ndo.
Tatu ndisa vatyi cuñi xaan ndo sii, zɨɨ xaan cua cuñi ndo vatyi cuhin nu ndyaa
ra Ndyoo Zuti vatyi cahnu ca cuu maa ra ta zɨquɨ ca mi.
29 Ta vityi sa nacatyi sihin ndo cuee ca sa tahan si vatyi quɨvɨ cua tahan si
ta cua sino iñi ndo.
30 Ña cuaha ca tuhun cua quehin sihin ndo vatyi sa vasi ra ndyaca ñaha ñuu
ñiyɨvɨ ya, ta ña ndyaca ñaha ra sii.
31 Zoco sa cua nacoto ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi cuñi xein sii ra Ndyoo Zuti,
yucuan cuenda cua zavehi tyiño i tava ra sii. Ta vityi nanduvita yo ta cuhun
yo.

15

Ra Jesús cuu ra tañi minoo yoho uva sihin zoco tu

1 Yuhvi cui tañi minoo yoho uva, ta Zuti cuu tañi ra zatyiño nu ndyaa tu.
2 Ta tandɨhɨ zoco yoho uva cuan sa ñahñi yucu vixi vaha saha cua cahndya
ra sii si. Ta tandɨhɨ zoco yoho sa ndyizo yucu vixi vaha, zanduvii ra sii si, ta
tacuan ta cua cuhva si cuaha ca.
3 Ta maa ndo sa nduvii ndo sihin tuhun quehin sihin ndo.
4 Ɨɨn ñi cuu ndo sihin. Tañi mi ɨɨn ñi cui sihin ndo. Tañi minoo zoco yoho,
ma cuu cuhva si yucu vixi sa maa ñi maa si, tatu ña ɨɨn ñi cuu si sihin yoho sa
cuu saha si. Ta tacuan tucu maa ndo; ma cuu zavaha ndo cuhva catyi sihin
ndo tatu ña ɨɨn ñi cua cuu ndo sihin.

5 Yuhvi cui tañi yoho uva cuan, ta maa ndo cuu tañi zoco tu. Ra sa nañaa
sii, nañei sii ra. Ta cuaha xaan sa vaha zavaha ra. Vatyi tatu ma tyindyei sii
ndo ñahñi maa sa cuu zavaha ndo.
6 Ta ra sa ña nañaa sii, cua zavite sii ra tañi minoo zoco yoho. Ta cua na-ityi
zoco yoho cuan, ta cua quisi naquihin ñiyɨvɨ sii si, ta cua tyihi ra sii si nu cayu
ñúhu vatyi cua cayu si.
7 Tatu nañaa ndo sii, ta tuhun quehin iyo vaha si sihin ndo, cua caca ndo
ña sa cuñi ndo ta cua ñihi ndo sii si.
8 Cuhva cuan zacahnu xaan si sii Zuti tatu cuaha xaan sa vaha zavaha ndo.
Ta tacuan ta cua cuu ndo ñiyɨvɨ ndyico sii mi sa ndisa.
9 Cuhva cuñi xaan Zuti sii, ta tacuan cuñi sii maa ndo. Ma naa iñi ndo cuhva
cuñi xein sii ndo.
10 Tatu zavaha ndo tandɨhɨ sa catyi sihin ndo, cua cuñi xein sii ndo. Tañi sa
i tyaa xein yahvi tandɨhɨ sa i catyi Zuti sihin, ta cuñi xaan ra sii.
11 Quehin cuhva ya sihin ndo vatyi cuzɨɨ cuñi ndo tañi sa zɨɨ cuñi mi. Ta sa
zɨɨ cuñi maa ndo, ma ndɨhɨ si.
12 Ihya cuu tyiño sehi sii ndo vatyi cuñi xaan ndo sii minoo ndo ta sii inga
ndo tañi cuñi xein sii ndo.
13 Tatu cuñi ndisa cuii yo sii inga ñiyɨvɨ, cuhva yo sa cuu yo sa cuenda ñu.
Ñahñi inga ca cuhva ñihi ca cuñi yo sii ñu.
14 Maa ndo cuu ñiyɨvɨ sa cuñi xein tatu zavaha ndo tandɨhɨ cuhva sa i catyi
sihin ndo.
15 Ndya vityi ma cahan que muzu sihin ndo vatyi minoo muzu ña sito ra
ñaa sa zavaha patrón ra. Zoco catyi vatyi ñiyɨvɨ sa cuñi xein cuu sii maa ndo
vatyi sa i nacatyi sihin ndo tandɨhɨ cuii sa i nacatyi Zuti sihin.
16 Ñá casi ndo sii. Yuhvi cuu ra i casi sii ndo. Ta i sehi tyiño sii ndo vatyi
cuhun ndo ta zatyiño ndo tyiñe. Ta cua quita vaha tyiño ndo, ta ma cunaa si.
Ta tandɨhɨ sa cua caca ndo sii Zuti sihin zɨvɨ mi cua cuhva ra sii si sii ndo.
17 Ta ihya cuu tyiño sehi sii ndo vatyi cuñi xaan ndo sii minoo ndo ta sii
inga ndo.

Cua cuxaan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sihin ndo

18 Tatu ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ ña sino iñi sii ndo, sa sito ndo vatyi sa xihna ñi
sii mi ña cuu ndyehe ñu ta zɨquɨ sii maa ndo.
19 Tatu ñiyɨvɨ cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu ndo, cua cuñi xaan ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ
ya sii ndo. Zoco yɨvɨ ca ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuu ndo vatyi sa i casi sii ndo sisi
ñuu ñiyɨvɨ ya. Yucuan cuenda, ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ndo.
20 Nacohon iñi ndo vatyi sa i nacatyi sihin ndo vatyi ña cahnu ca cuu ra cu
muzu ta zɨquɨ ca patrón ra. Tatu sa cuxaan ñiyɨvɨ sihin mi, cua cuxaan tucu
ñu sihin maa ndo. Tatu zavaha ñu cuhva catyi, cua zavaha tucu ñu cuhva
catyi maa ndo.
21 Zoco tandɨhɨ cuii nuu sa ña vaha cua zavaha ñu sihin maa ndo sa cuenda
mi vatyi ña sito ñu sii ra i tasi sii.
22 Tatu sa ñá quisi quehin sihin ñu, ñahñi cuatyi ñu. Zoco vityi ñahñi cuhva
cuu tyixehe ñu cuatyi ñu.
23 Ra sa ña cuu ndyehe sii, ña cuu ndyehe tucu ra sii Zuti.
24 Tatu sa ñahñi sa ndyityi i zavehi nu yucu ñu tañi sa yoñi zavaha, ñahñi
cuatyi ñu. Zoco vityi sa i ndyehe ñu sii, ta i cuxaan ñu sihin mi ta sihin Zuti.
25 Tacuan cua cuu si vatyi cua tahan si cuhva catyi si sisi zuun ñi ley maa
ñu nu catyi si: “Vazu ñahñi cuatyi, zoco ma cuu ndyehe ñu sii.” Catyi si.

26 Zoco quɨvɨ naquisi Tatyi Ii, ra cua tasi ndya nu ndyaa ra Ndyoo Zuti, cua
tyindyee ra sii ndo, ta maa ñi sa ndisa cua cahan ra. Ra cuan cua cuhva sa
ndaa sa cuenda mi.
27 Ta maa tucu ndo cua cuhva ndo sa ndaa vatyi i sindɨhɨ ndo sihin ndya
quɨvɨ i quisaha zatyiñe.

16

1 Ihya tuhun i quehin sihin ndo vatyi ma catyihi saha ndo.
2 Cua tava ndyizo ñiyɨvɨ sii ndo sata vehe ñuhu. Ta cua saa cuhva vatyi yoo
ra sa cua cahñi sii ndo ta cua caca iñi ra vatyi tyiño ra Ndyoo zatyiño ra.
3 Ta cua zavaha ñu cuhva ya vatyi ña sito ñu sii ra Ndyoo Zutu yo a sii mi.
4 Zoco vityi sa i nacatyi cuhva ya sihin ndo vatyi quɨvɨ cua tahan si ta cua
nacohon iñí ndo vatyi sa i catyi sihin ndo.

Cuhva cua zavaha Tatyi Ii ra Ndyoo

Ñá catyi tuhun ya sihin ndo sa xihna ñi vatyi ndyei sihin ndo.
5 Zoco vityi cua cuhin ndya nu ndyaa ra i tasi sii. Ta yoñi ndo cua nducu
tuhun ndo sii, ndyamaa cuhin.
6 Ta vityi sa nducuihya cuñi añima ndo vatyi sa i catyi tuhun ya sihin ndo.
7 Ta catyi sa ndisa sihin ndo vatyi ñiñi xaan cuu si sa cuhin vatyi tatu ma
cuhin ma quisi Tatyi Ii zɨquɨ ndo. Cua cuhin ta cua zaquisi sii ra zɨquɨ ndo.
8 Ta quɨvɨ cua quisi ra, cua zacoto ra sii ñiyɨvɨ vatyi iyo cuatyi ñu. Ta cua
zañaha ra vatyi iyo minoo ityi ndoo. Ta cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa ma
ndu-uu iñi cuatyi.
9 Cua catyi ra sihin ñiyɨvɨ vatyi iyo cuatyi ñu vatyi ña sino iñi ñu sii.
10 Cua zañaha ra sii ñu vatyi iyo minoo ityi ndoo vatyi cuhin nu ndyaa Zuti,
ta ma ndyehe ca ndo sii.
11 Ta cua zañaha ra cuhva cua tasi tuñi ra Ndyoo vatyi cua tasi tuñi ra Ndyoo
sii ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya.
12 Iyo cuaha xaan ca sa cuñi catyi sihin ndo, zoco ma cutuñi iñi ndo sii si
vityi.
13 Zoco quɨvɨ cua quisi Tatyi Ii, cua cahan ra sa ndisa vatyi ra cahan sa ndisa
cuu ra. Maa ra cuan, cua zañaha ityi sii ndo sii tandɨhɨ cuii sa ndisa. Ma cahan
ra sa cuenda ñi maa ra. Tandɨhɨ sa siñi ra nu ndyaa ra Ndyoo Zutu yo, cua
zacoto ra sii ndo. Ta cua zacoto ra sii ndo ña sa cua coo ityi nuu ca.
14 Cua zacahnu ra sii mi vatyi cua quihin ra tuhun quehin sihin ra, ta cua
zacoto ra sii ndo.
15 Tandɨhɨ cuii sa iyo sii Zuti ta sii mi cuu tucu si. Yucuan cuenda catyi vatyi
cua quihin ra tuhun quehin sihin ra, ta cua zacoto ra sii ndo.

Cuihya cuñi ra i casi ra Jesús, zoco cuee ca ta cua nduzɨɨ cuñi ra

16 Zuhva cuii ñi ca quɨvɨ, ta ma ndyehe ca ndo sii. Ta inga zuhva ca quɨvɨ ta
cua nandyehe ndo sii, vatyi cuhin nu ndyaa Zuti. Catyi ra.
17 Tacuan ta i quisaha natuhun tahan ra i casi ra Jesús sihin tahan ra: ¿Ña
tuhun cuu si sa catyi ra sihin yo? vatyi catyi ra: “Zuhva cuii ñi ca quɨvɨ ta ma
ndyehe ca ndo sii, ta inga zuhva ca quɨvɨ ta cua nandyehe ndo sii vatyi cuhin
nu ndyaa Zuti”. Catyi ra.
18 ¿Ña cuñi si catyi si sa catyi ra zuhva cuii ñi ca quɨvɨ? Ña cutuñi iñi yo ña
tuhun cahan ra. Catyi ra i casi ra Jesús.
19 Ta i tuu iñi ra Jesús vatyi cuñi nducu tuhun ra sii ra, ta i catyi ra sihin ra:
¿Atu nducu tuhun ndo sii tahan ndo sa cuenda tuhun i catyi vatyi zuhva ñi

ca quɨvɨ ta ma ndyehe ca ndo sii ta inga zuhva ca quɨvɨ ta cua nandyehe ndo sii?
20 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua vacu xaan ndo ta cua coo xaan tucuihya iñi sii ndo, zoco ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya, cua cuzɨɨ xaan cuñi ñu. Ta cua nducuihya xaan iñi maa ndo, zoco cuee ca ta cua nduzɨɨ xaan cuñi ndo.
21 Quɨvɨ sa cua cacu zehe minoo ña, ndyaa xaan ña tundoho vatyi sa saa cuhva cacu si. Zoco tatu sa yaha cacu zehe ña, ña nacohon ca iñi ña tundoho. Sa nduzɨɨ cuñi ña vatyi i cacu minoo rayɨɨ ñuu ñiyɨvɨ.
22 Ta maa ndo vityi, cuihya xaan cuñi ndo. Zoco cua ndyehi sii ndo inga saha, ta cua nduzɨɨ xaan cuñi ndo. Ta yoñi cua cuu tyaa siyo sa zɨɨ cuñi ndo.
23 Ta quɨvɨ cuan, ma nducu tuhun ca ndo sii. Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo, tandɨhɨ sa cua caca ndo sii ra Ndyoo Zuti sihin zɨvɨ mi, cua cuhva ra sii si sii ndo.
24 Nu vityi ta tañaha ca caca ndo sihin zɨvɨ mi. Caca ndo ta cua ñihi ndo, ta tacuan ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo.

I zahacanaa ra Jesús zɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ ya

25 I quehin tuhun ya sihin ndo sihin minoo cuhva. Zoco cua saa cuhva ta ma cahan que sihin ndo sihin minoo cuhva. Cua catyi casi vehi sihin ndo cuhva iyo ra Ndyoo Zuti.
26 Ta quɨvɨ cuan cua caca ndo sii ra Ndyoo sihin zɨvi. Ta ña catyi vatyi cua caca tahvi sii ra Ndyoo Zuti sa cuenda ndo
27 vatyi zuun ñi maa ra Ndyoo Zuti cuñi xaan ra sii ndo vatyi cuñi xaan ndo sii, ta sino iñi ndo vatyi i quisi ndya nu ndyaa ra Ndyoo.
28 Ndya nu ndyaa ra Ndyoo Zuti i quite ta vasi ñuu ñiyɨvɨ. Ta cua zandoo tuqui ñuu ñiyɨvɨ ya ta cunanuhi nu ndyaa ra Ndyoo Zuti inga saha.
29 Tacuan ta i catyi ra i casi ra sihin ra: Vityi casi vaha cohon, ta ña cahan con sihin minoo cuhva.
30 Vityi sito ndi vatyi siton tandɨhɨ, ta ña cuñi si sa nducu tuhun numinoo ra suun (vatyi sa siton tandɨhɨ sa sica iñi ndi). Yucuan cuenda sino iñi ndi vatyi ndya nu ndyaa ra Ndyoo i quisun.
31 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu sino iñi ndo vityi?
32 Sa cua saa cuhva, ta zuun ñi vityi cuu si, ta cua quɨtɨ cuatyi ndo minoo minoo ndo ndya vehe ndo, ta cua zandoo ndo sii, maa tuhun ñi. Zoco ña maa tuhun ñi cua ndoo. Ndyaa ra Ndyoo Zuti sihin.
33 I quehin tuhun ya sihin ndo vatyi tacuan ta cua coo sa taxi añima ndo sa cuenda mi. Ñuu ñiyɨvɨ ya cua ndyehe ndo tundoho, zoco ma yuhu ndo vatyi sa i zahacanei zɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ ya.

17

Sica tahvi ra Jesús sii ra Ndyoo cuenda ra i casi ra

1 I cahan ra Jesús tuhun ya, ta zɨquɨ i nandyehe ndaa ra ityi andɨvɨ ta catyi ra: Ndyoo Zuti, sa saa cuhva. Zacahnun sii zehun ta cuhva cua cuu zacahnu zehun suun.
2 I sohon sa cundyaca ñehi zɨquɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ, ta i sohon sa vatyi cuu cuhve sa cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu, tandɨhɨ ñu sa i sohon sii.
3 Ta ihya cuu cuhva cua cuu cundito ñu sihin, tatu nacoto ñu suun vatyi minoo tuhun ñi ra cuu Ndyoo sa ndisa cuii cuun. Ta sa nacoto ñu sii yuhvi ra Jesucristo, ra i tasun.
4 I zacahni suun ñuu ñiyɨvɨ ya. I zandɨhi tyiño sa i sohon sii.
5 Ta vityi, Ndyoo Zuti, zacahnun sii nu ndyoon sihin cuhva sa sicoo sii, quɨvɨ i sindyei suhun indyacuan cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ.

6 I zañehi sii ra i sohon sii, cuhva iyo moo. Sii moo cuu sii ra, ta i sohon sii
ra sii, sisi ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta i tyaa ra yahvi tuhun cahan moo.
7 Ta vityi sa sito ra vatyi tandɨhɨ cuii sa i sohon sii, cuenda moo cuu si.
8 Vatyi tuhun sa i sohon sii, i zañehi sii ra ya, ta i naquihin vaha ra sii si. Ta
sito ra sa ndisa cuii vatyi ndya nu ndyaa moo i quite. Ta sino iñi ra ya vatyi
moo i tasi sii.
9 Sica tahvi suun sa cuenda ra ya. Ña sica tahvi cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ zoco cuenda ñiyɨvɨ sa i sohon sii, vatyi cuenda moo cuu sii ñu.
10 Ta tandɨhɨ ñu cuu sii, sii moo cuu sii ñu. Ta ñu cuu suun cuu tucu sii mi,
ndɨhɨ ca. Ta zacahnu ñu sii.
11 Ta vityi ma cundyaa que ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi quisi nanuhin nu ndyaa moo.
Zoco ra ya cua ndoo ra ñuu ñiyɨvɨ ya. Zuti, ra ii, zacuendon sii ñu sihin zɨvɨ
moo, ñu i sohon sii, ta tacuan ta cua ndu-ɨɨn ñu tañi maa yo.
12 Nɨɨ ñi sa ndyei sihin ra ya, i zacuende sii ra sihin zɨvɨ moo. I sicumi vehi
sii ra ya, ta yoñi ra cua naa zoco minoo tuhun ñi ra cua naa tañi catyi Tuhun
moo.
13 Zoco vityi cua quisi nu ndyoon. Ta nɨɨ ñi sa ndyei ñuu ñiyɨvɨ ya nacatyi
tuhun ya, ta tacuan ta cua coo sa zɨɨ sii mi sihin ra ya, ta cua cuzɨɨ xaan iñi ra.
14 Sa i nacatyi Tuhun moo sihin ra, ta ña cuu ca ndyehe ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya
sii ra vatyi yɨvɨ ca cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu ra. Tañi mi yɨvɨ ra cuenda ñuu
ñiyɨvɨ ya cui.
15 Ña sique suun sa tavon sii ra ñuu ñiyɨvɨ ya. Zoco sique suun sa vatyi cua
zacuendon sii ra sisi sa ña vaha iyo ñuu ñiyɨvɨ ya coto ndoyo ñuhu ra.
16 Yɨvɨ ca cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu sii ra. Tañi mi yɨvɨ cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya
cui.
17 Zanduvaha con cuhva iyo ra sihin tuhun ndisa sii moo. Tuhun cahan
moo, tuhun ndisa cuii cuu si.
18 Tañi i tasun sii mi ñuu ñiyɨvɨ ya, zuun ñi tacuan tasi sii ra ya ñuu ñiyɨvɨ.
19 Tyaa siye sii, sii sa ña vaha sa cuenda ra ya vatyi tacuan ta cua tyaa siyo
tucu maa ra sii ra sii sa ña vaha ta cundyico ra sii, sa ndisa.
20 Ña ɨɨn ñi sa cuenda ra ya sica tahvi, zoco ndya sa cuenda ñiyɨvɨ cua sino
iñi sii sihin tuhun sa cua cahan ra ya.
21 Ta tacuan ta cua ndu-ɨɨn tandɨhɨ ñu tañi maa yo vatyi ɨɨn ñi iyon sihin, ta
ɨɨn ñi iye suhun, Ndyoo Zuti. Ta tacuan ta cua ndu-ɨɨn tucu maa ñu sihin yo.
Ta tacuan ta cua sino iñi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi i zaquisun sii.
22 Ta sa vaha xaan sa sohon sii, i sehi sii ra ya vatyi ndu-ɨɨn ra tañi maa yo
ɨɨn ñi cuu yo.
23 Yuhvi ta ra ya ɨɨn ñi cuu ndi tañi yoho sihin mi ɨɨn ñi cuu yo, ta nandu-ɨɨn
maa ra minoo sa ndisa cuii vatyi tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi moo
i tasi sii ta cuñi xoon sii ra ya tañi cuñun sii.
24 Ndyoo Zuti, cuñi sa vatyi ñiyɨvɨ sa i sohon sii, cua cundyaa ñu ɨɨn ñi sihin
mi nu cua cundyei, ta tacuan ta cua ndyehe ñu sa vaha xaan sa i sohon sii.
Vatyi i cuñi xoon sii, cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ.
25 Ndyoo Zuti, ra ndoo xaan, ña nacoto ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya suun, zoco yuhvi
site suun, ta sito ra ya vatyi moo i tasi sii.
26 Sa i zacote sii ra ya cuhva iyo moo, ta cua zacote cuaha ca sii ra. Tacuan
ta cuhva cuñi xoon sii, cua coo si sisi añima ra, ta cua coo tucu yuhvi sisi añima
ra.

18

Cuahan ra Jesús vehe caa

1 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun ya, i quita ra sihin ra i casi ra ta cuahan
ra inga siyo yuu sa nañi Cedrón ndya minoo nu iyo cuaha xaan yutu ta ita.
Ta yucuan i quɨhvɨ ra sihin ra i casi ra.
2 Ta ra Judas, ra sa xico tuhun sii ra Jesús, sa sito tucu maa ra nu cuahan ra
vatyi tuhva xaan ra Jesús sahan yucuan sihin ra i casi ra.
3 Tacuan ta sa quihin ra Judas minoo ityi zandaru ta cuaha xaan policía
cuenda ra zutu nahnu ta ra fariseo, ta cuahan ra sihin lámpara ta yɨtɨ ta sihin
ndaha tyiño xaan.
4 Ta sa sito ra Jesús tandɨhɨ tundoho sa cua tahan ra. Ta xihna ca maa ra i
quita, ta i nducu tuhun ra sii ra sa vasi cuan: ¿Yoo sii nanducu ndo?
5 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret. Tacuan ta i catyi
ra Jesús: Zuun yuhvi cui. Catyi ra. Ta ndɨhɨ ra Judas sihin ra cuan. Maa ra
cuu ra i xico sii ra Jesús.
6 Ta zuun ñi caa cuhva sa i catyi ra Jesús sihin ra: “Zuun yuhvi cui”, ta i sica
sata tandɨhɨ ra cuan, ta i nduva tandɨhɨ cuii ra nu ñuhu.
7 Tacuan ta i nducu tuhun ra Jesús sii ra inga saha: ¿Yoo sii nanducu ndo?
Ta i catyi ra cuan: Sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret.
8 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Sa catyi sihin ndo vatyi zuun yuhvi cui.
Tatu sii mi nanducu ndo, cuatu ndo nacuhun xihna ra ndɨhɨ sihin ya. Catyi
ra.
9 Tacuan cua cuu si, vatyi cua quita si tañi cuhva catyi Tuhun Ndyoo vatyi
catyi si: “Ra sa i sohon sii, ñá zacunei numinoo ra.”
10 Tacuan ta zɨquɨ i tava ra Simón Pedro mityi sa ndyizo ra. Ta i cañi ra sii
ra cu muzu sii ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu, ta i sahndya ra zoho ra siyo
cuaha ra. Malco nañi ra cu muzu cuan.
11 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra Pedro: Natyuhun mityun sisi veno si.
¿Atu ña cuñun sa ndyehi tundoho sa saha Zuti sii?

Cuahan ra Jesús nu ndyaa ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu

12 Tacuan ta zɨquɨ minoo ityi zandaru cuan, sihin ra cu nuu sii ra ta ra cu
policía cuenda ra hebreo, i tɨɨn ra sii ra Jesús, ta i sihñi ra sii ra.
13 Ta sa xihna ñi i sindyaca ra sii ra ndya vehe ra Anás vatyi tyizo ra Caifás
cuu sii ra. Ta ra Caifás cuu ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu cuiya cuan.
14 Ta ra Caifás, zuun ñi ra cuu ra sa catyi sihin ra hebreo quɨvɨ cuan vatyi
vaha ca nacuu minoo ñi ra sa cuenda tandɨhɨ, ta ma cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

15 Ta i sindyico ra Simón Pedro sii ra Jesús, ta tacuan tucu inga ra. Sito ra
mandoñi sahnu Anás sii inga ra cuan, ta yucuan cuenda i cuu quɨhvɨ ra sihin
ra Jesús ndya yuvehe ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu.
16 Zoco i ndoo ra Pedro sata nuzama. Tacuan ta zɨquɨ i quita inga ra. Sa
sito ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu sii ra cuan. I cahan ra cuan sihin ña
zacuenda yuvehe, ta i cuu quɨhvɨ ra Pedro.
17 Ta ña sa zacuenda yuvehe cuan, i catyi ña sihin ra Pedro: ¿Atu yɨvɨ
minoo ra ndyico sii ra cuan cuun? Ta i catyi ra Pedro: Yɨvɨ ra cui.
18 Ta yucuan yucu muzu ta tandɨhɨ ra policía. Sa zatahan ra ñúhu vatyi visi
xaan, ta yucuan ndyaa ra yunuhu. Tuhva ra Pedro ta nandyaa ra sihin ra.

I nducu tuhun xaan ra Anás sii ra Jesús

19 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun xaan ra mandoñi sahnu, ra Anás, sii ra
Jesús yoo ra ndyico sii ra, ta ña sa zacuaha ra.

20 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: I quehin ityi nuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ. I zacuehi sisi vehe ñuhu tahan ñuu ta sisi vehe ñuhu cahnu ihya nu titahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo. Ta ñahñi maa sa nacatyi xehi.

21 ¿Ñaa cuenda nducu tuhun sii? Nducu tuhun sii ñiyɨvɨ i siñi ñaa sa nacatyi sihin ñu. Sito maa ñu ñaa sa nacatyi sihin ñu.

22 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tacuan, ta minoo ra cu policía sa ndyaa yatyi ñi i cati ra sii ra Jesús sihin ndaha ra ta catyi ra: Ña tacuan tahan si cohon sihin ra mandoñi sahnu.

23 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Tatu i quehin ndya vaha ñi, catyun ñaa sa ña vaha quehin. Zoco tatu vaha quehin ¿ñaa cuenda catun sii? Catyi ra.

24 Tacuan ta i tasi ra Anás sii ra Jesús zoco nuhñi ra ndya nu ndyaa ra Caifás, ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu.

I catyi ra Pedro inga saha vatyi ña sito ra sii ra Jesús

25 Ta nandyaa ra Simón Pedro yunuhu. Tacuan ta zɨquɨ i catyi ñiyɨvɨ sihin ra: ¿Atu yɨvɨ minoo ra ndyico sii ra cuan cuun? Ta i catyi ra Pedro: Yɨvɨ ra cui. Catyi ra.

26 Minoo muzu ra cu zutu ya cahnu cuu ñiyɨvɨ sii ra i sahndya ra Pedro zoho, ta i catyi ra cuan sihin ra Pedro: ¿Atu yɨvun i ndyehi sihin ra cuan yucuan nu iyo cuaha xaan yutu?

27 Ta i catyi ra Pedro inga saha vatyi yɨvɨ. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i sacu saa ndɨvɨ tyahnu.

Cuahan ra Jesús nuu ra Pilato

28 Tacuan ta i sindyaca ra sii ra Jesús nu ñoho ra vehe ra Caifás ndya vehe tyiño cuenda ra gobernador. Ta nu ñaha ñi cuu si. Ta ñá quɨhvɨ ra hebreo sisi vehe tyiño vatyi yɨvɨ vehe hebreo cuu si, ta catyi ley hebreo vatyi tatu cua quɨhvɨ ra, cua nducuxi caa ra, ta ma cuu ca cuxiñi ra sisi vico zuhun.

29 Yucuan cuenda i quita ra Pilato ityi sata nu yucu ra cuan, ta catyi ra: ¿Ñaa cuatyi tyaa ndo sata ra ya? Catyi ra.

30 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Tatu yɨvɨ ra iyo cuatyi cuu ra, ma nacuhva ndi sii ra suun.

31 Tacuan ta i catyi ra Pilato sihin ra: Quihin maa ndo sii ra ta tyicuhva ndo sii ra cuhva catyi ley maa ndo. Ta i catyi ra hebreo sihin ra: Ña catyi ley ndi sa cahñi ndi numinoo ñiyɨvɨ. Catyi ra.

32 Tacuan cua cuu si ta cuhva cua quita si cuhva catyi ra Jesús yozo caa cua cuu ra.

33 Tacuan ta zɨquɨ i nandɨhvɨ ra Pilato sisi vehe tyiño, ta i cana ra sii ra Jesús naquisi ra nu ndyaa ra, ta i catyi ra sihin ra: ¿Atu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo cuun?

34 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu cohon cuhva sa sica ñi iñi moo a sa iyo ñiyɨvɨ nacatyi suhun?

35 Ta i nacahan ra Pilato ta catyi ra: Yɨvɨ ra hebreo cui. Zuun ñi ñiyɨvɨ ñuu moo sihin ra zutu nahnu i quisi ndyaca suun sii. ¿Ñaa sa zacuun?

36 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Nu ndyaca ñehi, yɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuu si. Vatyi tatu cuñi cundyaca ñehi ihya, cua cahñi tahan ra ndyico sii, ta ma cuhva ra sii, sii ñiyɨvɨ hebreo. Zoco nu ndyaca ñehi, yɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuu si.

37 Tacuan ta i catyi ra Pilato sihin ra: Vazɨquɨ minoo rey cuun. Ta i catyi ra Jesús: Zuun cui cuhva catyun. Yucuan cuenda i caqui ta vasi ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi cua cuu cuhve sa ndaa sa cuenda sa ndisa. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha sa vaha, tyaa ñu yahvi sa quehin.

38 Ta i catyi ra Pilato sihin ra Jesús: ¿Ñaa sa cuu sa ndisa? Ta sa catyi ra
tacuan ta i quita tucu ra ndya ityi sata nu yucu ñu hebreo, ta i catyi ra sihin
ñu: Ñahñi maa cuatyi ra iyo caña ñi.
39 Ta iyo minoo costumbre sii maa ndo sisi vico zuhun vatyi cua zañe sii
minoo ra ñoho vehe caa. ¿Atu cuñi ndo vatyi zañe sii ra cu rey cuenda ñiyɨvɨ
hebreo?
40 Ta i cana saa ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Yɨvɨ ra ihya zañon. Zañon sii ra Barrabás.
Catyi ñu. Ta ra Barrabás cuan, ra zuhu cuu ra cuan.

19

1 Ta yucuan cuenda i quihin ra Pilato sii ra Jesús, ta i saha ra sa cañi xaan
zandaru sii ra.
2 Ta i quihin zandaru iñu, ta zavaha ra minoo corona, ta i tyihi ra sii si xiñi
ra Jesús. Ta i tyihi ra minoo zahma cañi tyacu zahma tixinda sii ra.
3 Ta i catyi zandaru: ¡Nacumi suun yoho rey, ra ndyaca ñaha cahnu sii ñiyɨvɨ
hebreo! Ta i cati ra sii ra Jesús sihin ndaha ra. Ta i sacu ndyaa ra sii ra.
4 Tacuan ta zɨquɨ i quita tucu ra Pilato inga saha ityi sata, ta i catyi ra sihin
ñiyɨvɨ hebreo: Ndyehe ndo, vasi ndyaque sii ra sii ndo vatyi coto ndo vatyi
ñahñi maa cuatyi ra iyo sa cuenda mi.
5 Ta i quita ra Jesús. Ñoho corona iñu xiñi ra ta ñoho ra zahma tyacu tixinda
cuan. Ta i catyi ra Pilato sihin ñu: Ica ra ya.
6 Ta sa ndyehe ra zutu nahnu ta ra ndɨhɨ sihin ra sii ra Jesús, ta i cana saa
ra ta catyi ra: Tyoon sii ra nu cruz. Tyoon sii ra nu cruz. Zoco i catyi ra Pilato
sihin ra cuan: Quihin maa ndo sii ra ta tyaa ndo sii ra nu cruz tatu cuñi ndo,
zoco sa cuenda mi ñahñi maa cuatyi ra iyo caña ñi.
7 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi ra: Iyo minoo ley sii maa ndi, ta catyi si
vatyi tahan si sa cuu ra vatyi catyi ra vatyi Zehe ra Ndyoo cuu sii ra.
8 Ta sa siñi ra Pilato cuhva catyi ñu, ta i yuhu ca ra.
9 Ta i nandɨhvɨ ra sisi vehe tyiño, ta i catyi ra sihin ra Jesús: ¿Ta ndyamaa i
quisun? Zoco ñá cahan ra Jesús sa cahan ra.
10 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Pilato sihin ra: ¿Ñacu ña cohon sa quehin? ¿Atu
ña siton vatyi iyo cuhva sii, ta cuu catyi vatyi cahñi ñiyɨvɨ suun nu cruz, ta
cuu zañe suun?
11 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Ñahñi maa sa cuu zavohon sihin tatu
sa yɨvɨ ra Ndyoo i saha cuhva suun. Yucuan cuenda cahnu ca cuatyi ra saha
cuenda sii suun.
12 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tacuan, ta i nducu ra Pilato cuhva zaña ra sii
ra. Zoco i quisaha cana saa ra hebreo ta catyi ra: Tatu zañon sii ra ña, yɨvɨ
amigo ra César cuun. Yoo ra catyi vatyi minoo rey cuu ra, cuñi ra quindyaa
ra tyiño ra César.
13 Ta sa siñi ra Pilato cuhva cuan, ta zɨquɨ i sindyaca ra sii ra Jesús ityi sata,
ta i sicundyaa ra tyayu ra nu tuhva ra zandaa tyiño, nu nañi si Gabata sihin
zahan hebreo. Ta cuñi si catyi si Nu Ndava.
14 Ta quɨvɨ sa zanduvaha ñiyɨvɨ cuenda vico zuhun i cuu si tañi maa ora, ta
i catyi ra Pilato sihin ñiyɨvɨ hebreo: Ica rey ndo ya.
15 Tacuan ta zɨquɨ i cana saa ñiyɨvɨ inga saha, ta catyi ñu: ¡Quihin ndo sii ra!
¡Quihin ndo sii ra! Tyaa ndo sii ra nu cruz. Ta i catyi ra Pilato sihin ñu: ¿Atu
cuñi ndo sa cahñi sii rey ndo? Ta i nacahan ra zutu nahnu, ta catyi ra: Yoñi
ca inga rey ndi. Maa ñi ra César.
16 Ta yucuan cuenda i saha cuenda ra Pilato sii ra vatyi cahñi ra sii ra nu
cruz. Ta i quihin zandaru sii ra Jesús, ta cuahan ra sihin ra.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

17 Ta ndyizo ra Jesús cruz ra cuahan ra sihin ra ndya nu nañi si Yɨquɨ Xiñi
Ndɨyɨ. Ta sihin zahan hebreo nañi si Gólgota.
18 Ta yucuan i tyaa ra sii ra nuu cruz sihin clavo. Ta inga uu tahan ra, minoo
ra siyo cuaha ta minoo ra siyo zatyi ra Jesús, ta ra Jesús mahñu.
19 Ta i tyaa ra Pilato minoo zɨvɨ, ta i catyi ra vatyi cundyaa si xiñi cruz cuan
ta catyi si: “Ra Jesús ñuu Nazaret, rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo cuu ra.”
20 Cuaha xaan ra hebreo i cahvi tuhun sa ndyaa xiñi cruz cuan. Vatyi nu
sihi ra Jesús, yatyi ndyaa si yuhu ñuu. Ta tuhun sa ndyaa xiñi cruz cuan,
ndyaa si sihin zahan hebreo, zahan griego ta zahan latín.
21 Ta ra zutu nahnu i catyi ra sihin ra Pilato: Ma tyoon: “Rey cuenda ñiyɨvɨ
hebreo.” Tyoon vatyi maa ra catyi vatyi rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo cuu ra.
22 Zoco i nacahan ra Pilato: Cuhva i tyei, sa ndyaa si.
23 Ta sa yaha i tyaa zandaru sii ra Jesús nu cruz, ta i quihin ra zahma ra. Sa
cumi tahan ra i quihin ra minoo minoo si. Ta minoo zahma cañi sa ndisi ra,
i cacu si ɨɨn ñi; ñahñi nu i ndɨcuɨ ñu sii si.
24 Yucuan cuenda i catyi zandaru sihin tahan ra: Ma ndata yo sii si.
Nacuzɨquɨ yo, ta cua ndyehe yo yoo ra cua zahacanaa. Catyi ra. Ta cuhva
ya i quita si cuhva catyi Tutu ra Ndyoo:
I zasa ra zahme sii tahan ra,
Ta i sizɨquɨ ra yoo ra cua ñihi zahma cañi vii.
Ta tacuan i zavaha zandaru.
25 Ta nandyaa zɨhɨ ra Jesús yatyi ñi saha cruz nu ndyaa ra Jesús nu cruz. Ta
nandyaa tucu cuhu ña ta ña María ñazɨhɨ ra Cleofas ta ña María Magdalena
tucu.
26 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi yatyi nandyaa zɨhɨ ra ta minoo ra i casi ra,
ra sa cuñi xaan ra, ta i catyi ra Jesús sihin zɨhɨ ra: Ndya vityi, ra ihya cua cuu
zehun. Catyi ra.
27 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra i casi ra: Ta maa ña cua cuu zɨhun. Ta ndya
cuhva cuan i quihin ra sii ña, ta cuahan ña vehe ra.
28 Ta sa yaha cuan, ta zɨquɨ i sito ra Jesús vatyi sa i zavaha ra tandɨhɨ ta sa i
cuu tandɨhɨ cuhva catyi si nuu Tutu ra Ndyoo. Ta zɨquɨ i catyi ra: Ityi xein.
29 Ta yatyi ñi yucuan nandyaa minoo quɨzɨ situ cuii ndutya iya. Ta i zatyii
zandaru minoo sa ñahma, ta i tyaa ra sii si minoo nuu zoco yutu sa nañi
hisopo, ta i tyiñaa ra sii si yuhu ra Jesús.
30 Ta sa i sihi ra Jesús ndutya iya cuan, ta zɨquɨ i catyi ra: Sa ndɨhɨ tyiño. Ta
i nacañi noo ra xiñi ra, ta i nacuhva cuenda ra añima ra.

I tusi minoo zandaru minoo caa xaan xiin ra Jesús

31 Cumañi minoo ñi ca quɨvɨ ta cua cuu si quɨvɨ cahnu sisi vico zuhun
cuenda ñiyɨvɨ hebreo. Ñá cuñi ra hebreo sa ndoo coño ñuhu cuan nu cruz
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ vatyi cahnu xaan quɨvɨ zacuu ñiyɨvɨ quɨvɨ cuan sa cuenda
vico zuhun. Yucuan cuenda i sica ra tumañi iñi sii ra Pilato vatyi cuhva ra sa
cahnu zandaru yɨquɨ ndoo ra sa ndyaa nu cruz. (Ta sa ndɨhɨ sahnu ra yɨquɨ
ndoo ra cuan ta yatyi ca cua cuu ra.) Ta cua cuu tyaa siyo ra sii ra.
32 Tacuan ta i saa zandaru, ta i sahnu ra yɨquɨ ndoo minoo ra ta inga tucu
ra sa ndyaa inga nu cruz.
33 Zoco sa saa ra nu ndyaa ra Jesús ta i ndyehe ra vatyi sa sihi ra, ta ñá sahnu
ca ra saha ra.
34 Zoco i tusi minoo zandaru minoo caa xaan xiin ra Jesús, ta i quita nɨñɨ ta
ndutya.

35 Ta minoo ra i ndyehe, saha ra sa ndaa, ta sa ndisa cahan ra. Sito maa ra
vatyi sa ndisa cuu sa cahan ra. Ta nacatyi ra sii si vatyi cua cuu sino tucu iñi
maa ndo.
36 Ta cuhva cuan i cuu tandɨhɨ si vatyi cua quita si tañi catyi Tutu ra Ndyoo
nu catyi si: “Ma cahnu ñiyɨvɨ numinoo yɨquɨ ra.”
37 Ta inga tucu nu tutu ra Ndyoo catyi si: “Cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ra cuhva
cua quɨhvɨ minoo caa xaan xiin ra.”

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

38 Ta sa yaha cuan, ta zɨquɨ i quisi ra José ra ñuu Arimatea. Sino iñi ra sii
ra Jesús, zoco xehe ñi vatyi yuhu ra sii ra hebreo. Ta i sica ra tumañi iñi sii
ra Pilato vatyi cuu quihin ra coño ñuhu ra Jesús. Ta i saha ra Pilato. Ta zɨquɨ i
sahan ra, ta i quihin ra coño ñuhu ra Jesús.
39 Ta i quisi tucu ra Nicodemo, ra sa sahan sa xihna ñi nu ndyaa ra Jesús
minoo sa cuaa. Ndaha ra cuaha xaan azetye vixi. Nazaca si sihin mirra ta
áloe. Tañi minoo oco usi kilo si.
40 Tacuan ta zɨquɨ i quihin ra José ta ra Nicodemo coño ñuhu ra Jesús, ta i
cava noo ra zahma sa cahyu ra azetye vixi cuan cuhva iyo costumbre ñiyɨvɨ
hebreo tatu cua tyihi ñu sii minoo ñiyɨvɨ sisi ñaña.
41 Ta yatyi nu i sihi ra Jesús nu cruz sicoo cuaha xaan yutu tyaqui, ta yucuan
sicoo minoo ñaña sa ta yoñi ca cutyiño.
42 Ta yucuan i tyihi ra sii ra Jesús vatyi yatyi ñi ndyaa si. Ta sa cua cuu si
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ hebreo.

20

I nandoto ra Jesús

1 Ta quɨvɨ tumingu ña ca i saa ña María Magdalena ndya ñaña, ta i ndyehe
ña vatyi sa sɨñɨ siyo yuu sa sindazi yuñaña cuan.
2 Tacuan ta zɨquɨ i sino xaan ña ndya nu ndyaa ra Simón Pedro ta inga ra
sa cuñi xaan ra Jesús, ta i catyi ña sihin ra: Sa sitava ñiyɨvɨ coño ñuhu ra Jesús
sisi ñaña cuan, ta ña sito yo ndyamaa i natyihi ñu sii si.
3 Yucuan cuenda i quita ra Pedro ta inga ra ta cuahan ra ndya ñaña.
4 Nduu tahan ra i cacono ra, zoco ñihi xaan ca sino inga ra ta zɨquɨ ra Pedro,
ta xihna ca ra cuan i saa ñaña.
5 Ta i ndyehe noo ra sisi ñaña, ta i ndyehe ra zahma sa i cava noo sii ra Jesús;
catuu si nu ñuhu, zoco ñá quɨhvɨ ra.
6 Ta zɨquɨ i saa ra Simón Pedro, ta i quɨhvɨ ra sisi ñaña, ta i ndyehe ra zahma
sa i cava noo sii ra Jesús; catuu si.
7 Ta zahma luhlu sa ñoho xiñi ra Jesús, ña ɨɨn ñi catuu si sihin inga zahma
cuan. Nacuɨñɨ tahnu vaha si, ta catuu zɨɨn si.
8 Tacuan ta zɨquɨ i quɨhvɨ tucu inga ra sa saa sa xihna ñi. Ta i ndyehe ra. Ta
i sino iñi ra.
9 Zoco tañaha ca coto ra vatyi catyi Tuhun Ndyoo vatyi ndyaa si sa cua
nandoto tucu ra Jesús sa sa i sihi ra.
10 Tacuan ta i quita ra i casi ra Jesús, ta cua nuhu ra ndya vehe ra.

I quituu ra Jesús nuu ña María Magdalena

11 Ta i nasaa ña María ndya ñaña, ta sa nandyaa ña yuhu ñaña, ta cuihya
xaan i cuñi ña, ta i sacu xaan ña. Ta cuhva sa sacu ña, ta i nandyehe noo ña
sisi ñaña.
12 Ta i ndyehe ña uu tahan ángel sa ñoho zahma cuisi. Minoo ra ndyaa ityi
nu sicaa xiñi ra Jesús, ta inga ra ityi nu i sicaa saha ra nu sicaa coño ñuhu ra.

13 Ta i catyi ángel sihin ña: Maha, ¿ñacu sacu xoon? Ta i catyi ña: Vatyi i
quihin ñiyɨvɨ coño ñuhu ra Jesús, ta ña site ndyamaa i tyihi ñu sii si.
14 Ta sa ndɨhɨ cahan ña tacuan, ta i nasico cava ña, ta ndyehe ña sii ra Jesús
nandyaa ra. Zoco ñá nacoto ña tatu zuun ra cuu ra.
15 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Maha, ¿ñacu sacu xoon? ¿Yoo sii nanducun?
Ta ña María sica iñi ña vatyi ra zacuenda yucuan cuu ra cahan, ta i catyi ña
sihin ra: Tata, tatu yoho i quihin coño ñuhu ra ya, nacatyun sihin ndyamaa i
tyuhun sii si vatyi cua naquihin sii si.
16 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ña: María. Ta i nandyehe vaha ña sii
ra, ta i catyi ña sihin ra: ¡Rabboni! Zahan hebreo cuu si cuan, ta cuñi si catyi si
Maestro.
17 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Ma tɨun sii vatyi tañaha ca nandaa xique ndya
nu ndyaa Zuti. Zoco cuahan nu ndyaa tandɨhɨ ra sa cuñi xein, ta nacatyun
sihin ra vatyi cuehin nu ndyaa Zuti, ta Zutu tucu maa ndo cuu sii ra. Ta nu
ndyaa Ndyoo mi, ta Ndyoo tucu maa ndo.
18 Ta zɨquɨ cuahan ña María Magdalena nu yucu ra i casi ra Jesús, ta i nacatyi
ña sihin ra vatyi sa i ndyehe ña sii ra Jesús ta i cahan ra tuhun cuan sihin ña.

Cahan ra Jesús sihin ra i casi ra

19 Tacuan ta zɨquɨ zuun ñi quɨvɨ tumingu cuan sa sahiñi i siyucu ra i casi ra
Jesús ɨin ñi, ta ndazi cutu yuvehe vatyi yuhu ra sii ra hebreo, ta i quisi ra Jesús
ta i sicuɨñɨ ndyaa ra mahñu, ta catyi ra sihin ra: Nacoo sa vaha sii ndo.
20 Ta sa yaha catyi ra tacuan, ta zɨquɨ i zañaha ra ndaha ra ta xiin ra. Ta zɨɨ
xaan i cuñi ra i casi ra sa i ndyehe ra sii ra Jesús.
21 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra inga saha: Nacoo sa vaha sii ndo. Tañi
sa tasi Ndyoo Zuti sii, sihin tyiño ra, zuun ñi cuhva cuan cua tasi sii maa ndo.
22 Ta sa ndɨhɨ catyi ra tacuan, ta i tɨvɨ ra tatyi ra sii ra, ta catyi ra sihin ra:
Naquihin ndo Tatyi Ii.
23 Yoo sii cuatyi cua zandasi ndo, cua ndasi si sa ndisa. Ta yoo sii cuatyi ma
zandasi ndo, ma ndasi cuatyi ñu. Catyi ra.

Ñihi xaan iñi ra Tomás

24 Ta ra Tomás minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús cuu ra. Nañi tucu ra
Dídimo. Ta yoñi ra ndyaa cuhva sa quisi ra Jesús.
25 Ta i nacatyi inga ra i casi ra Jesús sihin ra: I ndyehe ndi sii ra Jesús. Zoco
i catyi ra Tomás sihin ra: Tatu ma ndyehi nu cahvi ndaha ra nu i quɨhvɨ clavo
ta tyihi nu ndehi yucuan, ta tatu ma ndyehi xiin ra nu quɨhvɨ caa xaan ta tyihi
ndehi yucuan, ma sino iñi. Catyi ra.
26 Ta yaha uña quɨvɨ, ta zɨquɨ ñoho ndazi tucu ra i casi ra Jesús, ta ndyaa ra
Tomás sihin ra. Ta ndazi cutu yuvehe, zoco i quɨhvɨ ra Jesús ta i sicuɨñɨ ndyaa
ra mahñu, ta i catyi ra: Nacoo sa vaha xaan sii ndo.
27 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra Tomás: Zatuhvon ndohon ta tyuhun nu ndohon
ndehi, ta zatuhvon ndohon ta tyuhun sisi xiin. Ta ma cuu con minoo ra ña
sino iñi, zoco sino iñun. Catyi ra.
28 Tacuan ta i catyi ra Tomás sihin ra: Moo cuu ra ndyaca ñaha sii. Ta moo
cuu Ndyoo sii.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tomás, sa i ndyehun sii, ta yucuan cuenda
sino iñun. Vaha xaan ca ñiyɨvɨ ma ndyehe sii, ta sino iñi ñu.

Iyo cuenda sa vatyi iyo libro ya

30 Ta iyo cuaha xaan inga sa ndyityi i zavaha ra Jesús nuu ra i casi ra, ta ña
ndyaa si nuu libro ya.

31 Zoco i tyei zuhva si ihya vatyi cua cuu sino iñi ndo vatyi ra Jesús cuu ra Cristo, zehe ra Ndyoo. Ta sihin sa sino iñi ndo, cua ñihi ndo sa cacu añima ndo tandihi cuii tyiemvu sa cuenda maa ra.

21

Cahan ra Jesús sihin usa tahan ra i casi ra

1 Ta sa yaha tandihi cuhva cuan, ta ziqui ihya cuu cuhva i cahan tucu ra Jesús inga saha sihin ra i casi ra yumiñi sa nañi Tiberias.

2 Iin ñi tayucu ra Simón Pedro sihin ra Tómas, ra nañi Dídimo, ta ra Natanael, ra ñuu Caná nu cu si Galilea, ta zehe ra Zebedeo ta inga uu tahan ra i casi ra Jesús.

3 Ta i catyi ra Simón Pedro sihin inga ra: Cuehin cua tiin tyiyaca. Ta i catyi inga ra sihin ra: Cua cuhun tucu maa ndi suhun. Ta cuahan ra, ta i quihvi ra minoo barco. Zoco ñahñi maa tyiyaca i ñihi ra sa cuaa cuan.

4 Ta cuhva sa vasi cundisi, sicuiñi ndyaa ra Jesús nu ñiyiti, zoco ñá nacoto ra vatyi ra Jesús cuu ra.

5 Ta ziqui i catyi ra Jesús sihin ra: Zehe luhli, ¿atu ñahñi tyiyaca i ñihi ndo? Ta i catyi ra: Yoñi ti.

6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cañi ndo taraya ndo siyo cuaha, ta cua ñihi ndo. Ta i cañi ra sii si, ta ziqui ñá cuu ca tava ra taraya ra vatyi cuaha xaan tyiyaca ñoho.

7 Ta ra sa cuñi xaan ra Jesús i catyi ra sihin ra Pedro: Ra Jesús cuu ra. Ta sa siñi ra Simón Pedro vatyi ra Jesús cuu ra, ta i nazucu ra zahma ra sii ra vatyi sa i tava ra sii si sa cua tiin ra tyiyaca. Ta i quihvi ra nu miñi.

8 Ta i quisi inga ra sihin barco luhlu. Xita ra taraya sa ñoho tyiyaca vatyi ña sica ndyaa yuhu miñi tañi minoo ziendu metro ñi.

9 Ta sa i quita tandihi ra nu ñuhu, i ndyehe ra tuñuhu, ta yucuan catuu minoo tyiyaca ta pan tucu.

10 Ta i catyi ra Jesús: Quisi ndyaca ndo zuhva ca tyiyaca sa nacaa tiin ndo.

11 Ta i sahan ra Simón Pedro ndya nu ndyaa barco, ta xita ra taraya tyiyaca nahnu cuan ndya nu ñiyiti. Ziendu uu xico usi uñi tahan ti ñoho, ta ñá tahndya taraya vazu cuaha xaan ti.

12 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñaha ndo vatyi curumuza ndo. Ta yoñi ra cuñi nducu tuhun sii ra Jesús yoo ra cuu ra vatyi sa sito ra vatyi ra Jesús cuu ra.

13 Ta i sahan ra Jesús, ta i quihin ra pan, ta i saha ra sii si sii ra. Ta tacuan tucu tyiyaca.

14 Ta ihya cuu sa cu uñi tahan saha i cahan ra Jesús sihin ra i casi ra ta sa yaha sa nandoto ra sisi sa i sihi ra.

Zacuendon mvee ticatyi zone

15 Ta sa yaha i curumuza ra, ta i catyi ra Jesús sihin ra Simón Pedro: Simón, zehe ra Jonás, ¿atu cuñi xaan con sii ta ziqui ca inga ra ya? Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Avi, tata, sa siton vatyi cuñi suun. Ta i catyi ra Jesús: Cuhvon sa casi mvee ticatyi lee zone.

16 Ta ziqui i catyi ra Jesús sihin ra inga saha: Simón, zehe ra Jonás, ¿atu cuñi xoon sii? Ta i catyi ra Pedro: Avi, tata, sa siton vatyi cuñi suun. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zacuenda vohon sii mvee ticatyi zone.

17 Ta ziqui i catyi ra Jesús sihin ra sa cu uñi saha: Simón, zehe ra Jonás, ¿atu cuñun sii? Ta cuihya xaan i cuñi ra Pedro vatyi sa i nducu tuhun ra Jesús sii ra sa cu uñi tahan saha: ¿Atu cuñun sii? Ta i catyi ra sihin ra: Tata, sa sito moo

tandɨhɨ cuii. Siton vatyi cuñi suun. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhvon sa casi
mvee ticatyi zone.
18 Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun vatyi quɨvɨ i culuhlun ta i cuu ndɨhvun
zahmon maa tuhun ñun, ta sohon ndyamaa cuñun cuhun. Zoco quɨvɨ cua
cusahnun cua zandundoon ndohon, ta inga ra cua natyihi ra zahmon suun.
Ta cua cundyaca ra suun nu ña cuñun cuhun. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra
Pedro.
19 Ta sa i catyi ra Jesús tuhun cuan, i saha ra cuhva cutuñi iñi ra yozo caa
cua tahan si sii ra Pedro sa cua cuu ra, ta cua zacahnu ra sii ra Ndyoo cuhva
cuan. Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tacuan, ta i catyi ra sihin ra: Cundyicon sii.

Minoo ra i casi ra Jesús, ra sa cuñi xaan ra

20 Tacuan ta zɨquɨ i nandyehe sata ra Pedro, ta i ndyehe ra vatyi ndyico inga
ra i casi ra Jesús, ra sa cuñi xaan ra Jesús. Zuun ra cuu ra sa nañaa sii ra Jesús
minoo sa cuaa nu cua cuxiñi ra nu i nducu tuhun ra sii ra Jesús: ¿Yoo ra cua
xico tuhun suun?
21 Ta sa ndyehe ra Pedro sii ra cuan, ta i nducu tuhun ra sii ra Jesús: Tata,
¿ta ñaa sa cua cuu sii ra ya?
22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu cuñi vatyi ndoo ra ñuu ñiyɨvɨ ndya quɨvɨ
cua quisi ¿ta ñaa sa cuenda oo? Yoho cundyicon sii. Catyi ra.
23 Yucuan cuenda i quita tuhun ya, ta i sica iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi vatyi
i catyi ra Jesús vatyi ma cuu ra cuan, zoco ñá catyi ra Jesús sa ma cuu ra. I
catyi ra: “Tatu cuñi vatyi ndoo ra ndya quɨvɨ cua quisi ¿ta ñaa sa cuenda oo?”
24 Ta zuun ñi maa ra cuu ra saha sa ndaa sa cuenda tuhun ya. Ta sito ndi
vatyi ndisa cuii sa ndaa sa saha ra.
25 Ta iyo cuaha xaan ca sa i zavaha ra Jesús. Ta sica iñi vatyi tatu cua tyaa
ñiyɨvɨ sii si minoo minoo si, ma cutahan tandɨhɨ libro nu sisi ñuu ñiyɨvɨ. Ndɨhɨ
si vityi.

Hechos

I catyi ra Jesús vatyi cua tasi ra Tatyi Ii ra Ndyoo

1 Ta quɨvɨ cuan i tyei minoo carta suun Teófilo. Ta yucuan carta saha
cuenda tandɨhɨ sa i zavaha ra Jesús ta tandɨhɨ sa zacuaha ra ndya casaha
zatyiño ra cuhva
2 ndya quɨvɨ i ndaa xica ñi ra ta cuahan ra gloria. Zoco cuee ca sa cuhun ra
gloria ta sihin cuhva iyo sii Tatyi Ii ra Ndyoo i tahvi ra Jesús tyiño nuu sa usi
ɨɨn tahan ca ra apóstol vatyi nacatyi ra tuhun ra Jesús.
3 Ta zɨquɨ i sihi ra Jesús ta sa yaha i sihi ra ta zuun ñi maa ra Jesús i quituu
nuu ra apóstol. Uu xico quɨvɨ i quituu ra tacuan, ta cuhva cuan i sito ñɨyɨvɨ
vatyi ndisa cuii i nandoto tucu ra. Ta i zacuaha ra sii ra yozo caa ndyaca ñaha
ra Ndyoo.
4 Ta sa ndyaa ra Jesús sihin ra i catyi ra sihin ra vatyi ma quita ra ñuu
Jerusalén. Cua cuatu ra sii sa i cahan ra Ndyoo Zutu yo tuhun vatyi catyi ra
Jesús sihin ra:
5 Sa catyi sihin ndo vatyi ndisa cuii i zacoo ndutya ra Juan sihin ndutya,
zoco ña cuaha ca quɨvɨ ta cua coo ndutya ndo sihin Tatyi Ndyoo.

Cuahan ra Jesús ityi zɨquɨ

6 Tacuan ta quɨvɨ i titahan tucu ra Jesús sihin ra apóstol i ndaca tuhun ra
cuan sii ra Jesús ta catyi ra: Tata, ¿atu sa cua cuhva tucun sa cundyaca ñaha
ñɨyɨvɨ hebreo tata maa ndi?
7 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma coto maa ndo ñaa quɨvɨ a ñaa yoo cua
cundyaca ñaha tucu ñɨyɨvɨ hebreo. Maa ñi maa ra Ndyoo Zutu yo tahan si
coto cuhva cuan.
8 Zoco cua ñihi ndo tundyee iñi sii ra Ndyoo vatyi cua noo xica Tatyi Ii
sii ndo, ta cua cahan ndo sa cuenda mi ñuu Jerusalén, nacahnu Judea ta
nacahnu Samaria ta nacahnu ñuu ñɨyɨvɨ.
9 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tacuan ta zuun ñi cuhva cuan i ndyehe ra
apóstol vatyi i ndaa xica ñi ra Jesús ityi andɨvɨ, ta i tyazi minoo vico nu cuahan
ra. Ta ñá ndyehe ca ra apóstol cuan sii ra.
10 Ta zuun ñi cuhva sa ndyehe ra sa i ndaa ra ityi andɨvɨ ta nu yucu ra i
quituu uu tahan ra yoco ñoho ra zahma cuisi.
11 Ta i catyi ra yoco cuan sihin ra: Ndoho ra ñuu Galilea, ¿ñacu ndyehe xaan
ndo ityi zɨquɨ? Cuahan ra Jesús gloria, ta zuun ñi cuhva cuahan ra cua quisi
tucu ra.

Naquihin ra Matías tyiño i sindyizo ra Judas

12 Tacuan ta zɨquɨ i quita ra apóstol yucu Olivos cuan. Cuahan ra ñuu
Jerusalén. Yatyi ñi ndyaa yucu cuan sihin ñuu Jerusalén, tañi zava ora.
13 Ta sa saa ra yucuan, i quɨhvɨ ra minoo vehe toto ndya zɨquɨ vatyi yucuan
ndyaa ra. Ra Pedro ta ra Juan, sihin ra Jacobo ta ra Andrés ta ra Felipe. Ra
Tomás ta ra Bartolomé ta ra Mateo sihin ra Jacobo, zehe ra Alfeo. Ta ra Simón
Zelote ta ra Judas yañi ra Jacobo.
14 Tandɨhɨ quɨvɨ i sica tahvi ra sii Ndyoo yucuan ɨɨn ñi sihin ña María zɨhɨ ra
Jesús sihin inga ñu zɨhɨ ta sihin yañi ra.
15 Ta minoo quɨvɨ i titahan cuaha xaan ñɨyɨvɨ tañi ziendu oco ñu, ta i nduvita
ra Pedro (mahñu ñɨyɨvɨ cuan) ta i catyi ra:

16 Ndoho yañi xaa, i cuñi si sa natahan si cuhva sa i catyi Tuhun Ndyoo nu
i cahan ra David i zacuu Tatyi Ii ta saha cuenda ra sa cuenda ra Judas, ra i
zañaha sii ra Jesús sii ra cua tɨɨn sii ra.
17 Ta ra tahan yo i cuu sii ra Judas, ta zuun ñi tyiño zavaha yo i zavaha tucu
ra.
18 I zata ra Judas cuan minoo ñuhu sihin xuhun i ñihi ra sihin cuatyi ra.
Ta zuun ñi maa ra i cuñi cahñi sii ra. I tyihi ra minoo yoho zucu ra, zoco i
canacava ra sihin nuu ra ta i ndata sisi ra ta i quita tandɨhɨ sɨtɨ ra. Ta i sihi ra.
19 Sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén cuhva i tahan ra Judas. Yucuan cuenda
i zacunañi ñu ñuhu cuan Acéldama sihin tuhun maa ñu. Cuñi si catyi si: Ñuhu
nu i sati nɨñɨ ra.
20 Sisi libro Salmos catyi ra Ndyoo sa cuenda ra Judas:
Cua ndoo ihno vehe ra.
Yoñi ñiyɨvɨ cua cundyaa yucuan.
Ta tyiño i sindyizo maa ra cua naquihin inga ra.
Catyi si.
21-22 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pedro: Yucuan cuenda cua naquihin inga ra
tyiño i sindyizo ra Judas ta cua nacatyi tucu ra sihin ñiyɨvɨ vatyi ndisa sa i
nandoto tucu ra Jesús. Cuñi si sii minoo ndoho ra i casaha sica sihin ra Jesús
quɨvɨ i zacoo ndutya ra Juan sii ra ta cutahan ra sihin ra ndya quɨvɨ i ndaa
xica ñi ra Jesús ityi andɨvɨ. ¿Yoo ndoho cuu ndo? Catyi ra Pedro.
23 Tacuan ta i ñihi ra uu tahan ra. Minoo ra nañi ra José ta nañi tucu ra
Barsabás. Justo xiñi zɨvɨ ra. Ta inga ra nañi ra Matías.
24 Tacuan ta i sica tahvi tandɨhɨ ñu sii ra Ndyoo ta i catyi ñu: Zutu mañi yuu,
siton añima tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zañohon sii ndi yoo ra cuñi moo
25 sa naquihin ra tyiño i sindyizo ra Judas vatyi i ndoyo ñuhu ra ta cuahan
ra nu tahan si sii maa ra sa cuhun ra, nu xaan. Catyi ñiyɨvɨ.
26 Ta i sizɨquɨ ra zuhva cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa, ta i tahan si sii
ra Matías. Tacuan ta i nduu tucu ra cuan minoo apostól sihin inga sa usi ɨɨn
tahan ra.

2

I quisi Tatyi Ii ra Ndyoo

1 I saa quɨvɨ sa zacahnu ñiyɨvɨ hebreo minoo vico sa nañi Pentecostés, ta i
titahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús.
2 Yatyi xaan i quisaha quisi minoo nduzu ndya yutyi andɨvɨ. Tañi minoo
tatyi cahnu, tacuan i cuu nduzu cuan, ta i situ cuii nduzu vehe nu yucu ñu.
3 Ta i ndyehe ñu minoo tañi caa yaa ñuhu. I quɨtɨ cuatyi si ta i sicozo si xiñi
ɨɨn ɨɨn ñu.
4 I situ Tatyi Ii ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñu, ta i quisaha cahan ñu tuhun sa ña
tuhva ñu cahan. I cahan ñu sihin cuhva saha Tatyi Ii sii ñu.
5 Ta quɨvɨ cuan i siyucu cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo ñuu Jerusalén. Zɨɨn zɨɨn
ñuu i quisi ra ta saa ra ñuu Jerusalén. Ndyico vaha ra sii costumbre maa ra.
6 Ta i siñi tucu maa ra cuan nduzu sa quita andɨvɨ. Yucuan cuenda i tuhva
tandɨhɨ ra. Ñá cutuñi iñi ra ñaa cuenda siñi ra sa cahan ñiyɨvɨ. Vatyi tandɨhɨ
cuhva cahan ñu, siñi ra hebreo cuan vatyi cahan ñu cuhva cahan ñiyɨvɨ zɨɨn
zɨɨn ñuu, nu i quita ra hebreo.
7 Iyo xaan i cuñi ra hebreo cuan, ta i quisaha catyi ra sihin tahan ra: Tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ya, ñiyɨvɨ Galilea cuu ñu, zoco cahan ñu cuhva cahan maa yo.
8 Siñi yo sa cahan ñu. Cahan ñu cuhva cahan ñiyɨvɨ ñuu nu quita maa yo, ta
zɨɨn zɨɨn ñuu yo.

9 Ñiyɨvɨ ñuu Partia, Media, ta Elam cuu yo sihin ñiyɨvɨ ñuu Mesopotamia,
Judea, Capadocia, Ponto ta Asia.
10 Iyo yo cuu yo ra ñuu Frigia, Panfilia, Egipto ta Libia yatyi ñi Cirene, ta iyo
yo cuu yo ra ñuu Roma
11 tata hebreo, ta inga yo ra ñuu Roma, zacuaha yo costumbre ñiyɨvɨ hebreo.
Iyo yo quita ñuu Creta ta ñuu Arabia ta siñi yo sa cahan ñu tandɨhɨ cuhva
cahnu xaan zavaha ra Ndyoo. Catyi ra cuan.
12 Ta iyo xaan i cuñi ra ta ñá sito ra ñaa sa cuu. Ta i natuhun tahan ra ta
catyi ra: ¿Ñaa sa cuu? Catyi ra.
13 Zoco inga ra i sacu ndyaa ta catyi ra: Sihi xaan ñu ya ndixi (ta siñi ñu).

Cuhva i cahan ra Pedro sihin ñiyɨvɨ

14 Tacuan ta i nacuɨñɨ ndyaa ra Pedro sihin sa usi ɨɨn tahan ca ra apóstol ta
saa xaan i cahan ra Pedro sihin ñiyɨvɨ cuan ta catyi ra: Ndoho sa ndyaa ihya
nu cu si Judea ta tandɨhɨ inga ndo sa vasi ñuu Jerusalén ya, tyizoho vaha ndo
ta cuɨñɨ ndo sa quehin.
15 Ña siñi ndi tañi sica iñi maa ndo vatyi nacaa cuu si caa ɨɨn sa ñaha ñi.
16 Sicoo minoo ra sinañi Joel ta tyiemvu. I cahan ra sa cuenda ra Ndyoo ta
i catyi ra vatyi cua tahan si cuhva sa ndyehe ndo vityi vatyi i catyi ra:
17 Nu cua ndɨhɨ tyiemvu cua tasi Tatyi Ii, catyi ra Ndyoo, ta cua noo ra zɨquɨ
tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
Zehe ndo cua cahan ñu tuhin. Cua ndyehe ra yoco sa cua zañehi sii ra. Ta cua
cahan ñimahna xiñi ra sahnu.
18 Ndisa, vatyi cua noo Tatyi Ii sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndyico sii mi sa ndisa, ta cua
cahan ñu cuhva cua quehin sihin ñu.
19 Ta cua zavehi sa ndyityi ityi andɨvɨ ta nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ. Niñɨ ta ñuhu ta
ñuhma.
20 Cua nduñaa ñicandyi ta cua nducuaha yoo tañi niñɨ. Tacuan cua cuu si ta
cua coo minoo quɨvɨ cahnu xaan, quɨvɨ cua tasi tuñi sii ñiyɨvɨ.
21 Ta tandɨhɨ ra cua cahan ndahvi sihin mi, cua cacu ra.
Tacuan i catyi ra Ndyoo, i catyi ra Joel.
22 Ta sa yaha nacatyi ra Pedro cuhva cuan ta i catyi tucu ra: Ndoho, ñiyɨvɨ
hebreo tyizoho ndo tuhun ya: Ra Jesús ñuu Nazaret i sindyizo ra tyiño saha
ra Ndyoo sii ra. Ta tañi sa sito ndo i saha ra Ndyoo sa zavaha ra cuaha xaan
sa ndyityi ta cuaha xaan zeña nuu ndo.
23 Ta i sito ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sa tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ra Jesús.
Ta maa ndo i saha ndo sa cahñi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo sii ra nu cruz.
24 Zoco i zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús, ta i tava ra sii ra nu iyo ñiyɨvɨ i sihi
vatyi ma cuu ndoo ra yucuan.
25 I cahan ra David ta tyiemvu sa cahan ra Jesús ta catyi ra:
Site vatyi ndyaa ra sahnu sihin. Tandɨhɨ cuii tyiemvu iyo ra sihin. Yucuan
cuenda ma cuyuhi.
26 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi, ta cua nacatyi sihin ndo vatyi zɨɨ cuñi. Site
vatyi cua nandote sisi sa i sihi.
27 Ma caca xaan iñi vatyi ma zandoon sii, nu caa ndɨyɨ Ndyoo Zuti. Ta ma
cuhvon sa tyahyu coño ñuhi vatyi zehe iun sii.
28 Sa zañohon sii yozo caa cua cundite suhun. Zɨɨ xaan cua cuñi vatyi cua
cundyei suhun.
Tacuan i cahan ra David cuhva i cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo Zutu ra ta
tyiemvu.

29 Ta i cahan ca ra Pedro ta catyi ra: Ndoho amigos, ndoo xaan cua nacatyi
sihin ndo ñaa sa i tahan ra sahnu David, ñiyɨvɨ sii yo ta tyiemvu. I sihi ra, ta
i quɨhvɨ ra ñuhu. Ta ihya iyo ñaña ra ndya cuhva ndya vityi. Ta tacuan cuu
cuhva sito yo vatyi yɨvɨ tuhun sa zuun ñí maa ra cahan ra.
30 I cahan ra David cuhva i cahan Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ra, ta i sito ra vatyi
cua zavaha ra Ndyoo tuhun i cahan ra sihin ra vatyi i catyi ra Ndyoo sihin
ra: “Ityi nuu ca cua cundyaca ñaha minoo ñiyɨvɨ suun. Tañi ndyaca ñaha moo
tacuan cua cundyaca ñaha maa ra.”
31 I sito ra David tyiño cuan ta tyiemvu, ta i catyi ra vatyi cua nandoto tucu
ra Jesús. Yucuan cuenda i catyi ra David sa cuenda ra Cristo vatyi ma ndoo
ra nu caa ndɨyɨ. Ta ma tyahyu coño ñuhu ra. Catyi ra.
32 I zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús ta i ndyehe tandɨhɨ ndi sii ra.
33 Ta cuahan ra Jesús gloria, ta saha ra Ndyoo cuaha xaan cuhva sii ra.
Ndyaa ra ityi siyo cuaha ra Ndyoo. Ndya ta sa naha xaan ca i catyi ra Ndyoo:
“Cua saa quɨvɨ cua cuhun Tatyi Ii vii ñuu ñiyɨvɨ.” Ta yucuan cuenda i tasi ra
Jesús sii Tatyi Ii ihya. Tatyi Ii ra Ndyoo zavaha tandɨhɨ sa ndyehe ndo ta sa
siñi ndo vityi vatyi sa i saa ra. Catyi ra Pedro.
34 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pedro: I saha ra David cuenda yozo caa cua tahan
si sii ra Jesús ityi zɨquɨ vatyi yɨvɨ ra David i sahan gloria. Zoco i cahan ra tuhun
cuhva cua tahan si sii ra Jesús ta i catyi ra:
Moo cuu ra ndyaca ñaha sii mi.
Ta catyi ra Ndyoo Zutu yo suhun:
“Cundyoon ihya siyo cuehi.
35 Iyo cuaha xaan ra cuxaan suun, zoco cua zahacanoon sii ra vatyi sehi
cuhva suun.”
Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra Jesús, catyi ra David.
36 Tacuan i cahan ra Pedro sihin ñiyɨvɨ hebreo tandɨhɨ cuhva cuan, ta i catyi
tucu ra: I tyaa maa ndo sii ra Jesús nu cruz, zoco i zanducahnu xaan ra Ndyoo
sii ra, ta vityi ndyaca ñaha maa ra, ta zacacu ra sii ñiyɨvɨ. Yucuan cuenda
tyizoho ndo ta coto ndo sa quehin. Catyi ra.
37 Ta sa siñi ñiyɨvɨ sa cahan ra Pedro ta i sica xaan iñi ñu, ta i catyi ñu sihin
ra Pedro ta sihin tandɨhɨ inga ra apóstol: ¿Amigo, ñaa sa cuñi si zavaha ndi?
Catyi ñu.
38 Ta i catyi ra Pedro sihin ñu: Tahan tahan ndo ndu-uu iñi ndo cuatyi ndo
ta coo ndutya ndo cuenda ra Jesucristo, ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ndo.
Ta cua cuhva ra Ndyoo sa noo Tatyi Ii sii ndo vatyi yucuan cuu sa cua cuhva
ra Ndyoo sii ndo.
39 Vatyi ta tyiemvu i saha ra Ndyoo tuhun ra sii ndo ta sii zehe ndo ta sii
tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ, tandɨhɨ ñu sa cua nacana ra Ndyoo. Cua sino iñi ñu sii ra.
Ta maa ra cua cundyaca ñaha sii yo.
40 Cuaha xaan tuhun i cahan ra Pedro ta i saha ra sa siñi tuñi sii ñiyɨvɨ. I
catyi ra sihin ñu: Zavaha ndo sa vaha nuu ra Ndyoo coto zanaa ra sii ndo
sihin ñiyɨvɨ ña vaha. Catyi ra.
41 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi tuhun cahan ra Pedro ta i sicoo ndutya ñu.
Yucuan quɨvɨ i sino iñi tañi uñi mil ñiyɨvɨ sii Tuhun Ndyoo.
42 Tandɨhɨ quɨvɨ i titahan ñu cuan. I zacuaha xaan ñu sihin ra apóstol. Sasi
ñu pan ta sihi ñu ndutya uva vatyi nacohon iñi ñu vatyi sihi ra Jesús, sa
cuenda maa ñu, ta ɨn ñí i sica tahví ñu sii Ndyoo tandɨhɨ quɨvɨ.

Cuhva i sicoo ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ta quɨvɨ cuan

43 Cuaha xaan sa ndyityi i zavaha ra apóstol, ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ vatyi i ndyehe ñu sa zavaha ra cuan ta yuhu ñu vatyi i ndyehe ñu yozo caa iyo ra Ndyoo.
44 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi, ɨɨn ñi i siyucu ñu, ta i tyindyee tahan ñu sii tahan ñu.
45 Ta tatu cumañi xuhun i naxico ñu ñaa sa iyo sii ñu. I naxico ñu ñuhu ñu sihin ndaha tyiño ñu ta i saha ñu xuhun ñihi ñu sii inga ñiyɨvɨ sino iñi tatu cumañi si sii ñu.
46 Tandɨhɨ quɨvɨ i titahan ñu vehe ñuhu hebreo ta vehe ñiyɨvɨ ta i sasi ñu pan ta sihi ñu ndutya uva sa cuenda ra Jesús ta ɨɨn ñi i sasi ñu xita tandɨhɨ quɨvɨ. Zɨɨ xaan i cuñi ñu ta ña cuihna iñi ñu sii ñiyɨvɨ.
47 I zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo, ta vaha xaan cahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuenda ñu. Ta tandɨhɨ quɨvɨ i saha ra Ndyoo sa sino iñi inga ca ñiyɨvɨ Tuhun ra.

3

Nduvaha minoo ra xii

1 Minoo quɨvɨ cuahan ra Pedro ta ra Juan vehe ñuhu hebreo cuhva caa uñi sa sahiñi. Yucuan cuhva tuhva ñiyɨvɨ hebreo cahan sihin ra Ndyoo.
2 Ta sa cua saa ra yucuan ta i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra xii. Tacuan sindyaca ñu sii ra tandɨhɨ quɨvɨ ta caa ra yuvehe nañi yuvehe tyaqui vatyi caca ra caridad.
3 Ta sa ndyehe ra sii ra Pedro ta ra Juan sa cua quɨhvɨ ra vehe ñuhu ta i sica ra caridad sii ra.
4 I ndyehe xaan ra Pedro ta ra Juan sii ra, ta zɨquɨ i catyi ra Pedro: Ndyehun sii ndi.
5 Ta i ndyehe ra xii cuan vatyi sica iñi ra sa cua cuhva ra xuhun sii ra.
6 Zoco i catyi ra Pedro: Ñahñi xuhun ndyize sa cuhve suun zoco iyo cuhva sii sa tyindyei suun vatyi iyo cuhva sii maa ra Jesucristo, ra ñuu Nazaret, sa tyindyee ra suun. Sa cuenda maa ra cuan catyi suhun: Nduviton ta cacon. Catyi ra Pedro.
7 I tɨɨn ra Pedro ndaha siyo cuaha ra, ta i zanduvita ra sii ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan ndaha i nduvaha ñi saha ra.
8 I ndava ra xii cuan ta i quisaha ra sica ra. I quɨhvɨ ra si vehe ñuhu sihin ra Pedro ta ra Juan. Sica ra. Ndava ndava ñi ra, ta zacahnu xaan ra sii Ndyoo.
9 I ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sica ra, ta i zacahnu xaan ñu sii Ndyoo.
10 Ta i nacoto ñu sii ra vatyi ra sica caridad yuvehe ñuhu cuu ra, ra sa tuhva sindyaa yuvehe sa nañi yuvehe tyaqui. Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva sa tahan ra.

Cahan ra Pedro sihin ñiyɨvɨ nu cu corredor ra Salomón

11 Ta ñá zaña ra cuan sii ra Pedro sihin ra Juan. Iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta yatyi xaan i titahan ñu nu ndyaa ra corredor cuan. Nañi si corredor sii ra Salomón.
12 I ndyehe ra Pedro sa titahan ñiyɨvɨ ta i quisaha catyi ra: Iyo xaan cuñi ndo amigo vatyi ndyehe ndo sa nduvaha saha ra ya. Ndyehe xaan ndo sii ndi vatyi sica iñi ndo vatyi iyo xaan cuhva sii maa ndi a sica iñi ndo vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ndi ta yucuan cuenda i zanacaca ndi sii ra ya. Zoco ña tacuan amigo.
13 Ñiyɨvɨ sahnu sii yo, ra Abraham, ra Isaac, ta ra Jacob i zacahnu ra sii Ndyoo. Ta zuun ñi maa ra Ndyoo i zacahnu sii ra Jesús, zehe ra. (I saha maa

ndo sii ra Jesús sii ra ndyaca ñaha) ta i catyi maa ndo nuu ra Pilato vatyi ña vaha ra. Sa sica iñi ra Pilato sa cua zaña ra sii ra Jesús, zoco ñá saha maa ndo.
14 Ñá saha ndo sa zaña ra Pilato sii ra ta ra ii xaan cuu ra Jesús. Ra vaha xaan cuu maa ra. I sica ndo tumañi iñi sii ra Pilato sa zaña ra sii inga ra cuhva iyo costumbre sa cua zaña ra sii minoo ñiyɨvɨ quɨvɨ vico cuan. Ta yucuan cuenda i zaña ra sii inga ra cuan, ra sahñi sii ñiyɨvɨ.
15 Cuhva cuan i sahñi maa ndo sii ra Jesús vazu maa ra saha cuhva cundito ñiyɨvɨ sihin Ndyoo. Zoco i zanandoto tucu ra Ndyoo sii ra. Ñá ndoo ra nu iyo ndɨyɨ. Ta i ndyehe maa ndi sa yaha nandoto ra.
16 Sa ndyehe ndo sii ra xii ya, nacoto ndo sii ra. Sino iñi ndi vatyi iyo cuhva sii ra Jesús ta yucuan cuenda i zanduvaha ra Ndyoo saha ra. Sino iñi ndi sii ra Jesús. Yucuan cuenda i nduvaha ra ya, ta i ndyehe tandɨhɨ ndo.
17 Amigo. Site vatyi ña sito ndo sa zavaha ndo sa ña vaha (sa sahñi ndo sii ra Jesús) ta tacuan tucu ra ndyaca ñaha sii ndo.
18 Ta tyiemvu i nacatyi ra Ndyoo sihin yo vatyi cua tahan ra Cristo tundoho. Maa ra cuu ra i casi ra Ndyoo vatyi cua zacacu ra sii yo, ta cua cuu ra vatyi tacuan i catyi ra Ndyoo sihin tandɨhɨ ra profeta. Ta tacuan i tahan si sii ra Jesús, zuun ñi cuhva i catyi ra Ndyoo.
19 Ta vityi zandoo ndo cuatyi ndo ta nanducu ndo sii Ndyoo ta cua zandasi ra cuatyi ndo ta cua nduvaha añima ndo ta zɨɨ cua cuñi ndo.
20 Ta cua tasi tucu ra Ndyoo sii ra Jesús inga saha vatyi maa ra cuu ra ndyizo tyiño i zacuu ra Ndyoo. Nu ndyaa ndo cua tasi tucu ra Ndyoo sii ra.
21 Zoco vityi ndyaa ra gloria ndya quɨvɨ cua ndusaa ñuhu ñuu ñiyɨvɨ inga saha tañi i catyi ra Ndyoo. Vatyi tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra profeta ta sa naha.
22 Ta sa naha i catyi ra Moisés: “Cua tasi ra Ndyoo minoo ra cuu ñiyɨvɨ sii yo tañi i tasi ra sii mi, ta cua cahan ra Tuhun Ndyoo. Tyizoho ndo tandɨhɨ ñaa sa cua cahan ra sihin ndo.
23 Tatu ma tyizoho ñiyɨvɨ sa cahan ra cuan, cua cuu ñu, ta ma cuu quɨhvɨ ñu sihin ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo.” Tacuan i catyi ra Moisés i catyi ra Pedro. Ta zɨquɨ i catyi tucu ra:
24 Ndisa vatyi tandɨhɨ ra profeta ta tyiemvu ndya quɨvɨ i quisaha cahan ra Samuel i catyi ra yozo caa cua quisi ra Jesús nu cua quisi quɨvɨ. Ta sa i tahan si cuhva catyi ra cuan.
25 Ta maa yo ñiyɨvɨ hebreo cuu ñiyɨvɨ sii ra profeta cuan, ta i saha ra Ndyoo tuhun ra sii ñiyɨvɨ sii maa yo vatyi i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham: “Cua cuhve ndatu sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sa cuenda minoo ñiyɨvɨ suun.” Catyi ra.
26 Ta yucuan cuenda i saha ra Ndyoo tyiño sii ra Jesús, zehe ra. I tasi ra Ndyoo sii ra nu iyo maa ndo sa xihna ñi vatyi cuñi ra zavaha ra tumañi iñi sii tandɨhɨ ndo. Cuñi ra sa zandoo tandɨhɨ ndo cuatyi ndo. Tacuan i catyi ra Pedro sihin ñu.

4

Tɨɨn ra cu tyiño sii ra Pedro sihin ra Juan

1 Ta cahan ca ra Pedro ta ra Juan sihin ñiyɨvɨ ta i quisi ra cu zutu ta ra cu nuu sii policía sa cuenda vehe ñuhu ta ra saduceo. (Ña sino iñi maa ra saduceo cuan vatyi cua nandoto ñiyɨvɨ tatu sa sihi ñu.)
2 Cuxaan ra cuan vatyi zacuaha ra apóstol sii ñiyɨvɨ cuhva i nandoto tucu ra Jesús sisi sa i sihi ra.

3 I tɨɨn ra sii ra Pedro ta ra Juan, ta i tyihi ra sii ra vehe caa sa iyo cuenda vehe ñuhu cuan. Ndya inga quɨvɨ cua cutuñi ra vatyi sa cua cuaa cuhva i tɨɨn ra sii ra.
4 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i siñi ñu tuhun zacuaha ra Pedro ta ra Juan ta i quisaha sino iñi ñu sii ra Jesús. I sino iñi sa yatyi ñi ohon mil rayɨɨ quɨvɨ cuan ta zɨɨn ñu zɨhɨ.
5 Ta inga quɨvɨ i titahan tandɨhɨ ra cu zutu nahnu sihin ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley. I titahan ra cuan ñuu Jerusalén.
6 I quisi ra Anás, ra cu nuu sii zutu nahnu sihin ra Caifás ta sihin ra Juan ta ra Alejandro ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra cu nuu sii zutu nahnu cuan, ndɨhɨ ca.
7 I cana ra sii ra Pedro ta ra Juan ta i quɨhvɨ ra nu yucu ra cu tyiño cuan ta i quisaha ndaca tuhun ra cuan sii ra ta catyi ra: ¿Yozo caa i zanduvaha ndo sii ra xii cuan? ¿Yoo ra i saha cuhva cuan sii ndo? Catyi ra.
8 I tyindyee Tatyi Ii ra Ndyoo sii ra Pedro, ta i quisaha catyi ra Pedro: Ndoho ra ndyaca ñaha ta ra nahnu,
9 ndaca tuhun xaan ndo sii ndi vityi sa cuenda minoo sa vaha i zavaha ndi sihin ra xii ndahvi ya. Cuñi ndo coto ndo yozo caa i nduvaha ra.
10 Tatu yucuan cuñi ndo coto ndo, cua nacatyi sihin ndo ta cua coto ndo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo vatyi i nduvaha ra vatyi iyo xaan cuhva sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret. I tyaa ndo sii ra nu cruz, zoco i zanandoto ra Ndyoo sii ra.
11 Tañi minoo ra zandaa vehe sihin yuu cuu ndo ta zavita ndo yuu vaha. Tañi minoo yuu vaha xaan cuu ra Jesús, ta i tava ndo sii ra, ta ra ñiñi xaan cuu ra.
12 Zacacu ra Jesús sii ñiyɨvɨ, ta yoñi inga ca ra nacahnu ñuu ñiyɨvɨ sa cuu zacacu sii yo ta ma cuhun yo andyaya. Tacuan i catyi ra Pedro.
13 Ta i ndyehe ra cu tyiño vatyi ña yuhu ra Pedro ta ra Juan ta sito ra vatyi ñahñi zɨcuela siñoho ra (ta yɨvɨ ra tuhva cuu ra). Ta yucuan cuenda iyo xaan i cuñi ra zoco i nacoto ra vatyi ra i sica noo sihin ra Jesús cuu ra.
14 Ta i ndyehe ra cu tyiño vatyi ndyaa ra xii cuan sihin ra. Sa nduvaha ra. Ta yucuan cuenda ñá ñihi ca ra cuhva cahan ra.
15 Tacuan ta i tava ra sii tandɨhɨ uñi tahan ra sata vehe vatyi cuñi ra sa natuhun tahan xihna ra.
16 I catyi ra: ¿Ñaa sa cuu zacuu yo sihin ra ya? Ma cuu catyi yo vatyi zavaha ra sa ña vaha vatyi i zavaha ra minoo sa ndyityi cahnu xaan ta sito vaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ya.
17 Cua zayuhu yo sii ra ta cua catyi yo: “Ma cahan ca ndo tuhun ra Jesús.” Tacuan cua catyi yo ta ma coto cuaha ca ñiyɨvɨ cuhva i nduvaha ra xii. Catyi ra.
18 Tacuan ta zɨquɨ i cana ra sii ra ta i catyi ra: Ma cahan ca ndo tuhun ra Jesús, ta ma zacuaha ca ndo sii ñiyɨvɨ. Catyi ra.
19 Zoco i catyi ra Pedro ta ra Juan: Nacañi xihna iñi ndo ta zɨquɨ catyi ndo ñaa sa cuu sa vaha sa cuenda ra Ndyoo. ¿Atu vaha cua tyaa ndi yahvi sa cahan maa ndo a vaha tyaa ndi yahvi sa cahan ra Ndyoo?
20 Catyi ndi vatyi ma cuu sa cutaxi ndi vatyi ñiñi xaan cua nacatyi ndi sa ndyehe ndi. Cua nacatyi ndi sa siñi ndi. Tacuan i catyi ra Pedro.
21 Tacuan i cuu si, ta i zayuhu ra cu tyiño sii ra inga saha, ta zɨquɨ i zaña ra sii ra vatyi ñá ñihi ra cuhva tyaa ra cuatyi sata ra coto cuxaan ñiyɨvɨ ñuu. Zacahnu xaan ñiyɨvɨ cuan sii ra Ndyoo vatyi sito ñu cuhva i nduvaha ra xii cuan.
22 Vatyi sa uu xico cuiya sa ndyaa ra cuan tundoho ta i nduvaha ra. I ndyehe ñiyɨvɨ cuhva iyo ra Ndyoo vatyi i zanduvaha ra sii ra xii cuan.

Sica tahvi ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús sii ra Ndyoo vatyi ma yuhu ñu

23 I quita ra Pedro ta ra Juan ta cuahan ra ndya nu yucu inga ñiyɨvɨ sino iñi
sii ra Jesús. I nacatyi ra sihin ñu tandɨhɨ sa i catyi ra zutu nahnu ta ra sahnu
cuan sihin ra.
24 I tyizoho ñu sa cahan ra, ta zɨquɨ ɨin ñi cuhva i sica tahvi ñu sii ra Ndyoo
ta catyi ñu: Zutu mañi yo, i zavohon yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ sihin
tyañuhu. Yoho i zavaha tandɨhɨ cuii sa iyo.
25 Ta tyiemvu i cohon sihin ra David ra i cuu muzun ta ñiyɨvɨ sahnu sii ndi.
Ta i tyaa ra cuhva i cohon:
Ndisa cuxaan xaan ñiyɨvɨ inga ñuu. Ta ndisa vatyi cuaha xaan cuhva sica iñi
ñiyɨvɨ hebreo ta sa caha ñi cuu cuhva sica iñi ñu.
26 Cua titahan ra cu tyiño sii ñu sihin ra cu tyiño hebreo. Cua cuñi ra cahñi
tahan ra sihin ra Ndyoo ta sihin ra Cristo, ra ndyizo tyiño ra Ndyoo.
Tacuan i tyaa ra David ta tyiemvu.
27 Ta i cahan ca ñiyɨvɨ cuan sihin ra Ndyoo ta catyi ñu: Ihya ñuu ya ndisa
cuii vatyi i titahan ra Herodes ta ra Poncio Pilato ta ra i quisi inga ñuu ta ra
tata hebreo, ta i sahñi ra sii ra Jesús, ra cuu muzu iun. Ta ra Jesús cuu ra i
tasun vatyi cua cuizo ra tyiñon.
28 Zoco tacuan i zavaha ra cuan vatyi ta tyiemvu i tyoon cuhva yozo caa
cua tahan si.
29 Ta vityi Zutu mañi yo, cuñi ra zayuhu ra sii ndi. Cuhvon tundyee iñi
sii ndi vatyi muzun cuu sii ndi. Ma cuhvon sa cua yuhu ndi nu zuhva. Ta
cuhvon sa cua zacoto maa ndi sii ñiyɨvɨ Tuhun moo.
30 Zanduvohon sii ñiyɨvɨ cuhu ta zavohon sa ndyityi sa cuenda ra Jesús, ra
cuu muzu iun. Catyi ñu.
31 Ta sa ndɨhɨ sica tahvi ñu sii Ndyoo, ta i taan nu yucu ñu, ta i situ Tatyi Ii
ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñu, ta ñá yuhu ca ñu, ta i nacatyi ñu Tuhun Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ.

Ñahñi sa i cumañi sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús

32 Inuu ndita ñi i sicoo tandɨhɨ ñu sino iñi. Numinoo ra ta ñá catyi ra vatyi
iyo ndaha tyiño ra vatyi inuu ndita ñi i sicoo tandɨhɨ ñu.
33 Sihin cuaha xaan cuhva i nacatyi ra apóstol sihin ñiyɨvɨ cuhva i nandoto
tucu ra Jesús. Ta i saha xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii tandɨhɨ ñu sino iñi.
34 Ñahñi i cumañi sii tandɨhɨ ñu vatyi tatu iyo ñuhu a vehe ñu i xico ñu sii si
tatu cumañi xuhun. Ta i quisi ndyaca ñu xuhun sa cuyahvi si.
35 Ta i saha ñu sii si sii ra apóstol, ta i saha maa ra sii ñu nu cumañi si.
36 Tacuan i zavaha minoo ra nañi José. I zama ra apóstol zɨvɨ ra. Bernabé
i zacunañi ra sii ra vatyi i saha xaan ra tundyee iñi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ra ñuu
Chipre i cuu ra ta ñiyɨvɨ sii ra Leví, ra i sihi ta tyiemvu.
37 I xico ra ñuhu ra, ta i quisi ndyaca ra xuhun yahvi si, ta i saha ra sii si sii
ra apóstol.

5

Cuatyi i zavaha ra Ananías ta ña Safira

1 Ta sicoo minoo ra nañi Ananías. Ta Safira nañi ñazɨhɨ ra. I xico tucu maa
ñu minoo ñuhu ñu.
2 I tava ra Ananías zuhva xuhun sa cuu yahvi si, ta sito tucu ñazɨhɨ ra. Ta i
sindyaca ra tandɨhɨ ca si, sii ra apóstol ta catyi ra: Vasi ndyaque tandɨhɨ xuhun
sa cuu yahvi ñuhu i xique.

3 Ta i quisaha catyi ra Pedro sihin ra: Yoho Ananías, sohon sa zatɨvɨ cuihna
suun vatyi zandavi ñohon sii Tatyi Ii. I tavon zuhva xuhun sa cuu yahvi ñuhu
cuan.
4 Ndisa, ñuhu moo i cuu si, ta yoñi sa catyi suhun vatyi xicon sii si. Ta ndisa
vatyi yahvi ñuhu cuan cuu sii moo sa i xicon sii si. Ta ¿ñaa cuenda sica iñun
cuhva ña vaha ya? Yɨvɨ sii ñiyɨvɨ zandavi ñohon. Sii ra Ndyoo zandavi ñohon.
5 Ta sa siñi ra Ananías tuhun cahan ra Pedro ta i nduva ra, ta i sihi ra. Ta
tandɨhɨ ñiyɨvɨ i sito tuhun cuan, i yuhu xaan ñu.
6 I quɨhvɨ ra yoco ta i nazucu ra zahma sii coño ñuhu ra, ta i quihin ra sii ra,
ta tyihi ra si ñuhu.
7 Ta i yaha tañi uñi ora ta i saa ñazɨhɨ ra. Ta coto ca ña ñaa sa tahan yɨɨ ña.
8 I quisaha ndaca tuhun ra Pedro sii ña ta catyi ra: ¿Atu ihya ñi yahvi i xico
ndo ñuhu ndo? Ta i catyi tucu maa ña: Avi. Tacuan ñi i cuu yahvi si.
9 I catyi tucu ra Pedro sihin ña: Ña vaha sa zacasi tahan ndo tuhun ta
zandavi ñaha ndo sii Tatyi Ii. Ndyehe, vatyi sa vasi tucu ra yoco. Ndya sehe
ca i tyihi ra sii yɨun si ñuhu. Ta vityi vasi quihin tucu ra suun.
10 Ta ta sica cuii ñi i nduva ña saha ra Pedro ta i sihi ña. I quɨhvɨ ra yoco ta
i ndyehe ra vatyi sa i sihi ña, ta i cañihi ra sii ña ta tyihi ra sii ña si ñuhu yatyi
ñi nu i quɨhvɨ yɨɨ ña.
11 I sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa tahan ñu ta yuhu xaan ñu, ta yuhu xaan ñiyɨvɨ sino
iñi sii Ndyoo.

Zavaha ra apóstol cuaha xaan sa ndyityi

12 Zavaha ra apóstol cuaha xaan sa ndyityi nu yucu ñiyɨvɨ. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Jesús i titahan ñu sisi vehe ñuhu hebreo minoo corredor nañi si
Corredor sii ra Salomón.
13 Yoñi inga ñiyɨvɨ i cahan ndya vaha ñi sii ñu vatyi i sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi
vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ñu sino iñi.
14 Ta vazu i yuhu ñiyɨvɨ, zoco cuaha xaan ca ñu i sino iñi sii ra Jesús. I sino
iñi rayɨɨ ta tacuan tucu ñu zɨhɨ.
15 Ta sa cuenda tyiño ra apóstol i saqui ñiyɨvɨ sii ñiyɨvɨ cuhu ityi, nu sito a
nu yuu vatyi tatu cua yaha ra Pedro vazu xiñahñu ñi ra cua nañi sii ñu ta cua
nduvaha ñu.
16 Ta ñiyɨvɨ inga ñuu yatyi ñi Jerusalén i quisi ndyaca tucu ñu sii ñiyɨvɨ cuhu
ta ñiyɨvɨ iyo tatyi cuihna añima, ta i nduvaha tandɨhɨ ñu.

Tahan ra Pedro ta ra Juan tundoho

17 Tacuan ta i cucuihna xaan iñi ra cu nuu sii ra cu zutu ta cuaha xaan ra
saduceo sii ra apóstol.
18 Yucuan cuenda i tɨɨn ra sii ra, ta i tyihi ra sii ra vehe caa.
19 Zoco sa cuaa cuan i quisi minoo ángel ra Ndyoo, ta i nuña ra yuvehe caa
cuan ta i tava ra sii ra apóstol. Ta i catyi ra sihin ra:
20 Cuahan ndo vehe ñuhu hebreo ta nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ yozo caa cuu
nduvaha añima ñu. Catyi ángel cuan.
21 I tyaa ra apóstol yahvi sa cahan ra. Ta sa vasi cundisi i quɨhvɨ ra vehe
ñuhu ta zacuaha ra sii ñiyɨvɨ. Tacuan ta i cana ra cu nuu sii ra cu zutu ta ra
zutu nahnu sii tandɨhɨ ra mandoñi vatyi cua titahan ra. Ta i tasi ra tyiño ndya
vehe caa vatyi cua tava ra sii ra apóstol vatyi cua quisi ra nu yucu ra.
22 Zoco sa saa ra policía ndya vehe caa cuan, ta ñá nañihi ca ra sii ra apóstol
ta cua nanuhu tucu ra ndya nu yucu ra cu tyiño, ta i catyi ra:

23 I sahan maa ndi vehe caa ta ndyehe ndi vatyi ndazi cutu yuvehe ta yucu
tandɨhɨ ra zacuenda yuvehe. Zoco sa nuña ndi yuvehe cuan ta ñá nañihi ndi
numinoo ñiyɨvɨ sisi sí.
24 Ta sa siñi ra cu nuu sii policía sihin ra zutu nahnu ta ra cu nuu sii ra cuhva
i nacatyi ra ta iyo xaan i cuñi ra ta sica iñi ra yozo ca caa cua cuu ra cuhva
cuan.
25 Tacuan ta i quɨhvɨ minoo ra ta catyi ra: Ra i tyihi ndo si vehe caa cuan,
vityi nandyaa ra sisi vehe ñuhu ta zacuaha ra sii ñiyɨvɨ.
26 Tacuan ta cuahan ra cu nuu sihin policía ra, ta i tava ra sii ra apóstol. Vii
ñi i tava ra sii ra coto cuxaan ñiyɨvɨ ta cañi ñu sii ra policía sihin yuu.
27 I sindyaca ra sii ra apóstol ndya nu yucu ra cu tyiño, ta i cahan ra cu nuu
sii ra cu zutu sihin ra ta catyi ra:
28 Sa saha maa ndi cuenda sii ndo vatyi i catyi ndi vatyi ma zacuaha ca
ndo sa cuenda ra Jesús. Ta vityi ñihi ca zacuaha ndo. Nacahnu Jerusalén sito
ñiyɨvɨ tuhun ya, ta tyaa ndo cuatyi sata maa ndi vatyi i sihi ra Jesús.
29 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro ta inga ra apóstol: Ñiñi xaan ca sa tyaa ndi yahvi
sii Ndyoo ta yɨvɨ sii ñiyɨvɨ.
30 I tyaa xaan ñiyɨvɨ sahnu sii yo yahvi sii Ndyoo. Ta zuun ñi ra Ndyoo cuan
i zanandoto ra sii ra Jesús. Ta maa ndo cuu ra i sahñi sii ra vatyi i tyaa ndo sii
ra nu cruz.
31 Ta vityi zanducahnu xaan ca ra Ndyoo sii ra Jesús. Yucuan cuenda
ndyaca ñaha ra tandɨhɨ, ta cuu cacu ñiyɨvɨ maa ñí sa cuenda maa ra ta
zanduvaha ra añima yo, maa yo ñiyɨvɨ hebreo. Ta zandasi ra cuatyi yo.
32 Zacuaha maa ndi tuhun ya vatyi sito ndi vatyi tuhun ndisa cuu si. Ta
tacuan tucu zacuaha Tatyi Ii, ra saha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ tyaa yahvi sii ra.
33 Ta sa siñi ra cu tyiño sa catyi ra, ta i cuxaan xaan ra, ta i cuñi ra sa cahñi
ra sii ra apóstol.
34 Zoco minoo ra fariseo nañi ra Gamaliel ta i nduvita ra zava mahñu.
Minoo maestro cuu ra cuenda ley ra Moisés, ta i tyaa xaan ñiyɨvɨ yahvi sii
ra. I catyi ra vatyi natava ra cu tyiño sii ra apóstol.
35 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin inga ra cu tyiño: Amigo, tandɨhɨ inga ndoho ra
ndyizo tyiño, cuñí si zacuenda xaan yo ña sa zavaha yo sihin rayɨɨ ya.
36 Nacohon iñi ndo vatyi quɨvɨ cuan i sicoo minoo ra nañi Teudas. I sica iñi
ra vatyi ñiñi xaan ra, ta cuaha xaan ra i cutahan sihin ra, tañi cumi ziendu
ra. Zoco i sahñi ñiyɨvɨ sii ra Teudas ta i quɨtɨ cuatyi tandɨhɨ ra sindyico sii ra,
ta i naa cuhva sa zacuu ra sihin ñiyɨvɨ.
37 Ta zɨquɨ zuun ñi quɨvɨ sa i cahvi ñiyɨvɨ sii ñiyɨvɨ ɨɨn ɨɨn vehe ñu ta i sicoo
minoo ra nañi Judas, ra ñuu Galilea. I zatitahan ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Zoco
zuun ñi i sihi tucu ra cuan, ta i quɨtɨ cuatyi ra sindyico sii ra.
38 Ta vityi catyi sihin ndo vatyi nazaña yo sii rayɨɨ ya ta cuhva yo sa zavaha
ra cuhva cuñi ra. Tatu zavaha ra cuhva cuñi ñiyɨvɨ ñi, cunaa tyiño ra.
39 Zoco tatu zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo, ma cuu zanaa yo sa zavaha ra.
Nazaña yo sii ra coto cuxaan ra Ndyoo sihin yo.
40 Tacuan i catyi ra Gamaliel, ta i tyaa ra cu tyiño yahvi sa cahan ra. Tacuan
ta i cana ra cu tyiño sii ra apóstol. I cañi ra sii ra, ta ñihi xaan i catyi ra sihin
ra vatyi ma cahan ca ra tuhun ra Jesús, ta zɨquɨ i zaña ra sii ra.
41 I quita ra apóstol nu yucu ra cu tyiño cuan. Zɨɨ xaan i cuñi ra vatyi saha
ra Ndyoo sa ndyehe ra ticahan nuu sa cuenda ra Jesús.
42 Ta tandɨhɨ quɨvɨ i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ vehe ñiyɨvɨ ta vehe ñuhu hebreo. I
zacuaha ra sii ñu vatyi sa i quisi ra Jesús ta i sihi ra sa cuenda cuatyi maa ñu.

6

Tyaa tyiño ra sii usa tahan ra cua tyindyee sii ra apóstol

1 Ta quɨvɨ cuan i nducuaha ca ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. Tandɨhɨ ñu i cuu
ñu ñu hebreo, zoco i cuu ñu ñiyɨvɨ cahan zahan griego ta ñiyɨvɨ cahan zahan
hebreo. I quisaha cuxaan ñiyɨvɨ cahan griego ta catyi ñu vatyi ña ñihi ñundahvi
ñu tahan ñu, ñu sihi yɨɨ, xuhun i zasa ra apóstol.

2 Tacuan ta i cana sa usi uu tahan ra apóstol sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra
Jesús vatyi cua titahan ñu ta i catyi ra sihin ñu: Ña vaha sa zaña maa ndi tyiño
sa zacuaha ndi sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo ta zasa ndi xuhun.

3 Yucuan cuenda, ndoho amigo, nducu ndo usa tahan ra tahan ndo. Ra iyo
xaan Tatyi Ii ra Ndyoo añima ta ra iyo sa siñi tuñi vaha xiñi. Ta cua cuizo maa
ra tyiño ya sa zasa ra xuhun.

4 Ta maa ndi, tandɨhɨ tyiemvu cua caca tahvi ndi sii ra Ndyoo ta cua
zacuaha ndi sii ñiyɨvɨ.

5 Tacuan, ta vaha nduu cuñi tandɨhɨ ñu sihin cuhva i cahan ra apóstol, ta i
casi ñu sii ra Esteban vatyi vaha xaan sino iñi ra sii ra Jesús ta iyo xaan Tatyi
Ii ra Ndyoo sihin ra. Ta i casi tucu ñu sii ra Felipe, ra Prócoro, ra Nicanor, ra
Timón, ra Parmenas, ta ra Nicolás. Ra ñuu Antioquía cuu ra Nicolás. Ta quɨvɨ
ta coto ca ra sii ra Jesús i tyaa xaan ra yahvi sii costumbre ñiyɨvɨ hebreo. Zoco
yɨvɨ ra hebreo cuu ra.

6 I yaha sa usa tahan ra cuan ityi nuu ra apóstol, ta i sica tahvi ra sii ra
Ndyoo, ta i tyizo ra ndaha ra sii ra vatyi cua cuizo tyiño ra cuan.

7 I nducahnu ca tyiño ra Ndyoo. I ndutuu xaan ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús
ñuu Jerusalén ta sino iñi tucu cuaha ra cu zutu.

Tɨɨn ra cu tyiño cuenda vehe ñuhu sii ra Esteban

8 I tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra Esteban ta i zavaha xaan ra sa ndyityi. Ta
vaha xaan ñiyɨvɨ i cuu ra. Ta cuaha xaan sa ndyityi ta zeña i zavaha ra nu
yucu ñiyɨvɨ.

9 Zoco zuhva ra i cuxaan ra sihin ra. Minoo ityi ra nañi ra ra libre. Ñiyɨvɨ
hebreo ñuu Cirene ta ñuu Alexandría cuu ra. Maa ra sihin inga ra hebreo nu
cu si Cilicia ta nu cu si Asia i quisaha cahan ra sihin ra Esteban.

10 Zoco i saha Tatyi Ii cuaha xaan sa siñi tuñi sii ra Esteban, ta tatu sa cahan
ra Esteban ña ñihi ca inga ra cuhva cahan ra.

11 Yucuan cuenda i tyiyahvi inga ra cuan sii ra cua catyi: “Siñi ndi sa cahan
ra Esteban ndya vaha ñi sii ra Moisés ta sii ra Ndyoo.” Ta tacuan i catyi inga
ra cuan.

12 Ta yucuan cuenda i nduxaan ñiyɨvɨ. I cuxaan ra mandoñi ta ra maestro
cuenda ley ra Moisés. I sahan ra nu ndyaa ra Esteban, ta i tɨɨn ra sii ra ta i
sindyaca ra sii ra nu yucu ra cu tyiño.

13 Ta zɨquɨ i ñihi ra sii ra cu sa ndaa sii ra vatyi cua cahan ra cuendu zɨquɨ
ra Esteban. I catyi ra cuan: Ihya rayɨɨ, cahan xaan ra ndya vaha ñi sii vehe
ñuhu maa yo ta sii ley ra Moisés.

14 Sa siñi ndi vatyi catyi maa ra vatyi cua zanduva ra Jesús, ra ñuu Nazaret,
vehe ñuhu ya ta cua zanaa ra costumbre i zacuaha ra Moisés. Tacuan i catyi
ra cu sa ndaa cuan, ra cahan cuendu cuan.

15 I ndyehe xaan tandɨhɨ ra cu tyiño sii ra Esteban ta i ndyehe ra vatyi ndisi
xaan i nduu nuu ra tañi cuhva caa nuu ángel.

7

Cuhva i cahan ra Esteban

1 Ta i ndaca tuhun ra cu nuu sii zutu sii ra Esteban ta catyi ra: ¿Atu ndisa ra
cuan sa cahan ra?
2 Tacuan ta i catyi ra Esteban sihin ra cu tyiño cuan: Amigos. Tyizoho ndo
sa quehin. Ñiyɨvɨ sahnu sii yo i cuu maa ra Abraham. Ta tyiemvu i ndyehe ra
sii ra Ndyoo ra cahnu. Ndyaa ra Abraham ñuu Mesopotamia quɨvɨ cuan, ta
cuhun ca ra ñuu Harán ta i ndyehe ra sii ra Ndyoo.
3 I cahan ra Ndyoo sihin ra Abraham ta catyi ra: "Quiton ñuun ta ñiyɨvɨ suun
ta cua cuhun inga ñuu sa cua zañehi suun."
4 Tacuan ta i quita ra Abraham ñuu Caldea ta cuahan ra cua cundyaa ra ñuu
Harán. Ta sa sihi zutu ra Abraham ta i zaquisi ra Ndyoo sii ra Abraham ihya
ñuu nu ndyaa ndo vityi.
5 Ñá saha ra Ndyoo ñuhu cuan nu zuhva si sii ra Abraham, zoco saha ra
Ndyoo tuhun ra vatyi cua cuhva ra sii si sii ra, ta sii maa ra cua cuu si ta sii
ñiyɨvɨ sii ra sa i sihi ra. Ta quɨvɨ cuan ta coo ca zehe ra Abraham.
6 Ihya cuu cuhva i cahan ra Ndyoo sihin ra: "Cua cundito ñiyɨvɨ suun inga
ñuu nu iyo inga ñiyɨvɨ. Cumi ziendu cuiya cua zatyiño ñu tyiño ñiyɨvɨ ñuu cuan
sihin tundoho vatyi cua cañi ñiyɨvɨ ñuu cuan sii ñu.
7 Zoco cua tasi tuñi sii ñiyɨvɨ ñuu cuan, ta sa yaha cuhva cuan ta cua quita
ñiyɨvɨ suun ñuu cuan, ta cua zacahnu ñu sii mi ihya."
8 Tacuan i catyi ra Ndyoo, ta zɨquɨ i saha ra sii ra Abraham minoo
costumbre sa cua tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee. Tacuan ta cua coo minoo cuhva
sii ñiyɨvɨ cuan ta cua nacohon iñi ñu vatyi saha ra Ndyoo tuhun ra sii ñu. Ta sa
yaha cacu ra Isaac zehe ra Abraham ta i zavaha Abraham costumbre cuan
sihin ra Isaac sa quita uña quɨvɨ ra. Ta tacuan tucu i zavaha ra Isaac sihin
ra Jacob zehe ra, ta i zavaha tucu ra Jacob sii si sihin tandɨhɨ sa usi uu tahan
zehe ra. Maa ra cuu ñiyɨvɨ sahnu sii yo.
9 Ta zuun ñi ra Esteban cuan cahan sihin ra cu tyiño cuan ta catyi ra: Ta
minoo zehe ra Jacob, nañi ra José. Ta i cucuihna iñi tandɨhɨ yañi ra sii ra.
Yucuan cuenda i xico ra sii ra sii ra inga ñuu. Cuahan ra ñuu Egipto, zoco ñá
zandoo ra Ndyoo sii ra José.
10 I tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra José vazu i ndyehe ra tundoho. Quɨvɨ i
saa ra José nu ndyaa ra Faraón, ra cu rey ñuu Egipto, i saha ra Ndyoo sa siñi
tuñi sii ra José ta i tahan iñi ra Faraón sii ra ta i saha ra Faraón tyiño sii ra José
sa cuu ra gobernador sii tandɨhɨ ñuu cuan ta cuhva ndya vehe ra Faraón.
11 Tacuan ta i quisi minoo tama nacahnu nu cu si Egipto sihin nu cu si
Caanán, ta i ndyehe xaan ñiyɨvɨ tundoho. Ñá ñihi ñiyɨvɨ sahnu sii yo sa casi
ñu.
12 I sito ra Jacob vatyi iyo trigo ñuu Egipto, ta i tasi ra sii zehe ra, zuun ñi ra
cu ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Yucuan cuu sa xihna ñi saha i sahan ra.
13 Ta sa cu uu saha i sahan ra, i zacoto ra José sii ra vatyi yañi ra cuu sii ra.
Ta yucuan quɨvɨ i quisaha sito ra Faraón sii ñiyɨvɨ sii ra José.
14 Ta zɨquɨ i tasi ra José tyiño sii ra Jacob zutu ra vatyi quisi ra sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sii ra. Ta sa tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra, uñi xico sahun tahan ñu.
15 Ta cuahan ra Jacob ñuu Egipto. Ta yucuan i ndoo ra cuhva ndya i sihi ra,
ta tacuan tucu tandɨhɨ zehe ra i sihi ra yucuan. Ñá sananuhu ca ra ñuu ra.
16 Ta i saa quɨvɨ sa sindyaca ñiyɨvɨ yɨquɨ ra Jacob ta yɨquɨ zehe ra ndya ñuu
Siquem. Yucuan i quɨhvɨ ra ñuhu vatyi sa i nazata ra Abraham ñuhu cuan sii
zehe ra Hamor.

17 Ta ñiyɨvɨ sii ra Abraham i nducuaha xaan ñu ñuu Egipto, ta sa cua saa quɨvɨ cua cuhva ra Ndyoo ñuhu sii ñu tañi sa i catyi ra sihin ra Abraham.
18 Ta i quisaha sindyaca ñaha inga rey ñuu Egipto cuan, rey ra ñá sito sii ra José.
19 I zandyehe xaan ra tundoho sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Quiñi xaan cuu cuhva i zavaha ra sihin ñu vatyi i catyi ra vatyi tatu cua cacu zehe ñu cua zavita ñu sii si. Tacuan i catyi ra vatyi cuñi ra sa cuu si.
20 Ta zuun ñi tyiemvu cuan i cacu ra Moisés ta ndasa xaan ra nuu ra Ndyoo. I tyixehe zɨhɨ ra sii ra sisi vehe uñi yoo.
21 Ta minoo quɨvɨ ñá cuu ca tyixehe ña sii ra ta i tyihi ña sii ra sisi minoo tyica ta saqui ña sii ra sisi tuyoo caxtyila yuyuu. Ta yucuan nañihi zehe ra Faraón sii ra. I nduu zehe ra sii ña. Maa ña i zacuahnu sii ra.
22 Yucuan cuenda i cahvi ra Moisés tandɨhɨ cuhva i sito ñiyɨvɨ Egipto. I nducahnu xaan ra. Vaha xaan i cuu cahan ra ta cuaha sa vaha i zavaha ra.
23 Zuun ñi ra Esteban cuan cahan sihin ra cu tyiño cuan ta catyi ra: Ta sa i ndusi ra Moisés uu xico cuiya ra ta i cuñi ra sa cua ndyehe ra sii ñiyɨvɨ sii ra, ñiyɨvɨ hebreo.
24 Tacuan ta minoo quɨvɨ i ndyehe ra vatyi i cañi minoo ra Egipto sii minoo ra hebreo, ta cuahan ra Moisés cua tyindyee ra sii ra hebreo cuan, ta i sahñi ra sii ra Egipto.
25 Sica iñi ra vatyi cua coto ñiyɨvɨ sii ra vatyi i tasi ra Ndyoo sii ra sa zacacu ra sii ñu sii ñiyɨvɨ Egipto. Zoco ñá cutuñi iñi ñu.
26 Ta inga quɨvɨ i ndyehe ra Moisés vatyi sahñi tahan uu tahan ra hebreo, ta i nducu ra Moisés cuhva sa coo vaha ra cuan ta ma cahñi tahan ca ra ta catyi ra: “Tyizoho ndo, amigo. Ña vaha cahñi tahan ndo.”
27 Zoco minoo ra sahñi tahan cuan i quiñi ndaha ra sii ra Moisés ta catyi ra: “¿Yoo ra catyi suhun vatyi cundyaca ñohon sii ndi?
28 Cuñun cahñun sii, tañi i sahñun sii ra Egipto icu.”
29 Ta sa siñi ra Moisés cuhva cuan, ta i sino ra ta cuahan ra ndya inga ñuu vatyi yuhu xaan ra. I quita ra Egipto ta cuahan ra ndya Madián. Yucuan i sicoo ñazɨhɨ ra, ta i cacu uu tahan zehe ra.
30 I yaha uu xico cuiya. Tacuan ta minoo quɨvɨ ñoho ra Moisés sisi cuhu, ta i ndyehe ra minoo taca iñu yatyi ñi yucu Sinaí. Cayu tu zoco ñá ndɨhɨ tu. Tacuan ta i quituu minoo ángel mahñu tu.
31 Iyo xaan i cuñi ra Moisés sa ndyehe ra, ta i tuhva ra nu ndyaa taca iñu cuan vatyi cua ndyehe vaha ra. Ta i siñi ra vatyi cahan ra Ndyoo sihin ra ta catyi ra Ndyoo:
32 “Yuhvi cui Ndyoo. I zacahnu ñiyɨvɨ sahnun sii. Ra Abraham, ra Isaac, ta ra Jacob i zacahnu tandɨhɨ ra sii.” Nɨhɨ tacuan ñi ca ra Moisés, ta i yuhu xaan ra sa ndyehe ca ra.
33 Ta zɨquɨ i catyi ra Ndyoo sihin ra: “Tavon ndison vatyi ihya nu nandyoon ñuhu ii cuu si vatyi ihya ndyei.”
34 Ta zɨquɨ catyi tucu ra Ndyoo: “Sa ndyehi ta site vatyi tahan xaan ñiyɨvɨ i casi tundoho nu iyo ñu ñuu Egipto cuan. Siñi sa cahan ñu ta site vatyi ña cundyee ca iñi ñu tundoho. Ta vityi noo xique vatyi cua zacaqui sii ñu. Ña. Coho yo ñuu Egipto.” I catyi ra Ndyoo.
35 Ta zuun ñi ra Moisés cuan cuu ra sa cahan ñiyɨvɨ sihin ta catyi ñu: “¿Yoo ra catyi suhun vatyi cuun juez sii ndi ta cundyaca ñohon sii ndi?” Catyi ñu. Ta vityi zuun ñi maa ra cuu ra i tasi ra Ndyoo vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ cuan

ta cua cundyaca ñaha ra sii ñu. Vatyi tacuan i catyi ángel sa cahan si sihin ra sisi taca iñu cuan.
36 I tava ra Moisés sii ñiyɨvɨ ñuu Egipto. I zavaha ra cuaha xaan sa ndyityi ñuu Egipto ta Tyañuhu Cuaha. Ta i zavaha tucu ra sa ndyityi nu i sica noo ñiyɨvɨ cuan minoo nu yoñi ñiyɨvɨ iyo sisi sa uu xico cuiya.
37 Zuun ñi maa ra Moisés cuan i catyi sihin ñiyɨvɨ hebreo: “Cua tasi ra Ndyoo sii minoo ra cua cahan Tuhun Ndyoo. Tañi i tasi ra sii mi, tacuan tucu cua quisi ra. Minoo ra hebreo cua cuu ra.” Catyi ra Moisés.
38 Ta maa ra Moisés cuan cuu ra i sica sihin ñiyɨvɨ sa sica noo ñu nu yoñi ñiyɨvɨ iyo. Sihin maa ra i cahan ángel cuan yucu Sinaí cuan. Yucuan i siyucu ra sihin ñiyɨvɨ sahnu sii yo, ta i ñihi ra Ley ra Ndyoo sa saha ra sii yo.
39 Maa ra Esteban cuu ra cahan tandɨhɨ cuhva ya sihin ra cu tyiño ta catyi ra: Zoco ñá tyaa ñiyɨvɨ sahnu sii yo yahvi sii ra Moisés. Ñá cuñi ñu tyizoho ñu sa cahan ra. I cuñi ñu sa cunanuhu tucu ñu ndya ñuu Egipto.
40 Ta quɨvɨ sa ñoho ra Moisés xiñi yucu Sinaí i catyi ñu sihin ra Aarón: “Zavohon inga ndyoo sii ndi vatyi cua zañaha si sii ndi ityi. Ña sito ndi ndya ma cua naa ra Moisés, ra i tava sii ndi ñuu Egipto.”
41 Yucuan cuu nu i zavaha ñu minoo ndyoo. Tañi caa minoo zɨndɨquɨ luhlu caa si, ta i zacahnu ñu minoo vico cuenda si, ta sahñi ñu quɨtɨ vatyi cua zacahnu ñu vico ndyoo ñu. Ta i sica tahvi ñu sii si. Ta zɨɨ xaan i cuñi ñu sihin cuhva i zavaha ñu.
42 Yucuan cuenda i saha ra Ndyoo sa zavaha ñu cuhva cuñi maa ñu. Saha ra sa zacahnu ñu ñicandyi ta luna ta tiñoo. I zavaha ñu cuhva catyi minoo profeta ta tyiemvu. I catyi ra cuan vatyi catyi ra Ndyoo:
Ndoho ñiyɨvɨ hebreo.
Yɨvɨ sii mi i zacahnu ndo sa sica noo ndo sa uu xico cuiya cuan.
43 I cuñi ca ndo sii ndyoo sa yɨvɨ Ndyoo cuu sa ndisa. Nacahnu nu i sica noo ndo i sica noo tucu minoo vehe ñɨɨ sa cuenda ra Moloc.
Ta inga ndyoo sindyizo ndo caa si cuhva caa tiñoo. Nañi si Renfán.
Maa ndo i zavaha sii ndyoo cuan, ta maa ndo i zacahnu sii si. Ta yucuan cuenda cua tasi sii ndo sica xaan.
Cua yaha ndo ñuu Babilonia.
Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ cuan.
44 Ta i cahan ca ra Esteban sihin ñiyɨvɨ ta catyi ra: Ñiyɨvɨ sahnu sii yo, i sica noo minoo vehe ñɨɨ sihin ñu nu i sica noo ñu nu yoñi ñiyɨvɨ iyo. Ta sisi si i zacahnu ñu sii ra Ndyoo. I zañaha ra Ndyoo sii ra Moisés cuhva cua sino si, ta zuun cuhva i catyi ra Ndyoo, tacuan i sino si.
45 Ta quɨvɨ i sindyaca ñaha ra Josué i quisi ndyaca ñiyɨvɨ vehe cuan ihya ñuu Jerusalén, ta sahñi tahan ñu sihin ñiyɨvɨ ihya ta i tava ra Ndyoo sii ñu. Tacuan i ñihi ñiyɨvɨ sahnu sii yo ñuhu nu ndyaa yo vityi vatyi saha ra Ndyoo sa zahacanaa ñu. Ta sisi vehe ñɨɨ cuan i zacahnu ñu sii Ndyoo ndya ta quɨvɨ ra rey David.
46 I saha xaan ra Ndyoo ndatu sii ra David. Tacuan ta i sica ra David minoo tumañi iñi sii Ndyoo sa cua zandaa ra minoo vehe vaha sa cuenda Ndyoo. Zuun ñi Ndyoo ra i zacahnu ra Jacob ta tyiemvu cuu ra.
47 Ta ñá saha ra sa zandaa ra David vehe ra. Maa ra rey Salomón cuu ra i zandaa vehe ra Ndyoo.
48 Zoco ña ndyaa ra Ndyoo sisi vehe zavaha ñiyɨvɨ. I catyi minoo profeta:
49 Catyi ra Ndyoo: Yuhvi ndyaca ñehi andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ.

Ma cuu zavaha ndo minoo vehe vaha xaan ta cua cundyei sisi si vatyi ña cuñi
si nu cua cundyei ta nu cua quitati.
50 Yuhvi cuu ra i zavaha tandɨhɨ. Catyi ra Ndyoo.

51 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Esteban sihin ñiyɨvɨ cuan: Ñihi xaan iñi ndo. Inuu
cuii ñi caa ndo tañi i cuu ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Ña saha ndo sa cundyaca ñaha ra
Ndyoo añima ndo. Ña tyisaha ndo sa ndisa. Sahñi tahan ndo sihin Tatyi Ii ra
Ndyoo.
52 I cañi ñiyɨvɨ sahnu sii ndo sii tandɨhɨ cuii ra i cuu profeta. I sahñi ñu sii
tandɨhɨ ra i nacatyi vatyi nu cua quisi quɨvɨ ta cua quisi minoo ra vaha xaan.
Ta sa quisi ra vaha xaan cuan, ra Jesús cuu ra. Ta maa ndo i tyaa ndo cuatyi
sata ra, ta i sahñi ndo sii ra.
53 Maa ndo cuu ra ñihi ley Ndyoo i saha ángel sii ndo, ta ña tyaa ndo yahvi
sii si. Catyi ra Esteban.

Sihi ra Esteban

54 I siñi ra cu tyiño sa cahan ra Esteban, ta i cuxaan xaan ra sihin ra ndya
cuhva sasi quihñi noho ra.
55 Zoco i situ cuii Tatyi Ii sii ra Esteban. I nandyehe ndaa ra Esteban ityi
zɨquɨ, ta i ndyehe ra sii ra Ndyoo cahnu, ta i ndyehe ra sii ra Jesús nandyaa
ra ityi siyo cuaha ra Ndyoo.
56 Ndyehe ndo, catyi ra. Ndyehi sa nuña gloria ta ndyehi sii ra i quisi ndya
gloria. Nandyaa ra ityi siyo cuaha ra Ndyoo.
57 Tacuan ta i tyazi ndaha ra cu tyiño cuan zoho ra. I cana saa xaan ra vatyi
cuxaan ra. Yatyi cuii ñi i tuhva ra nu iñi ndyaa ra Esteban vatyi cuñi ra queen
ra sii ra.
58 I tava ra sii ra Esteban ndya yu ñuu vatyi cua cañi ra sii ra sihin yuu ta cua
cahñi ra sii ra. I zandoo ra cu tyiño cuan zahma cahnu ndisi ra sihin minoo
ra yoco nañi Saulo vatyi cua cucumi ra sii si.
59 Ta i cañi ra sii ra Esteban sihin yuu, ta maa ra Esteban i sica tahvi xaan ra
sii ra Ndyoo ta catyi ra: Jesús yoho ndyaca ñohon sii. Nacuhun añime suhun.
60 Ta yucuan i sicuiñɨ sɨtɨ ra Esteban, ta i cana saa ra: Jesús, ma tyoon cuatyi
ndyicuu ra ya zɨquɨ ra. Tacuan i cahan ra Esteban ta i sihi ra.

8

Sahñi tahan ra Saulo sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús

1-2 Tahan xaan iñi ra Saulo sa i sahñi ñiyɨvɨ sii ra Esteban. Tacuan ta i quisi
zuhva ra ndyico sii ra Jesús, ta i tyihi ra sii ra Esteban si ñuhu. Sacu ra vatyi
i sihi ra Esteban. Ta zuun ñi quɨvɨ cuan i sahñi tahan ñiyɨvɨ ña sino iñi sihin
ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu Jerusalén cuan. Ta i sino ñiyɨvɨ sino iñi. Zuhva
ñu i sino ndya nu cu si Judea, ta inga ñu i sino ñu ndya Samaria. Zoco sa usi
uu tahan ra apóstol ñá sino ra cuan.
3 Ta ra Saulo cuan i zayanga xaan ra sii ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús. Cuaha
xaan nu i quɨhvɨ ra vehe ñiyɨvɨ ta cañoho ra sii rayɨɨ a sii ñu zɨhɨ, ta tyihi ra sii
ñu vehe caa.

Cuhva i sito ñiyɨvɨ nu cu si Samaria Tuhun Ndyoo

4 Ta sa i quita ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén cuan sa i sino ñu ta i zacoto ñu sii ñiyɨvɨ
tandɨhɨ ñuu nu i yaha ñu Tuhun Ndyoo.
5 Ta minoo ra sa nañi Felipe i saa ra nu cu si Samaria, ta i quisaha ra nacatyi
ra sihin ñiyɨvɨ tuhun ra Jesús.

6 I titahan ñiyɨvɨ, ta vaha xaan i tyizoho tandɨhɨ ñu sa cahan ra Felipe, ta i
ndyehe ñu sa ndyityi i zavaha ra.
7 Vatyi i tava ra cuaha xaan tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ. I cana saa xaan tatyi
cuihna sa quita si sii ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ i nduvaha ñu. Cuaha xaan ra xii i nduvaha
ta ra coxo.
8 Yucuan cuenda i tahan xaan iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu cuan.
9 Zoco minoo ra sinañi Simón, i cuu ra ra tazi ñuu cuan, ta i zandavi ñaha ra
sii cuaha xaan ñiyɨvɨ ityi Samaria vatyi catyi ra vatyi ra ñiñi xaan cuu ra. Iyo
xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuenda maa ra quɨvɨ cuan.
10 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuca cuhva ndya ñiyɨvɨ ndahvi i tyizoho ñu sa cahan ra ta
catyi ñu: Cahnu xaan cuu cuhva ra ya vatyi maa ra Ndyoo cuu ra saha cuhva
cuan sii ra.
11 Ta i tyizoho ñu sa cahan ra vatyi sa naha xaan i zandavi ñaha ra sii ñu
sihin cuhva i zavaha ra.
12 Tacuan ta i saa ra Felipe, ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ cuhva ndyaca ñaha ra
Ndyoo ta cuhva cahnu xaan iyo cuhva sii ra Jesucristo. Tacuan ta i sino iñi
ñu sa cahan ra Felipe. Ta i sicoo ndutya cuaha rayɨɨ ta ñu zɨhɨ.
13 Ta i sino tucu iñi ra Simón, ra tazi cuan, ta i sicoo ndutya ra ta ndutahan
ra sihin ra Felipe. Iyo xaan i cuñi ra sihin sa ndyityi nahnu i zavaha ra Felipe.
14 Ta ra apóstol i ndoo ra ñuu Jerusalén ta sa siñi ra vatyi sino iñi ñiyɨvɨ ñuu
Samaria sii ra Jesús ta zɨquɨ i tasi ra sii ra Pedro ta ra Juan ndya indyacuan.
15 I saa ra Pedro ta ra Juan ta i sica tahvi ra sii Ndyoo sa natasi ra Tatyi Ii ra
añima ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús indyacuan.
16 Vatyi i sicoo ndutya ñiyɨvɨ cuan maa ñi sa cuenda ra Jesús ta tañaha ca
noo xica Tatyi Ii sii ñu.
17 Tacuan ta i tyizo ra Pedro ta ra Juan ndaha ra sii ñu ta i quɨhvɨ Tatyi Ii
añima ñu.
18 I ndyehe ra Simón cuhva i tyizo ra apóstol ndaha ra sii ñiyɨvɨ cuan ta i
quisi Tatyi Ii sii ñu ta i catyi ra Simón:
19 Cua tyiyahvi sii ndo tatu cuhva ndo cuhva cuan sii, vatyi yoo ra cua tyize
ndehi ta cua quɨhvɨ Tatyi Ii añima ra.
20 Tacuan i catyi ra. Ta catyi ra Pedro sihin ra: Nacunaa moo sihin xuhun
vatyi sica iñun vatyi cuu zaton sa saha maa ra Ndyoo.
21 Ma cuu zatyiño moo tyiño ya vatyi ña vaha añimon sihin ra Ndyoo.
22 Zañon cuhva sa quiñi xaan sica iñun ta caca tahvun sii Ndyoo sa cua
zandasi ra cuatyun.
23 Vatyi site yozo caa iyon. Vatyi cucuihna xaan iñun. Tañaha ca zandoon
cuatyi zacuun. Ta cua zatɨvɨ si suun.
24 Tacuan i catyi ra Pedro, ta i catyi ra Simón sihin ra: Caca tahvi ndo sii ra
Ndyoo sa cuenda mi vatyi ma tahan si sii cuhva sa catyi ndo. Catyi ra.
25 Tacuan i cuu. Ta sa yaha zacuaha ra Pedro ta ra Juan Tuhun Ndyoo, ta i
saha ra cuenda yozo caa zavaha ra Ndyoo, ta nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ yozo caa
cuu cacu ñu ta ma cuhun ñu andyaya. Nacahnu Samaria i sahan ra, ta zɨquɨ
i sinanuhu ra ndya ñuu Jerusalén.

Natuhun ra Felipe sihin minoo ra ñuu Etiopía

26 Ta sa yaha cuhva cuan ta zɨquɨ i cahan minoo ángel ra Ndyoo sihin ra
Felipe ta catyi si: Nduviton ta cuahan ityi tyañuhu ityi quita ñuu Jerusalén ya
ta cuhun ndya nu cu si Gaza. Ityi cuan cuu nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo.
27 I nduvita ra Felipe ta cuahan ra. Ta ityi cuahan ra i ñihi tahan ra sihin
minoo ra ñuu Etiopía. Ra yucuan, ica iyo ra. Ta ndyizo ra minoo tyiño cahnu

sa sicumi ra tandɨhɨ xuhun ña Candace, ñaha ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ ñuu Etiopía cuan. Sahan ra cuan ñuu Jerusalén vatyi tuhva maa ra zacahnu sii ra Ndyoo tañi zavaha ñiyɨvɨ hebreo.

28 Ñoho ra cuan sisi carreta ra sa cua nuhu ra. Ta cahvi ra tuhun i tyaa ra Isaías, minoo profeta ta tyiemvu.

29 Tacuan ta i catyi Tatyi Ii sihin ra Felipe: Cuahan cua zatohon sii ra vasi sihin carreta cuan.

30 Ta sa tuhva ra Felipe nu vasi ra ta i siñi ra sa cahvi ra nuu libro ra Isaías, ta i ndaca tuhun ra Felipe sii ra ta catyi ra: ¿Atu cutuñi iñun sa cahvun?

31 Ta i catyi ra cuan sihin ra: Ña cutuñi iñi vatyi yoñi ra cuu nacatyi sihin ñaa cuñi si catyi si. Ta i cahan ra sihin ra Felipe sa ndaa ra ta cundyaa ra sihin ra.

32 Ihya cuu tuhun i cahvi ra cuan:

Quihin ñiyɨvɨ sii mvee ticatyi ta yoco ñu ixi tɨ ta ñahñi sa cahan tɨ.
Ta quihin ñu sii tɨ, ta cua cahñi ñu sii tɨ ta ñahñi sa cahan tɨ.
Ta tacuan tucu maa ra, cua ndyehe ra tundoho ta ñahñi cua catyi ra.

33 Cua vacu ndyaa xaan ñu sii ra ta ña ndoo cua zandaa ñu tyiño cuenda ra.
Cua caca iñi ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi sihin ra vatyi yoñi zehe ra cua coo vatyi sahñi ñu sii ra.
Yucuan cuu tuhun cahvi ra cuan.

34 Tacuan ta i catyi ra Etiopía sihin ra Felipe: Nacatyun sihin sa ndyoo ñi. ¿Yoo sii cuenda cahan ra Isaías? ¿Atu zuun ñi tuhun maa ra cahan ra? a ¿atu cahan ra sii inga ra?

35 Yucuan ta zuun ñi sihin tuhun cuan i quisaha ra Felipe nacatyi ra, ta i sityiño tucu ra inga Tuhun Ndyoo, nu cahan si sa cuenda ra Jesús. Ta i zacuaha ra sii ra vatyi ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ. Ra sa ndatu xaan ñu.

36 Ta sa cua yaha ra nu iyo ndutya ta i catyi ra Etiopía: Ndyehe, ihya iyo ndutya. ¿Atu cuu coo ndutye?

37 Ta catyi ra Felipe sihin ra: Cuu tatu sino iñun sii ra Jesús sihin tandɨhɨ cuii añimon. Ta i catyi ra cuan: Sino iñi vatyi ra Jesús, zehe ra Ndyoo Zutu yo cuu sii ra.

38 Tacuan ta i catyi ra Etiopía vatyi nanacuɨñɨ carreta, ta i noo nduu tahan ra. Ta i sicoo ndutya ra i zacuu ra Felipe sisi ndutya cuan.

39 Ta sa cua quita ra sisi ndutya, ta i quihin Tatyi Ii sii ra Felipe. Ñá ndyehe ca ra Etiopía cuan sii ra Felipe, ta zɨɨ xaan i cuñi ra Etiopía sa ñihi ra cuhva cuenda ra Jesús.

40 Ta i sindyaca Tatyi Ii sii ra Felipe ndya ñuu Azoto. Yucuan sahan ra minoo minoo ñuu sa zacuaha ra sii ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús ta cuhva cua cacu ñiyɨvɨ ta ma cuhun ñu andyaya. Ta cuhva cuan cuahan ra ndya cuhva ndya i saa ra Cesarea.

9

Cuhva i nazama ra Saulo cuhva iyo ra

1 Ta ra Saulo tañaha ca cua zaña ra cuhva sa sahñi tahan ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús, ta ñá zaña ra sa nducu cahñi ra sii ñu. Ta yucuan cuenda sahan ra nu ndyaa ra cu nuu sii ra cu zutu.

2 Ta i sica ra Saulo sa tyaa ra cu nuu carta sa cuhun sihin ra ñuu Damasco ndya vehe ñuhu hebreo. Ta tacuan cua ñihi ra Saulo cuhva vatyi tatu nañihi

ra sii ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús ta cua cuu tɨin ra sii ñu cundyaca ra sii ñu vehe caa ñuu Jerusalén, tandɨhɨ ñu, ñu zɨhɨ ta rayɨi.

3 Ta i quihin ra Saulo ityi cuahan ra. Ta sa cua saa ra ñuu Damasco ta zuun ñi caa cuhva cuan i ndyehe ra minoo ñúhu cahnu xaan. I zandisi si nacahnu nu cuahan ra.

4 Ta i nduva ra nu ñuhu ta i siñi ra nduzu ra Jesús sa cahan ra sihin ra ityi zɨquɨ ta catyi ra sihin ra: Saulo, Saulo. Sahñi tohon sihin mi.

5 Ta i catyi ra Saulo: ¿Yoo sa cahan, tata? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yuhvi cui Jesús. Sahñi tohon sihin mi, zoco zuun ñi sii moo zañicuehun.

6 Tacuan ta i yuhu xaan ra Saulo ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun zavehi? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nduviton ta cuhun ndya ñuu ya, ta cua nacatyi ñiyɨvɨ suhun ñaa sa cua zavohon.

7 Ta ra ndɨhɨ sihin ra Saulo iyo xaan i cuñi ra ndya cuhva ñá cuu ca cahan ra vatyi i siñi ra nduzu sa cahan, zoco yoñi ñiyɨvɨ i ndyehe ra.

8 I nduvita ra Saulo, ta i nuña ra nuu ra, zoco ñá cuu ca ndyehe ra. Yucuan cuenda i tɨin amigo ra ndaha ra, ta i sindyaca ra sii ra ndya ñuu Damasco cuan.

9 Yaha uñi quɨvɨ sa ñá cuu ndyehe ra Saulo. Ñá sasi maa ra, ta nu ñá sihi ra ndutya.

10 Ta zuun ñi ñuu Damasco cuan iyo minoo ra nañi Ananías. I sindyico ra sii ra Jesús. Minoo saha i cahan ra Ndyoo sihin ra sisi ñimahna ta catyi ra: ¡Yoho Ananías! Ta i catyi ra Ananías: ¿Ñaa sa cuñun sihin, tata?

11 Ta i catyi ra Ndyoo Zutu yo sihin ra: Nduvita ta cuhun calle sa nañi ɨin ndoo ndita ñi. Ta sisi vehe ra Judas cua nanducun sii minoo ra ñuu Tarso. Nañi ra Saulo ta sica tahvi ra sii mi vityi.

12 Sa tahan tucu maa ra Saulo ñimahna ta sisi ñimahna i ndyehe ra vatyi vasun. I ndyehe ra vatyi quɨhvun ta tyizon ndohon sii ra vatyi cua nandyehe tucu ra. Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra Ananías.

13 Ta sa siñi ra Ananías cuhva cuan ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, sa cuaha xaan ñiyɨvɨ i nacatyi ñu sihin mi vatyi cuaha xaan sa ña vaha i zavaha ra cuan sihin ñiyɨvɨ sino iñi suun ñuu Jerusalén.

14 Ta vityi vasi ra ihya ta iyo cuhva sii ra sihin ra cu nuu sii zutu nahnu vatyi cua tɨin ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sica tahvi suun ta tyihi ra sii ndi vehe caa.

15 Zoco i catyi ra Ndyoo sihin ra Ananías: Cuahan vatyi i casi mi sii ra Saulo cuan vatyi cua cahan ra sa cuenda mi sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta sihin rey ñiyɨvɨ cuan ta cua zacuaha ra sii ñiyɨvɨ hebreo, ñiyɨvɨ sii ndo, ndɨhɨ ca.

16 Ta cua zañehi sii ra cuhva cua tahan ra tundoho sa cuenda mi.

17 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra Ananías ndya vehe nu iyo ra Saulo. I quɨhvɨ ra ta i tyizo ra ndaha ra sii ra ta i catyi ra: Amigo Saulo, ra Jesús cuu ra ndyaca ñaha sii yo. Ta i quituu ra nuu moo ityi vasun. Ta vityi i tasi ra sii mi ihya vatyi cua nandyehun inga saha ta cua quɨhvɨ Tatyi Ii añimon.

18 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita minoo sa quita tañi caa zoo tyiyaca sɨtɨ nuu ra Saulo. Ta zɨquɨ i cuu nandyehe ra. Tacuan ta cuahan ra Saulo ta i sicoo ndutya ra (vatyi cua cundyico ra sii ra Jesús).

19 Ta zɨquɨ i sasi ra xita, ta i nacoo tundyee iñi sii ra. Ta i ndoo ra zuhva quɨvɨ sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu Damasco.

Zacuaha ra Saulo Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu Damasco

20 Tacuan i cuu ta zɨquɨ i quisaha ra Saulo zacuaha ra sii ñiyɨvɨ tandɨhɨ vehe
ñuhu hebreo ñuu Damasco. I nacatyi ra sihin ñu vatyi ra Jesús, zehe Ndyoo
cuu sii ra.
21 Ta sa siñi ñiyɨvɨ sa cahan ra, ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñu. Ta i quisaha
catyi ñu sihin tahan ñu: Zuun ñi ra ihya cuu ra sahñi tahan xaan sihin ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta i saa ra ihya vatyi cua tɨin ra sii ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Jesús ñuu ya ta cundyaca ra sii ñu ndya nu ndyaa ra cu nuu sii
zutu nahnu. Catyi ñu.
22 Zoco ñá zaña ra Saulo sa zacuaha ra sii ñiyɨvɨ. I zacuaha ra sii ñu vatyi
ra Jesús cuu ra cu Cristo sa ndisa. Ta ñá ñihi ca ñiyɨvɨ hebreo ñuu Damasco
cuhva cahan ñu inga cuhva.

I sino xehe ra Saulo

23 Naha zuhva ta zɨquɨ i zacasi tahan ra hebreo, ra ña sino iñi Tuhun Ndyoo,
tyiño sa cua cahñi ra sii ra Saulo.
24 Zoco i sito ra Saulo cuhva sa sica iñi ra cuan. Ta ñuu cuan sicoo minoo
nuzama siconduu. Ñiyaca ta ndyiyaca i sicumi xaan ra hebreo cuan tandɨhɨ
yuvehe si vatyi cua tɨin ra sii ra Saulo tatu cua yaha ra ta cua cahñi ra sii ra.
25 Zoco i zacacu amigo ra Saulo sii ra minoo sa cuaa vatyi i zanoo ra sii ra
nuzama cuan sisi minoo tyica cahnu, ta i sino ra Saulo.

Cuahan ra Saulo ñuu Jerusalén

26 Cuahan ra Saulo ñuu Jerusalén. I cuñi ra sa cua ndutahan ra sihin ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Jesús yucuan, zoco yuhu xaan ñu sii ra. Ña sino iñi ñu sa cua
cundyico ra sii ra Jesús sa ndisa cuii.
27 Tacuan ta i quihin ra Bernabé sii ra Saulo ta sindyaca ra sii ra ndya nu
ndyaa ra apóstol ta catyi ra sihin ra: Ica ra Saulo ya i ndyehe ra sii ra Jesús ityi,
ta i cahan ra Jesús sihin ra. Ta zɨquɨ vaha xaan i zacuaha ra Saulo sii ñiyɨvɨ
ñuu Damasco sa cuenda ra Jesús ta ñá yuhu ra. Catyi ra Bernabé.
28 Tacuan ta i ndoo ra Saulo sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús.
29 Ta nacahnu ñuu Jerusalén i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ tuhun ra Jesús. Ta i
natuhun xaan ra Saulo sihin ñiyɨvɨ hebreo, ra cahan zahan griego. Ta i cuñi
ra cuan sa cahñi ra sii ra Saulo (vatyi ña sino iñi ra sa cahan ra).
30 Ta sa sito ra sino iñi sii ra Jesús cuhva cuan ta i sindyaca ra sii ra Saulo
ndya ñuu Cesarea. Ta yucuan i tyihi ra sii ra Saulo sisi minoo barco ta natasi
ra sii ra ityi ñuu ra, ñuu Tarso.
31 Tacuan ta i ndutaxi nu yucu ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús nacahnu nu cu
si Judea ta Galilea ta Samaria. Ta ñá cuxaan inga ñiyɨvɨ sihin ñu. Ta cuaha
xaan ca ñiyɨvɨ i quisaha sino iñi ñu Tuhun Ndyoo, ta i tyindyee xaan Tatyi Ii
sii tandɨhɨ ñu. Ta i yuhu ñu sa ma tyaa ñu yahvi sii Ndyoo.

Nduvaha ra Eneas

32 Cuahan ra Pedro nacahnu ñuu nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. Ta i saa
ra ñuu Lida.
33 Yucuan i ndyehe ra sii minoo ra xii. Naña ra Eneas. Sa uña cuiya caa ra
vatyi ñá cuu caca ra.
34 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra: Eneas, zanduvaha ra Jesucristo suun.
Nduviton ta natuun yuun. Tacuan ta i nduvita ra Eneas vatyi sa i nduvaha
ra.
35 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Lida cuan sihin ñu ñuu Sarón i ndyehe ñu sa nduvaha
ra Eneas. Ta i sino iñi ñu sii ra Jesús. Ta i zandoo ñu costumbre sahnu sii ñu.

Nandoto tucu ña Dorcas

36 Ta ñuu Jope cuan sicoo minoo ñaha nañi ña Tabita. Ta sihin zahan griego
nañi ña Dorcas. Sino iñi ña sii ra Jesús, ta tandɨhɨ quɨvɨ i zavaha ña sa vaha, ta
i tyindyee ña sii ñiyɨvɨ ndahvi.
37 Ta quɨvɨ cuan i quihin cuehe sii ña Dorcas, ta i sihi ña, ta i zacutyi ñiyɨvɨ
sii coño ñuhu ña, ta i saqui ñu sii ña si vehe ña, sa cu uu vehe toto ndya zɨquɨ.
38 Ta sa ñihi ñiyɨvɨ tuhun vatyi ndyaa ra Pedro inga ñuu nañi Lida yatyi ñi
ñuu Jope cuan. Ta i tasi ñu sino iñi sii uu tahan ra cua zañiñi ra sii ra sa quisi
ra.
39 Tacuan, ta cuahan ra Pedro sihin ra cuan. Ta sa saa ra yucuan ta i
sindyaca ñu sii ra ndya nu caa ndɨyɨ sisi vehe toto cuan ndya zɨquɨ. Yucu
tandɨhɨ ñu ndahvi, ñu sihi yɨɨ, sisi vehe cuan. Sacu xaan ñu. Zañaha ñu tandɨhɨ
vestido, tandɨhɨ coto i zavaha ña Dorcas ta ndito ña.
40 Tacuan ta i tava ra Pedro sii tandɨhɨ ñu, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta i sica tahvi ra
sii Ndyoo. Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ñaha cuan: Nduviton maha Tabita. Tacuan
ta nandyehe ña. I ndyehe ña sii ra Pedro ta nacundyaa ña.
41 I tɨɨn ra Pedro ndaha ña ta i zanacuɨñɨ ndyaa ra sii ña. Tacuan ta i cana ra
sii ñu sino iñi ta sii ñu ndahvi, ñu sihi yɨɨ cuan, vatyi sa nandoto ña.
42 Ta i sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Jope. Ta cuaha xaan ñu i sino iñi sii ra Jesús.
43 Ta i ndoo ra Pedro zuhva ca quɨvɨ ñuu cuan vehe ra nañi Simón. Ta ra
Simón zatyahyu ra ñɨɨ vatyi yucuan cuu tyiño ra.

10

Ra Pedro sihin ra Cornelio

1 Ñuu Cesarea i sicoo minoo ra nañi Cornelio. Ra cu nuu i cuu ra sii minoo
ziendu zandaru. Ra Italia i cuu zandaru sa ndyaca ñaha ra.
2 Vaha xaan ra i cuu ra Cornelio sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra. I zacahnu ra
sii Ndyoo, ta yuhu ra sa ma tyaa ra yahvi sii ra. I tyindyee xaan ra sii ñiyɨvɨ
hebreo sihin xuhun ra. Ta i cahan ra sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuhva.
3 Minoo saha tañi caa uñi sa sahiñi i ndyehe ra minoo ángel. I quɨhvɨ si nu
ndyaa ra ta catyi si: ¡Cornelio!
4 Yuhu xaan ra Cornelio ta i ndyehe xaan ra sii ángel cuan ta catyi ra: ¿Ñaa
sa cuñun sihin, tata? Tacuan ta i catyi ángel cuan sihin ra: Sa siñi ra Ndyoo
tandɨhɨ cuhva i cohon sihin ra. Ta zɨɨ cuñi ra vatyi tyindyee xoon sii ñiyɨvɨ
ndahvi.
5 Ta vityi cuñi si sa tasun uu a uñi tahan muzun ndya ñuu Jope. Indyacuan
iyo minoo ra nañi Simón. Ta zuun ñi nañi tucu ra Pedro. Cua canon sii ra
vatyi quisi ra ihya.
6 Ndyaa ra vehe inga ra nañi Simón. Ra zatyahyu ñɨɨ cuu ra. Yuhu tyañuhu
iyo vehe ra. Cua catyi maa ra Pedro cuan ñaa sa cua zavohon. Tacuan i catyi
ángel cuan.
7 Ta sa cuahan ángel cuan ta i cana ra Cornelio sii uu tahan muzu ra sihin
minoo zandaru ra cumi sii ra. Sino iñi zandaru cuan sii Ndyoo.
8 I nacatyi ra Cornelio sihin ra tandɨhɨ sa ndyehe ra ta zɨquɨ i tasi ra sii ra
ndya ñuu Jope.
9 Ta inga quɨvɨ i quihin ra ityi cuahan ra. Ta sa cua saa ra ñuu Jope tañi maa
ora ta zuun ñi caa cuhva cuan i ndaa ra Pedro xiñi vehe ra vatyi cua cahan
ra sihin Ndyoo.
10 Sizoco ra ta cuñi ra sa cuzama ra zoco nɨɨ ñi sa zavaha ñu sa casi ra i ndaa
ra xiñi vehe. Tacuan ta i quisaha zandyehe ra Ndyoo sii ra minoo sa ndyehe
ra.

11 I ndyehe ra vatyi nuña yutyi andɨvɨ ta i noo xica minoo tañi minoo zahma
yuu cahnu. I noo si sihin cumí tahan sɨquɨ si.
12 Sisi zahma yuu cuan ñoho tandɨhɨ cuii nuu quɨtɨ sa iyo cumi tahan saha
sihin coo nahnu ta sihin zaa.
13 Tacuan ta i siñi ra Pedro sa cahan ra Ndyoo ta catyi ra: Nduviton Pedro
ta cahñun sii tɨ ta casun.
14 Zoco i catyi ra Pedro: Ma cuu tata vatyi ña tuhve casi tandɨhɨ ñaa sa ica
cuenda costumbre maa ndi.
15 Inga saha i catyi tucu ra Ndyoo sihin ra: Ña vaha catyi moo vatyi ica sa
sehi suun.
16 Ta tacuan i cahan tucu ra Ndyoo sihin ra. Ta sa cu uñi saha i cahan ra
tacuan ta zɨquɨ i nandaa tucu zahma cuan ityi zɨquɨ.
17 Ta i sica iñi ra Pedro ñaa cuhva cuu si cuan, ta zuun ñi caa cuhva cuan i
saa sa uñi tahan ra i tasi ra Cornelio yuvehe. Vatyi i ndaca tuhun ra sii ñiyɨvɨ
ta tacuan i nañihi ra vehe ra Simón.
18 Ta sa saa ra yuvehe cuan, i cana saa ra ta catyi ra: ¿Atu iyo minoo ra nañi
Simón Pedro ihya?
19 Ta zuun ñi cuhva cuan, sica iñi ra Pedro ñaa sa ndyehe ra ta i catyi Tatyi
Ii sihin ra: Nanducu uñi tahan ra suun.
20 Cua noon ta cua cuhun sihin ra. Ma caca iñun vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu
ra vatyi yuhvi cuu ra i tasi sii ra nu ndyoon.
21 Tacuan ta i noo ra Pedro nu yucu ra i tasi ra Cornelio ta catyi ra: Zuun
yuhvi cui ra nanducu ndo. ¿Ñaa cuenda vasi ndo?
22 Ta i catyi inga ra cuan: Vasi maa ndi cuenda ra Cornelio. Minoo ra vaha
xaan cuu ra. Ta cuñi xaan ra sii Ndyoo ra zacahnu ndoho ñiyɨvɨ hebreo. Sa
catyi minoo ángel Ndyoo sihin ra vatyi vaha cua cana ra suun sa cuhun ndya
vehe ra. Ta cua tyizoho ra ñaa sa cua nacatyun sihin ra.
23 Tacuan ta i quɨhvɨ ra cuan sisi vehe. Ta i ndoo ra sihin ra Pedro minoo
ñuu. Ta inga quɨvɨ cuahan ra Pedro sihin ra ta cuahan tucu zuhva ra sino iñi
sii ra Jesús, ra ñuu Jope cuan.
24 Ta sa cu uu quɨvɨ i saa ra ñuu Cesarea nu i ndatu ra Cornelio sii ra sihin
cuaha xaan ñiyɨvɨ sii ra sihin amigo ra vatyi i cana ra Cornelio sii tandɨhɨ ra.
25 Ta sa saa ra Pedro vehe ra ta i quita ra Cornelio si vehe ra ta i sicuɨñɨ sɨtɨ
ra nuu ra vatyi cua zacahnu ra sii ra.
26 Zoco i zanduvita ra Pedro sii ra ta catyi ra: Nduviton vatyi ñiyɨvɨ cuu mi
tañi moo.
27 Ta zɨquɨ i quisaha natuhun ra ta i quɨhvɨ ra sisi vehe ra Cornelio. I ndyehe
ra Pedro vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ yucu.
28 Ta i catyi ra Pedro: Sito maa ndo vatyi ña saha costumbre maa ndi ñiyɨvɨ
hebreo sa titahan ndi sihin ra sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, nu sa quɨhvɨ ndi vehe
ra. Zoco i zañaha ra Ndyoo sii vatyi ña vaha cua catyi vatyi cuxi caa iyo ndo
ta ña vaha cua catyi vatyi ma cuu titehin sihin ndo.
29 Yucuan cuenda yatyi xaan vasi sa i cana ndo sii. Ta ñá catyi sa ma cuu
quisi. Ta vityi cuñi cote ¿ñaa cuenda i cana ndo sii?
30 Tacuan i cahan ra Pedro ta zɨquɨ i catyi ra Cornelio: Sa yaha cumi quɨvɨ
ta zuun ñi tyehen cuhva i sica tahvi sii ra Ndyoo sisi vehi vatyi tacuan tuhve
zacuu sa sahiñi, ta i quituu minoo ra nui. Cuisi xaan zahma ra.
31 Ta i catyi ra cuan sihin: “Cornelio, i siñi ra Ndyoo sa cohon sihin ra ta
nacohon iñi ra tandɨhɨ sa zavohon ta cuhva tyindyeun sii ñiyɨvɨ ndahvi.

32 Vityi cua tasun tyiño ndya ñuu Jope vatyi cua canon sii minoo ra sa nañi
Simón Pedro. Ndyaa ra vehe minoo ra zatyahyu ñii. Nañi tucu ra cuan Simón.
Yuhu tyañuhu iyo vehe ra. Naquisi maa ra ta cua zacuaha ra suun."
33 Tacuan i cuu si, ta yatyi i tasi tyiño sa nanducu ñiyivi suun. Ta vaha vatyi
i quisun. Ta vityi yucu yo ihya nuu ra Ndyoo, ta cuñi ndi tyizoho ndi tandihi
cuii cuhva tasi ra Ndyoo suun sa zacoton sii ndi.

Cuhva i cahan ra Pedro vehe ra Cornelio

34 Tacuan ta i quisaha cahan ra Pedro ta catyi ra: Vityi cutuñi iñi vatyi inuu
ñi cuñi ra Ndyoo sii tandihi cuii ñiyivi. Ñahñi sa zii̱n iyo yo cuhva cuñi ra sii
yo.
35 Ta tandihi ñuu cuñi ra Ndyoo sii yoo ra zavaha sa vaha, sii yoo ra yuhu
ta tyaa ra yahvi sii ley ra Ndyoo.
36 I cahan ra Ndyoo sihin nduhvi ñiyivi hebreo, ta nacatyi ra sihin ndi vatyi
cua coo sa taxi ñi añima yo sa cuenda ra Jesucristo. Ta maa ra cuu ra ndyaca
ñaha sii tandihi sa iyo.
37 Sito vaha maa ndo ñaa sa sicoo ñuu ra hebreo. I quisaha si ñuu sa nañi
Galilea. Xihna ca i zacoo ndutya ra Juan sii ñiyivi, ta i zacuaha ra sii ñu.
38 Ta zi̱qui i quita ra Jesús, ra ñuu Nazaret, ta saha ra Ndyoo cuhva sii ra sa
cuenda Tatyi Ii. Ta i sica noo ra Jesús, ta i zavaha ra sa vaha, ta i zanduvaha
ra sii ñu ndyehe tundoho cuenda cuihna. Tacuan i zavaha ra vatyi i tyindyee
ra Ndyoo sii ra.
39 Ta maa ndi cuu ra cu sa ndaa sa cuenda tandihi sa i zavaha ra Jesús nu
cu si Judea ta ñuu cahnu Jerusalén. Ta i tyaa ñu sii ra nu cruz, ta i sahñi ñu sii
ra.
40 Zoco sa yaha uñi qui̱vi ta i zanandoto ra Ndyoo sii ra. Ta i saha ra sa
ndyehe maa ndi sii ra Jesús.
41 Ñá quituu ra nuu tandihi ñiyivi. Maa ñi nuu maa ndi, ra i casi ra Ndyoo
vatyi cua cuu ndi sa ndaa. Sasi ndi sihin ra ta sihi ndi ndutya sihin ra ta sa
yaha nandoto ra sa sihi ra.
42 Ta i tasi ra sii ndi sa nacatyi ndi sihin ñiyivi. Ta sa ndaa cuu ndi vatyi
vityi i saha ra Ndyoo tyiño sii ra Jesús sa cuu ra juez sii ñiyivi ndito ta sii ñiyivi
i sihi.
43 Sa cuenda ra Jesús i cahan tandihi ra profeta ta tyiemvu ta catyi ra vatyi
tandihi ñiyivi sino iñi sii ra Jesús cua zandasi ra cuatyi ñu.

Cuhva i qui̱hvi Tatyi Ii añima ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu

44 Ta zuun ñi cuhva sa cahan ra Pedro ta i noo Tatyi Ii sii tandihi ñu tyizoho.
45 Ta ra hebreo sa sino iñi Tuhun Ndyoo, ra i quisi sihin ra Pedro, iyo xaan i
cuñi ra vatyi saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii inga ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu.
46 Vatyi siñi ra sa cahan ñu inga tuhun sa ña tuhva ñu cahan ta zacahnu ñu
sii Ndyoo.
47 Tacuan ta i catyi ra Pedro: Sa i saa Tatyi Ii sii ñiyivi ya cuhva i saa ra sii
maa yo. Ta vityi yoñi ra cua catyi vatyi ma cuu coo ndutya ñu.
48 Tacuan, ta i catyi ra Pedro vatyi cua coo ndutya ñu sa cuenda ra
Jesucristo. Ta sa yaha sicoo ndutya ñu ta i sica ca ñu sa ndoo ra Pedro zuhva
ca qui̱vi ñuu ñu.

11

Saha ra Pedro cuenda sii ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyivi sino iñi ñuu Jerusalén

1 Ra apóstol ta inga ra sino iñi Tuhun Ndyoo nu cu si Judea i ñihi ra tuhun
vatyi sino iñi ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo. Ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu.
2 Ta sa naquita ra Pedro ñuu Jerusalén ta ra hebreo ra sino iñi sii ra Jesús
i cahan ra sii ra Pedro vatyi ra hebreo cuan ñihi xaan ndyico ra costumbre
ñiyɨvɨ hebreo ta sica iñi ra vatyi ñiñi xaan sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu rayɨɨ ndɨhɨ
ca, ta tacuan ta cua cacu añima ra, sica iñi ra cuan.
3 Ta i catyi ra: ¿Ñaa cuenda sohon vehe ñiyɨvɨ cuan ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu
ñu? ¿Ta ñaa cuenda sasun sihin ñu ta ña ndyico ñu costumbre maa yo?
4 Tacuan ta i nacatyi ra Pedro tandɨhɨ sihin ra ndya cuhva quisaha tyiño
cuan ta catyi ra:
5 Ta sindyaa mi ñuu Jope ta zuun ñi cuhva sa sica tahvi sii ra Ndyoo ta i
ndyehi minoo sa ndyehi. I noo minoo tañi minoo zahma yuu cahnu. I noo si
sihin cumi tahan sɨquɨ si ndya nu ndyei.
6 Ta i ndyehe vehi vatyi cua ndyehi ña sa ñoho sisi si, ta i ndyehi vatyi ñoho
tandɨhɨ nuu quɨtɨ iyo cumi tahan saha ta ñoho coo ta ñoho zaa.
7 Ta i siñi sa cahan ra Ndyoo ta catyi ra: “Nduviton Pedro. Cahñun sii tɨ ta
casun.”
8 Zoco i catyi: “Ma cuu tata vatyi tañaha ca casi sa cuxi caa.” (Ta ica casi
quɨtɨ cuan sa cuenda costumbre maa yo.)
9 Tacuan ta zɨquɨ i cahan tucu ra Ndyoo ta catyi ra: “Ma catyun vatyi ica sa
sehi suun.”
10 Tacuan i cuu si uñi tahan saha, ta zɨquɨ i nandaa tucu si ityi zɨquɨ.
11 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i saa uñi tahan ra vehe nu ndyei. I tasi ñiyɨvɨ
sii ra ndya ñuu Cesarea vatyi cua nanducu ra sii.
12 Ta i tasi Tatyi Ii sii sa cuhin sihin ra ta i catyi si sihin vatyi ma caca xaan
iñi. Ta i sahan tucu maa ra ihya sa iñu tahan ca ra sino iñi Tuhun Ndyoo.
Tandɨhɨ ndi i quɨhvɨ ndi vehe ra sa i cana sii ndi.
13 Ta i nacatyi maa ra sihin ndi cuhva i ndyehe ra minoo ángel sisi vehe ra.
Nandyaa si ta catyi si: “Tasun sii ra cua cana sii ra Simón Pedro ndya ñuu
Jope.
14 Ta cua nacatyi ra Pedro cuan suhun yozo caa cua cacun sihin ñiyɨvɨ
suun.” Tacuan i catyi ángel cuan sihin ra.
15 Ta sa quisehi quehin sihin ñu ta i noo Tatyi Ii sii ñu tañi i noo ra sii maa
yo sa xihna ñi.
16 Tacuan ta i nacohon iñi cuhva i catyi ra Jesús: “Ndisa i zacoo ndutya ra
Juan sii ñiyɨvɨ sihin ndutya, zoco sihin Tatyi Ii cua coo ndutya maa ndo.”
17 Ta vityi tatu ɨɨn ñi cuhva saha tucu ra Ndyoo sii ñu inuu ñi tañi saha ra sii
maa yo ra sino iñi sii ra Jesucristo, ¿ña cuenda ma tahan iñi yo cuhva zavaha
ra Ndyoo? I catyi ra Pedro.
18 Tacuan i cuu ta sa siñi ra sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Jerusalén cuhva cuan,
ta ñá cahan ca ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo. Ta i catyi ra: Saha ra Ndyoo
sa sino tucu iñi inga ñiyɨvɨ vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu. Ta vityi cua zama
ñu cuhva iyo ñu, ta tacuan ta cua ñihi ñu sa cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Antioquía

19 Ta sa i sahñi ñiyɨvɨ sii ra Esteban ta zɨquɨ i quisaha sicoo tundoho sii inga
ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta tandɨhɨ ñu i sitya cuatyi. Zuhva ñu i saa nu
cu si Fenicia ta ñuu Antioquía ta inga ñu i saa minoo ñuhu sa nañi Chipre sa
ndyaa mahñu tyañuhu. Ta i nacatyi maa ñu Tuhun Ndyoo maa ñi sihin ñiyɨvɨ
hebreo.

20 Zoco zuhva ñu sino iñi, ñiyɨvɨ ñuu Chipre ta ñuu Cirene, cuahan ñu ndya ñuu Antioquía ta i nacatyi maa ñu Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. I nacatyi ñu sihin ñu tuhun ra Cristo Jesús.
21 I saha xaan ra Ndyoo cuhva sii ñu, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi ta i zandoo ñu costumbre sahnu sii ñu. Ta i sindyico ñu sii ra Jesús.
22 I saa tyiño ya ndya nu yucu ñu sino iñi ñuu Jerusalén, ta i tasi ñu sii ra Bernabé ndya ñuu Antioquía.
23 Ta sa saa ra, ta i ndyehe ra vatyi ndisa i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ cuan. Zɨɨ xaan i cuñi ra, ta i saha ra tyiño sii ñu sa tyaa xaan ñu yahvi sii ra Jesús ta cundyico ñu sii ra sihin tandɨhɨ cuii añima ñu.
24 Vaha xaan ra cuu ra Bernabé, iyo xaan Tatyi Ii sii ra, ta nɨɨ xaan iñi ra. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii ra Jesús sa cuenda maa ra.
25 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra Bernabé ndya ñuu Tarso vatyi cua nanducu ra sii ra Saulo.
26 Ta sa nañihi ra sii ra, i sindyaca ra sii ra ndya ñuu Antioquía. Ta minoo maa cuiya i sindyaa nduu tahan ra sihin ñiyɨvɨ sino iñi yucuan, ta i zacuaha ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta ñuu Antioquía cuan cuu ñuu sa xihna ñi nu i zacunañi ñiyɨvɨ cristiano sii ñu ndyico sii ra Cristo.
27 Ta quɨvɨ cuan i quita zuhva ra profeta ñuu Jerusalén ta cuahan ra ndya ñuu Antioquía.
28 Minoo ra nañi ra Agabo. I nduvita ra nu yucu ra sino iñi Tuhun Ndyoo ta i cahan ra cuhva catyi Tatyi Ii sihin ra. I catyi ra vatyi cua quisi minoo tama cahnu xaan nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta tacuan i tahan si cuhva i catyi ra zuun ñi sisi quɨvɨ i sindyaca ñaha ra emperador Claudio.
29 Tacuan ta ñu sino iñi ñuu Antioquía i sica iñi ñu vatyi cua tasi ñu xuhun ta tyindyee ñu sii ñu sino iñi nu cu si Judea. Cua tasi tahan tahan ñu yozo cuhva sa cundyee iñi ñu.
30 Ta tacuan i zavaha ñu. I tasi ñu xuhun i zacasi tahan ñu sihin ra Bernabé ta ra Saulo ndya nu ndyaa ra ndyizo tyiño nu yucu ñu sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu cuan.

12

Sihi ra Jacobo ta quɨhvɨ ra Pedro vehe caa

1 Ta zuun ñi tyiemvu cuan i quisaha ra rey Herodes zavaha ra sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo.
2 Sahñi ñiyɨvɨ sii ra Jacobo yañi ra Juan sihin minoo mityi i zacuu ra Herodes.
3 Ta sa ndyehe ra Herodes vatyi tahan iñi ñiyɨvɨ hebreo sa tacuan ta zɨquɨ i tɨɨn ra sii ra Pedro. Ta i cuu si quɨvɨ vico zavaha ñiyɨvɨ hebreo sa nacohon iñi ñu quɨvɨ i quita ñu ñuu Egipto. Ta vico cuan tuhva ñu casi pan ña ndaa.
4 Ta i tɨɨn ra Herodes sii ra Pedro ta i tyihi ra sii ra vehe caa. Cumi ityi zandaru i sicumi sii ra. Ta cumi tahan zandaru i cuu tahan tahan ityi ra. Sa cumi tahan zandaru i sicumi sii ra tahan tahan ora. Sica iñi ra Herodes vatyi ndya sa yaha vico tacuan ta zɨquɨ cua cutuñi ra Pedro ta cua cuu ra nuu ñiyɨvɨ hebreo vatyi tacuan ta zɨɨ cua cuñi ñu.
5 Ñoho ra Pedro vehe caa ta sicumi xaan zandaru sii ra, zoco ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo sica tahvi xaan ñu sii ra Ndyoo sa cuenda ra.

Zacacu ra Ndyoo sii ra Pedro sisi vehe caa

6 Tacuan ta zuun ñi sa cuaa cuan sica iñi ra Herodes vatyi inga quɨvɨ cua tasi ra sii ra Pedro cunahma ra nu yucu ñiyɨvɨ. Ta sa cuaa cuan i quixi ra

Pedro tɨcuɨ uu tahan zandaru. Nuhñi ra sihin uu tahan cadena. Ta cumi inga
zandaru yuvehe caa cuan.
7 Ta ta sica ñi i quɨhvɨ minoo ángel Ndyoo sisi vehe caa ta i ndundisi. I tɨɨn
ángel cuan zoco ra Pedro vatyi cua zandoyo ra sii ra. Ta i catyi ra sihin ra:
Zanumi. Nduviton. Ta ta sica ñi i ndasi cadena ndaha ra Pedro.
8 Ta i catyi ángel sihin ra: Nacuhñi vaha sisun ta natyuhun zapato sohon.
Ta tacuan i zavaha ra. Ta i catyi ángel sihin ra: Nazucun zahmon suun. Ta
quisi ndyicon sii.
9 I sindyico ra Pedro sii ángel cuan sisi vehe caa cuan. Ña sito ra a sa ndisa
zacuu ángel a ñimahna tahan ra.
10 I yaha nduu tahan ra sa xihna ñi nu cumi minoo zandaru, ta zɨquɨ i yaha
ra sa cu uu nu cumi inga ra ta i saa ra minoo yuvehe cahnu. Vee xaan si. Maa
caa cuu si. Ta yucuan yuvehe quita si ndya calle. I nuña ñi maa yuvehe cuan
ta i quita ra. I sica ra zuhva ca ta i zandoo ángel sii ra Pedro.
11 Tacuan ta zɨquɨ i sito ra Pedro sa ndisa ta i catyi ra: Vityi site vatyi ndisa
cuu si. I tasi ra Ndyoo minoo ángel ta i zacacu ra sii mi si ndaha ra Herodes
ta cuhva sa ña vaha sa cuñi ñiyɨvɨ hebreo zavaha ñu sihin.
12 Tacuan i sica iñi ra Pedro ta cuahan ra ndya vehe ña María zɨhɨ ra Juan
Marcos. Yucuan siyucu cuaha xaan ñiyɨvɨ. Sica tahvi ñu sii Ndyoo.
13 I cati ra Pedro yuvehe nuzama. Ta i quisi minoo ña cu muzu. Nañi ña
Rode.
14 I nacoto ña nduzu ra Pedro sa cahan ra, ta zɨɨ xaan i cuñi ña ta nu yuvehe
ñá nuña ña. Sino ña i sinacatyi ña sihin ñiyɨvɨ vatyi ndyaa ra Pedro yuvehe
cuan.
15 Zoco ñiyɨvɨ cuan i catyi ñu sihin ña: Zana tahan xiñun. Ta i catyi maa ña
vatyi ndisa cuii vatyi maa ra cuu ra. Ta zɨquɨ i catyi ñiyɨvɨ: Ángel sa zacuenda
sii ra cuu si.
16 Ta ra Pedro ndita ñi i cati ra yuvehe cuan. Tacuan ta i nuña ñu yuvehe ta
iyo xaan i cuñi ñu sa nandyehe ñu sii ra Pedro.
17 Ta saha ra Pedro zeña sii ñu sihin ndaha ra nacutaxi ñu, ta i nacatyi ra
sihin ñu yozo caa i tava ra Ndyoo sii ra vehe caa. Ta catyi ra sihin ñu: Tacuan
nacatyi ndo sihin ra Jacobo ta sihin inga ra sino iñi Tuhun Ndyoo, i catyi ra.
Tacuan i cahan ra ta zɨquɨ cuahan ra.
18 Ta sa vasi cundisi ta sica xaan iñi tandɨhɨ zandaru vatyi ña sito ra
ndyamaa cuahan ra Pedro.
19 I tasi ra Herodes tyiño sa cua nanducu ra sii ra Pedro, zoco ñá nañihi
ra sii ra. Tacuan ta zɨquɨ i zanahma xaan ra Herodes sii zandaru cuan. Ñá
ñihi zandaru cuhva nacatyi ra. Tacuan i cuu, ta i catyi ra Herodes vatyi cua
cuu tandɨhɨ zandaru cuan. Tacuan ta cuahan ra Herodes inga ñuu sa nañi
Cesarea cua cundyaa ra.

Sihi ra Herodes

20 Xaan xaan cuñi ra Herodes sihin ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta ñiyɨvɨ ñuu Sidón ta ñá
cuñi ra tyindyee ra sii ñu. Ta zɨquɨ i saa ñiyɨvɨ ñuu cuan nu iyo ra ta i cahan
ñu sihin ra Blasto. Minoo ra ndyizo tyiño nuu ra Herodes cuu ra. I tyiyahvi
ñiyɨvɨ sii ra sa cuu ra yuhu ñu nuu ra Herodes. I sica ñiyɨvɨ cuan sa coo sa taxi
ñi sihin ra Herodes ta sihin ñuu ñu vatyi tandɨhɨ sa sasi ñu quita si ñuhu nu
ndyaca ñaha ra Herodes.
21 Ta i sata ra Herodes quɨvɨ sihin ñu. Ta sa saa quɨvɨ i ndɨhvɨ ra zahma vaha
ra ta i sindyaa ra tyayu cahnu ra ta i cahan ra sihin ñu.

22 Ta sa ndɨhɨ cahan ra ta tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ i catyi: Yɨvɨ ñiyɨvɨ cuu ra cahan
ya. Ndyoo cuu ra.
23 Zuun ñi caa cuhva cuan i quihin cuehe sii ra Herodes i zacuu minoo
ángel Ndyoo vatyi tahan iñi ra Herodes sa catyi ñiyɨvɨ vatyi Ndyoo cuu maa
ra. Cahnu xaan tundoho i ndyehe ra vatyi sasi tindacu sii ra ta sihi ra.
24 Tacuan i cuu ta Tuhun Ndyoo cuahan ca nducahnu ca si. Nacatyi xaan
ca ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo sihin inga ñiyɨvɨ.
25 Sa ndɨhɨ tyiño ra Bernabé ta ra Saulo ñuu Jerusalén, ta i ndisi nanuhu ra
ndya ñuu Antioquía. I quihin ra sii ra Juan Marcos ta vasi ra sihin ra.

13

Zatyiño tucu ra Bernabé ta ra Saulo tyiño Ndyoo

1 Ihya cuu zɨvɨ ra profeta ta ra zacuaha Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu
Antioquía. Minoo ra nañi ra Bernabé, inga ra nañi ra Simón, ra nengu cuu
inga zɨvɨ ra. Inga ra nañi ra Lucio ra ñuu Cirene sihin ra Saulo ta ra Manaén.
Ɨin ñi i sahnu ra Manaén sihin ra Herodes ra ndyaca ña nu cu si Galilea.
2 Minoo quɨvɨ i siyucu tandɨhɨ ra cuan. Ta ñá sasi ra xita vatyi zacahnu ra
sii ra Ndyoo ta zɨquɨ i catyi Tatyi Ii sihin ra: Cua tasi ndo sii ra Bernabé sihin
ra Saulo nu cua zatyiño ra sa cuenda mi vatyi cua cuhve tyiño sii ra.
3 Tacuan ta i sica tahvi ca ra cuan sii Ndyoo ta ñá sasi ra xita, ta zɨquɨ i tyizo
ra ndaha ra sii ra vatyi cua cuizo tyiño ra ta i tasi ra sii ra.

Nacatyi ra Pablo Tuhun Ndyoo nu cu si Chipre

4 Tacuan i tava Tatyi Ii tyiño sii ra Bernabé sihin ra Saulo ta cuahan ra ndya
Seleucia, ta indyacuan i quihin ra barco vatyi cua cuhun ra ndya minoo ñuhu
sa ndyaa mahñu tyañuhu, nañi si Chipre.
5 Ta yucuan i saa ra, minoo yuhu tyañuhu nu nañi si Salamina ta i quisaha
zacuaha ra Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ vehe ñuhu ñiyɨvɨ hebreo. Ta cuahan tucu
ra Juan sihin ra cua tyindyee ra sii ra.
6 I sica noo ra nacahnu ñuhu Chipre ta i saa ra ñuu Pafos. Indyacuan i tahan
ra sii minoo ra nañi Barjesús. Minoo ra tazi cuu ra. Vatya xaan ra ta catyi ra
vatyi cahan ra sa cuenda ra Ndyoo.
7 Ndyaa ra cuan sihin ra Sergio Paulo, ra cu gobernador. Casi xaan iñi
ra Sergio cuan. I cana ra sii ra Bernabé ta ra Saulo vatyi cuñi ra tyizoho ra
Tuhun Ndyoo.
8 Zoco ra tazi cuan, Elimas cuu inga zɨvɨ ra. Ñá saha ra sa tyizoho ra
gobernador sa cahan ra Saulo vatyi ñá cuñi ra sa cua sino iñi ra sii ra Jesús.
9 Ta ra Saulo, ta nañi tucu ra Pablo, situ xaan Tatyi Ii sii ra ta ñihi xaan i
ndyehe ra sii ra ta catyi ra:
10 Ra zandavi ña cuun. Tandɨhɨ cuii sa ña vaha zavohon. Zehe cuihna
cuu suun ta numinoo sa vaha ña zavohon. Ta zamon cuhva cahan ra Ndyoo
sa ndisa ta nacatyun sa vatya.
11 Ta vityi cua tasi tuñi ra Ndyoo suun. Cua cuoon zuhva quɨvɨ, ta ma
ndyehun ñuhu ñicandyi. Ta ta sica ñi i cuaa ra. Ta i nducu ra yoo ra tɨin ndaha
ra ta cundyaca ra sii ra vatyi ña cuu ndyehe ra.
12 Ta sa ndyehe ra gobernador sa tahan ra tazi cuan ta i sino iñi ra sii ra
Jesús vatyi iyo xaan i cuñi ra sa ndyehe ra yozo caa iyo tuhun sa cuenda ra
Jesús.

Cuahan ra Pablo ta ra Bernabé ndya ñuu Antioquía sa cuu cuenda Pisidia

13 I quita ra Pablo sihin ra tahan ra ñuu Pafos sihin barco ta cuahan ra
ndya ñuu Perge sa iyo cuenda Panfilia. Yucuan i zandoo ra Juan sii ra ta cua
nanuhu ra ndya ñuu Jerusalén.
14 Ta zɨquɨ i quita ra Pablo ñuu Perge ta cuahan ra minoo ñuu cahnu sa naña
Antioquía sa cuu cuenda Pisidia. Ta yucuan sahan ra vehe ñuhu ñiyɨvɨ hebreo
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, ta i sicundyaa ra.
15 Sa xihna ña i cahvi ñiyɨvɨ zuhva sa i tyaa ra Moisés ta zɨquɨ i cahvi ñu sa
tyaa inga ra profeta ta tyiemvu. Tacuan i cuu ta zɨquɨ i tasi ra cu nuu sii vehe
ñuhu cuan tyiño sii ra Pablo ta catyi ra: Yañi xaa, tatu iyo minoo tuhun sa cuña
ndo zacoto ndo sii ñiyɨvɨ. Cuu nacatyi ndo sihin ndi vityi.
16 Tacuan ta i nduvita ra Pablo ta saha ra minoo zeña sihin ndaha ra sa cua
cutaxi ñiyɨvɨ ta catyi ra: Tyizoho ndo yañi xaa, ndoho ra hebreo, ta tandɨhɨ
inga ndoho, ra yuhu sii ra Ndyoo.
17 Ra cu Ndyoo sii maa yo ñiyɨvɨ hebreo i casi ra sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Ta i
tyindyee ra sii ñu, ta i nduu ñu minoo ityi ñiyɨvɨ cahnu xaan vazu i sica noo
ndahvi ñu ñuu Egipto. Ta zɨquɨ sihin cuhva iyo sii maa ra i tava ra sii ñu ñuu
cuan.
18 I cundyee xaan iñi ra Ndyoo sihin ñu tañi uu xico cuiya sa sica noo ñu nu
yoñi maa ñiyɨvɨ iyo ta i zavaha ña cuhva cuña maa ña.
19 Ta i zanaa ra usa tahan ityi ñiyɨvɨ nu cu si Canaán vatyi cua cuhva ra ñuhu
cuan sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo.
20 Ta zɨquɨ cumi ziendu uu xico usi cuiya saha ra Ndyoo sa cundyaca ñaha
juez sii ñiyɨvɨ ndya quɨvɨ i naquihin ra Samuel tyiño cuan. Ta ra Samuel i cuu
tucu ra minoo ra cu profeta.
21 Ta zɨquɨ i sica ñiyɨvɨ minoo rey, ra cua cundyaca ñaha sii ñu. Ta i saha
ra Ndyoo sii ra Saúl zehe ra Cis sii ñu. Ñiyɨvɨ sii ra Benjamín i cuu sii ra. I
sindyaca ñaha ra Saúl sii ña uu xico cuiya.
22 Ta i tava ra Ndyoo sii ra. Ta zɨquɨ i saha ra sii ra David sa cuu ra rey, ta sa
cuenda maa ra i catyi ra Ndyoo: “Site sii ra David zehe ra Isaí. Zɨɨ xaan cuña
sihin ra vatyi cua zavaha ra tandɨhɨ cuii sa cuña.”
23 Ta ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesús i cuu sii ra David. Ta i tasi ra Ndyoo sii ra Jesús
vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ hebreo tañi sa i catyi ra Ndyoo ta tyiemvu.
24 Cumañi ca saa ra Jesús ta i nacatyi xaan ra Juan sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ
hebreo vatyi ndu-uu iñi ña cuatyi ña ta coo ndutya ña.
25 Ta sa cuñi ndɨhɨ tyiño ra Juan ta i catyi ra: “Ndatu ndo sii minoo ra cahnu
xaan. Ta sica iñi ndo vatyi zuun ra cui. Zoco yɨvɨ ra cui. Ra i tasi ra ityi nuu
cui. Ra vaha xaan ca cuu maa ra, ta ñiñi xaan ra, ta yucuan cuenda ma cuu
tyindyei sii ra nu zuhva tañi sa ndasi tyiendu ndisa ra.” Tacuan i catyi ra
Juan.
26 Ta cahan ca ra Pablo ta catyi ra: Yañi xaa, ndoho ñiyɨvɨ ra Abraham ta
tandɨhɨ inga ndo, ra yuhu sii ra Ndyoo. Saha ra Ndyoo cuhva cacu ndo.
27 Ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén sihin ra ndyaca ñaha sii ñu, ñá sito ñu yoo ra cuu
ra Jesús vatyi zehe Ndyoo cuu sii ra, ta ñá ñihi ña cuhva sihin tuhun i tyaa
ra profeta ta tyiemvu vazu cahvi ña sii si vehe ñuhu ña tahan xiñi vitya. Ta
zuun ñi ñiyɨvɨ cuan i tyaa cuatyi sata ra Jesús. Ta tacuan i natahan si tañi sa
catyi ra profeta.
28 Ta vazu ñá ñihi ñiyɨvɨ cuhva sa tyaa ña cuatyi sata ra Jesús sa ndisa cuii,
zoco i sica ña sii ra Pilato sa cuu ra.

29 Ta sa yaha zavaha ñu tandɨhɨ cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa cuenda ra
Jesús ta zɨquɨ i zanoo ñu sii ra nuu cruz ta tyihi ñu sii ra ñaña sisi minoo yavi
yuu.
30 Zoco i zanandoto ra Ndyoo sii ra sisi sa i sihi ra.
31 Ta cuaha xaan quɨvɨ i quituu ra Jesús nuu ñiyɨvɨ i quisi sihin ra ndya
Galilea ta ñoho ñu ñuu Jerusalén. Ta vityi maa ñu cu ñu nacatyi sihin ñiyɨvɨ
vatyi i ndyehe ñu sii ra.
32 Ta vityi nacatyi maa ndi minoo cuhva vaha sihin ndo vatyi tañi sa sito
ndo vatyi ta tyiemvu saha ra Ndyoo cuenda sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo yozo caa
cua zavaha ra nu cuahan quɨvɨ.
33 Ta vityi sito yo vatyi sa zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra vatyi saha ra
tundyee iñi sii ra Jesús, ta i nandoto tucu ra. I tyaa ra David salmo número
uu. I tyaa ra David cuhva i cahan ra Ndyoo sa cuenda ra Jesús ta catyi ra:
“Zehe mi cuu suun, ta vityi cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi sehi sa cua nandoton.”
34 Iyo inga nu catyi tucu ra Ndyoo sa cuenda ra Jesús: “Cua tyindyei suun
sa ndisa, cuhva i catyi sihin ra David.” Tacuan i catyi ra Ndyoo vatyi cua
zanandoto ra sii ra Jesús sisi sa i sihi ra. Ma cuhva ra Ndyoo sa tyahyu coño
ñuhu ra Jesús.
35 Yucuan cuenda catyi tucu inga salmo: “Ma cuhvon sa tyahyu coño ñuhu
ra tyaa xaan yahvi suun.”
36 Sa ndisa cuu si vatyi i zavaha ra David cuhva cuñi ra Ndyoo sa sindito ra
ñuu ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ i sihi ra ta i tyihi ñiyɨvɨ sii ra sisi ñaña ta i tyahyu coño ñuhu
ra.
37 Zoco coño ñuhu ra i zanandoto ra Ndyoo, ña tyahyu si.
38 Yañi xaa, cuñi si sa coto ndo vatyi sa cuenda ra Jesús ta cua zandasi ra
Ndyoo cuatyi ndo.
39 Ma nduvaha añima ndo vazu cumi vaha xaan ndo ley i saha ra Ndyoo sii
ra Moisés. Vatyi ma nduvaha añima ndo sa tacuan ñi. Ra Jesús cua zanduvaha
añima ndo tatu cua sino iñi ndo sii ra.
40 Zacuenda vaha ndo sii ndo coto cua tahan ndo cuhva i tyaa ra profeta ta
tyiemvu. I catyi ra:
41 Ndyehe ndoho, ra ña sino iñi.
Cu-iyo xaan ndo ta cua cunaa ndo.
Vatyi cua zavehi minoo cuhva. Ta iyo xaan cua cuñi ndo.
Ta ma sino iñi ndo
Numaa nacatyi xaan ñiyɨvɨ sito sihin ndo.
Ta ihya i ndɨhɨ sa cahan ra Pablo sihin ñiyɨvɨ.
42 Ta sa quita ra Pablo sihin ra tahan ra sisi vehe ñuhu hebreo cuan. Ta i
sica ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu sii ra Pablo vatyi cua zacuaha tucu ra sii
ñu inga quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.
43 Ta sa quita tandɨhɨ ñiyɨvɨ vehe ñuhu ta cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo ta ñiyɨvɨ
tyaa xaan yahvi ley ñiyɨvɨ hebreo, i sindyico ñu sii ra Pablo ta ra Bernabé. Ta
i nacatyi xaan ra Pablo ta ra Bernabé sihin ñu vatyi ma naa iñi ñu sa nacatyi
ra sihin ñu ta nacañi vaha iñi ñu yozo caa zavaha xaan ra Ndyoo tumañi iñi
sii ñu.
44 Ta inga vitya quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i titahan sa yatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu cuan
vatyi cua tyizoho ñu Tuhun Ndyoo.
45 Zoco sa ndyehe ñiyɨvɨ hebreo, ra ña sino iñi, vatyi i titahan cuaha xaan
ñiyɨvɨ ta i cucuihna iñi ra. Ta i quisaha catyi ra vatyi ña vaha sa cahan ra Pablo
ta i cahan ra ndya vaha ñi sii ra.

46 Zoco ñá yuhu ra Pablo ta ra Bernabé ta i quisaha catyi ra sihin ñu: Cuñi si
sa nacatyi ndi Tuhun Ndyoo xihna ca sihin maa ndo vatyi ñiyɨvɨ hebreo cuu
ndo, zoco ña cuñi ndo tyizoho ndo. Ta cuhva zavaha ndo zañaha ndo vatyi ña
cuñi ndo sa cuhun ndo gloria. Ta yucuan cuenda cua cuhun ndi nu iyo inga
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
47 Tacuan cua zavaha ndi vatyi ndya ta tyiemvu i catyi maa ra Ndyoo: "Tañi
minoo ñúhu cua cuu maa ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua nacatyi
ndo sihin tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ yozo caa cua nduvaha añima ñu." Ta i cahan ra
Ndyoo cuhva cuan sa cuenda maa ndi.
48 Ta sa siñi ñiyɨvɨ, ñu sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta zɨɨ xaan i cuñi ñu, ta i
quisaha catyi ñu vatyi vaha xaan cuu Tuhun Ndyoo. Ta tandɨhɨ ñu i casi ra
Ndyoo vatyi cuhun ñu gloria, i sino iñi ñu.
49 Tacuan i cuu ta i sitya Tuhun Ndyoo tandɨhɨ ñuu yucuan.
50 Zoco i cahan ra hebreo, ra ña sino iñi, sihin minoo ityi ñu zɨhɨ, ñu zacahnu
sii ra Ndyoo cuhva iyo costumbre maa ñu, ta i cahan tucu ra hebreo sihin ra
ñiñi ñuu cuan ta i quisaha ra cuatyi cuhva ndya i tava ra sii ra Pablo ta ra
Bernabé ñuu cuan.
51 Tacuan ta zɨquɨ i quɨzɨ ra Pablo ta ra Bernabé saha ra ta i tava ra ñiyaca
ñuu cuan vatyi ma ndoo ca ra sihin ñiyɨvɨ ñuu cuan ta cuahan ra ndya minoo
ñuu cahnu sa nañi Iconio.
52 Zoco zɨɨ xaan i cuñi ñu sino iñi ñuu Antioquía cuan, ta i sicoo xaan Tatyi
Ii sihin ñu.

14

Ñoho ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Iconio

1 Ñoho ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Iconio ta i quɨhvɨ ra vehe ñuhu ñiyɨvɨ
hebreo. Vaha xaan i cahan ra yucuan ndya cuhva ndya i sino iñi cuaha xaan
ñiyɨvɨ, ñu hebreo ta inga ñiyɨvɨ.
2 Zoco ra hebreo, ra ña sino iñi, i cahan ra ndya vaha ñi sii ra sino iñi Tuhun
Ndyoo ta i zasino ra iñi ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu minoo cuhva ña vaha.
3 Yucuan cuenda i ndoo ra Pablo ta ra Bernabé naha xaan indyacuan. Ñá
yuhu ra ta cahan ra Tuhun Ndyoo vatyi nɨɨ cuu iñi ra sii Ndyoo. Ta i saha
ra Ndyoo cuhva sii ra sa zavaha ra sa ndyityi vatyi tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ
vatyi cahan ra sa ndisa sa catyi ra vatyi cuñi xaan ra Ndyoo sii ñu.
4 Ñá ndu-ɨɨn ñiyɨvɨ ñuu Iconio cuan. Iyo ñu sino iñi ñu sa cahan ra hebreo,
ra ña sino iñi, ta iyo ñu sino iñi ñu sa cahan ra apóstol.
5 Tacuan ta zɨquɨ ra hebreo ta inga ra sa yɨvɨ ra hebreo cuu i ndu-ɨɨn ra sihin
ra cu tyiño vatyi cua zavaha ra ndya vaha ñi sihin ra Pablo ta ra Bernabé. Ta
cua cañi ra sii ra sihin yuu ndya cua cuu ra.
6 Zoco i ñihi ra Pablo ta ra Bernabé tuhun cuan, ta sa sito ra sii si i sino ra
ta cuahan ra ndya ñuu Listra ta ndya ñuu Derbe nu cu si Licaonia ta tandɨhɨ
inga ñuu iyo yucuan.
7 Ta i nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ yozo caa cua zacacu ra Ndyoo sii ñu.

Cañi xaan ñiyɨvɨ sii ra Pablo sihin yuu ñuu Listra

8 Ñuu Listra sicoo minoo ra coxo. Ñá cuu caca ra. Maa sa ndyaa ñi ra vatyi
coxo ra cacu ra.
9 I tyizoho ra coxo sa cahan ra Pablo ta ndyehe ra Pablo sii ra ta nacoto ra
vatyi nɨɨ cuu iñi ra ta cua nduvaha ra.
10 Tacuan ta ñihi xaan i cahan ra Pablo ta catyi ra: Nacuɨñɨ ndyaa vohon.
Tacuan ta i nduvita ra ta i quisaha sica ra.

11 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ sa zavaha ra Pablo ta i quisaha cana saa ñu sihin
zahan maa ñu, zahan ñuu Licaonia ta catyi ñu: Sa vasi uu tahan ndyoo ihya
nu iyo yo. Caa ra cuhva caa maa yo. Catyi ñu.
12 Ta tyiemvu sica iñi ñiyɨvɨ vatyi ra Júpiter ta ra Mercurio cuu ra cuu Ndyoo.
Yucuan cuenda i catyi ñu vatyi minoo ndyoo nañi Mercurio cuu ra Pablo
vatyi maa ra cuu ra cahan. Ta ra Bernabé cuu ra ndyoo sa nañi Júpiter.
13 Ta i sicoo minoo zutu cuenda ra Júpiter. Ta i sicumi ra vehe ñuhu yu ñuu
cuan. I sindyaca ra uu tahan zɨndɨquɨ. Ta i sindyaca ra corona ita. I cuñi maa
ra ta i cuñi ñiyɨvɨ sa zacahnu ñu vico nu saa ra Pablo ta ra Bernabé vatyi sica
iñi ñu vatyi Ndyoo cuu ra. Ta yucuan cuenda cua cahñi ñu sii zɨndɨquɨ cuan.
14 Zoco sa sito ra Pablo ta ra Bernabé tuhun cuan ta i ndata ra zahma ndisi
ra vatyi ñá tahan iñi ra sa zacuu ñiyɨvɨ Ndyoo sii ra. Ta cacono ra quɨhvɨ ra
ndya mahñu ñiyɨvɨ ta i cana saa ra Pablo ta catyi ra:
15 Ndoho tata, ¿ñaa cuenda zavaha ndo tacuan ta ñiyɨvɨ cuu ndi tañi maa
ndo? ta vasi nacatyi ndi sihin ndo vatyi zandoo ndo sa zavaha ndo cuhva ya
vatyi ñahñi tyindyee si. Sino iñi ndo sii ra Ndyoo sa ndisa cuii vatyi maa ra i
zavaha andɨvɨ, ñuu ñiyɨvɨ ta tyañuhu ta tandɨhɨ sa iyo.
16 Ndya ta tyiemvu ta ndya vityi saha ra Ndyoo sa zavaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ
cuhva cuñi maa ñu
17 vazu zañaha ra sii ñu yoo ra cuu ra vatyi zavaha ra cuaha xaan sa vaha.
Saha ra sa coon zavi ta sa coo vaha itu tandɨhɨ cuiya. Saha ra sa casi yo ta sa
cuzɨɨ iñi yo. Catyi ra Pablo.
18 Zoco vazu i nacatyi ra Pablo tuhun cuan, yɨɨ xaan ta i ñihi ra cuhva
zandumazu ra iñi ñiyɨvɨ ta ma cahñi ñu zɨndɨquɨ cuan ta ma zacahnu ñu vico
sa cuenda ra.
19 Tacuan ta i saa minoo ityi ñiyɨvɨ hebreo, ra ña sino iñi. Ra ñuu Antioquía
ta ra ñuu Iconio cuu ra. I sino iñi ñiyɨvɨ sa cahan ra ndya vaha ñi sii ra Pablo.
Ta i cañi xaan ñu sii ra Pablo sihin yuu cuhva ndya sica iñi ñu vatyi sa sihi ra,
ta i xita cañoho ñu sii ra i sindyaca ñu sii ra ndya zava yu ñuu.
20 Ta i titahan ra sino iñi Tuhun Ndyoo siconduu nu caa ra Pablo, ta i
nduvita ra ta nandɨhvɨ tucu ra ñuu cuan. Ta inga quɨvɨ i quita ra yucuan sihin
ra Bernabé, cua cuhun ra ñuu Derbe.
21 Ta sa yaha nacatyi ra Tuhun Ndyoo ñuu Derbe ta i sino iñi cuaha
xaan ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ cua nanuhu tucu ra ndya ñuu Listra, ñuu Iconio ta ñuu
Antioquía.
22 Indyacuan saha tucu ra tundyee iñi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun
Ndyoo. Ta i catyi ra sihin ñu: Sino vaha iñi ndo sii ra Jesús, ta ma zaña ndo sii
ra. Cua coo tundoho sii yo, zoco tacuan ta cua quɨhvɨ yo nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo, catyi ra.
23 Tacuan i cuu ta i tyaa tyiño ra sii uu a uñi tahan ra tahan tahan ñuu nu
sino iñi ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo vatyi cua zacuenda ra sii ñu. Ta ñá sasi ra Pablo
ta ra Bernabé xita ta i sica tahvi ra sii Ndyoo sa cuenda ra cuan. Ta zɨquɨ i
catyi ra: Sa sino iñi ndo sii ra Ndyoo. Maa ra cuu ra cua cucumi vaha sii ndo.
Catyi ra.

Cua nanuhu tucu ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Antioquía, nu cu si Siria

24 Tacuan ta zɨquɨ i yaha tucu ra nu cu si Pisidia, ta saa ra nu cu si Panfilia.
25 I nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo ñuu cahnu sa nañi Perge, ta zɨquɨ
cuahan ra ndya Atalia.
26 Yucuan i quɨhvɨ ra minoo barco ta cua nanuhu ra ndya ñuu Antioquía nu
i quita ra sa xihna ñi. Yucuan cuu ñuu nu i sica ñiyɨvɨ tumañi iñi sii ra Ndyoo

sa xihna ñi sa cua tyindyee ra sii ra Pablo ityi cuahan ra. Ta vityi ndɨhɨ tyiño ra.
27 Ta sa saa ra ñuu Antioquía i zatitahan ra sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ta i nacatyi ra sihin ñu tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo ta cuhva i tyindyee ra Ndyoo sii ra. Ta cuhva i saha ra Ndyoo sa sino iñí inga ñiyɨvɨ vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu.
28 Tacuan cuu ta i ndoo ra Pablo ta ra Bernabé naha ca sihin ñiyɨvɨ sino iñi ñuu cuan.

15

Cuhva i titahan ra apóstol ñuu Jerusalén

1 Ta sa ndyaa ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Antioquía sihin ñu sino iñi Tuhun Ndyoo, ta i saa minoo ityi ñiyɨvɨ, ra i quita nu cu si Judea. Ta i quisaha zacuaha ra sii ñiyɨvɨ vatyi tatu cuñi rayɨɨ sa cacu añima ra cuñi si vatyi yɨvɨ sa sino ñi iñi ra sii ra Jesús zoco cua cuhva ra sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu ra vatyi tacuan i catyi ley ra Ndyoo ta tyiemvu cuhva i tyaa ra Moisés.
2 Ñihi xaan i natuhun ra Pablo ta ra Bernabé sihin ra vatyi ñá ndu-ɨin ra sihin ra, cuhva cuan. Tacuan ta zɨquɨ i saha ñiyɨvɨ tyiño sii ra Pablo ta ra Bernabé ta sii zuhva ca ra cua cuhun ra ñuu Jerusalén vatyi cua natuhun ra sihin ra apóstol ta sihin ra ndyizo tyiño nu iyo ra sino iñi indyacuan. Vatyi tacuan ta cua nacoto ra yozo caa cua ndundoo tyiño cuan.
3 Ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Antioquía cuu ñu i tasi sii ra. Ta sa cuahan ra i yaha ra nu cu si Fenicia, ta nu cu si Samaria. Ta i nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ yozo caa i zandoo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu costumbre sahnu ñu. Ta vityi tyaa ñu yahvi sii Ndyoo. Ta zɨɨ xaan i cuñi tandɨhɨ ñu, sa siñi ñu tuhun cuan.
4 Ta sa saa ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Jerusalén ta i ndyehe vaha ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ra sino iñi nu saa ra. Ta tacuan tucu i zavaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan. Tacuan ta zɨquɨ i quisaha nacatyi ra Pablo tandɨhɨ sa zavaha ra Ndyoo tandɨhɨ ñuu nu sahan ra.
5 Tacuan i zavaha ra ta i nduvita uu, a uñi tahan ra. Ra fariseo cuu ra, ta sa sino iñi ra sii ra Jesús. Maa ra cuan i catyi: Cuñi si sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu tandɨhɨ ra quɨhvɨ cuenda ra Jesús ta nacatyi yo sihin ra vatyi tyaa tucu ra yahvi sii ley i saha ra Moisés.
6 Tacuan ta i titahan tandɨhɨ ra apóstol sihin ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi vatyi cua nacañi iñi ra ñaa sa cuñi si sa ndisa.
7 Sa naha xaan natuhun ra ta i nduvita ra Pedro ta catyi ra: Yañi xaa, sito ndo vatyi sa iyo quɨvɨ i casi ra Ndyoo sii, sihin maa ndo vatyi cua nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu vatyi cua coto ñu ta cua sino iñi ñu.
8 Ta maa ra Ndyoo, sito ra añima tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta zañaha ra sii yo vatyi cua quihin ra sii ñu vatyi saha ra Tatyi Ii sii ñu inuu ñi tañi saha ra sii maa yo.
9 Ta ña catyi ra Ndyoo sihin yo vatyi ña vaha maa ñu ta vaha xaan maa yo. Zanduvaha ra añima ñu vatyi sino iñi ñu sii ra.
10 Vityi caca iñi yo cuhva cuñi ra Ndyoo. Ña vaha sa cua cuhva yo tundoho sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra ta cua catyi yo vatyi cua zavaha ñu costumbre i saha ra Moisés. Sito yo vatyi ñá cuu cundyee iñi ñiyɨvɨ sahnu sii yo sa zavaha ñu tandɨhɨ sa catyi ra Moisés, ta sito yo vatyi ñá cundyee tucu iñi maa yo zavaha yo sii si.

11 Ña tacuan ta nduvaha añima yo. Sito yo vatyi nduvaha añima yo vatyi iyo
xaan tumañi iñi sii ra Jesús. Ta ñahñi ca cuhva nduvaha añima ñiyɨvɨ.
12 Taxi ñi i nduu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi ñu cuhva nacatyi ra Pablo ta ra
Bernabé tandɨhɨ sa i cuu ta tandɨhɨ sa ndyityi i zavaha ra Ndyoo nu sahan
ra nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
13 Ta sa ndɨhɨ cahan ra ta i cahan ra Jacobo ta catyi ra: Tyizoho ndo, yañi
xaa.
14 Sa saha ra Simón Pedro cuenda yozo caa i quisaha ra Ndyoo zasino ra iñi
inga ñiyɨvɨ vatyi sii maa ra Ndyoo cua cuu ñu vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu.
15 Ta zuun ñi cuhva ya cuu cuhva i cahan Tuhun Ndyoo ta tyiemvu vatyi i
tyaa minoo ra profeta cuhva cahan ra Ndyoo:
16 Nu vasi quɨvɨ cua quisi ra Cristo vatyi cua cuhve tyiño sii ra.
Quɨvɨ i sicoo ra rey David i zacahnu ñiyɨvɨ sii sa ndisa cuii.
Zoco zuhva ñi quɨvɨ ta i zaña tucu ñu sii.
Cuhva i zacahnu ñu sii, ta quɨvɨ ra David cua zacahnu tucu ñiyɨvɨ hebreo sii
nu vasi quɨvɨ.
17 Ta sa cuenda maa ñu hebreo ta tacuan tucu cua zavaha inga ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua sino iñi ñu sii.
18 Tacuan i catyi ra Ndyoo vatyi sa sito ra vatyi cua zavaha ra cuhva cuan
cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ. Ta yucuan cuenda i catyi ra tacuan.
19 Tacuan ta zɨquɨ i catyi tucu ra Jacobo sihin ñiyɨvɨ: Sica iñi vatyi vaha ca
ma cuhva yo tundoho sii ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu tatu sa i zandoo ñu
costumbre sahnu ñu ta ndyico ñu sii Ndyoo sa ndisa cuii.
20 Vaha ca tatu cua tyaa yo minoo carta sii ñu ta catyi yo sihin ñu vatyi ma
casi ñu sa saha ñiyɨvɨ sii zandu ta naquihin tucu ñu. Ta cua coo minoo rayɨɨ
sihin minoo ñi ñaha ta minoo ñi ñaha sihin minoo ñi rayɨɨ. Ta inga cuhva cua
cahan yo sihin ñu sa ma casi ñu coño quɨtɨ tatu ña sati vaha nɨñɨ tɨ ta ma casi
ca ñu nɨñɨ quɨtɨ.
21 Vatyi ndya ta tyiemvu xaan iyo ra tandɨhɨ ñuu, ra cahvi ley saha ra Moisés
sisi vehe ñuhu hebreo. Tahan tahan vitya cahvi ra sii si quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.
Tacuan i catyi ra Jacobo.
22 Tacuan i cuu si, ta i catyi ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino
iñi ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan vatyi cua tasi ra sii a
uu, a uñi tahan ra tahan ra, cua cuhun ra ndya ñuu Antioquía sihin ra Pablo
ta ra Bernabé. Ta i saha ra tyiño cuan sii ra Judas. Nañi tucu ra Barsabás ta
sii ra Silas. Nduu tahan ra cuu ra ndyizo tyiño cahnu nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi.
23 Ihya cuu sa catyi carta i tasi ra sihin ra ndya nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu ñuu Antioquía ta nu cu si Siria ta Cilicia. Catyi si: “Maa ndi cuu
ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi ta sihin tandɨhɨ ñu sino iñi
Tuhun Ndyoo ityi ya. Saha ndi minoo ndyoo nacucumi sii maa ndo.
24 Ñihi ndi tuhun vatyi sahan ñiyɨvɨ ñuu ya ndya ñuu ndo, ta yɨvɨ maa ndi
saha tyiño sii ñu ta i zayanga ñu sii ndo vatyi catyi ñu sihin ndo vatyi cuñi si
sa cahndya ndo ñɨɨ xiñi xuu tandɨhɨ rayɨɨ ta tyaa ndo yahvi ley ra Moisés.
25 Yucuan cuenda sica iñi tandɨhɨ ndi vatyi cua tasi ndi sii zuhva ra iyo ihya
vatyi cua cuhun ra nu ndyaa ndo sihin ra tahan yo, ra Bernabé ta ra Pablo,
ra sa cuñi xaan ndi.
26 Sa cuaha xaan saha cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ra sa cuenda tyiño ra Jesucristo.
27 Tacuan cuu. Ta yucuan cuenda i tava ndi tyiño sii ra Judas ta ra Silas
vatyi cuhun ra ta nacatyi ra sihin ndo tandɨhɨ sa i tyaa ndi nuu carta ya.

28 Vatyi sa ndu-ɨɨn ndi sihin Tatyi Ii ta sica iñi ndi vatyi ma zavaha ndo cuaha xaan cuhva. Ihya ñi cuu cuhva ñiñi cua zavaha ndo:
29 Ma casi ndo sa saha ñiyɨvɨ sii zandu ta naquihin tucu ñu. Ma casi ndo niñɨ quɨtɨ, ta ma casi ndo coño quɨtɨ tatu ñá sati vaha niñɨ tɨ. Ta minoo ñi ñaha cua coo sii minoo rayɨɨ ta minoo ñi rayɨɨ sihin minoo ñaha. Tatu cua cucumi vaha ndo cuhva ya, vaha tacuan ñi.”
30 Tacuan i tyaa ra cuan nuu carta ta ra ndyizo tyiño cuan i quihin ra ityi cuahan ra ndya ñuu Antioquía. Ta yucuan i zatitahan ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta i saha ra carta cuan sii ñu.
31 Ta sa cahvi ñu sii si, zɨɨ xaan i cuñi ñu vatyi vaha xaan cuu cuhva cahan si cuñi ñu.
32 Ta ra Judas ta ra Silas i cuu cahan ra profecía, ta i quisaha cahan ra, ta i tyindyee xaan ra sii ñiyɨvɨ ta zɨɨ xaan i cuñi ñu.
33 Ta sa yaha zuhva quɨvɨ ta cua nanuhu tucu ra. Ta i catyi ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo sihin ra: Ndyoo cua tyindyee sii ndo ityi cuahan ndo.
34 Zoco i cuñi ra Silas sa ndoo ra.
35 Tacuan tucu ra Pablo ta ra Bernabé i ndoo ra ñuu Antioquía. Maa ra cuan sihin cuaha ca ñiyɨvɨ sito Tuhun Ndyoo, i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ ta i nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñu.

Quihin tucu ra Pablo ityi cuahan ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo

36 I yaha zuhva ca quɨvɨ ta zɨquɨ catyi ra Pablo sihin ra Bernabé: Coho tucu yo tandɨhɨ ñuu nu i sahan yo. Cua ndyehe yo sii ra tahan yo, tandɨhɨ ñiyɨvɨ i sino iñi Tuhun Ndyoo nu i nacatyi yo sihin ñu. Cua ndyehe yo yozo caa iyo ñu.
37 I cuñi ra Bernabé sa cuhun tucu ra Juan, ra sa nañi tucu Marcos sihin ra.
38 Zoco i sica iñi ra Pablo vatyi vaha ca ma quihin ra sii ra vatyi ñá ndoo ra sa sahan ra sihin ra sa xihna ñi. Quɨvɨ cuan i zandoo ra Juan Marcos sii ra Pablo ta ra Bernabé nu cu si Panfilia ta i sinuhu ra.
39 Ña nacasi tahan sa cahan ra Bernabé sihin ra Pablo sa cuenda tyiño cuan. I cuxaan ra zuhva. Tacuan ta zɨquɨ i cuzɨɨn tahan ra. I quihin ra Bernabé sii ra Marcos ta i quɨhvɨ ra minoo barco ta cuahan ra nu cu si Chipre.
40 Ta i quihin ra Pablo sii ra Silas. Ta i sica ñiyɨvɨ tumañi iñi sii Ndyoo sa tyindyee ra sii ra Pablo inga saha. Ta zɨquɨ cuahan ra.
41 I yaha ra nu cu si Siria. I yaha ra Cilicia. Ta i saha ra tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan.

16

Cuahan ra Timoteo sihin ra Pablo ta ra Silas

1 I saa ra Pablo ta ra Silas ndya ñuu Derbe ta ñuu Listra. Yucuan i nañihi ra sii minoo ra sino iñi. Nañi ra Timoteo. Ñiyɨvɨ hebreo cuu zɨhɨ ra ta sino iñi ña sii ra Jesús. Ta zutu ra, ra cahan zahan griego cuu ra.
2 Vaha ñiyɨvɨ cuu ra Timoteo catyi ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Listra ta ñuu Iconio.
3 I cuñi ra Pablo sa cuhun ra Timoteo sihin ra. Zoco i quihin xihna ra sii ra ta i sahndya ra ñɨɨ xiñi xuu ra coto cahan xaan ñiyɨvɨ hebreo ñuu cuan vatyi sito ñu vatyi ra griego cuu zutu ra ta ña tuhva ra zavaha costumbre maa ñu.
4 Tacuan ta sahan ra tahan tahan ñuu. I nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ tuhun i nacatyi ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Jerusalén vatyi tacuan ta cua zacuenda ñu sii ñu cuhva i tyaa ra nuu carta cuan.

5 Tacuan ta sicoo ca tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo, ta vaha
xaan ca sino iñi ñu sii ra Ndyoo ta tandɨhɨ quɨvɨ i ndutuu ca ñu.

Tahan ra Pablo ñimahna ta ndyehe ra sii minoo ra nu cu si Macedonia

6 Ñá saha Tatyi Ii sa nacatyi ra Pablo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ nu cu si Asia.
Yucuan cuenda i yaha ñi ra ndya nu cu si Frigia ta Galacia.
7 Ta i saa ra nu cu si Misia. Ndya indyacuan cua cuhun ra ndya nu cu si
Bitinia sica iñi ra, zoco ñá saha tucu Tatyi Ii sa cuhun ra yucuan.
8 Tacuan ta i yaha ra nu cu si Misia, ta i quɨhvɨ ra ñuu Troas sa cuu cuenda
Misia. Ta Troas cuan ndyaa si yuhu tyañuhu.
9 Yucuan i tahan ra Pablo ñimahna ta sisi ñimahna i ndyehe ra sii minoo ra nu
cu si Macedonia. Ta i sica ra cuan tumañi iñi sii ra Pablo ta catyi ra: “Quisun
ndya Macedonia ta tyindyeun sii ndi.”
10 Ta sa yaha ndyehe ra Pablo ñimahna cuan ta yuhvi ra Lucas sihin ra Pablo
ta inga ra i zanumi ndi sa cuhun ndi ndya Macedonia vatyi sito ndi vatyi sa
tasi ra Ndyoo sii ndi sa cua nacatyi ndi tuhun ra indyacuan.

Ndyaa ra Pablo ta ra Silas ñuu Filipos

11 I quɨhvɨ ndi barco ñuu Troas ta sa ndoo ñi cuahan ndi ndya cuhva ndya
saa ndi minoo ñuhu mahñu tyañuhu. Nañi si Samotracia ta inga quɨvɨ i saa
ndi ñuu Neápolis.
12 Ndya indyacuan i quisaha sica ndi sihin saha ndi ndya ñuu Filipos.
Cahnu xaan ñuu cuan. Ñahñi inga ca ñuu ñiñi ca iyo yucuan. Ndyaca ñaha
ñiyɨvɨ romana sii si. Yucuan i ndoo ndi zuhva quɨvɨ.
13 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i quita ndi sata ñuu ndya nu iyo minoo yuu
vatyi yucuan tuhva ñiyɨvɨ sahan ta sica tahvi ñu sii Ndyoo. Yucuan i sindyaa
ndi ta i nacatyi ndi Tuhun Ndyoo sihin ñu zɨhɨ, ñu i titahan yucuan.
14 Minoo ña nañi ña Lidia. Ñuu Tiatira cuu ñuu ña. Xico ña zahma vaha,
zahma yuhva tixinda, vatyi yucuan cuu tyiño ña. Zacahnu ña sii ra Ndyoo
cuhva zacahnu ñiyɨvɨ hebreo sii ra. I tyizoho ña sa cahan ra Pablo, ta i nuña
ra Ndyoo sa siñi tuñi sii ña, ta i sino iñi ña sa catyi ra Pablo.
15 Sicoo ndutya ña sihin ñiyɨvɨ sii ña, ta zɨquɨ i catyi ña: Sa sito ndo vatyi
ndisa cuii sino iñi sii ra Jesús, yucuan cuenda cuhun ndo ta cua ndoo ndo
zuhva quɨvɨ vehi. Catyi ña ta i zañiñi ña sii ndi ta cuahan ndi vehe ña.
16 Minoo quɨvɨ sahan ndi nu sica tahvi ñiyɨvɨ sii Ndyoo ta tahan ndi sii
minoo ña yoco. Ñoho tatyi cuihna sii ña, ta cuu nacatyi ña ñaa sa cua tahan
ñiyɨvɨ nu cuahan quɨvɨ. Cuhva cuan i zahacanaa ña xuhun ta ñihi sitoho ña
xuhun cuan.
17 I quisaha ndyico ña sii ra Pablo ta sii maa ndi ta i cana saa ña ta catyi ña:
Ra ihya zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo cahnu. Ta vasi nacatyi ra sihin ndo
yozo caa cua cacu añima ndo ta ma cuhun ndo andyaya. Catyi ña.
18 Tacuan i zavaha ña cuaha xaan quɨvɨ cuhva ndya ñá cundyee ca iñi ra
Pablo, ta zɨquɨ i nandyehe sata ra ta i catyi ra sihin tatyi cuihna cuan: Yuhvi
catyi vatyi quiton añima ña ya vatyi iyo tundyee iñi sii ra Jesús. Catyi ra. Ta
zuun ñi caa cuhva cuan i quita tatyi cuihna añima ña.
19 Ta sa sito sitoho ña vatyi ma ñihi ca ra xuhun sihin ña vatyi sa i quita
tatyi cuihna añima ña ta i tɨin ra sii ra Pablo ta ra Silas ta sindyaca ra sii ra
ndya vehe tyiño.
20 I sindyaca sitoho ña sii ra nuu ra juez ta catyi ra sihin ra juez: Ra ihya
zatɨvɨ tyiño ñuu yo ta ñiyɨvɨ hebreo cuu ra.
21 Zacuaha ra costumbre sa ma cuu sino iñi yo ta ma cuu zavaha yo vatyi
ñiyɨvɨ romano cuu yo. Tacuan i catyi ra cuan.

22 Tacuan ta i tyaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuatyi sata ra Pablo ta ra Silas. Ta i tava ra
cu tyiño tyiño sa quita zahma ra Pablo ta ra Silas. Ta i catyi ra sihin ra policía:
Cañi vaha vaha ndo sii ra sihin yutu.
23 Ta sa yaha cañi xaan ra sii ra ta i tyihi ra sii ra vehe caa ta catyi ra sihin
ra cumi vehe caa vatyi nacucumi vaha xaan ra sii ra.
24 Ta sa ñihi ra cumi vehe caa cuan tuhun cuan ta i tyihi ra sii ra vehe nu
cutu ca, ta i tyihi ra saha ra sisi vitu.
25 Tañi cuhva maa ñuu sata ra Pablo ta ra Silas yaa Ndyoo ta sica tahvi ra
sii Ndyoo ta i tyizoho inga ra ñoho si vehe caa cuan.
26 Ta ta sica cuii ñi i taan minoo sa ñihi xaan. Ñihi xaan i quɨzɨ si vehe caa
cuan. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nuña tandɨhɨ yuvehe ta i ndasi cadena sa
nuhñi ra ñoho vehe caa cuan.
27 I natahvi iñi ra cumi vehe caa cuan. Ta ndyehe ra vatyi nuña tandɨhɨ
yuvehe, ta sica iñi ra vatyi sa sino tandɨhɨ ra ñoho si vehe cuan. Yucuan
cuenda i tava ra mityi ra ta cua cahñi ra zuun ñi sii maa ra.
28 Zoco i catyi ra Pablo: Ma cahñun suun. Ñoho tandɨhɨ ndi ihya.
29 I sica ra cumi vehe caa cuan ñúhu ta i cacono ra sisi vehe cuan. Nɨhɨ
tacuan ñi ca ra vatyi yuhu xaan ra. I sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra Pablo ta ra Silas.
30 Ta zɨquɨ i tava ra sii ra ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa sa cuñi si zavehi,
tata, ta cua cacu añime?
31 Ta i catyi ra Pablo sihin ra: Sino iñun sii ra Jesús, ta cua cacun, yoho ta
tandɨhɨ ñiyɨvɨ suun.
32 Tacuan ta zɨquɨ i nacatyi ra Pablo Tuhun Ndyoo sihin ra ta sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ vehe ra.
33 Ta zuun ñi sa cuaa cuan i nacatya ra cumi vehe caa cuan nu ñicuehe nduu
tahan ra. Ta i sicoo ndutya ra cumi vehe caa cuan sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra.
34 Tacuan ta i quihin ra sii ra Pablo ta cuahan ra sihin ra ndya vehe ra, ta
saha ra sa casi ra. Ta zɨɨ xaan i cuñi ra ta ñiyɨvɨ sii ra vatyi sa sino iñi ñu sii ra
Jesús. (Tacuan ta zɨquɨ i nandɨhvɨ tucu ra Pablo ta ra Silas vehe caa cuan coto
cuxaan ra cu tyiño sihin ra cumi vehe caa.)
35 Ta inga quɨvɨ sa ñaha ñi i tasi ra juez sii ra policía ta catyi ra sihin ra cumi
vehe caa: Zaña ndo sii ra cuan.
36 Ta tacuan i catyi ra cumi vehe caa cuan sihin ra Pablo vatyi sa cuu quita
ra sihin ra Silas.
37 Zoco i catyi ra Pablo: Ra ñuu Roma cuu nduhvi. Ta ñahñi cuhva iyo sii ra
ihya sa cañi ra sii ndi nuu ñiyɨvɨ ta tyihi ra sii ndi vehe caa. Ta ñá saha ra sa
cahan ndi ta nu sa ñá cutuñi ndi. Ta vityi cuñi ra sa cua zaña xehe ra sii ndi.
Ña tacuan cuu si. Nacatyi ndo sihin ra juez vatyi naquisi tava maa ra sii ndi
ta cua cuhun ndi. Tacuan i catyi ra Pablo.
38 Ta tacuan i nacatyi ra policía sihin ra juez. Ta i yuhu ra juez sa ñihi ra
tuhun vatyi ra ñuu Roma cuu ra Pablo ta ra Silas.
39 Yucuan cuenda sahan ra nu ñoho ra Pablo sihin ra Silas ta i sica ra tumañi
iñi sii ra sa ma cuxaan ra, ta zɨquɨ i tava ra sii ra, ta i catyi ra sihin ra vatyi sa
ndyoo ñi naquita ra ñuu cuan.
40 Ta sa quita ra Pablo ta ra Silas vehe caa ta cuahan ra vehe ña Lidia. Ta i
ndyehe ra sii inga ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ta saha ra tundyee iñi sii ñu ta
zɨquɨ i quita ra ñuu cuan.

17

Siñi ñiyɨvɨ ñuu Tesalónica Tuhun Ndyoo

1 I yaha ra Pablo ta ra Silas ñuu Anfípolis ta ñuu Apolonia ta cuahan ra minoo
ñuu cahnu. Nañi si Tesalónica. Yucuan iyo minoo vehe ñuhu hebreo.
2 Ta tañi sa tuhva ra Pablo sahan, tacuan i sahan ra yucuan. Uñi quɨvɨ, quɨvɨ
quitatu ñiyɨvɨ, i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ cuhva catyi Tuhun Ndyoo.
3 Tyehen i catyi ra: I catyi Tuhun Ndyoo vatyi cua ndyehe ra Cristo
tundoho. Cua cuu ra, ta zɨquɨ cua nandoto tucu ra. Yuhvi catyi vatyi ra Jesús
cuu ra cu Cristo vatyi tacuan i tahan si sii ra. Ta cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ nu iyo
ñu ndyehe tundoho. Tacuan i catyi ra Pablo.
4 Ta ñiyɨvɨ i tyizoho, cuaha ñu i sino iñi. Ta cuaha ca ra, ra griego cuu ra. Ta
sa sino iñi ra cuhva zacuaha ñiyɨvɨ hebreo. Ta inga ñu cuu ñu ñazɨhɨ ra cuca
ñuu cuan.
5 Tacuan ta sa ndyehe ra hebreo, ra ña sino iñi, vatyi sino xaan iñi ñiyɨvɨ ta
i cucuihna iñi ra sa cuenda si. I quihin ra sii minoo ityi ra sica noo ñi, ra ña
zatyiño, ta ra yucuan i zatitahan sii ñiyɨvɨ, ta i zanduvaa ra sii ñu. Sahan ra
vehe ra Jasón sa nanducu ra sii ra Pablo vatyi cua cundyaca ra sii ra nu yucu
tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
6 Zoco ñá nañihi ra sii ra. Tacuan ta zɨquɨ i xita cañoho ra sii ra Jasón ta
sii zuhva ca ra sino iñi nuu ra cu tyiño. Ta i cana saa ra ta catyi ra: Ra ihya
zayanga sii ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ta vityi vasi zayanga ra sii ñiyɨvɨ ñuu yo.
7 I saha ra Jasón ya sa cundyaa ra cuan vehe ra. Catyi ra ya vatyi ra Jesús
cuu ra cu rey ta yɨvɨ ra César. Cuatyi cuu si sa tacuan vatyi ra César cuu rey sii
maa yo.
8 Tacuan i cahan ra cuñi cuatyi cuan cuhva ndya zanduvaa xaan ra sii ñiyɨvɨ
sihin ra cu tyiño.
9 Zoco i saha ra Jasón ta inga ra zuhva xuhun, ta i quita ica ra.

Cuahan ra Pablo ta ra Silas ñuu Berea

10 Zuun ñi sa cuaa cuan i zanumi ra sino iñi Tuhun Ndyoo sii ra Pablo ta
ra Silas ta cuahan ra ndya ñuu Berea. Ta cuhva sa saa ra yucuan, i sahan ra
vehe ñuhu hebreo.
11 Ñiyɨvɨ hebreo ñuu cuan vaha ca ñiyɨvɨ cuu ñu. Ñá zavaha ñu cuhva i
zavaha ñiyɨvɨ hebreo ñuu Tesalónica. Cuñi xaan ñiyɨvɨ ñuu Berea sa tyizoho
ñu Tuhun Ndyoo. Ta tandɨhɨ quɨvɨ i cahvi ñu Tuhun Ndyoo vatyi cuñi ñu coto
ñu tatu ndisa sa cahan ra Pablo.
12 Yucuan cuenda i sino iñi cuaha xaan ra hebreo, ta cuaha ñuzɨhɨ griego,
ñu ñiñi.
13 Zoco sa ñihi ñiyɨvɨ hebreo ñuu Tesalónica tuhun vatyi zacuaha ra Pablo
Tuhun Ndyoo ñuu Berea ta zɨquɨ sahan ra cua zanduvaa ra sii ñiyɨvɨ ñuu Berea
ta cua cahñi ñu sii ra Pablo.
14 Yatyi xaan i tasi ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo sii ra Pablo ndya yuhu
tyañuhu. Ta i ndoo ra Silas ta ra Timoteo ñuu Berea.
15 Cuahan uu tahan ñiyɨvɨ sihin ra Pablo. Sindyaca ra sii ra ndya ñuu
Atenas. Ta zɨquɨ i tasi ra Pablo tyiño sihin ra sa nacatyi ra sihin ra Silas ta
ra Timoteo vatyi zanumi ra ta cuhun ra nu iyo ra Pablo.

Ndyaa ra Pablo ñuu Atenas

16 I ndatu ra Pablo ñuu Atenas ndya cua quisi ra Silas ta ra Timoteo. Ta sica
xaan iñi ra Pablo vatyi ndyehe ra vatyi cuaha xaan zandu yutu iyo ñuu cuan.
17 Yucuan cuenda sahan ra vehe ñuhu vatyi cua natuhun ra sihin ñiyɨvɨ
hebreo ta sihin inga ñiyɨvɨ sino iñi sii Ndyoo. Ta tandɨhɨ quɨvɨ i nacatyi ra
sihin ñiyɨvɨ i ndyehe ra nuyahvi.

18 Ta zɨquɨ i natuhun tahan ñiyɨvɨ cuhva i cahan ra Pablo. Iyo ñu zacuaha
ñu tuhun ra Epicúreo ta iyo ñu zacuaha ñu tuhun ñiyɨvɨ estoico. Ta zuhva ñu
i catyi: ¿Ñaa tuhun cuu si sa nacatyi xaan ra ya vatyi cahan xaan ra tuhun
inga ndyoo, ra ña sito yo? Tacuan i catyi ra cuan vatyi cahan ra Pablo tuhun
ra Jesús ta cuhva i nandoto ra Jesús.
19 Tacuan ta zɨquɨ i sindyaca ñu sii ra Pablo ndya xiñi yucu Areópago nu
titahan ra ndyizo tyiño ñuu cuan ta i catyi ra sihin ra Pablo: Cuñi ndi coto ndi
ñaa tuhun cuu si sa zacuohon sii ñiyɨvɨ.
20 Tucu xaan cuu tuhun nacatyun, ta cuñi ndi coto ndi ñaa sa cuu si. Tacuan
i catyi ñu.
21 Vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Atenas sihin ñiyɨvɨ inga ñuu, ñu iyo ñuu Atenas
cuan, ñahñi tyiño zavaha ñu. Maa ñi sa tyizoho ñu ta sa nacatyi ñu ñaa cuhva
saa iyo.
22 Tacuan i cuu ta zɨquɨ i nduvita ra Pablo mahñu nu yucu ra cuan xiñi yucu
Areópago ta i catyi ra sihin ra ñuu Atenas cuan: Ndoho ra ñuu Atenas, ndyehi
vatyi zacahnu xaan ndo ndyoo sii maa ndo sihin tandɨhɨ cuii añima ndo.
23 Vatyi sehin sa ndyehi nu zacahnu ndo sii ndyoo ndo ta i ndyehi minoo
altar ta ndyaa letra. Tyehen catyi si: “Cuenda ndyoo sa ña sito yo.” Zacahnu
ndo sii ra vazu ña sito ndo sii ra. Ta vityi cua nacatyi sihin ndo yoo ra cuu ra.
24 Ndyoo, ra zavaha ñuu ñiyɨvɨ cuu ra. I zavaha ra tandɨhɨ sa iyo. Sitoho
yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ cuu sii ra. Ña iyo maa ra sisi vehe ñuhu zavaha
ñiyɨvɨ.
25 Ña cuñi si sa cua tyindyee ñiyɨvɨ sii ra vatyi ñahñi sa cumañi sii ra vatyi
zuun ñi maa ra saha tandɨhɨ sa iyo. Saha ra sa cundito yo. Saha ra sa coo tatyi
yo.
26 Minoo tuhun ñi ñiyɨvɨ i zavaha ra Ndyoo sa xihna ñi. Tacuan i cuu ta zɨquɨ
i ndutuu ca ñiyɨvɨ ta i catyi ra Ndyoo vatyi cua coo ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.
I catyi maa ra ndyamaa cua coo sa zɨɨn zɨɨn tata ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta i saha ra
ñaa ñuhu cua cuu sii ñu. Ta i catyi ra ñaa ñiyɨvɨ cua cundyaca ñaha sa zɨɨn zɨɨn
ñuhu ta ama cua cundyaca ñaha ñu.
27 Tacuan i zavaha ra Ndyoo vatyi cua nanducu ñiyɨvɨ sii ra. Sica iñi ra vatyi
ña yɨɨ ta cua nañihi ñu sii ra. Vatyi ña sica iyo ra sihin yo.
28 Vatyi sa cuenda maa ra ta ndito yo, cuu caca yo ta cuu coo yo cuhva iyo
yo. Tañi sa i tyaa minoo ra ñuu ndo ta tyiemvu vatyi catyi ra: “Maa ra Ndyoo
i zavaha sii yo.” Catyi ra.
29 Ta ndisa vatyi i zavaha ra sii yo, ta yucuan cuenda ña vaha caca iñi yo
vatyi caa ra tañi caa minoo ndyoo xuhun cuaan a xuhun cuisi, a yuu a ñaa sa
zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa ra.
30 Ta tyiemvu ñá sito maa ñiyɨvɨ ñaa sa zavaha ñu. Ta ñá cuxaan ra Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ quɨvɨ cuan vatyi ñá sito ñu. Zoco vityi catyi ra vatyi nazandoo
ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cuatyi zavaha ñu.
31 Vatyi sa sata ra quɨvɨ sa cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin sa ndoo.
Ta saha ra tyiño sii minoo ra sa cua ndyehe ra a sa vaha zavaha ñiyɨvɨ a sa ña
vaha. I zañaha ra Ndyoo sii yo vatyi iyo cuhva sii ra cuan vatyi i zanandoto
ra sii ra.
32 Ta sa siñi ñiyɨvɨ vatyi catyi ra Pablo vatyi i nandoto minoo ñiyɨvɨ ta zuhva
ñu tyizoho cuan, i sacu ndyaa ñu sii ra Pablo. Zoco inga ñu i catyi ñu: Cuñi ndi
sa tyizoho ndi sa cohon inga saha.
33 Tacuan ta i quita ra Pablo nu titahan ñiyɨvɨ.

34 Ta zuhva ra cuan i sino iñi ra ta i titahan ra sihin ra Pablo. Minoo ra nañi
ra Dionisio. Ra ndyizo tyiño ñuu cuan cuu ra. Ta minoo ñaha sino iñi, nañi ña
Dámaris. Ta iyo ca ñu sino iñi ndɨhɨ ca.

18

Cuahan ra Pablo ñuu Corinto

1 Tacuan ta zɨquɨ i zandoo ra Pablo ñuu Atenas ta cuahan ra ñuu cahnu
Corinto.
2 Yucuan i nañihi ra sii minoo ra hebreo tañi maa ra. Aquila nañi ra. Ñuu
Ponto i cacu ra. Ta cunaha ca sa quita ra nu cu si Italia sihin ñazɨhɨ ra. Nañi
ña Priscila. I quita ñu ñuu cuan vatyi i tava ra ndyaca ñaha Claudio sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ hebreo ñuu Roma nu sindyaa ñu. Sahan ra Pablo vehe ñu nu ndyaa ñu
ñuu Corinto.
3 Yucuan i ndoo ra Pablo ta i zatyiño ra sihin ñu vatyi sa tuhva ra zatyiño
tañi zatyiño maa ñu. I zavaha ñu vehe zahma. Ta tacuan i zahacanaa ñu
xuhun.
4 Ta i natuhun ra Pablo sihin ñiyɨvɨ vehe ñuhu hebreo tandɨhɨ quɨvɨ sa cu
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. I natuhun tahan ra sihin ñiyɨvɨ hebreo ta i natuhun tahan
ra sihin ñiyɨvɨ griego vatyi cuñi ra sa cua sino iñi ñu sii ra Jesús.
5 Ta sa quita ra Silas ta ra Timoteo ñuu Macedonia ta i saa ra nu ndyaa ra
Pablo, ta zɨquɨ i zaña ra Pablo inga tyiño ra ta tandɨhɨ tyiemvu i zacuaha ra
Tuhun Ndyoo. I nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ hebreo vatyi ra Jesús cuu ra sa ndatu
ñu, ra cua tasi ra Ndyoo. Ta cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ nu iyo ñu ndyehe tundoho.
6 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha nduxaan ñiyɨvɨ hebreo cuan sihin ra Pablo ta i
cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Jesús. Tacuan i cuu si ta i naquɨzɨ ra Pablo zahma
ra vatyi ña cundyee ca iñi ra sa cahan ñu. I catyi ra sihin ñu: Cuatyi maa ndo
cuu ta ma cuhun ndo gloria. Yɨvɨ cuatyi mi. Ta vityi cuhin cua nacatyi Tuhun
Ndyoo maa ñi sihin ñiyɨvɨ, sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
7 I quita ra vehe ñuhu hebreo ta cuahan ra vehe minoo ra nañi Justo vatyi
zacahnu maa ra Justo sii Ndyoo. Ta iyo vehe ra yatyi ñi xiin vehe ñuhu.
8 Sino iñi minoo ra nañi Crispo Tuhun Ndyoo. Ra cu nuu sii vehe ñuhu
hebreo cuu ra. Sino iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ vehe ra. Ta i sino tucu iñi cuaha xaan
inga ñiyɨvɨ ñuu Corinto sa siñi ñu Tuhun Ndyoo. Ta i sicoo ndutya ñu.
9 Tacuan ta minoo sa cuaa i ndyehe ra Pablo sii ra Jesús sisi ñimahna ta i
catyi ra Jesús sihin ra: Ma yuhun Pablo, ta ma cutaxun. Zacuohon Tuhun
Ndyoo.
10 Vatyi zacuenda mi suun. Yoñi ñiyɨvɨ cuu tɨɨn suun sa zaha ñu maña suun
vatyi iyo cuaha xaan ñiyɨvɨ ñuu ya sa cua sino iñi sii.
11 Yucuan cuenda i ndoo ra Pablo minoo cuiya zazava ñuu Corinto sa
zacuaha ra sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo.
12 Zoco tyiemvu sa cuu ra Galión gobernador nu cu si Acaya, i ndu-ɨɨn ñiyɨvɨ
hebreo sa ña sino iñi, ta i tɨɨn ñu sii ra Pablo. I sindyaca ñu sii ra nuu ra ndyaca
ñaha.
13 Ta i catyi ñu sihin ra Galión: Ra ihya, nacatyi xaan ra sihin ñiyɨvɨ cuhva
zacahnu ñu sii Ndyoo, zoco yɨvɨ cuhva catyi ley ndi cuu si cuan.
14 Sa cua cahan ra Pablo ta i catyi ra Galión sihin ñiyɨvɨ hebreo: Tyizoho
ndo. Ñahñi sa i zavaha ra ya. Tatu zavaha ra sa ña vaha a cuatyi cua zayange
sii ta cua tyizohi sa cahan ndo. Zoco ña tacuan cuu si vatyi ñahñi sa zavaha
ra. Ta ma tyizohi sa cahan ndoho ñiyɨvɨ hebreo.
15 Cuñi ndo cuatyi sihin ra vatyi zacuaha ra inga tuhun. Inga tuhun nacatyi
ra ta tucu iyo ley maa ndo. Ma ndyehi tyiño cahan ndo. Catyi ra.

16 Tacuan ta i tava ra sii ra hebreo sata vehe.
17 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ griego, i tɨɨn ñu sii ra Sóstenes. Ra cu nuu sii vehe ñuhu hebreo cuu ra. I cañi xaan ñu sii ra zuun ñi yuvehe tyiño vatyi cuñi ñu cuatyi sihin ñiyɨvɨ hebreo. Ta ñá cahan maa ra gobernador Galión.

Sa nanuhu tucu ra Pablo ndya ñuu Antioquía ta zɨquɨ i quihin tucu ra ityi cuahan ra sa cu uñi saha

18 Cuaha ca quɨvɨ i ndoo ra Pablo yucuan. Tacuan ta zɨquɨ i cuzɨɨn tahan ra sihin ñiyɨvɨ yucuan. Ta cuahan ra ñuu Cencrea. I zatya tyehe ra Pablo xiñi ra vatyi cua zavaha ra minoo cuhva sa catyi ra sihin ra Ndyoo. Ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra barco vatyi cua cuhun ra ityi Siria sihin ña Priscila ta ra Aquila. Yɨɨ maa ña Priscila sii ra Aquila.
19 Ta sa saa ñu ñuu Efeso i zandoo ra sii ra Aquila ta sii ña Priscila ta cuahan ra vehe ñuhu hebreo ta cahan ra sihin ñu hebreo ñu titahan yucuan.
20 I sica ñu sii ra sa ndoo ra naha ca, zoco ñá cuñi ra.
21 Tacuan ta zɨquɨ cua cuzɨɨn tahan ra sihin ñiyɨvɨ ta catyi ra: Cuñi si sa cuhin ñuu Jerusalén sa cuenda vico. Zoco tatu cuhva ra Ndyoo cua quisi tuqui nu ndyaa ndo. Ta i quihin ra ityi cuahan ra. I quita ra ñuu Efeso sihin barco.
22 Ta sa saa ra Pablo ñuu Cesarea i quihin ra ityi cuahan ra ñuu Jerusalén, ta i saa ra nu iyo ra ndyizo tyiño cuenda ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan. Ta i nacatyi ra Pablo sihin ra tandɨhɨ sa i zavaha ra nu sahan ra. Ta zɨquɨ cuahan ra ñuu Antioquía.
23 I ndoo ra zuhva quɨvɨ ñuu Antioquía cuan ta zɨquɨ i quihin tucu ra ityi cuahan ra nu cu si Galacia ta nu cu si Frigia. Tahan tahan ñuu sahan ra ta saha ra tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo.

Zacuaha ra Apolos sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo ñuu Efeso

24 I quisi minoo ra hebreo ñuu Efeso. Nañi ra Apolos. Ra ñuu Alejandría cuu ra. Casi xaan zacuaha ra Tuhun Ndyoo. Sito xaan ra Tuhun Ndyoo, tutu sahnu.
25 Zacuaha ra yozo caa iyo ra Ndyoo. Zacuaha ra sihin tandɨhɨ cuii añima ra. Vaha xaan zacuaha ra cuhva sito ra sa cuenda ra Jesús, zoco ta coto ca ra tandɨhɨ sa cuenda ra Jesús. Sito ra maa ñi cuhva i zacuaha ra Juan sa zacoo ndutya ra sii ñiyɨvɨ.
26 Ñá yuhu ra Apolos ta i quisaha zacuaha xaan ra sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu hebreo. I siñi ña Priscila ta ra Aquila sa cahan ra. Ta zɨquɨ i quihin ñu sii ra ta sahan ñu ndya zava ta i nacatyi ñu sihin ra tandɨhɨ sa cumañi ca coto ra, tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo ta cuhva zacacu ra sii ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús, i nacatyi ñu sihin ra.
27 Tacuan ta i cuñi ra Apolos sa cuhun ra ndya nu cu si Acaya, ta i tyindyee ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo sii ra vatyi saha ñu xuhun ta i tyaa ñu minoo carta sii inga ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ityi cuan vatyi cua nacoto ñu sii ra. Ta sa saa ra Apolos nu cu si Acaya i tyindyee xaan ra sii ñiyɨvɨ yucuan. Sa sino iñi ñu sii ra Jesús vatyi iyo xaan tumañi iñi sii ra Ndyoo.
28 I ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucuan vatyi vaha xaan cahan ra Apolos sihin ñiyɨvɨ hebreo sa ña sino iñi vatyi saha xaan ra Ndyoo cuhva sii ra. Ta i zañaha ra cuhva catyi Tuhun Ndyoo. I catyi ra sihin ñu: Ndatu ndo sii ra Cristo. Yuhvi catyi vatyi ra Jesús cuu ra vatyi i tava ra Ndyoo tyiño sii ra sa cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ nu iyo ñu ndyehe tundoho. Catyi ra Apolos.

19

Sahan tucu ra Pablo ñuu Efeso

1 Ta sa ndyaa ra Apolos ñuu Corinto ta i yaha ra Pablo ityi yucu nu cu si Asia
cuan ta cuahan ra ñuu Efeso. Yucuan nañihi ra sii zuhva ra sino iñi Tuhun
Ndyoo.
2 Ta i ndaca tuhun ra Pablo sii ra ta catyi ra: ¿Atu i naquihin ndo Tatyi Ii
quɨvɨ i sino iñi ndo Tuhun Ndyoo? Ta i catyi ra cuan sihin ra Pablo: Tañaha
ca ma coto ndi tuhun sa cuenda Tatyi Ii.
3 Ta i catyi ra Pablo: ¿Ta yozo caa i sicoo ndutya ndo? Ta i catyi ra sihin ra
Pablo: I sicoo ndutya ndi cuhva catyi ra Juan.
4 Ta zɨquɨ i catyi ra Pablo sihin ra: I zacoo ndutya ra Juan sii ñiyɨvɨ sa yaha
ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu. I nacatyi ra sihin ñu vatyi cua quisi inga ra cuee ca
ta sii maa ra cuan cua sino iñi ñu. Ra yucuan cuu Jesús. Tacuan i zacuaha ra
Juan, catyi ra Pablo.
5 Ta sa siñi ra cuan tuhun cuan ta i sicoo ndutya ra sa cuenda ra Jesús.
6 Ta zɨquɨ i tyizo ra Pablo ndaha ra zɨquɨ ra, ta i noo xica Tatyi Ii sii ra, ta
i quisaha cahan ra inga zahan sa ña tuhva ra cahan ta i zaha ra profetizar,
ndɨhɨ ca.
7 Tañi usi uu tahan ra cahan tacuan.
8 I sahan ra Pablo vehe ñuhu ñiyɨvɨ hebreo. Uñi yoo i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ
yucuan. Ñá yuhu ra ta i natuhun tahan xaan ra sihin ñiyɨvɨ hebreo sa ña sino
iñi. Ta i nacatyi ra sihin ñu cuhva ndyaca ña ra Ndyoo. Ta i zañiñi ra sii ñu
vatyi ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu.
9 Zoco zuhva ñiyɨvɨ yucuan ñihi xaan iñi ñu. Ñá cuñi ñu sa sino iñi ñu. Ta
quiñi xaan i cahan ñu sii tuhun ra Jesús nuu ñiyɨvɨ yucuan. Tacuan ta i zandoo
ra Pablo sii ñu. I quihin ra sii ñu sino iñi, ta tandɨhɨ quɨvɨ i natuhun tahan xaan
ra sihin ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo nu iyo zɨcuela ra maestro nañi Tiranno.
10 Ta tacuan i sicoo tyiño uu cuiya cuhva ndya tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo ta
tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ nacahnu Asia i siñi ñu tuhun ra Jesús.
11 Cuaha xaan sa ndyityi i zavaha ra Pablo i zacuu ra Ndyoo.
12 Cuhva ndya pañitu a ña zahma cua tɨɨn ra Pablo ta cuhun si sihin ñiyɨvɨ
ndya nu caa ñu cuhu ta i quita cuehe a ña tatyi cuihna ñoho añima ñu.
13 Tacuan ta sicoo minoo ityi ñiyɨvɨ hebreo. Ndɨhvɨ noo ñu ta catyi ñu vatyi
cuu tava ñu tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ, ta i cuñi ñu sa cua cutyiño ñu zɨvɨ ra Jesús.
I cahan ñu cuan sihin tatyi cuihna ta catyi ñu: Catyi xaan ra Pablo yozo caa
iyo ra Jesús. Cuenda ra Jesús cuan catyi ndi vatyi cua quiton. Catyi ñu.
14 Tacuan i zavaha usa tahan ñiyɨvɨ, zehe ra Esceva, minoo ra cu zutu cahnu
sii ñiyɨvɨ hebreo. Usa tahan ñu i zavaha tacuan.
15 Zɨvɨ ra Jesús i cahan ñu sihin tatyi cuihna ta catyi si sihin ñu: Nacote sii ra
Jesús. Ta nacote sii ra Pablo, zoco ña nacote yoo ndoho cuu ndo vatyi ñahñi
cuhva iyo sii ndo. Catyi si.
16 Tacuan ta i ndava ra ñoho tatyi cuihna zɨquɨ ñu ñihi xaan. I tɨɨn ra sii ñu
ta cañi xaan ra. Zañicuehe ra sii ñu. I sahndya ra zahma ñu ta i sino ñu vehe
ra.
17 Tacuan i cuu si ta i sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Efeso cuhva i tahan ñu. I sito
ñu hebreo ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ. Ta yuhu xaan ñu. Ta i quisaha catyi ñu vatyi
cahnu xaan cuu ra Jesús.
18 Cuaha xaan ñiyɨvɨ sa sino iñi Tuhun Ndyoo i quisi nahma ñu nuu ra Pablo
tandɨhɨ sa ña vaha i zavaha ñu vatyi i zatyiño ñu sihin tuhun tazi.
19 I sahmi ñu libro sa sityiño ñu sa zatazi ñu sii ñiyɨvɨ. Ta i sahmi ñu tandɨhɨ
sa sityiño ñu sa cuenda tyiño cuan. Ta sa yaha sahmi ñu tandɨhɨ libro ñu ta i

zaha ñu cuenda yozo xuhun i siquɨhɨ si ta catyi ñu vatyi siquɨhɨ si uu xico usi mil xuhun cuisi.
20 Tacuan i nducahnu ca Tuhun Ndyoo, ta cuaha ca ñiyɨvɨ sino iñi ñu, ta saha xaan ca Ndyoo tundyee iñi sii ñu (sa cundyico ñu sii ra).
21 Tacuan ta i sica iñi ra Pablo sihin añima ra vatyi cua yaha tucu ra nu cu si Macedonia. Cua yaha tucu ra nu cu si Acaya, ta cua cuhun tucu ra ñuu Jerusalén vatyi catyi ra: Cua cuhun xihne ñuu Jerusalén. Ta zɨquɨ cuñi xaan si sa cuhun tuqui ñuu Roma. Catyi ra.
22 I tasi ra Pablo sii ra Timoteo sihin ra Erasto, uu tahan ra zatyiño sihin ra, ityi nu cu si Macedonia. Ta i ndoo ca ra Pablo nu cu si Asia.

Cuhva i cuvaa xaan ñiyɨvɨ ñuu Efeso

23 Ta tyiemvu cuan sicoo sa sahñi tahan ñiyɨvɨ ñuu Efeso sa cuenda Tuhun Ndyoo.
24 Minoo ra nañi Demetrio quisaha sihin si vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo. Maa ra Demetrio cuan tuhva zavaha inga ndyoo xuhun cuisi, nañi si Diana. Ta sihin tyiño zavaha ra cuaha xaan zahacanaa ra sihin ra zatyiño sihin ra.
25 Yucuan cuenda i cana ra sii tandɨhɨ ra sihin inga ra zatyiño tañi zatyiño maa ra ta i catyi ra sihin ra: Yañi xaa, sito ndo vatyi vaha xaan zahacanaa yo sihin tyiño ya.
26 Ta vityi sa ndyehe yo ta sa siñi yo cuhva cahan ra Pablo. Catyi ra vatyi ndyoo zavaha ñiyɨvɨ yɨvɨ ndyoo cuu si. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ sa sino iñi sa cahan ra ihya ñuu Efeso ta nacahnu Asia.
27 Tatu tacuan cua cuu si, ta ma zata ca ñiyɨvɨ sa zavaha yo. Ta tatu cua zaña ñiyɨvɨ sa zacahnu ñu sii vehe ñuhu ña Diana, ña vaha sa tacuan vatyi cahnu xaan ndyoo cuu ña. Vityi zacahnu tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu cu si Asia ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sii ña. Ta nu cuahan quɨvɨ ma zacahnu ca ñu sii ña tatu sino iñi ñu sa cahan ra Pablo. Catyi ra Demetrio.
28 Ta sa siñi inga ra sa nacatyi ra ta i cuxaan xaan ra ta i cana saa ra ta catyi ra: Cahnu xaan ndyoo cuu ña Diana ña cu sitoho yo ñuu Efeso ya.
29 Tacuan i cuu ta i cuvaa ñiyɨvɨ nacahnu ñuu cuan. I tɨɨn ñu sii ra Gayo ta ra Aristarco. Uu tahan ra tahan ra Pablo cuu ra, ra ñuu Macedonia, ta sica noo ra sihin ra Pablo. Ta i xita cañoho ñiyɨvɨ sii ra ndya nu cua cundaa tyiño.
30 I cuñi ra Pablo cuhun ra nu cuvaa ñiyɨvɨ ta cahan ra sihin ñu, zoco ñá saha inga ra sino iñi Tuhun Ndyoo.
31 Ta zuhva ra cu tyiño cuenda Asia, amigo ra Pablo cuu sii ra. Ta i tasi tucu ra cu tyiño cuan tyiño ta catyi ra vatyi ma cuhun ra Pablo.
32 Ta nu titahan ñiyɨvɨ iyo ñu cana saa minoo cuhva ta inga ñu cana saa inga cuhva vatyi cuaha xaan ñu cuvaa. Ta cuaha xaan ñu ñá sito ñu ña cuenda titahan ñu.
33 Tacuan ta i tyaa ñiyɨvɨ hebreo sii minoo ra nañi Alejandro ityi nuu, ta i nacatyi ñu sihin ra ña sa cua cahan ra. Vatyi ñá sito tucu maa ra cuan ña sa cuu. Tacuan ta i saha ra Alejandro minoo zeña sihin ndaha ra vatyi cua cutaxi ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra catyi ra vatyi ñahñi cuatyi ndyicuu ñiyɨvɨ hebreo. Zoco inga ñiyɨvɨ i cuvaa xaan ca ñu.
34 Ta sa sito ñu vatyi ra hebreo cuu ra ta quisaha cana saa tandɨhɨ ñu vatyi ñá tahan iñi ñu. Tañi uu ora i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Cahnu xaan ndyoo cuu ña Diana ña cu sitoho yo ñuu Efeso ya! Tacuan ñi i cana saa ñu.
35 Tacuan ta cuee ca i zacutaxi ra cu secretario sii ñiyɨvɨ ta i catyi ra: Ndoho ra ñuu Efeso, sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi cumi vaha yo vehe ñuhu ña

Diana vatyi cahnu xaan ndyoo cuu ña. Ta cumi yo sii ña vatyi i quisi ña ndya ityi zɨquɨ ta i canacava ña.

36 Yoñi ñiyɨvɨ cua catyi vatyi ña ndisa. Cutaxi ndo. Ta ñahñi ca sa zavaha ndo tatu ma nacañi vaha iñi ndo sa xihna ñi.

37 Vatyi nduu tahan ra sindyaca ndo ihya, ñahñi cuatyi i zavaha ra, ta ñahñi ndya vaha ñi i cahan ra sii ndyoo yo.

38 Yucuan cuenda catyi tatu cuatyi cuñi ra Demetrio ta inga ra zatyiño sihin ra. Cuu cutyihi ra cuatyi saha ra nuu ra cu tyiño. Yucuan cuenda iyo ra juez ta iyo ra cu tyiño. Cuu zandaa ra sihin ra.

39 Ta tatu inga tyiño cuñi ndo. Titahan tucu ndo cuhva catyi ley.

40 Ta sa cuenda sa ndyicuu ndo vityi cuu tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ndo nuu ra cu tyiño. Cuu catyi ñiyɨvɨ vatyi cuñi ndo cahñi tahan ndo sihin ra cu tyiño vatyi i titahan maa ndo tacuan ñi. Tatu cuñi ra cu tyiño coto ra ñaa cuenda cuvaa xaan ndo, ma ñihi yo cuhva cahan yo sihin ra. Tacuan i catyi ra secretario cuan.

41 Tacuan i catyi ra ta natasi ra sii ñu nacunuhu ñu ndya vehe ñu.

20

Yaha ra Pablo nu cu si Macedonia ta cuahan ra nu cu si Grecia

1 Ta sa cutaxi ñiyɨvɨ ta zɨquɨ i cana ra Pablo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo. I tahvi ra tyiño nuu ñu, ta saha ra tundyee iñi sii ñu. Ta zɨquɨ i catyi ra vatyi cuhun ra. Ta i quita ra ta cuahan ra ndya nu cu si Macedonia.

2 I saa ra nu cu si Macedonia, ta saha ra tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta zɨquɨ cuahan ra Grecia.

3 Yucuan i ndoo ra uñi yoo, ta zɨquɨ sa cuñi quɨhvɨ ra barco ta cuhun ra nu cu si Siria, zoco i ñihi ra tuhun vatyi cuñi ñu hebreo, sa ña sino iñi, cahñi ñu sii ra. Yucuan cuenda i sica iñi ra vatyi vaha ca cua cunuhu ra ityi nu ñuhu ndya nu cu si Macedonia.

4 Ihya cuu ra cutahan sihin ra. Ra Sópater, ra ñuu Berea cuu ra, ra Aristarco ta ra Segundo. Ra ñuu Tesalónica cuu nduu tahan ra. Ra Gayo, ra ñuu Derbe cuu ra ta ra Timoteo. Ra Tíquico ta ra Trófimo. Nduu tahan ra cuan i cacu nu cu si Asia.

5 Xihna ca tandɨhɨ maa ra cuahan ityi nuu ta ndatu ra sii ra Pablo ta sii mi ñuu Troas. (Ra Lucas cuu ra tyaa tutu ya.)

6 Maa ndi, i ñoho ndi zuhva ca quɨvɨ ñuu Filipos ndya sa yaha vico sa sasi ñiyɨvɨ pan ña ndaa, ta zɨquɨ i quita ndi ñuu cuan sihin barco. Ta sa yaha ohon quɨvɨ ta zɨquɨ i ñihi tahan ndi sihin inga ra ñuu Troas. Yucuan i ndoo ndi usa quɨvɨ.

Sindyehe ra Pablo nu yucu ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Troas

7 Quɨvɨ tumingu i tatahan tandɨhɨ ñu sino iñi Tuhun Ndyoo. Sasi ñu pan ta sihi ñu ndutya uva vatyi cua nacohon iñi ñu cuhva sihi ra Jesús sa cuenda ñu. Ta i zacuaha ra Pablo sii ñu cuhva ndya maañuu vatyi cua cuhun ra inga quɨvɨ.

8 I titahan ndi minoo vehe toto ndya zɨquɨ nu cayu cuaha xaan lámpara (cuhva cuu ndyehe ndi).

9 Ta ndyaa minoo ra yoco, nañi ra Eutico, ventana vehe sa cu uñi toto cuan. Ta naha xaan i cahan ra Pablo ta cuñi xaan ra Eutico cuzu ra. Ta i quixi ra ta i canacava ra ndya nu ñuhu. Ta ndaha sihi ra, ta i naquihin ñu sii ra.

10 Tacuan ta i noo ra Pablo ndya nu candyaa ra. Ta sa cunumi ra sii ra ta i catyi ra sihin ñu sino iñi Tuhun Ndyoo: Ma yuhu ndo. Sa nandoto ra.

11 Tacuan ta i nandaa tucu ra Pablo ndya zɨquɨ cuan. Sasi ra sihin ñu, ta
naha ca i zacuaha ra sii ñu cuhva ndya sa vasi cundisi. Ta zɨquɨ cuahan ra.
12 Ta ra yoco cuan, i nduvaha ra, ta cuanuhu ra ndya vehe ra. Ta zɨɨ xaan i
cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

Quita ra ñuu Troas ta cuahan ra ñuu Mileto

13 Ta maa ndi yatyi ca cuu ndi nuu. Cuahan ndi sihin barco ndya ñuu Asón.
Yucuan cua ñihi tahan ndi sihin ra Pablo, ta cua cuhun ra sihin ndi. Vatyi
maa ra cuñi ra cuhun ra ityi nu ñuhu ndya ñuu Asón.
14 Ta sa ñihi tahan ndi sihin ra ñuu Asón, i quɨhvɨ ra sisi barco ta cuahan ra
sihin ndi ndya minoo ñuhu mahñu tyañuhu. Nañi si Mitilene.
15 I quita tucu ndi yucuan, ta inga quɨvɨ i yaha ndi Quío, sa cuu inga ñuhu
mahñu tyañuhu. Ta inga tucu quɨvɨ i saa ndi Samos minoo ñuhu mahñu
tyañuhu. I quitatu ndi ñuu Trogilio nu cu si Asia ta inga quɨvɨ i saa ndi Mileto.
16 I yaha ñi ndi ñuu Efeso vatyi ñá cuñi ra Pablo ndoo ra naha Asia cuan.
Tacuan i zavaha ra vatyi numí ra. Tatu cua cuu, cuñi ra zacahnu ra vico
Pentecostés ndya ñuu Jerusalén.

Natuhun ra Pablo sihin ra ndyizo tyiño cuenda ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Efeso

17 I cana ra Pablo sii ra ndyizo tyiño cuenda ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Efeso ndya
ñuu Mileto nu ndyaa ra.
18 Ta sa saa ra cuan i catyi ra Pablo sihin ra: Sa sito ndo yozo caa i cui ta
sindyei sihin ndo quɨvɨ i sei sa xihna ñi Asia ya.
19 I zatyiño xein tyiño ra Ndyoo. Ñá zacahni sii. Cuihya xaan i cuñi añime
sa ndyehi cuhva zavaha ñiyɨvɨ. I ndyehe xein tundoho ta cuaha xaan sa cuñi
zavaha ñiyɨvɨ hebreo, ñu ña sino iñi cuan, sihin.
20 Sito ndo vatyi ñá yuhi ta nacatyi sihin ndo tandɨhɨ cuhva ña sa cua
tyindyee sii ndo. I zacuehi sii ndo nu titahan ndo. Ta i zacuehi sii ndo ndya
vehe ndo.
21 I nacatyi sihin ñiyɨvɨ hebreo ta sihin inga ñiyɨvɨ vatyi cuñi si sa zama ñu
cuhva iyo ñu. Nazandoo ñu cuatyi ñu ta nasino iñi ñu sii ra Jesucristo.
22 Ta vityi cuehin ñuu Jerusalén vatyi tacuan catyi Tatyi Ii sihin. Ña site ña
sa cua cuu sii yucuan.
23 Zoco tandɨhɨ ñuu yehi catyi Tatyi Ii sihin vatyi cuaha xaan tundoho cua
ndyehi ta cua quɨhi vehe caa.
24 Zoco nu ña sica iñi sa cuenda cuan ta vazu cui ñahñi sa cuu. Cuñi xein
zavehi tyiño saha ra Jesús sii. Tacuan ta nduzɨɨ cuñi. Cuñi xein zacote cuhva
saha xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii ñiyɨvɨ.
25 Ta sa i nacatyi xein sihin ndo cuhva ndyaca ña ra Ndyoo, ta site vatyi
ma ndyehe ca ndo sii.
26 Yucuan cuenda cuñi nacatyi sihin ndo vatyi yɨvɨ ca cuatyi mi cuu tatu ña
cuñi ndo sino iñi ndo sii ra Jesús.
27 Vatyi i nacatyi tandɨhɨ cuii sa cuñi ra Ndyoo zavaha ndo. Ñahñi sa i
tyixehi.
28 Yucuan cuenda zacuenda ndo sii ndo ta zacuenda ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Ndyoo vatyi maa Tatyi Ii saha tyiño cuan sii ndo vatyi i zata
ra Jesús sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra sihin nɨñɨ ra.
29 Site vatyi tatu sa cuehin cua quisi inga ñiyɨvɨ, ta ma tahan iñi ñu sa sino iñi
ndo Tuhun Ndyoo. Ta tañi zavaha ina nduvahu maña sii mvee ticatyi tacuan
cua zavaha ñu maña sii ndo.
30 Ta cuhva ndya nu yucu maa ndo ta cua coo ñu zacuaha sa ña ndisa vatyi
cuñi ñu sa cundyico ndo sii ñu.

31 Zacuenda xaan ndo sii ndo sihin ñu. Ta nacohon iñi ndo vatyi uñi cuiya
i sindyei sihin ndo, ta i zacuehi sii ndo ñiyaca ta ndyiyaca ndya cuhva sacu ñi
que vatyi cuñi xein sa zavaha ndo sa vaha.
32 Ta vityi, yañi xaa, zandoi sii ndo sihin ra Ndyoo ta zandoi Tuhun ra sihin
ndo vatyi cuñi xaan ra sii ndo, ta cuu cuhva ra tundyee iñi sii ndo. Ta cua
cuhva ra tandɨhɨ sa cuñi ra cuhva ra sii ndo vatyi zehe ra sii ndo sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sa zanduvaha ra añima.
33 Ñá quihin xuhun ndo, ta nu zahma ta ñá sique sii ndo.
34 Sito vaha ndo vatyi i zatyiñe sihin ndehi ta ñihi tandɨhɨ sa siñi ñuhu sa
cuenda mi ta sa cuenda ra ndɨhɨ sihin.
35 Tandɨhɨ tyiemvu i zacuehi sii ndo vatyi cuñi si sa zatyiño ndo ta tyindyee
ndo sii ñiyɨvɨ ndahvi ca. Nacohon iñi ndo vatyi zuun ñi maa ra Jesús i catyi:
“Zɨɨ cua cuñi ndo tatu tyindyee ñiyɨvɨ sii ndo, zoco zɨɨ xaan ca cua cuñi ndo
tatu tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ.”
36 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Pablo ta i sicuiñɨ sɨtɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta i sica tahvi ra
Pablo sii Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ ñu.
37 Ta tandɨhɨ ñu i sacu xaan ñu ta i sicunumi ñu sii ra Pablo ta sihi ñu xɨtɨ ra.
38 Cuihya xaan cuñi ñu vatyi sa catyi ra vatyi ma ndyehe ca ñu sii ra. Ta
zɨquɨ i sindyaca ñu sii ra ndya nu ndyaa barco.

21

Cuahan tucu ra Pablo ñuu Jerusalén

1 Ta zandoo ndi sii ñiyɨvɨ ñuu Efeso ta cuahan ndi sihin barco. Ta sa ndoo ñi
cuahan ndi ta saa ndi minoo ñuhu mahñu tyañuhu nañi si Cos. Ta inga quɨvɨ
cuahan ndi inga ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Rodas. Ta yucuan i quita ndi
ta cuahan ndi ñuu Pátara.
2 Ta ñuu Pátara cuan i quɨhvɨ ndi inga barco, yutu cuahan nu cu si Fenicia.
I quɨhvɨ ndi sii tu ta cuahan ndi.
3 Ta sa yaha ndi, ndyehe ndi minoo ñuhu luhlu nañi si Chipre. I yaha ndi sii
si ityi siyo zatyi ndi ta cuahan ndi ndya nu cu si Siria. Ta zɨquɨ cuahan barco
ñuu Tiro vatyi cua zandoo tu carga. Ta yucuan cuenda i ndoo ndi ñuu Tiro
cuan.
4 I nanducu ndi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo, ta i ndoo ndi sihin ñu usa
tahan quɨvɨ. Ta maa ñu i nacatyi ñu sihin ra Pablo vatyi ña vaha cuhun ra ñuu
Jerusalén vatyi tacuan catyi Tatyi Ii sihin ñu.
5 Zoco sa ndɨhɨ sa usa quɨvɨ cuan ta i quita ndi. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun
Ndyoo ta ñu zɨhɨ ta sa ndyihi i cutahan ñu sihin ndi i sindyaca ñu sii ndi ndya
yuñuu cuan. Ta i sicuiñɨ sɨtɨ ndi yuhu tyañuhu ta sica tahvi ndi sii Ndyoo.
6 Tacuan ta i nacahan ndi sihin ñu. I quɨhvɨ ndi barco ta cuanuhu tandɨhɨ
ñu ndya vehe ñu.
7 I quita ndi ñuu Tiro ta cuahan ndi ñuu Tolemaida. Ta yucuan i zandoo ndi
barco ta i sahan ndi nu ndyaa ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan. Minoo ñi
quɨvɨ i ndoo ndi sihin ñu.
8 Ta inga quɨvɨ i quita ra Pablo ta tandɨhɨ ndi, ra ndɨhɨ sihin ra, ta cuahan ndi
ñuu Cesarea. Yucuan i saa ndi vehe minoo ra sa nacatyi xaan Tuhun Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ. Nañi ra Felipe. Maa ra cuu minoo sa usa tahan ra i casi ñiyɨvɨ
vatyi cua tyindyee ra sii ra apóstol.
9 Ta iyo cumi tahan zehe zɨhɨ ra Felipe. Ñu yoco cuu ñu. Ta i zaha ñu
profetizar.

10 Ta sa yucu ndi ñuu cuan zuhva quɨvɨ ta i saa minoo ra ndya nu cu si Judea.
Nañi ra Agabo. Ta i zaha tucu maa ra profetizar.
11 I quisi ndyehe ra sii ndi. Ta sa i saa ra i quihin ra ñɨɨ ñoho sisi ra Pablo
ta i sihñi ra saha ra ta i sihñi ra ndaha ra ta i catyi ra: Catyi Tatyi Ii vatyi ñuu
Jerusalén cua cunuhñi sitoho ñɨɨ ya tañi nuhñi mi, ta cua cuhva ñu sii ra sii
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
12 Ta sa siñi ñiyɨvɨ sa cahan ra cuan ta maa ndi ra ndɨhɨ sihin ra Pablo ta
ñiyɨvɨ ñuu Cesarea i catyi xaan ndi sihin ra Pablo vatyi sa ndyoo ñi ma cuhun
ra ñuu Jerusalén.
13 Zoco i catyi ra Pablo: ¿Ñacu sacu xaan ndo? ¿Ñaa cuenda saha ndo
tucuihya iñi sii? Vatyi yuhvi sa ndyaa listi yɨvɨ sa cunuhñi ñi sehi ta vazu
cui ñuu Jerusalén sa cuenda ra Jesús vatyi maa ra ndyaca ñaha sii.
14 Tacuan i catyi ra, ta ñá cuu zama ndi cuhva sica iñi ra. Yucuan cuenda i
zandoo ndi tyiño cuan ta catyi ndi: Nazavaha maa ra Ndyoo cuhva cuñi ra.
15 Ta zɨquɨ i tyihi vaha ndi ndaha tyiño ndi ta cuahan ndi ñuu Jerusalén.
16 Cuahan zuhva ra ñuu Cesarea sihin ndi, ra sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta
cuahan minoo ra ñuu Chipre. Mnasón nañi ra. Sa iyo cuiya sino iñi ra sii ra
Jesús. Vehe ra Mnasón sindyaca ra cuan sii ndi vatyi cua cundyaa noo ndi
sihin ra nu iyo vehe ra ñuu Jerusalén.

Natuhun ra Pablo sihin ra Jacobo

17 Ta sa saa ndi ñuu Jerusalén zɨɨ xaan i cuñi tandɨhɨ ñu sino iñi Tuhun Ndyoo
sa ndyehe ñu sii ndi.
18 Ta inga quɨvɨ sahan ndi sihin ra Pablo vatyi cua natuhun ra sihin ra
Jacobo. Ta i titahan tandɨhɨ ra ndyizo tyiño sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi.
19 Ta i catyi ra Pablo: Nacumi sii maa ndo. Ta zɨquɨ i nacatyi ra tandɨhɨ cuii
cuhva i zavaha ra Ndyoo. Ta i saha ra cuenda yozo caa i tyizoho ñiyɨvɨ sa yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu Tuhun Ndyoo tandɨhɨ ñuu nu sahan ra.
20 Ta sa siñi ñu cuhva cuan i zacahnu xaan ñu sii Ndyoo. Ta i catyi ñu sihin
ra Pablo: Vaha yañi xaa, zoco sa siton vatyi iyo cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo sa
sino iñi sii ra Jesús vityi. Tandɨhɨ ñu catyi vatyi ñiñi xaan cua cundyico yo
tandɨhɨ ley saha ra Moisés.
21 Ta catyi xaan ñiyɨvɨ sihin ñu vatyi moo zacuaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo,
ñu iyo ñuu nu iyo inga ñiyɨvɨ, vatyi nazaña ñu tandɨhɨ costumbre i saha ra
Moisés. Catyi ñu vatyi moo catyi sihin ñu vatyi ma tahndya ca ñɨɨ xiñi xuu lee
ta ma zavaha ca ñu costumbre sahnu ñu.
22 Yucuan cuenda ña ñihi ndi cuhva ñaa sa cua zavaha yo vatyi cua titahan
ñiyɨvɨ tatu sa ñihi ñu tuhun vatyi saa ndo.
23 Yucuan cuenda vaha tatu cua zavohon cuhva catyi ndi. Iyo cumi tahan
ra tahan yo ihya. Cua zavaha ra minoo cuhva sa catyi ra sihin Ndyoo.
24 Ta catyi maa ndi vatyi vaha xaan tatu cua cuhun sihin ra vehe ñuhu
hebreo. Ta cua coo ica moo sihin ra sa cuenda ra Ndyoo. Cua tyiyahvun
yahvi cuenda mvee ticatyi sa cua cahmi ra sa cua cuhva ra sii Ndyoo. Ta
cua zatya tyehe xiñi ra cuhva iyo costumbre. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ sii yo
vatyi yɨvɨ sa ndisa cuu sa cahan ñiyɨvɨ sa cuendon. Cua ndyehe ñu vatyi cumi
vaha moo costumbre maa yo.
25 Ta sa cuenda ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ta sino iñi ñu Tuhun Ndyoo.
Sa tyaa ndi carta sii ñu ta catyi ndi vatyi ma caca iñi ñu cuenda costumbre
hebreo. I catyi ndi maa ñi sa ma casi ñu coño sa saha ñiyɨvɨ sii inga ndyoo. Ma
casi ñu niñɨ quɨtɨ ta ma casi ñu coño quɨtɨ tatu ñá sati vaha niñɨ tɨ. Ta ña vaha

cua coo minoo ñaha sihin ndya vaha ñi rayɨɨ tatu yɨvɨ yɨɨ ñu cuu. Ta tacuan tucu rayɨɨ. Tacuan i catyi ra cuan sihin ra Pablo.

Tɨɨn ñiyɨvɨ sii ra Pablo vehe ñuhu hebreo

26 Tacuan cuu ta i quihin ra Pablo sii sa cumi tahan ra cuan. Ta inga quɨvɨ cuahan ra vehe ñuhu hebreo vatyi cua coo ica ra sa cuenda ra Ndyoo. Cuahan ra vehe ñuhu hebreo vatyi cua zacoto ra sii ra cu zutu hebreo ñaa quɨvɨ cua ndɨhɨ sa coo ica ra ta ñaa quɨvɨ cua cuhva ra ofrenda sii ra Ndyoo (vatyi tacuan i cuu costumbre sii ñiyɨvɨ hebreo).

27 Zoco sa cuñi ndɨhɨ ra sihin sa usa quɨvɨ sa iyo ica ra ta i quisi minoo ityi ñiyɨvɨ hebreo, ñu ña sino iñi, ñu Asia ta i ndyehe ñu sii ra Pablo sisi vehe ñuhu hebreo, ta i zacuvaa ñu sii ñiyɨvɨ. Ta i tɨɨn ñu sii ra Pablo.

28 I cana saa ñu ta catyi ñu: Ñiyɨvɨ ñuu Israel, tyindyee ndo sii ndi. Ra ihya cuu ra zacuaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ta catyi ra vatyi ña vaha ley saha ra Moisés ta ñahñi tyindyee vehe ñuhu ya. Ta vityi i tyihi ra sii ra griego vehe ñuhu ya ta zatɨvɨ ra ihya ta ii xaan cuu ihya. Ta ña zacahnu ra sii ra Ndyoo sa ndisa cuii.

29 Tacuan i cahan ñu vatyi sa ndyehe ñu vatyi ndɨhɨ ra Trófimo ra ñuu Efeso sihin ra Pablo si ñuu ta sica iñi ñu vatyi sindyaca ra Pablo sii ra sisi vehe ñuhu hebreo, zoco ña tacuan.

30 Tacuan ta i quisaha cuvaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta i cacono ñiyɨvɨ ndya vehe ñuhu cua ndyehe ñu ñaa sa cuu. Ta yucuan i tɨɨn ñu sii ra Pablo ta i xita cañoho ñu sii ra cuhva ndya sata vehe ñuhu ta ta sica ñi i nacazi ñu yuvehe.

31 I cuñi ñu cahñi ñu sii ra ta i saa tuhun cuan ndya nu ndyaa ra cu nuu sii minoo mil zandaru vatyi i cuvaa nacahnu ñuu Jerusalén.

32 Ta ta sica cuii ñi i quihin ra cu nuu sii zandaru sii inga ra ñiñi cuenda zandaru sihin zandaru ra. Ta i cacono tandɨhɨ ra ndya nu yucu tuu ñiyɨvɨ. Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ vatyi vasi zandaru ta i zaña ñu sa cañi ñu sii ra Pablo.

33 I tuhva ra cu nuu cuan nu ndyaa ra Pablo, ta i tava ra tyiño vatyi cua tɨɨn zandaru sii ra ta cua cuhñi ra sii ra sihin uu tahan cadena. Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra cu nuu sii ra Pablo yoo ra cuu ra. Ta i ndaca tuhun ra ñaa cuatyi i zavaha ra.

34 Zoco i cana saa xaan ñiyɨvɨ. Zɨɨn zɨɨn cuhva cahan ñu ta ñá siñi ra cu nuu sa cahan ñu vatyi cuvaa xaan ñu. Ta zɨquɨ i tava ra tyiño sii zandaru vatyi cundyaca ra sii ra Pablo ndya vehe nu ndyaa zandaru.

35 Ta sa saa zandaru nu iyo cuayu yuvehe ra ta i cañihi ra sii ra Pablo ndyizo ra vatyi i nduxaan xaan ñiyɨvɨ.

36 Ndyico tandɨhɨ ñu sii ra ta cana saa ñu: ¡Nacuu ra cuan! Catyi ñu.

Nacatyi ra Pablo cuhva i zavaha ra

37 Sa cua quɨhvɨ ra sisi vehe ra zandaru ta i quisaha cahan ra Pablo sihin ra cu nuu sii zandaru ta catyi ra: Cuñi quehin minoo tuhun suhun. Ta iyo xaan i cuñi ra cu nuu ta catyi ra: Aan, zɨquɨ cuu cahan moo zahan griego.

38 Vazɨquɨ yɨvɨ yoho cuu ra i quisi ndya Egipto, ra cuñi cahñi tahan sihin ra ndyaca ñaha quɨvɨ cuan, ra i zandu-ɨɨn sisi cuhu cumi mil ra cahñi sii ñiyɨvɨ.

39 Tacuan i cahan ra ta i catyi ra Pablo: Yɨvɨ yuhvi. Ra hebreo cui. Ra ñuu Tarso sa iyo cuenda Cilicia cui. Cahnu xaan ñui. Sa ndyoo ñi cuhvon minoo tumañi iñi sii, naquehin sihin ñiyɨvɨ yucu ihya.

40 I saha ra cu nuu cuan permiso vatyi cahan ra Pablo. Ta i sicuɨñɨ ndyaa ra Pablo nu iyo cuayu ta saha ra zeña sihin ndaha ra vatyi cua cutaxi ñiyɨvɨ. Ta sa cutaxi ñu ta zɨquɨ i cahan ra sihin ñu sihin zahan hebreo. Zahan cahan maa ñu cuu si cuan. Ta catyi ra:

22

1 Ndoho tata sahnu ta ndoho yañi xaa, tyizoho ndo tuhun cua quehin sihin
ndo vityi vatyi ñahñi cuatyi i zavehi. Catyi ra.
2 Ta sa siñi ñiyɨvɨ vatyi cahan ra zahan hebreo ta i cutaxi ca ñu. Ta i catyi ra
Pablo.
3 Ra hebreo cui tañi maa ndo. I caqui ñuu Tarso, ñuu iyo cuenda Cilicia,
zoco ñuu ya i sahnu mi vatyi i zacuehi sihin ra sahnu Gamaliel. Vaha xaan i
zacuaha ra sii, cuhva iyo ley sa cuenda ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Tandɨhɨ quɨvɨ sica
iñi cuhva cua tyei yahvi sii Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii añime tañi sica iñi tucu
maa ndo.
4 Ta quɨvɨ cuan i sahñi tahan xein sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús, ta iyo ñu i
sahñi. Ta i quihin sii rayɨɨ ta sii ñu zɨhɨ, ta i tyihi sii ñu vehe caa.
5 Sa ndaa cuu ra cu nuu sii zutu sihin tandɨhɨ ra sahnu vatyi maa ra cuu ra
i saha tutu sii, sa sindyize ta sehin nu ndyaa ra hebreo yañi yo ñuu Damasco.
Sehin sa nanduqui sii ñu sino iñi sii ra Jesús cua quisi ndyaque sii ñu ihya ñuu
Jerusalén vatyi cua ndoho ñu.

Nacatyi ra Pablo yozo caa i zama cuhva iyo ra

6 Ta cuehin ta maa ora sa cuñi sei ñuu Damasco. Ta ta sica ñi i quituu minoo
ñúhu ndisi xaan. Siconduu si sii.
7 I nduve nu ñuhu. Ta zɨquɨ i siñi sa cahan minoo ra cahan ta catyi ra:
“Saulo, Saulo. Ña vaha sa cahñi tohon sihin mi,” catyi ra.
8 Ta i ndaca tuhin ta catyi: “¿Yoo ra cuun, tata?” Ta i catyi ra: “Yuhvi cui ra
Jesús, ra ñuu Nazaret. Sihin mi sahñi tohon.” Catyi ra Jesús.
9 I yuhu xaan ra ndɨhɨ sihin vatyi ndyehe ra ñúhu cuan, zoco ña siñi ra sa
cahan ra cahan sihin.
10 Tacuan ta i catyi: “¿Ñaa sa cuñun zavehi tata?” Ta i catyi ra Jesús:
“Nduviton ta cuhun ñuu Damasco. Indyacuan cua nacatyi ñiyɨvɨ suhun
tandɨhɨ sa cua zavohon.”
11 Zoco ñá cuu ndyehi. Ndaha i cuei zacuu ñuhu cuan. Yucuan cuenda i tɨɨn
ra ndɨhɨ sihin ndehi, ta i sindyaca ra sii ndya ñuu Damasco.
12 Yucuan iyo minoo ra ñañi Ananías. Zacahnu ra sii Ndyoo tañi catyi ley
saha ra Moisés. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo iyo yucuan catyi ñu vatyi ra vaha xaan
cuu ra.
13 Saa ra Ananías nu ndyei ta i quisaha catyi ra: “Yoho yañi Saulo, cua
ndundisi tucu ndyehun vityi.” Catyi ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i ndundisi
tucu ndyehi. Ta i cuu ndyehi sii ra Ananías.
14 Ta i catyi ra sihin: “Ndya ta sa naha ta cuhva ndya vityi i zacahnu ñiyɨvɨ
sahnu sii yo sii ra Ndyoo, ta zuun ñi maa ra i casi suun ta tyiemvu vatyi cua
coton ñaa sa cuñi ra zavohon ta cua ndyehun sii ra Jesús, ra ñahñi cuatyi iyo.
Ta i saha ra Ndyoo sa cuɨñɨ moo tuhun cahan ra suhun.
15 Ta vityi cua nacatyun sihin ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cuhva iyo ra. Cua
nacatyun tandɨhɨ sa i ndyehun ta tandɨhɨ sa i tyizohon.
16 Ta vityi ma cuatu con. Nduviton ta coo ndutyon cuenda ra Jesús. Ta cua
zandasi ra cuatyun.”

Nacatyi ra Pablo cuhva i sahan ra inga ñuu nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu

17 Tacuan i tahan si sii tañi sa nacatyi sihin ndo ta zɨquɨ i quisi nanuhi
ndya ñuu Jerusalén ya. Sehin vehe ñuhu hebreo cua caca tahvi sii Ndyoo, ta i
ndyehi sii ra Jesús.

18 Ta i cahan ra sihin ta catyi ra: “Zanumon, ta quiton yatyi ñi ñuu Jerusalén. Vatyi ma sino iñi ñiyɨvɨ ya sa nacatyun sihin ñu sa cuenda mi.”
19 Tacuan ta i catyi sihin ra: “Tata, sito ñiyɨvɨ vatyi i sehin tandɨhɨ vehe ñuhu hebreo. Ta i tɨin sii ñiyɨvɨ sino iñi suun, ta i tyihi sii ñu vehe caa. Ta i cañi sii ñu.
20 Ta sito ñiyɨvɨ cuhva i sihi ra Esteban, ra i cahan xaan sa cuenda moo. Ta sito ñu vatyi tahan xaan iñi sa sahñi ñiyɨvɨ sii ra. Ta yuhvi cuu ra i sicumi zahma ndisi ra sahñi sii ra.”
21 Zoco i catyi tucu ra Jesús sihin: “Cuahan vityi vatyi mi tava tyiño suun sa cohon sa cuenda mi, ta cua cuhun nu sica ca nu iyo inga ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.” Tacuan i nacatyi ra Pablo sa cahan ra sihin ñiyɨvɨ yuvehe nu ndyaa zandaru.

Cuhva i zavaha ra cu nuu sii zandaru sihin ra Pablo

22 I tyizoho ñiyɨvɨ sa cahan ra Pablo sa xihna ñi, zoco ñá tyizoho ca ñu sa quisaha cahan ra sa cuenda inga ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. I quisaha cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Nacuu ra ya vatyi yɨvɨ sa vaha zavaha ra!
23 I cana saa ñu, ta i zavico ñu zahma ñu, ta i cañi ihno ñu ñiyɨtɨ ityi zɨquɨ.
24 Tacuan ta i catyi ra cu nuu sii zandaru vatyi nacundyaca zandaru sii ra Pablo sisi vehe. I catyi ra cu nuu sihin inga zandaru vatyi cua cañi ra sii ra sihin cuarta ndya cua nacatyi ra ña cuenda cana saa xaan ñiyɨvɨ. Cuñi ra cu nu coto ra ña cuatyi cuñi ñu sihin ra Pablo.
25 I sihñi zandaru sii ra Pablo sihin minoo yutu sihin ñɨɨ. Ta zɨquɨ i quisaha catyi ra Pablo sihin minoo ra cu capitán: Ña saha ley ndo sa cañi ndo sii minoo ra ñuu Roma. Ta tañaha ca cuhin nuu ra juez, ndɨhɨ ca.
26 Ta sa siñi ra capitán sa cahan ra Pablo ta cuahan ra nu iyo ra cu nuu sii zandaru ta catyi ra: Zacuendon cuhva zavohon vatyi ra yucuan, ra ñuu Roma cuu ra.
27 Tacuan ta cuahan ra cu nuu sii zandaru nu ndyaa ra Pablo ta i ndaca tuhun ra sii ra ta catyi ra: ¿Atu ndisa cuii vatyi ra ñuu Roma cuun? Ta i catyi ra Pablo: Zuun.
28 Ta zɨquɨ i catyi ra cu nuu sii zandaru: Cuaha xaan xuhun i tyiyahvi ta i ndui ra ñuu Roma. Ta i catyi ra Pablo: Yuhvi, ra cuenda ñuu Roma cui vatyi i caqui minoo ñuu nu ndyaca ña ñuu Roma.
29 Tacuan i catyi ra Pablo, ta yatyi xaan i zandɨhɨ zandaru tuhun sa cua cañi ra sii ra. Ta i yuhu xaan ra cu nuu sii zandaru sa sito ra vatyi ra ñuu Roma cuu ra Pablo. Ta sa saha ra sa cuhñi zandaru sii ra.

Sahan ra Pablo nuu tandɨhɨ ra ñiñi hebreo

30 Cuñi ra cu nuu sii zandaru coto ra ña cuatyi cuñi ñiyɨvɨ hebreo sihin ra Pablo. Yucuan cuenda inga quɨvɨ i zatitahan ra sii ra zutu nahnu sihin tandɨhɨ inga ra ñiñi. Tacuan ta i ndasi zandaru sii ra Pablo ta sindyaca ra sii ra nu titahan ra cuan.

23

1 Ta sa saa ra Pablo nu yucu ra cuan, ta i ndyehe ra sii tandɨhɨ ra hebreo, ra ñiñi ñuu cuan, ta i catyi ra sihin ra: Tandɨhɨ ndoho tata sahnu, yuhvi catyi vatyi iyo vehi sa cuenda ra Ndyoo ndya cuhva ndya vityi vatyi ñahñi cuatyi i zavehi. Tacuan i catyi ra Pablo.
2 Tacuan ta i catyi ra Ananías, ra cu nuu sii ra cu zutu, sihin ra ndyaa yatyi ñi nu nandyaa ra Pablo vatyi cua cati ra yuhu ra Pablo.
3 Tacuan i cuu ta i catyi ra Pablo sihin ra cu nuu sii ra cu zutu: Yoho, zaha xoon tuhun vatyi vaha xoon, zoco ña ndisa. Cua zandyehe ra Ndyoo tundoho

suun. Ihya ndyoon ta catyun vatyi cua tasi tuñun sii, cuhva catyi ley. Ta ¿ñaa cuenda catyun vatyi cua cati ra cuan yuhi? Ñahñi cuhva sa tacuan catyi ley.

4 Tacuan i cahan ra Pablo ta i catyi inga ra yucu yucuan: Ña vaha cohon ndya vaha ñi sihin ra cu nuu sii ra cu zutu vatyi ra zatyiño tyiño Ndyoo cuu ra.

5 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pablo sihin tandɨhɨ ra: Yañi xaa, ñá site vatyi ra cu nuu sii ra cu zutu cuu ra. Tatu sa site ma quehin tacuan vatyi catyi Tuhun Ndyoo vatyi ma cahan yo ndya vaha ñi sihin ra ndyaca ñaha sii yo.

6 Tacuan i cuu ta zɨquɨ i nacoto ra Pablo vatyi zɨɨn zɨɨn iyo cuhva sii ra cu tyiño cuan. Zuhva ra iyo cuenda ley saduceo ta inga ra cuu cuenda ley fariseo. Ña inuu ñi sino iñi ra. Yucuan cuenda i cana saa ra Pablo nu yucu ra ta catyi ra: Ndoho tata sahnu ta ndoho yañi xaa, yuhvi ra fariseo cui. Ta ra fariseo i cuu zuti. Cua tasi tuñi ndo sii, ihya saha sa vatyi sino iñi vatyi cua nandoto tucu ñiyɨvɨ i sihi.

7 Ta sa catyi ra Pablo tacuan ta ta sica ñi i quisaha natuhun tahan ra fariseo sihin ra saduceo, ta ñá ndu-ɨɨn ra.

8 Catyi ra saduceo vatyi ma nandoto tucu ñiyɨvɨ tatu sa i sihi ñu ta yoñi ángel Ndyoo iyo ta ñahñi tatyi cuihna iyo catyi ra cuan. Ra fariseo cuu ra catyi vatyi cua nandoto tucu ñiyɨvɨ i sihi. Ta iyo ángel Ndyoo ta iyo tatyi cuihna cuñi ra. Tacuan cuu ta ñá ndu-ɨɨn ra sihin ra tahan ra.

9 Tacuan ta zɨquɨ saa xaan i nduu cahan tandɨhɨ ra, ta zuhva ra fariseo, ra cu maestro cuenda ley, i nduvita ra ta ñihi xaan cahan ra ta catyi ra: Ñahñi cuatyi i zavaha ra ya. Vazɨquɨ cahan minoo ángel sihin ra. Tatu tyaa yo cuatyi sata ra sahñi tahan yo sihin Ndyoo. Catyi ra.

10 Ñihi ca i nduu sahñi tahan ñiyɨvɨ. Nama tahan ra sii ra Pablo, ta i yuhu xaan ra cu nuu sii zandaru coto cahñi ra sii ra Pablo. Yucuan cuenda i tasi ra sii zandaru cua tava sii ra Pablo tɨcuɨ ñiyɨvɨ cuan ta cundyaca ra sii ra ndya vehe zandaru.

11 Tacuan i cuu si. Ta zuun ñi quɨvɨ cuan ta sa cuaa i quituu ra Jesús nuu ra Pablo. I quisi ra nu ndyaa ra Pablo ta catyi ra sihin ra: Zandyeun iñun. I cohon sa cuenda mi ihya ñuu Jerusalén, ta cua cahan tucun cuenda mi ñuu Roma.

Ndu-ɨɨn ra hebreo vatyi cua cahñi ra sii ra Pablo

12 Inga quɨvɨ i ndu-ɨɨn ra hebreo vatyi cua cahñi ra sii ra Pablo. I sihñi tahan ra tuhun sihin ra tahan ra ta catyi ra: Ma casi maa yo ta ma coho yo ndya cuhva ndya cahñi yo sii ra Pablo. Cua cahñi yo sii ra vazu cuxaan ra Ndyoo sii yo.

13 Yaha uu xico tahan ra ndu-ɨɨn sa tacuan.

14 Tacuan ta cuahan ra nu iyo ra zutu nahnu ta catyi ra sihin ra: Sa sihñi tahan ndi tuhun vatyi ñahñi maa cua casi ndi cuhva ndya cahñi ndi sii ra Pablo. Cua cahñi ndi sii ra vazu cuxaan ra Ndyoo sii ndi.

15 Ta maa ndo ta ra mandoñi cuñi si sa tasi ndo tyiño nu ndyaa ra cu nuu sii zandaru vatyi cua quisi ndyaca ra sii ra Pablo nuu ndo ihya. Catyi ndo vatyi cua nducu tuhun vaha ndo sii ra. Cua cundyaa listo maa ndi ityi vasi ra ta cua cahñi ndi sii ra cuee ca sa saa ra ihya. Tacuan i catyi ra cuan.

16 Tacuan i cuu si, ta i siñi minoo zasi ra Pablo, zehe cuhva ra, cuhva cahan ra cuan yozo caa cua cahñi ra sii ra Pablo. Ta cuahan ra ndya vehe zandaru cua nacatyi ra sihin ra Pablo.

17 Tacuan ta i cana ra Pablo sii minoo ra cu capitán ta catyi ra sihin ra: Zavohon minoo tumañi iñi sii sa ndyoo ñi. Cundyacon sii ra luhlu ya nuu ra cu nuu vatyi iyo sa cua nacatyi ra sihin ra.

18 I quihin ra capitán sii ra sindyaca ra sii ra nu iyo ra cu nuu sii zandaru
ta i catyi ra capitán sihin ra cu nuu: Ra Pablo, ra ñoho vehe caa, i cana sii, ta
catyi ra vatyi quisi ndyaque sii ra luhlu ya vatyi iyo sa cua nacatyi ra suhun.
19 Ta ziquɨ i tɨɨn ra cu nuu sii zandaru ndaha ra luhlu cuan ta sahan ra ndya
zava. Ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa sa cuñun nacatyun sihin?
20 Ta i quisaha nacatyi ra luhlu cuan sihin ra ta catyi ra: Sa ndyaa tuhun sa
cua caca ra hebreo tumañi iñi suun. Cuñi ra sa cuhun ra Pablo ityaan nu cua
titahan ra cu tyiño. Cua catyi ra vatyi cuñi ra sa cua ndaca tuhun vaha ca ra
sii ra Pablo.
21 Ma tyoon yahvi sa cahan ra vatyi yaha uu xico tahan ra cua quɨhɨ xehe ta
cua cuatu ra sii ra Pablo ityi cuhun ra. Sa sihñi tahan tandɨhɨ ra tuhun sa ma
casi ra ta ma coho ra ndya cuhva ndya cahñi ra sii ra Pablo. Sa ndyaa listo
ra vatyi sica iñi ra vatyi cua cuhva moo sa cuhun ra Pablo nu titahan ra cu
tyiño. Tacuan i nacatyi ra luhlu cuan sihin ra cu nuu.
22 Ta ziquɨ i catyi ra cu nuu sihin ra: Ma nacatyun nu sihin minoo ñiyɨvɨ
tuhun sa zacoton sii vityi. Ta ziquɨ i natasi ra sii ra luhlu cuan.

Tasi zandaru sii ra Pablo nu iyo ra gobernador Félix

23 Tacuan ta i cana ra cu nuu sii zandaru sii uu tahan ra cu capitán ta catyi
ra sihin ra: Cua tyihi vaha ndo ndaha tyiño ndo vatyi cua cuhun ndo ñuu
Cesarea. Caa ɨɨn sa sa cuaa cua quita ndo ihya. Uu ziendu zandaru cua cuhun
sihin saha ra, inga uñi xico usi tahan ra cua cozo ra caballo, ta inga uu ziendu
ra cua cuñaa ra lanza iñu ta cuhun ra.
24 Cuhva ndo uu a uñi tahan caballo cozo ra Pablo vatyi sica xaan nu cuhun
ra ta cucumi vaha ndo sii ra ndya cua saa ra nuu ra gobernador Félix. Tacuan
i catyi ra sihin ra.
25 Ta ziquɨ i tyaa ra cu nuu sii zandaru minoo carta cua tasi ra sii ra Félix.
Ihya cuu sa catyi ra nuu carta cuan:
26 "Nacumi suun tata gobernador Félix catyi yuhvi ra Claudio Lisias.
27 Ihya cuu minoo cuhva cuñi quehin suhun. I tɨɨn ñiyɨvɨ hebreo sii ra ya ta
cuñi ñu cahñi ñu sii ra. Zoco i ñihi tuhun vatyi ra ñuu Roma cuu ra, ta yucuan
cuenda i tasi zandaru ta i zacaqui sii ra.
28 Cuñi cote ñaa cuu cuatyi tyaa ñiyɨvɨ hebreo sata ra. Yucuan cuenda i
sindyaque sii ra nu titahan ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ hebreo.
29 Ta yucuan i site vatyi tyaa ra cuatyi sata ra cuenda ley hebreo ñi. Ñahñi
cuatyi zavaha ra ta cahñi yo sii ra sa cuenda ley maa yo. Ta nu ñahñi sa
zavaha ra ta tyihi yo sii ra vehe caa.
30 Zoco i ñihi tuhun vatyi sa sica iñi ra hebreo cuhva cahñi ra sii ra. Yucuan
cuenda tasi sii ra nu ndyoon, ta i catyi sihin ñiyɨvɨ hebreo vatyi cua quisi
nacatyi ra sihin moo ñaa cuu cuatyi cuñi ra sihin ra. Tacuan ñi tyei vityi."
Ta tacuan i ndɨhɨ carta i tyaa ra Claudio.
31 Tacuan ta i quihin zandaru ityi cuahan ra cuhva sa catyi ra Claudio sihin
ra. I quihin ra sii ra Pablo sa sa cuaa ta i sindyaca ra sii ra ndya ñuu Antípatris.
32 Ta inga quɨvɨ cua nanuhu zandaru, ra sahan sihin saha ra, ta maa ñi ca
ra yozo caballo cuahan sihin ra Pablo.
33 Ta sa saa ra ñuu Cesarea i saha ra carta i tasi ra Claudio sii ra gobernador
Félix, ta i nacuhva cuenda ra sii ra Pablo sii ra.
34 I cahvi ra gobernador cuan carta cuan. Ta ziquɨ i ndaca tuhun ra ndya
cuu ñuu ra Pablo. Ta sa sito ra vatyi ra cuenda Cilicia cuu ra.
35 Ta ziquɨ i catyi ra sihin ra Pablo: Ndya quisi xihna ra tyaa cuatyi saton
ta ziquɨ cua tyizohi ñaa sa cua catyun sihin. Tacuan i cahan ra ta ziquɨ i catyi

ra vatyi cua cucumi zandaru sii ra sisi vehe tyiño i zandaa ra Herodes ta sa naha.

24

Cuhva i nacatyi ra Pablo nuu ra Félix

1 I yaha ohon quɨvɨ ta zɨquɨ i saa ra Ananías, ra cu nuu sii ra cu zutu. I saa ra ñuu Cesarea sihin inga uu, a uñi tahan ra sahnu ca ta sihin minoo ra nañi Tértulo. Ra Tértulo cutahan sihin ñiyɨvɨ hebreo ta tyaa ra cuatyi sata ra Pablo vatyi sito xaan ra Tértulo ley romana. Ta cua cuu ra yuhu ra hebreo cuan tañi minoo abogado. Ta cua tyiyahvi ra hebreo sii ra. Cuahan tandɨhɨ ra nuu ra gobernador Félix vatyi cua tyaa ra cuatyi sata ra Pablo.

2 Ta zɨquɨ i tasi ra Félix tyiño vatyi cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo. Ta sa i saa ra i quisaha tyaa ra Tértulo cuatyi sata ra. I catyi ra Tértulo sihin ra Félix: Tata Félix, nacuhva ndi tyahvi ndyoo suun vatyi vaha xaan iyo ndi. Sito xaan moo ta yucuan cuenda iyo sa taxi ñi vityi tandɨhɨ ñuu nu iyo ndi. Vaha xaan ndyaca ñohon.

3 Tandɨhɨ nduhvi ra hebreo nacuhva ndi uu xico tyahvi ndyoo suun. Ta zacahnu xaan ndi suun tata Félix.

4 Ta vityi zandyeun iñun zuhva ta tyizohon minoo tuhun cua cahan ndi vatyi ña naha xaan cua cahan ndi.

5 Sa ñihi ndi cuhva vatyi yɨvɨ ra vaha cuu ra Pablo ya. Zayanga xaan ra vatyi zacuvaa ra sii ñiyɨvɨ hebreo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta maa ra cuu ra ñiñi sa cuenda minoo ityi ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret.

6 Ta i cuñi ra zavaha ra ndya vaha ñi sisi vehe ñuhu cahnu ndi. Zoco i tɨɨn ndi sii ra. Cuñi ndi tasi tuñi ndi sii ra cuhva catyi ley maa ndi.

7 Zoco i quisi ra Lisias, ra cu nuu sii zandaru. Ñihi xaan i tyaa siyo ra sii ndi, ta i quihin ra sii ra Pablo.

8 Ta i catyi ra vatyi tatu cua tyaa ndi cuatyi sata ra cuñi si sa quisi ndi nuu moo. Tatu cua zanahma moo sii ra cua coton vatyi sa ndisa cuu cuhva tyaa ndi cuatyi sata ra. Tacuan cuu cuhva cahan ra Tértulo.

9 Ta tandɨhɨ ra hebreo i catyi ra vatyi sa ndisa cuu tandɨhɨ sa nacatyi ra.

10 Tacuan ta i catyi ra gobernador vatyi nacahan ra Pablo. Ta i quisaha cahan ra Pablo sihín ra ta catyi ra: Zɨɨ cuñi vatyi moo cuu ra cua tyizoho cuhva cua quehin. Site vatyi sa cuaha cuiya ndyaca ñaha moo sii ñiyɨvɨ hebreo.

11 Tatu cua ndaca tuhun cua coton vatyi iyo usi uu quɨvɨ ñi sa sei ñuu Jerusalén. Sehin yucuan vatyi cua zacahni sii ra Ndyoo.

12 Ñá natuhun tahan xein nu sihin minoo ñiyɨvɨ. Ta ñá zacuvei sii ñiyɨvɨ vehe ñuhu cahnu. Ñá zacuvei sii ñiyɨvɨ vehe ñuhu ndyihi. Ta ñahñi zacuvei sii ñiyɨvɨ sisi ñuu cuan.

13 Ñahñi cuhva cuu tyaa ra ya cuatyi sate vatyi yɨvɨ sa ndisa cahan ra.

14 Zoco ndisa cua catyi suhun vatyi zacahni sii ra Ndyoo. Zuun ñi Ndyoo ra i zacahnu ñiyɨvɨ sahnu sii ndi ta sa naha cuu ra. Sino iñi tandɨhɨ tuhun i tyaa ra Moisés sa cuu ley ndi. Ta sino iñi tandɨhɨ tuhun i tyaa tandɨhɨ ra profeta. Ndisa vatyi zacahni sii ra Ndyoo cuhva catyi ra Jesús. Ta cuhva cuan ña vaha catyi ñiyɨvɨ hebreo.

15 Sino iñi vatyi cua zanandoto ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu cuahan quɨvɨ. Ta yucuan cuhva sino iñi ñiyɨvɨ hebreo, ndɨhɨ ca. Cua nandoto ñiyɨvɨ vaha, ta cua nandoto ñiyɨvɨ ña vaha.

16 Yucuan cuenda nducu xein cuhva coo vaha mi sihin ra Ndyoo ta sihin ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuhva.
17 Cuaha cuiya i ñohi inga ñuu ta zɨquɨ i nasei ñui vatyi cua tyindyei sii ñiyɨvɨ ndahvi ta cua cuhve ofrenda sii ra Ndyoo.
18 Tacuan ñi zacui, vatyi sa sicoo ique sa cuenda ra Ndyoo, ta i nduvaha tuqui cuenda ra cuhva catyi costumbre maa ndi. Ta i nañihi ñiyɨvɨ hebreo sii sisi vehe ñuhu cuan. Ñiyɨvɨ ñuu Asia cuu ñu i tɨɨn sii. Zoco ñá ñohi sihin cuaha xaan ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu ta ñá cuvaa ndi.
19 Cuñi si sa quisi ñu Asia cuan ta tyaa ñu cuatyi sate tatu iyo cuatyi sa ndisa cuii. Zoco ñá quisi ñu cuan.
20 Vaha, vityi cuñi si sa nacatyi ra ihya ña cuatyi i zavehi. Sa ndaca tuhun ra sii, quɨvɨ i sehin nu titahan ra.
21 Ñahñi cuatyi i zavehi, zoco iyo minoo tuhun i quehin sihin ra quɨvɨ cuan. Tyehen i catyi sihin ra: “Vityi cua tasi tuñi ndo sii vatyi catyi vatyi cua nandoto tucu ñiyɨvɨ.” Tacuan i catyi sihin ra cuan, catyi ra Pablo sihin ra Félix.
22 Sito vaha ra Félix yozo caa iyo cuhva sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. Yucuan cuenda i catyi ra sihin ra Pablo ta sihin tandɨhɨ inga ra cuan: Vaha ñi vityi. Sa cuu cuhun ndo. Naquisi xihna ra Lisias, ra cu nuu sii zandaru, ta zɨquɨ cua catyi yozo caa cundoo tyiño ya. Catyi ra.
23 Tacuan ta i catyi ra Félix sihin ra cu capitán vatyi cucumi ra sii ra Pablo vehe caa, zoco catyi tucu ra: Cuu tava ndo zuhva sii ra Pablo. Cuhva ndo sa quisi ñiyɨvɨ nu ñoho ra vatyi quisi ndyaca ñu ña sa siñi ñuhu sii ra.
24 I yaha zuhva quɨvɨ ta i sahan tucu ra Félix sihin ñazɨhɨ ra ndya vehe tyiño. Nañi ñazɨhɨ ra Drusila. Ña hebreo cuu ña. I cana ra Félix sii ra Pablo. Ta i tyizoho ra sa cahan ra Pablo cuhva sino iñi ñiyɨvɨ sii ra Jesucristo.
25 Ta i cahan tucu ra Pablo sa cuenda cuhva cua zavaha ñiyɨvɨ sa vaha ta cuhva cua zacuenda vaha ñu sii ñu ta ma zavaha ca ñu sa ndya vaha ñi, cuhva cuñi maa ñu. I nacatyi ra Pablo vatyi ña cuaha ca quɨvɨ ta cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. Tacuan ta i quisaha yuhu ra Félix ta i catyi ra sihin ra: Sa cuu cuhun vityi. Nacuyatyi inga saha ta cua cana tuqui suun.
26 Cuñi ra Félix sa tyiyahvi ra Pablo sii ra ta cua zaña ra sii ra. Yucuan cuenda i cana ra Félix sii ra cuaha saha. Ta i natuhun ra sihin ra.
27 Tacuan ta i yaha uu cuiya ta zɨquɨ i quita ra Félix tyiño gobernador cuan. Cuñi ra sa coo vaha ra sihin ñiyɨvɨ hebreo. Yucuan cuenda i zanandoo ra sii ra Pablo vehe caa. Ta i quɨhvɨ inga ra nañi Porcio Festo tyiño gobernador.

25

Cuahan ra Pablo nuu ra Festo

1 Tacuan ta i saa ra Festo ta i quihin ra tyiño gobernador. I yaha uñi quɨvɨ ta i quita ra ñuu Cesarea ta cuahan ra ñuu Jerusalén.
2 Yucuan i cahan ra zutu nahnu ta inga ra ñiñi hebreo sihin ra. I catyi ra ña cuu cuatyi i tyaa ra sata ra Pablo.
3 Sica xaan ra hebreo tumañi iñi sii ra Festo sa natasi ra sii ra Pablo ñuu Jerusalén. Sica iñi ra hebreo vatyi cua quɨhvɨ xehe ra ta cua cahñi ra sii ra Pablo ityi vasi ra.
4 Zoco i catyi ra Festo: Cua ndoo ra Pablo ñuu Cesarea vatyi ña naha ca ta cunanuhi yucuan.

5 Yucuan cuenda catyi vatyi nacuhun ra ndyizo tyiño sii ndo indyacuan.
Natyaa ra cuatyi sata ra Pablo indyacuan tatu ndisa vatyi iyo cuatyi ra.
Tacuan i catyi ra Festo.
6 Ta sindyaa ra Festo uña, a usi tahan quɨvɨ ñuu Jerusalén ta zɨquɨ i sinanuhu
ra ndya ñuu Cesarea. Ta inga quɨvɨ cuahan ra vehe tyiño ta i tava ra tyiño sa
cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo.
7 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Pablo nu ndyaa ra, ta sa yucu ra hebreo. Sa quisi ra
ndya ñuu Jerusalén. I tuhva ra hebreo ta i tyaa xaan ra cuatyi sata ra Pablo.
Zoco ñá cuu cuhva cuñi ra vatyi ña ndisa ra.
8 Tacuan ta i catyi ra Pablo sihin ra Festo: Ñahñi numinoo cuatyi i zavehi.
Ñá zavehi cuatyi cuenda ley ñiyɨvɨ hebreo. Ñá zavehi cuatyi cuenda vehe
ñuhu cahnu ndi. Ta ñahñi cuatyi i zavehi cuenda ra César, ra cu tyiño cahnu
ñuu Roma. Tacuan i catyi ra Pablo.
9 Cuñi ra Festo sa coo vaha ra sihin ñiyɨvɨ hebreo ta yucuan cuenda i ndaca
tuhun ra sii ra Pablo: ¿Atu cuñun sa cuhun tucun ñuu Jerusalén? Ta yucuan
cua catyi yozo caa cua cundoo tyiño ya. Catyi ra.
10 Ta i catyi ra Pablo sihin ra: Sa ndyei nuu moo ta moo cuu ra ndyaca
ñaha cuenda ra César, ra cu tyiño cahnu. Ihya cuu nu cuñi si sa cundoo tyiño
ya vatyi ra ñuu Roma cui. Sito vohon vatyi ñahñi cuatyi i zavehi sihin ñiyɨvɨ
hebreo.
11 Zoco tatu minoo cuatyi cahnu i zavehi ta saha si cuhva cahñi ñiyɨvɨ sii,
ma nduqui cuhva caqui. Zoco tatu ña ndisa cuhva cahan ra hebreo, ma cuu
cuhvon sii, sii ra. Yuhvi catyi vatyi nacatyi maa ra César yozo caa cua cundoo
tyiño ya. Catyi ra.
12 Tacuan ta zɨquɨ i natuhun tahan ra Festo sihin ra ndyizo tyiño sihin ra
ta zɨquɨ i catyi ra: Sa catyun vatyi cuñun sa cua catyi ra César yozo caa cua
cundoo tyiño ya. Vaha, cua cuhun nuu ra.

Cuahan ra Pablo nuu ra rey Agripa

13 I yaha zuhva quɨvɨ ta zɨquɨ i quisi ra Agripa, ra cu rey cuenda ñiyɨvɨ
hebreo. I saa ra sihin ña Berenice ñuu Cesarea cuan. Vasi zaha ñu saludar
sii ra Festo.
14 Cuaha quɨvɨ i ndoo ñu yucuan ta zɨquɨ i nacatyi ra Festo sihin ra rey cuan
ñaa sa cuu sa cuenda ra Pablo. Tyehen i catyi ra: Iyo minoo ra zandoo ra Félix
vehe caa quɨvɨ i quita ra sa cuu ra ra cu tyiño.
15 Ta sa sehin ñuu Jerusalén i quisi ra zutu nahnu ta ra ñiñi sii ñiyɨvɨ hebreo
nu ndyei ta i nacatyi xaan ra sihin sa cuenda ra Pablo ta cuñi xaan ra sa cua
cahñi sii ra.
16 Zoco i nacatyi sihin ra yozo caa iyo cuhva sii maa ndi. Vatyi ra cu tyiño
cuenda ñuu Roma cui. I catyi sihin ra vatyi ña tuhva ndi cahñi sii ñiyɨvɨ tatu
ñá cundaa vaha tyiño. Ta saha ndi sa zacacu ñiyɨvɨ sii ñu yozo caa tyaa ñiyɨvɨ
cuatyi sata ñu.
17 Tacuan ta i quisi tucu ra hebreo cuan ihya. Yucuan cuenda ñá ndatu que.
Inga quɨvɨ i sehin vehe tyiño. Ta i tasi tyiño vatyi cua quisi ndyaca zandaru
sii ra Pablo.
18 Sica iñi vatyi cahnu xaan cuu cuatyi i zavaha ra, zoco ña tacuan cuu
cuatyi ra cuhva catyi ra hebreo.
19 Cuñi ra hebreo cuatyi sihin ra vatyi ña sino iñi ra cuhva iyo costumbre
maa ndo hebreo. Cahan ra hebreo cuenda minoo ra nañi Jesús. Catyi ra vatyi
ña ndito ca ra Jesús, zoco catyi ra Pablo vatyi ndito ra.

20 Tacuan ta ñá ñihi cuhva ñaa sa cua zavehi vatyi zɨɨn zɨɨn cahan ra. Yucuan
cuenda i nducu tuhin sii ra Pablo tatu ña cuñi ra sa cuhun ra ndya ñuu
Jerusalén vatyi yucuan cua cutuñi ra sa cuenda tyiño ya.
21 Zoco i sica ra sa ndoo ra vehe caa ndya cua cuu cuhun ra ta cutuñi ra nuu
ra César ñuu Roma. Yucuan cuenda ñoho ca ra vehe caa ndya cua cuu tasi sii
ra ñuu Roma. Tacuan i catyi ra Festo.
22 Ta zɨquɨ i catyi ra Agripa sihin ra: Cuñi tucu mi tyizohi ñaa sa cua catyi ra
Pablo. Ta i catyi ra Festo sihin ra: Zuun ñi ityaan cua tyizohon sa cahan ra.
23 Inga quɨvɨ i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii ra Agripa sihin ña Berenice. Tyaqui
xaan zahma ndisi ñu. I quɨhvɨ ñu vehe nu cua tyizoho ñu sa cahan ra Pablo. I
quɨhvɨ tucu zandaru ra ndyizo tyiño nahnu ta tandɨhɨ ra mandoñi ñuu cuan.
Tacuan ta i tasi ra Festo tyiño vatyi cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo. Ta
sa saa ra yucuan
24 ta zɨquɨ i cahan ra Festo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu yucuan ta catyi ra: Yoho
rey Agripa ta tandɨhɨ ndoho ra yucu ihya, ica ndo sii ra ya. Cuaha xaan ra
hebreo cuñi cuatyi sihin ra ityi ñuu Jerusalén. Ta tacuan tucu ñu ihya. Ña
zaña ñu cuhva sa catyi ñu sihin, vatyi nacuu ra.
25 Sica iñi vatyi ñahñi cuatyi ra sa cua cuu ra, zoco maa ra Pablo i catyi vatyi
nacatyi maa ra César yozo caa cua cundoo tyiño ya. Yucuan cuenda sica iñi
vatyi cua tasi sii ra nu iyo ra César.
26 Cua tasi minoo carta sii ra César. Zoco ña ñihi cuhva ñaa sa cua catyi sihin
ra. Yucuan cuenda catyi vatyi cua quisi ra Pablo nuu moo tata Agripa ta nuu
inga ndoho, ndɨhɨ ca. Cua tyizoho ndo ñaa sa cua catyi ra, ta cua nacatyi ndo
sihin yozo caa sica iñi ndo. Tacuan ta cua cote ñaa tuhun cua tasi sii ra César.
27 Sica iñi vatyi ña vaha cua tasi sii minoo ra nuhñi, nuu ra cu tyiño cuan
tatu ma nacatyi sihin ra cu tyiño ñaa cuatyi ra iyo. Tacuan i catyi ra Festo.

26

Cuhva i cahan ra Pablo nuu rey Agripa

1 Tacuan ta i catyi ra Agripa sihin ra Pablo: Sa cuu cahan moo vityi. Ta zɨquɨ
i zaha ra Pablo saludar sii ra rey Agripa sihin ndaha ra ta i quisaha catyi ra
sihin ra Agripa:
2 Yoho rey Agripa, zɨɨ xaan cuñi vityi vatyi saha moo sa nacatyi suhun.
Cuaha xaan cuatyi cuñi ñiyɨvɨ hebreo ra tahan yo sihin.
3 Zoco zɨɨ cuñi vatyi sito moo tandɨhɨ costumbre iyo sii maa yo ñiyɨvɨ hebreo.
Ta sa sica iñun sa cuenda tandɨhɨ sa sino iñi maa yo hebreo. Yucuan cuenda
sique tumañi iñi suun sa nacoo tundyee iñi suun ta tyizohon tandɨhɨ cuii sa
cua quehin suhun.

Nacatyi maa ra Pablo yozo caa i cuu ra ta ta coto ca ra sii ra Cristo

4 Ta cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa ta catyi ra: Tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo sito
vaha ñu vatyi i sahnu mi cuhva iyo costumbre maa yo. Sito ñu yozo caa i cui
ndya ta luhli ndya ñui. Ta sito ñu yozo caa i cui ndya ñuu Jerusalén.
5 Cuaha xaan cuiya sa sito ñu sii. Tatu cua cuhva ñu cuenda cua catyi ñu
vatyi ra fariseo cui ndya ta luhli. Ta ra fariseo, ñihi ca zatyiño ra sa tyaa ra
yahvi sii tandɨhɨ ley hebreo ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ra hebreo.
6 Ta vityi cuñi ñiyɨvɨ hebreo cuatyi sihin vatyi sino iñi vatyi sa quisi minoo
ra cua zacacu sii yo tañi sa catyi ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sahnu sii yo ta tyiemvu.
7 Zoco ña sino iñi tandɨhɨ sa usi uu tahan ityi ñiyɨvɨ hebreo vatyi sa i quisi
ra ta ndatu ca ñu sii ra. Yucuan cuenda zacahnu ñu sii Ndyoo ta zavaha ñu

tyiño ra ñiyaca ta ndyiyaca. Ta zuun ñi cuenda cuan tyaa ñu cuatyi sate vatyi catyi vatyi sa yaha quisi ra zacacu sii yo.
8 ¿Ñacu ña cuu sino iñi ndo vatyi i zanandoto ra Ndyoo sii ra sisi sa i sihi ra?

Nacatyi ra Pablo yozo caa i sahñi tahan ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús ta quɨvɨ ca

9 Ta cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa ta catyi ra: Ta quɨvɨ ca zuun ñi mi sica iñi vatyi vaha cua zavehi ndya vaha ñi sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret.
10 Tacuan i zavehi ñuu Jerusalén. Saha ra zutu nahnu tundyee iñi sii sa cua tyihi cuaha xaan ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús vehe caa. Ta i tahan iñi sa sahñi ñiyɨvɨ sii ñu.
11 Cuaha xaan saha i cañi sii ñiyɨvɨ tatu ma zaña ñu tuhun ra Jesús. Sehin vehe ñuhu hebreo nu zacahnu ñu sii Ndyoo ta i cañi sii ñu. I cuxaan xein sihin ñu ndya cuhva i sehin inga ñuu nu cuahan ñu ta i cañi sii ñu indyacuan.

Nacatyi ra Pablo yozo caa zama cuhva iyo ra

12 Cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa ta catyi ra: Tacuan ta zɨquɨ i ñihi cuhva sihin ra zutu nahnu. Saha ra tundyee iñi sii sa cua tyihi sii ñiyɨvɨ vehe caa, ta yucuan cuenda i quihin ityi cua cuhin ñuu Damasco.
13 Yoho rey, yuhvi catyi vatyi zuun ñi ityi cuehin ta maa ora i ndyehi minoo ñúhu ityi andɨvɨ. Ñihi ca si ta zɨquɨ ñuhu ñicandyi. Nacahnu ndundisi ityi cuehin sihin inga ra ndɨhɨ sihin.
14 Tacuan ta i nduva tandɨhɨ ndi nu ñuhu ta siñi ṣa cahan ra cahan. Cahan ra zahan hebreo ta catyi ra sihin: “Saulo, Saulo. Ña vaha cahñi tohon sihin mi. Zuun ñi sii moo zañicuehun. Tañi minoo burro sañi ndyaa tatu cañi sitoho tɨ sii tɨ.”
15 Tacuan ta zɨquɨ i catyi: “¿Yoo sa cahan, tata?” Ta i catyi ra: “Ra Jesús cui. Sahñi tahan xoon sihin.
16 Vityi nduviton. Nacuɨñɨ ndyoon. I quitui nuun vatyi cua zatyiñon tyiñe, ta cua nacatyun sihin ñiyɨvɨ cuhva sa ndyehun sii vityi ta cuhva cua ndyehun sii cuee ca.
17 Cua zacuenda mi suun sii ñiyɨvɨ hebreo ta sii inga ñiyɨvɨ. Ta vityi cua tasi suun nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
18 Cua zañohon sii ñu minoo sa ndisa cuii ta cua zaña ñu sa zavaha ñu ndya vaha ñi ta cua sino iñi ñu sii. Ma zavaha ca ñu cuhva cuñi cuihna, ta cua zavaha ñu cuhva cuñi mi. Tacuan ta cua ndasi cuatyi ñu ta cua coo vaha ñu sihin mi tañi iyo ñiyɨvɨ sino iñi sii.” Tacuan i catyi ra Jesús sihin. Catyi ra Pablo.

Nacatyi ra Pablo vatyi tyaa ra yahvi sa catyi ra Ndyoo sihin ra

19 Cahan ca ra Pablo sihin rey Agripa ta catyi ra: I tyei yahvi sa cahan ra Jesús sihin, yoho rey Agripa, vatyi i ndyehi sii ra.
20 I nacatyi sihin ñiyɨvɨ vatyi cuñi si sa ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu ta tyaa ñu yahvi sii Ndyoo. Nazavaha ñu sa vaha cuhva zavaha ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. Tacuan i quehin sa xihna ñi ñuu Damasco. Ta tacuan i cahan tuqui ñuu Jerusalén. Zuun ñi tuhun cuan i quehin nu cu si Judea ta inga ñuu nu iyo inga ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
21 Yucuan cuenda i tɨɨn ra hebreo sii, vehe ñuhu cahnu ta nducu ra cuhva cahñi ra sii.
22 Zoco ndya quɨvɨ cuan ta cuhva ndya vityi tyindyee ra Ndyoo sii. Nacatyi sihin ñiyɨvɨ ñiñi ta nacatyi sihin ñiyɨvɨ ndahvi Tuhun Ndyoo. Ɨɨn ñi cuhva

quehin tañi i cahan ra profeta ta tyiemvu ta tañi i cahan ra Moisés, ndɨhɨ ca.
Ña zama mi sii si.
23 Vatyi i catyi ra cuan vatyi cua tahan ra Cristo tundoho ta cua cuu ra. Ta
maa ra cuu ra cua nandoto sa xihna ñi sisi sa i sihi ra. Ta cua nacatyi ra sihin
ñiyɨvɨ hebreo ta sihin inga ñiyɨvɨ yozo caa cua cacu añima ñu. Tacuan i catyi
ra Pablo cuhva i nacatyi ra Tuhun Ndyoo.

Catyi ra Pablo vatyi nasino iñi ra Agripa sii ra Jesús

24 Tacuan i cahan ra Pablo ta zɨquɨ ñihi xaan i cana saa ra Festo ta catyi ra:
Yoho Pablo, zana xiñun. Cuaha xaan i cahvun ndya cuhva ndya sa nduzana
xiñun.
25 Ta i catyi ra Pablo: Tata sahnu Festo, ña zana xiñi. Ta tuhun quehin, maa
ñi sa ndisa, maa ñi sa vaha cuu si.
26 Sito vaha rey Agripa ya tuhun quehin. Ña sica iñi ta quehin tuhun ya
sihin maa ra vatyi site vatyi sa sito ra tandɨhɨ tuhun nacatyi sihin ndo. Sito
ra vatyi sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhva i cuu ra Jesús. Ñahñi sa xehe i sicoo.
27 Tacuan i catyi ra Pablo sihin ra Festo ta zɨquɨ i cahan tucu ra sihin rey
Agripa: Yoho rey Agripa, site vatyi sino iñun sa i tyaa ra profeta ta tyiemvu.
28 Ta i catyi rey Agripa sihin ra Pablo: ¿Atu sica iñun vatyi ta sica ñi cua sino
iñi sii ra Jesús?
29 Ta i catyi ra Pablo: Nacuhva ra Ndyoo vatyi cua sino iñun sii ra Jesús a
vityi a cuee ca. Cuñi xein sa cua sino iñi tandɨhɨ ndo. Cuñi xein sa cua coo
ndo cuhva iyo mi, zoco ña cuñi sa cua quɨhɨ ndo vehe caa cuhva ñohi. Catyi
ra.
30 Ta sa yaha cahan ra Pablo ta zɨquɨ i sicuɨñɨ ndyaa ra rey sihin ra
gobernador cuan sihin maha Berenice ta tandɨhɨ inga ra yucu yucuan.
31 I quita ñu vatyi cua natuhun tahan ñu tuhun sa siñi ñu. Ta i catyi ñu:
Ñahñi sa i zavaha ra cuan ta cua cuu ra. Ta ñahñi sa i zavaha ra ta cua ndoo
ra vehe caa. Catyi ñu.
32 Ta i catyi ra Agripa sihin ra Festo: Sa xihna ñi cuu zaña moo sii ra Pablo,
zoco vityi ma cuu ca vatyi sa sica ra sa cua cutuñi ra nuu ra César.

27

Tasi ra cu tyiño sii ra Pablo ñuu Roma

1 Tacuan ta zɨquɨ i nacasi tahan tyiño vatyi cua cuhun ra Pablo nu cu si
Italia nuu ra César. Ta i quihin minoo ra cu capitán sii ra Pablo sihin zuhva
ca ra ñoho vehe caa tañi cuhva i catyi ra cu tyiño. Julio nañi capitán cuan ta
iyo ra cuenda zandaru ra Augusto. Yuhvi ra Lucas cuehin sihin ra Pablo.
2 Cuahan tucu ra Aristarco, ra ñuu Tesalónica. Cuenda Macedonia cuu ñuu
Tesalónica cuan. I quɨhvɨ ndi minoo barco sa i quita ñuu Adramitio minoo ñuu
sa ndyaa yuhu tyañuhu. Cua nanuhu tu, ta yaha tu ñuu sa iyo yuhu tyañuhu
nu cu si Asia. Tacuan i quita ndi sihin maa tu.
3 Inga quɨvɨ i saa ndi ñuu Sidón. Vaha zavaha ra Julio sihin ra Pablo vatyi
saha ra sa cua cuhun ra nu iyo amigo ra ñuu cuan. Ta i saha ñu ñaa sa siñi
ñuhu sii ra.
4 Tacuan ta zɨquɨ i nandɨhvɨ tucu ndi barco cuan ta i zandaa ra zahma sa
zacuhun sii barco cuan sihin tatyi ta cuahan ndi. I yaha tu minoo ñuhu sa
ndyaa mahñu tyañuhu sa nañi Chipre. I yaha ndi tɨcuɨ Chipre ta ñuhu cahnu
vatyi ñihi xaan quiñi ndaha tatyi inga siyo cuan ta ñá cuu yaha ndi yucuan.
5 I yaha ndi ityi yuhu tyañuhu nu cu si Cilicia. Ta i yaha ndi ityi yuhu
tyañuhu ñuu Panfilia. Ta zɨquɨ i saa ndi ñuu Mira sa iyo cuenda Licia.

6 Ta ñuu Mira cuan i nañihi capitán cuan inga barco, yutu sa quita ñuu
Alejandría. Cua cuhun tu ndya nu cu si Italia. Ta i catyi ra capitán vatyi cuhun
ndi sihin tu cuan.
7 Tacuan ta i quita tucu ndi cuahan ndi. Cuaha quɨvɨ cuahan barco cuee
cuee ñi, ta sihin tundoho i saa tu yatyi inga ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi
Gnido. Ñá cuu ca cuhun barco ityi nuu vatyi ñihi xaan caa tatyi. Yucuan
cuenda i yaha ndi tɨcuɨ minoo ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Creta ta inga sa
nañi Salmón. Ña ñihi xaan ñoho tatyi yucuan.
8 Cuahan barco yuhu yuhu tyañuhu ñi yuhu ñuhu Creta cuan. Tacuan ta i
quɨhvɨ barco yatyi ñi ñuu Lasea nu nañi si Nu Vaha Cua Nacuiñɨ Barco.
9 Sa yaha xaan quɨvɨ, ta sa yaha minoo vico sii ñiyɨvɨ hebreo nu ñahñi maa
sasi ñu, ta zɨquɨ ñá cuu ca cuhun barco vatyi sa cua saa quɨvɨ cua nduñihi xaan
tatyi vatyi sa cuñi noo zavi. Ta ña vaha cuhun barco coto ndyee tu. Yucuan
cuenda i catyi ra Pablo sihin ra zacaca barco cuan:
10 Tata, cutuñi iñi vatyi tatu cua cuhun yo cua coo xaan tundoho sii yo. Cua
ndyee barco sihin ndaha tyiño ta cua cuu ñiyɨvɨ.
11 Ñá tyaa ra capitán cuan yahvi sa cahan ra Pablo, zoco i tyaa ra yahvi sa
cahan ra zacaca barco ta sa cahan ra cu sitoho tu.
12 Ña vaha cua ndoo barco nu sicuiñɨ tu vatyi cua coon xaan zavi ta ñihi
xaan cua quɨhɨ tatyi quɨvɨ cuan. Yucuan cuenda tandɨhɨ ra i catyi: Naquita yo
ihya ta nducu yo cuhva cuhun yo ñuu Fenice sa iyo zuun ñi cuenda Creta ya.
Tatu cuu saa yo yucuan, vaha cua ndoo barco. Ña ñihi xaan caa tatyi yucuan
ta ndyaa ñuu cuan siyo caña ñicandyi. Ta cua yaha yo vico zavi yucuan.
Tacuan i catyi ra.

Ñihi xaan caa tatyi nu tyañuhu

13 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha caa tatyi ityi tyañuhu zoco ña ñihi xaan. Yucuan
cuenda i sica iñi ra vatyi cua cuu cuhun ra cuhva cuñi ra. Tacuan ta i tava ra
minoo caa vee xaan sa ñoho sisi ndutya sa ña saha caca barco ta zɨquɨ cuahan
ndi. Yatyi ñi yuhu tyañuhu cuan cuahan ndi nu iyo ñuhu Creta.
14 Zuhva ñi cuahan ndi ta zɨquɨ ñihi xaan quisaha caa tatyi. Ityi caña
ñicandyi ta ityi yucu quisi tatyi cuan.
15 Ñá cuu ca caca barco ityi nuu vatyi ñihi xaan caa tatyi. Yucuan cuenda i
saha ra cuhun tu sihin tatyi nu yɨvɨ ityi cuhun ra.
16 Tacuan i cuu ta i yaha ndi minoo ñuhu luhlu mahñu tyañuhu nañi si
Clauda. Siyo zatyi i yaha ndi sihin barco vatyi ñihi ca caa tatyi inga siyo. Ña
ñihi xaan caa tatyi nu yaha ndi yucuan. Cuu, i natyihi ra lancha luhlu sisi
barco vatyi cuñi ndyee xaan lancha.
17 I tyihi ra sii tu sisi barco coto cunaa tu. Tacuan ta i cava ra yoho nahnu
sii barco cahnu cuan. I sihñi ra sii tu coto tahvi cuatyi tu. Tacuan ta i quisaha
yuhu ra coto cañi ndutya sii barco nu ñiyɨtɨ yuhu tyañuhu nu cu si Sirte.
Yucuan cuenda i zanoo ra zahma sa iyo sii barco sa quiñi ndaha tatyi ta saha
ra sa cuhun tu ndya vaha ñi.
18 Inga quɨvɨ zuun ñi ñihi xaan coon zavi ta ñihi xaan quiñi ndaha tatyi sii
barco. Yucuan cuenda i casaha zavita ra carga tu sisi tyañuhu.
19 Ta quɨvɨ cu uñi cuan i zavita ndi ndaha tyiño barco cuan.
20 Cuaha xaan quɨvɨ ñá ndyehe ndi ñicandyi ta ñá ndyehe ndi tiñoo. Tacuan
ta i sica iñi ndi vatyi ma cacu ca ndi vatyi ñihi xaan caa tatyi ta coon xaan
zavi.
21 Cuaha xaan quɨvɨ ñá sasi ndi. Tacuan ta i catyi ra Pablo sihin tandɨhɨ ra:
Ndoho amigo, vaha xaan ca tatu sa i tyizoho ndo sa quehin quɨvɨ cuan ta ñá

quita yo nu cu si Creta. Vatyi ndyehe, cahnu xaan tundoho ndyehe yo vityi, ta cuaha xaan ndaha tyiño cua naa.

22 Zoco vityi catyi vatyi zanduzɨɨ ndo iñi ndo. Yoñi maa cua naa. Barco ñi cua naa.

23 Sito ndo vatyi ndyaca ñaha ra Ndyoo sii ta zatyiñe tyiño ra. Cuñi i quisi minoo ángel Ndyoo nu ndyei.

24 Ta catyi ra: “Ma yuhun Pablo. Cuñi ra Ndyoo sa cua nacatyi moo tuhun ra nu ndyaa ra César. Catyi ra Ndyoo vatyi cua zavaha ra tumañi iñi suun. Cua zacacu ra suun ta sa cuenda moo cua cacu tandɨhɨ inga ra ñoho sisi barco ya.” Tacuan i catyi ángel cuan.

25 Yucuan cuenda catyi vatyi zanduzɨɨ ndo iñi ndo, xaa. Sino iñi mi sii ra Ndyoo. Site vatyi cua zavaha ra cuhva catyi ángel cuan sihin.

26 Iyo minoo ñuhu nu cua catyihi barco ya, ñuhu sa iyo mahñu tyañuhu ya. Catyi ra Pablo.

27 Sa yaha uu vitya sa sica ndi tacuan. Ityi cuan ityi ya cuahan barco zacuu tatyi. Ta minoo sa cuaa cuahan barco tyañuhu sa nañi Adria. Ta maañuu i nacoto ra zacaca barco vatyi yatyi ñi ndya ñuhu yucuan.

28 Tacuan ta zɨquɨ i tyicuhva ra yozo cuhva sa cono ñoho ndutya nu yaha ndi. Ta ndyehe ra vatyi oco sahun ɨɨn metro. Cuahan ndi zuhva ca ityi nuu, ta i tyicuhva tucu ra ta ndyehe ra vatyi oco usa metro ñoho ndutya.

29 Yuhu xaan ra zacaca barco coto tahvi cuatyi tu tatu nañi tu nu yuu. Yucuan cuenda i zanoo ra cumi tahan caa vee xaan sisi ndutya ityi zuhma tu vatyi zanacuɨñɨ si sii barco. Tacuan ta i ndatu ra ta cuñi xaan ra sa cundisi.

30 Nducu xaan zuhva ra zatyiño sisi barco cuhva cono xehe ra. Yucuan cuenda i quisaha zanoo ra lancha. I catyi ra vatyi cua zanoo ra caa nahnu ityi xiñi barco zoco zandavi ñaha ra.

31 Tacuan ta i catyi ra Pablo sihin ra capitán ta sihin inga ra cu zandaru: Tatu ma ndoo ra ya sisi barco sihin maa yo ma cacu ndo. Catyi ra.

32 Tacuan ta i sahndya zandaru yoho nuhñi lancha cuan. Cuahan ñi tu.

33 Sa vasi cundisi ta catyi ra Pablo sihin tandɨhɨ ra: Casi ndo. Vityi sa iyo uu vitya sa ñá sasi ndo ta ñá quixi ndo.

34 Catyi sihin ndo vatyi sa ndyoo ñi casi ndo vatyi tacuan ta cua coo tundyee iñi sii ndo. Ta yoñi maa cua tahan tundoho ndaha ñi. Catyi ra.

35 Ta sa yaha cahan ra Pablo tacuan ta i quihin ra minoo pan. Saha ra tyahvi ndyoo sii Ndyoo nuu tandɨhɨ ra yucu yucuan. Ta zɨquɨ i sahnu ra sii si ta quisaha sasi ra.

36 Tacuan ta i nduzɨɨ ca iñi inga ra ta sasi ra.

37 Uu ziendu uñi xico sahun ɨɨn tahan nduhvi ra ñoho sisi barco cuan.

38 Sasi ndi ndya sa ndaha iñi ndi ta zɨquɨ i zavita ra sɨtɨ trigo sisi tyañuhu vatyi cua nduñahma ca barco.

Cuhva i ndyee barco

39 Tacuan ta zɨquɨ i cundisi, ta i ndyehe ra zacaca barco vatyi yatyi ñi iyo ñuhu, zoco ñá sito ra ñaa ñuhu cuu si. I ndyehe ra minoo ityi nu cuu quɨhvɨ barco, ta vaha xaan iyo yuhu tyañuhu yucuan. Yucuan cuenda cuñi ra tyihi ra barco yucuan.

40 Tacuan ta i sahndya ra yoho nuhñi caa sa zacuɨñɨ sii barco cuan. Ta zɨquɨ i ndasi ra yoho sa sinuhñi vitu sa zavico cava barco. Ta i zandaa tucu ra zahma tu vatyi cua zacuhun tatyi sii tu. Tacuan ta zɨquɨ i quisaha cuahan barco ndya ñuhu cuan.

41 Zoco i sicuɨñɨ barco nu ñiyɨtɨ, ta i ndoo tu. Ña cuu ca natava ra barco vatyi
sa ndyee ityi xiñi tu sisi ñiyɨtɨ, ta ityi yɨɨ tu i quisaha tahvi cuatyi tyañuhu vatyi
ñihi xaan quiñi ndaha si sii barco.
42 I cuñi zandaru cahñi ra sii ra ñoho vehe caa, ra cuahan sihin ra, coto cua
zutya ra ta quita ra nu ñuhu ityi ta cono ra.
43 Zoco ña saha ra capitán sa cahñi zandaru sii ra ñoho vehe caa vatyi ña
cuñi ra sa cuu ra Pablo. I catyi ra vatyi naquɨhvɨ xihna ra cuu zutya tyañuhu,
ta cua saa ra ndya ñuhu ityi sa xihna ñi.
44 Ta zɨquɨ cua cuhun inga ra ityi sata ra nu vitu vaha a nu vitu barco sa
tahvi cuatyi. Ta tacuan cuu cuhva i cacu tandɨhɨ ndi ta i quita ndi nu ñuhu
ityi.

28

Iyo ra Pablo minoo ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Malta

1 Tacuan cuu cuhva i cacu ndi. I catyi ñiyɨvɨ yucuan vatyi Malta nañi ñuhu
cuan sa iyo mahñu tyañuhu.
2 I cundahvi iñi ñiyɨvɨ sii ndi ta zatahan ñu ñúhu vatyi coon xaan zavi ta visi
xaan ndi. Tacuan i tyindyee ñu sii ndi.
3 I naquihin ra Pablo zuhva nducu ndyihi cua tyihi ra nu ñúhu. Ta zɨquɨ i
quita minoo coo xaan sihin sa ihñi. Ta i tɨin tɨ ndaha ra ta ñá zaña tɨ.
4 I ndyehe ñiyɨvɨ yucu yucuan vatyi ñá zaña tɨ ndaha ra Pablo, ta i quisaha
catyi ñu sihin tahan ñu: Ra sahñi sii ñiyɨvɨ cuu ra ya. Sa cacu ra sisi tyañuhu,
zoco ña saha ra Ndyoo sa cundito ra ñuu ñiyɨvɨ ya. Catyi ñu.
5 Tacuan ta zɨquɨ i naquɨzɨ ra Pablo ndaha ra ta i canacava coo cuan sisi
ñúhu, ta ñahñi sa tahan ra Pablo.
6 I ndatu ñiyɨvɨ ta sica iñi ñu tatu zandaa si sii ra Pablo a ta sica ñi cua cuu
ra. Naha xaan i ndatu ñu, ta i ndyehe ñu vatyi ñahñi i tahan ra. Tacuan ta i
sica iñi ñu inga cuhva ta catyi ñu: Minoo ndyoo cuu ra.
7 Yatyi ñi nu i siyucu ndi ndyaa terreno minoo ra nañi Publio. Ra ndyaca
ñaha yucuan cuu ra. I saha ra sa cundyaa ndi vehe ra. Ta vaha xaan i siyucu
ndi uñi quɨvɨ i zacuu ra.
8 Ñihi xaan caa zutu ra Publio vatyi cuhu ra. Zaa ra ta siyo ra nɨñɨ. Cuahan
ra Pablo nu caa ra. Sica tahvi ra sii Ndyoo ta tyizo ra ndaha ra sii ra ta
zanduvaha ra sii ra.
9 I ndyehe ñiyɨvɨ vatyi tacuan i cuu si, ta zɨquɨ i quisi tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhu iyo
ñuu cuan. Ta i nduvaha ñu.
10 Ta zɨquɨ cuaha xaan sa saha maa ñu sii ndi. Ta quɨvɨ i quita tucu ndi sihin
barco i saha maa ñu tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndi sa cuenda ityi.

Saa ra Pablo ñuu Roma

11 Uñi yoo i sindyaa ndi Malta cuan, ta zɨquɨ i quɨhvɨ ndi minoo barco sa
iyo yucuan. Yucuan i ndoo tu vico zavi. Yutu sa quita ñuu Alejandría cuu tu,
ta ndyaa uu tahan ndyoo, ra nañi Cástor ta ra nañi Pólux sa zanandacu ñiyɨvɨ
xiñi barco.
12 I quɨhvɨ ndi sisi tu ta cuahan ndi ñuu Siracusa. Ta yucuan i ndoo ndi uñi
quɨvɨ.
13 Ta zɨquɨ i quita ndi yucuan ta cuahan ndi ñuu Regio. Inga quɨvɨ i quisi
minoo tatyi ityi yuhu tyañuhu ta i sica barco uu quɨvɨ ca ta i saa ndi ñuu
Puteoli.

14 Ñuu cuan i nañihi ndi zuhva ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. I sica ñu sa cua
ndoo ndi sihin ñu minoo vitya. Tacuan ta zɨquɨ i quita ndi ta cuahan ndi ñuu
Roma sihin saha ndi.
15 Ta sa ñihi ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús tuhun vatyi vasi ndi ta i quita ñu ñuu
Roma ta i quisi zatahan ñu sii ndi ityi vasi ndi. Zuhva ñu i quisi, ñihi tahan
ñu sihin ndi minoo nuyahvi nu nañi si Foro Apio. Ta inga ñu quisi, ñihi tahan
ñu sihin ndi nu nañi si Uñi Tahan Vehe Posada. Sa ndyehe ra Pablo sii ñu ta
saha ra tyahvi ndyoo sii Ndyoo ta sicoo ca tundyee iñi sii ra ta zɨɨ ca cuñi ra.
16 Tacuan ta i saa ndi ñuu Roma. Saha cuenda ra capitán sii ra Pablo ta sii
inga ra sindyaca ra sii ra cumi vehe caa. I tyaa ica ra cuan sii ra Pablo. Ndyaa
zɨɨn ra minoo vehe, ta minoo ñi zandaru cumi sii ra.

Zacuaha ra Pablo Tuhun Ndyoo ñuu Roma

17 I yaha uñi quɨvɨ ta zɨquɨ i cana ra Pablo sii tandɨhɨ ra ñiñi hebreo. Ta sa
titahan ra i catyi ra sihin ra: Yañi xaa, ñahñi cuatyi i zavehi sihin ñiyɨvɨ hebreo
ñu tahan yo. Ñahñi sa ña vaha i zavehi sa cuenda costumbre sahnu sa zavaha
ñiyɨvɨ sahnu sii yo ta sa naha. Zoco i tɨɨn ñiyɨvɨ sii, ñuu Jerusalén ta saha ñu sii,
sii ra ndyaca ñaha cuenda ñuu Roma.
18 I tasi tuñi ra cuan sii, ta zɨquɨ i cuñi zaña ra sii, vatyi ñahñi cuatyi i zavehi
ta cui.
19 Zoco ñá saha ra hebreo sa zaña ra ndyaca ñaha ñuu Roma sii. Yucuan
cuenda i catyi vatyi cua cuhin nuu ra César ta cua cundaa tyiño ya. Tacuan i
catyi vazu ña cuñi cuatyi sihin ñiyɨvɨ hebreo.
20 Yucuan cuenda i sique sa ndyehi sii ndo ta sa quehin sihin ndo. Cuñi
zandei sihin ndo vatyi sino iñi vatyi sa yaha quisi ra cua zacacu sii tandɨhɨ
yo. Maa ra cuu ra sa ndatu xaan tandɨhɨ maa yo ñiyɨvɨ hebreo. Ta yucuan
cuenda nuhñi sihin cadena ya. Tacuan cuu cuhva i catyi ra Pablo.
21 Tacuan ta zɨquɨ i nacatyi ra hebreo cuan sihin ra Pablo: Ñahñi carta i tasi
ra hebreo sii ndi sa cuenda moo. Ta ñiyɨvɨ hebreo ñu tahan yo, ñu i quita ñuu
Jerusalén ta saa ñu ihya, ñahñi ndya vaha ñi i cahan ñu suun.
22 Cuñi ndi tyizoho ndi sa cohon. Cuñi ndi coto ndi yozo caa sica iñi moo
vatyi sito ndi vatyi catyi ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ vatyi ña vaha ñiyɨvɨ cuu
ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús. Tacuan i catyi ra hebreo cuan.
23 Tacuan i cahan ra, ta zɨquɨ i sata ra hebreo cuan minoo quɨvɨ cua titahan
tucu ra sihin ra Pablo. Ta quɨvɨ cuan tuu xaan ñiyɨvɨ i quisi vehe nu ndyaa
ra Pablo. Ndyiyaca cuii i nacatyi tucu ra Pablo sihin ñu yozo caa cuñi ra
Ndyoo cundyaca ñaha ra sii yo. I catyi ra vatyi nacatyi ra Moisés ndya ta
tyiemvu yozo caa cua cuu ra Jesús. Ta zuun ñi cuhva cuan i cahan ra profeta
ta tyiemvu, catyi ra Pablo. Tacuan i nacatyi xaan ra Pablo sihin ñu vatyi cuñi
xaan ra sa cua sino iñi ñu sii ra Jesús.
24 Ta sicoo zuhva ñu sino iñi sa cahan ra Pablo, ta inga ñu ñá sino iñi ñu.
25 Ñá ndu-ɨɨn ñu. Ta sa numi ñu cunuhu ñu ndya vehe ñu ta zɨquɨ i catyi ra
Pablo minoo ca cuhva sihin ñu. Catyi ra: Ndisa cuii cuu si cuhva i cahan ra
Isaías sa cahan ra cuenda Ndyoo i zacuu Tatyi Ii ta tyiemvu sihin ñiyɨvɨ sahnu
sii yo.
26 Vatyi i catyi ra:
Cua cuhun nu iyo ñiyɨvɨ ya ta cua catyun sihin ñu:
“Tyizoho xaan ndo Tuhun Ndyoo, zoco ña cutuñi iñi ndo sa tyizoho ndo.
Ndisa, ndyehe ndo yozo caa iyo ra Ndyoo, zoco ña sito ndo ñaa sa cuu sa
ndyehe ndo.”
27 Ta cahan ca Tatyi Ii sihin ra Isaías ta tyiemvu ta catyi ra:

Ndisa cuii zanduñihi xaan ñiyɨvɨ iñi ñu coto cua nduvaha añima ñu.
Ña cuñi ñu tyizoho ñu coto cua cutuñi iñi ñu.
Ña cuñi ñu sa nducu ñu cuhva, coto cua quisi ñu sii ta cua zame cuhva iyo ñu
ta zanduvehi sii ñu.
Tacuan i catyi Tatyi Ii sihin ra Isaías.
28 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pablo sihin ñiyɨvɨ yucu yucuan: Nacoto vaha ndo
vatyi ndya vityi cua nacatyi ndi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, ñu sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu. Cua tyizoho ñu cuhva zanduvaha ra Ndyoo añima ñiyɨvɨ, ta cua
sino iñi ñu. Tacuan i catyi ra Pablo.
29 Ta sa yaha cahan ra Pablo tacuan ta i quita tandɨhɨ ñu hebreo. Sahñi
tahan ñu zuhva vatyi ñá ndu-ɨin ñu sihin tahan ñu sa cuenda cuhva cahan ra
Pablo.
30 Uu cuiya i ndoo ra Pablo ñuu cuan. I sica noo ra minoo vehe ta tyiyahvi
ra yahvi si. Ta vaha xaan i cahan ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ i saa vehe ra.
31 I nacatyi ra sihin ñu yozo caa cuñi ra Ndyoo cundyaca ñaha ra sii yo. Ta
i zacuaha ra sii ñu yozo caa iyo ra Jesús. Ñá yuhu ra ta nacatyi ra, ta yoñi i
zayanga sii ra.

Carta Sa I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Roma

I tyaa ra Pablo carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Roma

1 Yuhvi ra Pablo tasi carta ya sii ndo. Minoo muzu ra Jesucristo cui. I casi
ra Jesucristo sii, ta i saha ra tyiño sii vatyi cui minoo ra sa cua zacoto Tuhun
Vaha ra sii ñiyɨvɨ, cuhva cacu ñu.
2 Ta ihya Tuhun Vaha cuu zuun ñi tuhun sa i catyi ra Ndyoo ta sa naha vatyi
cua quisi si. I cahan ra Ndyoo sa cuenda si quɨvɨ i cahan ra profeta ta sa naha.
3 Cuenda zehe ra Ndyoo cuu tuhun ya. I zacacu minoo ñaha sii ra cuhva
cacu maa yo. Ta ñiyɨvɨ ra rey David i cuu sii ra.
4 Ta i sihi ra Jesús, ta i zanandoto ra Ndyoo sii ra. Ta cuhva cuan i zavaha
ra Ndyoo minoo sa cahnu xaan, ta i zañaha ra vatyi zehe ra cuu sii ra Jesús.
Ta ii xaan cuu ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, tañi ii maa ra Ndyoo.
5 Sa cuenda ra Jesús i cundahvi iñi ra Ndyoo sii, ta i saha ra tyiño sii sa
zacote Tuhun ra. Ta tacuan ta cua sino iñi ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu,
ta cua tyaa ñu yahvi. Ta cua zacahnu ñu sii ra Jesucristo.
6 Ta zuun ñi ñiyɨvɨ cuan cuu tucu maa ndo. I casi ra Ndyoo sii ndo vatyi cuu
ndo ñiyɨvɨ sii ra Jesucristo.
7 Tyei carta ya sii maa ndo, ra sino iñi ñuu Roma. Cuñi xaan ra Ndyoo sii
ndo, ta i casi ra sii ndo vatyi cuu ndo ñiyɨvɨ ra. Cuñi vatyi nacundahvi xaan ca
iñi ra Ndyoo ta ra Jesucristo sii ndo, ta nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo.
Ta ra Jesucristo, cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuñi ra Pablo cuhun ra ñuu Roma

8 Sa xihna ñi sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ra zacahni. Sehi tyahvi ndyoo
sii ra sa cuenda sa i zavaha ra Jesucristo ta vityi sino iñi tandɨhɨ ndo. Ta cuhva
sa sino xaan iñi maa ndo, sa sito ñiyɨvɨ nacahnu cuhva sino iñi ndo.
9 Muzu maa ra Ndyoo cui. Tyaa xein yahvi sii ra sihin tandɨhɨ cuii añime, ta
zacote Tuhun ra sa cuenda Zehe ra. Ta sito vaha ra vatyi ña zañe sa quehin
sihin ra cuenda ndo.
10 Ta sique sii ra vatyi tatu cuñi maa ra, nacuhva ra vatyi cuhin cundyehi
sii ndo. Sa naha xaan cuñi ndyehi sii ndo, ta ñá cuu.
11 Cuñi xein cuhin nu yucu ndo, ta cua nacatyi que Tuhun Ndyoo sihin ndo,
ta cua sino ca iñi ndo.
12 Cuñi cuhve tundyee iñi sii ndo, ta cua cuhva tucu maa ndo tundyee iñi
sii. Cua tyindyee tahan yo sii yo sihin cuhva sino iñi yo sii maa ra Ndyoo.
13 Cuñi sa coto ndo yañi xaa vatyi sa cuaha xaan saha cuñi cuhin nu yucu
ndo, zoco ndya vityi ta ña cuu cuhin. Cuñi cuhin vatyi cuñi zacote Tuhun
Ndyoo nu yucu ndo, ta cua sino ca iñi ndo, ta cua nducuaha ca ndoho ra sino
iñi sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
14 Ñiñi xaan cuñi si zacote sii ñiyɨvɨ cahan zahan griego ta ñiyɨvɨ ña cahan
zahan griego ta sihin ñiyɨvɨ sito ta ñiyɨvɨ ña cuaha sito.
15 Cuñi si sa zacote sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda cuñi xein zacote sii
maa ndo, ra ndyaa ñuu Roma.

Iyo xaan tundyee iñi sihin Tuhun Vaha ra Ndyoo

16 Ña cahan nui sa cuenda Tuhun Vaha ra Ndyoo vatyi cuhva cuu si sii maa ra Ndyoo, ta cua zacacu si sii yoo ra sino iñi. Sa xihna ñi i saa si nu iyo ñiyɨvɨ hebreo, ta cuee ca i saa si nu iyo inga ñiyɨvɨ.
17 Vatyi cuhva zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ zañaha si vatyi zandasi ra cuatyi ñu ta zanduvaha ra añima ñu sihin sa sino iñi ñu sii ra. Tañi cuhva catyi Tuhun Ndyoo: "Minoo ra sa zanduvaha ra Ndyoo añima, cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi i sino iñi ra."

Iyo xaan cuatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ

18 Zoco cuxaan xaan ra Ndyoo sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ, ta cua tasi tuñi ra sii ñu sa cuenda tandɨhɨ sa ña vaha zavaha ñu. Cuaha xaan cuatyi ñiyɨvɨ iyo, ta cuatyi ñu cuan cuu ta ña cuu sino iñi inga ñiyɨvɨ.
19 Ta cuhva cuu coto ñiyɨvɨ cuhva iyo ra Ndyoo, casi xaan iyo si vatyi i zañaha maa ra sii yo, ta sa sito ñiyɨvɨ.
20 Ndya ta sino ñuu ñiyɨvɨ ta casi xaan cuu ndyehe ñiyɨvɨ cuhva iyo ra Ndyoo. Tandɨhɨ sa i zavaha ra zañaha si vatyi iyo xaan cuhva sii ra, ta cuaha xaan ca sa siñi tuñi iyo sii maa ra ta zɨquɨ sii maa yo. Ndyoo cuu ra sa ndisa. Ta sito ñiyɨvɨ vatyi iyo ra Ndyoo vazu ña cuu ndyehe yo sii ra. Zoco cuu sino iñi yo sii ra. Yucuan cuenda ma cuu catyi ñiyɨvɨ sa ndisa vatyi ña sito ñu ñaa sa cuu sa vaha.
21 Sa i sito ñiyɨvɨ vatyi iyo ra Ndyoo, zoco ñá cuñi ñu zacahnu ñu sii ra tañi tahan si zacahnu yo sii ra. Ta ñá saha ñu tyahvi ndyoo sii ra. I quisaha sica iñi ñu tuhun sa ña ñiñi, ta i naa sa siñi tuñi vaha sii ñu.
22 Catyi ñu vatyi sa cuaha xaan i cutuhva ñu ta siñi tuñi xaan ñu, catyi ñu, zoco i nduu ñu ñiyɨvɨ ñá sito yozo caa iyo ra Ndyoo.
23 Ñá zacahnu ca ñu sii sa minoo ñi Ndyoo, ra ndito tandɨhɨ cuii tyiemvu, ra Ndyoo ra ndisi xaan ta tyaqui xaan. Zoco i zavaha ñu ndyoo sa cua zacahnu ñu, ta caa si cuhva caa ñiyɨvɨ a cuhva caa zaa a quɨtɨ a cuhva caa coo.
24 Yucuan cuenda i zaña ra Ndyoo sii ñu, ta i zavaha ñu tandɨhɨ cuii sa ña vaha sa cuñi añima ñu. I zavaha ñu cuatyi zuun ñi sihin tahan ñu.
25 I zaña ñu sii sa ndisa sa cuenda ra Ndyoo, ta cuñi ca ñu sii inga ndyoo sa yɨvɨ Ndyoo sa ndisa cuii. Ta inga tucu cuhva vatyi i zacahnu ñu ta i tyaa ca ñu yahvi sii sa zavaha ra Ndyoo ta zɨquɨ sii maa ra vazu maa ra i zavaha tandɨhɨ cuii. Ta tahan si zacahnu yo sii ra tandɨhɨ cuii cuhva. Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.
26 Yucuan cuenda i zaña ra Ndyoo sii ñu, ta i zavaha ñu tandɨhɨ cuii cuhva ña vaha. I zandoo ñu cuhva vaha sa coo minoo rayɨɨ sihin minoo ñi ñaha. Ta i zama ñu inga cuhva, minoo cuhva ña vaha. I zavaha ñu zɨhɨ sa ña vaha sihin inga ñu zɨhɨ,
27 ta tacuan tucu i zavaha rayɨɨ sihin inga rayɨɨ. I zandoo ra cuhva tahan si coo ra sihin ñu zɨhɨ, ta i zavaha ra sii si sihin inga rayɨɨ. Ta sihin coño ñuhu ra tasi tuñi ra Ndyoo sii ra vatyi cahnu xaan cuatyi ra.
28 Ñá cuñi ca ñiyɨvɨ nacohon iñi ñu sii ra Ndyoo a tyaa ñu yahvi sii ra. Ta yucuan cuenda i zaña ra Ndyoo sii ñu ta saha ra sa coo minoo sa siñi tuñi ña vaha sii ñu, ta zɨquɨ i zavaha ñu tandɨhɨ cuii sa ña vaha.
29 Ta i situ cuii sa quiñi caa sii ñu sa cuenda tandɨhɨ cuii cuhva ña vaha i zavaha ñu. Quihin rayɨɨ sii ñu zɨhɨ ta ña tandaha ra sihin ñu. Tandɨhɨ cuii cuhva ña vaha zavaha ñu. Ndyiyo iñi ñu ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ. Ñahñi sa ndoo iyo sii ñu. Cuxaan ñu tatu iyo sa vaha sii inga ñiyɨvɨ. Sahñi ñu ñiyɨvɨ. Nducu ñu tizɨhɨ. Zandavi ñaha ñu. Quiñi xaan iyo ñu. Cahan ñu ndya vaha ñi sii inga ñiyɨvɨ zoco xehe ñi.

30 Quiñi cahan ñu sii ñiyɨvɨ vazu ña ndisa. Cuxaan xaan ñu sihin ra Ndyoo.
Cahan ñu ndya vaha ñi sihin ñiyɨvɨ. Zacahnu xaan ñu sii ñu, ta catyi ñu vatyi
vaha xaan ñu. Cuaha xaan cuhva ña vaha tava ñu. Ña tyaa ñu yahvi sii zutu
ñu ta sii zɨhɨ ñu.
31 Ñahñi sa siñi tuñi vaha iyo xiñi ñu vatyi ña cutuñi iñi ñu ñaa sa cuu sa
vaha. Saha ñu tuhun ta ña tyaa ñu yahvi sii si. Ña cuñi ñu nu sii ñiyɨvɨ sii ñu.
Cuxaan ñu sihin ñiyɨvɨ, ta ma zaha ñu tucahnu iñi sii ñu. Ta ña cundahvi iñi
ñu sii ñiyɨvɨ.
32 Sito vaha ñu cuhva i catyi maa ra Ndyoo vatyi tahan si sa cuu cuii ñiyɨvɨ
zavaha cuhva ña vaha cuan. Zoco zavaha ñu sii si. Ta ña tacuan ñi, ndya
cuhva cuzɨɨ xaan iñi ñu tatu zavaha tucu inga ñiyɨvɨ sii si.

2

Cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ cuhva iyo ñu

1 Yucuan cuenda yoho, yoo ra cuun, tatu ndyehe xoon tatu zavaha inga
ñiyɨvɨ sa vaha a sa ña vaha, zuun ñi zɨquɨ moo cua ndoo cuatyi, ta ma zandasi
ra Ndyoo cuatyun. Vatyi tyicuhvon sii inga ñiyɨvɨ, ta zuun ñi cuatyi zavaha
ñu, zavohon.
2 Ta sito yo vatyi tasi tuñi ra Ndyoo sihin minoo cuhva ndoo sii ñiyɨvɨ
zavaha cuhva cuan.
3 ¿Atu sica iñun vatyi cuu tyicuhvon sii ñiyɨvɨ? Ta zuun ñi cuhva ña vaha
zavaha ñu zavaha tucu moo. ¿Atu sica iñun vatyi ma tasi tuñi ra Ndyoo suun?
4 Ndyee xaan iñi ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, ta cundahvi xaan iñi ra sii ñu. ¿Atu
sica iñun vatyi yucuan cuenda ma tasi tuñi ra suun? Tatu tacuan sica iñun, ña
cutuñi iñun vatyi cuñi ra Ndyoo sa cua zandoon cuatyun, ta yucuan cuenda
cundahvi iñi ra suun.
5 Ta cuenda sa ndava xaan iñun ta ña cuñun zandoon cuatyun, ta yucuan
cuenda zanducahnu con cuatyun, ta cua cuxaan xaan ra Ndyoo suhun quɨvɨ
cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ sihin minoo cuhva ndoo ta cua cuhva ra tundoho
ndyehe ñu.
6 Quɨvɨ cuan cua cuhva maa ra Ndyoo sii sa minoo minoo ñiyɨvɨ cuhva
tahan si sii ñu sa cuenda tyiño i zavaha ñu.
7 Ñiyɨvɨ ña zaña sa zavaha sa vaha, cuñi ñu vatyi cua cuzɨɨ iñi ra Ndyoo sihin
ñu. Ta cuñi ñu vatyi catyi ra vatyi vaha zavaha ñu. Ta nducu ñu cuhva ñihi ñu
sa cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Sii maa ñu cuan cua cuhva ra sa cundito
ñu.
8 Zoco ñihi xaan cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii maa ra ta
sii sa ndisa. Zavaha ñu sa ña vaha. Yucuan cuenda ñihi xaan cua tasi tuñi ra
sii ñu cuhva tahan si sii ñu.
9 Cua coo xaan tucuihya iñi ta tundoho sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha, xihna
ca sii ñiyɨvɨ hebreo ta zɨquɨ sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ.
10 Ta cua cuzɨɨ xaan iñi ra sihin ñiyɨvɨ zavaha sa vaha, ta cua catyi ra vatyi
vaha zavaha ñu. Ta cua coo sa taxi ñi sii ñu sihin ra, ta ma caca xaan ca iñi
ñu. Sa xihna ñi cua cuhva ra cuhva ya sii ñiyɨvɨ hebreo ta zɨquɨ sii tandɨhɨ inga
ñiyɨvɨ.
11 Tacuan cua zavaha ra vatyi minoo cuhva ndoo zavaha ra Ndyoo, ta cua
cuhva ra cuhva tahan si sii sa minoo minoo yo.
12 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha cuatyi ta ña sito ñu tuhun i saha ra Ndyoo sii ra
Moisés, cua cuu ñu zoco yɨvɨ sa cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés.

Ta ñiyɨvɨ sa sito tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta zavaha ñu sa ña vaha, cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu cuhva catyi tuhun i saha ra sii ra Moisés.

13 Vatyi yɨvɨ ñiyɨvɨ sa siñi ñi Tuhun Ndyoo cuu ñu cua quita vaha ityi nuu maa ra. Ñiyɨvɨ zavaha cuhva catyi Tuhun ra cuu ñu cua catyi ra vatyi ñahñi cuatyi ñu.

14 Iyo ñiyɨvɨ sa ña sito tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, zoco zuun ñi zavaha ñu cuhva catyi si vazu ña sito ñu vatyi iyo si. Sa siñi tuñi vaha sii ñu cuu sa catyi sihin ñu ñaa sa cuu sa vaha vazu ña sito ñu tuhun i saha ra Ndyoo.

15 Zoco zañaha ñu vatyi iyo si añima ñu. Inuu ñi cahan sa siñi tuñi vaha sii ñu sihin ñu tañi cuhva catyi Tuhun i saha ra Ndyoo. Ta tyaa sa siñi tuñi vaha sii ñu cuatyi sata ñu a catyi si sihin ñu vatyi vaha cuu cuhva zavaha ñu.

16 Ta tacuan cua cuu si quɨvɨ cua cuhva ra Ndyoo tyiño sii ra Jesucristo sa cua tyicuhva ra sii ñu, ta cua ndyehe ra tatu zavaha ñu sa vaha a sa ña vaha. Sa i zacote cuhva ya sii ndo quɨvɨ i nacatyi Tuhun Vaha ra sihin ndo. Vazu xehe xaan zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha a cuenda sa sica ñi iñi ñu, zoco sito ra Ndyoo, ta cua tyicuhva ra Jesucristo sii ñu.

Tyaa ñiyɨvɨ hebreo yahvi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés

17 Catyi ndo vatyi ñiyɨvɨ hebreo cuu ndo. Ta ndisa. Ta catyi ndo vatyi tyaa xaan ndo yahvi tandɨhɨ tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés vatyi tacuan ta cua cacu ndo cuñi ndo. Ta zacahnu ndo sii ndo vatyi maa ñi maa ndo zacahnu sii ra Ndyoo sa ndisa, catyi ndo.

18 Ta catyi ndo vatyi sito ndo cuhva cuñi maa ra. Ta sito ndo ñaa sa cuu sa vaha xaan vatyi sito ndo tuhun i saha ra. Catyi ndo.

19 Sica iñi ndo vatyi cuu zaquihin ityi vaha ndo sii ñiyɨvɨ ña sito. Ta sica iñi ndo vatyi cuu ndo tañi minoo ñúhu ndisi zandisi sii ñiyɨvɨ sica noo nu ñaa.

20 Cuu zacuaha ndo sii ñiyɨvɨ ña sito sa vaha, cuñi ndo, ta zaquihin ityi vaha ndo sii ñu tañi sa ndyihi cuu ñu vatyi sihin tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta sa sito ndo tandɨhɨ cuii sa vaha ta sa ndisa, catyi ndo.

21 Zacuaha ndo sii inga ñiyɨvɨ, zoco ta cutuhva ca maa ndo. Zacuaha xaan ndo sii ñiyɨvɨ vatyi ma zuhu ñu, zoco zuun ñi maa ndo zuhu ndo. ¿Atu ña ndisa?

22 Catyi ndo vatyi ña vaha cua cuzu minoo rayɨɨ sihin minoo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu, zoco zavaha ndo cuhva cuan. ¿Atu ña tacuan? Cuxaan ndo tatu zacahnu ñiyɨvɨ zandu yutu, zoco zuhu ndo ndaha tyiño nu iyo vehe ñuhu si.

23 Vaha xaan ñiyɨvɨ cuu maa ndo vatyi tyaa ndo yahvi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, catyi ndo. Zoco ña tyaa ndo yahvi sii si sa ndisa cuii, ta sihin cuhva cuan ña zacahnu ndo sii ra Ndyoo.

24 Tañi catyi Tuhun Ndyoo: "Ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Ndyoo sa cuenda sa ña vaha sa zavaha maa ndo."

25 Tatu ndisa cuii vatyi zavaha ndo cuhva catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, tyindyee si sa tyaa ndo yahvi costumbre sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee. Zoco tatu ña tyaa ndo yahvi tandɨhɨ tuhun i saha ra Ndyoo, yɨvɨ ñiyɨvɨ ra cuu sii ndo. Ñahñi tyindyee si sa tyaa ndo yahvi sii costumbre cuan. Tañi minoo zeña ñi cuu si vatyi ñiyɨvɨ cuenda ra Ndyoo cuu sii ndo, zoco yɨvɨ.

26 Ta ñiyɨvɨ tyaa yahvi sa ndisa tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, vazu ña tyaa ñu yahvi costumbre cuan, zoco zuun ñi cua tɨɨn cuenda ra Ndyoo sii ñu tañi tatu zavaha ñu sii si.

27 Vazu ña zavaha ñu costumbre cuan, zoco tyaa ñu yahvi sii tuhun i saha ra Ndyoo. Maa ñu cuu ñu cua zañaha sii maa ndo vatyi iyo cuatyi ndo. Vatyi maa

ndo i ñihi ndo tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta zavaha ndo costumbre cuan, zoco ña tyaa ndo yahvi cuhva catyi tuhun i saha ra Ndyoo sa ndisa.
28 Vazu ñiyɨvɨ hebreo cuu ndo zoco ña cuñi si catyi si vatyi ñiyɨvɨ cuenda ra Ndyoo cuu sii ndo sa ndisa. Ta costumbre sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee, ña zatyiño si maa ñi sa cuenda coño ñuhu ñiyɨvɨ.
29 Zoco ñiyɨvɨ sa cuu ñiyɨvɨ hebreo sa ndisa cuii cuu ñu sa zama cuhva iyo ñu ndya añima ñu. Tyaa ñu yahvi tuhun i saha ra Ndyoo, ta zavaha tucu ñu costumbre cuan vatyi cuñi ñu zañaha ñu vatyi zehe ra Ndyoo cuu sii ñu sa ndisa. Ta vazu ma zacahnu ñiyɨvɨ sii ñu cuhva cuan, zoco cua catyi ra Ndyoo vatyi vaha ñu.

3

1 ¿Atu vaha ca sa cuu yo ñiyɨvɨ hebreo? ¿Atu tyindyee costumbre circunción cuan sii yo?
2 Iyo cuaha xaan cuhva tyindyee si sa cuu yo ñiyɨvɨ hebreo, ta sa ñiñi ca cuu sa saha maa ra Ndyoo tandɨhɨ tuhun ra sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo.
3-4 Vazu cuaha xaan ra hebreo ña sino iñi cuhva catyi ra Ndyoo, zoco zuun ñi cua zavaha maa ra Ndyoo cuhva catyi ra. Vazu catyi tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ vatyi ma zavaha ra cuhva catyi ra, zoco cua zavaha ra sii si. Tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo: “Cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi tuhun cohon cuu sa ndisa, ta cua coto ñu vatyi ra cahan sa ndisa cuun.”
5 Ta vityi cua quehin cuhva cahan ñiyɨvɨ. Catyi ñu vatyi vaha xaan ca sa zavaha yo sa ña vaha, ta sihin cuhva cuan zañaha si vatyi vaha xaan ca cuu ra Ndyoo. Ta catyi ñu vatyi ña vaha sa tasi tuñi ra Ndyoo sii yo vatyi tyindyee si sii ra sa zavaha yo sa ña vaha vatyi zañaha si vatyi vaha xaan maa ra, catyi ñu.
6 Zoco ña ndisa sa tacuan vatyi tatu tacuan cuu si, ma tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
7 Tatu sica iñi yo vatyi vaha ca sa cuvatya yo ta zɨquɨ cua coto ñiyɨvɨ vatyi ndisa xaan cuu tuhun cahan maa ra Ndyoo ta cua zacahnu ca ñu sii ra. Zoco ña tacuan cuñi si vatyi tatu tacuan sica iñi yo, ma cutuñi iñi yo ña cuenda cua tyicuhva ra Ndyoo sii yo tañi ñiyɨvɨ iyo cuatyi.
8 Iyo ñiyɨvɨ catyi ñu: “Nazavaha ca yo sa ña vaha ta cua zañaha si vatyi vaha xaan ca ra Ndyoo vatyi cuaha xaan cuatyi yo cua zandasi ra.” Ta catyi ñiyɨvɨ cahan ndya vaha ñi sii maa yo vatyi zuun ñi cuhva cuan zacuaha yo, catyi ñu. Ñihi xaan cua zandyehe ra Ndyoo tundoho sii ñiyɨvɨ cahan cuhva cuan vatyi tacuan tahan si sii ñu.

Iyo cuatyi sii tandɨhɨ cuii yo

9 Ta yozo caa ¿atu vaha ca cuu maa yo ñiyɨvɨ hebreo ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ? Ña ndisa. Sa nacatyi ndi sihin ndo vatyi iyo cuatyi sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ. Iyo cuatyi sii ñiyɨvɨ hebreo ta sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
10 Tañi catyi Tuhun ra Ndyoo:
Yoñi minoo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii, numinoo.
11 Yoñi minoo ñu sa cutuñi iñi.
Yoñi maa nanducu sii ra Ndyoo.
12 Tandɨhɨ cuii ñu i naa iñi ñu sii ra Ndyoo.
I zandoo ñu ityi ra, ta ñahñi minoo cuhva vaha zavaha ñu sa cuenda ra Ndyoo.
Numinoo ñu ña zavaha sa vaha, yoñi maa.
13 Quiñi xaan cahan ñu, ta vatya xaan ñu sihin yuhu ñu.
Cuu si minoo xico iñi xaan sahan sa quita sisi ñaña sa tacoho yuhu.

14 Cahan ñu ndya vaha ñi sihin ñiyɨvɨ.
Ta quiñi xaan cahan ñu sii ñu.
15 Yatyi xaan cua cahñi ñu ñiyɨvɨ.
16 Nu yucu ñu saha ñu tundoho, ta saha xaan ñu sa cuihya iñi sii inga ñiyɨvɨ.
17 Ña sito ñu yozo caa zacuu ñu ta coo sa taxi sii ñu sihin ra Ndyoo ta sihin
inga ñiyɨvɨ.
18 Ta ña yuhu maa ñu sii ra Ndyoo.
Catyi Tuhun ra Ndyoo.
19 Sito yo vatyi tandɨhɨ tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, cahan si sa
cuenda ñiyɨvɨ hebreo. Ta cua coto tandɨhɨ ñu vatyi iyo cuatyi ñu nuu ra Ndyoo,
ta ma cuu catyi ñu vatyi ñahñi cuatyi ñu. Ta tacuan tucu tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ.
20 Yoñi numinoo ñiyɨvɨ cua nduvaha añima ityi nuu maa ra Ndyoo sihin sa
tyaa xaan ñu yahvi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés vatyi tuhun cuan
cuenda zacoto ñi si sii ñu ña sa cuu cuatyi ñu.

Ñihi yo sa cacu añima yo sihin sa sino ñi iñi yo sii ra Ndyoo

21 Vityi sito yo vatyi yɨvɨ sihin tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta
nduvaha añima yo ityi nuu maa ra. Zuun ñi Testamento Sahnu catyi si cuhva
cuan.
22 Vityi zanduvaha ra Ndyoo cuhva iyo ñiyɨvɨ sihin sa sino ñi iñi ñu sii ra
Jesucristo. Ta inuu cuii ñi tɨin cuenda ra sii ñu sino iñi tacuan vazu ñu hebreo
a inga ñu vatyi ña zɨin ndyehe ra sii yo.
23 Ta iyo cuatyi sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ. Sica xaan ndyaa tandɨhɨ yo nuu ra
Ndyoo ta sihin cuhva cuñi ra.
24 Zoco i zavaha maa ra Ndyoo minoo tumañi iñi cahnu xaan sii yo sa
tyiyahvi ra Jesucristo sa cuenda cuatyi yo. Ta vityi catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi
ca cuatyi maa yo sa sino iñi sii ra Cristo vatyi i zavaha ra cuhva cuan.
25 I zaquisi ra Ndyoo sii ra Cristo. Ta i ndoho ra. Ta i sihi ra sa cuenda cuatyi
maa yo. Ta ma cuxaan ca ra Ndyoo sihin yo tatu sino iñi yo vatyi sati nɨñɨ ra
Cristo sa cuenda maa yo. Ta i zandyee xaan ra Ndyoo iñi ra ndyehe ra sii yo,
ta ña cañi ra sii yo cuenda cuatyi i zavaha yo quɨvɨ cumañi ca coto yo Tuhun
ra.
26 Ta i zañaha ra vatyi vaha xaan ra sihin yo vatyi i ndoho ra Cristo sa
cuenda cuatyi maa yo. Ta yucuan cuenda catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi
iyo sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús.
27 Ihya cuu cuenda sa ma cuu catyi yo vatyi vaha xaan maa yo. Ma cuu
cahan yo tacuan vatyi ma nduvaha añima yo ityi nuu ra Ndyoo sihin sa
zavaha yo sa vaha. Maa ñi sihin sa sino iñi yo sii ra Jesucristo ta nduvaha
añima yo nuu ra Ndyoo.
28 Sito ndi vatyi catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi iyo sii minoo ra tatu sino
iñi ra sii ra Cristo vazu ña tyaa ra yahvi sii tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés.
29 Ndisa vatyi zacahnu ñiyɨvɨ hebreo sii ra Ndyoo, zoco zacahnu tucu inga
ñiyɨvɨ sii ra. Zandasi ra Ndyoo cuatyi ñiyɨvɨ hebreo, ta tacuan tucu sihin
inga ñiyɨvɨ vatyi yɨvɨ Ndyoo cuenda ñiyɨvɨ hebreo ñi cuu ra. Ndyoo cuu ra
sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
30 Minoo tuhun ñi ra Ndyoo iyo, ta catyi ra vatyi ñahñi ca cuatyi iyo sii ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Cristo vazu zavaha ñu costumbre circuncisión cuan a vazu ma
zavaha ñu sii si.

31 ¿Atu sa cuenda sa sino iñi yo ta catyi yo vatyi ña ñiñi ca tuhun i saha ra
Ndyoo sii ra Moisés? Ma catyi yo tacuan. Vityi iyo cuhva sii yo ta cuu tyaa yo
yahvi sii si sa ndisa cuii vatyi tyindyee ra Cristo sii yo.

4

Cuhva i zañaha ra Abraham cuhva i sicoo ra

1 ¿Ta yozo caa cuu si sa cuenda ra Abraham, ra cu ñiyɨvɨ sahnu sii maa yo
ñiyɨvɨ hebreo? ¿Ña cuenda catyi ra Ndyoo vatyi vaha ra Abraham?
2 Tatu catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ra Abraham vatyi i zavaha ra sa
vaha, cuu catyi maa ra Abraham vatyi vaha xaan ra. Zoco ñá cuu catyi ra
Abraham tacuan ityi nuu ra Ndyoo.
3 I catyi ra Ndyoo vatyi vaha ra Abraham cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “I sino
iñi ra Abraham sa catyi ra Ndyoo, ta yucuan cuenda catyi ra Ndyoo vatyi
ñahñi cuatyi ra.” Catyi si.
4 Minoo ra zatyiño, ña ñihi ra xuhun sa caha ñi. Tyiyahvi ñu sii ra vatyi
zatyiño ra.
5 Zoco minoo ra ña zatyiño sa cuenda cuhva cacu añima ra zoco sino iñi ra
sii ra zandasi cuatyi ñiyɨvɨ, sihin sa sino ñi iñi ra cuan ta ñihi ra cuhva catyi
ra Ndyoo sihin ra vatyi ñahñi cuatyi ra.
6 I catyi tucu ra David vatyi zɨɨ xaan cuñi minoo ra tatu catyi ra Ndyoo sihin
ra vatyi ñahñi cuatyi ra. Ñahñi sa zavaha ra ta ñihi ra sa tacuan. Tumañi iñi
ñi cuu si sa saha maa ra Ndyoo sii ra.
7 Ihya cuu cuhva i catyi ra David:
Zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ, ñu i zandasi ra Ndyoo cuatyi.
8 Zanaa ra sii si.
Zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ, ñu ña tyaa ca ra Ndyoo cuatyi zɨquɨ.
9 Ma cuu catyi yo vatyi maa ñi ñiyɨvɨ tyaa yahvi costumbre circuncisión
cuu ñu ñihi tumañi iñi cuan sii ra Ndyoo. Zuun ñi cuhva cua ñihi ñiyɨvɨ ña
tyaa yahvi costumbre cuan. Sihin sa sino ñi iñi ra Abraham ta catyi ra Ndyoo
sihin ra vatyi ñahñi ca cuatyi ra.
10 ¿Ta ama i catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ra Abraham? ¿Atu sa yaha
zavaha ra costumbre circuncisión a cumañi ca? Cumañi ca zavaha ra sii si ta
sa i catyi ra Ndyoo sihin ra vatyi sa i nduvaha añima ra.
11 Ta zɨquɨ i zavaha ra costumbre cuan tañi minoo zeña vatyi sa yaha
nduvaha añima ra sihin sa sino iñi ra, cuee ca sa zavaha ra cuhva cuan. Ta
zɨquɨ i nduu ra minoo ñiyɨvɨ sahnu sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ta
ña zavaha ñu costumbre cuan. Sa cuenda sa sino ñi iñi ñu ta catyi ra Ndyoo
vatyi ñahñi ca cuatyi ñu.
12 Ta nduu tucu ra Abraham minoo ñiyɨvɨ sahnu sii ñiyɨvɨ zavaha costum-
bre cuan, zoco tatu maa ñi costumbre cuan zavaha ñu, yɨvɨ ñiyɨvɨ ra Abraham
cuu sii ñu. Nduu ra ñiyɨvɨ sii ñu ndyico sii ra sa ndisa sihin cuhva sino xaan iñi
ra. Ta sino ndisa cuii iñi ñu cuan sii ra Ndyoo cuee ca sa zavaha ñu costumbre
cuan.

Sihin sa sino ñi iñi yo ta ñihi yo tumañi iñi sii ra Ndyoo

13 Ndya ta sa naha i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham vatyi maa ra sihin
ñiyɨvɨ sii ra cua ñihi ñu tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ñá ñihi ñu cuhva cuan sihin sa tyaa
ñu yahvi sii tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés. I ñihi ñu sii si sihin sa sino ñi
iñi ñu sii ra Ndyoo vatyi zavaha ra cuhva catyi ra. Ta i catyi ra Ndyoo vatyi
ñahñi cuatyi ñu.

14 Vatyi tatu maa ñi ñiyɨvɨ tyaa xaan yahvi ley sa saha ra Ndyoo sii ra Moisés
cuu ñu cua ñihi ndatu sii ra Ndyoo, tacuan ta ñahñi cua tyindyee si sa sino iñi
yo sii ra Jesucristo, zoco ña tacuan cuu si, vatyi tatu tacuan cuu si, ña zavaha
ra Ndyoo cuhva catyi ra sa ndisa.
15 Sa cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta catyi ra Ndyoo vatyi
iyo cuatyi ñiyɨvɨ. Tatu ñahñi sa catyi ñaa sa cuu sa ña vaha, ma cuu tyaa ñiyɨvɨ
yahvi sii si, ta ma cuu sa ma tyaa ñu yahvi sii si.
16 Yucuan cuenda sihin sa sino ñi iñi yo ta ñihi yo sa vaha vatyi tacuan ta
cuu cuu si minoo tumañi iñi saha maa ra Ndyoo sii yo. I catyi ra Ndyoo sihin
ra Abraham vatyi cua ñihi ra minoo sa vaha. Ta i catyi tucu ra Ndyoo vatyi
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra cua ñihi ñu sa vaha vatyi sino iñi ñu cuhva i sino
iñi ra Abraham. Cua cuhva ra Ndyoo sii si sii ñiyɨvɨ tyaa xaan yahvi tuhun i
saha ra sii ra Moisés tatu sino iñi ñu sii ra Jesucristo. Ta cua cuhva ra sii si sii
ñiyɨvɨ sino ñi iñi tañi maa ra Abraham. Ta maa ra cuu minoo ñiyɨvɨ sahnu sii
tandɨhɨ cuii yo sa sino iñi.
17 Catyi tutu ra Ndyoo sa cuenda ra Abraham: “Cuaha xaan zehun cua coo
nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.” Zutu yo cuu sii ra Abraham nuu ra Ndyoo. Sino xaan iñi
ra Abraham sii ra Ndyoo. Cuu zanandoto ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ i sihi. Ta tandɨhɨ
sa cua cuu ityi nuu ca, cua cuu si vatyi maa ra Ndyoo cua zavaha sii si.
18 I sino iñi ra Abraham sa cahan ra Ndyoo vazu ma cuu si cuñi ra, zoco i
cuu si. Ta i nduu ra zutu sahnu sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Tañi i catyi ra Ndyoo
sihin ra: “Tyehen cua nducuaha ñiyɨvɨ suun.”
19 I sito ra Abraham vatyi sa sahnu xaan ra. Sa yatyi minoo ziendu cuiya
ra. Sahnu xaan tucu maa ña Sara, ta ma cuu ca coo zehe ña. Zoco ña siin sino
iñi ra Abraham vazu sa sahnu xaan nduu tahan ñu.
20 Ñá sica iñi ra Abraham vatyi ma cuu ca coo zehe ñu, zoco i sino iñi ra
tuhun i catyi ra Ndyoo sihin ra. Ñá ndu-uu iñi ra. I zacahnu ra sii ra Ndyoo.
21 I sito vaha xaan ra vatyi cuu zacuu ra Ndyoo tandɨhɨ sa i catyi ra sihin ra.
22 Yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ra Abraham vatyi i
sino iñi ra.
23-24 Tacuan i catyi ra Ndyoo sa cuenda ra Abraham. Ta i cahan tucu ra
tuhun cuan ndya sa cuenda maa yo. Cua catyi tucu ra vatyi ñahñi cuatyi iyo
sii maa yo vatyi sino iñi yo sii ra Ndyoo, ra i zanandoto sii ra Jesús sa i sihi ra.
Ta ra Jesús cuu ra ndyaca ñaha sii yo.
25 I sihi ra Jesús sa cuenda cuatyi maa yo. Ta i nandoto ra vatyi tacuan ta
cua cuu catyi maa ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo iyo.

5

Ñahñi cuatyi cua tyaa ra Ndyoo sata yo

1 Yucuan cuenda catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo vatyi sino iñi yo.
Sa iyo sa taxi sii yo sihin ra Ndyoo vityi sa cuenda maa ra Jesucristo.
2 Sa cuenda maa ra ñihi yo tumañi iñi sii ra Ndyoo vatyi sino iñi yo. Ñihi
xaan yo tumañi iñi sii ra Ndyoo, ta zɨɨ xaan cuñi yo. Ta nɨɨ cuu iñi yo vatyi cua
cuhun yo nu ndyaa ra Ndyoo ta cua nduu yo tañi maa ra.
3 Ta ña tacuan ñi, zoco zɨɨ cuñi tucu yo vazu ndyehe yo tundoho vatyi sito
yo vatyi tyindyee si sii yo ta cua coo ca tundyee iñi sii yo tatu cuaha tundoho
ndyehe yo.
4 Ta tatu iyo tundyee iñi sii yo vaha xaan cuu yo ityi nuu ra Ndyoo. Ta tatu
vaha xaan yo nuu ra, nɨɨ xaan cua cuu iñi yo vatyi cua ñihi yo tandɨhɨ sa vaha
sa saha maa ra.

5 Ta tatu sa cuni vaha iñi yo, sito yo vatyi ma zandavi ñaha ra Ndyoo sii yo.
Tacuan sito yo vatyi sito yo vatyi cuñi xaan ra Ndyoo sii yo. Ta Tatyi Ii sa saha
maa ra sii yo, iyo si añima yo ta zacoto si sii yo vatyi cuñi xaan maa ra Ndyoo
sii yo sihin minoo cuhva vaha xaan.

6 Ñá cuu zacacu yo sii yo, zoco sa tahan si quivi sa i catyi ra Ndyoo ta zi quii
i quisi ra Cristo. Ta i sihi ra sa cuenda ñiyivi ña vaha tañi maa yo.

7 Sito yo vatyi ma cuu cuu yo sa cuenda ñiyivi ña vaha. Zoco iyo saha cua
cuu minoo ñiyivi sa cuenda inga ñiyivi vaha xaan ca.

8 Ta maa ra Ndyoo zañaha ra vatyi cuñi xaan ra sii yo vatyi vazu ñiyivi iyo
xaan cuatyi cuu maa yo, zoco i sihi ra Cristo sa cuenda yo.

9 Ta vityi sa cuenda niñi ra Cristo ta catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo.
Sa cuenda ra Cristo i tiin cuenda ra Ndyoo sii yo, ta ma zandyehe ra tundoho
sii yo quivi cua cuxaan ra ta cua zandyehe ra tundoho sii ñiyivi iyo cuatyi,
quivi cua ndihi ñuu ñiyivi.

10 Ta maa yo i cuu ñiyivi xaan iñi sii ra Ndyoo, zoco i zanduvaha ra sii
yo sihin ra quivi i sihi Zehe ra sa cuenda yo. Ta vityi ndito ra tandihi cuii
tyiemvu, ta sito yo vatyi iyo xaan ca cuhva sa cua zacacu ra sii yo vatyi iyo ra
sisi añima yo.

11 Ta ña tacuan ñi. Zii xaan cuñi yo vityi vatyi iyo sa taxi sii yo sihin ra Ndyoo
sa cuenda cuhva i zavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva i zavaha ra Adán ta cuhva i zavaha ra Cristo

12 Sa cuenda minoo ra ta i quihvi cuatyi ñuu ñiyivi. Ta cuenda cuatyi i
zavaha ñiyivi, ta i quisaha cuhva sa sihi tandihi ñu vatyi iyo cuatyi sii tandihi
yo.

13 Ta sa iyo cuatyi ñuu ñiyivi cumañi ca cuhva ra Ndyoo tuhun ra sii ra
Moisés. Ta quivi cumañi ca cuhva ra Ndyoo tuhun ra, ñá tyaa ra cuatyi sata
ñiyivi sa minoo minoo cuatyi zavaha ñu vatyi ta coto ca ñu tuhun i saha ra sii
ra Moisés.

14 Zoco i sihi ñu ndya quivi i zavaha ra Adán cuatyi cuan ndya cuhva ndya
quivi i sicoo ra Moisés vazu ñá zavaha ñu sa zuun ñi cuatyi i zavaha ra Adán.
Ta i cuu ra Adán tañi minoo ra sa cua quisi ityi nuu ca.

15 Saha maa ra Ndyoo tumañi iñi sii ñiyivi, ta tucu xaan cuu cuhva i zavaha
ra Ndyoo ta zi quii cuhva i zavaha ra Adán. Vatyi sihin sa minoo tuhun ñi
cuatyi i zavaha ra Adán ta cuaha xaan ñiyivi i sihi, zoco sihin tumañi iñi sa
saha xaan ra Ndyoo ta i zavaha ra Jesucristo minoo cuhva vaha xaan sa cua
zanaa ra cuatyi sii cuaha xaan ñiyivi.

16 Tucu ca cuu tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo ta zi quii cuhva i zavaha ra
Adán. Minoo ñi cuatyi i zavaha ra cuan, ta yucuan cuenda cua tasi tuñi ra
Ndyoo sii tandihi ñiyivi. Zoco vityi sihin tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo ta
ña tyaa ca ra cuatyi zi quii ñiyivi vazu cuaha xaan cuatyi ñu.

17 Ndisa vatyi i sihi cuaha xaan ñiyivi sa cuenda sa i zavaha sa minoo tuhun
ñi ra Adán. Zoco vityi cuaha xaan ñiyivi cua ñihi tumañi iñi sa saha maa ra
Ndyoo, ta cua cundito ñu tandihi cuii tyiemvu. Cua nduvaha añima ñu sa
cuenda sa zavaha minoo ñi ra, ra Jesucristo.

18 Sa cuenda cuatyi sa i zavaha minoo ñi ra, ta i catyi ra Ndyoo vatyi iyo
cuatyi sii tandihi ñiyivi, ta tahan si sa cuu ñu. Ta zuun ñi cuhva sa cuenda
minoo sa vaha sa i zavaha minoo ñi ra ta i catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi
iyo sii tandihi ñiyivi, ta cua cundito ñu tandihi cuii tyiemvu.

19 Sa cuenda sa ñá tyaa minoo ra yahvi, ta i nduu tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñiyɨvɨ cuatyi. Zoco sa cuenda sa i tyaa inga ra yahvi, ta cua tɨɨn cuenda ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ tañi sa ñahñi ca cuatyi ñu.
20 I saa quɨvɨ i saha ra Ndyoo tuhun ra sii ra Moisés, ta i nacoto ñiyɨvɨ vatyi cuaha xaan cuatyi ñu. Zoco vazu cuaha xaan cuatyi ñu, zoco vaha xaan añima maa ra Ndyoo, ta i saha xaan ca ra tumañi iñi.
21 Sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ ta i quisaha sihi ñu. Ndyaca ñaha tuhun sihi sii ñu. Ta vityi sa cuenda sa i zavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, ta saha ra Ndyoo tumañi iñi sii ñiyɨvɨ. Catyi ra vatyi ñahñi ca cuatyi ñu. Yucuan cuenda cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Vityi sihin sa saha maa ra Ndyoo tumañi iñi sii yo, ta ña ndyaca ñaha ca tuhun sihi sii yo.

6

Ma zavaha ca yo cuatyi

1 ¿Atu vaha catyi yo nazavaha ca yo cuatyi vatyi tacuan ta cua cundahvi ca iñi ra Ndyoo sii yo?
2 Ña tacuan. Tatu sa i zaña yo cuatyi yo sa ndisa, ma cuu ca zavaha ca yo sii si.
3 I sicoo ndutya yo sa cuenda ra Cristo Jesús, ta sa sicoo ndutya yo cuu tañi sa sihi yo sihin ra Cristo.
4 Cuu si tañi sa i sihi yo ta i quɨhvɨ coño ñuhu yo sisi ñaña ɨɨn ñi sihin ra nu i sicoo ndutya yo cuenda ra, ta i nandoto yo sihin ra vatyi ɨɨn ñi cuu yo sihin ra. Ta iyo xaan cuhva sii Zutu ra, ta i zanandoto ra sii ra Jesús vatyi tacuan ta nduu maa yo ñiyɨvɨ saa ta coo yo minoo cuhva saa.
5 Tatu sa ndu-ɨɨn yo sihin ra nu i sihi ra, cua ndu-ɨɨn tucu yo sihin ra inga cuhva, ta cua coo yo minoo cuhva saa sihin ra.
6 Sito yo vatyi i ndɨhɨ cuhva sa sicoo ityi sata. Ña iyo ca yo cuhva i tyaa yo yahvi sii coño ñuhu yo ta zavaha yo cuhva ña vaha sa cuñi si. Ña tacuan.
7 Vatyi maa yo sa i sihi sihin ra Cristo, ñahñi ca cuhva cuu zacuu cuatyi sihin yo. Ma cuu ca cundyaca ñaha si sii yo.
8 Ta tatu sa i sihi yo sihin ra Cristo, sino iñi yo vatyi cua cundito tucu yo sihin ra.
9 Vatyi sito yo vatyi i nandoto ra Cristo sisi sa i sihi ra, ta ma cuu ca ra. Ma cundyaca ñaha ca tuhun sihi sii maa ra.
10 Minoo saha ñi i sihi ra sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ. Ta vityi ndito ra. Ta iyo ra ɨɨn ñi sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
11 Yucuan cuenda maa ndo, zaha ndo tuhun sa i sihi ndo ityi nuu cuatyi cuan vatyi ma cuu ca cundyaca ñaha si sii ndo. Zoco ndito ndo sa cuenda ra Ndyoo vatyi sa ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.
12 Yucuan cuenda ma cuhva ca ndo sa cundyaca ñaha cuatyi cuan sii ndo. Ma tyaa ca ndo yahvi cuhva ña vaha sa cuñi coño ñuhu ndo zavaha si.
13 Ma cuhva cuenda ndo coño ñuhu ndo sii cuatyi cuan, ta ma zavaha ndo sa ña vaha. Cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ sa i nandoto cuu ndo. Ta zatyiño ndo sa cuenda ra Ndyoo, ta zavaha ndo sa vaha.
14 Vatyi cuatyi cuan, ñahñi ca sa cuu zacuu si sihin ndo vatyi ña ndyaca ñaha ca tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés sii ndo. Ña tacuan ñihi ndo cuhva cacu añima ndo. Vityi ndito ndo sa cuenda tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo sii ndo.

Nacuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo ta zavaha ndo maa ñi sa vaha

15 Ta yozo caa vityi ¿atu zavaha ca yo cuatyi vatyi ña ndyaca ñaha ca tuhun
i saha ra Ndyoo sii ra Moisés sii yo ta vityi saha xaan maa ra Ndyoo tumañi
iñi sii yo? Ña tacuan cuñi si.
16 Sito ndo vatyi tatu nduu ndo muzu sii minoo ñiyɨvɨ, tyaa ndo yahvi sa
catyi ra. Ta muzu cuu ndo sii ra sa tyaa ndo yahvi. Tatu tyaa ndo yahvi sii
cuatyi, cua cuu cuii ndo. A tatu tyaa ndo yahvi sii ra Ndyoo cua catyi ra vatyi
sa nduvaha ndo sihin cuhva iyo ndo.
17 Ityi sata maa ñi cuatyi i zavaha ndo, zoco vityi sehi tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo vatyi vityi sihin tandɨhɨ cuii añima ndo tyaa ndo yahvi Tuhun Vaha sa
i sino iñi ndo.
18 Sa ndasi cuatyi ndo. Ña cuu ca ndo muzu sii cuatyi cuan. Sa i nduu ndo
muzu sii sa vaha tañi cuñi ra Ndyoo.
19 Quehin zɨquɨ minoo cuhva vatyi ta coto ca ndo tandɨhɨ yozo caa iyo maa
ra Ndyoo. Ityi sata i zavaha ndo cuatyi. Maa ñi sa ña vaha i zavaha ndo. Ta
quiñi xaan ca nanduu cuhva zavaha ndo. Zoco vityi nacuhva ndo sii ndo sii
ra ta zavaha ndo maa ñi sa vaha sa ndisa cuii vatyi cua nduu ndo ñiyɨvɨ vaha
xaan cuhva cuñi ra Ndyoo.
20 Quɨvɨ sa i cuu ndo muzu sii cuatyi cuan, ñá cuu zavaha ndo sa vaha.
21 ¿Ta ñaa sa vaha ñihi ndo sihin cuhva i zavaha ndo? Ñahñi maa. Ta vityi
cucahan nuu ndo sa cuenda sa i zavaha ndo vatyi sa cuenda cuhva ña vaha
cuan ta cua ndoho ñiyɨvɨ zavaha sii si tandɨhɨ cuii tyiemvu.
22 Zoco vityi sa zandasi ra Ndyoo cuatyi ndo, ta ña ndyaca ñaha ca si sii ndo.
Ta sa i nduu ndo muzu maa ra Ndyoo. Ta sa ñihi ndo sihin cuhva ya cuu sa
nduu ndo ñiyɨvɨ vaha. Ta quɨvɨ cua ndɨhɨ sa ndito ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ ya, cua
cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu sihin ra Ndyoo.
23 Tatu zavaha yo sa ña vaha, sa cua ñihi yo sihin cuhva cuan cuu sa cua
cuu cuii yo. Zoco tatu tɨɨn cuenda yo sa vaha xaan sa saha maa ra Ndyoo sii
yo, cua cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu sihin ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii
yo.

7

Zɨquɨ minoo cuhva, cuhva iyo ñiyɨvɨ tatu sa tindaha ñu

1 Ndoho yañi xaa, sa sito maa ndo tuhun i saha maa ra Ndyoo sii ra Moisés.
Ta sito ndo vatyi tatu sa i sihi minoo ñiyɨvɨ, ña cuñi ca si sa tyaa ñu yahvi sii
si.
2-3 Cua quehin zɨquɨ minoo cuhva. Tatu tindaha minoo ñaha sihin minoo
rayɨɨ, catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés vatyi ñazɨhɨ ra cuu sii ña ndya
quɨvɨ cua cuu ra. Nɨɨ ñi sa ndito ra ta cua cuu ña minoo ñaha zana tatu cua
coo ña sihin inga ra ta ndito ca ra tindaha sihin ña. Zoco tatu sa sihi ra, ña
ndyaca ñaha ca tuhun sa tindaha sii ña. Cuu tindaha ña inga saha, ta ma cuu
catyi ñiyɨvɨ vatyi ñaha zana cuu ña.
4 Ta zuun ñi cuhva cuan iyo sihin ndoho yañi xaa. Cuu catyi yo vatyi ɨɨn
ñi cuu ndo sihin ra Cristo. Quɨvɨ i sihi ra ta cuu si tañi sa sihi tucu maa yo.
Ta yucuan cuenda ña iyo ca ndo cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés.
Vityi ñiyɨvɨ ra Cristo cuu sii ndo. Maa ra cuu ra i nandoto sisi sa i sihi ra, ta
sihin cuhva cuan ta cuu zatyiño vaha ndo tyiño maa ra Ndyoo.
5 Quɨvɨ sa tañaha ca sino iñi yo sii ra Cristo, cuaha xaan sa ña vaha i zavaha
yo. I sito yo cuhva catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés vatyi ma zavaha
ca yo sa ña vaha, ta yucuan cuenda cuñi ca yo zavaha yo sa ña vaha cuan. Ta
sihin cuhva cuan ta cua cuu cuii yo.

6 Zoco vityi ña ndyaca ñaha ca tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés sii yo
vatyi sa i sihi yo sihin ra Cristo, ta i ndɨhɨ cuhva cuan sa cuenda maa yo. Ta
yucuan cuenda ña iyo ca yo cuhva catyi si nuu tutu, tuhun sahnu. Iyo yo
minoo cuhva saa vatyi tyindyee Tatyi Ií maa ra Ndyoo sii yo.

Iyo ca cuatyi yo vazu sa sino iñɨ yo

7 ¿Ta yozo caa vityi? ¿Atu catyi tuhun sahnu vatyi zavaha ca yo cuatyi?
¡Ña catyi si numinoo saha! Zoco vityi site ñaa sa cuu cuatyi sa cuenda tuhun
cuan. Catyi si: "Ma ndyiyo iñun ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ." Ta yucuan cuenda
site vatyi ña vaha zavehi cuhva cuan.

8 Tatu sa vatyi ñahñi tuhun cuan, ma cote ñaa sa cuu cuatyi, ta ma cuñi
zavehi sii si. Zoco quɨvɨ sa site vatyi ña vaha sa ndyiyo iñi yo, ta i cuñi zavehi
sii si vatyi iyo cuatyi añime.

9 Ta quɨvɨ ñá site ñaa sa catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, i sica iñi
vatyi vaha ñiyɨvɨ cui. Zoco i saa quɨvɨ ta i cutuñi iñi cuhva catyi tuhun cuan,
ta zɨquɨ i site vatyi iyo cuatyi añime, ta i site vatyi minoo ñiyɨvɨ ña vaha cui.

10 Catyi tuhun cuan vatyi tatu tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii si cua cundito ñu tandɨhɨ
cuii tyiemvu. Zoco zuun ñi tuhun cuan cuu sa i zatɨvɨ sii, vatyi ñá tyei yahvi
sii si. Vatyi catyi si vatyi ra ña tyaa yahvi sii si, tahan si sa cua cuu cuii ra.

11 Ta cuhva sa ña vaha i cuñi zavehi, i zandavi ñaha si sii. Ta cuhva catyi
tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés vatyi ma cuu zavehi, i zavehi sii si. Ta
yucuan cuenda tahan si sa cui.

12 Tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, vaha xaan si vatyi tuhun i saha maa
ra Ndyoo cuu si cuan. Ta tandɨhɨ tyiño sa catyi ra Ndyoo vatyi zavaha yo, vaha
xaan ta ndoo xaan si.

13 Ta tuhun vaha xaan cuan ¿atu sa yucuan cuu sa i zatɨvɨ sii? Yɨvɨ. Sa ña
vaha sa i cuñi zavehi cuu sa i zatɨvɨ sii. Sa cuenda sa zavehi sii si ta tahan si
sa cui. Tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés cuu sa i zañaha sii, vatyi cuatyi
cuu cuhva cuñi zavehi, zoco zuun ñi i zavehi sii si. Ta sihin cuhva cuan ta i
zañaha tuhun cuan sii, vatyi quiñi xaan cuu cuhva cuñi zavehi.

14 Sito yo vatyi tuhun cuan nacatyi si sihin yo cuhva cuñi ra Ndyoo sa
zavaha yo. Ta yuhvi cui minoo ñiyɨvɨ iyo cuatyi vatyi zavehi cuhva ña vaha
sa cuñi zavehi, ta ndyaca ñaha cuatyi cuan sii.

15 Ña cutuñi iñi ñaa sa tehin vatyi ña zavehi cuhva cuñi zavehi sa ndisa. Ta
sa ña tahan maa iñi, yucuan cuu sa zavehi.

16 Ta tatu zavehi minoo cuhva ña vaha, sa siñi tuñi vaha sa iyo sii, catyi si
sihin vatyi ña vaha cuu cuhva zavehi, ta catyi si vatyi vaha tuhun i saha ra
Ndyoo sii ra Moisés.

17 Ta vityi ña cuñi zavehi sa ña vaha, zoco iyo ca cuatyi. Ta yucuan cuenda
zavehi sii si.

18 Nacote vatyi minoo ñiyɨvɨ iyo cuatyi cui. Ñahñi numinoo cuhva vaha iyo
sii. Cuñi zavehi sa vaha, zoco ña ñihi cuhva yozo caa zavehi sii si vatyi minoo
ñiyɨvɨ cuatyi cui.

19 Vatyi ña zavehi sa vaha sa cuñi zavehi, zoco zavehi sa ña vaha vazu ña
cuñi zavehi sii si.

20 Ta sa zavehi sa ña vaha, zañaha si sii, vatyi iyo ca cuatyi. Ta cuatyi cuan
cuu sa ndyaca ñaha sii.

21 Tacuan cuu si. Iyo minoo cuhva sii. Vazu cuñi zavehi sa vaha, zoco maa
ñi sa ña vaha zavehi tandɨhɨ saha.

22 Vatyi sihin sa siñi tuñi vehi tahan xaan iñi tandɨhɨ tuhun i saha maa ra
Ndyoo.

23 Zoco iyo inga cuhva sii, ta ña tahan iñi si cuhva cuñi sa siñi tuñi vehi. Ta
cuhva sa iyo sii, ña cuñi maa si zavaha si sa vaha. Maa maa ñi sa ña vaha cuñi
si zavaha si. Ta ndyaca ñaha si sii.
24 ¡Ndahvi yuhvi ra ndahvi! ¿Yoo sa cua zacacu sii, sihin cuhva sa zavehi sa
ña vaha cuan?
25 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda ra Jesucristo ra ndyaca ñaha
sii yo vatyi maa ra cua zacacu sii. Sihin sa siñi tuñi vehi cuñi xein cundyique
tandɨhɨ tuhun i saha maa ra Ndyoo, zoco sihin inga cuhva sa iyo sii, ta zatɨvɨ
si sii, ta zavaha que sa ña vaha.

8

Tyindyee xaan Tatyi Ii ra Ndyoo sii yo ta cuu coo yo minoo cuhva saa

1-2 Vityi ma zandoho ca ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa ndu-ɨn sihin ra Cristo Jesús
vatyi ña zavaha ca ñu cuhva cuñi coño ñuhu ñu, zoco zavaha ñu cuhva cuñi
Tatyi Ii. Vatyi Tatyi Ii cuan saha xaan si sa vaha sii yo sa cuenda ra Cristo
Jesús. Ta i ndasi si sii, cuhva i sindyaca ñaha cuatyi sii, ta tuhun sihi.
3 I zaquisi ra Ndyoo sii Zehe ra cuhva caa maa yo ñiyɨvɨ cuatyi. I quisi ra
vatyi cua tyiyahvi ra sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ, ta i zandɨhɨ ra cuhva ndyaca
ñaha sa ña vaha sii yo. Vatyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ñá cuu zavaha
si cuhva cuan vatyi ñahñi tundyee iñi iyo sii si sa cuenda cuatyi sa ndyaca
ñaha sii ñiyɨvɨ.
4 Zoco i quisi ra Cristo vatyi cua cuhva ra cuhva sii yo, ta cua cuu tyaa yo
yahvi sii cuhva vaha sa catyi tuhun sahnu cuan. Maa yo cuu ñiyɨvɨ zavaha
cuhva cuñi Tatyi Ii ta yɨvɨ ca cuhva ña vaha sa cuñi maa yo.
5 Ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuñi maa ñu, ndyico ñu ta zacuu ñu cuhva ña vaha sa
cuñi ñu. Zoco ñiyɨvɨ cuu cuenda Tatyi Ii, ndyico ñu cuhva cuñi ra Ndyoo.
6 Tatu ndyico ñiyɨvɨ minoo cuhva ña vaha, cuhva cuñi maa ñu, cua cuu ñu.
Zoco tatu ndyico ñu ta zavaha ñu cuhva cuñi Tatyi Ii cua coo sa taxi sii ñu
sihin ra Ndyoo, ta cua cundito ñu sihin ra.
7 Vatyi tatu ndyico ñu minoo cuhva ña vaha, cuhva cuñi maa ñu, ñahñi sa
taxi iyo sii ñu sihin ra Ndyoo vatyi ña tyaa ñu yahvi tuhun i saha ra Ndyoo sii
ra Moisés, ta nu ña cuu zacuu ñu sihin si.
8 Ta ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha cuhva cuñi maa ñu, ña cuu zavaha ñu cuhva
tahan iñi ra Ndyoo.
9 Zoco maa ndo, ña zavaha ca ndo sa ña vaha cuhva cuñi ndo, zavaha ndo
cuhva cuñi Tatyi Ii tatu ndisa vatyi iyo Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ndo. Vatyi tatu
ñahñi Tatyi Ii sa saha ra Cristo iyo sihin minoo ñiyɨvɨ, yɨvɨ ñiyɨvɨ ra Cristo cuu
ñu cuan.
10 Ta tatu iyo ra Cristo sisi añima ndo, tañi sa sihi coño ñuhu ndo cuu si
sa cuenda cuatyi, zoco ndito añima ndo vatyi catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca
cuatyi ndo.
11 I zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús sisi sa i sihi ra. Ta tacuan tucu maa ndo
tatu iyo Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ndo cua zanandoto tucu ra sii ndo sihin coño
ñuhu ndo.
12 Ta vityi ndoho yañi xaa, sa cuenda sa vatyi iyo Tatyi Ii ra Ndyoo sii yo ta
ña tahan ca si sa tyaa yo yahvi sii cuhva ña vaha sa iyo sii yo ta cuhva ña vaha
sa cuñi yo.
13 Vatyi tatu iyo ndo cuhva ña vaha, cuhva cuñi coño ñuhu ndo, cua cuu cuii
ndo. Zoco tatu sihin tundyee iñi sa saha Tatyi Ii ra Ndyoo sii ndo ta zaña ndo
sa ña vaha cuan, cua cundito ndo sa ndisa cuii.

14 Vatyi ñiyɨvɨ ndyico cuhva zañaha Tatyi Ii maa ra Ndyoo, yucuan ñu cuu
zehe ra Ndyoo.
15 Ndya quɨvɨ i tɨɨn cuenda ndo Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta ña yuhu ca ndo
sii ra. Yuhu minoo muzu sii ra ndyaca ñaha sii ra tatu xaan xaan ra, zoco ña
yuhu ca maa ndo vatyi i tɨɨn cuenda ndo Tatyi Ii ra, ta i nduu ndo zehe ra. Ta
yucuan cuenda cuu catyi ndo sihin ra: "¡Ndyoo Zuti!"
16 Ta zuun ñi Tatyi Ii maa ra Ndyoo cuu sa zacoto sii yo vatyi zehe ra Ndyoo
cuu sii yo.
17 Ta vityi cua ñihi yo sa vaha sa saha maa ra Ndyoo sii zehe ra. Ɨɨn ñi cua
ñihi yo sii si sihin ra Cristo tatu ndyehe yo tundoho ɨɨn ñi sihin ra. Ta zɨquɨ
cua catyi ra Ndyoo vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu yo ɨɨn ñi sihin ra Cristo.
18 Sito vehi vatyi tundoho sa ndyehe yo vityi ma cuu caca iñi yo vatyi cahnu
xaan si. Vatyi ityi nuu ca cua zañaha maa ra Ndyoo sii yo cuhva caa ra ta zɨɨ
xaan cua cuñi yo quɨvɨ cuan.
19 Tandɨhɨ cuii sa i zavaha ra Ndyoo ndatu si ta ñihi xaan cuñi si sa cua tahan
si quɨvɨ ta cua zañaha maa ra Ndyoo yoo sa cuu tandɨhɨ zehe ra.
20 Vatyi tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo i tɨvɨ si. Vazu ñahñi cuatyi i zavaha si,
zoco i saha ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ sa i zavaha ra cua tahan si tundoho ta cua
tɨvɨ si (sa cuenda cuatyi sa zavaha ñiyɨvɨ). Ndya quɨvɨ cua catyi ra Ndyoo, ta
cua ndusaa tucu si inga saha.
21 Tandɨhɨ cuii sa i zavaha ra Ndyoo ta cua ndusaa tucu si inga saha quɨvɨ
cua zama ra Ndyoo cuhva iyo si vityi, ta ma tɨvɨ ca si. Ta ñahñi ca tundoho
cua ndyehe si. Ta tacuan tucu tandɨhɨ cuii zehe ra Ndyoo.
22 Sito yo vatyi tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo ta ndyehe xaan si tundoho.
Cahnu xaan cuu tundoho ndyehe si.
23 Ta ña maa ñi ñuu ñiyɨvɨ sa zavaha ra Ndyoo cua ndyehe si tundoho, ndya
maa yo ñiyɨvɨ sa i tɨɨn cuenda Tatyi Ii ra Ndyoo sa saha ra Ndyoo sii yo sa
xihna ñi, ta ndyehe xaan tucu yo tundoho. Cahnu xaan tundoho ndyehe yo,
ta ndahvi xaan cuñi yo vatyi cuñi xaan yo sa cua tahan si quɨvɨ cua zama ra
Ndyoo cuhva iyo yo. Ta quɨvɨ cuan cua zandɨhɨ ra tandɨhɨ tundoho sa ndyehe
yo ta tandɨhɨ cuatyi yo. Cua zama ra cuhva iyo coño ñuhu yo. Ta cua nduu yo
minoo cuhva saa.
24 Vazu tañaha ca ndyehe yo cuhva cuan, zoco sino iñi yo vatyi cua tahan si
quɨvɨ cua nduu yo cuhva caa maa ra Ndyoo. Tatu ndatu yo quɨvɨ cuan ña cuñi
si catyi si vatyi sa ñihi yo sa ndatu yo. Tatu sa yaha ñihi yo sii si, ma cuatu ca
yo.
25 Zoco tatu sino ndisa cuii iñi yo vatyi cua saa quɨvɨ ityi nuu ca ta cua
zavaha ra Ndyoo cuhva cuan ta vazu ña ndyehe yo sii si vityi zoco zandyee
yo iñi yo ta cuatu yo sii si. (Sino iñi yo vatyi cua ñihi yo sii si, ta yucuan cuenda
ndatu yo sii si.)
26 Ta zuun ñi cuhva cuan tyindyee Tatyi Ii ra Ndyoo sii yo sihin sa ña cuu
sii yo vatyi ña sito yo yozo caa cua caca yo sii ra Ndyoo cuhva cuñi si. Ta Tatyi
Ii cuan sica si sii ra Ndyoo sa cuenda maa yo nu ña ñihi ca yo cuhva cahan yo
sihin ra.
27 Sito maa ra Ndyoo ñaa sa sica iñi yo sihin añima yo, ta sito ra ñaa sa cuñi
Tatyi Ii cuan caca si vatyi sica si cuhva cuñi maa ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Ndyoo sa ndisa cuii.

Ñahñi sa cuu tyaa siyo sii yo sihin cuhva cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo

28 Sito yo vatyi ñiyɨvɨ cuñi sii ra Ndyoo, tandɨhɨ cuii sa tahan ñu zoco
tyindyee si sii ñu. Maa ñu cuu ñu i casi ra Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ ra cua cuu sii
ñu.

29 Ndya sa xihna cuii ñi ta sa sito ra Ndyoo yoo cuu ñiyɨvɨ cua cundyico sii ra, ta i catyi ra vatyi cua nduu ñu tañi cuhva caa Zehe ra. Ta ra Jesucristo cuu Zehe ra Ndyoo. Maa ra cuu Zehe Ndyoo sa ndisa sa xihna ñi, ta zɨquɨ i nacacu saa cuaha xaan ca yo vatyi cuu yo yañi ra.
30 Ta i cana ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa sito ra vatyi cua cundyico ñu sii ra. Ta sii ñiyɨvɨ sa i cana ra i catyi ra vatyi ñahñi ca cuatyi ñu. Ta vaha xaan cua zanduu ra sii ñu tañi cuhva caa Zehe ra.
31 ¿Ta ñaa ca sa cuu catyi yo vityi? Ndyaa maa ra Ndyoo sihin yo. Ta yoñi sa cuu tyaa siyo sii yo sii maa ra Ndyoo.
32 Vatyi i zaquisi maa ra Ndyoo sii sa zuun ñi maa Zehe ra, ta i saha ra Ndyoo sa cuu ra Jesús sa cuenda tandɨhɨ cuii yo. Yucuan cuenda sito yo vatyi tañi cuhva i saha ra Ndyoo sa cuu Zehe ra cuenda yo, ta tacuan tucu cua cuhva tucu maa ra tandɨhɨ cuii ca sa vaha sii yo.
33 Ta ityi nuu maa ra Ndyoo ¿yoo sa cuu tyaa cuatyi sata ñiyɨvɨ i casi ra? Yoñi. Vatyi maa ra cuu ra catyi vatyi ñahñi ca cuatyi ñu.
34 Yoñi cua catyi ityi nuu ra Ndyoo vatyi iyo cuatyi yo vatyi ra Cristo cuu ra i sihi sa cuenda cuatyi yo, ta zɨquɨ i nandoto ra. Ta vityi ndyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo. Ta cahan ra sihin ra Ndyoo sa cuenda maa yo.
35 ¿Yoo sa cuu tyaa siyo sii yo sihin cuhva cuñi xaan ra Cristo sii yo? Yoñi. Vazu ndyehe xaan yo tucuihya iñi a tundoho a sahñi tahan ñiyɨvɨ sihin yo sa cuenda Tuhun Ndyoo a vazu iyo tama a ñahñi zahma yo iyo a cuaha xaan sa zayuhu sii yo a cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii yo, zoco ma zaña ra Cristo sa cuñi ra sii yo.
36 Ndisa cua tahan yo tundoho tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:
Sa cuenda moo ta cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ndi tandɨhɨ quɨvɨ.
Ta zacuu ñiyɨvɨ sii ndi tañi minoo mvee ticatyi sa cua cahñi ñu.
Tacuan catyi Tuhun ra Ndyoo.
37 Zoco vazu tahan yo tandɨhɨ cuii cuhva ya, zoco vaha xaan cua zahacanaa yo zɨquɨ si sa cuenda ra sa cuñi xaan sii yo.
38-39 Sito vehi vatyi ñahñi maa sa cuu tyaa siyo sii yo sihin cuhva cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo. Ta zañaha ra sii yo vatyi cuñi xaan ra sii yo sihin cuhva i sicoo ra Cristo ta cuhva i zavaha ra. Vazu ndito ca yo a vazu sa sihi yo zoco cua cuñi ca ra Ndyoo sii yo. A vazu ángel a tatyi cuihna cuñi tyaa siyo sii yo, zoco ma cuu. A ñaa sa tahan yo vityi a sa cua ndyehe yo ityi nuu ca a sa iyo ityi zɨquɨ a nu ñuhu. A ñaa cuii ca maa sa iyo, zoco ma cuu tyaa siyo si sii yo sihin cuhva cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo sa cuenda ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

9

I casi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ hebreo

1 Ñiyɨvɨ ra Cristo cui, ta quehin sa ndisa. Ña vatye. Ta tyindyee Tatyi Ii ra Ndyoo sii sa siñi tuñi sii, ta site vatyi (tandɨhɨ sa tyei ihya ta) sa ndisa cuu si.
2 Cuihya xaan cuñi añime. Ta yaha xaan ndahvi cuñi si. (Sa cuenda ñu hebreo, ñiyɨvɨ sii.)
3 Ta ndya cuhva cuñi sa cua tyaa siyo ra Ndyoo sii, sii ra Cristo ta zacuhun ra sii nu xaan tatu zacacu zuhva ra sii ñu hebreo, ñiyɨvɨ sii. Tatu sa vatyi cuu tacuan, zoco ma cuu sa tacuan.
4 Quehin sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo vatyi i casi ra Ndyoo sii ñu vatyi cuñi ra zañaha ra vatyi cuñi xaan ra sii ñu. Zuun ñi sii maa ñu i zañaha ra Ndyoo cuhva caa ra sa ndisi xaan ra. Ta sihin maa ñu i catyi ra Ndyoo cuhva cua zavaha ra sa vaha xaan sihin ñu. Ta i saha ra tuhun sa i saha ra sii ra Moisés sii ñu,

ta i catyi ra sihin ñu yozo caa cua zavaha ra sa vaha sihin ñu ityi nuu ca. Ta i zañaha ra sii ñu cuhva cuñi ra sa cua zacahnu ñu sii ra.

5 Ra hebreo i cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii yo, ta i sino xaan iñi ra sii ra Ndyoo (tañi maa ra Abraham, ra Isaac, ta ra Jacob). Ta zuun ñi ñiyɨvɨ hebreo cuu ra Cristo. Ndyaca ñaha ra zɨquɨ tandɨhɨ cuii sa iyo. Nazacahnu yo sii maa ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.

6 Ña catyi sa ñá zavaha ra Ndyoo cuhva i catyi ra ta sa naha, cuhva cua zavaha ra sihin ñiyɨvɨ hebreo vatyi ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo ta cuu ñu ñiyɨvɨ ra Ndyoo sa ndisa.

7 Ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ ra Abraham ta cuu ñu ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo vatyi catyi Tuhun ra Ndyoo nu cahan ra sihin ra Abraham ta catyi ra: "Maa ñi sa cuenda ra Isaac ta cua coo ñiyɨvɨ suun." (Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham yoo cuu sa cua cuu ñiyɨvɨ sii ra sa ndisa cuii.)

8 Cuñi si catyi si vatyi tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ i zacacu zɨhɨ sii cuhva iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, yɨvɨ ñiyɨvɨ ra Ndyoo cuu sii ñu. Zoco tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sa cua càcù cuhva cuñi ra Ndyoo, yucuan ñu cuu zehe ra sa ndisa cuii.

9 Ta ihya cuu cuhva i saha ra Ndyoo tuhun ra sii ra Abraham: "Cua quisi nu ndyaa ndo cuhva i catyi, ta cua coo zehe ña Sara", catyi ra. (Ihya cuu cuhva i cacu ra Isaac, cuhva i catyi maa ra Ndyoo.)

10 Ta ña tacuan ñi, vatyi ña Rebeca tindaha ña sihin ra Isaac yɨɨ ña, zehe ña Sara. Maa ra cuu minoo ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Ta sicoo zehe ñu. (Tinɨhɨ ra i cacu ra.)

11-12 Zoco cuee ca sa cacu ra, ñá zavaha ra sa vaha a sa ña vaha, ta sa i catyi ra Ndyoo sihin ña Rebeca: "Ra cua cacu sa xihna ñi cua cuu ra muzu sii ra luhlu ca." Tacuan i zañaha ra Ndyoo vatyi casi ra sii ñiyɨvɨ sa cuñi maa ra ta yɨvɨ sa cuenda cuhva zavaha ñu (vatyi i cuñi ca ra Ndyoo sii ra luhlu ca cuee ca sa cacu ra).

13 Tañi i catyi ra Ndyoo: "I cuñi que sii ra Jacob, zoco ñá cuñi sii ra Esaú."

14 Tacuan i zavaha ra Ndyoo, zoco ma cuu catyi yo vatyi ña vaha cuhva zavaha ra.

15 I catyi ra Ndyoo sihin ra Moisés: "Cua cundahvi iñi sii ñiyɨvɨ, zoco zuun ñi mi cua catyi yoo sii cua cundahvi iñi." Catyi ra.

16 Ta tacuan cuu cuhva sito yo vatyi ma cundahvi iñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa cuhva cuñi ñi maa ñu ta nducu xaan ñu cuhva. Zoco cua cuu si cuhva cuñi maa ra Ndyoo vatyi maa ra cuu ra cundahvi iñi yoo sii cuñi maa ra.

17 Catyi Tuhun Ndyoo cuhva i cahan ra sihin ra Faraón rey ñuu Egipto ta sa naha. (Vatyi ñihi xaan iñi rey cuan), ta i catyi ra Ndyoo sihin ra: "I sehi sa cundyaca ñohon ta cua zañehi vatyi iyo xaan cuhva sii. Ta nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cua zacahnu ñiyɨvɨ sii." Catyi ra.

18 Tacuan iyo maa ra Ndyoo. Cundahvi iñi ra sii yoo ra cuñi ra cundahvi iñi ra. Ta saha ra sa nduñihi iñi inga ñiyɨvɨ cuhva cuñi maa ra.

19 Ta yucuan cuenda cua catyi ndo sihin: "¿Ta ñaa cuenda tyaa ra Ndyoo cuatyi sata ñiyɨvɨ? ¿Ta yoo cuu sa ña zavaha cuhva cuñi ra?"

20 Zoco ña vaha cuhva sica iñun vatyi ¿yoo ra cuun ta cohon nu cahan ra Ndyoo? Vatyi minoo quɨyɨ cuan, ña catyi si sihin ñiyɨvɨ i zavaha sii si: "Ña vaha cuhva i zavohon sii. ¿Ñaa cuenda i zavohon sii tyehen?"

21 Tucuñun minoo ñiyɨvɨ zatyiño sihin ndyahyu ta zavaha ñu ndaha tyiño sa cua cutyiño ñu sisi vehe, ta cuu zavaha ñu ñaa sa cuñi maa ñu sihin zuun ñi maa ndyahyu cuan tu cuu si minoo ndaha tyiño vaha ca a cuu si minoo sa ndahvi ñi caa.

22 I cuñi ra Ndyoo zañaha ra sii ñiyɨvɨ cuhva tahan si zandoho ra sii ñu tatu
zavaha ñu sa ña vaha. Ta cuñi tucu ra zañaha ra vatyi cuaha xaan cuhva iyo
sii ra. Yucuan cuenda zandyee xaan ra iñi ra sihin ñiyɨvɨ ña vaha. Maa ñu cuu
ñiyɨvɨ tahan si ndoho. Ta cuéé ca ta cua zanaa ra sii ñu.
23 Ta inga tucu cuhva. I cuñi ra zañaha ra cuhva vaha xaan sa zavaha ra
sihin inga ñiyɨvɨ, ñu i saha maa ra tumañi iñi sii. Maa ñu cuu ñu i casi ra vatyi
cua ñihi ñu tandɨhɨ cuii sa vaha xaan ta cua cundito ñu sihin ra.
24 Ta zuun ñi maa yo cuu ñiyɨvɨ cuan. Iyo yo cuu yo ñiyɨvɨ hebreo. Ta iyo yo
yɨvɨ. Zoco i casi ra Ndyoo sii tandɨhɨ yo.
25 Tañi i catyi maa ra Ndyoo nuu tutu i tyaa ra Oseas ta sa naha:
Iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ mi, zoco cua zanduí ñiyɨvɨ sii sii ñu.
Ñá cuñi sii ñu, zoco vityi cua cuñi sii ñu.
26 Ta zuun ñi nu i catyi sihin ñu: “Yɨvɨ ñiyɨvɨ sii mi cuu sii ndo”, zuun ñi yucuan
cua nduu ñu ñiyɨvɨ sii mi, ra Ndyoo ndito.
27 Ta i catyi ra Isaías sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo: “Vazu cuaha xaan ñiyɨvɨ
hebreo tañi ñiyɨtɨ yuhu tyañuhu, zoco zuhva cuii ñi ñu cua cacu.
28 Vatyi yatyi xaan ta cua zavaha ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva catyi ra ihya
ñuu ñiyɨvɨ.”
29 Tañi i catyi tucu maa ra Isaías:
Tatu ma zacacu ra Ndyoo sii uu a uñi tahan yo, cunaa tandɨhɨ yo
Tañi i naa ñiyɨvɨ ñuu Sodoma ta ñuu Gomorra ta sa naha.

Sica iñi ñiyɨvɨ hebreo vatyi cua càcù ñu vatyi zavaha ñu sa vaha

30 ¿Ta ñaa cua catyi yo vityi? Ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñá nanducu
maa ñu cuhva coo vaha ñu ityi nuu ra Ndyoo. Zoco vityi nañihi ñu cuhva
cuan sihin sa sino ñi iñi ñu.
31 Ta ñiyɨvɨ hebreo i zavaha xaan ñu cuhva sa sica iñi maa ñu vatyi cua
nduvaha ñu ityi nuu ra Ndyoo. Zoco ñá cuu. Ñá cuu zavaha ñu tandɨhɨ cuii
cuhva vaha tañi catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés.
32 ¿Ta ñaa cuenda ñá ñihi ñu cuhva catyi ra Ndyoo sihin ñu vatyi ñahñi ca
cuatyi ñu? Ñá ñihi ñu cuhva cuan vatyi ñá sino iñi ñu vatyi cua càcù ñu maa
ñi sihin tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo. Sica iñi ñu vatyi cua càcù ñu sa
cuenda sa vaha i zavaha ñu. Ta i cuu si tañi minoo cuhva tatu catyihi saha
ñiyɨvɨ sihin minoo yuu.
33 Tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:
Cua caqui sii minoo ra tañi minoo yuu nu iyo ñiyɨvɨ hebreo.
Ta cua catyihi saha ñu sii ra.
Zoco tatu sino iñi ñu sii ra, cua quita vaha ñu.

10

1 Ndoho yañi xaa, cahan xein sihin ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo, ta
sihin tandɨhɨ cuii añime cuñi xein sa cua cacu ñu.
2 Sehi sa ndaa cuenda ñu vatyi cuñi xaan ñu zacahnu ñu sii ra Ndyoo, zoco
ña ñihi ñu cuhva yozo caa zavaha ñu sii si sa ndisa.
3 Vatyi ña sito ñu cuhva zanduvaha ra Ndyoo sii ñu cuhva cuñi maa ra, ta
i nducu ñu inga cuhva sa cuñi maa ñu, ta ña tyaa ñu yahvi cuhva i saha maa
ra Ndyoo.
4 Ta sa naha cuñi ñu nduvaha ñu ityi nuu ra Ndyoo sihin sa tyaa ñu yahvi
tuhun i saha ra sii ra Moisés. Zoco vityi sa i quisi ra Cristo ta zandɨhɨ ra cuhva
cuan. Vityi sa sino ñi iñi yo sii ra ta nduvaha yo ityi nuu maa ra Ndyoo ta
natɨin cuenda ra sii yo.

5 Ta nu i tyaa ra Moisés i catyi ra vatyi tatu zavaha minoo ra tandɨhɨ cuii
sa vaha cuhva catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra, tacuan ta cua coo ra minoo
cuhva vaha xaan ta cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
6 Zoco cuhva nduvaha yo sihin sa sino iñi yo, yɨvɨ minoo cuhva sa ñihi xaan
nanducu yo cuu si vatyi catyi si: "Ma catyi ndo sihin añima ndo: ¿Yoo cua
cuhun ndya gloria ta cua zanoo ra sii ra Cristo?
7 Ta ma catyi ndo: ¿Yoo cua noo sisi ñuhu vatyi cua zanandoto ra sii ra Cristo
sisi sa i sihi ra?"
8 Vatyi ihya cuu cuhva catyi si: "Yatyi xaan iyo tuhun vaha ra Ndyoo sii
ndo. Yuhu ndo ta sisi añima ndo iyo si." Ta zuun ñi tuhun cuan cuu tuhun sa
zacoto maa ndi. Tuhun sa cuenda sa sino iñi yo sii ra Cristo cuu si.
9 Ta tatu catyun sihin ñiyɨvɨ vatyi ra Jesús cuu ra ndyaca ñaha suun ta sino
ndisa iñun sihin añimon vatyi i zanandoto ra Ndyoo sii ra sisi sa i sihi ra, cua
cacun.
10 Vatyi sihin añima yo sino iñi yo (sa i sihi ra Jesús ta i nandoto ra vatyi cua
zacacu ra sii yo), ta tacuan ta nduvaha añima yo. Ta sihin yuhu yo saha yo sa
ndaa cuhva sino iñi yo. Tacuan ta cua cacu yo.
11 Vatyi catyi Tuhun ra Ndyoo: "Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra, cua ñihi ñu
sa vaha xaan sa cua cuhva ra."
12 Vatyi ra Ndyoo ña zɨɨn ndyehe ra sii minoo ñiyɨvɨ ta sii inga ñu vazu tata
hebreo cuu yo a griego a ñaa ñi maa tata cuu yo vatyi minoo tuhun ñi maa
ra ndyaca ñaha sii tandɨhɨ cuii yo. Ta saha xaan maa ra tumañi iñi sii tandɨhɨ
cuii yo sa sica sii ra.
13 Tañi catyi Tuhun ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua caca sii ra Jesús, ra
ndyaca ñaha sii yo, cua cacu ñu.
14 ¿Ta yozo caa cuu caca ñu sii ra tatu ña sino iñi ñu sii ra? ¿Ta yozo caa cuu
sino iñi ñu sii ra tatu tañaha ca coto ñu vatyi i quisi zacacu ra sii yo? Ta ma
cuu coto ñu tatu yoñi sa nacatyi sihin ñu.
15 Ta ma cuu nacatyi ñiyɨvɨ Tuhun ra Ndyoo tatu yɨvɨ maa ra tasi sii ñu. Ta
catyi Tuhun ra Ndyoo: "Vaha xaan tatu quisi ñiyɨvɨ nacatyi tuhun vaha cuhva
cacu yo", catyi si.
16 Zoco ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi tuhun cuan ta tyaa ñu yahvi sii si vatyi iyo
ñu tañi cuhva catyi ra Isaías: "Tata, yoñi sa sino iñi tuhun i zacoto ndi", catyi
ra.
17 Xihna ca siñi yo tuhun vaha sa cuenda ra Cristo, ta zɨquɨ sino iñi yo sii si.
18 Ta catyi vatyi sa ndisa sa siñi ñiyɨvɨ hebreo tuhun vaha vatyi catyi Tuhun
ra Ndyoo:
Sa i zacoto ñiyɨvɨ Tuhun moo nacahnu cuii ñuu ñiyɨvɨ,
catyi Tuhun ra Ndyoo.
19 Ta cua catyi tuqui inga cuhva: ¿Atu ñá sito ñiyɨvɨ hebreo vatyi cua zacacu
tucu ra Ndyoo sii inga ca ñiyɨvɨ? Sa i sito ñu vatyi i cahan ra Moisés sa cuenda
ra Ndyoo ta sa naha, ta i catyi ra:
Cua zacuxein sii ndo sihin ñiyɨvɨ sa ñahñi sa siñi tuñi sa cuaha,
Vatyi ñu cuan cua nanduu ñu ñiyɨvɨ mi.
Ta maa ndo cua cuxaan ndo.
20 Ta ñá yuhu ra Isaías, ta i cahan ra sa cuenda ra Ndyoo ta catyi ra:
Ñiyɨvɨ sa ñá nanducu sii, yucuan ñu i nañihi sii.
I zañehi cuhva iye sii ñu vazu ñá nducu tuhun ñu.
21 Zoco sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo catyi ra Ndyoo: "Ndyiyaca cuii i cane sii
ñiyɨvɨ sii, vatyi quisi ñu, zoco ñá tyaa ñu yahvi. Ñihi xaan iñi ñu."

11

Iyo zuhva ñiyɨvɨ hebreo sa nañihi ñu cuhva cacu ñu

1 Ña catyi vatyi ndaha i tyaa siyo ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ hebreo. Ña tacuan, yañi
xaa. Yuhvi tucu ra hebreo cui, ñiyɨvɨ ra Abraham ta ñiyɨvɨ ra Benjamín.
2 I casi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ra ta sa naha, ta ñá tyaa siyo ra sii ñu ndaha ñi.
¿Atu ña sito ndo nu cahan Tuhun ra Ndyoo sa cuenda ra Elías? nu i cuxaan ra
ta cahan xaan ra sii ñiyɨvɨ hebreo ta i catyi ra:
3 "Tata, i sahñi ñiyɨvɨ sii ñu cahan tuhun moo, ta i sani ñu altar nu i zacahnu
ñu suun. Yuhvi ñi ca zacahnu suun, ta cuñi cahñi ndɨhɨ ñu sii", catyi ra.
4 Ta i nacahan ra Ndyoo ta catyi ra: "Iyo usa mil ca ñiyɨvɨ sa i naquihin vehi.
Tañaha ca cua cuɨñɨ sitɨ ñu nuu ndyoo sa nañi Baal, ta ña zacahnu ñu sii ndyoo
cuan", catyi ra Ndyoo.
5 Ta zuun ñi cuhva cuan cuu si ndya cuhva ndya vityi vatyi iyo zuhva ca
ñiyɨvɨ hebreo sa zacahnu sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. I casi ra sii ñu, ta saha
maa ra tumañi iñi sii ñu.
6 Saha maa ra Ndyoo tumañi iñi ta yɨvɨ sa cuenda sa vaha sa zavaha ñu vatyi
tatu saha ra sa vaha sa cuenda sa zavaha ñu, yɨvɨ ca tumañi iñi cuu si.
7 Ihya cuu cuhva iyo si. Nanducu xaan ñiyɨvɨ hebreo cuhva nduvaha ñu
sihin ra Ndyoo, ta ña nañihi ñu cuhva cuan. Zoco ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo,
yucuan cuu ñu sa i nañihi cuhva cuan. Ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ cuan, i zanduñihi
ra Ndyoo iñi ñu.
8 Tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo: "Saha ra Ndyoo minoo sa siñi tuñi sii ñu
sa ma cutuñi iñi ñu. Ndyehe ñu, zoco ña cutuñi íñi ñu sa ndyehe ñu. Siñi ñu,
zoco ndya vityi ta ña cutuñi iñi ñu sa siñi ñu."
9 Ta i cahan tucu ra David zɨquɨ cuhva cuan, ta catyi ra:
Cua cuzɨɨ iñi ñu sihin sa vaha sa sasi ñu ta tandɨhɨ ndaha tyiño vaha ñu.
Zoco yucuan cuu sa cua zandoyo ñuhu sii ñu.
Ta sa cuenda cuhva cuan ta cua ndoho ñu.
10 Tañi cua nducuaa ñu ta ma ndyehe ñu vatyi ma coto ñu sa ndisa.
Ta tandɨhɨ cuii quɨvɨ cua ndyehe ñu tundoho.

Cuhva cacu ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu

11 ¿Atu i catyihi saha ñiyɨvɨ vatyi ndaha nduva cuii ñu? Yɨvɨ. Zoco i zavaha
ñu sa ña vaha (sa ñá sino iñi ñu sii ra i zaquisi ra Ndyoo), ta tacuan ta i saha
maa ra Ndyoo sa cacu añima inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Ta tacuan ta
cua cuxaan ñiyɨvɨ hebreo vatyi cua sino iñi inga ñiyɨvɨ. Ta sihin cuhva cuan
ta cua cuñi tucu ñiyɨvɨ hebreo sa cacu ñu.
12 Ñá tɨin cuenda ñiyɨvɨ hebreo cuhva i saha maa ra Ndyoo, zoco cuhva cuan
i quita vaha si sa cuenda inga ñiyɨvɨ vatyi cuu sino iñi ñu. Ta ndya vityi zuhva
cuii ñi ñiyɨvɨ hebreo cua cacu vatyi i tyaa siyo ñu cuhva i saha maa ra Ndyoo,
ta i saha ra sii si sii inga ñiyɨvɨ. Ta cuaha xaan ñu i sino iñi. Zoco quɨvɨ cua
quɨhvɨ tucu ñiyɨvɨ hebreo cuenda ra Ndyoo sa ndisa, yucuan quɨvɨ vaha xaan
ta tyaqui xaan cua cuu.
13 Ta ndoho sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, sihin maa ndo quehin. Yuhvi cui
minoo ra i tava ra Jesús tyiño sa cuhin nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Ta site vatyi ñiñi xaan cuu tyiño i saha maa ra Ndyoo sii.
14 Ta zacote Tuhun Ndyoo sii ndo vatyi cuñi vatyi cua ndyehe ñiyɨvɨ hebreo
cuhva sino iñi maa ndo ta cua cuñi tucu maa ñu zavaha ñu cuhva cuan. Ta
tacuan ta cua cacu ñu.

15 Sa cuenda sa i tyaa siyo ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ hebreo ta i tɨin cuenda ra sii
inga ñiyɨvɨ ndya vaha ñi. Ta quɨvɨ cua natɨin cuenda tucu ra sii ñiyɨvɨ hebreo
ta cua cuu si tañi cua nandoto tucu ñu sisi sa i sihi ñu.
16 Tatu siin yusa sa quita nuu sa cuaha cuan ta cuenda ra Ndyoo cuu si,
cuenda ra Ndyoo cua cuu tandɨhɨ ca si sa cuaha ca cuan. A tatu minoo yoho
yutu cuan cuu cuenda ra Ndyoo, cuenda ra cua cuu tucu tandɨhɨ yutu cuan.
17 Zoco tatu i tahnu zuhva zoco yutu olivos, ta maa ndo i ndɨhvɨ yucuan,
vazu zoco yutu olivos ndya vaha ñi cuu ndo sa iyo sisi cuhu, zoco cua ñihi
tucu ndo tundyee iñi sihin sa vaha sa iyo sii yoho yutu olivos vaha cuan.
18 Ma zacahnu ndo sii ndo ta catyi ndo vatyi vaha xaan ca maa ndo ta zɨquɨ
zoco tu sa i quita. Nacohon iñi ndo vatyi yoho yutu cuan cuu sa tyindyee sii
tu ta ma nduva tu, ta yɨvɨ ndoho sa cuu zoco tu.
19 Cua catyi ndo: “I tahnu zuhva zoco tu vatyi tacuan ta cuu ndɨhvɨ nduhvi”,
catyi ndo.
20 Ndisa vatyi i tahnu zuhva zoco tu cuan vatyi ña sino iñi ñiyɨvɨ cuan tuhun
sa cuenda maa ra Jesús. Ta maa ndo i ndɨhvɨ ndo vatyi i sino iñi ndo. Ma
zacahnu ndo sii ndo. Vaha ca zacuenda ndo sii ndo coto tava ra Ndyoo sii
ndo.
21 Vatyi ñá cundahvi iñi maa ra Ndyoo sii zoco yutu sa i sindyaa nu yutu
cuan. Tacuan tucu maa ndo, zacuenda ndo sii ndo coto ma cundahvi tucu
iñi ra sii ndo.
22 Coto ndo vatyi vaha xaan añima maa ra Ndyoo ta xaan xaan tucu ra,
nduu cuhva. Sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra, cuxaan ra. Zoco sihin ndoho, vaha
xaan ra tatu ndoo ndo sihin ra. Zoco tatu ma ndoo ndo cua tyaa siyo tucu ra
sii ndo.
23 Ta ñiyɨvɨ hebreo tatu nasino iñi ñu, cua nanduu tucu ñu zoco yutu vaha
cuan vatyi iyo cuhva sii maa ra Ndyoo, ta cuu zananduu tucu ra sii ñu.
24 Vatyi tatu i sahndya ra Ndyoo sii ndo sii minoo yutu olivos ndya vaha ñi
sa iyo sisi cuhu ta tyihi ra sii ndo nuu minoo yutu olivos vaha, ñiñi xaan ca
cuñi si sa nandɨhvɨ zuun ñi zoco vaha maa tu.

Nu ndɨhɨ tuhun cua cacu ñiyɨvɨ hebreo

25 Ta ndoho yañi xaa, ña cuñi sa ma cutuñi iñi ndo tuhun xehe ya coto caca
iñi ndo vatyi ñiñi xaan ca maa ndo. Cuñi sa coto ndo vatyi i nduñihi iñi ñiyɨvɨ
hebreo zuhva quɨvɨ vatyi tacuan ta cuu sino iñi tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sa cuñi maa
ra Ndyoo.
26 Ta zɨquɨ cua cacu tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:

Minoo ra sa cua zacacu cua quisi sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo, ta minoo ra hebreo
cua cuu tucu ra.
Cua tyaa siyo ra cuatyi sa iyo añima ñiyɨvɨ ra Jacob.
27 Ta ihya cuu tuhin sa sehi sii ñu vatyi ndisa cua tyaa siye cuatyi sa iyo añima
ñu,
catyi si.

28 Cuxaan ñiyɨvɨ hebreo sihin ra Ndyoo sa cuenda tuhun vaha cuenda ra
Cristo. Ta tacuan ta cuu sino iñi maa ndo. Zoco maa ñu cuan cuu ñu i casi ra
Ndyoo ndya ta sa naha, ta cuñi xaan ra sii ñu vatyi i sino iñi ñiyɨvɨ sahnu sii
ñu sii ra.
29 Ta ma cuu zama ra Ndyoo cuhva tatu sa i casi ra sii ñiyɨvɨ ta cuhva saha
maa ra sa vaha sii ñu.
30 Ña tyaa maa ndo yahvi sii ra Ndyoo ta sa naha, zoco vityi cundahvi iñi
ra sii ndo vatyi ñá i tyaa ñiyɨvɨ hebreo yahvi sii ra.

31 Ta tacuan tucu, ña tyaa ñiyɨvɨ hebreo yahvi sii ra ndya vityi. Ta sa cuenda
sa vatyi cundahvi iñi ra Ndyoo sii maa ndo ta cua cundahvi tucu iñi ra sii ñu
ityi nuu ca.
32 Vatyi saha maa ra Ndyoo sa ma tyaa tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ yahvi sii ra vatyi
tacuan ta cuu cundahvi iñi ra sii tandɨhɨ cuii yo.
33 Cuaha xaan cuaha xaan sa siñi tuñi maa ra Ndyoo, ta sito ra tandɨhɨ cuii.
Ma cuu cutuñi iñi maa yo cuhva sica iñi ra ta cuhva zavaha ra. Maa ra cuu
ra zacuu tandɨhɨ.
34 Catyi Tuhun ra Ndyoo: "Yoñi sa sito cuhva sica iñi maa ra ndyaca ñaha
sii yo, ta yoñi sa cuu cuhva sa siñi tuñi vaha sii maa ra.
35 Yoñi sa cuu cuhva sa vaha sii ra Ndyoo ta zɨquɨ tyiyahvi ra Ndyoo sii ra."
36 Vatyi ndya nu ndyaa maa ra i quita tandɨhɨ sa iyo. Maa ra i zavaha sii
si. Ta zavaha ra vatyi cua cacu tandɨhɨ cuii tyiño sihin minoo cuhva sa cua
zacahnu si sii maa ra. Nazacahnu yo sii ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si
tacuan.

12

Cuhva vaha cua coo yo vityi sa sino iñi yo

1 Yucuan cuenda zañiñi sii ndo, ndoho yañi xaa, vatyi nacuhva ndo sii
ndo sii ra Ndyoo vatyi cundahvi iñi ra sii ndo. Nacuhva ndo sii ndo sii ra
ta nduvaha ndo cuhva cuñi ra vatyi yucuan cuu cuhva cuñi si sa zacahnu
ndo sii ra.
2 Ta ma coo ca ndo cuhva iyo ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Zama ndo cuhva sica iñi
ndo. Ta tacuan ta cua coto ndo cuhva cuñi maa ra Ndyoo sihin ndo. Cua coto
tucu ndo vatyi cuhva tahan iñi maa ra Ndyoo, maa ñi maa sa vaha cuu, ta
ndoo xaan si, ta ñahñi cumañi si.
3 I casi ra Ndyoo sii, ta i saha ra tyiño sii. Yucuan cuenda catyi sihin tandɨhɨ
ndo vatyi ma caca iñi ndo vatyi sito xaan ndo. Zoco caca iñi ndo minoo cuhva
vaha sihin minoo sa siñi tuñi vaha cuhva saha ra Ndyoo sa zatyiño ndo tyiño
ra. Sii sa minoo minoo ndo saha ra sa zɨɨn zɨɨn cuhva zatyiño ndo tyiño ra.
Iyo ndo cuu zavaha ndo tyiño ra minoo cuhva. Ta iyo ndo zavaha ndo sii si
inga cuhva.
4 Tañi minoo coño ñuhu yo, cuaha xaan nu ndyaa tahan si, zoco zɨɨn zɨɨn
cuhva zatyiño si. Ta ña inuu ñi tyiño zavaha sa minoo minoo si vazu minoo
ñi coño ñuhu cuu si.
5 Ta tacuan tucu maa yo, cuaha ñiyɨvɨ cuu yo, zoco sa tandɨhɨ yo ta ɨɨn ñi cuu
yo sihin ra Cristo. Ta sa ndu-ɨɨn yo sihin minoo ta inga.
6 Saha maa ra Ndyoo ndatu sii sa minoo minoo yo sa zatyiño yo tyiño ra
zɨɨn zɨɨn cuhva. Yucuan cuenda nazatyiño yo sihin cuhva sa saha maa ra sii
yo. Tatu saha maa ra Ndyoo cuhva sii minoo yo ta cuu cahan yo tuhun saha
ra Ndyoo sii yo, nacahan yo sihin sa nɨɨ iñi yo. Yucuan cuu sa cuu profecía.
7 Ta tatu inga yo cuu tyindyee yo sii inga hermano, natyindyee vaha yo. A
ra zacuaha, nazacuaha vaha ra.
8 A ra cuu cuhva minoo tuhun vaha sii inga ñiyɨvɨ, nacuhva vaha ra
tuhun sii ñu. A ra saha xuhun, nacuhva ra cuaha. A ra ndyaca ñaha sii
inga hermano, nacundyaca ñaha vaha ra. Ta ra cundahvi iñi sii inga ñiyɨvɨ,
natyindyee ra sii ñu sihin sa zɨɨ cuñi ra.

Cuhva cuñi si zavaha yo tatu cuenda ra Cristo cuu yo

9 Cuhva cuñi ndo sii inga ñiyɨvɨ, nacuu si minoo sa ndisa cuii, ta ma zandavi
ñaha ndo. Cuñi si vatyi zaña ndo tandɨhɨ cuii sa ña vaha, ta zavaha xaan ndo
sa vaha.

10 Cuñi ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo tañi yañi ndo. Ta tyaa ndo yahvi
tandɨhɨ tuhun sa cahan tandɨhɨ hermano.
11 Ma cuzusa ndo. Zatyiño xaan ndo tyiño ra Ndyoo.
12 Cuzɨɨ iñi ndo vatyi sito ndo vatyi cua cundyaa ndo sihin ra Ndyoo ityi nuu
ca. Cundyee iñi ndo tatu ndyehe ndo tundoho, ta cahan ndo sihin ra Ndyoo
tandɨhɨ cuii cuhva.
13 Tyindyee ndo sii inga ra yañi yo ñaa sa cumañi sii ra, ta tɨɨn cuenda vaha
ndo sii ñiyɨvɨ saa vehe ndo.
14 Caca tahvi ndo sii Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ sahñi tahan sihin ndo. Cahan
vaha ndo sihin ñu, ta ma cahan ndo ndya vaha ñi sii ñu.
15 Cuzɨɨ iñi ndo sihin ñiyɨvɨ zɨɨ cuñi, ta vacu ndo sihin ñiyɨvɨ cuihya iñi vatyi
tacuan ta cua ndu-ɨɨn ndo.
16 Ta nacoo sa taxi ñi sihin minoo ndo ta sihin inga ndo. Ma zacahnu ndo sii
ndo, ta ma caca iñi ndo vatyi ñiñi xaan ndo. Coo vaha ndo sihin ñiyɨvɨ ndahvi
vazu ñahñi sa iyo sii ra. Ta ma caca iñi ndo vatyi sito xaan ndo.
17 Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ndo, ma zavaha tucu maa ndo sa ña
vaha sihin ñu. Zavaha ndo tandɨhɨ sa cuu sa vaha sa ndisa, ta cuhva cuan
yoñi cuu tyaa cuatyi sata ndo.
18 Nducu ndo cuhva coo sa taxi ñi sii ndo sihin tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ tatu cuu.
19 Cuñi xein sii ndo, ndoho yañi xaa. Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ndo
ma zavaha tucu ndo sa ña vaha sihin ñu. Nacuxaan maa ra Ndyoo sihin ñu
tañi catyi si nuu tutu ra: “Yuhvi cui ra cua tasi tuñi sii ñu. Yuhvi cua tyiyahvi”,
catyi ra Ndyoo.
20 Zoco tatu sizoco minoo ra cuxaan sii ndo, cuhva ndo sa casi ra. Tatu
ityi ra, cuhva ndo ndutya coho ra vatyi tacuan ta cua cucahan nuu ra ta cua
ndundahvi cuñi ra vatyi zavaha ra sa ña vaha sihin ndo.
21 Ma zavaha tucu maa ndo sa ña vaha vatyi zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin
ndo coto cundyaca ñaha sa ña vaha cuan sii ndo. Maa ndo zavaha ndo sa
vaha, ta cua zahacanaa ndo sii sa ña vaha cuan.

13

1 Natyaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ yahvi sii ra cu tyiño vatyi maa ra Ndyoo cuu ra saha
tyiño sii ra, ta yucuan cuenda ndyizo ra tyiño.
2 Tatu ma tyaa minoo ñiyɨvɨ yahvi sii ra cu tyiño, ña tyaa ra yahvi sii Ndyoo.
Ta cua tasi tuñi ra Ndyoo ta ra cu tyiño sii ra cuan.
3 Ña zayuhu ra cu tyiño sii ñiyɨvɨ zavaha sa vaha. Zayuhu ra sii ñiyɨvɨ zavaha
sa ña vaha. Tatu yuhu ndo sii ra cu tyiño, cuñi si sa zavaha ndo sa vaha. Ta
cua catyi ra vatyi vaha ñiyɨvɨ cuu ndo.
4 Zatyiño ra cu tyiño sa cuenda ra Ndyoo, ta tacuan ta cuu coo vaha ndo.
Zoco tatu cua zavaha ndo sa ña vaha cua yuhu ndo vatyi ndisa cuii cua tasi
tuñi ra sii ndo. Zatyiño ra sa cuenda ra Ndyoo, ta yucuan cuenda cua tasi tuñi
ra sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha.
5 Yucuan cuenda cuñi si sa tyaa ndo yahvi sii ra sa xihna ñi vatyi yuhu ndo
sii ra Ndyoo ta sa cu uu vatyi cuhva cuan catyi sa siñi tuñi vaha sii ndo.
6 Tyiyahvi tucu ndo xuhun tatu catyi ra, vatyi zatyiño ra cu tyiño sa cuenda
ra Ndyoo. Yucuan cuu tyiño ra.
7 Tyiyahvi ndo sii tandɨhɨ ra, tandɨhɨ sa tahan si sii ra. Tyiyahvi ndo xuhun
sa cuenda zɨcuela. Tyiyahvi ndo xuhun ñuhu sii ra zatyiyahvi sii ndo. Tyaa
ndo yahvi sii ra tahan si tyaa ndo yahvi. Ta zacahnu ndo sii ra sa tahan si
zacahnu ndo.

8 Ma cutavi ndo sii numinoo ñiyɨvɨ, zoco cuñi ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo. Yoo ra cuñi sii inga ñiyɨvɨ sa ndisa cuii, sa zavaha ra tandɨhɨ sa catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés.

9 Vatyi ihya cuu cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “Ma cuzu ndo sihin minoo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu. Ma cahñi ndo ñiyɨvɨ. Ma zuhu ndo. Ma ndyiyo iñi ndo sa sii inga ñiyɨvɨ.” Tatu tyaa ndo yahvi sa ndisa cuii sii tuhun sa catyi vatyi cuñi ndo sii inga ñiyɨvɨ inuu ñi tañi cuñi ndo sii maa ndo, tatu ndisa cuii tyaa ndo yahvi sii si cuan, sa tyaa ndo yahvi sii tandɨhɨ cuii tuhun i saha ra Ndyoo.

10 Tatu cuñun sii inga ñiyɨvɨ ñahñi sa ndya vaha ñi cua zavohon sihin ñu. Sihin sa cuñi yo sii ñu sa ndisa cuii ta sa zavaha yo tandɨhɨ sa catyi tuhun i saha ra Ndyoo.

11 Ta inga tucu tuhun catyi sihin ndo vatyi ma naa iñi ndo ñaa cuhva cuu si vityi. Sa tahan si cuhva ndoyo ndo vatyi sa cuyatyi xaan ca quɨvɨ cua cacu yo vityi ta zɨquɨ quɨvɨ i quisaha sino iñi yo.

12 Sa cuñi ndɨhɨ quɨvɨ zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha, ta sa cua saa quɨvɨ cuzɨɨ iñi yo sihin ra Ndyoo. Nazaña yo sa ña vaha sa zavaha yo, ta nazavaha yo tandɨhɨ sa vaha tañi zavaha ñiyɨvɨ nu ndisi.

13 Nazavaha yo sa vaha sa ndisa tañi zavaha ñiyɨvɨ ora. Ma zacahnu xaan yo vico ta coho yo ndixi. Ma zavaha yo sa quiñi sihin yoo ñi maa ñaha. Ta ma nducu yo tizɨhɨ, ta ma ndyiyo iñi yo sa sii inga ñiyɨvɨ.

14 Zavaha ndo cuhva i zavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta ma nducu ndo cuhva zavaha ndo ñaa ñi sa ndisi xiñi maa ndo, tandɨhɨ sa ña vaha.

14

Ma cahan cuehe ndo sii minoo hermano

1 Tɨɨn cuenda vaha ndo sii tandɨhɨ hermano vazu iyo ra ta sino vaha ca iñi ra. Zoco ma natuhun xaan ndo sihin ra sa cuenda cuhva sica iñi ra tatu yɨvɨ sa ñiñi xaan cuu si.

2 Vatyi iyo ra nɨɨ xaan iñi ra, ta catyi ra vatyi cuu casi ra tandɨhɨ. Zoco inga ra, tañaha ca sino vaha iñi ra, ta sasi ra maa maa yucu ñi.

3 Ra sasi tandɨhɨ, ña vaha cua catyi ra vatyi ñahñi maa sa sito inga ra sa ma casi cuan. Ta ra sa ma casi cuan, ña vaha cua catyi maa ra vatyi ña vaha ra sa tuhva sasi tandɨhɨ vatyi zuun ñi maa ra Ndyoo i tɨɨn cuenda sii ra cuan.

4 Ñahñi cuhva iyo suun sa catyun vatyi ña vaha cuhva zavaha inga ra. Maa ra Ndyoo cuu ra ndyaca ñaha sii ra cuan, ta cua catyi maa ra tatu vaha a ña vaha sa zavaha muzu ra. Ta cua tyindyee ra Ndyoo sii ra, ta cua cuu zavaha ra sa vaha.

5 Iyo yo sica iñi yo vatyi ñiñi ca minoo quɨvɨ ta zɨquɨ inga. Ta inga yo sica iñi yo vatyi inuu ñi cuu tandɨhɨ quɨvɨ. Nacaca iñi minoo minoo yo cuhva cuñi yo, ta ma ndu-uu iñi yo.

6 Ra zacahnu minoo quɨvɨ, zacahnu ra sii si sa cuenda ra Ndyoo. Ta ra tuhva sasi tandɨhɨ, zavaha ra tacuan sa cuenda ra Ndyoo vatyi saha ra tyahvi ndyoo sii ra. Ta ra sa ma casi tandɨhɨ, sa cuenda ra Ndyoo ta ma casi ra vatyi sica iñi ra vatyi ña vaha, ta saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.

7 Yoñi yo ta ndito yo vatyi cuñi yo. Ta yoñi yo cuu quɨvɨ cuñi maa yo.

8 Tatu ndito yo, ndito yo sa cuenda maa ra Jesús. A tatu cuu yo, cua cuu yo vatyi maa ra catyi, vatyi maa ra ndyaca ñaha sii yo. Vazu ndito yo a vazu cuu yo, zoco cuenda ra Jesús iyo yo

9 vatyi yucuan cuenda i sihi ra Cristo, ta i nandoto tucu ra vatyi cua cuu ra ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ sa sihi ta sii ñiyɨvɨ ndito.

10 Ta yoho ¿ñaa cuenda catyun vatyi ña vaha cuhva zavaha inga hermano?
Ña vaha cua catyi ndo vatyi ña vaha ra vatyi maa ra Ndyoo cuu ra cua tasi
tuñi sii sa minoo minoo yo.
11 Vatyi catyi Tuhun ra Ndyoo:
Sa ndisa cuii cuu si vatyi ndite.
Ta zuun ñi sa ndisa cuu si vatyi cua cuiñi siti tandihi cuii ñiyivi nui.
Ta cua zacahnu tandihi ñu sii sihin yuhu ñu.
12 Tacuan ta tandihi yo cua catyi yo sihin ra tandihi sa i zavaha yo.

Ma zandoyo ñuhu ndo sii inga hermano

13 Yucuan cuenda ma catyi ca yo vatyi ña vaha sa zavaha inga hermano ñaa
ñi maa cuhva sa ndyico ra. Zoco nananducu yo cuhva ta ñahñi cua zavaha
maa yo sa cua zandoyo ñuhu si sii minoo yañi yo.
14 Iyo minoo cuhva i zañaha ra Jesús sii, ta yucuan cuenda site vatyi ñahñi
sa ma cuu casi yo. Zoco tatu iyo minoo hermano ta sica iñi ra vatyi iyo minoo
sa ma cuu casi yo tatu tyaa yo yahvi sii ra Ndyoo, sa cuenda maa ra cuan ta
ña vaha tatu casi ra.
15 Vatyi tatu sa cuenda sa tuhva yo sasi ta zativi yo sii minoo hermano, ña
iyo ca yo cuhva cuñi ra Ndyoo cuhva cuan. Ta ña cuñi yo sii yañi yo tatu
zavaha yo minoo cuhva ta sica iñi ra vatyi ña vaha si ta cuu zativi si sii ra.
16 Vazu yivi cuatyi cuu minoo cuhva sa zavaha yo, zoco tatu cahan ñiyivi sa
cuenda si, vaha ca ma zavaha yo sii si.
17 Vatyi tatu ndyaca ñaha ra Ndyoo sii yo, ña ñiñi xaan ñaa sa casi yo a ma
casi yo a sa coho yo a sa ma coho yo. Zoco ñiñi xaan cuu yo ñiyivi vaha xaan
ta coo sa taxi sii yo sihin ra Ndyoo ta sihin ñiyivi ta coo sa zii sii yo sa cuenda
Tatyi Ii sa iyo sihin yo.
18 Tatu tacuan iyo yo ta zatyiño yo sa cuenda ra Cristo, zii cua cuñi ra Ndyoo
ndyehe ra sii yo ta zii cua cuñi tucu ñiyivi.
19 Yucuan cuenda nanducu yo cuhva coo sa taxi sii yo sihin ñiyivi tandihi
saha, ta natyindyee yo sii tahan yo, ta ziqui cua cuu ca zacuu tandihi yo cuhva
cuñi ra Ndyoo.
20 Ma zativi ndo tyiño ra Ndyoo sa cuenda sa sasi ndo. Ndisa vatyi ñahñi sa
ica, ta cuu casi yo tandihi, zoco ña vaha tatu casi yo tatu cua zandoyo ñuhu si
sii minoo hermano.
21 Vaha ca sa ma casi yo coño ta ma coho yo ndixi ta ma zavaha yo ñaa ca
sa cuu si tatu zandoyo ñuhu si sii minoo yañi yo ta ma sino vaha ca iñi ra.
22 Tatu sica iñun vatyi cuu casun tandihi, vaha. Zoco ma cohon tuhun cuan
sihin inga hermano sa sica iñi inga cuhva. Cohon maa ñi sihin ra Ndyoo sa
cuenda si. Zii xaan cua cuñi yo tatu sito yo vatyi ñahñi sa ña vaha zavaha yo.
23 Zoco tatu ndu-uu iñi yo ta ña sito yo tatu vaha a ña vaha tatu casi yo, zativi
si sii yo sa tacuan vatyi ña nii iñi yo ta sasi yo. Ta ñaa ñi maa sa zavaha yo ta
ña sito yo tatu vaha a ña vaha si, cuatyi cuu si.

15

Nazavaha yo ñaa sa cua tahan iñi inga hermano

1 Maa yo sa sino vaha iñi, cuñi si sa cundyee iñi yo sihin inga hermano tatu
tañaha ca sino vaha iñi ra. Ta ma zavaha yo maa ñi cuhva cuñi maa yo.
2 Nanducu yo cuhva zavaha yo sa cua tahan iñi inga hermano, ñaa sa cua
tyindyee sii ra ta cuu ra ñiyivi vaha ta sino vaha iñi ra sii ra Ndyoo.
3 Vatyi ndya ra Cristo, ta ñá zavaha ra sa cuñi maa ra. I zavaha ra cuhva
cuñi ra Ndyoo. Ta i ndyehe xaan ra tundoho tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:
“Cahan ñiyivi ndya vaha ñi suun, ta tañi sii mi cahan ñu cuu si”, catyi si.

4 Ta tandɨhɨ sa i tyaa ra tyaa Tuhun Ndyoo ta sa naha, i sicundyaa si vatyi
cua zacuaha si sii yo ta cua sino xaan iñi yo ta coo tundyee iñi sii yo. Ta zɨɨ
cua cuñi yo vatyi cua cahvi yo sii si ta coto yo vatyi cua cuhva ra Ndyoo sa
vaha sii yo sa ndisa.
5 Saha maa ra Ndyoo tundyee iñi sii yo ta minoo cuhva sa ma nducuihya
xaan iñi yo. Sino iñi tandɨhɨ ndo vatyi ra Jesús cuu ra ndyaca ñaha sii ndo,
yucuan cuenda nacuhva maa ra Ndyoo cuhva sii ndo sa coo sa taxi sihin
minoo ndo ta inga ndo, ta cua ndu-ɨɨn ndo sa ndisa cuii.
6 Vatyi tacuan ta ɨɨn ñi cuhva cua caca iñi ndo, ta ɨɨn ñi tañi minoo ñi nduzu
cua zacahnu ndo sii ra Ndyoo Zutu ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

Cua cuɨñɨ ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu Tuhun Ndyoo

7 Tɨɨn cuenda vaha ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo tañi i tɨɨn cuenda ra
Cristo sii ndo vatyi cuhva cuan zacahnu si sii ra Ndyoo.
8 Ta catyi sihin ndo vatyi ra Cristo cuu ra tyindyee sii ñiyɨvɨ hebreo, ta cuhva
cuan zañaha ra vatyi ndisa cuii maa ra Ndyoo vatyi ra Cristo cuu ra i catyi ra
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sahnu sii yo vatyi cua quisi ra.
9 (Ta i quisi tyindyee tucu ra Cristo sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu), ta
tacuan ta cuu zacahnu tucu ñu cuan sii ra Ndyoo vatyi i cundahvi iñi ra sii
ñu tañi catyi si nuu tutu ra:
Yucuan cuenda cua zacahni suun nu iyo inga ñiyɨvɨ.
Cua cate yaa, ta zacahni zɨvun.
Catyi si.
10 Ta inga tucu saha catyi ra:
Cuzɨɨ iñi ndo, ndoho sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Cuzɨɨ iñi ndo ɨɨn ñi sihin ñiyɨvɨ ra Ndyoo.
11 Ta iyo inga nu catyi si tyehen:
Zacahnu ndo sii ra ndyaca ñaha sii yo, ndoho sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Ta nazacahnu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra.
12 Ta iyo tucu nu cahan ra Isaías ta catyi ra:
Cua cacu minoo ñiyɨvɨ ra Isaí.
Cua quisi ra vatyi cua cundyaca ñaha ra sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Ta sa cuenda maa ra ta cua coo cuhva cacu ñu.
13 Tyindyee maa ra Ndyoo sii yo, ta sito yo vatyi sa ndisa cua cuhva ra sa
vaha sii yo. Sihin cuhva saha maa Tatyi Ii sii ndo ta cua sino xaan iñi ndo sii
ra. Ta vityi sa cuenda sa sino iñi ndo sii ra ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo, ta cua coo
sa taxi sii ndo sihin ra.
14 Ta sito vehi sa cuenda maa ndo hermanos vatyi vaha xaan ndo, ta sito
ndo cuaha xaan, ta cuu cuhva ndo minoo sa siñi tuñi vaha sii minoo ndo ta
sii inga ndo.
15 Zoco vazu sa site cuhva cuan zoco zuun ñi i tyei zuhva tuhun ya, ta ñihi
xaan i quehin sihin ndo, ta zanacohin iñi ndo inga saha zuun ñi cuhva sa i
nacatyi sihin ndo. Vatyi maa ra Ndyoo i saha tyiño sii, sa zatyiñe tyiño maa
ra.
16 Ta i ndui minoo ra zatyiño sa cuenda ra Jesucristo nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu. Nacatyi xein Tuhun ra Ndyoo vatyi zacahnu si sii ra cuhva
cuan. Ta cua sino iñi ñu cuan, ta cua cuu cuhve sii ñu sii ra Ndyoo. Ta cua tɨɨn
cuenda ra sii ñu vatyi sa zanduvaha Tatyi Ii sii ñu.
17 Tyindyee xaan ra Cristo Jesús sii, ta yucuan cuenda cuu catyi vatyi vaha
xaan cuu tyiño i zavehi sa cuenda ra Ndyoo.

18 Ma cuu catyi inga cuhva vatyi maa ra Cristo i sityiño sii, ta sa cuenda maa
ra ta ñihi cuhva ta i sino iñi ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. I siñi ñu tuhun
quehin, ta i ndyehe ñu cuhva zavehi
19 vatyi i zavehi sa ndyityi ta cuaha xaan cuhva sihin tundyee iñi sa saha
maa Tatyi Ii maa ra. Ta ndya cuhva ndya ñuu Jerusalén ta ndya ñuu Ilírico i
zacoto vehi tandɨhɨ Tuhun Vaha sa cuenda ra Cristo.
20 Ta i nducu xein cuhva zacote Tuhun Vaha nu ña sito ñiyɨvɨ sii ra Cristo
vatyi ña cuñi zatyiñe nu i quisaha inga ra sa xihna ñi.
21 Vatyi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:
Cua coto ñiyɨvɨ, ñu tañaha ca coto, sa cuenda ra.
Ta ñiyɨvɨ tañaha ca cuɨñɨ, cua cutuñi iñi ñu,
catyi si.

Cuñi ra Pablo cuhun ra ñuu Roma

22 Yucuan cuenda ñá cuu quisi nu yucu ndo.
23 Zoco vityi sa ndɨhɨ zatyiñe ityi ya, ta cuñi xein quisi ndyehi sii ndo. Sa
cuaha cuiya cuñi quisi nu yucu ndo.
24 Yucuan cuenda sica iñi vatyi cua ndyehi sii ndo quɨvɨ cua cuhin ñuu
España. Cua ndoi sihin ndo zuhva quɨvɨ, ta zɨquɨ cua cuu tyindyee ndo sii
zuhva, ta cua cuu cuhin ityi nuu ca.
25 Zoco vityi cuahan xihne ñuu Jerusalén vatyi cua tyindyei sii ñiyɨvɨ sino
iñi Tuhun Ndyoo yucuan.
26 Vatyi i saha maa ñiyɨvɨ ñuu Macedonia ta ñuu Acaya xuhun sa tyindyee
sii ñu ndahvi sino iñi sii ra Jesús ñuu Jerusalén.
27 Vaha xaan sa cuñi ñu tyindyee ñu, ta cuhva cuan cuñi si, vatyi sa xihna
ñi i tyindyee ñiyɨvɨ hebreo sii ñu cuan sihin sa zacoto maa ra Ndyoo sii ñu, ta
i sito ñu yozo caa iyo ra Ndyoo.
28 Yucuan cuenda xihna ca cundyaque xuhun sa tyindyee ñiyɨvɨ sii ñu ñuu
Jerusalén. Ta zɨquɨ cua yehi nu yucu ndo ityi cuhin ñuu España.
29 Ta sa site vatyi cua cuhva xaan ra Cristo sa vaha sii ta sii maa ndo quɨvɨ
cua sei nu yucu ndo.
30 Cuñi xaan ndo sii ra Jesucristo, ndoho yañi xaa. Ta saha xaan Tatyi Ii
cuhva sii ndo sa cuñi ndo sii inga ñiyɨvɨ sino iñi. Yucuan cuenda vityi zañiñi
sii ndo vatyi cahan xaan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda mi.
31 Caca ndo sii ra vatyi cua zacacu ra sii, sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra ityi
Judea. Ta caca ndo sii ra vatyi cua cuzɨɨ iñi ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén sihin sa cua
cuhve sii ñu.
32 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi cua cuu quisi sihin sa zɨɨ cuñi nu ndyaa
ndo tatu tacuan cuñi maa ra Ndyoo. Ta caca ndo sii ra vatyi cua cuu quitati
zuhva nu ndyaa ndo ta cua coo ca tundyee iñi sii sa cuenda Tuhun Ndyoo ta
sa cuenda coño ñuhi.
33 Ta vityi, Ndyoo cua ndoo xaan sihin ndo. Ta nacuhva xaan ra sa coo sa
taxi sii ndo sihin ra ta sa coo vaha ndo tandɨhɨ cuhva. Ta nacuu si tacuan.

16

Zacuhun ra Pablo minoo nacumi sii amigo ra

1 Zacote sii ndo sa cuenda ña hermana Febe ya. Tyindyee xaan ña sii ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Cencrea.
2 Ta catyi sihin ndo vatyi tɨɨn cuenda vaha ndo sii ña vatyi ɨɨn ñi cuu ña sihin
ndo sa cuenda ra Cristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Tɨɨn cuenda vaha ndo sii ña
minoo cuhva vaha tañi tahan si zavaha ñiyɨvɨ ra Ndyoo. Ta tyindyee ndo sii

ña ñaa sa cumañi sii ña vatyi i tyindyee maa ña sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta sii tucu mi i tyindyee ña, ndɨhɨ ca.

3 Cuhva ndo minoo nacumi sii ña Priscila ta ra Aquila. Ɨin ñi zatyiño ñu tyiño ra Cristo sihin.

4 Sa yatyi cuu ñu minoo saha nu i zacacu ñu sii. Saha xein tyahvi ndyoo sii ñu, ta tacuan tucu zavaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi. Ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, saha xaan ñu tyahvi ndyoo sii ñu.

5 Sa cuenda mi cuhva tucu ndo minoo nacumi sii ñiyɨvɨ sino iñi tuhun vaha, ñu titahan vehe ña Priscila. Ta sii ra sa nañi Epeneto. Ñoho xaan iñi sii ra. Maa ra cuu ra sino iñi sii ra Cristo sa xihna ñi ityi Asia.

6 Cuhva ndo minoo nacumi sii ña María. I zatyiño xaan ña sa cuenda ndo.

7 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Andrónico ta ra Junias. Ɨin ñi ñuu ra sihin ñuu mi. Ta i siñoho tucu ra vehe caa sihin. Ta xihna ca nduu tahan maa ra i sino iñi ta zɨquɨ mi. I zacuhun ra Jesucristo sii nduu tahan ra sihin tyiño ra. Ta tyaa xaan ñiyɨvɨ yahvi sii ra.

8 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Amplias. Ñoho xaan iñi sii ra sa cuenda ra Cristo.

9 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Estaquis. Ñoho xaan iñi sii ra. Ta tacuan tucu ra Urbano. I zatyiño xaan ra sihin ndi sa cuenda ra Cristo.

10 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Apeles. Sino xaan iñi ra sii ra Cristo vazu ndyehe ra tundoho. Cuhva ndo minoo nacumi sii ñiyɨvɨ ra Aristóbulo.

11 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Herodión. Ɨin ñi ñuu ndi. Cuhva ndo minoo nacumi sii ñiyɨvɨ sino iñi vehe ra Narciso.

12 Cuhva ndo minoo nacumi sii ña Trifena ta ña Trifosa. Zatyiño ñu tyiño ra Cristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta cuhva ndo minoo nacumi sii ña Pérsida, ña cuhva yo. Ñihi xaan i zatyiño ña tyiño ra Ndyoo.

13 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Rufo ta sii zɨhɨ ra. Vaha xaan sino iñi ra sii ra Jesús. Ta zɨhɨ ra cuu tañi zɨhɨ mi.

14 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Asíncrito, ra Flegonte, ra Hermas, ra Patrobas, ra Hermes, ta inga ra yañi yo sa yucu sihin ra.

15 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Filólogo ta sii ña Julia ta sii ra Nereo sihin cuhva ra ta sii ra Olimpas ta sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sino iñi sa yucu sihin ñu.

16 Cuhva xaan ndo ndyoo nacucumi sii minoo ndo ta sii inga ndo. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuenda ra Cristo zaquisi ñu minoo nacumi sii ndo.

17 Vityi zañiñi sii ndo yañi xaa vatyi zaha vaha ndo cuenda yoo cuu ñiyɨvɨ zacahñi tahan sii ñiyɨvɨ sino iñi. Zatɨvɨ ñu cuhva sino iñi ñiyɨvɨ sihin minoo cuhva ña tuhva maa ndo zavaha. Ma cutahan ndo sihin ñu zavaha tacuan, ta ma zavaha ndo cuhva catyi ñu

18 vatyi ñu zavaha tacuan, ña zatyiño ñu tyiño ra Cristo ra ndyaca ñaha sii yo. Zatyiño ñu cuhva cuñi maa ñu. Vaha xaan ta vii xaan cahan ñu, ta zandavi ñaha ñu sii ñiyɨvɨ ña sito vaha.

19 Sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi tyaa xaan ndo yahvi Tuhun Ndyoo. Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi sihin ndo, zoco cuñi sa cua zacuenda vaha ndo sii ndo ta zavaha ndo maa ñi sa vaha. Ta ma cutuhva ndo zavaha ndo sa ña vaha.

20 Ra Ndyoo cuu ra saha sa coo sa taxi sii ndo, ta ña naha ca ta cua zandɨhɨ ra sa ña vaha nu yucu ndo. Cua cuhva ra sa cuañi ndo zɨquɨ cuihna. Ta vityi nacoo xaan sa vaha sa saha maa ra Jesucristo sii ndo. Maa ra ndyaca ñaha sii yo.

21 Zaquisi ra Timoteo minoo nacumi sii ndo. Zatyiño ra sihin. Ta ra Lucio
ta ra Jasón ta ra Sosípater zaquisi tucu ra minoo nacumi sii ndo. Ɨɨn ñi ñuu
tandɨhɨ ra sihin ñuu mi.
22 Yuhvi ra Tercio tyei carta ya, ta zaquisi minoo nacumi sii ndo sa cuenda
ra ndyaca ñaha sii yo.
23 Zaquisi maa ra Gayo minoo nacumi sii ndo. Saha noo ra vehe ra sii, ta
ndu-ɨɨn tucu tandɨhɨ ñu sino iñi ihya. Zaquisi ra Erasto minoo nacumi sii ndo
sihin ra Cuarto yañi yo. Ra Erasto cuu ra cumi xuhun ñuu ya.
24 Cuñi vatyi cua cuhva xaan ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sa vaha
sii tandɨhɨ ndo. Ta nacuu si tacuan.

Zacahnu ra sii ra Ndyoo nu ndɨhɨ tyaa ra carta ya

25 Zacahnu ndo sii ra Ndyoo vatyi maa ra cuu ra cua cuhva tundyee iñi sii
ndo, ta ma ndoyo ñuhu ndo sihin tuhun vaha sa i zacote sii ndo sa cuenda ra
Jesucristo. Ta i zacoto ra Ndyoo sii ndo tuhun vaha cuhva iyo ra. Ta sa naha
ñá sito ñiyɨvɨ tuhun sa cuenda ra Cristo, zoco vityi sito ñu.
26 Vityi sito ñu tuhun sa cuenda ra Cristo. Saha ra Ndyoo tyiño sa cua coto
tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta cua cutuñi iñi ñu sa i tyaa ra profeta ta sa naha.
Maa ra Ndyoo tava tyiño ya, ta ndito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta vityi sa
cuenda sa sito ñiyɨvɨ, ta cuu sino iñi tandɨhɨ ñu, ta cuu tyaa ñu yahvi sii ra.
27 Maa ñi maa ra cuu Ndyoo. Maa ñi maa ra cuu ra iyo sa siñi tuñi sa ndisa.
Nazacahnu yo sii ra sa cuenda sa i zavaha ra Jesucristo. Nazacahnu yo sii ra
tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii ra Ndyoo Ñuu Corinto

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Corinto

1 Yuhvi ra Pablo i casi ra Ndyoo sii vatyi cui minoo ra cua zatyiño tyiño ra
Jesucristo. Ta vityi tyei carta ya sihin ra Sóstenes hermano yo.
2 Ta zacuhun ndi sii si sii maa ndo ra cuu vehe ñuhu ra Ndyoo ñuu Corinto.
Ñiyɨvɨ ra Ndyoo cuu sii ndo vityi vatyi sa ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo Jesús.
I casi ra Ndyoo sii ndo vatyi cuu ndo ñiyɨvɨ vaha xaan tañi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa
zacahnu sii ra Jesucristo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ndyaca ñaha ra sii tandɨhɨ yo sa
cuu cuenda ra.
3 Sique sii ra Ndyoo Zutu yo ta sii ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo vatyi
nacuhva xaan ra tumañi iñi sii ndo ta sa coo sa taxi añima ndo.

Cuhva i saha xaan ra Ndyoo sa vaha sii ñiyɨvɨ ra ñuu Corinto

4 Tandɨhɨ cuhva saha xein tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ ndo
vatyi i saha xaan maa ra tumañi iñi sii ndo sa cuenda ra Cristo Jesús.
5 Ta vityi i saha xaan ra cuhva sii ndo, ta cuu cahan ndo Tuhun ra, ta iyo
xaan sa siñi tuñi sii ndo.
6 Tandɨhɨ sa i catyi ndi sihin ndo sa cuenda ra Cristo, ta i cuu si cuhva cuan
sa cuenda maa ndo.
7 Ta yucuan cuenda ñahñi sa cumañi sii ndo. Saha xaan maa ra Ndyoo
tandɨhɨ cuii ndatu sii ndo nɨɨ ñi sa ndatu ndo quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesucristo,
ra ndyaca ñaha sii yo.
8 Ta cua tyindyee ra sii ndo sihin tandɨhɨ cuii cuhva, ta ma ndoyo ñuhu ndo,
ta yoñi cua cuu tyaa cuatyi sata ndo quɨvɨ cua quisi ra Jesucristo.
9 Zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra tandɨhɨ saha. Ta maa ra cuu ra i casi sii
ndo vatyi cu-ɨɨn ndo sihin ra Jesucristo zehe ra. Maa ra cuu ra ndyaca ñaha
sii yo.

Ña vaha sa coo zɨɨn zɨɨn ityi yo

10 Ta vityi sihin zɨvɨ ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sica xein sii ndo
hermano vatyi ɨɨn ñi cuu ndo, ta ma coo zɨɨn ndo. Ɨɨn ñi cuhva caca iñi ndo.
Ɨɨn ñi cuhva nacoo sa siñi tuñi sii ndo.
11 Tacuan catyi sihin ndo hermano vatyi sa i nacatyi ñiyɨvɨ ra Cloé sihin
vatyi iyo tizɨhɨ nu yucu ndo
12 vatyi zɨɨn zɨɨn cahan ndo. Iyo ndo catyi ndo: “Yuhvi ndyique sii ra Pablo”,
catyi ndo. Ta inga ndo catyi ndo: “Ta yuhvi ndyique sii ra Apolos.” Ta iyo ndo
catyi ndo: “Ndyique sii ra Pedro.” Ta inga tucu ndo catyi ndo vatyi ndyico
ndisa cuii ndo sii ra Cristo.
13 Ña vaha sa cahan ndo tacuan vatyi ma cuu sa coo zɨɨn yo vatyi ɨɨn ñi coño
ñuhu ra Cristo cuu yo tatu sino iñi yo sii ra. ¿Atu yuhvi ra Pablo i sihi nu cruz
sa cuenda ndo? ¿Atu i sicoo ndutya ndo sihin zɨvɨ mi? Yɨvɨ.
14 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi ñá zacoo ndutye sii numinoo ndo,
maa ñi ra Crispo sihin ra Gayo ta yoñi inga ra
15 coto catyi ndo vatyi i zacoo ndutye sii ndo sihin zɨvɨ mi ta cundyico ndo
sii.
16 Aan, ndisa i zacoo ndutye sii ñiyɨvɨ ra Estéfanas, zoco sica iñi vatyi yoñi
ca inga ra i zacoo ndutye.

17 Vatyi ñá zaquisi ra Cristo sii mi sa zacoo ndutye sii ñiyɨvɨ. I tava ra tyiño
sii, vatyi nacatyi tuhun ra, cuhva zacacu ra sii yo. Zoco ña quehin sihin sa siñi
tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya coto caca iñi ñiyɨvɨ vatyi tyaqui xaan cuhva quehin,
ta ma nacañi vaha iñi ñu cuhva catyi si sa cuenda cuhva i sihi ra Cristo nu
cruz sa cuenda cuatyi yo.

Sito yo vatyi vaha ca sa siñi tuñi sa iyo sii maa ra Ndyoo ta zɨquɨ sa siñi tuñi sa iyo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ

18 Ñiyɨvɨ cua cunaa, sica iñi ñu vatyi sa tondo ñi cuu cuhva i sihi ra Jesús nu
cruz sa cuenda cuatyi yo. Zoco sa cuenda maa yo, ra i zacacu ra Ndyoo, ta
tundyee iñi cuu si vatyi sihin sa sino iñi yo sii si ta cacu yo.
19 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo:
Sica iñi ñiyɨvɨ sa sito xaan, vatyi cuu ñihi ñu cuhva ta cacu ñu.
Zoco cua zanei tandɨhɨ cuhva cuan, ta ma ñihi ñu cuhva cacu ñu sihin sa siñi
tuñi maa ñu.
Tacuan catyi Tuhun Ndyoo.
20 Ñahñi maa tyindyee si sa cuu yo ra sito xaan a ra maestro a ra sito
natuhun zɨquɨ tyiño sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Tandɨhɨ sa sito xaan ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ
ya, ñahñi cuu si ityi nuu ra Ndyoo.
21 Casi xaan iñi ra Ndyoo, ta ña saha ra sa coto ñiyɨvɨ sii ra sihin sa siñi tuñi
ñu. Zoco i zavaha ra inga cuhva, ta cuu coto ñiyɨvɨ sii ra ta cacu ñu tatu cuiñɨ
ñu Tuhun ra ta sino iñi ñu sii si. Ta iyo ñiyɨvɨ sica iñi ñu vatyi sa tondo ñi cuu
Tuhun Ndyoo.
22 Vatyi cuñi ñiyɨvɨ hebreo ndyehe ñu sa ndyityi. Ta ñu griego nanducu
xaan ñu sa siñi tuñi, cuhva sica iñi ñu.
23 Zoco maa yo nacatyi yo sihin ñiyɨvɨ cuhva i sihi ra Cristo nuu cruz.
Cuxaan ñiyɨvɨ hebreo sihin cuhva cuan, ta sica iñi inga ñiyɨvɨ vatyi minoo sa
tondo ñi cuu si.
24 Zoco sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo, vazu ñiyɨvɨ hebreo a ñiyɨvɨ griego
cuu ñu, zoco sito tandɨhɨ ñu vatyi sa cuenda ra Cristo ta cuu zacacu ra Ndyoo
sii yo. Ta yucuan cuu cuhva zañaha maa ra Ndyoo vatyi casi xaan ca iñi maa
ra.
25 Sica iñi ñiyɨvɨ vatyi i zavaha maa ra Ndyoo minoo sa tondo, zoco vaha
xaan ca cuhva i zavaha maa ra Ndyoo ta zɨquɨ sa zavaha ñiyɨvɨ. Ta iyo xaan
ca tundyee iñi sii maa ra Ndyoo ta zɨquɨ sii ñiyɨvɨ.
26 Ndoho hermanos, zaha vaha ndo cuenda cuhva i casi maa ra Ndyoo sii
yo vatyi ña cuaha yo cuu ra casi xaan iñi sihin sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya.
Ña cuaha yo cuu ra ñiñi ta ra cuca ñuu ñiyɨvɨ ya.
27 Zoco i casi ra Ndyoo sii yo ta cua catyi inga ñiyɨvɨ vatyi tondo xaan iyo
yo. Vatyi cua cuu si ticahan nuu sii ñiyɨvɨ sa sica iñi vatyi casi xaan iñi ñu. Ta
i casi ra sii yo, ra ña ñiñi ta ña cuca, vatyi cua zaha yo ticahan nuu sii ñiyɨvɨ
iyo xaan cuhva sii ihya ñuu ñiyɨvɨ.
28 Ta i casi ra sii ñiyɨvɨ ndyihi, ñiyɨvɨ sa ñahñi maa sa sito, ñiyɨvɨ sa ña cuu
ndyehe ñiyɨvɨ sii. Tacuan i zavaha ra vatyi cua cutyiño ra sii yo, ta cua
quindyaa ra sa tuhva inga ñiyɨvɨ, ñu cuu ñiyɨvɨ ñiñi vityi.
29 Tacuan i zavaha ra Ndyoo, ta yoñi cua catyi vatyi ra cahnu xaan cuu ra
ityi nuu ra Ndyoo.
30 Zoco zuun ñi maa ra Ndyoo cuu ra sa zandu-ɨɨn sii maa ndo sihin ra Cristo
Jesús. I saha maa ra Ndyoo vatyi cuu ra Jesús sa siñi tuñi vaha sii yo. Sihi ra
Jesús, ta tyiyahvi ra sa cuenda tandɨhɨ cuatyi yo. Sa cuenda ra Cristo, ta ñahñi
ca cuatyi yo ityi nuu ra Ndyoo. I zanduvaha ra cuhva iyo yo.

31 Tacuan i zavaha ra Ndyoo, ta i cuu si cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “Tatu
iyo minoo ra cuñi ra catyi ra vatyi vaha xaan ra, ma cuu. Ɨin ñi sii maa ra
Ndyoo zacahnu yo vatyi i zavaha maa ra tandɨhɨ.”

2

Cuhva nacatyi ra Pablo cuhva i sihi ra Jesús nuu cruz

1 Hermanos, quɨvɨ sa sehin nu yucu ndo ta nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ndo.
Ña cahan xein tuhun nahnu, ta ña quehin sihin cuhva iyo sa siñi tuñi ihya
ñuu ñiyɨvɨ.

2 Ña quehin inga cuhva nu yucu ndo, maa ñi cuhva i sihi ra Cristo nuu cruz
sa cuenda cuatyi maa yo vatyi maa ñi cuhva cuan cuu sa cuñi quehin sihin
ndo.

3 Ta quɨvɨ i sei nu yucu ndo, i yuhu xein quehin sihin ndo ndya cuhva nehi.

4 Ta ndoo xaan i nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ndo. Ña nazaque cuaha tuhun
nahnu a tuhun tañi sa sito ra tuhva xaan cahan. Ña hñi. Zoco i ndyehe ndo
vatyi i quehin sihin tundyee iñi sa iyo sii Tatyi Ii maa ra Ndyoo, ta sicoo xaan
cuhva sihin tuhun quehin.

5 Tacuan i quehin vatyi cuñi sa cua sino iñi ndo sa cuenda cuhva sa iyo sii
maa ra Ndyoo ta yɨvɨ sa vatyi tyaqui xaan quehin a vatyi i quehin sihin sa siñi
tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya.

Sihin Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta zañaha ra Ndyoo sii ra sii yo

6 Zoco cahan ndi sihin minoo cuhva vaha xaan sihin ñiyɨvɨ sa naha sino
iñi. Zoco sa siñi tuñi sa cuenda maa ra Ndyoo cuu si ta yɨvɨ sa siñi tuñi sa iyo
cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya a sa cuenda sa iyo sii ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi
cuee ca ta cua naa tyiño sii tandɨhɨ ra.

7 Zoco cahan ndi sihin sa siñi tuñi sa saha maa ra Ndyoo. Nacatyi ndi cuhva
i tyaa ra Ndyoo cuhva cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua zanduu ra sii yo tañi
maa ra. Xehe xaan i cuu tuhun ya ta sa naha, zoco vityi cuu coto yo sii si.

8 Yoñi numinoo ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya ta i cutuñi iñi ra tuhun ya vatyi
tatu cutuñi iñi ra, ma cahñi ra sii ra ndyaca ñaha sii yo nuu cruz. Ta ra cahnu
ca cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

9 Catyi Tuhun Ndyoo:
Yoñi maa sa ndyehe a sa siñi a sa cutuñi iñi tandɨhɨ sa vaha xaan sa
zanduvaha ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra. Catyi si.

10 Zoco vityi sa cuenda Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta saha ra Ndyoo sa coto yo
vatyi zañaha Tatyi Ii maa ra tandɨhɨ cuii sii yo ndya cuhva ndya sa xehe xaan
ca ta tuhun sa tuhva xaan maa ra Ndyoo tyixehe.

11 Ma cuu coto numinoo yo ña sa sica iñi inga yo. Zoco sito maa yo ña sa
sica iñi yo. Ta zuun ñi cuhva cuan, sito Tatyi Ii maa ra Ndyoo tandɨhɨ sa sica
iñi maa ra Ndyoo.

12 Ta saha maa ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo vatyi cua zacoto ra sii yo tandɨhɨ
sa vaha xaan sa saha maa ra Ndyoo sii yo.

13 Ta nacatyi ndi cuhva zacuaha Tatyi Ii sii ndi ta yɨvɨ sihin sa siñi tuñi sa
iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Nacatyi ndi tuhun sa saha maa ra Ndyoo sihin maa ndo sa
iyo Tatyi Ndyoo sii.

14 Zoco ñiyɨvɨ ta ñihi ca Tatyi Ii ra Ndyoo, ña cuñi ñu cuɨñɨ ñu cuhva nacatyi
Tatyi Ndyoo. Tañi sa tondo cuu si cuñi ñu vatyi ña cutuñi iñi ñu sii si. Maa ñi
ñiyɨvɨ sa iyo Tatyi Ndyoo sii, ta cuu cutuñi iñi ñu.

15 Zoco ra sa iyo Tatyi Ii ra Ndyoo, cutuñi iñi ra tandɨhɨ. Zoco ñiyɨvɨ ndya
vaha ñi ña cutuñi iñi ñu cuhva iyo maa ra cuan.

16 Catyi Tuhun Ndyoo: “Yoñi cuu cutuñi iñi ñaa sa sica iñi ra Ndyoo. Yoñi cuu zacuaha sii maa ra”, catyi si. Zoco sica iñi maa yo cuhva sica iñi ra Cristo.

3

Cuhva cuñi si sa zatyiño yo tyiño ra Ndyoo

1 Zoco hermanos i quehin sihin ndo quɨvɨ cuan tañi sa lee cuu ndo vatyi tañi sa nacaa cacu ndo cuhva saa ya cuu si, ta tacuan iyo ndo ndya vityi. Vatyi cumañi nduvaha cuhva iyo ndo sa ndisa cuii. Ta ñá cuu quehin sihin ndo quɨvɨ cuan tañi ñiyɨvɨ sa zatyiño Tatyi Ii maa ra Ndyoo añima.

2 Tañi sa tuhva yo cuhva zɨcuɨ sii sa ndyihi tatu ta cuu ca casi si. Tacuan i quehin sihin maa ndo sihin tuhun ña yɨɨ ñi. Tañi sa lee cuu ndo cuu si vatyi ta cuu ca casi vaha ndo. Siin xaan cuhva sino iñi ndo, ta tacuu ca cutuñi iñi ndo sa siñi tuñi sii maa ra Ndyoo.

3 Maa ñi ñiyɨvɨ ta sino vaha ca iñi cuu ndo ndya vityi, ta cuñi ndo cuu sii ndo tañi cuu sii inga ñiyɨvɨ, ta sahñi tahan ndo sihin minoo ndo ta sihin inga ndo. Zavaha ndo cuhva zavaha ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, ta ña zavaha ndo tañi ñiyɨvɨ cuenda ra Ndyoo.

4 Yucuan cuenda iyo ndo catyi ndo: “Yuhvi ndyique sii ra Pablo.” Ta inga ndo catyi ndo: “Yuhvi ndyique sii ra Apolos.” Catyi ndo. Ta sihin cuhva cuan zañaha ndo vatyi ta cuahnu ca ndo sihin Tuhun Ndyoo.

5 Zoco ¿yoo ra cuu yuhvi? ta ¿yoo ra cuu ra Apolos ta sahñi tahan ndo sa cuenda ndi? Maa ñi ra zacoto Tuhun Ndyoo sii ndo cuu nduhvi, ta i sino iñi ndo. Tahan tahan ndi i zavaha ndi cuhva i catyi maa ra Ndyoo sihin ndi.

6 Yuhvi i tasi sɨtɨ sa cuu Tuhun Ndyoo. Ta ra Apolos i quisi cozo. Ta i zacuahnu maa ra Ndyoo tyiño cuan.

7 Yucuan cuenda ñahñi cuu ra tasi ta ra tyozo, zoco maa ra Ndyoo cuu ra ñiñi ca vatyi maa ra zacuahnu tyiño cuan.

8 Ɨɨn ñi cuu si tatu tasi yo a tyozo yo, ta tahan tahan yo cua cuhva maa ra Ndyoo sa vaha sii yo cuhva tahan si sa cuenda tyiño yo.

9 Ɨɨn ñi i zatyiño maa ndi sihin ra Ndyoo. Ta maa ndo cuu tañi minoo ñuhu nu zatyiño maa ra Ndyoo. A tañi minoo vehe zandaa ra cuu ndo.

10 I catyi maa ra Ndyoo vatyi yuhvi cua cui tañi minoo ra sa sito xaan zandaa vehe. Sa i saqui cimiento si, ta inga ra zandaa vehe nuu cimiento. Zoco ra cua zandaa vehe nuu cimiento cuan, cuñi si sa zacuenda ra cuhva zatyiño ra.

11 Ta yoñi ra cuu caqui inga cimiento ta zɨquɨ cimiento sa sa ndyaa vatyi ra Jesucristo cuu cimiento vehe cuan.

12 Zoco cuu zandaa maa yo minoo vehe nuu cimiento cuan. Cuu cutyiño yo xuhun cuaan a xuhun cuisi a yuu tyaqui. A cuu cutyiño yo yutu a itya a mihin.

13 Ta quɨvɨ quisi ra Cristo cua ndyehe ra tyiño zacuu minoo minoo yo. Cua zaquisi ra ñúhu, ta cua ndyehe ra tatu vaha tyiño yo a ña vaha si.

14 Tatu ma cayu tyiño yo sa zandaa yo nuu cimiento cuan, cua cuhva ra Ndyoo sa vaha sii yo.

15 Zoco tatu cayu tyiño i zacuu minoo yo, cua ndoyo ñuhu si, ta cunaa si, zoco ra cuan, cacu ra. Sa yatyi cuii ca sa ma cacu ra tañi minoo ra quita si vehe sa cayu.

16 ¿Atu ña sito ndo vatyi sa tandɨhɨ maa ndo cuu vehe ñuhu ra Ndyoo ta ndyaa Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ndo?

17 Tatu zatɨvɨ minoo ra vehe ñuhu ra Ndyoo, cua zanaa ra Ndyoo sii ra cuan vatyi ii xaan vehe ñuhu ra Ndyoo, ta maa ndo cuu vehe ñuhu ra.

18 Numinoo ndo ta ma zandavi ñaha ndo sii ndo. Tatu caca iñi ndo vatyi
sito xaan ndo sihin sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, vaha ca zanduu ndo sii
ndo tañi minoo ra sa ñahñi maa sito, ta cua cuhva ca maa ra Ndyoo sa siñi
tuñi maa ra sii ndo.
19 Vatyi sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ñahñi maa cuu si ityi nuu ra Ndyoo.
Sa tondo ñi cuu si sa cuenda maa ra. Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Sihin sa siñi
tuñi sa iyo sii ñiyɨvɨ, ta cua zanduva ra Ndyoo sii ñu.”
20 Ta inga tucu cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “Sito ra Ndyoo cuhva sica iñi
minoo ra casi xaan iñi vatyi ñahñi vale si.”
21 Yucuan cuenda yoñi ndo tyaa xaan ndo yahvi sii numinoo ñiyɨvɨ vatyi sa
saha maa ra Ndyoo tandɨhɨ cuii sa cuñi si sii ndo.
22 Saha maa ra Ndyoo sii yuhvi ra Pablo sii ndo, ta saha ra sii ra Apolos ta ra
Pedro tucu vatyi tyindyee ndi sii ndo. Ta tandɨhɨ cuii sa iyo ñuu ñiyɨvɨ saha ra
sii ndo. Ta vazu ndito ndo a sa sihi ndo, zoco ndyaa ra sihin ndo. Ta tandɨhɨ
sa iyo vityi ta sa cua coo ityi nuu ca, tandɨhɨ cuii ñaa sa cuu si, ta cuu si cuenda
maa ndo vatyi tyindyee si sii ndo.
23 Ta maa ndo cuu sii ra Cristo, ta ra Cristo cuu sii ra Ndyoo.

4

Tyiño i zavaha ra apóstol

1 Cuñi si sa nacoto ndo sii ndi tañi ra zatyiño sa cuenda ra Cristo. Tyiño maa
ndi cuu sa zacuaha ndi sii ñiyɨvɨ tuhun xehe ca sii maa ra Ndyoo.
2 Ta sa cuenda maa ndi, ra cuu muzu ra Ndyoo, cuñi si vatyi tandɨhɨ saha
tyaa ndi yahvi tandɨhɨ sa nacatyi ra Ndyoo sihin ndi.
3 Ta ña sica iñi atu catyi ndo vatyi vehi a ña vehi a tatu catyi inga ñiyɨvɨ.
Ñahñi sa cuu. Ta nu mi ta ma cuu catyi tatu zavehi sa vaha a sa ña vaha.
4 Catyi sa siñi tuñi vehi sihin, vatyi ñahñi ca cuatyi. Zoco numaa tacuan ta
ña cuñi si catyi si vatyi ñahñi maa cuatyi caña ñi. Maa ra Ndyoo cuu ra cua
tyicuhva sii.
5 Yucuan cuenda ma catyi ndo tatu vaha a ña vaha sa zavaha ñiyɨvɨ vatyi
ta saa ca quɨvɨ. Quɨvɨ cua quisi ra Cristo ta cua zandundisi ra nu ñaa. Ta cua
zatuu ra sa xehe sa iyo añima yo. Ta zɨquɨ cua tyiyahvi ra Ndyoo sii minoo
minoo yo cuhva tahan si sii yo.
6 Ndoho hermanos quehin cuhva ya vatyi cua tyindyee si sii maa ndo.
Natyicuhva maa ra Ndyoo sii mi ta sii ra Apolos, ta ma zacahnu maa ndo
cuaha ca sii minoo ndi a sii inga ndi. Ña tacuan catyi Tuhun Ndyoo.
7 Yoñi minoo ndo sa ñiñi ca ta zɨquɨ inga ndo. Tandɨhɨ sa cuu sii ndo, maa
ra Ndyoo i saha. Yucuan cuenda ma zacahnu ndo sii ndo.
8 Zoco sica iñi maa ndo vatyi sito ndo tandɨhɨ cuii sa iyo sa cuenda maa ra
Ndyoo ta ñahñi sa cumañi sii ndo. Sa ndyaca ñaha ndo tañi sa rey cuu ndo, ta
cuu tyaa siyo ndo sii maa ndi. Vaha xaan tatu sa ndisa vatyi rey cuu ndo, ta
tacuan ta cua cuu cundyaca ñaha ndi sihin ndo.
9 Ta sica iñi vatyi maa ndi, ra apóstol, i zanduluhlu xaan ca ra Ndyoo sii
ndi. Ndyehe xaan ndi tundoho tañi minoo ra sa ñoho vehe caa, ta cuñi cuu
ra. Tañi sa sindyaca zandaru sii ndi ityi cahnu ta ndyehe ñiyɨvɨ ta ángel sii
ndi. Ta saha xaan si ticahan nuu sii ndi cuu si.
10 Sa cuenda ra Cristo ta sica iñi ñiyɨvɨ vatyi tondo xaan maa ndi, zoco maa
ndo sito xaan ndo cuñi ndo sa cuenda ra Cristo. Tañi sa ñahñi sa cuu zacuu
maa ndi, zoco maa ndo cuu xaan sii ndo, cuñi ndo. Sacu ndyaa ñiyɨvɨ sii maa
ndi, zoco sii ndoho zacahnu ñu.

11 Ndya cuhva ndya vityi ta ndyehe xaan ndi tundoho. Sizoco ndi. Ityi ndi. Ñahñi ca zahma ndi. Ñahñi vehe ndi. Ta tuhva ñiyɨvɨ cañi sii ndi.
12 Sitatu xaan ndi vatyi ñihi xaan zatyiño ndi. Quiñi cahan ñiyɨvɨ sihin ndi, zoco vaha cahan ndi sihin ñu. Zavaha ñu sa ña vaha sihin ndi, zoco zandyee ndi iñi ndi.
13 Cahan ñu sii ndi. Zoco vii ñi cahan ndi sihin ñu. Zaha ñu tuhun tañi mihin cuu ndi tañi sa ñahñi yahvi ndyaa ndi ndya cuhva ndya vityi.
14 Ña tyei cuhva ya sii ndo sa cua cucahan nuu ndo. Zoco tañi sa sehi tyiño sii zehe ndyihi, ra cuñi xein.
15 Vazu usi mil maestro zacuaha sii ndo sa cuenda ra Cristo, zoco ña cuaha zutu ndo. Mi cuu tañi zutu ndo sa cuenda ra Jesucristo vatyi xihna ca mi i nacatyi sihin ndo yozo caa cuu cacu añima ndo.
16 Yucuan cuenda zañiñi sii ndo vatyi zavaha ndo tandɨhɨ cuhva zavehi.
17 Ta yucuan cuenda tasi sii ra Timoteo nu yucu ndo. Cuñi xein sii ra tañi minoo zehi. Vaha xaan ndyico ra sii ra ndyaca ñaha sii yo. Cua zanacohon ra iñi ndo cuhva iye sa cuenda ra Cristo ta cuhva zacuehi tahan tahan vehe ñuhu.
18 Iyo ndo zacahnu xaan ndo sii ndo. Sica iñi ndo vatyi ma cuhun que nu yucu ndo.
19 Zoco tatu cuhva cuñi maa ra Ndyoo cuu, ña naha ca ta cua cuhin nu yucu ndo. Ta cua ndyehi sii ndoho sa zacahnu sii ndo tatu ndyizo ndo tundyee iñi maa ra Ndyoo a tuhun cahan ñi ndo.
20 Vatyi tatu ndisa vatyi ndyaca ñaha ra Ndyoo sii ndo, yɨvɨ sa cahan ñi maa ndo cuu si, zoco cua cuu zatyiño ndo sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo.
21 ¿Yozo caa cuñi maa ndo? ¿Atu cuñi ndo sa quisi quehin sii ndo? ¿A cuñi ndo sa quisi zañehi sii ndo cuhva cuñi xein sii ndo ta vii ñi cua quehin sihin ndo?

5

Tatu ña cuñi minoo hermano zandoo ra cuatyi ra, cuñi si sa tava yo sii ra

1 Catyi ñiyɨvɨ sihin vatyi iyo minoo ra nu yucu ndo ndyaa ra sihin zɨhɨ ndahvi ra. Cahnu xaan cahnu xaan cuatyi cuan. Ndya cuhva ndya ñiyɨvɨ ta coto ca Tuhun Ndyoo ta ña tuhva ñu zavaha sii si.
2 Sica iñi ndo vatyi vaha xaan ndo, ta ña nducuihya iñi ndo sa cuenda cuatyi cuan tañi tahan si. Ta ña tava ndo sii ra zavaha cuhva quiñi xaan cuan.
3 Ndisa yoñi ndyaa sihin ndo sihin coño ñuhi, zoco tañi sa ndyei sihin ndo cuu si vatyi ñoho xaan iñi sii ndo. Ta sihin zɨvɨ ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, sa cundaa iñi cuhva cuñi si zavaha ndo sihin ra zavaha cuatyi cuan.
4 Cuñi si sa titahan ndo. Ta zaha ndo tuhun vatyi ndyei sihin ndo. Ta cua coo xaan tundyee iñi ra Jesús sihin ndo.
5 Ta zɨquɨ cuhva cuenda ndo sii ra cuan sii cuihna vatyi cua cuu zatɨvɨ ra sii coño ñuhu ra, ta cua cuu cacu añima ra quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
6 Ña vaha sa catyi ndo vatyi vaha xaan ndo vatyi saha ndo sa coo cuatyi cuan nu yucu ndo. ¿Atu ña sito ndo tuhun sa catyi si vatyi cua ndaa pan tatu tyihi yo zuhva ñi yusa iya? (Ta tañi yusa iya cuu ra cuan. Ta coto cua nduu tandɨhɨ ndo tañi maa ra.)
7 Tava ndo yusa iya ña vaha cuan coto zatɨvɨ si sii tandɨhɨ ndo. Tacuan ta cua cuu ndo tañi pan ña ndaa vatyi ñahñi yusa iya ña vaha cuan cua quɨhvɨ tɨcuɨ ndo. Ta zuun ñi maa ra Cristo cuu ra i sihi nu cruz sa cuenda yo. Ta sa naha i sahñi ñiyɨvɨ mvee ticatyi ta ndasi cuatyi ñu sihin nɨñɨ tɨ. Ta zuun ñi

cuhva cuan i sati nɨñɨ ra Cristo nu sihi ra, ta sihin nɨñɨ cuan zandasi ra Ndyoo cuatyi yo ta zacacu ra sii yo.

8 Yucuan cuenda nacuu yo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa. Ma zavaha ca yo sa quiñi ta sa ña vaha. Zoco nazavaha yo sa vaha sa ndisa cuii ta sa ndoo.

9 Nu inga carta i tasi sii ndo i catyi sihin ndo vatyi ma coo ndo sihin ñiyɨvɨ iyo cuatyi.

10 Zoco ñá quehin tuhun cuan sa cuenda ñiyɨvɨ ta sino ca iñi Tuhun Ndyoo. Iyo ra zavaha ra sa quiñi sihin sa zɨɨn zɨɨn ñaha. Iyo ra cuñi xaan ra sa coo xaan sa sii ra. Iyo ra zuhu ra ta zandavi ñaha ra. Zoco ma cuu cuɨñɨ siyo ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa iyo tacuan vatyi ndyaa ndo ñuu ñiyɨvɨ sihin ñu.

11 Zoco quehin tuhun cuenda ra cuu hermano. Ma cutahan ndo sihin ra tatu zavaha ra sa quiñi sihin sa zɨɨn zɨɨn ñaha, a tatu cuñi xaan ra sa coo xaan sa sii ra, a tatu zacahnu ra sii inga ndyoo, a tatu quiñi cahan ra ta sahñi tahan ra sihin ñiyɨvɨ a tatu ra siñi cuu ra a ra zuhu. Ta ma casi ndo xita sihin numinoo ra zavaha minoo cuhva cuan tatu catyi ra vatyi hermano cuu ra.

12-13 Vatyi maa yo ña tahan si tyaa yo cuatyi sata ñiyɨvɨ ityi sata. Cua tasi tuñi maa ra Ndyoo sii maa ñu. Zoco cuñi si sa coto vaha ndo sii ñiyɨvɨ ndyico sii ra Ndyoo nu yucu ndo. Yucuan cuenda tava ndo sii ra iyo cuatyi cuan nu yucu ndo, ra sa quehin tuhun.

6

Ma tyaa yo cuatyi sata ra hermano nuu ra cu tyiño

1 ¿Ñaa cuenda tuhva maa ndo tyaa cuatyi sata inga hermano nuu ra cu tyiño, ra ña sino iñi Tuhun Ndyoo? ¿Ñaa cuenda ma zandaa ndo tyiño cuan nuu tandɨhɨ hermano?

2 ¿Atu ña sito ndo vatyi ityi nuu ca cua tyicuhva maa yo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ? Tatu cua cuu tyicuhva ndo ñuu ñiyɨvɨ, ¿ñaa cuenda sica iñi ndo vatyi ma cuu tyicuhva ndo tyiño ndyihi vityi?

3 Ityi nuu ca cua tyicuhva maa yo sii ángel. Yucuan cuenda cuu tucu tyicuhva ndo tyiño ña ñiñi xaan tañi sa iyo vityi.

4 Tatu iyo cuatyi nu yucu ndo ¿ñaa cuenda saha ndo sa zandaa inga ñiyɨvɨ tyiño? Ñahñi ra cuu ra cuan sa cuenda maa ndo.

5 Quehin cuhva ya sihin ndo vatyi cuñi sa cua cucahan nuu ndo. Zaha ndo tuhun vatyi yoñi sa iyo sa siñi tuñi vaha nu yucu ndo vatyi ña saha ndo sa zandaa ra cuan tyiño.

6 Zoco sahan ndo nuu ra cu tyiño ta tyaa ndo cuatyi sata hermano ndo nuu ra ña sino iñi.

7 Iyo cuatyi nu yucu ndo vatyi sahan ndo nuu ra cu tyiño sihin hermano ndo. Vaha ca zandyee ndo iñi ndo sihin ñaa sa zavaha ñiyɨvɨ sihin ndo vazu zuhu ñu ndaha tyiño ndo.

8 Zoco maa ndo cuu ra zavaha sa ña vaha. Ndya sa sii hermano ndo ta zuhu ndo.

9 ¿Atu ña sito ndo vatyi ma cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ ña vaha nu ndyaca ñaha ra Ndyoo? Ma zandavi ñaha ndo sii ndo. Ma cuu quɨhvɨ ra sa ndyaa sihin minoo ñaha ta ña tindaha ra, a ñiyɨvɨ zacahnu sii inga ndyoo, a ra ndyaa sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra a ra ndyaa sihin inga ra.

10 Ta ma cuu quɨhvɨ ra zuhu a ñiyɨvɨ cuñi xaan sa coo sa sii ñu, a ra siñi, a ñiyɨvɨ quiñi cahan sihin inga ñiyɨvɨ. Ma cuu cuhun tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa tacuan caa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

11 Ta tacuan i cuu zuhva maa ndo. Zoco i nacatya ra Ndyoo añima ndo. Sihin Tatyi Ii maa ra Ndyoo i zanduvaha ra cuhva iyo ndo. Sa cuenda sa i zavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, ta ñahñi ca cuatyi ndo ityi nuu maa ra Ndyoo.

Coño ñuhu maa yo cuu vehe ñuhu ra Ndyoo

12 Cuu zacui ñaa sa cuñi, zoco ma tyindyee tandɨhɨ si sii. Saha ra Ndyoo sa zacui sii si, zoco ma cuhve sa cundyaca ñaha si sii.

13 Iyo sa casi yo sa cuenda sisi yo, ta sisi yo iyo sa cuenda sa casi yo. Zoco ityi nuu ca cua naa tandɨhɨ cuhva cuan cua zacuu ra Ndyoo. Zoco ña iyo coño ñuhu yo sa vatyi zavaha yo sa quiñi sihin sa zɨɨn zɨɨn ñaha. Coño ñuhu yo cuu sii maa ra Ndyoo. Ta cuñi maa ra cundyaca ñaha ra coño ñuhu yo sihin Tatyi Ii ra.

14 I zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús, ta zuun ñi cuhva cuan cua zanandoto ra sii coño ñuhu yo sihin tundyee iñi maa ra.

15 ¿Atu ña sito ndo vatyi cuu ndo zuhva coño ñuhu ra Cristo? ¿Atu vaha tatu zandu-ɨɨn ndo coño ñuhu ra Cristo sihin minoo ñaha zana? ¡Numinoo saha!

16 ¿Atu ña sito ndo vatyi tatu zandu-ɨɨn minoo ra sii coño ñuhu ra sihin minoo ñaha zana sa nduu ñu tañi minoo ñi ñiyɨvɨ? Catyi maa ra Ndyoo sisi Tuhun ra vatyi ndyehe ra sii ñu tañi minoo ñi ñiyɨvɨ.

17 Zoco ra sa ndu-ɨɨn sihin ra Cristo, sa ndu-ɨɨn añima ra sihin ra Cristo vatyi zuun ñi Tatyi Ii iyo sii nduu tahan ra.

18 Zandoo ndo sii cuatyi sa cuñi ndo sii minoo ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu. Iyo inga cuatyi sa ma zatɨvɨ xaan sii ndo. Zoco ñiyɨvɨ zavaha cuatyi ya, zuun ñi sii maa ñu zatɨvɨ ñu.

19 ¿Atu ña sito ndo vatyi coño ñuhu maa yo cuu vehe Tatyi Ii? Saha maa ra Ndyoo sii ra sii yo, ta iyo ra sisi añima yo. Ta yɨvɨ ca cuenda maa yo cuu yo.

20 Yahvi xaan i zata maa ra Ndyoo sii yo. Yucuan cuenda zacahnu xaan ndo sii ra Ndyoo sihin coño ñuhu ndo.

7

Cuhva cuñi si coo ñiyɨvɨ sa yaha tindaha

1 Ta vityi cua nacatyi sihin ndo sa cuenda cuhva i nducu tuhun ndo sii, nuu carta i zaquisi ndo. Sa xihna ñi, sa ndisa cuu si vatyi vaha ca tatu ma tindaha ñiyɨvɨ.

2 Zoco coto coo cuatyi ndo natindaha tahan tahan ndo sihin minoo ñaha ta tahan tahan ñaha sihin minoo rayɨɨ.

3 Nazavaha rayɨɨ cuhva tahan si sihin ñazɨhɨ ra. Ta tacuan tucu ñaha, nazavaha ña cuhva tahan si sihin yɨɨ ña.

4 Ma cuu zavaha ñaha cuan ñaa sa cuñi maa ña sihin coño ñuhu ña vatyi tahan tucu si sii yɨɨ ña catyi ra yozo caa cua zavaha ña. Ta tacuan tucu rayɨɨ, sii ñaha ra cuu tucu coño ñuhu ra.

5 Ma catyi ndo vatyi ma cuu cuzu ndo sihin ñaha ndo a sihin yɨɨ ndo. Zoco tatu cuñi ndo, cuu zaña ndo sii si zuhva quɨvɨ tatu nduu tahan ndo cuñi cuhva cuan. Ta cuu coo ndyitya ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo. Ta zɨquɨ ndu-ɨɨn tucu ndo coto zandavi ñaha cuihna sii ndo ta coo cuatyi ndo vatyi ma cuu cundyaca ñaha ndo sii ndo.

6 Quehin cuhva ya vatyi sehi sa tindaha ndo, zoco yɨvɨ sa zañiñi sii ndo.

7 Vatyi vaha xaan tatu cuu coo tandɨhɨ ndo tañi mi. Zoco zɨɨn zɨɨn cuhva saha ra Ndyoo sii sa minoo minoo yo.

8 Catyi sihin ñu yoco ta sihin ñundahvi vatyi vaha tatu ndoo ñu tacuan ñi tañi mi.

9 Zoco tatu ma cuu cundyee iñi ñu sa ma tindaha ñu, vaha ca natindaha ñu.

10 Ta sihin ñiyɨvɨ sa yaha tindaha, catyi minoo cuhva sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo vatyi ma zandoo ñuzɨhɨ sii yɨɨ ñu.
11 Ta tatu zandoo minoo ña sii yɨɨ ña, ma cuu tindaha tucu ña sihin inga ra. Zoco cuu nacoo vaha ña sihin yɨɨ ña. Ta ma cuu sa sino tutu ta zandoo minoo ra sii ñazɨhɨ ra.
12 Ta vityi cua quehin zɨquɨ inga zuhva ca cuhva, ta ña site tatu catyi maa ra Ndyoo cuhva ya a maa ñi mi, zoco tyehen catyi. Tatu iyo minoo hermano ta ña sino iñi ñazɨhɨ ra, zoco cuñi ña cundyaa ña sihin ra, ma cuu sa sino tutu ta zandoo ra sii ña.
13 A tatu iyo minoo hermana ta ña sino iñi yɨɨ ña, zoco cuñi ra cundyaa ra sihin ña. Ma cuu natani tutu ñu ta zandoo ña sii ra.
14 Vatyi sa cuenda sa sino iñi ñazɨhɨ ra ta tyindyee tucu ra Ndyoo sii maa ra. Ta zuun ñi cuhva tyindyee ra Ndyoo sii minoo ñaha ña sino iñi tatu sino iñi yɨɨ ña. Ta sihin cuhva cuan ta nduu zehe ñu tañi zehe ñiyɨvɨ sino iñi ta yɨvɨ tañi zehe ñiyɨvɨ ña sino iñi.
15 Zoco tatu zandoo, ra ña sino iñi sii ñaha ra a ñaha ña sino iñi sii yɨɨ ña, nacuhun ñu. Ta sihin cuhva cuan sa i ndasi ra hermano a ña hermana. Cuñi maa ra Ndyoo sa coo sa taxi.
16 Vatyi ña siton hermana tatu cua cuu zasinon iñi yɨun. Ta ña siton hermano tatu cua cuu zasinon iñi ñazɨhun.
17 Ta tyehen catyi sihin ndo: Coo ndo cuhva catyi ra Ndyoo sihin ndo. Ta ndoo ndo vaha sihin cuhva iyo ndo quɨvɨ i cana ra Ndyoo sii ndo. Ta tacuan catyi sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi zɨɨn zɨɨn vehe ñuhu.
18 Tatu i casi ra Ndyoo sii minoo ndo ta sa yaha tahndya ñɨɨ xiñi xuu ndo. Ma caca xaan iñi ndo sa cuenda si. A tatu iyo ndo tañaha ca coo costumbre cuan sii ndo, ña cuñi si sa coo si vityi.
19 Ña ñiñi tatu zavaha yo costumbre cuan a ma zavaha yo sii si. Sa ñiñi cuu sa tyaa yo yahvi tuhun cahan maa ra Ndyoo.
20 Ndoo ndo vaha tañi iyo ndo quɨvɨ i cana ra Ndyoo sii ndo.
21 Tatu iyo patrón quɨvɨ i cana ra Ndyoo suun, ma caca iñun. Zoco tatu cuu ndasun, nducun cuhva.
22 Vatyi quɨvɨ i cana ra Ndyoo sii minoo ra iyo patrón, ndisa iyo patrón ra, zoco ña ndyaca ñaha ca cuatyi ra sii ra. Zoco ra sa yoñi patrón quɨvɨ i cana ra Ndyoo sii ra, nduu ra tañi ra iyo patrón vatyi nduu ra muzu ra Ndyoo.
23 Yahvi xaan i zata ra Ndyoo sii ndo. Ma cuhva ndo sa cundyaca ñaha sa ña vaha sii ndo. (Cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo nacundyaca ñaha ra sii ndo, ta zatyiño ndo tyiño ra.)
24 Catyi sihin ndo hermano vatyi ndoo ndo vaha cuhva iyo ndo quɨvɨ i cana ra Ndyoo sii ndo, ñaa ñi maa tyiño.
25 Ta catyi sihin ñu yoco, ñahñi tuhun i saha ra Ndyoo sii sa cuenda ndo, zoco catyi sihin ndo cuhva sica iñi, ta cuu tɨɨn cuenda ndo tuhin vatyi sito ndo vatyi i saha maa ra Ndyoo tumañi iñi sii, ta tuhve cahan maa ñi sa vaha sa saha maa ra sii.
26 Ta sica iñi vatyi vaha ca ma tindaha ñu yoco sa vityi vatyi ndyehe xaan maa yo, ra sino iñi, tundoho sisi quɨvɨ ya.
27 Zoco tatu sa iyo ñazɨhun, ma nducu ndo cuhva natani tutu ndo. Zoco tatu ta coo ca ñazɨhun, ma cuñun sa coo.
28 Zoco tatu tindohon, yɨvɨ cuatyi cuu si. Ta tatu tindaha ñu yoco, yɨvɨ cuatyi cuu si. Zoco tatu tindaha ndo cua coo xaan tizɨhɨ ta tundoho sii ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ta yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi vaha ca sa ma tindaha ndo vatyi ña cuñi sa ndyehe xaan ndo tundoho ta tizɨhɨ cuan.

29 Ta tyehen catyi sihin ndo hermanos vatyi ña cuaha ca quɨvɨ ndyaa. Cuñi si vatyi ra iyo ñazɨhɨ ma quɨhɨ xaan iñi ra sii ña vatyi cuñi si sa caca iñi ra sa cuenda tyiño ra Ndyoo tandɨhɨ saha.
30 Ta tatu cuihya xaan cuñi ndo zoco ma tyaa xaan ndo yahvi sii si. Ta tatu zɨɨ cuñi ndo ma tyaa xaan ndo yahvi sii si. A tatu cuca ndo ma tyaa xaan ndo yahvi sii si, zatyiño xaan ndo tyiño ra Ndyoo.
31 Ta ra sa iyo ndaha tyiño vityi, nacutyiño ra sii si sa cuenda tyiño ra Ndyoo vatyi ñuu ñiyɨvɨ sa ndyehe yo vityi sa cuñi naa si.
32 Cuñi sa ma caca xaan iñi ndo sa cuenda sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Caca iñi ndo maa ñi sa cuenda tyiño ra Ndyoo. Minoo ra sa ta coo ca ñazɨhɨ, sica iñi ra sa cuenda tyiño ra Ndyoo, ta cuu zatyiño ra tyiño ra Ndyoo.
33 Zoco ra sa iyo ñazɨhɨ, sica iñi ra cuhva coo vaha ra ihya ñuu ñiyɨvɨ ta cuhva cua cuzɨɨ iñi ñazɨhɨ ra.
34 Ta zɨɨn zɨɨn cuhva iyo sii ñuzɨhɨ sa iyo yɨɨ ta ñu yoñi. Ñaha sa tañaha ca coo yɨɨ, sica iñi ña sa cuenda tyiño maa ra Ndyoo. Sii ra Ndyoo cuu coño ñuhu ña ta sa siñi tuñi sii ña. Zoco ñaha sa iyo yɨɨ, sica iñi ña cuhva coo sa vaha sii ña ihya ñuu ñiyɨvɨ ta cuhva cua cuzɨɨ iñi yɨɨ ña.
35 Nacatyi cuhva ya sihin ndo vatyi cuñi tyindyei sii ndo. Ña cuñi catyi vatyi ma cuu tindaha ndo. Zoco cuñi sa cua coo ndo minoo cuhva vaha ta minoo cuhva ma zayanga si sii ndo ta cua cuu zacahnu ndisa cuii ndo sii maa ra Ndyoo.
36 Zoco tatu iyo ndo sica iñi ndo vatyi vaha natindaha zehe ndo vatyi cua yaha quɨvɨ ñu, vaha cuhva cuan. Natindaha ñu tatu cuñi ndo. Yɨvɨ cuatyi cuu si.
37 Zoco tatu iyo inga ndo sa nacañi vaha iñi ndo ta cuñi ndo sa ma tindaha zehe ndo. Vaha sa ma tindaha ñu.
38 Vaha zavaha ra saha tindaha zehe, zoco vaha ca zavaha ra sa ña saha.
39 Catyi ley maa ra Ndyoo vatyi nɨɨ ñi sa ndito minoo ra, ɨɨn ñi cuu ra sihin ñazɨhɨ ra. Zoco tatu sa sihi ra, cuu tindaha ña sihin yoo ra cuñi ña tatu sino iñi ra sii ra Cristo.
40 Zoco sica iñi vatyi zɨɨ ca cua cuñi ña tatu ma tindaha tucu ña. Ta sica iñi vatyi sehi tuhun ya sa cuenda Tatyi Ii ra Ndyoo.

8

Ma zanduva yo sii hermano yo

1 Ta vityi cua quehin sa cuenda ndyayu sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo. Sica iñi tahan tahan yo vatyi sito yo ñaa sa cuu sa ndoo sa cuenda cuhva ya. Zacahnu yo sii yo vatyi iyo xaan sa siñi tuñi sii yo cuñi yo. Zoco minoo cuhva vaha ca cuu sa cuñi yo sii tahan yo.
2 Ta tatu iyo yo sica iñi yo vatyi sito xaan yo, cuñi si catyi si vatyi tañaha ca coto yo cuhva cuñi si coto yo.
3 Zoco yoo ra cuñi xaan sii ra Ndyoo, sito ra Ndyoo sii ra cuan.
4 Ta vityi sa cuenda sa casi yo ndyayu sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo, sito maa yo vatyi inga ndyoo cuan ña vale si vatyi minoo tuhun ñi ra Ndyoo iyo sa ndisa.
5 Ityi zɨquɨ ta nu ñuhu iyo cuaha sa catyi ñiyɨvɨ vatyi ndyoo cuu si.
6 Zoco sa cuenda maa yo, iyo minoo tuhun ñi ra cuu Ndyoo Zutu yo. Ta i zavaha maa ra tandɨhɨ sa iyo. Ta sa cuenda maa ra iyo yo. Ta iyo minoo tuhun ñi ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo. Ta sa cuenda maa ra ta iyo tandɨhɨ sa iyo; ndya maa yo ta sa cuenda maa ra i sino yo.
7 Zoco ña sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhva ya vatyi iyo ñiyɨvɨ i zacahnu inga ndyoo cumañi ca coto ñu sii ra cuu Ndyoo sa ndisa, ta ndya cuhva ndya vityi sica iñi

ñu vatyi ndito inga ndyoo cuan. Ta tatu cua casi ñu ndyayu cuan, sica iñi ñu vatyi cuatyi cuu si nuu ra Ndyoo.

8 Zoco Ndyoo ñahñi cuenda ra tatu casi yo sii si a ma casi yo. Yɨvɨ cuatyi cuu tatu casi yo, ta yɨvɨ cuatyi cuu tatu ma casi yo.

9 Zoco zacuenda ndo sii ndo coto zatɨvɨ ndo sii minoo hermano, ra tañaha ca sino vaha iñi, sihin minoo cuhva sa cua zavaha ndo.

10 Tatu ndyehe minoo ra sii yoho vatyi sasun ndyayu sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo. Cua casi tucu ra cuan vazu sica iñi ra vatyi ña vaha.

11 Ta sa cuenda sa sito xoon ta sasun ta cua zatɨvun sii minoo hermano. Ta sa cuenda tucu ra cuan i sihi ra Cristo vatyi ma cunaa ra.

12 Tatu tacuan zavaha yo ta zatɨvɨ yo sii minoo hermano ta sino vaha ca iñi, cuatyi cuu si ityi nuu ra Cristo.

13 Yucuan cuenda catyi, tatu sa cuenda sa casi mi coño cuan ta zatɨvɨ si sii minoo hermano. Ma casi que sii si caña ñi coto zatɨvi sii ra ta coo cuatyi ra.

9

Tyiño tahan si zavaha minoo ra apóstol

1 Yuhvi cui minoo ra apóstol. Ta ndisa vatyi yoñi ñiyɨvɨ ndyaca ñaha sii. I ndyehi sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta maa ndo cuu tyiño mi vatyi sa cuenda mí i sino iñi ndo sii ra ndyaca ñaha sii yo.

2 Vazu sica iñi inga ñiyɨvɨ vatyi yɨvɨ minoo apóstol cui, zoco sito vaha maa ndo vatyi zuun ra cui. I sino iñi ndo Tuhun Ndyoo vatyi maa ra Jesús i tava tyiño sii, sa zacote sii ndo.

3 Vityi cua nacatyi minoo cuhva sihin ñiyɨvɨ sa cuñi tyaa cuatyi sate.

4 Iyo cuhva sii, ta cuu quihin tandɨhɨ sa saha maa ñiyɨvɨ sa casi ta sa cohi.

5 Ta tatu coo ñazɨhi, ñaha sino iñi, cuu caca noo ña sihin, tyiño ra Ndyoo. Tacuan zavaha inga ra apóstol, ta yañi ra Jesús, ta ra Pedro tucu.

6 Yuhvi ta ra Bernabé i zandoo ndi tyiño ndi vatyi cua cahan ndi Tuhun Ndyoo. Ta ña cuñi ndo tyindyee ndo sii ndi. ¿Ñaa cuenda sa ña cuñi ndo tyindyee ndo sii maa ndi, ta tyindyee ndo sii tandɨhɨ inga ra cahan Tuhun Ndyoo?

7 Tyiyahvi ra ndyaca ñaha sii ra cu zandaru. Ta ra tasi yoho uva, sasi ra yucu vixi si. Ta ra zacuenda quɨtɨ, cuu coho ra zɨcuɨ tɨ.

8-9 Ta ma caca iñi ndo vatyi maa ñi cuhva sa sica ñi iñi mi cuu sa nacatyi ihya. Ña tacuan vatyi nu ley ra Ndyoo i tyaa ra Moisés catyi si tyehen: “Ma cuhñi ndo yuhu zɨndɨquɨ nu zatyiño tɨ nu sañi tɨ sɨtɨ yutu ta quita zoo si. Nacasi tɨ zuhva.” Ña ɨɨn ñi sa cuenda quɨtɨ cahan ra Ndyoo tuhun cuan.

10 Cahan ra sii si sa cuenda maa yo vatyi ra tahvi ñuhu ta ra naquihin ndaha tyiño, nduu tahan ra cuñi ra quihin ra zuhva zuhva sa vaha sa cuenda tyiño ra.

11 I tasi maa ndi Tuhun Ndyoo nu yucu ndo. Ta yɨvɨ sa cuaha cuu si tatu quihin ndi zuhva zuhva sa vaha sii ndo (tatu tyindyee ndo sii ndi zuhva sihin ndaha tyiño).

12 Tatu tyindyee ndo sii inga ra nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ndo, ñihi ca cua tyindyee ndo sii nduhvi. Zoco ña cahan ndi. Zandyee ndi iñi ndi sihin tandɨhɨ cuii cuhva coto ma cuñi ndo Tuhun Ndyoo.

13 Sito tandɨhɨ ndo vatyi ra zatyiño vehe ñuhu hebreo sasi ra sa iyo yucuan. Zatyiño ra nu saha maa ñiyɨvɨ quɨtɨ sii ra Ndyoo, ta cuu quihin ra coño tɨ.

14 Ta zuun ñi cuhva cuan cuñi ra Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ nacatyi Tuhun Vaha ra, cuñi si sa tyindyee ñiyɨvɨ sino iñi cuan sii ra.

15 Zoco yuhvi tañaha ca cua caque tundyee iñi sii maa ndo. Ta ña tyei cuhva
ya vityi vatyi cuñi sa cua tyindyee ndo sii. Ña tahan iñi sa tyiyahvi ñiyɨvɨ sii
ta nacatyi Tuhun Ndyoo. Vaha ca nacui zoco.
16 Ta vazu nacatyi xein Tuhun Vaha ra, zoco ma cuu catyi vatyi vaha xein
vatyi maa ra Ndyoo zañiñi sii. Ta ndahvi vii ra ndahvi tatu ma zavehi cuhva
catyi ra.
17 Tatu zatyiñe tyiño ya vatyi cuñi, cua tyiyahvi ra Ndyoo sii. Zoco vazu ña
cuñi zatyiñe sii si, zoco tyiño sa i saha maa ra Ndyoo sii cuu si.
18 Ta yahvi sa ñihi cuu sa zɨɨ xaan cuñi vatyi cuu nacatyi Tuhun Ndyoo ta
ma zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ. Ña sique sa tahan si sii sa cuenda tyiñe.
19 Ta yɨvɨ minoo muzu cui, zoco minoo muzu zandui sii, sii tandɨhɨ cuii
ñiyɨvɨ vatyi tacuan ta cuu zasine iñi ñu tuhun ra Cristo.
20 Tatu cuhin nu ndyaa ñiyɨvɨ hebreo, ndui tañi maa ñu vatyi cuñi sa cua
sino iñi ñu sii ra Cristo. A tatu ndyei sihin ñiyɨvɨ tyaa xaan yahvi tandɨhɨ
ley sahnu, tyei yahvi sii si vatyi cuñi sa cua sino iñi ñu sii ra Cristo. Zoco ña
ndyaca ñaha ley cuan sii, sa ndisa cuii.
21 Ta tatu cuñi tyindyei sii ñiyɨvɨ tañaha ca sino iñi, ndui tañi maa ñu, zoco
ña zavehi sa ña vaha tañi maa ñu vatyi tyei yahvi sii ra Cristo.
22 Tatu ndyei sihin ñiyɨvɨ tañaha ca sino vaha iñi, ndui tañi maa ñu vatyi
tacuan ta cuu cahan que Tuhun Ndyoo sihin ñu, ta cua sino ca iñi ñu. Ndui
tañi cuhva iyo sa zɨɨn zɨɨn ñiyɨvɨ vatyi tacuan ta cua tyizoho ñu sa quehin, ta
iyo ñu cua cacu ñu.
23 Tacuan zavehi sa cuenda Tuhun Vaha ra Ndyoo vatyi cuñi sa cua
tyindyee si sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta cua zacacu si sii yo.
24 Sito ndo vatyi nu iyo minoo carrera, sino tandɨhɨ ra sino, zoco minoo
tuhun ñi ra zahacanaa. Yatyi cono ndo tacuhva cuu zahacanaa ndo.
25 Ta yoo ra cuñi zahacanaa, zandoo ra tandɨhɨ sa cuu zatɨvɨ sii ra. Cumi
vaha xaan ra sii ra. Tacuan zavaha ra vatyi cuñi ra zahacanaa ra minoo
corona ndaha yutu ñi sa cua tɨvɨ. Zoco maa yo nducu yo cuhva zahacanaa
yo minoo sa ma ndɨhɨ.
26 Yucuan cuenda sino mi, zoco yɨvɨ tañi sa ña site ndyamaa cuehin. Ta
sahñi tehin tañi minoo ra cuñi zahacanaa.
27 Ta zandyehi tundoho sii coño ñuhi ta cundyaca ñehi sii si coto sa yaha
zacuehi sii inga ñiyɨvɨ ta zɨquɨ zuun ñi mi cua nandoi ityi sata.

10

Ma zacahnu yo sii inga ndyoo

1 Cuñi sa cua coto ndo, hermanos, tandɨhɨ sa i tahan zutu sahnu yo ityi
cuahan ra nu cu si desierto ta sa naha. I tasi ra Ndyoo minoo vico sa cuahan
ityi nuu tandɨhɨ ra, ta zañaha si ityi sii ra. Ta i yaha tandɨhɨ ñu sisi tyañuhu.
2 Ta tacuan i sicoo ndutya tandɨhɨ ñu sisi vico cuan ta sisi tyañuhu vatyi cua
cundyico ñu sii ra Moisés.
3 Ta i sasi tandɨhɨ ñu ndyayu i saha maa ra Ndyoo sii ñu.
4 Ta i sihi tandɨhɨ ñu ndutya i saha maa ra Ndyoo sii ñu. Ta ndutya i sihi ñu
i tava ra Ndyoo sisi minoo yuu vatyi coho ñu. Ta yuu cuan cuu tañi maa ra
Cristo.
5 Zoco vazu i ndyehe tandɨhɨ ñu sa ndyityi i zavaha maa ra Ndyoo ityi, zoco
cuaha xaan ñu ñá zavaha ñu cuhva cuñi ra Ndyoo, ta ñá tahan iñi ra, ta i
zanaa ra sii ñu.
6 Ta tandɨhɨ cuhva cuan zañaha si minoo cuhva sii maa yo vatyi ma cuñi yo
sii sa ña vaha tañi i cuñi maa ñu.

7 Ta ma zacahnu yo sii inga ndyoo tañi i zavaha zuhva maa ñu. Catyi Tuhun
Ndyoo: “I sasi ñiyɨvɨ, ta i sihi ñu, ta zɨquɨ i nduvita ñu vatyi cua cata saha ñu”
(vatyi zacahnu ñu sii zɨndɨquɨ xuhun cuaan).
8 Ta ma cuzu yo sihin numinoo ñaha tatu ma tindaha xihna yo. Minoo quɨvɨ
i sihi oco uñi mil ñu vatyi i zavaha ñu cuatyi cuan.
9 Ta ma coto ihñi yo sii ra ndyaca ñaha sii yo tañi i zavaha zuhva maa ñu, ta
i sahñi coo sii ñu.
10 Ta ma cahan ndo sii ra Ndyoo tañi i zavaha zuhva maa ñu, ta i tasi ra
Ndyoo sii minoo ángel sa cua cahñi sii ñu, ta i sihi ñu.
11 Tandɨhɨ cuhva ya i tahan zutu sahnu yo ta sa naha, ta i sicundyaa si nuu
tutu Ndyoo vatyi coto yo. Ta zañaha si sii yo vatyi ma zavaha yo cuhva cuan.
Ta maa yo cuu yo ndito nu sa cuñi ndɨhɨ tyiemvu.
12 Yucuan cuenda tatu sica iñun vatyi nɨɨ xaan iñun sii ra Ndyoo, zoco coto
vohon suun coto zavohon cuatyi.
13 Tandɨhɨ cuii cuatyi sa cuñun zavohon ta iyo tucu inga ñiyɨvɨ cuñi zavaha
cuhva cuan. Zoco cuu cunɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo vatyi ma cuhva maa ra sa
cuñi xaan con zavohon sa ña vaha. Cua zañaha ra minoo ityi suun, ta cua cuu
conon sii sa cuñi zatɨvɨ suun. Ta cua cundyee iñun ta ma zavohon sii si.
14 Yucuan cuenda, ndoho hermanos, zandoo ndo sa zacahnu ndo sii inga
ndyoo.
15 Quehin sihin ndo tañi sa ñiyɨvɨ siñi tuñi xaan cuu ndo. Tyizoho vaha ndo
sa catyi tatu ndisa a ña ndisa cuu si.
16 Quɨvɨ sa nacohon iñi yo vatyi i sihi ra Cristo nuu cruz sa cuenda maa
yo, sihi yo vino ta sasi yo pan. Sa sihi yo vino cuan ɨɨn ñi, cuñi si catyi si
vatyi tyindyee nɨñɨ ra Cristo sii tandɨhɨ yo. Ta pan cuan cuñi si catyi si vatyi
tyindyee coño ñuhu ra Cristo sii tandɨhɨ yo.
17 Vazu cuaha yo cuu yo, zoco minoo ñi pan sasi yo, ta yucuan cuenda
minoo ñi coño ñuhu cuu yo.
18 Ndyehe ndo cuhva iyo ñiyɨvɨ hebreo, saha ñu sa saha maa ñu sii ra Ndyoo,
ta sasi ñu zuhva si. Ta sihin cuhva cuan ndu-ɨɨn ñu.
19 Ña catyi sihin ndo vatyi ndisa iyo cuhva sii inga ndyoo. Ñahñi. Ta ñahñi
tucu cuhva iyo sii coño sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo.
20 Zoco tyehen catyi vatyi ñiyɨvɨ sa ña sito sii ra Ndyoo, saha ñu sa saha maa
ñu sii cuihna ta yɨvɨ sii ra Ndyoo. Ta ña cuñi sa ndu-ɨɨn ndo sihin cuihna.
21 Ma cuu coho ndo vino cuenda ra Cristo ta vino cuenda cuihna. Ta ma
cuu casi ndo nu ndyaa mesa ra Ndyoo ta nu ndyaa mesa sii cuihna.
22 ¿Atu cuñi yo sa cuxaan ra Ndyoo sihin yo? ¿Atu iyo ca tundyee iñi sii maa
yo ta zɨquɨ ca ra Ndyoo?

Cuu zavaha yo ñaa sa cuñi yo tatu ma zatɨvɨ si sii inga hermano

23 Cuu zacuu yo ñaa sa cuñi maa yo, zoco ma tyindyee tandɨhɨ si sii yo.
Ndisa, saha maa ra Ndyoo sa zavaha yo ñaa sa cuñi yo, zoco ma tyindyee
tandɨhɨ si sii yo ta ndundyee ca yo sihin Tuhun Ndyoo.
24 Cuñi si sa nducu yo cuhva coo sa vaha sii inga ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sii sa maa ñi
maa yo.
25 Casun ñaa ñi maa sa xico ñiyɨvɨ nuyahvi, ta ma nducu tuhun tatu sa saha
maa ñiyɨvɨ sii si sii inga ndyoo coto caca iñi ndo tatu vaha a ña vaha tatu casi
ndo.
26 Vatyi tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ cuu cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.
27 Ta tatu cua cana minoo ñiyɨvɨ ña sino iñi sii ndo vatyi casi ndo vehe ñu ta
cuñi ndo cuhun ndo, cuu cuhun ndo ta casi ndo ñaa sa saha maa ñu sii ndo.
Ta ma nducu tuhun ndo tatu sa cuenda inga ndyoo cuu si.

28 Zoco tatu catyi ñu sihin ndo: “Coño sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo cuu
ya”, catyi ñu. Ma casi ndo sii si coto zatɨvɨ ndo sii ñu nacatyi sihin ndo ta caca
iñi ñu vatyi zavaha ndo cuatyi.
29 Zatɨvɨ si sii inga ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sii maa ndo. Ta iyo ndo cua catyi ndo: “¿Ña
cuenda cua zaña ndi sa vaha, tatu sa sica iñi ñiyɨvɨ ñi cuu si?
30 Saha ndi tyahvi ndyoo sii Ndyoo sa cuenda sa cua casi ndi, ta ¿ña cuenda
cua cahan ñiyɨvɨ sii ndi tatu casi ndi sii si?” cua catyi ndo.
31 Ta cua catyi sihin ndo vatyi ña ñi maa sa casi ndo a ña ñi maa sa coho
ndo, zavaha ndo sii si minoo cuhva sa cua tahan iñi ra Ndyoo ta cua zacahnu
si sii ra.
32 Ma zatɨvɨ ndo sii ñiyɨvɨ hebreo a sii inga ñiyɨvɨ a sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun
Ndyoo.
33 Zavaha ndo cuhva zavehi vatyi zavehi cuhva tahan iñi ñiyɨvɨ, ta ma caca
iñi ñu vatyi iyo cuatyi. Ta ña nduqui sa vaha sa cuenda ñi mi. Nduqui sa vaha
sa cuenda cuaha xaan ñiyɨvɨ vatyi tacuan ta cua sino iñi ñu ta cua cacu ñu.

11

1 Cundyico ndo sii mi tañi ndyique sii ra Cristo.

Cuhva cuñi si zavaha ñuzɨhɨ nu iyo culto

2 Ta vityi, zɨɨ xaan cuñi, hermanos, vatyi nacohon iñi ndo sii mi tandɨhɨ
cuhva ta tyaa ndo yahvi cuhva sa zacuehi sii ndo.
3 Zoco cuñi sa cua coto ndo vatyi ra Cristo cuu xiñi sii tandɨhɨ rayɨɨ vatyi
ndyaca ña ra sii ra. Ta rayɨɨ cuu xiñi sii ñazɨhɨ ra. Ta ra Ndyoo cuu xiñi ra
Cristo.
4 Tatu zahvi minoo ra zahma xiñi ra ta cahan ra sihin ra Ndyoo sisi vehe
ñuhu a cuhva sa cahan ra tuhun saha ra Ndyoo sii ra, saha ra ticahan nuu sii
ra Cristo cuhva cuan.
5 Zoco tatu ma zahvi ñuzɨhɨ zahma xiñi ñu cuhva cahan ñu sihin ra Ndyoo
a cuhva cahan ñu tuhun i saha ra Ndyoo sii ñu, cuu si tañi sa zatya xiñi ñu.
Ta saha ñu ticahan nuu sii yɨɨ ñu vatyi tatu ma zahvi ñu zahma xiñi ñu cuñi si
catyi si vatyi ña ndyaca ña yɨɨ ñu sii ñu.
6 Tatu ña cuñi ñuzɨhɨ sa cuzahvi xiñi ñu, nazatya xiñi ñu. Zoco tatu saha si
ticahan nuu sii ñuzɨhɨ sa zatya xiñi ñu, nazahvi ñu zahma xiñi ñu.
7 Ña vaha sa zahvi rayɨɨ zahma xiñi ra vatyi tañi caa maa ra Ndyoo caa ra.
Ta ndyaca ña ra sii ñazɨhɨ ra tañi ndyaca ña ra Ndyoo sii maa ra.
8 Quɨvɨ i zavaha ra Ndyoo sii rayɨɨ, ña zavaha ra sii ra sihin yɨquɨ naha ña.
Zoco i zavaha ra sii ña sihin yɨquɨ naha rayɨɨ.
9 Xihna ca i zavaha ra Ndyoo sii rayɨɨ. Ta sa cuenda rayɨɨ i zavaha ra sii ña.
10 Yucuan cuenda cuñi si sa zahvi ñuzɨhɨ zahma xiñi ñu. Zaña si vatyi
ndyaca ña yɨɨ ñu sii ñu. Ta tacuan ta zɨɨ cua cuñi ángel sa ndyehe si cuhva
cuan.
11 Zoco sa cuenda maa yo, ra sino iñi, ta siñi ñuhu rayɨɨ sii ñu zɨhɨ, ta siñi
ñuhu ñu zɨhɨ sii rayɨɨ. Ta cuñi si nduu tahan ñu sa cuenda tyiño ra Ndyoo.
12 Yɨquɨ naha rayɨɨ i sino minoo ñu zɨhɨ sa xihna ñi, ta vityi zacacu ñu zɨhɨ sii
tandɨhɨ rayɨɨ. Ta maa ra Ndyoo zavaha tandɨhɨ sa iyo.
13 Ta vityi catyi maa ndo tatu vaha a ña vaha tatu ma zahvi ñuzɨhɨ zahma
xiñi ñu ta cahan ñu sihin ra Ndyoo.
14 Sito ndo vatyi saha si ticahan nuu sii rayɨɨ tatu nañi xaan xiñi ra.
15 Zoco tatu nañi xaan xiñi ñu zɨhɨ, zɨɨ xaan cuñi ñu sihin si vatyi saha ra
Ndyoo sa cunañi ixi xiñi ñu vatyi zahvi si xiñi ñu.

16 Ta tatu iyo minoo ra cuñi cahñi tahan saha tuhun ya, cuñi si sa coto ndo
vatyi ñahñi inga ca costumbre iyo sii maa ndi a sii vehe ñuhu ra Ndyoo.

Nacatyi ra Pablo vatyi ña vaha cuhva zavaha ñu Santa Cena

17 Ta vityi iyo inga cuhva cuñi nacatyi sihin ndo. Ta ña zii cuñi sihin ndo
cuhva ya vatyi titahan ndo, zoco ña tyindyee si sii ndo. Zatɨvɨ si sii ndo.
18 Nacatyi ñiyɨvɨ sihin, vatyi cuhva titahan ndo sa zavaha ndo culto ta ña
iin ñi cuhva sica iñi ndo. Ta sino iñi zuhva sa cahan ñiyɨvɨ sii ndo.
19 Cuñi ndo sa coo ziin ndo, ta tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ yoo ndo sino iñi sa
ndisa cuii, cuñi ndo.
20 Ta cuhva sa titahan ndo, yɨvɨ Santa Cena cuu sa sasi ndo sa ndisa
21 vatyi minoo minoo ndo cuxiñi ndo cuhva cuñi maa ndo. Iyo ndo numi
ndo ta sasi ndo cuaha, ta inga ra ña ñihi ra ta sizoco ra. Ta iyo tucu ndo siñi
ndo.
22 ¿Atu ñahñi vehe ndo nu cuu casi ndo ta coho ndo? Zanduquiñi caa ndo
sii vehe ñuhu ra Ndyoo, ta saha ndo ticahan nuu sii ra hermano ndahvi, ra
ñahñi sa cuaha casi. ¿Yozo caa cua catyi sihin ndo vityi sa cuenda cuhva ya?
¿Atu catyi vatyi vaha zavaha ndo? Ma catyi.

Cuenda sa vatyi iyo Santa Cena

23 Saha maa ra Jesús cuhva ya sii mi tañi sa nacatyi sihin ndo vatyi zuun ñi
sa cuaa sa saha cuenda ra Judas sii ra Jesús, sa xihna ñi i quihin ra Jesús pan.
24 Ta sa yaha saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta i tahvi ra sii si, ta zasa
ra sii ra apóstol, ta catyi ra: “Casi ndo. Ihya cuu tañi coño ñuhi. Cua tahvi si sa
cuenda maa ndo. Zavaha ndo cuhva ya vatyi cua nacohon iñi ndo sii.” Catyi
ra.
25 Ta sa yaha sasi tandɨhɨ ra pan, ta i tiin ra Jesús tasa ta catyi ra: “Sihin ihya
zandaa ra Ndyoo minoo tyiño saa sihin ndo. Ihya ñoho vino ta cuu si tañi niñi.
Tandɨhɨ saha sa cua coho ndo sii si, coho ndo sii si vatyi nacohon iñi ndo sii.”
I catyi ra Jesús quɨvɨ cuan.
26 Ta tandɨhɨ saha titahan ndo ta casi ndo pan ta coho ndo vino cuhva ya,
zañaha ndo sii ñiyɨvɨ cuhva i sihi ra Jesús ndya quɨvɨ cua quisi tucu ra.

Cuhva cuñi si zavaha yo Santa Cena

27 Tatu casi yo pan ya ta coho yo vino ra Cristo sihin minoo cuhva ña tahan
iñi ra Ndyoo, cua coo cuatyi yo vatyi ña tyaa yo yahvi sii coño ñuhu ta niñɨ ra
ndyaca ñaha sii yo.
28 Cuñi si sa ndyehe vaha yo sii yo tatu iyo vaha yo sihin ra Ndyoo, ta ziquɨ
casi yo pan cuan ta coho yo vino cuan.
29 Vatyi tatu casi yo ta coho yo ta ña zaha yo cuenda vatyi coño ñuhu ra
Cristo cuu si, zavaha yo minoo cuhva sa cua tasi tuñi ra Ndyoo sii yo.
30 Ta zuun ñi yucuan cuenda cuaha xaan ndo cuhu ndo ta vita iyo ndo, ta
iyo ñu tahan ndo sa yaha sihi ñu.
31 Zoco tatu ndyehe vaha yo sii yo, ma tahan yo tacuan.
32 Zoco tatu tacuan zavaha ra Ndyoo sihin maa yo, cañi ra sii yo vityi sa
vatyi ma cunaa yo sihin inga ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
33 Ta yucuan cuenda, ndoho hermanos, tatu titahan ndo sa cuenda Santa
Cena, cuatu noo ndo sii inga ndo ta iin ñi casi ndo ta coho ndo.
34 Zoco tatu iyo ndo sizoco ndo, casi xihna ndo ndya vehe ndo coto zavaha
ndo minoo cuhva sa ma tahan iñi ra Ndyoo ta cua tasi tuñi ra sii ndo. Ta inga
tucu tyiño sa cumañi ndundoo cua zandundoi quɨvɨ cua cuhin nu yucu ndo.

12

Ndatu sa saha Tatyi Ii sii minoo minoo yo

1 Hermanos, cuñi sa cua coto ndo tandɨhɨ sa vaha sa saha maa Tatyi Ii ra
Ndyoo sii sa minoo minoo yo.
2 Sito ndo vatyi quɨvɨ sa ña sito ndo sii ra Ndyoo, i saha ndo sii ndo sa
cundyaca ñaha inga ndyoo sa ña cuu cahan.
3 Yucuan cuenda cuñi sa coto maa ndo vatyi tatu cahan minoo ra sihin
cuhva saha Tatyi Ii sii ra, ma cuu cahan ra ndya vaha ñi sii ra Jesús. Ta ma
cuu catyi ra vatyi ndyaca ñaha ra Jesús sii ra tatu ña tyindyee Tatyi Ii sii ra.
4 Zɨɨn zɨɨn ndatu saha maa ra Ndyoo sii minoo minoo yo. Zoco zuun ñi maa
Tatyi Ii cuu ra saha sii si.
5 Ta zɨɨn zɨɨn cuhva zatyiño yo tyiño ra Ndyoo, zoco minoo ñi ra ndyaca ñaha
sii yo.
6 Zɨɨn tyiño saha ra sii sa minoo minoo yo, zoco minoo ñi ra Ndyoo cuu ra
sityiño sii tandɨhɨ yo.
7 Saha maa ra Tatyi Ii ra sii minoo minoo yo sihin minoo cuhva sa cuu
tyindyee si sii tandɨhɨ yo.
8 Vatyi sii minoo yo saha xaan ra sa siñi tuñi sa cuenda Tatyi Ii. Ta sii inga
ra saha Tatyi Ii ndatu sa cuu nacoto ra minoo sa zacoto ra Ndyoo sii ra.
9 Ta sii inga ra saha ra sa cunɨɨ xaan iñi ra. Ta inga ra cuu zanduvaha ra sii
ñiyɨvɨ cuhu sihin Tatyi Ii.
10 Inga ra cuu zavaha ra sa ndyityi. Ta inga ra cuu xaan nacatyi ra Tuhun
Ndyoo. Inga ra cuu nacoto ra tatu cahan Tatyi Ii a tatyi ña vaha; inga ra cuu
cahan ra zahan sa ña tuhva ra cahan; ta inga ra cuu nacatyi ra ñaa sa cahan
ra cahan cuhva cuan.
11 Ta tandɨhɨ cuhva ya zavaha sa minoo tuhun ñi Tatyi Ii; zɨɨn zɨɨn cuhva
saha maa ra sii sa minoo minoo yo cuhva cuñi maa ra.

Tandɨhɨ yo cuu yo minoo ñi coño ñuhu ra Cristo

12 Ra Cristo cuu tañi minoo coño ñuhu. Ta minoo coño ñuhu iyo sa zɨɨn zɨɨn
cuhva sii si. Iyo xiñi si, iyo saha si, iyo ndaha si. Zoco sa tandɨhɨ si cuan minoo
ñi coño ñuhu cuu si.
13 Ta tacuan cuu maa yo vatyi minoo ñi Tatyi Ii i zacoo ndutya sii tandɨhɨ
yo, ta minoo ñi coño ñuhu cuu tandɨhɨ yo sa sino iñi vazu cuu yo ñiyɨvɨ hebreo
a griego a vazu iyo patrón yo a vazu yoñi. I ñihi tandɨhɨ yo sa minoo ñi Tatyi
Ii
14 vatyi sa minoo coño ñuhu, iyo cuaha cuhva sii si, yɨvɨ sa minoo ñi.
15 Tatu catyi saha cuan: “Yɨvɨ ndaha cui, ta yucuan cuenda yɨvɨ sa cuenda
coño ñuhu cui.” ¿Atu ndisa sa cahan si?
16 A tatu catyi zoho cuan: “Yɨvɨ sɨtɨ nuu cui, ta yucuan cuenda yɨvɨ sa cuenda
coño ñuhu cui.” ¿Atu ndisa?
17 Tatu tandɨhɨ coño ñuhu cuan cuu sɨtɨ nuu, ¿yozo caa cua cuɨñɨ si? A tatu
tandɨhɨ coño ñuhu cuu zoho, ¿yozo caa cua ñihi si xico?
18 Zoco i zavaha ra Ndyoo zɨɨn zɨɨn cuhva sihin minoo coño ñuhu cuhva cuñi
maa ra.
19 Tatu ɨɨn ñi cuhva caa tandɨhɨ si, yɨvɨ minoo coño ñuhu cuu si, ta ña tyaqui
cua cuu si.
20 Zoco sa cuenda sa cuaha cuhva iyo sii si, ta minoo ñi coño ñuhu cuu si.
21 Ma cuu catyi sɨtɨ nuu cuan sihin ndaha cuan: “Ña siñi ñuhun sii, cuahan.”
Ta ma cuu catyi xiñi cuan sihin saha cuan: “Ña siñi ñuhun sii.”
22 Ña tacuan, vatyi zuhva coño ñuhu caa si tañi sa ña ñiñi si, yucuan cuu sa
ñiñi xaan ca.

23 Ta zuhva coño ñuhu sa sica iñi yo vatyi ma tyaa yo yahvi sii si, yucuan
cuu sa ñihi ca zacuenda yo. Ta sii sa quiñi ca caa, zandutyaqui ca yo sii si.
24 Ta sihin sa tyaqui ca caa, ñahñi zavaha yo. Ta i zandu-ii̱n ra Ndyoo sii
coño ñuhu ra sihin minoo cuhva zacahnu ca si sii ra hermano ña tuhva ñiyi̱vi̱
tyaa yahvi. Ta maa yo cuu coño ñuhu ra.
25 Ta tacuan i zavaha ra vatyi ma cuzii̱n zii̱n coño ñuhu ra, zoco cua
zacuenda tahan si sii tahan si.
26 Tatu zuhva coño ñuhu ra Cristo ndyehe si tundoho, ndyehe tandi̱hi̱ si
tundoho. Ta tatu iyo zuhva si zacahnu ñiyi̱vi̱, tandi̱hi̱ si cua cuzii̱ iñi.
27 Ta maa yo cuu coño ñuhu ra Cristo. Minoo minoo yo cuu yo zuhva zuhva
coño ñuhu ra.
28 Ta i tyihi ra Ndyoo sii minoo minoo yo sisi vehe ñuhu ra vatyi cuu
tyindyee yo sii inga yo. Ra ñiñi ca cuu ra tava ra Jesús tyiño sa cuu ra apóstol.
Sa cu uu cuu ra cahan tuhun saha ra Ndyoo sii ra; profeta cuu ra. Sa cu uñi
cuu ra zacuaha. Ta zi̱qui̱ iyo ra zavaha sa ndyityi, ta ra zanduvaha sii ñiyi̱vi̱
cuhu, ta ra cuu tyindyee sii inga hermano, ta ra cuu cundyaca ñaha sii inga
hermano, ta ra cuu cahan inga zahan sa ña tuhva ra cahan.
29 Ña tandi̱hi̱ yo cuu yo apóstol a ra cahan tuhun saha ra Ndyoo sii ra, a ra
zacuaha, a ra zavaha sa ndyityi.
30 Ña tandi̱hi̱ yo cuu zanduvaha yo sii ñiyi̱vi̱ cuhu a cahan yo lengua a
nacatyi yo ñaa sa cahan ñiyi̱vi̱ cahan lengua.
31 Zoco nacuñi yo sa vaha ca. Ta cua zañehi sii ndo minoo ityi vaha xaan
ca.

13

Cuhva cuñi si sa cuñi xaan yo sii ñiyi̱vi̱

1 Vazu cuu quehin zahan sa cahan ñiyi̱vi̱ ta sa cahan ángel, zoco tatu ña cuñi
sii ñiyi̱vi̱, minoo nduzu ñi cui tañi nañi minoo tamvu a nañi minoo caa.
2 Ta vazu cuu xaan quehin tuhun saha ra Ndyoo sii, ta cutuñi iñi tandi̱hi̱
sa xehe ta tandi̱hi̱ sa siñi tuñi sii maa ra Ndyoo, ta tatu nii̱ xaan cuu iñi ndya
cuhva ndya cuu zacui̱ñi̱ siye yucu zoco ña cuñi sii ñiyi̱vi̱, ñahñi maa ra cui.
3 A tatu sehi tandi̱hi̱ cuii ndaha tyiñe sii ñiyi̱vi̱ ndahvi ta cuhve sa cayu coño
ñuhi zoco ña cuñi sii ñiyi̱vi̱, ñahñi maa cua tyindyee si sii.
4 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyi̱vi̱, zandyee xaan yo iñi yo sihin ñu ta zavaha
xaan yo sa vaha sihin ñu. Ma cuxaan yo tatu iyo sa vaha sii ñu. Ma zacahnu
yo sii yo ta catyi yo vatyi vaha xaan maa yo.
5 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyi̱vi̱, ma cuhva yo ticahan nuu sii ñu. Cua nanducu
yo sa vaha sii ñu ta yi̱vi̱ sa cuenda ñi maa yo. Ma yatyi xaan cuxaan yo. Ta
ma ndoo sa cuxaan yo añima yo.
6 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyi̱vi̱, ma cuzii̱ iñi yo tatu zavaha ñu sa ña vaha, zoco
cua cuzii̱ iñi yo sihin sa vaha ta sa ndoo.
7 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyi̱vi̱, zandyee yo iñi yo sihin tundoho sa saha ñu
sii yo; sino iñi yo vatyi cua zavaha ñu sa vaha; nii̱ cuu iñi yo sii ñu. Ta cua
zandyee yo iñi yo ñaa ndi̱hi̱ cuii ca tundoho.
8 Cuhva sa cuñi xaan yo sii ñiyi̱vi̱ ma naa si. Cua coo qui̱vi̱ ma cahan ca yo
tuhun saha ra Ndyoo sii yo. Ma cahan ca yo lengua. Ma nacoto ca yo minoo
sa zacoto ra Ndyoo sii yo.
9 Vatyi vityi zuhva ñi sito yo, ta zuhva ñi cuu nacatyi yo Tuhun Ndyoo.
10 Zoco qui̱vi̱ cua quisi ra Cristo ta cua naa tandi̱hi̱ inga cuhva cuan vatyi
cua coto yo vatyi zuhva cuii ñi cuu sa sito yo vityi.

11 Qui̱vi̱ i culuhli i quehin tañi cahan minoo ra luhlu, ta tacuan i cuu sa siñi tuñi, ta tacuan ñi i cutuñi iñi. Zoco qui̱vi̱ i sahni, i zandoi cuhva zacuu sa ndyihi.
12 Ta zuun ñi cuhva cuan vityi, cuu yo tañi sa ndyihi sa cuenda ra Ndyoo. Cuu si tañi ndyehe yo zuhva ñi sihin minoo ino ta ña casi xaan ndyehe yo. Zoco qui̱vi̱ cua quisi ra Cristo, ta cua ndyehe vaha yo sii ra ityi nuu ra. Zuhva ñi sito yo vityi, zoco qui̱vi̱ cuan cua coto yo tandi̱hi̱ tañi sito ra Ndyoo sii maa yo vityi.
13 Ta vityi ni̱i̱ iñi yo sii ra Ndyoo. Ta iyo minoo sa ndatu yo. Qui̱vi̱ cua quisi ra Cristo cuu sa ndatu yo. Ta cuñi xaan yo sii ñiyi̱vi̱. Ta sa ñiñi ca sisi sa uñi tahan ya cuu sa cuñi xaan yo sii ñiyi̱vi̱.

14

Cuhva cahan yo inga zahan sa ña tuhva yo cahan

1 Nducu ndo cuhva cuñi xaan ndo sii ñiyi̱vi̱. Ta cuñi xaan ndo sa cua cuhva ra Ndyoo sa zi̱i̱n zi̱i̱n ndatu sa saha maa Tatyi Ii sii ndo. Ta sa ñiñi ca cuu sa cahan yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo. Sa zaha yo profetizar cuu cuhva cuan.
2 Vatyi tatu cahan ndo lengua, cahan ndo sihin ra Ndyoo, ña cahan ndo sihin ñiyi̱vi̱ vatyi yoñi cutuñi iñi sa cahan ndo. Cahan ndo sa xehe sihin maa ra Ndyoo.
3 Zoco tatu cahan yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo, cua cutuñi iñi ñiyi̱vi̱. Cua zandundyee ca ra Ndyoo iñi ñu, ta cua cuhva ca ra tundyee iñi sii ñu tatu cuihya cuñi ñu.
4 Tatu cahan yo lengua ndundyee iñi maa yo, zoco tatu cahan yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo zandundyee yo iñi tandi̱hi̱ ñiyi̱vi̱ tyizoho.
5 Cuñi vatyi cahan tandi̱hi̱ ndo lengua, zoco sa ñiñi ca cuñi sa zaha ndo profetizar vatyi tyindyee ca ra cahan cuhva cuan ta zi̱qui̱ ra cahan lengua. Zoco tatu cuu nacatyi ra cahan lengua ñaa tuhun i cahan ra a tatu cuu nacatyi inga ndo, cua tyindyee si sii tandi̱hi̱ ndo.
6 Ta qui̱vi̱ sei nu yucu ndo, hermanos, tatu maa lengua ñi quehin ma tyindyee si sii ndo vatyi ma cutuñi iñi ndo. Zoco tatu quehin sihin tuhun sa cutuñi iñi ndo ta nacatyi tuhun sa saha ra Ndyoo sii a ña minoo cuhva sa catyi Tuhun ra ta zanducasi sii si, tyindyee si sii tandi̱hi̱ ndo.
7 Tañi ra zavacu guitarra a ra ti̱vi̱ cutu, tatu ma ñihi ra cuhva ti̱vi̱ ra a ma ñihi ra cuhva zavacu ra, ma nacoto yo ña yaa cuu si.
8 Ta nu iyo cuatyi tatu ma ti̱vi̱ vaha ra ti̱vi̱ trompeta, ma coto zandaru yozo caa nu cundyaa listo ra.
9 Ta tacuan tucu maa yo, tatu ma cahan yo tuhun sa cuu cutuñi iñi ñiyi̱vi̱, ma coto ñu ña sa catyi yo. Tañi sa ndyayu ñi yuhu yo cuu si.
10 Iyo cuaha xaan nuu zahan ñuu ñiyi̱vi̱ ya, ta tandi̱hi̱ cuii si iyo cuhva cuñi si catyi si.
11 Zoco tatu ña cutuñi iñi yo zahan sa cahan minoo ñiyi̱vi̱, ma cuu natuhun yo sihin ra, ta ma cuu natuhun ra sihin yo.
12 Site vatyi cuñi tandi̱hi̱ ndo ñihi ndo ndatu sa saha Tatyi Ii sii ndo; yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi ñihi xaan cuñi ndo cuhva vaha ca vatyi tacuan ta cua cuu tyindyee ndo sii tandi̱hi̱ hermano.
13 Ta ndoho sa cahan lengua, caca ndo sii ra Ndyoo vatyi cuhva ra cuhva sa cuu nacatyi ndo ña sa cahan ndo.
14 Vatyi tatu cahan yo lengua, cahan añima yo, zoco ña tyindyee sa siñi tuñi sii yo.

15 Cuñi si sa cahan yo sihin ra Ndyoo sihin añima yo ta sihin sa siñi tuñi tucu yo. Cuu cata yo sihin añima yo (sihin lengua) ta sihin sa siñi tuñi tucu yo (sihin tuhun sa cutuñi iñi yo).
16 Vatyi tatu maa ñi sihin lengua zacahnun sii ra Ndyoo ta ndyaa inga ra ña sito ñaa sa cuu si, ma cuu zacahnu ra Ndyoo suhun vatyi ña cutuñi iñi ra sa cohon.
17 Vazu vaha xaan nacuhvon tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, zoco ñahñi maa tyindyee si sii inga ra cuan.
18 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi cuaha ca quehin lengua ta zɨquɨ tandɨhɨ ndo.
19 Zoco nu iyo culto vaha ca cuñi vazu ohon tahan ñi tuhun sa cuu cutuñi iñi ñiyɨvɨ quehin ta zacuehi sii ñu ta zɨquɨ ca sa quehin usi mil tuhun sihin lengua sa ma cutuñi iñi ñu.
20 Hermanos, ma cuu ndo tañi sa ndyihi sihin cuhva iyo sa siñi tuñi sii ndo. Caca iñi ndo cuhva sica iñi ra sahnu, zoco tañi sa ña tuhva ra ndyihi zavaha sa quiñi, cuhva cuan cuu tucu maa ndo.
21 Catyi ra Ndyoo nuu libro sa cuu ley maa ra: “Cua quehin sihin ñiyɨvɨ ya sihin inga zahan, ta cua cutyiñe ñiyɨvɨ inga ñuu, zoco numaa tacuan ta ma tyaa ñu yahvi sa quehin.” Catyi ra.
22 Yucuan cuenda, sa cahan yo lengua cuu minoo zeña zañaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa ña sino iñi sii ra. Zoco sa cahan yo tuhun i saha ra Ndyoo sii yo cuu sa cuenda ñiyɨvɨ sa sino iñi ta yɨvɨ sa cuenda ñiyɨvɨ ña sino iñi.
23 Tatu titahan tandɨhɨ ndo ta cahan tandɨhɨ ndo lengua, ta tatu quisi ñiyɨvɨ ña sito ñaa sa cuu si a ñiyɨvɨ ña sino iñi sii ra Ndyoo, cua catyi ñu vatyi zana xiñi ndo.
24 Zoco tatu tandɨhɨ ndo cahan ndo tuhun i saha ra Ndyoo sii ndo ta quɨhvɨ ñiyɨvɨ ña sino iñi a ña sito, cua nacoto ñu vatyi iyo cuatyi ñu vatyi cutuñi iñi ñu sa cahan ndo.
25 Cua coto ñu vatyi sito ra Ndyoo sa xehe sa iyo añima ñu. Ta cua cuɨñɨ sɨtɨ ñu, ta cua zacahnu ñu sii ra Ndyoo ta catyi ñu vatyi ndisa cuii ndyaa xaan ra Ndyoo sihin ndo.

Cuhva zavaha yo culto sihin minoo cuhva tyaqui ta vaha

26 Ihya cuu cuhva cuñi si, hermanos; tatu cua titahan ndo, tahan tahan ndo quisi ndo sihin minoo coro sa cuñi ndo cata ndo a minoo cuhva sa cua zacuaha ndo a minoo cuhva sa zacuaha ra Ndyoo sii ndo, ta nacatyi ndo sii si. A cuu cahan ndo lengua a cuu nacatyi ndo ñaa sa catyi ra cahan lengua. Tahan tahan ndo zavaha ndo cuhva sa cua tyindyee sii tandɨhɨ ndo.
27 Tatu iyo ndo cuñi ndo cahan ndo lengua, nacahan a uu a uñi tahan ñi ndo minoo minoo ndo. Ta nacatyi minoo ra ñaa sa catyi ndo.
28 Zoco tatu yoñi nacoto, vaha ca ma cahan ndo lengua nu iyo culto. Cuee ñi cahan ndo maa ñi maa ndo sihin ra Ndyoo.
29 Ta tatu iyo ndo cuñi ndo cahan ndo tuhun i saha ra Ndyoo sii ndo, cuu cahan a uu a uñi tahan ndo minoo minoo ndo. Tyizoho inga ndo ta ndyehe ndo tatu vaha a ña vaha sa cahan ra cahan.
30 Ta tatu zacoto ra Ndyoo ñaa minoo cuhva sii minoo ra tyizoho, cuñi si vatyi nacutaxi ra cahan cuan ta nacahan inga ra.
31 Ta tacuan tandɨhɨ ndo sa ñihi ndo tuhun i saha ra Ndyoo sii ndo, cuu cahan ndo sii si minoo minoo ndo, ta cua cutuhva tandɨhɨ ndo cuaha ca, ta cua ñihi ca ndo tundyee iñi sihin Tuhun Ndyoo.
32 Tatu saha maa ra Ndyoo minoo tuhun sii ndo sa cua cahan ndo, cuu cuatu noo ndo.

33 Vatyi ña cuñi ra Ndyoo sa coo tizɨhɨ ta sa cuvaa. Cuñi ra sa coo sa vii tañi
iyo tandɨhɨ inga vehe ñuhu nu titahan ra hermano.
34 Nacutaxi ñu zɨhɨ nu iyo culto. Ma cuu cahan ñu vatyi catyi ley maa ra
Ndyoo vatyi nacundyaca ñaha rayɨɨ.
35 Ta tatu iyo sa cuñi ñu coto ñu, nandaca tuhun ñu sii yɨɨ ñu ndya vehe ñu
vatyi ña tyaqui cuu si tatu cahan ñu nu iyo culto.
36 Tatu sica iñi ndo inga cuhva, cuñi si sa nacohon iñi ndo vatyi ñá quisaha
Tuhun Ndyoo sihin maa ndo. Ta ña vasi si sa cuenda sa maa ñi maa ndo.
37 Tatu iyo ndo sica iñi ndo vatyi cuu cahan ndo tuhun saha ra Ndyoo sii
ndo a tatu iyo ndo sica iñi ndo vatyi saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii ndo, cua
nacoto ndo vatyi cuhva tyei ihya cuu tyiño i tava ra ndyaca ñaha sii yo.
38 Zoco tatu iyo ndo ña cuñi ndo coto ndo ñaa sa cuu sa ndisa, nandoo ndo
tacuan ñi.
39 Tacuan catyi sihin ndo hermanos, cuñi xaan ndo sa cahan ndo tuhun
saha ra Ndyoo sii ndo, ta ma catyi ndo vatyi ma cuu cahan ñiyɨvɨ lengua.
40 Vii ñi zavaha ndo tandɨhɨ ta ña vaa xaan.

15

Cuhva i nandoto ra Cristo

1 Vityi, yañi xaa, cuñi sa cua nacohon iñi ndo tuhun sa cuenda cuhva cacu
yo, tuhun sa i zacote sii ndo. Sa i tɨɨn cuenda ndo sii si, ta sino iñi ndo sii si
ndya vityi.
2 Ta zuun ñi si cuu sa zacacu sii ndo tatu ma naa iñi ndo tuhun sa zacote sii
ndo, ta tatu ndisa cuii i sino iñi ndo sii si.
3 Sa xihna ñi sa i zacote sii ndo cuu cuhva i sihi ra Cristo sa cuenda cuatyi
maa yo tañi catyi Tuhun Ndyoo. Ihya cuu sa i cutuhva mi sa xihna ñi.
4 Ta i tyihi ñiyɨvɨ sii ra sisi ñaña, ta sa cu uñi quɨvɨ i nandoto ra tañi catyi si
nu tutu ra Ndyoo cuhva cua tahan ra.
5 Ta i ndyehe ra Pedro sii ra ta zɨquɨ ca tandɨhɨ usi uu tahan ra i tava ra tyiño.
6 Yaha cuan ta i ndyehe ohon ziendu ra hermano sii ra ɨɨn ñi cuhva. Ta
cuaha xaan ra cuan ndito ra ndya vityi, zoco iyo ra sa sihi ra.
7 Cuee ca i ndyehe ra Jacobo sii ra, ta zɨquɨ ca tandɨhɨ ra i tava ra Jesús tyiño.
8 Ta sa yaha tandɨhɨ cuan ta zɨquɨ i ndyehe tucu mi sii ra. Tañi minoo ra
cuee xaan i cacu cui.
9 Vatyi ñiñi ca tandɨhɨ inga ra i tava ra tyiño ta zɨquɨ ca mi. Yɨvɨ ra vaha cui
tañi inga ra i tava ra tyiño vatyi i zavaha xein sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ ñoho
cuenda ra Ndyoo quɨvɨ ta sino ca iñi.
10 Zoco cahnu xaan cuu cuhva cundahvi iñi ra Ndyoo sii. Zaha xaan ra
tumañi iñi sii, ta i tava ra tyiño sii. Ta yɨvɨ sa caha ñi i tava ra tyiño sii vatyi i
zatyiñe ñihi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ra i tava ra tyiño. Zoco yɨvɨ mi zatyiño sa
ndisa vatyi maa ra Ndyoo ndyaa sihin, ta maa ra zacuu tyiño cuan.
11 Ta zuun ñi si cuu si a mi a inga ra vatyi sa ñiñi ca cuu sa i zacoto ndi
Tuhun Ndyoo sii ndo, ta i sino iñi ndo sii si.

Ndisa vatyi cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi

12 Nacatyi ndi sihin ndo vatyi i nandoto ra Cristo sa yaha i sihi ra. ¿Ta ñaa
cuenda iyo ndo catyi ndo vatyi ma nandoto ñiyɨvɨ tatu sa yaha i sihi ñu?
13 Zoco tatu sica iñi ndo vatyi ma nandoto ñiyɨvɨ, vazɨquɨ ndya ra Cristo ta
ñá nandoto ra.
14 Ta tatu ñá nandoto ra Cristo, sa caha ñi cuu sa nacatyi ndi Tuhun Ndyoo,
ta sa caha ñi sino iñi ndo.

15 Tatu ña ndisa vatyi i zanandoto ra Ndyoo sii ra Cristo, ra vatya cuu maa
ndi vatyi catyi ndi vatyi i zanandoto ra Ndyoo sii ra. Ta ñá zanandoto ra sii
ra tatu ma nandoto ñiyɨvɨ i sihi, (tañi catyi maa ndo).
16 Vatyi tatu ma nandoto ñiyɨvɨ i sihi, ñá nandoto ra Cristo.
17 Ta tatu ñá nandoto ra Cristo, sa caha ñi sino iñi ndo sa i zandasi ra cuatyi
ndo. Ndoo ca cuatyi ndo sata ndo tatu ñá nandoto ra.
18 Ta tatu tacuan cuu si, ndya cuhva ndya ra sino iñi sii ra Cristo, ra sa sihi,
cunaa ra.
19 Tatu cuhva sino iñi yo sii ra Cristo tyindyee si sii yo maa ñi ihya ñuu ñiyɨvɨ,
ndahvi ñi cuu yo. Yoñi ca inga ñiyɨvɨ ndyehe ca tundoho ta zɨquɨ maa yo.
20 Zoco sa ndisa cuu si vatyi i nandoto ra Cristo. Sa xihna ñi maa ra i
nandoto nu yucu ñiyɨvɨ i sihi, ta yucuan cuenda cua nandoto tucu maa yo.
21 Sa cuenda minoo rayɨɨ, ta i quisaha cuhva sihi ñiyɨvɨ. Ta sa cuenda inga
rayɨɨ, ta i quisaha coo cuhva sa nandoto ñiyɨvɨ.
22 Sa cuenda ra Adán ta sihi tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta sa cuenda ra Cristo ta cua
nandoto tandɨhɨ yo sa cuu cuenda ra.
23 Zoco cua nandoto yo quɨvɨ tahan si sii yo. Xihna ca ra Cristo i sihi ta i
nandoto ra, ta cuee ca, quɨvɨ quisi tucu ra, cua nandoto ñiyɨvɨ sa cuu cuenda
ra.
24 Yucuan cuu nu cua ndɨhɨ tuhun. Xihna ca cua zanaa ra Cristo cuhva
sii tandɨhɨ ra ndyaca ñaha ta ra cu tyiño ta tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra. Ta cua
nacuhva cuenda ra tandɨhɨ si, ta cua cundyaca ñaha ra Ndyoo Zutu yo sii si.
25 Vatyi tahan si sii ra Cristo cundyaca ñaha ra ndya cua zandɨhɨ ra cuhva
sii tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra.
26 Ta minoo sa xaan iñi sii ra Cristo cuu cuhva sa sihi ñiyɨvɨ. Ta nu ndɨhɨ
tuhun, cua zanaa ndɨhɨ ra cuhva cuan
27 vatyi i saha ra Ndyoo sa cundyaca ñaha ra Cristo tandɨhɨ. Zoco nu catyi
Tuhun Ndyoo vatyi cua cundyaca ñaha ra tandɨhɨ, ña cuñi si catyi si vatyi cua
cundyaca ñaha ra sii ra Ndyoo vatyi maa ra Ndyoo cuu ra saha sa cundyaca
ñaha ra Cristo tandɨhɨ.
28 Zoco tatu sa ndyaca ñaha ra Cristo, zehe ra Ndyoo, tandɨhɨ ta zɨquɨ cua
cuhva cuenda ra tandɨhɨ si sii Zutu ra sa cundyaca ñaha maa ra, ta zuun ñi
maa ra cua cuhva ra sii ra cundyaca ñaha Zutu ra. Ta ra Ndyoo cua cuu ra
Ndyoo sii tandɨhɨ sa iyo.
29 Ta inga tucu cuhva; iyo ndo sicoo ndutya ndo sa cuenda ñiyɨvɨ i sihi. Zoco
sica iñi ndo vatyi ma nandoto ñiyɨvɨ i sihi, ta sa caha ñi sa coo ndutya ndo sa
cuenda ñu tatu ma nandoto ñu.
30 Ta tatu ma nandoto yo cuñi ndo, ¿ñaa cuenda sino iñi yo Tuhun Ndyoo?
Ta tatu ma nandoto yo cuñi ndo, sa caha ñi cuu sa sino iñí yo Tuhun Ndyoo
ta saha yo cuhva sii ñiyɨvɨ sa cahñi ñu sii yo ndya vaha ñi cuhva.
31 Ndisa vatyi tandɨhɨ quɨvɨ cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii. Ndisa xaan cuhva cuan
tañi sa ndisa tucu vatyi zɨɨ xaan cuñi sihin maa ndo sihin cuhva sino xaan iñi
ndo sii ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.
32 Ta quɨvɨ sahñi tehin sihin ñiyɨvɨ tañi quɨtɨ xaan cuu ñu ñuu Efeso ¿yozo caa
cua tyindyee si cuan sii, tatu ma nandoto ñiyɨvɨ i sihi? Ta tatu sa ndisa vatyi
ma nandoto ñiyɨvɨ, nacasi yo ta nacoho yo ta nacuzɨɨ iñi yo ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi
ityaan a iza cua cuu yo, ta cua ndɨhɨ si yucuan ñi.
33 Ma cuhva ndo sa zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo. Ndisa minoo cuhva catyi si:
“Tatu cu-ɨɨn ndo sihin ñiyɨvɨ ña vaha, cua zatɨvɨ ñu sii ndo.”

34 Zaha cuenda ndo ñaa sa cuu sa vaha, ta ma zavaha ca ndo cuatyi vatyi
ndya vityi iyo ndo tañaha ca coto ndo sii ra Ndyoo. Catyi cuhva ya vatyi cuñi
sa cucahan nuu ndo.

Cuhva cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi

35 Ta iyo ndo cua catyi ndo: ¿Yozo caa cua nandoto tucu ñiyɨvɨ i sihi? ¿Yozo
caa cua nduu coño ñuhu ñu?
36 Ma tondo xaan cuu ndo. Ñaa ñi maa sa tasi yo, ma caña si tatu ma tyahyu
xihna coño si.
37 Vatyi ña tuhva yo tasi tuñama, tasi yo nuñi. Ta tatu cuñi yo sa caña yoho
ndutyi, cua tasi yo ndutyi. Maa sɨtɨ ñi cuu sa tasi yo.
38 Ta cua caña si cuhva cuñi ra Ndyoo vatyi zɨɨn zɨɨn cuhva caña sa zɨɨn zɨɨn
sɨtɨ.
39 Ña inuu ñi caa tandɨhɨ coño ñuhu. Zɨɨn caa coño ñuhu ñiyɨvɨ, ta zɨɨn caa
coño quɨtɨ. Ta tucu caa coño zaa ta coño tyiyaca.
40 Ta tucu caa sa iyo ityi zɨquɨ sihin sa iyo nu ñuhu. Tyaqui xaan sa iyo ityi
zɨquɨ, ta tyaqui tucu sa iyo nu ñuhu, zoco tucu caa si.
41 Zɨɨn caa sa ndisi ñicandyi ta sa ndisi yoo, ta zɨɨn tucu caa tiñoo. Ta ña inuu
ñi caa tandɨhɨ tiñoo.
42 Ta zuun ñi cuhva cuan cua cuu quɨvɨ nandoto yo vatyi cua ndu-zɨɨn yo.
Sa tyihi ñiyɨvɨ sisi ñuhu cuu coño ñuhu yo sa cua tyahyu, zoco sa cua nandoto
cuu minoo sa ma tyahyu ta ma tɨvɨ.
43 Coño ñuhu yo sa iyo vityi, yɨvɨ sa vaha xaan cuu si vatyi cua tyahyu si tatu
quɨhvɨ si sisi ñuhu, zoco cuhva sa cua nandoto yo, yaha xaan tyaqui cua nduu
yo. Ñahñi ca sa cuu zacuu coño ñuhu yo quɨvɨ quɨhvɨ si ñaña, zoco cua nandoto
si sihin cuaha xaan cuhva.
44 Coño ñuhu yo sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, cua quɨhvɨ si sisi ñaña, zoco
quɨvɨ cua nandoto si, yɨvɨ ca cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cua cuu si. Iyo coño ñuhu yo
sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, ta cua coo tucu inga si sa yɨvɨ cuenda ñuu ñiyɨvɨ
ya zoco sa cuenda andɨvɨ. Ta yucuan cuu sa ma tɨvɨ.
45 Catyi Tuhun Ndyoo: “Rayɨɨ sa sicoo sa xihna ñi, ra Adán, i sicoo coño ñuhu
ra ta ndito añima ra”, zoco vaha ca ra Cristo vatyi saha maa ra cuhva sii ñiyɨvɨ
sa nandoto ñu.
46 Sa xihna ñi iyo coño ñuhu yo. Sa cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu si. Cuee ca cua
cuhva ra Ndyoo inga coño ñuhu sii yo sa cuu cuenda andɨvɨ.
47 Tacuan cuu si vatyi sa xihna ñi rayɨɨ i zavaha ra Ndyoo, ñuhu i cuu ra.
Zoco sa cuu uu i quisi inga ra ndya andɨvɨ. Ta maa ra cuu ra ndyaca ñaha sii
yo.
48 Coño ñuhu maa yo cuu sa sino sihin ndyahyu tañi coño ñuhu ra Adán, ta
tatu sino iñi yo sii ra Cristo cuee ca cua cuhva maa ra minoo coño ñuhu saa
sii yo sa cua cundito andɨvɨ, ta cua cuu yo tañi maa ra.
49 Vityi caa yo tañi caa rayɨɨ i sino sihin ndyahyu, ta cuee ca cua nduu yo
tañi caa ra Cristo.
50 Cuñi catyi sihin ndo hermanos, vatyi ma cuu quɨhvɨ coño ñuhu yo nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ma cuu quɨhvɨ minoo sa cua tɨvɨ nu ñahñi sa tɨvɨ iyo.
51 Vityi cua nacatyi minoo tuhun xehe sihin ndo. Ña tandɨhɨ cuii yo cua
cuu, zoco cua nazama ra Ndyoo sii tandɨhɨ yo.
52 Natahan si quɨvɨ, yatyi xaan cua nacasi tahan tyiño; tañi tyehen ñi, tañi
minoo tuhun zatahan nuu ñi cua cuu si. Sa xihna ñi cua coo nduzu cutu, ta
zɨquɨ cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi. Cua zama ra Ndyoo cuhva iyo ñu, ta ma cuu
ca ñu. Ta maa yo tatu ndito ca yo, cua zama tucu ra Ndyoo cuhva iyo yo.

53 Vityi cuu tɨvɨ coño ñuhu yo, zoco cua zama ra Ndyoo sii yo minoo cuhva
sa ma tɨvɨ ca yo.
54 Vityi iyo coño ñuhu yo minoo cuhva sa cuu cuu si, zoco quɨvɨ cua nazama
ra Ndyoo sii si, ta ma cuu ca si. Tacuan ta cua tahan si cuhva catyi si sisi
Tuhun Ndyoo nu catyi si: “Zahacanaa ra Ndyoo sii tuhun sihi ñiyɨvɨ.”
55 Ta catyi tucu Tuhun Ndyoo: “Cua zacaqui sii ndo sisi sa i sihi ndo, ta ma
cuu cuii ndo. Ta ma zahacanaa ca tuhun sihi sii ñiyɨvɨ.”
56 Sa saha cuhva sii tuhun sihi cuu cuatyi yo. Ta catyi ley sahnu ñaa sa cuu
cuatyi yo.
57 Zoco tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi saha ra cuhva sii maa yo, ta cuu
zahacanaa yo sa cuenda ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
58 Yucuan cuenda, ndoho hermanos, ra sa ñoho xaan iñi, ɨɨn xaan cuu ndo
sihin Tuhun Ndyoo. Coto ñáha cuɨñɨ siyo ndo. Ñihi xaan zatyiño ndo tyiño
ra ndyaca ñaha sii yo vatyi sa sito ndo vatyi yɨvɨ sa caha ñi zatyiño ndo tyiño
ra. (Vatyi cua coo quɨvɨ cua nandoto yo, ta cua cundyaa yo minoo nu tyaqui
xaan sihin ra.)

16

Cuhva cuñi si tyindyee yo sii inga hermano sihin xuhun

1 Vityi cua nacatyi sihin ndo cuhva cuñi si tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ cuenda
ra Ndyoo sihin xuhun. Zavaha ndo cuhva i nacatyi sihin sa zɨɨn zɨɨn ityi ra
hermano nu cu si Galacia.
2 Ma cuatu ndo ndya sa sei yucuan ta zɨquɨ zatahan ndo xuhun. Tahan
tahan tumingu tava zɨɨn ndo sa minoo minoo ndo ñaa sa cua cuhva ndo. Tatu
cuaha ca zahacanaa ndo, cuaha ca cuhva ndo.
3 Ta tatu sa sei yucuan, cua tasi yoo ra cuñi ndo ndya ñuu Jerusalén vatyi
cundyaca ra xuhun cua cuhva ndo sihin carta ndo ndya nu yucu ra hermano
yucuan.
4 Ta tatu iyo tyiño sa cuhin yucuan, cua cuhun ra sihin.

Nacatyi ra Pablo ndyamaa cua cahan ra Tuhun Ndyoo

5 Sa cuñi quisi nu yucu ndo, zoco xihna ca cua cuhin nu cu si Macedonia,
ta yaha cuan ta cua sei nu yucu ndo.
6 Ta tatu cuu, cua ndoi sihin maa ndo ndya yaha tyiemvu sa visi xaan. Ta
cua tyindyee ndo sii, ta cua cuu ca cuhin ityi nuu ca ndya inga ñuu.
7 Ña cuñi sa ɨɨn yaha ñi nu yucu ndo. Cuñi ndoi naha tatu cuhva maa ra
Ndyoo.
8 Zoco cua ndoi ihya ñuu Efeso ndya sa yaha vico Pentecostés.
9 Cua ndoi vazu sahñi tahan xaan ñiyɨvɨ sihin, saha Tuhun Ndyoo ñuu ya
vatyi iyo xaan cuhva sa cuu nacatyi Tuhun Ndyoo ihya.
10 Tatu saa ra Timoteo nu yucu ndo, cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sihin ra ta tyindyee
ndo sii ra ñaa sa cumañi sii ra vatyi zatyiño tucu maa ra tyiño ra Ndyoo tañi
mi.
11 Tyaa tandɨhɨ ndo yahvi sii ra, ta tasi ndo sii ra ihya sihin sa vaha quɨvɨ
cua quisi ra nu ndyei vatyi ndati sii ra sihin inga ra hermano.
12 Ta ra hermano Apolos, i zañiñi sii ra sa cuhun ra nu yucu ndo ɨɨn ñi sihin
inga ra hermano, zoco ñá cuñi maa ra cuhun vityi. Zoco cua cuhun ra quɨvɨ
nacuyatyi ra.

Saha maa ra Pablo minoo nacumi sii tandɨhɨ ñu sino iñi ñuu Corinto

13 Coto ñáha cuzu ndo; coto ñáha zaña ndo cuhva sino iñi ndo. Zandyee
xaan ndo iñi ndo, ta ma cuu ndo tañi sa ndyihi.

14 Ña ñi maa sa zavaha ndo, zavaha ndo sii si sihin minoo cuhva zañaha si
vatyi cuñi ndisa cuii ndo sii inga ñiyɨvɨ.
15 Sito ndo sii ñiyɨvɨ ra Estéfanas vatyi xihna ca maa ñu i sino iñi Tuhun
Ndyoo nu cu si Acaya, ta vityi zatyiño xaan ñu sa tyindyee ñu sii inga ñiyɨvɨ
sino iñi.
16 Ta zañiñi sii ndo, hermanos, vatyi tyaa ndo yahvi sii ñiyɨvɨ tañi maa ñu
ta sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ tyindyee sihin tyiño ra Ndyoo.
17 Zɨɨ xaan cuñi vatyi i quisi ra Estéfanas, ra Fortunato ta ra Acaico vatyi cuu
tyindyee ra sii ndi sa cuenda maa ndo vatyi ñá cuu quisi ndo.
18 Saha xaan ra tundyee iñi sii, tañi saha ra sii maa ndo. Cuñi si sa tyaa
xaan ndo yahvi sii ñiyɨvɨ tañi maa ra.
19 Tasi tandɨhɨ ra hermano ityi Asia minoo nacumi sii ndo. Tacuan tucu ra
Aquila ta ña Priscila sihin tandɨhɨ ñu sino iñi, ñu titahan vehe ñu, zaquisi ñu
minoo nacumi sii maa ndo sa cuenda ra Jesús.
20 Tandɨhɨ cuii ra hermano tasi ra minoo nacumi sii maa ndo. Cuhva ndo
minoo nacumi sii minoo ndo ta sii inga ndo.
21 Ta ihya tyei yuhvi ra Pablo minoo nacumi sii ndo. Sihin ndaha mi tyei
ihya.
22 Tatu iyo ra ña cuñi sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, nacuhun ra
cuan andyaya. Ta catyi mi: ¡Quisi tucun Jesús, quisi tucun!
23 Ta cuñi sa cua cuhva xaan ra Jesucristo sa vaha sii ndo.
24 Ta catyi sihin ndo vatyi cuñi xein sii ndo sa cuenda ra Cristo Jesús. Ta
nacuu si tacuan.

Sa Cu Uu Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Corinto

Sa cu uu carta i tasi ra Pablo ndya ñuu Corinto

1 Yuhvi ra Pablo i casi ra Ndyoo sii vatyi cui minoo apóstol ra Jesucristo. Ta tyei carta ya sihin ra Timoteo yañi yo, ta cua tasi ndi sii si sii maa ndo, ra cu vehe ñuhu ra Ndyoo ñuu Corinto, ta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Ndyoo nacahnu Acaya.

2 Nacuhva xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii tandɨhɨ ndo, ta nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo, ta tacuan tucu nazavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva i ndyehe xaan ra Pablo tundoho

3 Zacahnu xaan ndi sii ra Ndyoo, Zutu ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo. Cundahvi xaan iñi ra Ndyoo sii ndi tañi minoo zutu sa ndyihi, ta saha xaan ra tundyee iñi sii ndi nu ndyehe ndi tundoho.

4 Nu ndyehe ndi tundoho saha xaan ra tundyee iñi sii ndi vatyi sihin cuhva cuan ta cuu cuhva maa ndi tundyee iñi sii inga ñiyɨvɨ ndyehe tundoho zuun ñi cuhva sa saha maa ra tundyee iñi sii maa ndi.

5 Ndyehe xaan ndi tundoho sa cuenda ra Cristo. Ta zuun ñi sa cuenda ra Cristo ta saha xaan ra Ndyoo tundyee iñi sii ndi.

6 Ndyehe xaan ndi tundoho vatyi i zacoto ndi sii maa ndo cuhva saha ra Ndyoo tundyee iñi sii yo ta cuhva zacacu ra sii yo. Ta sisi tundoho sa ndyehe ndi, ta saha ra Ndyoo tundyee iñi sii ndi, ta tyindyee tucu si sii maa ndo vatyi saha tucu si tundyee iñi sii maa ndo vatyi ndyehe ndo cuhva saha xaan ra Ndyoo tundyee iñi sii ndi. Ta zuun ñi tundoho sa ndyehe ndi ta ndyehe tucu maa ndo, ta cuu cundyee iñi ndo sii si.

7 Nɨɨ xaan iñi ndi sa cuenda ndo vatyi sito ndi vatyi tañi ndyehe ndo tundoho ta tacuan tucu cua cuhva ra Ndyoo tundyee iñi sii ndo.

8 Ta ndoho hermanos, cuñi ndi sa cua coto ndo vatyi i ndyehe xaan maa ndi tundoho nu cu si Asia. Yaha xaan cahnu tundoho i cuu sii ndi ndya cuhva i sica iñi ndi vatyi ma cundyee ca iñi ndi. Ta i yuhu ndi coto cuu ndi sihin tundoho cuan.

9 I sica iñi ndi vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii ndi ta ma cuu zacacu ndi sii ndi. Ta sihin cuhva cuan ta i sino ca iñi ndi sii ra Ndyoo vatyi cuu zacacu maa ra sii ndi ta cuu tucu zanandoto ra sii ñiyɨvɨ i sihi.

10 Ta ndisa i zacacu ra sii ndi, ta ñá sihi ndi sihin minoo cuhva sa quiñi xaan nu cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ndi. Ta nɨɨ xaan iñi ndi sii ra Ndyoo vatyi cua zacacu tucu ra sii ndi inga saha

11 tatu tyindyee maa ndo sii ndi sihin sa cahan ndo sihin ra sa cuenda ndi. Ta tatu cua caca tandɨhɨ ndo sii ra, cuee ca ta tandɨhɨ ndo cua nacuhva xaan ndo tyahvi ndyoo sii ra sa cuenda sa vaha cua zavaha ra sihin ndi.

Nacatyi ra Pablo ñaa cuenda ñá saa ra yatyi ca ñuu Corinto

12 Zɨɨ xaan cuñi ndi vatyi catyi sa siñi tuñi vaha sii ndi vatyi vaha xaan cuu cuhva i zavaha ndi ta ndoo xaan, ta yoñi sii zandavi ñaha ndi ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ta sihin maa ndo cuaha ca sa vaha i zavaha ndi ndɨhɨ ca. I tyindyee ra Ndyoo sii ndi sihin cuhva ya, ta ñá zavaha ndi sii si sihin sa siñi tuñi ñi maa ndi.

13 Ta sa tyaa ndi carta sii ndo, ñahñi sa xehe cahan si. Maa ñi sa casi cahan
si, cuhva cuu cutuñi iñi ndo. Ta cuñi sa cua cutuñi vaha iñi ndo tandɨhɨ si
14 tañi sa cutuñi iñi ndo zuhva. Ta quɨvɨ cua quisi ra Jesús ra ndyaca ñaha sii
yo ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo sihin maa ndi, ta zɨɨ xaan cua cuñi tucu ndi sihin
ndo.
15 Ta sa cuenda cuhva cuan, cuñi cuhin inga saha nu yucu ndo vatyi cuñi
tyindyei sii ndo uu saha.
16 I sica iñi vatyi cua yehi nu yucu ndo ityi cuhin ñuu Macedonia. Ta sa yaha
cuhin Macedonia ta cua cuhin inga saha nu yucu ndo sica iñi, ta cua tyindyee
ndo sii, ta cua cuhin nu cu si Judea.
17 ¿Atu sica iñi ndo vatyi ñá ndise sa cua cuhin nu yucu ndo? ¿Atu sica
iñi ndo vatyi ñá nacañi vaha iñi ta quehin? Ña tacuan iye vatyi ña caa que
tañi caa ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Catyi ñu vatyi cua zavaha ñu minoo cuhva, ta ña
zavaha ñu sii si.
18 Zoco sito vaha ra Ndyoo vatyi quehin sa ndisa, ta ña zandavi ñehi.
19 Vatyi ña tacuan iyo ra Jesús Zehe ra Ndyoo. Ña zandavi ñaha ra. Tatu catyi
ra minoo cuhva, sa ndisa cuii cuu si. Ta mi sihin ra Silvano ta ra Timoteo i
zacoto ndi tuhun ra Jesús sii ndo.
20 Sa cuenda ra Cristo ta ñihi yo tandɨhɨ sa catyi ra Ndyoo ta sa naha vatyi
cua cuhva ra sii yo. Ta cuhva zacahnu yo sii ra Ndyoo ta cahan yo sihin ra,
catyi yo: “Nacuu si tacuan” vatyi sito yo vatyi cua cuhva ra sa vaha sii yo sa
cuenda ra Cristo.
21 Maa ra Ndyoo tyindyee sii yo, ta ma ndoyo ñuhu yo. Ta zandu-ɨɨn ra sii
yo sihin ra Cristo. Ta saha ra Tatyi Ii ra sii yo.
22 Cuu si tañi i tyaa ra tuñi ra sii yo vatyi saha ra Tatyi Ii ra sii yo vatyi coo
si añima yo vatyi cuee ca cua cuhva ra cuaha xaan ca sa vaha sii yo.
23 Ta sito vaha ra Ndyoo vatyi ñá sehin ñuu ndo quɨvɨ sa i sica iñi cuhin vatyi
cundahvi iñi sii maa ndo coto cuxein sihin ndo. Ta sito maa ra Ndyoo tandɨhɨ
sa iyo añime.
24 Ta ña ñiñi nacatyi que sihin ndo yozo caa cundyico ndo sii ra Ndyoo vatyi
sa sino vaha iñi ndo. Zoco cuñi tyindyei sii ndo ta cua coo ca sa zɨɨ sa saha ra
Ndyoo añima ndo.

2

1 Yucuan cuenda ñá cuñi cuhin inga saha nu yucu ndo sihin tucuihya iñi.
2 Vatyi tatu sihin cuhva cua quehin sihin ndo ta zanducuihye iñi ndo, yoñi
cua zanduzɨɨ iñi mi vatyi ma cuu zanduzɨɨ ndo iñi tatu sa zanducuihye iñi
ndo.
3 Yucuan cuenda i tasi carta cuan sii ndo vatyi cua zandundoo ndo tyiño
cuee ca sa quisi nu yucu ndo coto nducuihya iñi zacuu ndo sihin cuhva iyo
ndo. Tahan si sii ndo sa zanduzɨɨ ndo iñi. Ta nɨɨ cuu iñi vatyi tatu zɨɨ cuñi mi,
zɨɨ cua cuñi tucu maa ndo.
4 Yucuan cuenda i tyei carta cuan vazu yaha xaan cuihya i cuñi quɨvɨ i tyei
sii si ndya cuhva saqui. Zoco ñá cuñi zanducuihye iñi ndo sihin carta cuan.
I cuñi sa cua coto ndo vatyi cuñi xein sii ndo.

Cuñi si sa zanaa yo iñi yo cuatyi ñiyɨvɨ

5 Sa cuihya iñi saha minoo ra cuan, yɨvɨ sii maa ñi mi saha ra sii si. Sii tucu
maa ndo saha ra zuhva. Zuhva catyi vatyi ña cuñi cañi ñihi sii ra.
6 Ta cuhva sa tasi tuñi tandɨhɨ ndo sii ra, sa vaha ñi vityi.
7 Ta vityi cuñi si vatyi zanaa ndo iñi ndo cuatyi i zavaha ra quɨvɨ cuan ta
cuhva ndo tundyee iñi sii ra coto yaha xaan nducuihya iñi ra.

8 Yucuan cuenda zañiñi sii ndo vatyi zacoto ndo sii ra vatyi cuñi ca ndo sii ra.
9 I tyei carta cuan sii ndo quɨvɨ cuan vatyi cuñi cote tatu cua tyaa ndo yahvi tandɨhɨ sa catyi sihin ndo.
10 Ta vityi yoo ra zaha ndo tucahnu iñi, zaha tucu mi tucahnu iñi sii ra. Ta yoo ra zehi tucahnu iñi, zavehi sii si ndya nuu ra Cristo sa cuenda maa ndo.
11 Ta sito yo vatyi tatu ma zaha yo tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ, cua tyihi cuihna minoo cuhva ña vaha añima yo vatyi sa sito yo cuhva tuhva maa ra zavaha.

Ñá ndoo ra Pablo ñuu Troas

12 Quɨvɨ i sei ñuu Troas cua zacote Tuhun Vaha sa cuenda ra Cristo, ta i nuña xaan ra ndyaca ñaha sii yo ityi, ta i cuu zacoto xein Tuhun ra.
13 Zoco ña zɨɨ i cuñi vatyi ñá nañihi sii ra Tito, yañi yo. Yucuan cuenda i zandoi sii ñu ñuu cuan, ta sehin ndya Macedonia.

Zacoto ra Pablo Tuhun Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii añima ra

14 Ta vityi sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi zahacanaa yo tandɨhɨ saha sa cuenda ra Cristo, ta sihin tyiño maa ndi zacoto ra Ndyoo tuhun ra nacahnu cuii. Ta tañi minoo sa vixi xaan sahan cuu tuhun ra.
15 Vatyi tuhun sa nacatyi ndi cuu tañi minoo sa vixi xaan sahan sa saha maa ra Cristo sii ra Ndyoo. Ta ñihi tandɨhɨ ñiyɨvɨ xico cuan, ñu cua cacu ta ñu cunaa.
16 Ñiyɨvɨ sa ma cacu, sica iñi ñu vatyi minoo xico quiñi xaan sahan cuu si tañi minoo xico sa cua cahñi sii ñu vatyi nacatyi tuhun cuan cuhva cunaa ñu. Zoco ñiyɨvɨ cua cacu, minoo xico tyaqui xaan sahan cuu si cuñi ñu cuhva cahan ndi. Ta ma cuu zavaha ndya vaha ñi ñiyɨvɨ tyiño ya.
17 Ta maa ndi ña iyo ndi tañi iyo cuaha xaan ra. Vatyi nazaca ra tuhun ña ñiñi sihin Tuhun Ndyoo vatyi iyo sa cuñi ra ñihi ra sihin cuhva cuan. Zoco ndoo xaan zacuaha maa ndi cuhva i tava ra Ndyoo tyiño sii ndi. Ɨin ñi cuu ndi sihin ra Cristo, ta sito ndi vatyi ndyehe ra Ndyoo tandɨhɨ sa zavaha ndi.

3

Cuhva saa iyo sa cuenda ra Cristo

1 Ta sa cahan ndi tuhun cuan ¿atu sica iñi ndo vatyi zacahnu ndi sii ndi? Ña zacahnu ndi sii ndi. ¿A atu sica iñi ndo vatyi cuize carta tañi ndyizo inga ra ta catyi si sihin ndo vatyi vaha ñiyɨvɨ cui a cuize carta sa tyaa maa ndo ta catyi si sihin inga ñiyɨvɨ vatyi vaha ñiyɨvɨ cui?
2 Zoco maa ndo cuu carta ndi. (Sa cuenda tyiño i zavaha ndi nu yucu ndo.) Ta carta ya iyo si añima ndi. Ta cuu coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii si ta cahvi ñu sii si.
3 Ta maa ndo cuu tañi minoo carta i zaquisi ra Cristo, ta i tyaa maa ndi sii si. Ta carta ya yoñi tyaa sii si sihin minoo lapicero a nu minoo yuu, zoco Tatyi Ii maa ra Ndyoo ndito i tyaa si sisi añima ndo.
4 Ta tyehen cuhva quehin vatyi site vatyi cua cuhva ra Ndyoo sa quita vaha tyiño zavehi. Vatyi tyindyee ra Cristo sii.
5 Ta ña quehin cuhva ya vatyi cuu zacuu sa maa ñi mi. Ña tacuan, vatyi tandɨhɨ sa zavehi, ra Ndyoo saha cuhva cuan sii.
6 I saha ra cuhva sii, ta cuu nacatyi sihin ñiyɨvɨ sa cuenda tuhun saa i saha ra Ndyoo. Zacacu tuhun saa ya sii yo, ta saha si minoo cuhva saa, cundito yo vatyi iyo Tatyi Ii maa ra Ndyoo sihin yo. Ta ley sahnu sa saha ra Ndyoo sii ra Moisés, ma cuu zacacu si sii yo. Zañaha si ñaa sa cuu cuatyi yo. Ta sa cuenda cuatyi yo, ta cuu si tañi sa sihi añima yo vatyi ma cuu tyaa yo yahvi sii tandɨhɨ cuii ley sahnu cuan.

7 Ta ley sahnu sa i tyaa ra Ndyoo sata minoo yuu, vaha xaan i cuu si ndya
cuhva ndya ñá cuu ndyehe ñiyɨvɨ nuu ra Moisés quɨvɨ i ñihi ra sii si vatyi ndisi
xaan i nduu nuu ra. Ta i naa sa ndisi cuan cuee cuee ñi.
8 Ta vityi iyo tuhun saa sa saha ra Ndyoo, ta vaha xaan ca si ta zɨquɨ tuhun
sahnu cuan.
9 Vatyi tatu vaha xaan cuu tuhun sahnu cuan ta saha si sa cuu yo ¿ta ñacu
ma cuvaha xaan ca tuhun saa ya vatyi zanduvaha si sii yo ityi nuu ra Ndyoo?
10 Ta ley sahnu sa vaha xaan cuan, ña vale ca si ityi nuu tuhun saa ya vatyi
vaha xaan ca cuu tuhun saa ya.
11 Ta tatu tuhun sahnu sa cua naa ta vaha xaan i cuu si ta tyaqui xaan i cuu
si, vaha xaan ca cuu tuhun saa ya vatyi ma naa si ndaha ñi.
12 Ta sito ndi vatyi ma naa tuhun saa ya, ta yucuan cuenda nɨɨ xaan cuñi
ndi ta nacatyi ndi Tuhun Ndyoo.
13 Ña zavaha ndi cuhva i zavaha ra Moisés. I tyazi ra zahma nuu ra vatyi
ma ndyehe ñiyɨvɨ hebreo cuhva cua naa sa ndisi xaan nuu ra cuee cuee ñi.
Vatyi ñá cuu ndoo sa ndisi cuan nuu ra.
14 Ta ña ɨɨn ñi nuu ra Moisés i tyazi sa tyazi, zoco ndya sa siñi tuñi sii ñiyɨvɨ
cuan ta i tyazi tucu si. Ta ndya cuhva ndya vityi ta ña cutuñi vaha iñi ñu tatu
cahvi ñu tuhun sahnu cuan vatyi maa ñi sa sino iñi yo sii ra Cristo cuu sa tyaa
siyo sa tyazi sa siñi tuñi yo.
15 Ta ndya cuhva ndya vityi tatu cahvi ñiyɨvɨ hebreo tuhun i tyaa ra Moisés,
ña cutuñi ndisa cuii iñi ñu sa cahvi ñu.
16 Zoco tatu sino ndisa iñi ñu sii ra ndyaca ñaha sii yo, cua tyaa siyo ra sa
tyazi sa siñi tuñi sii ñu.
17 Ta maa ra ndyaca ñaha sii yo cuu ra Tatyi Ii. Ta tatu iyo Tatyi Ii ra ndyaca
ñaha sii yo añima yo, ña ndyaca ñaha ca ley sahnu cuan a cuatyi yo sii yo.
18 Ñahñi sa tyazi nuu yo. Ndyehe yo cuhva vaha xaan iyo ra ndyaca ñaha
sii yo tañi sa ndyehe yo minoo nu ino. Ta cuhva sa ndyehe yo iyo maa ra,
tacuan nduu tucu maa yo cuee cuee ñi. Tatyi Ii ra Ndyoo zama si cuhva iyo
yo ta nduvaha ca yo ta nduvaha ca yo, ta cuahan nduu yo tañi iyo ra Cristo.

4

1 Saha ra Ndyoo tyiño ya sii ndi, ta cundahvi iñi ra sii ndi, ta tyindyee ra sii
ndi. Ta yucuan cuenda ña nducuihya iñi ndi ta ña zandɨhɨ ndi tuhun.
2 Ta ña zavaha ndi sa xehe, sa saha ticahan nuu. Ña zandavi ñaha ndi. Maa
ñi Tuhun Ndyoo zacuaha ndi, ta ña nazaca ndi inga tuhun sihin si. Maa ñi sa
ndisa cahan ndi. Ta sihin cuhva cuan ta sito ñiyɨvɨ sihin sa siñi tuñi vaha ñu
vatyi vaha ñiyɨvɨ cuu ndi, ta ndyehe ra Ndyoo cuhva zavaha ndi.
3 Ña tyixehe ndi Tuhun Ndyoo. Zoco xehe xaan si sa cuenda ñiyɨvɨ cua
cunaa.
4 Ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya zatɨvɨ ra sa siñi tuñi sii ñiyɨvɨ ña sino iñi coto
cutuñi iñi ñu tuhun vaha xaan sa cuenda ra Cristo, cuhva zacacu ra sii yo. Ta
ra Cristo cuu ra Ndyoo, ta ɨɨn ñi caa maa ra tañi ra Ndyoo Zutu ra.
5 Ta cuhva nacatyi ndi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, ña cahan ndi tuhun maa
ndi, cahan ndi tuhun ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta catyi ndi vatyi
maa ndi cuu muzu ndo vatyi cuñi ndi sii ra Cristo.
6 Maa ra Ndyoo cuu ra catyi vatyi cua coo sa ndisi quɨvɨ zavaha ra sa ndisi,
ta zuun ñi maa ra zandundisi añima yo. Ta tacuan ta sihin sa sito yo sii ra
Cristo ta sa sito yo cuhva sa vaha xaan ta tyaqui xaan iyo maa ra Ndyoo.

Sihin sa sino ñi iñi yo sii ra Ndyoo ta cuu coo yo minoo cuhva saa

7 Coño ñuhu yo cuu tañi quɨyɨ ñi vatyi ñahñi ra cuu maa yo. Ta tacuan ta cuu ndyehe ñiyɨvɨ vatyi tandɨhɨ cuhva sa vaha xaan sa cuu sii ndi, cuenda ra Ndyoo cuu si ta yɨvɨ sa cuenda maa ndi.

8 Yucuan cuenda vazu iyo tizɨhɨ nacahnu nu cuahan ndi, zoco ña zandɨhɨ ndi tuhun. Ta vazu ña cutuñi iñi ndi tandɨhɨ sa tahan ndi, zoco sito ndi vatyi cua quita vaha ndi.

9 Cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ndi, zoco ña maa tuhun ñi ndi vatyi ndyaa ra Ndyoo sihin ndi. Cañi ñu sii ndi, zoco ñá sihi ndi.

10 Tandɨhɨ nu cuahan ndi ndatu ndi sa cua cuu ndi sa cuenda ra Jesús vatyi tacuan ta cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi ndito ndi minoo cuhva saa, cuhva saha ra Jesús sii ndi.

11 Tandɨhɨ quɨvɨ sa yatyi cuii cuu ndi sa cuenda ra Cristo vatyi cuhva cuan ta cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi iyo ra Cristo añima ndi ta saha ra minoo cuhva saa coo ndi.

12 Ndatu ndi sa cua cahñi ñiyɨvɨ sii ndi vatyi nacatyi ndi Tuhun Ndyoo. Ndyehe xaan ndi tundoho sa cuenda si, zoco sa cuenda sa nacatyi ndi Tuhun Ndyoo sihin ndo ta ñihi ndo cuhva coo ndo minoo cuhva saa.

13 Sino iñi ndi tañi i sino iñi ra rey David quɨvɨ i catyi ra: “Sino iñi, ta yucuan cuenda nacatyi sihin ñiyɨvɨ.” Catyi ra. Ta tacuan tucu maa ndi, sino tucu iñi ndi, ta yucuan cuenda nacatyi ndi.

14 Vatyi sito ndi vatyi cuhva i zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús sisi sa i sihi ra ta cua zanandoto tucu ra sii maa ndi vatyi sa ndu-ɨɨn ndi sihin ra Jesús, ta cua cundyaca ra sii ndi sihin maa ndo ityi nuu maa ra.

15 Tandɨhɨ tundoho sa ndyehe ndi cuu cuenda maa ndo vatyi tyindyee si sii ndo. Ta tatu cuaha ndo cua ñihi ndo sa vaha sa saha maa ra Ndyoo sii ndo, cuaha ndo cua nacuhva xaan ndo tyahvi ndyoo sii ra, ta cua zacahnu ndo sii ra.

16 Yucuan cuenda ña ndu-uu iñi ndi tyiño ya. Ta vazu sa cuñi cuu coño ñuhu ndi, zoco ndundyee ca iñi ndi tahan tahan quɨvɨ.

17 Ta sito ndi vatyi tundoho sa ndyehe yo ñuu ñiyɨvɨ ya yɨvɨ sa ñiñi xaan cuu si, ta yatyi cua yaha si. Zoco sa cuenda maa si ta cua ñihi ndi cuaha xaan sa vaha tandɨhɨ cuii tyiemvu nu ndyaa ra Ndyoo.

18 Yucuan cuenda ña tyaa ndi yahvi sa ndyehe yo vityi. Tyaa ca ndi yahvi sii sa ña cuu ndyehe yo vatyi yucuan cuu sa cua coo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta sa cuu ndyehe yo vityi, cunaa tandɨhɨ si.

5

1 Sito ndi vatyi tatu cua cuu ndi cua tyahyu coño ñuhu ndi vatyi tañi minoo vehe sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ñi cuu coño ñuhu yo. Zoco iyo vehe ndi ityi zɨquɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ i zavaha. Maa ra Ndyoo i zavaha sii si, ta cua coo si tandɨhɨ cuii tyiemvu.

2 Ndisa vatyi nɨɨ ñi sa ndyaa ndi ñuu ñiyɨvɨ ya nducuihya xaan iñi ndi vatyi cuñi xaan ndi coo ndi sisi sa cua cuhva ra Ndyoo andɨvɨ.

3 Sisi sa cua cuhva ra Ndyoo cua coo añima ndi, ta ma coo si tacuan ñi.

4 Nɨɨ ñi sa iyo ndi sisi coño ñuhu ndi sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, nducuihya iñi ndi vatyi zayanga si sii ndi. Ña cuñi ndi sa ma coo coño ñuhu ndi, zoco cuñi ndi coo ndi cuhva saa sa cua cuhva ra Ndyoo sii ndi. Cuñi ndi sa cunaa coño ñuhu sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya ta cua coo ndi minoo cuhva saa sa ma ndɨhɨ.

5 Ta maa ra Ndyoo cuu ra catyi vatyi tacuan cua cuu si, ta i saha ra Tatyi Ii ra sii yo. Ta cuhva cuan zañaha si vatyi cua ñihi yo tandɨhɨ cuii sa cua cuhva ra.

6 Ta yucuan cuenda ña yuhu ndi sa cuu ndi. Ta sito ndi vatyi nɨɨ ñi sa iyo
ndi ihya ñuu ñiyɨvɨ ya sisi coño ñuhu ndi, ña iyo ndi gloria sihin ra Ndyoo.
7 Sito ndi vatyi ndisa cuu cuhva ya vatyi sino iñi ndi sii ra Ndyoo ta yɨvɨ sa
cuenda minoo sa ndyehe ndi.
8 Ta nɨɨ xaan iñi ndi, ta sica iñi ndi vatyi vaha ca tatu zandoo ndi coño ñuhu
ya ta cuhun ndi nu ndyaa ra ndyaca ñaha sii yo.
9 Yucuan cuenda ñihi xaan nducu ndi cuhva zavaha ndi cuhva tahan iñi ra
a cuu si sa ñoho ca ndi sisi coño ñuhu ndi ihya ñuu ñiyɨvɨ a cuu si sa cuahan
ndi nu ndyaa ra.
10 Vatyi sa minoo minoo yo cua yaha yo ityi nuu ra Cristo, ta cua zandaa ra
tyiño cuenda yo, ta cua ñihi yo sa tahan si sii yo sa cuenda cuhva i zavaha yo
sa vaha a sa ña vaha quɨvɨ i sicoo yo sisi coño ñuhu yo ñuu ñiyɨvɨ ya.

Zacoto ra Pablo cuhva nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo

11 Sito ndi vatyi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ndi tatu ma zavaha ndi cuhva
catyi ra. Yucuan cuenda nducu xaan ndi cuhva cahan ndi sihin ñiyɨvɨ vatyi
nacuhva cuenda ñu sii ñu sii ra Ndyoo. Sito vaha ra Ndyoo cuhva iyo ndi, ta
sito tucu maa ndo sihin añima ndo, cuñi.
12 Ña cuñi ndi zacahnu ndi sii ndi sihin sa cahan ndi ihya, zoco cuñi ndi sa
nacohon iñi ndo vatyi tuhun ndisa i zacoto ndi sii ndo. Tacuan ta cua tahan
ca iñi ndo sii ndi. Ta cua ñihi ndo cuhva cahan ndo sihin ra zacahnu sii. Catyi
ra cuan vatyi vaha ra, zoco ñahñi sa vaha iyo añima ra.
13 Tatu ra loco cuu ndi (vatyi cahan ndi sa vaha sa cuenda maa ndi), zoco
zavaha ndi cuhva ya vatyi cuñi ndi zacahnu ndi sii ra Ndyoo. Ta tatu iyo sa
vaha sii sa siñi tuñi ndi, tacuan iyo ndi vatyi cuñi ndi tyindyee ndi sii maa
ndo.
14 Zañiñi ndi ta zacoto ndi Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ vatyi sito ndi cuhva cuñi
xaan ra Cristo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Sihi ra Cristo sa cuenda cuatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ,
ta yucuan cuenda sito yo vatyi cuu si tañi sa sihi yo sihin ra Cristo, ta cuu
zaña yo sa zavaha yo sa ña vaha.
15 I sihi ra sa cuenda tandɨhɨ yo, ta yucuan cuenda ma cuu ca coo yo cuhva
cuñi maa yo. Cua zavaha yo cuhva cuñi maa ra i sihi ta nandoto ra sa cuenda
yo.
16 Ta vityi ma cuu catyi yo tatu vaha a ña vaha sa zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa ñu
ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ndya sii ra Cristo ta i quehin cuhva cuan vatyi sica iñi vatyi
cuu ra minoo ñiyɨvɨ tañi maa yo, zoco vityi ma cuu ca caca iñi cuhva cuan.
17 Vatyi quɨvɨ saha cuenda yo sii yo sii ra Cristo, i zama ra tandɨhɨ cuhva iyo
yo. Tandɨhɨ cuhva i sica iñi yo ityi sata sa i nazama si vatyi i saha ra inga sa
siñi tuñi saa sii yo.
18 Ta tandɨhɨ cuhva ya, maa ñi ra Ndyoo i zavaha sii si vatyi cuñi ra sa cua
zanduvaha ra sii yo sihin ra sihin cuhva i zavaha ra Cristo. Ta i saha ra tyiño
sii maa ndi vatyi nacatyi ndi sihin ñiyɨvɨ cuhva cuu nduvaha ñu sihin ra.
19 Sihin cuhva i zavaha ra Cristo, ta i zanduvaha ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ sihin ra. Ña tyaa ca ra cuatyi i zavaha ñu sata ñu. Ta saha ra tyiño
sii maa ndi sa zacoto ndi sii ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra sa nduvaha ñu sihin ra.
20 Maa ndi cuu ra sica sihin tyiño ra Cristo. Cuu si tañi sa maa ra Ndyoo
zañiñi sii ndo sihin tuhun cahan ndi vatyi sihin tyiño maa ra sica ndi. Yucuan
cuenda zañiñi ndi sii ndo vatyi nanduvaha ndo sihin ra Ndyoo vatyi yucuan
cuu sa cuñi ra Cristo.
21 Ñahñi numinoo cuatyi i zavaha ra Cristo, zoco sa cuenda maa yo i ndyehe
ra Ndyoo sii ra tañi minoo ra iyo cuatyi. Ta cuhva vaha xaan iyo ra Cristo, i
saha ra Ndyoo sii maa yo, ta nduu yo ñiyɨvɨ vaha ityi nuu ra Ndyoo.

6

1 Zatyiño ndi ɨɨn ñi sihin ra Cristo, ta yucuan cuenda zañiñi ndi sii ndo vatyi
ma coo ndo tañi ra ña sito sii ra Ndyoo. Cutyiño ndo tandɨhɨ sa vaha sa saha
ra Ndyoo sii minoo minoo ndo.
2 Vatyi tyehen catyi ra Ndyoo nuu tutu ra: “Siñi sa cahan ndo quɨvɨ i zacaqui
sii ñiyɨvɨ, ta i tyindyei sii ndo”, catyi ra. Ta vityi cuu tyiemvu vaha, tyiemvu
zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
3 Nducu xaan ndi cuhva cuu ndi ñiyɨvɨ vaha xaan coto ma tahan iñi ñiyɨvɨ
cuhva zavaha ndi ta catyi ñu vatyi ña vaha Tuhun Ndyoo ta ma sino iñi ñu.
4 Cuñi ndi sa cua ndyehe ñu vatyi muzu maa ra Ndyoo cuu sii ndi sa ndisa
cuii sihin cuhva zandyee xaan ndi iñi ndi ndyehe ndi tundoho, ta tandɨhɨ sa
yɨɨ xaan. Ta sihin cuhva cundyee xaan iñi ndi.
5 Vazu cañi ñiyɨvɨ sii ndi ta tyihi ñu sii ndi vehe caa ta cuvaa xaan ñu, zoco
zandyee ndi iñi ndi. Ñihi xaan zatyiño ndi. Iyo saha ndya cuhva ña quixi ndi,
ta ña ñihi ndi sa casi ndi.
6 Zandyee ndi iñi ndi sihin tandɨhɨ cuhva ya vatyi muzu maa ra Ndyoo cuu
sii ndi sa ndisa cuii. Yucuan cuenda zavaha ndi sa vaha xaan. Sito xaan ndi
Tuhun Vaha ra Ndyoo, ta cundyee xaan iñi ndi sihin ñiyɨvɨ. Zavaha xaan ndi
sa vaha sihin ñu. Situ cuii Tatyi Ii añima ndi, ta cuñi ndi sii ñiyɨvɨ sa ndisa cuii.
7 Maa ñi sa ndisa cahan ndi. Iyo xaan tundyee iñi maa ra Ndyoo sihin ndi,
ta sityiño ndi tandɨhɨ sa vaha sa saha maa ra sii ndi, ta sihin cuhva cuan zatɨvɨ
ndi tyiño cuihna.
8 Iyo quɨvɨ tahan iñi ñiyɨvɨ sii ndi, ta iyo quɨvɨ ña cuu ndyehe ñu sii ndi. Iyo
quɨvɨ cahan ñu sa vaha sii ndi, ta iyo quɨvɨ cahan ñu ndya vaha ñi. Catyi ñu
vatyi zandavi ñaha ndi sii ñiyɨvɨ, zoco maa ñi sa ndisa cahan ndi.
9 Iyo ñiyɨvɨ ña tyaa ñu yahvi sii ndi, ta iyo ñiyɨvɨ tyaa xaan ñu yahvi sii ndi.
Iyo saha sa yatyi cuu ndi, zoco ñá sihi ndi. Iyo saha saha ra Ndyoo sa ndoho
ndi, zoco ñá sihi ndi.
10 Iyo quɨvɨ cuihya xaan cuñi ndi, zoco zɨɨ xaan cuñi ndi sihin cuhva zavaha
ra Ndyoo. Ndahví xaan ndi, zoco saha xaan ndi sa vaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
Vazu ñahñi maa sa iyo sii ndi, zoco iyo tandɨhɨ sa vaha ra Ndyoo sii ndi.
11 Ndoho hermanos ñuu Corinto, casi xaan cahan ndi sihin ndo ta ña
tyixehe ndi. Cuñi xaan ndi sii ndo.
12 Ñahñi cuhva sa ña cuñi ndi sii ndo, zoco maa ndo ña cuñi ndo sii ndi sa
ndisa.
13 Ta vityi quehin sihin ndo tañi sa zehi sii ndo sa ndisa cuii. Zanduvita ndo
añima ndo. Cuñi ndo sii ndi.

Maa yo cuu vehe ñuhu ra Ndyoo ndito

14 Ma cuu ndo ra cu tahan sihin ñiyɨvɨ ña sino iñi vatyi ma cuu cu-ɨɨn añima
ndo sihin añima maa ñu. Ma cuu cu-ɨɨn sa vaha sihin sa ña vaha. Sa iyo ñúhu
sihin maa ndo, ta maa ñu sica noo ca ñu nu ñaa.
15 Ma cuu cu-ɨɨn ra Cristo sihin cuihna a ñiyɨvɨ sino iñi sihin ñiyɨvɨ ña sino
iñi.
16 Ma cuu zacahnu yo sii ra Ndyoo ta sii zandu. Maa yo cuu vehe ñuhu ra
Ndyoo ndito tañi i catyi maa ra:
Cua cundyei sihin ñu ta caca noi sihin ñu;
ra Ndyoo sii maa ñu cua cui, ta maa ñu cua cuu ñiyɨvɨ sii.
17 Yucuan cuenda i catyi tucu ra:
Quita ndo tɨcuɨ ñiyɨvɨ ña sino iñi, ta ma cutahan ca ndo sihin ñu;
ma zavaha ca ndo sa ña vaha; tacuan ta cua tɨɨn cuende sii ndo.
18 Zutu ndo cua cuu sii, ta zehi cua cuu sii ndo,

catyi ra Ndyoo ra iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii.

7

1 Ihya cuu cuhva saha ra Ndyoo tuhun ra sii yo, hermanos. Yucuan cuenda
cuñi si sa nducu yo cuhva cuu yo ñiyɨvɨ vaha xaan ityi nuu ra Ndyoo. Ma
zavaha yo sa quiñi, ta ma caca iñi yo sa ña vaha coto cañi ra sii yo.

Sa i zama ra hermano ñuu Corinto cuhva iyo ra

2 Sica ndi sii ndo vatyi tɨɨn cuenda vaha ndo sii ndi vatyi ñahñi sa ña vaha
i zavaha ndi sihin numinoo ndo. Yoñi ndo zatɨvɨ ndi sa siñi tuñi, ta yoñi sii
zandavi ñaha ndi.

3 Ña quehin cuhva ya sihin ndo sa cuñi tyei cuatyi sata ndo. Zoco catyi sihin
ndo inga saha zuun ñi cuhva sa i catyi sihin ndo vatyi cuñi xein sii ndo. Ñoho
xaan iñi sii ndo. Ɨin ñi ra cuu yo a ndito yo a sa sihi yo.

4 Nɨɨ xaan iñi sihin ndo, ta zɨɨ xaan cuñi sihin cuhva iyo ndo. Yucuan cuenda
vazu ndyehe xaan ndi tundoho ihya, zoco cuhva iyo ndo tyindyee si sii, ta zɨɨ
xaan cuñi.

5 Ndya quɨvɨ i saa ndi Macedonia ya ta ñá quitatu ndi. Ndyehe xaan ndi
tundoho, ta iyo xaan tizɨhɨ. Sahñi tahan xaan ñiyɨvɨ sihin ndi, ta yuhu xaan
añima ndi.

6 Zoco saha ra Ndyoo tundyee iñi sii yo tatu nducuihya xaan iñi yo, ta i
zandundyee ra añima ndi quɨvɨ i saa ra Tito.

7 Ta ña maa ñi sa cuenda sa saa maa ra, sa cuenda sa i saha xaan maa ndo
tundyee iñi sii ra ta tyindyee tucu si sii maa ndi. I catyi ra sihin ndi cuhva
cuñi xaan ndo ndyehe ndo sii ndi, cuhva nducuihya xaan iñi ndo sa cuenda
sa ña vaha i zavaha ndo ta cuhva i tyaa xaan ndo yahvi tuhun sa tasi sii ndo.
Ta sihin tandɨhɨ cuhva ya i nduzɨɨ xaan ca cuñi.

8 Ta vityi ña cuihya ca cuñi sa cuenda carta sa i tasi sii ndo. Ndisa i
nducuihya iñi ndo i zacuu carta cuan, zoco zuhva ñi quɨvɨ.

9 Ta vityi zɨɨ xaan cuñi, zoco yɨvɨ sa cuenda sa nducuihya iñi ndo, sa cuenda
sa i zama ndo cuhva iyo ndo. I nducuihya iñi ndo minoo cuhva tahan iñi ra
Ndyoo. I zavaha ndi minoo sa vaha sihin ndo sa zanducuihya ndi iñi ndo.

10 Vatyi tatu nducuihya iñi yo cuhva tahan iñi ra Ndyoo, zama yo cuhva iyo
yo, ta cua cacu yo. Ta ña tahan si sa ma cuñi yo nducuihya iñi yo cuhva cuan.
Zoco tucuihya iñi sa iyo sii ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo, ma tyindyee si sii ñu sa
ma cuhun ñu andyaya.

11 Zaha ndo cuenda cuhva i tyindyee si sii ndo vatyi i nducuihya iñi ndo
cuhva tahan iñi ra Ndyoo. I quisaha cuñi xaan ndo zavaha ndo sa vaha. I
zavaha ndo cuhva cuñi si sihin ra sicoo cuatyi cuan. I tasi tuñi ndo sii ra, ta
cuñi xaan ndo sa ma coo ca cuatyi nu yucu ndo. I cuxaan ndo sa cuenda sa
sicoo cuatyi nu yucu ndo, ta i yuhu ndo sii ra Ndyoo. Ta sa yaha cuan ta zɨquɨ
i cuñi xaan ndo ndyehe ndo sii. Zañaha ndo vatyi ñahñi ca cuatyi ndo iyo sa
cuenda tuhun cuan.

12 I tyei carta cuan vatyi cuñi sa cua nacoto maa ndo cuhva cuñi xaan ndo
sii ndi sa ndisa cuii ta yɨvɨ sa sica xaan iñi sa cuenda ra zavaha cuatyi cuan
ta nu sa cuenda zutu ra, vazu i zavaha ra sa ña vaha cuan sihin ra.

13 Ta yucuan cuenda i saha xaan ndo tundyee iñi sii, sihin cuhva i zavaha
ndo sa vaha, ta zɨɨ xaan ca cuñi sa cuenda cuhva i zavaha ndo sihin ra Tito. I
tɨɨn cuenda vaha ndo sii ra, ta zanduzɨɨ ndo iñi ra.

14 I catyi sihin ra Tito cuee ca sa cuhun ra nu yucu ndo vatyi sino xaan iñi
ndo, ta ñá zaha ndo ticahan nuu sii, cuhva cuan. Tandɨhɨ sa i quehin sihin
maa ndo, maa ñi sa ndisa cuu si. Ta sa vaha i nacatyi sihin ra sa cuenda ndo,

i quita si cuhva cuan, maa ñi sa ndisa cuii, ta ñá zacuu ndo sii, tañi minoo ra vatya.
15 Ta cuñi xaan ca ra Tito sii ndo vityi vatyi nacohon iñi ra cuhva i tɨɨn cuenda vaha xaan ndo sii ra ta i tyaa xaan ndo yahvi sii ra. Ta i yuhu xaan ndo coto ma zavaha ndo tandɨhɨ sa cuñi si.
16 Nɨɨ xaan iñi sihin ndo tandɨhɨ cuii cuhva, ta yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi vityi.

8

Natyindyee vaha yo sii ñiyɨvɨ sihin xuhun

1 Ta vityi cuñi ndi nacatyi ndi sihin ndo hermanos cuhva i saha xaan ra Ndyoo tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Macedonia.
2 Vazu ndyehe xaan ñu tundoho, zoco zɨɨ xaan cuñi ñu sihin ra Ndyoo. Ta vazu ndahvi xaan ñu, zoco i saha xaan maa ñu sa sii ñu sii ñiyɨvɨ tañi ñiyɨvɨ cuca.
3 Sehi sa ndaa cuenda ñu vatyi saha maa ñu sa sii ñu vatyi cuñi ñu. Ta iyo saha yaha ca saha ñu.
4 I zañiñi ñu sii ndi cuaha xaan saha vatyi quihin ndi sa saha maa ñu ta cuhva ndi sii si sii inga hermano.
5 I zavaha ñu cuaha ca ta zɨquɨ cuhva sica iñi ndi vatyi sa xihna ñi i saha maa ñu sii ñu sii ra ndyaca ñaha sii yo ta zɨquɨ i cuñi ñu sa cua cutyiño ra Ndyoo sii maa ndi sa zacuaha ndi sii ñu.
6 I ndyehe ndi cuhva zavaha ñu ñuu Macedonia, ta zɨquɨ i catyi sihin ra Tito vatyi maa ra cuu ra i quisaha sihin tyiño ya sihin maa ndo, ta yucuan cuenda i catyi sihin ra nacuhva ca ra cuhva sii ndo sa cuhva ca ndo xuhun.
7 Sito xaan maa ndo cuaha xaan cuhva. Nɨɨ xaan iñi ndo. Vaha xaan zacuaha ndo Tuhun Ndyoo. Sito xaan ndo sihin sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo. Ta vaha xaan ndyico ndo sii ra. Cuñi xaan ndo sii ndi. Ta vityi cuñi tucu si sa tyindyee vaha ndo sii ra hermano ndahvi.
8 Zoco ña zañiñi sii ndo. Zoco cuñi inga ñiyɨvɨ sa tyindyee ndo sii ñu. Ta sihin cuhva ya cua zañaha ndo vatyi cuñi ndo sii ñiyɨvɨ sa ndisa cuii.
9 Sa sito ndo cuhva cuñi xaan ra Jesucristo sii yo. Cuca xaan maa ra, zoco sa cuenda maa yo i zandundahvi xaan ra sii ra sa quisi ra ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ta vityi zanducuca ra sii yo vatyi sa cuenda sa i sihi ra nuu cruz, ta cua ñihi maa yo sa vaha sa saha ra Ndyoo sii yo.
10 Vityi sehi minoo sa siñi tuñi vaha sii ndo vatyi tañi sa quisaha saha xaan ndo xuhun cuyava,
11 vityi zavaha ca ndo sii si tañi zavaha ndo quɨvɨ cuan. Cuhva ndo ña sa cuu cuhva ndo.
12 Tatu ndisa cuii cuñi ndo cuhva ndo, ña ñiñi xaan yozo cuhva ndo. Cua quihin ra Ndyoo ña sa cuu cuhva ndo. Ta ña cuñi ra sa cuhva yo minoo cuhva sa ña cuu sii yo.
13 Ña cuñi sa ndyehe xaan maa ndo tundoho vatyi saha xaan ndo xuhun ndo sii inga ñiyɨvɨ ta ñahñi tundoho cua ndyehe maa ñu. Ña tacuan cuñi si.
14 Zoco vityi iyo cuaha xuhun ndo, ta cuu tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ ndahvi ca. Ta cuee ca inga saha cua cuu tyindyee maa ñu sii ndo tatu siñi ñuhu si sii ndo. Tacuan ta cua cuu ndo inuu ñi.
15 Tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo: “Ra i ñihi cuaha ca, ñá ndoo si sii ra. Ta ra i ñihi zuhva ñi, ñá cumañi si sii ra.” Catyi si.

Cua cuhun ra Tito sihin ra hermano ndya ñuu Corinto

16 Tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi inuu ñi cuñi ra Tito sii maa ndo tañi cuñi
mi sii ndo.
17 I quihin ra tyiño sehi sii ra sa cuhun ra cundyehe ra sii ndo vatyi sa sica
iñi ra zavaha ra cuhva cuan. Ta yucuan cuenda cua quisi ndyehe ra sii ndo
vatyi cuñi ra.
18 Tasi ndi inga ra hermano sihin ra. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi, cahan xaan nu
sa vaha sa cuenda ra ya. Ta cuu xaan nacatyi ra Tuhun Vaha ra Ndyoo.
19 Ta ña tacuan ñi vatyi i casi tandɨhɨ ra hermano sii ra sa caca noo ra sihin
ta tyindyee ra sii, sa naquihin xuhun sa cuenda ñiyɨvɨ ndahvi. Zavaha ndi
cuhva ya vatyi zacahnu si sii ra ndyaca ñaha sii yo ta zañaha si vatyi cuñi ndisa
cuii ndi sii ñiyɨvɨ.
20 Tyehen zavaha ndi tyiño ya coto tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ndi sa cuenda
cuhva zacasi tahan ndi sa cuaha xaan xuhun ya.
21 Cuñi ndi zavaha ndi sii si minoo cuhva ndoo xaan ityi nuu ra Ndyoo ta
cuhva cuñi ñiyɨvɨ.
22 Ta sihin ra Tito tasi tucu ndi minoo ca ra hermano yo vatyi ndyehe ndi
vatyi cuñi xaan ra zatyiño ra tyiño ra Ndyoo. Sa nacatyi sihin ra cuhva cuñi
xaan ndo tyindyee ndo sihin xuhun, ta vityi cuñi xaan ra cuhun ra nu yucu
ndo.
23 Sa sito ndo vatyi ra Tito cuu ra tehin ta ra tyindyee sii, sihin tyiño ra
Ndyoo nu yucu ndo. Tacuan nacatyi ndo tatu yoo ra ndaca tuhun sii ndo.
A tatu ndaca tuhun ñiyɨvɨ sa cuenda inga ra hermano sa vasi sihin ra, catyi
ndo vatyi ra hermano ityi ya tasi sii ra, ta sino xaan iñi nduu tahan ra sii ra
Cristo.
24 Yucuan cuenda ityi nuu tandɨhɨ hermano tyindyee ndo sii ra ya, ta
zañaha ndo vatyi cuñi xaan ndo sii ra sa cuenda mi. Tacuan ta cua coto ra
ña cuenda cahan xaan ndi tuhun ndo ta catyi ndi vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu
ndo.

9

Cuhva cua tyindyee ra hermano sii ñiyɨvɨ ndahvi sihin xuhun

1 Sa cuenda tuhun sa cuhva ndo xuhun sii ra hermano ndahvi, ña cuñi si
sa tyei ihya
2 vatyi sa site ña sa iyo añima ndo. Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi, ta nacatyi
xein sa cuenda ndo sihin ra hermano ihya nu cu si Macedonia. Nacatyi vatyi
ndoho nu cu si Acaya sa ndyaa listo ndo ndya cuyava sihin xuhun sa cua
cuhva ndo. Ta cuhva iyo maa ndo zañaha si minoo cuhva vaha, ta yucuan
cuenda iyo cuaha xaan ca inga ra cuñi tyindyee.
3 Zoco nu ndɨhɨ tuhun, tasi sii ra hermano nu yucu ndo vatyi cua zanumi
ndo ta zatitahan ndo xuhun cuan tañi sa catyi cua zavaha ndo vatyi coto catyi
ra hermano ñuu Macedonia vatyi ña ndisa cuu tuhun quehin sa cuenda ndo.
4 Tatu ndyehe ra hermano Macedonia vatyi ña ndyaa listo ndo quɨvɨ cuhun
ra sihin mi nu yucu ndo, cua cucahan nui tatu ña sa ndyaa listo xuhun ndo
vatyi sa cahan xein sa vaha sa cuenda ndo. Ta cua cucahan tucu nuu maa
ndo.
5 Yucuan cuenda sica iñi vatyi vaha ca tatu cuhun xihna ra hermano ya nu
yucu ndo, ta tyindyee ra sii ndo sa zatitahan ndo xuhun cuan, yozo cuñi maa
ndo cuhva ndo. Ta zɨquɨ cua cundyaa listo si tañi minoo sa cundaa iñi ndo ta
cuhva ndo ta yɨvɨ tañi minoo sa zañiñi ndi sii ndo ta cuhva ndo.
6 Zoco nacohon iñi ndo minoo tuhun ya; ra sa zuhva ñi tasi, zuhva ñi cua
naquihin ra. Ta ra tasi cuaha, cuaha ca cua naquihin ra.

7 Cuhva minoo minoo ndo yozo sa cundaa iñi ndo, yɨvɨ sa zañiñi minoo
ñiyɨvɨ sii ndo ta yɨvɨ sihin sa cuihya iñi. Vatyi cuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ,
ñu saha maa xuhun ta cuzɨɨ iñi ñu.
8 Ta cuu cuhva ra Ndyoo cuaha ca sii ndo. Cua cuhva ra tandɨhɨ nuu sa vaha
sii ndo. Ta tacuan ta cua coo tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndo, ta cua cuu tyindyee
ndo cuaha xaan cuhva sii inga ñiyɨvɨ.
9 Tyehen catyi Tuhun ra Ndyoo:
Minoo ra vaha, saha maa ra sa sii ra sii ñiyɨvɨ ndahvi.
Ma naa iñi ra Ndyoo cuhva vaha zavaha ra.
10 Maa ra Ndyoo cuu ra saha sɨtɨ sa cua tasi yo. Ta cua cuhva tucu maa ra
sa cua casi yo. Cua zanducuaha ca ra sɨtɨ sa tasi maa ndo, ta cua cuhva ca ra
cuhva sii ndo sa zavaha ndo sa vaha sihin sa saha maa ra.
11 Cua coo tandɨhɨ nuu sa vaha sii ndo, sa cua cuu cuhva maa ndo ta
tyindyee ndo sii inga ñiyɨvɨ. Ta quɨvɨ cua cundyaca ndi xuhun ndo nu yucu
ra hermano ndahvi, cua nacuhva xaan ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.
12 Iyo uu nuu sa vaha sa cua coo sa cuenda xuhun sa cua cuhva maa ndo.
Sa xihna ñi tyindyee si sii ñiyɨvɨ sa siñi ñuhu. Ta sa cu uu cuu sa cua nacuhva
xaan ñu tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.
13 Cua zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo vatyi tyindyee ndo sii ñu ta ndyehe ñu
vatyi sa ndisa tyaa ndo yahvi tuhun ra Cristo. Ta cua zacahnu ñu sii ra vatyi
tyindyee xaan ndo sii ñu ta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
14 Ta cua caca ñu tumañi iñi sii ra Ndyoo sa cuenda maa ndo, ta cua cuñi
xaan ñu sii ndo sa cuenda cuhva vaha xaan sityiño ra Ndyoo sii ndo.
15 Tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda sa saha maa ra. Saha ra sii zehe
ra. Vaha xaan sa saha maa ra ndya cuhva ña ñihi ca ndi tuhun cahan ndi sa
cuenda si.

10

Iyo cuhva sii ra Pablo sa cahan ra sihin ra hermano vatyi minoo ra cuu apóstol cuu ra

1-2 Yuhvi ra Pablo sique minoo tumañi iñi sii ndo sihin sa vii, tañi sa vii sa
iyo sii ra Cristo. Vatyi iyo ndo catyi ndo vatyi tatu zacote ñaa tyiño sii ndo
sihin carta, xaan xaan quehin, catyi ndo. Ta tatu ndyei sihin ndo vii xaan
quehin, catyi ndo. Zoco sique tumañi iñi sii ndo vityi vatyi ña cuñi cuxein
sihin ndo tatu cuhin nu yucu ndo. Zoco site vatyi cua cuxein sihin zuhva ndo
quɨvɨ cuhin nu yucu ndo vatyi iyo ndo catyi ndo vatyi zavehi cuhva zavaha
ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo.
3 Ndisa vatyi ñiyɨvɨ cuu ndi, zoco ña sahñi tahan ndi tañi sahñi tahan ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ. Sahñi tahan ndi sihin sa ña vaha sihin tundyee iñi sa saha ra
Ndyoo.
4 Ta ndaha tyiño sa sityiño ndi nu sahñi tahan ndi, ndaha tyiño sa saha maa
ra Ndyoo cuu si. Ta iyo xaan tundyee iñi sii si, ta cuu zatɨvɨ si tyiño cuihna.
5 Cuu zahacanaa ndi zɨquɨ tandɨhɨ sa ña vaha sa cahan ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo
ta zɨquɨ tandɨhɨ inga sa ña vaha sa ña saha tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii Tuhun Ndyoo.
Ta tandɨhɨ cuhva sica iñi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya, saha cuenda ndi sii ra Cristo sa
cundyaca ñaha ra sii si, ta tandɨhɨ si cua tyaa si yahvi sii ra.
6 Cua ndyehe ndi tatu sa tyaa vaha tandɨhɨ ndo yahvi sii ra Cristo, ta zɨquɨ
cua tasi tuñi ndi sii yoo ra ña tyaa yahvi.
7 Zoco maa ndo zaha xaan ndo cuenda cuhva caa ñiyɨvɨ tatu vaha ñu a ña
vaha ñu, ta ña sito ndo ñaa sa iyo añima ñu. Tatu iyo ndo sito ndo vatyi cuenda
ra Cristo cuu ndo, cua coto tucu ndo vatyi cuenda ra Cristo cuu tucu maa ndi.

8 Ta ña cahan nui vazu cuaha quehin sa cuenda cuhva saha ra Ndyoo sii, vatyi ndisa i saha ra tyiño sii, sa tyindyei sii ndo ta yɨvɨ sa zatɨvi sii ndo.
9 Ña cuñi sa caca iñi ndo vatyi cuñi zayuhi sii ndo sihin carta ñi.
10 Vatyi catyi ndo: Xaan xaan cahan carta ra. Ñihi xaan cahan si. Zoco mazu xaan ra tatu sa ndyaa ra, ta ña cuu vaha cahan ra, ndɨhi ca. Catyi ndo.
11 Zoco tatu tacuan catyi ndo, cuñi si sa coto ndo vatyi tañi cuhva tyei nuu carta ta zuun ñi cuhva cuan cua quehin quɨvɨ cua sei nu yucu ndo.
12 Ña zaha maa ndi tuhun sa vaha xaan ndi tañi iyo inga ra nacatyi sihin ndo vatyi vaha xaan ra. Ndyehe ra cuhva iyo ra tahan ra, ta ndyehe ra sii maa ra, ta sica iñi ra vatyi vaha xaan ra. Zoco ñahñi sa siñi tuñi vaha iyo sii ra cuhva cuan.
13 Zoco ma zacahnu maa ndi sii ndi minoo cuhva ña tahan si. Maa ra Ndyoo cuu ra i catyi ndyamaa cua zatyiño ndi, ta i saa ndi nu ndyaa maa ndo.
14 Tatu yɨvɨ maa ndi zacoto Tuhun Ndyoo sii ndo sa xihna ñi, ma tahan si sii ndi vityi sa zaha ndi cuenda sii ndo. Zoco tahan si sii ndi vatyi xihna ca maa ndi i saa nu ndyaa ndo sihin tuhun ra Cristo.
15 Ña catyi ndi vatyi tyiño inga ra cuu tyiño maa ndi. Zoco cuñi ndi vatyi nduvaha ca cuhva sino iñi ndo, ta zɨquɨ cua nducahnu ca tyiño maa ndi nu tahan si zatyiño ndi.
16 Ta zɨquɨ cua zacoto ca ndi tuhun ra Cristo ñuu sica ca ityi nuu ca nu yucu ndo, nu ta coto ca ñu Tuhun Ndyoo. Ña cuñi ndi zatyiño ndi nu sa quisaha inga ra sa xihna ñi. Ña cuñi ndi zacahnu ndi sii ndi ta catyi ndi vatyi tyiño inga ra cuu tyiño maa ndi.
17 Tatu iyo ra cuñi ra zacahnu ra sii ra, vaha ca nacatyi ra cuhva i zavaha ra Ndyoo ta zacahnu ra sii ra Ndyoo.
18 Vatyi ña quita vaha minoo ra catyi vatyi vaha xaan ra. Quita vaha ra sa ndisa tatu catyi ra Ndyoo vatyi vaha ra.

11

Zacuenda ndo sii ndo sihin ra zandavi ñaha

1 Zandyee ndo iñi ndo zuhva ca vatyi cua quehin zuhva ca sa tondo. Zandyee ndo iñi ndo nanacatyi ña sa iyo añime.
2 Vatyi ñoho xaan iñi sii maa ndo sihin minoo cuhva i saha ra Ndyoo sii, vatyi mi i tyihi sii ndo ityi ra Cristo, ta cuñi vatyi ɨɨn ñi sii maa ra cuan cua cuñi xaan ndo tañi cuñi xaan minoo ñaha yoco sii ra cua tandaha sihin ña.
3 Zoco sica xaan iñi sa cuenda ndo coto tahan si sii ndo tañi i tahan si sii cu Eva vatyi i zandavi ñaha cuihna sii ña. Ta yucuan cuenda sica xaan iñi sa cuenda ndo coto caca iñi ndo inga cuhva sa cuenda ra Cristo ta coto zandoo ndo cuhva sa zacahnu ndo ɨɨn ñi sii maa ra.
4 Vatyi maa ndo tuhva ndo tyizoho sa cahan inga ra, tuhun inga Jesús, ra ña tuhva ndi cahan tuhun. Ta ra yucuan cahan sa cuenda inga tatyi, sa yɨvɨ Tatyi Ii sa ñihi maa ndo. A tatu catyi ra cuan, inga cuhva cua cacu ndo, vaha xaan tyizoho ndo sa cahan ra.
5 Ta ña sica iñi vatyi vaha ca numinoo ca ra zatyiño tyiño ra Ndyoo ta zɨquɨ mi vazu sica iñi ra cuan vatyi vaha xaan ca ra.
6 Vazu ña cuu vaha quehin, zoco sito xein Tuhun Ndyoo. Ta sa cuaha xaan saha zañaha ndi sii ndo cuhva sa cuu zavaha ndi.
7 ¿Atu sica iñi ndo vatyi i zavehi sa ña vaha vatyi ñá quihin xuhun ndo quɨvɨ i zacote tuhun ra Cristo sii ndo? I zanduluhli sii, vatyi cuñi sa cua sino iñi ndo.
8 I tyindyee ra hermano inga ñuu sii, sihin xuhun. I quihin xuhun ra sita sasi nɨɨ ñi sa tyindyei sii maa ndo sihin Tuhun Ndyoo.

9 Ta quɨvɨ sa siñi ñuhu xuhun sii, zoco ñá sique xuhun sii maa ndo vatyi i quisi ra hermano ndya Macedonia ta saha maa ra sa siñi ñuhu sii. Ta nu ñá yozo zɨquɨ numinoo ndo sii. Ta nu ma cozo zɨquɨ ndo sii ityi nuu ca.
10 Vatyi tañi sa site vatyi maa ñi tuhun ndisa ra Cristo quehin, ta tacuan tucu site vatyi ma cuhve sa quindyaa ndoho, ra nu cu si Acaya, sa zɨɨ cuñi vatyi ñá sique xuhun sii ndo ta ma caque xuhun sii ndo ityi nuu ca.
11 ¿Ta ñaa cuenda zavehi cuhva ya? ¿Atu zavehi sii si vatyi ña cuñi sii ndo? Sito vaha ra Ndyoo vatyi cuñi xein sii ndo.
12 Ta cua zavaha que cuhva ya vatyi cuñi zañehi vatyi ña ndisa inga ra sa catyi vatyi inuu ñi zatyiño ra tañi mi. Zoco ña ndisa ra cuan vatyi sica ra xuhun.
13 Catyi ra cuan vatyi apóstol cuu ra, zoco ña ndisa. Zandavi ñaha ra.
14 Ta ña iyo cuñi sihin cuhva cuan vatyi ndya cuihna ta cuu zanduu ra sii ra tañi cuhva caa minoo ángel sa ndisi xaan sihin sa ndisi maa ra Ndyoo.
15 Ta ñiyɨvɨ cuu tucu zandavi ñaha ñu tatu cuñi ñu. Yucuan cuenda ra ndyico sii ra ña vaha, zaha ra tuhun vatyi ra zavaha sa vaha cuu ra. Zoco cua coo quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra sihin cuhva tahan si sii ra.

Cuhva i ndyehe ra Pablo tundoho vatyi minoo apóstol cuu ra

16 Catyi inga saha vatyi ma caca iñi ndo vatyi minoo ra loco cui vatyi quehin cuhva ya. Zoco tatu tacuan sica iñi ndo, naquehin sihin ndo tañi sa ra loco cui. Ta cua zacahni sii zuhva.
17 Yɨvɨ ra ndyaca ñaha sii yo cuu ra catyi sihin vatyi quehin cuhva ya, zoco quehin tañi minoo ra loco vatyi zacahni sii.
18 Iyo cuaha xaan ra zacahnu sii ra vatyi vaha xaan ra cuñi maa ra ityi nuu ñiyɨvɨ ñi. Ta yucuan cuenda cua zacahnu tucu mi sii.
19 Vatyi zɨɨ xaan cuñi ndo tyizoho ndo sa cahan inga ra loco cuan, ta sito xaan maa ndo cuñi ndo.
20 Cundyee iñi ndo tatu catyi inga ra cuan sihin ndo vatyi cua zatyiño ndo tyiño ra. Zuhu ra sa sii ndo, ta ña tuu iñi ndo. Cuñi ra cundyaca ñaha ra sii ndo. Ña cuu ndyehe ra sii ndo, ndya cuhva cati ra nuu ndo, ta cundyee iñi ndo sihin tandɨhɨ sa zavaha ra sihin ndo.
21 ¿Atu sicoo cuatyi mi vatyi ñá caña iñi zavehi cuhva cuan sihin ndo, cuñi ndo? Ña yuhu maa ra cuan zacahnu ra sii ra, ta vityi ña yuhu tucu mi. Ta cua quehin tañi minoo ra loco.
22 Catyi ra cuan vatyi ra hebreo cuu ra. Ra hebreo cuu tucu yuhvi. Ta ra ñuu Israel cuu ra cuan. Ta zuun tucu ra cuu ii. Ñiyɨvɨ sii ra Abraham cuu ra, ta zuun tucu cuu ii.
23 Catyi ra cuan vatyi muzu ra Cristo cuu ra. Ta vityi cua quehin tañi minoo ra loco vatyi cuñi catyi sihin ndo vatyi ñihi ca cui muzu ra Cristo vatyi cuaha xaan ca zatyiñe tyiño ra Cristo ta zɨquɨ inga ra cuan. Cuaha ca saha i tyihi ñiyɨvɨ sii, vehe caa. Cuaha xaan saha i cañi ñu sii. Ta cuaha xaan saha i cuñi cahñi ñu sii.
24 Ohon tahan saha i cañi ñiyɨvɨ hebreo sii sihin cuarta. Oco sahun cumi saha tahan tahan saha.
25 Uñi saha i cañi ñiyɨvɨ sii sihin yutu, ta minoo saha i cañi ñu sii sihin yuu. Uñi tahan saha i ndyee barco sa ñohi, ta minoo ñiyaca ta minoo ndyiyaca i ndoi sisi tyañuhu.
26 Cuaha xaan, cuaha xaan sica noi. Iyo saha sa yatyi tyañi yuu. Zayuhu ra zuhu sii. Quiñi xaan zavaha ra hebreo ra tehin sihin. Quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ inga tata sihin. Cuaha xaan sa ica i cuu sii, ñuu nahnu, sisi cuhu, nu tyañuhu ta nu iyo ñiyɨvɨ catyi vatyi sino iñi ñu, zoco ña ndisa ñu.

27 Ñihi xaan zatyiñe ta ndyehi tundoho ta cundɨhɨ xaan iñi. Cuaha saha ñá
quixi. I sizoque, ta ityi ndutya. Cuaha saha ñá ñihi sa casi. Visi xaan i cui, ta
ña cuaha zahme.
28 I ndyehi tandɨhɨ cuhva cuan ta inga tucu cuhva vatyi tandɨhɨ quɨvɨ sica
xaan iñi tatu iyo vaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi.
29 Tatu iyo minoo ndo nduvita cuhva sino iñi ndo, cuñi xein tyindyei sii ra
tañi sa ɨɨn ñi cui sihin ra. Tatu iyo minoo ra zandoyo ñuhu sii hermano ta ña
sino vaha ca iñi ra, cuxein.
30 Tatu cuñi si vatyi zacahni sii sa zuun ñi mi (ta tacuan ta cua coto ndo vatyi
muzu maa ra Ndyoo cui sa ndisa cuii; cua zavehi sii si) zoco cua nacatyi maa
ñi cuhva zañaha si vatyi ñahñi tundyee iñi iyo sii mi sa maa tuhun ñi.
31 Maa ra Ndyoo, Zutu ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo, cuu ra cuñi si
zacahnu yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta sito maa ra vatyi quehin sa ndisa ta ña
vatye.
32 Quɨvɨ sa sehin ñuu Damasco, ra cu gobierno cuenda ra rey Aretas i sicumi
ra yuvehe cahnu ñuu cuan sihin zandaru vatyi cuñi ra tɨɨn ra sii.
33 Zoco i zanoo ñiyɨvɨ sii sisi minoo tyica cahnu nu ndyaa minoo ventana
nuzama cuan, ta cuhva cuan i quite ta i sino xehi sii ra cuan.

12

Sa zañaha ra Ndyoo sii ra Pablo

1 Site vatyi ñahñi cua ñihi sihin cuhva sa zacahni sii, zoco cua nacatyi cuhva
i zañaha ra ndyaca ñaha sii yo sii.
2 Site minoo ra sino iñi sii ra Cristo. (Ihya cahan ra Pablo zuun ñi sa cuenda
maa ra.) Sa yaha usi cumi cuiya vityi ndya quɨvɨ i sindyaca ra Ndyoo sii ra
ndya sa cu uñi yutyi andɨvɨ. Ña site tatu sahan coño ñuhu ra a ña sahan. Yuhvi
ña site. Maa ñi ra Ndyoo sito.
3-4 Zoco site vatyi sahan ra cuan nu ñoho ñiyɨvɨ vaha, ñu sa sihi. Ña site tatu
sahan coño ñuhu ra sa quehin tuhun ya a ña sahan si. Maa ñi ra Ndyoo sito.
Ta i sahan ra cuan nu i siñi ra tuhun xehe. Xehe xaan tuhun cuan, ta yoñi
rayɨɨ cuu nacatyi sii si.
5 Tahan si sii, sa zacahni sii, sa cuenda cuhva i zañaha ra Ndyoo sii minoo
ra cuan (vatyi zuun ñi ra cuan cui), zoco ma catyi vatyi ra vaha xaan cui sa
cuenda cuhva cuan. Cua catyi vatyi ra vaha cui maa ñi sa cuenda sa ñahñi
tundyee iñi iyo sii sa maa ñi mi.
6 Zoco tatu cuñi zacahni sii, yɨvɨ ra loco cui vatyi maa ñi sa ndisa cuu sa
quehin. Zoco ma catyi vatyi ra vaha cui coto yaha xaan zacahnu ñiyɨvɨ sii,
minoo cuhva ña tahan si. Cuñi sa ndyehe ndo cuhva iye ta cuhva zacuehi ta
zɨquɨ cua coto ndo tatu vehi a ña vehi.
7 Ta coto caca iñi vatyi vaha xein sa cuenda sa cuaha xaan cuhva i zañaha
ra Ndyoo sii, i saha tucu ra sa cañi cuihna sii coño ñuhi. Cahnu xaan tundoho
i tasi cuihna sii, coto caca iñi vatyi vaha xein.
8 Uñi tahan saha i sique sii ra ndyaca ñaha sii yo natyaa siyo ra tundoho ya
sii.
9 Ta tyehen i catyi maa ra Ndyoo sihin: “Cuaha xaan sa vaha sehi suun, ta
ñahñi ca sa siñi ñuhu suun. Ta ma nduvohon. Ta tatu ñahñi tundyee iñi iyo
suun, zoco ndyehe ca ñiyɨvɨ tundyee iñi mi sa iyo suhun”, catyi ra. Ta yucuan
cuenda zɨɨ xaan cuñi vatyi ñahñi tundyee iñi iyo sii. Ta tacuan ta cua coo xaan
tundyee iñi ra Cristo sihin.
10 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi tatu vita xein, tatu cuxaan ñiyɨvɨ sihin, tatu
iyo sa siñi ñuhu sii, tatu cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii, ta tatu ndyehe xein tundoho sa

cuenda ra Cristo vatyi tatu ñahñi tundyee iñi iyo sii sa maa ñi mi, ñihi que tundyee iñi ra Ndyoo.

Sica xaan iñi ra Pablo sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Corinto

11 Tañi minoo ra loco cui tatu zacahni sii, zoco maa ndo zañiñi sii, sa zavehi
sii si vatyi ña tyaa ndo yahvi sii. Maa ndo tahan si sa cahan vaha sa cuenda
mi, zoco ña cuñi ndo. Ndyico ndo sii ra catyi vatyi vaha xaan zatyiño ra tyiño
ra Jesús, ta ñahñi cuhva sa luhlu que ta zɨquɨ maa ra vazu ñahñi ra cui.
12 I ndyehe ndo cuhva i zatyiñe tyiño ra Ndyoo nu yucu ndo. I zandyee xein
iñi cuhva ndyehi tundoho, ta i zavaha xein zeña ta sa ndyityi ta tyiño sihin
tundyee iñi ra Ndyoo.
13 ¿Atu vaha ca ñiyɨvɨ i cui sihin ra hermano inga ñuu ta zɨquɨ sihin maa ndo?
Ña tacuan. Inuu ñi cui sihin tandɨhɨ ndo. Minoo ñi cuhva sa ñá zavehi sihin
maa ndo cuu sa ñá yozo zɨquɨ ndo sii. Zaha ndo tucahnu iñi sii, tatu zavehi
sa ña vaha cuhva cuan.
14 Ta vityi sa ndyaa listi sa cu uñi saha sa cua quisi ndyehi sii ndo. Ta ma
cozo zɨquɨ ndo sii, vatyi ña cuñi ndaha tyiño ndo. Cuñi sii maa ndo. Minoo ra
cu zutu sa ndyihi, tyindyee ra sii zehe ra ta yɨvɨ zehe ra tyindyee sii ra.
15 Ta yuhvi zɨɨ xaan cua cuñi cuhve sa sii, sa cuenda maa ndo. Ta cuhva
ndya mi, ta cua zandɨhi tundyee iñi sii, sa cuenda maa ndo. Zoco zehi cuenda
vatyi tatu cuaha ca cuñi sii ndo, siin xaan cuñi ndo sii.
16 Ta vazu sito vaha ndo vatyi ñá yozo zɨquɨ ndo sii, zoco iyo ndo catyi ndo
vatyi i zandavi ñehi sii ndo minoo cuhva ñá tuu iñi ndo ta i quihin sa sii ndo.
Catyi ndo.
17 ¿Atu i zandavi ñehi sii ndo sihin minoo ra i tasi nu yucu ndo quɨvɨ cuan?
18 Quɨvɨ i tasi sii ra Tito sihin inga ra hermano cuan, ¿atu i zandavi ñaha ra
Tito cuan sii ndo ta quihin ra sa sii ndo? Ña tuhva ndi zandavi ñaha sii ndo.
Ɨɨn ñi cuhva zavaha nduu tahan ndi.
19 ¿Atu sica iñi ndo vatyi nduqui cuhva zacaqui sii, ityi nuu ndo sihin tuhun
ya? Zoco ña tacuan. Sito ra Ndyoo cuhva cahan ndi. Ta cahan ndi sa cuenda
ra Cristo. Ta tandɨhɨ sa zavaha ndi, zavaha ndi sii si vatyi cuñi ndi tyindyee
ndi sii ndo. Cuñi xaan ndi sii ndo, ta cuñi ndi sa cua coto vaha ca ndo sii ra
Ndyoo.
20 Yuhi coto cua sei yucuan ta nañihi sii ndo minoo cuhva sa ma tahan iñi.
Ta zɨquɨ ma tahan iñi maa ndo cuhva cua zavehi tatu nañihi sii ndo sahñi
tahan ndo, tatu ndyiyo iñi ndo sa sii tahan ndo, a tatu tuhva ndo cuxaan,
a tatu ña sica maa iñi ndo sa cuenda ra tahan ndo, a tatu cahan ndo ndya
vaha ñi sii ra tahan ndo, a tatu tyaa xaan ndo cuatyi sata ra tahan ndo, a tatu
zacahnu ndo sii ndo a tatu iyo tizɨhɨ nu yucu ndo. Tatu zavaha ndo cuhva
cuan, ma tahan iñi ndo cuhva cua zavehi sihin ndo.
21 Ta yuhi coto cuhva ra Ndyoo sa coo sa cahan nuu sii, sa cuenda ndo quɨvɨ
sei nu yucu ndo. Ta cua nducuihya xaan iñi vatyi ndoho sa zavaha cuatyi,
tañaha ca ndu-uu iñi ndo cuatyi ndo. Zavaha ca ndo sa quiñi. Quixi ndo sihin
ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu, ta zavaha ndo tandɨhɨ inga nuu sa ña vaha.

13

Zaha ndo cuenda tatu ndyico vaha ndo sii ra Cristo a ña ndyico ndo

1 Sa cuñi cuu si sa cu uñi saha quisi ndyehi sii ndo. Tatu iyo uu a uñi tahan
sa ndaa, cua cundaa tyiño sa cuenda minoo minoo ndoho ra zavaha sa ña
vaha.
2 Quɨvɨ i sindyei sihin ndo sa cu uu saha cuan, i catyi sihin ndoho ra zavaha
cuatyi vatyi nazandoo ndo cuatyi ndo. Ta vityi nacatyi tuqui zuun ñi cuhva

cuan sihin ndoho ra ñá zañа cuatyi ndya quɨvɨ cuan. Ta sihin tandɨhɨ inga ndo nacatyi tuqui inga saha vatyi ma cundahvi iñi sii ndo quɨvɨ cua sei nu yucu ndo.

3 Ta zɨquɨ cua coto ndo cuhva sa cuñi xaan ndo coto ndo: tatu quehin tuhun ra Cristo a yɨvɨ. Ta ña vita iyo ra Cristo sihin maa ndo, zoco iyo xaan tundyee iñi maa ra sisi añima ndo.

4 Ndisa, i cuu si tañi vita xaan ra quɨvɨ i sihi ra nu cruz, zoco vityi ndito ra sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta tacuan tucu maa ndi, vita iyo ndi sihin ra sa catyi coño ñuhu ndi; zoco iyo tundyee iñi ra Ndyoo sii ndi sa cuenda cuhva cua zavaha ndi sihin maa ndo vatyi ɨɨn ñi cuu ndi sihin ra.

5 Ndyehe vaha ndo sii ndo tatu sino iñi ndo sa ndisa cuii. Nacoto ndo vatyi iyo ra Cristo añima ndo tatu sino ndisa cuii iñi ndo sii ra. Zoco tatu ña sino iñi ndo sa ndisa, yoñi ra ndyaa sihin ndo.

6 Ta cuñi sa cua nacoto ndo sa ndisa cuii vatyi iyo ra Cristo sihin mi.

7 Ta vityi sique sii ra Ndyoo vatyi ma zavaha ndo cuatyi. Ña cuñi sa cua cahan vaha ñiyɨvɨ sa cuenda maa ndi cuhva cuan. Cuñi sa cua zavaha ndo sa ndoo vazu cahan vaha ñiyɨvɨ sa cuenda ndi a vazu cahan ñu ndya vaha ñi sii ndi.

8 Vatyi ma cuu tyixehe maa ndi sii sa ndisa, sino ca cuñi si sa zañaha ndi sii ñiyɨvɨ ñaa sa cuu sa ndisa.

9 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi ndi tatu ñahñi tundyee iñi sa zuun ñi sii maa ndi iyo sii ndi ta tatu ndyee iñi maa ndo sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta ihya cuu minoo cuhva sa ñihi xaan cuñi ndi vatyi nanduu ndo ñiyɨvɨ vaha xaan sa ndisa cuii.

10 Tasi carta ya sii ndo cuee ca sa cuhin nu yucu ndo vatyi cua zanduvaha ndo sii ndo. Ta ña cuñi ca si sa cuxein sihin ndo quɨvɨ cua sei yucuan. Cuñi cutyiñe tundyee iñi sa saha ra Ndyoo sii, ta zandundyee que iñi ndo, ta yɨvɨ sa zatɨvɨ ndɨhi sii ndo.

11 Ta vityi sa cuñi ndɨhɨ carte hermanos. Ihya ñi ca tuhun quehin: cuzɨɨ iñi ndo, zanduvaha ndo cuhva iyo ndo, tyaa ndo yahvi sa quehin, ɨɨn ñi cuhva caca iñi ndo, ta nacoo sa taxi sii ndo sihin minoo ndo ta sihin inga ndo. Ta cua coo ra Ndyoo sihin ndo. Maa ra saha sa coo sa taxi sii yo sihin ra ta cuñi xaan ra sii yo.

12 Cuhva ndo minoo ndyoo nacucumi sii minoo ndo ta sii inga ndo.

13 Tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sino iñi ihya tasi ñu minoo nacumi sii maa ndo.

14 Nacoo xaan tumañi iñi sa saha ra Jesucristo sihin ndo, ta nandoo vaha xaan ndo sihin cuhva cuñi xaan ra Ndyoo sii ndo. Ta nandu-ɨɨn tandɨhɨ ndo sihin Tatyi Ii. Nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Galacia

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Galacia

1 Yuhvi ra Pablo, minoo ra apóstol ra i casi ra Jesucristo cui. Yɨvɨ ñiyɨvɨ i saha tyiño ya sii, ta yɨvɨ ñiyɨvɨ i tasi sii, sino ca ra Jesucristo ta ra Ndyoo Zutu yo, ra i zanandoto sii ra Jesús sisi sa i sihi ra.
2 Yuhvi ta tandɨhɨ ra hermano ndyaa ihya sihin, tyaa ndi carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Galacia.
3 Nacuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo tumañi iñi sii ndo ta sa coo sa taxi añima ndo, ta tacuan tucu nacuhva ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
4 I saha maa ra Jesús sa cuu ra sa cuenda cuatyi maa yo vatyi tacuan ta cua zacacu ra sii yo sii sa quiñi iyo ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi yucuan cuu sa cuñi ra Ndyoo Zutu yo.
5 Yucuan cuenda ¡nazacahnu yo sii ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu! Amén.

Ñahñi inga ca cuhva cuu cacu añima yo

6 Iyo xaan cuñi vatyi yatyi xaan cuñi zanandoo ndo sii ra Ndyoo. I cana ra sii ndo sihin cuhva cuñi xaan ra Cristo sii ndo, zoco vityi tyaa ndo yahvi sii inga tuhun ta ndyico ndo inga cuhva cua cacu ndo cuñi ndo.
7 Zoco ñahñi inga ca cuhva cua cacu yo sa ndisa. Iyo zuhva ra cuñi nazaca ra sa siñi tuñi sii ndo, ta cuñi ra zatɨvɨ ra Tuhun Vaha sa cuenda ra Cristo.
8 Zoco vazu maa ndi a minoo ángel quisi ndya andɨvɨ ta zacuaha ndi inga Tuhun Vaha sii ndo sa cuenda ra Cristo ta zɨquɨ tuhun sa yaha zacoto ndi sii ndo, tatu yoo ra zacuaha inga cuhva cuan, nacuxaan xaan maa ra Ndyoo sihin ra.
9 Ta tañi sa catyi, cua catyi tuqui inga saha. Tatu yoo ra zacuaha inga Tuhun Vaha sii ndo ta zɨquɨ tuhun sa yaha tɨɨn cuenda ndo, nacuxaan xaan maa ra Ndyoo sihin ra cuan.
10 Ta sihin cuhva ya, cuu ndyehe ndo vatyi ña nduqui cuhva caca iñi ñiyɨvɨ vatyi vaha xein. Nduqui cuhva cui minoo ñiyɨvɨ vaha ityi nuu ra Ndyoo vatyi tatu nducu que cuhva cuzɨɨ iñi ñiyɨvɨ sihin, yɨvɨ muzu vaha ra Cristo cui.

Cuhva i nduu ra Pablo minoo apóstol

11 Ta zacote sii ndo hermanos vatyi tuhun vaha sa i zacote sii ndo, yɨvɨ tuhun sa quisi xiñi ñiyɨvɨ ñi cuu si.
12 Yɨvɨ tuhun ñiyɨvɨ i tɨɨn cuende, ta yɨvɨ ñiyɨvɨ i zacuaha sii. Maa ra Jesucristo i zacoto sii.
13 Sa sito ndo cuhva i cui quɨvɨ tañaha ca sino iñi ta sindyique cuhva sino iñi ñiyɨvɨ hebreo. Sito ndo cuhva i zayanga xein sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo ta cuhva i cuñi sa ndaha zacunei cuhva yucu ñu.
14 Quɨvɨ i sindyique ley hebreo ta minoo ra cu nuu i cui sii inga ra sa ɨɨn ñi cuiya ndi vatyi i cuñi xein zavehi tandɨhɨ costumbre sa i zavaha ñiyɨvɨ sahnu sii ndi.
15 Zoco cumañi ca càquì, ta sa cundaa iñi ra Ndyoo vatyi cua casi ra sii. Ta sa saa si quɨvɨ i catyi ra ta zɨquɨ i cana ra sii, vatyi cuñi xaan ra sii. Ta catyi ra vatyi cua zatyiñe tyiño ra.

16 Ta i zacoto ra sii, sa cuenda Zehe ra vatyi cua quehin tuhun ra nu ndyaa ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Ta quɨvɨ i tehin cuhva cuan yoñi sii i nducu tuhin tatu vaha.
17 Ta ñá sehin ñuu Jerusalén nu ndyaa inga ra apóstol i casi ra Jesús cuee ca ta zɨquɨ mi. Zoco i sehin nu cu si Arabia, ta zɨquɨ i sinanuhin ndya ñuu Damasco.
18 I yaha uñi cuiya ta zɨquɨ i sehin ñuu Jerusalén vatyi cuñi quehin sihin ra Pedro. Ta i ndoi sahun quɨvɨ sihin ra.
19 Zoco yoñi inga ra apóstol i ndyehi, maa ñi ca ra Jacobo yañi ra Jesús.
20 Sito vaha ra Ndyoo vatyi cuhva tyei ihya maa ñi sa ndisa cuu si.
21 Ta sa yaha sehin ñuu Jerusalén ta zɨquɨ i sehin nu cu si Siria ta nu cu si Cilicia.
22 Ta ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Cristo nu cu si Judea, ta coto ca ñu sii, quɨvɨ cuan.
23 Zoco i siñi ñu sa cahan ñiyɨvɨ sa cuende ta catyi ñu: “Ra i zayanga xaan sii yo quɨvɨ cuan, vityi sino iñi ra ta nacatyi ra tuhun ra Cristo. Ta quɨvɨ cuan i cuñi ra zanaa ra sii si.” Catyi ñu.
24 Ta i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo sa cuenda mi.

2

Inga ra apóstol, ndoo ra vaha sihin cuhva zacuaha ra Pablo

1 I yaha usi cumi cuiya, ta zɨquɨ i sehin ñuu Jerusalén inga saha sihin ra Bernabé. Ta i sahan tucu ra Tito sihin ndi.
2 I sehin vatyi maa ra Ndyoo i zañaha sii, vatyi cuñi si sa cuhin. Ta i nacatyi sihin ra yucuan, cuhva zacuehi tuhun sa cuenda ra Cristo sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Maa ñi sihin ra cu nuu sii ra hermano yucuan i quehin vatyi cuñi cote yozo caa sica iñi ra coto ma tahan iñi ra cuhva zacuehi ta catyi ra vatyi sa caha ñi cuu tyiño zacui.
3 Ta i ndoo ra vaha sihin cuhva zacuehi. Ta ñá zañiñi ra sii ra Tito sa zavaha ra costumbre circuncisión cuan, ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ra Tito.
4 Ndisa vatyi i quɨhvɨ xehe zuhva ra catyi vatyi hermano cuu ra, zoco ña ndisa ra. I cuñi maa ra cahan cuehe ra sa cuenda cuhva iyo yo. Sa cuenda ra Cristo, ta ñahñi ca sa ndyaca ñaha sii yo, zoco cuñi ra cuan vatyi tyaa yo yahvi sii tandɨhɨ costumbre sahnu.
5 Zoco ñá saha maa ndi sa cundyaca ñaha ra cuan sii ndi nu siin vatyi ña cuñi ndi sa zandoo maa ndo tuhun ndisa sa cuenda ra Cristo. (Vatyi yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ndo, ta ña cuñi ndi sa caca iñi ndo vatyi cuñi ca si sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu ta cacu yo.)
6 Ta ra hermano, ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Jerusalén, ñahñi inga sa siñi tuñi vaha i saha ra sii, quɨvɨ cuan. Catyi ra ñiñi ca sii ra, zoco ña ñiñi ra sa cuenda mi vatyi ña ndyehe ra Ndyoo tatu sica iñi ñiyɨvɨ vatyi ra ñiñi cuu yo. Ndyehe maa ra ña sa iyo añima yo.
7 Ñahñi inga ca tuhun i saha ra cuan sii. I nacoto ra vatyi maa ra Ndyoo i tasi sii, sa quehin tuhun ra Cristo sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu tañi i tasi ra sii ra Pedro sa cahan ra sihin ñiyɨvɨ hebreo.
8 Vatyi zuun ñi ra Ndyoo cuu ra i tasi sii ra Pedro sa cuu ra minoo apóstol nu ndyaa ñiyɨvɨ hebreo tañi yuhvi cui sa cuenda ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
9 Yucuan cuenda i nacoto ra Jacobo, ta ra Pedro, ta ra Juan, ra cu nuu cuu tandɨhɨ ra yucuan, ta i nacoto ra vatyi maa ra Ndyoo cuu ra i saha sa vaha sii, sa quehin tuhun ra Cristo sihin ñiyɨvɨ. Ta zɨquɨ i natɨin ndaha tahan ra sihin

mi ta sihin ra Bernabé vatyi ndoo ra vaha vatyi cua zatyiño ndi sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua zatyiño maa ra sihin ñiyɨvɨ hebreo.

10 Minoo ñi cuhva i catyi ra sihin ndi sa nacohon iñi ndi ta tyindyee ndi sii ñiyɨvɨ ndahvi, ta yucuan cuu sa tuhva xein zavaha.

Cuxaan ra Pablo zuhva sihin ra Pedro

11 Ta quɨvɨ i saa ra Pedro ñuu Antioquía i catyi sihin ra vatyi ña vaha cuhva zavaha ra.

12 Vatyi sa xihna ñi i zavaha ra sa vaha ta sasi ra sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Tacuan i zavaha ra ndya i saa zuhva ra hebreo, ra i tasi ra Jacobo, ta zɨquɨ ñá cuñi ca ra Pedro casi sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu vatyi yuhu ra sii ra i saa cuan vatyi sica iñi ra cuan vatyi ñiñi xaan costumbre circuncisión. 13 Ta i cu-ɨɨn inga ra hebreo sihin ra Pedro ta nduu tucu ra ra vatya, ta ndya cuhva i ndu-ɨɨn tucu ra Bernabé sihin ra.

14 Ta i ndyehi vatyi ña vaha cuhva zavaha ra. Ña sasi tahan si sihin cuhva catyi tuhun ra Cristo. Yucuan cuenda i catyi sihin ra Pedro ityi nuu tandɨhɨ ra yucu yucuan: “Yoho, minoo ra hebreo cuun, zoco zavohon cuhva zavaha ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Ta ña zavaha con tandɨhɨ costumbre hebreo. ¿Ta ñaa cuenda cuñun zañiñun sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu sa cua zavaha ñu costumbre maa yo ra hebreo?” I catyi.

Inuu ñi cuhva cua cacu ñiyɨvɨ hebreo ta ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, sihin sa sino ñi iñi yo

15 Maa yo sa cuu yo ñiyɨvɨ hebreo, ña yaha xaan zavaha yo cuatyi sa nuu inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.

16 Zoco sito yo vatyi ma catyi ra Ndyoo sihin numinoo ra vatyi ñahñi cuatyi ra sa cuenda sa tyaa ra yahvi sii ley i saha ra Ndyoo sii ra Moisés. Nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sihin sa sino iñi yo sii ra Cristo Jesús. Yucuan cuenda sino iñi yo sii ra. Ta tacuan ta catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo ta yɨvɨ sa cuenda sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu vatyi yoñi sihin cua catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ra sa tyaa ra yahvi sii ley sahnu cuan, ta sii ra Cristo ña sino iñi ra.

17 Vityi sino iñi yo sii ra Cristo ta sica iñi yo vatyi sihin sa yucuan ñi ta cua catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo. Zoco tatu cuee ca ta cua nacoto yo vatyi ña ndisa cuu tuhun ra Cristo ta ma cacu yo tatu ma zavaha yo tandɨhɨ sa catyi ley sahnu. ¿Atu cuñi si sa catyi yo vatyi sa sino iñi yo sii ra Cristo cuu sa i zatɨvɨ sii yo vatyi i zandoo yo ley sahnu sa cuenda sa sino iñi yo sii ra? ¡Numinoo saha ma catyi yo tacuan vatyi ña ndisa!

18 Zoco cua coo cuatyi yo tatu nanducu tucu yo cuhva sa natyaa tucu yo yahvi sii ley sahnu sa i zanandoo yo.

19 I nducu yo cuhva tyaa yo yahvi sii si quɨvɨ cuan. Ta zɨquɨ i nacoto yo vatyi ma cuu cacu yo cuhva cuan, ta i zandoo yo sii si vatyi cuñi yo nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sihin cuhva saha maa ra.

20 Tañi sa sihi yo nu cruz sihin ra Cristo cuu si, zoco ndito yo. Zoco yɨvɨ ca maa yo ndito, ra Cristo cuu ra iyo añima yo. Ta cuhva iyo yo vityi ñuu ñiyɨvɨ ya, iyo yo tacuan vatyi sino iñi yo sii Zehe ra Ndyoo. Maa ra cuñi xaan sii yo, ta saha ra sa cuu ra sa cuenda yo.

21 Yuhvi ña cuñi tyaa siye cuhva cuñi xaan ra Ndyoo sii yo vatyi tatu cuu nduu yo ñiyɨvɨ vaha ityi nuu ra Ndyoo sihin sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu, sa caha ñi cuu sa i sihi ra Cristo.

3

Sihin sa sino iñi yo sii ra Cristo ta ñihi yo Tatyi Ii

1 Tondo xaan iyo ndo ndoho hermanos ñuu Galacia. ¿Yoo ra i zatɨvɨ sii ndo
ta vityi ña cuñi ca ndo tyaa ndo yahvi sii sa ndisa? Casi xaan i nacatyi ndi
sihin ndo sa cuenda ra Jesucristo. Ta i cutuñi vaha iñi ndo ñaa cuenda i sihi
ra nu cruz.
2 Iyo minoo ñi tuhun cuñi nducu tuhin sii ndo: ¿Atu i ñihi ndo Tatyi Ii ra
Ndyoo vatyi i tyaa ndo yahvi sa catyi ley ra Moisés a sa sino iñi ndo tuhun sa
cuenda ra Cristo?
3 ¿Ñaa cuenda i ndutondo xaan ndo? Quɨvɨ i quisaha sino iñi ndo, vaha
xaan i tyaa ndo yahvi sii ra Ndyoo sihin cuhva i tyindyee Tatyi Ii sii ndo. Zoco
vityi cuñi ndo zatyiño ndo tyiño ra Ndyoo sihin tundyee iñi maa ndo.
4 ¿Atu sa caha ñi i ndyehe ndo cuhva i zacuu Tatyi Ii sihin ndo? Yɨvɨ sa caha
ñi cuu si cuñi.
5 Saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii ndo, ta zavaha ra sa ndyityi nu yucu ndo. Ta
zavaha ra sii sí vatyi sino iñi ndo sii ra Cristo, ta yɨvɨ sa cuenda sa zavaha ndo
cuhva catyi ley ra Moisés.
6 Ta ra Abraham tucu, i sino iñi ra sii ra Ndyoo. Yucuan cuenda i catyi ra
Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ra iyo.
7 Yucuan cuenda cuñi si sa coto ndo vatyi ñiyɨvɨ sino iñi sa ndisa cuii cuu
ñiyɨvɨ sii ra Abraham.
8 Ta sa naha i sicundyaa Tuhun Ndyoo nuu tutu. Ta catyi si vatyi ityi nuu
ca cua zanduvaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu sihin ra vatyi
cua sino iñi ñu. Ta yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham ta sa
naha: “Sa cuenda moo ta cua cuhve sa vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.”
9 Yucuan cuenda, ñiyɨvɨ sino iñi tañi sino iñi ra Abraham, saha ra Ndyoo sa
vaha sii ñu tañi i saha ra sa vaha sii ra Abraham vatyi i sino iñi ra.
10 Ta ñiyɨvɨ sica iñi vatyi cua cacu ñu tatu zavaha ñu zuhva sa catyi ley
sahnu, cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu vatyi catyi Tuhun Ndyoo vatyi cua tasi
tuñi ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ma zavaha tandɨhɨ cuii sa catyi ley cuan.
11 Ma catyi ra Ndyoo sihin numinoo ñiyɨvɨ vatyi ñahñi cuatyi ñu ityi nuu ra
vatyi tyaa ñu yahvi sii ley sahnu vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Nduvaha ñiyɨvɨ
ityi nuu ra Ndyoo sihin sa sino iñi ñu sii ra. Ta cua cundito ñu tandɨhɨ cuii
tyiemvu.”
12 Ta ley ra Moisés, ña ɨɨn ñi cuu si sihin sa sino iñi yo vatyi catyi si: “Ra
zavaha tandɨhɨ cuii tuhun ya, cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.” (Zoco ma
cuu zavaha yo sii tandɨhɨ cuii si.)
13 I tava ra Cristo sii yo sisi cuhva i zatɨvɨ ley cuan sii yo vatyi sa i tɨvɨ maa ra
sa cuenda yo tañi catyi Tuhun Ndyoo: “Yoo ra cua cuu nu cruz, yɨvɨ ra vaha
cuu ra ityi nuu ra Ndyoo.” Ta yɨvɨ ra vaha i cuu ra Jesús ityi nuu ra Ndyoo
cuhva sa sindyaa ra nuu cruz vatyi ndyizo ra cuatyi maa yo.
14 Sa cuenda ra Cristo ta saha ra Ndyoo sa vaha sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu tañi i saha ra sa vaha sii ra Abraham. Vatyi sihin sa sino iñi yo sii ra
Ndyoo ta ñihi yo Tatyi Ii sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra sii yo.

Zañaha ley sahnu sii yo vatyi iyo cuatyi yo, zoco ma zacacu si sii yo

15 Vityi, hermanos, cua quehin zuhva zɨquɨ cuhva iyo si ihya ñuu ñiyɨvɨ.
Tatu catyi minoo ra vatyi cua cuhva ra minoo sa cua cuhva ra sii inga ra ta
tatu sa tyaa ra zɨvɨ ra, yoñi cuu zama sii si ta yoñi cuu tyizo zuhva ca zɨquɨ si.

16 Ta i catyi maa ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sa cua cuhva ra sii ra
Abraham ta sii minoo zehe ra. Ña catyi si nu tutu ra Ndyoo vatyi cua cuhva
ra sii si sii cuaha ñiyɨvɨ zoco sii minoo ñi ra. Ta ra yucuan cuu ra Cristo.
17 Ta ihya cuu sa catyi: I cahan ra Ndyoo cuhva i cahan ra sihin ra
Abraham, ta casi xaan i catyi ra sii si. I yaha cumi ziendu oco usi cuiya ta
zɨquɨ i saa ley ra Moisés. Zoco ma cuu zanaa ley cuan cuhva i catyi ra Ndyoo
sihin ra Abraham. Ma cuu zandɨhɨ si sii si.
18 Tatu cuu ñihi yo sa tahan si sii yo sihin sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu, sa
caha ñi cuu cuhva i catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii yo. Zoco sito yo vatyi
i ñihi ra Abraham sa tahan si sii ra sa cuenda cuhva i cahan ra Ndyoo sihin
ra.
19 ¿Ta yozo caa tyindyee ley ra Moisés? I saha ra Ndyoo ley cuan vatyi cua
zacuaha si sii yo vatyi iyo cuatyi yo. Ta i ndoo si ndya cuhva ndya quɨvɨ i quisi
ra Cristo, ra cu ñiyɨvɨ sii ra Abraham, vatyi i catyi ra Ndyoo sihin Abraham
vatyi cua cuhva ra sa vaha sii ra cua quisi. Ta i saha ángel ley sii ra Moisés, ta
ra Moisés saha sii si sii ñiyɨvɨ.
20 Zoco ra Ndyoo cuu ra i cahan sihin ra Abraham quɨvɨ cuan, ta ñá
nanducu ra Ndyoo yoo ca ra cua cahan sihin ra Abraham.

Cuenda sa iyo ley ra Ndyoo

21 ¿Atu cuñi si catyi si vatyi cuxaan ley ra Moisés sii tuhun sa saha ra Ndyoo
sii yo? Ña tacuan. Zoco ma cuu nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sihin sa tyaa
yo yahvi sii ley sahnu cuan. Tatu sa vatyi cuu coo yo cuhva saa sihin sa tyaa
yo yahvi sii zuhva ley cuan, vaha maa tacuan ñi. Zoco ña tacuan cuu si.
22 Catyi tutu ra Ndyoo vatyi iyo cuatyi sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ. Ta tacuan ta
cuu ñihi yo sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra vatyi cua cacu yo sa cuenda ra
Jesucristo. Ta cua ñihi yo sii si sihin sa sino iñi yo.
23 Quɨvɨ cumañi ca coo tuhun sa sino iñi yo sii ra Cristo, i tyazi ley cuan sii
yo tañi sa ñoho yo vehe caa vatyi i ndatu yo quɨvɨ cua zañaha ra Ndyoo sii yo
cuhva cua sino iñi yo sii ra, ta cua zacacu ra sii yo.
24 Ley cuan i cuu si tañi minoo sa zacuenda sii yo ndya sa quisi ra Cristo, ta
zɨquɨ cuu nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sihin sa sino iñi yo.
25 Ta vityi sa saa quɨvɨ sino iñi yo sii ra Cristo ta ña siñi ñuhu ca ley cuan sa
zacuenda si sii yo.
26 Vatyi tandɨhɨ yo cuu zehe ra Ndyoo vatyi sino iñi yo sii ra Cristo Jesús.
27 Tandɨhɨ yo, yo sa sicoo ndutya, sa cuenda ra Cristo cuu yo. Ta sa ndu-ɨɨn
yo sihin ra, ta nduu yo tañi maa ra.
28 Vityi ña ñiñi ca tatu cuu yo ñiyɨvɨ hebreo a ñiyɨvɨ inga tata a tatu cuu yo
muzu ñiyɨvɨ a yɨvɨ a tatu cuu yo rayɨɨ a ñuzɨhɨ. Vatyi tandɨhɨ yo sa ndu-ɨɨn yo
sa cuenda ra Cristo Jesús.
29 Ta tatu ñiyɨvɨ ra Cristo cuu yo, ñiyɨvɨ sii ra Abraham cuu yo sa ndisa cuii.
Ta cua ñihi yo sa catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham vatyi cua cuhva ra sii yo.

4

1 Vityi cua quehin zɨquɨ minoo cuhva. Minoo ra luhlu tatu sihi zutu ra ta
zandoo ra tandɨhɨ ndaha tyiño ra sa cuenda zehe ra, ma cuu cutyiño ñaha ra
luhlu cuan sii si ndya cuahnu ra. Nɨɨ ñi sa luhlu ra, ta cuu ra tañi minoo muzu
vehe zutu ra vazu tandɨhɨ ndaha tyiño zutu ra cuu sii maa ra.
2 Cuñi si coo minoo ra zacuenda sii ra ta ra cundyaca ñaha sa sii ra ndya
cuhva ndya cua tahan si cuiya i catyi zutu ra, ta zɨquɨ cuu naquihin ra ndaha
tyiño zutu ra.

3 Ta zuun ñi cuhva cuan iyo tucu si sa cuenda maa yo. Quiví cumañi ca
sino iñi yo sii ra Cristo, i sindyaca ñaha ley sahnu sii yo; i tyaa yo yahvi sii
costumbre sahnu i zacuu si.
4 Ta tahan si quiví i tasi ra Ndyoo sii Zehe ra. I zacacu minoo ñaha sii ra, ta
minoo ñiyiví hebreo i cuu ra, ta i tyaa ra yahvi sii ley sahnu.
5 I tasi ra Ndyoo sii ra vatyi cua zacacu ra sii ñiyiví tyaa yahvi sii ley sahnu
vatyi tacuan ta cuu nduu ñu zehe ra Ndyoo.
6 Ta sa cuenda sa nduu yo zehe ra Ndyoo ta tasi ra Ndyoo Tatyi Ii ra Cristo
sisi añima yo. Ta yucuan cuenda catyi yo: “Ndyoo Zuti.”
7 Yucuan cuenda zehe ra Ndyoo cuu sii yo, ta yiví ca muzu cuu yo sii ley. Ta
sa cuenda sa cuu yo zehe ra Ndyoo ta cua cuhva ra tandihi sii yo sa cuenda
ra Cristo.

Sica xaan iñi ra Pablo sa cuenda ñiyiví sino iñi

8 Quiví cumañi ca coto ndo sii ra Ndyoo, muzu i cuu ndo sii inga ndyoo sa
yiví ndyoo cuu sa ndisa.
9 Zoco vityi sito ndo sii ra Ndyoo, a catyi vatyi maa ra sito sii ndo. ¿Ta ñaa
cuenda cuñi ndo nduu ndo muzu inga saha ta nandyico ndo sii cuhva sahnu
cuan (sii costumbre sahnu cuan)?
10 Zacahnu ca ndo vico, quiví nduyutya yoo ta vico tahan cuiya.
11 Sica xaan iñi vazu sa caha ñi i zatyiñe sihin ndo.
12 Ndoho hermanos, sica xein tumañi iñi sii ndo vatyi nduu ndo tañi mi
vatyi ña ndyaca ñaha ca ley cuan sii. Sa ndui tañi i cuu maa ndo vatyi ñá tyaa
ndo yahvi ley ra Moisés quiví ta cumañi ca sino iñi ndo. Zoco ña tyei cuatyi
sata ndo vatyi i zavaha ndo sa ña vaha sihin mi vatyi ñahñi.
13 Sito ndo vatyi quiví i zacote Tuhun Ndyoo sii ndo sa xihna ñi, i cuhu xein.
14 Ta cuehe cuan tañi minoo prueba i cuu si sii, zoco ñá catyi ndo sa ma
tyizoho ndo sa quehin, ta ñá sino sihin ndo sii. I tiin cuenda ndo sii, tañi
minoo ángel ra Ndyoo cui a tañi ra Cristo Jesús.
15 ¿Ndyamaa cuahan sa zii xaan cuñi ndo quiví cuan? vatyi sehi sa ndaa sa
cuenda ndo vatyi tatu cuu, cua tava ndo siti nuu ndo ta cuhva ndo sii si sii,
quiví cuan.
16 Ta vityi ¿atu sica iñi ndo vatyi ndui ra xaan iñi sii ndo vatyi quehin sa
ndisa sihin ndo?
17 Ta ñiyiví zacuaha inga cuhva cuan, vaha xaan zavaha ñu sihin ndo cuñi
ndo, zoco yiví sa vaha cuu si sa ndisa. Cuñi ñu zacuziin ñu sii ndo vatyi tacuan
ta cua cundyico ndo sii maa ñu.
18 Ndisa vatyi vaha tatu zavaha ñu sa vaha sihin ndo. Tatu sa vaha cuu sa
nanducu ñu sa ndisa, nazavaha ñu sii si tañi quiví sa ndyei sihin ndo.
19 Zehe ndyihi, ndyehi tundoho inga saha sa cuenda ndo tañi tundoho
ndyehe minoo ñaha tatu sa cuñi cacu zehe ña. Ta cua ndyehi tundoho ndya
cua ndundyee iñi ndo sa ndisa sihin tundyee iñi ra Cristo.
20 Vaha xaan tatu cuu quisi nu yucu ndo vityi; cuñi quehin sihin maa ndo.
Ña ñihi que cuhva zacui sihin ndo.

Minoo cuhva cuenda ña Agar ta ña Sara

21 Ndoho, ra cuñi sa cundyaca ñaha ley ra Moisés sii ndo, nacatyi ndo sihin:
¿Atu cutuñi iñi ndo cuhva catyi ley cuan?
22 Catyi Tuhun Ndyoo vatyi i sicoo uu tahan zehe ra Abraham. Minoo ra
i cuu zehe ra sihin ñaha i cuu muzu ñazihi ra. Ta inga ra i cuu zehe ra sihin
ñazihi ra. Ta yiví muzu i cuu ñazihi ra Abraham.

23 Agar i sinañi muzu cuan, ta i cacu zehe ña tañi cacu zehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
Zoco zehe maha Sara, ñazɨhɨ ra Abraham, i cacu ra vatyi i catyi ra Ndyoo sihin
ra Abraham vatyi cua coo minoo zehe ñazɨhɨ ra.
24 Ta sa nduu tahan ñaha cuan cuu tañi uu tahan tyiño zandaa ra Ndyoo.
Minoo si i saha ra nu yucu Sinaí. Yucuan i saha ra ley sii ra Moisés. Ta ñiyɨvɨ
sa cuu cuenda ley cuan cuu tañi ña Agar vatyi minoo muzu ñi i cuu ña sihin
zehe ña.
25 Tañi ña Agar ta tañi yucu Sinaí ta tacuan iyo ñuu Jerusalén vityi vatyi
ndyaca ñaha ley sahnu sii ñiyɨvɨ ñuu cuan. Cuu ñu tañi muzu sii ley cuan.
26 Zoco andɨvɨ iyo inga ñuu Jerusalén. Minoo ñuu sa ñahñi sa ndyaca ñaha
sii cuu si. Ta ñahñi tucu sa ndyaca ñaha sii maa yo vatyi cuenda ñuu sa iyo
andɨvɨ cuu yo.
27 Ta catyi Tuhun Ndyoo:

Cuzɨɨ xaan iñun ñaha sa ñá sicoo zehe; yoñi zehun, ta i zandoo yɨun suun.
Zɨɨ xaan cuñun ndya cuhva cua vacu soon sihin sa zɨɨ cuñun, yoho ñaha sa yoñi
zehe.
Vatyi cuaha ca zehe ñaha sa zandoo yɨɨ sii cua coo ta zɨquɨ ñaha sa iyo yɨɨ.

28 Ta maa yo hermanos, cuu yo tañi ra Isaac zehe ra Abraham vatyi i cacu
ra cuhva i catyi maa ra Ndyoo.
29 Zoco ra i cacu cuenda ñaha sa cuu muzu cuan i cuu ra ra xaan iñi sii ra i
cacu cuhva catyi ra Ndyoo, ta tacuan cuu si ndya cuhva ndya vityi. Ñiyɨvɨ sa
cuñi zavaha cuhva catyi ley, xaan iñi ñu sii maa yo ñiyɨvɨ zacacu ra Ndyoo sa
cuenda Tatyi Ii ra.
30 Ta ¿ñaa catyi Tuhun Ndyoo? Catyi si: “Tava ndyizo ndo sii ñaha sa cuu
muzu sihin zehe ña. Vatyi zehe muzu cuan ma cuu ñihi ra sa sii zutu ra tañi
cua ñihi zehe ñaha sa cuu ñazɨhɨ ra sa ndisa.”
31 Yucuan cuenda, hermanos, yɨvɨ zehe ñaha cu muzu cuu maa yo. Maa
yo cuu tañi zehe ñazɨhɨ ra Abraham vatyi yɨvɨ muzu cuu yo. (Tɨɨn cuenda ra
Ndyoo sii yo vatyi sino iñi yo ta yɨvɨ sa cuenda sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu.)

5

I ndasi ra Cristo sii ndo; coo ndo cuhva cuan

1 I ndasi ra Cristo sii yo vatyi cua coo yo libre. Coo ndo cuhva cuan, ta ma
nduu ndo muzu sii ley sahnu cuan inga saha a sii costumbre sa zavaha ñiyɨvɨ.
2 Ndyehe ndo, yuhvi ra Pablo catyi sihin ndo vatyi tatu zavaha ndo
costumbre circuncisión cuan ta sica iñi ndo vatyi cua zacacu si sii ndo, ma
cuu tyindyee ra Cristo sii ndo.
3 Cuñi catyi inga saha sihin tandɨhɨ ra cuñi cacu sihin costumbre circun-
cisión cuan vatyi tatu tacuan cuñi ra, cuñi si sa zavaha ra tandɨhɨ cuii sa catyi
ley ra Moisés.
4 Tandɨhɨ ndoho ra sica iñi vatyi cua catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ndo
vatyi zavaha ndo cuhva catyi ley sahnu cuan, cuu si tañi i zandoo ndo sii ra
Cristo. Sa zaña ndo sa vaha sa saha ra Ndyoo sii ndo.
5 Vatyi maa yo sa iyo tundyee iñi sa saha Tatyi Ii sii yo, ndatu yo sa cua
zanduvaha ra Ndyoo sii yo ityi nuu maa ra sa cuenda sa sino iñi yo.
6 Vatyi tatu sa ndu-ɨin yo sihin ra Cristo Jesús, ña tyindyee si tatu zavaha yo
costumbre circuncisión cuan a tatu ma zavaha yo sii si. Sa tyindyee cuu sa
sino iñi yo sii ra Cristo, ta zañaha yo tatu sino iñi yo tatu zavaha yo sa vaha
sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
7 Vaha xaan i zavaha ndo quɨvɨ cuan. ¿Yoo sa zatɨvɨ sii ndo? ta vityi ña tyaa
ca ndo yahvi sii sa ndisa.

8 Yɨvɨ cuenda ra Ndyoo, ra i cana sii ndo, cuu cuhva cuan.
9 Tañi cua ndaa pan sihin zuhva ñi yusa iya, tacuan cuu cuhva cuu zatɨvɨ minoo ñi ñiyɨvɨ sii cuaha xaan ñiyɨvɨ.
10 Cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra zatɨvɨ sii ndo vazu yoo ca ra cuu ra. Zoco sito vehi vatyi cua tyindyee ra ndyaca ñaha sii yo sii ndo ta ma caca iñi ndo inga cuhva ta zɨquɨ cuhva i zacuehi sii ndo.
11 Ta sa cuenda mi, hermanos, tatu cua catyi vatyi vaha zavaha ca yo costumbre circuncisión cuan, ma cuxaan xaan ñiyɨvɨ hebreo sihin. Zoco cuxaan ñu vatyi catyi vatyi sihi ra Cristo nuu cruz sa cuenda cuatyi yo.
12 Ta sa cuenda ra zatɨvɨ sii maa ndo ¡vaha xaan tatu ndaha zaña ra sii ndo ta cuhun ra!
13 Vatyi i casi ra Ndyoo sii maa ndo, hermanos, vatyi ñahñi ca sa cua cundyaca ñaha sii ndo, zoco yɨvɨ sa cuenda sa cua zavaha ndo ñaa sa cuñi maa ndo. Cuñi si sa tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ vatyi cuñi ndo sii ñu.
14 Iyo minoo tuhun sisi Tuhun ra Ndyoo ta catyi si: “Cuñi ndo sii ñiyɨvɨ tañi cuñi ndo sii maa ndo.” Ta tatu cuñi ndisa cuii yo sii ñiyɨvɨ, sihin minoo ñi cuhva cuan ta zavaha yo tandɨhɨ sa catyi ley ra Ndyoo.
15 Zoco tatu xaan cuñi ndo ndyehe ndo sii minoo tahan ndo, ta tatu cahan cuehe ndo sii tahan ndo, coto vaha ndo sii ndo coto ndaha zatɨvɨ ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo.

Cuhva ña vaha sa cuñi yo zavaha yo, ta cuhva zavaha yo tatu zavaha yo cuhva cuñi Tatyi Ii

16 Ihya cuu sa cuñi catyi sihin ndo: Zavaha ndo cuhva cuñi Tatyi Ii ra Ndyoo, ta tacuan ta ma zavaha ndo sa ña vaha sa cuñi maa ndo zavaha ndo.
17 Vatyi iyo minoo cuhva sa cuñi Tatyi Ii zavaha yo, ta maa yo cuñi yo zavaha yo inga cuhva. Ta ña cuñi yo zavaha yo cuhva cuñi Tatyi Ii. Cuhva cuñi Tatyi Ii, ña sasi tahan si sihin cuhva cuñi maa yo. Ta yucuan cuenda ma cuu zavaha yo cuhva cuñi maa yo.
18 Zoco tatu zavaha yo cuhva cuñi Tatyi Ii, ña ndyaca ñaha ca ley cuan sii yo.
19 Ña yɨɨ ndyehe yo ñaa sa zavaha ñiyɨvɨ tatu zavaha ñu cuhva cuñi maa ñu. Quixi rayɨɨ sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu a ña tindaha ñu. Ta tacuan tucu zavaha ñuzɨhɨ sihin rayɨɨ, ta cuaha xaan sa quiñi zavaha ñiyɨvɨ sihin coño ñuhu ñu.
20 Zacahnu ñu sii zandu. Zatazi ñu. Cuxaan ñu ndyehe ñu sii inga ñiyɨvɨ. Sahñi tahan ñu. Cuñi xaan ñu sa sii inga ñiyɨvɨ. Yatyi xaan cuxaan ñu. Maa ñi sa cuenda maa ñu sica iñi ñu. Sahñi tahan ñu ta zɨquɨ zavaha ñu zɨɨn zɨɨn ityi.
21 Cuñi xaan ñu ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ. Sahñi ñu ñiyɨvɨ. Siñi ñu. Zacahnu xaan ñu vico. Ta inga cuhva tañi cuhva ya zavaha ñu. Ta nacatyi sihin ndo tañi sa catyi sihin ndo quɨvɨ cuan vatyi ñiyɨvɨ zavaha cuhva ya ma cuu cuhun ñu nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
22 Zoco tatu zatyiño xaan Tatyi Ii sihin yo, ihya cuu cuhva cua coo yo. Cua cuñi xaan yo sii inga ñiyɨvɨ; cua cuzɨɨ xaan iñi yo; cua coo sa taxi añima yo. Cua coo xaan tundyee iñi sii yo sihin ñiyɨvɨ. Vii xaan cua coo yo, ta cuu yo ñiyɨvɨ vaha xaan. Ta cua zavaha yo sa vaha sihin ñiyɨvɨ, ta ma zaña yo sa zavaha yo sa vaha.
23 Ta inga cuhva saha Tatyi Ii sii yo cuu sa mazu xaan iñi yo ta sa cuu cundyaca ñaha yo sii yo. Tatu zavaha yo tandɨhɨ cuhva ya ma cuu catyi ley sahnu vatyi iyo cuatyi yo.
24 Ta maa yo sa cuu cuenda ra Cristo Jesús, sa zaña yo sa zavaha yo sa ña vaha, ta ña zavaha ca yo cuhva cuñi maa yo.

25 Ta tañi sa nduu yo ñiyɨvɨ saa sa cuenda Tatyi Ii ra Ndyoo, tacuan cuñi si
sa tyaa yo yahvi sa zacuaha ra sii yo cuhva cua zavaha yo.
26 Ta ma nducu yo cuhva sa zacahnu ñiyɨvɨ sii yo. Ta ma zacahñi tahan yo
sii ñiyɨvɨ, ta ma cuñi yo sa sii inga ñiyɨvɨ.

6

Tahan si sii yo sa tyindyee yo sii ra tahan yo

1 Hermanos, tatu ndyehe ndo vatyi zavaha minoo ra tahan ndo minoo
cuatyi, cuñi si sa tyindyee ndo sii ra ta nazandoo ra sii si, ndoho ra tyaa xaan
yahvi sii ra Ndyoo. Zoco vii ñi cahan ndo sihin ra ta coto vaha ndo sii ndo
coto nducu coto ihñi tucu cuihna sii maa ndo.
2 Ta tahan si sa cuizo yo zuhva sa vee sa ndyizo inga ra. Tatu tacuan zavaha
yo, cuñi si catyi si vatyi tyaa vaha yo yahvi sii ra Cristo.
3 Ta tatu iyo yo sica iñi yo vatyi ra ñiñi xaan cuu yo ta ña ndisa, zuun ñi sii
maa yo zandavi ñaha yo cuhva cuan.
4 Nandyehe xihna yo sii tyiño maa yo, ta cua coto yo tatu zavaha yo sa vaha,
ta zɨɨ cua cuñi yo. Ta ma ndyehe xaan yo ña sa zavaha inga ra.
5 Vatyi tahan si sii minoo minoo yo cundyee iñi yo ña sa tahan yo ñuu ñiyɨvɨ
ya.
6 Ta cuñi si sa tyindyee ndo sii ra zacuaha Tuhun Ndyoo sii ndo, ña sa siñi
ñuhu sii ra.
7 Ta ma zandavi ñaha ndo sii ndo. Yoñi sa cuu zandavi ñaha sii ra Ndyoo.
Tandɨhɨ sa cua tasi minoo ra, yucuan cuu sa cua naquihin ra. (Tatu zavaha
ndo sa vaha cua nañihi ndo sa vaha, ta tatu zavaha ndo sa ña vaha cua nañihi
ndo sa ña vaha.)
8 Tatu zavaha ndo sa ña vaha cuhva cuñi maa ndo, cua zatɨvɨ si cuan sii
ndo. Zoco tatu zavaha ndo cuhva cuñi Tatyi Ii, cua cuhva Tatyi Ii sa cundito
ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
9 Ma cuhva yo sa cundɨhɨ iñi yo ta zaña yo sa zavaha yo sa vaha vatyi tatu
ma zaña yo sa zavaha yo sa vaha, cua coo quɨvɨ cua ñihi yo sa vaha sa cuenda
si.
10 Yucuan cuenda tandɨhɨ saha tatu saha si cuhva, nazavaha yo sa vaha
sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta ñihi ca nazavaha yo sii si sihin ñiyɨvɨ sino iñi.

Nu sa cuñi ndɨhɨ carta ra Pablo

11 Ndyehe ndo vatyi nahnu xaan letra tyei ihya sihin ndaha mi.
12 Ra sa cuñi zañiñi sii ndo sa zavaha ndo costumbre circuncisión cuan,
zavaha ra cuhva cuan vatyi cuñi ra sa coo vaha ra sihin ñiyɨvɨ. Ña cuñi ra
ndyehe ra tundoho sa cuenda sa sino iñi ra vatyi sa sihi ra Cristo sa cuenda
maa yo ta yucuan cuu cuhva cua cacu yo. Ñahñi ca inga cuhva.
13 Zoco nu maa ra sa zavaha costumbre cuan ta ña tyaa ra yahvi sii tandɨhɨ
ley sahnu. Zoco cuñi ra sa zavaha maa ndo costumbre cuan vatyi tacuan ta
cua caca iñi ra vatyi ra ñiñi xaan cuu ra vatyi ndyico ndo cuhva catyi ra.
14 Ta mi, ña cuñi zacahni sii, nu siin. Zoco zɨɨ xaan cuñi vatyi i sihi ra
Jesucristo nu cruz sa cuenda mi. Maa ra ndyaca ñaha sii yo. Sa cuenda sa
sihi maa ra, ta ña cuñi que sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta ña ndyaca ñaha ca si sii.
15 Vatyi tatu ndyico yo sii ra Cristo Jesús, ña ñiñi ca sa zavaha yo costumbre
circuncisión a sa ma zavaha yo sii si. Sa ñiñi ca cuu sa nduu yo ñiyɨvɨ saa.
16 Ta nacuhva ra Ndyoo sa coo sa taxi añima tandɨhɨ ndoho sa iyo cuhva ya.
Ta nacundahvi iñi ra sii tandɨhɨ ndo sa cuu ñiyɨvɨ ra sa ndisa cuii.
17 Ityi nuu ca ña cuñi sa cuhva ca ndo tizɨhɨ sii, saha tuhun ya vatyi tandɨhɨ
pehla sa iyo coño ñuhi zañaha si vatyi minoo muzu ra Jesús cui sa ndisa.

18 Hermanos, nanazoco xaan ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sii ndo.
Ta nacuu si sa ndisa.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Efeso

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Efeso

1 Yuhvi ra Pablo, minoo apóstol cui, cuhva cuñi ra Ndyoo. Tyei carta ya sii maa ndo sa sino iñi ñuu Efeso vatyi sino xaan iñi ndo sii ra Cristo Jesús.

2 Nacuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo ta ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo tumañi iñi sii ndo ta nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo.

Saha xaan ra Ndyoo sa vaha sii yo

3 Nazacahnu yo sii ra Ndyoo, Zutu ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Tyindyee xaan ra sii yo, ta saha xaan ra sa vaha sii yo vatyi ɨin ñi cuu yo sihin ra Cristo. Saha xaan ra sa vaha sa iyo andɨvɨ sii yo.

4 I casi ra sii yo sa cu-ɨin yo sihin ra Cristo ndya quɨvɨ cumañi ca zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra sa cuu yo ñiyɨvɨ vaha xaan ta ñiyɨvɨ ñahñi cuatyi ityi nuu ra vatyi cuñi xaan ra sii yo.

5 Ta sa naha i tyaa ra cuhva sa zanduu ra zehe ra sii yo sa cuenda ra Jesucristo vatyi yucuan cuu sa cuñi ra zavaha ra.

6 Ta yucuan cuenda zacahnu yo sii ra vatyi vaha xaan sa zavaha ra. Saha xaan ra tumañi iñi sii yo vatyi zandu-ɨin ra sii yo sihin Zehe ra, ta cuñi xaan ra sii Zehe ra.

7 Cuñi xaan ra Ndyoo sii yo, ta yucuan cuenda i tyiyahvi ra sa cuenda cuatyi yo sihin nɨñɨ ra Cristo ta i zandasi ra cuatyi yo.

8 Saha xaan ra tumañi iñi sii yo vatyi i saha ra sa siñi tuñi maa ra sii yo.

9 Ta i zacoto ra sii yo minoo cuhva xehe sa cuñi maa ra, minoo cuhva sa i sica iñi ra sa cua zavaha ra.

10 Vatyi natahan si quɨvɨ ta cua zandu-ɨin ra tandɨhɨ, ta cua cundyaca ñaha ra Cristo tandɨhɨ, sa iyo ityi zɨquɨ ta sa iyo nu ñuhu.

11 Sa cuenda sa i zavaha ra Cristo, ta i casi ra Ndyoo sii yo vatyi cua cuhva ra sa vaha sii yo. I cuñi maa ra Ndyoo zavaha ra tandɨhɨ cuhva ya. Zavaha maa ra ñaa sa cuñi maa ra.

12 Ta tacuan i zavaha ra vatyi maa ndi sa sino iñi sii ra Cristo sa xihna ñi, cua zacahnu xaan ndi sii ra Ndyoo vatyi vaha xaan ra.

13 Ta i sino tucu iñi maa ndo sii ra Cristo sa i siñi ndo tuhun ndisa, cuhva cacu yo. Ta sa yaha sino iñi ndo sii ra, ta zɨquɨ cuu si tañi i tyaa ra Ndyoo tuñi ra sii ndo vatyi i saha ra Tatyi Ii ra sa coo ra añima ndo tañi sa i catyi ra, ta sii maa ra cuu sii ndo.

14 Tatyi Ii cuan cuu sa saha ra Ndyoo sii yo sa xihna ca. Ta cuhva cuan zañaha si vatyi cua ñihi yo tandɨhɨ sa cua cuhva ra Ndyoo sii yo quɨvɨ cua ndɨhɨ zacacu ra sii yo. Ta zavaha ra tandɨhɨ cuhva ya vatyi cua zacahnu yo sii ra vatyi vaha xaan ra.

Sica ra Pablo sii ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra cuaha xaan sa siñi tuñi sii ñiyɨvɨ sino iñi

15 Yucuan cuenda ndya quɨvɨ i site cuhva sino xaan iñi ndo sii ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, ta cuhva cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi.

16 Ndya quɨvɨ i site cuhva cuan ta ñá zañe sa quehin sihin ra Ndyoo sa cuenda ndo. Ta nacuhva xein tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda ndo.

17 Sique sii ra Ndyoo ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta zuun ñi maa ra Ndyoo cuu Zutu maa yo. Nazacahnu xaan yo sii ra. Sii maa ra sique vatyi

nacuhva ra sa siñi tuñi sa saha Tatyi Ii sii ndo vatyi tacuan ta cua cutuñi ca iñi ndo, ta cua coto vaha ca ndo sii ra.
18 Tacuan ta zi̱qui̱ cua cutuñi ca iñi ndo, ta cua coto ca ndo ñaa sa cua ñihi ndo vatyi maa ndo cuu ñiyi̱vi̱ i casi ra Ndyoo. Ta cua coto ndo vatyi vaha xaan ta tyaqui xaan cuu sa cua cuhva ra Ndyoo sii ñiyi̱vi̱ sii ra.
19-20 Ta sique sii ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sa coto ndo cuhva tyindyee ra sii maa yo sa sino iñi sii ra vatyi cahnu xaan ca cuu tundyee iñi sii maa ra. Tundyee iñi maa ra sa tyindyee sii yo cuu sa zuun ñi tundyee iñi sa zanandoto sii ra Cristo sisi sa i sihi ra, ta i saha ra Ndyoo sa cundyaa ra Cristo siyo cuaha ra andi̱vi̱.
21 Ta yucuan cuu nu i zanducahnu xaan ra Ndyoo sii ra Cristo. Cahnu ca ra ta zi̱qui̱ tandi̱hi̱ inga ra ndyaca ñaha ñuu ñiyi̱vi̱ a andi̱vi̱. Vazu rey cuu ra cuan a ra ndyaca ñaha cahnu xaan a vazu ángel andi̱vi̱, zoco cahnu ca ra Cristo vityi ta ityi nuu ca.
22 Ta saha ra Ndyoo sa cundyaca ñaha ra Cristo sii tandi̱hi̱. Ra cu nuu cuu ra sii ñiyi̱vi̱ sa cuu cuenda ra. Cuu ra tañi xiñi ñu.
23 Ta ñiyi̱vi̱ sa cuu cuenda ra cuu tañi coño ñuhu ra. Zacutu cuii ra añima yo, ta zacutu cuii ra tandi̱hi̱ cuii sa iyo.

2

Zacacu ra Ndyoo sii yo vatyi cuñi xaan ra sii yo

1 Qui̱vi̱ ta sino ca iñi ndo Tuhun Ndyoo cuu si tañi sa sihi añima ndo vatyi i zavaha ndo cuatyi ta tandi̱hi̱ cuhva sa ña tahan iñi ra Ndyoo. Zoco i saha ra Ndyoo minoo cuhva saa coo ndo vatyi i ndu-i̱in ndo sihin ra Cristo.
2 Ityi sata i zavaha ndo cuatyi tañi zavaha inga ñiyi̱vi̱ ñuu ñiyi̱vi̱. I zavaha ndo cuhva cuñi ra ndyaca ñaha sii cuihna. Maa ra cuu ra ndyaca ñaha sii ñiyi̱vi̱ ña tyaa yahvi sii ra Ndyoo.
3 Ta tacuan i cuu tandi̱hi̱ yo qui̱vi̱ sa ñá sito yo sii ra Ndyoo. I zavaha yo cuhva ña vaha sa cuñi coño ñuhu yo ta sa cuñi sa siñi tuñi yo tañi zavaha tandi̱hi̱ inga ñiyi̱vi̱. Inuu ñi i cuu yo tañi inga ñiyi̱vi̱, ta yucuan cuenda i tahan si sii yo sa cuxaan xaan ra Ndyoo sihin yo.
4 Zoco i cundahvi xaan iñi ra Ndyoo sii yo vatyi cuñi xaan ra sii yo.
5 Ta vazu i sicoo yo tañi sa i sihi yo qui̱vi̱ cuan sa cuenda cuatyi yo, zoco i zanandoto ra sii maa yo i̱in ñi sihin ra Cristo. Zacacu ra Ndyoo sii yo maa ñi sa cuenda tumañi iñi sa zavaha ra sii yo.
6 Tañi sa zanandoto ra Ndyoo sii yo sihin ra Cristo cuu si, ta saha ra sa cundyaa yo andi̱vi̱ sihin ra. (Tañaha ca cua saa yo yucuan, zoco tañi sa saa yo yucuan cuu si vatyi ma cuu ca cundyaca ñaha cuatyi sii yo.)
7 Tacuan zavaha ra Ndyoo vatyi ityi nuu ca cua zañaha ra sii tandi̱hi̱ ñiyi̱vi̱ vatyi cahnu xaan cuu tumañi iñi i zavaha ra sii yo sa cuenda ra Cristo Jesús. Ta i zavaha xaan ra sa vaha sihin yo.
8 Vatyi sa cuenda tumañi iñi sa zavaha ra Ndyoo ta cacu yo sihin sa sino ñi iñi yo sii ra. Ta sa zacacu ra Ndyoo sii yo, yi̱vi̱ minoo sa zavaha maa yo cuu si. Minoo sa saha maa ra Ndyoo sii yo cuu si.
9 Ma cuu zavaha yo sa vaha ta ñihi yo sii si coto caca iñi yo vatyi vaha xaan maa yo.
10 Vatyi maa ra Ndyoo i zanduvaha sii yo. Zandu-i̱in ra sii yo sihin ra Cristo Jesús vatyi tacuan ta cua zavaha xaan yo sa vaha cuhva i tyaa ra Ndyoo ta sa naha.

Vazu ñiyi̱vi̱ hebreo cuu yo a vazu ñiyi̱vi̱ inga tata, zoco tandi̱hi̱ yo cuu yo ñiyi̱vi̱ ra Ndyoo sa cuenda ra Cristo

11 Yucuan cuenda nacohon iñi ndo cuhva i sicoo ndo ityi sata. Yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu maa ndo. Ta catyi ñiyɨvɨ hebreo vatyi ña vale ndo vatyi ña zavaha ndo costumbre circuncisión tañi zavaha maa ñu. Ta sica iñi ñu vatyi vaha ca maa ñu ityi nuu ra Ndyoo vatyi zavaha ñu costumbre cuan.

12 Ityi sata ñá sicoo ra Cristo añima ndo. Ña ɨɨn ñi i cuu ndo sihin ñiyɨvɨ hebreo. Ta ñá sito ndo tyiño i zandaa ra Ndyoo sihin ra Abraham, cuhva i catyi ra vatyi cua zanduvaha ra sii yo sihin ra. Ñá sito ndo sii ra Ndyoo quɨvɨ cuan, ta ñahñi sa vaha cua ñihi ndo.

13 Quɨvɨ cuan sica xaan i sindyaa ndo nuu ra Ndyoo. Zoco vityi sa ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo Jesús. I sati niñɨ ra sa cuenda maa ndo, ta yucuan cuenda nañaa ndo sii ra Ndyoo.

14 Zanduvaha ra Cristo sii yo sihin ra Ndyoo. Zandu-ɨɨn ra sii nduu tahan yo. Zandu-ɨɨn ra sii nduhvi ra hebreo sihin maa ndo sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Zanduvaha ra cuhva iyo yo sihin minoo yo ta sihin inga yo. I cuu si tañi sa zanduva ra minoo nuzama sa sindyaa mahñu nu yucu yo.

15 Maa ra Cristo i zandɨhɨ cuhva sicoo sihin ley sahnu quɨvɨ i saha ra coño ñuhu ra ta sihi ra nu cruz. Ley sahnu cuan i zanduzɨɨn si sii yo vatyi i zavaha maa ndi costumbre sa catyi ley cuan, ta ñá zavaha maa ndo sii si. Zoco i zandu-ɨɨn ra Cristo sii yo quɨvɨ i saha ra minoo cuhva saa coo yo, ta zanduvaha ra sii minoo yo sihin inga yo.

16 I sihi ra nuu cruz sa cuenda cuatyi yo, ta i zanduvaha ra sii tandɨhɨ yo sihin ra Ndyoo. Ta i zandu-ɨɨn ra sii yo sa ndisa.

17 I quisi ra Cristo, ta i nacatyi ra sihin yo cuhva cua coo vaha yo sihin ra Ndyoo ta sihin minoo yo ta sihin inga yo. I nacatyi ra cuhva cuan sihin maa ndo, ra sica xaan i sindyaa nuu ra Ndyoo ta sihin maa ndi ra hebreo, ra sa sito zuhva Tuhun Ndyoo.

18 I sihi ra Cristo sa cuenda yo, ta yucuan cuenda cuu tuhva tandɨhɨ yo sii ra Ndyoo Zuto yo vatyi ɨɨn ñi Tatyi Ii cuu sa iyo añima yo vazu ñiyɨvɨ hebreo cuu yo a vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu yo.

19 Yucuan cuenda yɨvɨ ca ñiyɨvɨ inga tata cuu ndo a ñiyɨvɨ inga ñuu. Sa nduu ndo ñiyɨvɨ sa cuenda ñuu ra Ndyoo ɨɨn ñi sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra. Sa nduu ndo ñiyɨvɨ ra.

20 Ta tañi minoo vehe cuu tucu ndo. Ra apóstol sihin ra profeta, tañi cimiento si cuu ra. Ta zuun ñi ra Cristo Jesús cuu minoo yuu sa ñiñi ca nu cuu siquɨ vehe.

21 Ta ziquɨ ra Cristo cuahan ndaa vehe minoo cuhva vaha xaan, ta cua cuu si minoo vehe ñuhu sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.

22 Ta maa ndo cuu tucu zuhva vehe ñuhu cuan. Ɨɨn ñi cuu ndo sihin ra Ndyoo ta sihin minoo ndo ta sihin inga ndo, ta tacuan nduu yo minoo vehe nu iyo ra Ndyoo vatyi iyo Tatyi Ii ra añima sa minoo minoo yo.

3

Saha ra Ndyoo tyiño sii ra Pablo sa nacatyi ra Tuhun ra sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu

1 Yuhvi ra Pablo ñohi vehe caa sa cuenda maa ndo vatyi zacote tuhun ra Cristo sii ndoho sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.

2 Sica iñi vatyi sa sito ndo vatyi cahnu xaan cuu tumañi iñi i saha ra Ndyoo sii, vatyi cuu tyindyei sii maa ndo.

3 Sa nacatyi sihin ndo zuhva sa cuenda cuhva i zañaha ra Ndyoo minoo sa xehe sii, sa cuenda maa ndo.

4 Ta tatu cua cahvi ndo carta i tasi sii ndo cua coto ndo cuhva i saha ra
Ndyoo sa cutuñi iñi tuhun ra Cristo sa ña sito ñiyɨvɨ.
5 Ta sa naha ñá zacoto ra Ndyoo tuhun cuan sii ñiyɨvɨ tañi zacoto ra vityi sii
ra apóstol ta sii ra profeta. Vityi zacoto ra Ndyoo sii ndi sihin Tatyi Ii ra.
6 Ta tuhun xehe cuan cuu sa catyi vatyi maa ndo sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu,
cua ñihi ndo sa vaha sa saha ra Ndyoo ɨɨn ñi sihin nduhvi ra hebreo vatyi ɨɨn
ñi coño ñuhu ra Cristo cuu tandɨhɨ yo. Ta cua ñihi yo sa sa catyi ra Ndyoo, vatyi
cua cuhva ra sii si sii yo sa cuenda ra Cristo Jesús.
7 Tumañi iñi sa i saha ra Ndyoo sii, cuu sa i saha ra tundyee iñi sii, sa zacote
tuhun vaha ya sii ñiyɨvɨ.
8 Sica iñi vatyi luhlu que ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Ndyoo.
Zoco i saha ra Ndyoo tumañi iñi ya sii, sa zacote tuhun ra Cristo sii ñiyɨvɨ sa
yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, cuhva vaha xaan sa cua ñihi ñu sa cuenda ra Cristo.
9 Ta saha ra Ndyoo tyiño sii, sa zacote sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ minoo cuhva sa sa
sito ra Ndyoo cua zavaha ra cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ. Ta sa naha ñá saha ra
Ndyoo sa coto ñiyɨvɨ tuhun ya.
10 Vatyi tacuan ta tandɨhɨ sa ndyaca ñaha andɨvɨ cua ndyehe si cuhva vaha
xaan sa zavaha ra Ndyoo sihin maa yo, ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra. Ta cua coto
si vatyi cuaha xaan sa siñi tuñi iyo sii maa ra Ndyoo.
11 Ta sa cuenda maa yo zavaha ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, cuhva
sa cuñi ra Ndyoo ta sa naha.
12 Ta sa cuenda ra Cristo iyo cuhva sii yo sa tuhva yo sii ra Ndyoo. Sino iñi
yo sii ra Cristo, ta yucuan cuenda ña yuhu yo sii ra Ndyoo.
13 Yucuan cuenda sique sii ndo vatyi ma nducuihya iñi ndo sa cuenda
tundoho sa ndyehi vityi sa cuenda maa ndo vatyi cua tyindyee si sii ndo.

Sica ra Pablo sii ra Ndyoo vatyi nanacoto ca ñu sii ra Cristo

14 Nacohon iñi sa vaha xaan sa saha ra Ndyoo Zutu yo sii yo, ta yucuan
cuenda iñi siti nuu ra.
15 Maa ra cuu Zutu tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ñu sa cuahan andɨvɨ ta ñu yucu nu ñuhu.
16 Ta sique sii ra vatyi nazandundyee xaan ra añima ndo sihin Tatyi Ii ra sa
iyo añima ndo. Vatyi vaha xaan cuu sa saha maa ra.
17 Ta nacoo ra Cristo añima ndo vatyi sino iñi ndo sii ra. Ta tacuan ta cua
cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi nañaa ndo sii ra Ndyoo.
18 Ta zɨquɨ cua coo cuhva sii ndo, ta cua cutuñi vaha iñi ndo sihin tandɨhɨ
inga ñiyɨvɨ sino iñi vatyi cuñi xaan ra Cristo sii yo. Cuñi xaan ra sii yo ndya
cuhva ña ñihi ca yo cuhva nacatyi yo cuhva cuñi xaan ra sii yo.
19 Ta sique sii ra Ndyoo vatyi cua coto ndo cuhva cuñi xaan ra sii yo vatyi
yaha xaan cuñi ra sii yo, ndya cuhva ndya ma cuu coto yo cuhva sa cahnu
xaan cuñi ra sii yo. Ta tacuan ta ñahñi sa cua cumañi sii ndo vatyi ndyaa ra
Ndyoo sihin ndo. Ta yucuan cuenda ñahñi sa cua cumañi sii ndo.
20 Ta vityi nazacahnu yo sii ra Ndyoo vatyi cahnu xaan ca cuu tundyee iñi
maa ra, ta cuu zavaha ra cuaha xaan ca ta zɨquɨ sa sica yo sii ra ta cuaha ca
ta zɨquɨ sa sica iñi yo vatyi zavaha ra sii si zuun ñi sihin tundyee iñi maa ra
sa saha ra sii yo.
21 Nazacahnu maa yo, ra sino iñi, sii ra tandɨhɨ cuii tyiemvu sa cuenda sa
zavaha ra Cristo Jesús. Nazacahnu yo sii ra vityi ta tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta
nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.

4

Cuhva ndu-ɨɨn yo sa cuenda Tatyi Ii

1 Yucuan cuenda yuhvi ra ñoho vehe caa ya zañiñi sii ndo vatyi zavaha ndo
sa vaha xaan cuhva tahan si zavaha ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo vatyi i casi ra sii ndo
sa cuu ndo ñiyɨvɨ ra.
2 Tahan si sii yo sa zanduluhlu yo sii yo ta vii xaan coo yo sihin ñiyɨvɨ, ta
nacoo xaan tundyee iñi sii yo sihin ñu. Nacuñi xaan yo sii ra tahan yo, ta
nacundyee iñi yo ña sa zavaha ra.
3 Nanducu yo cuhva cu-ɨn yo sa ndisa cuii sihin ra tahan yo vatyi cua
tyindyee Tatyi Ii ra Ndyoo sii yo sa coo sa taxi sii yo sihin ra tahan yo.
4 Vatyi iyo minoo ñi coño ñuhu ra Cristo sa cuu maa yo ra sino iñi sii ra, ta
iyo minoo ñi Tatyi Ii ta minoo ñi sa vaha cua ñihi tandɨhɨ yo ityi nuu ca vatyi
i casi ra sii yo.
5 Iyo minoo ñi ra ndyaca ña sii yo. Ɨn ñi sii maa ra sino iñi yo. Ta ɨn ñi
cuenda maa ra coo ndutya yo.
6 Iyo minoo ñi ra cuu Ndyoo, ta maa ra cuu Zutu tandɨhɨ yo. Ndyaca ña
ra sii tandɨhɨ sa iyo. Iyo ra sisi añima tandɨhɨ yo, ta sityiño ra sii tandɨhɨ yo ña
cuhva cuñi maa ra.
7 Ta sii sa minoo minoo yo saha ra Cristo ndatu cuhva cuñi maa ra.
8 Yucuan cuenda catyi Tuhun Ndyoo:
I zahacanaa ra sii ra xaan iñi sii ra, ta zɨquɨ i nandaa ra ndya andɨvɨ,
ta i saha ra ndatu sii ñiyɨvɨ.
9 ¿Ta ña cuñi si catyi si sa catyi si vatyi i nandaa ra? Cuñi si catyi si vatyi i
noo xihna ra ndya ñuu ñiyɨvɨ.
10 Ta ra i noo cuan, zuun ñi ra cuu ra i ndaa ndya andɨvɨ nu zucu ca. Ta
tacuan zavaha ra ta zacutu ra ñuu ñiyɨvɨ ya sa maa ñi maa ra vatyi vazu
ndyaca maa, iyo ra.
11 Ta i saha ra ndatu sii sa minoo minoo yo. Iyo yo cuu yo apóstol. Iyo yo
cuu yo ra nacatyi tuhun saha ra Ndyoo sii yo. Iyo yo cuu xaan nacatyi yo
cuhva zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. Iyo yo cuu yo ra zacuenda sii ñiyɨvɨ sino iñi,
ta inga yo zacuaha yo Tuhun Ndyoo sii ñu.
12 Saha ra Ndyoo cuhva cuan sii ñiyɨvɨ vatyi tacuan ta ñahñi cua cumañi sii
yo, ra cuu ñiyɨvɨ ra. Tacuan ta cuu zatyiño yo tyiño ra, ta cuu ndundyee yo
sihin Tuhun Ndyoo
13 ndya cua ndu-ɨn yo sa ndisa cuii cuhva sino iñi yo ta cuhva coto vaha yo
sii Zehe ra Ndyoo. Ta tacuan ta cua nduu yo ñiyɨvɨ vaha xaan, ta cua ñihi yo
tandɨhɨ sa saha ra Cristo sii yo, ta cua nduu yo tañi maa ra.
14 Ta zɨquɨ ma cuu ca yo tañi sa ndyihi. Vatyi sa ndyihi, yatyi xaan sino iñi
si sii sa zɨɨn zɨɨn tuhun. Zoco ma cuu yo cuhva cuan coto ñihi ñiyɨvɨ cuhva
zandavi ña ñu sii yo.
15 Zoco ihya cuu sa cua zavaha yo; cua cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ, ta cua cahan
yo sa ndisa sihin ñu, ta cua cuahnu yo sa ndisa cuii ta nduu yo tañi ra Cristo,
ra ndyaca ña sii yo.
16 Ta tañi ɨn ñi cuu coño ñuhu yo, tacuan tucu tandɨhɨ maa yo. Sa cuenda
ra Cristo ta ɨn ñi cuu yo sihin ra tahan yo. Ta tañi ndyaca ña xiñi yo sii
tandɨhɨ coño ñuhu yo, tacuan ndyaca ña ra Cristo sii yo, ta ñihi yo tundyee
iñi sii ra. Ta tacuan tyindyee yo sii ra tahan yo vatyi cuñi xaan yo sii ra, ta
cua ndundyee ca tandɨhɨ yo.

Saha ra Cristo minoo cuhva saa coo yo

17 Cuhva sa cua nacatyi sihin ndo vityi cuu si minoo cuhva nacatyi ra
ndyaca ña sii yo vatyi ma cuu ca ndo tañi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo vatyi
zavaha ñu ña sa tondo ñi sica iñi ñu.

18 Ña vaha ca sa siñi tuñi sii ñu. Ña ñihi ñu cuhva vaha, cuhva saha ra Ndyoo coo yo. Ta tondo xaan iyo ñu vatyi ña zavaha ñu cuhva cuñi maa ra, ta ñihi xaan iñi ñu.
19 Ña cucahan ca nuu ñu tatu zavaha ñu sa ña vaha. Saha ñu sii ñu sa zavaha ñu tandɨhɨ nuu sa ña vaha. Cuñi xaan ñu zavaha ñu tandɨhɨ nuu sa quiñi.
20 Zoco ña tacuan i cutuhva maa yo. Ña tacuan iyo ra Cristo.
21 Tatu sa ndisa vatyi i siñi ndo sa cahan ra ta cutuhva ndo sa zacuaha ra sa cuenda maa ra,
22 sa zandoo ndo cuhva i zavaha ndo ityi sata. Minoo cuhva quiñi xaan i sicoo yo vatyi cuhva ña vaha sa cuñi yo zavaha yo i zandavi ñaha xaan si sii yo.
23 Cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo, ta nazama ra cuhva sica iñi ndo.
24 Ta cuu ndo ñiyɨvɨ saa, vatyi tacuan i zanduvaha ra Ndyoo sii yo sa cuu yo ñiyɨvɨ ndoo xaan ta vaha xaan sa ndisa cuii.
25 Yucuan cuenda ma cuvatya yo. Nacahan tandɨhɨ yo sa ndisa sihin ra tahan yo vatyi ɨɨn ñi cuu yo.
26 Tatu cuxaan ndo zoco ma zavaha ndo sa ña vaha, ta ma cuxaan ndo ndyiyaca.
27 Ta ma cuhva ndo cuhva sii cuihna.
28 Ra sa tuhva zuhu, ma zuhu ca ra. Nazatyiño ra sihin ndaha ra minoo cuhva vaha, ta cua cuu tyindyee ra sii ñiyɨvɨ cumañi si.
29 Ma cahan ndo sa quiñi sihin yuhu ndo. Cahan ndo sa vaha sa cua tyindyee ta sa cua zandundyee ca sii ñiyɨvɨ tyizoho.
30 Ta ma zanducuihya ndo iñi Tatyi Ii ra Ndyoo vatyi i saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo tañi sa tyaa ra tuñi ra sii yo ndya quɨvɨ cua zandɨhɨ ra cuhva zacacu ra sii yo.
31 Ma cuu ndo ñiyɨvɨ tixi iñi, ta ma cuxaan ndo, ta ma xaan xaan cuñi ndo, ta ma cahan ndo sa quiñi, ta ma cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ. Ta ma cuñi ndo zavaha ndo sa ña vaha sihin ñu.
32 Zoco vii xaan coo ndo sihin minoo ndo ta sihin inga ndo. Cundahvi iñi ndo ta zaha ndo tucahnu iñi sii minoo ndo ta sii inga ndo tañi i zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii maa yo sa cuenda ra Cristo.

5

Cuhva cuñi si coo zehe ra Ndyoo

1 Yucuan cuenda nanducu yo cuhva cuu yo tañi maa ra Ndyoo. Zehe ra cuu sii yo, ta cuñi xaan ra sii yo.
2 Ta cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ tañi cuñi xaan ra Cristo sii yo ta saha ra sa cuu ra sa cuenda maa yo. Tañi sahñi ñiyɨvɨ mvee ticatyi ta saha ñu sii tɨ sii ra Ndyoo ta sa naha, tacuan i saha ra Cristo sii ra sa cuenda maa yo. Ta zɨɨ xaan i cuñi ra Ndyoo sihin cuhva i zavaha ra.
3 Ta vityi sa nduu ndo ñiyɨvɨ sa cuenda ra Ndyoo, ña tahan si sa cuzu ndo sihin minoo ñaha tatu ma tindaha xihna ndo, ta ñaa inga sa quiñi sa zavaha ñiyɨvɨ sihin coño ñuhu ñu.
4 Ta ma cahan ndo sa quiñi ta nu sa tondo, cuhva ña tahan si cahan ndo. Zoco cuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.
5 Vatyi sito ndo vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha sa quiñi, ma cuu quɨhvɨ ñu nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ra quixi sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu a ñaha sa zavaha tacuan sihin rayɨɨ a ra cuñi xaan sa coo ndaha tyiño, ma cuu cuhun ra nu ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyi tatu cuñi xaan ñiyɨvɨ sa coo ndaha tyiño ñu, ña zacahnu ñu sii ra Ndyoo cuhva cuan.

6 Ma cuhva ndo sa zandavi ña ñiyɨvɨ sii ndo sihin tuhun ña ñiñi vatyi sa
cuenda tandɨhɨ cuhva ña vaha ya cua cuxaan ra Ndyoo, ta cua tasi tuñi ra sii
ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra.
7 Yucuan cuenda ma cutahan ndo sihin ñiyɨvɨ zavaha tacuan
8 vatyi i sicoo maa ndo nu ña quɨvɨ cuan. Zoco vityi sa ndu-ɨɨn ndo sihin
ra ndyaca ña sii yo, ta iyo ndo nu ndisi. Zavaha ndo cuhva zavaha ñiyɨvɨ sa
cuu cuenda ñúhu.
9 Vatyi cuhva vaha sa saha Tatyi Ii sii yo cuu sa cua zavaha yo sa vaha ta sa
ndoo ta sa ndisa.
10 Nducu ndo cuhva coto ndo ña sa tahan iñi ra ndyaca ña sii yo.
11 Ta ma cu-ɨɨn ndo sihin ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha tañi zavaha ñiyɨvɨ nu ña.
Ta zacoto ndo sii ñu vatyi zavaha ñu sa ña vaha.
12 Vatyi saha si ticahan nuu vazu tuhun cahan ñi yo, sa cuenda cuhva
zavaha ñu nu xehe.
13 Zoco quɨvɨ cua naquita sa xehe cuan nu ndisi ta casi xaan cua cunaha si
vatyi zandundisi ñúhu maa ra Ndyoo sii tandɨhɨ si.
14 Yucuan cuenda iyo nu catyi si tyehen:
Ndoyo ndoho ra quixi xaan.
Nduvita ndo nu yucu ñiyɨvɨ i sihi vatyi cua cuhva ra Cristo ñúhu ityi cuhun
ndo.
Catyi si.
15 Yucuan cuenda zacuenda ndo cuhva zavaha ndo. Ma zavaha ndo cuhva
zavaha ñiyɨvɨ ña sito. Zavaha ndo cuhva zavaha ñiyɨvɨ sito.
16 Cutyiño vaha ndo minoo minoo quɨvɨ yozo caa zatyiño ndo tyiño ra
Ndyoo vatyi quiñi xaan cuu tyiemvu ya vityi.
17 Yucuan cuenda ma cuu ndo ñiyɨvɨ tondo; tyituñi iñi ndo ña sa cuñi ra
ndyaca ña sii yo sihin ndo.
18 Ma coho ndo ndixi, ta ma cuu ndo ra siñi vatyi yucuan cua zatɨvɨ sii ndo.
Zoco cuhva ndo sa cutu cuii Tatyi Ii añima ndo.
19 Cahan ndo maa ñi sa vaha sihin minoo ndo ta sihin inga ndo. Cata ndo
salmos, ta coro ta yaa sa saha Tatyi Ii sii ndo. Cata ndo ta zacahnu ndo sii ra
Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii añima ndo.
20 Ta tandɨhɨ saha vazu ña sa tahan ndo, zoco nacuhva ndo tyahvi ndyoo
sii ra Ndyoo Zutu yo sihin zɨvɨ ra Jesucristo, ra ndyaca ña sii yo.

Cuhva cuñi si coo yo sihin ñiyɨvɨ sii yo

21 Tyaa ndo yahvi sii minoo ndo ta sii inga ndo vatyi cuhva cuan tyaa ndo
yahvi sii ra Ndyoo.
22 Ndoho ñuzɨhɨ, tyaa ndo yahvi sii yɨɨ ndo tañi tyaa ndo yahvi sii ra ndyaca
ña sii yo, ra Cristo.
23 Vatyi ndyaca ña rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra tañi ndyaca ña ra Cristo sii ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra. Ta zacacu ra sii maa yo sa cuu coño ñuhu ra.
24 Yucuan cuenda tañi maa yo sa sino iñi sii ra Cristo tyaa yo yahvi sii ra,
zuun ñi cuhva cuan natyaa ñuzɨhɨ yahvi sii yɨɨ ñu tandɨhɨ cuii cuhva.
25 Ta ndoho rayɨɨ, cuñi xaan ndo sii ñazɨhɨ ndo tañi cuñi xaan ra Cristo sii
ñiyɨvɨ sino iñi ta saha ra sa cuu ra sa cuenda maa yo.
26 Tacuan i zavaha ra vatyi cua zanduu ra ñiyɨvɨ vaha sii yo. Ta zandundɨɨ
ra sii yo sihin sa sicoo ndutya yo ta sihin sa cuiñɨ yo Tuhun Ndyoo.
27 Cuñi ra Cristo cuhva ra sii yo sii ra Ndyoo tañi minoo sa vaha xaan ta ndɨɨ
xaan, ñahñi sa quiñi caa a sa ña vaha zoco minoo sa vaha xaan sa ndisa cuii
ta sa ndoo xaan.

28 Tacuan i zavaha ra Cristo vatyi cuñi xaan ra sii yo; yucuan cuenda cuñi si sa cuñi xaan rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra tañi cuñi ra sii coño ñuhu maa ra. Tatu cuñi xaan rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra, cuñi xaan ra sii maa ra cuhva cuan.
29 Vatyi yoñi numinoo ra sa ña cuñi sii coño ñuhu maa ra, zoco zacuenda xaan ra sii si tañi zacuenda ra Cristo sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
30 Ta maa yo cuu zuhva coño ñuhu ra Cristo, coño ra ta yɨquɨ ra.
31 Catyi Tuhun Ndyoo: “Nazandoo rayɨɨ sii zutu ra ta sii zɨhɨ ra, ta nandu-ɨɨn ra sihin ñazɨhɨ ra. Ta sa nduu tahan ñu cua nduu ñu minoo ñi coño ñuhu.”
32 Ihya cuu minoo tuhun xehe sa cahnu xaan. Ta catyi mi vatyi cuñi si catyi si vatyi ndu-ɨɨn ra Cristo sihin ñiyɨvɨ ra.
33 Ta inga tucu cuhva catyi si vatyi cuñi si sa cuñi xaan ndo sii ñazɨhɨ ndo tañi cuñi ndo sii maa ndo, ta natyaa xaan ñuzɨhɨ yahvi sii yɨɨ ñu.

6

1 Ndoho sa ndyihi tyaa ndo yahvi sii zutu ndo ta sii zɨhɨ ndo. Tahan si sa tyaa ndo yahvi sii ñu vatyi sino iñi ndo sii ra Cristo.
2-3 Iyo minoo ley maa ra Ndyoo catyi si: “Tyaa ndo yahvi sii zutu ndo ta sii zɨhɨ ndo.” Catyi si. Ihya cuu sa xihna ñi ley i catyi si ña sa cua cuhva ra Ndyoo sii yo tatu zavaha yo sii si vatyi catyi si vatyi zɨɨ xaan cua cuñi yo tatu zavaha yo sii si, ta cuaha cuiya cua cundito yo ñuu ñiyɨvɨ ya.
4 Ta ndoho ra cu zutu sa ndyihi, ma zacuxaan ndo sii zehe ndo. Zacuaha ndo sii si tañi cuñi ra Ndyoo, ta cañi ndo sii si tatu cuñi si, zoco ña yaha xaan.
5 Ndoho ra cu muzu, tyaa ndo yahvi sii patrón ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Nducu xaan ndo cuhva zavaha ndo cuhva cuñi ra, tañi cuhva tyaa ndo yahvi sii ra Cristo. Ta ma zandavi ña ndo sii ra.
6 Zatyiño vaha ndo, yɨvɨ cuhva sa ndyehe ñi patrón ndo, zoco vazu ña ndyehe ra, zatyiño ndo. Ta yɨvɨ sa vatyi catyi ra vatyi ñiyɨvɨ vaha cuu ndo, zoco zatyiño vaha ndo tandɨhɨ tyiemvu tañi zatyiño ndo tyiño ra Cristo, ta zatyiño ndo sihin tandɨhɨ cuii añima ndo.
7 Zatyiño ndo minoo sa ndisa tañi zatyiño ndo cuenda ra Cristo ta yɨvɨ sa cuenda ñiyɨvɨ.
8 Vatyi sito yo vatyi ña sa vaha zavaha yo vazu muzu cuu yo a vazu yɨvɨ zoco cua tyiyahvi ra Cristo sii yo sa cuenda sa vaha zavaha yo.
9 Ta ndoho ra cu ra ndyaca ñaha sii muzun, cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sihin muzu ndo. Ta ma zayuhu xaan ndo sii ra vatyi sito ndo vatyi iyo ra ndyaca ñaha sii ndo andɨvɨ, ta ɨɨn ñi ndyehe ra sii tandɨhɨ yo.

Tundyee iñi sa saha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sino iñi

10 Ta inga tucu tuhun, nacoo xaan tundyee iñi sii ndo vatyi ɨɨn ñi cuu ndo sihin ra ndyaca ñaha sii yo, ta cuaha xaan cuaha xaan tundyee iñi iyo sii maa ra.
11 Ta tañi zacuenda minoo zandaru sii ra sihin ndaha tyiño ra, tacuan zacuenda ndo sii ndo sihin tandɨhɨ sa saha ra Ndyoo sii ndo vatyi tacuan ta cuu zahacanaa ndo sii cuihna vatyi cuñi xaan ra zandavi ñaha ra sii yo.
12 Ta yɨvɨ sihin ñiyɨvɨ sa iyo coño ñuhu sahñi tahan yo, sihin tatyi cuihna sa ña cuu ndyehe yo. Iyo ra ndyaca ñaha nahnu sii sa ña vaha ñuu ñiyɨvɨ ya ta cuaha xaan inga tatyi ña vaha.
13 Yucuan cuenda tɨɨn cuenda vaha ndo sii tandɨhɨ sa saha ra Ndyoo vatyi tacuan ta cuu zahacanaa ndo sii cuihna quɨvɨ sahñi tahan ra sihin ndo, ta ma ndoyo ñuhu ndo.
14 Tañi nandyaa minoo zandaru sihin minoo sinchu sisi ra, tacuan cuɨñɨ ndyaa ndo sihin sa ndisa. Ta maa ñi sa vaha zavaha ndo. Ta tacuan ta cua

zacacu ra Ndyoo sii ndo tañi zacacu minoo zandaru sii ra sihin minoo caa ñoho yɨquɨ ndyica ra.
15 Ta tañi ñoho zapato saha ra zandaru ta ndyaa listo ra sa cuhun ra nu iyo cuatyi, tacuan cundyaa listo ndo sihin Tuhun Ndyoo ta zacoto ndo sii ñiyɨvɨ vatyi cuu nduvaha ñu sihin ra Ndyoo, ta ma cuxaan ca ra sihin ñu.
16 Ta tañi zacuenda zandaru sii ra sihin minoo caa ta ma nañi nduva sii ra, tacuan cuñi si sa cunɨɨ xaan iñi yo sii ra Ndyoo. Ta cuhva cuan cuu ndahva yo nduva sa cayu sihin ñuhu sa cañi cuihna sii yo.
17 Ta tañi zacuenda zandaru sii xiñi ra sihin minoo caa sa ñoho xiñi ra, tacuan nacuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo nazacacu ra sii ndo. Ta cutyiño ndo Tuhun Ndyoo vatyi mityi sa sityiño Tatyi Ii cuu si.
18 Ta cahan ndo sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva sihin cuhva saha Tatyi Ii sii ndo. Ta caca ndo sa tyindyee ra sii ndo. Listo vaha cuu ndo, ta ma zandoo ndo sa cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi.
19 Ta cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda mi vatyi tacuan ta cua ñihi que cuhva quehin ta ma yuhi zacote Tuhun Vaha sa cuenda ra Cristo sii ñiyɨvɨ. Xehe xaan i cuu tuhun ya, zoco vityi sito yo sii si.
20 Ta sa cuenda sa zacote tuhun ra Cristo, ta ñohi vehe caa, zoco caca ndo sii ra Ndyoo vatyi ma yuhi ta zacoto que tuhun ra tañi tahan si zacote.

Tasi ra Pablo sii ra Tíquico nu yucu ra hermano ñuu Efeso

21 Ta cua nacatyi ra hermano Tíquico sihin ndo tandɨhɨ sa tehin ta ñaa sa zavehi. Ña zaña ra sa zatyiño xaan ra tyiño ra ndyaca ñaha sii yo, ta cuñi xaan ndi sii ra.
22 Tasi sii ra nu yucu ndo vatyi cua zacoto ra sii ndo yozo caa iyo maa ndi, ta cuhva cuan cua cuhva ra tundyee iñi sii ndo.
23 Ta nacuhva ra Ndyoo Zutu yo sihin ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo sa coo sa taxi añima tandɨhɨ ndoho sa cuu yañi yo. Ta nacuhva ra sa cunɨɨ xaan iñi ndo. Ta tacuan ta cua cuñi xaan ndo sii maa ra ta sii ñiyɨvɨ.
24 Ta nanazoco xaan ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuñi xaan sa ndisa cuii sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Filipos

Ñoho ra Pablo vehe caa ta tyaa ra minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Filipos

1 Yuhvi ra Pablo sihin ra Timoteo, muzu maa ra Jesucristo cuu sii ndi. Ta
tyaa ndi carta ya sii tandɨhɨ ndoho ra sino iñi sii ra Cristo Jesús ñuu Filipos
sihin ra ndyaca ñaha sii ndo ta ra tyindyee sihin tyiño ra Ndyoo nu yucu ndo.
2 Nacuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo tumañi iñi sii ndo ta sa coo sa taxi añima
ndo. Ta tacuan nazavaha tucu ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo.

Cahan ra Pablo sihin ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi

3 Tahan tahan saha nacohon iñi sii ndo ta nacuhve tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo sa cuenda ndo.
4 Ta tandɨhɨ saha sa quehin sihin ra Ndyoo sa cuenda ndo, zɨɨ xaan cuñi
5 vatyi ndya quɨvɨ xihna ñi sa i siñi ndo tuhun sa cuenda ra Cristo ta ndya
vityi ña zaña ndo sa tyindyee ndo sii, ta zacoto yo Tuhun Vaha ra Ndyoo.
6 Sito vehi vatyi tañi i quisaha ra Ndyoo zavaha ra minoo tyiño vaha xaan
añima ndo, tacuan cua zavaha ca ra sii si ndya quɨvɨ cua quisi tucu ra Cristo
Jesús.
7 Tahan si sa caca iñi cuhva ya sa cuenda maa ndo vatyi ñoho xaan iñi sii
ndo. Ta ɨɨn ñi cuhva tyindyee ra Ndyoo sii yo sihin tundyee iñi sii maa ra.
Vazu ñohi vehe caa a vazu cuhin nuu ra cu tyiño, zoco saha ra Ndyoo tundyee
iñi sii, ta quehin tuhun ra sihin ra ñoho vehe caa ta sihin ra cu tyiño. Ta sito
ra vatyi sa ndisa cuu Tuhun Ndyoo.
8 Sito vaha ra Ndyoo vatyi cuñi xein sii tandɨhɨ ndo tañi cuñi xaan ra Cristo
Jesús sii ndo.
9 Ta sique sii ra Ndyoo vatyi cua cuñi xaan ca ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta cua
coo ca sa siñi tuñi ra Ndyoo sihin ndo, ta cua cutuñi ca iñi ndo ñaa sa cuu sa
ndisa.
10 Vatyi tacuan ta cua cuu casi ndo sa vaha xaan cuhva cuñi ra Ndyoo, ta
vaha xaan cua cuu cuhva iyo ndo, ta ñahñi cuatyi ndo cua coo ndya cuhva
ndya quɨvɨ cua quisi ra Cristo.
11 Ta tandɨhɨ saha cua zavaha ndo sa vaha ta sa ndoo, cuhva zavaha ra
Cristo. Ta cua zacahnu ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo, ta cua catyi ñu vatyi vaha xaan
ra sa cuenda cuhva zavaha ra sihin maa ndo.

Maa ñi tyiño ra Ndyoo zavaha ra Pablo vatyi iyo ra Cristo añima ra

12 Ta cuñi sa cua coto ndo hermanos vatyi tandɨhɨ sa tehin, tyindyee si sii,
ta ñihi cuhva quehin Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.
13 Vatyi tandɨhɨ ra zandaru ta inga ñiyɨvɨ ihya, sito ñu vatyi ñohi vehe caa
vatyi sino iñi sii ra Cristo.
14 Ta tyindyee si sii cuaha xaan hermano yo sa ñohi vehe caa. Ta vityi
ña yuhu ca ra vatyi sito ra vatyi tyindyee ra Ndyoo sii, ta nduñihi ca cuhva
nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.
15 Ndisa iyo ra nacatyi tuhun sa cuenda ra Cristo vatyi cuñi ra nducahnu ca
ra ta cuñi ra sa zacahnu ñiyɨvɨ sii ra. Zoco iyo ra nacatyi Tuhun Ndyoo sihin
tandɨhɨ cuii añima ra vatyi cuñi ra tyindyee ra sii.

16-17 Nacatyi ra Tuhun Ndyoo vatyi cuñi xaan ra sii, vatyi sito ra vatyi i quisi
ndyaca ra ndyaca ñaha sii yo sii, ihya vatyi cuñi ra cutyiño ra sii, sa zacote sii
ñiyɨvɨ vatyi sa ndisa cuu Tuhun Vaha ra. Zoco inga ra cuan, nacatyi ra tuhun
ra Cristo vatyi iyo minoo sa cuñi ra ñihi ra sihin si. Ta ña vaha añima ra cuhva
zavaha ra sii si vatyi cuñi ra cuhva ra tizɨhɨ sii, nɨɨ ñi sa ñohi vehe caa ya.
18 Zoco ñahñi sa cuu sa cuenda mi vazu zavaha ra sii si sihin minoo añima
vaha a sihin minoo añima ña vaha vatyi tuhun maa ra Cristo cuu sa zacoto
ra, ta yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi.
19 Ta zɨɨ xaan ca cua cuñi vatyi site vatyi tandɨhɨ sa cuu sii, ta cua tyindyee si
sii, vatyi cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuende ta tyindyee Tatyi Ii ra Jesucristo
sii.
20 Ta sito vehi vatyi cua tyindyee ra Ndyoo sii, ta ma cucahan nui, ta ma
cuyuhi. Ta tacuan ta cua quehin tuhun ra Cristo sihin tandɨhɨ cuii añime. Ta
tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi cahnu xaan cuu ra Cristo. Ta ña sica xaan iñi
a cundito que a cui, zoco cuñi sa cua ndyehe ñiyɨvɨ cuhva iye ta coto ñu vatyi
cahnu xaan cuu ra Cristo.
21 Vatyi tatu cundito que ñuu ñiyɨvɨ ya cua zatyiñe maa ñi tyiño ra Cristo, ta
tatu cui cuaha xaan sa vaha cua ñihi.
22 Ta tatu cundito que, vaha, vatyi cua zatyiño que sa cuenda ra Cristo. Ta
yucuan cuenda ña site tatu vaha ca cundite a cui
23 vatyi iyo uu cuhva, ta ña site ndya sa cuu sa vaha ca vatyi vaha xaan tatu
cuu cuhin nu ndyaa ra Cristo.
24 Zoco sa cuenda maa ndo ta cuñi si sa ndoi ñuu ñiyɨvɨ vatyi cuu tyindyei
sii ndo.
25 Ta yucuan cuenda site vatyi cua ndoi ñuu ñiyɨvɨ vatyi cuñi si sa tyindyee
que sii ndo, ta cua sino ca iñi ndo, ta zɨɨ ca cua cuñi ndo.
26 Ta cua coo quɨvɨ cua quisi ndyehi sii ndo, ta zɨɨ xaan ca cua cuñi yo sa
cuenda ra Cristo Jesús.
27 Cuñi si sa coo ndo tañi iyo ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Vaha sa cuenda ra Cristo.
Ta zɨquɨ tatu quisi ndyehe que sii ndo a ma quisi que zoco cua saa tyiño nu
ndyei vatyi sino xaan iñi ndo ta ɨɨn xaan cuu ndo ta nacatyi xaan ndo Tuhun
Ndyoo.
28 Ta ma yuhu ndo vazu ñaa sa cua zavaha ra xaan iñi sii ndo sihin ndo
vatyi tatu ma yuhu ndo sii ra, zañaha casi si sii ra vatyi cua naa ra, ta zañaha
si vatyi cua zacacu ndisa cuii ra Ndyoo sii maa ndo.
29 Vatyi sa cuenda ra Cristo ta ñihi maa ndo sa vaha, zoco ña ɨɨn ñi sa sino
iñi ndo sii ra cuu si, zoco cua ndyehe tucu ndo tundoho sa cuenda ra.
30 Ɨɨn ñi cuhva sahñi tahan yo sa cuenda ra Cristo. Sa tuhva ndo ndyehe
cuhva sahñi tehin, ta vityi siñi tucu ndo vatyi ña zañe sa zatyiño xein tyiño ra
Ndyoo.

2

Cuca xaan ra Cristo, zoco i quisi ra ñuu ñiyɨvɨ, ta i sihi ra tañi minoo ra ndahvi

1 Ndisa zanduzɨɨ ra Cristo iñi yo. Ta ndisa vatyi cuñi xaan yo sii tahan yo
ta tyindyee yo sii tahan yo. Ta ndisa tucu vatyi ɨɨn ñi cuu yo vatyi iyo Tatyi Ii
sihin yo. Ta ndisa vatyi cundahvi iñi yo sii tahan yo.
2 Tatu sa ndisa cuii cuu tandɨhɨ cuhva cuan, ɨɨn ñi cuu ndo sa ndisa. Ta sihin
cuhva cuan zanduzɨɨ ndo iñi. Cuñi xaan ndo sii ra tahan ndo, tañi cuñi xaan
ra Cristo sii ndo. Ɨɨn ñi cuhva caca iñi ndo, ta ɨɨn ñi cuhva zavaha ndo.
3 Ma zavaha ndo maa ñi sa cua tyindyee sii maa ndo. Zavaha ndo sa cua
tyindyee tucu sii inga ñiyɨvɨ. Ma nducu ndo cuhva nduu ndo tañi ra ñiñi. Ma

caca iñun vatyi vaha xoon. Zanduluhlun suun, ta caca iñun vatyi vaha ca inga ra.
4 Tahan tahan ndo caca iñi ndo sa cuenda sa cua tyindyee sii inga ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sii sa maa ñi maa ndo.
5 Caca iñi ndo cuhva i sica iñi ra Cristo Jesús
6 vatyi vazu Ndyoo cuu ra, zoco ñá zacahnu ra sii ra. Ta ñá cuñi ra sa zacahnu ñiyɨvɨ sii ra tañi zacahnu ñu sii ra Ndyoo Zutu ra.
7 I zandoo ra tandɨhɨ cuii sa iyo sii ra andɨvɨ ta sa cuca ra, ta i nduu ra minoo ñiyɨvɨ. Ta i cuu ra tañi minoo muzu.
8 I nduu ra minoo ñiyɨvɨ ndahvi ñi, ta i zanduluhlu xaan ra sii ra ndya cuhva ndya i tyaa ra yahvi sii ra Ndyoo ta saha ra sa cahñi ñiyɨvɨ sii ra. I sihi ra nu cruz tañi minoo ra iyo cuatyi.
9 Yucuan cuenda zanducahnu xaan ra Ndyoo sii ra, ta saha ra minoo zɨvɨ sii ra sa cahnu ca ta ziquɨ tandɨhɨ inga zɨvɨ.
10 Tacuan i zavaha ra Ndyoo vatyi cuñi ra vatyi cua cuɨñɨ sɨtɨ tandɨhɨ yo ta zacahnu yo sii ra Jesús tatu cuɨñɨ yo zɨvɨ ra. Cuñi ra Ndyoo vatyi cua cuɨñɨ sɨtɨ tandɨhɨ sa iyo andɨvɨ, ta nu ñuhu ta xu ñuhu ta zacahnu tandɨhɨ cuii si sii ra Jesús.
11 Ta cuñi ra Ndyoo vatyi cua catyi tandɨhɨ cuii sa iyo vatyi ra Jesucristo cuu ra ndyaca ñaha. Cuhva cuan cua zacahnu xaan si sii ra Ndyoo Zutu yo.

Ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Ndyoo cuu ñu tañi ñúhu ñuu ñiyɨvɨ ya

12 Cuñi xein sii ndo hermanos. I tyaa xaan ndo yahvi sii mi quɨvɨ i sindyei sihin ndo. Yucuan cuenda tyaa tucu ndo yahvi sii, vityi sa yoñi ndyaa sihin ndo. Ñihi xaan nducu ndo cuhva zavaha ndo maa ñi sa cuñi ra Ndyoo vatyi maa ra zacacu sii ndo, ta yuhu ndo coto zavaha ndo minoo cuhva sa ma tahan iñi ra
13 vatyi maa ra Ndyoo cuu ra iyo añima ndo. Ta tyindyee ra sii ndo vatyi cua cuñi ndo zavaha ndo sa cuñi maa ra, ta cua zavaha ndo sii si.
14 Ta vazu ñaa sa cua zavaha ndo, zavaha ndo sii si sihin minoo cuhva sa ma coo tizɨhɨ ta ma cahñi tahan ndo,
15 ta yoñi cuu tyaa cuatyi sata ndo. Coo ndo minoo cuhva vaha xaan tañi sa zehe ra Ndyoo cuu sii ndo nu yucu ñiyɨvɨ iyo xaan cuatyi ñuu ñiyɨvɨ ya. Cuu ndo tañi ñúhu sa zandundisi sa ñaa ñuu ñiyɨvɨ ya.
16 Nacatyi xaan ndo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, cuhva cuu cacu ñu. Ta zɨɨ xaan cua cuñi quɨvɨ quisi ra Cristo sa cuenda maa ndo vatyi cua cote vatyi yɨvɨ sa caha ñi i zatyiñe nu yucu ndo.
17 Ta vazu cahñi ñiyɨvɨ sii, sa cuenda Tuhun Ndyoo, zoco cua cuu si minoo sa cua cuhve sii ra Ndyoo sihin sa sino iñi maa ndo sii ra. Ta zɨɨ xaan cua cuñi ɨɨn ñi sihin maa ndo.
18 Ta cuzɨɨ xaan tucu iñi maa ndo sihin mi.

Tasi ra Pablo sii ra Timoteo ta ra Epafrodito ndya ñuu Filipos

19 Tatu cuñi ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesús, sa yatyi cua tasi sii ra Timoteo nu yucu ndo. Cuñi sa cua ndyehe ra yozo caa iyo ndo ta quisi nacatyi ra sihin. Tacuan ta zɨɨ xaan cua cuñi.
20 Vatyi maa ñi maa ra Timoteo sica iñi tañi sica iñi mi, yoñi inga ra. Sica iñi ra sa ndisa cuii yozo caa iyo maa ndo.
21 Tandɨhɨ inga ra, sica iñi ra sa cuenda tyiño maa ra. Ña nducu ra cuhva zavaha ra cuhva cuñi ra Cristo Jesús.
22 Ta sito ndo vatyi vaha xaan ra Timoteo. Cuu ra tañi minoo zehi sa cuenda cuhva tyindyee ra ta nacatyi ndi Tuhun Ndyoo.

23 Sa cuñi tasi sii ra nu yucu ndo, zoco cua ndyehe xihne yozo caa cundaa tyiñe ihya.
24 Zoco nɨɨ xaan iñi sii ra ndyaca ñaha sii yo vatyi ña naha xaan ca ta cua cuu cuhin nu yucu ndo.
25 Ta sica iñi vatyi cuñi tucu si sa natasi sii ra hermano Epafrodito nu yucu ndo. Maa ndo i tasi sii ra ihya sa tyindyee ra sii, sihin tyiño ya. Ta ɨɨn ñi i sahñi tahan ndi sihin cuihna sa cuenda Tuhun Ndyoo.
26 Cuñi xaan ra Epafrodito cunuhu ra nu yucu ndo. Ta sica xaan iñi ra vatyi sa sito maa ndo vatyi i cuhu xaan ra ihya.
27 Ta ndisa i cuhu xaan ra ndya cuhva sa yatyi cuii cuu ra, zoco i cundahvi xaan iñi ra Ndyoo sii ra. Ta ña ɨɨn ñi sii maa ra, i cundahvi tucu iñi ra Ndyoo sii, ta ñá saha ra sa cuu ra coto nducuihya xaan ca iñi ta zɨquɨ vityi.
28 Yucuan cuenda cuñi sa cunanuhu ra vatyi cua ndyehe ndo sii ra inga saha, ta zɨɨ cua cuñi ndo. Ta tacuan ta ma caca ca iñi vatyi cua ndyehe ndo vatyi iyo vaha ra.
29 Tɨɨn cuenda vaha ndo sii ra sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo ta sihin sa zɨɨ cuñi ndo. Tyaa xaan ndo yahvi sii ra ta sii inga ñiyɨvɨ tañi maa ra
30 vatyi sa yatyi cuii cuu ra sa cuenda tyiño ra Cristo. Ñá sica iñi ra vazu cua cuu ra. Ta i tyindyee ra sii, sa cuenda maa ndo vatyi ñá cuu quisi tyindyee maa ndo sii.

3

Cuhva ndundoo yo ityi nuu ra Ndyoo sa ndisa

1 Ta vityi ndoho hermanos cuzɨɨ xaan iñi ndo sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo. Ña yɨɨ cuu si cuenda mi vazu cuaha saha tyei sa zuun ñi cuhva sa sa tyei sii ndo vatyi tyindyee si sii maa ndo.
2 Zacuenda vaha xaan ndo sii ndo sihin ra quiñi iyo. Zavaha ra cuhva cuñi cuihna. Catyi ra vatyi cua cacu añima ñiyɨvɨ tatu zavaha ñu costumbre circuncisión.
3 Zoco sito yo vatyi ña tacuan cua cacu yo. Quɨvɨ i saha cuenda yo sii yo sii ra Ndyoo cuu si tañi i tyaa maa ra tuñi ra sii yo vatyi i zandasi ra cuatyi yo. Ta zacahnu maa yo sii ra sihin cuhva saha Tatyi Ii ra sii yo. Ta zɨɨ xaan cuñi yo vatyi cuenda ra Jesucristo cuu sii yo. Ta ña sica iñi yo vatyi cua cacu yo sa cuenda costumbre sa zavaha yo.
4 Yoñi yo cua cacu sihin cuhva zavaha ñi maa yo. Tatu ndisa vatyi cuu cacu yo sihin sa zavaha yo, yatyi ca cua cacu mi ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ra
5 vatyi uña quɨvɨ ñi mi, ta i zavaha ñu costumbre circuncisión cuan sihin. Ra hebreo cui, tata ra Benjamín. Yɨvɨ inga tata cui, maa ñi tata hebreo. Ta minoo ra fariseo i cui, ta i site ta i tyei yahvi sii tandɨhɨ cuii ley sahnu.
6 I tyaa xein yahvi sii ley sahnu cuan, ta yucuan cuenda i zayanga xein sii ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Cristo. Ta i zavehi tandɨhɨ cuii sa catyi ley sahnu cuan, ta yucuan cuenda yoñi cuu tyaa cuatyi sate sa cuenda si.
7 Zoco tandɨhɨ sa i sica iñi quɨvɨ cuan vatyi ñiñi si, ña vale ca si vatyi maa ra Cristo cuu ra zacacu sii.
8 Ta site vatyi tandɨhɨ sa i zavehi, ña vale si, ta ña tyaa que yahvi sii si vatyi ñiñi xaan ca sa coto yo sii ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Yucuan cuu sa vale xaan ca. Ta tyaa siye tandɨhɨ inga cuhva sa i zavehi, ta cuu si tañi mihin sa cuenda mi vatyi cuñi xaan que sa cote sii ra Cristo.
9 Cuñi xaan que ndu-ɨin sihin ra. Ñá ndundoi ityi nuu ra Ndyoo sihin sa tyei yahvi sii ley sahnu, zoco sa cuenda sa sino iñi sii ra Cristo ta catyi ra Ndyoo vatyi vehi.

10 Ta vityi cuñi xein cote sii ra Cristo. Cuñi cote yozo caa iyo tundyee iñi
sii maa ra vatyi i nandoto ra sisi sa i sihi ra. Ta cuñi ndyehi tundoho ɨɨn ñi
sihin maa ra ta sa cuenda ra. Ta cuñi sa cuu tandɨhɨ cuii cuhva ña vaha sa
cuñi zavehi
11 vatyi cuñi cui minoo ra cua nandoto sa cuenda ra Cristo quɨvɨ cua cui.

Cua cuhun yo ityi nuu ca sihin ra Ndyoo

12 Ña catyi sihin ndo vatyi ñahñi ca sa cumañi sii, ta sa ndui minoo ra vaha
xaan vityi. Ña tacuan. Zoco cuahan que ityi nuu ca. Cuñi sa ñihi sa saha ra
Cristo Jesús sii, vatyi maa ra cuu ra i casi sii, ta i ndui ñiyɨvɨ ra.
13 Hermanos, ña sica iñi vatyi sa ndui minoo ra vaha xaan tañi ra Cristo.
Zoco ihya cuu sa zavehi, zanei iñi sii tandɨhɨ sa i yaha, ta zañihi ta cuehin ityi
nuu ca.
14 Cuñi ñihi tandɨhɨ sa cua cuhva ra Ndyoo sii, andɨvɨ sa cuenda ra Cristo
Jesús. Yucuan cuenda zañihi ta cuehin ityi nuu ca. Cuahan ca sino iñi tahan
tahan quɨvɨ.
15 Yucuan cuenda tandɨhɨ yo sa sino xaan iñi, nacaca iñi yo cuhva ya. Ta
tatu iyo minoo ndo ña sica iñi ndo cuhva ya, cua cuhva ra Ndyoo sa cutuñi
iñi ndo.
16 Zoco ihya cuu sa cuñi si; cuñi si sa caca iñi yo ta zavaha yo tandɨhɨ sa vaha
sa i cutuhva yo.
17 Hermanos, cundyico ndo sii. Ta zaha ndo cuenda yoo inga ra zavaha
cuhva zavehi.
18 Sa cuaha xaan saha catyi sihin ndo, ta vityi cuihya xaan cuñi ta saqui ta
nacatyi sihin ndo inga saha vatyi iyo cuaha xaan ra zacuaha ra vatyi ña ñiñi
cuu sa i sihi ra Cristo.
19 Ta quɨvɨ cua quisi ra Cristo cua cuhun ra cuan andyaya. Ña zacahnu ra sii
ra Ndyoo. Zacahnu ra sii ñaa ndɨhɨ cuii ca sa cuñi maa ra zavaha ra. Zavaha
ra sa quiñi, ta ña cahan nuu ra sihin si. Sino ca zacahnu ra sii ra sa cuenda sa
quiñi zavaha ra. Ta sica iñi ra ɨɨn ñi sa cuenda sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya.
20 Zoco andɨvɨ cuu ñuu maa yo, ta ndatu yo quɨvɨ cua quisi tucu ra
Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Maa ra cua zacacu sii yo.
21 Ta cua zama ra coño ñuhu sa iyo sii yo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ta cua zanduvaha
ra inga coño ñuhu yo tañi coño ñuhu maa ra. Sihin tundyee iñi maa ra cua
zama ra sii yo. Ta sihin sa zuun ñi tundyee iñi cuan ndyaca ñaha ra sii tandɨhɨ
cuii sa iyo.

4

Tandɨhɨ tyiemvu nacuzɨɨ iñi yo sihin ra Ndyoo

1 Cuñi xein sii ndo, hermanos. Ñoho xaan iñi sii ndo. Zɨɨ xaan cuñi sihin
ndo vatyi yɨvɨ sa caha ñi i nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ndo. Coto ñáha ndoyo
ñuhu ndo sihin Tuhun Ndyoo.
2 Ta vityi sica xein tumañi iñi sii ña Evodia ta sii ña Síntique vatyi nacoo sa
vaha sihin minoo ña ta sihin inga ña vatyi yucuan cuu sa cuñi ra ndyaca ñaha
sii yo.
3 Ta yoho ra tehin, ra vaha xaan, sique suun vatyi tyindyeun sii ñu sa nacoo
sa vaha sihin ñu vatyi i tyindyee nduu tahan ñu sii, sa zacote Tuhun Ndyoo
sihin ra Clemente ta inga zuhva ca ra. Ta ndyaa zɨvɨ ñu nu libro ra Ndyoo
andɨvɨ.
4 Cuzɨɨ iñi ndo sihin ra ndyaca ñaha sii yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta catyi
sihin ndo inga saha, cuzɨɨ iñi ndo sihin ra ndyaca ñaha sii yo.

5 Ta nandyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ñiyɨvɨ vaha cuu ndo sa ndisa. Ta nacohon
iñi ndo vatyi sa cuñi quisi ra Cristo.
6 Ma caca xaan iñi ndo, zoco tandɨhɨ tyiemvu cahan ndo sihin ra Ndyoo,
ta caca ndo tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndo sii ra. Ta zɨquɨ nacuhva ndo tyahvi
ndyoo sii ra sa cuenda sa cua cuhva ra.
7 Ta cua cuhva ra Ndyoo sa coo sa taxi añima ndo. Cahnu xaan cuu sa taxi
sa saha maa ra. Yoñi cuu cutuñi iñi cuhva sa cahnu xaan si. Cua coo sa taxi
añima ndo ta sihin sa siñi tuñi sii ndo vatyi ɨɨn ñi cuu ndo sihin ra Cristo Jesús.

Nacaca iñi yo maa ñi sa vaha

8 Hermanos, caca iñi ndo maa ñi sa ndisa ta sa ndoo ta sa ndɨɨ. Caca iñi ndo
sii sa ña quiñi, sii sa tyaqui ta sa vaha. Caca iñi ndo sii sa tahan iñi ra Ndyoo
ta sa cuenda cuhva vaha zavaha ñiyɨvɨ.
9 Zavaha ndo cuhva i zacuehi sii ndo, tandɨhɨ sa i nacatyi sihin ndo ta cuhva
i ndyehe ndo i zavehi. Ta cua ndoo xaan ra Ndyoo sihin ndo. Ta cua cuhva
xaan ra sa coo sa taxi añima ndo.

I tyindyee ñiyɨvɨ ñuu Filipos sii ra Pablo

10 Zɨɨ xaan cuñi, ta zacahni sii ra Ndyoo vatyi i tyindyee ndo sii, inga saha
sihin xuhun. Ta site vatyi cuñi ndo tyindyee ndo sii, tandɨhɨ saha, zoco ña
cuu.
11 Ña catyi cuhva ya vatyi iyo sa siñi ñuhu sii, vatyi sa cutuhve ndoi vaha
sihin sa iyo sii, vazu iyo cuaha a vazu ñahñi.
12 Ndoi vaha tatu iyo cuaha xaan sa sii, a vazu ñahñi. Cundyee iñi vazu
sizoque, ta vaha tucu cuñi tatu iyo sa casi. Site cuzoque, ta site casi vehi.
13 Tundyee iñi maa ra Cristo zandundyee xaan si iñi, ta cuu zavehi ñaa sa
cuñi maa ra.
14 Zoco vaha cuhva zacuu ndo vatyi i tyindyee xaan ndo sii, sihin tundoho
sa ndyehi vityi.
15 Sito ndo vatyi quɨvɨ i quisaha nacatyi Tuhun Ndyoo i quite nu cu si
Macedonia, ta yoñi inga ñiyɨvɨ i tyindyee sii. Maa ñi maa ndoho ra ñuu Filipos
i saha xuhun sii, vatyi i tyindyei sii ndo sihin Tuhun Ndyoo.
16 Ta quɨvɨ i sindyei ñuu Tesalónica, i tyindyee ndo sii, sihin xuhun uu saha
a uñi saha.
17 Ta ña catyi cuhva ya vatyi cuñi xuhun ndo, zoco cuñi sa cua coo ca sa
vaha sii maa ndo ityi nuu ra Ndyoo.
18 Ta vityi ñahñi sa siñi ñuhu sii. Ndyaa cuaha ca sa i zaquisi ndo sihin ra
Epafrodito. Ta sa tasi ndo cuan cuu tañi minoo xico azi, saa nu ndyaa ra
Ndyoo. Tahan xaan iñi ra cuhva cuan.
19 Ta cua cuhva ra Ndyoo tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii maa ndo. Iyo xaan sa cuca
ra ndya gloria, ta cua cuhva ra sa siñi ñuhu sii ndo sa cuenda ra Cristo Jesús.
20 Nazacahnu yo sii ra Ndyoo Zutu yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si sa
ndisa.

Nu ndɨhɨ cahan ra Pablo

21 Tasi minoo nacumi sii tahan tahan ndo, ra sino iñi sii ra Cristo Jesús. Ra
ndyaa sihin mi tasi tucu ra minoo nacumi sii ndo.
22 Ta tandɨhɨ ñu sino iñi ihya tasi ñu minoo nacumi sii maa ndo, ta cuaha ca
ñu yucu vehe ra ndyaca ñaha, ra César.
23 Ta tumañi iñi sa saha ra Jesucristo, nacoo xaan si sihin tandɨhɨ ndo. Ta
nacuu si tacuan.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Colosas

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Colosas

1 Yuhvi ra Pablo, minoo ra apóstol cui cuenda ra Jesucristo, cuhva cuñi ra Ndyoo. Sihin ra Timoteo yañi yo
2 tyaa ndi carta ya sii ndoho ra sino vaha iñi sii ra Cristo ñuu Colosas. Nacuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo tumañi iñi sii ndo, ta nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo.

Cahan ra Pablo sihin ra Ndyoo sa cuenda ñu sino iñi

3 Tandɨhɨ saha sa cahan ndi sihin ra Ndyoo Zutu ra Jesucristo sa cuenda ndo, nacuhva ndi tyahvi ndyoo sii ra
4 vatyi ñihi ndi tuhun vatyi sino xaan iñi ndo sii ra Cristo Jesús, ta cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi.
5 Tacuan iyo ndo vatyi sito vaha ndo vatyi cua coo ndo sihin ra Ndyoo andɨvɨ. Ta i ñihi ndo tuhun cuan quɨvɨ i siñi ndo tuhun ndisa, cuhva cua cacu añima yo.
6-7 Ra Epafras yañi yo i zacoto tuhun cuan sii ndo. Ɨɨn ñi zatyiño ra tyiño ra Ndyoo sihin mi. Cuu ra minoo muzu vaha ra Jesucristo sa cuenda maa ndo. Ta tacuan ta i saa tuhun cuan nu ndyaa ndo. Ta nacahnu ñuu ñiyɨvɨ sitya si. Ta cuaha ñiyɨvɨ saha ñu sii ñu sii ra Ndyoo tañi i zavaha maa ndo quɨvɨ i sito ndo sa ndisa cuii vatyi cuñi xaan ra Ndyoo sii yo.
8 I zacoto ra Epafras sii ndi sa cuenda maa ndo vatyi cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ sino iñi vatyi iyo Tatyi Ii ra Ndyoo añima ndo.
9 Yucuan cuenda ndya quɨvɨ i sito ndi tuhun cuan, ta ñá zaña ndi sa cahan ndi sihin ra Ndyoo sa cuenda ndo. Cuñi xaan ndi sa cua coto ndo tandɨhɨ cuii sa cuñi ra Ndyoo sa zavaha ndo. Ta cuñi ndi sa cua cuhva maa ra sa siñi tuñi maa ra sii ndo, ta cua cutuñi vaha iñi ndo sihin cuhva saha Tatyi Ii ra sii ndo.
10 Vatyi tacuan ta cua cuu zavaha ndo tandɨhɨ sa tahan iñi ra Ndyoo cuhva tahan si zavaha ndo. Ta cua zavaha xaan ndo tandɨhɨ nuu sa vaha. Ta cua coto ndo sii ra Ndyoo vaha ca tahan tahan quɨvɨ.
11 Ta sica ndi sii ra Ndyoo vatyi cua zandundyee xaan ra sii ndo sihin tundyee iñi sii maa ra. Ta tacuan ta cua cundyee xaan iñi ndo ndyehe ndo tundoho, ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo.
12 Ta cua nacuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo Zutu yo. Maa ra i zanduu ñiyɨvɨ vaha sii yo, ta cua ñihi yo sa vaha sa cua cuhva ra nu ndisi xaan sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
13 I zacacu ra Ndyoo sii yo cuhva ndyaca ñaha sa ñaa sii yo. Ta saha ra sii yo sii zehe ra sa cundyaca ñaha ra, ta cuñi xaan ra sii Zehe ra.
14 I zata ra Ndyoo sii yo sihin niñɨ ra Cristo, ta i zandasi ra cuatyi yo.

Vityi iyo sa vaha sii yo sihin ra Ndyoo vatyi i sihi ra Cristo sa cuenda maa yo

15 Ña ndyehe yo sii ra Ndyoo. Zoco i nduu ra minoo ñiyɨvɨ, ta cuhva cuan cuu coto yo sii ra. Ta yucuan ra cuu ra Cristo, Zehe ra Ndyoo. Cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ ta sa iyo ra Cristo.
16 Ta i saha ra Ndyoo sa zavaha ra Cristo tandɨhɨ sa iyo andɨvɨ ta nu ñuhu. Sa cuu ndyehe yo ta sa ña cuu ndyehe yo i zavaha ra. I zavaha ra ángel andɨvɨ.

Ta i zavaha ra cuihna ta tatyi cuihna. Ta tandɨhɨ sa ndyaca ñaha nu ñuhu i zavaha ra, ta sa cuenda maa ra i sino si. Ta sityiño ra sii si yozo cuhva cuñi maa ra.
17 Cumañi ca coo tandɨhɨ si, ta sa iyo maa ra. Ta sa cuenda maa ra ta tañaha ca naa sa zavaha ra.
18 Ta maa ra cuu xiñi sii tandɨhɨ yo sa sino iñi sii ra, ta cuu yo tañi coño ñuhu ra. Xihna ca maa ra i nandoto sisi sa i sihi ra. Ta yucuan cuenda ra cu nuu cuu ra sii tandɨhɨ cuii sa iyo.
19 Vatyi cuñi maa ra Ndyoo vatyi coo tandɨhɨ tundyee iñi maa ra sihin ra Cristo ta cundyaca ñaha ra sii tandɨhɨ.
20 Ta i cuñi ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ sa iyo, coo vaha si sihin ra. Yucuan cuenda i sihi ra Cristo, ta sihin nɨñɨ ra i zanduvaha ra Ndyoo sii tandɨhɨ sa iyo ta ndya cuhva ndya maa yo sihin maa ra. Sa iyo nu ñuhu ta sa iyo andɨvɨ i zanduvaha ra Ndyoo sii si sihin ra.
21 Ta i zanduvaha ra sii maa ndo sihin ra vazu ñiyɨvɨ xaan iñi sii ra Ndyoo i cuu ndo sa cuenda sa ña vaha i zavaha ndo.
22 Zoco i cundahvi iñi ra Ndyoo sii ndo, ta yucuan cuenda i tasi ra sii Zehe ra sa cuu ra nuu cruz. Ta i ndyehe ra tundoho sihin coño ñuhu ra, ta i sihi ra vatyi tacuan ta cua cuhva ra sii ndo sii ra Ndyoo. Ta sa nduu ndo ñiyɨvɨ vaha ta ñahñi ca cuatyi ndo
23 tatu ma ndoyo ñuhu ndo sihin cuhva sino iñi ndo, ta tatu ma zandoo ndo cuhva sa nɨɨ iñi ndo sii Tuhun Vaha sa i siñi ndo. Sa sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ tuhun cuan. Ta zuun ñi yuhvi ra Pablo cuu minoo ra zacoto sii si.

Ndyizo ra Pablo tyiño sa zacoto ra tuhun sa cuenda ra Cristo tahan tahan ñuu nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi

24 Ta vityi zɨɨ xaan cuñi vatyi ndyehi tundoho sa cuenda maa ndo. Tañi sa ndyehe ca ra Cristo tundoho cuu si vatyi ndyehi tundoho sihin coño ñuhi sa cuenda maa ra. Ta zandɨhi tyiño i zavaha ra sa cuenda maa yo sa cuu coño ñuhu ra.
25 Ta yuhvi cui minoo ra zacoto tuhun ra Cristo vatyi yucuan cuu tyiño i saha ra Ndyoo sii, sa cuenda maa ndo. Cuñi ra sa cua zacote tandɨhɨ tuhun ra nacahnu cuii.
26 Zacote tuhun sa sicoo xehe ndya ta tyiemvu, zoco vityi zañaha ra Ndyoo sii si sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
27 Ta tañi maa ndo sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, cuñi ra Ndyoo sa coto ndo tuhun sa sicoo xehe cuan vatyi yaha xaan vaha si. Ta tuhun xehe sa sito ndo vityi cuu sa iyo ra Cristo añima yo. Ta sa cuenda maa ra cua cuhun yo andɨvɨ nu ndyaa ra Ndyoo.
28 Ta tuhun sa cuenda ra Cristo cuu sa zacoto ndi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zayuhu ndi sii ñu, ta zacuaha ndi sii ñu vatyi cua cutuñi vaha iñi ñu ta cua cuahnu vaha tandɨhɨ ñu sihin cuhva sino iñi ñu vatyi ɨɨn ñi cuu ñu sihin ra Cristo.
29 Yucuan cuenda zatyiño xein sihin tundyee iñi ra Cristo sa saha xaan ra sii.

2

1 Cuñi sa cua coto ndo vatyi sica xaan iñi sa cuenda ndo, ta cahan xein sihin ra Ndyoo sa cuenda maa ndo, ta ñiyɨvɨ ñuu Laodicea, ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ ta ndyehe ca sii.
2 Sique sii ra Ndyoo vatyi nandundyee ca iñi tandɨhɨ ndo, ta ɨɨn xaan cuu ndo, ta cuñi xaan ndo sii tahan ndo vatyi sihin cuhva cuan ta cua cutuñi vaha ca iñi ndo yozo caa coto vaha ca ndo sii ra Cristo vatyi maa ra cuu tuhun xehe sa zacoto ra Ndyoo sii yo vityi.

3 Maa ra Cristo saha tandɨhɨ sa cuu sa vaha. Ta tandɨhɨ sa siñi tuñi vaha sii
yo, maa ra saha. Tatu sito yo sii ra Cristo, sito yo sii ra Ndyoo.
4 Ta nacatyi cuhva ya sihin ndo coto zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo sihin tuhun
tyaqui
5 vatyi vazu yoñi ndyaa sihin ndo zoco ñoho xaan iñi sii ndo. Zɨɨ xaan cuñi
sa cuenda ndo vatyi vaha xaan cuhva yucu ndo. Ta vaha xaan ndyico ndo sii
ra Cristo.
6 Yucuan cuenda tañi cuhva i sino iñi ndo sii ra Cristo Jesús quɨvɨ cuan,
zuun ñi cuhva cuan cuhun ndo ityi nuu sihin ra.
7 Quɨhɨ ñaa ndo sii ra ñihi ca. Nacohon iñi ndo vatyi maa ra saha cuhva saa
coo ndo. Nacunɨɨ ca iñi ndo sii ra tañi i cutuhva ndo. Ta ndita cuii ñi nacuhva
ndo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.

Cuhva saa sa saha ra Cristo coo yo

8 Zacuenda vaha ndo sii ndo, ta ma cuhva ndo sa zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo
sihin tuhun ña ndisa, cuhva sa sica ñi iñi maa ñu. Ña sino iñi ñu sii ra Cristo.
Maa costumbre ñi ndyico ñu.
9 Yɨvɨ sa ndisa cuu cuhva zacuaha ñu vatyi tandɨhɨ sa ndisa ta tandɨhɨ
tundyee iñi ra Ndyoo iyo si sihin ra Cristo vatyi Ndyoo cuu ra.
10 Ta sa ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo, ta yucuan cuenda sa situ cuii añima ndo
sihin Tuhun Ndyoo. Ndyaca ñaha ra Cristo sii tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha,
tandɨhɨ ángel, ta sii cuihna ndɨhɨ ca.
11 Quɨvɨ i nañihi ndo sii ra Cristo, i quɨhvɨ ra añima ndo, ta i tyaa siyo maa
ra sii tandɨhɨ sa ña vaha sa tuhva ndo zavaha. Ñá zavaha ndo costumbre
circuncisión tañi ñiyɨvɨ hebreo. Sica iñi ñu vatyi sihin sa yucuan ñi ta nduu
ñu ñiyɨvɨ ra Ndyoo. Zoco i nduu maa ndo ñiyɨvɨ ra Ndyoo vatyi i zanduvaha
ra añima ndo.
12 I sihi ra Cristo, ta i tyihi ñu sii ra sisi ñaña, ta zɨquɨ i zanandoto ra Ndyoo
sii ra. Ta quɨvɨ i sicoo ndutya maa ndo sihin ndutya, cuu si tañi sa sihi ndo
sihin ra Cristo. Ta zɨquɨ i zanandoto ra Ndyoo sii ndo. Ta vityi iyo ndo minoo
cuhva saa.
13 Quɨvɨ tañaha ca coto ndo sii ra Ndyoo i cuu ndo tañi ñiyɨvɨ i sihi, sa cuenda
cuatyi ndo, ta sa cuenda sa ñá sito ndo ley ra Ndyoo. Zoco i zandasi ra Ndyoo
cuatyi ndo quɨvɨ i sino iñi ndo sii ra Cristo, ta i saha ra minoo cuhva saa coo
ndo ɨɨn ñi sihin ra Cristo.
14 I zañaha ley sahnu cuan cuatyi yo. I catyi si vatyi tahan si cuhun yo
andyaya vatyi ñá tyaa yo yahvi sii si. Zoco i zanaa ra Ndyoo cuhva iyo sii
ley cuan quɨvɨ i sihi ra Cristo nu cruz.
15 Ta quɨvɨ i sihi ra nu cruz i zahacanaa ra sii cuihna ta sii tandɨhɨ tatyi
cuihna sa ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ityi nuu tandɨhɨ ángel i zañaha ra vatyi
cahnu ca maa ra ta zɨquɨ cuihna.

Nacuñi xaan yo sa vaha sa saha ra Ndyoo

16 Ña tahan si sa tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ndo sa cuenda sa casi ndo a sa coho
ndo a sa cuenda sa ña zavaha ca ndo vico zandu a vico luna saa a tatu ña
tyaa xaan ndo yahvi sii quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. (Quɨvɨ cumañi ca quisi ra Cristo
i zavaha ñiyɨvɨ cuhva cuan vatyi tacuan cua cacu ñu cuñi ñu.)
17 Zoco vityi sito yo vatyi ma cacu yo sihin cuhva cuan vatyi yɨvɨ sa ñiñi cuu
si sa ndisa vatyi ra Cristo cuu ra cua zacacu sa ndisa cuii sii yo.
18 Ma cuhva ndo sa catyi ñiyɨvɨ sihin ndo vatyi ma cacu ndo vatyi ña
zacahnu ndo sii ángel ta ña tuhva ndo cahñi zoco sii ndo. Catyi ñiyɨvɨ cuan

vatyi sito xaan ñu, zoco ña cahan ñu sa ndisa. Sica iñi ñu vatyi ñiñi xaan ca maa ñu vatyi i zañaha ra Ndyoo cuaha xaan ñimahna sii ñu.

19 Zoco ña ndyico ñu sii ra Cristo, ta yucuan cuenda zavaha ñu cuhva cuan. Zoco maa yo ndyico yo sii ra Cristo. Coño ñuhu ra cuu yo, ta maa ra cuu xiñi yo. Ta zacuahnu ra sii coño ñuhu ra sihin sa vaha sa saha ra sii yo. Ta zandu-ɨin ra sii yo. Ta zandundyee ra sii yo sihin tundyee iñi maa ra cuhva cuñi ra Ndyoo.

20 Tañi sa sihi ndo sihin ra Cristo cuu si, ta ña iyo ca ndo sa cuenda cuhva iyo si ñuu ñiyɨvɨ ya. ¿Ta ñaa cuenda iyo ca ndo tañi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo? ¿Ta ñaa cuenda tyaa ndo yahvi sa catyi ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuan?

21 Vatyi tyehen catyi ñu: “Ma cutyiño ndo sa ihya, ta ma casi ndo sa yucuan, coto ma cacu ndo.” Catyi ñu.

22 Zoco ña ndisa sa cahan ñu vatyi maa ñi cuhva sa sica iñi maa ñu cuu si. Sa casi yo cuu sa cuenda zuhva ñi quɨvɨ, ta ma zatɨvɨ si sii yo ityi nuu ra Ndyoo.

23 Ndisa vatyi cuhva zacuaha ñiyɨvɨ cuan, vaha xaan caa si tañi minoo sa siñi tuñi vaha xaan vatyi zandyee xaan yo iñi yo ta zavaha yo sii si, ta zanduluhlu yo sii yo zacuu si, ta ña tyaa ca yo yahvi sii cuhva cuñi coño ñuhu yo zacuu si. Zoco nusiin ta ma tyindyee si sa ndisa cuii sii yo ta cuu zama yo cuhva ña vaha sa iyo sii yo.

3

1 Saha ra Ndyoo minoo cuhva saa coo yo vatyi i nandoto ra Cristo. Ta vityi ndyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo andɨvɨ. Yucuan cuenda nducu ndo sa vaha sa saha ra Ndyoo sii ndo ndya andɨvɨ.

2 Nducu xihna ndo sa vaha sa saha ra Ndyoo sii yo andɨvɨ. Ta ma caca xaan iñi ndo sa cuenda sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya.

3 Vatyi tañi sa i sihi ndo cuu si sa cuenda sa ña vaha i sicoo ndo ityi sata. Ta vityi iyo ndo ɨin ñi sihin ra Ndyoo minoo cuhva saa sa saha ra Cristo sii ndo.

4 Maa ra Cristo cuu ra saha cuhva saa ya coo yo. Ta quɨvɨ cua quisi ra, cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi maa ra cuu ra cahnu ca. Ta cua cundyaca ñaha tucu maa yo sihin ra.

Cuhva i sicoo yo ityi sata, ta cuhva cuñi si coo yo vityi

5 Yucuan cuenda cuñi si sa zandɨhɨ yo tuhun sa zavaha yo sa ña vaha sihin coño ñuhu yo tañi zavaha ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Ma cuzu ndo sihin minoo ñaha tatu ma tindaha xihna ndo. Ma caca iñi ndo tuhun quiñi, ta ma cuñi ndo zavaha ndo sii si. Ma cuñi xaan ndo zavaha ndo sa ña vaha a sa quiñi cuhva ña tahan si zavaha ndo, ta ma cuñi xaan ndo xuhun vatyi yucuan cuu tañi sa zacahnu ndo sii inga ndyoo.

6 Sa cuenda tandɨhɨ cuhva ya, cua cuxaan xaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra, ta cua tasi tuñi ra sii ñu.

7 Ta quɨvɨ cumañi ca coto yo sii ra Ndyoo, i zavaha yo cuhva ña vaha cuan.

8 Zoco vityi ma zavaha ca yo sii si. Ma cuxaan xaan yo. Ma quiñi xaan cahan yo sihin ñiyɨvɨ. Ma cahan cuehe yo sii ñiyɨvɨ a cahan yo ndya vaha ñi.

9 Ma cahan ndo cuendu sihin ra tahan ndo vatyi vityi sa nduu yo ñiyɨvɨ saa, ta ña zavaha ca yo sa i zavaha yo ityi sata.

10 Vityi iyo yo minoo cuhva saa. Yucuan cuenda cuñi si nducu yo cuhva coo yo cuhva cuñi ra Cristo. Ta sihin cuhva cuan cua coto vaha ca yo sii ra, ra i saha cuhva saa ya coo yo.

11 Ta vityi ña ñiñi ca tatu ñiyɨvɨ hebreo cuu yo a yɨvɨ a tatu zavaha yo costumbre circuncisión a ña zavaha yo. Ña ñiñi vazu ñiyɨvɨ inga ñuu cuu yo a vazu ña casi xaan iñi yo a vazu muzu cuu yo a vazu patrón cuu yo. Ña ñiñi

tandɨhɨ si cuan. Sa ñiñi ca cuu sa ɨɨn ñi cuu yo sihin ra Cristo vatyi maa ra cuu ra saha cuhva saa coo yo, ta ma ndɨhɨ si.

12 Cuñi xaan ra Ndyoo sii ndo. I casi ra sii ndo ta zanduu ra ñiyɨvɨ vaha xaan sii ndo ityi nuu ra. Yucuan cuenda cundahvi iñi ndo sii inga ñiyɨvɨ, ta cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sihin ñu. Zanduluhlu ndo sii ndo. Vii xaan coo ndo, ta ndyee xaan cuu iñi ndo sihin ñiyɨvɨ.

13 Ndyee xaan cuu iñi ndo sihin minoo ndo ta sihin inga ndo, ta zaha ndo tucahnu iñi sii inga ndo tatu iyo tizɨhɨ. I zaha ra Cristo tucahnu iñi sii maa ndo. Tacuan tucu zavaha ndo sihin tahan ndo.

14 Ta sa ñiñi xaan ca cuu sa cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ. Yucuan cuu sa zandu-ɨɨn sii yo.

15 Ta sa taxi sa saha ra Cristo, nacundyaca ñaha si sii añima ndo vatyi yucuan cuenda i cana ra Ndyoo sii ndo ta zandu-ɨɨn ra sii ndo. Ta nacuhva xaan ndo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo tandɨhɨ tyiemvu.

16 Ta nacutu cuii tuhun ra Cristo añima ndo. Zacuaha ndo ta cuhva ndo sa siñi tuñi vaha sii ra tahan ndo sihin sa siñi tuñi sa saha maa ra Ndyoo. Ta zacahnu ndo sii ra Ndyoo sihin sa cata ndo salmo a yaa Ndyoo a yaa sa saha Tatyi Ii sii ndo. Cata ndo sihin tandɨhɨ añima ndo. Ta nacuhva xaan ndo tyahvi ndyoo sii ra.

17 Ta ñaa sa zavaha ndo, ta ñaa sa cahan ndo, zoco zavaha ndo sii si tañi minoo tyiño ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta nacuhva xaan ndo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo Zutu yo sa cuenda cuhva tyindyee ra Jesús sii ndo.

Cuhva tahan si zavaha yo vatyi sino iñi yo sii ra Cristo

18 Ndoho sa iyo yɨɨ, tyaa ndo yahvi sii yɨɨ ndo vatyi yucuan cuu sa tahan si zavaha ñiyɨvɨ sino iñi sii ra ndyaca ñaha sii yo.

19 Ta ndoho rayɨɨ, cuñi xaan ndo sii ñazɨhɨ ndo. Ta ma cuxaan ndo sihin ñu.

20 Ndoho sa ndyihi, tyaa ndo yahvi sii zutu ndo ta sii zɨhɨ ndo tandɨhɨ cuii cuhva vatyi yucuan cuu sa tahan xaan iñi ra ndyaca ñaha sii yo.

21 Ndoho ra cuu zutu sa ndyihi, ma xaan xaan cahan ndo sihin zehe ndo coto nducuihya iñi si.

22 Ta ndoho ra cu muzu, tyaa ndo yahvi sii patrón ndo tandɨhɨ sa catyi ra. Ma zavaha ndo sii ndo cuhva sa ndyehe ñi ra vatyi cuñi ndo sa cua cuzɨɨ iñi ra sihin ndo, zoco zavaha ndo sii si sihin tandɨhɨ añima ndo vazu ña ndyehe patrón ndo. Tacuan zavaha ndo vatyi yuhu ndo sii ra Ndyoo.

23 Ta ñaa sa zavaha ndo, zavaha ndo sii si sihin tandɨhɨ cuii añima ndo vatyi zavaha ndo sii si sa cuenda ra Ndyoo ta ña ɨɨn ñi sa cuenda ñiyɨvɨ.

24 Vatyi sito ndo vatyi cua cuhva maa ra ndyaca ñaha sii yo sa vaha sa tahan si sii ndo vatyi zatyiño ndo tyiño ra.

25 Zoco tatu zavaha yo sa ña vaha, cua ñihi yo minoo sa ma tahan iñi yo vatyi Ndyoo ña zɨɨn zɨɨn ndyehe ra sii yo. Minoo cuhva ndoo xaan cua zandaa ra tyiño cuenda yo sa cuenda cuhva i zavaha yo, a sa vaha a sa ña vaha.

4

1 Ndoho ra ndyaca ñaha sii muzu ndo, ndoo xaan coo ndo ta minoo cuhva vaha sihin ñu. Nacohon iñi ndo vatyi iyo tucu ra ndyaca ñaha sii maa ndo andɨvɨ.

2 Cahan ndo sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva, ta ma cuzu ndo. Ta nacuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.

3 Cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda maa ndi vatyi cua cuhva ra Ndyoo cuhva sii ndi sa cahan ndi sihin ñiyɨvɨ tuhun xehe sa cuenda ra Cristo. Yucuan cuenda ñohi vehe caa.

4 Caca ndo sii ra Ndyoo vatyi casi xaan cua zacote Tuhun ra sii ñu tañi tahan si.
5 Casi coo ndo sihin ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo, vatyi tacuan ta cuu cahan ndo Tuhun Ndyoo sihin ñu.
6 Ta maa ñi tuhun vaha cahan ndo ta sihin sa siñi tuñi vaha vatyi tacuan ta cua ñihi ndo minoo cuhva vaha cahan ndo sihin minoo minoo ñiyɨvɨ tatu ndaca tuhun ñu sii ndo sa cuenda Tuhun Ndyoo.

Nu sa cuñi ndɨhɨ cahan ra Pablo

7 Ra Tíquico, ra hermano yo, cua nacatyi sihin ndo yozo caa iye. Ñihi xaan zatyiño ra tyiño ra Jesús sihin.
8 Tasi sii ra nu yucu ndo vatyi cua zacoto ra sii ndo tandɨhɨ yozo caa iyo ndi, ta cua cuhva ra tundyee iñi sii ndo.
9 Cuahan tucu ra Onésimo hermano yo sihin ra. Ɨin ñi ñuu ra sihin ñuu maa ndo. Vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ra, ta cuñi xaan yo sii ra. Cua zacoto ra sii ndo tandɨhɨ sa tehin nu ndyei ihya.
10 Tasi ra Aristarco minoo nacumi sii ndo. Ñoho ra vehe caa sihin ihya. Ta ra Marcos tucu, yañi tahan ra Bernabé, tasi ra minoo nacumi sii ndo. Sa tasi tyiño nu yucu ndo sa cuenda ra Marcos vatyi tatu saa ra nu yucu ndo tɨin cuenda vaha ndo sii ra.
11 Ta tasi tucu ra Jesús minoo nacumi sii ndo. Justo nañi tucu ra. Maa ñi ra Aristarco sihin ra Marcos ta ra Justo cuu ra ra hebreo ra zatyiño sihin mi sa cuenda tyiño maa ra Ndyoo, ta saha xaan ra tundyee iñi sii.
12 Tasi tucu ra Epafras, ra ñuu ndo, minoo nacumi sii ndo. Muzu maa ra Jesús cuu sii ra. Cahan xaan ra sihin ra Ndyoo sa cuenda ndo vatyi cuñi ra sa cua ndundyee xaan ca iñi ndo sihin Tuhun Ndyoo ta cua coto ndo, ta cua zavaha ndo tandɨhɨ cuii sa cuñi ra Ndyoo.
13 Ta sehi sa ndaa sa cuenda ra vatyi cahan xaan ra sihin ra Ndyoo cuenda maa ndo ta cuenda ñiyɨvɨ ñuu Laodicea ta ñiyɨvɨ ñuu Hierápolis.
14 Ra Demas ta ra Lucas tasi ra minoo nacumi sii ndo. Ra Lucas cuu ra médico, ra sa cuñi xaan ndi.
15 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra hermano yo ñuu Laodicea ta sii ña Ninfas ta sii ra hermano titahan vehe ña.
16 Tatu sa yaha cahvi ndo carta ya tasi ndo sii si nu yucu ra hermano ñuu Laodicea, ta cahvi tucu maa ndo carta sa cua tasi sii maa ra.
17 Ta catyi ndo sihin ra Arquipo nazatyiño vaha ra tyiño i saha ra ndyaca ñaha sii yo sii ra.
18 Yuhvi ra Pablo sihin ndehi tyei minoo nacumi sii ndo. Ma naa iñi ndo vatyi ñohi vehe caa. Ta ra Ndyoo nanazoco xaan ra sii ndo. Amén.

Carta Sa Xihna Ñi I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Ñuu Tesalónica

Ra Pablo ta ra tahan ra tyaa ra minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu Tesalónica

1 Yuhvi ra Pablo sihin ra Silvano ta ra Timoteo tyaa ndi minoo carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu Tesalónica. Sa i ndu-ɨin ndo sihin ra Ndyoo Zutu yo ta sihin maa ra Jesús, ra ndyaca ña sii yo. Naquihin vaha ndo tandɨhɨ sa vaha sa saha ra Ndyoo Zutu yo sii ndo ta tacuan tucu saha ra Jesús, ra ndyaca ña sii yo. Ta nacoo sa taxi añima ndo sa cuenda maa ra cuan.

Cuhva sino xaan iñi ñiyɨvɨ ñuu Tesalónica

2 Saha xaan ndi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ ndo, ta cahan xaan ndi sihin ra sa cuenda ndo.

3 Ta cuhva cahan ndi sihin ra Ndyoo Zutu yo, ta ña naa iñi ndi cuhva iyo ndo vatyi vaha xaan sino iñi ndo ta zatyiño ndo tyiño ra. Cuñi xaan ndo sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda zatyiño ndo tyiño ra. Ta sino xaan iñi ndo vatyi cua quisi ra Jesús inga saha.

4 Ndoho yañi xaa, ra Ndyoo cuñi xaan ra sii ndo, ta sito ndi vatyi maa ra i casi sii ndo.

5 Quɨvɨ i nacatyi xaan ndi Tuhun Ndyoo sihin ndo cuhva cacu yo, yɨvɨ tuhun cahan ñi maa ndi cuu si, zoco i tyindyee xaan Tatyi Ii sihin cuaha xaan cuhva. Ta i sito vaha maa ndi cuhva cahan ndi vatyi zatyiño xaan ra Tatyi Ii. Ta sito tucu maa ndo yozo caa i cuu maa ndi quɨvɨ i sindyaa ndi sihin ndo vatyi cuñi xaan ndi tyindyee ndi sii ndo.

6 Ta i quisaha zavaha ndo cuhva zañaha ndi ta cuhva zañaha ra Jesús, ra ndyaca ña sii yo, vatyi i tɨin cuenda ndo Tuhun Ndyoo vazu ndyehe xaan ndo tundoho sa cuenda si. Ta zɨi xaan i cuñi ndo vatyi saha xaan Tatyi Ii sa zɨi sii ndo.

7 Ta sihin cuhva ya ta i zañaha ndo minoo cuhva vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi nu cu si Macedonia ta nu cu si Acaya.

8 I zacoto ndo Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ nu cu si Macedonia ta Acaya, zoco yɨvɨ yucuan ñi, nacahnu cuii ta sa sito ñiyɨvɨ vityi vatyi sino xaan iñi ndo sii ra Ndyoo. Ta ña cuñi ca si sa nacatyi ndi sihin ñu.

9 Zuun ñi maa ñu ta nacatyi ñu yozo caa i cuu quɨvɨ sa ndyaa ndi sihin ndo. Nacatyi ñu vatyi vaha xaan i sino iñi ndo sa cahan ndi, ta i zaña ndo sa zacahnu ndo sii ndyoo yutu ta ndyoo caa ta sino iñi ndo sii ra Ndyoo ndito, ra cu Ndyoo sa ndisa. Ta vityi tyaa ndo yahvi sii ra ta zatyiño ndo tyiño ra.

10 Ta nacatyi ñu vatyi ndatu ndo quɨvɨ sa cua quisi ra Jesús zehe Ndyoo inga saha ndya gloria. Maa ra cuu ra i zanandoto ra Ndyoo. Maa ra Jesús cua zacacu sii yo, ta ma tasi tuñi ra Ndyoo sii yo quɨvɨ cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ.

2

Tyiño i zavaha ra Pablo ñuu Tesalónica

1 Ta zuun ñi maa ndo sito ndo, ndoho yañi xaa, vatyi quɨvɨ i sindyaa ndi sihin ndo, vaha xaan i cuu.

2 Vatyi vazu i ndyehe xaan ndi tundoho ta i cañi xaan ñiyɨvɨ sii ndi ñuu Filipos, tañi sa sa sito maa ndo, zoco i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ndi, ta ñá

yuhu ndi, ta i nacatyi ndi Tuhun Ndyoo sihin ndo vazu i sahñi tahan xaan ñiyɨvɨ sihin ndi ñuu ndo.
3 Ta tuhun i nacatyi ndi sihin ndo, ñahñi tuhun ña vaha i nazaca ndi sihin si ta ñahñi tuhun ña ndoo. Ta ñá zandavi ñaha ndi sii ndo.
4 Ña tacuan, zoco cuhva i saha maa ra Ndyoo tyiño sii ndi sa nacatyi ndi Tuhun ra cuhva cacu ñiyɨvɨ, ta tacuan nacatyi ndi. Ña nducu xaan ndi cuhva sa cua cuzɨɨ iñi ñiyɨvɨ sihin ndi. Cuñi ndi sa cua cuzɨɨ iñi maa ra Ndyoo sihin cuhva zavaha ndi vatyi maa ra ndyehe ñaa sa iyo añima yo.
5 Ta tañi sa sito maa ndo vatyi numinoo saha ta ña cahan ndi tuhun tyaqui vatyi cuñi ndi zandavi ñaha ndi a vatyi cuñi ndi ñihi ndi xuhun. Ta sito vaha maa ra Ndyoo vatyi sa ndisa quehin.
6 Ta ña nducu ndi sa zacahnu ñiyɨvɨ sii ndi, a maa ndo a inga ñiyɨvɨ. Cuu cundyaca ñaha ndi sii ndo tatu cuñi ndi vatyi maa ra Cristo i tava tyiño sii ndi sa zatyiño ndi tyiño ra. Zoco ña cuñi ndi sa cundyaca ñaha ndi sii ndo.
7 Vii xaan i cahan ndi sihin ndo, ta vaha xaan i zavaha ndi tañi zavaha minoo ñuzɨhɨ sihin zehe ndyihi ñu vatyi cuñi xaan ñu sii si.
8 Ta maa ndi cuñi xaan ndi sii ndo ta yɨvɨ Tuhun Ndyoo ñi saha ndi sii ndo. Vazu cuu ndi sa catyi ndo tatu sa vatyi cuu sa tacuan vatyi cuñi xaan ndi sii ndo.
9 Vatyi nacohon iñi ndo, ndoho yañi xaa, cuhva i zatyiño xaan ndi. Ñihi xaan i zatyiño ndi tandɨhɨ quɨvɨ ta sa cuaa vatyi ñá cuñi ndi sa cozo zɨquɨ ndo sii ndi nɨɨ ñi sa i nacatyi ndi Tuhun Vaha ra Ndyoo sihin ndo.
10 Maa ndo cuu sa ndaa ta maa ra Ndyoo vatyi quɨvɨ i sicoo ndi sihin ndoho sa sino iñi ta minoo cuhva vaha xaan i sicoo ndi sihin ndo. Ndoo xaan i zavaha ndi, maa maa ñi cuhva cuñi ra Ndyoo. Ta ñá saha ndi cuhva sii ñiyɨvɨ ta cuu tyaa ñu cuatyi sata ndi.
11 Ta sito ndo cuhva i saha xaan ndi tuhun vaha sii ndo ta tundyee iñi ta i cahan ndi sihin ndo tañi cahan minoo zutu sa ndyihi sihin si.
12 Ta i catyi ndi sihin ndo vatyi coo ndo minoo cuhva vaha xaan tañi ñiyɨvɨ sito sii ra Ndyoo. Maa ra i casi sii ndo vatyi coo ndo sihin ra nu ndyaca ñaha ra, nu iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii ra.
13 Ta yucuan cuenda ña zaña ndi sa saha xaan ndi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi quɨvɨ i siñi ndo Tuhun Ndyoo sa nacatyi ndi sihin ndo ta i sino iñi ndo sii si tañi sa Tuhun Ndyoo cuu si ta yɨvɨ tañi tuhun cahan ñiyɨvɨ. Ta ndisa vatyi zatyiño xaan si sihin maa ndo sa sino iñi ta zama si cuhva iyo ndo.
14 Ta vityi tahan si sii ndo, yañi xaa, cuhva tahan si sa xihna ñi sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo nu cu si Judea. Vatyi tañi zandyehe xaan ñiyɨvɨ hebreo tundoho sii ñu, ta tacuan tucu tahan ndo zacuu ñiyɨvɨ ñuu ndo.
15 Ta ñiyɨvɨ hebreo cuan cuu ñu i sahñi sii ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta zuun ñi ñiyɨvɨ ñuu ñu, ñu i nacatyi cuhva catyi ra Ndyoo sihin ñu, ta i sahñi ñu sii ñu. Zandyehe xaan ñu tundoho sii maa ndi. Ña zavaha ñu cuhva cuñi ra Ndyoo ta sahñi tahan xaan ñu sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
16 Ña saha ñu sa cahan ndi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ta cacu ñu. Ta sa catyi sa zavaha ñu hebreo cuhva ya, ta cuaha xaan nduu cuatyi ñu. Zoco vityi cahnu xaan tundoho cua zaquisi ra Ndyoo zɨquɨ ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Cuñi ra Pablo cuhun ra inga saha ndya Tesalónica

17 Yañi xaa, sa naha xaan sa ña ndyehe ca ndi sii ndo. Ta ña naa iñi ndi sii ndo. Ñoho xaan iñi ndi sii ndo. Ta i nducu xaan ndi cuhva cuhun ndi cua ndyehe ndi sii ndo.

18 Yucuan cuenda zuun ñi yuhvi ra Pablo i cuñi quisi minoo saha ta inga saha tucu, zoco ñá saha cuihna sa quisi.
19 ¿Ta ñaa cuenda sica iñi ndi vatyi cua ñihi ndi sa vaha nuu ra Ndyoo? ¿Ta ñaa cuenda zɨɨ xaan cuñi ndi ta vaha xaan cuñi ndi? Catyi vatyi sa cuenda maa ndo vatyi quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesús ta vaha xaan cua cuu si sihin maa ndi sa cuenda maa ndo.
20 Vatyi sa cuenda maa ndo ta ndyehe ñiyɨvɨ vatyi vaha cuu tyiño ndi, ta zɨɨ xaan cuñi ndi sa cuenda ndo.

3

1 Ta yucuan cuenda quɨvɨ ñá cuu ca cundyee iñi ndi (sa ma coto ndi yozo caa iyo ndo) i sica iñi ndi vatyi cua ndoo maa ñi mi ñuu Atenas.
2 Ta i zacuhun ndi sii ra yañi yo, ra Timoteo, vatyi cua ndyehe ra sii ndo. Minoo muzu ra Ndyoo cuu sii ra. Zatyiño xaan ra sihin ndi sa nacatyi xaan ndi tuhun sa cuenda ra Cristo cuhva cacu ñiyɨvɨ. Ta cuu tyindyee ra sii ndo sihin Tuhun Ndyoo ta cua sino ca iñi ndo, ta cua zandundyee ca ra iñi ndo.
3 Vatyi tacuan ta yoñi numinoo ndo ta cua yuhu xaan ndo sa catyi tundoho sa ndyehe ndo vityi. Zuun ñi maa ndo ta sa sito ndo vatyi tahan si ndyehe yo tundoho.
4 Vatyi quɨvɨ i sindyaa ndi sihin ndo ta i nacatyi ndi sihin ndo vatyi cua ndyehe yo tundoho. Ta cuhva cuan i cuu si, tañi sa sito ndo.
5 Ta yucuan cuenda, quɨvɨ ñá cundyee ca iñi vatyi cuñi xein cote tatu sino ca iñi ndo, ta i zacuhin sii ra Timoteo vatyi cua ndyehe ra yozo caa iyo ndo sihin cuhva sino iñi ndo. Vazu sa zandavi ñaha cuihna sii ndo ta tyiño i zavaha ndi nu yucu ndo cua naa tandɨhɨ si.
6 Zoco vityi sa nasaa ra Timoteo sa i sahan ra nu yucu ndo, ta nacatyi ra sihin ndi vatyi vaha xaan sino iñi ndo ta cuñi ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo. Ta catyi ra vatyi nacohon xaan iñi ndo sii ndi ta cuñi xaan ndo ndyehe ndo sii ndi tañi maa ndi cuñi xaan ndi ndyehe ndi sii ndo.
7 Yucuan cuenda, yañi xaa, vaha xaan cuñi ndi sa ñihi ndi tuhun cuan. Vazu cahnu xaan tundoho ndyehe ndi vityi zoco zɨɨ xaan cuñi ndi vatyi sino vaha iñi ndo.
8 Ta iyo vaha maa ndi vityi sa ndisa vatyi ñá ndoyo ñuhu maa ndo.
9 Saha ndi uu xico tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda ndo, ta zɨɨ xaan cuñi ndi nuu maa ra sa cuenda ndo.
10 Ora ta sa cuaa sica xaan ndi sii ra vatyi cuhva ra sa ndyehe ndi sii ndo, ta cua cuu tyindyee ca ndi sii ndo cuhva sino ca iñi ndo, ta ma cumañi sa sino iñi ndo.
11 Ta vityi natyindyee zuun ñi maa ra Ndyoo Zutu yo ta ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo ta cua cuu cuhun ndi nu yucu ndo.
12 Ta natyindyee ra Jesús sii ndo, ta cua cuñi ca ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo, ta tacuan cua cuñi ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ tañi cuñi maa ndi sii ndo.
13 Ta tacuan ta cua zanduvaha ra añima ndo, ta ñahñi ca cuatyi ndo cua coo nuu ra Ndyoo Zutu yo quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra. Maa ra cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

4

Cuhva cuñi ra Ndyoo sa zavaha yo

1 Ta vityi, yañi xaa, zañiñi xaan ndi sii ndo ta saha xaan ndi tuhun vaha sii ndo sihin cuhva sa saha ra ndyaca ñaha, ra Jesús, sii ndi. Vatyi tañi sa zacuaha ndi sii ndo cuhva coo ndo cuhva cuñi ra Ndyoo, ta tacuan cua zavaha xaan ndo sii si; zoco zavaha ndo sii si cuaha ca.

2 Vatyi sito ndo cuhva sa saha ndi tyiño sii ndo tañi sa saha ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, tyiño sii maa ndi.
3 Vatyi cuñi ra Ndyoo vatyi cuhva ndo sii ndo sii maa ra sa ndisa. Ta numinoo ndo ta ma coo ndo sihin minoo ñaha tatu ma tindaha xihna ndo sihin ña.
4 Nacoo minoo ñi ñuzɨhɨ sii sa minoo minoo ndo. Ta ɨɨn ñi sii maa ñu cuñi ndo.
5 Ta ma coo ndo tañi ñiyɨvɨ sa ña sito sii ra Ndyoo vatyi maa maa ñi sa ña vaha zavaha ñu sihin cuhva cuan.
6 Ta numinoo ndo ta ma zandavi ñaha ndo sii inga yañi yo ta coo xehe ndo sihin ñazɨhɨ ra vatyi ñihi xaan cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo tatu zavaha ndo cuhva cuan tañi sa nacatyi ndi sihin ndo.
7 Vatyi ñá casi ra Ndyoo sii yo sa cua zavaha yo sa ña vaha. I casi ra sii yo vatyi zavaha yo sa vaha cuhva cuñi ra.
8 Yucuan cuenda yoo ra sa ña tyaa yahvi tuhun quehin ihya, sii maa ra Ndyoo ña tyaa ra yahvi ta yɨvɨ sii minoo ñiyɨvɨ. Vatyi saha maa ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo vatyi cua zavaha yo cuhva cuñi ra.
9 Zoco sa cuenda tuhun sa cuñi yo sii minoo yo ta sii inga yo, ña cuñi si sa tyei vatyi zuun ñi maa ra Ndyoo zacuaha ra sii ndo cuhva cuñi ndo sii tandɨhɨ inga yañi yo.
10 Ta ndisa vatyi sa cuñi ndo sii tandɨhɨ yañi yo nacahnu Macedonia, zoco zañiñi ndi sii ndo, yañi xaa, vatyi cuñi ca ndo sii ra ñihi ca.
11 Ta nducu ndo cuhva coo taxi ndo, ta caca iñi ndo ɨɨn ñi tyiño maa ndo. Ta ma cuñi xaan ndo coto ndo tyiño inga ñiyɨvɨ. Ta zatyiño ndo sihin ndaha ndo tañi sa saha ndi tyiño sii ndo.
12 Vatyi tacuan ta cua tyaa ñiyɨvɨ ña sito Tuhun Ndyoo yahvi sii ndo, ta ñahñi cua cumañi sii ndo ta cuhva cundito ndo.

Quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesús

13 Yañi xaa, ña cuñi sa ma coto ndo ñaa sa cua tahan ñiyɨvɨ sa sihi, coto nducuihya xaan iñi ndo tañi inga ñiyɨvɨ sa ña sino iñi.
14 Sino iñi yo vatyi i sihi ra Jesús ta i nandoto tucu ra. Ta zuun ñi cuhva cuan cua tahan ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Jesús ta sihi ñu vatyi cua zanandoto ra Ndyoo sii ñu.
15 Yucuan cuenda catyi ndi sihin ndo tañi minoo sa zañaha ra Ndyoo vatyi maa yo tatu ndito yo ndya quɨvɨ cua quisi ra Jesús, yɨvɨ maa yo cuhun sa xihna ñi. Xihna ca ñiyɨvɨ i sihi.
16 Vatyi zuun ñi maa ra Jesús cua quisi ra ndya gloria, ta ñihi xaan cua cana saa ra, ta cua cana saa ra arcángel, ta cua tɨvɨ ra cutu ra Ndyoo. Ta zɨquɨ sa xihna ñi cua nandoto ñiyɨvɨ sa i sihi, ñu i sino iñi sii ra Cristo.
17 Ta zɨquɨ maa yo sa nandoo ta ndito yo, cua cuhun yo ɨɨn ñi sihin ñiyɨvɨ cuan sisi vico. Ta ityi zɨquɨ cua ñihi tahan yo sihin ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Tacuan ta cua coo yo sihin ra Jesús tandɨhɨ cuii tyiemvu.
18 Yucuan cuenda tyindyee ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo sihin tuhun ya.

5

1 Zoco quɨvɨ cua tahan si cuan, a cuiya, ña cuñi si sa tyei ihya, yañi xaa.
2 Vatyi zuun ñi maa ndo sa sito vaha xaan ndo vatyi quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesús, cua cuu si minoo quɨvɨ zana ñi iñi yo. Tañi nu cua quisi minoo ra zuhu sa sa cuaa.

3 Cua catyi ñiyɨvɨ: “Vaha xaan vityi. Iyo taxi, ta ñahñi cuatyi iyo”, cua catyi
ñu. Ta zɨquɨ yatyi xaan cua quisi minoo tundoho cahnu xaan zɨquɨ ñiyɨvɨ tañi
tundoho sa cacu zehe ñiyɨvɨ ta uhu xaan si. Tacuan tucu ma cuu ca quita
ñiyɨvɨ sisi tundoho vatyi sa saa cuhva tahan si.
4 Zoco ndoho, yañi xaa, ña yucu ca ndo nu ñaa sa vatyi cua saa quɨvɨ sa cua
quisi tucu ra Jesús ta cua yuhu xaan ndo tañi zayuhu minoo ra zuhu sii ñiyɨvɨ
vehe ñu.
5 Tandɨhɨ cuii ndo ta cuu ndo cuenda nu ndisi ta cuenda ora. Ña iyo ca yo
cuenda sa cuaa ta cuenda nu ñaa.
6 Yucuan cuenda ma cuzu yo tañi zavaha inga ñiyɨvɨ. Cutyacu yo ta coo
vaha sa siñi tuñi sii yo.
7 Vatyi ñiyɨvɨ quixi, quixi ñu sa cuaa. Ta ñu siñi, siñi ñu sa cuaa.
8 Zoco maa yo cuu yo cuenda ora, ta cuñi si vatyi coo vaha sa siñi tuñi xiñi
yo. Cuñi si vatyi zacuenda yo sii yo sihin sa nɨɨ iñi yo ta sihin cuhva cuñi yo sii
inga ñiyɨvɨ tañi minoo zandaru zacacu ra sii ra sihin minoo caa sa cundyaa
yɨquɨ ndyica ra. Ta cuñi si vatyi sino iñi yo vatyi cua cacu yo tañi zacacu
zandaru sii ra sihin minoo caa sa ñoho xiñí ra.
9 Vatyi ñá casi ra Ndyoo sii yo vatyi cañi ra sii yo. I casi ra sii yo vatyi cacu
yo sa cuenda ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
10 I sihi ra Jesús sa cuenda maa yo vatyi cundito yo ɨɨn ñi sihin ra a cuu si sa
ndito ca yo a cuu si sa yaha sihi yo.
11 Yucuan cuenda tyindyee ndo sii tahan ndo sihin tuhun ya ta sihin cuhva
sa sino iñi ndo tañi sa zavaha ndo vityi.

Saha ra Pablo minoo tuhun vaha sii yañi yo

12 Yañi xaa, zañiñi ndi sii ndo vatyi tyaa ndo yahvi sii ra zatyiño cuenda
Tuhun Ndyoo nu iyo ndo vatyi ndyizo ra tyiño ta saha ra tuhun vaha sii ndo
sa cuenda ra Jesús.
13 Cuñi si sa tyaa ndo yahvi sii ra ñihi xaan, ta cuñi ndo sii ra sa cuenda
tyiño sa zavaha ra sihin ndo. Ta coo vaha ndo sihin tandɨhɨ inga yañi ndo nu
iyo ndo. Ñahñi tizɨhɨ coo ndo.
14 Ta vityi saha ndi tyiño sii ndo, yañi xaa, vatyi cuhva ndo tyiño sii ra yañi
yo tatu ña cuñi ra zatyiño. Tyindyee ndo sii ñu tatu yuhu xaan ñu, a tatu
nducuihya xaan iñi ñu. Tyindyee ndo sii yañi yo sa cumañi ca sino vaha iñi.
Ta vita cuu iñi ndo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
15 Zacuenda ndo sii ndo, ta ma zavaha ndo sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ zavaha
sa ña vaha sihin ndo. Tandɨhɨ cuii tyiemvu zavaha ndo sa vaha sihin yañi yo
ta sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
16 Nacoo sa zɨɨ iñi ndo tandɨhɨ cuii cuhva.
17 Cahan ndo sihin ra Ndyoo tañi tañi.
18 Tandɨhɨ ñaa sa tahan ndo, zoco cuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi
tacuan cuñi ra Ndyoo sihin ndo sa sino iñi sii ra Cristo Jesús.
19 Ñáha ndahva ndo Tatyi Ii ra Ndyoo.
20 Ñáha ma tyaa ndo yahvi sa cahan minoo ra cahan tuhun sa saha ra
Ndyoo sii ra.
21 Ndyehe vaha xihna ndo tandɨhɨ tatu vaha si ta zɨquɨ tɨɨn cuenda vaha ndo
sii si.
22 Ma zavaha ndo ña ndɨhɨ ca sa ña vaha.
23 Ta maa ra Ndyoo cuu ra saha sa coo taxi añima yo, ta sique sii ra
nazanduvaha ra añima ndo vatyi ɨɨn ñi sii maa ra cua tyaa ndo yahvi. Ta
nazacuenda ra añima ndo ta coño ñuhu ndo ta ma coo ca cuatyi ndo ndya
quɨvɨ cua quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo.

24 Maa ra i casi sii ndo, ta cuu cuni̱i̱ iñi yo sii ra vatyi cua zavaha ra tandi̱hi̱ cuii cuhva ya.

Saha ra Pablo minoo sa nacumi sii yañi yo nu ndi̱hi̱ i cahan ra

25 Yañi xaa, caca tahvi ndo sii ra Ndyoo sa cuenda ndi.
26 Cuhva ndo minoo nacumi sii tandi̱hi̱ cuii yañi yo.
27 Sehi tyiño sii ndo sihin cuhva saha ra ndyaca ña sii yo sii, vatyi cahvi ndo tutu ya nuu tandi̱hi̱ cuii ñiyi̱vi̱ sino iñi.
28 Maa ra ndyaca ña sii yo, ra Jesucristo, cua cuhva xaan ra tumañi iñi sii ndo. Ta nacuu si tacuan.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Ñuu Tesalónica

Tyaa ra Pablo ta ra tahan ra minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Tesalónica

1 Yuhvi ra Pablo ta ra Silvano ta ra Timoteo tyaa ndi carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Tesalónica. Sa ndu-ɨin ndo sihin ra Ndyoo Zutu yo ta sihin ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

2 Quihin cuenda ndo tandɨhɨ sa vaha saha ra Ndyoo sii ndo, ta natyindyee ra sii ndo vatyi coo sa taxi añima ndo. Ta tacuan tucu nazavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sihin ndo.

Cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ iyo cuatyi quɨvɨ cua quisi tucu ra Cristo

3 Ndoho yañi xaa, cuñi si sa cuhva xaan ndi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda ndo vatyi sino xaan iñi ndo ta cuahan nduvaha ca cuhva sa sino iñi ndo ta cuhva cuñi xaan ndo sii minoo ndo ta inga ndo.

4 Ndya cuhva cahan ndi tuhun ndo nuu inga ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo inga ñuu vatyi sino xaan iñi ndo ta cundyee xaan iñi ndo ndyehe ndo sa quiñi zavaha ñiyɨvɨ sihin ndo ta tundoho cahnu xaan sa cuenda Tuhun Ndyoo.

5 Ta ihya cuhva zañaha si vatyi ndoo xaan cuu cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyi sa cuenda tundoho sa tahan ndo ta cua zanduvaha ra cuhva iyo ndo, ta cua cuu quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra.

6 Ta ndoo xaan cuu cuhva zavaha maa ra Ndyoo vatyi cua zandyehe ra tundoho sii ñiyɨvɨ zandyehe tundoho sii maa ndo.

7 Ta maa ndo, ra ndyehe tundoho vityi, cuee ca ta cua cuhva ra minoo nu cua quitatu ndo sihin maa ndi. Ta tacuan cua cuu si quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesús, ra ndyaca ñaha, ndya gloria sihin ángel ra.

8 Cua cayu ñúhu nu vasi ra, ta cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ sa ña sito sii ra Ndyoo ta ña tyaa ñu yahvi Tuhun Vaha sa cuenda ra ndyaca ñaha, ra Jesucristo, cuhva cacu yo.

9 Ñiyɨvɨ cuan cua ndoho tandɨhɨ cuii tyiemvu, ta sica xaan cua nandoo ñu, ta ma cuu cundyaa ñu sihin ra Ndyoo. Ta ma ndyehe ñu cuhva iyo ra Ndyoo vatyi tyaqui xaan ra, ta ma ndyehe ñu cuhva ndyaca ñaha ra.

10 Quɨvɨ cuan cua quisi ra ta cua zacahnu ñiyɨvɨ ra sii ra, ta iyo xaan cua cuñi ñiyɨvɨ sino iñi sii ra sihin cuhva iyo ra. Tañi maa ndo, vatyi vityi sino iñi ndo sa ndaa sa saha maa ndi sii ndo.

11 Yucuan cuenda cahan xaan ndi sihin ra Ndyoo sa cuenda ndo, ta sica ndi sii ra vatyi nazanduvaha ra añima ndo ta cua cuu ndo cuhva cuñi maa ra. Ta sica ndi sii ra vatyi tyindyee ra sii ndo sihin tundyee iñi sii maa ra ta cua cacu vaha ñaa tyiño cuñi ndo zavaha ndo sa cuenda ra sihin sa nɨɨ iñi ndo.

12 Tacuan ta cua nducahnu ca zɨvɨ ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo, sa catyi sa vaha iyo ndo. Ta zuun ñi maa ra cua zacahnu sii ndo vatyi vaha xaan añima ra sihin ra Ndyoo Zutu yo.

2

Ra ña vaha

1 Ta vityi, yañi xaa, sa catyi vatyi quɨvɨ cua quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo, ta cua ndu-ɨin yo sihin ra, sa cuenda cuan zañiñi ndi sii ndo

2 vatyi ma zama ndo cuhva sica iñi ndo. Ta ma cuhva ndo sa zayuhu ñiyɨvɨ sii ndo tatu catyi ñu vatyi sa yaha quisi ra Cristo, vazu catyi ñu vatyi cahan ñu cuenda ra Ndyoo a tatu cahan xaan ñu zɨquɨ tuhun cuan, a tatu catyi ñu vatyi maa ndi tasi carta vatyi sa i quisi tucu ra Jesús, zoco ña ndisa.
3 Ma cuhva ndo sa zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo nu zuhva. Vatyi ma saa quɨvɨ sa cua quisi tucu ra Jesús tatu tañaha ca cua coo minoo tyiemvu sa cua cuxaan xaan ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo. Ta zɨquɨ cua quisi ra iyo xaan cuatyi, ra sa cua naa cuee ca.
4 Maa ra cuan cua nduvita, ta cua zatɨvɨ ra tandɨhɨ ñaa sa cuu si sa cuenda ra Ndyoo. Cua zatɨvɨ ra tandɨhɨ ñaa sa zacahnu ñiyɨvɨ. Ta cua quɨhvɨ ra sisi vehe ñuhu ra Ndyoo, ta cua cundyaa ra ta catyi ra vatyi zuun ñi maa ra cuu Ndyoo.
5 ¿Atu ña nacohon iñi ndo vatyi quɨvɨ i sindyei sihin ndo, ta i nacatyi sihin ndo tandɨhɨ cuii tuhun ya?
6 Ta vityi sa sito ndo ñaa sa cuu sa ña saha sa quisi ra cumañi ca tahan si quɨvɨ ra.
7 Vityi xehe ñi cuahan tyiño ña vaha cuan, zoco iyo minoo ra sa ña saha sa cucahnu si ndya cua cuɨñɨ siyo xihna ra.
8 Ta tatu sa siñɨ siyo ra, tacuan ta zɨquɨ cua coto ñiyɨvɨ yoo ra cuu ra ña vaha cuan. Ta maa ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, cua cahñi sii ra. Cua tɨvɨ ra Jesús tatyi ra sihin yuhu ra, ta cua cahñi ra sii ra. Cua zanaa ra sii ra sihin sa ndisi xaan ra quɨvɨ cua quisi ra.
9 Ra ña vaha cuan cua quisi sa cuenda cuihna, ta tandɨhɨ cuhva iyo sii cuihna cua coo tucu sii maa ra. Cuaha xaan zeña cua zavaha ra, ta sihin sa ndyityi cua zandavi ñaha ra sii ñiyɨvɨ.
10 Cua cutyiño ra tandɨhɨ cuii cuhva ña vaha. Ta sihin si cua zandavi ñaha ra sii ñiyɨvɨ, ñu cua cuhun nu xaan. Maa ñu cuu ñu ña cuñi sino iñi sii sa ndisa ta cacu ñu.
11 Ta yucuan cuenda cua cuhva ra Ndyoo vatyi zandavi ñaha sa ña vaha sii ñu, ta cua sino iñi ñu sii sa ña ndisa
12 vatyi tacuan ta cua ndoho xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ña sino iñi sii sa ndisa, ñiyɨvɨ tahan xaan iñi zavaha ñu sa ña vaha.

Sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo vatyi cacu ñu

13 Zoco cuñi si sa cuhva xaan ndi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu sa cuenda maa ndo, yañi xaa, vatyi cuñi xaan ra sii ndo, ta i casi ra sii ndo ndya quɨvɨ xihna ñi vatyi cua cacu ndo. Cua cacu ndo cuenda Tatyi Ii, ra zanduvaha cuhva iyo ndo, ta cuenda sa ndisa sa sino iñi ndo.
14 Sihin tuhun cahan maa ndi sihin ndo ta i zacoto ra Ndyoo sii ndo vatyi sa i casi ra sii ndo ta saha ra cuhva cua cacu ndo ta cuhun ndo gloria ta ñihi ndo sa vaha nu ndyaa ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
15 Yucuan cuenda, yañi xaa, ma zama ndo cuhva sino iñi ndo. Ma naa iñi ndo cuhva zacuaha ndi sii ndo quɨvɨ i sindyaa ndi sihin ndo a cuhva i tyaa ndi nuu carta sa tasi ndi sii ndo nu yucu ndo.
16 Ta zuun ñi maa ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo, sihin maa ra Ndyoo Zutu yo cuñi xaan ra sii yo, ta tyindyee ra sii yo tandɨhɨ cuii tyiemvu, ta saha maa ra sa coo xaan sa vaha sii yo.
17 Ta vityi nacuhva ra sa zɨɨ añima ndo, ta natyindyee ra sii ndo, ta cua cuu cahan ndo ta zavaha ndo tandɨhɨ tyiño vaha cuhva cuñi maa ra.

3

Cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda ndi

1 Ta minoo ñi ca tuhun catyi sihin ndo, yañi xaa, cahan ndo sihin ra Ndyoo
sa cuenda ndi vatyi tacuan ta yatyi xaan cua saa Tuhun Ndyoo nacahnu cuii
ñi, ta cua tɨin cuenda ñiyɨvɨ sii si minoo cuhva vaha tañi i tɨin cuenda maa ndo
sii si.
2 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi zacacu ra sii ndi sihin ñiyɨvɨ ña vaha ta ñiyɨvɨ
quiñi iyo vatyi ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
3 Zoco maa ra ndyaca ñaha sii yo, ndoo xaan ra. Maa ra cua zaquihin ityi
vaha ra sii ndo, ta cua zacuenda ra sii ndo sii ra ña vaha.
4 Ta sino iñi sii ra ndyaca ñaha sii yo vatyi maa ndo sa zacuu ndo tandɨhɨ, ta
ma zandoo ndo cuhva catyi ndi sihin ndo.
5 Ta cuñi sa cua tyindyee ra ndyaca ñaha sii yo sii ndo, ta cua cutuñi ca
iñi ndo cuhva cuñi ra Ndyoo sihin ndo, ta cua cuñi ca ndo sii ra. Ta cua
tyindyee ra sii ndo, ta cua zandyee ndo iñi ndo cuhva ndyehe ndo tundoho
tañi zandyee maa ra Cristo iñi ra nu i ndyehe ra tundoho.

Cuñi si sa zatyiño yo

6 Ta vityi, yañi xaa, tava ndi tyiño sii ndo sihin zɨvɨ maa ra ndyaca ñaha, ra
Jesucristo, vatyi tava ndo yoo ñi maa yañi yo ra ña cuñi zatyiño, ra ña cuñi
zavaha cuhva i zañaha ndi sii ndo.
7 Vatyi maa ndo sa sito ndo cuhva cuñi si coo ndo ta cua cundyico ndo
cuhva i zañaha ndi sii ndo. Vatyi quɨvɨ sa sindyaa ndi sihin ndo, ñahñi cuhva
sa ñá zatyiño ndi.
8 Ta ñá sasi caha ñi ndi vehe ñiyɨvɨ. Ña tacuan vatyi i zatyiño ndi. Ña cuñi
ndi sa cozo zɨquɨ numinoo ndo sii ndi, ta yucuan cuenda i zatyiño ndi ora ta
sa cuaa.
9 Vazu iyo cuhva sii ndi sa caca ndi sii ndo ñaa sa cuñi ndi, zoco i zatyiño
ndi vatyi cuñi ndi zañaha ndi minoo cuhva vaha cundyico ndo.
10 Vatyi quɨvɨ sindyaa ndi sihin ndo i saha ndi tyiño ya sii ndo vatyi tatu iyo
ra ña cuñi zatyiño, ma casi ra.
11 Vatyi ñihi ndi tuhun vatyi iyo zuhva ndo ña cuñi ndo zatyiño. Yucu ñi
maa ndo, ta ñahñi maa tyiño zavaha ndo caña ñi.
12 Ta sii ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuan, saha ndi tyiño ta zañiñi ndi sii ñu sihin
cuhva saha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, vatyi nazatyiño vaha ñu cuan
ta ñihi ñu sa casi ñu.
13 Ta maa ndo, yañi xaa, ma zaña ndo sa zavaha ndo sa vaha.
14 Ta tatu iyo minoo ñiyɨvɨ sa ma tyaa yahvi tuhun cahan ndi nu carta ya,
ndyehe vaha ndo ñaa ra cuu ra ta ma tyisaha ca ndo sii ra. Tacuan ta cua
cucahan nuu ra.
15 Zoco ma cuxaan ndo sihin ra. Zacoto vaha ndo sii ra ñaa sa cuu cuatyi ra
vatyi zuun ñi yañi yo sii ra.

Sica ra Pablo sii ra Ndyoo vatyi tyindyee ra sii ñiyɨvɨ cuan

16 Ta natyindyee sa zuun ñi maa ra ndyaca ñaha sii yo sii ndo tandɨhɨ
tyiemvu ta tandɨhɨ cuhva vatyi coo sa taxi añima ndo tañi sa iyo añima maa
ra. Ta nacundyaa ra sihin tandɨhɨ cuii ndo.
17 Yuhvi ra Pablo tyei minoo nacumi sii maa ndo. Sihin zuun ñi ndehi tyei
tuhun ya. Tyehen caa firme. Ihya cuu cuhva tyei.
18 Ta natyindyee xaan ra ndyaca ñaha, ra Jesucristo, sii tandɨhɨ cuii ndo.
Ndɨhɨ si vityi.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ra Timoteo

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ra Timoteo

1 Yuhvi ra Pablo minoo apóstol ra Jesucristo cui, cuhva i saha maa ra Ndyoo
tyiño sii. Maa ra Ndyoo cuu ra zacacu sii yo. Ta maa ra Jesucristo cuu ra
ndyaca ñaha sii yo. Sii maa ra ndatu yo.
2 Tyei tutu ya suun Timoteo. Ndisa cuii vatyi zehe mi cuu suun sa catyi
Tuhun Ndyoo. Nacuhva ra Ndyoo Zutu yo sihin ra ndyaca ñaha, ra Jesucristo,
cuaha xaan sa vaha suun; nacundahvi iñi ra suun, ta nacuhva ra sa coo sa
taxi añimon.

Zacuenda ndo sii ndo sihin ñiyɨvɨ zacuaha sa ña ndisa

3 Zuun ñi cuhva catyi suhun vityi tañi sa catyi quɨvɨ i quite ñuu cuan sa cua
cuhin ndya nu cu si Macedonia, ndoon ñuu Efeso vatyi cua nacatyun sihin
ñiyɨvɨ vatyi ma zacuaha ñu sa ña ndisa.
4 Ta ma tyizoho ñu tuhun cahan ñiyɨvɨ sahnu a cuhva tyaa xaan ñiyɨvɨ yahvi
tatu cuñi ñu coto ñu yoo cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii ñu. Ihya tuhun zacahñi
tahan si sii ñiyɨvɨ, ta ñahñi tyindyee si sa zacuu yo tyiño sa saha ra Ndyoo sii
yo vatyi sihin sa sino ñi iñi yo ta cacu añima yo.
5 Ta sisi tandɨhɨ tuhun i saha ra Ndyoo sii yo sa ñiñi ca cuu sa cuñi yo sii
ñiyɨvɨ sihin sa ndɨɨ vaha añima yo ta sihin minoo sa siñi tuñi vaha. Ta cuñi si
vatyi sino vaha iñi yo Tuhun Ndyoo, ta tacuan ta cua cuñi vaha yo sii ñu.
6 Iyo zuhva ñiyɨvɨ sa i zaña ñu tuhun ya. Nazaca ñu inga tuhun sihin si, ta
natuhun xaan ñu tuhun ña ñiñi.
7 Cuñi ñu cuu ñu maestro cuenda ley sahnu, zoco nu maa ñu ta ña cutuñi
iñi ñu sa nacatyi ñu. Ta zuun ñi maa ñu ta ña cutuñi iñi ñu sa zacuaha ñu.
8 Sito yo vatyi vaha xaan cuu ley maa ra Ndyoo, zoco cuñi si sa cutyiño yo
sii si minoo cuhva vaha, cuhva catyi si.
9 Cuñi si coto yo vatyi ñahñi ley Ndyoo sa cua cuxaan sii yo tatu zavaha yo
sa vaha. Iyo si vatyi tasi tuñi si sii ñiyɨvɨ ña vaha, sa cuenda ñiyɨvɨ ña tyaa
yahvi sii ra Ndyoo ta ña cuñi ñu sii ra. Iyo si sa cuenda ñiyɨvɨ iyo cuatyi, ñiyɨvɨ
sa cahan ndya vaha ñi, cuenda ñiyɨvɨ sahñi sii zutu ñu a sii zɨhɨ ñu a sii inga
ñiyɨvɨ.
10 Iyo ley ra Ndyoo sa cuenda ra iyo sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu a
ra iyo sihin inga ra ta sa cuenda ra zuhu ñiyɨvɨ, ra vatya, ra catyi “sito vaha
Ndyoo” ta ña ndisa ra. Sa cuenda tandɨhɨ cuhva cuan iyo ley maa ra Ndyoo a
ñaa inga cuhva zavaha ñiyɨvɨ ta ña vaha si.
11 Ta tandɨhɨ tuhun sa quehin sihin ndo ihya, sasi tahan si sihin tuhun vaha
xaan sa cuenda ra Cristo, cuhva cacu yo. Maa ra Ndyoo saha tyiño sii, sa
nacatyi sii si, ta cahnu xaan cuu maa ra.

Saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi cundahvi iñi ra Ndyoo sii ra

12 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo vatyi sito maa ra
vatyi cuu zavehi tyiño ra, ta saha ra tyiño ya sii, ta saha ra tundyee iñi sii, ta
cuu zavehi sii si.
13 Tacuan i zavaha ra vazu nu quisi quɨvɨ i cui minoo ra cahan xaan ndya
vaha ñi sii ra. I zayuhu xein sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra, ta i quehin ndya vaha ñi
sii ñu. Zoco i cundahvi iñi ra Ndyoo sii vatyi quɨvɨ i zavehi cuhva cuan tañaha
ca sino iñi sii ra, ta ñá site vatyi yɨvɨ cuhva vaha cuu cuhva zavehi.

14 Ta i tyindyee xaan ra ndyaca ñaha sii yo sii, ta yucuan cuenda sino xaan
iñi sii ra, ta cuñi xein sii inga ñiyɨvɨ tañi cuñi maa ra Jesucristo sii ñu.
15 Cuñi si vatyi tandɨhɨ cuii yo cua sino iñi yo vatyi i quisi ra Cristo Jesús ñuu
ñiyɨvɨ vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ iyo cuatyi tañi mi. Cuaha ca cuatyi i zavehi
ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ iyo cuatyi.
16 Ta yucuan cuenda i cundahvi iñi ra Ndyoo sii, vatyi cua cuu si sa xihna ñi
nu zañaha ra Jesucristo vatyi ndyee xaan iñi ra sihin ñiyɨvɨ iyo cuatyi. Zañaha
si cuhva sii ñu ta cua sino iñi ñu sii maa ra, ta tacuan ta ma cuu ca ñu.
17 Ta yucuan cuenda zacahnu xaan yo sii ra Ndyoo ta saha xaan yo tyahvi
ndyoo sii ra tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi ra ndyaca ñaha cuu ra tandɨhɨ cuii
tyiemvu, ta ma cuu ra ndaha cuii ñi. Ma cuu ndyehe yo sii ra vityi. Minoo
ñi ra cuu Ndyoo, ta casi xaan iñi ra. Ta tacuan cuu si.
18 Yoho Timoteo zehi, sa nacohon iñun cuhva i catyi ra yañi yo suhun quɨvɨ i
cahan ra cuenda maa ra Ndyoo. Yucuan cuenda catyi suhun inga saha vatyi
zatyiño vohon tyiño maa ra Ndyoo.
19 Ma zañon cuhva sa sino xaan iñun. Ta tandɨhɨ sa zavohon, zavohon sii si
sihin minoo sa siñi tuñi vaha. Vatyi iyo zuhva ñiyɨvɨ ña tyaa ñu yahvi sa catyi
sa siñi tuñi vaha ñu, ta naa iñi ñu sii Ndyoo.
20 Tacuan iyo ra Himeneo ta ra Alejandro. Yucuan cuenda i nacuhve sii
ra sii cuihna zuhva quɨvɨ vatyi ndoho ra ta cutuhva ra ta ma cahan ra ndya
vaha ñi sii ra Ndyoo.

2

Cuhva tahan si cahan yo sihin ra Ndyoo

1 Sa xihna ñi sehi tyiño vatyi cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ
ñiyɨvɨ. Caca ndo tumañi iñi sii ra, ta nacuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra cuenda
tandɨhɨ cuii ñu.
2 Caca ndo sii ra sa cuenda ra ndyaca ñaha ta tandɨhɨ cuii ra cu tyiño. Caca
ndo vatyi coo xaan sa vaha sii yo ta ma coo cuatyi ñuu ñiyɨvɨ. Tacuan ta cua
cuu tyaa yo yahvi sii ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva ta zavaha yo tandɨhɨ cuii sa
vaha.
3 Vatyi ihya cuu cuhva vaha sa tahan iñi maa ra Ndyoo, ta maa ra cuu ra
zacacu sii yo.
4 Cuñi maa ra vatyi cacu tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ta coto ñu ñaa sa cuu sa ndisa.
5 Vatyi minoo ñi ra Ndyoo iyo, ta minoo ñi ra cua cahan sa cuenda yo nuu
ra Ndyoo Zutu yo, ra Jesucristo. Ta ñiyɨvɨ cuu tucu maa ra tañi maa yo.
6 I saha maa ra Jesús sa cuu ra, ta cuhva cuan i tyiyahvi ra vatyi cuu cacu
tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta i quita tuhun cuan nu tahan si coto ñiyɨvɨ.
7 Ta sa cuenda ya i saha ra Ndyoo tyiño sii, vatyi zacote sii ñiyɨvɨ tuhun ra
ta cui minoo ra apóstol ta zacuehi sa ndisa sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Cua zacuehi sii ñu cuhva sino iñi ñu. Tañi minoo ra sino vaha iñi sii ra Cristo
quehin sa ndisa. Ña quehin cuendu.
8 Yucuan cuenda cuñi vatyi nacahnu cuii ñi nacahan rayɨɨ sihin ra Ndyoo.
Nazandaa ra ndaha ra. Ta ndɨɨ vaha coo añima ra. Ta ma cuxaan ra a cahñi
tahan ra.
9 Ta tacuan tucu ñuzɨhɨ. Ta ma ndɨhvɨ ñu zahma cuɨtɨ xaan zoco minoo
cuhva vaha ta sa ña yahvi xaan. Ta ma zandutyaqui xaan ñu sii ñu sihin
cuaha xaan cuhva zavaha ñu sihin ixi xiñi ñu a sihin xuhun cuaan a perla
a zahma yahvi xaan.
10 Zoco nazavaha ñu tandɨhɨ nuu sa vaha tañi tahan si zavaha minoo ñiyɨvɨ
tatu sito ñu sii ra Ndyoo sa ndisa.

11 Cuñi si vatyi taxi ñi tyizoho ñuzɨhɨ Tuhun Ndyoo nu zacuaha ñiyɨvɨ sii si ta tyaa ñu yahvi tandɨhɨ sa siñi ñu.
12 Ña sehi sa zacuaha ñuzɨhɨ Tuhun Ndyoo (nuu cuaha ñiyɨvɨ) a sa cundyaca ñaha ñu sii rayɨɨ vatyi cuñi si sa coo taxi ñu.
13 Vatyi sa xihna ñi i zavaha ra Ndyoo sii ra Adán ta zɨquɨ cu Eva.
14 Ta yɨvɨ sii ra Adán i zandavi ñaha cuihna. Sii ñaha cuan i zandavi ñaha ra, ta tacuan i quisaha sicoo cuatyi.
15 Zoco cua cacu añima ñuzɨhɨ tatu zavaha ñu tandɨhɨ cuhva zavaha ñiyɨvɨ cuu zɨhɨ sa ndyihi ta tatu sino vaha iñi ñu ta cuñi ñu sii ra Ndyoo sa ndisa ta zavaha ñu tandɨhɨ cuii cuhva vaha ta coo minoo sa siñi tuñi vaha sii ñu.

3

Cuhva cuñi si coo minoo ra tatu ndyizo ra tyiño ra Ndyoo

1 Ndisa cuii tuhun ya vatyi tatu cuñi minoo ra cuizo ra tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo, vaha xaan cuu tyiño ya tatu cuñi ra cuizo ra sii si.
2 Yucuan cuenda, tatu cuñi ra cuizo ra tyiño sa cundyaca ñaha ra sii ñiyɨvɨ sino iñi, cuñi si vatyi coo ra minoo cuhva vaha xaan ta yoñi cuu tyaa cuatyi sata ra. Cuñi si vatyi minoo ñi ñazɨhɨ ra coo, ta ma coo uu tahan. Cuñi si vatyi ñihi zatyiño ra sa ndisa ta coo vaha xaan sa siñi tuñi ra ta cuu ra minoo ra tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii. Cuñi si vatyi cuhva ra xita casi ñiyɨvɨ saa vehe ra. Cuñi si vatyi zacuaha vaha ra sii ñiyɨvɨ.
3 Ma cuu ra ra siñi a ra nanducu tizɨhɨ. Ta ma cuñi ra zahacanaa ra xuhun sihin minoo cuhva ña vaha. Cuñi si vatyi coo xaan tundyee iñi sii ra sihin ñiyɨvɨ, ta ma cahñi tahan ra sihin ñu, ta ma cuu caca xaan iñi ra tuhun xuhun.
4 Cuñi si cuu ra minoo ra cundyaca ñaha vaha vehe ra, ta nacoto zehe ra tyaa si yahvi tandɨhɨ saha.
5 Vatyi tatu ña sito minoo ra cundyaca ñaha ra vehe ra ¿yozo caa cuu cundyaca ñaha ra sii ñiyɨvɨ sino iñi? Ma cuu.
6 Ra sa cuñi cuizo tyiño cuan, ma cuu cuu minoo ra saa, coto zacahnu xaan ra sii ra, ta cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra tañi i tasi tuñi ra sii cuihna.
7 Ta ra sa cua cuizo tyiño, cuñi si minoo ra vaha ñiyɨvɨ cuu nuu ñiyɨvɨ ña sino iñi coto quisaha tyaa ñu cuatyi sata ra ta canacava tucu ra inga saha sisi xayu cuihna.

Cuhva cuñi si coo minoo ra tyindyee sii ñiyɨvɨ sino iñi

8 Ta tacuan tucu sihin ra cuñi tyindyee sii ñiyɨvɨ sino iñi, cuñi si vatyi cuu ra minoo ra vaha xaan. Ta cuu ra minoo ra ndoo xaan cahan ta zavaha ra cuhva catyi ra. Ma cuu coho xaan ra ndixi a cuñi ra zahacanaa ra xuhun sihin minoo cuhva ña vaha.
9 Cuñi si vatyi quihin vaha xaan ra tuhun ndisa, cuhva sino iñi yo. Ta minoo ñi cuhva ndoo vaha coo sa siñi tuñi xiñi ra.
10 Cua ndyehe xihna ñiyɨvɨ tatu tacuan iyo ra, ta tatu ña quiñi iyo ra, tacuan ta cuu cuizo tyiño ra.
11 Ta tacuan tucu ñazɨhɨ ra, cuñi si vatyi cuu ñu ñiyɨvɨ vaha xaan. Ta ma cahan ñu ndya vaha ñi sii ñiyɨvɨ. Cuñi si vatyi coo taxi xaan ñu ta zavaha ñu sa vaha tandɨhɨ cuii tyiemvu.
12 Ta ra ndyizo tyiño ya, nacoo minoo ñi ñazɨhɨ ra. Ta cuñi si vatyi cundyaca ñaha vaha ra sii zehe ra ta tacuan tucu tandɨhɨ tyiño vehe ra.
13 Vatyi ra ndyizo tyiño ya tatu zatyiño vaha ra cua ñihi ñiyɨvɨ cuhva tyaa xaan ñu yahvi sii ra. Ta ma yuhu ca ra cahan ra sihin ñiyɨvɨ cuhva sino iñi ra sii ra Cristo Jesús.

Minoo tuhun sa tyindyee xaan sii yo ta cuu cundyico yo Tuhun Ndyoo

14 Zacote zuhva tuhun ya suun, ta cuñi cuhin cundyehi suun,
15 zoco tatu nducuei sa siton yozo caa cuñi si zavohon. Vatyi maa yo cuu
vehe ñuhu ra Ndyoo ndito. Ta cuñi si vatyi ñihi xaan sino iñi yo sii sa ndisa ta
zacuaha yo sii si sii ñiyɨvɨ.
16 Ndisa cuii vatyi iyo minoo sa vaha xaan sa sino iñi yo:
I quisi ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ, ta caa ra cuhva caa maa yo.
I catyi Tatyi Ii vatyi ñahñi cuatyi ra.
I ndyehe ángel sii ra.
Nacahnu ñuu ñiyɨvɨ i nacatyi ñiyɨvɨ cuhva i zavaha ra.
Ta sino iñi ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.
Ta zɨquɨ cuahan ra ndya gloria nu zacahnu ñu sii ra tandɨhɨ tyiemvu.

4

Ñiyɨvɨ sa cua zaña cuhva sino iñi ñu

1 Ta casi xaan catyi Tatyi Ii vatyi nu sa cuñi ndɨhɨ tyiemvu cua coo ñiyɨvɨ
sa cua zaña cuhva sa sino iñi ñu. Cua sino iñi ñu sii tatyi ña vaha sa zandavi
ñaha. Ta cua cundyico ñu tuhun zacuaha cuihna.
2 Ma cucahan nuu ñu cahan ñu sa vatya. Ñahñi ca sa siñi tuñi vaha xiñi ñu.
Zavaha xaan ñu sa ña vaha ndya cuhva ña tuu ca iñi ñu vatyi ña vaha si.
3 Ihya ñiyɨvɨ catyi vatyi cuatyi cuu si tatu tindaha ñiyɨvɨ, ta cuatyi cuu si
sa casi yo zuhva nuu ndyayu, catyi tucu ñu. Zoco maa ra Ndyoo i zavaha
tandɨhɨ, ta ñiyɨvɨ sa sino iñi ta sito ñu sa ndisa, cuu casi ñu ñaa ñi maa ndyayu
ta nacuhva ñu tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.
4 I zavaha ra Ndyoo tandɨhɨ nuu quɨtɨ, ta vaha tɨ. Ta ña vaha sa ma casi yo
sii tɨ tatu sa nacuhva yo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo ta casi yo.
5 Vatyi ndu-ii si sa cuenda Tuhun Ndyoo ta sa cuenda sa nacuhva yo tyahvi
ndyoo sii ra.

Cuhva iyo minoo muzu vaha ra Jesucristo

6 Tatu nacatyi moo tuhun ya sihin ra yañi yo, minoo ra zatyiño vaha sa
cuenda ra Jesucristo cua cuun. Vaha xaan cua cuu cuhva sino iñun ta cuhva
ndyicon.
7 Zoco ñáha tyoon yahvi cuendu sa nacatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya, costumbre
sa zacuaha ñiyɨvɨ sahnu. Nducun cuhva zavohon cuhva cuñi ra Ndyoo
tandɨhɨ tyiemvu.
8 Tyindyee si zuhva sii coño ñuhu yo sa cuzɨquɨ yo, zoco sa zavaha yo cuhva
cuñi ra Ndyoo, yucuan tyindyee sii yo tandɨhɨ cuii cuhva. Vatyi tyindyee si
sii yo ihya ñuu ñiyɨvɨ, ta cua tyindyee tucu si sii yo nu cua cundito yo sihin ra.
9 Ndisa cuii cuu cuhva ya, ta cuñi si sa sino iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
10 Ta sa catyi ya zatyiño ndi ta ndyehe ndi tundoho vatyi ndatu ndi sii ra
Ndyoo ndito. Tyindyee ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta ñihi ca sii ñiyɨvɨ sino iñi vatyi
cua zacacu ra sii yo.
11 Ihya tuhun zacuohon, ta zañiñun sii ñiyɨvɨ vatyi cutuhva ñu.
12 Ndisa minoo ra yoco cuun, zoco zañohon minoo cuhva vaha sii ñiyɨvɨ
sino iñi sihin cuhva zavohon, sihin tuhun cohon, sihin cuhva cuñun sii ñiyɨvɨ,
sihin cuhva sino iñun ta sihin cuhva sa ñahñi maa sa ña vaha zavohon.
13 Nɨɨ ñi sa cumañi sei nu yucu ndo, nducun cuhva cahvun Tuhun Ndyoo
nuu ñiyɨvɨ. Zacuohon sii ñu, ta nacatyun sihin ñu yozo caa cua cuu ñu ñiyɨvɨ
vaha.

14 Ra ndyizo tyiño cuenda tandɨhɨ ra yañi yo i tyizo ra ndaha ra xiñun quɨvɨ cuan, ta i saha ra Ndyoo minoo cuhva suun vatyi zatyiñon tyiño ra. Coto ñáha naa iñun cuhva cuan, ta zatyiñon tyiño ra Ndyoo cuhva i catyi ra cuan.
15 Tyaa xoon yahvi sii tandɨhɨ tuhun ya vatyi cua ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi vaha xaan i cutuhvon.
16 Zacuendon suun sihin cuhva ndyicuun ta cuhva zacuohon, ta ñáha zañon sa vaha. Tatu tacuan zavohon, cua cacun, ta cua cacu ñiyɨvɨ tyizoho sa cohon.

5

Ihya cuu cuhva zavohon sihin ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo

1 Ma cuxoon ta cohon sihin minoo hermano sahnu. Cuñi si vatyi cuhvon tuhun sii ra tañi sa zutun sii ra. Ta cahan vohon sihin ra yoco tañi sa yañun sii ra.
2 Cahan vohon sihin ñuzɨhɨ sahnu tañi sa zɨhun sii ñu. Ta sihin ñu yoco tañi sa cuhvon sii ñu. Ta ma zavohon sa ña vaha sihin ñu.
3 Tyindyeun sii ñu ndahvi sa sihi yɨɨ tatu ndisa vatyi cumañi si sii ñu.
4 Zoco tatu iyo zehe minoo ña ndahvi a zehe ñañi ña, cuñi si sa cutuhva xihna maa ra sa tyindyee ra sii ña. Nanacohon iñi zehe ña cuhva i tyindyee xaan zutu ra ta zɨhɨ ra sii ra ta luhlu ra. Ta yucuan cuenda cuñi si vatyi natyindyee ñiyɨvɨ sii zutu ñu a sii zɨhɨ ñu. Vatyi ihya cuu sa vaha, ta tacuan ta zɨɨ cua cuñi ra Ndyoo.
5 Iyo ñuzɨhɨ sa ndoo ndahvi sa ndisa cuii sa maa ñi maa ñu. Yucuan cuu ñu ndatu sa vaha ɨɨn ñi sii maa ra Ndyoo, ta ña zaña ñu sa cahan ñu sihin ra ora ta sa cuaa.
6 Zoco ñu ndahvi sa cuzɨɨ iñi cuhva cuñi maa ñu, tañi sa sihi ñu nuu Tuhun Ndyoo cuu si nɨɨ ñi sa ndito ñu.
7 Tacuan cuhvon tyiño sii tandɨhɨ yañi yo ta cuhva yo vatyi coto ñu ta zavaha ñu sa vaha.
8 Zoco tatu iyo ra yañi yo ña tyindyee ra sii ñiyɨvɨ sii ra, ta nu ñiyɨvɨ vehe ra ta ña saha ra sa casi ñu, minoo ra ña sino ca iñi cuu ra. Cahnu ca ra ña vaha nduu ra ta zɨquɨ ñiyɨvɨ ta sino ca iñi.
9 Nacoo minoo tutu sihin zɨvɨ ñu ndahvi sa yaha uñi xico cuiya, ñu i sicoo minoo ñi yɨɨ.
10 Cuñi si sa coto ñiyɨvɨ sii ña saha sa catyi sa vaha sa zavaha ña, tatu zacuahnu vaha ña sii zehe ña ta tyaa nuu vaha ña sii ñiyɨvɨ saa vehe ña. Tatu saha vaha ña sa casi yañi yo, ra saa vehe ña. Tatu tyindyee ña sii ñiyɨvɨ ndyehe tundoho, ta tatu zavaha ña tandɨhɨ nuu sa vaha.
11 Zoco ma tyihi ndo zɨvɨ ñu ndahvi ñu tañaha ca cusahnu vaha vatyi cua cuñi ñu tindaha ñu inga saha, ta cua zaña ñu tyiño zavaha ñu sa cuenda ra Cristo.
12 Ta cua coo cuatyi ñu vatyi zaña ñu cuhva i catyi ñu sa cua zavaha ñu.
13 Ta inga tucu cuhva, tatu tañaha ca cusahnu vaha ñu ndahvi, cua nduzusa ñu ta cua caca noo ñu tahan tahan vehe. Ta ña tacuan ñi, zoco cua quisaha cahan ñu cuendu. Cua natuhun xaan ñu zɨquɨ tyiño inga ñiyɨvɨ ta zɨquɨ tuhun ña tahan si cahan ñu.
14 Yucuan cuenda cuñi vatyi ñu ndahvi ña sahnu xaan, natindaha tucu ñu. Nacoo zehe ñu. Nazacuenda ñu vehe ñu, ta ma cuhva ñu cuhva cahan xaan ñiyɨvɨ xaan iñi sii yo.
15 Vatyi iyo ñu ndahvi sa quita ñu ityi ra Ndyoo, ta nanduu nandyico ñu sii cuihna.

16 Tatu iyo ra yañi yo a cuhva yo ta iyo ñiyɨvɨ ndahvi tahan ñu, natyindyee maa ñu sii ñu, ta ma cuhva ñu sa ñihi xaan tyindyee inga yañi yo. Ta zɨquɨ cuu tyindyee tandɨhɨ yañi yo sii ñiyɨvɨ sa yoñi ca ñiyɨvɨ sii, iyo sa ndisa.

17 Ta ra sahnu zatyiño tyiño ra Ndyoo, ra ndyaca ñaha vaha sii tandɨhɨ ra yañi yo, cuñi si vatyi tyaa xaan yo yahvi sii ra, ta ñihi ca tatu nacatyi ra ta zacuaha ra Tuhun Ndyoo.

18 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Ma cuhñi ndo yuhu zɨndɨquɨ nu sañi tɨ sɨtɨ yutu sa quita zoo si.” Ta tacuan tucu: “Ra zatyiño tyiño ra Ndyoo cuñi si vatyi coo yahvi ra vatyi yucuan cundito ra.”

19 Tatu yoñi uu a uñi tahan sa ndaa ma tyizohon tatu tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata minoo ra sahnu zatyiño tyiño ra Ndyoo.

20 Zoco ñiyɨvɨ sa ña zaña cuatyi, ñihi cohon sihin ñu nu yucu tandɨhɨ yañi yo vatyi tacuan ta cua cuyuhu tandɨhɨ ñu ta ma zavaha ñu sa ña vaha.

21 Sehi tyiño ya suun ityi nuu ra Ndyoo ta nuu ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo, sihin tandɨhɨ ángel ra, ta catyi suhun vatyi zavohon tandɨhɨ cuhva ya inuu ñi sihin tandɨhɨ ra yañi yo. Ta tatu cuñi con sii minoo ra, zoco ma cuhvon sa zavaha ra sa ña vaha.

22 Ma numi xaan cuhvon tyiño sii minoo ra sa cuu ra ra cuizo tyiño nu iyo ra yañi yo coto coo cuatyun tatu zavaha ra sa ña vaha. Ta ñahñi maa sa ña vaha zavohon caña ñi.

23 Tuhva xoon cuhu sihin sisun, yucuan cuenda ma cohon maa ndutya ñi. Coho tucun zuhva vino.

24 Iyo ñiyɨvɨ casi xaan naha cuatyi ñu vazu cumañi ca cuhun ñu nu cua ndoho ñu. Ta iyo tucu inga ñiyɨvɨ ña sito yo ñaa sa cuu cuatyi ñu ndya cuee ca ta cua quituu si.

25 Ta zuun ñi cuhva cuan, casi xaan naha si tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha. Ta vazu iyo si sa ña ndyehe yo, zoco ma cuu coo xehe si tandɨhɨ tyiemvu.

6

1 Ra cuu muzu, cuñi si sa tyaa xaan ra yahvi sii patrón ra. Tacuan ta ma cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ra Ndyoo ta sii Tuhun ra.

2 Ta tatu sino iñi patrón ra Tuhun Ndyoo, ña cuñi si sa ma tyaa ra yahvi sii ra vatyi yañi yo cuu sii ra. Ña tacuan. Ñihi ca cuñi si tyindyee ra sii ra sihin sa vaha ca vatyi zuun ñi ra sino iñi cuu ra. Ta nacuñi ra sii patrón ra vatyi yañi yo cuu sii ra. Nacatyun tuhun ya, ta zañiñun sii ñiyɨvɨ vatyi zavaha ñu sii si.

Tuhun sa saha sa cuzɨ iñi yo

3 Tatu iyo minoo ra zacuaha minoo cuhva ña ndisa ta ña sasi tahan si sihin cuhva cahan ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, ta sihin cuhva zacuaha maa yo,

4 zacahnu xaan ra cuan zuun ñi sii maa ra, ta ñahñi maa sa sito ra. Zoco tahan xaan iñi ra natuhun xaan ra, ta sahñi tahan xaan ra zɨquɨ minoo tuhun ta inga tuhun. Ta sa cuenda cuhva ya vasi sa cuñi xaan ñiyɨvɨ cundyaca ñaha ñu sii yañi yo. Ta nduu si tizɨhɨ, ta cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi, ta ña cutuñi iñi ñiyɨvɨ yoo cuu yañi yo cahan sa ndoo.

5 Ta ña ndɨhɨ tuhun sahñi tahan ñu vatyi ñahñi sa vaha iyo xiñi ñu. Ta ña sito ñu ñaa sa cuu sa ndisa. Sica iñi ñu vatyi minoo cuhva vaha xaan cuu sa zahacanaa yo xuhun sihin Tuhun Ndyoo.

6 Ndisa vatyi sa ñihi yo minoo sa vaha xaan tatu zavaha yo tandɨhɨ sa catyi ra Ndyoo ta tatu ñahñi ca sa ndyiyo iñi yo.

7 Ñahñi sa ndaha yo sa saa yo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta nu siin ta ma cuu cuizo yo cuhun yo.

8 Zoco tatu iyo sa casi yo ta zahma yo, sihin ñi si cuan nandoo yo vaha.
9 Ta ñiyɨvɨ sa cuñi xaan sa cucuca ñu, nducu coto cuihna sii ñu ta canacava
ñu sisi cuatyi. Vatyi cuaha xaan sa cuñi ñu, ta ña ñiñi, ta zatɨvɨ si sii ñu. Ta cua
ndoyo ñuhu ñu sa cuenda ndaha tyiño ñu ta cua naa ñu.
10 Vatyi tatu cuñi xaan yo xuhun, cuaha xaan sa ña vaha ndyicuu yo. Ta iyo
ñiyɨvɨ quisaha ndyiyo iñi ñu xuhun, ta zandoo ñu sa sino iñi ñu Tuhun Ndyoo,
ta cuaha xaan tundoho ndyehe ñu.

Cuhva zatyiño yo tatu sino iñi yo sii ra Ndyoo

11 Zoco yoho Timoteo, sii ra Ndyoo cuu suun. Zandoon tandɨhɨ cuii sa ña
vaha. Cuñi si vatyi cundyicon minoo cuhva vaha xaan, cuhva cuñi maa ra
Ndyoo. Ta sino xaan iñun. Cuñi xoon sii inga ra yañi yo ta cundyee xaan
iñun. Ta vii ñi cohon sihin ra.
12 Ñihi zatyiñon tyiño ra Ndyoo. Ta ma zañon cuhva cundito añimon tandɨhɨ
tyiemvu vatyi yucuan cuenda i casi ra Ndyoo suun vatyi cunditon sihin ra.
Sa i zavohon minoo cuhva vaha xaan vatyi i nacatyun cuhva sino iñun nuu
cuaha xaan ñiyɨvɨ.
13 Ta vityi ndyehe ra Ndyoo. Maa ra saha sa cundito tandɨhɨ sa ndito. Ta
ndyehe tucu ra Jesucristo cuhva sehi tyiño ya suun. Ta maa ra, vaha xaan i
zavaha ra, ta i saha ra sa ndaa nuu ra Poncio Pilato.
14 Ta catyi suhun vatyi tyoon yahvi tuhun ya, ta ma zamon numinoo cuhva
sihin si ndya quɨvɨ quisi tucu ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Tacuan ta
ma ñihi ñiyɨvɨ cuhva catyi ñu vatyi ña vaha tuhun cahan maa ra Ndyoo.
15 Tatu tahan si quɨvɨ, cua zandyehe tucu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sii ra Jesús inga
saha. Ta minoo ñi ra Ndyoo cuu ra ndyaca ñaha. Cahnu xaan ra, ta cuu xaan
sa zacuu ra. Rey cuu ra sii tandɨhɨ inga rey ta ra ndyaca ñaha sii tandɨhɨ inga
ra ndyaca ñaha.
16 Maa ñi maa ra Ndyoo cuu ra ña sihi. Iyo ra nu ndisi xaan, nu yoñi sa cuu
tuhva. Ta yoñi ca ndyehe sii ra, ta ma cuu ndyehe yo sii ra vityi. Nazacahnu
ñiyɨvɨ sii ra, ta nacundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta tacuan cuu si.
17 Cuhvon tyiño sii ñiyɨvɨ cuca xaan ihya ñuu ñiyɨvɨ vatyi ma zacahnu xaan
ñu sii ñu ta ma nɨɨ xaan cuu iñi ñu sihin xuhun ñu coto coo quɨvɨ ta ndɨhɨ si.
Vaha ca cua sino iñi ñu ɨɨn ñi sii ra Ndyoo ndito vatyi maa ra cuu ra saha
tandɨhɨ. Ta sihin sa saha maa ra, ta cua cuzɨɨ iñi yo.
18 Ta catyun sihin ñiyɨvɨ cuca vatyi nazavaha ñu maa ñi sa vaha. Nandu-
cuca ñu ityi nuu ra Ndyoo sihin cuhva zavaha ñu sa vaha. Nandoo ñu vaha
cuhva ñu sa sii ñu sii inga ñiyɨvɨ, ta nazasa ñu sii si.
19 Tacuan ta cua coo sa cuca ñu ndya gloria, ta ma cunaa si. Ta cua cundito
ñu sihin ra Ndyoo.

Saha ra minoo ca tyiño sii ra Timoteo

20 Yoho Timoteo, zacuenda vohon tyiño sa i saha ra Ndyoo suun. Ma
tyizohon sa cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi ta tuhun cahan ñiyɨvɨ ña sito. Cahan
xaan ñu sa ña vaha ta sa ña ndisa, ta catyi ñu vatyi sito xaan ñu.
21 Vatyi iyo ñiyɨvɨ sa i quita ñu ityi vaha. Ta ña sino vaha ca iñi ñu Tuhun
Ndyoo. Ña sino vaha ca iñi ñu cuhva iyo si sa ndisa. Natyindyee xaan maa ra
Ndyoo suun. Ndɨhɨ si vityi.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ra Timoteo

Sa cu uu carta i tyaa ra Pablo sii ra Timoteo

1 Yuhvi ra Pablo cui minoo apóstol ra Jesucristo, cuhva cuñi maa ra Ndyoo.
Vasi nacatyi sihin ñiyɨvɨ cuhva cacu ñu tatu ndu-ɨin ñu sihin ra Jesucristo.
2 Tyei carta ya suun, Timoteo. Cuñi xein suun; tañi minoo zehi cuu suun.
Cuñi sa cua cuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo sa vaha suun. Ta cua cundahvi iñi
ra suun. Ta cua cuhva ra sa coo sa taxi añimon. Ta tacuan cua zavaha tucu ra
Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, suhun.

Nanacatyi maa ra Timoteo vatyi cuenda ra Cristo cuu sii ra

3 Ora ta sa cuaa sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo cuhva quehin sihin ra
cuendon. Zavehi tyiño maa ra sihin minoo sa siñi tuñi vaha tañi i zavaha
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii.
4 Nacohon iñi cuhva i sacun (quɨvɨ i quite yucuan). Ta cuñi xein ndyehi
suun inga saha. Ta tacuan ta zɨquɨ zɨɨ xaan cua cuñi.
5 Nacohon iñi cuhva sino xaan iñun. Maha Loida siton sihin maha Eunice
zɨhun, yucuan ñu i sino iñi sa xihna ñi ta zɨquɨ moo. Ta sito vehi vatyi tacuan
tucu sino iñi moo.
6 Yucuan cuenda zanacohin iñun vatyi zatyiño vohon tyiño ra Ndyoo tañi i
saha maa ra Ndyoo cuhva suun quɨvɨ i tyize ndehi xiñun.
7 Vatyi ña cuñi maa ra Ndyoo sa cuyuhu xaan yo. Saha ra Tatyi Ii ra vatyi
cua cuu zatyiño yo tyiño ra. Ta cua cuñi xaan yo sii inga ñiyɨvɨ, ta cua coo sa
siñi tuñi vaha xiñi yo.
8 Yucuan cuenda ma cucahan nuun nu sohon sa ndaa sa cuenda ra ndyaca
ñaha sii yo. Ta ma cucahan nuun sa cuenda mi vatyi ñohi vehe caa sa cuenda
maa ra. Zoco ndoon vaha sa ndyehun tundoho sihin mi sa cuenda Tuhun
Ndyoo. Zandyeun iñun vatyi cua tyindyee ra Ndyoo suun.
9 Zacacu ra Ndyoo sii yo, ta casi ra sii yo vatyi cu-ii yo tañi maa ra. Ñá casi
ra sii yo sa cuenda minoo sa vaha i zavaha yo. I casi ra sii yo vatyi tacuan cuñi
maa ra. I tahan si sii yo sa cuu yo sa cuenda cuatyi yo. Ta i zavaha maa ra
Ndyoo minoo sa vaha xaan sa cuenda maa yo vatyi i zaquisi ra sii ra Cristo, ta
i sihi ra sa cuenda maa yo. Cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ, ta sa sito maa ra Ndyoo
vatyi cua zavaha ra cuhva cuan.
10 Ta zañaha ra cuhva cuñi ra sii yo vatyi i zaquisi ra sii ra Jesucristo vatyi
zacacu ra sii yo. I zanaa ra tyiño sa cuu yo, ta sihin Tuhun Ndyoo nu cacu yo
i zañaha ra sii yo minoo nu ma cuu ca yo.
11 I saha ra Ndyoo tyiño sii, vatyi nacatyi tuhun ra cuhva cacu ñiyɨvɨ. Ta i
tava ra tyiño sii, vatyi zacuehi sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
12 Ta yucuan cuenda tehin tundoho sa ndyehi vityi. Zoco ña cucahan nui
vatyi site yoo ra cuu ra sa sino iñi, ta sito vehi vatyi ra cuan, cuu zacuenda ra
tandɨhɨ sa saha cuende sii ra ndya quɨvɨ cua quisi ra.
13 Cundyico vohon cuhva vaha xaan sa zacuehi suun. Sino xaan iñun ta
cuñun sii inga ñiyɨvɨ vatyi cuenda ra Cristo Jesús cuu suun.
14 Sihin tundyee iñi sa saha maa Tatyi Ii suun, zacuendon tandɨhɨ tyiño i
saha ra Ndyoo suun.
15 Tañi sa siton, tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu cu si Asia sa i zandoo ñu sii, tañi maa ra
Figelo ta ra Hermógenes.

16 Nacundahvi iñi maa ra ndyaca ña sii yo sii ñiyɨvɨ ra Onesíforo ta
natyindyee ra cuan sii ñu vatyi i tyindyee xaan ra Onesíforo sii. Ta ñá
cucahan nuu ra vatyi ño vehe caa.
17 Nu ndɨhɨ tuhun, quɨvɨ i sindyaa ra ñuu Roma ñá zaña ra sa nanducu ra
sii, ndya cuhva ndya i nañihi ra sii.
18 Nacuhva ra ndyaca ña sii yo tumañi iñi sii ra quɨvɨ cua tyicuhva ra sii
ñiyɨvɨ. Sa sito vohon cuhva i tyindyee xaan ra Onesíforo sii, ndya ñuu Efeso.

2

Minoo zandaru vaha sa cuenda ra Jesucristo

1 Zehe luhli, cundyee iñun sihin tundyee iñi sa saha ra Cristo Jesús suun.
2 Tandɨhɨ tuhun sa i siñun catyi suhun nuu cuaha xaan ñiyɨvɨ, yucuan tuhun
nacatyun sihin inga ra vaha, ra sa siton vatyi sino vaha iñi ra ta cuu zacuaha
ra sii inga ñiyɨvɨ.
3 Ta nacundyee iñun ndyehun tundoho tañi minoo zandaru vaha ra
Jesucristo.
4 Yoñi minoo zandaru nu sahñi tahan ra ta cuu nazaca ra tyiño maa ra sihin
si vatyi coto ma tahan iñi ra i casi sii ra sa cuu ra zandaru.
5 Ta inga tucu cuhva, minoo ra sizɨquɨ tatu ma cuzɨquɨ vaha ra cuhva tahan
si, ñahñi cua zahacanaa ra.
6 Ta ra zatyiño sisi cuhu, xihna ca sii maa ra tahan si naquihin ra tyiño i
zacuu ra.
7 Nacañi vaha iñun sa catyi suhun ihya, ta cua cuhva ra ndyaca ña sii yo
vatyi cutuñi iñun tandɨhɨ si.
8 Nacohon iñun cuhva i nandoto ra Jesús sa i sihi ra. Ta maa ra cuu ñiyɨvɨ ra
rey David. Ihya cuu Tuhun Ndyoo cuhva cacu yo tañi sa nacatyi sihin ñiyɨvɨ.
9 Ta sa cuenda Tuhun Ndyoo ta ndyehi tundoho ndya cuhva nuhñi tañi
minoo ra iyo cuatyi. Zoco Tuhun Ndyoo ña nuhñi si.
10 Yucuan cuenda cundyee iñi ndyehi tandɨhɨ nuu tundoho sa cuenda ñiyɨvɨ
i casi ra Ndyoo vatyi tacuan ta cua cuu cacu ñu. Sa cuenda ra Cristo Jesús, ta
cua ñihi ñu sa cacu ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta vaha xaan cua cuu si.
11 Ndisa cuii cuu si nu catyi si: “Tatu cuu yo sa cuenda ra cuan, cua cundito
yo sihin ra.
12 Tatu ndyehe yo tundoho, cua cundyaca ña yo sihin ra. Tatu catyi yo
vatyi ña sito yo sii ra, cua catyi tucu maa ra vatyi ña sito ra sii yo.
13 Tatu ña nɨɨ iñi yo ta zatyiño yo tyiño ra, zoco maa ra cua zacuu cuhva sa
catyi ra tandɨhɨ saha vatyi tacuan iyo ra.” (Ta cua tyindyee ra sii yo.)

Tatu zatyiño vaha ra Timoteo cua quita vaha ra

14 Zanacohon iñi ñiyɨvɨ, ta cuhvon tyiño sii ñu sa cuenda ra ndyaca ña
sii yo vatyi ma natuhun xaan ñu cuenda ña minoo tuhun sisi Tuhun Ndyoo
vatyi ñahñi maa tyindyee si sa tacuan. Cua zatɨvɨ si sii ñiyɨvɨ tyizoho.
15 Ñihi xaan nducun cuhva zavohon tandɨhɨ sa cuñi ra Ndyoo tañi minoo
ra zatyiño vaha ta quita vaha ra. Tacuan ta ma cucahan nuun ityi nuu maa
ra Ndyoo vatyi i zatyiño vohon sihin Tuhun ra.
16 Ma cuhun nu natuhun xaan ñiyɨvɨ sa cuenda ña sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya,
tuhun ña ñiñi. Vatyi ñiyɨvɨ cahan tacuan, tahan saha sa cahan ñu ta cua quɨhvɨ
cuaha ca tuhun ña vaha sa ña tahan iñi ra Ndyoo.
17 Ta ihya tuhun cua zatɨvɨ si sii ñiyɨvɨ tañi sa tyahyu ñu sihin minoo cuehe.
Ta tacuan iyo ra Himeneo ta ra Fileto.

18 Vatyi sa i quita ra ityi vaha, ta catyi ra vatyi sa yaha nandoto ñiyɨvɨ i sihi.
Ta iyo ñiyɨvɨ sa zatɨvɨ ra cuhva sino iñi ñu.
19 Zoco i cahan ra Ndyoo minoo cuhva, ta ma cuu nazama ca si. Ihya cuu
cuhva catyi si: “Nacoto maa ra ndyaca ñaha sii yo yoo cuu ñiyɨvɨ ra.” Ta catyi
tucu si: “Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa catyi vatyi cuenda ra Cristo cuu ñu, nazandoo ñu
sa zavaha ñu sa ña vaha.”
20 Sisi minoo vehe cahnu, iyo ndaha tyiño xuhun cuaan ta xuhun cuisi. Ta
iyo tucu ndaha tyiño vitu ta ndyahyu. Iyo si cutyiño ñu maa ñi nu tyaqui, ta
iyo si sa cuenda nu ña ñiñi.
21 Ta tacuan tucu maa yo, tatu zaña ndisa cuii yo tandɨhɨ sa ña vaha, tacuan
ta zɨquɨ cua cuu yo minoo ñiyɨvɨ vaha xaan. Cua zandundɨɨ ra Jesucristo añima
yo, ta zɨquɨ cua cuu cutyiño ra sii yo sa cuenda tandɨhɨ tyiño vaha.
22 Zacuenda xoon suun, ta ma zavohon tandɨhɨ sa ña vaha tañi zavaha ra
yoco. Cundyicon minoo cuhva vaha xaan. Sino xaan iñun. Cuñun sii inga
ñiyɨvɨ. Ta coo taxun sihin tandɨhɨ inga ra yañi yo, ra vaha añima, ra tuhva
caca tahvi sii ra ndyaca ñaha sii yo.
23 Ma tyizohon nu natuhun xaan ñiyɨvɨ tuhun ña ñiñi ta sa ña ndisa. Sa siton
vatyi sihin tuhun cuan ta quisaha cahñi tahan ñiyɨvɨ.
24 Ta minoo muzu cuenda ra ndyaca ñaha sii yo, cuñi si sa ma nanducu ra
tizɨhɨ. Inga cuhva cuñi si vatyi vii ñi cahan ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Cuñi si vatyi
cua cuu zacuaha ra sii ñiyɨvɨ ta coo xaan tundyee iñi sii ra sihin ñu.
25 Ta ma caca iñi ra vatyi sito xaan ra, zoco vii ñi nazacuaha ra sii ñiyɨvɨ ña
tyaa yahvi. Vazu cua tyindyee ra Ndyoo sii ñu, ta cua zama ñu cuhva iyo ñu,
ta cua coto ñu ñaa sa cuu sa ndisa.
26 Tacuan ta zɨquɨ cua quita ñu sisi xayu cuihna nu i tɨɨn ra sii ñu cuhva cuñi
ra.

3

Cuhva cua nduu ñiyɨvɨ nu sa cuñi ndɨhɨ tyiemvu

1 Cuñi si sa coton vatyi ityi nuu ca cua coo quɨvɨ yɨɨ xaan.
2 Vatyi cua cuñi xaan ñiyɨvɨ sii maa ñu, ta ma cuñi ñu sii inga ñiyɨvɨ. Cua
ndyiyo xaan iñi ñu xuhun. Cua zacahnu xaan ñu sii maa ñu. Cua cahan ñu
ndya vaha ñi sii ra Ndyoo. Ma tyaa ñu yahvi sii zutu ñu ta sii zɨhɨ ñu. Ma
nacuhva ñu tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo a sii ñiyɨvɨ. Cuaha xaan cuatyi ñu cua
coo.
3 Ma cuñi ñu nu sii ñiyɨvɨ sii ñu. Ta nu tucahnu iñi, ma coo sii ñu sihin ñiyɨvɨ.
Cua cahan xaan ñu cuendu zɨquɨ ñiyɨvɨ. Nu maa ñu ta ma cundyee iñi ñu
cundyaca ñaha ñu sii ñu sa catyi cuatyi ñu. Quiñi xaan cua nanduu ñu. Ta
cua cuxaan xaan ñu sii tandɨhɨ sa vaha.
4 Cua xico tuhun ñu sii amigo ñu. Ñihi xaan iñi ñu. Sica iñi ñu vatyi sito xaan
ñu. Nanducu xaan ñu ñaa sa cuñi maa ñu, ta ma nanducu ca ñu sii ra Ndyoo.
5 Cua cundyico ñu minoo cuhva tañi sa sino iñi ñu sii ra Ndyoo, zoco ña
ndisa. Ña sino iñi ñu vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo. Ñahñi cuenda cua
cu-ɨun sihin ñiyɨvɨ sa tacuan caa.
6 Vatyi nu iyo ñiyɨvɨ sa tacuan, iyo ra quɨhvɨ vehe ñiyɨvɨ. Zandavi ñaha ra
sii ñuzɨhɨ sa ñahñi sa siñi tuñi xiñi, ñiyɨvɨ sa iyo xaan cuatyi. Zavaha ñu ñaa ñi
maa sa catyi inga ñiyɨvɨ sihin ñu.
7 Ihya ñiyɨvɨ cuñi ñu coto ñu tandɨhɨ cuii nuu cuhva. Cutuhva xaan ñu, zoco
ña cuu coto ñu ñaa sa cuu sa ndisa.
8 Tañi maa ra tazi, ra Janes ta ra Jambres, i sahñi tahan ra sihin ra Moisés.
Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ sa quehin tuhun ya, sahñi tahan ñu sihin sa ndisa. Yaha

xaan ña vaha sa siñi tuñi xiñi ñu. Sa zama ñu cuhva iyo ñu, ta ña sino ca iñi ñu sii sa ndisa.
9 Zoco ma cucahnu ca ñu sihin cuhva ña vaha cuan vatyi yatyi xaan ta cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ñahñi sa siñi tuñi xiñi ñu. Tañi i tahan sa uu tahan ra sahñi tahan sihin ra Moisés.

Nu ndɨhɨ saha ra Pablo tyiño sii ra Timoteo

10 Zoco sito vohon cuhva i zacuehi suun ta cuhva iye. Siton ñaa sa cuñi ta cuhva sino iñi. Siton cuhva cundyee xaan iñi sihin ñiyɨvɨ ta cuhva cuñi xein sii ñu ta cuhva ña zañe Tuhun Ndyoo vazu ndyehe xein tundoho.
11 Sa cuenda Tuhun Ndyoo ta ndyehe xein tundoho, ta quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ sihin. Siton tandɨhɨ tundoho sa i tehin ñuu Antioquía, ta ñuu Iconio ta ñuu Listra sa catyi Tuhun Ndyoo. Zoco maa ra Ndyoo i zacacu sii, sisi tandɨhɨ si cuan.
12 Ndisa vatyi tandɨhɨ yo sa cuñi cundito cuhva cuñi ra Cristo Jesús, cua ndyehe xaan yo tundoho cua zacuu ñiyɨvɨ sii yo sa cuenda ra.
13 Zoco ñiyɨvɨ ña vaha ta ñiyɨvɨ zandavi ñaha, yaha xaan ca cua nduquiñi iyo ñu. Zandavi ñaha ñu, ta cua zandavi ñaha tucu ñiyɨvɨ sii ñu.
14 Zoco cundyico moo cuhva vaha sa i cutuhvon. Siton yoo sa zacuaha suun, ta sito vohon vatyi sa ndisa cuu si.
15 Ndya luhlun ta sa siton tutu ra Ndyoo, ta yucuan cuu sa zacuaha suun. Ta saha si coo sa siñi tuñi vaha suun. Ta cua cacun vatyi sino iñun sii ra Cristo Jesús.
16 Tandɨhɨ cuii tutu Tuhun Ndyoo cuu tuhun sa i cahan maa ra Ndyoo. Ta vaha xaan sa zacuaha yo sii si sii ñiyɨvɨ. Zañaha si sii yo tatu iyo sa ña vaha sii yo. Zaquihin si ityi vaha sii yo. Ta zañaha si cuhva cundito yo minoo cuhva vaha.
17 Tacuan iyo si sa vatyi ra sito sii ra Ndyoo ta ñahñi cua cumañi sii ra. Cua cuu zavaha ra tandɨhɨ cuii nuu sa vaha.

4

1 Cua quisi ra Jesucristo tañi minoo ra ndyaca ñaha, ta cua tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ ndito ta ñiyɨvɨ i sihi. Sito maa ra cuan, ta sito maa ra Ndyoo vatyi ñihi xaan sehi tyiño suun
2 vatyi nacatyun Tuhun Ndyoo tandɨhɨ tyiemvu vazu cuñi ñiyɨvɨ tyizoho ñu a vazu ña cuñi ñu. Ñihi xaan cuhvon tyiño sii ñu tatu ña vaha ndyicuu ñu ta zayuhun sii ñu. Cuhva vohon tuhun sii ñu. Nacoo xaan tundyee iñi suun sihin ñu ta zacuaha vohon sii ñu.
3 Vatyi cua saa quɨvɨ sa ma cuñi ca ñiyɨvɨ tyizoho ñu ñaa sa catyi Tuhun Ndyoo sa ndisa. Cuaha xaan cua nduu maestro sa cua zacuaha sii ñu cuhva cuñi maa ñu tyizoho ñu.
4 Cua zama ñu cuhva iyo ñu. Ma tyizoho ca ñu sa ndisa. Ta cua sino iñi ñu tandɨhɨ cuii nuu cuendu.
5 Zoco yoho nacoo sa siñi tuñi vaha xiñun. Cundyee iñun tundoho. Nacatyi vohon Tuhun Ndyoo cuhva cacu ñiyɨvɨ. Zatyiño vohon tyiño ra Ndyoo cuhva cuñi si.
6 Vatyi sa yatyi cua cui sa cuenda Tuhun Ndyoo. Sa cua saa quɨvɨ cua quite ihya ñuu ñiyɨvɨ, ta cua cuhin nu ndyaa ra Ndyoo.
7 I zatyiño vaha xein tyiño ra Ndyoo cuhva ndya zahacanei ta ndehi sihin tyiño cuan. Ñá zandoi cuhva sino iñi.
8 Ta vityi sa ndati minoo sa vaha sa cua cuhva ra Ndyoo sii, vatyi vaha xaan cuhva i sindite ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ta vaha xaan ndyaca ñaha maa ra ndyaca ñaha

sii yo. Ta maa ra cua cuhva sii si quɨvɨ cuan. Ta yɨvɨ sii sa maa ñi mi cua cuhva ra, zoco cua cuhva tucu maa ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndatu sii ra.

Minoo ca tuhun cahan ra Pablo sa cuenda maa ra Timoteo

9 Zanumun ta quisi ndyehun sii.

10 Vatyi i zandoo ra Demas sii, vatyi cuñi ca ra ñuu ñiyɨvɨ ya. Cuahan ra ndya ñuu Tesalónica. Cuahan ra Crescente ndya nu cu si Galacia. Ta ra Tito ndya nu cu si Dalmacia.

11 Maa ñi maa ra Lucas i ndoo sihin ihya. Naquisi ra Marcos suhun vatyi cuu tyindyee ra sii.

12 I zacuhin sii ra Tíquico ndya ñuu Efeso.

13 Quɨvɨ quisun, cundohon minoo zahma coque sa zandoi ñuu Troas vehe ra Carpo. Ta tacuan tucu libro mi, ta ñiñi ca cuu si sa ma naa iñun tuti quisi ndyacon.

14 Ra cañi caa, ra nañi Alejandro, cuaha xaan sa ña vaha i zavaha ra sihin. Zoco maa ra ndyaca ñaha sii yo cua tasi tuñi sii ra cuhva i zavaha ra sihin.

15 Zacuendon suun sihin ra vatyi sahñi tahan xaan ra sihin Tuhun Ndyoo sa zacuaha ndi.

16 Sa xihna ñi nu sehi sa ndaa nuu ra cu tyiño, yoñi numinoo ra i tyindyee sii. Tandɨhɨ cuii ra i zandoo ra sii. Nazandasi ra Ndyoo cuatyi cuan zɨquɨ ra cuan.

17 Zoco i tyindyee maa ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesús, sii. Saha ra tundyee iñi sii, ta i cuu nacatyi Tuhun Ndyoo cuhva cacu yo. Ta i siñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Ta ñá saha maa ra Ndyoo sa vatyi cahñi ñiyɨvɨ sii.

18 Ta cua zacacu ra sii, sii tandɨhɨ cuii sa ña vaha. Ta cua naquihin vaha ra sii, cua cuhin sihin ra nu ndyaca ñaha ra andɨvɨ. Cahnu xaan ca cuu maa ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta tacuan cuu si.

Nu sa cuñi ndɨhɨ cahan ra i saha ra minoo nacumi sii ñiyɨvɨ

19 Nacumi sii ndo, yoho maha Prisca ta yoho ra Aquila. Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ ra Onesíforo.

20 I ndoo ra Erasto ñuu Corinto. Zoco i zandoi sii ra Trófimo ñuu Mileto vatyi cuhu ra.

21 Zañiñun ta quisun cuee ca sa nduvisi xaan. Maa ra Eubulo, ta ra Pudente, ta ra Lino, ta ña Claudia ta tandɨhɨ inga yañi yo ta cuhva yo zaquisi ñu minoo nacumi suun.

22 Ta nacundyaa maa ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo, suhun. Ta natyindyee xaan ra sii tandɨhɨ ndo. Ndɨhɨ si vityi.

Minoo Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ra Tito

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ra Tito

1 Yuhvi ra Pablo minoo muzu ra Ndyoo cui ta minoo apóstol ra Jesucristo cui vatyi cua tyindyei sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo ta cua sino iñi ñu. Cua nacoto ñu sa ndisa, ta cua sino ca iñi ñu. I casi ra Ndyoo sii ñu vatyi coto ñu cuhva zacahnu vaha ñu sii ra.

2 Ta cua coto ñu yozo caa cua ñihi ñu sa cundito ñu sihin ra Ndyoo. Ña tuhva maa ra Ndyoo sa cuvatya ra, ta sa i catyi ra cuee ca sa zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua cuhva ra sa cundito ñiyɨvɨ sino iñi sii ra tandɨhɨ tyiemvu.

3 Ta vityi sa saa quɨvɨ sa saha ra Ndyoo sa nacoto yo Tuhun ra. Ta i saha ra tyiño sii, sa nacatyi Tuhun ra vatyi maa ra zacacu sii yo, ta i tava ra tyiño sii.

4 Tyei carta ya suun Tito vatyi zehi sa ndisa cuii cuu suun vatyi ɨɨn ñi cuhva sino iñi yo. Cuñi sa cua tyindyee ca ra Ndyoo suun. Nacuhva ra tumañi iñi suun ta sa coo sa taxi añimon. Ta tacuan tucu nacuhva ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo. Maa ra zacacu sii yo.

Tyiño sa cua zavaha ra Tito nu cu si Creta

5 I zandoi suun nu cu si Creta vatyi zandundoon tyiño ra Ndyoo nu cumañi cundoo si. Tahan tahan ñuu nu iyo ra sino iñi Tuhun Ndyoo cua tyaa tyiñon sii ra cua cuu anciano tañi sa catyi suhun.

6 Ra sa cua cuizo tyiño cuan, cuñi si vatyi cuu ra minoo ñiyɨvɨ vaha xaan tacuhva yoñi cuu tyaa cuatyi sata ra. Cuñi si vatyi coo minoo ñi ñazɨhɨ ra, ta ma cuu coo uu a uñi tahan ñaha ra. Ta zehe ra cuñi si sa sino iñi tandɨhɨ ñu tacuhva ma tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ñu sa zavaha ñu sa ña vaha a sa ña tyaa ñu yahvi sii zutu ñu.

7 Vatyi ra ndyizo tyiño cahnu sa cuenda Tuhun Ndyoo, zacuenda ra tyiño ra Ndyoo. Yucuan cuenda cuñi si vatyi cuu ra minoo ñiyɨvɨ vaha xaan, ta yoñi cuu tyaa cuatyi sata ra. Ña vaha tatu zavaha ra maa ñi cuhva cuñi maa ra a tatu yatyi xaan cuxaan ra. Ta ma cuu sa cuu ra minoo ra siñi a ra nanducu tizɨhɨ a ra zandavi ñaha ta ñihi ra xuhun.

8 Cuñi si sa ndyehe vaha ra sii ñiyɨvɨ saa vehe ra ta cuhva ra sa casi ñu. Cuñi si vatyi cuu ra minoo ra zavaha sa vaha, cuu ra minoo ra iyo sa siñi tuñi xiñi, minoo ra ndoo xaan, ra zacahnu sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. Ta ma cuñi ra zavaha ra ña ndɨhɨ sa ña vaha.

9 Cuñi si vatyi sino vaha iñi ra maa ñi sa ndisa, Tuhun Ndyoo, sa i cutuhva ra, vatyi sihin cuhva cuan ta cua cuu cuhva ra tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sihin minoo tuhun vaha. Ta cua cuu zama ra sa siñi tuñi xiñi ñiyɨvɨ cahan sa ña vaha zɨquɨ Tuhun Ndyoo.

10 Vatyi iyo cuaha xaan ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi, ta cuaha ca ra cuu ra yañi yo, ra hebreo. Ñahñi sa ñiñi cahan ra, ta zandavi ñaha xaan ra sii ñiyɨvɨ.

11 Cuñi si sa nacazi yo yuhu ra vatyi zatɨvɨ ra sa siñi tuñi xiñi cuaha xaan ñiyɨvɨ. Sa catyi xuhun ta zacuaha ra sii ñiyɨvɨ tuhun sa ña tahan si zacuaha ra.

12 Minoo ra sa siñi tuñi vaha nu cu si Creta i cahan ra sii ñiyɨvɨ ñuu ra, ta catyi ra: “Vatya xaan ra ñuu Creta. Tañi quɨtɨ iyo sisi cuhu cuu ra. Yaha xaan cuaha sasi ra, ta susa xaan ra.” Tacuan catyi ra cuan.

13 Ta ndisa cuii sa cahan ra. Yucuan cuenda cuxoon sihin ra zavaha cuhva ña vaha cuan, nanazama ra cuhva iyo ra ta nasino vaha iñi ra.

14 Tacuan ta ma tyizoho ra cuendu sa cahan ra hebreo, ra ña sino iñi, ta tuhun cahan ñiyɨvɨ sa zama inga cuhva ta ña sino ca iñi ñu sii sa ndisa.
15 Sa cuenda ñiyɨvɨ vaha sa siñi tuñi, tandɨhɨ ta vaha si. Zoco ra ña sino iñi, ñahñi maa sa ndoo iyo sii ra vatyi ndya cuhva sica iñi ra ta ndya sa siñi tuñi xiñi ra, quiñi iyo si.
16 Catyi ra vatyi sito ra sii ra Ndyoo, zoco sihin sa ndyicuu ra ta ndyehe yo vatyi ña ndisa. Ña cundyee ca iñi maa ra Ndyoo ndyehe ra sii ra cuan. Cuaha xaan sa ña vaha ndyicuu ra, ta numinoo cuhva vaha ña tyaa ra yahvi. Ta ña zavaha ra numinoo cuhva vaha.

2

Minoo cuhva vaha

1 Tuhun zacuaha moo, nacuu si maa ñi maa sa vaha. (Nacasi tahan sa cohon sihin sa cahan Tuhun Ndyoo.)
2 Nacatyun sihin ra sahnu vatyi nacuu ra minoo ra vaha. Nacoo ra minoo cuhva sa cuu tyaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ yahvi sii ra. Nanacañi vaha iñi ra tandɨhɨ saha. Nasino vaha xaan iñi ra Tuhun Ndyoo. Nacuñi ra sii ñiyɨvɨ sa ndisa cuii, ta nacundyee xaan iñi ra tatu ndyehe ra tundoho sa cuenda Tuhun Ndyoo.
3 Ta tacuan tucu ñu sahnu. Catyun sihin ñu vatyi nacuu ñu ñiyɨvɨ vaha xaan tañi tahan si coo ñiyɨvɨ sito sii ra Ndyoo. Ta yoñi maa sii zɨquɨ cahan ñu. Ma coho xaan ñu ndixi. Nazañaha ñu minoo cuhva vaha
4 sii ñu nacaa tindaha vatyi tacuan ta cua cuñi ñu sii yɨɨ ñu ta sii zehe ñu.
5 Nazañaha ñu sii ñu vatyi coo sa siñi tuñi vaha xiñi ñu, ta minoo ñi cuhva vaha cua cuñi ñu sii yɨɨ ñu. Ta nazacuenda vaha xaan ñu vehe ñu ta cuu ñu ñiyɨvɨ vaha ta tyaa ñu yahvi sii maa yɨɨ ñu. Vatyi tatu zavaha ñu tandɨhɨ cuhva ya, yoñi cua cahan ndya vaha ñi sii Tuhun Ndyoo.
6 Zañiñi tucun sii ra yoco nacoo vaha sa siñi tuñi xiñi ra.
7 Ta zuun ñi moo, zañohon maa ñi sa vaha sii ra sihin cuhva iyon. Zacuohon maa ñi sa ndisa cuii. Cuñi si sa cuun minoo ñiyɨvɨ vaha.
8 Maa ñi tuhun vaha cohon, ta yoñi cua cuu tyaa cuatyi saton cuhva cohon. Ta cua cucahan nuu ra sica iñi inga cuhva vatyi ma ñihi ra cuhva cahan ra ndya vaha ñi sii yo.
9 Cuhvon tyiño sii ra yañi yo, ra cuu muzu ñiyɨvɨ, vatyi natyaa ra yahvi sii patrón ra. Nazavaha ra tandɨhɨ sa catyi patrón ra, ta ma nacahan ra sa cahan patrón ra.
10 Ma zuhu ra sa sii patrón ra. Tandɨhɨ cuii cuhva nazavaha ra sa vaha. Ta cua coto patrón ra vatyi sino iñi ra Tuhun Ndyoo sa ndisa, ta cua coto ñu vatyi vaha xaan cuu Tuhun Ndyoo, tuhun sii ra zacacu sii yo.
11 Vatyi sa zañaha ra Ndyoo vatyi saha xaan ra tumañi iñi sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ta cuñi ra zacacu ra sii yo.
12 Ta cuhva iyo ra Ndyoo, zañaha si sii yo vatyi nazaña yo cuhva ña vaha sa zavaha ñiyɨvɨ ña sito sii ra ta sa ña vaha sa cuñi coño ñuhu yo ihya ñuu ñiyɨvɨ ya. Natyaa yo yahvi sii ra Ndyoo. Nazavaha yo tandɨhɨ sa vaha ta sa catyi sa siñi tuñi vaha sii yo. Ta nazacahnu yo sii maa ra Ndyoo sa ndisa cuii nɨɨ ñi sa ndito yo ñuu ñiyɨvɨ ya.
13 Vatyi ndatu maa yo minoo quɨvɨ vaha xaan, quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesucristo. Maa ra cuu Ndyoo yo ta ra zacacu sii yo. Cua quisi ra sihin cuaha xaan tundyee iñi sii ra ta ndisi xaan ra.
14 Saha maa ra sii ra sa cuu ra sa cuenda cuatyi maa yo vatyi cua zacacu ra sii yo sii ityi ña vaha, ta cua zandasi ra tandɨhɨ cuii cuatyi yo. Cuñi ra vatyi sii maa ra cua cuu sii yo ta cua cuñi xaan yo zavaha yo sa vaha.

15 Tandɨhɨ cuii cuhva ya nacatyun sihin ñiyɨvɨ. Zañiñun sii ñu nazavaha ñu
sa vaha. Catyi casun sihin ñu ñaa sa cuu cuatyi ñu tatu ma tyaa ñu yahvi vatyi
tacuan i saha ra Ndyoo tyiño suun. Ma cuhvon sa cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi
suun vatyi zavohon sa vaha.

3

Cuhva cuñi si zavaha yo tatu sino iñi yo Tuhun Ndyoo

1 Zanacohon iñi ñiyɨvɨ vatyi natyaa ñu yahvi sii ra ndyaca ñaha ta sii ra
ndyizo tyiño ñuu ñiyɨvɨ ya. Nazavaha ñu sa catyi ra cuan, ñaa ndɨhɨ ca tyiño
vaha.
2 Ta ma cahan ñu ndya vaha ñi sii numinoo ñiyɨvɨ. Ta ma nanducu ñu tizɨhɨ.
Nazañaha ñu vatyi vaha añima ñu sihin cuhva iyo ñu sihin inga ñiyɨvɨ. Vii ñi
cuñi si coo ñu sihin tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ.
3 Vatyi ndya maa yo ta i cuu yo ñiyɨvɨ tondo xiñi. Ñiyɨvɨ sa ñá tyaa yahvi sii
ra Ndyoo i cuu yo. I zandavi ñaha cuihna sii yo, ta i tyaa xaan yo yahvi sii sa
cuñi coño ñuhu yo ta zavaha yo sa catyi si. Cuaha xaan sa ña vaha i zavaha
maa yo, ta ndyiyo xaan iñi yo ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ. Ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ
sii yo, ta ña cuu ndyehe yo sii ñu.
4 Zoco i zañaha maa ra Ndyoo cuhva cuñi xaan ra sii ñiyɨvɨ ta cuhva vaha
xaan iyo ra. Maa ra i zacacu sii yo.
5 I zacacu ra sii yo, zoco yɨvɨ sa cuenda sa vatyi vaha xaan i zavaha yo. I
zacacu ra sii yo vatyi cundahvi iñi ra sii yo. I zandasi ra cuatyi yo, ta i nacacu
saa yo. Ta i saha ra Tatyi Ii ra. Tacuan cuu cuhva ñihi yo sa cacu añima yo, ta
ndito yo minoo cuhva saa ihya ñuu ñiyɨvɨ ya.
6 Vaha xaan saha maa ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo sa cuenda ra Jesucristo, ra
zacacu sii yo.
7 Ta sihin tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo sii yo, ta catyi ra vatyi ñahñi ca
cuatyi yo, ta ñihi yo cuhva cundito yo tandɨhɨ tyiemvu, cuhva sa ndatu xaan
yo.
8 Tandɨhɨ tuhun ya, ndisa xaan si. Cahan tañi minoo ra sito vaha, ta
nacatyun tandɨhɨ tuhun ya sihin ñiyɨvɨ. Tacuan zavohon ta zɨquɨ ñiyɨvɨ sa sino
iñi sii ra Ndyoo cua nacañi iñi ñu minoo cuhva vaha, ta cua zavaha ñu tandɨhɨ
sa vaha. Vaha xaan cuu tuhun ya, ta cua tyindyee xaan si sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
tatu zavaha ñu sii si.
9 Zoco ma tyizohon nu natuhun xaan ñiyɨvɨ tuhun ña ñiñi xaan tañi yoo
sa cuu ñiyɨvɨ sahnu sii yo a ñaa ndɨhɨ sa catyi ley ra Moisés a ñaa inga tuhun
natuhun xaan ñiyɨvɨ ta sahñi tahan ñu sa cuenda si. Ta yɨvɨ sa ñiñi cuu si. Ta
ma cuu tyindyee si sii yo.
10 Tatu iyo minoo ra ta natuhun xaan ra ta zacahñi tahan ra sii ra yañi yo.
Cana sii ra ta cahan vohon sihin ra minoo saha ta inga tucu saha. Ta tatu ña
cuñi ra tyizoho, ma tyisaha con sii ra.
11 Siton vatyi ña vaha añima ra tatu tacuan zavaha ra. Ta sihin cuhva
zavaha ra ta zuun ñi maa ra cua cuu ña vaha iñi vatyi ña vaha zavaha ra.

Minoo ca tuhun cahan ra Pablo sihin ra Tito sa cuenda ñi maa ra Tito

12 Quɨvɨ cua tasi sii ra Artemas a sii ra Tíquico nu ndyoon, zanumun ta
cuhun ndya ñuu Nicópolis cua ñihi tahan yo vatyi sa cundaa iñi sa cuhin
yucuan tyiemvu sa cua nduvisi ihya.
13 Tyindyeun sihin tandɨhɨ cuhva sa cuu suun sii ra Zenas, ra cuu yuhu
ñiyɨvɨ tañi minoo abogado, ta sii ra Apolos. Tacuan ta cua cuu cuhun ra ityi
nuu, ta ñahñi cua cumañi sii ra.

14 Zacuohon sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo vatyi nazavaha ñu sa vaha
sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ tandɨhɨ saha. Nacuhva ñu sa siñi ñuhu sii ñiyɨvɨ tatu
cumañi si sii ñu sa ndisa. Ña vaha sa cuyucu ñi maa ñiyɨvɨ sa sino iñi ta ma
zatyiño ñu a ma tyindyee ñu sii inga ñiyɨvɨ.

Nu ndɨhɨ cahan ra Pablo

15 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndyaa sihin ihya tasi ñu minoo nacumi sii moo Tito.
Tacuan tucu tasi ndi minoo nacumi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuñi sii ndi sa cuenda
Tuhun Ndyoo. Ta maa ra Ndyoo cua tyindyee sii tandɨhɨ ndo. Ndɨhɨ si vityi.

Filemón

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ra Filemón

1 Yuhvi ra Pablo ñohi vehe caa sa cuenda ra Jesucristo. Sihin ra Timoteo
yañi yo tyaa ndi carta ya suun yoho Filemón. Cuñi xaan ndi suun vatyi ɨɨn ñi
zatyiño yo sa cuenda Tuhun Ndyoo.
2 Ta tyaa tucu ndi carta ya sii ña Apia, hermana yo, ta sii ra Arquipo vatyi
zatyiño xaan tucu maa ra tyiño ra Ndyoo, ta tyaa tucu ndi sii tandɨhɨ inga
hermano, ra titahan vehe moo.
3 Cuñi xaan ndi sa cua cuhva xaan ra Ndyoo tandɨhɨ cuii sa vaha sii ndo ta
sa coo sa taxi ñi sii ndo sihin ra, cuhva saha ra Ndyoo Zutu yo ta ra Jesucristo
sii yo. Ra Jesucristo cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva cuñi xaan ra Filemón sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta cuhva sino xaan iñi ra sii ra Jesús

4 Saha xein tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo cuhva quehin sihin ra cuendon,
5 vatyi i catyi ñiyɨvɨ sihin, cuhva sino xaan iñun sii ra Jesucristo ta cuhva
cuñi xoon sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Ndyoo.
6 Ta sique sii ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ sa sino iñi sa cuenda cuhva sino iñi
moo. Sique sii ra vatyi nacutuñi ca iñi ñu tandɨhɨ cuii sa vaha xaan sa iyo sii
yo sa cuenda maa ra Jesucristo.
7 Ta zɨɨ xaan cuñi ta tyindyee xaan si sii, yoho hermano, vatyi site cuhva
cuñi xoon sii ñiyɨvɨ vatyi sa cuenda moo hermano ta ñihi tandɨhɨ inga
hermano cuaha xaan tundyee iñi.

Sica ra Pablo minoo tumañi iñi sii ra Filemón sa cuenda ra Onésimo

8 Yucuan cuenda vazu iyo xaan cuhva sii, sa saha ra Cristo sii, ta cuu catyi
suhun ñaa sa cua zavohon,
9 zoco vaha cuñi sa caque tumañi iñi suun vatyi cuñi suun, ta cuñi tucu
yoho sii. Ta tañi sa sito moo, yuhvi ra Pablo cui minoo ra sahnu, ta vityi ñohi
vehe caa sa cuenda maa ra Jesucristo.
10 Sica xein tumañi iñi suun sa cuenda ra Onésimo. I nduu ra tañi zehi sa
cuenda Tuhun Ndyoo nɨɨ ñi sa ñohi vehe caa ya.
11 Ta quɨvɨ cuan, ñahñi maa i tyindyee ra suun, zoco vityi tyindyee xaan ra
sii, ta cua tyindyee tucu ra suun.
12 Cua natasi sii ra nu ndyoon. Natɨɨn cuendon sii ra minoo cuhva vaha
xaan vatyi cuñi xein sii ra.
13 Cuñi sa vatyi ndoo ra ihya sihin vatyi tyindyee ra sii sa cuenda moo nɨɨ
ñi sa ñohi vehe caa sa cuenda Tuhun Ndyoo.
14 Zoco ña cuñi zavehi sa tacuan tatu ma catyi moo vatyi ña cuñi zañiñi suun
ta cua zavohon minoo tumañi iñi sii. Sica iñi sa cua zavohon sii si vatyi ñiyɨvɨ
vaha cuun ta yɨvɨ sa vatyi zañiñi suun.
15 Vazɨquɨ i zandoo ra Onésimo suun zuhva quɨvɨ ta vityi cua cuu natɨɨn
cuendon sii ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
16 Ta ña maa ñi muzun cuu sii ra vityi, zoco minoo cuhva vaha ca vatyi cuu
tucu ra minoo hermano, ra sa cuñi xaan yo. Cuñi xein sii ra, ta cuñi si sa cuñi
xaan ca moo sii ra ñihi ca. Ta yɨvɨ tañi ñiyɨvɨ ndya vaha ñi, zoco cuñun sii ra
tañi minoo hermano yo sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.
17 Yucuan cuenda tatu cuñun sii mi tañi sa ra tohon, tɨɨn cuendon sii ra tañi
sa yuhvi cuu ra.

18 Ta tatu iyo sa ña vaha i zavaha ra suhun a tatu tavi ra suun, tyoon sii si
sa cuenda mi.
19 Yuhvi ra Pablo tyei zuun ñi sihin letra mi ihya vatyi yuhvi cua tyiyahvi.
Ta cuu catyi suhun vatyi yoho tavun sii, sa cuenda cuhva cacu añimon, zoco
ma catyi.
20 Tacuan cuu si hermano, ta cuñi vatyi zavohon minoo tumañi iñi sii, sa
cuenda ra ndyaca ñaha sii yo. Zanduzi un añime sa cuenda ra.
21 Ta tyei carta ya suun vatyi ni i xaan iñi suun vatyi cua tyoon yahvi sa
quehin. Ta sa site vatyi cua zavohon cuaha ca.
22 Ta zanduvaha tucun minoo nu cua cundyei vatyi sica iñi vatyi cua cuhva
maa ra Ndyoo sa sica ndo sii ra ta cua cuu quisi ndyehi sii ndo.

Tasi inga ra hermano minoo nacumi sii ra Filemón, ta zi qui ndi hi cahan ra Pablo

23 Iyo minoo ra ñoho vehe caa i n ñi sihin mi sa cuenda ra Cristo Jesús.
Epafras nañi ra, ta tasi ra minoo nacumi suun.
24 Ta inga ra tyindyee sii, sa cuenda tyiño maa ra Ndyoo, Marcos nañi ra, ta
ra Aristarco, ra Demas, ta ra Lucas. Tasi tucu tandi hi ra minoo nacumi suun.
25 Cuñi xein sa cua cuhva xaan ra Jesucristo sa vaha sii ndo. Maa ra ndyaca
ñaha sii yo. Ta nacuu si tacuan.

Minoo Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Hebreo Sa Sino Iñi Tuhun Ndyoo

I cahan ra Cristo zehe ra Ndyoo sihin yo sa cuenda zutu ra

1 Ta sa naha i cahan ra Ndyoo cuaha xaan saha ta cuaha xaan cuhva sihin
ñiyɨvɨ sa cuu profeta, ta i nacatyi ra cuan sihin ñiyɨvɨ sahnu sii yo tandɨhɨ sa i
catyi ra Ndyoo.
2 Zoco vityi nu sa cuñi ndɨhɨ tyiemvu i tasi ra Ndyoo sii Zehe ra, ta i cahan
ra sihin yo sa cuenda ra Ndyoo Zutu ra. Ta i saha cuenda ra Ndyoo tandɨhɨ
cuii sa iyo sii ra sii Zehe ra. Ta sihin Zehe ra i zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ.
3 Ta ndisi xaan Zehe ra Ndyoo sihin sa ndisi sa iyo sii Zutu ra. Ta tandɨhɨ
cuii sa zavaha Zehe ra Ndyoo, zañaha si vatyi Ndyoo cuu ra. Ndyaca ñaha ra
tandɨhɨ cuii sa iyo sihin tuhun cahan ra. Maa ra cuu ra i sihi vatyi cua zandasi
ra cuatyi yo, ta i zanaa ra sii si. Ta zɨquɨ i nandoto ra, ta i sicundyaa ra siyo
cuaha ra Ndyoo Zutu ra, ra ndyaca ñaha andɨvɨ. Ta ndyaca ñaha ra sihin ra.

Cahnu ca Zehe ra Ndyoo ta zɨquɨ ángel

4 Cahnu xaan ca i nduu Zehe ra Ndyoo ta zɨquɨ ángel, ta sito yo vatyi cahnu
ca ra vatyi Zehe Ndyoo cuu sii ra. I saha ra Ndyoo zɨvɨ cuan sii ra, ta ñiñi ca
si ta zɨquɨ zɨvɨ ángel.
5 Numinoo saha ta ñá catyi ra Ndyoo sihin numinoo ángel:
Yoho cuu Zehi,
Vityi zañehi vatyi Zehi cuu suun.
Zoco i catyi ra Ndyoo sa cuenda ra Jesús:
Yuhvi cua cuu zutu ra,
Ta maa ra cua cuu zehi.
6 Ta quɨvɨ i cacu Zehe ra, ra cahnu ca, ñuu ñiyɨvɨ ya, i catyi ra Ndyoo:
Nazacahnu tandɨhɨ cuii ángel Ndyoo sii ra.
7 Catyi ra Ndyoo sa cuenda ángel vatyi:
Tañi tatyi cuu ra, ta tañi ñúhu cuu ra.
8 Zoco sa cuenda Zehe ra catyi ra Ndyoo:
Ndyoo cuun, ta cua cundyaca ñohon tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Ndoo xaan cua cundyaca ñohon.
9 Cuñi xoon sa zavaha ñiyɨvɨ sa ndoo, ta cuxaan xoon sihin sa ña vaha.
Yucuan cuenda saha ra Ndyoo sa zɨɨ xaan ca cuñun ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ.
10 Ta inga saha i catyi tucu ra Ndyoo sihin ra:
Ra ndyaca ñaha cuun, ta nu i quisaha si i zavohon ñuu ñiyɨvɨ,
Ta i zavohon andɨvɨ sihin ndohon.
11 Cunaa si cuan, zoco cua ndoo moo.
Cua ndusahnu ñuu ñiyɨvɨ ta andɨvɨ tañi ndusahnu minoo zahma.
12 Ta cua natuun sii si tañi minoo zahma ñi cuu si, ta cua nazama si tañi
nazama ñiyɨvɨ sii zahma ñu.
Zoco yoho ma zamon, ta ma cuu moo ndaha ñi.
13 Zoco numinoo saha ñá catyi ra Ndyoo sihin minoo ángel:
Cundyoon siyo cuehi ndya cua zahacanei sii tandɨhɨ ra xaan iñi suun ta zɨquɨ
cua cuhve sa cundyaca ñohon sii tandɨhɨ ra.
14 Ña tacuan catyi ra Ndyoo sihin ángel vatyi muzu ñi cuu ra cuan. Tasi ra
Ndyoo sii ra sa cua tyindyee ra ta zacuenda ra sii ñiyɨvɨ cua zacacu ra Ndyoo.

2

Cahnu xaan cuu cuhva zavaha ra Ndyoo sa cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ

1 Yucuan cuenda cuñi si sa sino xaan iñi yo sii sa ndisa sa siñi yo, coto
zandoo yo sii si.
2 I sityiño ra Ndyoo ángel, ta i nacatyi ra ley ra Ndyoo sihin ra Moisés. Sihin
ley cuan i sindyaca ñaha maa ra Ndyoo quɨvɨ cuan, ta ñu ñá tyaa yahvi i ndoho
ñu tandɨhɨ saha tañi tahan si.
3 Ta maa tucu yo, ma cuu cacu yo tatu ma tyaa yo yahvi cuhva i cahan ra
Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo, cuhva cua zacacu ra sii yo. Cahnu xaan cuu
cuhva i zavaha ra. Ta ra i siñi sa cahan ra Jesús i nacatyi ra sihin yo cuhva i
catyi ra.
4 Ta i zañaha casi ra Ndyoo vatyi sa ndisa cuu tuhun cuan vatyi i zavaha ra
zeña ta cuaha nuu sa ndyityi, ta i saha ra cuaha cuhva sa cuu zavaha ñiyɨvɨ
sihin cuhva sa saha Tatyi Ii ra, cuhva cuñi maa ra Ndyoo.

Ra Jesús cuu ra cua cuhva sa cacu ñiyɨvɨ

5 Ña saha ra Ndyoo sa cua cundyaca ñaha ángel sii ñuu ñiyɨvɨ sa cua coo ityi
nuu ca, ñuu ñiyɨvɨ sa cahan maa yo tuhun.
6 Zoco iyo nu catyi Tuhun Ndyoo tyehen cuhva cahan minoo ra profeta
sihin ra Ndyoo sa cuenda ra Cristo:
¿Ñaa ra cuu minoo rayɨɨ ta nacohon xaan iñun sii ra,
Ta ñaa cuenda zacahnu xoon sii ra cu zehe ñiyɨvɨ?
7 Zuhva ni quɨvɨ, quɨvɨ ndyaa ra ñuu ñiyɨvɨ cua zanduluhlu xoon sii ra ta zɨquɨ
ángel,
Ta cuee ca cua zanducahnu xoon sii ra,
Cua cuhva xoon cuhva sii ra, ta tyaa xoon yahvi sii ra;
8 Ta sohon sa cundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii sa iyo.
Quɨvɨ i saha ra Ndyoo sa cundyaca ñaha ra sii tandɨhɨ, ñahñi sa cua cumañi sa
ma cuu cundyaca ñaha ra. Zoco tañaha ca cua ndyehe yo sa cundyaca ñaha ra
sii tandɨhɨ cuii.
9 Zoco ndyehe yo sii ra Jesús, ra i quisi ndya gloria. Luhlu ca i nduu ra ta
zɨquɨ ángel zuhva ñi quɨvɨ. Ta vityi zacahnu xaan ra Ndyoo sii ra ta saha xaan
ra cuhva sii ra vatyi i sihi ra sa cuenda maa yo. Vaha xaan cuu maa ra Ndyoo,
ta yucuan cuenda i sihi ra Jesús sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
10 Maa ra Ndyoo i zavaha tandɨhɨ, ta sa cuenda maa ra i sino si. Vaha cuu
si sa saha ra sa ndyehe ra Jesús tundoho vatyi cuhva cuan cua cuu ra Jesús
sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Sihin cuhva i zavaha ra Jesús ta i zacacu
ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ, ta cuu nduu ñu ñiyɨvɨ ra Ndyoo ta cuhun ñu gloria.
Ta sihin tundoho sa i ndyehe ra Jesús ta i nduu ra ra cua cuhva sa cua cacu
ñiyɨvɨ. Cuhva cuan i zavaha ra tandɨhɨ sa cuñi maa ra Ndyoo.
11 Ñiyɨvɨ sa sa nduvaha sihin ra Ndyoo ta ra i zanduvaha sii ñu, ɨɨn ñi Zutu
ñu. Yucuan cuenda ña cahan nuu ra zanduvaha sii ñu sa catyi ra vatyi tahan
ra cuu sii ñu.
12 Tyehen catyi ra:
Ndyoo Zuti, cua quehin tuhun nuu yañi,
Cua zacahni suun nu yucu ñiyɨvɨ sino iñi suun.
13 Ta inga saha i catyi ra:
Nɨɨ xaan cua cuu iñi sii Zuti.
Ta inga tucu saha i catyi ra:
Ica vii ya sihin zehi, ñiyɨvɨ i saha ra Ndyoo sii.

14 Zehe ra Cristo, coño ñuhu ta nɨñɨ cuu ñu. Yucuan cuenda i nduu tucu ra
Jesús minoo ñiyɨvɨ sa iyo coño ñuhu ta nɨñɨ. Vatyi tatu cua nduu ra minoo ñiyɨvɨ
cua cuu cuu ra, ta sihin cuhva cuan zanaa ra cuhva iyo sii cuihna. Vatyi maa
ra cuihna cuu ra i quisaha sihin tuhun sa sihi ñiyɨvɨ.
15 Zoco sihin cuhva sa sihi ra Jesús ta i zanaa ra cuhva sa sahñi cuii cuihna
sii ñiyɨvɨ, ta zacacu ra Jesús sii ñiyɨvɨ sihin tuhun sa yuhu xaan ñu coto cuu ñu.
Tañi sa nuhñi ñiyɨvɨ tandɨhɨ quɨvɨ i cuu si vatyi i yuhu xaan ñu sa cuu ñu.
16 Ndisa cuii vatyi ñá quisi tyindyee ra Jesús sii ángel. Zoco quisi tyindyee
ra sii tandɨhɨ zehe ra Abraham.
17 Yucuan cuenda i nduu ra ñiyɨvɨ sa ndisa tañi tandɨhɨ maa yo, ra cu yañi ra.
Ta sa cuenda cuan cundahvi xaan iñi ra sii yo. Zavaha ra tandɨhɨ sa catyi ra
Ndyoo, ta cuu ra zutu ya cahnu sa cuenda yo ityi nuu ra Ndyoo. Ta i tyiyahvi
ra sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ.
18 Maa ra i ndyehe xaan tundoho cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra,
zoco ñahñi sa ña vaha i zavaha ra. Ta yucuan cuenda cuu xaan tyindyee ra
sii ñiyɨvɨ quɨvɨ nducu coto ihñi cuihna sii ñu.

3

Ra Jesús, cahnu ca ra ta zɨquɨ ra Moisés

1 Yucuan cuenda, ndoho hermanos, i casi ra Ndyoo sii ndo vatyi cua
zanduvaha ra sii ndo. I casi ra sii ndo vatyi cuhun ndo gloria. Vityi cuñi sa
cua nacañi iñi ndo sa cuenda ra Jesús. Maa ra cuu ra i tasi ra Ndyoo sihin
tyiño ra. Ta ra cu zutu ya cahnu cuu ra sa cuenda maa yo, ta sino xaan iñi yo
sii ra.
2 I tava ra Ndyoo tyiño sii ra Jesús sa cuu ra zutu ya cahnu sa cuenda yo, ta
i zavaha ra tandɨhɨ sa cuñi maa ra Ndyoo. Tañi ra Moisés i zavaha ra tandɨhɨ
sa cuñi ra Ndyoo nu i siyucu ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ cuan. Ta ñiyɨvɨ hebreo i cuu
ñiyɨvɨ sii maa ra Ndyoo.
3 Ta cahnu ca ra cuu ra Jesús ta zɨquɨ ra Moisés vatyi ñiñi ca cuu ra zandaa
minoo vehe ta zɨquɨ maa si.
4 Tahan tahan vehe sa iyo, iyo ra zandaa sii si, zoco ra i zavaha tandɨhɨ cuu
maa ra Ndyoo.
5 Vaha xaan sa i zavaha ra Moisés sihin ñiyɨvɨ ra Ndyoo quɨvɨ cuan, zoco
minoo muzu ra Ndyoo ñi i cuu maa ra ta minoo ra saha sa ndaa ñi i cuu ra. I
nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ tandɨhɨ sa i catyi ra Ndyoo sihin ra.
6 Zoco ra Cristo cuu ra zehe ra Ndyoo, ta i zavaha ra tandɨhɨ sa i catyi ra
Ndyoo. Ndyaca ñaha ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Ndyoo. Ta maa yo
cuu vehe ra Ndyoo tatu ma yuhu yo cahan yo tuhun ra ndya cuhva ndya cua
quisi tucu ra Jesús. Ta tatu zɨɨ xaan cuñi yo nɨɨ ñi sa ndatu yo sii ra.

Cua quitatu ñiyɨvɨ sa sino ndisa cuii iñi sii ra Ndyoo

7 Yucuan cuenda catyi Tatyi Ii ra Ndyoo:
Vityi tatu siñi ndo sa cahan ra Ndyoo,
8 Ma zandundava xaan ndo iñi ndo,
Tañi i zavaha ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ i nducu coto ihñi ñu sii ta i zacuxaan xaan
ñu sii nu i sica noo ñu minoo nu ityi xaan.
9 Yucuan i nducu coto ihñi xaan ñu sii vazu i ndyehe ñu cuhva i zavehi uu
xico cuiya.
10 Yucuan cuenda i cuxein sihin ñiyɨvɨ cuan,
Ta i catyi: “Tandɨhɨ saha zandoo ñu ityi vaha ta sica noo ñu minoo ityi ña vaha,
ta zandavi ñaha si sii ñu,

Ta ña cuñi ñu coto ñu cuhva cuñi sa cua zavaha ñu."
11 Ta i cuxaan xein, ta i catyi: "Sa ndisa cuii vatyi ma cuhva mi sa cua saa ñu
nu i zanduvehi nu cua quitatu ñu."
12 Tacuan i catyi ra Ndyoo. Yucuan cuenda coto vaha ndo sii ndo hermano
coto ñáha ma sino ndisa cuii iñi ndo sa cahan ra Ndyoo, ta cua zaña ndo sii ra
Ndyoo ndito ta cuhun ndo inga ityi.
13 Cuhva ndo tundyee iñi sii minoo ndo ta sii inga ndo tandɨhɨ quɨvɨ nɨɨ ñi
sa cuu ca, ta cuhva cuan, yoñi ndo cua zandavi ñaha cuatyi sii. Vatyi tatu
zandavi ñaha cuatyi sii ndo cua zanduñihi ndo iñi ndo ta ma tyaa ca ndo yahvi
sii ra Ndyoo.
14 Tatu nɨɨ xaan cuu iñi yo sii ra Ndyoo ndya cuhva ndya cua ndɨhɨ ñuu
ñiyɨvɨ, ɨɨn ñi cua ñihi yo sa vaha sihin ra Cristo.
15 Ta ma naa iñi ndo vatyi vityi cuu nu catyi ra Ndyoo:
Vityi tatu cuɨñɨ ndo sa cahan ra Ndyoo,
Ma zanduñihi ndo iñi ndo tañi i zavaha ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ i zacuxaan ñu sii.
Catyi ra Ndyoo.
16 ¿Ta yoo cuu ñiyɨvɨ i siñi sa cahan ra Ndyoo ta i zacuxaan ñu sii ra? Ñiyɨvɨ
cuan cuu ñu cuahan sihin ra Moisés. Ta cuahan ra ityi nuu, ta i tava ra sii ñu
ñuu Egipto quɨvɨ cuan.
17 ¿Ta yoo sihin i cuxaan ra Ndyoo uu xico cuiya? Zuun ñi sihin ñiyɨvɨ cuan
i cuxaan ra vatyi i zavaha ñu cuatyi, ta yucuan cuenda i sihi ñu sisi cuhu ityi
cuahan ñu.
18 ¿Ta yoo sii saha ra Ndyoo tuhun ra vatyi ma cuhva ra sa cua saa ñu nu
cua quitatu ñu? I saha ra tuhun cuan sii ñiyɨvɨ ñá tyaa yahvi sii ra.
19 Ta cuhva cuan ndyehe yo vatyi ñá cuu quɨhvɨ ñu vatyi ñá sino ca iñi ñu
sa catyi ra Ndyoo.

4

1 Vityi iyo ca tuhun i saha ra Ndyoo sa cuenda sa quɨhvɨ ñiyɨvɨ ra nu cua
quitatu ñu. Yucuan cuenda cuñi si sa cuyuhu yo coto coo zuhva maa ndo sa
cua catyi ra Ndyoo vatyi ma cuu quɨhvɨ ndo.
2 Ndisa vatyi sa ñihi maa yo Tuhun Vaha ra Ndyoo tañi i ñihi ñiyɨvɨ sahnu
hebreo sii si. (Tuhun cuan cuu nu i catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra minoo
nu cua quitatu yo), zoco ñá tyindyee si sii maa ñu vatyi ñá sino ndisa cuii iñi
sii si.
3 Ta maa ñi maa yo sa sino iñi, cuu quɨhvɨ yo nu cua quitatu yo tañi sa catyi
maa ra Ndyoo:
Sa cuxein ta sehi tuhin vatyi ñiyɨvɨ ña sino iñi sii,
Ma cuu quɨhvɨ ñu nu cua quitatu ñu.
Catyi ra Ndyoo. Tacuan i catyi ra vazu sa ndyaa listo si ndya quɨvɨ i ndɨhɨ
zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ.
4 Vatyi iyo nu i catyi ra tyehen sa cuenda quɨvɨ cu usa cuan: "I quitatu ra
Ndyoo quɨvɨ cu usa cuan, ta ñá zatyiño ca ra quɨvɨ cuan."
5 Ta iyo tucu nu catyi si tyehen: "Ndaha cuii ñi ma cuu quɨhvɨ ñu nu cua
quitatu ñu sihin." Catyi ra Ndyoo.
6 Iyo ca ñiyɨvɨ cua quɨhvɨ vatyi ñiyɨvɨ i ñihi tuhun cuan sa xihna ñi, ñá cuu
quɨhvɨ ñu vatyi ñá tyaa ñu yahvi sii ra Ndyoo.
7 Yucuan cuenda i saha tucu ra Ndyoo inga saha sa cua cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ.
I cahan ra Ndyoo sihin ra David, ta i nacatyi ra David tyehen, cuhva i catyi
tucu ra Ndyoo inga saha zuun ñi cuhva tañi i catyi ra sihin ñiyɨvɨ hebreo ta sa
naha:

Vityi tatu cuiñi ndo sa quehin,
Ma zañihi ndo iñi ndo.
8 Tatu sa i sindyaca ra Josué sii ñiyivi nu cua quitatu ñu sa ndisa cuii, ma cahan ca ra Ndyoo inga saha sa cuenda inga quivi nu cua cuu quihvi ñiyivi nu cua quitatu ñu.
9 Zoco i cahan ra cuhva cuan vatyi cumañi ca quihvi ñiyivi ra Ndyoo nu cua quitatu ñu sa ndisa cuii.
10 Tatu sa quihvi minoo ra nu saha ra Ndyoo nu cua quitatu ra, sa zandoo ra cuan tyiño ra ta quitatu ra tañi i quitatu ra Ndyoo quivi sa ndihi zavaha ra ñuu ñiyivi.
11 Yucuan cuenda nanducu xaan yo cuhva quihvi yo nu cua quitatu yo yucuan; natyaa yo yahvi sii ra Ndyoo coto cuu yo tañi i cuu ñiyivi hebreo ta sa naha ta ma cuñihi yo saa yo.
12 Vatyi tandihi cuii tuhun cahan ra Ndyoo, ndito si, ta iyo xaan cuhva sihin si. Ñihi xaan si tañi minoo espada ta cuñihi si saa si ndya añima yo ta ndya sa siñi tuñi sii yo. Ta zañaha casi Tuhun Ndyoo sii yo ñaa sa sica iñi yo sihin añima yo tatu vaha si a ña vaha si.
13 Ñahñi maa sa cuu cuxehe nuu maa ra Ndyoo. Sito maa ra tandihi cuii sa zavaha tandihi ñiyivi nacahnu ñuu ñiyivi. Ta cua nacuhva cuenda yo sii ra tandihi cuii sa zavaha yo.

Ra Jesús cuu ra cu zutu ya cahnu

14 Ra Jesús, zehe ra Ndyoo cuu sii ra, ta maa ra cuu zutu ya cahnu sa cuenda yo ityi nuu ra Ndyoo ndya gloria. Yucuan cuenda natiin cuenda vaha yo cuhva sa sino xaan iñi yo sii ra.
15 Vatyi ra cu zutu ya cahnu sa cuenda maa yo, cutuñi iñi ra ña cuenda cuñi yo zavaha yo cuatyi vatyi i nducu coto ihñi cuihna sii ra tandihi cuii cuhva tañi nducu coto ihñi ra sii maa yo, zoco ñá zavaha ra Jesús numinoo cuatyi.
16 Yucuan cuenda ña vaha sa yuhu yo. Nacaca xaan yo sii ra Ndyoo vatyi tyindyee ra sii yo. Ta cua tyindyee ra sii yo vatyi cua cundahvi iñi ra sii yo, ta cua zaha ra tumañi iñi sii yo ta tyindyee ra sii yo tatu iyo sa siñi ñuhu sii yo.

5

1 Tandihi ra cu zutu ya cahnu sa cuenda ñiyivi hebreo, ñiyivi cuu maa ra. I casi ra Ndyoo sii ra vatyi cua cahan ra sa cuenda tandihi ñiyivi ityi nuu ra Ndyoo. Sahñi ra quiti ta saha tucu ra inga sa saha maa ñiyivi sa cuenda cuatyi ñu.
2 Iyo saha i zavaha tucu maa ra sa ña vaha. Yucuan cuenda cutuñi iñi maa ra cuhva iyo ñiyivi, ta vii xaan i sicoo ra sihin ñiyivi tondo ta sihin ñu i zaña ityi vaha tatu i ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu.
3 Ta sa cuenda cuatyi ñiyivi ta cuatyi tucu maa ra, ñiñi xaan cuñi si sa cua cahñi ra quiti.
4 Zoco yivi maa ra i catyi vatyi cua quihin ra tyiño sa cuu ra ra cu zutu. Maa ra Ndyoo i casi sii ra, zuun ñi cuhva tañi i casi ra sii ra Aarón.
5 Ta zuun ñi cuhva cuan, ñá zanduñiñi ra Cristo sii ra, ta yivi maa ra catyi vatyi cua nduu ra minoo ra cu zutu ya cahnu. Ña tacuan. Maa ra Ndyoo cuu ra i casi sii ra Cristo. I catyi ra Ndyoo sihin ra:
Yoho cuu zehi;
Vityi zanducahnu mi suun.
6 Ta inga saha i catyi ra Ndyoo sihin ra tyehen:
Minoo ra cu zutu cua cuun tandihi cuii tyiemvu.

Cua cuun tañi ra Melquisedec.
7 Quɨvɨ i cuu ra Jesús minoo ñiyɨvɨ ihya ñuu ñiyɨvɨ, i cahan xaan ra sihin ra
Ndyoo, ta ñihi xaan i sacu ra ta i sica xaan ra tumañi iñi sii ra vatyi cuu zacacu
ra Ndyoo sii ra ta ma cuu ra. Ta i siñi ra Ndyoo sa cahan ra vatyi cua zavaha
ra tandɨhɨ sa catyi ra Ndyoo.
8 Ta vazu zehe ra Ndyoo cuu sii ra Jesús, zoco sihin cuhva i ndyehe ra
tundoho ta i cutuhva ra tyaa ra yahvi sii ra Ndyoo.
9 Ta sa yaha cutuhva ra tandɨhɨ sa cuñi ra Ndyoo sa coto ra, ta zɨquɨ i ñihi ra
cuhva saha ra sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu, tandɨhɨ ñiyɨvɨ tyaa yahvi
sii ra
10 vatyi i casi ra Ndyoo sii ra sa cuu ra minoo ra cu zutu ya cahnu zuun ñi
cuhva tañi i cuu ra Melquisedec.

Ica xaan zandoo yo Tuhun Ndyoo tatu sa sino iñi yo

11 Iyo cuaha xaan sa cuñi catyi sa cuenda ra Cristo, zoco yɨɨ xaan cua
zacutuñi vehi iñi ndo vatyi zoho xaan ndo.
12 Vityi sa naha sino iñi ndo, ta tahan si cuu ndo maestro sii inga ñiyɨvɨ.
Zoco sii maa ndo siñi ñuhu ca sa zañaha ñiyɨvɨ sii ndo inga saha zuhva zuhva
ña sa catyi Tuhun Ndyoo. Cuu ndo tañi sa lee. Ndya vityi sihi ca ndo zɨcuɨ,
ta ña cuu casi vaha ndo xita. Quehin zɨquɨ minoo cuhva, cuhva iyo ndo sihin
Tuhun Ndyoo.
13 Tatu sihi ca ndo zɨcuɨ cuñi si catyi si vatyi ña cutuñi vaha iñi ndo Tuhun
Ndyoo, ta cuu ndo tañi sa lee.
14 Ta ña cuu casi vaha ndo xita ta cuu ndo tañi ñiyɨvɨ sahnu sa cuenda
Tuhun Ndyoo tatu ma quisaha nacoto xihna ndo ña sa cuu sa vaha ta ña
sa cuu sa ña vaha ta zavaha ndo maa ñi sa vaha.

6

1 Yucuan cuenda, nazandoo yo cuhva i cuu yo ta nu quisaha sino iñi yo sii
ra Cristo, ta nacuahnu yo sa ndisa cuii sihin Tuhun Ndyoo. Ma nacani tucu
ndo inga saha Tuhun Ndyoo añima ndo ta zɨquɨ naquisaha ndaca tucu ndo
tucahnu iñi sii ra Ndyoo ta quisaha sino tucu iñi ndo uu a uñi tahan saha.
2 Ma zacuaha xaan ca yo zɨquɨ cuhva yozo caa cua coo ndutya ñiyɨvɨ ta yozo
caa ñihi ñiyɨvɨ Tatyi Ii. Ta ma zacuaha xaan ca yo sa cuenda yozo caa cua
nandoto ñiyɨvɨ ta cuhva cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu.
3 Tatu cua cuhva ra Ndyoo, vityi cua yaha yo ityi nuu ca ta cahan yo inga
ca tuhun.
4-6 Ñiyɨvɨ sa sito Tuhun Ndyoo sa ndisa ta ñihi ñu sa vaha sa saha ra Cristo sii
ñu ta tɨɨn cuenda ñu sii Tatyi Ii, ta tatu sa sito ñu vatyi vaha xaan cuu Tuhun
Ndyoo ta tuu iñi ñu vatyi saha xaan ra Cristo cuhva sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
Tatu sa sito ñu tandɨhɨ cuhva cuan ta zandoo ñu sii ra Cristo ta catyi ñu vatyi
ña vaha ra ta ña sino ca iñi ñu, ma cuu ca zasino yo iñi ñiyɨvɨ sa caa tacuan. Ma
zama tucu ñu cuhva iyo ñu inga saha. Inuu ñi nduu ñu sihin ñiyɨvɨ i sahñi sii
ra Cristo nuu cruz vatyi sihin cuhva zavaha ñu ta sihin cuhva sa quiñi cahan
ñu saha xaan ñu ticahan nuu sii maa ra Cristo vatyi cahan xaan ñiyɨvɨ sii ra
sa cuenda cuhva zavaha ñu.
7 Tañi cuhva sii minoo ñuhu. Tatu coon vaha zavi nuu si ta sahnu vaha itu a
ña sa tasi ñiyɨvɨ yucuan, tyindyee ñuhu cuan sii ñu, ta ñihi ñuhu cuan sa vaha
sii ra Ndyoo.
8 Zoco tatu saha si maa ñi iñu ta yucu sa ñahñi yahvi ndyaa, ñahñi yahvi
ndyaa tucu ñuhu cuan. Cua catyi ñiyɨvɨ vatyi ña vaha si, ta cua cayu si.

Nɨɨ xaan cuu iñi yo vatyi sa sito yo vatyi cua ñihi yo sa vaha xaan cuee ca

9 Ndoho hermanos, cuñi xein sii ndo, ta vazu quehin sa tacuan, zoco site
vatyi iyo vaha maa ndo sihin Tuhun Ndyoo, ta ña iyo ndo tañi ñuhu ña vaha
cuan. Site vatyi zavaha maa ndo sa vaha tañi zavaha ñiyɨvɨ cua cacu.
10 Vatyi ndoo xaan cuu maa ra Ndyoo, ta ma naa iñi ra cuhva i zatyiño ndo
tyiño ra ta cuhva cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ ta tyindyee ndo sii inga ñiyɨvɨ sino
iñi sii ra vatyi cuñi xaan ndo sii maa ra. Ta tacuan zavaha ndo ndya cuhva
ndya vityi.
11 Ta cuñi xein sa cua sino vaha iñi tahan tahan ndo sii ra Cristo ndya cua
cuhva ra Ndyoo sa cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
12 Ta cuhva cuan ma cuzusa ndo, zoco cua zavaha ndo cuhva zavaha ñiyɨvɨ
sino xaan iñi sii ra Ndyoo. Vatyi maa ñu zandyee xaan ñu iñi ñu ndyehe ñu
tundoho, ta ma zaña ñu sa sino iñi ñu vatyi sihin cuhva cuan cua ñihi ñu sa
vaha sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra sii ñu.
13 Quɨvɨ i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham vatyi ndisa cuii cua cuhva maa
ra minoo sa cua cuhva ra sii ra Abraham, ñá ñihi ra Ndyoo zɨvɨ inga ra cahnu
ca cua cahan ra ta cua coto ra Abraham vatyi ndisa cuii sa cahan ra. Yucuan
cuenda i cahan ra Ndyoo zuun ñi sihin zɨvɨ maa ra vatyi ñahñi inga ca zɨvɨ
cahnu ca tañi zɨvɨ maa ra Ndyoo.
14 Tyehen i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham: “Ndisa cuii cua tyindyei suun,
ta cua zanducuaha xein suun.” Catyi ra.
15 Ta ra Abraham i zandyee ra iñi ra ta i ndatu ra quɨvɨ cua cuhva ra Ndyoo
sa sa catyi ra. Ta ndisa i ñihi ra Abraham sii si.
16 Cuhva iyo ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, tatu saha minoo ra tuhun ra sii ñu sa cuenda
minoo tyiño sa cua zavaha ra, saha tucu ra cuan zɨvɨ inga ra cahnu ca ta zɨvɨ
tucu maa ra vatyi tatu ma zavaha ra cuhva catyi ra, cua tasi tuñi ra cahnu
cuan sii ra. Ta sihin cuhva cuan ta ndoo ñiyɨvɨ vaha vatyi sito ñu vatyi cua
zavaha ra cuhva sa sa catyi ra.
17 Ta zuun ñi cuhva cuan i zavaha ra Ndyoo. I cuñi ra zañaha ra sii ñiyɨvɨ
vatyi ndisa cuii ra sa cahan ra ta ña zama ra inga cuhva, yucuan cuenda i
cahan ra zuun ñi sihin zɨvɨ maa ra.
18 Tacuan i zavaha ra. I saha ra tuhun ra ta i saha ra zɨvɨ ra, ta nduu tahan
si cuan ma cuu zama si vatyi ma cuu cuvatya ra Ndyoo. Ta yucuan cuenda
maa yo, ra sa quɨhvɨ nu cua zacacu ra Ndyoo sii yo, cuu cunɨɨ xaan iñi yo ta
cuu tɨɨn cuenda vaha xaan yo cuhva i catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii si
sii yo.
19 Tañi minoo barco, iyo minoo caa vee xaan sa zanoo ñiyɨvɨ sisi ndutya ityi
zuhma barco ta ma cuu cuhun barco cuan ndya vaha ñi. Ta tacuan tucu maa
yo. Ma caca xaan iñi yo tatu cacu yo a ma cacu yo vatyi tuhun i saha maa ra
Ndyoo sii yo, ndoo si sihin yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta vityi sa cuenda sa nɨɨ
iñi yo sii sa catyi maa ra Ndyoo sihin yo ta cuu si tañi sa sá saa yo gloria
20 vatyi sa cuahan maa ra Jesús ndya indyacuan. Sa cuahan maa ra ityi nuu
ca sa cuenda maa yo. Ta yucuan i ñihi ra minoo tyiño sa ma ndɨhɨ sa cuu ra
ra cu zutu ya cahnu zuun ñi cuhva tañi i cuu ra Melquisedec.

7

Zutu ya cahnu cuu ra Jesús zuun ñi cuhva tañi i cuu ra Melquisedec

1 Ra Melquisedec i cuu ra rey ñuu Salem, ta i cuu ra ra cu zutu cuenda ra
Ndyoo cahnu. Ta minoo saha i tahan ra sii ra Abraham sa nasaa ra ta sa yaha
sahñi ra sii ohon tahan rey. Ta i zoco ñaha ra Melquisedec sii ra Abraham.
2 Ta tandɨhɨ ndaha tyiño ta xuhun i nama ra Abraham sii rey ra i sahñi ra,
i saha maa ra minoo sa tahan tahan usi tahan si sii ra Melquisedec. Zɨvɨ maa

ra Melquisedec cuñi si catyi si “rey ra ndoo xaan”. Ta rey i cuu ra ñuu Salem.
Ta sa yucuan cuñi si catyi si minoo nu cua cuyucu ñiyɨvɨ sihin sa taxi ñi.
3 Ñahñi nu catyi si yoo ra cuu zutu ra Melquisedec a yoo ña cuu zɨhɨ ra a yoo
cuu inga ñiyɨvɨ sii ra. Ta ñahñi nu catyi si ama i cacu ra a ama i sihi ra. Cuu ra
minoo ra cu zutu tandɨhɨ cuii tyiemvu tañi ra cu Zehe ra Ndyoo.
4 Zaha ndo cuenda vatyi minoo ra ñiñi xaan cuu ra vatyi ra Abraham i cuu
ra zutu sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Ndyoo, ta i saha xaan ra sa vaha sa i
nama ra sii ra Melquisedec.
5 Catyi ley ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ zehe ra Leví, ra cuu ra cu zutu, cuu quihin
ra xuhun ñiyɨvɨ. Cuu quihin ra minoo sa tahan tahan usi tahan xuhun ñu.
Cuu quihin ra xuhun cuan sii ra tahan ra.
6 Zoco yɨvɨ ra tahan ra Abraham i cuu sii ra Melquisedec, zoco zuun ñi i
quihin ra Melquisedec xuhun ra Abraham ta i zoco ñaha ra sii ra Abraham.
Ta sii ra Abraham, i saha xaan ra Ndyoo tuhun ra.
7 Sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ra cahnu ca cuu ra zoco ñaha sii inga ra.
8 Ra cu zutu, ñiyɨvɨ sii ra Leví, quihin ra xuhun ñiyɨvɨ, ta cuee ca ta cua cuu
ra, zoco cahan Tuhun Ndyoo sa cuenda ra Melquisedec tañi sa ndito ca ra.
9 Ta ra Leví ta zehe ra, cuu ra tuhva quihin xuhun ñiyɨvɨ sa cuenda tyiño
ra sa cuu ra ra cu zutu, zoco cuu catyi yo vatyi i tyiyahvi ra Leví xuhun sii
ra Melquisedec quɨvɨ i tyiyahvi maa ra Abraham vatyi ñiyɨvɨ sahnu ra Leví i
cuu sii ra Abraham.
10 Vatyi cua cuu ra Leví tata ra Abraham quɨvɨ i tahan ra Melquisedec sii ra
Abraham.
11 Saha ra Ndyoo ley ra sii ra Moisés zehe ra Leví. Ta catyi ley cuan vatyi
tata ra Leví cua cuu ra cu zutu. Tatu sa vatyi cuu nduvaha ñiyɨvɨ sihin ra
Ndyoo sihin cuhva i zavaha zehe ra Leví, ra cuu ra cu zutu, ña siñi ñuhu sa
tasi ra Ndyoo sii inga ra cu zutu tañi ra Melquisedec (ta ra Cristo cuu ra i tasi
ra Ndyoo). Tatu ñá siñi ñuhu ra Cristo, cua tasi tucu ra Ndyoo sii inga ra cu
zutu, ra cu zehe ra Leví, zoco ñá zavaha ra tacuan.
12 Ta quɨvɨ i tasi ra Ndyoo sii inga nuu ra cu zutu, yucuan ta i nazama ley
ra.
13 Ta ra sa cahan yo tuhun ihya (ra Cristo cuu ra) ta yɨvɨ zehe ra Leví cuu
sii ra. Ta ñiyɨvɨ sii ra ña tahan si sii ñu cahñi ñu quɨtɨ ta cuhva ñu sii tɨ sii ra
Ndyoo nu altar.
14 Ra Judá i cuu ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesús, ta ñá catyi ra Moisés vatyi cua coo
ra cu zutu sii ñiyɨvɨ sii ra Judá.
15 Zoco ndisi xaan ndyehe yo vatyi i zama ra Ndyoo cuhva tuhva ñiyɨvɨ sii
ra vatyi i quisi ra Cristo ta cuu ra ra cu zutu ya cahnu zuun ñi cuhva i cuu ra
Melquisedec.
16 Yɨvɨ tata ra Leví i cuu sii ra Cristo. Ta yucuan cuenda ña tahan si sa cuu
ra ra cu zutu. Zoco cuu ra zutu vatyi iyo xaan cuhva sii ra ta vatyi ma cuu
cuu ra.
17 Ta tacuan i catyi minoo ra tyaa Tuhun Ndyoo nu i tyaa ra tyehen:
Yoho cua cuu minoo ra cu zutu tandɨhɨ cuii tyiemvu
Zuun ñi cuhva tañi i cuu maa ra Melquisedec.
18 I tyaa siyo ra Ndyoo sii ley sahnu cuan vatyi ñá cuu tyindyee si sii ñiyɨvɨ
19 vatyi ñá zanduvaha si sii ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo. Zoco vityi iyo inga cuhva
vaha ca, ta sa cuenda maa si cuu tuhva yo sii ra Ndyoo (vatyi zanduvaha ra
Cristo sii yo sihin ra Ndyoo).
20 I saha ra Ndyoo zɨvɨ ra quɨvɨ i catyi ra vatyi ma naa cuhva sa cuu ra Cristo
minoo ra cu zutu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

21 Ñá cahan ra Ndyoo cuhva cuan sa cuenda inga ra cu zutu, zoco ñihi xaan
i cahan ra Ndyoo ta i saha ra zɨvɨ ra quɨvɨ i saha ra tyiño sii ra Cristo, ta i catyi
ra:
Sa cahan ra Ndyoo, ta ma zama ra inga cuhva:
“Yoho cua cuu minoo ra cu zutu tandɨhɨ cuii tyiemvu
Tañi ra Melquisedec.”
22 Sa cuenda ra Cristo, vaha xaan ca tyiño saa ya ta zɨquɨ tyiño sahnu.
23 Cuhva i sicoo tyiño sahnu cuan, cuaha xaan ra cu zutu i sicoo vatyi tuhva
ra cuan sihi ta zɨquɨ ñá cuu ca zavaha ra tyiño cuan.
24 Zoco ra Cristo cuu ra cu zutu tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi ma cuu ca ra
cuan.
25 Yucuan cuenda cuu zacacu ndisa cuii ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ natuhva sii ra
Ndyoo sa cuenda maa ra vatyi ndito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu, ta cuu cahan ra
sihin ra Ndyoo sa cuenda yo.
26 Maa ra cuu ra cu zutu sa siñi ñuhu sii yo vatyi ii xaan ra; yoñi cuu tyaa
cuatyi sata ra. Numinoo saha ta ñá zavaha ra sa ña vaha. Vazu ñiyɨvɨ cuu ra
tañi maa yo, zoco ñahñi cuatyi ra, ta ɨɨn ñi ndyaa ra sihin ra Ndyoo gloria.
27 Ña zavaha ra tañi i zavaha ra cu zutu ta sa naha vatyi ña cuñi si sa cahñi
ra quɨtɨ tandɨhɨ quɨvɨ sa cuenda cuatyi maa ra ta sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ vatyi
sa yaha zavaha ra cuhva cuan quɨvɨ i saha ra sii maa ra ta i sihi ra sa cuenda
maa yo.
28 Cuhva i sicoo ley sahnu, ndya maa ra cu zutu ta i sicoo cuatyi ra, zoco
cuee ca i saha ra Ndyoo zɨvɨ ra ta i tyaa tyiño ra sii zehe ra sa cuu ra ra cu
zutu, ta ñahñi cuatyi ra iyo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

8

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo sa cuenda yo

1 Ihya cuu minoo sa ñiñi sa i catyi ndi sihin ndo. Iyo minoo zutu ya cahnu
sa cuenda maa yo. Vaha ca ra ta zɨquɨ ra cu zutu i zatyiño tyiño ra Ndyoo
cuhva sahnu. Ndyaa ra gloria siyo cuaha ra Ndyoo nu ndyaca ña ra Ndyoo
tandɨhɨ.
2 Yucuan zatyiño ra Cristo nu ii, nu cu si vehe ñuhu ra Ndyoo sa ndisa vityi.
Maa ra Ndyoo i zavaha sii si ta yɨvɨ ñiyɨvɨ.
3 Tahan tahan ra cu zutu ya cahnu cuñi si sa cua coo sa cua cuhva ra sii ra
Ndyoo. Yucuan cuenda cuñi si sa coo tucu sa cua cuhva ra Cristo sii ra Ndyoo.
4 Tatu sa vatyi ndyaa ra Cristo ñuu ñiyɨvɨ vityi, ma cuu ra minoo zutu ya
cahnu ihya ñuu ñiyɨvɨ vatyi sa iyo ra saha sa saha ra sii ra Ndyoo cuhva catyi
ley sahnu.
5 Ra yucuan zavaha ra minoo cuhva ñi, ta zacahnu ra sii ra Ndyoo sisi
minoo vehe sa caa tañi caa sa iyo sisi gloria. Vatyi quɨvɨ sa cuñi zandaa ra
Moisés sii si i catyi ra Ndyoo sihin ra vatyi nazacuenda vaha ra ta zavaha ra
sii si tañi cuhva i zañaha ra Ndyoo sii ra xiñi yucu Sinaí.
6 Zoco ra Cristo, i ñihi ra minoo tyiño vaha xaan ca ta zɨquɨ tyiño i zavaha
ra cu zutu ta sa naha. Sa cuenda tyiño saa i zandaa ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sino
iñi sii ra Cristo ta vityi cahan ra Cristo sa cuenda yo sihin ra Ndyoo. Vaha ca
tyiño saa ya ta zɨquɨ tyiño sahnu cuan vatyi vaha ca cuhva i cahan ra Ndyoo
quɨvɨ i zandaa ra sii si.
7 Ñá zatyiño vaha tyiño sahnu cuan vatyi tatu sa vatyi i zatyiño vaha si ma
cuñi si sa coo inga sa saa.
8 Zoco zuun ñi maa ra Ndyoo catyi vatyi cuñi si sa zama tyiño sahnu cuan
vatyi i catyi ra:

Cua coo quɨvɨ sa cua zandei inga tyiño sihin ñiyɨvɨ hebreo, ñu ndyaa nu cu si
Israel ta ñu ndyaa nu cu si Judá.
9 Ma cuu si tañi tyiño i zandei sihin ñiyɨvɨ sahnu sii ñu quɨvɨ i tave sii ñu ñuu
Egipto;
Vatyi maa ñu, ña tyaa ñu yahvi tyiño i zandei sihin ñu,
Ta yucuan cuenda i zandoo ihne sii ñu.
Catyi ra Ndyoo.
10 Zoco ihya cuu tyiño saa sa cua zandei sihin ñiyɨvɨ hebreo cuee ca, catyi ra
Ndyoo.
Cua tyei ley sisi sa siñi tuñi xiñi ñu ta sisi añima ñu;
Ta yuhvi cua cuu Ndyoo sii ñu,
Ta maa ñu cua cuu ñiyɨvɨ sii.
11 Ta ma cuñi ca si sa zacuaha ñu sii ñiyɨvɨ yucu yatyi sihin ñu a sii ra tahan
ñu.
Ma cuñi si sa catyi ñu: “Nacoto ndo sii ra Ndyoo”;
Vatyi tandɨhɨ cuii ñu cua coto sii mi, ndya ra sahnu ca ta ndya ra ndyihi.
12 Vatyi cua cundahvi iñi sii ñu sa cuenda sa ña vaha sa i zavaha ñu,
Ta ma nacohon ca iñi cuatyi ñu.
13 Quɨvɨ i cahan ra Ndyoo cuhva ya sa cuenda minoo tyiño saa, cuñi si catyi
si vatyi sa zandɨhɨ ra cuhva sa cuenda tyiño sahnu. Ta sa cua naa si.

9

Vehe ñuhu sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta vehe ñuhu sa iyo andɨvɨ

1 Sa xihna ñi tyiño i zandaa ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, saha ra cuhva sii ñu yozo
caa cua zacahnu ñu sii ra. Ta i sicoo minoo vehe ñuhu ihya ñuu ñiyɨvɨ nu i
zacahnu ñu sii ra.
2-3 I zavaha ñiyɨvɨ tañi minoo vehe zahma. Ta sisi si i sicoo uu tahan cuarto
vatyi tyazi zava ñu sihin zahma. Sa xihna ñi cuarto cuan nañi si Nu Ii, ta sisi
si i siyucu minoo candelero ta minoo mesa nu siyozo pan ii. Ta cuarto sa cu
uu cuan, nañi si Nu Ii Xaan Ca.
4 Sisi sa cu uu cuarto cuan i siyucu minoo altar xuhun cuaan nu i sahmi ra
cu zutu ya cahnu cutu ta minoo caja iñi xuhun cuaan sa ñoho yuu nu ndyaa
sa usi tahan nduzu ñuhu ta tutatu ra Aarón ta minoo quɨyɨ xuhun cuaan sa
ñoho zuhva maná.
5 Xiñi caja cuan nandyaa uu tahan ángel xuhun cuaan. Nañi si querubines.
Ta ndyaa sa ndisi xaan sii maa ra Ndyoo nuu si. Ta zacaa nduu tahan ángel
cuan ndisi si nuu caja cuan nu nañi si Nu Zaha Ra Ndyoo Tucahnu Iñi Sii
Niyɨvɨ. Ma cuu nacatyi casi tandɨhɨ ca si sihin ndo vityi.
6 Ta tatu sa ndyaa listo tandɨhɨ ndaha tyiño cuu quɨhvɨ ra cu zutu sisi cuarto
sa xihna ñi cuan ñaa ñi cuhva cuñi ra sa cuenda sa zavaha ra tyiño ra.
7 Zoco minoo tuhun ñi ra cu zutu ya cahnu cuu quɨhvɨ sisi cuarto cu uu
cuan. Cuu quɨhvɨ ra minoo tuhun ñi saha sa minoo cuiya. Ta ña ra nɨñɨ quɨtɨ
sa cua quɨtɨ ra nu nañi si Nu Zaha ra Ndyoo Tucahnu Iñi Sii Ñiyɨvɨ. Tacuan i
zavaha ra sa cuenda cuatyi maa ra ta sa cuenda cuatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
8 Ta sihin tandɨhɨ cuhva cuan zañaha Tatyi Ii sii yo vatyi quɨvɨ cuan ñá cuu
quɨhvɨ ndya vaha ñi ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Ndyoo vatyi ndyaa inga vehe ñuhu
cuan, ta maa ñi ra cu zutu cuu quɨhvɨ yucuan.
9 Ta cuhva cuan zañaha si minoo cuhva ñiñi xaan sii maa yo vatyi sihin
cuhva sahnu cuan i saha maa ra cu zutu sa saha maa ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo, zoco
ñá zanduvaha si sii ñu sa ndisa cuii.

10 Vatyi cuhva sahnu cuan i cahan si maa ñi sa cuenda ñaa sa cuu casi ñiyɨvɨ
ta ñaa sa cuu coho ñu ta yozo caa cua ndundɨɨ ñu, ta saha si cuaha nuu ley sa
cua tyaa ñu yahvi. Tandɨhɨ ihya zañaha si sii ñiyɨvɨ vatyi iyo cuatyi ñu ityi nuu
ra Ndyoo. Cuhva sahnu cuan cuu sa cuñi ra Ndyoo sa cua zavaha ñiyɨvɨ ndya
cua cuhva ra minoo cuhva saa sa vaha xaan ca.
11 I quisi ra Cristo vatyi cua cuu ra ra cu zutu ya cahnu sa cuenda minoo
cuhva vaha ca, ta i quɨhvɨ ra sisi vehe ii sa ii xaan ca vatyi ndyaa si gloria.
Yɨvɨ ñiyɨvɨ i zavaha sii si, ta ña ndyaa si ñuu ñiyɨvɨ ya.
12 Ta ñá quɨhvɨ ra Cristo yucuan sihin nɨñɨ mvee ta sihin nɨñɨ minoo zɨndɨquɨ
luhlu. I quɨhvɨ ra nu ii xaan ca sisi gloria nu ndyaa ra Ndyoo vatyi sa sati ra
nɨñɨ maa ra, ta sihin cuhva cuan i ñihi ra cuhva zandasi ra cuatyi tandɨhɨ yo
tandɨhɨ cuii tyiemvu.
13 Ta tatu sihin cuhva sahnu sa sati nɨñɨ mvee ta nɨñɨ zɨndɨquɨ ta sa sahmi
ñiyɨvɨ sii zɨndɨquɨ ta cuu nduvaha ñiyɨvɨ zuhva sihin ra Ndyoo,
14 vaha xaan ca cuu si vityi sihin nɨñɨ ra Cristo vatyi ñahñi cuatyi maa ra,
ta i saha ra sii ra sii ra Ndyoo vatyi cua cuu ra sa cuenda cuatyi maa yo. I
tyindyee Tatyi Ii sii ra, ta i cuu zavaha ra cuhva cuan. Zanduvaha si sii yo sa
ndisa cuii, ta vityi ma caca xaan ca iñi yo yozo caa cua cuu ndasi cuatyi yo.
Vityi tyaa yo yahvi sa ndisa cuii sii ra Ndyoo ndito.
15 Ra Cristo cuu ra cahan saha ñiyɨvɨ ityi nuu ra Ndyoo sa cuenda tyiño saa
i zandaa ra Ndyoo. Tacuan zavaha ra vatyi tacuan ta ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo
cua cuu ñihi ñu sa ndasi cuatyi ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi yucuan cuu sa
catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra sii ñu. Cua ñihi ñu sii si vatyi i sihi ra Cristo,
ta yucuan cuenda ma tyiyahvi ca maa ñu sa cuenda cuatyi i zavaha ñu quɨvɨ
i sindyaa ñu sihin tyiño sahnu i zandaa ra Ndyoo, quɨvɨ tañaha ca zandaa ra
tyiño saa.
16 Tatu sa sihi minoo ñiyɨvɨ ta i zandoo ra minoo tutu ta catyi si ñaa ndaha
tyiño ra cua ñihi minoo minoo ñiyɨvɨ sii ra, yoñi cua ñihi ndaha tyiño cuan tatu
ma cuu zañaha ñu vatyi i sihi ndisa cuii sitoho si.
17 Zoco tatu i sihi ndisa cuii ra, tacuan ta zɨquɨ cuu cutyiño ñu tutu i tyaa ra
sa cuenda ndaha tyiño ra, ta cacu ndisa cuii tyiño i zandaa ra sa cuenda si.
18 Yucuan cuenda ndya sa xihna ñi tyiño i zandaa ra Ndyoo ta i sati nɨñɨ
quɨtɨ sa cuenda si vatyi cuñi si sa coo minoo sa cuu ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi
cua zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra.
19 Vatyi sa yaha nacatyi ra Moisés tandɨhɨ usi tahan ley maa ra Ndyoo sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ i quihin ra nɨñɨ zɨndɨquɨ lee ta nɨñɨ mvee, ta i tyihi ra
ndutya, ta i zatyii ra zuhva zoco yutu sa nañi hisopo sa nuhñi sihin yuhva
cuaha, ta i quɨtɨ ra sii si nuu tutu nu ndyaa ley cuan, ta i zatyii ra sii si ta sii
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sihin nɨñɨ ta ndutya cuan.
20 Ta i catyi ra Moisés: “Ihya cuu nɨñɨ sa cuenda tyiño zandaa ra Ndyoo sihin
ndo. Ihya cuu cuhva catyi ra cua zavaha ndo.” Tacuan i catyi ra Moisés.
21 Ta zuun ñi cuhva cuan i quɨtɨ ra nɨñɨ sisi vehe ñuhu cuan ta nuu tandɨhɨ
ndaha tyiño sa sityiño ñiyɨvɨ sa cuenda sa zacahnu ñu sii ra Ndyoo quɨvɨ cuan.
22 Cuhva catyi ley sahnu cuan cuñi si catyi si sa sa yatyi tandɨhɨ nduvaha
ityi nuu ra Ndyoo sihin sa quɨtɨ ñiyɨvɨ nɨñɨ nuu si. Ta tatu ñahñi nɨñɨ cua cati,
ma cuu ndasi cuatyi ñiyɨvɨ.

I zandɨhɨ ra Cristo cuhva iyo sii cuatyi quɨvɨ i saha ra sa cuu ra

23 Ta ndaha tyiño sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, minoo cuhva ñi cuu si sii sa iyo sisi
gloria. Ta zuun ñi cuhva sa nduvaha si ityi nuu ra Ndyoo, ta tacuan tucu cuñi
si sa ndu-ii sa iyo sisi gloria, zoco sihin minoo cuhva vaha xaan ca.

24 Vatyi ra Cristo ñá quɨhvɨ ra sisi minoo vehe i zavaha ñiyɨvɨ sa caa cuhva caa vehe sa cuu vehe ra Ndyoo sa ndisa. I quɨhvɨ maa ra sisi gloria, ta cahan ra sihin ra Ndyoo sa cuenda maa yo.

25 Ña cuñi si sa cuu ra Cristo cuaha saha tañi zavaha ra cu zutu ya cahnu hebreo ihya ñuu ñiyɨvɨ nu quɨhvɨ ra vehe ii sihin nɨñɨ quɨtɨ tahan tahan cuiya.

26 Vatyi tatu tacuan cuñi si sa cuenda ra Cristo, cua ndyehe ra tundoho cuaha saha ndya ta sino ñuu ñiyɨvɨ ta ndya vityi. Zoco ña tacuan cuu si. I quisi ra Cristo minoo saha ñi, ta i quisi ra vatyi cua zandɨhɨ ra cuhva iyo sii cuatyi. Ta i zandɨhɨ ra cuhva iyo sii si quɨvɨ i saha ra sa cuu ra.

27 Ta ñuu ñiyɨvɨ ya, minoo saha ñi cua cuu yo, ta zɨquɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii yo.

28 Ta zuun ñi cuhva cuan i cuu si sihin ra Cristo. I sihi ra minoo saha ñi sa cuenda cuatyi cuaha ñiyɨvɨ. Ta cua quisi ra inga saha zoco yɨvɨ ca sa cuenda sa cua cuu ra sa cuenda cuatyi yo. Inga saha cua quisi ra vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ sa ndatu xaan sii ra.

10

1 Ley sahnu cuan, i cuu si tañi minoo xiñahñu ñi sii sa vaha sa cua coo cuee ca, zoco yɨvɨ sa vaha cuan cuu ley sahnu cuan sa ndisa vatyi sa cuenda cuhva sahnu cuan ta tahan tahan cuiya ta saha maa ñiyɨvɨ sa saha ñu sii ra Ndyoo, zoco ñá cuu zanduvaha si sii ñu sihin ra Ndyoo sa ndisa cuii.

2 Tatu sa vatyi i nduvaha ñu sihin ra Ndyoo sa ndisa sihin cuhva cuan, minoo tuhun ñi saha cua zavaha ñu sii si ta sa ndasi ñi cuatyi ñu ta ma caca ca iñi ñu sa iyo ca cuatyi ñu.

3 Zoco i saha ñu sa saha ñu sii ra Ndyoo tahan tahan cuiya, ta i nacohon iñi ñu cuatyi ñu cuhva cuan.

4 Vatyi nɨñɨ zɨndɨquɨ ta nɨñɨ mvee, ma cuu zandasi si cuatyi yo.

5 Yucuan cuenda quɨvɨ i quisi ra Cristo ñuu ñiyɨvɨ i catyi maa ra sihin ra Ndyoo Zutu ra:

Ña cuzɨɨ iñun sihin sa sahñi ñiyɨvɨ quɨtɨ ta saha ñu suun a ñaa inga sa cua cuhva ñu suun.
Yucuan cuenda i zavohon coño ñuhi vatyi cua cuu cuhve sii si suun.

6 Ñá tahan iñun ñaa sa cua cahmi ñiyɨvɨ a ñaa sa cua cuhva ñu sa cuenda cuatyi ñu.

7 Ta zɨquɨ i catyi mi: “Ndyehe Ndyoo Zuti sa vasi zavehi cuhva cuñun
Tañi catyi si nuu tutu moo.”

8 Tacuan i catyi ra Cristo, ta nu i catyi ra: “Ña cuñun ta ña tahan iñun ñaa sa saha maa ñiyɨvɨ ta sa sahmi ñu sa cuenda cuatyi ñu cuhva catyi ley sahnu”,

9 ta zɨquɨ i catyi tucu ra: “Ndyehe, vasi zavehi cuhva cuñun.” Ta sihin cuhva cuan ta zandɨhɨ ra Cristo cuhva sahnu ta quisaha tucu ra inga cuhva saa.

10 Ta sihin cuhva saa ya, ndasi cuatyi yo, ta nduvaha yo sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi sihi ra Cristo sa cuenda yo.

11 Sihin cuhva sahnu cuan nandyaa ra cu zutu ityi nuu altar tandɨhɨ quɨvɨ, ta tandɨhɨ quɨvɨ saha xaan ra sa saha ra sii ra Ndyoo, zoco ñá cuu zandasi si cuan cuatyi ñiyɨvɨ numinoo saha.

12 Zoco i saha maa ra Cristo zuun ñi sii maa ra sii ra Ndyoo sa cuenda cuatyi yo minoo tuhun ñi saha, ta zɨquɨ i sicundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo.

13 Ndatu ra quɨvɨ sa cua tyihi ra Ndyoo sii tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra sisi saha ra.

14 Vatyi sihin sa minoo tuhun ñi saha i sihi ra Cristo ta ndisa cuii i zanduvaha ra ityi nuu ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua sino iñi sii ra.

15 Ta saha tucu Tatyi Ii sa ndaa sa cuenda si vatyi catyi ra:
16 Ihya cuu tyiño cua zandei sihin ñiyɨvɨ hebreo
Vazu ñá zavaha ñu cuhva catyi inga tyiño i zandei sihin ñu sa xihna ñi.
Cua tyei lei sisi añima ñu,
Ta cua tyei sii si sisi sa siñi tuñi xiñi ñu.
(Tacuan ta cua zavaha ñu sii si.)
17 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Ndyoo:
Ta ma nacohon ca iñi cuatyi ñu ta cuhva ñá tyaa ñu yahvi sii.
18 Ta tatu sa zandasi ra Ndyoo cuatyi ñiyɨvɨ, ña cuñi ca si sa cahñi ñiyɨvɨ quɨtɨ a sa cuhva ñu inga sa cua cuhva ñu sii ra Ndyoo sa cuenda cuatyi ñu.

Cuñi si sa natuhva yo sii ra Ndyoo

19 Yucuan cuenda, ndoho hermanos, cuu quɨhvɨ maa yo nu ii xaan ca nu ndyaa ra Ndyoo vatyi i sati ra Jesús nɨñɨ ra.
20 Ihya cuu cuhva saa i nuña ra Cristo sa cuenda maa yo vatyi i saha ra sa cuu ra. Ta cuhva cuan i ndata minoo zahma sa ndita caa nuu ra Ndyoo, ta vityi cuu quɨhvɨ yo nu ndyaa ra Ndyoo, ta cua cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
21 Vityi ra cu zutu ya cahnu sa cuenda maa yo ndyaca ñaha ra tandɨhɨ vehe ra Ndyoo.
22 Yucuan cuenda natuhva yo sii maa ra Ndyoo. Ta ma ndu-uu iñi yo. Nɨɨ xaan cuu iñi yo vatyi cua tɨɨn cuenda ra sii yo vatyi sa nacatya nɨñɨ ra Cristo añima yo, ta ma caca xaan ca iñi yo sa cuenda cuatyi yo vatyi ñahñi ca si, ta sa sicoo ndutya yo.
23 Ta vityi ma ndu-uu iñi yo, ta ma caca xaan iñi yo tatu cua zacacu ra Ndyoo sii yo a ma zacacu ra vatyi sa i catyi ra vatyi cua zacacu ra sii yo, ta nɨɨ xaan cuñi si cuu iñi yo sii ra.
24 Ta nanducu yo cuhva tyindyee tahan yo sii tahan yo, ta cuhva cuan cua cuñi xaan ca yo sii tandɨhɨ hermano, ta cua zavaha xaan ca yo sa vaha.
25 Iyo ñiyɨvɨ ña sahan ca ñu culto, zoco maa yo ma zandoo yo sa tatahan yo. Ta nacuhva yo tundyee iñi sii minoo yo ta sii inga yo, ta ñihi ca cuñi si vityi vatyi ndyehe ndo vatyi sa cuñi saa quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
26 Ta vityi sa sito yo ñaa sa cuu sa ndisa, ta tatu catyi yo vatyi ña sino ca iñi yo, ma cuu ca zandasi ra Ndyoo cuatyi yo tatu tacuan zavaha yo.
27 Ma cuu caca iñi yo vatyi cua ñihi yo sa vaha, tatu tacuan zavaha yo. Cua cuxaan xaan ra Ndyoo sihin yo quɨvɨ cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ. Ɨɨn ñi cua cayu yo sihin ñiyɨvɨ xaan iñi sii ra Ndyoo.
28 Ta sa naha tatu ñá tyaa minoo ñiyɨvɨ yahvi sii ley i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, ta tatu i saha uu a uñi tahan ñiyɨvɨ sa ndaa sa cuenda cuatyi ra, ñá cundahvi iñi ñiyɨvɨ sii ra. I sahñi ñu sii ra.
29 ¿Atu ña sito ndo vatyi ñihi xaan ca tahan si ndoho ñiyɨvɨ ña sino iñi sii Zehe ra Ndyoo? Ña tyaa ñu yahvi sii nɨñɨ ra Cristo sa sati ra quɨvɨ i zandaa ra Ndyoo tyiño saa sihin yo. Ta zacuxaan ñu sii Tatyi Ii cuhva cuan. Ta saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo vatyi tyindyee ra sii yo.
30 Ta sito maa yo sii ra i catyi: “Yuhvi cuu ra cua cañi sii ñiyɨvɨ. Cua tasi tuñi sii ñu sa cuenda sa ña vaha sa i zavaha ñu.” Ta iyo tucu inga nu catyi si tyehen: “Cua tyicuhva ra ndyaca ñaha sii yo sii ñiyɨvɨ sii ra.” Catyi si.
31 Minoo sa zayuhu xaan sii yo cua cuu si tatu tahan si sii yo sa cañi ra Ndyoo sii yo.
32 Zoco nacohon iñi ndo cuhva i cuu si sihin ndo quɨvɨ nacaa quisaha sino iñi ndo sii ra Cristo. I ndoo ndo sihin ra Cristo vazu yɨɨ xaan i cuu si, ta i ndyehe xaan ndo tundoho sa cuenda ra.

33 Iyo saha i zacucahan xaan ñiyɨvɨ nuu ndo ityi nuu cuaha xaan ñiyɨvɨ. Quiñi xaan i cahan ñu sii ndo, ta i zandyehe xaan ñu tundoho sii ndo. Ta iyo saha i ndyehe ndo tundoho vatyi i zandyehe ñiyɨvɨ tundoho sii inga ra tahan ndo.
34 Vatyi i cundahvi iñi ndo sii ra ñoho vehe caa. Ta zɨɨ xaan i cuñi ndo vazu i nama ñiyɨvɨ ndaha tyiño ndo vatyi sito ndo vatyi cua ñihi ndo ndaha tyiño vaha ca sa ma tɨvɨ ta ma cunaa.
35 Yucuan cuenda ma zaña ndo sa sino iñi ndo sii ra Cristo vityi vatyi cuee ca cua ñihi xaan ndo sa vaha sa cuenda si.
36 Cuñi si sa zandyee xaan ndo iñi ndo, ta cua cuu zavaha ndo cuhva cuñi ra Ndyoo, ta zɨquɨ cua ñihi ndo sa sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii ndo.
37 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Ña cucuee xaan ca ra. Sa cuñi quisi ra cua quisi.
38 Ta ra sa nduvaha ityi nuu ra Ndyoo vatyi sino iñi ra sii ra, cuñi si sa nɨɨ xaan cuu iñi ra sii ra tandɨhɨ saha vatyi tatu quisaha nayuhu ra ta ndu-uu iñi ra, ma cuzɨɨ ca iñi maa ra Ndyoo sihin ra.” Tacuan catyi ra Ndyoo.
39 Zoco maa yo, yɨvɨ ñiyɨvɨ cunanuhu sata cuu yo. Maa ñu cuu ñiyɨvɨ cunaa. Zoco maa yo cuu ñiyɨvɨ sa ña zandoo sa sino iñi yo, ta cua cacu añima yo.

11

Cuhva cuñi si sa cunɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo

1 Tatu nɨɨ cuu iñi yo sii ra Ndyoo sa ndisa cuii, sito vaha yo vatyi tatu iyo minoo sa sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra sii yo ta vazu ña ndyehe yo sii si vityi, zoco cuee ca cua ñihi yo sii si.
2 Ñiyɨvɨ i sino xaan iñi sii ra Ndyoo ta sa naha nɨɨ xaan i cuu iñi ñu sii ra, ta yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo vatyi vaha ñu.
3 Sihin sa nɨɨ iñi yo ta sito yo vatyi i cahan ra Ndyoo ta i sino ñuu ñiyɨvɨ. Cuu ndyehe yo sii si, zoco i sino si sihin sa ña cuu ndyehe yo.
4 Nɨɨ xaan i cuu iñi ra Abel, ta yucuan cuenda vaha ca sa i saha maa ra sii ra Ndyoo ta zɨquɨ sa i saha ra Caín. I quihin ra Ndyoo sii sa i saha ra Abel, ta sihin cuhva cuan i zañaha ra vatyi ndoo xaan i cuu ra Abel. Ta vazu sa naha sihi ra Abel, zoco siñi ca yo tuhun ra vazu ndya vityi cuhva i sino xaan iñi ra sii ra Ndyoo.
5 I sino xaan iñi ra Enoc sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda ñá sihi ra. Cuahan ra sihin ra Ndyoo ñi vatyi zɨɨ xaan i cuñi ra Ndyoo sihin ra.
6 Tatu ña nɨɨ cuu iñi yo sii ra Ndyoo, ña zɨɨ cua cuñi ra sihin yo vatyi yoo ra cuñi tuhva sii ra Ndyoo, cuñi si vatyi cua sino iñi ra vatyi iyo ra Ndyoo, ta cuñi si vatyi cua sino iñi ra vatyi saha ra Ndyoo sa vaha sii ñiyɨvɨ nanducu sii ra.
7 Nɨɨ i cuu iñi ra Noé sii ra Ndyoo. I cahan ra Ndyoo sihin ra sa cuenda minoo sa cua coo ityi nuu ca, ta vazu tañaha ca ndyehe ra Noé minoo sa tacuan, zoco i tyaa ra yahvi sa cahan ra Ndyoo ta i zavaha ra minoo barco, ta cuhva cuan i zacacu ra sii ñiyɨvɨ sii ra. Sihin cuhva i sino iñi ra Noé sii ra Ndyoo ta i zañaha si vatyi ñá sino iñi tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ. Ta sa cuenda sa sino iñi ra Noé ta i ndyehe ra Ndyoo sii ra tañi sa ñahñi cuatyi ra.
8 Nɨɨ iñi ra Abraham sii ra Ndyoo, ta i cana ra Ndyoo sii ra vatyi cua quita ra ñuu ra ta cuhun ra inga ñuu sa cua cuhva ra Ndyoo sii ra. Ta vazu ñá sito ra Abraham ndyamaa cua cuhun ra, zoco i tyaa ra yahvi ta cuahan ra.
9 Ta quɨvɨ i saa ra inga ñuu cuan, nɨɨ xaan i cuu iñi ra sii ra Ndyoo ta ñá zandaa ra minoo vehe vaha vatyi sa sito ra vatyi yɨvɨ ñuu maa ra cua cuu si ta yɨvɨ yucuan cua ndoo ra. Ta tacuan tucu i zavaha ra Isaac ta ra Jacob.

10 Tacuan i zavaha ra Abraham vatyi ndatu ra sa cua cundyaca ra Ndyoo sii ra ndya inga ñuu vaha ca, ñuu i zavaha maa ra Ndyoo.

11 Nɨɨ xaan cuu iñi maa ña Sara sii ra Ndyoo, ta i sicoo zehe ña vazu sa sahnu xaan ña, ta yɨvɨ ca ñaha coo zehe cuu ña. Zoco i ñihi ña zehe vatyi sica iñi ña vatyi cua zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra.

12 Ta yucuan cuenda i sicoo xaan ñiyɨvɨ sii ra Abraham. Vazu sa sahnu xaan ra ta ma cuu ca coo zehe ñu, zoco i sicoo minoo, ta i sicoo cuaha xaan ñiyɨvɨ sii ra tañi iyo cuaha xaan tiñoo andɨvɨ a tañi ñiyɨtɨ sa iyo yuhu tyañuhu.

13 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa quehin tuhun ihya, nɨɨ xaan i cuu iñi ñu sii ra Ndyoo, zoco i sihi ñu ta ñá ñihi ñu tandɨhɨ sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra, zoco i sito ñu vatyi cua quisi si cuee ca ta zɨɨ xaan i cuñi ñu, ta i catyi ñu vatyi yɨvɨ ñuu ñu cuu ñuu ñiyɨvɨ ya sa ndisa.

14 Ta ñiyɨvɨ cahan cuhva cuan, zacoto ñu vatyi cuñi xaan ñu cuhun ñu sica ca (ndya gloria nu cu ñuu ñu sa ndisa cuii).

15 Vatyi tatu sa vatyi i ñoho xaan iñi ñu ñuu ñu nu i quita ñu, cuu cunanuhu ñu tatu cuñi ñu.

16 Zoco ñá cuñi ñu cunuhu ñu ndya ñuu ñu vatyi cuñi ñu cuhun ñu inga ñuu vaha ca sa cuu gloria. Yucuan cuenda ña cahan nuu ra Ndyoo catyi ra vatyi Ndyoo cuenda ñu cuu sii ra, ta i zavaha ra minoo ñuu ndya andɨvɨ nu cua cuhun ñu.

17 Quɨvɨ i nducu coto ihñi ra Ndyoo sii ra Abraham nɨɨ xaan i cuu iñi ra Abraham vazu i catyi ra Ndyoo vatyi cahñi ra sii ra Isaac zehe ra. Ta ra Isaac i cuu minoo tuhun ñi zehe ra Abraham. Zoco i tyaa xaan ra Abraham yahvi sii ra Ndyoo vatyi i sino xaan iñi ra tuhun i saha ra Ndyoo sii ra.

18 Vatyi sa i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham: “Sa cuenda ra Isaac ta cua coo cuaha xaan ñiyɨvɨ suun.”

19 I sino iñi ra Abraham vatyi cuu zanandoto ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ vazu sa sihi ñu. Ta cuu catyi yo vatyi i nandoto ra Isaac vatyi sa ndyaa sa cua cuu ra, ta zɨquɨ i nacuhva ra Ndyoo sii ra sii zutu ra, ta ñá sihi ra.

20 Sa cuenda sa vatyi i sino iñi ra Isaac vatyi zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra, ta i sica ra sii ra Ndyoo vatyi cua cuhva xaan ra sa vaha ityi nuu ca sii ra Jacob ta ra Esaú zehe ra.

21 Sa cuenda sa vatyi i sino iñi ra Jacob vatyi zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra, ta i sica xaan ra sa vaha sii ra Ndyoo sa cuenda tahan tahan zehe ra José. Quɨvɨ sa cuñi cuu ra Jacob ta si-iñi ndyaa ra sihin tutatu ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo, ta i sica ra sa vaha cuan sii ra.

22 Sa cuenda sa vatyi i sino iñi ra José vatyi zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra, ta quɨvɨ sa cuñi cuu ra i cahan ra sa cuenda yɨquɨ ra. Ta catyi ra vatyi cuñi ra vatyi naquihin ñiyɨvɨ yɨquɨ ra cuhun sihin ñu quɨvɨ cua quita ñu ñuu Egipto.

23 Nɨɨ xaan i cuu iñi zutu ta zɨhɨ ra Moisés sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda ñá saha ñu sa cuu ra. Quɨvɨ i cacu ra ta i ndyehe ñu vatyi ndasa xaan ra, ta i tyixehe ñu sii ra uñi tahan yoo vatyi ñá yuhu ñu sii ley i cahan rey ñuu cuan nu i catyi ra vatyi cua cuu tandɨhɨ rayɨɨ ndyihi zehe ñiyɨvɨ.

24 Ta ra Moisés tucu nɨɨ xaan i cuu iñi ra sii ra Ndyoo, ta quɨvɨ i sahnu ra, ñá cuñi ra cuu ra zehe ñañi ra rey Faraón.

25 Tahan ca iñi maa ra sa cua ndyehe ra tundoho sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo, ta ma cuzɨɨ iñi ra zuhva quɨvɨ zavaha ra cuatyi tañi zavaha ñiyɨvɨ ñuu Egipto.

26 I sica iñi ra vatyi vaha ca cua ndyehe ra tundoho sa cuenda ra Cristo, ra cua quisi cuee ca. Vaha xaan ca cuhva cuan ta zɨquɨ tandɨhɨ xuhun cuaan ñuu

Egipto cuñi ra Moisés vatyi ndatu ra sa cua cuhva ra Ndyoo minoo sa vaha xaan ca sii ra cuee ca.

27 Nɨɨ xaan i cuu iñi ra sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda i quita ra ñuu Egipto, ta ñá yuhu ra vazu i cuxaan xaan ra rey sihin ra. I zandyee xaan ra iñi ra vatyi sito ra vatyi cuahan ra Ndyoo sihin ra.

28 Nɨɨ i cuu iñi ra sii ra Ndyoo, ta i zavaha ra cuhva catyi ra sa cuenda sa cua cuu minoo mvee ticatyi lee tahan tahan vehe ta cua cahyi ñiyɨvɨ niñi tɨ yutu yuvehe ñu. Tacuan i zavaha ra vatyi ma cahñi ángel ra Ndyoo sii ra cu zehe nuu ñiyɨvɨ hebreo.

29 Ta nɨɨ i cuu iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo sii ra Ndyoo. Yucuan cuenda i yaha ñu Tyañuhu Cuaha cuan tañi sa sica ñu nu ñuhu ityi. Zoco ñiyɨvɨ ñuu Egipto cuan, ñá cuu yaha ñu. I sihi ñu sisi tyañuhu cuan.

30 Zuun ñi sa cuenda sa nɨɨ cuu iñi ñu hebreo, ta i nduva nuzama siconduu ñuu Jericó vatyi i siconduu tandɨhɨ ñu yuñuu Jericó usa tahan quɨvɨ tañi i catyi ra Ndyoo.

31 Sa cuenda sa nɨɨ cuu iñi ña Rahab sii ra Ndyoo ta ñá sihi ña sihin ñiyɨvɨ ñá tyaa yahvi sii ra Ndyoo ñuu ña. Vazu minoo ñaha zɨɨ iñi i cuu ña, zoco ñá sihi ña vatyi i tɨɨn cuenda vaha ña sii ra hebreo, ra i sindyehe tatu cuu quindyaa ra ñuu ña.

32 ¿Ta ña ca sa cuñi si sa catyi vityi? Ma cuyatyi ca quehin sa cuenda tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ i cunɨɨ xaan iñi sii ra Ndyoo, tañi ra Gedeón, ra Barac, ra Sansón, ra Jefté, ra rey David, ra Samuel ta tandɨhɨ inga ra profeta.

33 Sa cuenda sa nɨɨ xaan cuu iñi ñu sii ra Ndyoo ta i zahacanaa ñu sii inga rey. I zavaha xaan ñu sa ndoo. I ñihi ñu sa sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii ñu. I tyazi ñu yuhu ndicaha.

34 I ndahva ñu ñúhu sa ñihi xaan cayu. I cacu ñu quɨvɨ i cuñi ñiyɨvɨ cahñi ñu sii ñu sihin espada. Vazu ña ñihi ñu, zoco i zandundyee ra Ndyoo sii ñu. I cuu zahacanaa xaan ñu nu sahñi tahan ñu, ta i sino sihin ñu cuaha xaan ityi zandaru inga ñuu.

35 Ta iyo ñuzɨhɨ nɨɨ xaan i cuu iñi ñu ta i nandoto ñiyɨvɨ sii ñu sa yaha i sihi ñu. Zoco inga ñiyɨvɨ, nɨɨ xaan i cuu iñi ñu sii ra Ndyoo, zoco i ndyehe xaan ñu tundoho ta i sihi ñu vatyi ñá zandoo ñu sii ra Ndyoo vazu sihi ñu sa catyi ra. Sito ñu vatyi tatu ma zandoo ñu sa sino iñi ñu cua nandoto ñu minoo cuhva vaha xaan ca.

36 Inga ñiyɨvɨ tahan xaan ñu tundoho vatyi sacu ndyaa xaan ñiyɨvɨ sii ñu, ta i cañi ñu sii ñu, ta cuhva ndya sihñi ñu sii ñu sihin cadena ta tyihi ñu sii ñu vehe caa.

37 I cañi ñiyɨvɨ sihin yuu sii inga ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo, ta sii inga ñu i sahndya zava ñu. I nducu coto ihñi xaan ñu sii ñu. I sahñi ñu sii ñu sihin espada. Inga ñiyɨvɨ, ñahñi zahma ñu sicoo. I ndɨhvɨ ñu ñɨɨ mvee ticatyi ta ñɨɨ mvee. Ndahvi xaan ñu. Ndyehe xaan ñu tundoho. Ta quiñi xaan i zavaha ñiyɨvɨ sihin ñu.

38 Vaha xaan vaha xaan maa ñu sino iñi cuan, ta yaha xaan quiñi i zavaha ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin ñu. I sica noo ñu nu yoñi ñiyɨvɨ iyo ta yucu. Ta i quɨhvɨ xehe ñu yavi yuu ta yavi ñuhu.

39 Tandɨhɨ ñu cuan, nɨɨ xaan i cuu iñi ñu sii ra Ndyoo, ta vaha i cahan ra Ndyoo sa cuenda ñu, zoco ñá ñihi ñu sa sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii ñu.

40 Vatyi cuñi ra Ndyoo sa cua cuatu ñu ta ñihi ñu sa vaha ca ɨɨn ñi sihin maa yo. Ɨɨn ñi sihin maa yo cua nduvaha xaan ñu ityi nuu ra.

12

Nanacohon iñi yo sii ra Jesús tandɨhɨ saha

1 Cuaha xaan ñiyɨvɨ sa nɨɨ xaan i cuu iñi sii ra Ndyoo ta sihi ñu ta ndyehe ñu
sii maa yo vityi. Yucuan cuenda nazandoo yo sii tandɨhɨ sa zayanga sii yo, ta
cua cuu cundyico yo sii ra Cristo. Ta nazandoo yo cuatyi yo vatyi cuu si tañi
minoo xayu saha yo. Ta nazandyee xaan yo iñi yo ta zañihi yo cuhun yo ityi
nuu sihin Tuhun Ndyoo.
2 Nanacohon iñi yo sii ra Jesús tandɨhɨ saha. Maa ra cuu ra zañaha sii yo
cuhva cuñi si sa cunɨɨ xaan iñi yo sii ra Ndyoo. I sito ra vatyi zɨɨ xaan cua cuñi
ra cuee ca, ta yucuan cuenda i saha ra sa cahñi ñiyɨvɨ sii ra. Ñá tyaa ra yahvi
sii ticahan nuu sa cuu ra. Ta vityi ndyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo.
3 Tatu cuñi ndo sa ma cundɨhɨ iñi ndo ta ma ndu-uu iñi ndo sa zatyiño ndo
tyiño ra Ndyoo, zaha ndo cuenda cuhva i zandyee xaan ra Jesús iñi ra sihin
cuhva i zavaha xaan ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ra.
4 Vatyi maa ndo tañaha ca cundyee iñi ndo sa zavaha ndo sa vaha cuhva
ndya cati nɨñɨ ndo saha sa ñá zavaha ndo sa ña vaha.
5 Ta ¿atu sa i naa iñi ndo cuhva vaha cahan Tuhun Ndyoo sihin ndo tañi sa
zehe ra Ndyoo cuu sii ndo? Ta catyi si tyehen:
Zehe luhli, tyoon yahvi tatu zandoho ra Ndyoo suun,
Ta zandyeun iñun tatu cañi ra suun;
6 Vatyi tatu cuñi xaan ra Ndyoo sii minoo ra, zandoho ra sii ra,
Ta ñihi xaan cañi ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ tɨɨn cuenda ra.
7 Cañi ra Ndyoo sii ndo vatyi cuñi ra sa cua cutuhva vaha ndo. Tacuan
zavaha ra vatyi zehe ra cuu sii ndo. Yoñi zehe ñiyɨvɨ sa ma ndoho si zacuu
zutu si.
8 Tuhva ra Ndyoo cañi zuhva sii tandɨhɨ yo sa cuu zehe ra. Tatu ma cañi ra
sii ndo, cuñi si catyi si vatyi yɨvɨ zehe ra cuu sii ndo sa ndisa.
9 Ta inga tucu cuhva, tyaa yo yahvi sii zutu yo, ra ñuu ñiyɨvɨ ya, tatu zandoho
ra sii yo. ¿Atu ña ñiñi xaan ca sa tyaa yo yahvi sii ra Ndyoo ta cundito yo
tandɨhɨ cuii tyiemvu?
10 Vatyi zutu yo sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, i cañi ra sii yo zuhva quɨvɨ cuhva cuñi
maa ra. Zoco ra Ndyoo Zutu yo, cañi ra sii yo minoo cuhva sa cua tyindyee
sii yo. Ta cuhva cuan, cua nduu yo ñiyɨvɨ vaha xaan tañi maa ra.
11 Quɨvɨ sa ndoho yo, ña zɨɨ cuñi yo. Nducuihya iñi yo zacuu si. Zoco cuee
ca ta nduu yo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii ta zɨɨ cuñi yo tatu cutuhva yo sa zañaha
ra Ndyoo sii yo quɨvɨ cañi ra sii yo.

Ica xaan tatu ma tyaa yo yahvi sa cahan ra Ndyoo

12 Yucuan cuenda zandyee ndo iñi ndo, ta ma caca iñi ndo vatyi ma cuu ca
cundyico ndo ityi ra Cristo.
13 Caca tandɨhɨ ndo ityi vaha. Tacuan ta yoñi ndo cua ndoyo ñuhu vazu ta
sino vaha ca iñi ndo. Cua ndundyee xaan ca iñi ndo sihin Tuhun Ndyoo.
14 Nducu ndo cuhva coo sa taxi sii ndo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta nducu ndo
cuhva cuu ndo niyɨvɨ vaha xaan tañi tahan si cuu ñiyɨvɨ ra Ndyoo. Vatyi tatu
ña tacuan iyo ndo, ma ndyehe ndo sii ra Ndyoo.
15 Zaha vaha ndo cuenda sii minoo ndo ta sii inga ndo coto coo minoo
ndoho ma sino ca iñi sii ra Cristo, ta ma ñihi ca ra cuan sa cua cuhva ra Ndyoo
sii ndo. Ta coto quita minoo ra sa tacuan ta cua zañaha ra minoo cuhva ña
vaha nu yucu ndo ta ma sino ca iñi ndo, ta cuaha xaan ndo cua tɨvɨ.
16 Ta coto ñáha cuzu ndo sihin minoo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu, ta coto
ñáha zavaha ndo minoo sa ña vaha ta cua zañaha si vatyi ña sino iñi ndo sii

ra Ndyoo sa ndisa cuii. Tañi ra Esaú ta sa naha, i cuñi ra sa cuzama ra, ta yucuan cuenda i xico ra tandɨhɨ ndaha tyiño sa cua tahan si sii ra sii yañi ra, ta ñá ñihi ra sii si.
17 Sa sito ndo vatyi cuee ca i cuñi ra nañihi ra sa vaha cuan, zoco ñá cuu ca. Ñá cuu ca ndu-uu iñi ra cuatyi ra vazu i sacu xaan ra.
18 Ta maa ndo, ma tahan ca si sii ndo tañi i tahan si sii ñiyɨvɨ hebreo vatyi ña vasi ndo nu ndyaa minoo sa cuu ndyehe ndo. Ma ndyehe ca ndo sa cayu xaan ñúhu ta cuaha xaan inga sa iyo tañi sa ñaa ta tyiyatyi. (Tacuan i tahan ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ i saha ra Ndyoo ley ra sii ñu.)
19 Ñá siñi maa ndo nduzu cutu ta nduzu ra Ndyoo tañi quɨvɨ i cahan ra sihin ñu hebreo ndya cuhva sica ñu tumañi iñi sa ma cahan ca ra.
20 Ñá cuu cundyee iñi ñu tyiño i tava ra Ndyoo vatyi i catyi ra vatyi tatu vazu minoo quɨtɨ cua tɨin sii yucu Sinaí cuan, cuñi si sa cahñi ñiyɨvɨ sii tɨ.
21 Iyo xaan i cuu tandɨhɨ cuhva cuan ndya cuhva ndya i catyi ra Moisés: "Yuhu xein ndya cuhva nɨhi." I catyi ra quɨvɨ cuan.
22 Zoco maa ndo cuahan ndo ndya inga yucu sa nañi Sión. Yucuan cuu ñuu maa ra Ndyoo ndito. Ñuu Jerusalén sa ndyaa andɨvɨ cuu si. Nu iyo cuaha xaan cuaha xaan ángel sa zɨɨ xaan cuñi.
23 Ta nu yucu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi, ñu sa ndyaa zɨvɨ andɨvɨ. Ta nu ndyaa ra Ndyoo, ra cua tyicuhva sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta nu yucu añima ñiyɨvɨ vaha, ta sa nduu ñu ñiyɨvɨ ñahñi ca cuatyi.
24 Ta nu ndyaa ra Jesús, ra sa cahan saha ñiyɨvɨ sa cuenda tyiño saa i zandaa ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ. I sati nɨñɨ ra Jesús vatyi cua ndasi cuatyi ñiyɨvɨ, ta ña sica si sa cuu ñu tañi i zavaha nɨñɨ ra Abel.
25 Yucuan cuenda coto vaha ndo sii ndo ta tyaa ndo yahvi sii ra cahan sihin ndo vatyi tatu ñá cacu ñiyɨvɨ hebreo sa ñá tyaa ñu yahvi sii ra Moisés, vihi cuii ca maa yo tatu ma tyaa yo yahvi sii ra cahan ndya andɨvɨ.
26 Quɨvɨ i cahan ra ndya Yucu Sinaí i zacanda nduzu ra sii ñuhu. Ta vityi catyi ra: "Inga saha cua zacande ñuhu ñuu ñiyɨvɨ ta andɨvɨ tucu."
27 Ta sa cahan ra cuhva cuan cuñi si catyi si vatyi quɨvɨ cua zacanda ra sii si ta cua zanaa ra sii tandɨhɨ sa cuu naa, ta cua nandoo maa ñi sa ma cuu cunaa. Nu ndyaca ña ra Ndyoo cuu sa ma cuu cunaa,
28 ta yucuan cua cundyaa maa yo. Yucuan cuenda nazacahnu xaan yo sii ra Ndyoo cuhva cuñi maa ra. Ta nayuhu xaan yo sii ra.
29 Vatyi ra cu Ndyoo maa yo ñúhu cuu ra, ta cua zanaa ra sii tandɨhɨ sa ña vaha.

13

Cuhva cuñi si zavaha yo ta cua tahan iñi ra Ndyoo

1 Ma zandoo ndo sa cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ hermano.
2 Cuhva ndo sa casi ñiyɨvɨ saa vehe ndo vazu ña sito vaha ndo sii ñu vatyi iyo saha i zacasi ñiyɨvɨ sii ángel cuhva cuan, ta ña sito ñu tatu ángel cuu ra.
3 Ma naa iñi ndo sii ra ñoho vehe caa. Cundahvi iñi ndo sii ra tañi sa maa ndo ñoho vehe caa. Ta cundahvi iñi ndo sii ra zavaha xaan ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin vatyi sa tuu iñi ndo yozo caa iyo tundoho cuan vatyi ñiyɨvɨ cuu tucu maa ndo.
4 Tatu sa tindaha ndo, tyaa ndo yahvi sii si, ta ma zavaha ndo sa quiñi sihin inga ñaha a sihin inga rayɨɨ. Cua tasi tuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ zavaha sa quiñi tañi ra quixi sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu.

5 Ma cuu ndo ñiyɨvɨ sa cuñi xaan xuhun. Ndoo ndo vaha sihin sa iyo sii ndo
vatyi sa i catyi maa ra Ndyoo: “Ma zandoi sii ndo, ta ma zañe sii ndo.”
6 Yucuan cuenda nɨɨ xaan cuu iñi yo ta catyi yo:
Ra Ndyoo cuu ra tyindyee sii;
Ma yuhi ñaa sa cua zavaha ñiyɨvɨ sii.
7 Nacohon iñi ndo sii ra i zacuaha Tuhun Ndyoo sii ndo. Nacañi iñi ndo sa
cuenda cuhva i quita vaha maa ra, ta nɨɨ xaan cuu iñi ndo tañi sa nɨɨ iñi maa
ra.
8 Ña záma ra Jesucristo. Zuun ra cuu ra icu, ta zuun ra cuu ra vityi ta tandɨhɨ
cuii tyiemvu.
9 Ma zandoo ndo ityi vaha, ta ma sino iñi ndo ñaa tuhun saa a ñaa sa zɨɨn
cua zacuaha ñiyɨvɨ. Saha maa ra Ndyoo tumañi iñi sii yo, ta tacuan ta cua
ndundyee iñi yo sihin Tuhun Ndyoo ta yɨvɨ sa caca xaan iñi yo sa cuenda ñaa
sa ma cuu casi yo vatyi ña tacuan ta nduu yo ñiyɨvɨ vaha ityi nuu ra Ndyoo.
Ñahñi tyindyee cuhva cuan sii ñiyɨvɨ tyaa xaan yahvi sii si.
10 Iyo minoo altar sa cuenda maa yo. Cruz nu i sihi ra Cristo cuu si. Ta ma
cuu tyindyee si sii ñiyɨvɨ nducu cuhva cacu ñu sihin sa tyaa xaan ñu yahvi sii
cuhva sahnu cuan tañi zavaha ñiyɨvɨ hebreo sa ña sino iñi sii ra Cristo.
11 Sihin cuhva sahnu cuan, i sahñi ra cu zutu ya cahnu quɨtɨ sa cuenda
cuatyi ñiyɨvɨ. I sindyaca ra nɨñɨ tɨ sisi vehe ñuhu nu ii, ta i sahmi ra sii tɨ ndya
zava yuñuu.
12 Yucuan cuenda i ndyehe tucu ra Jesús tundoho ndya zava yuñuu vatyi
cua zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ sihin nɨñɨ maa ra.
13 Yucuan cuenda nacuhun maa yo ndya zava yuñuu sihin ra Cristo. (Cuñi
si catyi si vatyi ma cundyico ca yo costumbre sahnu tañi zavaha inga ñiyɨvɨ.
Cua cundyico yo sii ra Cristo ta zɨɨn ñiyɨvɨ cuu yo.) Natyaa siyo yo sii yo sii
costumbre sahnu vazu ndyehe yo tundoho sa cuenda si.
14 Vatyi ñuu ñiyɨvɨ ya; yɨvɨ ñuu maa yo cuu si; nanducu maa yo sii minoo ñuu
sa cua coo cuee ca.
15 Nanducu yo sa cua tyindyee ra Jesús sii yo, ta zɨquɨ cua nacuhva yo tyahvi
ndyoo sii ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva. Cua catyi yo sihin ñiyɨvɨ vatyi sito yo
sii ra.
16 Ma zaña ndo sa zavaha ndo sa vaha ta sa zasa ndo sa sii ndo sii ñiyɨvɨ
ndahvi vatyi zɨɨ xaan cuñi ra Ndyoo tatu zacahnu yo sii ra cuhva cuan.
17 Tyaa ndo yahvi sii ra cu nuu sii ndo sa cuenda Tuhun Ndyoo. Zavaha ndo
cuhva catyi ra vatyi zacuenda ra sii ndo ta ma ndoyo ñuhu ndo. Cua nacuhva
ra cuenda sii ra Ndyoo sa cuenda tyiño ra. Tatu zavaha maa ndo sa vaha, zɨɨ
cua cuñi ra quɨvɨ cua cuhva cuenda ra, zoco tatu ma zavaha ndo sa vaha, ña
zɨɨ cua cuñi ra, ta cua ndoho ndo.
18 Cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda ndi vatyi sito vaha ndi vatyi zavaha
ndi sa vaha, ta cuñi xaan ndi zavaha ca ndi sii si.
19 Ta zañiñi sii ndo vatyi caca ca ndo sii ra Ndyoo sa cuende vatyi tacuan ta
cua cuu quite ihya ta quisi nanuhi nu yucu ndo yatyi ca.
20 Maa ra Ndyoo cuu ra saha sa coo sa taxi añima yo. I zanandoto ra sii ra
Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ra Jesús cuu ra zacuenda xaan sii yo tañi
zacuenda minoo ra cu pastor sii mvee ticatyi zono ra. Sa cuenda sa i sati nɨñɨ
ra Jesús quɨvɨ i zandaa ra Ndyoo tyiño saa sihin yo ta i nduu ra pastor cuenda
yo.
21 Natyindyee maa ra Ndyoo sii ndo sihin tundyee iñi maa ra sa cuenda ra
Jesucristo, ta cua cuu zavaha ndo tandɨhɨ cuhva cuñi maa ra. Ta nazacahnu
yo sii ra Jesucristo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa
ndisa.

22 Zoco sa ndyoo ñi ndoho hermanos tyizoho vaha ndo sa catyi ihya vatyi
ña cuaha xaan tyei.
23 Cuñi sa cua coto ndo vatyi sa quita ra hermano Timoteo vehe caa vityi.
Tatu saa ra ihya yatyi, cua cuhin sihin ra nu yucu ndo.
24 Cuhva ndo minoo nacumi sii tandɨhɨ ra hermano ta sii ra hermano ra cu
nuu sii ndo. Ra hermano nu cu si Italia tasi ra minoo nacumi sii ndo.
25 Nacuhva xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii tandɨhɨ ndo.

Minoo Carta I Tyaa Ra Santiago

Tyaa ra Santiago carta ya sii ñiyɨvɨ hebreo ñu i sitya cuatyi

1 Yuhvi ra Santiago cui minoo muzu sii ra Ndyoo ta sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Tasi carta ya sii tandɨhɨ ndoho ñiyɨvɨ hebreo. Vityi sino iñi ndo sii ra Jesucristo, ta yucu ndo ityi cuan ityi ya. Tasi minoo nacumi sii tandɨhɨ ndo.

Sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo

2 Zɨɨ xaan cuñi ndo hermanos tatu ndyehe xaan ndo tundoho

3 vatyi sa sito ndo vatyi tatu saha ra Ndyoo prueba sii ndo, cuñi ra coto ra tatu sino ndisa cuii iñi ndo sii ra. Ta sihin cuhva cuan, ta cua ndundyee xaan ca iñi ndo sihin Tuhun Ndyoo.

4 Ta nandundyee xaan iñi ndo minoo sa ndisa cuii ta ñahñi ca cua cumañi sii ndo. Cua cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii, ta yoñi cua cuu tyaa cuatyi sata ndo.

5 Tatu iyo ndo ña sito ndo ñaa sa cuñi ra Ndyoo cua zavaha ndo, nducu tuhun ndo sii ra. Cua catyi casi ra sihin ndo, ta ma cahan ra sii ndo.

6 Zoco nɨɨ cuu iñi ndo ta nducu tuhun ndo vatyi tatu ña nɨɨ cuu iñi ndo cuu ndo tañi tyañuhu. Ndaa noo ñi maa si cuhva tyindaha tatyi sii si.

7-8 Minoo ra ña nɨɨ vaha iñi sii ra Ndyoo, uu sica iñi ra tandɨhɨ saha, ta ma cuu caca iñi ra vatyi cua cuhva ra Ndyoo sa sica ra sii ra.

9 Ra hermano ra ndahvi, nacuzɨɨ xaan cuñi ra vatyi zanducahnu xaan ra Cristo sii ra.

10 Ta ra hermano ra cuca, nacuzɨɨ xaan cuñi ra vazu cua nduluhlu ra vatyi tañi minoo ita ñi sa iyo sisi cuhu cuu ra. Cua cuu ra, zoco cua cuhun ra gloria.

11 Caña ñicandyi, ta ndu-ihñi xaan, ta xii cuhu ta coyo ita si. Ña tyaqui ca caa si. Zuun ñi cuhva cuan cua tahan si sii ra cuca, vazu zatyiño xaan ra.

Cundyee iñi ndo tatu nducu coto ihñi cuihna sii ndo

12 Zɨɨ xaan cua cuu sii minoo ra tatu cundyee iñi ra ta ma ndoyo ñuhu ra tatu nducu coto ihñi cuihna sii ra. Vatyi tatu quita vaha ra sa ndyehe ra tundoho cuan, cua cuhva ra Ndyoo minoo corona sii ra sa cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii si sii ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra.

13 Tatu vasi minoo prueba zɨquɨ ndo ta cuñi ndo zavaha ndo cuatyi, ma catyi ndo: “Maa ra Ndyoo nducu coto ihñi sii.” Vatyi ña cuñi ra Ndyoo sa zavaha ndo sa ña vaha, vatyi maa ra ña cuñi ra zavaha ra sa ña vaha numinoo saha, ta yucuan cuenda ña cuñi ra sa zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha.

14 Minoo minoo yo iyo cuatyi añima yo, ta yucuan cuenda cuñi xaan yo zavaha yo sa ña vaha.

15 Xihna ca cuñi xaan yo zavaha yo sa ña vaha, ta zɨquɨ cacu cuatyi. Ta tatu sa yaha zavaha yo cuatyi, ta zɨquɨ nducuaha xaan ca sa ña vaha zavaha yo. Ta nu ndɨhɨ tuhun cua cahñi cuii si añima yo.

16 Ndoho hermanos cuñi xein sii ndo. Ma zandavi ñaha ndo sii ndo ta caca iñi ndo inga cuhva.

17 Tandɨhɨ sa vaha ta sa ndoo sa cuenda ra Ndyoo cuu si. Maa ra cuu ra i zavaha ñúhu. Ña zama ra cuhva iyo ra, ta ñahñi sa ñaa iyo sii ra. (Sa ñaa cuan cuu sa ña saha coto ñiyɨvɨ sa vaha.)

18 Sa cuenda sa cuñi maa ra, ta i saha ra minoo cuhva saa coo yo sihin
Tuhun Vaha ra. Tacuan i zavaha ra vatyi maa yo cua cuu sa vaha xaan ca
sii tandɨhɨ sa i zavaha ra.

Cuhva zavaha yo cuhva cuñi ra Ndyoo sa ndisa cuii

19 Coto ndo cuhva ya, ndoho hermanos. Tandɨhɨ cuii maa yo cuñi si sa
tyizoho vaha yo. Ma yatyi xaan cahan yo, ta ma yatyi xaan cuxaan yo.
20 Vatyi tatu cuxaan yo, ña zavaha yo cuhva cuñi ra Ndyoo sihin cuhva
cuan.
21 Yucuan cuenda zaña ndo sii tandɨhɨ sa quiñi ta sa ña vaha, ta vii ñi tɨɨn
cuenda vaha ndo sii Tuhun Ndyoo sa iyo añima ndo vatyi cua zacacu si cuan
sii ndo.
22 Zoco zavaha ndisa cuii ndo cuhva catyi Tuhun Ndyoo ta yɨvɨ sa tyizoho
ñi maa ndo sii si vatyi tatu cuenda tyizoho ñi maa ndo, zuun ñi sii maa ndo
zandavi ñaha ndo.
23 Tatu cuenda tyizoho ñi maa minoo ra cuhva catyi Tuhun Ndyoo ta ña
zavaha ra sa catyi si, cuu ra tañi minoo ra ndyehe sii sihin ino.
24 Ndyehe ra sii ra ta zɨquɨ cuahan ra, ta yatyi xaan naa iñi ra cuhva caa ra.
25 Zoco tatu ndyehe minoo ra cuhva catyi Tuhun maa ra Ndyoo, nacatyi
si sihin ra tandɨhɨ sa cuñi ra Ndyoo sa coto ra, ta yucuan cuu ley ra Ndyoo
sa ndasi sii yo. Tatu zavaha ra cuhva catyi si ta ma naa ñi iñi ra sii si, cua
tyindyee ra Ndyoo sii ra sihin tandɨhɨ sa zavaha ra.
26 Zoco tatu sica iñi minoo ra vatyi zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo ta ña
zacuenda ra yuhu ra, zuun ñi sii maa ra zandavi ñaha ra, ta sa caha ñi catyi
ra vatyi sino iñi ra sii ra Ndyoo.
27 Cuhva zavaha yo cuhva cuñi ra Ndyoo sa ndisa cuii ta cuhva zacahnu
yo sii ra cuhva cuñi maa ra sa ndisa, cuu sa tyindyee yo sii ñu ndahvi, ñu i
sihi yɨɨ, ta sii sa ndyihi ndahvi sihin tundoho sa ndyehe ñu ta ma zavaha yo
cuhva zavaha ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo.

2

Ña vaha tatu tyaa ca yo yahvi sii ra hermano cuca ta zɨquɨ sii ra hermano ndahvi

1 Hermanos, tatu sino ndisa cuii iñi ndo sii ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii
yo, ma tyaa xaan ca ndo yahvi sii minoo hermano ta zɨquɨ sii inga.
2 Vatyi vasi ra hermano nu yucu ndo ta ñoho ra zahma vaha xaan, ta ñoho
xehe xuhun cuaan nu ndaha ra. Ta vasi tucu inga hermano, ndahvi ñi caa
vasi ra.
3 Ta tyaa ca ndo yahvi sii ra ñoho zahma vaha ta catyi ndo: “Ihya cundyoon
nu tyayu vaha.” Ta sihin ra ndahvi catyi ndo: “Yucuan cuiñɨ ndyoon a
cundyoon nu ñuhu ñi ña.”
4 Cuhva cuan zaziin ndo sii ra tahan ndo. Ta nduu ndo ñiyɨvɨ sica iñi minoo
cuhva ña vaha vatyi tyaa ca ndo yahvi sii ra cuca.
5 Cuñi xein sii ndo hermanos. Tyizoho vaha ndo sa quehin. I casi ra Ndyoo
sii ñiyɨvɨ ndahvi vatyi cua sino xaan iñi ñu sii ra, ta cua ñihi ñu sa saha maa ra
ta cuhun ñu nu ndyaca ñaha ra tañi sa i catyi ra. Cua tɨɨn cuenda ra sii ñiyɨvɨ
cuñi xaan sii ra nu ndyaca ñaha ra.
6 Zoco maa ndo ña tyaa ndo yahvi sii ra ndahvi. ¿Atu yɨvɨ ra cuca cuu ra
zavaha xaan sa ña vaha sihin ndo ta sindyaca sii ndo nuu ra juez?
7 ¿Atu yɨvɨ ra cuca cuu ra quiñi xaan cahan sii ra Jesucristo? Ta maa ndo
cuu ra sino iñi sii ra Jesús.

8 Zavaha ndo sa vaha tatu tyaa ndo yahvi sa ndisa cuii sii ley maa ra Ndyoo
sa zacuaha ra Jesús. Sa ñiñi xaan ca cuu nu catyi si tyehen: “Cuñi xoon sii inga
ñiyɨvɨ tañi cuñun sii moo.”
9 Zoco tatu tyaa ca ndo yahvi sii minoo ñiyɨvɨ ta zɨquɨ sii inga, zavaha ndo
cuatyi, ta catyi ley ra Ndyoo vatyi ra iyo cuatyi cuu ndo.
10 Tatu catyi yo vatyi tyaa yo yahvi sii ley ra Ndyoo, ta ña tyaa yo yahvi sii
minoo si, ndoo cuatyi zɨquɨ yo sa cuenda tandɨhɨ si.
11 Maa ra Ndyoo i catyi: “Ma cuzu ndo sihin minoo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ
ndo cuu.” Ta i catyi tucu ra: “Ma cahñi ndo ñiyɨvɨ.” Vazu ña zavohon cuatyi
sa xihna ñi, zoco tatu cahñun ñiyɨvɨ, zuun ñi ña tyoon yahvi ley ra Ndyoo, ta
iyo cuatyun ityi nuu maa ra.
12 Cua tyicuhva ra Ndyoo sii ndo cuhva catyi tyiño saa i zandaa ra. Yucuan
cuenda zacuenda ndo sii ndo sihin cuhva cahan ndo ta sihin cuhva zavaha
ndo.
13 Vatyi ma cundahvi iñi ra Ndyoo sii ndo quɨvɨ tyicuhva ra sii ndo tatu ña
cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ. Zoco tatu cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ, cua cundahvi
tucu iñi maa ra Ndyoo sii ndo.

Tatu nɨɨ cuu iñi yo sii ra Ndyoo sa ndisa, cua zatyiño yo tyiño ra

14 Hermanos, ¿yozo caa cua tyindyee si sii minoo ra tatu catyi ra vatyi nɨɨ
xaan cuu iñi ra zoco ñahñi tyiño ra Ndyoo zavaha ra? Sihin sa nɨɨ ñi iñi ra
cuan ¿atu cuu cacu ra?
15 Tatu iyo minoo hermano a minoo hermana ta ñahñi zahma ñu iyo ta
sizoco ñu
16 ta minoo ndo catyi ndo sihin ñu: “Natyindyee ra Ndyoo suun. Vaha xaan
tatu coo zahmon ta sa casun.” Tatu tacuan cohon ta ña sohon sa siñi ñuhu sii
ñu ¿yozo caa tyindyee si?
17 Zuun ñi cuhva cuan, vazu nɨɨ xaan iñi ndo catyi ndo, zoco tatu ñahñi maa
sa zavaha ndo, ña nɨɨ iñi ndo sa ndisa cuii tatu tacuan caa iyo ndo.
18 Iyo ndo cua catyi ndo: “Tatu nɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo, sa vaha tacuan ñi.”
Zoco yuhvi catyi vatyi ñiñi xaan sa zavaha yo sa vaha vatyi tatu ma zavaha
yo sa vaha yoñi cua coto tatu nɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo a ña nɨɨ iñi yo. Yuhvi zavehi
sa vaha, ta cuhva cuan cuu ndyehe ñiyɨvɨ vatyi nɨɨ xaan iñi.
19 Iyo ndo catyi ndo vatyi sino iñi ndo vatyi iyo minoo ñi Ndyoo. Vaha
catyun sa sino iñun sa iyo minoo Ndyoo, zoco cuhva cuan sino tucu iñi tandɨhɨ
cuihna, ta yuhu xaan si ndya cuhva nɨhɨ si.
20 Ñahñi sa siñi tuñi vaha iyo sii ndo. ¿Ama cua cutuhva ndo vatyi ñahñi maa
cuu si sa catyi yo vatyi sino iñi yo tatu ma zavaha yo cuhva cuñi ra Ndyoo?
21 Nduvaha ra Abraham ñiyɨvɨ sahnu sii yo ityi nuu ra Ndyoo sa cuenda
cuhva i zavaha ra quɨvɨ cua cuhva ra sii ra Isaac zehe ra sii ra Ndyoo ta cua
cahñi ra sii ra. I saha ra Abraham sii ra Isaac sii ra Ndyoo vazu ndaha cuu ra
cuñi ra.
22 Nɨɨ xaan i cuu iñi ra Abraham sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda i zavaha ra
cuhva i catyi ra. Ta sa cuenda cuhva i zavaha ra ta nɨɨ ca i nduu iñi ra.
23 Ta i cuu si cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “I sino xaan iñi ra Abraham sii ra
Ndyoo, ta i ndyehe ra Ndyoo sii ra tañi sa ñahñi cuatyi ra.” Ta i catyi ra Ndyoo
vatyi amigo ra cuu sii ra Abraham.
24 Cuhva cuan cuu ndyehe ndo vatyi nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sa
cuenda cuhva zavaha yo, ta yɨvɨ sa cuenda sa sino ñi iñi yo sii ra.
25 Ta zuun ñi cuhva cuan i cuu si sihin ña Rahab minoo ñaha zɨɨ iñi. I catyi
ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ña vatyi i zavaha ña minoo sa vaha quɨvɨ i tɨɨn

cuenda vaha ña sii ra i tasi ra Josué. I tyixehe ña sii ra, ta zɨquɨ i natasi ña sii ra inga ityi vatyi ma cahñi ñiyɨvɨ ña vaha sii ra.

26 Tañi sa quita añima yo tatu sa sihi coño ñuhu yo, zuun ñi tacuan tucu cuu si tatu catyi yo vatyi sino iñi yo sii ra Ndyoo ta ñahñi sa zavaha yo sa cuenda ra. Ñahñi yahvi ndyaa tuhun cahan yo sa sino iñi yo. Ña sino ndisa cuii iñi yo.

3

Cuhva cuñi si zacuenda yo yuhu yo

1 Ma cuaha xaan ndoho cuñi ndo cuu ndo ra zacuaha sii inga ndo vatyi sa sito ndo vatyi nduhvi ra zacuaha, ñihi ca cua tyicuhva ra Ndyoo sii ndi quɨvɨ cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ tatu ña vaha zacuaha ndi.

2 Ta tandɨhɨ cuii yo iyo saha zavaha yo sa ña vaha a zama yuhu yo. Tatu iyo minoo ra cuu zacuenda ra yuhu ra, ñahñi maa cuatyi ra iyo. Cuu cundyaca ñaha ra sii ra sa ndisa cuii.

3 Cuu cundyaca ñaha yo sii minoo caballo cahnu tatu tyihi yo minoo freno yuhu tɨ.

4 Nahnu xaan barco, zoco vazu ñihi xaan caa tatyi cuu zacuhun ra zacaca sii tu ndya ityi cuñi maa ra sihin minoo caa luhlu sa ndyaa xiñi tu.

5 Ta zuun ñi cuhva cuan, luhlu xaan yaa yo, zoco cuaha xaan sa ña vaha cuu zavaha si. Tañi minoo ñúhu luhlu tatu sa natɨɨn si cua cahmi si candɨɨ cuhu cahnu.

6 Ta tañi minoo ñúhu cuu yaa yo. Cuaha xaan sa ña vaha cahan si. Zatɨvɨ si sii tandɨhɨ yo, ta zatɨvɨ si sii yo tandɨhɨ quɨvɨ iyo yo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Andyaya cuu nu quita tandɨhɨ tyiño ña vaha sa zavaha yaa yo.

7 Vatyi cuu zandumazu ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ cuii nuu quɨtɨ xaan a zaa a coo a quɨtɨ iyo sisi tyañuhu, ta cuu cundyaca ñaha ra sii tɨ.

8 Zoco yaa ra ña cuu cundyaca ñaha ra. Ndya vaha ñi cuhva ndyaa listo si sa cahan si sa quiñi caa ta zatɨvɨ si sii inga ñiyɨvɨ.

9 Sihin yaa yo zacahnu yo sii ra Ndyoo Zutu yo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta zuun ñi sihin yaa yo cahan yo ndya vaha ñi sii ñiyɨvɨ, ta maa ra Ndyoo i zavaha sii ñu vatyi cuu ñu zehe ra.

10 Zuun ñi sihin yuhu yo zacahnu yo sii ra Ndyoo. Ta zuun ñi sihin yuhu yo cahan yo ndya vaha ñi sii ñiyɨvɨ. Hermanos, ña tahan si zacuu yo cuhva cuan.

11 ¿Atu quita ndutya cuii ta ndutya quiñi caa ɨɨn ñi zoco?

12 ¿Atu cuu quihin yo mango numinoo tundyica a quihin yo visi numinoo tuticaha? Ma cuu. Ta zuun ñi cuhva cuan ma cuu cuhun yo tyañuhu ta tava yo ndutya vaha.

Sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo

13 Tatu iyo cuaha sa siñi tuñi vaha suun, zañohon vatyi tacuan iyon sihin cuhva zavohon. Ta ma zacahnun suun ta ma catyun vatyi sito xoon.

14 Zoco tatu cucuihna iñun, a tatu cuñun vatyi ɨɨn ñi sii moo cua tyaa ñiyɨvɨ yahvi, ma zacahnun suun ta catyun vatyi iyo xaan sa siñi tuñi suun. Cuhva cuan nduun minoo ra vatya vatyi ña zavohon sa vaha.

15 Ihya cuu sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, cuhva sica iñi maa ñiyɨvɨ, ta yɨvɨ cuhva sica iñi Tatyi Ii. Sa siñi tuñi sii ra cuihna cuu si.

16 Vatyi tandɨhɨ nu iyo sa cuihna iñi ñiyɨvɨ ta cuñi xaan ñu sa ɨɨn ñi sii maa ñu tyaa ñiyɨvɨ yahvi, yucuan iyo xaan tizɨhɨ ta iyo tandɨhɨ cuii nuu cuatyi.

17 Zoco sa siñi tuñi vaha sa saha ra Ndyoo, maa ñi sa vaha cua zavaha ñiyɨvɨ tatu iyo si sii ñu. Ma coo tizɨhɨ nu yucu ñu. Vii ñi cua coo ñu. Ta cuu natuhun tahan vaha ñu iyo sa siñi tuñi vaha sii, ta ma cuxaan ñu. Iyo tumañi iñi sii ñu sihin ñiyɨvɨ. Ta cuaha xaan inga nuu tyiño vaha zavaha ñiyɨvɨ iyo sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo. Ma ndu-uu iñi ñu, ta ma zandavi ñaha ñu.

18 Ta ñiyɨvɨ nducu cuhva coo sa taxi, yucuan cuu ñu tasi sɨtɨ vaha. Ta sa cua naquihin ñu cuu maa ñi sa vaha. (Cuñi si catyi si vatyi cua cuu ñu ñiyɨvɨ vaha xaan tandɨhɨ saha.)

4

Ma cuñi xaan yo sa iyo ñuu ñiyɨvɨ

1 ¿Ñaa cuenda iyo tizɨhɨ nu yucu ndo ta sahñi tahan ndo? Tacuan iyo ndo vatyi iyo cuaha xaan sa ña vaha sa cuñi ndo zavaha ndo.

2 Cuñi xaan ndo coo sa sii ndo. Yucuan cuenda sahñi ndo ñiyɨvɨ. Cuñi xaan ndo sa sii inga ñiyɨvɨ, ta ma cuu ñihi ndo sii si. Yucuan cuenda iyo tizɨhɨ nu yucu ndo, ta sahñi tahan ndo. Ñahñi sa sii ndo iyo vatyi ña sica ndo sii si sii ra Ndyoo.

3 Ta iyo saha sica ndo sii si ta ña ñihi ndo vatyi ña vaha cuhva sica ndo. Sica ndo maa ñi sa cuenda sa cuzɨɨ iñi ndo.

4 Cuu ndo tañi minoo ñaha i zandoo sii yɨɨ cuhva zandoo ndo sii ra Ndyoo. ¿Atu ña sito ndo vatyi tatu cuñi xaan ndo sii sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, nduu ndo ñiyɨvɨ xaan iñi sii ra Ndyoo? Yoo ra cuñi xaan sa ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, nduu ra minoo ra xaan iñi sii ra Ndyoo.

5 ¿Atu sica iñi ndo vatyi sa caha ñi cuu sa catyi Tuhun Ndyoo vatyi Tatyi Ii sa tyihi ra Ndyoo añima yo zacuenda xaan si sii yo? Cuñi ra Ndyoo vatyi ɨɨn ñi sii maa ra cua cuñi xaan yo.

6 Tyindyee xaan ra Ndyoo sii yo. Yucuan cuenda catyi si: “Sii ñiyɨvɨ zanduluhlu sii, saha ra Ndyoo tumañi iñi. Zoco ra zacahnu sii, ña tyindyee ra Ndyoo sii ra.”

7 Yucuan cuenda zanduluhlu ndo sii ndo, ta tyaa ndo yahvi sii ra Ndyoo. Cuxaan ndo sihin cuihna, ta cua cono ra sii ndo.

8 Tuhva ndo sii ra Ndyoo, ta cua tuhva ra sii ndo. Zaña ndo sii sa ña vaha, ndoho ra iyo xaan cuatyi. Ta ndoho ra cuñi zuhva sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta zuhva cuñi tucu ndo sii ra Ndyoo, zandu-ɨɨn ndo iñi ndo ta minoo ñi cuhva caca iñi ndo, ta ɨɨn ñi sii ra Ndyoo cuñi xaan ndo.

9 Zanducuihya ndo iñi ndo ta vacu xaan ndo sa cuenda cuatyi ndo. Nacoo tucuihya iñi sii ndo ta ma cuzɨɨ xaan iñi ndo.

10 Zanduluhlu ndo sii ndo ityi nuu ra Ndyoo, ta zɨquɨ cua zanducahnu ra sii ndo.

Ma cahan ndo sii yañi ndo

11 Ma cahan ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo. Yoo ra cahan sii inga hermano, sahñi tahan ra sihin ley ra Ndyoo sihin cuhva cuan ta ña tyaa ra yahvi sii ley ra Ndyoo vatyi yoo ra ña zavaha cuhva catyi ley ra Ndyoo, ña tyaa ra yahvi sii si.

12 Zoco iyo minoo ñi ra sa cuu tava ley, ta minoo ñi ra cuu catyi tatu vaha si a ña vaha si. Iyo cuhva sii ra sa zacacu ra sii ñiyɨvɨ a sa zanaa ra sii ñu. ¿Ta yoo ra cuu oo vatyi cuu catyun atu vaha a ña vaha sa zavaha ra tohon?

Ña sito yo ñaa sa cua cuu sii yo ityaan

13 Tyizoho ndoho ra tuhva catyi: “Vityi a ityaan cua cuhun ndi inga ñuu, ta cua yaha ndi minoo cuiya. Yucuan cua zatyiño ndi, ta cua ñihi ndi xuhun.” Catyi ndo.

14 Zoco ña sito ndo ñaa sa cua cuu sii ndo ityaan. Tañi minoo vico nuhu ñi cuu ndo. Ta vico nuhu cuan zuhva ñi cuhva ndyehe yo sii si, ta zɨquɨ naa ñi si.

15 Yucuan cuenda inga cuhva cuñi si cahan ndo. Tyehen catyi ndo: “Tatu cuhva cuñi ra Ndyoo cuu, cua cundito ca ndi ta zavaha ndi cuhva ya.”

16 Zoco ndoho, cahnu zaha ndo sii ndo. Ta cuhva zacahnu ndo sii ndo, ña vaha.

17 Ta yoo ra sito ñaa sa cuu sa vaha ta ña zavaha ra sii si, cuatyi cuu si.

5

Minoo cuhva cua cuu sii ra cuca

1 Tyizoho ndoho ra cuca, vacu ndo ta vacu saa ndo sa cuenda tundoho sa vasi zɨquɨ ndo.

2 Sa cuñi tyahyu sa cuca ndo, ta zahma vaha xaan ndo cua casi tiquixi.

3 Cua cuxi xuhun cuaan ndo ta xuhun cuisi ndo ta cua cuu si minoo sa ndaa vatyi ma cuu coo si tandɨhɨ tyiemvu. Ta tañi zatɨvɨ cuxi cuan sii xuhun ndo, tacuan cua tɨvɨ tucu coño ñuhu maa ndo sihin ñúhu. Ihya cuu sa sicumi vaha xaan ndo, ta cua ndyehe ndo tundoho quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.

4 Tyizoho ndo cuhva sa sacu ra i zatyiño tyiño ndo ta ñá tyiyahvi vaha ndo sii ra. Saa nduzu ra nuu ra Ndyoo, ra ndyaca ñaha sii yo.

5 Vaha xaan i sicoo ndo ñuu ñiyɨvɨ ya. I zata ndo ñaa ñi maa sa cuñi maa ndo. I zandunahnu ndo sii ndo, ta vityi tahan si cuu ndo tañi zindɨquɨ xahan.

6 I tyaa ndoho, ra cuca, cuatyi sata ñiyɨvɨ vaha, ta sahñi ndo sii ñu, vazu nducu ñu cuhva zacacu ñu sii ñu.

Zandyee ndo iñi ndo tandɨhɨ cuhva ta cahan ndo sihin ra Ndyoo

7 Ta ndoho hermanos, zandyee ndo iñi ndo ndya quɨvɨ cua quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo. Tañi minoo ra zatyiño sicuhu, zandyee ra iñi ra ta ndatu ra ndya coon zavi uu a uñi saha ta zɨquɨ cuu tasi ra ta cua coo vaha itu ra.

8 Tacuan tucu zandyee ndo iñi ndo, ta ma yuhu ndo vatyi sa cuñi quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo.

9 Ma cahan ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo hermanos coto catyi ra Ndyoo vatyi zavaha tucu maa ndo sa ña vaha. Sa ndyaa ra cu juez yuvehe.

10 Zaha ndo cuenda cuhva i sicoo ra profeta ta sa naha, cuhva i zandyee xaan ra iñi ra quɨvɨ i ndyehe xaan ra tundoho.

11 Sito yo vatyi zɨɨ xaan cuñi ra vityi vatyi i zandyee ra iñi ra. Ta sa sito ndo cuhva i tahan ra Job ta cuhva i zandyee xaan ra iñi ra. Ta sito ndo cuhva i quita vaha ra Job quɨvɨ nu ndɨhɨ nducu coto ihñi cuihna sii ra vatyi vaha xaan maa ra Ndyoo, ta cundahvi xaan iñi ra sii ñiyɨvɨ.

12 Ta minoo tuhun ñiñi xaan cuu sa cua catyi vityi hermano. Ma tyiñaha ndo Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta catyi ndo ñaa sa cua zavaha ndo a ma zavaha ndo. Ta ma cahan ndo ñaa inga zɨvɨ cuhva cuan. Tatu cuñi ndo cahan ndo minoo cuhva catyi ndo: “Tyehen cua zavehi” a catyi ndo “ma zavehi sii si”, ta ma zama tucu ndo inga cuhva cuee ca. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi tuhva ndo cahan sa ndisa, ta ma tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo.

13 ¿Atu iyo ndo ndyehe ndo tundoho? Nacahan ra cuan sihin ra Ndyoo. ¿Atu zɨɨ cuñi ndo? Nacata ra zɨɨ cuñi yaa, ta nazacahnu ra sii ra Ndyoo.

14 ¿Atu iyo ndo cuhu ndo? Nacana ra cuhu sii tandɨhɨ ra sahnu vehe ñuhu,
ta nacahan ra sahnu cuan sihin ra Ndyoo sa cuenda ra ta natyihi ra zuhva
azetye xiñi ra cuhu ta cahan ra zɨvɨ ra Jesús.
15 Ta tatu nɨɨ iñi ra, cua nduvaha ra cuhu cuan. Cua zanduvaha ra Jesús sii
ra, ta tatu cuhu ra vatyi i zavaha ra cuatyi, cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ra.
16 Yucuan cuenda nacatyi ndo sihin ra tahan ndo ña cuatyi i zavaha ndo,
ta cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda minoo ndo ta inga ndo vatyi cua
nduvaha ndo. Tatu iyo minoo ra ndoo xaan ta cahan ra sihin ra Ndyoo, iyo
xaan cuhva sihin oración ra. Ta ñihi xaan zatyiño si.
17 Ra Elías i cuu ra minoo ñiyɨvɨ tañi maa yo. Ta sica xaan ra sii ra Ndyoo
vatyi ma coon zavi. Ta ñá coon ra nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ uñi cuiya zazava.
18 Ta zɨquɨ i cahan ra sihin ra Ndyoo inga saha ta i coon xaan zavi, ta i
zatyiño vaha tucu ñuhu inga saha, ta i nacoo ndaha tyiño.
19 Hermanos, tatu iyo minoo ndo quita ndo ityi vaha ta zandoo ndo tuhun
ndisa, ta tatu quita inga ra zanaquihin ityi vaha sii ra ta natɨɨn cuenda tucu
ra Tuhun Ndyoo,
20 cuñi si sa coto ra zanaquihin ityi vaha sii ra vatyi i zacacu ra sii minoo
ra iyo cuatyi, ta ma cuhun ra andyaya. Ta zanaa ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuatyi
ra.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Ra San Pedro

Tyaa ra Pedro minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesucristo, ñu i sitya cuatyi

1 Yuhvi ra Pedro, minoo apóstol ra Jesucristo cui. Maa ra i tava tyiño sii. Ta tasi carta ya sii ñiyɨvɨ ña ndyaa ca ñuu ñu. Tandɨhɨ ñu i sitya cuatyi. Ta ndyaa ñu nu cu si Ponto ta Galacia ta Capadocia ta Asia ta Bitinia.

2 Maa ra Ndyoo Zutu yo i casi sii ndo vatyi tacuan i cuñi maa ra ta sa naha. Sihin Tatyi Ii ra i zanduvaha ra sii ndo vatyi cua tyaa ndo yahvi sii ra, ta zandasi ra cuatyi ndo vatyi sati nɨñɨ ra Jesucristo sa cuenda maa yo. Natyindyee xaan ra Ndyoo sii ndo, ta nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo.

Zɨɨ xaan cuñi yo, ta ndatu yo sii minoo sa cua ñihi yo cuee ca

3 Zacahnu ndi sii ra cu Ndyoo, Zutu ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo vatyi i cundahvi xaan iñi ra sii yo, ta i zanacacu saa ra sii yo vatyi i nandoto ra Jesucristo sisi sa i sihi ra. Ta vityi zɨɨ xaan cuñi yo, ta ndatu yo sii minoo sa cua ñihi yo cuee ca.

4 Iyo sa cumi maa ra Ndyoo ndya andɨvɨ sa cuenda maa ndo, ta ma tɨvɨ si ndaha ñi, ta ñahñi sa quiñi cuu cuhun nu iyo si, ta ma naa si.

5 Ta cua ñihi ndo sii si vatyi zacuenda vaha ra Ndyoo sii ndo sihin tundyee iñi sii maa ra. Nɨɨ xaan cuu iñi ndo sii ra, ta nu cua ndɨhɨ tyiemvu cua zañaha ra Ndyoo cuhva cua zacacu ndɨhɨ ra sii ndo vatyi sa ndyaa listo cuhva cuan.

6 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi ndo vazu ndyehe xaan ndo tundoho vityi.

7 Sa nɨɨ xaan iñi ndo sii ra Ndyoo, cuu si tañi xuhun cuaan. Cuñi si sa cua tyicuhva ra Ndyoo sii si sihin ñúhu, ta zɨquɨ cua ndyehe ra tatu vaha si a ña vaha si. Tatu nɨɨ xaan cuu iñi ndo sa ndisa cuii, cua cundyee iñi ndo vazu ndyehe ndo tundoho, ta sa nɨɨ xaan iñi ndo cuhva cuan vale ca si ta zɨquɨ xuhun cuaan vatyi xuhun cuaan sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya cua cunaa si. Tatu nɨɨ xaan iñi ndo sa ndisa cuii quɨvɨ ndyehe ndo tundoho, quɨvɨ quisi ra Jesucristo ta cua zacahnu ra Ndyoo sii ndo. Cua catyi ra vatyi vaha xaan cuu cuhva i cunɨɨ iñi ndo, ta cua tyaa xaan ra yahvi sii ndo.

8 Cuñi xaan ndo sii ra Jesucristo vazu ta ndyehe ca ndo sii ra. Sino xaan iñi ndo sii ra vityi vazu ta ndyehe ca ndo sii ra, ta yucuan cuenda zɨɨ xaan zɨɨ xaan cuñi ndo ndya cuhva ndya ña cuu ca nacatyi maa ndo.

9 Ta sa cuenda sa nɨɨ xaan iñi ndo sii ra, ta cuee ca cua ñihi ndo sa cacu ndɨhɨ ndo.

10 Ta sa naha, ra i cahan tuhun i saha ra Ndyoo sii ra, ra profeta cuan, ñá cutuñi vaha iñi ra yozo caa cua cacu ñiyɨvɨ, zoco i tyaa ra cuhva i catyi ra Ndyoo sihin ra sa cuenda si, ta i zacoto ra yozo caa cua ñihi maa ndo sa vaha sii ra Ndyoo cuee ca.

11 I zacoto Tatyi Ii ra Cristo sii ra profeta vatyi cua ndyehe xaan ra Cristo tundoho, ta i zacoto si cuhva cua nandoto ra ta cua tɨɨn cuenda ra Ndyoo sii ra andɨvɨ, zoco i nducu coto xaan ra profeta yoo ra cuu ra Cristo ta ama cua quisi ra.

12 Ta i zacoto ra Ndyoo sii ra vatyi ma saa ñaha cuhva cuan nɨɨ ñi sa ndito ra profeta, zoco i quisi si cuee ca, quɨvɨ maa yo. Ta vityi sa sito maa ndo tuhun cuan vatyi iyo ra zacoto Tuhun Vaha sii ndo sihin tundyee iñi Tatyi Ii sa i tasi ra Ndyoo ndya andɨvɨ. Ta ndya cuhva ndya ángel andɨvɨ ta cuñi xaan ra coto ra cuaha ca sa cuenda cuhva ya.

Cuñi xaan ra Ndyoo vatyi coo yo minoo cuhva vaha sa ndisa cuii

13 Yucuan cuenda nacañi vaha iñi ndo cuhva cua zavaha ndo, ta nacoo
vaha sa siñi tuñi sii ndo. Cuatu vaha xaan ndo sii sa cua cuhva ra Ndyoo sii
ndo quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesucristo vatyi vaha xaan añima maa ra Ndyoo,
ta cua cuhva ra sii si sii ndo quɨvɨ cuan.
14 Zehe ra Ndyoo cuu sii ndo. Yucuan cuenda tyaa ndo yahvi sii ra, ta ma
zavaha ca ndo cuhva ña vaha sa i zavaha ndo quɨvɨ ta coto ca ndo sii ra.
15 Ii xaan cuu maa ra Ndyoo, yucuan cuenda cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa
cuii sihin tandɨhɨ cuii cuhva zavaha ndo.
16 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Cuu ndo ñiyɨvɨ sa ñahñi cuatyi vatyi yuhvi ra
ñahñi cuatyi cui.” Catyi ra Ndyoo
17 Minoo cuhva ndoo xaan cua ndyehe ra Ndyoo tyiño zavaha sa minoo
minoo yo. Tatu catyi ndo vatyi Zutu ndo cuu sii ra, yuhu ndo sii ra ta zavaha
ndo sa vaha nɨɨ ñi sa iyo ndo ñuu ñiyɨvɨ ya.
18 I tyiyahvi ra Ndyoo, ta i tava ra sii ndo sii cuhva sahnu sa i zañaha ñiyɨvɨ
sahnu sii ndo, cuhva i tyaa xaan ndo yahvi sii costumbre sahnu. Ta ñá
tyiyahvi ra Ndyoo sihin minoo sa cuu tɨvɨ tañi xuhun cuisi a xuhun cuaan.
19 Zoco i tyiyahvi ra sihin minoo sa yahvi xaan ca, sihin nɨñɨ ra Cristo. Mvee
ticatyi ra Ndyoo cuu sii ra. Ñahñi cuatyi ra, ta ñahni sa ña vaha i zavaha ra.
20 Cuee ca sa zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ ta sa i catyi ra sihin ra Cristo vatyi
cua zavaha ra cuhva ya, zoco ñá quisi ñaha ra ndya vityi vatyi cua tyindyee
xaan ra sii maa ndo.
21 Sa cuenda ra Cristo, ta sino iñi ndo sii ra Ndyoo. Ra Ndyoo cuu ra i
zanandoto sii ra sisi sa i sihi ra, ta i natɨin cuenda ra sii ra nu ndyaa ra. Vityi
sino xaan iñi ndo ta nɨɨ xaan cuu iñi ndo sii ra Ndyoo vatyi ityi nuu ca cua
cuyucu ndo sihin ra Cristo nu ndyaa ra.
22 Vityi iyo ca cuhva cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ra hermano vatyi sa ndundɨɨ
añima ndo sa ndisa cuii vatyi tyaa ndo yahvi sii sa ndisa. Cuñi xaan ndo sii
minoo ndo ta sii inga ndo minoo sa ndisa ta sihin tandɨhɨ cuii añima ndo.
23 Sa i nacacu saa ndo. Ta ra cuu Zutu ndo vityi, ma cuu ca ra. Maa ra Ndyoo
cuu ra catyi yozo caa cua cuu si. Ta ma naa tuhun ra. Ndito si, ta tandɨhɨ cuii
tyiemvu cua coo si.
24-25 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo:
Tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cuu tañi itya ñi,
ta tañi minoo ita itya ñi cuu ñu.
Na-ityi itya cuan, ta canacava ita si, zoco Tuhun ra Ndyoo cua coo si tandɨhɨ
cuii tyiemvu.
Ta ihya cuu tuhun cuhva cua cacu ñiyɨvɨ, tañi sa i zacoto ñiyɨvɨ sii ndo.

2

1 Yucuan cuenda zandoo ndo tandɨhɨ sa ña vaha. Ma zandavi ñaha ca ndo
sii ñiyɨvɨ. Ma zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ndo tatu ña ndisa. Ma cuxaan
ndo ndyehe ndo sii ñiyɨvɨ tatu iyo sa vaha sii ñu, ta ma cahan ndo cuendu
zɨquɨ ñiyɨvɨ.
2 Cuu ndo tañi lee sa nacaa cacu ta cuñi xaan si caxi si. Nanducu ndo zɨcuɨ
vaha, zɨcuɨ sa ñahñi sa ndya vaha ñi zaca sihin. Zɨcuɨ cuan cuu Tuhun Ndyoo,
ta sihin si cua cuahnu ndo.
3 Tacuan zavaha ndo vatyi sa cutuhva ndo sa ndisa cuii vatyi vaha xaan
ñiyɨvɨ cuu maa ra Cristo.

Ra Cristo cuu minoo yuu ndito

4 Tuhva ndo sii ra ndyaca ñaha sii yo. Minoo yuu ndito cuu ra. I catyi ñiyɨvɨ
vatyi ña vaha yuu cuan, zoco i casi ra Ndyoo sii si, ta ñiñi xaan si.

5 Maa ndo cuu tucu tañi yuu ndito. Cuhva ndo sa cutyiño ra Ndyoo sii ndo,
ta cua zavaha ra vehe ñuhu ra sihin ndo. Ta cuu tucu ndo ra cu zutu sa cuenda
ra. Cuhva ndo sii ndo sii ra, zacahnu ndo sii ra, ta cuhva ndo ñaa inga sa cua
cuhva ndo sii ra, ta cua quihin ra sii si sa cuenda ra Jesucristo.
6 Tyehen catyi Tuhun Ndyoo sa cuenda ra Cristo:
I casi minoo yuu ñiñi xaan, ta tyei sii si nu cuu sɨquɨ vehe ñuhi.
Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua sino iñi sii ra cuan, ma coo ticahan nuu sii ñu sa cuenda ra.
7 Sa cuenda ndoho, ra sino iñi, ta sa sito ndo vatyi vaha xaan ra, zoco sa
cuenda ñiyɨvɨ ña sino iñi ta cuu si tañi catyi Tuhun Ndyoo:
I zavita ihno ñiyɨvɨ zandaa vehe sii yuu sa siñi ñuhu sa cuenda sɨquɨ vehe.
Ta vityi yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ sa cuenda vehe cuan.
8 Ta tañi nu catyi tucu si:
Yuu sa cua catyihi saha ñiyɨvɨ cuu ra. Cua zanduva cuii ra sii ñu.
Nduva ñu vatyi ña tyaa ñu yahvi sii Tuhun Ndyoo. Tacuan i tyaa ra Ndyoo
cuhva cua tahan ñu.

Ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Ndyoo

9 Zoco maa ndo cuu minoo ityi ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo. Ra cu zutu cuu ndo
sa cuenda rey. Ñiyɨvɨ ñahñi cuatyi cuu ndo; ɨɨn ñi sa cuenda ra Ndyoo cuu
ndo. Yucuan cuhva iyo ndo vatyi cua zacoto ndo sii ñiyɨvɨ tyiño vaha xaan ra
Ndyoo, cuhva i cana ra sii ndo vatyi cua quita ndo nu ñaa ta quɨhvɨ ndo nu
iyo ñúhu vaha xaan ra.
10 Quɨvɨ tañaha ca sino iñi ndo, ñahñi ñiyɨvɨ i cuu ndo, zoco vityi sa nduu ndo
ñiyɨvɨ ra Ndyoo. Quɨvɨ cuan yoñi i cundahvi iñi sii ndo, zoco vityi cundahvi
iñi ra Ndyoo sii ndo.

Zatyiño ndo tyiño ra Ndyoo

11 Ndoho hermanos, cuñi xein sii ndo. Tañi ñiyɨvɨ ndɨhvɨ noo ndahvi cuu
ndo vatyi yɨvɨ ñuu ndo cuu ñuu ñiyɨvɨ ya, ta yucuan cuenda zañiñi sii ndo vatyi
ma zavaha ndo cuhva ña vaha sa cuñi coño ñuhu ndo vatyi cuhva cuan cua
zatɨvɨ si sii añima ndo.
12 Zacuenda ndo sii ndo sihin cuhva zavaha ndo ityi nuu ñiyɨvɨ ña sino iñi.
Ta vazu cahan ñu ndya vaha ñi sii ndo vityi tañi sa ra ña vaha cuu ndo, zoco
cua ndyehe ñu tandɨhɨ sa vaha zavaha ndo ta zɨquɨ cua zacahnu ñu sii ra
Ndyoo quɨvɨ cua ndyehe ra Ndyoo cuhva i zavaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
13 Sa cuenda ra Cristo, tyaa ndo yahvi sii tandɨhɨ cuii ra cu tyiño. Tyaa ndo
yahvi sii ra gobierno vatyi ra cahnu ca cuu ra.
14 Ta vazu ra gobernador cuu ra, tyaa tucu ndo yahvi sii ra vatyi tava ra
gobierno tyiño sii ra sa cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ ña vaha, ta cua zacahnu ra sii
ñiyɨvɨ zavaha sa vaha.
15 Vatyi cuñi ra Ndyoo sa cua zavaha maa ndo sa vaha, ta sihin cuhva cuan
cua cazi ndo yuhu ñiyɨvɨ sa ñahñi maa sito ta cahan ñu sa tondo ñi sa cuenda
ndo.
16 Ña ndyaca ñaha ca ley sii ndo sa ndisa, zoco ma caca iñi ndo vatyi cuu
zavaha ndo ndya vaha ñi. Vityi cuñi si cuu ndo muzu maa ra Ndyoo ta tyaa
ndo yahvi sii maa ra.
17 Ta tyaa ndo yahvi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ra hermano
ta ñu hermana. Yuhu ndo sii ra Ndyoo. Ta tyaa ndo yahvi sii ra gobierno.

I ndyehe xaan ra Cristo tundoho sa cuenda maa yo, ta zandoo ra minoo cuhva cua cundyico yo

18 Ndoho ra cu muzu, tyaa ndo yahvi sii patrón ndo tandɨhɨ cuii cuhva. Ña ɨɨn ñi sii ra vaha ta ra mazu iñi, zoco vazu ra quiñi iyo, tyaa tucu ndo yahvi sii ra.
19 Vatyi tahan iñi ra Ndyoo tatu sa cuenda sa tyaa ndo yahvi sii maa ra ta ndyehe ndo tundoho, vatyi zavaha ndo sa vaha.
20 Zoco tatu zavaha ndo sa ña vaha, ta tasi tuñi ñiyɨvɨ sii ndo sa cuenda maa si, ta zandyee ndo iñi ndo tundoho cuan, ¿yozo caa tyindyee si sii ndo ityi nuu ra Ndyoo? Ña tyindyee si. Zoco tatu zavaha ndo sa vaha ta zandyee ndo iñi ndo vazu ndyehe ndo tundoho sa cuenda si, yucuan cuu sa tahan iñi ra Ndyoo.
21 Vatyi yucuan cuenda i casi ra Ndyoo sii ndo. Vatyi i ndyehe ra Cristo tundoho sa cuenda maa ndo, ta zandoo ra minoo cuhva cua cundyico ndo. Cuhva zavaha maa ra, tacuan zavaha tucu maa ndo.
22 Ñahñi maa numinoo cuatyi i zavaha ra. Ta yoñi sii i zandavi ñaha ra.
23 Tatu cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ra, ñá nacahan ra sa cahan ñu. Tatu zandyehe ñiyɨvɨ tundoho sii ra, ñá zayuhu ra sii ñu. I tyaa ra tandɨhɨ tyiño cuan ndaha ra Ndyoo vatyi ra Ndyoo, ndoo xaan zandaa ra tyiño.
24 Zuun ñi maa ra Cristo i ndyehe tundoho sa cuenda cuatyi yo sihin coño ñuhu ra quɨvɨ i sihi ra nu cruz. Ta vityi cuu zandɨhɨ yo tuhun sa zavaha yo sa ña vaha ta coo yo minoo cuhva ndoo xaan sa ndisa cuii. I ndoho maa ra sa cuenda maa yo, to yucuan cuenda i nduvaha yo ɨɨn ñi sihin ra.
25 Nu quisi quɨvɨ i sica noo ndo tañi mvee ticatyi sa cua naa, zoco vityi sa naquita ndo nu ndyaa ra zacuenda sii ndo. Tañi minoo ra cu pastor, zacuenda xaan ra sii añima ndo.

3

Cuhva cuñi si zavaha ra iyo ñazɨhɨ ta ñu iyo yɨɨ

1 Zuun ñi cuhva cuan, cuñi si sa tyaa xaan ñuzɨhɨ yahvi sii ra cu yɨɨ ñu vatyi tatu ña sino iñi yɨɨ ñu Tuhun Ndyoo, zoco cuu sino iñi ra sihin cuhva vaha zavaha ñu vazu ña cahan ñu Tuhun Ndyoo sihin ra.
2 Cua ndyehe yɨɨ ndo vatyi yuhu ndo sii ra Ndyoo ta zavaha xaan ndo sa vaha.
3 Ma zandutyaqui xaan ndo sii ndo sihin cuhva zavaha ndo sihin ixi xiñi ndo ta cuhva sa sityiño xaan ndo ndaha tyiño xuhun cuaan a zahma yahvi xaan.
4 Vaha ca sa caca iñi ndo yozo caa cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa sihin añima ndo. Ihya cuu sa tyaqui sa ma tɨvɨ, tatu cuu ndo ñiyɨvɨ vii xaan ta ma nducu ndo tizɨhɨ. Ihya cuu sa cahnu ca nuu ra Ndyoo.
5 Cuhva ya i zanduvaha ñuzɨhɨ sii ñu ta sa naha ta yɨvɨ sihin zahma vaha. I sino xaan iñi ñu sii ra Ndyoo, ta vaha xaan ñiyɨvɨ i cuu ñu, ta i tyaa xaan ñu yahvi sii yɨɨ ñu.
6 Tacuan i cuu ña Sara. I tyaa ña yahvi sii ra Abraham, ta catyi ña vatyi maa ra ndyaca ñaha sii ña. Cua cuu ndo tañi maa ña tatu zavaha ndo sa vaha ta tatu ña yuhu ndo sa tyaa ndo yahvi sii ra Ndyoo.
7 Ta zuun ñi cuhva, ndoho ra iyo ñazɨhɨ, nacoo vaha sa siñi tuñi sii ndo sihin ñazɨhɨ ndo. Tyaa ndo yahvi sii ña tañi tahan si. Cundahvi iñi ndo sii ña vatyi vita ca ña ta zɨquɨ ca maa ndo. Ta tyaa tucu ndo yahvi sii ña vatyi ɨɨn ñi cuhva cua ñihi ndo sa cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Tacuan zavaha ndo ta ma cundazi nu cahan ndo sihin ra Ndyoo.

Iyo saha cua ndyehe ñiyɨvɨ tundoho vatyi zavaha ñu sa vaha

8 Ihya tuhun tyaa tucu ndo yahvi. Nacoo sa vaha nu yucu ndo sihin minoo
ndo ta sihin inga ndo tañi sa ɨɨn ñi ñiyɨvɨ cuu ndo. Cundahvi xaan iñi ndo sii
tahan ndo ta ma zacahnu ndo sii ndo.
9 Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ndo, ma zavaha ndo sa ña vaha sihin
ñu. Ta tatu cahan ñu ndya vaha ñi sii ndo, ma nacahan ndo nu cahan ñu. Inga
cuhva zavaha ndo. Cahan ndo sihin ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sa vaha sii
ñu. Vatyi i cana ra Ndyoo sii maa ndo vatyi cua cuhva ra sa vaha sii ndo.
10 Ta catyi Tuhun Ndyoo vatyi:
Ra cuñi coo vaha ñuu ñiyɨvɨ ta cuzɨɨ iñi ra, nazacuenda vaha ra yuhu ra ta ma
cahan ra sa ña vaha, ta ma zandavi ñaha ra.
11 Cuñi si sa zacuenda ra sii ra ta ma zavaha ra sa ña vaha, ta nazavaha ra sa
vaha.
Nanducu xaan ra cuhva coo sa taxi sii ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
12 Vatyi zacuenda xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ndoo iyo, ta siñi ra sa cahan ñu
sihin ra, zoco cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha.
13 Yoñi ra cua zavaha sa ña vaha sihin ndo tatu maa ñi sa vaha zavaha maa
ndo.
14 Zoco vazu zandyehe ñu tundoho sii ndo sa cuenda sa zavaha ndo sa
vaha, zɨɨ xaan cua cuñi ndo. Ta ma yuhu ndo sii ñiyɨvɨ zayuhu sii ndo, ta ma
caca xaan iñi ndo.
15 Zoco sihin tandɨhɨ añima ndo tyaa ndo yahvi sii ra Cristo, ra ndyaca ñaha
sii ndo. Ta cundyaa listo ndo sa nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ ndaca tuhun sii ndo
ña cuenda sino iñi ndo Tuhun Ndyoo. Zoco vii ñi cahan ndo sihin ñu minoo
cuhva cua zañaha si vatyi tyaa ndo yahvi sii ñu.
16 Zavaha ndo sa vaha vatyi sino iñi ndo sii ra Cristo, ta zɨquɨ tatu cahan
ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ndo ta tyaa ñu cuatyi sata ndo, zuun ñi maa ñu cua
cucahan nuu vatyi maa ñi sa vaha zavaha ndo. Ta maa ndo cua coto ndo
vatyi ñahñi cuatyi ndo.
17 Tatu cuhva cuñi maa ra Ndyoo cuu, vaha ca cua ndyehe ndo tundoho
vatyi zavaha ndo sa vaha ta zɨquɨ sa ña vaha.
18 Vatyi zuun ñi maa ra Cristo i ndyehe ra tundoho minoo saha sa cuenda
cuatyi maa yo. Nahñi cuatyi maa ra, zoco i ndyehe ra tundoho sa cuenda
maa yo vazu ñiyɨvɨ ña vaha i cuu yo vatyi cuhva cuan cuu zanduvaha ra sii
yo sihin ra Ndyoo. I sahñi ñiyɨvɨ sii coño ñuhu ra, zoco ñá sihi añima ra.
19 I sahan ra sihin añima ra, ta i nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin añima sa ñoho
ndazi.
20 Añima ñiyɨvɨ ñá tyaa yahvi sii ra Ndyoo quɨvɨ i cahan ra Noé. Ta i cundyee
xaan iñi ra Ndyoo sihin ñu nɨɨ ñi sa zavaha ra Noé barco cuan, zoco zuhva ñi
ñiyɨvɨ i cacu sisi tu nu ndutya. Uña tahan ñi ñu.
21 Ta tañi i cacu ñiyɨvɨ nu ndutya quɨvɨ cuan, tacuan tucu zañaha si cuhva
cua cacu maa yo quɨvɨ sa sicoo ndutya yo vatyi i nandoto ra Jesucristo sisi sa
i sihi ra. Zoco ma caca iñi yo vatyi sa coo ndutya yo cuu sa cua zacacu sii yo,
zoco sa caca yo sii ra Ndyoo ta nduvaha sa siñi tuñi vaha sii yo vatyi sino iñi
yo sii ra Jesús.
22 Ta vityi cuahan ra andɨvɨ, ta ndyaa ra ityi siyo cuaha ra Ndyoo. Ta ndyaca
ñaha ra sii ángel ta sii inga ra ndyaca ñaha ta ra nahnu.

4

Cuñi si sa zatyiño yo tyiño ra Ndyoo sihin cuhva saha ra sii yo

1 Yucuan cuenda, tañi i ndyehe ra Cristo tundoho sihin coño ñuhu ra,
tacuan tucu tahan si sii maa ndo. Cundyaa listo ndo sa ndyehe ndo tundoho

sa cuenda ra. Ra sa ndyehe tundoho sihin coño ñuhu ra, ña ndyaca ñaha ca cuatyi ra sii ra.

2 Ta vityi zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo. Ña zavaha ca ra cuhva ña vaha sa cuñi coño ñuhu ra tandɨhɨ quɨvɨ sa iyo ra ñuu ñiyɨvɨ.

3 Sa vaha ñi cuu si cuhva i zavaha ndo quɨvɨ ta sino ca iñi ndo, tañi zavaha ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo. I zavaha ndo ña sa ña vaha sa cuñi ndo sihin coño ñuhu ndo, tandɨhɨ sa quiñi. I sihi xaan ndo ndixi ta i siñi ndo. I zacahnu xaan ndo vico, ta i zacahnu ndo sii zandu yutu sihin minoo cuhva ña cuñi ra Ndyoo.

4 Ta ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo, iyo xaan cuñi ñu vatyi ña cutahan ca ndo sihin ñu sihin tandɨhɨ cuhva ña vaha sa zavaha ñu. Ta yucuan cuenda cahan ñu ndya vaha ñi sii ndo.

5 Zoco cua cuhva maa ñu cuenda sii ra cua tyicuhva sii ñiyɨvɨ ndito ta sii ñiyɨvɨ i sihi.

6 Yucuan cuenda i nacatyi ra Jesús Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ i sihi. Ñiyɨvɨ cuu ñu, ta yucuan cuenda i sihi coño ñuhu ñu, zoco cua cundito añima ñu tañi ndito maa ra Ndyoo.

7 Sa cuñi naa ñuu ñiyɨvɨ. Yucuan cuenda cuu ndo ñiyɨvɨ iyo sa siñi tuñi vaha, ta cuaha xaan cahan ndo sihin ra Ndyoo.

8 Ta sa ñiñi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ cuu sa cuñi xaan ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo vatyi tatu cuñi xaan yo sii tahan yo ma ndyehe xaan yo ña cuatyi zavaha ñu.

9 Tɨɨn cuenda vaha ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo vehe ndo, ta ma cuxaan ndo tatu saa ra hermano vehe ndo.

10 Ta tahan tahan cuhva saha ra Ndyoo sii sa minoo minoo ndo, tacuan tyindyee ndo sii tahan ndo sihin cuhva saha ra Ndyoo sii ndo vatyi saha xaan ra cuaha xaan nuu sa vaha sii tandɨhɨ ndo ɨɨn ñi.

11 Yoo ndo nacatyi Tuhun Ndyoo, cahan ndo tañi sa maa ra Ndyoo cahan, a tatu tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ, tyindyee ndo sihin tandɨhɨ tundyee iñi sa saha ra Ndyoo sii ndo. Ta tandɨhɨ sa zavaha ndo, zavaha ndo sii si sihin minoo cuhva sa cua zacahnu sii maa ra Ndyoo sa cuenda ra Jesucristo. Ta nazacahnu xaan yo sii ra, ta nacundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.

Cua ndyehe yo tundoho vatyi sino iñi yo sii ra Cristo

12 Ndoho hermanos, cuñi xein sii ndo. Ma cu-iyo xaan cuñi ndo sa cuenda tundoho cahnu xaan sa vasi zɨquɨ ndo vatyi tacuan cua tahan si sii tandɨhɨ yo ra sino iñi sii ra Cristo.

13 Zoco zɨɨ xaan cuñi ndo sa cuenda sa ndyehe ndo tundoho sihin ra Cristo vatyi tatu ndyehe ndo tundoho sa cuenda ra, quɨvɨ cua quisi ra ta cundyaca ñaha ra ñuu ñiyɨvɨ, zɨɨ xaan ca cua cuñi ndo.

14 Tatu cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ndo sa cuenda ra Cristo, zɨɨ xaan cua cuñi ndo vatyi situ xaan Tatyi Ii sii ndo. Ta Tatyi Ii cuu sa zañaha vatyi vaha xaan maa ra Cristo. Quiñi xaan cahan ñiyɨvɨ sii maa ra, zoco maa ndo zacahnu ndo sii ra.

15 Zoco ma cahñi ndo ñiyɨvɨ ta ma zuhu ndo; ma nducu ndo tizɨhɨ, ta ma tyihi ndo sii ndo sihin inga ñiyɨvɨ vatyi cua ndyehe ndo tundoho sa cuenda cuhva cuan. Ta yɨvɨ tundoho sa cuñi maa ra Ndyoo sa ndyehe ndo cuu tundoho cuan.

16 Zoco tatu ndyehe ndo tundoho sa cuenda Tuhun Ndyoo, ña tahan si sa cucahan nuu ndo. Zacahnu ndo sii ra Ndyoo sa cuenda tundoho sa ndyehe ndo vatyi ñiyɨvɨ ra Cristo cuu ndo.

17 Sa cua saa quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ cuenda ra. Ta tatu cua
quisaha cuhva cuan sihin maa yo, ¿ta yozo caa cua tahan ñiyɨvɨ ñá tyaa yahvi
sii Tuhun Vaha ra Ndyoo?
18 Ta tatu sihin tundoho ta cua cacu ñiyɨvɨ vaha, ¿yozo caa cua tahan si sii
ñiyɨvɨ ña vaha ta ñiyɨvɨ iyo cuatyi?
19 Yucuan cuenda tatu ndyehe ndo tundoho vityi vatyi tacuan cuñi ra
Ndyoo, cuñi si sa zavaha ca ndo sa vaha ta cuhva cuenda ndo añima ndo sii
ra Ndyoo. I zavaha ra sii ndo, ta ma zandoo ra sii ndo.

5

Saha xaan ra tyiño sii ñu sino iñi

1 Vityi sehi tyiño sii ra sahnu, ra ndyizo tyiño nu yucu ndo. Minoo ra sahnu
cuu tucu ii, ta i ndyehi sii ra Cristo quɨvɨ i ndyehe ra tundoho. Ta cua ñihi
tuqui sa vaha sihin ra Cristo cuee ca.
2 Tañi zacuenda minoo ra cu pastor sii mvee ticatyi zono ra, tacuan
zacuenda maa ndo sii ñiyɨvɨ cumi ndo. Ma cuatu ndo ndya sa zañiñi ñiyɨvɨ
sii ndo, zoco cuñi ndo zavaha ndo sii si sihin sa vaha. Ta ma zavaha ndo sii
si vatyi cuñi ndo xuhun zoco sa cuenda sa vatyi cuñi ndo zatyiño ndo tyiño
ra Ndyoo.
3 Ma ñihi xaan cundyaca ñaha ndo sii ñu, zoco zañaha ndo minoo cuhva
vaha sii ñu sihin cuhva vaha iyo maa ndo.
4 Ta quɨvɨ cua quisi tucu ra cu pastor cahnu ca, cua ñihi maa ndo minoo sa
vaha xaan sa ma tɨvɨ, ta ma cunaa si.
5 Ndoho ra cuatyi, tyaa ndo yahvi sii ra sahnu. Ta tandɨhɨ ndo, tyaa ndo
yahvi sii tahan ndo ta zanduluhlu ndo sii ndo, vatyi:
Cuxaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sa zacahnu sii, zoco saha ra sa vaha sii ñiyɨvɨ
zanduluhlu sii.
6 Yucuan cuenda quɨvɨ ndyehe ndo tundoho, tɨɨn cuenda ndo sii si tañi
minoo sa tasi ra Ndyoo sii ndo, ta cuee ca, quɨvɨ tahan si, cua tyaa siyo ra
sii si ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo inga saha.
7 Nacatyi ndo sihin maa ra tandɨhɨ sa sica xaan iñi ndo ta zandoo ndo sii si
sihin maa ra vatyi sica iñi maa ra sa cuenda ndo, ta zacuenda ra sii ndo.
8 Zacuenda vaha xaan ndo sii ndo vatyi ra xaan iñi sii ndo, ra cuihna, sica
noo ra tañi minoo ndicaha cuahyi. Nanducu ra yoo sii cua casi ra.
9 Sino vaha iñi ndo sii ra Ndyoo, ta tava ndyizo ndo sii ra cuihna. Ta
cundyee iñi ndo vatyi sa sito ndo vatyi nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ndyehe ñu sino
iñi tundoho zuun ñi cuhva tañi ndyehe maa ndo.
10 Saha xaan ra Ndyoo sa vaha sii yo tandɨhɨ quɨvɨ. Maa ra catyi vatyi
cua ndyehe xihna ndo zuhva tundoho, ta zɨquɨ cua coo sa vaha xaan sii ndo
tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi ɨɨn ñi cuu ndo sihin ra Jesucristo. Tatu sa ndyehe
ndo zuhva tundoho, maa ra Ndyoo cua zanduvaha sii ndo sihin tundoho
cuan. Cua zandundyee xaan ra iñi ndo. Cua cuhva ra tundyee iñi sii ndo,
ta ma ndoyo ñuhu ndo ndaha ñi.
11 Nazacahnu xaan yo sii ra, ta nacundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Ta nacuu si tacuan ta nacuu si sa ndisa.

Saha ra minoo nacumi sii ñu nu ndɨhɨ cahan ra

12 Tasi carta ya sii ndo sihin ra Silvano. Sica iñi vatyi minoo hermano vaha
cuu ra. Zuhva ñi i tyei ihya. Saha xein tyiño sii ndo vatyi ma zaña ndo cuhva
sino iñi ndo. Sa ndisa sa saha maa ra Ndyoo cuu cuhva sino iñi ndo; ma zaña
ndo sii si.

13 Ñu sino iñi ihya ñuu Roma tasi ñu minoo nacumi sii ndo. I casi tucu ra
Ndyoo sii maa ñu tañi i casi ra sii maa ndo. Ta ra Marcos, zehi, tasi tucu ra
minoo nacumi sii ndo.
14 Cuhva ndo minoo Ndyoo nacucumi xaan sii minoo ndo ta sii inga ndo.
Nacoo sa taxi añima tandɨhɨ ndo, ra cuu cuenda ra Jesucristo. Amén.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Ra San Pedro

Tyaa ra Pedro inga carta sii ñiyɨvɨ sino iñi

1 Yuhvi ra Simón Pedro, minoo muzu ra Jesucristo cui ta minoo apóstol ra. Tyei carta ya sii ndoho ra sa nañihi cuhva vaha ta nɨɨ xaan cuu iñi ndo sii ra Jesucristo tañi nɨɨ iñi maa ndi. Ñihi ndo cuhva cuan tañi ñihi maa ndi sii si vatyi ndoo xaan cuu ra Ndyoo ta ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

2 Nacoo xaan ca sa vaha sa saha ra Ndyoo sii ndo, ta nacoo sa taxi añima ndo cuhva cuahan nacoto ca ndo sii ra Ndyoo ta sii ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva iyo ñiyɨvɨ sino ndisa cuii iñi sii ra Cristo

3 Sihin tundyee iñi sa iyo sii maa ra Ndyoo, ta i saha ra sii yo tandɨhɨ cuii sa cuñi si sa cuenda cuhva cundito yo ta zavaha yo cuhva cuñi maa ra. I saha ra cuhva cuan sii yo quɨvɨ i quisaha nacoto yo sii ra. I cana ra sii yo sihin cuhva vaha xaan iyo ra ta sihin sa vaha xaan i zavaha ra.

4 Ta zuun ñi sihin cuhva cuan i saha ra tuhun ra sii yo sa cuenda cuhva cua zavaha ra. Cahnu xaan cuu tuhun ya, ta vale xaan si. Ta sa cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii yo, cuu nduu ndo ñiyɨvɨ vaha xaan tañi maa ra Ndyoo, ta cuu zandoo ndo sii sa ña vaha sa cuñi coño ñuhu ndo, sa cuñi zatɨvɨ sii ndo. Ta ma cuu ca zacuu si sihin ndo.

5 Ta sa cuenda ya cuñi si sa zañiñi ndo sii ndo. Nɨɨ xaan cuu iñi ndo, ta vityi nducu tucu ndo cuhva zavaha ndo sa vaha. Ta sihin sa zavaha ndo sa vaha, nducu ndo cuhva coto ca ndo sii ra Ndyoo.

6 Ta tatu sa sito vaha ndo sii ra Ndyoo, cutuhva ndo cundyaca ñaha ndo sii maa ndo. Ta tatu sa cuu cundyaca ñaha vaha ndo sii ndo, cutuhva ndo cundyee xaan iñi ndo. Ta tatu sa cuu cundyee iñi ndo, yuhu ndo sii ra Ndyoo ta nducu xaan ndo cuhva zavaha ndo sa cuñi ra.

7 Tatu sa cuñi ndisa cuii ndo sii ra Ndyoo, cuñi ndisa cuii ndo sii tandɨhɨ hermano, ta tatu sa cuñi ndisa cuii ndo sii tandɨhɨ hermano, cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

8 Tatu iyo tandɨhɨ cuii cuhva ya sii ndo ta cuahan nduñihi ca cuhva iyo si sihin ndo, cua cuu ndo ñiyɨvɨ sityiño ra Ndyoo sa ndisa, ta yɨvɨ sa caha ñí cuu sa sito ndo sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

9 Zoco ra sa ñahñi cuhva ya iyo sii, cuu ra tañi minoo ra cuaa a ra ña ndisi ndyehe. Sa naa iñi ra sa catyi ra vatyi cua zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo quɨvɨ i zandasi ra Ndyoo cuatyi i zavaha ra quɨvɨ cuan.

10 I cana ra Ndyoo sii ndo ta i casi ra sii ndo hermanos vatyi cua cuu ndo ñiyɨvɨ cua cuahnu vaha sihin Tuhun ra. Yucuan cuenda nducu xaan ndo cuhva zañaha ndo vatyi ñiyɨvɨ sii maa ra cuu sii ndo sa ndisa cuii. Vatyi tatu zavaha ndo tandɨhɨ cuii cuhva ya, ma ndoyo ñuhu ndo nu yozo cuii ca.

11 Ta cua nuña vaha ra Ndyoo andɨvɨ quihvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra Jesucristo. Maa ra cuu ra ndyaca ñaha, ta zacacu ra sii yo.

12 Ta ma zandoi sa zanacohin iñi ndo tandɨhɨ cuhva ya vazu sa sito ndo sii si ta sa ndyee xaan iyo ndo sihin sa ndisa sa iyo sii ndo.

13 Ta sica iñi vatyi vaha tatu nɨɨ ñi sa ndito que ta zanacohin iñi ndo ta cuhve zuhva tyiño sii ndo.

14 Sa i zañaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sii vatyi ña naha ca ta cua cui.

15 Zoco nɨɨ ñi sa ndite ta tyei tandɨhɨ cuhva ya, ta tatu sa sihi zoco cua
nacohon iñi maa ndo tandɨhɨ cuhva ya ndya vaha ñi cuhva.

Ñiyɨvɨ sa ndyehe cuhva vaha xaan iyo ra Cristo

16 Cuhva i nacatyi ndi sihin ndo sa cuenda tundyee iñi sa iyo sii ra
Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo ta sa cuenda cuhva cua quisi tucu ra, yɨvɨ
xemvlu sa cahan ñiyɨvɨ ñi cuu cuhva cuan. Maa ndi sa sihin nuu ndi i ndyehe
ndi vatyi minoo ra cahnu xaan cuu ra ta zehe ra Ndyoo cuu sii ra.

17 I ndyehe ndi cuhva i zandutyaqui xaan ra Ndyoo Zutu yo sii ra, ta siñi
ndi cuhva i zacahnu xaan sa zuun ñi maa ra Ndyoo sii ra nu i cahan ra sihin
ra, ta i catyi ra: “Ihya ra cuu zehi. Cuñi xein sii ra. Zɨɨ xaan cuñi sihin ra.”

18 Ta maa ndi siñi ndi nduzu cuan sa quita andɨvɨ, nɨɨ ñi sa yucu ndi sihin
ra Jesús xiñi yucu nu i zacahnu xaan ra Ndyoo sii ra.

19 Ta sa sito ndi vatyi ndisa xaan cuu tuhun i tyaa ra profeta sa cuenda ra
Cristo. Vaha tatu tyaa maa ndo yahvi sii si tañi minoo lámpara zandisi nu ñaa
ndya quɨvɨ cua coo sa ndisi añima ndo vatyi cua cuhva ra Cristo sa cutuñi ca
iñi ndo quɨvɨ cua quisi ra. Maa ra cuu tañi minoo tiñoo sa caña tatu sa vasi
cundisi.

20 Zoco coto vaha ndo vatyi tuhun i tyaa ra profeta, ñahñi numinoo si sa
cuu cutuñi vaha iñi yo sa maa ñi maa yo.

21 Vatyi ra i tyaa cuhva cuan, ñá tyaa ra cuhva cuñi ñi maa ra. Ra i sityiño
ra Ndyoo cuu ra, ta i cahan ra cuhva cahan Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ra.

2

Ra zacuaha sa ña ndisa

1 I sicoo tucu ra zandavi ñaha sii ñiyɨvɨ hebreo ta sa naha. I catyi ra vatyi
cahan ra tuhun i saha ra Ndyoo sii ra, zoco ña ndisa ra. Ta cua coo tucu ra
zandavi ñaha nu yucu maa ndo. Zuhva zuhva ñi cua zacuaha ra tuhun sa cua
zatɨvɨ sii ñiyɨvɨ. Cua cahan ra tuhun ra ndyaca ñaha sii yo, zoco cua zacuaha
ra tuhun sa ña ndisa. Yatyi xaan cua zanaa ra Ndyoo sii ra sa cuenda cuhva
ña vaha zacuaha ra.

2 Cuaha xaan ñiyɨvɨ cua cundyico sii ra, ta cua zavaha ñu cuaha xaan cuatyi
sihin coño ñuhu ñu. Ta sa cuenda maa ñu, ta cua cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii
Tuhun Ndyoo ta sii sa ndisa sa zañaha si.

3 Cuñi ra ña vaha cuan xuhun, ta yucuan cuenda cua zandavi ñaha ra sii
maa ndo sihin tuhun sa ña ndisa. Zoco ma cacu maa ra cuan. Cua ndyehe
xaan ra tundoho vatyi ndya ta sa naha sa catyi ra Ndyoo yozo caa cua zavaha
ra sihin ñiyɨvɨ zavaha tacuan. Ñahñi inga ca cuhva sa cuenda maa ra.

4 Ná zandasi ra Ndyoo cuatyi ángel quɨvɨ i zavaha ra cuatyi. I zavita ra sii
ra sisi andyaya, ta yucuan i zandoo ra sii ra nuhñi ra sihin cadena nu ñaa.
Ndatu ra quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra.

5 Ta ñá zandasi ra Ndyoo cuatyi ñiyɨvɨ i zavaha sa ña vaha ta sa naha. I
zacoon ra zavi xaan zɨquɨ ñu, ta i situ ndutya ñuu ñiyɨvɨ, ta sii ñi ra Noé i zacacu
ra sihin usa tahan ñiyɨvɨ sii ra vatyi i nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ cuhva cuñi si sa
zandoo ñu cuatyi ñu.

6 Ta i zanaa tucu ra Ndyoo ñuu Sodoma ta ñuu Gomorra. I sahmi ra sii si, ta
i nduu si ñiyaa vatyi cuñi ra vatyi cua cuu si sa ndaa nuu ñiyɨvɨ cua zavaha sa
ña vaha cuee ca vatyi tacuan cua tahan tucu maa ñu.

7 Zoco i zacacu ra Ndyoo sii ra Lot ñuu Sodoma cuan vatyi minoo ra vaha i
cuu ra Lot, ta ñá cundyee iñi ra ndyehe ra cuhva quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ ña
vaha cuan.

8 Tandɨhɨ quɨvɨ i sindyaa ra vaha cuan tɨcuɨ ñiyɨvɨ ña vaha cuan, ta uhu xaan cuu añima ra sa ndyehe ra ta sa siñi ra tandɨhɨ sa ña vaha i zavaha ñu.
9 Ta zuun ñi cuhva cuan, sito maa ra Ndyoo yozo caa cua tyindyee ra sii ñiyɨvɨ yuhu sii ra ta zavaha ñu cuhva cuñi maa ra, ta cua zacacu ra sii ñu quɨvɨ nducu coto ihñi cuihna sii ñu. Ta cua tyaa zɨɨn ra sii ñiyɨvɨ ña vaha ndya quɨvɨ cua tyicuhva ra sii ñu, ta zɨquɨ cua tasi tuñi ra sii ñu.
10 Ta ñihi ca cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ catyi vatyi sito ñu sii ra ta zavaha ñu tandɨhɨ sa ña vaha sa cuñi maa ñu sihin coño ñuhu ñu, ta ña saha ñu sa cundyaca ñaha ra sii ñu. Zacahnu xaan ñu sii ñu, ta maa ñi sa cuñi maa ñu cuu sa zavaha ñu. Ña yuhu ñu cahan ñu ndya vaha ñi sii ra nahnu ca.
11 Zoco ángel, vazu nahnu ca ra ta iyo ca sa ndyaca ñaha ra, zoco ña caña iñi ángel tyaa ra cuatyi sata ra nahnu ca cuan ta ña cahan ra ndya vaha ñi sii ra ityi nuu ra ndyaca ñaha sii yo.
12 Zoco ñiyɨvɨ sa quehin tuhun, tañi quɨtɨ cuu ñu. Ñahñi sa siñi tuñi vaha iyo sii ñu. Ndito ñi maa ñu tañi ndito quɨtɨ. Cahan ñu ndya vaha ñi sii sa ña cutuñi iñi ñu. Ta sa cuenda cuatyi ñu, ndaha cua tɨvɨ ñu, ta cua coo quɨvɨ ta ta sica ñi cua zanaa ra Ndyoo sii ñu.
13 Cua ñihi ñu sa tahan si sii ñu sa cuenda sa ña vaha i zavaha ñu. Zɨɨ xaan cuñi ñu zavaha ñu sa ña vaha vazu ora. Saha ñu ticahan nuu, ta zatɨvɨ ñu tyiño ra Ndyoo nu sasi ñu sihin ndo nu zacahnu ndo vico. Ñiyɨvɨ quiñi caa cuu ñu, ta zandavi ñaha ñu ta zaha ñu tuhun vatyi ñiyɨvɨ vaha cuu ñu.
14 Ta ra quiñi caa cuan, cuñi ra sa tandɨhɨ ñu zɨhɨ cuzu sihin ra. Ñahñi cuhva sa zandɨhɨ ra sa zavaha ra cuatyi. Nducu ra cuhva zandavi ñaha ra sii ñu ña cutuñi vaha iñi ta cuzu ñu sihin ra. Cuñi xaan ra cuaha ca xuhun ta ndaha tyiño. Cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra sa ndisa cuii.
15 Sa zandoo ra ityi vaha, ta cua naa ra. Ndyico ra cuhva i zavaha ra Balaam zehe ra Beor vatyi i cuñi xaan ra Balaam cuan xuhun, ta yucuan cuenda i zavaha ra cuhva sa ña tahan iñi ra Ndyoo.
16 Ta i cahan burro zono ra sihin ra sihin minoo nduzu tañi cahan ñiyɨvɨ, ta i cuxaan tɨ sihin ra, ta i catyi tɨ vatyi ma zavaha ca ra cuhva ña tahan iñi ra Ndyoo.
17 Ra ña vaha sa zacuaha sa ña ndisa cuan, cuu ra tañi zoco sa ñahñi ndutya ñoho, ta cuu ra tañi vico cuahan sihin tatyi. Cua cuhun ra nu ñaa xaan, ta yucuan cua ndoo ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
18 Vatyi zacahnu xaan ra sii ra sihin cuhva cahan ra, ta cuaha tuhun cahan ra sa ñahñi yahvi ndyaa. Ta nu iyo ñiyɨvɨ nacaa sino iñi ta cuñi ca ñu zavaha ñu sa ña vaha, tyihi ra tyiño ta cuñi ra zatɨvɨ ndɨhɨ ra sii ñu.
19 Catyi ra cuan vatyi cuu zavaha ñiyɨvɨ ñaa sa cuñi maa ñu, ta caca noo nuña ñu catyi ra, zoco zuun ñi maa ra sa cahan cuan, ta minoo muzu cuu ra sii sa ña vaha. Tahan tahan yo cuu yo muzu sii sa ndyaca ñaha sii yo.
20 Ta ñiyɨvɨ sa sito sii ra Jesucristo, ra zacacu ta ndyaca ñaha sii yo, ta sa quita ñu sisi sa ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta zɨquɨ cuee ca ta nandɨhvɨ tucu ñu ta quisaha zavaha tucu ñu sii sa ña vaha cuan ta ndyaca ñaha si sii ñu. Yaha ca cua cuu ñu ta zɨquɨ sa xihna ñi.
21 Vaha ca tatu sa ñá nacoto ñu ityi ndoo ta zɨquɨ sa sito ñu sii si ta zandoo tucu ñu sii ley vaha ra Ndyoo.
22 Ta sa cuenda ñu cuan, quita ndisa cuii minoo cuhva tuhva ñiyɨvɨ cahan. Catyi ñu: “Nandusa ina ta zɨquɨ nacasi tucu tɨ. Ta quɨnɨ nacaa sityi ta cua nandɨhvɨ tucu tɨ nu ndyahyu.”

3

Cuhva cua quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo

1 Ihya cuu sa cu uu carta tyei sii ndo, ndoho hermanos. Cuñi xein sii ndo. Nu nduu tahan carte nduquí cuhva zanacohin iñi ndo tandɨhɨ tuhun vaha sa sa sito ndo.
2 Cuñi si sa nacohon iñi ndo cuhva i cahan ra profeta ta sihin ley ra ndyaca ñaha sii yo sa i zacuaha nduhvi ra apóstol sii ndo. Ta maa ra ndyaca ñaha sii yo cua zacacu sii yo.
3 Sa xihna ñi cuñi zanacohin iñi ndo vatyi tatu sa cuñi naa ñuu ñiyɨvɨ cua coo ñiyɨvɨ cua vacu ndyaa sii Tuhun Ndyoo. Ta cua zavaha ñu ñaa ndɨhɨ sa ña vaha sa cuñi maa ñu.
4 Ta cua catyi ñu: "¿Ñacu yoñi ra Cristo? Ta maa ra i catyi vatyi cua quisi tucu ra. Zoco ndya quɨvɨ i sihi ñiyɨvɨ sahnu sii yo ta ña zama maa si, ta inuu ñi cuu tandɨhɨ si ndya quɨvɨ i zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ."
5 Tacuan cua catyi ñu vatyi cuñi ñu sa naa iñi ñu vatyi i cahan ra Ndyoo ta tyiemvu ta i sino andɨvɨ. Ta sihin tuhun cahan ñi ra ta i sino ñuu ñiyɨvɨ mahñu tyañuhu ta ndoo tucu zuhva ndutya sa cu yuu nu ñuhu.
6 Ta zuun ñi sihin ndutya i naa ñuu ñiyɨvɨ minoo saha vatyi i situ cuii ndutya ñuu ñiyɨvɨ.
7 Zoco andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ sa iyo vityi, i catyi tucu ra Ndyoo vatyi cua ndoo si cuhva ndya quɨvɨ cua cayu si, quɨvɨ cua tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ, ta cua zanaa ra sii ñiyɨvɨ ña sino iñi sii ra.
8 Zoco ma naa iñi ndo yañi xaa vatyi sa cuenda ra Ndyoo, inuu ñi cuu minoo ñi quɨvɨ ta minoo mil cuiya. Ta minoo mil cuiya cuu si tañi minoo quɨvɨ ñi nuu Ndyoo.
9 Ma naa iñi ra ndyaca ñaha sii yo cuhva i catyi ra, ta ña cucuee xaan ra tañi sica iñi ñiyɨvɨ. Zoco ndyee xaan iñi ra sihin maa yo. Ña cuñi ra sa cunaa numinoo ñiyɨvɨ. Cuñi ra vatyi zaña ñu sa zavaha ñu sa ña vaha ta cacu ñu.
10 Zoco quɨvɨ cua quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo, cua saa ra tañi saa minoo ra zuhu sa sa cuaa vatyi ña sito yo ñaa cuhva cua saa ra. Quɨvɨ cuan cua naa andɨvɨ sihin minoo nduzu ñihi xaan. Cua cayu ñicandyi ta yoo ta tiñoo ta cua naa si, ta cua cayu ñuu ñiyɨvɨ sihin tandɨhɨ sa iyo.
11 Cua naa candɨɨ cuii sa iyo. Yucuan cuenda, ¡cuñi si sa cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii, ta cuñi xaan ndo sii ra Ndyoo!
12 Cuatu ndo sii quɨvɨ cuan, ta zavaha ndo ñaa cuhva cuu sii minoo minoo ndo, ta cua quisi si yatyi ca. Quɨvɨ cuan cua cayu andɨvɨ ta ñicandyi ta yoo ta tiñoo, ta cua naa si.
13 Zoco maa yo ndatu yo sa cua coo minoo andɨvɨ saa ta inga ñuu ñiyɨvɨ saa vatyi i catyi ra Ndyoo vatyi cua coo si. Ta ma zavaha ca ñiyɨvɨ cuatyi yucuan.
14 Sa sito ndo ñaa sa cua tahan ñuu ñiyɨvɨ ya, yucuan cuenda nducu xaan ndo cuhva sa ñahñi ca cuatyi ndo coo quɨvɨ cua quisi tucu ra Cristo, ta cua coo vaha ndo sihin ra Ndyoo.
15 Ta nacohon iñi ndo vatyi iyo xaan tucahnu iñi sii ra ndyaca ñaha sii yo sihin ñiyɨvɨ, yucuan cuenda ndatu ra vatyi cua cuu cacu ñu. Zuun ñi cuhva ndyaa ya i tyaa ra Pablo yañi yo nuu carta i tasi ra sii ndo. Cuñi xaan yo sii ra, ta i tyaa ra sihin sa siñi tuñi i saha ra Ndyoo sii ra.
16 Ta i cahan tucu ra cuhva ya tandɨhɨ nuu carta i tyaa ra. Iyo zuhva si yɨɨ xaan cutuñi iñi yo. Ta iyo ñiyɨvɨ ña sino vaha iñi ñu ta zama ñu cuhva cahan si tañi zama ñu sii inga parte Tuhun Ndyoo. Ta zuun ñi sii maa ñu zandoyo ñuhu ñu.

17 Vityi sa zacote tandɨhɨ cuhva ya sii ndo cuee ca sa tahan si; yucuan
cuenda ndoho yañi xaa zacuenda vaha ndo sii ndo coto zandavi ñaha ñiyɨvɨ
ña vaha sii ndo, ta cua coo cuatyi ndo, ta ma sino vaha ca iñi ndo.
18 Nacoto vaha ndo sii ra ndyaca ñaha sii yo. Maa ra Jesucristo cuu ra, ta
zacacu ra sii yo. Ta nacoo xaan ca tumañi iñi sa saha maa ra sii yo sihin ndo.
¡Ta nazacahnu xaan yo sii ra vityi ta tandɨhɨ cuii tyiemvu! Ta nacuu si tacuan
ta nacuu si sa ndisa. ta ñicandyi ta yoo ta tiñoo, ta cua naa si.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Maa Ra San Juan

Cuhva cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu

1 Ra sa iyo ndya ta xihna ñi quɨvɨ nu i sino tandɨhɨ cuii sa iyo, siñi maa ndi
sa cahan ra quɨvɨ i sica noo ndi sihin ra. I ndyehe ndi sii ra sihin sɨtɨ nuu ndi.
I cutuñi iñi ndi sa ndyehe ndi. Ta ndya cuhva ndya i tɨɨn tucu ndi sii ra. Maa
ra cuu Tuhun Ndyoo, ta saha ra sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu sihin
ra.
2 I ndyehe ndi sii ra, ta saha ndi sa ndaa cuenda ra vatyi saha ra sa cundito
ñiyɨvɨ sihin ra tandɨhɨ tyiemvu. I sindyaa ra sihin ra Ndyoo Zutu yo, ta zañaha
ra sii ra sii ndi.
3 Ta cuhva sa ndyehe ndi ta sa siñi ndi, zacoto ndi sii maa ndo vatyi ndu-ɨɨn
tucu maa ndo sihin ndi. Ta cua ndu-ɨɨn tandɨhɨ yo sihin ra Ndyoo Zutu yo ta
sihin ra Jesús zehe ra, ra i zaquisi ra.
4 Ta tyaa ndi tuhun ya sii ndo vatyi tatu sito ndo sii si, cua cuzɨɨ xaan iñi
tandɨhɨ yo.

Maa ra Ndyoo cuu ra tañi minoo ñúhu

5 Ihya cuu tuhun i cutuhva ndi sihin maa ra Cristo, ta zacoto ndi sii ndo.
Maa ra Ndyoo cuu ra tañi minoo ñúhu, ta ñahñi sa ña vaha (tañi sa ñaa) iyo sii
ra.
6 Tatu catyi yo vatyi ɨɨn ñi cuu yo sihin ra Ndyoo Zutu yo, ta zuun ñi sica
noo ca yo nu ñaa, vatya xaan yo sa tacuan cahan yo. Ña zavaha yo sa ndoo.
Ña ɨɨn ñi iyo yo sihin ra Ndyoo.
7 Zoco tatu maa yo ta sica noo yo nu ndisi ta zavaha yo sa vaha tañi maa ra
ndisi xaan ra ta zavaha ra maa ñi sa vaha, tatu tacuan iyo tucu maa yo, ɨɨn ñi
iyo yo sihin minoo yo ta sihin inga yo. Ta nɨñɨ ra Jesús zehe ra Ndyoo zandasi
si tandɨhɨ cuii cuatyi yo.
8 Tatu catyi maa yo vatyi ñahñi cuatyi yo iyo, zuun ñi sii maa yo zandavi
ñaha yo. Ta ñahñi sa ndisa iyo sii yo.
9 Zoco tatu nahma yo cuatyi yo, cuu sino iñi yo vatyi cua zaha ra Ndyoo
tucahnu iñi sii yo ta cua zandasi ra cuatyi yo. Vatyi maa ñi sa vaha ta sa ndoo
zavaha maa ra, ta cua nacatya ra tandɨhɨ cuii cuatyi yo.
10 Zoco tatu catyi yo vatyi ñahñi cuatyi yo, tañi zacuu yo minoo ra vatya sii
ra Ndyoo cuu si (vatyi catyi maa ra vatyi iyo cuatyi yo). Tatu tacuan iyo yo,
ña sino ndisa cuii iñi yo Tuhun ra.

2

Ra Cristo cuu ra cua cahan sa cuenda yo

1 Tyei cuhva ya sii ndoho, zehe ndyihi, vatyi ma zavaha ndo cuatyi. Zoco
tatu iyo minoo ndo sa zavaha minoo cuatyi, iyo minoo ra cahan sa cuenda
yo nuu ra Ndyoo Zutu yo. Ta ra cahan cuan, Jesucristo nañi ra. Maa maa ñi
sa vaha zavaha ra.
2 Ta maa ra cuu ra i tyiyahvi sa cuenda cuatyi yo. Ta ña ɨɨn ñi sa cuenda
cuatyi maa yo. Tyiyahvi tucu ra ndya sa cuenda tandɨhɨ cuatyi zavaha
tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
3 Ta tatu tyaa yo yahvi sa cahan ra, sito yo vatyi sito vaha yo sii ra.
4 Zoco tatu minoo yo catyi yo: “Nacote sii ra”, catyi yo, ta ña tyaa yo yahvi
sa cahan ra, minoo ra vatya cuu yo, ta sa ndisa cuan ñahñi si iyo sii yo.

5 Zoco minoo ra zavaha cuhva catyi ra Ndyoo, cuñi xaan ra sii ra Ndyoo sa
ndisa cuii. Ta sihin cuhva cuan ta sito yo vatyi ɨɨn ñi cuu yo sihin ra Cristo.
6 Tatu catyi minoo ra vatyi sa ndu-ɨɨn ra sihin ra Cristo, cuñi si vatyi coo ra
cuhva i sicoo maa ra Cristo.

Minoo cuhva saa cuñi si zavaha yo

7 Ndoho yañi xaa, yɨvɨ minoo tuhun saa sa ndisa cuii cuu sa zacote sii ndo
vatyi sa iyo si sihin ndo ndya quɨvɨ quisaha sino iñi ndo. Ihya tuhun sahnu
cuu tuhun sa siñi ndo sa xihna ñi.
8 Zoco tañi sa zacote minoo tuhun saa sii ndo cuu si vatyi sa ndusaa si sa
ndisa cuii sa cuenda maa ra Cristo ta sa cuenda maa ndo vatyi sa cua ndɨhɨ
cuhva sica noo ñiyɨvɨ nu ñaa, ta vityi sa iyo inga cuhva vatyi vityi zandisi
minoo ñúhu sa cuu ñúhu sa ndisa cuii.
9 Tatu iyo yo catyi yo vatyi ndyaa yo nu ndisi zoco ña cuu ndyehe yo sii
hermano yo, sica noo ca yo nu ñaa cuu si cuan.
10 Ra cuñi sii hermano ra, ndyaa ñúhu cuan sihin ra. Ta ñahñi sa cuu
zandoyo ñuhu sii ra.
11 Zoco ra ña cuu ndyehe sii hermano ra, iyo ra ta sica noo ra nu ñaa. Ta ña
sito ra ndya ityi cuahan ra vatyi sa ñaa cuan zacuaa si sii ra.
12 Tyei carta ya sii ndo, zehe ndyihi, vatyi sa i zandasi ra Ndyoo cuatyi ndo
sa cuenda maa ra Jesucristo.
13 Ta tyei sii tucu maa ndoho, ra sahnu, vatyi nacoto ndo sii ra Cristo. Sa
iyo ra ndya quɨvɨ cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ. Ta tyei sii maa ndo, ra yoco, vatyi
vazu cuñi cuihna zandavi ñaha ra sii ndo, zoco sa i zahacanaa maa ndo. Tyei
carta ya sii maa ndo, zehe ndyihi, vatyi sa sito ndo sii maa ra Ndyoo Zutu yo.
14 Ta tyei sii maa ndo, ra sahnu, vatyi sito ndo sii ra sa iyo ndya quɨvɨ
cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ. Ta tyei carta ya sii ndoho, ra yoco, vatyi iyo xaan
tundyee iñi sii ndo. Ta iyo xaan Tuhun ra Ndyoo sihin ndo, ta yucuan cuenda
zahacanaa ndo sii cuihna.
15 Ma ndyiyo iñi ndo ñuu ñiyɨvɨ ya ta nu sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Tatu cuñi xaan
ndo sa iyo ihya ñuu ñiyɨvɨ ya, ña cuñi ndo sii ra Ndyoo Zutu yo.
16 Vatyi tandɨhɨ cuhva sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya tucuñun sa ña vaha sa cuñi coño
ñuhu yo a sa ndyehe sɨtɨ nuu yo ta ndyiyo iñi yo sii si a sa zɨɨ xaan cuñi yo sihin
ndaha tyiño yo ihya ñuu ñiyɨvɨ ya, yɨvɨ cuenda ra Ndyoo cuu tandɨhɨ cuhva ya.
Sa cuenda ihya ñi ñuu ñiyɨvɨ ya cuu cuhva cuan.
17 Ta cunaa ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta tandɨhɨ sa ndyiyo iñi ñiyɨvɨ ihya, cunaa si. Zoco
ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuñi ra Ndyoo, cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Minoo ra cua cahan ndya vaha ñi sii ra Cristo

18 Zehe ndyihi, sa cuñi cundɨhɨ tyiemvu, ta tañi sa i siñi ndo, vasi ra cua
cahan ndya vaha ñi sii ra Cristo. Ta vityi sa iyo cuaha xaan ra zavaha cuhva
cuan. Ta sihin cuhva cuan ta sito yo vatyi sa cuñi cundɨhɨ tyiemvu.
19 I quita ra zavaha cuhva cuan zuun ñi tɨcuɨ maa yo vatyi yɨvɨ ra tahan yo
cuu sii ra sa ndisa cuii. Vatyi tatu ra tahan yo cuu sii ra sa ndisa cuii cua ndoo
ra sihin yo. Zoco i quita ra, ta sihin cuhva cuan ndisi xaan ndyehe yo vatyi
yɨvɨ ñiyɨvɨ cuenda maa yo cuu tandɨhɨ ra cuan.
20 Zoco sii maa ndo sa saha ra Cristo Tatyi Ii ra, ta sa sito ndo Tuhun maa
ra sa ndisa cuii.
21 Ta tyei carta ya sii ndo vatyi sa sito ndo sa ndisa, ta yɨvɨ sa cuenda sa vatyi
ña sito ndo. Ta sito ndo vatyi ñahñi tuhun vatya quita sisi tuhun ndisa.
22 ¿Yoo ra cuu ra vatya? Ra catyi vatyi yɨvɨ ra Ndyoo i zaquisi sii ra Cristo.
Ra cahan tacuan, yucuan ra cuu ra cahan ndya vaha ñi sii ra Cristo. Zaha ra
cuan tuhun vatyi yoñi Ndyoo iyo ta yoñi zehe ra.

23 Tandɨhɨ cuii ra cahan tuhun sa yoñi zehe Ndyoo iyo, yoñi ra Ndyoo Zutu
yo a ra Cristo ndyaa sihin ra cuan. Zoco ra catyi sihin ñiyɨvɨ vatyi Zehe ra
Ndyoo cuu sii ra Cristo, ndyaa tucu maa ra Ndyoo Zutu yo sihin ra cuan.
24 Yucuan cuenda, cucumi vaha xaan ndo tuhun i siñi ndo ndya quɨvɨ i
quisaha sino iñi ndo. Ta tatu tuhun cuan coo vaha xaan si sihin ndo, tacuan
tucu maa ndo cua coo vaha ndo sihin Zehe ra Ndyoo ta sihin ra Ndyoo Zutu
yo.
25 Ta ihya cuu minoo sa vaha xaan sa i catyi ra sihin yo vatyi cua cuhva ra
sa cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
26 I tyei cuhva ya sii ndo sa cuenda ra cuñi zandavi ñaha sii ndo.
27 Zoco sii maa ndo sa iyo Tatyi Ii sa i saha maa ra Jesucristo sii ndo. Ta
ña cuñi si yoo ca ra cua zacuaha sii ndo vatyi zuun ñi Tatyi Ii cuan cuu sa
zacuaha sii ndo tandɨhɨ. Ta cuhva sa zacuaha maa ra, maa ñi sa ndisa cuu si,
ta yɨvɨ sa vatya. Ta tañi sa zacuaha Tatyi Ii cuan sii ndo, tacuan cuu cuhva
cuñi si vatyi ɨɨn xaan cuu ndo sihin ra Cristo.
28 Ta vityi ndoho, zehe ndyihi, ɨɨn xaan cuu ndo sihin ra Cristo vatyi tatu
tacuan zavaha ndo ñahñi maa sa cua yuhu ndo, ta ma cucahan nuu ndo ityi
nuu ra quɨvɨ quisi ra.
29 Sa sito ndo vatyi maa maa ñi sa vaha zavaha ra Cristo. Ta cuñi tucu si
coto ndo vatyi tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ zavaha maa ñi sa vaha, zehe ra Ndyoo cuu
sii ñu.

3

Ñiyɨvɨ sa cuu zehe ra Ndyoo

1 Nacañi iñi ndo cuhva cuñi xaan maa ra Ndyoo Zutu yo sii yo ndya cuhva
ndya nduu yo zehe ra Ndyoo. Zuun ñi yucuan cuu sa cuu maa yo, ta yucuan
cuenda ña nacoto ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya sii yo vatyi ña nacoto ñu sii maa ra
Ndyoo.
2 Ndoho yañi xaa, cuñi xein sii ndo. Vityi sa cuu yo zehe ra Ndyoo, ta tañaha
ca cucasi si cuhva cua cuu yo ityi nuu ca. Zoco sito yo vatyi quɨvɨ cua quisi ra
Jesús inga saha ta cua nduu yo tañi maa ra vatyi cua ndyehe yo sii ra tañi iyo
ra sa ndisa.
3 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndatu cuhva cuan, zanduvaha ñu cuhva iyo ñu.
Zandoo ñu cuatyi ñu, ta ma zavaha ca ñu sii si. Tañi maa ra Jesús, ñahñi cuatyi
ra.
4 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha cuatyi, ña tyaa ñu yahvi cuhva cuñi ra Ndyoo.
Vatyi sa zavaha ñu cuatyi, yucuan cuu cuhva ña tyaa ñu yahvi cuhva cuñi ra
Ndyoo.
5 Ta sa sito ndo vatyi i quisi ra Jesucristo ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi cua zanaa ra
tandɨhɨ cuatyi ñiyɨvɨ. Ta ñahñi cuatyi maa ra iyo.
6 Yucuan cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa iyo vaha sihin ra Cristo, ñahñi ca cuatyi
zavaha ñu. Zoco ñiyɨvɨ sa tuhva zavaha cuatyi, tañaha ca cua ndyehe ñu cuhva
iyo ra Cristo, ta tañaha ca nacoto ñu sii ra.
7 Zehe ndyihi, ma cuhva ndo sa zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo. Ñiyɨvɨ zavaha
sa vaha, yucuan ñu cuu ñiyɨvɨ vaha tañi maa ra Jesús vaha xaan ra.
8 Zoco ñiyɨvɨ zavaha cuatyi cuu cuenda cuihna. Vatyi cuihna cuu ra zavaha
sa ña vaha ndya quɨvɨ i quisaha cuatyi. Ta yucuan cuenda i quisi Zehe ra
Ndyoo vatyi cua cani ra tyiño cuihna.
9 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa nacacu saa sa cuenda maa ra Ndyoo, ña tuhva ca ñu
zavaha cuatyi vatyi ndito ñu sihin tundyee iñi sa saha maa ra Ndyoo sii ñu.
Ma cuu ca zavaha ñu sa ña vaha vatyi zehe ra Ndyoo cuu sii ñu.

10 Sihin cuhva ya zañaha casi si yoo ñiyɨvɨ cuu zehe ra Ndyoo ta yoo cuu zehe cuihna vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ña zavaha sa vaha a ña cuñi ñu sii tandɨhɨ hermano, yɨvɨ cuenda ra Ndyoo cuu sii ñu.

Nacuñi yo sii minoo yo ta sii inga yo

11 Vatyi ihya cuu tuhun sa siñi ndo ndya sa xihna cuii ñi: Cuñi si vatyi cuñi xaan yo sii minoo yo ta sii inga yo.

12 Ña tahan si coo yo cuhva i sicoo maa ra Caín. Cuenda cuihna i sicoo ra, ta i sahñi ra sii yañi ra. ¿Ta ñaa cuenda i sahñi ra sii yañi ra? I sahñi ra sii ra vatyi maa ñi maa sa ña vaha i zavaha ra, ta i cuxaan ra vatyi maa ñi maa sa vaha i zavaha yañi ra.

13 Ma iyo xaan cuñi ndo, hermano, tatu ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya sii ndo.

14 Sito yo vatyi sa i yaha yo sisi tuhun nu cua cuu cuii yo, ta sa i saa yo inga cuhva nu cua cundito yo. Cuñi xaan yo sii tandɨhɨ hermano. Ta cuhva cuan sito yo vatyi ndito ndisa cuii yo ityi nuu ra Ndyoo. Ra sa ña cuñi sii inga hermano, nu ñoho ra sisi tuhun sa cua cuu cuii ra.

15 Yoo ra ña cuu ndyehe sii inga hermano, minoo ra sahñi cuu ra. Ta sito ndo vatyi yoñi ra sahñi ñiyɨvɨ ta ndito añima ra ityi nuu ra Ndyoo. Tañi sa i sihi ndisa cuii ra cuu si.

16 Ta nacoto yo cuhva cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo vatyi saha maa ra Jesucristo sa cuu ra sa cuenda maa yo. Ta tacuan tucu maa yo, cuñi si vatyi cuñi xaan yo sii inga ñiyɨvɨ sino iñi ta vazu cuu yo sa cuenda ñu.

17 Tatu iyo minoo yo ta iyo tandɨhɨ cuii sii yo ta iyo xaan ndaha tyiño yo ta ndyehe yo sii minoo hermano yo vatyi siñi ñuhu xaan si sii ra ta ña cundahvi iñi yo sii ra ta ña tyindyee yo sii ra, ma cuu catyi yo vatyi cuñi xaan yo sii ra Ndyoo tatu ña tyindyee yo sii hermano yo.

18 Zehe ndyihi, ma cuu cuñi yo sii inga ñiyɨvɨ sihin tuhun cahan ñi yo. Nacuñi yo sii ñu sa ndisa cuii, ta nazañaha yo sa cuñi yo sii ñu sihin cuhva vaha zavaha yo sihin ñu.

Cuhva sa ma cuyuhu yo ityi nuu maa ra Ndyoo

19 Ta sihin cuhva ya, sito yo vatyi ndyico yo sa ndisa, ta cuu zanaa yo cuhva sica xaan iñi yo vatyi sa sito yo vatyi iyo vaha yo ityi nuu maa ra Ndyoo.

20 Ta tatu sica iñi yo vatyi iyo cuatyi yo, zoco sito ca maa ra Ndyoo ta zɨquɨ cuhva sica iñi maa yo vatyi sito ra tandɨhɨ.

21 Ndoho hermanos, cuñi xein sii ndo. Tatu ñahñi maa sa catyi sa siñi tuñi vaha sii yo vatyi iyo cuatyi yo, ma cuyuhu yo ityi nuu maa ra Ndyoo.

22 Ta ñaa ndɨhɨ ca sa cua caca yo sii ra, cua ñihi yo sii si vatyi tyaa xaan yo yahvi tuhun ra, ta zavaha yo tandɨhɨ sa tahan iñi maa ra.

23 Ta ihya cuu tuhun i saha ra sii yo vatyi sino iñi yo sii ra Jesucristo vatyi zehe ra Ndyoo cuu sii ra ta zacacu ra sii yo. Ta cuñi si vatyi cuñi xaan yo sii minoo yo ta sii inga yo cuhva i catyi maa ra Cristo sihin yo.

24 Ta ñiyɨvɨ sa tyaa xaan yahvi tuhun cahan ra Ndyoo, iyo ñu sihin ra Ndyoo, ta maa ra Ndyoo ndyaa sisi añima ñu cuan. Ta sito yo vatyi ndyaa maa ra Ndyoo sisi añima yo vatyi saha maa ra Tatyi Ii ra sii yo.

4

Ihya cahan si cuenda Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta cuenda tatyi cuihna sa cahan ndya vaha ñi sii ra Cristo

1 Ndoho ra sa cuñi xein, ma sino iñi ndo yoo ñi maa ñiyɨvɨ catyi vatyi cahan ñu sa cuenda maa ra Ndyoo. Cuñi si vatyi nducu coto vaha ndo sii ñu, ta cua

coto ndo tatu Tatyi Ii maa ra Ndyoo cuu sa iyo sihin ñu a yɨvɨ. Vatyi sa cuaha xaan ra vatya quita coyo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta catyi ra vatyi cahan ra sa cuenda maa ra Ndyoo.

2 Ihya cuu cuhva cuu nacoto ndo tatu cahan ñiyɨvɨ sa cuenda Tatyi Ii maa ra Ndyoo a yɨvɨ. Tatu catyi ñu vatyi i quisi maa ra Jesucristo, ta i nduu ra ñiyɨvɨ sa ndisa cuii, ta sihi ra sa cuenda maa yo, iyo Tatyi Ii maa ra Ndyoo sihin ñu tatu sino ndisa cuii iñi ñu cuhva cuan.

3 Zoco ñiyɨvɨ ña sito sii ra Jesús cuhva cuan, ñahñi Tatyi Ii maa ra Ndyoo iyo sihin ñu. Tatyi cuihna cuu sa iyo sihin ñu, tatyi sa cahan ndya vaha ñi sii ra Cristo. Ta sa sito maa ndo vatyi tahan si quisi tatyi ña vaha cuan, ta vityi sa iyo si ihya ñuu ñiyɨvɨ.

4 Maa ndo cuu ñiyɨvɨ cuenda maa ra Ndyoo, zehe ndyihi, ta sa zahacanaa ndo sii ñiyɨvɨ cahan tuhun vatya cuan vatyi Tatyi Ii maa ra Ndyoo sa iyo sihin maa ndo, iyo xaan ca tundyee iñi sii si cuan ta zɨquɨ tatyi cuihna sa iyo sihin ñiyɨvɨ ityi sata.

5 Maa ñu cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta yucuan cuenda cahan ñu sa cuenda sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta inga ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, tyizoho ñu sa cahan ñu.

6 Zoco maa yo cuu cuenda ra Ndyoo. Ta ñiyɨvɨ sa sito sii ra Ndyoo, tyizoho ñu sa cahan maa yo, zoco ñiyɨvɨ sa yɨvɨ cuenda ra Ndyoo, ma tyizoho ñu sa cahan yo. Ta sihin cuhva ya ta cuu nacoto yo yoo cuu ñiyɨvɨ sa iyo Tatyi Ii maa ra Ndyoo sihin ñu ta yoo cuu ñiyɨvɨ sa iyo tatyi cuihna sa zandavi ña.

Cuñi xaan maa ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ

7 Ndoho hermanos, nacuñi xaan yo sii minoo yo ta sii inga yo vatyi sa cuenda maa ra Ndyoo cuu cuhva cuan. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuñi xaan sii inga ñiyɨvɨ, yucuan cuu ñu sa cuu zehe ra Ndyoo, ta sito ñu sii ra.

8 Ra sa ña cuñi sii ñiyɨvɨ, ña sito ra sii maa ra Ndyoo vatyi maa ra Ndyoo cuñi xaan ra sii ñiyɨvɨ.

9 Ihya cuu cuhva i zañaha maa ra Ndyoo cuhva cuñi xaan ra sii yo vatyi i zaquisi ra sii sa minoo tuhun ñi ra cuu zehe ra. I zaquisi ra sii ra ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua cuu cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu sa cuenda maa ra.

10 Ta ihya cuu cuhva i cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo. Yɨvɨ maa yo i cuñi sii maa ra Ndyoo. Maa ra i cuñi sii yo sa xihna ñi. Ta i zaquisi ra sii zehe ra vatyi cua cuu ra sa cuenda cuatyi yo.

11 Tacuan cuu cuhva sa cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo, ndoho hermanos. Ta cuñi si vatyi cuñi tucu maa yo sii minoo yo ta sii inga yo.

12 Yoñi maa sa ndyehe sii ra Ndyoo numinoo saha, zoco tatu cuñi xaan maa yo sii minoo yo ta sii inga yo, iyo maa ra Ndyoo sisi añima yo. Ta vaha xaan cuu cuhva sa cuñi yo sii ñu, tañi cuñi maa ra Ndyoo sii ñu.

13 Ihya cuhva cuu coto yo vatyi ɨɨn ñi iyo yo sihin maa ra Ndyoo, ta ɨɨn ñi iyo tucu maa ra sihin yo vatyi saha maa ra Tatyi Ii ra sii yo.

14 Ta maa ndi sa ndyehe ndi ta saha ndi sa ndaa vatyi i zaquisi maa ra Ndyoo Zutu yo sii zehe ra vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

15 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua catyi sihin inga ñiyɨvɨ vatyi ra Jesús cuu zehe ra Ndyoo, ɨɨn xaan cuu ñu sihin ra Ndyoo, ta maa ra Ndyoo iyo sisi añima ñu.

16 Ta vityi sa sito yo ta sino iñi yo vatyi cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo. Cuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta tatu cuñi xaan maa yo sii maa ra Ndyoo ta sii ñiyɨvɨ, sa ndu-ɨɨn yo sihin ra Ndyoo. Ta iyo ra sisi añima yo.

17 Ihya cuhva cuahan nduvaha ca cuhva cuñi xaan maa yo sii ra Ndyoo,
ta sihin cuhva ya ta ma yuhu yo quɨvɨ cua zanahma ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ vatyi
cuhva iyo maa ra Jesucristo ta tacuan tucu iyo maa yo ñuu ñiyɨvɨ ya.
18 Tatu cuñi xaan yo sii maa ra Ndyoo sa ndisa cuii, ma yuhu yo sii ra. Sihin
sa cuñi xaan yo sii ra Ndyoo ta tyaa siyo si sa yuhu yo. Vatyi tatu yuhu yo,
yuhu yo coto ndoho yo zacuu ra Ndyoo sa cuenda cuatyi yo. Yucuan cuenda
tatu yuhu xaan yo, cuñi si catyi si vatyi ña cuñi vaha yo sii maa ra Ndyoo sa
ndisa cuii.
19 Cuñi xaan yo sii ra Ndyoo vatyi xihna ca maa ra i cuñi xaan ra sii yo.
20 Tatu catyi minoo yo: “Yuhvi cuñi xein sii maa ra Ndyoo”, catyi yo. Zoco
ña cuu ndyehe yo sii minoo hermano. Sa nduu yo minoo ra vatya sihin cuhva
cuan. Ña ndisa yo sa catyi yo vatyi cuñi xaan yo sii ra Ndyoo vatyi tatu ña cuñi
yo sii hermano yo ta ndyehe yo sii ra ihya ñuu ñiyɨvɨ ya ¿yozo caa cua cuu cuñi
yo sii maa ra Ndyoo ta ña ndyehe yo sii ra?
21 Ihya cuu tuhun sa i saha ra Ndyoo sii yo: Tatu cuñi xaan yo sii maa ra
Ndyoo, cuñi si vatyi cuñi xaan tucu yo sii hermano yo.

5

Cuhva zahacanaa yo zɨquɨ cuhva ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya

1 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi vatyi i nduu ra Jesús ñiyɨvɨ ta i sihi ra sa cuenda
maa yo, ñiyɨvɨ sa sino iñi cuhva cuan, yucuan ñu cuu zehe maa ra Ndyoo. Ta
ñiyɨvɨ sa cuñi sii maa ra Ndyoo Zutu yo, cuñi tucu ñu sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino
iñi sii ra vatyi zehe ra Ndyoo cuu sii ñu.
2 Ihya cuu cuhva sito yo vatyi cuñi yo sii tandɨhɨ zehe ra Ndyoo vatyi cuñi
yo sii maa ra Ndyoo ta tyaa yo yahvi tuhun cahan ra.
3 Vatyi cuhva cuñi yo sii maa ra Ndyoo sa ndisa cuii cuu sa tyaa yo yahvi
tandɨhɨ sa catyi ra. Ta ña yɨɨ xaan sa tyaa yo yahvi tuhun cahan ra.
4 Vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu zehe maa ra Ndyoo, zahacanaa ñu zɨquɨ cuhva
ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta zavaha ñu cuhva cuñi maa ra Ndyoo. Ta ihya
cuu cuhva zahacanaa yo zɨquɨ cuhva ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, sihin sa nɨɨ
xaan iñi yo sii ra Jesús.
5 Maa ñi ñiyɨvɨ sa nɨɨ xaan iñi vatyi ra Jesús cuu zehe ra Ndyoo, yucuan cuu
ñu sa zahacanaa zɨquɨ cuhva ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta ñihi ñu cuhva
zavaha ñu cuhva cuñi ra Ndyoo.

Sa ndaa sa cuenda Zehe ra Ndyoo

6 I tava ra Ndyoo tyiño sii ra Jesucristo, ta i quisi ra, ta i yaha ra sihin ndutya,
ta i yaha ra sihin nɨñɨ; ña ɨɨn ñi sihin ndutya zoco ndutya ta nɨñɨ. Ta zuun ñi
Tatyi Ii maa ra Ndyoo cuu sa saha sa ndaa cuhva cuan, ta maa maa ñi sa ndisa
nacatyi ra.
7 Ta iyo uñi tahan ra saha sa ndaa ityi zɨquɨ: ra Ndyoo Zutu yo, ra cuu Tuhun
Ndyoo, ta Tatyi Ii. Ta ɨɨn ñi cuu sa uñi tahan ra.
8 Ta iyo uñi tahan sa ndaa ñuu ñiyɨvɨ: Tatyi Ii, ta ndutya, ta nɨñɨ. Ta ɨɨn ñi
cuhva nacatyi tandɨhɨ uñi tahan si.
9 Sino iñi yo sa ndaa sa saha ñiyɨvɨ, zoco cahnu xaan ca cuu sa ndaa sa saha
maa ra Ndyoo vatyi sa ndaa cuu si sa zuun ñi maa ra Ndyoo saha sa cuenda
Zehe ra.
10 Ra sa sino iñi sii Zehe ra Ndyoo, zuun ñi sisi añima ra iyo sa ndaa. Ra sa
ña sino iñi sa catyi ra Ndyoo, zacuu ra tañi minoo ra vatya sii maa ra Ndyoo
vatyi ña sino iñi ra sa ndaa sa saha maa ra Ndyoo sa cuenda Zehe ra.

11 Ta ihya cuu sa ndaa cuan. I saha maa ra Ndyoo sa cundito yo tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Ta ñihi yo cuhva cuan sa cuenda Zehe ra.
12 Ra sa ndu-ɨɨn sihin Zehe ra Ndyoo, sa ndu-ɨɨn ra sihin cuhva cua cundito
ra. Zoco ra ña ndu-ɨɨn sihin Zehe ra Ndyoo tañaha ca cua ñihi ra cuhva cua
cundito ra tandɨhɨ tyiemvu.

Nu ndɨhɨ cahan ra Juan ta saha xaan ra tyiño

13 I tyei tandɨhɨ cuhva ya sii ndoho sa sino iñi sii Zehe ra Ndyoo vatyi coto
ndo vatyi sa ndito añima ndo. Ta cua cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
14 Ta vityi ñahñi maa sa yuhu yo ityi nuu maa ra Ndyoo, ta sito yo vatyi ñaa
ndɨhɨ ca sa caca yo sii ra, tyizoho ra sa cahan yo tatu caca yo minoo cuhva
cuñi maa ra.
15 Ta tañi sa sito yo vatyi tyizoho ra Ndyoo sa cahan yo, ñaa sa caca yo sii
ra. Sito tucu yo vatyi cua ñihi yo tandɨhɨ cuii sa sica yo sii ra.
16 Tatu ndyehe yo sii minoo hermano vatyi zavaha ra cuatyi zoco tañaha
ca cua quihin ra ityi andyaya sa ndisa cuii, cuñi si vatyi cahan yo sihin ra
Ndyoo sa cuenda ra, ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ra, tatu tañaha ca quihin
ra ityi andyaya sa ndisa cuii. Zoco iyo tucu cuatyi ñiyɨvɨ sa ma zandasi maa ra
Ndyoo, ta ña catyi vatyi cahan ca ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ zavaha
cuatyi cuan.
17 Tandɨhɨ cuii sa ña vaha sa zavaha yo, cuatyi cuu si. Zoco iyo cuatyi
zavaha ñiyɨvɨ ta cua zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii ñu tatu nandaca ñu
tucahnu iñi sii ra, ta ma cuhun ñu andyaya.
18 Sito yo vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu zehe ra Ndyoo, ña zavaha ca ñu cuatyi
vatyi zacuenda maa Zehe ra Ndyoo sii ñu. Ta ñahñi sa cuu zacuu cuihna sihin
ñu.
19 Ta sito yo vatyi maa yo cuu zehe ra Ndyoo, ta ndyaca ñaha cuihna sii
tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sa iyo cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya.
20 Ta sito yo vatyi sa i quisi Zehe ra Ndyoo. Ta sito yo vatyi i saha ra minoo
sa siñi tuñi vaha sii yo vatyi coto yo sii ra cuu Ndyoo sa ndisa cuii. Ta ɨɨn ñi
iyo yo sihin ra sa cuenda Zehe ra, ra Jesucristo. Ihya cuu maa ra cuu Ndyoo
sa ndisa cuii, ta ihya cuu cuhva cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
21 Zehe ndyihi, zacuenda ndo sii ndo, ta coto ñáha zacahnu ndo sii inga
ndyoo.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Maa Ra San Juan

Tasi ra Juan minoo nacumi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo

1 Yuhvi ra sahnu tyei carta ya suun, hermana. Sa i casi maa ra Ndyoo suun
ta sii tandɨhɨ zehun. Sa ndisa cuii vatyi cuñi xein sii tandɨhɨ ndo. Ta tacuan
tucu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sito sa ndisa ta cuñi xaan ñu sii ndo.
2 Cuñi ndi sii ndo sa cuenda sa ndisa sa iyo añima yo. Ta tandɨhɨ cuii
tyiemvu cua coo si sihin yo.
3 Cuñi sa cua cuhva xaan maa ra Ndyoo Zutu yo sa vaha sii ndo, ta nacuhva
xaan ra tumañi iñi sii ndo, ta natyindyee ra sii ndo ta cua coo sa taxi ñi sii
ndo sihin ra ta sihin ñiyɨvɨ. Ta tacuan tucu nacuhva maa ra Jesucristo tandɨhɨ
cuhva cuan sii ndo vatyi Zehe Ndyoo cuu sii ra. Nacuhva ra sii si vatyi sino
iñi ndo sii ra sa ndisa cuii ta cuñi xaan ndo sii inga ñiyɨvɨ.

Coto ñáha cuɨñɨ siyo ndo sii sa ndisa sa iyo cuenda ra Jesucristo

4 Zɨɨ xaan cuñi vatyi sa ñihi tyiño sa cuenda zuhva zehun vatyi vaha xaan
ndyico ñu sii sa ndisa, cuhva saha maa ra Ndyoo Zutu yo tuhun ra sii yo.
5 Ta vityi ñihi xaan sique suun hermana vatyi nacuñi yo sii tahan yo. Ta
yɨvɨ minoo tuhun saa cuu sa zacote sii ndo vityi. Zuun ñi si cuu si sa iyo sihin
yo ndya quɨvɨ i quisaha sino iñi yo.
6 Ta cuhva cuñi yo sii tahan yo ta sii maa ra Ndyoo sa ndisa cuu si tatu coo
yo cuhva saha ra tuhun ra sii yo. Ta tañi sa i siñi ndo ndya sa xihna cuii ñi,
ihya cuu tuhun i saha ra sii yo sa vatyi nacuñi yo sii tahan yo.

Ra zandavi ñaha

7 Sa cuaha xaan ra zandavi ñaha sica noo ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta catyi ra cuan
vatyi ñá nduu ra Jesucristo minoo ñiyɨvɨ sa ndisa cuii quɨvɨ i quisi ra ihya ñuu
ñiyɨvɨ. Ñiyɨvɨ zacuaha cuhva cuan cuu cuenda ra zandavi ñaha. Yɨvɨ cuenda
ra Cristo cuu ñu vatyi cahan ñu ndya vaha ñi zɨquɨ ra Cristo.
8 Zacuenda xaan ndo sii ndo sa ma ndoyo ñuhu tyiño ndo vatyi tacuan ta
cua ñihi ndo tandɨhɨ sa vaha sa cuñi ra Ndyoo cuhva ra sii ndo.
9 Ñiyɨvɨ ña cuñi zacuaha cuhva vaha tañi zacuaha ra Cristo ta quita ñu ityi
ndisa ta nazaca ñu inga tuhun sihin si, ña ɨɨn ñi iyo ñu sihin ra Ndyoo. Zoco
ñiyɨvɨ zacuaha maa ñi cuhva zacuaha ra Cristo, ɨɨn ñi cuu ñu sihin ra Ndyoo
Zutu yo ta sihin Zehe ra.
10 Tatu saa minoo ra nu yucu ndo ta ña zacuaha ra cuhva zacuaha ra Cristo,
ma cuhva ndo sa ndoo ra vehe ndo ta nu ma catyi ndo nacumi suun tatu saa
ra.
11 Vatyi tatu saha yo nacumi sii ra, cuu si tañi zatyiño yo cuhva ña vaha tañi
zatyiño maa ra cuan.

Nu ndɨhɨ cahan ra Juan

12 Iyo cuaha xaan sa cuñi catyi sihin ndo, zoco ña cuñi tyei sii si nuu tutu
vatyi cuñi quisi nu yucu ndo. Cuñi ndyehi sii ndo ta natuhin sihin ndo vatyi
tacuan ta zɨɨ xaan cua cuñi tandɨhɨ yo.
13 Zehe cuhun tasi ñu minoo nacumi suun. I casi tucu maa ra Ndyoo sii
cuhun.

Sa Cu Uñi Carta I Tyaa Maa Ra San Juan

Saha ra minoo nacumi sii ra Gayo

1 Yuhvi ra sahnu tyei carta ya suun, yoho Gayo. Sa ndisa cuii vatyi cuñi suun.
2 Hermano, sica xein tumañi iñi sii maa ra Ndyoo vatyi naquita vaha tandɨhɨ cuii tyiñon ta nacoo vaha xoon tañi sa sino vaha xaan iñun.
3 Zɨɨ xaan i cuñi quɨvɨ i quisi zuhva ra hermano vatyi i nacatyi ra sihin, cuhva zavohon tandɨhɨ cuhva catyi Tuhun Ndyoo. Ta catyi ra vatyi vaha xaan iyon sihin tandɨhɨ cuii cuhva catyi tuhun ndisa.
4 Tatu ñihi tuhun vatyi ndyico zehe luhli tandɨhɨ cuii cuhva catyi tuhun ndisa, yaha xaan zɨɨ cuñi.
5 Hermano, vaha xaan cuhva zavohon cuhva catyi Tuhun Ndyoo tatu tyindyeun sii inga hermano ta ra cahan Tuhun Ndyoo, ra quisi inga ñuu.
6 Saha ra hermano cuan sa ndaa ityi nuu tandɨhɨ ca hermano sa cuenda cuhva i cuñi xoon sii ra. Sa ndyoo ñi tyindyee con sii ra sihin minoo cuhva sa tahan iñi maa ra Ndyoo vatyi tacuan ta cua cuu cuhun ca ra ityi nuu nu cuahan ra.
7 Vatyi i quita ra cuan ñuu ra sa cuenda tyiño maa ra Jesús. Ta ña saha ra sa tyindyee ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo sii ra sihin xuhun.
8 Yucuan cuenda cuñi si sa ñihi xaan tyindyee maa yo sii ra sihin xuhun a ñaa sa cumañi sii ra vatyi tacuan ta zatyiño tucu maa yo sihin ra nu nacatyi ra tuhun ndisa.

Cuhva ña vaha sa zavaha ra Diótrefes

9 Sa tasi minoo carta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi. Zoco cuñi xaan ra Diótrefes cuu ra ra cu nuu, ta ña saha ra sa cundyaca ñehi.
10 Yucuan cuenda tatu quisi nu yucu ndo cua zacote sii ñiyɨvɨ cuhva zacuu ra vatyi cahan ra ndya vaha ñi sii ndi, ta vatya tucu ra. Ta yɨvɨ sa yucuan ñi, zoco inga cuhva tucu vatyi ña tɨɨn cuenda vaha ra sii ra hermano saa coyo nu yucu ndo. Ta tatu cuñi inga hermano tɨɨn cuenda ra sii ra saa coyo cuan, ña saha ra Diótrefes, ta tava ndyizo ra sii ra cuñi tɨɨn cuenda sii ra saa coyo yucuan.
11 Hermano, ma cundyicon numinoo cuhva ña vaha. Maa ñi cuhva vaha cundyicon. Ñiyɨvɨ zavaha sa vaha, yucuan ñu cuu cuenda ra Ndyoo. Zoco ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha, ña sito ñu cuan sii maa ra Ndyoo.

Cuhva vaha xaan sa zañaha ra Demetrio

12 Vaha cahan tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sa cuenda maa ra Demetrio. Ta zuun ñi sa ndisa sa ndyico ra, zacoto si sii yo vatyi vaha ra. Ta maa tucu ndi catyi ndi vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ra, ta sito ndo vatyi cahan ndi sa ndisa.

Nu ndɨhɨ cahan ra Juan

13 Iyo cuaha xaan ca sa cuñi catyi suhun, zoco ña cuñi tyei sii si.
14 Vatyi ña naha ca ta cua ndyehi suun cuñi, ta cua cuu natuhun vaha maa ñi maa yo.
15 Nacuhva ca ra Ndyoo vatyi coo ca sa taxi ñi suun sihin ra ta sihin ñiyɨvɨ. Tandɨhɨ ra amigun ihya tasi ra minoo sa nacumi suun. Sa ndyoo ñi cuhvon minoo nacumi sii sa minoo minoo amigo mi yucuan.

Carta Sa I Tyaa Ra San Judas

Tyaa ra Judas minoo carta sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo

1 Yuhvi ra Judas cui minoo muzu ra Jesucristo. Ta yañi ra Jacobo cuu sii.
Tyei carta ya sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo Zutu yo. Sa zama ra cuhva iyo ndo vatyi
cuenda maa ra cuu sii ndo. Ta zacuenda ra Jesucristo sii ndo.
2 Cuñi sa cua cundahvi xaan iñi maa ra Ndyoo sii ndo. Nacuhva ra sa coo
sa taxi ñi sii ndo sihin ra, ta nacuñi xaan ca maa ra sii ndo.

Ra zacuaha sa vatya

3 Ndoho amigo, cuñi xein sii ndo. I cuñi xein tyei minoo carta sii ndo cuhva
cacu añima yo. Zoco vityi zañiñi ca si sii, sa tyei minoo carta sii ndo ta zañiñi
sii ndo vatyi nducu xaan ndo cuhva, cuhva sino iñi ñiyɨvɨ tuhun ndisa sa
ndyico yo. Yucuan cuu tyiño i zandoo maa ra Ndyoo sii maa yo sa cuu yo
ñiyɨvɨ ra.
4 Catyi cuhva ya vatyi sa i quɨhvɨ zuhva ra zandavi ñaha tɨcuɨ maa ndo. Catyi
ra cuan vatyi saha xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii yo ta cuu zacuu yo ñaa ñi maa
sa cuñi maa yo ta ma tasi tuñi ra Ndyoo sii yo, catyi ra cuan. Sa naha xaan
ndyaa si nuu tutu cuhva cua ndoho ñiyɨvɨ cuan vatyi sa nanuhu sata ñu, ta
ña zacahnu ca ñu sii ra Ndyoo. Minoo tuhun ñi maa ra ndyaca ñaha sii yo, ta
tacuan tucu ra Jesucristo.
5 Sa sito maa ndo yozo caa iyo si, zoco cuñi zanacohin iñi ndo cuhva i
zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ hebreo ndya ñuu Egipto, zoco sa yaha cuan ta zɨquɨ
i zanaa ra sii ñiyɨvɨ ñá sino iñi sii ra tɨcuɨ ñiyɨvɨ sa i zacacu ra.
6 Ta ángel tucu, i cuu ra ra ii xaan, ta ñahñi cuatyi ra. Zoco sa nanuhu sata
zuhva ra, ta i zandoo ra cuhva vaha sa i zavaha ra. Ta vityi nuhñi ra sihin
cadena zacuu ra Ndyoo minoo nu ñaa xaan. Ndatu ra quɨvɨ cahnu sa cua tasi
tuñi ra Ndyoo sii ra.
7 Ta zuun ñi cuhva, ñuu Sodoma ta ñuu Gomorra ta inga tucu ñuu yatyi ñi,
i zavaha tucu ñiyɨvɨ cuan sa ña vaha. I quixi rayɨɨ sihin zɨɨn zɨɨn ñaha. Ta iyo
tucu ra quixi ra sihin inga rayɨɨ. Ta ndya vityi ta sito yo vatyi yaha xaan cuhva
ña vaha i zavaha ñiyɨvɨ ñuu cuan. Ta zacoto si sii yo vatyi iyo minoo nu cua
ndoho ñu sisi ñúhu sa ma ndahva ca.
8 Zoco vazu sa sito ñiyɨvɨ cuhva cuan, zoco ra sa ñoho sihin maa ndo cuu
ra tañi ra quixi ta ndyehe ra ñimahna vatyi zavaha ra tandɨhɨ nuu sa ña vaha
sihin coño ñuhu ra, ta ña yuhu ra sii ra Ndyoo. Ña saha ra cundyaca ñaha ra
tahan si cundyaca ñaha sii ra. Ta cahan ra ndya vaha ñi sii ángel ta sii inga ra
nahnu ca.
9 Zoco zuun ñi ra ángel cahnu sa nañi Miguel quɨvɨ i tusi tahan ra tuhun
sihin cuihna sa cuenda coño ñuhu ra Moisés, ñá caña iñi ra Miguel cahan
ra ndya vaha ñi sihin cuihna. Ihya ñi tuhun i cahan ra: “Nacuxaan maa ra
Ndyoo suhun.” Catyi ra.
10 Zoco ra sa ñoho sihin maa ndo caña iñi ra cahan ra ndya vaha ñi zɨquɨ
tandɨhɨ vazu ñahñi maa sa sito ra sa cuenda si. Cuhva sa nacoto maa ra,
nacoto ra tañi nacoto quɨtɨ vatyi ña nacañi iñi ra tatu vaha si a ña vaha si.
Zavaha ra sa ña vaha, ta zuun ñi sii maa ra zatɨvɨ si.
11 ¡Ndahvi ra cuan! vatyi zavaha ra cuatyi nuu ra Ndyoo tañi i zavaha maa
ra Caín. Ta sa cuenda sa cuñi xaan ra xuhun ta i quita ra ityi vaha tañi zavaha
ra Balaam. Ta tañi ra Coré quɨvɨ ñá tyaa ra yahvi sii ra ndyaca ñaha, ta tacuan
tucu ra ya, zatɨvɨ xaan ra zuun ñi sii maa ra.

12 Cuu ra tañi minoo ra quiñi xaan caa nu titahan ndo cua casi ndo ta
zacahnu ndo minoo vico sihin tandɨhɨ ra hermano. Vatyi ra cuan, sasi ra,
sihi ra, ta zɨɨ xaan cuñi ra. Ña cahan nuu ra, ta ña sica iñi ra sa cuenda inga
hermano. Maa ñi sa cuenda maa ra sica iñi ra. Cuu ra tañi minoo vico sa
cuahan sihin tatyi ta ñahñi zavi coon. Cuu ra tañi yutu sa ñahñi sɨtɨ saha quɨvɨ
tahan si cuhva tu. Sa sihi ra, ta yɨvɨ sa minoo tuhun ñi saha. Sa uu saha sihi
ra tañi sihi minoo yutu i quita ndya yoho.

13 Yaha xaan, yaha xaan cuhva zavaha ra, ta saha ra sa cahan nuu. Cuu ra
tañi tyañuhu tatu yaha xaan coon zavi. Ndaa noo tyañuhu, ta cuxi xaan caa
tɨñɨ nuu ndutya. Tañi tɨñɨ cuxi caa cuan, tacuan iyo sa zavaha ra. Cuu ra tañi
tiñoo sa cua naa vatyi cua cuhun ra nu ña xaan. Yucuan cua ndoo ra tandɨhɨ
cuii tyiemvu.

14 Ra Enoc i cuu minoo ñiyɨvɨ ra Adán ta tyiemvu, ta i cahan ra Tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra. Ta i cahan ra sa cuenda ñiyɨvɨ ña vaha ya, ta catyi ra: “I ndyehi
sii ra ndyaca ñaha. Vasi ra sihin cuaha xaan cuaha xaan ángel ra

15 vatyi cua tasi tuñi ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta cua catyi ra cuhva cua ndoho
ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha. Cua ndoho ñu sa cuenda sa ña vaha sa zavaha ñu ta
sa cuenda tandɨhɨ cuii tuhun ndya vaha ñi sa i cahan ñu sii ra Ndyoo.”

16 Ñahñi minoo tuhun vaha cahan ñu. Cahan ñu ndya vaha ñi sii inga ñiyɨvɨ.
Nanducu xaan ñu maa maa ñi sa cuñi maa ñu ta cuhva cuzɨɨ iñi ñu. Zacahnu
xaan ñu sii ñu sihin cuhva cahan ñu. Ta tatu cahan vaha ñu sihin minoo ñiyɨvɨ,
zavaha ñu tacuan vatyi iyo minoo sa cuñi ñu ñihi ñu sihin ñu cuan.

Nacatyi ra cuhva cua zavaha ñiyɨvɨ sa sino iñi Tuhun Ndyoo sa ndisa cuii

17 Zoco ndoho hermanos, nacohon iñi ndo tuhun i cahan ra apóstol ra Jesús
ta quɨvɨ cuan

18 vatyi i nacatyi ra cuhva cua coo si nu sa cua ndɨhɨ tyiemvu. Catyi ra
vatyi nu sa cua ndɨhɨ tyiemvu cua coo cuaha xaan ñiyɨvɨ sa cua vacu ndyaa
sii Tuhun Ndyoo. Minoo cuhva ndya vaha ñi cua coo ñu, cuhva cuñi maa ñu.

19 Yucuan cuu ñiyɨvɨ cua quɨtɨ cuatyi sii hermano. Tyaa xaan ñu yahvi sii
sa cuñi coño ñuhu ñu. Ta ñahñi maa Tatyi Ii maa ra Ndyoo iyo sihin ñu.

20 Zoco ndoho hermanos, tyindyee ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo vatyi
tacuan ta ndoo xaan cua cuu tandɨhɨ ndo sihin cuhva sino iñi ndo. Cahan ndo
sihin ra Ndyoo sihin cuhva sa saha Tatyi Ii maa ra sii ndo.

21 Cuñi xaan maa ra Ndyoo sii ndo. Ñáha quita ndo ityi vaha sa ndyico ndo
ta zavaha ndo sa ña vaha, ta ma cuñi ca ra Ndyoo sii ndo. Zoco cuatu vaha ndo
quɨvɨ sa cua cuhva ra Jesucristo sa cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Tacuan
cua zavaha ra vatyi cundahvi xaan iñi ra sii yo.

22 Cahan vaha xaan ndo sihin ñiyɨvɨ cumañi sino vaha iñi, ta zasino vaha
xaan ndo iñi ñu.

23 Tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ ta cuhva cacu ñu. Tavon sii ñu nu cayu ñúhu. Ta
cundahvi iñi ndo sii inga ñiyɨvɨ, zoco zacuenda ndo sii ndo vatyi ndya zahma
ñu ta ña vaha si sa cuenda cuatyi sa zavaha ñu sihin coño ñuhu ñu. Yuhu ndo
coto zavaha tucu ndo tacuan.

Zacahnu ra sii ra Ndyoo, ta i ndɨhɨ cahan ra

24-25 Ta sa minoo tuhun ñi ra cuu Ndyoo sa ndisa, cuaha xaan sa siñi tuñi
iyo sii ra. Ta maa ra cuu ra zacacu sii yo. Iyo xaan cuhva sii ra sa zacuenda
ra sii ndo, ta ma canacava ndo sisi cuatyi. Ta ñahñi ca cuatyi ndo cua coo
quɨvɨ cua zacuhun ra sii ndo ityi nuu maa ra, ta zɨɨ xaan zɨɨ xaan cua cuñi
ndo. Nazacahnu xaan yo sii ra. Nacatyi yo vatyi tyaqui xaan nu ndyaca ñaha
ra. Cuaha xaan tundyee iñi iyo sii ra. Ndyaca ñaha ra zɨquɨ tandɨhɨ cuii sa

cuenda cuhva i zavaha ra Jesucristo ndya ta sa naha, ta ndya cuhva ndya vityi, ta tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.

Cuhva I Ndyehe Ra San Juan

Cuhva i zañaha ra Jesucristo sii ra Juan

1 Ihya cuu sa i zañaha ra Ndyoo sii ra Jesucristo vatyi cua zañaha ra sii muzu
ra cuhva sa cua cuu. Ta i sityiño ra Jesucristo minoo ángel, ta i zañaha ra cuhva
sa zañaha ra Ndyoo sii ra sii ra Juan, ra cu muzu ra.
2 Ta ra Juan cuu ra nacatyi tandɨhɨ sa i ndyehe ra. Saha ra sa ndaa sa cuenda
tandɨhɨ sa i catyi ra Ndyoo sihin ra Jesucristo ta i nacatyi Jesucristo sihin maa
ra.
3 Zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ cua cahvi tuhun ya, ta zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ cua tyizoho
cuhva catyi tuhun ya sa i saha ra Ndyoo ta tyaa ñu yahvi cuhva catyi si vatyi
sa ndyaa yatyi quɨvɨ cua tahan si cuhva cahan si ihya.

Tyaa ra Juan carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús usa tahan ñuu nu cu si Asia

4 Yuhvi ra Juan tyei carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi usa tahan ñuu nu cu si Asia.
Nacuhva xaan ra Ndyoo tumañi iñi sii ndo ta sa coo sa taxi añima ndo vatyi
maa ra cuu ra ndya vityi, ta maa ra cuu ra ta sa naha, ta cua coo ra tandɨhɨ
cuii tyiemvu. Ta cuhva cuan nacuhva tucu sa usa tahan cuhva sa iyo sii Tatyi
Ii sa ndyaa ityi nuu ra Ndyoo nu ndyaa ra.
5 Ta tacuan tucu nacuhva xaan maa ra Jesucristo tumañi iñi sii ndo. Maa
ra cuu ra cu sa ndaa ra cahan sa ndisa cuii. Xihna ca maa ra i nandoto sisi
tuhun sihi, ta ndyaca ñaha ra sii tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ. Cuñi
xaan ra sii yo. Sati nɨñɨ ra, ta zanaa ra cuatyi yo sihin nɨñɨ ra.
6 Maa ra cuu ra saha sa nduu maa yo ra ndyaca ñaha nahnu ta sa nduu
yo ra cu zutu ityi nuu ra Ndyoo Zutu ra. Nazacahnu yo sii ra Jesucristo, ta
nacundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.
7 ¡Ndyehe!, sa vasi ra sisi vico, ta tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ cua ndyehe sii ra. Ñiyɨvɨ
i cuxaan sihin ra ta catyi ñu vatyi cua cuu ra nuu cruz cua ndyehe ñu sii ra.
Ta cua vacu saa xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cuhva cua ndyehe ñu sii ra. Ta
tacuan cua cuu si sa ndisa.
8 Catyi ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii yo: Yuhvi cui ra ndya ta xihna cuii ñi
tañi letra A, ta ra cua coo ca nu cua ndɨhɨ tandɨhɨ sa iyo cui tañi letra Z, catyi
ra Ndyoo. Ta iyo tandɨhɨ cuii tundyee iñi sii maa ra. Maa ra cuu ra iyo vityi,
ta maa ra cuu ra iyo ndya ta xihna cuii ñi, ta cua coo ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Ndyehe ra Juan minoo cuhva tyaqui xaan caa ra Cristo

9 Yuhvi ra Juan cui yañi ndo. Zuun ñi ndyehe xaan tucu mi tundoho ta cua
cuhun tuqui nu ndyaca ñaha ra Ndyoo ɨɨn ñi sihin maa ndo. Ta ñihi tuqui
cuhva sa cundyee xaan iñi vatyi saha maa ra Jesucristo cuhva cuan sii yo.
I siñohi vehe caa minoo ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Patmos vatyi i nacatyi
Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, ta i sehi cuenda yozo caa iyo ra Jesucristo.
10 Minoo quɨvɨ tumingu i situ cuii Tatyi Ii ra Ndyoo sii, ta i siñi minoo nduzu
ñiyɨvɨ saa xaan ityi sate. Tañi minoo nduzu cutu, tacuan i cuu nduzu cuan.
11 Ta catyi nduzu cuan: Yuhvi cui ra iyo ndya ta xihna cuii ñi tañi letra A,
ta ra cua coo ca nu cua ndɨhɨ tandɨhɨ sa iyo cui tañi letra Z. Cuaha xaan sa
cua ndyehun vityi. Tyoon sii si nu tutu, ta tasun sii si nu yucu ñiyɨvɨ sino iñi
usa tahan ñuu nu cu si Asia. Tasun sii si ndya ñuu Efeso, ñuu Esmirna, ñuu
Pérgamo, ñuu Tiatira, ñuu Sardis, ñuu Filadelfia ta ñuu Laodicea.

12 Ta sa ndɨhɨ cahan nduzu cuan ta i nasico cave ta i ndyehi ityi sate vatyi
cua ndyehi yoo ra cahan. Ta ityi sate i ndyehi usa tahan candelero xuhun
cuaan.
13 Ta mahñu candelero cuan nandyaa minoo ra caa ra tañi caa ra Jesús, ra i
quisi ndya gloria. Ñoho ra minoo zahma cañi xaan ndya cuhva ndya nu saha
ra, ta ñuhñi minoo yoho xuhun cuaan yɨquɨ ndyica ra.
14 Cuisi xaan ixi xiñi ra tañi ixi mvee ticatyi a tañi caa ñieve. Ta tañi caa
ñúhu, tacuan caa sɨtɨ nuu ra.
15 Ta saha ra ndisi xaan tañi caa minoo caa sa nañi bronce tatu cayu si. Ta
saa xaan quita nduzu ra tañi cucayu yuu nahnu.
16 Ndaha siyo cuaha ra ñaa ra usa tahan tiñoo. Ta yuhu ra quita minoo
espada sa xaan nduu siyo yuhu. Ta nuu ra ndisi xaan si tañi sa ndisi ñicandyi
quɨvɨ sa ndisi vaha si.
17 Ta cuhva sa ndyehi sii ra i nduve saha ra, ta i ndui tañi minoo ra sihi.
Zoco i tyizo ra ndaha siyo cuaha ra sii, ta i catyi ra sihin: Ma yuhun. Yuhvi
cui ra iyo ndya ta xihna cuii ñi, ta cua coo que vazu sa naa tandɨhɨ sa iyo.
18 Yuhvi cui ra ndito. I sihi, zoco vityi ndite. Ta cua cundite tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Cumi ndaha tɨcuɨ andyaya. Ta cuu catyi ama cua cuu ñiyɨvɨ.
19 Tyoon cuhva sa ndyehun, cuhva iyo si vityi ta cuhva cua coo cuee ca.
20 Sa usa tahan tiñoo sa ndyehun ndaha siyo cuehi cuu sa cuenda sa usa
tahan ra zacuenda sii sa usa tahan vehe ñuhu ñiyɨvɨ sino iñi zɨɨn zɨɨn ñuu. Ta
sa usa tahan candelero cuu sa cuenda sa usa tahan vehe ñuhu cuan.

2

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Efeso

1 Tyoon minoo carta sii ra zacuenda sii ñiyɨvɨ ñuu Efeso, ta tyehen catyun:
“Ihya cuu tuhun cahan ra ñaa sa usa tahan tiñoo ndaha siyo cuaha ra ta sica
ra mahñu sa usa tahan candelero xuhun cuaan.
2 Site tandɨhɨ sa zavaha ndo ta cuhva sa ñihi xaan zatyiño ndo ta cuhva
cundyee xaan iñi ndo ta zatyiño ndo. Ta site vatyi ña cuu cundyee iñi ndo
tatu zavaha ñiyɨvɨ cuatyi. Ta site cuhva nducu coto ihñi ndo sii ra catyi vatyi
apóstol cuu ra ta ña ndisa ra. Ta sa nacoto ndo sii ra vityi vatyi ra vatya cuu
ra.
3 Ta i zandyee xaan ndo iñi ndo ta cundyee iñi ndo ta zatyiño ndo sa cuenda
mi. Ta ña sitatu ndo sa zavaha ndo sa vaha.
4 Zoco site vatyi iyo ca sa cumañi sii ndo vatyi ña cuñi ca ndo sii, tañi i cuñi
xaan ndo sii, sa xihna ñi.
5 Yucuan cuenda nacohon iñi ndo cuhva i sicoo ndo sa xihna ñi ta ndyehe
ndo cuhva iyo ndo vityi ta zandoo ndo cuatyi ndo, ta zavaha tucu ndo cuhva
i zavaha ndo sa xihna ñi. Tatu ma zama ndo cuhva iyo ndo, yatyi xaan cua
cuhin nu yucu ndo ta cua quindyei candelero ndo. (Cuñi si catyi si vatyi cua
nduu tucu ñu tañi ñiyɨvɨ ña sino iñi.)
6 Zoco iyo minoo cuhva vaha sii ndo vatyi ña tahan maa iñi ndo cuhva
zavaha ñiyɨvɨ ndyico sii ra Nicolás. Ta tacuan tucu mi. Ña tahan maa iñi
cuhva zavaha ñu.
7 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin sa usa tahan
vehe ñuhu ñu sino iñi. Catyi ra: Tatu cundyee iñi ndo ta zahacanaa ndo (sii
cuihna) cua cuhve sa casi ndo yucu vixi sa iñi nu minoo yutu nandyaa ndya
gloria, ta cua cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.”

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Esmirna

8 Tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda sii ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Esmirna, ta
tyehen catyun: “Ihya cuu tuhun cahan ra iyo ndya ta xihna cuii ñi, ta cua coo
ca ra vazu sa naa tandɨhɨ sa iyo. Zuun ra cui ra i sihi ta i nandote.
9 Site cuhva iyo ndo. Cuhva ndyehe xaan ndo tundoho ta cuhva ndahvi
xaan iyo ndo. Zoco cuca xaan ndo ityi nuu ra Ndyoo. Ta site sii ñiyɨvɨ catyi
vatyi ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu, ta cahan ñu ndya vaha ñi sii ndo, zoco yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu maa ñu sa ndisa cuii. Vehe ñuhu ra cuihna cuu sii ñu.
10 Ma yuhu ndo tundoho cua ndyehe ndo. Cua tyihi cuihna sii zuhva ndo
vehe caa vatyi cuñi ra nducu coto ihñi ra sii ndo. Ta cua ndyehe ndo tundoho
usi tahan quɨvɨ, zoco ma ndu-uu iñi ndo vazu cuu ndo sa cuenda mi, ta cua
cuhve sa vaha sii ndo sa cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
11 Tatu ndyaa zoho ndo, tyizoho ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin sa usa tahan
vehe ñuhu ñu sino iñi: Tatu cundyee iñi ndo ta zahacanaa ndo sii cuihna, ma
cuu cuii ndo.”

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Pérgamo

12 Tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda sii ñu sino iñi ñuu Pérgamo, ta
tyehen catyun: “Ihya cuu tuhun cahan ra cumi espada sa xaan nduu siyo
yuhu.
13 Site vatyi ndyaa ndo minoo ñuu nu ndyaca ña cuihna, zoco ña ndu-uu
iñi ndo, ta ña catyi ndo vatyi ña sino iñi ndo sii, vazu i ndyehe ndo cuhva i
sahñi ñiyɨvɨ sii ra Antipas ñuu cuan nu ndyaa cuihna vatyi saha vaha xaan ra
Antipas sa ndaa sa cuenda mi.
14 Zoco iyo zuhva sa zavaha ndo ta ña tahan iñi sii si vatyi ñuu Pérgamo cuan
iyo zuhva ndo ndyico ca ndo cuhva i zacuaha ra Balaam vatyi i nacatyi ra
sihin ra Balac vatyi vaha cua zavaha ñiyɨvɨ hebreo cuatyi sa casi ñu ndyayu
sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo ta cua cuzu rayɨɨ sihin ña vazu yɨvɨ ñazɨhɨ
ra cuu, catyi ra cuan.
15 Ta nu yucu ndo iyo tucu zuhva ndo ña cuñi ndo zandoo ndo sa ndyico
ndo cuhva zacuaha ra Nicolás.
16 Yucuan cuenda zama ndo cuhva iyo ndo vatyi tatu ma zama ndo, yatyi
xaan cua quisi nu yucu ndo ta cua cahñi tehin sihin ra zavaha sa ña vaha
sihin espada sa quita yuhi.
17 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin sa usa tahan
vehe ñuhu ñu sino iñi: Tatu cundyee iñi ndo ta zahacanaa ndo sii cuihna cua
cuhve sa casi ndo pan maná sa ñoho xehe, ta cua cuhve minoo yuu cuisi sii
tahan tahan ndo. Ta nu yuu cuan ndyaa minoo zɨvɨ saa, zoco yoñi sito sii si.
Maa ñi ñiyɨvɨ ñihi yuu cuan cua coto ñaa zɨvɨ ndyizo si.”

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Tiatira

18 Ta tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda sii ñu sino iñi ñuu Tiatira.
Tyehen tyoon: “Ihya cuu tuhun cahan zehe ra Ndyoo, ra sa caa sɨtɨ nuu tañi
caa ñúhu. Ta saha ra caa tañi caa sa nañi bronce sa xiño xaan.
19 Site tandɨhɨ sa vaha sa zavaha ndo. Site cuhva cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ ta
cuhva nɨɨ xaan iñi ndo ta cuhva tyindyee ndo sii tahan ndo ta cuhva cundyee
xaan iñi ndo. Ta site vatyi zavaha ca ndo sa vaha vityi ta zɨquɨ ndya ta xihna
ñi.
20 Zoco iyo zuhva sa zavaha ndo ta ña tahan iñi vatyi saha ndo sa zavaha
minoo ñaha ña vaha nu yucu ndo ndya vaha ñi, cuhva i zavaha ña Jezabel ta
sa naha. Catyi ña vatyi cahan ña tuhun saha ra Ndyoo sii ña, zoco zandavi
ñaha ña ta zacuaha ña sii ñiyɨvɨ cuu muzu mi vatyi vaha cua cuzu rayɨɨ sihin
ñaha vazu yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu, ta cuu casi ndo sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo,
catyi ña.

21 Sa ndatu xein sa zama ña cuhva iyo ña ta zandoo ña cuatyi zavaha ña
sihin rayɨɨ, ta ña cuñi ña.
22 Cua tasi tuñi sii ña ta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi cuhva zavaha
maa ña. Tatu ma zama ñu cuhva zavaha ñu cua tasi cuehe zɨquɨ ñu, ta ma cuu
nduvita ñu.
23 Ta cua cahñi sii tandɨhɨ ñu. Ta cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi vatyi yuhvi
cui ra sito tatu vaha sica iñi ñiyɨvɨ sihin añima ñu a ña vaha. Ta sii sa minoo
minoo ndo cua cuhve cuhva tahan si sii ndo sa cuenda tyiño i zavaha ndo.
24 Ta sii inga ndo ñuu Tiatira, ndoho ña zavaha cuhva ña vaha cuan ta ña
zavaha ndo tandɨhɨ sa ndya vaha ñi cuhva cuñi cuihna, ña cua cahan que
inga ca tuhun sihin maa ndo vatyi vaha ñi cuhva yucu ndo.
25 Zoco ma zaña ndo sa zavaha ndo sa vaha. Cuhva sa zavaha ndo vityi,
tacuan zavaha ndo ndya quɨvɨ cua quisi tuqui.
26 Ta tatu zahacanaa ndo sii cuihna ta zavaha ndo cuhva catyi ndya quɨvɨ
cua cuu ndo, cuee ca cua cuhve sa cundyaca ñaha ndo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
27 Ta ñihi xaan cua tasi tuñi ndo sii ñu
28 tañi saha Zuti cuhva sii, sa tasi tuñi sii ñu. Ta cua cundyei sihin maa ndo.
29 Tatu ndyaa zoho ndo, tyizoho ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino iñi.”

3

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Sardis

1 Tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda sii ñu sino iñi ñuu Sardis. Tyehen
catyun: “Ihya cuu tuhun cahan ra iyo sa usa tahan cuhva sii Tatyi Ii ra. Ta
cumi tucu ra sa usa tahan tiñoo, ta tyehen catyi ra: Site cuhva iyo ndo. Catyi
ñiyɨvɨ vatyi sino xaan iñi ndo ta sa ndito ndisa cuii añima ndo, zoco ña ndisa
sa ndito añima ndo vatyi sa ndoyo ñuhu ndo.
2 Zacuenda ndo sii ndo, ta zanduvaha ndo cuhva zavaha ndo coto ndoyo
ñuhu ndɨhɨ ndo. Sa ndyehi vatyi ña vaha cuhva zavaha ndo ityi nuu ra Ndyoo.
3 Nacohon iñi ndo cuhva i zacuaha ñiyɨvɨ sii ndo, ta zavaha ndo sii si.
Zandoo ndo sa ña vaha sa zavaha ndo. Tatu ma cundyaa listo ndo ta zavaha
ndo sa vaha, cua quisi zɨquɨ ndo tañi cua quisi minoo ra zuhu vatyi ma coto
ndo ñaa cuhva cua sei.
4 Iyo zuhva ca ñiyɨvɨ nu yucu ndo sa ña zavaha cuatyi. Cua cuhun ñu sihin
mi, ta cua ndɨhvɨ ñu zahma cuisi vatyi ñiyɨvɨ vaha xaan cuu ñu.
5 Ta ñiyɨvɨ zahacanaa sii cuihna, zuun ñi cua ndɨhvɨ ñu zahma cuisi, ta ma
zanei zɨvɨ ñu nu libro sa ndyaa zɨvɨ ñiyɨvɨ cua cundito sihin ra Ndyoo. Ityi nuu
ra Ndyoo Zuti ta ityi nuu ángel cua catyi vatyi ñiyɨvɨ sii mi cuu sii ñu.
6 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino iñi.”

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Filadelfia

7 Tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda sii ñu sino iñi ñuu Filadelfia, ta
tyehen catyun: “Ihya cuu tuhun cahan ra ii xaan, ta ra ndisa cuii cuu ra.
Cumi ra ndaha tɨcuɨ ra rey David (cuñi si catyi si vatyi iyo xaan cuhva sii ra
tañi i sicoo sii ra rey David), tatu nuña ra yoñi cuu nacazi. Ta tatu nacazi ra,
yoñi cuu nuña.
8 Site tandɨhɨ sa vaha sa zavaha ndo. Sehi cuhva sii ndo sa nacatyi ndo
Tuhun Ndyoo, ta yoñi cua cuu cazi. Ta vazu zuhva ñi tundyee iñi iyo sii ndo,
zoco zavaha ndo cuhva catyi, ta ña catyi ndo sa ña sito ndo sii.
9 Iyo ñiyɨvɨ zavaha xaan cuhva cuñi cuihna. Catyi ñu vatyi ñiyɨvɨ hebreo
cuu ñu, ta zavaha ñu cuhva cuñi mi catyi ñu, zoco vatya xaan ñu. Cua zañiñi
sii ñu, ta cua quisi ñu nu yucu ndo, ta cua zacahnu ñu sii ndo. Ta cua coto ñu
vatyi cuñi xein sii maa ndo.

10 Cundyee xaan iñi ndo tañi i cundyee xaan iñi mi, ta yucuan cuenda cua
zacuende sii ndo, ta ma ndyehe ndo tundoho cahnu sa vasi zɨquɨ tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua nducu coto ihñi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta cua
cote tatu cuñi ñu sii, sa ndisa a ña cuñi ñu sii.
11 Sa cuñi quisi tuqui. Ma zaña ndo cuhva vaha iyo sii ndo coto ma ñihi ndo
sa vaha sa cuñi ra Ndyoo cuhva ra sii ndo.
12 Tandɨhɨ ñu zahacanaa sii cuihna cua zandui ñiyɨvɨ ñiñi sii ñu ityi nuu ra
Ndyoo, ta ma cuu ca ndoyo ñuhu ñu. Cua tyei zɨvɨ ra Ndyoo mi ta zɨvɨ ñuu ra
Ndyoo nuu tandɨhɨ ñu cuan. Ñuu cuan cuu ñuu Jerusalén saa. Cua quita si
andɨvɨ nu iyo ra Ndyoo, ta cua noo si. Ta tandɨhɨ ñu zahacanaa sii cuihna,
cua tyei zɨvɨ sei nuu ñu.
13 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino iñi."

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Laodicea

14 Tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda sii ñu sino iñi ñuu Laodicea, ta
catyun: "Ihya cuu tuhun cahan minoo ra zavaha ndisa cuii cuhva catyi ra.
Sa ndaa, ra cahan sa ndisa cuii cuu ra. Ta maa ra i zavaha tandɨhɨ sa i zavaha
ra Ndyoo.
15 Site yozo caa iyo ndo, ta ña vaha cuhva iyo ndo. Nu sa ña zandoo ndo
sii, ta nu sa ña zatyiño vaha ndo tyiñe. Vaha ca tatu zandoo ndɨhɨ ndo sii a
nduñihi ca zatyiño ndo tyiñe. Ña vaha sa zuhva cuñi ndo sii, ta zuhva ña cuñi
ndo.
16 Zoco maa ndo zuhva cuñi ndo sii, ta zuhva ña cuñi ndo. Ta nu ña zandoo
ndɨhɨ ndo sii, ta nu ña cuñi ndo zatyiño vaha ndo tyiñe. Yucuan cuenda cua
tava ndyize sii ndo.
17 Tacuan catyi vatyi catyi maa ndo vatyi iyo xaan sa vaha sii ndo. Iyo
xuhun ndo. Ñahñi sa cumañi sii ndo cuñi maa ndo, ta ña nacoto ndo vatyi
ñahñi cuenda cuzɨɨ iñi ndo. Ndahvi xaan ndo; cuaa ndo; ta ñahñi sa vaha iyo
sii ndo sa ndisa cuii.
18 Yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi zata ndo sa vaha sa iyo sii mi ta cua
cucuca ndo sa ndisa cuii. Zata ndo xuhun cuaan vaha ta zahma cuisi sa cua
ndɨhvɨ ndo ta ma cucahan ca nuu ndo. Ta zata ndo colirio quehe nuu ndo
ta cua cuu nandyehe ndo. (Cuñi si catyi si vatyi nazama ñu cuhva iyo ñu ta
nanducu ñu sa vaha ɨɨn ñi sii maa ra Ndyoo.)
19 Saha xein tuhun vaha sii ñiyɨvɨ, ta cañi sii ñu vatyi cuñi xein sii ñu.
Yucuan cuenda zavehi cuhva cuan sihin maa ndo. Ta vityi cuñi si sa zama
ndo cuhva iyo ndo ta zavaha ndo sa vaha sa ndisa cuii.
20 Ndyehe ndo vatyi nandyei yuvehe ta cati. Yoo ra cua cuɨñɨ nduzi ta nuña
ra yuvehe, cua quɨhvi ta cua ndoi sihin ra. Ta ɨɨn ñi cua cuu ra sihin.
21 Ta ñiyɨvɨ cua zahacanaa sii cuihna, cua cuhve sa cundyaa ñu sihin mi nu
ndyaca ñehi tañi i zahacanei sii cuihna ta vityi ndyei sihin Zuti nu ndyaca
ñaha ra.
22 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino iñi."

4

Cuhva zacahnu ñu sii ra Ndyoo ndya gloria

1 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi tacoho minoo yuvehe andɨvɨ. Ta i siñi
tuqui nduzu ra cahan sihin sa xihna ñi. Ñihi cahan ra tañi nduzu minoo cutu.
Ta i catyi ra sihin: Ñaha ihya ta cua zañehi suun ñaa sa cua coo cuee ca. Catyi
ra.
2 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i situ cuii Tatyi Ii ra Ndyoo sii, ta i ndyehi vatyi
ndyaa minoo tyayu ra rey andɨvɨ ta ndyaa minoo ra nuu si.

3 Ta ra ndyaa tyayu cuan, xiño xaan ra tañi xiño yuu vaha sa nañi jaspe ta cornalina. Ta siconduu minoo coo yahndyi sii tyayu cuan ta xiño xaan si tañi yuu sa nañi esmeralda.
4 Ta nu ndyaa tyayu cuan i ndyehi vatyi siconduu yucu oco cumi tahan ca tyayu rey. Ta yucuan ndyaa oco cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha. Ñoho ra zahma cuisi, ta minoo corona xuhun cuaan ñoho xiñi tahan tahan ra.
5 Ta tyayu sa ndyaa mahñu cuan quita tasa zavi ta sa cahan zavi ta inga nduzu ndɨhɨ ca. Ta ityi nuu tyayu cuan cayu usa tahan ñúhu. Ñúhu cuan cuu sa cuenda sa usa tahan cuhva iyo sii Tatyi Ii.
6 Ta ityi nuu tyayu cuan iyo tucu minoo sa caa tañi caa tyañuhu, zoco xiño xaan si tañi ino. Ta siconduu nu nandyaa tyayu cuan nandyaa cumi tahan quɨtɨ. Situ cuii sɨtɨ nuu sii tɨ. Ityi nuu tɨ ta ityi sata tɨ.
7 Minoo tɨ caa tɨ tañi caa minoo ndicaha. Ta quɨtɨ cu uu cuan, caa tɨ tañi caa minoo toro. Quɨtɨ cu uñi cuan caa nuu tɨ tañi caa nuu rayɨɨ. Quɨtɨ cu cumi cuan, caa tɨ tañi caa minoo tazu sa ndava.
8 Ta sa cumi tahan quɨtɨ cuan iyo iñu tahan ndisi tɨ sa minoo minoo tɨ. Ta iñi sɨtɨ nuu nacahnu tandɨhɨ ndisi tɨ. Ñiyaca ta ndyiyaca ñá sicuita quɨtɨ cuan sa catyi tɨ: Yoho ra ndyaca ñaha nacahnu cuii cuun. Ii xaan; ii xaan cuun. Iyon vityi, ta ndya ta xihna cuii ñi iyon, ta cua coon tandɨhɨ cuii tyiemvu.
9 Tacuan zacahnu quɨtɨ cuan sii ra ndyaa nu tyayu cuan. Ra ndito tandɨhɨ cuii tyiemvu cuu ra, ta saha xaan tucu quɨtɨ cuan tyahvi ndyoo sii ra.
10 Ta cuhva sa zavaha quɨtɨ cuan cuhva cuan, i sicuiñɨ sɨtɨ sa oco cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha ityi nuu ra ndyaa nu tyayu rey cuan, ta i zacahnu ra sii ra ndito tandɨhɨ cuii tyiemvu. I tava tandɨhɨ ra sahnu cuan corona ra, ta i saqui ra sii si ityi nu tyayu cuan, ta i catyi ra:
11 Yoho ra ndyaca ñaha ta Ndyoo cuun sii ndi.
Ra cahnu xaan ca cuun.
Tahan si sa zacahnu xaan ndi suun ta tyaa xaan ndi yahvi suun.
Ta tahan si sa cundyaca ñohon sii tandɨhɨ cuii sa iyo.
Vatyi i zavaha moo tandɨhɨ si.
I sino si vatyi tacuan cuñi moo.

5

Ihya cahan si sa cuenda minoo libro ta sa cuenda ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi ra ndyaa tyayu mahñu, ndaha ra minoo libro ndaha siyo cuaha ra. Ndyaa letra sisi si, ta sata si. Ta iyo usa tahan sa nacazi sii si.
2 Ta i ndyehi sii minoo ángel ñihi xaan, ta saa xaan cahan ra, ta catyi ra: ¿Yoo ra cuu ra cahnu sa ndisa cuii ta sii ra tahan si sa nuña ra sa nacazi libro ya? ¿Yoo ra cua nuña libro ya? Catyi ra.
3 Tacuan ta yoñi i cuu nuña libro cuan ta ndyehe sisi si. Yoñi minoo ra ñiñi xaan andɨvɨ a nu ñuhu a xu ñuhu ta cuu nuña ra sii si.
4 Ta i sacu xein vatyi yoñi sa cuu nuña sii si ta ndyehe sisi si.
5 Tacuan ta minoo ra sahnu ndyaca ñaha i catyi ra sihin: Ma vacun. Iyo minoo ra cahnu, ñiyɨvɨ ra Judá. Ta zuun tucu ñiyɨvɨ ra David cuu ra. Sa i zahacanaa maa ra, ta cuu cani ra sii sa usa tahan sa nacazi libro cuan ta nuña ra sii si.
6 Ta i ndyehi vatyi mahñu nu yucu tyayu ta sa cumi tahan quɨtɨ ta tandɨhɨ ra sahnu ndyaca ñaha cuan nandyaa minoo ra caa tañi caa minoo mvee ticatyi sa i sahñi ñiyɨvɨ. Usa tahan ndɨquɨ tɨ, ta usa tahan sɨtɨ nuu tɨ sa cuu cuenda sa usa tahan cuhva iyo sii Tatyi Ii ra Ndyoo sa tasi ra Ndyoo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.

7 Tacuan ta i sahan ra cu mvee ticatyi cuan, ta i quihin ra libro sa ñaa ra
ndyaa tyayu cahnu cuan ndaha cuaha ra.
8 Ta cuhva i quihin ra libro cuan ta sa cumi tahan quɨtɨ cuan sihin sa oco
cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha cuan i sicuɨñɨ sɨtɨ ra ityi nuu ra cu mvee
ticatyi cuan. Tahan tahan ra cuan ndaha ra arpa ra ta ndaha ra minoo coho
xuhun cuaan. Sisi coho cuan cayu cutu. Ta cutu cuan cuu xico sa sica tahvi
ñiyɨvɨ ra Ndyoo sii ra.
9 Ta cuhva sa yucu ra yucuan, i sata ra minoo yaa saa. Tyehen catyi si:
Yoho, minoo ra vaha xaan cuun.
Yucuan cuenda cuu cuhun libro ta canun sa ndazi yuhu si.
Vatyi yoho, sohon sa cahñi ñiyɨvɨ suun. Satun nɨñun, ta sihin si zanduvohon
sii ndi sihin ra Ndyoo.
Ta ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cuu ndi, ta zɨɨn zɨɨn cuhva cahan ndi.
Ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn tata cuu ndi.
10 I sohon cuhva sii ndi ta cuu ndi rey ta cuu ndi ra cu zutu sa cuenda ra
Ndyoo, ta cua cundyaca ñaha ndi ñuu ñiyɨvɨ.
11 Tacuan i sata ra cuan yaa cuan, ta zɨquɨ i nandyehi inga saha ta siñi
nduzu ángel sa nandyaa siconduu nu ndyaa tyayu cahnu ta nu yucu sa cumi
tahan quɨtɨ sihin sa oco cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha. Cuaha xaan cuaha
xaan ángel cuenda millón.
12 Saa xaan i cahan si, ta catyi si:
Ra cu mvee ticatyi sa sahñi ñiyɨvɨ, ra vaha xaan cuu ra.
Yucuan cuenda iyo xaan cuhva sii ra.
Iyo xaan sa sii ra.
Iyo xaan sa siñi tuñi sii ra.
Cuu xaan cundyaca ñaha ra.
Tahan si sa zacahnu xaan ñiyɨvɨ sii ra.
Ra cahnu xaan ca cuu maa ra.
Catyi ángel cuan.
13 Ta zɨquɨ siñi vatyi cahan tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo, sa iyo ityi zɨquɨ, ta
sa iyo nu ñuhu ta sa iyo xu ñuhu ta sa iyo sisi tyañuhu. Tandɨhɨ cuii sa i zavaha
ra Ndyoo i cahan si ta catyi si:
Cahnu xaan cuu ra ndyaa tyayu cahnu cuan sihin ra cu mvee ticatyi cuan.
Iyo xaan cuhva sii ra, ta cuu xaan cundyaca ñaha ra.
Tahan si zacahnu yo sii ra tandɨhɨ cuii maa tyiemvu.
14 Ta sa cumi tahan quɨtɨ cuan i catyi tɨ:
¡Nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa!
Tacuan ta tandɨhɨ sa oco cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta
i zacahnu ra sii ra ndito tandɨhɨ cuii maa tyiemvu.

6

Nuña ra usa tahan sa ndazi yuhu libro

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo, i nuña ra
minoo sa usa tahan sa ndazi yuhu libro cuan. Ta siñi sa cahan minoo sa cumi
tahan quɨtɨ sa yucu yucuan. Saa xaan i cahan tɨ tañi cahan zavi ta catyi tɨ:
¡Ñaha ihya ta ndyehun! Catyi tɨ.
2 Ta zɨquɨ i ndyehi minoo caballo cuisi. Yozo minoo ra sii tɨ, ta ndaha ra
minoo nduva. I ñihi ra minoo corona ñoho xiñi ra vatyi sahñi tahan ra ta
zahacanaa ra, ta cua zahacanaa ca ra nu cuahan ra.
3 Ta ra cu Mvee Ticatyi i nuña ra sa cu uu sa ndazi yuhu libro cuan. Ta siñi
sa cahan sa cu uu quɨtɨ cuan, ta catyi tɨ: ¡Ñaha ta ndyehun!

4 Tacuan ta i quita inga caballo. Caballo cuaha cuu tɨ. Ta ra yozo sii tɨ, iyo
cuhva sii ra quindyaa ra cuhva vaha yucu ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta cua quisaha
cahñi ñiyɨvɨ sii tahan ñu. Ta ra yozo caballo cuan i ñihi ra minoo espada cahnu
xaan.
5 Yaha cuan ta zɨquɨ i nuña ra cu Mvee Ticatyi cuan sa cu uñi sa ndazi yuhu
libro cuan ta siñi sa cahan sa cu uñi tahan quɨtɨ cuan, ta i catyi tɨ: ¡Ñaha ta
ndyehun! Ta i ndyehi inga caballo toon. Ta ra yozo sii tɨ ñaa ra minoo ticatya.
6 Ta mahñu nu yucu sa cumi tahan quɨtɨ cuan, siñi minoo nduzu tañi cahan
ñiyɨvɨ ta catyi si:
Minoo kilo nuñi, yahvi xaan cua cundyaa si.
Ta tacuan tucu sɨtɨ cebada, yahvi xaan cua cundyaa si.
Zoco cua coo cuaha azetye ta vino.
Catyi nduzu cuan.
7 Cuhva sa nuña ra cu Mvee Ticatyi sa cu cumi tahan sa ndazi yuhu libro
cuan, i siñi vatyi cahan sa cu cumi tahan quɨtɨ cuan ta catyi tɨ: ¡Ñaha ta
ndyehun!
8 Ta i ndyehi sii minoo caballo cuaan. Ta ra sa yozo sii tɨ, nañi ra Tuhun
Sihi Ñiyɨvɨ. Ta ityi sata ra vasi inga ra sa nañi Andyaya. I ñihi ra cuan cuhva
zɨquɨ zuhva ñuu ñiyɨvɨ sa cahñi ra ñiyɨvɨ. Sahñi ra sii ñu sihin cuhva i zacanda
ra cuatyi ta sihin tama, ta sihin cuehe ta sihin quɨtɨ xaan.
9 Yaha cuan, ta zɨquɨ i nuña ra cu Mvee Ticatyi sa cu ohon tahan sa ndazi
yuhu libro cuan, ta i ndyehi minoo altar, ta xuu si i ndyehi añima ñiyɨvɨ i sihi
sa cuenda Tuhun Ndyoo ta sa cuenda sa nacatyi xaan ñu Tuhun Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ.
10 Ta i cana saa ñu sihin minoo nduzu saa xaan, ta catyi ñu: Zutu mañi yuu,
ii xaan moo, ta ndoo xaan zavohon, ¿ta ama ta cua tyicuhvon sii ñiyɨvɨ ta cua
tasi tuñun sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi maa ñu cuu ñu i sahñi sii ndi? Catyi ñu.
11 Tacuan i cuu si, ta i saha ra zahma cuisi ndɨhvɨ tandɨhɨ ñu cahan, ta i catyi
ra sihin ñu vatyi naquitatu ñu zuhva ca quɨvɨ vatyi cumañi ca casi tahan ñu,
tandɨhɨ ca ñu sa cua cahñi ñiyɨvɨ sa cuenda ra Cristo cuhva i sihi maa ñu.
12 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi sa nuña ra cu Mvee Ticatyi sii sa cu iñu tahan sa
ndazi yuhu libro cuan. Sa yaha i nuña ra sii si, ta zɨquɨ i taan minoo sa ñihi
xaan. I ndutoon xaan ñicandyi tañi zahma toon. Ta luna, i nducuaha si tañi
caa nɨñi.
13 Ta tiñoo sa iyo andɨvɨ, i canacoyo tɨ ndya nu ñuhu tañi coyo tandɨhɨ yucu
vixi tatu nu yutya si tatu ñihi xaan caa tatyi.
14 Ta zɨquɨ i ndata zava yutyi andɨvɨ, ta i natuu si tañi natuu minoo tutu.
Ta tandɨhɨ yucu ta tandɨhɨ ñuhu sa ndyaa mahñu tyañuhu, i nacanda si ta i
nazama si nu ndyaa si.
15 Ta tandɨhɨ ra cu rey ta ra nahnu ta ra cuca ta ra ñiñi ta ra ndyaca ñaha
sihin tandɨhɨ ra cu muzu ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ ndya vaha ñi, cua quɨhvɨ xehe
ñu sisi ñuhu ta sisi yavi yuu ta tɨcuɨ yuu sa iyo yucu.
16 Ta cua cahan ñu sihin yucu ta sihin yuu, ta catyi ñu: Canacava ndo zɨquɨ
ndi, ta tyixehe ndo sii ndi sii ra ndyaa tyayu cahnu cuan ta sii ra cu Mvee
Ticatyi cuan vatyi sa cuxaan xaan ra vityi.
17 Sa saa quɨvɨ cuxaan xaan ra sa ndisa, ta yoñi cua cuu cundyee iñi sii si.
Catyi ñu.

7

Ñiyɨvɨ hebreo sa cuu ñiyɨvɨ ra Ndyoo sa ndisa

1 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi cumi tahan ángel. Nandyaa ra sa cumi tahan sɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta ñá saha ra yaha tatyi. Yucuan cuenda ñá cuu cava tatyi ñuu ñiyɨvɨ ta nu nu tyañuhu ta nu nu yutu. Ñahñi maa tatyi i caa.

2 Ta i ndyehi sii inga ángel. Vasi ra ndya ityi caña ñicandyi, ta ndyizo ra zeyu ra Ndyoo ndito. I cana saa ra ta cahan ra sihin inga cumi tahan ángel cuan vatyi sa cumi tahan ra cuan iyo cuhva sii ra sa zatɨvɨ ra ñuu ñiyɨvɨ ta tyañuhu.

3 Zoco ángel sa vasi cuan, i catyi ra sihin ra: Cuatu noo ndo. Ma zatɨvɨ ñaha ndo sii ñuu ñiyɨvɨ ta sii tyañuhu ta nu sii yutu ndya cua tyaa xihne zeyu ra Ndyoo Zutu yo yɨquɨ nuu ñiyɨvɨ sa cuu muzu maa ra Ndyoo.

4 Tacuan i cuu si, ta siñi nacatyi ra yozo tahan ñiyɨvɨ i tyaa ra zeyu cuan. Ta cuu si minoo ziendu uu xico cumi mil ñiyɨvɨ sisi tandɨhɨ sa usi uu ityi ñiyɨvɨ hebreo.

5 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Judá. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Rubén. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Gad.

6 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Aser. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Neftalí. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Manasés.

7 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Simeón. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Leví. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Isacar.

8 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Zabulón. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra José. Ta usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Benjamín.

Ndyehe ra cuaha xaan ñiyɨvɨ ñoho zahma cuisi

9 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tata cuu ñu ta tandɨhɨ cuii nación ta tandɨhɨ cuii ñuu. Ta zɨɨn zɨɨn yuhu cahan ñu, tandɨhɨ nuu zahan ta tyehen ñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Nandyaa ñu cuan ityi nuu tyayu cahnu, ta nandyaa ñu ityi nuu ra cu Mvee Ticatyi. Cuaha xaan cuaha xaan ñiyɨvɨ cuu ñu ndya cuhva yoñi cuu cahvi sii ñu. Ñoho ñu zahma cuisi, ta ñaa ñu ndaha ticaha.

10 Tandɨhɨ ñu cana saa ñu sihin minoo nduzu saa xaan, ta catyi ñu:
Ra Ndyoo, ra ndyaa tyayu cahnu cuu ra zacacu sii ndi,
Ta ra cu Mvee Ticatyi cuu ra zacacu sii ndi.
Catyi ñu.

11 Ta tandɨhɨ cuii ángel cuan nandyaa ra siconduu ra nu ndyaa tyayu cahnu cuan ta nu yucu tandɨhɨ ra sahnu ndyaca ñaha ta nu yucu sa cumi tahan quitɨ. Ta tandɨhɨ cuii ángel cuan i sicava ndyayu ra nu ñuhu ityi nuu tyayu cahnu cuan, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo.

12 Ta i catyi tandɨhɨ ángel:
Yoho Ndyoo Zutu ndi, nazacahnu xaan maa ndi suun.
Tyaqui xaan coon. Cuaha xaan sa siñi tuñi iyo suun.
Nacuhva xaan ñiyɨvɨ tyahvi ndyoo suun, ta nazacahnu ñu suun.
Cuaha xaan cuhva iyo suun, ta cuaha xaan sa ndyaca ñohon.
Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa tandɨhɨ cuii tyiemvu.

13 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ minoo ra sahnu ndyaca ñaha i ndaca tuhun ra sii, ta catyi ra: ¿Yoo ñiyɨvɨ cuu ñu sa ñoho zahma cuisi ña? ¿Ta ndya ityi i quisi ñu? Catyi ra.

14 Ta i catyi sihin ra: Tata, sa sito moo. Ta zɨquɨ i catyi ra sihin mi: I quita ñu ndya nu iyo tundoho cahnu xaan. Sa nacatya ñu zahma ñu ta nducuisi zahma ñu sihin niñɨ ra cu Mvee Ticatyi. (Cuñi si catyi si vatyi sa nduvaha añima ñu sa cuenda ra Cristo.)

15 Ta vityi nandyaa ñu ityi nuu tyayu maa ra Ndyoo. Ndyiyaca ta ñiyaca
zatyiño ñu tyiño ra sisi vehe nu zacahnu ñiyɨvɨ sii ra. Ta maa ra sa ndyaa
tyayu cahnu cuan zacuenda ra sii ñu vatyi ndyaa ra sihin ñu.
16 Ma cuzoco ca ñu. Ta ma cu-ityi ca ñu. Ma cahmi ca ñicandyi sii ñu, ta ma
quehe ca yoco sa ihñi sii ñu.
17 Vatyi ra cu Mvee Ticatyi, ra ndyaa yatyi ñi tyayu cahnu cuan, cua
zacuenda ra sii ñu tañi sa mvee ticatyi zono ra cuu sii ñu, ta cua cundyaca
ra sii ñu nu iyo ndutya coho ñu, ta cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta
cua zanaa ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tucuihya iñi sii ñu.

8

Nuña ra sa cu usa tahan sa ndazi yuhu libro

1 I nuña ra cu Mvee Ticatyi sii sa cu usa tahan sa ndazi yuhu libro, ta cuhva
cuan i cutaxi gloria tañi zava ora.
2 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi sa usa tahan ángel sa nandyaa ityi nuu ra Ndyoo, i
ñihi minoo minoo ra minoo cutu.
3 Ta zɨquɨ i quisi inga ángel, ta i sicuiñɨ ndyaa ra ityi nuu altar. Ñaa ra minoo
cuun xuhun cuaan. Ta i ñihi ra cuaha xaan cutu vatyi cua cahmi ra sii si nuu
altar xuhun cuaan sa ndyaa ityi nuu tyayu cahnu. Cua cahmi ra sii si ityi nuu
ra Ndyoo cuhva sa cahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Ndyoo sihin ra. Ta
cua quihin ra Ndyoo xico cutu ta oración cuan.
4 Ta i quita ñuhma cutu cuan sisi sa ndaha ángel cuan, ta i ndaa si ndya nuu
ra Ndyoo ɨɨn ñi sihin oración sa zavaha ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra.
5 Ta zɨquɨ i zacutu ángel cuan cuun cuan sihin ñúhu sa cayu nu altar. Ta i
cañi ra ñúhu cuan nu ñuhu ñiyɨvɨ. Ta sicoo minoo nduzu ñihi xaan tañi cahan
zavi, ta sicoo xaan inga nduzu ta tasa zavi, ta i taan ndɨhɨ ca.

Tɨvɨ ángel cuan cutu

6 Tacuan i cuu si, ta i nacundyaa listo tandɨhɨ sa usa tahan ángel cuan vatyi
cua tɨvɨ ra cutu ra.
7 Ta ángel sa xihna ñi cuan i tɨvɨ ra cutu ra, ta zaca noo yuu zavi ta ñúhu ta
nɨñɨ i canacava nu ñuhu ñiyɨvɨ. Ta i cayu sa yatyi zava ñuu ñiyɨvɨ sihin yutu ta
cuhu.
8 Ta zɨquɨ sa cu uu ángel cuan, i tɨvɨ ra cutu ra, ta i canacava tañi minoo yucu
cahnu sisi tyañuhu. Cayu si i canacava si. Ta sa yatyi zava tyañuhu i nduu si
nɨñɨ.
9 Ta quɨtɨ sa iyo sisi tyañuhu nu nduu nɨñɨ cuan, i sihi tɨ. Ta i tɨvɨ cuaha xaan
barco.
10 Tacuan ta zɨquɨ i tɨvɨ tucu ángel sa cu uñi cuan cutu ra ta i canacava minoo
tiñoo cahnu xaan. Cayu xaan tɨ tañi minoo ñúhu. I canacava tɨ nuu sa yatyi
zava yuu sa iyo ñuhu ñiyɨvɨ ta nu cuaha xaan zoco ndutya.
11 Nañi tiñoo cuan Ajenjo vatyi ndu-uva tandɨhɨ ndutya nu canacava tɨ, ta
cuaha xaan ñiyɨvɨ i sihi vatyi sihi ñu ndutya cuan, ta uva xaan si.
12 Tacuan ta i tɨvɨ tucu sa cu cumi tahan ángel cuan cutu ra. Cuhva cuan ta i
tɨvɨ sa yatyi zava ñicandyi ta sa yatyi zava yoo ta sa yatyi zava tiñoo. I nduñaa
sa yatyi zava ñicandyi ta sa yatyi zava yoo ta sa yatyi zava tiñoo. Yucuan
cuenda ñá ndundisi vaha ca ora, ta i nduñaa ca sa sa cuaa.
13 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi ndava minoo ángel ta cuahan ra zava mahñu
andɨvɨ. Ta saa xaan i cahan ra ta siñi sa cahan ra. Tyehen catyi ra: ¡Ndahvi
ñi cuu ñiyɨvɨ iyo ñuu ñiyɨvɨ!, vatyi sa cuñi tɨvɨ inga uñi tahan ángel cutu ra.

9

1 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ ángel cu ohon cuan i tɨvɨ ra cutu ra, ta i ndyehi sii minoo ra caa tañi caa minoo tiñoo. I quita ra ndya andɨvɨ, ta i canacava ra ndya nu ñuhu. Ta ñaa maa ra ndaha tɨcuɨ sa cuu nuña yavi cono xaan nu ñoho ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha.

2 Ta i nuña ra sii si, ta i quita ñuhma tañi quita ñuhma minoo nu cayu siin. Ta i nduñaa ñicandyi, sihin ñuhma sa quita yavi cuan, ta ñuhma xaan i nduu nacahnu.

3 Ta i quita quɨtɨ tañi caa tɨca sisi ñuhma cuan, ta i ndava tɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta quɨtɨ xaan cuu tɨ, tañi xaan tizuhma sa iyo nu ñuhu.

4 Ta tɨca xaan cuan, cuu zandyehe tɨ tundoho sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ñahñi zeyu ra Ndyoo ndyaa yɨquɨ nuu. Zoco ma cuu zatɨvɨ tɨ cuhu ta nu yutu sa iyo ñuu ñiyɨvɨ.

5 Ta ña cuu cahñi tɨ sii ñiyɨvɨ. Maa sa ndyehe ñi ñu tundoho ohon yoo. Cua zandyehe quɨtɨ cuan tundoho sii ñu tañi zandyehe tizuhma tundoho sii yo vatyi cua tyaa tɨ sii ñu.

6 Quɨvɨ cuan cua cuñi ñiyɨvɨ sa cuu ñu, zoco ma ñihi ñu cuhva. Cua nanducu xaan ñu cuhva cuu ñu, zoco ma cuu cuu ñu.

7 Tɨca cuan caa tɨ tañi caa caballo nahnu. Quɨtɨ cuahan nu iyo cuatyi. Ta xiñi tɨ caa si tañi sa ñoho minoo corona xuhun cuaan. Ta nuu tɨ caa tañi caa nuu ñiyɨvɨ.

8 Ixi xiñi tɨ caa tañi caa ixi xiñi ñu zɨhɨ. Ta noho tɨ caa tañi caa noho ndicaha.

9 Ta iyo minoo zoo tɨ ndava xaan si tañi caa. Ta tatu cua ndava tɨ, cuaha xaan nduzu zavaha ndisi tɨ tañi nduzu zavaha cuaha xaan carreta sa xita caballo tatu cuahan tɨ nu iyo cuatyi.

10 Zuhma tɨ cuu tañi zuhma tizuhma. Iyo minoo iñu xaan nuu si. Ta sihin zuhma tɨ cua zandyehe tɨ tundoho sii ñiyɨvɨ ohon yoo.

11 Iyo ra ndyaca ñaha sii tɨca xaan cuan. Zuun ra cuu ra sa ndyaca ñaha yavi nu ñoho ñiyɨvɨ i zavaha sa ña vaha. Nañi ra Abadón sihin zahan hebreo. Ta ñiyɨvɨ cahan zahan griego catyi ñu vatyi Apolión nañi ra. Cuñi si catyi si ra zatɨvɨ.

12 Yucuan cuu sa xihna ñi tundoho. Ndyaa coo uu tahan ca.

13 Ra ángel cu iñu cuan i tɨvɨ ra cutu ra ta siñi nduzu cahan minoo ra. Quita nduzu cuan nu ndyaa tandɨhɨ sa cumi tahan tutu altar xuhun cuaan sa ndyaa ityi nuu ra Ndyoo.

14 Ñaa ángel cu iñu cuan cutu ra, ta i catyi ra cahan cuan sihin ra: Ndasun sii sa cumi tahan ángel nuhñi nu ndyaa yutya cahnu Eufrates.

15 Ta tacuan ta i ndasi sa cumi tahan ángel vatyi sa ndatu listo ra sa cuenda cuhva cuan ta sa cuenda quɨvɨ cuan ta sa cuenda yoo cuan ta cuiya cuan. Ta sa tahan si cuhva sa ndatu xaan ra, ta cua zavaha ra tyiño sa tahan si sii ra. Cua cahñi ra sa yatyi zava ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

16 I ndyehi cuaha xaan zandaru ángel cuan; yozo ra caballo ta cuahan ra. Ta siñi vatyi uu ziendu millón ra cuu ra.

17 Tyehen cuu cuhva caa caballo cuan sisi sa i ndyehi. Ra yozo sii tɨ ñoho minoo caa yɨquɨ ndyica ra. Iyo si cuaha si. Iyo si azu si, ta iyo si cuaan si. Xiñi caballo cuan caa si tañi caa xiñi ndicaha. Ta yuhu tɨ quita ñúhu ta ñuhma ta azufre.

18 Ta sihin ñúhu ta ñuhma ta azufre sa quita yuhu caballo cuan, i sihi sa yatyi zava ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

19 Vatyi iyo cuhva sii tɨ sihin yuhu tɨ ta sihin zuhma tɨ. Zuhma tɨ caa tañi caa coo sihin xiñi tɨ. Ta sihin si zañicuehe tɨ sii ñiyɨvɨ.

20 Zoco numaa sihi xaan ñiyɨvɨ sihin tundoho cuan, zoco inga ñiyɨvɨ sa ñá
sihi, ñá ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu. Ñá zaña ñu sa zacahnu ñu sii cuihna ta
sii ndyoo xuhun cuaan ta ndyoo xuhun cuisi ta ndyoo caa ta ndyoo yuu ta
ndyoo yutu. Zacahnu ñu sii si vazu ña ndyehe si ta ña siñi si ta ña cuu caca si.
21 Ta ñá zaña ñu tuhun sa sahñi ñu sii ñiyɨvɨ ta sa zatazi ñu ta sa zuhu ñu ta
sa quixi rayɨɨ sihin ñaha ta ñá tandaha ra ta sa quixi ra sihin ñazɨhɨ inga ra.
Ñá zaña ñu sii tandɨhɨ cuii cuatyi zavaha ñu.

10

Minoo ángel sa ndyizo minoo libro luhlu

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi sii inga ángel ñihi xaan. I quita ra andɨvɨ ta vasi
noo ra ndya nu ñuhu. Ñoho ra sisi minoo vico, ta ñoho minoo coo yahndyi xiñi
ra. Ndisi xaan nuu ra tañi ñicandyi, ta saha ra ndisi xaan si tañi cayu ñúhu.
2 Ta ndaha ra minoo libro luhlu, ta nuña si. Ta i sañi ra saha siyo cuaha ra
nu tyañuhu, ta i sañi ra saha siyo zatyi ra nu ñuhu.
3 Ta zɨquɨ i cana saa ra sihin minoo nduzu ñihi xaan tañi tana minoo
ndicaha. Cuhva sa cana saa ra, i siñi usa tahan nduzu tañi nduzu zavi.
4 Ta sa yaha cahan zavi cuan ta zɨquɨ cua tyei sii si, zoco siñi mino nduzu
sa quita andɨvɨ ta tyehen catyi si sihin: Cucumi xehun cuhva i cahan sa usa
tahan nduzu zavi cuan, ta ma tyoon sii si.
5 Ta zɨquɨ i ndyehi ángel sa sañi saha siyo cuaha ra nu tyañuhu ta saha siyo
zatyi ra nu ñuhu vatyi i zandaa ra ndaha siyo cuaha ra ndya andɨvɨ.
6 Ta i tyiñaha ra Ndyoo. Cahan ra sa cuenda ra Ndyoo ra ndito tandɨhɨ cuii
tyiemvu, ra i zavaha andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ ta tyañuhu ta tandɨhɨ cuii sa iyo.
Ta i catyi ángel cuan: Sa cua ndɨhɨ tuhun
7 vatyi tatu sa quisaha tɨvɨ ra ángel cu usa cuan cutu ra, cuñi si catyi si vatyi
sa yaha zavaha ra Ndyoo cuhva xehe sa cua zavaha ra tañi sa zacoto ra sii ra
cu muzu ra, ra cu profeta.
8 Tacuan i catyi ángel cuan, ta zɨquɨ i siñi tuqui nduzu sa tuhve siñi. Minoo
nduzu sa quita andɨvɨ cuu si, ta i cahan si sihin inga saha, ta catyi si: Cuahan
ta cuhun libro luhlu sa ndaha ángel ra nandyaa nu tyañuhu ta nu ñuhu ñuu
ñiyɨvɨ. Catyi ra.
9 Ta i sehin nu nandyaa ángel cuan, ta i sique libro luhlu cuan sii ra, ta i catyi
maa ra sihin: Cuhun sii si, ta casun sii si. Vixi xaan cua cuu si sisi yuhun tañi
tyahiñu ñuñu. Zoco cua ndu-uva xaan si sisun.
10 Ta tacuan i zavehi. I quihin libro luhlu sa ndaha ángel cuan, ta i sasi sii
si. Sisi yuhi vixi xaan i cuu si tañi tyahiñu, zoco i ndu-uva xaan si sisi sa yaha
sasi sii si.
11 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin: Vityi cuñi si sa nacatyi moo cuhva catyi ra Ndyoo
nu libro cuan yozo caa cua cuu si sa cuenda cuaha xaan ñiyɨvɨ ta cuaha xaan
nación ta sa cuenda ñiyɨvɨ cahan zɨɨn zɨɨn zahan ta sa cuenda ra ndyaca ñaha
sii ñu, ndɨhɨ ca.

11

Uu tahan ra saha sa ndaa

1 Tacuan ta zɨquɨ i saha ra minoo tuñɨɨ sii, ta cua tyicuhve sihin si, ta i catyi
ángel cuan sihin: Nduviton ta tyicuhvon vehe ñuhu ra Ndyoo ta altar si ta
cahvun yozo tahan ñiyɨvɨ zacahnu sii ra Ndyoo yucuan.

2 Zoco nu cuu nuquehe vehe ñuhu, ma tyicuhvon vatyi cua ndoo si cuenda
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua zanduquiñi caa ñu sii ñuu vaha xaan ya
uu xico uu yoo.
3 Ta cua tasi sii uu tahan ra cua cuhva sa ndaa sa cuenda mi. Cua ndɨhvɨ ra
zahma toon, ta cua cahan ra sa cuenda mi mil uu ziendu uñi xico quɨvɨ.
4 Sa uu tahan ra ya cua cuu ra tañi uu tahan yutu olivos ta cua cuu ra tañi
uu tahan candelero sa ndyaa ityi nuu ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii tandɨhɨ yo.
5 Tatu iyo ñiyɨvɨ cuñi cuhva tundoho sii ra, cua quita ñúhu yuhu ra ta cua
cahmi si sii ñiyɨvɨ cuxaan sii ra. Cuhva cuan cua cuu ñiyɨvɨ tatu cuñi ñu cuhva
ñu tundoho sii ra.
6 Sa uu tahan ra ya, iyo cuhva sii ra ta cuu cazi ra andɨvɨ ta ma coon zavi
tandɨhɨ quɨvɨ sa cua cahan ra sa cuenda ra Ndyoo. Ta iyo tucu cuhva sii ra sa
nazama ra ndutya ta cua nduu si niñɨ, ta cua cuu zandyehe xaan ra tundoho
sii ñiyɨvɨ. Cua quihin cuehe sii ñu, ta cua coo inga tundoho sii ñu yozo cuhva
cuñi maa ra.
7 Zoco quɨvɨ sa yaha saha ra tandɨhɨ sa ndaa, cuhva cua nacatyi ra sihin
ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ cua quita minoo quɨtɨ xaan sisi yavi nu ñoho ñiyɨvɨ zavaha sa
ña vaha, ta cua cahñi tahan tɨ sihin ra, ta cua zahacanaa tɨ ta cua cahñi tɨ sii
ra.
8 Cua cava coño ñuhu ra ityi cahnu ñuu cahnu nu i sahñi ñiyɨvɨ sii ra ndyaca
ñaha sii yo. Catyi tucu ñiyɨvɨ vatyi nañi ñuu cuan Sodoma ta nañi si Egipto
vatyi cuaha xaan cuatyi zavaha ñiyɨvɨ ñuu cuan.
9 Ta uñi quɨvɨ zazava ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn ñuu ta zɨɨn zɨɨn tata ta ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn
nación, ñu cahan zɨɨn zɨɨn zahan cua ndyehe ñu sii coño ñuhu ra, ta ma cuhva
ñu sa quɨhvɨ si ñuhu.
10 Ta zɨɨ xaan cua cuñi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi sihi ra cuan. Cua cuzɨɨ xaan iñi
ñu, ta cua tasi ñu regalo sii amigo ñu vatyi sihi uu tahan ra saha sa ndaa cuan
ta zayanga xaan ra sii ñu.
11 Zoco cua yaha uñi quɨvɨ zazava, ta zɨquɨ cua zanandoto ra Ndyoo sii ra,
ta cua nduvita ra inga saha. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndyehe, cua yuhu xaan ñu.
12 Ta zɨquɨ sa uu tahan ra saha sa ndaa, cua cuiñɨ ra minoo nduzu saa xaan
sa quita andɨvɨ, ta cua catyi si sihin ra: Ñaha ndo. Ndaa ndo ihya. Catyi si.
Ta cua ndaa ra ndya andɨvɨ sisi minoo vico, ta cua ndyehe ra xaan iñi sii ra
cuhva cuan.
13 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i taan minoo sa ñihi xaan, ta i nacoyo xaan
vehe minoo parte ñuu cuan, ta i sihi usa tahan mil ñiyɨvɨ sa cuenda sa taan
cuan. Ta ñiyɨvɨ sa nandoo i yuhu xaan ñu, ta i zacahnu ñu sii Ndyoo ra ndyaa
andɨvɨ.
14 Tacuan cua cuu sa cu uu tundoho, ta sa yatyi cua coo tucu sa cu uñi
tundoho.

Tɨvɨ ángel sa cu usa cuan cutu ra

15 Tacuan ta zɨquɨ i tɨvɨ ángel sa cu usa cuan cutu ra, ta zɨquɨ saa xaan i
quisaha cahan ñiyɨvɨ sisi gloria, ta i catyi ñu: Vityi cua cundyaca ñaha ra
Ndyoo ta ra Cristo sii tandɨhɨ sa i sindyaca ñaha ñiyɨvɨ. Ta cua cundyaca ñaha
ra tandɨhɨ cuii maa tyiemvu.
16 Ta sa oco cumi tahan ra sahnu, ra ndyaa nu tyayu ityi nuu ra Ndyoo, i
sicava ndyayu ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo.
17 Tyehen i catyi ra:
Nacuhva ndi tyahvi ndyoo suun, Ndyoo ra ndyaca ñaha, ra iyo tandɨhɨ cuii
cuhva sii.
Moo cuu ra sa iyo nu quisaha si, ta ndito moo vityi,

Ta cua cunditon tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Nacuhva ndi tyahvi ndyoo suun vatyi cahnu xaan cuhva iyo suun,
Ta vityi sa quisaha cundyaca ñaha moo sii tandɨhɨ.
18 I cuxaan xaan ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin moo, zoco vityi sa saa quɨvɨ cua cuxoon
sihin maa ñu.
Vityi sa saa si quɨvɨ cua tyicuhvon sii ñiyɨvɨ i sihi,
Zoco cua cuhvon sa vaha sii ra cu profeton ta sii ra cu muzun,
Ta cua cuhvon sa vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuñi xaan suun ta sii ñu yuhu suun
vazu cahnu ñu a vazu luhlu ñu.
Ta sa saa si cuhva cua zanaa moo sii ñiyɨvɨ i zatɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
19 Tacuan i catyi tandɨhɨ ra sahnu ndyaca ñaha ta zɨquɨ i nuña yuvehe vehe
maa ra Ndyoo sa iyo andɨvɨ, ta sisi vehe ra i ndyehi minoo satu sa cuenda
tyiño sahnu i zandaa ra Ndyoo. Ta i sicoo xaan tasa zavi ta nduzu ñihi, ta
cahan zavi. Ta i taan, ta i coon xaan yuu zavi.

12

Cuhva i zavaha minoo dragón sihin minoo ñaha

1 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ i sicoo minoo sa iyo cahnu xaan andɨvɨ. I ndyehi
sii minoo ñaha, ta zahma ña cuu ñicandyi ta sañi ña nu yoo. Iñi usi uu tahan
tiñoo xiñi ña, ta cuu si corona ña.
2 Ñoho zehe ña, ta sacu saa ña. Uhvi sisi ña vatyi sa cuñi cacu si.
3 Ta zɨquɨ i quituu tucu inga sa iyo andɨvɨ. I ndyehi sii minoo dragón cahnu.
Cuaha tɨ, ta iyo iñu tahan xiñi tɨ. Usi tahan ndɨquɨ tɨ. Ta ñoho minoo corona
tahan tahan xiñi tɨ.
4 I xita cañoho tɨ sa yatyi zava tiñoo andɨvɨ sihin zuhma tɨ, ta i cañi tɨ sii tɨ
nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ. Ta zɨquɨ i sicuiñɨ ndyaa tɨ ityi nuu ñaha sa cuñi cacu zehe
vatyi cua casi tɨ sii zehe ña tatu sa cacu si.
5 Ta i zacacu ña sii zehe ña, ta rayɨɨ cuu ra, ta ityi nuu ca ñihi xaan cua
cundyaca ñaha ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta i quihin ra Ndyoo sii zehe
ña, ta i sindyaca ra sii ra ndya nu ndyaa maa ra.
6 Ta zɨquɨ i sino ñaha cuan, ta i ndɨhvɨ ña sisi cuhu minoo nu sa i zanduvaha
maa ra Ndyoo cuenda ña vatyi yucuan cua casi ña mil uu ziendu uñi xico
quɨvɨ.
7 Ta zɨquɨ i sicoo minoo cuatyi andɨvɨ. Minoo ángel cahnu, ra sa nañi Miguel
sihin ángel sa ndyaca ñaha ra, i sahñi tahan ra sihin dragón cuan ta sihin ángel
ndɨhɨ sihin ra dragón cuan.
8 Ta ñá cuu zahacanaa dragón cuan. Yucuan cuenda ñá cuu ca ndoo quɨtɨ
cuan andɨvɨ.
9 I tava ra Ndyoo sii ra andɨvɨ, ta i quisi ra ñuu ñiyɨvɨ sihin ángel sa sino iñi
sii ra vatyi i tava tucu ra Ndyoo sii tandɨhɨ ra cuan. Ta ra dragón cuan, zuun
ñi ra cuu coo ta sa naha, ta nañi ra cuihna, ta nañi ra Satanás, ta zandavi ñaha
ra sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
10 Ta zɨquɨ i siñi vatyi saa xaan cahan minoo ra andɨvɨ, ta catyi ra: Vityi sa
saa cuhva zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. Vityi iyo xaan cuhva sii ra, ta ndyaca
ñaha xaan ra, ta tacuan tucu ra Cristo vatyi saha xaan ra Ndyoo cuhva sii ra.
Tacuan cuu si vityi vatyi i tava ra Ndyoo sii cuihna, ta maa cuihna cuu ra
sahan ityi nuu ra Ndyoo ta tyaa ra cuatyi sata ñu sino iñi ndyiyaca ta ñiyaca.
11 Zoco i zahacanaa ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo sii cuihna vatyi i sati ra cu
Mvee Ticatyi ra Ndyoo niñi ra. Ta i zahacanaa tucu ñu sii ra vatyi i nacatyi ñu
sihin ñiyɨvɨ cuhva i sino iñi ñu sii ra Ndyoo, ta ñá yuhu ñu sa cuu ñu cuenda
ra.

12 Yucuan cuenda cuzɨɨ xaan iñi ndo, ndoho sa iyo andɨvɨ, zoco ndahvi
ndoho sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta ndoho sa iyo tyañuhu vatyi sa i noo cuihna ndya
nu ndyaa ndo. Ta cuxaan xaan ra vatyi sito ra vatyi ñahñi ca quɨvɨ ra.
13 Ta cuhva sa ndyehe ra dragón cuan vatyi i zavita ra Ndyoo sii ra ndya
ñuu ñiyɨvɨ ya, ta zɨquɨ i quisaha zayanga ra sii ñaha sa i zacacu sii lee cuan.
14 Ta i saha ra Ndyoo uu tahan ndisi sii ñaha cuan tañi sa iyo sii minoo tazu
cahnu. Yucuan cuenda i cuu ndava ña, ta i quɨhvɨ ña sisi cuhu nu cua ñihi ña
sa casi ña uñi cuiya zazava, ta ma nañihi coo cuan sii ña.
15 Zoco coo cuan, i tava tɨ cuaha xaan ndutya yuhu tɨ, ta i nduu si tañi minoo
yuu, ta cua zatyañi si sii ñaha cuan.
16 Zoco i tyindyee ñuhu sii ña vatyi i ndata ñuhu, ta i quɨhvɨ ndutya sa i tava
coo cuan sihin yuhu tɨ.
17 Ta zɨquɨ i cuxaan xaan coo cuan sihin ñaha cuan, ta yucuan cuenda i quita
tɨ ta cuahan tɨ vatyi cua cahñi tahan tɨ sihin tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sa cuu zehe
ñaha cuan. Maa ñu cuu ñiyɨvɨ sa zavaha cuhva catyi ra Ndyoo. Ta ndyico ñu
sii sa ndisa sa i zañaha ra Jesucristo.

13

Uu tahan quɨtɨ quiñi caa

1 I sicuɨñɨ ndyei nu ñiyɨtɨ yuhu tyañuhu, ta i ndyehi vatyi minoo quɨtɨ quiñi
caa i quita sisi tyañuhu. Usa tahan xiñi tɨ, ta usi tahan ndɨquɨ tɨ. Tahan tahan
ndɨquɨ tɨ ñoho minoo corona. Ta tahan tahan xiñi tɨ ndyizo si minoo tuhun
quiñi.
2 Quɨtɨ sa i ndyehi, caa tɨ tañi caa minoo cuɨñɨ. Zoco saha tɨ caa tañi saha oso,
ta yuhu tɨ cuu tañi yuhu ndicaha. Ra dragón saha cuhva maa ra sii tɨ. Saha ra
sa cundyaca ñaha tɨ, ta sa coo xaan cuhva sii tɨ.
3 Minoo xiñi quɨtɨ cuan, ndyehi vatyi sa ñicuehe si, ta yucuan cuenda cuñi
cuu tɨ. Zoco i nduvaha tɨ nu ñicuehe tɨ, ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ, ta i sindyico ñu sii quɨtɨ quiñi caa cuan cuhva i ndyehi.
4 Cua zacahnu ñu sii ra dragón vatyi saha xaan ra cuhva sii quɨtɨ cuan, ta
cua zacahnu tucu ñu sii quɨtɨ cuan, ta catyi ñu: Yoñi sa iyo cuhva sii tañi iyo
cuhva sii quɨtɨ ya. Tatu cahñi tahan ñiyɨvɨ sihin tɨ, zoco ma zahacanaa ñu sii
tɨ.
5 Saha dragón cuan vatyi zacahnu quɨtɨ cuan zuun ñi sii maa tɨ sihin cuhva
cahan tɨ, ta cua cahan tɨ ndya vaha ñi sii ra Ndyoo. Ta uu xico uu yoo cua
cundyaca ñaha tɨ.
6 Ta quiñi xaan cua cahan tɨ sii ra Ndyoo, ta cua cahan tɨ ndya vaha ñi sii zɨvɨ
ra Ndyoo ta cuenda nu ndyaa ra Ndyoo ta cuenda tandɨhɨ ñu sa iyo andɨvɨ.
7 Ta cua ñihi tɨ cuhva cahñi tahan tɨ sihin ñiyɨvɨ ñoho cuenda ra Ndyoo, ta
cua zahacanaa tɨ. Ta cua ñihi tɨ cuhva cundyaca ñaha tɨ sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ vazu zɨɨn zɨɨn tata ñu ta zɨɨn zɨɨn zahan cahan ñu ta zɨɨn zɨɨn ñuu ñu.
8 Ta ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo, cuee ca sa sino ñuu ñiyɨvɨ ta sa tyaa ra
Ndyoo cuhva vatyi cua cuu ra, ta cumi ra minoo libro ndyaa zɨvɨ ñiyɨvɨ cua
cacu. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ tatu ña ndyaa zɨvɨ ñu nu libro cuan, cua
zacahnu ñu sii quɨtɨ quiñi caa cuan.
9 Tatu ndyaa zoho ndo, tyizoho ndo sa quehin.
10 Tatu cua tɨɨn ñiyɨvɨ sii ndo ta tyihi ñu sii ndo vehe caa, cuee ca cua quɨhɨ
ndazi tucu maa ñu cua zacuu ra Ndyoo. Ta ra cua cahñi sii ndo sihin mityi,
cua cuu tucu maa ra sihin mityi. Yucuan cuenda cundyee xaan iñi ndo, ta
cunɨɨ xaan iñi ndo sii ra Ndyoo.

11 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi quita inga quɨtɨ quiñi caa sisi ñuhu. Ndyaa ndɨquɨ tɨ tañi ndɨquɨ mvee ticatyi, zoco cahan tɨ tañi cahan minoo dragón.
12 Iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii tɨ tañi iyo sii inga quɨtɨ sa quisi sa xihna ñi, ta yucuan cuenda zañiñi tɨ sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi zacahnu ñu sii inga quɨtɨ sa xihna ñi cuan. Maa tɨ cuu quɨtɨ yaha xaan iñi cuehe xiñi, zoco i nduvaha tɨ, ta ñá sihi tɨ.
13 Ta quɨtɨ sa quita sisi ñuhu cuan, i zavaha xaan tɨ sa ndyityi nahnu ndya cuhva cuu sii tɨ zacoon tɨ ñúhu sa quita andɨvɨ nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ. Ta i ndyehe ñiyɨvɨ cuhva zavaha tɨ.
14 Ta sihin sa ndyityi sa cuu zavaha tɨ ityi nuu quɨtɨ sa xihna ñi cuan, cua zandavi ñaha tɨ sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ta zɨquɨ cua catyi tɨ sihin ñu vatyi nazavaha ñu minoo ndyoo yutu cuhva caa inga quɨtɨ cuan. Maa tɨ cuu quɨtɨ ñicuehe xiñi sihin mityi, zoco ñá sihi tɨ.
15 Ta cua ñihi quɨtɨ cu uu cuan cuhva ta cua cuhva tɨ sa cundito sa i zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa quɨtɨ sa xihna ñi cuan. Ta cua cuu cahan si, ta cua catyi si vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ña zacahnu sii si.
16 Ta cua tava tucu si tyiño vatyi cua cundyaa minoo marca sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ a siyo ndaha cuaha ñu a yɨquɨ nuu ñu. Cua ñihi tandɨhɨ ñiyɨvɨ marca cuan vazu cahnu ñu a luhlu ñu a cuca ñu a ndahvi ñu ta vazu muzu cuu ñu ta vazu yɨvɨ.
17 Ta yoñi cua cuu zata ta yoñi cua cuu xico tatu ña ndyaa marca cuan sii ñu a ndyaa zɨvɨ quɨtɨ cuan sii ñu a minoo número sa cuenda zɨvɨ tɨ.
18 Ihya cuñi si sa coo xaan sa siñi tuñi sii yo. Yoo ndoho iyo xaan sa siñi tuñi sii, nacañi iñi ndo sa cuenda número sii quɨtɨ cuan vatyi número sii minoo rayɨɨ cuu si. Iñu ziendu uñi xico iñu cuu número cuan.

14

Cuhva i sata ñiyɨvɨ cuu cuenda ra Ndyoo yaa

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi nandyaa ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo xiñi yucu Sión. Ta sihin ra ndɨhɨ ziendu uu xico cumi mil tahan ñiyɨvɨ. Maa ñi ñiyɨvɨ sa ndyaa zɨvɨ ra cu Mvee Ticatyi ta zɨvɨ Zutu ra yɨquɨ nuu ñu.
2 Ta zɨquɨ i siñi minoo nduzu sa quita andɨvɨ. Cuu si tañi nduzu sa cucayu cuaha xaan yuu ta tañi nduzu iyo tatu ñihi xaan cahan zavi. Ta siñi nduzu sa zavacu ñiyɨvɨ arpa.
3 Ta sata ñiyɨvɨ minoo yaa saa ityi nuu ra ndyaa nu tyayu cahnu ta nuu sa cumi tahan quɨtɨ sa yucu sihin ra ta nuu ra sahnu ndyaca ñaha, ndɨhɨ ca. Ta yoñi ca cuu cutuhva yaa cuan, maa ñi sa ziendu uu xico cumi mil tahan ñiyɨvɨ sa i cacu nu yucu ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sito sii si.
4 Maa ñu cuu ñu sa ñá zavaha ndya vaha ñi. Ñá quixi zana rayɨɨ sihin ndya vaha ñi ñaha. Ñahñi maa cuatyi zavaha ñu caña ñi. Ta ndyico ñu sii ra cu Mvee Ticatyi vazu ndyaca maa cuahan ra. Cacu ñu nu yucu ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta cuu ñu tañi sa xihna cuii ñi ofrenda cua ñihi ra Ndyoo ta ra cu Mvee Ticatyi.
5 Yoñi cuu catyi vatyi vatya ñu vatyi ña tuhva ñu cahan cuendu. Ta ñahñi maa cuatyi ñu iyo ityi nuu ra Ndyoo.

Tyiño i zacoto uñi tahan ángel

6 Tacuan i cuu si ta zɨquɨ i ndyehi vatyi ndava minoo ángel ta cuahan ra zava mahñu andɨvɨ sa quisi catyi ra Tuhun Ndyoo sa ma cunaa, ta nacatyi ra yozo caa cua zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. I zacoto ra tuhun cuan sii ñiyɨvɨ iyo

ñuu ñiyɨvɨ, sii ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn nación ta zɨɨn zɨɨn ñuu ta zɨɨn zɨɨn tata. Ta sii ñiyɨvɨ cahan zahan ta sii ñiyɨvɨ cahan tyehen ñi.

7 Saa xaan i cahan ra, ta i catyi ra: Nayuhu ndo sii ra Ndyoo, ta zacahnu ndo sii ra vatyi sa saa cuhva cua tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ. Zacahnu ndo sii ra i zavaha andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ ta tyañuhu ta tandɨhɨ zoco ndutya.

8 Ta i sindyico inga ángel sii ángel sa xihna ñi cuan, ta catyi ra: Sa tɨvɨ ñuu cahnu Babilonia vatyi i zatɨvɨ ñiyɨvɨ ñuu cuan sii tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin tandɨhɨ cuatyi sa quiñi xaan i zavaha ñu.

9 Tacuan i catyi ángel cu uu cuan, ta i sindyico inga ángel sii ra, ta saa xaan cahan tucu ra ta catyi ra: Yoo ñiyɨvɨ cua zacahnu sii quɨtɨ cuan a sii sa zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ, a tatu saha ñiyɨvɨ sa cundyaa marca tɨ yɨquɨ nuu ñu a ndaha ñu.

10 Cuaha xaan cuaha xaan tundoho cua ndyehe ñu zavaha cuhva cuan vatyi cua zandoho ra Ndyoo sii ñu. Sa cuxaan xaan ra vityi, ta cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuan ityi nuu ángel ra ta ityi nuu ra cu Mvee Ticatyi vatyi cua tyihi ra sii ñu nu cayu ñúhu sihin azufre.

11 Ñiyɨvɨ zacahnu sii quɨtɨ cuan a sii sa zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ, a tatu saha ñu cundyaa marca a zɨvɨ tɨ sii ñu, cua cayu ñu. Cua cayu ñu ñiyaca ta ndyiyaca, ta cua ndaa ñuhma ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

12 Yucuan cuenda cuñi si vatyi ñiyɨvɨ cuenda ra Ndyoo, yoo ñu tyaa yahvi sa cahan ra ta sino xaan iñi ñu sii ra Jesucristo, cuñi si vatyi nacundyee xaan iñi ñu. Catyi ángel cuan.

13 Ta zɨquɨ i siñi minoo nduzu sa quita andɨvɨ, ta catyi si sihin: “Vityi ta ityi nuu ca zɨɨ xaan cuu sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra ndyaca ñaha sii yo cuee ca sa cuu ñu. Avi, catyi Tatyi Ii ra Ndyoo vatyi cua quitatu ñu sihin tyiño ñu, ta sa vaha sa i zavaha ñu cua cuhun si gloria sihin ñu.”

Cuhva cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ

14 Tacuan ta zɨquɨ i nandyehi, ta i ndyehi minoo vico cuisi, ta nuu si ndyaa minoo ra caa tañi caa ra i quisi ndya gloria. Ñoho minoo corona xuhun cuaan xiñi ra, ta ndaha ra minoo mityi cutya, xaan xaan si.

15 Ta i quita inga ángel ndya nu ndyaa ra Ndyoo, ta i cana saa ra ta cahan ra sihin ra ndyaa nu vico cuan, ta i catyi ra: Sa saa si cuhva nacuhun ndaha tyiñon vatyi sa sityi xaan sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Cahndyon sii si ta nacuhun. Catyi ra.

16 Ta zɨquɨ ra ndyaa nu vico cuan i zayaha ra mityi ra nuu ñuu ñiyɨvɨ, ta i naquihin ra ndaha tyiño ra.

17 Yaha cuan ta zɨquɨ i quita inga ángel ndya nu ndyaa ra Ndyoo andɨvɨ, ta ndyizo tucu maa ra minoo mityi cutya ta xaan xaan si.

18 Ta i quita inga tucu ángel ndya nu ndyaa altar. Maa ra ndyizo tyiño nu cayu ñúhu nu altar. Ta i cana saa ra ta catyi ra sihin ra ndyizo mityi xaan cuan: Sa sityi xaan yucu vixi uva sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Yucuan cuenda cahndyon sii si.

19 Ta zɨquɨ i zayaha ángel cuan mityi ra nu ñuu ñiyɨvɨ ta sahndya ra yucu vixi uva sa iyo ñuu ñiyɨvɨ, ta i tyihi ra sii si nu cua quita ndutya si vatyi yucuan cuu nu cua cuxaan xaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.

20 Sata ñuu cuu nu i sañi ra yucu vixi uva cuan. Ta cuaha xaan niñɨ si i quita nu i sañi ra sii si. Yaha xaan cuaha niñɨ i quita. Cono xaan i nduu si. I ndaa si, ta saa si ndya freno caballo sa zucu. Ta i saa si uñi ziendu kilómetro nu ñuhu cuhva i sino si.

15

Cua coo inga usa tahan tundoho, ta zɨquɨ cua ndɨhɨ si

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi inga sa iyo cahnu xaan andɨvɨ, ta i zayuhu xaan
si sii. I ndyehi usa tahan ángel, ta iyo cuhva sii ra sa zaquisi ra usa tahan ca
tundoho. Sihin ihya tundoho cua ndɨhɨ si vatyi cua ndɨhɨ sa cuxaan ra Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ.
2 Ta i ndyehi minoo sa caa tañi caa tyañuhu. Xiño si tañi ino, ta zaca ñúhu
sihin ndutya cuan. Ta nandyaa ñiyɨvɨ yuhu tyañuhu cuan. Ndaha ñu arpa sa
saha ra Ndyoo sii ñu. Maa ñu cuu ñu i zahacanaa sii quɨtɨ quiñi caa cuan ta sii
sa i zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ ta sii número sa cuu cuenda zɨvɨ tɨ.
3 Sata ñiyɨvɨ cuan yaa ra Moisés muzu ra Ndyoo ta yaa ra cu Mvee Ticatyi.
Tyehen catyi ñu:
Cahnu xaan ta iyo xaan cuu tandɨhɨ sa i zavohon, yoho Ndyoo, vatyi iyo
tandɨhɨ cuii cuhva suun;
Ndoo xaan ta ndisa xaan cuu cuhva zavohon,
Ta rey cuun sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
4 Yoñi ñiyɨvɨ iyo sa ma yuhu suun ta ma zacahnu ñu zɨvun
Vatyi maa tuhun ñi moo cuu ra ii.
Ta cua quisi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ta cua zacahnu ñu suun
Vatyi sa ndyehe ñu cuhva ndoo xaan zavohon.
5 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi i nuña minoo nu ii xaan ca sisi gloria nu
ñoho yuu sa ndyaa ley maa ra Ndyoo.
6 Sisi vehe cuan i quita sa usa tahan ángel sa ndyizo sa usa tahan tundoho
cuan. Ñoho ra zahma vaha xaan. Cuisi xaan zahma ra, ta xiño xaan si. Ta
nuhñi yoho xuhun cuaan yɨquɨ ndyica ra.
7 Minoo sa cumi tahan quɨtɨ sa yucu yatyi ñi sihin ra Ndyoo i saha tɨ minoo
coho xuhun cuaan sii sa minoo minoo sa usa tahan ángel cuan. Sisi coho cuan
ñoho cuhva cuxaan xaan maa ra Ndyoo, ra ndito tandɨhɨ cuii maa tyiemvu.
8 Ta i situ cuii nu ndyaa ra Ndyoo sihin ñuhma vatyi minoo ra cahnu xaan
cuu maa ra Ndyoo, ta iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii ra. Ta yoñi i cuu quɨhvɨ nu
ndyaa ra ndya sa i yaha sicoo tandɨhɨ sa usa tahan tundoho sa ndyizo sa usa
tahan ángel cuan.

16

Tundoho sa cua zaquisi sa usa tahan ángel cuan

1 Tacuan ta zɨquɨ i siñi vatyi saa xaan i cahan minoo ra ñoho nu ndyaa ra
Ndyoo, ta i catyi ra sihin sa usa tahan ángel cuan: Cuahan ndo ta coyo ndo
sa ñoho sisi coho sa ndyizo ndo zɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi sa cuxaan xaan maa ra
Ndyoo.
2 Ta cuahan ángel sa xihna ñi cuan, ta i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra zɨquɨ
ñuu ñiyɨvɨ, ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndyizo marca quɨtɨ cuan ta zacahnu ñu sii sa i
zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ, i quita ityi sii ñu. Nahnu xaan si, ta uhu xaan si.
3 Ta ángel sa cu uu cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu tyañuhu, ta i nduu
si niñɨ tañi niñɨ cuxi caa sa quita sii minoo ra tatu sa i sihi ra. Ta tandɨhɨ quɨtɨ
ndito sisi tyañuhu, i sihi tɨ.
4 Ta sa cu uñi ángel cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu tandɨhɨ yuu, ta
nu tandɨhɨ zoco ndutya, ta i nduu si niñɨ.

5 Ta zɨquɨ i siñi vatyi ángel ra ndyizo tyiño sa cuenda ndutya i catyi ra: Ndoo
xaan cuun vatyi tacuan tasi tuñun, yoho ra ndyaca ñaha. Ii xaan cuun ta
tandɨhɨ cuii tyiemvu iyo moo.
6 Ndoo xaan cuhva zavohon vatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ i sati ñu nɨñɨ ñiyɨvɨ cuñi
xaan suun ta nɨñɨ ra profeta. Ta vityi cua coho ñiyɨvɨ ña vaha ña ndutya nɨñɨ
vatyi tacuan tahan si sii ñu.
7 Ta i siñi vatyi cahan inga ra ñoho nu ndyaa altar, ta catyi ra: Ndisa, yoho
ra ndyaca ñaha. Ra Ndyoo sa iyo tandɨhɨ cuii cuhva cuu suun, ta vaha xaan
ta ndoo xaan tasi tuñun.
8 Tacuan ta ángel sa cu cumi cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu ñicandyi,
ta i ñihi ñicandyi cuan cuhva ñihi ca cua cahmi si sii ñiyɨvɨ.
9 Ta yaha xaan i ndɨyɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ, zoco ñá zama ñu cuhva zacuu ñu. Ta
ñá ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu, ta ñá zacahnu ñu sii ra Ndyoo sino ca i cahan ñu
ndya vaha ñi sii ra vatyi maa ra i tasi tundoho cuan.
10 Ta ángel cu ohon cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu ndyaca ñaha quɨtɨ
cuan, ta i nduñaa xaan nacahnu nu ndyaca ñaha tɨ. Ta i sacu xaan ñiyɨvɨ vatyi
ña cundyee iñi ñu tandɨhɨ sa uhu ñu.
11 Zoco i cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Ndyoo ra ndyaa andɨvɨ vatyi uhu xaan
ñu ta cahvi xaan ñu, zoco ñá ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu.
12 Ta ángel cu iñu cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu yuu cahnu sa nañi
Eufrates, ta i ndoco yuu cuan vatyi tacuan ta cua cuu yaha tandɨhɨ ra rey, ra
ndyaca ñaha ityi caña ñicandyi.
13 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ i ndyehi vatyi i quita tatyi cuihna yuhu dragón
cuan ta yuhu inga quɨtɨ cuan ta yuhu minoo ra i catyi vatyi cahan ra sa
cuenda ra Ndyoo zoco yɨvɨ. Ta caa tatyi cuihna cuan tañi caa zahva izu.
14 Ta yucuan cuu tatyi cuihna sa cuu zavaha sa ndyityi, ta cuahan si cua
zandu-ɨin si sii tandɨhɨ ra cu rey ra ndyaca ñaha ra iyo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ
vatyi cua cahñi tahan ra quɨvɨ tahan si sihin ra Ndyoo ra iyo tandɨhɨ cuii
cuhva sii.
15 Ta i catyi ra Ndyoo: Zaha ndo cuenda vatyi zana ñi iñi ndo ta cua quisi
tañi quisi minoo ra zuhu cuhva sa ña sica iñi ñiyɨvɨ. Zɨi xaan cua cuu sii ñiyɨvɨ
ndatu sii, ta ndyaa listo ñu, ta ñahñi sa cumañi sii ñu. Zoco ñu ña ndyaa listo,
cua cucahan xaan nuu ñu. Catyi ra.
16 Ta cua titahan tandɨhɨ ra cu rey sihin tandɨhɨ zandaru ra minoo nu nañi
si Armagedón sihin zahan hebreo.
17 Ta ángel cu usa cuan i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu tatyi. Ta saa xaan
i quita nduzu cahan minoo ra ñoho nu ndyaa tyayu ra Ndyoo. Ta catyi ra
ndyaa nu tyayu cuan: Sa cuu vityi. Catyi ra.
18 Tacuan ta zɨquɨ i sicoo tasa zavi ta nduzu ñihi, ta i sicoo xaan nduzu zavi,
ta i sicoo minoo sa taan ñihi xaan ca ta zɨquɨ tandɨhɨ sa taan sa iyo cuhva ndya
quisaha ñuu ñiyɨvɨ.
19 Sihin sa taan i ndata ñuu cahnu cuan. Uñi cuhva i ndata si. Ta i tani
xaan vehe tandɨhɨ inga ñuu sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Sihin cuhva cuan i nacohon iñi
ra Ndyoo sii ñuu cahnu Babilonia cuan cuhva quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ ñuu
cuan, ta i zandoho xaan ra sii ñu vatyi sa cuxaan xaan ra sihin ñu.
20 Ta i naa tandɨhɨ ñuhu sa iyo sisi tyañuhu sihin sa taan, ta i nduva tandɨhɨ
yucu.
21 Nahnu xaan yuu zavi i coon zɨquɨ ñiyɨvɨ. Ta iyo si vee si uu xico kilo. I
cuxaan xaan ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo sa cuenda tundoho i zacuu yuu zavi cuan
vatyi cahnu xaan tundoho i saha si, ta i cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Ndyoo.

17

Cuhva cua tyicuhva ra Ndyoo sii minoo ñaha zɨquɨ

1 Ta zɨquɨ i quisi minoo sa usa tahan ángel sa ndyizo sa usa tahan coho cuan, ta i cahan ra sihin, ta catyi ra: Ñaha ihya. Cua zañehi suun cuhva cua tahan minoo ñaha zɨɨ iñi, ñaha sa ndyaa nuu tandɨhɨ tyañuhu.

2 I zavaha ra rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ cuatyi sihin ña. Ta ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, yaha xaan i tɨvɨ ñu sa cuenda sa ña vaha sa zavaha ña. Catyi ra.

3 Ta zɨquɨ sihin cuhva i zandyehe Tatyi Ii ra Ndyoo sii, ta i sindyaca ángel cuan sii sisi cuhu, ta yucuan i ndyehi sii minoo ñaha. Yozo ña zɨquɨ minoo quɨtɨ cuaha. Usa tahan xiñi tɨ, ta usi tahan ndɨquɨ tɨ. Ta iñi xaan tɨ tuhun quiñi, tuhun cahan ndya vaha ñi sii ra Ndyoo.

4 Ñoho ñaha cuan zahma tyacu tixinda ta tyacu cuaha, ta yaha xaan i cucutu ña sihin ndaha tyiño xuhun cuaan ta yuu vaha ta perla. Ndaha ña minoo coho xuhun cuaan situ cuii si sihin tandɨhɨ nuu sa ña vaha vatyi cuaha xaan sa ndya vaha ñi zavaha ña.

5 Yɨquɨ nuu ña ndyaa minoo zɨvɨ, zoco ñá sito ñiyɨvɨ ñaa zɨvɨ cuu si, ta catyi si: “Ihya ñaha cuu ñuu Babilonia cahnu, maa ña cuu zɨhɨ tandɨhɨ ñu zɨɨ iñi ta sii tandɨhɨ sa ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ.”

6 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi siñi ñaha cuan vatyi i sihi ña nɨñɨ ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra Ndyoo ta ñiyɨvɨ i sihi sa cuenda ra Jesús, ta i yuhu xein.

7 Ta zɨquɨ i catyi ángel cuan sihin: ¿Ñacu yuhu xoon? Cua zacote suun yoo ña cuu ña ya ta ñaa sa cuñi si catyi si sa cuenda quɨtɨ sa iyo usa tahan xiñi ta usi tahan ndɨquɨ ta ndyizo tɨ sii ña.

8 Quɨtɨ sa i ndyehun ihya, i sindito tɨ, zoco ña ndito ca tɨ, zoco cua quita tɨ sisi yavi cono ñu ñoho ñiyɨvɨ i zavaha ndya vaha ñi, ta cua cuhun tɨ nu cua cuu ndɨhɨ tɨ. Ta ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ tatu ña ndyaa zɨvɨ ñu nu libro i zavaha ra Ndyoo ndya ta cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ, libro sa catyi yoo cuu ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu, tatu ña ndyaa zɨvɨ ñu nuu libro cuan, iyo xaan cua cuñi maa ñu ndyehe ñu sii quɨtɨ sa sicoo ta i sihi tɨ, zoco cua naquita tucu tɨ inga saha.

9 Ta ihya cuu minoo sa cuu coto ñiyɨvɨ tatu cuu cutuñi iñi ñu sii si. Sa usa tahan xiñi tɨ cuu usa tahan yucu nu ndyaa ñaha cuan.

10 Ta iyo tucu usa tahan rey. Ohon tahan ra sa i ndoyo ñuhu ra, ta minoo ra ndyaca ñaha vityi. Ta rey sa cu usa cuan cumañi ca quisi ra. Cua quisi ra, zoco zuhva ñi quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra.

11 Ta sa cu uña tahan rey cuu quɨtɨ sa i sicoo ta i sihi tɨ, ta zuun ñi ra i cuu tucu rey sa cu usa cuan, ta cua cuhun ra nu cua naa ra.

12 I ndyehun vatyi iyo usi tahan ndɨquɨ quɨtɨ cuan. Sa usi tahan ndɨquɨ tɨ cuu usi tahan rey. Tañaha ca cundyaca ñaha ra. Cua cundyaca ñaha sa usi tahan rey cuan zuhva ñi quɨvɨ ɨɨn ñi sihin quɨtɨ cuan.

13 Ɨɨn xaan cua cuu sa usi tahan rey cuan, ta cua cuhva ra tandɨhɨ cuhva iyo sii ra sii quɨtɨ cuan. Cua cuhva ra sa cundyaca ñaha quɨtɨ cuan sii sa ndyaca ñaha maa ra.

14 Cua cahñi tahan tandɨhɨ ra sihin ra cu Mvee Ticatyi, ta cua zahacanaa ra cu Mvee Ticatyi sii tandɨhɨ ra cuan vatyi ra cu Mvee Ticatyi, ra ndyaca ñaha cuu ra sii tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha ta rey sii tandɨhɨ inga rey. Ta ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra cu Mvee Ticatyi, ra i casi ra Ndyoo cuu sii ra, ta i cana ra sii ra, ta ma ndu-uu iñi ra ta ma zandoo ra sii ra Ndyoo.

15 Tacuan i catyi ángel cuan, ta i catyi tucu ra sihin: I ndyehun vatyi ndyaa ñaha zɨɨ iñi cuan nuu tandɨhɨ tyañuhu. Tyañuhu cuan cuu tañi ñuu sa iyo ñuu

ñiyɨvɨ, ta tañi ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn nación ta ñiyɨvɨ cahan zɨɨn zɨɨn zahan ta zɨɨn zɨɨn tyehen ñi.

16 Ta sa usi tahan ndɨquɨ sa ndyehun xiñi quɨtɨ cuan cuu rey sa cua cuxaan xaan sihin ñaha zɨɨ iñi cuan, ta ñaha cuan cuu tañi minoo ñuu, ta cua zanaa ra cu rey cuan sii si sihin tandɨhɨ sa iyo sii si. Cua cahñi ra sii ñiyɨvɨ, ta cua cahmi ra ñuu cuan.

17 Tacuan cua zavaha ra vatyi maa ra Ndyoo saha minoo sa siñi tuñi sii ra, ta cua zavaha ra cuhva cuñi maa ra Ndyoo cuhva cuan vazu ña sito ra. Yucuan cuenda cua cu-ɨɨn ra ta cua cuhva ra tandɨhɨ cuhva iyo sii maa ra sii quɨtɨ cuan ndya quɨvɨ cua cuu tandɨhɨ cuii tyiño cuhva i catyi maa ra Ndyoo.

18 Ta ñaha sa sindyehun cuan cuu minoo ñuu cahnu sa ndyaca ñaha sii tandɨhɨ ra cu rey sa iyo ñuu ñiyɨvɨ.

18

Cuhva cua tɨvɨ ñuu Babilonia

1 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ i ndyehi sii inga ángel. I quita ra andɨvɨ, ta noo ra ndya nu ñuhu. Cuaha xaan cuhva iyo sii ra, ta ndisi xaan nduu ñuu ñiyɨvɨ sihin sa ndisi maa ra.

2 Ta i cana saa ra sihin minoo nduzu saa xaan, ta catyi ra: Sa i tɨvɨ ñuu cahnu Babilonia. Maa ñi ca tatyi cuihna iyo ñuu cuan vityi, maa ñi ca tandɨhɨ cuii nuu tatyi ña vaha ta tyasii ta inga zaa quiñi caa.

3 Tacuan iyo ñuu cuan vityi vatyi ñiyɨvɨ ñuu cuan i zatɨvɨ xaan sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta i zavaha ñu ndya vaha ñi. Ra rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ɨɨn ñi cuhva ndya vaha ñi i zavaha ra sihin ñiyɨvɨ ñuu cuan. Ta ra xico ndaha tyiño, cuca xaan nduu ra sa xico ra ndaha tyiño sii ñiyɨvɨ ñuu cuan vatyi zanaa xaan ñu xuhun ñu tandɨhɨ cuii cuhva.

4 Tacuan i catyi ángel cuan, ta zɨquɨ i siñi vatyi cahan inga ra andɨvɨ ta catyi ra: Quita ndo ñuu cuan, ndoho sa cuu ñiyɨvɨ sii. Ma zavaha ndo sa quiñi xaan tañi zavaha ñiyɨvɨ yucuan ta ndoho ndo tañi cua ndoho maa ñu.

5 Cuaha xaan cua nduu cuatyi zavaha ñu ndya cuhva ndya sa saa si ndya andɨvɨ, ta ma naa iñi ra Ndyoo cuatyi zavaha ñu.

6 Uu saha cua zandyehe ra tundoho sii ñu sa cuenda minoo minoo sa ña vaha i zavaha ñu. Uu saha cua nacuhva ra coho ñu sa xaan cuhva i zacoho tucu maa ñu sii ñiyɨvɨ.

7 I zacahnu xaan ñu sii ñu, ta i cuzɨɨ xaan iñi ñu zavaha ñu tandɨhɨ cuii cuhva cuñi maa ñu. Yucuan cuenda nandyehe xaan maa ñu tundoho vatyi sica iñi ñiyɨvɨ ñuu cuan: “Ñuu ndi cuu tañi minoo ñaha ndyaca ñaha. Ña ndahvi ndi, ta ñahñi tucuihya iñi cua ndyehe ndi.”

8 Sa cuenda cuhva zacahnu ñu sii ñu, ta minoo ñi quɨvɨ cua quisi xaan tundoho zɨquɨ ñu. Cua cuu ñu; cua nducuihya xaan iñi ñu; cua cuzoco ñu. Ta cua cayu ndɨhɨ ñuu cuan vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii yo, ta sa tyaa ra cuhva tasi tuñi ra sii ñuu cuan.

9 Ra rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ, ra i zavaha ndya vaha ñi ñuu cuan, cua vacu xaan ra ta cua nducuihya xaan iñi ra quɨvɨ ndyehe ra vatyi cayu ñuu cuan vatyi i zavaha ra rey cuan ña ndɨhɨ sa cuñi maa ra ɨɨn ñi cuhva sihin ñiyɨvɨ ñuu cuan.

10 Cua cuɨñɨ ndyaa ra ndya zava vatyi yuhu ra tundoho cahnu xaan sa cua coo ñuu cuan, ta cua catyi ra: Ndahvi yoho ñuu cahnu Babilonia. Tañi tyehen ñi ta sa i zanaa ra Ndyoo suun.

11 Ra xico ndaha tyiño tucu, cua vacu xaan ra, ta cua nducuihya iñi ra sa cuenda sa cua tahan ñuu cuan vatyi yoñi ca zata ndaha tyiño ra

12 tañi xuhun cuaan, xuhun cuisi, yuu vaha, perla, zahma yahvi xaan, zahma seda, ta zahma yuhva tixinda ta yuhva cuaha, ta tandɨhɨ nuu vitu vaha sa tyaqui sahan xico ta ndaha tyiño sino sihin noho nahnu uru yucu ta vitu vaha ta caa ta yuu.

13 Yucuan i cuyahvi tucu yutu canela, ta yucu ta cutu ta perfume ta vino ta azetye ta yutyi pan vaha ta trigo, ta i cuyahvi tucu quɨtɨ tañi quɨtɨ ndyizo ndaha tyiño ta mvee ticatyi, ta caballo, ta carreta. Ta yucuan i cuyahvi tucu ñiyɨvɨ ndɨhɨ ca vatyi cua cuu ñu muzu ñiyɨvɨ.

14 Ta ra xico ndaha tyiño, cua catyi ra sihin ñuu cuan: ¡Ña cumi con tandɨhɨ ndaha tyiño vaha xaan sa tahan xaan iñun; sa ndaha cua naa tandɨhɨ cuii sa cucon! Catyi ra.

15 Ndya zava cua cuɨñɨ ndyaa ra i nducuca sa xico xaan ra ndaha tyiño ra ñuu cuan. Ndya zava cua cuɨñɨ ndyaa ra vatyi yuhu xaan ra ndyehe ra cuhva ndoho xaan ñuu cuan. Ta cua vacu saa xaan ra, ndya cuhva cana saa ñi ca ra, ta catyi ra:

16 ¡Ndahvi ñuu cahnu xaan cuan! Tañi minoo ña i cuu si vatyi ñiyɨvɨ ñuu cuan i siñoho ñu zahma vaha xaan, zahma yuhva tixinda ta zahma cuaha, ta i sityiño ñu ndaha tyiño xuhun cuaan ta yuu vaha ta perla.

17 ¡Ta tañi tyehen ñi cua naa tandɨhɨ cuii sa cuca xaan ñu! Tandɨhɨ ra xu sii barco ta ra zacaca sii tu sihin ra zatyiño sihin tu, cua cuɨñɨ ndyaa ra ndya zava.

18 Ta cuhva sa ndyehe ra cuhva cayu ñuu cuan, cua catyi ra: Ñahñi inga ñuu iyo tañi ñuu cahnu ya. Cua catyi ra.

19 Ta cua tyizo ra ñuhu xiñi ra vatyi nducuihya xaan iñi ra, ta cua vacu saa xaan ra ndya cuhva cana saa ñi ca ra, ta cua catyi ra: ¡Ay! ¡Ndahvi ñuu cahnu cuan! Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa iyo barco, nducuca xaan ra ñuu cuan vatyi i zata xaan ñiyɨvɨ ndaha tyiño ra yucuan. Ta vityi, tañi tyehen ñi ta sa cua naa ñuu cuan. Tacuan cua catyi ra.

20 Zoco vityi cuzɨɨ xaan iñi maa ndo ndoho sa yucu andɨvɨ ta ndoho ra apóstol ta ndoho ra profeta vatyi vityi tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu cuan sa cuenda sa ña vaha i zavaha ñu sihin maa ndo.

21 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi i cañihi minoo ángel sii minoo yuu. Cahnu xaan yuu cuan tañi minoo yuu molino cahnu, ta i zavita ángel cuan sii si sisi tyañuhu, ta catyi ra: Zuun ñi cuhva ya cua zavita ra Ndyoo sii ñuu cahnu Babilonia. Ta yoñi cua ndyehe ca sii si.

22 Ñahñi ca yaa cua coo ñuu cuan vatyi yoñi ca cua zavacu ndyalin, ta yoñi ca cua tɨvɨ tiyoo a cutu. Yoñi ca cua zatyiño yucuan, ta yoñi ca cua ndyico nuñi.

23 Ñahñi ca ñúhu cua cayu ñuu cuan sa sa cuaa. Ta ma coo ca vico tindaha vatyi ra ñuu cuan cuca xaan ra, ta cahnu xaan i nduu ra sa xico ra ndaha tyiño ra nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta i zandavi ña xaan ñiyɨvɨ ñuu cuan sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ (sihin sa ña vaha sa i zavaha ñu.)

24 Ta ñuu cuan i sahñi ñiyɨvɨ sii ra profeta ta sii ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra Ndyoo, ta nacahnu ñuu ñiyɨvɨ i sahñi tucu ñu sii ñiyɨvɨ vaha.

19

1 Yaha cuan ta zɨquɨ i siñi minoo nduzu ñihi xaan vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ cahan sisi gloria, ta catyi ñu: ¡Aleluya! Maa ra Ndyoo Zutu yo cuu ra zacacu sii yo. Iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii maa ra. Nazacahnu yo sii ra.

2 Vatyi ndoo xaan ta vaha xaan zandaa ra tyiño. Ta sa i tasi tuñi ra sii ña zaha zɨɨ iñi cuan. Ta maa ña i zatɨvɨ xaan sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi yaha xaan i zavaha

ña sa ña vaha. Sa tasi tuñi ra sii ñaha cuan. (Ta ñaha cuan cuu ñuu Babilonia
sa cahan si tuhun.) Ta i tasi tuñi ra sii ñuu cuan vatyi i sahñi ñiyɨvɨ ñuu cuan
sii muzu ra.
3 Tacuan i catyi ñiyɨvɨ cuan, ta zɨquɨ i catyi tucu ñu: ¡Aleuya! Cua cayu ñuu
cuan tandɨhɨ cuii tyiemvu.
4 Ta sa oco cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha ta sa cumi tahan quɨtɨ sa yucu
yatyi ñi nu ndyaa ra Ndyoo i sicava ndyayu ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo,
ra ndyaa nu tyayu cuan, ta i catyi ra: ¡Nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa!
¡Aleyuya!
5 Nu ndyaa tyayu cuan i cahan minoo ra, ta catyi ra: Ndoho ra cuu muzu
maa ra Ndyoo, ndoho sa yuhu sii ra vazu ñiyɨvɨ cahnu cuu ndo a vazu ñiyɨvɨ
ndyihi cuu ndo zoco zacahnu ndo sii ra, catyi ra.

Cuhva cua coo vico tandaha ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo

6 Ta zɨquɨ i siñi vatyi cahan cuaha xaan ñiyɨvɨ, ta i cuu si tañi sa cucayu
cuaha xaan yuu ta tañi nduzu tatu ñihi xaan cahan zavi. Tyehen i catyi ñu:
¡Aleyuya! Vatyi ndyaca ñaha ra ndyaca ñaha sii yo, ta iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii
maa ra Ndyoo, ta ñihi xaan ra.
7 Nacuzɨɨ xaan cuñi yo, ta nazacahnu xaan yo sii ra vatyi sa saa cuhva cua
tindaha ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo. Ta sa ndyaa listo ñiyɨvɨ cua cuu tañi
ñazɨhɨ ra.
8 Ñoho ñu zahma vaha; ndɨɨ xaan si, ta cuisi xaan si. Vatyi zahma cuan cuu
tañi cuhva ndoo xaan zavaha ñiyɨvɨ sa cuu cuenda maa ra Ndyoo. Catyi ñu.
9 Ta zɨquɨ i catyi ángel cuan sihin: Tyehen tyoon: "Zɨɨ xaan cuu sii ñiyɨvɨ i
cana ra Ndyoo vatyi cuyucu ñu nu iyo vico tandaha ra cu Mvee Ticatyi ra."
Ta i catyi tucu ra: Ihya cuu tuhun i cahan maa ra Ndyoo sa ndisa cuii.
10 Ta zɨquɨ i sicuɨñɨ sɨtɨ nuu ángel cuan vatyi cua zacahni sii ra, zoco i catyi
ra sihin: Ma zavohon tacuan. Yuhvi cui muzu maa ra Ndyoo tañi moo ta tañi
inga hermanon, tandɨhɨ ndoho ra ma zandoo sa ndisa sa i zacoto ra Jesús.
Zacahnun sii ra Ndyoo. Vatyi tandɨhɨ tuhun sa cahan ra profeta, iyo si vatyi
cua zacahnu si sii ra Jesús.

Minoo ra yozo sii minoo caballo cuisi

11 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi nuña andɨvɨ, ta i ndyehi sii minoo caballo cuisi. Ra
sa yozo sii tɨ nañi ra, Ra Vaha Xaan ta Ra Ndisa Xaan vatyi ndoo xaan ndyaca
ñaha ra, ta minoo cuhva vaha xaan sahñi tahan ra.
12 Ndisi xaan i cuu sɨtɨ nuu ra tañi ñúhu, ta cuaha xaan corona ñoho xiñi ra,
ta ndyaa tucu zɨvɨ sii ra, zoco yoñi sito sii si; maa ñi maa ra sito.
13 Zahma sa ñoho ra, lehle si sihin nɨñɨ, ta zɨvɨ ra cuu Tuhun Ndyoo.
14 Tandɨhɨ zandaru maa ra Ndyoo sa iyo andɨvɨ, ndyico ra sii ra. Ñoho
tandɨhɨ ra zahma vaha. Cuisi si, ta ndɨɨ xaan si. Ta yozo tandɨhɨ ra caballo
cuisi.
15 Ta ra cu nuu sii zandaru cuan, ñoho minoo espada xaan yuhu ra vatyi
cua cañi ra sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin si. Ñihi xaan cua cundyaca ñaha ra sii
ñu. Cua zañaha ra cuhva sa cuxaan xaan maa ra Ndyoo cahnu sihin ñiyɨvɨ.
Tañi ra sañi zɨquɨ yucu vixi uva sihin saha ra ta quita ndutya si, tacuan cua
zandyehe ra tundoho sii ñu.
16 Ta zahma ra ta nu zɨhɨn ra ndyaa letra ta catyi si tyehen: "Rey cuu ra sii
tandɨhɨ inga rey, ta ndyaca ñaha ra sii tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha."
17 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi nandyaa minoo ángel nu ñicandyi, ta saa xaan i
cana saa ra sii tandɨhɨ zaa sa ndava andɨvɨ, ta catyi ra: Ñaha ndo. Titahan ndo
vatyi ra Ndyoo cahnu cua cuhva ra sa cuxiñi ndo.

18 Cua casi ndo coño ñuhu ra cu rey ta coño ñuhu ra ndyaca ñaha sii zandaru
ta coño ñuhu ra nahnu ta coño ñuhu caballo zono ra ta coño ñuhu ra yozo sii
tɨ. Cua casi ndo coño ñuhu sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, sii ra cu muzu ta sii sa yɨvɨ ra cu
muzu ta sii ñiyɨvɨ ñiñi ta ñiyɨvɨ ña ñiñi.

19 Ta zɨquɨ i ndyehi sii quɨtɨ sa quiñi xaan caa cuan vatyi cu-ɨɨn tɨ sihin ra cu
rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ta sihin zandaru ra. Cu-ɨɨn tandɨhɨ ra vatyi cua
cahñi tahan ra sihin ra yozo caballo cuisi cuan ta sihin zandaru ra.

20 Ta ra yozo caballo cuisi cuan sihin zandaru ra, i tɨɨn ra sii quɨtɨ cuan sihin
ra cahan cuendu sihin tɨ vatyi maa ra cuu ra i zavaha sa ndyityi ityi nuu quɨtɨ
cuan. Ta i zandavi ñaha ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ñu i saha sa cundyaa marca quɨtɨ
cuan sii ñu, ta i zacahnu ñu sii sa i zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ. Ta sa yaha i tɨɨn
zandaru ra yozo caballo cuisi cuan sii nduu tahan ra cuan, ta zɨquɨ i tyihi ra
sii ra sisi ñúhu sa cayu sihin azufre. Ndito ra cuan ta quɨhvɨ ra yucuan.

21 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñoho cuenda ra, i sahñi ra yozo caballo cuisi cuan sii ñu
sihin espada sa ñoho yuhu ra. Ta i sasi xaan zaa sii coño ñuhu tandɨhɨ ñu cuan,
ta i ndaha xaan iñi tɨ.

20

Cuenda sa minoo mil cuiya

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi i quita minoo ángel ndya andɨvɨ ta i noo ra,
ta ndaha ra ndaha tɨcuɨ cuenda minoo yavi cono nu ñoho ñiyɨvɨ i zavaha sa
ndya vaha ñi, ta ndaha ángel cuan minoo cadena cahnu.

2 I ndyehi vatyi tɨɨn ra sii ra dragón. Zuun ra cuu ra i cuu minoo coo ta sa
naha. Cuihna cuu ra cuan, ta nañi ra Satanás. Cua cuhñi ángel cuan sii ra
minoo mil cuiya.

3 Ta cua tyihi ra sii ra sisi yavi cono cuan, ta cua nacazi ra yuhu si, ta cua
tyaa ra minoo zeyu yuhu si vatyi ma cuu quita ra ta ma cuu zandavi ñaha ra
sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ minoo mil cuiya. Tatu sa yaha sa minoo mil cuiya cuan ta
zɨquɨ cua ndasi ra zuhva ñi quɨvɨ.

4 Tacuan i ndyehi, ta zɨquɨ i ndyehi tyayu nahnu nu ndyaa ra sa ñihi cuhva
sa cua tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ. Ta i ndyehi añima ñiyɨvɨ i sahndya yuu ñiyɨvɨ zucu
vatyi i nacatyi ñu Tuhun Ndyoo sa cuenda ra Jesús. Maa ñu ñá zacahnu sii
quɨtɨ cuan, ta ñá zacahnu ñu sa i zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ. Ta ñá saha ñu sa
cundyaa marca tɨ yɨquɨ nuu ñu ta nu ndaha ñu. Ta i ndyehi vatyi cua nandoto
maa ñu, ta cua cundyaca ñaha ñu sihin ra Cristo minoo mil cuiya.

5 Ihya cuu ñiyɨvɨ cua nandoto sa xihna ñi. Zoco inga ñiyɨvɨ i sihi, ma nandoto
ñaha ñu ndya sa yaha minoo mil cuiya cuan.

6 Zɨɨ xaan cua cuu sii ñiyɨvɨ sa cua nandoto sa xihna ñi cuan, ta ma coo cuatyi
maa ñu icaña ñi. Ma cuhun ñu nu cua cayu ñúhu sa ma ndahva maa. Ta cua
cuu ñu tañi ra cu zutu ityi nuu ra Ndyoo ta ra Cristo, ta cua cundyaca ñaha ñu
sihin ra minoo mil cuiya.

7 Tatu sa yaha sa mil cuiya cuan, ta zɨquɨ cua ndasi Satanás ta quita ra nu
ñoho ndazi ra.

8 Cua quita ra, ta cua zandavi ñaha ra sii ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Cua
zandavi ñaha ra sii ñiyɨvɨ ñuu Gog ta ñuu Magog, ta cua zatitahan ra sii
zandaru ñiyɨvɨ ñuu cuan. Cuaha xaan zandaru ra cua coo, tañi ñiyɨtɨ yuhu
tyañuhu.

9 Ta cua ndaa ra ndya minoo nduhva cahnu ndya nu yucu ñiyɨvɨ cuñi xaan
sii ra Ndyoo ndya ñuu Jerusalén cu si, ta cua vico nduu ra nu yucu ñu vatyi

cuñi ra cahñi ra sii ñu. Zoco cuhva cuan cua tasi ra Ndyoo ñúhu ndya andɨvɨ, ta cua cayu tandɨhɨ zandaru cuan.

10 Ta cuihna, ra cua zandavi ñaha sii ñu, cua tyihi ra Ndyoo sii ra nu cayu ñúhu sihin azufre sa ma ndahva maa nu sa ñoho quɨtɨ quiñi caa cuan sihin ra i cahan cuendu sihin tɨ. Ta yucuan cua ndyehe tandɨhɨ uñi tahan ra cuan tundoho ñiyaca ta ndyiyaca ta tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Cua cutuñi ñiyɨvɨ ityi nuu minoo tyayu cahnu ta cuisi nu ndyaa ra Ndyoo

11 Ta zɨquɨ i ndyehi sii minoo tyayu cahnu, ta cuisi xaan si, ta i ndyehi sii ra ndyaa nuu si. Ta i sino ñuhu ñuu ñiyɨvɨ ta andɨvɨ sii ra, ta cua naa si vatyi ñahñi ca nu cua cundyaa si.

12 Ta i ndyehi vatyi nandyaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ i sihi ityi nuu ra Ndyoo, ñiyɨvɨ ñiñi ta ñiyɨvɨ ña ñiñi. Ta cua nuña ra Ndyoo libro ra sa nacatyi cuhva i zavaha ñu, ta cua nuña tucu ra inga libro nu ndyaa zɨvɨ ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu sihin ra Ndyoo. Ta cua zandaa ra Ndyoo tyiño ñiyɨvɨ i sihi sa cuenda cuhva i zavaha ñu, cuhva catyi si nu libro cuan.

13 Ta ndɨyɨ sa ñoho sisi tyañuhu cua naquita ñu ta tacuan tucu ñu ñoho sisi ñuhu a inga nu yucu ndɨyɨ, ta cua zandaa ra Ndyoo tyiño sii sa minoo minoo ñu, cuhva i zavaha ñu.

14 Ta zɨquɨ ma cuu ca cuu ñiyɨvɨ, zoco ndito ñu ta quɨhɨ ñu sisi ñúhu sa ma ndahva maa. Ihya cuu sa cu uu tuhun sihi sii ñu, zoco yɨvɨ sa ndaha cua cuu ñu. Cuenda cua cayu ñi ñu.

15 Tatu ña ndyaa zɨvɨ ñiyɨvɨ nu libro sa cumi ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu, cua tyihi ra sii ñu sisi ñúhu cuan.

21

Cua coo minoo andɨvɨ saa ta minoo ñuu ñiyɨvɨ saa

1 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi sii minoo andɨvɨ saa ta minoo ñuu ñiyɨvɨ saa vatyi sa i naa ñuu ñiyɨvɨ sa sicoo sa xihna ñi. Ta ñahñi ca tyañuhu cua coo.

2 Ta yuhvi ra Juan i ndyehi sii minoo ñuu ii, ñuu Jerusalén saa cuu si, ta i quita si andɨvɨ nu ndyaa ra Ndyoo, ta i noo si. Tyaqui xaan i cuu si vatyi sa ndyaa listo si tañi minoo ñaha sa cua tandaha, tyaqui xaan ña.

3 Ta i siñi vatyi saa xaan cahan minoo ra sisi gloria nu ndyaa tyayu maa ra Ndyoo, ta catyi ra: Ndyehe vatyi vityi ndyaa maa ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ. Ɨin ñi cua cuyucu ñu sihin ra. Maa ñu cua cuu ñiyɨvɨ ra, ta maa ra cua cuu Ndyoo ñu.

4 Cua zanaa ra tandɨhɨ cuii sa cuihya iñi ñu, ta ma cuu ca ñu. Ma nducuihya ca iñi ñu. Ma vacu ca ñu, ta ñahñi ca tundoho a sa uhu cua coo sii ñu vatyi cuhva i cuu ityi sata, sa i yaha si cuan.

5 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra ndyaa nu tyayu cahnu: Ndyehe vatyi tandɨhɨ sa iyo ta vityi zandusei sii si. Ta i catyi tucu ra: Tyaa, vatyi ndisa xaan cuu tuhun ya, ta cuu cunɨɨ xaan iñun sii si.

6 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin: Sa cuu tandɨhɨ si vityi. Yuhvi cuu ra sa iyo nu quisaha tandɨhɨ, ta cua cundite tandɨhɨ cuii maa tyiemvu. Yucuan cuenda cui tañi letra A ta tañi letra Z. Tatu ityi ndo cua cuhva mi sa caha ñi ndutya coho ndo, ta cua cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

7 Tatu zahacanaa ndo sii cuihna, cua ñihi ndo tandɨhɨ sa vaha ya. Yuhvi cua cui ra Ndyoo ra zacahnu ndo, ta maa ndo cua cuu zehe ndyihi.

8 Zoco ñiyɨvɨ yuhu xaan ta ñiyɨvɨ ña sino iñi ta ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo ta ñiyɨvɨ sahñi sii ñiyɨvɨ ta ra quixi sihin ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu a ñu quixi sihin rayɨɨ sa yɨvɨ yɨɨ ñu cuu ta ñiyɨvɨ zatazi ta ñiyɨvɨ zacahnu sii ndyoo yutu ta tandɨhɨ

ñiyɨvɨ vatya, cua cuhun tandɨhɨ ñu cuan nu cayu ñúhu sihin azufre sa ma ndahva maa. Ihya cuu sa cu uu saha cua cuu ñu.

Cuhva cua cuu ñuu Jerusalén saa

9 Tacuan ta zɨquɨ i saa minoo sa usa tahan ángel sa i sindaha coho xuhun cuaan sa siñoho tundoho cua ndyehe ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta i catyi ángel cuan sihin: Ñaha ta cua zañehi suun sii ñaha sa cua tindaha sihin ra cu Mvee Ticatyi. Catyi ra.

10 Ta sisi sa i ndyehi sa sindyaca ra sii, ndya xiñi minoo yucu cahnu xaan ta zucu xaan, ta i zañaha ra ñuu Jerusalén sii. Cahnu xaan ta ii xaan si, ta i quita si ndya andɨvɨ ndya nu ndyaa maa ra Ndyoo.

11 Ndisi xaan ñuu cuan tañi sa ndisi maa ra Ndyoo ta tañi minoo yuu vaha xaan sa nañi jaspe. Ta xiño si tañi minoo ino.

12 Siconduu ñuu cuan i ndyehi vatyi ndyaa minoo nuzama cahnu ta zucu. Ta iyo usi uu tahan yuvehe si. Nandyaa minoo ángel tahan tahan yuvehe. Ta minoo minoo yuvehe ndyaa zɨvɨ sa minoo minoo sa usi uu tahan ityi ñiyɨvɨ hebreo.

13 Ityi caña ñicandyi ndyaa uñi tahan yuvehe nuzama cuan, ta uñi tahan tucu ityi yucu, ta uñi tahan ityi tyañuhu, ta uñi tahan ityi cua iñi.

14 Nu cimiento nuzama cuan yozo usi uu tahan yuu nahnu, ta tahan tahan si ndyaa zɨvɨ minoo sa usi uu tahan ra i cuu apóstol ra cu Mvee Ticatyi.

15 Ra ángel ra cahan sihin, ndaha ra minoo tuñɨɨ xuhun cuaan vatyi cua tyicuhva ra ñuu cuan sihin yuvehe si ta nuzama si.

16 Cumi tahan sɨquɨ ñuu cuan, ta inuu cuii ñi caa tandɨhɨ cumi tahan si. I tyicuhva ángel cuan ñuu cuan sihin tuñɨɨ ra ta cuu si uu mil uu ziendu kilómetro ɨɨn ɨɨn sɨquɨ si, ta tacuan tucu sa zucu si.

17 Ta i tyicuhva tucu ra nuzama si, ta cuu si uñi xico cumi metro sa quehen si. I tyicuhva ángel cuan tañi tyicuhva ñiyɨvɨ.

18 Nuzama cuan cuu si yuu vaha sa nañi jaspe, ta ñuu cuan maa ñi xuhun cuaan cuu si, ta xiño xaan si tañi ino vaha.

19 Usi uu tahan toto nuzama cuan. Maa maa yuu vaha cuu si, ta ñoho inga yuu vaha tɨcuɨ si. Sa xihna ñi yuu yozo toto cuu si yuu sa nañi jaspe. Sa cu uu cuu zafiro. Sa cu uñi cuu ágata. Sa cu cumi cuu esmeralda.

20 Sa cu ohon cuu ónice. Sa cu iñu cuu cornalina. Sa cu usa cuu crisólito. Sa cu uña cuu berilo. Sa cu ɨɨn cuu topacio. Sa cu usi cuu crisoprasa. Sa cu usi ɨɨn cuu jacinto. Ta sa cu usi uu cuu amatista. (Zɨɨn zɨɨn tyacu tahan tahan yuu vaha cuan.)

21 Sa usi uu tahan yuvehe ñuu cuan, maa ñi perla cuu si. Minoo perla cahnu xaan cuu ɨɨn ɨɨn yuvehe. Ta calle cahnu ñuu cuan xuhun cuaan vaha xaan cuu si, ta xiño xaan si tañi ino.

22 Ñahñi vehe ñuhu i ndyehi ñuu cuan. Ndyaa maa ra Ndyoo Cahnu ra ndyaca ñaha sii yo ta ra cu Mvee Ticatyi, ta zacahnu ñiyɨvɨ sii maa ra, ta ña cuñi si minoo vehe.

23 Ta ñahñi ñicandyi ta ñahñi yoo zandisi sii ñuu cuan vatyi ndisi xaan maa ra Ndyoo ta ndisi xaan ra cu Mvee Ticatyi, ta sa nduu tahan maa ra saha sa ndisi yucuan.

24 Sa ndisi sii ñuu cuan, cua zandisi si nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta ra rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ, cua cundyaca ra sa vaha sa iyo sii ra ndya ñuu cuan.

25 Ma cundazi yuvehe nuzama ñuu cuan ndyiaca. Ta ma coo sa sa cuaa yucuan.

26 Ta tandɨhɨ sa cuca ta sa vaha sa iyo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, cua cundyaca ñu ndya ñuu cuan, ta ñuu cuan cua cundyaca ñaha sii tandɨhɨ cuii sa iyo.

27 Ñiyɨvɨ sa ndyaa zɨvɨ nu libro ra cu Mvee Ticatyi vatyi cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu, yucuan ñu cuu ñu cua quɨhvɨ yucuan, zoco ma cuu quɨhvɨ cuatyi ndaha cuii ñi a ñiyɨvɨ vatya a ñu zacahnu sii inga ndyoo.

22

1 Ta zɨquɨ i zañaha ángel cuan minoo yuu cuii xaan sii. Ndutya sa saha sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu cuu si, ta quita si nu ndyaa tyayu cahnu maa ra Ndyoo ta ra cu Mvee Ticatyi.

2 Mahñu calle cahnu ñuu cuan, ta nduu siyo yu yuu iyo yutu sa cua cuhva sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu. Tahan tahan yoo zɨɨn zɨɨn nuu yucu vixi cua cuhva tu. Cua cuhva tu yucu vixi usi uu saha sa minoo cuiya. Ta ndaha tu cua cuu tata sa cua zanduvaha sii ñiyɨvɨ.

3 Ñuu cuan, ñahñi maa sa ña vaha cua coo vatyi maa ra Ndyoo cua cundyaa ñuu cuan sihin ra cu Mvee Ticatyi. Ta yucuan cua zacahnu ñiyɨvɨ ra sii ra.

4 Cua ndyehe ñiyɨvɨ nuu ra, ta cua cundyaa zɨvɨ ra yɨquɨ nuu ñu.

5 Ñahñi sa cuaa cua coo ñuu cuan. Ta ñiyɨvɨ sa yucu yucuan, ma cuñi si sa coo lámpara sii ñu, ta ñahñi ñicandyi cua coo vatyi maa ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii yo cua zandundisi ra yucuan, ta cua cundyaca ñaha ñu sihin ra.

Sa cuñi quisi ra Jesucristo

6 Ta zɨquɨ i catyi ángel cuan sihin: Sa ndisa cuii cuu tuhun ya, ta cunɨɨ xaan iñun sii si. Maa ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii yo cuu ra i cahan sihin ra profeta ta sa naha. Ta vityi i tasi ra sii ángel ra vatyi cua zañaha ra sii muzu ra tandɨhɨ sa yatyi xaan cua cuu.

7 ¡Sa cuñi quisi! Catyi ra. Zɨɨ xaan cuu sii ñiyɨvɨ tyaa yahvi cuhva catyi si nuu libro ya.

8 Yuhvi ra Juan cuu ra i siñi ta i ndyehi tandɨhɨ sa tyei ihya. Ta sa yaha siñi sii si ta ndyehi sii si, ta zɨquɨ i sicuɨñɨ sɨti ityi nuu ángel sa i zañaha sii, vatyi cua zacahni sii ra.

9 Zoco i catyi maa ra sihin: Ma zavohon tacuan vatyi yuhvi cui minoo muzu ra Ndyoo tañi moo ta tañi inga hermanos, tandɨhɨ ra profeta ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua tyaa yahvi cuhva catyi si nuu libro ya. Ɨn ñi sii ra Ndyoo zacahnun.

10 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra sihin: Ma cucumi xehun tuhun sa zacoto ra Ndyoo nuu libro ya vatyi sa cua saa cuhva catyi si.

11 Nɨɨ ñi sa cumañi ca tahan si, nazavaha ca ñiyɨvɨ ña vaha sa ña vaha, ta ñiyɨvɨ zavaha xaan cuatyi, nazavaha ca ñu cuatyi. Zoco ñiyɨvɨ ndoo iyo, nazavaha ca ñu sa ndoo, ta ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii, nazavaha ca ñu sa vaha xaan.

12 Ndisa, sa cuñi quisi, catyi maa ra Ndyoo. Ta cuize sa cua cuhve sii sa minoo minoo ñiyɨvɨ sa cuenda cuhva i zavaha ñu.

13 Yuhvi cuu ra sa iyo nu quisaha tandɨhɨ, ta cua cundite tandɨhɨ cuii maa tyiemvu. Yucuan cuenda cui tañi letra A ta tañi letra Z.

14 Zɨɨ xaan cua cuu sii ñiyɨvɨ cua ndoo zahma vatyi cua cuu quɨhvɨ ñu yuvehe ñuu cuan, ta cua cuu casi ñu yucu vixi sa iñi nu yutu sa cua cuhva sa cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

15 Zoco ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha cua nandoo ñu ityi sata tañi ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi ta ñiyɨvɨ zatazi ta ra quixi sihin minoo ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu,

ta ñiyɨvɨ sahñi sii ñiyɨvɨ, ta ñiyɨvɨ zacahnu ndyoo yutu a zandu, ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ tahan xaan iñi cuvatya.

16 Yuhvi ra Jesús sa tasi sii ángel mi vatyi cua zacoto ra sii tandɨhɨ ra hermano tandɨhɨ tuhun ya. Yuhvi cui ñiyɨvɨ sahnu sii ra rey David, ta cuu tucu ra ñiyɨvɨ sahnu sii mi. Ta cui minoo tiñoo ndisi xaan sa quita sa ñaa ca tatu sa vasi cundisi.

17 Ta Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta ñiyɨvɨ cuu tañi ñazɨhɨ ra cu Mvee Ticatyi, catyi ñu sihin ra: ¡Ñaha! Ta tacuan tucu catyi tandɨhɨ ndo sa siñi tuhun ya. ¡Ñaha! catyi ndo sihin ra. Ta tatu iyo ra ityi xaan naquisi ra nu ndyei ta nacoho ra ndutya sehi sa caha ñi sa cua cuhva sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu.

18 Ta tyehen nacatyi sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ tyizoho Tuhun Ndyoo sa ndyaa nu libro ya vatyi tatu iyo ra natyihi zuhva ca tuhun sihin si, cua zandyehe ra Ndyoo sii ra tandɨhɨ cuii nuu tundoho sa cahan si nuu libro ya.

19 A tatu iyo ra cua tava zuhva sa catyi Tuhun Ndyoo nuu libro ya, cua tava ra Ndyoo zɨvɨ ra nuu libro sa nacatyi yoo sa cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu, ta ma cuu cuhun ra ñuu vaha xaan cuan, ta ma ñihi ra tandɨhɨ sa vaha sa nacatyi libro ya.

20 Ta ra sa nacatyi tandɨhɨ tuhun ya, catyi ra: Ndisa vatyi sa cuñi quisi. Ta catyi yuhvi ra Juan: Vaha xaan. ¡Ñaha! yoho ra Jesús ra ndyaca ñaha sii ndi!

21 Ta nacuhva xaan ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo tandɨhɨ nuu sa vaha sii tandɨhɨ cuii ndo. Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.